

ਨੀਂਹ ਰੱਖੀ ਗਈ

—ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਖੱਤਰਕਾਰ

ਕੁਝ ਆਪਣੇ ਬਾਰੇ

ਸ. ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇੱਕ ਸੀਨੀਅਰ ਪੱਤਰਕਾਰ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਪੰਥਕ ਸੰਘਰਸ਼-ਪੰਥਕ ਰਾਜਨੀਤੀ ਦੇ ਚੇਤਨ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਕ ਵੀ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਸੰਘਰਸ਼ ਵਿੱਚ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਖ਼ਾਲਸਾ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਮਾਣੀ ਨੇਤਾ ਅਤੇ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਮਿਸ਼ਨ ਪ੍ਰਤੀ ਪ੍ਰਤੀਬੱਧਤਾ, ਜਾਂ ਉਸ ਦੌਰ ਵਿੱਚ ਆਪ ਦੇ ਸਮੁੱਚੇ ਪਰਿਵਾਰ ਵੱਲੋਂ ਝੱਲੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਰਕਾਰੀ ਧਿਰ ਦੀਆਂ ਅੰਤਾਂ ਦੀਆਂ ਸਖ਼ਤੀਆਂ, ਐਨ.ਐਸ.ਏ. ਅਧੀਨ ਲੰਮੀ ਨਜ਼ਰਬੰਦੀ, ਆਪ ਦੇ ਹੋਣਹਾਰ ਸਪੁੱਤਰ ਅਰਵਿੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਗੋਲਡੀ ਦੀ ਨਿੱਕੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਵੱਡੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਤੇ ਉਸ ਸ਼ਹਾਦਤ ਉਪਰੰਤ ਆਪ ਦੀ ਧਰਮ ਪਤਨੀ ਬੀਬੀ ਕਸ਼ਮੀਰ ਕੌਰ ਵੱਲੋਂ ਇੱਕ ਵੀ ਅੱਥਰੂ ਵਹਾਏ ਬਿਨਾਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸਿਦਕਦਿਲੀ ਵਾਲੀ ਅਰਦਾਸ, ਸਿਰਫ਼ ਆਪ ਨੂੰ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਆਪ ਦੇ ਸਮੁੱਚੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਹੀ ਪੰਥਕ ਜੱਦੋਜਹਿਦ ਦੇ ਅਣਥੱਕ ਵਰਕਰ ਹੋਣ ਦਾ ਰੁਤਬਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀਆਂ ਹਕੀਕਤਾਂ ਹਨ। ਆਪ ਦੇ ਸਮੁੱਚੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੇ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਖ਼ਾਲਸਾ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਨੇਤਾਤਾ ਦਾ ਨਿੱਘ ਮਾਣਿਆ ਹੈ।

ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਅੰਦਰਲੇ ਅਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਮਘਦੇ ਜਜ਼ਬਿਆਂ ਨੂੰ ਦਬਾਉਣ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਹਿੱਕ 'ਤੇ ਵਰ੍ਹਦੀ ਰਹੀ ਜਿਸ ਬਰੂਦੀ ਅੱਗ ਨੇ ਸਾਡੇ ਵਰਗੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਹੀ ਸ਼ੱਤਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਨੂੰ ਡੂੰਘੀ ਨੀਂਦ ਵਿੱਚੋਂ ਜਗਾਇਆ, ਸ. ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵਰਗੇ ਪੰਥ-ਪ੍ਰਸਤ ਪੱਤਰਕਾਰ ਉਹਨਾਂ ਵਰ੍ਹਦੀਆਂ ਗੋਲੀਆਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਡੁੱਲ੍ਹੇ ਹੋਏ ਸਿੱਖ ਜਵਾਨੀ ਦੇ ਲਹੂ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਾਂਭਦੇ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਸਰਕਾਰੀ ਅੱਤਵਾਦ ਦੀਆਂ ਪੈੜਾਂ ਲੱਭਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ 'ਸਟੇਟ' ਦੇ ਜਾਬਰ ਅਤੇ ਸ਼ੈਤਾਨੀ ਹਥਕੰਡਿਆਂ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਏਜੰਟਾਂ ਦੇ ਇੱਕ ਲੰਮੇ-ਚੌੜੇ ਚੱਕਰਵਿਉ ਵਿਰੁੱਧ ਆਪਣੇ ਸਮਿਆਂ ਵਿੱਚ ਨਿਧਤਕ ਹੋ ਕੇ ਕਲਮੀ ਜੰਗ ਲੜੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੇ ਤਜਰਬਿਆਂ ਦਾ ਨਿਚੋੜ ਇਸ ਅਹਿਮ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ 'ਨੀਂਹ ਰੱਖੀ ਗਈ' ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਪੂਰੀ ਕੌਮ ਦੇ ਰੂ-ਬਰੂ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਕਿਤਾਬ ਹਰ ਸਿੱਖ ਦੇ ਘਰ ਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਦਾ ਵੀ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਬਣਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਇਹ ਕਿਤਾਬ ਸਿੱਖ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੇ ਅਗਲੇਰੇ ਪੌੜਿਆਂ ਲਈ ਇੱਕ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋਈ ਮਸ਼ਾਲ ਸਾਬਤ ਹੋਵੇਗੀ।

-ਬਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਖ਼ਾਲਸਾ

ਮੁੱਖ ਸੰਪਾਦਕ 'ਖ਼ਾਲਸਾ ਫ਼ਤਹਿਨਾਮਾ'

ਮੋਬਾ: 985558-31284

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਜੱਦੀ-ਪ੍ਰਸਤੀ ਪਿੰਡ ਪੱਠੇਵਿੰਡ ਦੀ ਸਰਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਸਥਿਤ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਤੋਂ ਮੁੱਢਲੀ ਵਿੱਦਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਮੈਂ ਖ਼ਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿੱਚ ਦਾਖ਼ਲਾ ਲੈ ਲਿਆ। ਪਰ ਅਜੇ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਹੀ ਬੀਤੇ ਸਨ ਕਿ ਇੱਕੋ-ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਭਰਾ ਸਦੀਵੀ ਵਿਛੋੜਾ ਤੇ ਗਿਆ। ਉੱਚ ਵਿੱਦਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਸੁਪਨਾ ਸਾਕਾਰ ਨਾ ਹੋ ਸਕਿਆ, ਕਿਉਂਕਿ ਖ਼ੁਸ਼ਹਾਲੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਹੀ ਛੱਡ ਆਏ ਸਾਂ, ਜਿਸ ਦੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮੁਲਤਾਨ ਦੇ ਚੱਕ ਨੰ: 561 ਵਿੱਚ ਸਾਡਾ ਘਰ ਸੀ। ਅਜੇ ਸੁਰਤ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸੰਭਾਲੀ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਵੰਡ ਹੋ ਗਈ।

ਮੇਰੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਇੱਧਰ ਆ ਕੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਪਿੰਡ ਕਾਹਲਵਾਂ ਵਿੱਚ ਸਿਰ ਲੁਕਾਉਣ ਨੂੰ ਥਾਂ ਮਿਲੀ। ਆਰਥਕ ਹਾਲਤ ਮੰਦੀ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਕੰਮ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਵਿੱਚ ਜਲੰਧਰ ਫਿਰ ਰਿਹਾ ਸਾਂ ਕਿ ਅਖ਼ਬਾਰ 'ਕੌਮੀ ਦਰਦ' ਦੇ ਮੁੱਖ ਸੰਪਾਦਕ ਸ. ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਨਾਲ ਮੁਲਾਕਾਤ ਹੋ ਗਈ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਸੰਪਾਦਕੀ ਸਟਾਫ਼ ਵਿੱਚ ਸਹਾਇਕ ਵਜੋਂ ਲੈ ਲਿਆ ਅਤੇ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਦੇ ਗੁਰ ਸਮਝਾਏ। ਇੱਕ ਸਾਲ ਪਿੱਛੋਂ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਗੁਰਪੁਰਵਾਸੀ ਸ. ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਹਮਦਰਦ ਦੀ ਛਤਰ-ਛਾਇਆ ਹੇਠ 'ਅਜੀਤ' ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲ ਗਿਆ। ਚੰਗੀ ਮਿਹਨਤ ਕੀਤੀ।

1971 ਦੀ ਭਾਰਤ-ਪਾਕ ਜੰਗ ਸਮੇਂ ਗੁਰਪੁਰਵਾਸੀ ਗਿਆਨੀ ਸ਼ਾਦੀ ਸਿੰਘ ਮੈਨੂੰ 'ਅਕਾਲੀ ਪਤ੍ਰਿਕਾ' ਵਿੱਚ ਲੈ ਗਏ ਅਤੇ ਨਿਊਜ਼ ਸੰਪਾਦਕ ਵਰਗੀ ਵੱਡੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਸੌਂਪ ਦਿੱਤੀ। ਉਹਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਮਿਲੇ ਪਿਆਰ ਅਤੇ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਮੋਹਰਲੀ ਲਾਈਨ ਦੇ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਲਿਜਾ ਖੜ੍ਹਾ ਕੀਤਾ।

1978 ਵਿੱਚ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਕਾਂਡ ਵਾਪਰ ਗਿਆ। ਹਾਲਾਤ ਨਾਜ਼ੁਕ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਮੈਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ। 'ਅਕਾਲੀ ਪਤ੍ਰਿਕਾ' ਮੇਰਾ ਤੇ ਮੈਂ ਅਕਾਲੀ ਪਤ੍ਰਿਕਾ ਦਾ ਹੋ ਕੇ ਰਹਿ ਗਿਆ। ਸਿੱਖ-ਸੰਘਰਸ਼ ਦੌਰਾਨ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਇਨਕਲਾਬੀ ਸੋਚ ਅਤੇ ਕਾਰਜ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕੀਤਾ। ਮੈਂ ਜੋ ਕੁਝ ਵੇਖਿਆ, ਕੰਨੀ ਸੁਣਿਆ ਅਤੇ ਠੀਕ ਸਮਝਿਆ; ਕਲਮਬੰਦ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ। ਕਿਸੇ ਨਾਢੂ ਖਾਂ ਦੀ ਕਦੇ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਦੀ ਮੈਨੂੰ ਕੀਮਤ ਵੀ ਅਦਾ ਕਰਨੀ ਪਈ, ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਕੋਈ ਅਫ਼ਸੋਸ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਮੈਂ 2006 ਤਕ ਧਰਮ ਦੇ ਅਖੌਤੀ ਠੇਕੇਦਾਰ, ਪੰਥ ਦੇ ਮੁਖੀ ਹੋਣ ਦੇ ਦਾਅਵੇਦਾਰ ਅਕਾਲੀ ਲੀਡਰਾਂ ਦੇ ਘਟੀਆ ਕਿਰਦਾਰ ਅਤੇ ਗੋਲਕ ਚੋਰਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਸੰਘਰਸ਼ ਜਾਰੀ ਰੱਖਿਆ; ਭਾਵੇਂ ਕੌਮ ਦੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਸਿਰ ਦੇ ਕੇ ਅਰੰਭ ਕੀਤਾ ਸੰਘਰਸ਼ 1993 ਤੋਂ ਮੌਠਾ ਪੈ ਗਿਆ ਸੀ। ਸਿਹਤ ਠੀਕ ਨਾ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਇਸ ਲੰਮੇ ਪੈਂਡੇ ਦੌਰਾਨ ਜੇ ਕੁਝ ਵੇਖਿਆ, ਹੰਢਾਇਆ ਅਤੇ ਕੰਨੀ ਸੁਣਿਆ, ਕਲਮਬੰਦ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ।

-ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ (ਪੱਤਰਕਾਰ)

ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ

e-mail: mspatarkar@rediffmail.com

ਮੋਬਾ: 97792-59984, 98555-19777

ਨੀਂਹ ਰੱਖੀ ਗਈ

Neeh Rakhi Gayee

© ਲੇਖਕ
ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਜਨਵਰੀ 2009

ਲੇਖਕ:

ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪੱਤਰਕਾਰ

m spatarkar@rediffmail.com

Mob: 97792-59984, 98555-19777

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ:

ਪੰਥ ਖਾਲਸਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ

ਪ੍ਰਿੰਟਰ:

ਈਸਟ ਪੰਜਾਬ ਪ੍ਰਿੰਟਿੰਗ ਪ੍ਰੈੱਸ

ਚਹਾਰ ਬਾਗ, ਜਲੰਧਰ

ਟਾਈਟਲ ਅਤੇ ਫੋਟੋਗ੍ਰਾਫੀ:

ਸਤਪਾਲ ਦਾਨਿਸ਼, ਹਰਦੀਪ ਦਾਨਿਸ਼

ਬ੍ਰਹਮ ਬੂਟਾ ਮਾਰਕੀਟ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ।

ਫੋਟੋਗ੍ਰਾਫਸ ਸੈਟਿੰਗ:

ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ (ਖਾਲਸਾ ਫ਼ਤਹਿਨਾਮਾ)

ਮਿਲਣ ਦਾ ਪਤਾ:

ਖਾਲਸਾ ਫ਼ਤਹਿਨਾਮਾ

ਪਿੰਡ ਤੇ ਡਾਕ: ਸੁਲਤਾਨਵਿੰਡ,

ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ।

ਫੋਨ: 0183-2701356, 2701357, 2701358,

98729-42628, 98888-92684

ਗੁਰਮਤਿ ਪੁਸਤਕ ਭੰਡਾਰ (੩੧ ਨੰਬਰ ਵਾਲੇ)

154, ਘੰਟਾ ਘਰ ਮਾਰਕੀਟ, ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ।

ਫੋਨ: 0183-5101231

98720-58302, 98151-61234

ਸਿੰਘ ਬੁਦਰਸ਼

223-224, ਸਿਟੀ ਸੈਂਟਰ,

ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ।

ਫੋਨ: 0183-2550739, 2545787

ਭਾਈ ਚਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ

ਬਜ਼ਾਰ ਮਾਈ ਸੇਵਾ, ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ।

ਕੀਮਤ: -290/-

ਸਮਰਪਣ

ਸਿੰਘਾਂ, ਸਿੰਘਣੀਆਂ ਅਤੇ

ਭੁਝੰਗੀਆਂ ਨੂੰ

ਜੋ ਕੌਮ ਦੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਲਈ

ਆਪਾ ਵਾਰ ਗਏ।

ਤਤਕਰਾ

ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ	9
ਭੂਮਿਕਾ	19
ਤੁੱਛ ਭੇਟਾ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰਨਾ	23
ਜਦੋਂ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਦਾ ਮੁਥੌਟਾ ਪਹਿਨ ਕੇ.....	29
ਅਨੰਦਪੁਰ ਦਾ ਮਤਾ ਦਸਮੇਸ਼ ਦੀ ਵਿਸਾਖੀ	36
ਅਰਦਾਸ ਤੋਂ ਭਗੋੜੇ ਅਕਾਲੀ	44
ਗੁਰਪੁਰਵਾਸੀ ਸੰਤ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਨਿਰੰਕਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਟੱਕਰ	50
ਮੇਲਾ ਉੱਜੜ ਗਿਆ	53
ਨਰਕਧਾਰੀ ਗੁਰਬਚਨੇ ਦਾ ਕਤਲ	56
ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਸੰਘਰਸ਼ ਵਿਰਸੇ ਵਿੱਚ ਮਿਲਿਆ	62
ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਕਤਲ ਕੇਸ	70
ਨਾਨਕ ਨਿਵਾਸ ਤੋਂ ਗਾਂਧੀ ਭਵਨ ਤਕ ਦਾ ਸਫ਼ਰ	74
ਬੱਬਰ ਖ਼ਾਲਸਾ ਕਿਵੇਂ ਜੱਥੇਬੰਦ ਹੋਇਆ?	78
ਰੂਹਾਨੀਅਤ ਦੇ ਤਖ਼ਤ ਦਾ ਜੱਥੇਦਾਰ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਤਖ਼ਤ ਨੂੰ ਜਵਾਬਦੇਹ ਨਹੀਂ	82
ਹੁਕਮਨਾਮਾ	84
ਸਾਂਝਾ ਮੋਰਚਾ	87
ਧਰਮ-ਯੁੱਧ ਮੋਰਚਾ	90
ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਅਗਵਾ	95
ਸ਼ਹੀਦ ਭਾਈ ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨਾਗੋਕੇ	98
ਸ਼ਹੀਦ ਭਾਈ ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਧੂਲਕੋਟ	101
ਕੱਛ, ਕੜਾ, ਕ੍ਰਿਪਾਨ, ਭੇਜੋ ਪਾਕਿਸਤਾਨ	103
ਪਿਉ ਦੀ ਪੱਗ ਲਾਹ ਦਿੱਤੀ, ਤੁਸੀਂ ਬਾਬੇ ਦਾ ਹੁਕਮ ਉਡੀਕਦੇ ਹੋ	106
ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰੀ	108
ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਾ ਹਾਊਸ	112

ਉੱਡਣਾ ਸਾਧ	114
ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ--ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਮੁਲਾਕਾਤ	116
“ਇਹ ਪੰਛੀ ਇਕੱਲਾ ਹੈ, ਮਗਰ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਬਹੁਤੇ”	119
ਅਟਵਾਲ ਦੀ ਹੱਤਿਆ ਕਿਉਂ	121
ਖ਼ਾਲਿਸਤਾਨੀ ਸਰਦਾਰ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ	123
ਗਲੀਆਂ ਹੋ ਜਾਣ ਸੁੰਢੀਆਂ, ਵਿੱਚ ਮਿਰਜ਼ਾ ਯਾਰ ਫਿਰੇ	125
ਭਾਈ ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੋਢੀ ਦਾ ਕਤਲ	129
ਮਾਰਨਾ ਸੀ ਸੰਤ ਨੂੰ, ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਸੋਢੀ	135
ਗ਼ੱਦਾਰ ਕੌਣ ਹੈ ?	142
ਸ਼ਹੀਦੀ ਦਾ ਸਮਾਂ ਆ ਗਿਆ	146
ਸਿੰਘਾਂ ਪੂਰਬਲਿਆਂ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਦੁਹਰਾਇਆ	152
“ਜਿਹੜੇ ਕਹਿੰਦੇ ਸੀ ਮਰਾਂਗੇ ਨਾਲ ਤੇਰੇ, ਛੱਡ ਕੇ ਮੈਦਾਨ ਭੱਜ ਗਏ”	156
ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ	164
ਗੰਗੂ ਦੀ ਔਲਾਦ	172
ਜਦੋਂ ਭਾਟੀਆ ਰੋ ਪਿਆ	176
ਕਨੂੰਨੀ ਸਲਾਹਕਾਰ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ	178
ਦੋ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਰਲਕੇ ਇੰਦਰਾ ਸੋਧੀ	182
ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਪਿੱਛੋਂ ਪਹਿਲਾ ਸਮਾਗਮ	185
ਰਾਜੀਵ-ਲੌਂਗੋਵਾਲਲ ਸਮਝੌਤਾ 23-24 ਜੁਲਾਈ 1985	189
ਲੰਡਾ ਸਾਧ	192
ਸ਼ਹੀਦੀ ਸਮਾਗਮ	194
ਖ਼ਾਲਿਸਤਾਨ ਦਾ ਐਲਾਨ	201
ਖ਼ਾਲਿਸਤਾਨ ਦਾ ਐਲਾਨ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕਰਮ	207
ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ	210
ਢੋਲੇ-ਗੋਲੇ ਦੀ ਕਹਾਣੀ, ਤੈਥੋਂ ਸੁਣੀ ਨਹੀਓਂ ਜਾਣੀ	213
ਭਾਈ ਕਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੁਨਾਮ	217
ਜਨਰਲ ਵੈਦਿਆ ਕਾਂਡ	219
ਸਰਦਾਰ ਅਬਿਨਾਸ਼ੀ ਸਿੰਘ ਤੇ ਡਾਕਟਰ ਬਰਾੜ ਅਗਵਾ	235

ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਸਿੰਧੀ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ	238
ਨੀਂਹ ਰੱਖੀ ਗਈ	244
ਰੱਖੇ ਰੱਬ ਤਾਂ ਮਾਰੇ ਕੌਣ	253
ਕੁਝ ਪ੍ਰਸ਼ਨ-ਕੁਝ ਉੱਤਰ	260
ਸਾਕਾ ਕਾਲੀ ਗਰਜ	270
ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ	273
ਪੁਲਿਸ ਦੀ ਰਣਨੀਤੀ ਦੇ ਤਿੰਨ ਪੜਾਅ	277
ਸਿੱਖ ਸੰਘਰਸ਼ ਦਾ ਨਿਘਾਰ ਕਿਉਂ	279
ਦੂਰ ਅੰਦੇਸ਼ ਤੇ ਰੋਸ਼ਨ ਦਿਮਾਗ ਦਾ ਕਤਲ	283
ਫੀਤੀਆਂ ਦੇ ਭੁੱਖੇ ਸਿੱਖ ਅਫ਼ਸਰਾਂ ਨੂੰ ਫਿਟਕਾਰ	291
ਗੋਲਡੀ ਵੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਕਾਫ਼ਲੇ ਵਿੱਚ ਜਾ ਰਲਿਆ	293
ਹਤਿਆਰੇ ਦੀ ਹੱਤਿਆ	296
ਖੜੱਪਾ ਸੱਪ	299
ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਵਿੱਚ ਘੁਸਪੈਠ	302
ਲੈ ਗਿਆ ਖਾਲੜਾ ਸੰਧੂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਲਾ ਕੇ	304
ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੀ ਜੱਥੇਬੰਦੀ—ਲੀਡਰ ਗੱਦਾਰ	307
ਬਾਦਲ-ਭੱਠਲ ਸਮਝੌਤਾ	311
ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਸਜ਼ਾ	313
ਪੰਥ ਰਤਨ ਕਿ ਗੱਦਾਰ	316
ਉਤਰਾਂਚਲ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਗੱਦਾਰੀ	323
ਛਤਰੀ ਰਾਹੀਂ ਉੱਤਰੇ ਆਗੂ	325
ਚੋਲਿਆਂ ਵਾਲੇ ਲੁਟੇਰੇ ਬਾਦਲ ਦੀ ਬੁੱਕਲ ਵਿੱਚ ਜਾ ਵੜੇ	329
ਇਹ ਵੀ ਜੱਥੇਦਾਰ ਸਨ, ਉਹ ਵੀ ਜੱਥੇਦਾਰ ਸੀ।	333
ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤ ਦਾ ਏਜੰਡਾ	353
ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਕਾਲਾ ਯੁੱਗ	358
ਬਾਦਲ ਦਾ ਬਦਲ ਕੌਣ ?	371
ਜੱਥੇਦਾਰ ਟੋਹੜਾ—ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਭਵਨ	376
ਸਿੱਖ ਪੰਥ 'ਤੇ ਪਈ ਅਮਰਵੇਲ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ	382

ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਤੇ ਸੱਭਿਅਚਾਰਕ ਵਿਰਸੇ ਦਾ ਘਾਣ	388
ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਨਵੀਂ ਰਵਾਇਤ	391
ਫੌਜੀ ਅਫ਼ਸਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਸਫ਼ਾਈ ਪੇਸ਼	395
ਸੱਚਾ ਸੌਦਾ	399
ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦ ਦਾ ਅੰਤ	403
ਭੋਗਣਾ ਪੈ ਸਕਦਾ ਹੈ ਹੋਰ ਸੰਤਾਪ	409
ਇਕ ਸਾਧ ਬਚਨ ਅਟਲਾਧਾ	413

ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ

ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ, ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ, ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਆਗੂ ਸੀ। ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ ਨੇ ਕੌਮ ਨੂੰ ਕਮਾਲ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਸਿੱਖ ਹੋਮਲੈਂਡ ਦੀ ਸਤ ਸੌ ਸਾਲ ਦੀ ਗ਼ੁਲਾਮੀ ਨੂੰ ਇਕ ਵਾਰ ਤਾਂ ਖ਼ਤਮ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਹਕੂਮਤ, ਮੁਗ਼ਲ ਸਲਤਨਤ, ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਰਾਜ ਦੇ ਖ਼ਾਤਮੇ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਦਾ ਸਿਹਰਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਦੇ ਸਿਰ ਹੈ। ਗੁਰਦਾਸ ਨੰਗਲ ਦੀ ਗੜ੍ਹੀ ਵਿਚ ਰੁਕ ਜਾਣ ਅਤੇ ਪਨਾਹ ਲੈਣਾ ਉਸ ਦੀ ਫ਼ੌਜੀ ਗ਼ਲਤੀ ਸੀ ਵਰਨਾ ਉਸ ਨੇ ਸਿਆਸੀ, ਧਾਰਮਿਕ, ਸਮਾਜਿਕ ਤੇ ਮਾਲੀ ਪੱਖੋਂ ਇਕ ਵੀ ਗ਼ਲਤੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਹੋਰ ਤਾਂ ਹੋਰ ਮੁਗ਼ਲਾਂ ਵੱਲੋਂ ਕਈ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਵਰਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਉਸ ਨੇ ਕਮਾਲ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਦਿਤੀ ਸੀ।

ਉਸ ਮਗਰੋਂ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ (ਪੁੱਤਰ ਨਾਨੂ ਸਿੰਘ ਦਿਲਵਾਲੀ) ਨੇ ਸਿੱਖ ਫ਼ੌਜ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਸੰਭਾਲੀ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਧਾਰਮਿਕ ਆਗੂ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਸਨ। ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬੜੇ ਔਖੇ ਵੇਲਿਆਂ (1716 ਤੋਂ 1733 ਤਕ) ਦੌਰਾਨ ਕੌਮ ਨੂੰ ਕਾਬਲੇ-ਤਾਰੀਫ਼ ਅਗਵਾਈ ਦਿਤੀ। ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਨੇ 1698 ਤੋਂ 1733 ਤਕ (35 ਸਾਲ) ਗੁਰੂ ਦਾ ਚੱਕ (ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ) ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਕੌਮ ਨੂੰ ਜੋ ਧਾਰਮਿਕ ਅਗਵਾਈ ਦਿੱਤੀ ਉਹ ਬੇਮਿਸਾਲ ਹੈ। ਸਤਵੇਂ ਤੋਂ ਦਸਵੇਂ ਗੁਰੂ ਤਕ ਦੇ ਕਦਮਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪਰਵਾਰ ਦੇ (ਦਾਦੇ ਭਾਈ ਬੱਲੂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ) 51 ਤੋਂ ਵਧ ਜਣੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਏ। ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਦੀ ਤਵਾਰੀਖ਼ ਵਿਚ ਇਹ ਰਿਕਾਰਡ ਹੈ।

1734 ਵਿਚ (ਨਵਾਬ) ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਖਾਲਸਾ ਫ਼ੌਜਾਂ ਦੇ ਮੁਖੀ ਬਣੇ। ਉਹ ਇਕ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ (ਕੁਝ ਮਹੀਨੇ ਵਾਸਤੇ) 'ਨਵਾਬ' ਰਹਿ ਚੁਕੇ ਸਨ। ਉਦੋਂ ਬਾਬਾ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜਿਉਂਦੇ ਸਨ। 24 ਜੂਨ 1734 ਨੂੰ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਏ। ਇਸ ਮਗਰੋਂ ਕੌਮ ਦੀ ਧਾਰਮਿਕ ਤੇ ਫ਼ੌਜੀ ਅਗਵਾਈ ਦੋਵੇਂ ਨਵਾਬ ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਰਨੀਆਂ ਪਈਆਂ। ਅਗਲੇ 19 ਸਾਲ (1753 ਤਕ) ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਛੋਟਾ ਘੱਲੂਘਾਰਾ, ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਕਤਲੇਆਮ ਕਰਦੀ ਗ਼ਸ਼ਤੀ ਫ਼ੌਜ, ਨਾਦਰਸ਼ਾਹ ਦਾ ਹਮਲਾ, ਅਹਿਮਦਸ਼ਾਹ ਦੁਰਾਨੀ ਦੇ ਤਿੰਨ ਹਮਲੇ, ਜ਼ਕਰੀਆ ਖ਼ਾਨ ਤੇ ਮੀਰ ਮੰਨੂ ਦੇ ਜ਼ੁਲਮ ਦੇ ਦੌਰ ਵਿਚ ਕੌਮ ਨੂੰ ਆਲੀਸ਼ਾਨ ਅਗਵਾਈ ਦਿਤੀ। 1748 ਤੋਂ ਆਪ ਦਾ ਸਾਥ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਨੰਦ ਸਿੰਘ ਸਾਂਝਣਾ, ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਆਹਲੂਵਾਲੀਆ, ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਰਾਮਗੜ੍ਹੀਆ, ਚੜ੍ਹਤ ਸਿੰਘ ਸੁਕਰਚਕੀਆ, ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਭੰਗੀ, ਕਰੋੜਾ ਸਿੰਘ, ਦੀਪ ਸਿੰਘ ਪਹੂਵਿੰਡ, ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਡੱਲੇਵਾਲੀਆ ਅਤੇ ਹੋਰ ਵੀ ਕਈ ਮੋਢੇ ਨਾਲ ਮੋਢਾ ਜੋੜ ਕੇ ਲੜੇ।

1753 ਵਿਚ ਕੌਮ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਜਸਾ ਸਿੰਘ ਆਹਲੂਵਾਲੀਆ ਨੂੰ ਸੌਂਪੀ ਗਈ। ਉਸ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਕੌਮ ਨੇ ਵੱਡਾ ਘੱਲੂਘਾਰਾ (ਫਰਵਰੀ 1762) ਹੋਵਾਇਆ। ਉਸ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਅਹਿਮਦ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਕਈ ਹਾਰਾਂ ਦਿਤੀਆਂ। ਉਸ ਦੀ ਕਮਾਂਡ ਹੇਠ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਸਰਹਿੰਦ, ਜਲੰਧਰ, ਲਾਹੌਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸੂਬੇ ਤੇ ਪਰਗਨੇ ਜਿੱਤੇ। 1783 ਵਿਚ ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਆਹਲੂਵਾਲੀਆ, ਜਸਾ ਸਿੰਘ ਰਾਮਗੜੀਆ ਤੇ ਬਘੇਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ 30 ਹਜ਼ਾਰ ਸਿੱਖ ਫੌਜ ਨੇ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਲਾਲ ਕਿਲ੍ਹੇ 'ਤੇ ਨੀਲਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਾਹਿਬ ਲਹਿਰਾਇਆ। ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਨੇ 2200 ਹਿੰਦੂ ਕੁੜੀਆਂ ਨੂੰ ਅਹਿਮਦਸ਼ਾਹ ਦੁਰਾਨੀ ਤੋਂ ਆਜ਼ਾਦ ਕਰਵਾ ਕੇ ਬੰਦੀ-ਛੋੜ ਅਖਵਾਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਕੌਮ ਨੂੰ ਮਹਾਨ ਅਗਵਾਈ ਦਿਤੀ ਤੇ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਦੇ ਬੋਲਬਾਲੇ ਕਾਇਮ ਕੀਤੇ।

ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਆਹਲੂਵਾਲੀਆ (ਮੌਤ 10 ਅਕਤੂਬਰ 1783) ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਪੂਰੇ ਇਕ ਸੌ ਸਾਲ ਤਕ ਪੰਥ ਨੂੰ ਸਹੀ ਆਗੂ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ। ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਰਾਜਾ ਸੀ, ਫੂਲਾ ਸਿੰਘ, ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਨਲਵਾ ਤੇ ਸ਼ਾਮ ਸਿੰਘ ਅਟਾਰੀ ਜਰਨੈਲ ਸਨ। ਭਾਈ ਮਹਾਰਾਜ ਸਿੰਘ ਕੌਮੀ ਲੋਕ-ਆਗੂ ਸੀ ਪਰ ਉਸ ਦਾ ਸਮਾਂ ਬੜਾ ਮੁਖਤਸਰ ਸੀ। ਸੰਨ 1883 ਵਿਚ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਦੀ ਕਾਇਮੀ ਨਾਲ ਕੌਮ ਨੂੰ ਕਮਾਲ ਦੀ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਮਿਲੀ। ਕਾਹਨ ਸਿੰਘ ਨਾਭਾ ਤੇ ਗਿਆਨੀ ਦਿਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕਲਮ, ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ, ਜੈ ਸਿੰਘ ਤੇ ਜਵਾਹਰ ਸਿੰਘ ਵਰਗੇ ਪਹਿਲੇ ਦਰਜੇ ਦੇ ਪਰਚਾਰਕ ਤੇ ਬਾਕੀ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਸੂਝ, ਸਪਸ਼ਟਤਾ, ਦਲੇਰੀ, ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਨਾਲ ਜਜ਼ਬਾਤੀ ਸਾਂਝ ਅਤੇ ਸੰਜੀਦਗੀ ਪੱਖੋਂ ਕਾਬਲੇ ਤਾਰੀਫ਼ ਸੀ। ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦਾ ਵਜੂਦ ਤੇ ਇਸ ਦਾ ਨਿਆਰਾਪਣ ਬਚਾਉਣ ਵਿਚ ਇਸ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਨੇ ਮਾਅਰਕੇ ਦਾ ਰੋਲ ਅਦਾ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਵਿਚ ਕਮਾਲ ਦੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਈਸਾਈ ਮਿਸ਼ਨਰੀ, ਆਰੀਆ ਸਮਾਜੀ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂ-ਨੁਮਾ ਸਿੱਖਾਂ (ਖੇਮ ਸਿੰਘ ਬੇਦੀ ਧੜਾ ਵਗ਼ੈਰਾ) ਦੇ ਵੱਡੇ ਹਮਲਿਆਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੇਮਿਸਾਲ ਕਾਮਯਾਬੀ ਹਾਸਿਲ ਕੀਤੀ।

ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਲਹਿਰ ਦੇ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਤੇ ਰਿਸਾਲੇ, ਧਾਰਮਿਕ ਕਿਤਾਬਾਂ ਤੇ ਟੈਕਟ, ਸਕੂਲਾਂ ਤੇ ਕਾਲਜਾਂ ਦਾ ਐਸਾ ਹੜ੍ਹ ਲਿਆਂਦਾ ਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਪ੍ਰੈੱਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਅਖ਼ਬਾਰ-ਨਵੀਸ, ਉਸਤਾਦ ਤੇ ਪ੍ਰੋਫ਼ੈਸਰ, ਲੇਖਕ, ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਅਤੇ ਵਿਦਵਾਨ ਮਿਲੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੌਮ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਸੰਭਾਲ ਲਈ। ਚੀਫ਼ ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਨੇ ਵੀ ਵਿਦਿਆ ਅਤੇ ਲੋਕ ਭਲਾਈ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਚੰਗਾ ਰੋਲ ਅਦਾ ਕੀਤਾ। ਭਾਈ ਤਖ਼ਤ ਸਿੰਘ (ਫ਼ੀਰੋਜ਼ਪੁਰ), ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ (ਭਸੌੜ), ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ (ਕੈਰੋਂ) ਨੇ ਵਿਦਿਆ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵਧੀਆ ਹਿੱਸਾ ਪਾਇਆ। ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਜੀਠਿਆ ਤੇ ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਅਟਾਰੀ ਨੇ ਵਿਦਿਆ ਤੇ ਧਰਮ ਪਚਾਰ ਵਿਚ ਸੰਜੀਦਾ ਰੋਲ ਅਦਾ ਕੀਤਾ।

1914-18 ਤਕ ਪਰਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚੋਂ ਆ ਕੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਗ਼ਦਰੀ ਆਗੂਆਂ ਤੇ ਵਰਕਰਾਂ ਨੇ ਮੁਲਕ ਨੂੰ ਆਜ਼ਾਦ ਕਰਵਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਬੜੀਆਂ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ। ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਆਪਣੀਆਂ ਗ਼ਲਤੀਆਂ ਕਾਰਨ ਕੁਝ ਵੀ ਹਾਸਿਲ ਨਾ ਕਰ ਸਕੇ ਪਰ ਮਗਰੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਈ ਕਾਰਕੁੰਨ ਬਬਰ ਲਹਿਰ, ਅਕਾਲੀ ਲਹਿਰ ਅਤੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਜੱਦੋਜਹਿਦ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਕਤਾਰ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋਏ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਵਿਸਾਖਾ ਸਿੰਘ ਦਦੇਹਰ, ਸੋਹਣ

ਸਿੰਘ ਭਕਨਾ, ਗੁਰਦਿਤ ਸਿੰਘ ਕਾਮਾਗਾਟਾਮਾਰੂ, ਡਾ: ਠਾਕਰ ਸਿੰਘ ਇਕੋਲਾਹਾ, ਜਵਾਲਾ ਸਿੰਘ ਠੱਠੀਆਂ, ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਲੰਗੋਰੀ, ਭਾਗ ਸਿੰਘ ਕਨੇਡੀਅਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਪਹਿਲੀ ਕਤਾਰ ਵਿਚ ਸਨ।

1920 ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੁਧਾਰ ਲਹਿਰ (ਅਕਾਲੀ ਲਹਿਰ) ਨੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੁਧਾਰ ਲਹਿਰ ਦੇ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਦੇਵਾ ਸਿੰਘ ਰਈਸ, ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਝੱਬਰ, ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਭੁੱਚਰ, ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਧਾਰੋਵਾਲੀ, ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਠੇਠਰ, ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਲਾਇਲਪੁਰੀ, ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਲਾਇਲਪੁਰੀ, ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ, ਦਾਨ ਸਿੰਘ ਵਛੋਆ, ਮਾਸਟਰ ਮੋਤਾ ਸਿੰਘ, ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਝਬਾਲ, ਸਰਦੂਲ ਸਿੰਘ ਕਵੀਸ਼ਰ ਵਗ਼ੈਰਾ ਬਹੁਤ ਸਰਗਰਮ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਊਧਮ ਸਿੰਘ ਨਾਗੋਕੇ, ਜਥੇਦਾਰ ਅੱਛਰ ਸਿੰਘ, ਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ ਕੌਮੀ, ਸ:ਬ: ਮਹਿਤਾਬ ਸਿੰਘ, ਗਿਆਨੀ ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ, ਬਾਬਾ ਖੜਕ ਸਿੰਘ, ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਸ਼ੇਰੇ ਪੰਜਾਬ, ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਫੇਰੂਮਾਨ ਤੇ ਕੁਝ ਚਿਰ ਮਗਰੋਂ ਉੱਜਲ ਸਿੰਘ, ਗਿਆਨੀ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਹੁਕਮ ਸਿੰਘ ਇਸ ਲਹਿਰ ਦੇ ਮੁੱਖ ਆਗੂ ਬਣੇ।

ਜਦੋਂ ਏਡੀ ਵੱਡੀ ਕਤਾਰ ਆਗੂਆਂ ਦੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਯਕੀਨਨ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤਾਂ ਦਾ ਟਕਰਾਅ ਹੋਣਾ ਹੀ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਪੱਛਮੀ ਸਿੱਖਿਆ ਵੀ ਲਈ ਹੋਈ ਸੀ ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸਿੱਖ-ਵਿਰੋਧੀ ਏਜੰਸੀਆਂ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੋਚਣ 'ਤੇ ਅਸਰ ਪਾਉਂਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਸਨ। ਇਸ ਮਾਹੌਲ ਨੇ ਹਊਮੈ ਤੇ ਖ਼ੁਦਦਾਰੀ, ਸਾੜਾ ਤੇ ਈਰਖਾ, ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਤੇ ਧੜੇਬੰਦੀ, ਲਾਲਚ ਤੇ ਗੱਦੀ ਦਾ ਮੋਹ ਵਗ਼ੈਰਾ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿਤਾ। 1925 ਤਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਆਗੂਆਂ ਵਿਚ ਇਹ ਅਲਾਮਤਾਂ ਨਹੀਂ ਸਨ ਪਰ ਜਦੋਂ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੁਧਾਰ ਲਹਿਰ ਦਾ ਇਕ ਪੜਾਅ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਐਕਟ ਬਣ ਗਿਆ ਤਾਂ ਲੀਡਰ (ਚੌਧਰੀ/ਹਾਕਮ) ਬਣਨ ਦੀ ਭੁੱਖ ਅਤੇ ਹਊਮੈ ਨੇ ਆਪਣਾ ਅਸਰ ਦਿਖਾਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਦੋ ਧੜੇ ਕਾਇਮ ਹੋ ਗਏ। ਇਹ ਤਕਰੀਬਨ ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਹੀ ਮਾਹੌਲ ਸੀ, ਜਿਹੋ ਜਿਹਾ ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਆਹਲੂਵਾਲੀਆ ਦੇ ਆਖ਼ਰੀ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਜਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਸਿੱਖ ਮਿਸਲਾਂ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰਾਂ/ਆਗੂਆਂ ਦੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਵਿਚੋਂ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।

ਭਾਵੇਂ ਕੁਝ ਸਿੱਖ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਦੋਹਾਂ ਧੜਿਆਂ ਵਿਚ ਇਕ ਰਸਮੀ ਸਮਝੌਤਾ ਕਰਵਾ ਵੀ ਦਿਤਾ ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਦੋਹਾਂ ਗਰੁਪਾਂ ਦੇ ਆਗੂਆਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੈੜ ਨਾ ਗਈ। ਜਦੋਂ 1926 ਵਿਚ ਐਕਟ ਹੇਠ ਪਹਿਲੀਆਂ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਚੋਣਾਂ ਹੋਈਆਂ ਤਾਂ ਸ: ਬ: ਮਹਿਤਾਬ ਸਿੰਘ ਗਿਆਨੀ ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਧੜੇ ਦੇ ਸਿਰਫ਼ 15 ਉਮੀਦਵਾਰ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋਏ। ਇਸ ਨਾਲ ਉਹ ਸਿੱਖ ਅਵਾਮ ਤੋਂ ਦੂਰ ਹੁੰਦੇ ਗਏ। ਸ:ਬ: ਮਹਿਤਾਬ ਸਿੰਘ ਤੇ ਗਿ: ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਇਸ ਧੜੇ ਦੇ ਮੁਖੀ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਾਬਾ ਖੜਕ ਸਿੰਘ ਤੇ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਧੜੇ ਨਾਲ ਦਿਲੀ ਸਮਝੌਤਾ ਕਰਨ ਜਾਂ ਲੋਕ ਫ਼ਤਵੇ ਨੂੰ ਮੰਨ ਕੇ ਘਰ ਬੈਠਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਵਿਰੋਧਤਾ, ਟਕਰਾਅ ਅਤੇ ਕਬਾਇਲੀ ਰਸਤਾ ਅਖ਼ਤਿਆਰ ਕਰ ਲਿਆ।

ਸ:ਬ: ਮਹਿਤਾਬ ਸਿੰਘ ਤੇ ਗਿ: ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਇਹ ਸਿਫਤ ਸੀ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਧੜਾ ਵਖਰਾ ਕਾਇਮ ਰੱਖਿਆ ਪਰ ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਕਦੇ ਵੀ ਪੰਥਕ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਦੇ ਉਲਟ ਨਹੀਂ ਚੱਲੇ। ਜਦੋਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਨਹਿਰੂ ਰਿਪੋਰਟ ਦੀ ਮੁਖਾਲਫਤ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਕਲਕੱਤਾ ਕਨਵੈਨਸ਼ਨ ਵਿਚ ਇਹ ਸ:ਬ: ਮਹਿਤਾਬ ਸਿੰਘ ਹੀ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ 'ਜੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਨਾ ਸੁਣੋਗੇ ਤਾਂ ਭਾਰਤ ਦੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ, ਕਲਕੱਤੇ ਬਹਿ ਕੇ ਕਲਮ ਨਾਲ ਨਹੀਂ, ਤਲਵਾਰ ਨਾਲ ਹੋਣਗੀਆਂ।' ਇਸ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਦਾ ਰੋਲ ਵਿਚ-ਵਿਚਾਲੇ ਦਾ ਸੀ, ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ ਗਾਂਧੀ-ਨਹਿਰੂ ਦਾ ਚਾਪਲੂਸ ਸੀ। ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਦਰਦ, ਸਰਦੂਲ ਸਿੰਘ ਕਵੀਸ਼ਰ, ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਝਬਾਲ ਤੇ ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਅਹਿਮਕਾਂ ਵਾਂਗ ਕੌਮ ਦੇ ਹੱਕ ਹਿੰਦੂ ਆਗੂਆਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਕਾਹਲੇ ਸਨ। ਫਿਰ ਫਿਰਕੂ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਜਦੋਂਜਹਿਦ ਵਿਚ ਵੀ ਸ:ਬ: ਮਹਿਤਾਬ ਸਿੰਘ ਤੇ ਗਿ: ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਪਹਿਲੀ ਕਤਾਰ ਵਿਚ ਰਹੇ ਸਨ। ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਆਪਣਾ ਵਖਰਾ ਧੜਾ ਕਾਇਮ ਰਖਦੇ ਰਹੇ ਸਨ ਪਰ ਇਹ ਕਦੇ ਵੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਹਿਮਾਇਤੀ ਨਹੀਂ ਬਣੇ। ਸ:ਬ: ਮਹਿਤਾਬ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮੌਤ 1938 ਵਿਚ ਹੋ ਗਈ ਪਰ 1926 ਤੋਂ 1938 ਤਕ ਉਹ ਕਦੇ ਵੀ ਕਾਂਗਰਸੀ ਨਹੀਂ ਬਣਿਆ। ਗਿ: ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਵੀ ਹਮੇਸ਼ਾ ਪੰਥਕ ਰਿਹਾ। ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਦਾ ਵਿਰੋਧੀ ਰਿਹਾ ਤੇ ਮਾਸਟਰ-ਖੜਕ ਸਿੰਘ ਗਰੁਪ ਦੇ ਹੋਰ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਨਾਲ ਰਲ ਕੇ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਤੇ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਵੀ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਪਰ ਉਹ ਕਦੇ ਵੀ ਕਾਂਗਰਸੀ ਨਹੀਂ ਬਣਿਆ।

ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ 1909 ਵਿਚ ਸਿਆਸਤ ਵਿਚ ਆਇਆ ਅਤੇ 1967 ਵਿਚ ਉਸ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋਈ। ਇਸ 58 ਸਾਲ ਵਿਚੋਂ 40 ਸਾਲ ਉਹ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦਾ 'ਵਾਹਿਦ' ਆਗੂ ਬਣਿਆ ਰਿਹਾ। ਉਸ ਨੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੁਧਾਰ ਲਹਿਰ ਵਿਚ ਜੇਲ ਕੱਟੀ, ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਸੈਕਟਰੀ ਤੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਰਿਹਾ। ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਤੇ ਸਿੱਖ ਲੀਗ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਰਿਹਾ। ਉਸ ਨੇ ਨਹਿਰੂ ਰਿਪੋਰਟ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕੌਮ ਨੂੰ ਅਗਵਾਈ ਦਿੱਤੀ। ਫਿਰਕੂ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਉਸ ਨੇ 'ਜਹਾਦ' ਖੜ੍ਹਾ ਕੀਤਾ ਪਰ ਧੜੇਬੰਦੀ ਕਾਰਨ ਉਹ ਫੇਲ੍ਹ ਹੋਇਆ। 1932 ਤੋਂ 1947 ਤਕ ਉਸ ਨੇ ਸਿੱਖ ਹੱਕਾਂ ਵਾਸਤੇ ਲਾਸਾਨੀ ਰੋਲ ਅਦਾ ਕੀਤਾ। ਆਜ਼ਾਦ ਪੰਜਾਬ ਉਸ ਦੀ ਵਧੀਆ ਸਕੀਮ ਸੀ ਜੋ ਈਰਖਾਲੂ ਆਗੂਆਂ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਕਾਰਨ ਸਿਰੇ ਨਾ ਚੜ੍ਹ ਸਕੀ। 1940 ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਉਸ ਨੇ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦਾ ਨਾਅਰਾ ਲਾਇਆ ਪਰ 'ਜੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਬਣੇ ਤਾਂ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਵੀ ਬਣੇ' ਦਾ 'ਨਫ਼ੀ' ਦਾ ਨਾਅਰਾ ਯਕੀਨਨ ਨਾਕਾਮਯਾਬ ਹੋਣਾ ਹੀ ਸੀ। 1947 ਵਿਚ ਘਬਰਾ ਕੇ ਤੇ ਡਰ ਕੇ ਉਸ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਾਉਣਾ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤਾ ਹਾਲਾਂਕਿ ਸਖ਼ਤ ਜਦੋਂਜਹਿਦ ਕਰ ਕੇ ਸਿੱਖ ਉਦੋਂ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਇਹ ਗ਼ਲਤ ਹੈ ਕਿ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੇਂਦੇ ਸਨ ਪਰ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਜਾਂ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਲੈਣ ਤੋਂ ਨਾਂਹ ਕੀਤੀ। ਹਾਂ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰ ਸਹੀ ਹੈ ਕਿ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਬਾਕੀ ਆਗੂ ਘਬਰਾ ਗਏ ਤੇ ਬੈਂਦਲੇ ਹੋਇਆਂ ਨੇ ਆਜ਼ਾਦ ਸਿੱਖ ਸਟੇਟ ਵਾਸਤੇ ਜਦੋਂਜਹਿਦ ਕਰਨ ਦੀ ਥਾਂ 'ਤੇ ਭਾਰਤ ਨਾਲ ਰਲਣਾ ਮੰਨ ਲਿਆ।

1947 ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਹੱਕਾਂ ਵਾਸਤੇ ਵੱਡੀ ਜੱਦੋਜਹਿਦ ਕੀਤੀ। ਜਦ ਸਾਰੇ ਸਾਥੀ ਵਜ਼ੀਰੀਆਂ ਅਤੇ ਤਾਕਤ ਵਾਸਤੇ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਝੋਲੀ ਪੈ ਕੇ ਪੰਥ ਨਾਲ ਗ਼ਦਾਰੀ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਏ ਤਾਂ ਉਹ ਇੱਕਲਾ ਹੀ ਚੰਦ ਕੂ ਸਾਥੀਆਂ ਸਣੇ ਡੌਟਿਆ ਰਿਹਾ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਵਾਸਤੇ ਜੇਲ੍ਹ ਕੱਟੀ। 1947 ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਉਹ ਦਰਜਨ ਤੋਂ ਵਧ ਵਾਰ ਜੇਲ੍ਹ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਵਾਸਤੇ ਮਰਨ ਵਰਤ ਰੱਖਿਆ (ਪਰ ਕੁਝ ਹਾਸਿਲ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾ ਛੱਡ ਦਿਤਾ)। ਉਸ ਨੇ ਸਿੱਖ ਹੋਮਲੈਂਡ ਦਾ ਨਾਅਰਾ ਲਾਇਆ ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਹੱਕਾਂ ਵਾਸਤੇ ਜੱਦੋਜਹਿਦ ਕੀਤੀ।

ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜਜ਼ਬਾਤੀ ਸੀ। ਉਹ ਬਹੁਤਾ ਦੂਰਅੰਦੇਸ਼ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਤੇ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਗ਼ਲਤੀ ਕਰ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਕੁਝ ਹਦ ਤਕ ਉਹ ਡਰੂ ਵੀ ਸੀ। ਉਹ ਚਾਪਲੂਸੀ ਦਾ ਸ਼ੌਕੀਨ ਵੀ ਸੀ। ਹਿੰਦੂ ਆਗੂ ਚਾਪਲੂਸੀ ਕਰ ਕੇ ਆਪਣੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਬਿਆਨ ਵੀ ਦਿਵਾ ਲੈਂਦੇ ਸਨ ਤੇ ਹਿੰਦੂ ਮਹਾਂ ਸਭਾ ਦੀਆਂ ਕਾਨਫਰੰਸਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਜਿੱਥੇ ਉਹ ਨੀਮ-ਹਿੰਦੂ ਬਣ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਬੜੇ ਦਮਗਜ਼ੇ ਮਾਰਦਾ ਸੀ ਪਰ ਟੇਬਲ 'ਤੇ ਉਹ ਜਜ਼ਬਾਤੀ ਹੋ ਕੇ ਜਾਂ ਘਬਰਾ ਕੇ ਗ਼ਲਤ ਜਾਂ ਅਧੂਰੇ ਫ਼ੈਸਲੇ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਸੀ। ਉਂਵ ਤਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਹੀ ਜਜ਼ਬਾਤੀ, ਬੁਜ਼ਦਿਲ, ਲਾਲਚੀ ਅਤੇ ਬੇਸਮਝ ਸੀ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਆਗੂ ਗ਼ਦਾਰੀ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ (ਬੜੇ ਸਸਤੇ ਮੁੱਲ 'ਤੇ ਵੀ) ਤਿਆਰ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ ਪਰ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਜਜ਼ਬਾਤੀ ਤਬੀਅਤ, ਚਾਪਲੂਸੀ-ਪਸੰਦ ਸੁਭਾਅ ਅਤੇ ਬਹੁਤਾ ਦੂਰਅੰਦੇਸ਼ ਨਾ ਹੋਣਾ ਉਸ ਦੀ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਦੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਕਮੀਆਂ ਸਨ।

ਹੁਕਮ ਸਿੰਘ, ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ, ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਰਾੜੇਵਾਲਾ, ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਰਹੰਦੀ ਛੋਟੀਆਂ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤਾਂ ਦੇ ਮਾਲਿਕ ਸਨ। ਉਹ ਵਜ਼ੀਰੀਆਂ ਦੇ ਲਾਲਚੀ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਾਂਗਰਸ ਕੁਝ ਦੇ ਦੇਂਦੀ ਸੀ ਤਾਂ ਉਹ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਨੂੰ ਗਾਲ੍ਹਾਂ ਕੱਢਣ ਲਗ ਪੈਂਦੇ ਸਨ ਤੇ ਕੱਟੜ-ਫ਼ਿਰਕੂ ਹਿੰਦੂਆਂ ਵਾਂਗ 'ਦੇਸ਼ ਭਗਤ' ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਪਰ ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮਿਲਦਾ ਤਾਂ ਉਹ ਪੰਥ ਵਲ ਮੁੜ ਆਉਂਦੇ ਸਨ। ਨਿਜੀ ਲਾਲਚਾਂ ਹੇਠ ਦੋ-ਦੋ ਦਹਾਕੇ ਵਜ਼ੀਰੀਆਂ ਅਤੇ ਤਾਕਤ ਦੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਸਤੇ ਉਹ ਪੰਥ ਦੀ ਪਿੱਠ ਵਿਚ ਛੁਰਾ ਮਾਰਨ ਵਾਸਤੇ ਹਰ ਵੇਲੇ ਤਿਆਰ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਹਾਂ ਜ਼ੈਲ ਸਿੰਘ, ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ, ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ (ਜੰਡਿਆਲਾ) ਤੇ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ ਕਦੇ ਪੰਥ ਵਲ ਨਹੀਂ ਮੁੜੇ। ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾ ਸਿੱਖ-ਵਿਰੋਧੀ ਖੋਮੇ ਵਿਚ ਹੀ ਰਹੇ ਅਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਗੱਦੀਆਂ ਵਾਸਤੇ ਅਕਾਲੀ ਦਲ, ਪੰਥ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਨਾਲ ਗ਼ਦਾਰੀ ਤਕ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਵੀ ਅੱਗੇ ਵਧ ਕੇ ਰੋਲ ਅਦਾ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਾਸਤੇ ਪੰਜਾਬ, ਪੰਜਾਬੀ, ਧਰਮ, ਪੰਥ ਦੀ ਕੋਈ ਅਹਮੀਅਤ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਚੀਫ਼ ਮਨਿਸਟਰੀ ਦੌਰਾਨ ਸਿੱਖਾਂ 'ਤੇ ਰੱਜ ਕੇ ਜ਼ੁਲਮ ਢਾਏ। ਉਹ 1947 ਤੋਂ 1966 ਤਕ ਆਖ਼ਰੀ ਮੌਕੇ ਤਕ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦਾ ਕੱਟੜ ਮੁਖ਼ਾਲਿਫ਼ ਰਿਹਾ। ਜ਼ੈਲ ਸਿੰਘ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਨਿਕਲ ਗਿਆ। ਉਸ ਦੇ ਅਹਿਦ (ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਰਸਮੀ ਹੁਕਮਾਂ ਹੇਠ) 4 ਜੂਨ 1984 ਦੇ ਦਿਨ ਫ਼ੌਜ ਨੇ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਤੇ 36 ਹੋਰ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ 'ਤੇ ਹਮਲੇ ਕੀਤੇ ਤੇ ਤਬਾਹੀ

ਕੀਤੀ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਿੱਖ ਮਾਰ ਦਿਤੇ ਗਏ ਤੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਹੋਰ ਬੇਗੁਨਾਹ ਸਿੱਖ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸੁਟੇ ਗਏ। ਇਸ ਹਮਲੇ ਵਿਚ 'ਬਹਾਦਰੀ ਦਿਖਾਉਣ ਵਾਲੇ' ਫ਼ੌਜੀਆਂ ਨੂੰ ਜ਼ੈਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਐਵਾਰਡ ਅਤੇ ਤਗਮੇ ਦਿੱਤੇ। ਜਦੋਂ 1986 ਵਿਚ ਸੁਰਜੀਤ ਬਰਨਾਲਾ ਨੇ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ 'ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਤੋਂ ਬਗ਼ਾਵਤ' ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਜ਼ੈਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਵਿਚ ਉਸ ਦੀ ਤਾਰੀਫ਼ ਕੀਤੀ। ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਕਤਲ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਨੇ ਰਾਜੀਵ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਈਮ ਮਨਿਸਟਰ ਬਣਾਇਆ ਅਤੇ ਅਗਲੇ ਪੰਜ ਦਿਨ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਕਤਲੇਆਮ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਉਹ ਚੁਪ ਰਿਹਾ। ਅਖ਼ੀਰ ਜ਼ੈਲ ਸਿੰਘ ਜ਼ਲੀਲ ਹੋ ਕੇ ਗੁਮਨਾਮੀ ਵਾਲੀ ਮੌਤ ਮਰਿਆ।

ਸੁਰਜੀਤ ਬਰਨਾਲਾ 1965 ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਸਿੱਖ ਸਿਆਸਤ ਵਿਚ ਸਰਗਰਮ ਹੋਇਆ। 1985 ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਸਿੱਖ ਜੱਦੋਜਹਿਦ ਨੂੰ ਖ਼ਤਮ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਬੰਦੇ ਢੂੰਢਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੇ ਤਾਂ ਅਰਜਨ ਸਿੰਹ (ਸਾਬਕਾ ਚੀਫ਼ ਮਨਿਸਟਰ ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼) ਨੇ ਸੁਰਜੀਤ ਬਰਨਾਲਾ, ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ, ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਰਾਮੂਵਾਲੀਆ, ਪ੍ਰਿਥੀਪਾਲ ਸਿੰਘ ਕਪੂਰ, ਪ੍ਰੋ: ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਵਗ਼ੈਰਾ ਨਾਲ ਰਾਬਤਾ ਬਣਾਇਆ। ਇਸ ਵਿਚ ਹਰਕਿਸ਼ਨ ਸੁਰਜੀਤ ਤੇ ਬਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹਮਦਰਦ ਨੇ ਵੀ ਰੋਲ ਅਦਾ ਕੀਤਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਰਾਜੀਵ ਤੇ ਅਰਜਨ ਸਿੰਹ ਨੂੰ ਸੁਰਜੀਤ ਬਰਨਾਲਾ ਹੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧ ਪਸੰਦ ਆਇਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਲਿਆ ਕੇ ਸਿੱਖ ਜੱਦੋਜਹਿਦ ਖ਼ਤਮ ਕਰਨ ਦੀ ਪਲਾਨ ਬਣਾਈ। ਰਾਜੀਵ-ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਸਮਝੌਤਾ ਕਰਵਾਉਣ ਵਿਚ ਸੁਰਜੀਤ ਬਰਨਾਲਾ ਹੀ ਸਭ ਤੋਂ ਮੂਹਰੇ ਸੀ। ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਅਸੈਂਬਲੀ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ 1985 ਵਿਚ ਕਾਂਗਰਸ ਨੇ ਬਰਨਾਲੇ ਦੀ ਰੱਜ ਕੇ ਮਦਦ ਕੀਤੀ ਤੇ ਚੀਫ਼ ਮਨਿਸਟਰ (ਤੇ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ) ਵੀ ਉਸੇ ਨੂੰ ਹੀ ਬਣਾਇਆ।

ਸੁਰਜੀਤ ਬਰਨਾਲਾ ਭਾਵੇਂ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਚੀਫ਼ ਮਨਿਸਟਰ ਸੀ ਪਰ ਉਹ ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਦੀ 'ਪਰੋਕਸੀ' ਸੀ। ਰਿਮੋਟ ਕੰਟਰੋਲ ਰਾਜੀਵ ਕੋਲ ਹੀ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਸੁਰਜੀਤ ਬਰਨਾਲੇ ਕੋਲੋਂ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਪੁਲੀਸ ਭਿਜਵਾਈ, ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰ ਕਰਵਾਏ, ਸੈਂਕੜੇ ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨ ਨਕਲੀ ਮੁਕਾਬਲਿਆਂ ਵਿਚ ਮਰਵਾਏ, ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਚੈਲੰਜ ਕਰਵਾਇਆ, ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਬੇਵਜਹ ਹਮਲਾ ਕਰਵਾਇਆ, ਇਸ ਹਮਲੇ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਕਾਲੀ ਆਗੂ (ਸਣੇ ਟੌਹੜਾ ਤੇ ਬਾਦਲ) ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸੁਟਵਾਏ। ਪੰਥ ਨਾਲ਼ ਗ਼ਦਾਰੀ, ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦਾ ਘਾਣ, ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ ਬੇਹੁਰਮਤੀ ਕਰ ਕੇ ਇਸ ਬੇਗ਼ੈਰਤ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਗਵਰਨਰੀ ਹੀ ਨਸੀਬ ਹੋਈ ਤੇ ਜਾਂ ਫਿਰ ਸਿੱਖਾਂ ਤੋਂ ਨਫ਼ਰਤ। ਸਿੱਖ ਤਵਾਰੀਖ਼ ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਕਾਤਲ, ਬੇਅੰਤ ਸਿੰਹ (1992-95) ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੂਜਾ ਵੱਡਾ, ਪਗੜੀਧਾਰੀ ਜ਼ਾਲਮ ਚੀਫ਼ ਮਨਿਸਟਰ ਸੁਰਜੀਤ ਬਰਨਾਲਾ ਹੀ ਸੀ।

ਵਰਤਮਾਨ ਅਕਾਲੀਆਂ ਵਿਚੋਂ, ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਟੌਹੜਾ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ, ਸੁਖਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਕਲਕੱਤਾ, ਜਗਦੇਵ ਸਿੰਘ ਤਲਵੰਡੀ ਵਗ਼ੈਰਾ ਦਾ ਨਾਂ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਟੌਹੜਾ 1960 ਵਿਚ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ

ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਬਣਿਆ। ਉਸ ਨੇ 1973 ਵਿਚ ਇਸ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਸੰਭਾਲ ਲਈ। ਅਗਲੇ ਤਕਰੀਬਨ ਤੀਹ ਸਾਲ ਵਿਚ ਉਹ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਾਰਾ-ਕੁਝ ਸੀ। ਪਰ ਕੌਮ ਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਇਤਿਹਾਸਕ ਯੋਗਦਾਨ ਨਹੀਂ ਹੈ ਟੋਹੜਾ ਦੇ ਅਹਿਦ ਵਿਚ ਸਾਰੀਆਂ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਤਵਾਰੀਖੀ ਈਮਾਰਤਾਂ ਢਾਹ ਕੇ ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਵਾਲੇ ਬਾਬਿਆਂ ਕੋਲੋਂ (ਮਕਬਰਿਆਂ ਅਤੇ ਮਜ਼ਾਰਾਂ ਉੱਤੇ ਲਾਏ ਜਾਣ ਵਾਲੇ) ਸੰਗਮਰਮਰ ਦੀਆਂ ਬਣਾ ਦਿਤੀਆਂ ਗਈਆਂ।

ਬਾਬਾ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਨੇ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ 6 ਸਾਲ (ਅਸਲ ਵਿਚ ਸਿਰਫ਼ ਪੈਂਤੇ 3 ਸਾਲ, ਸਤੰਬਰ 1982 ਤੋਂ ਜੂਨ 84) ਅਗਵਾਈ ਦਿਤੀ। ਉਹ 13 ਅਪ੍ਰੈਲ 1978 ਦੇ ਦਿਨ ਪੰਥਕ ਸਟੇਜ 'ਤੇ ਆਇਆ ਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੌਮ ਨੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸਿੱਖ ਆਗੂ ਨੂੰ ਕਬੂਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਸਿੱਖ ਤਵਾਰੀਖ਼ ਵਿਚ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ, ਨਵਾਬ ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ, ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਆਹਲੂਵਾਲੀਆ ਤੇ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਨੇ ਮਕਸੂਲੀਅਤ ਹਾਸਿਲ ਕੀਤੀ। ਪਰ ਏਨੇ ਘਟ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਤਵਾਰੀਖ਼ ਵਿਚ ਏਨਾ ਰੋਲ ਕਿਸੇ ਨਾ ਨਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਕਰ ਸਕੇਗਾ; ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਨੂੰ ਹੀ ਬੰਦਾ ਬਹਾਦਰ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਦੂਜਾ ਥਾਂ ਦੇਣ ਬਣਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਦਾ ਤਾਂ ਉਹ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧ ਅਹਿਮ ਸਿੱਖ ਸੀ। ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਅਹਿਮ ਐਕਸ਼ਨ ਅਪ੍ਰੈਲ-ਮਈ 1978 ਵਿਚ ਨਿਰੰਕਾਰੀਆਂ ਦੇ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਜਹਾਦ ਖੋਲ੍ਹਣਾ ਸੀ। 1980 ਵਿਚ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਸੋਨੇ ਨਾਲ ਤੋਲਣ ਦਾ ਉਸ ਦਾ ਐਲਾਨ ਉਸ ਨੂੰ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚ ਹੋਰ ਮਕਸੂਲ ਕਰਵਾ ਗਿਆ। 9 ਸਤੰਬਰ 1981 ਦੇ ਦਿਨ ਲਾਲਾ ਜਗਤ ਨਾਰਾਇਣ ਦਾ ਕਤਲ ਹੋ ਗਿਆ। ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਦੇ ਵੀ ਪੁਲੀਸ ਨੇ ਵਾਰੰਟ ਕੱਢ ਦਿਤੇ। ਉਸ ਨੇ 20 ਸਤੰਬਰ ਨੂੰ ਚੌਕ ਮਹਿਤਾ ਵਿਚ ਇਕ ਵੱਡਾ ਇਕੱਠ ਕਰ ਕੇ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਉਹ ਹੋਰ ਵੱਡਾ ਹੀਰੋ ਬਣ ਗਿਆ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਲੋਕ ਰੋਹ ਤੋਂ ਡਰਦਿਆਂ ਛੇਤੀ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਰਿਹਾ ਕਰ ਦਿਤਾ।

ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਾ 1982 ਤਕ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਦੂਜਾ ਹਾਕਮ ਬਣ ਚੁਕਾ ਸੀ। ਉਹ 'ਲੋਕ ਸਰਕਾਰ' ਦਾ ਮੁਖੀ ਸੀ। ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰ ਉਸ ਤੋਂ ਡਰਦੀ ਤੇ ਤਰ੍ਹਬਕਦੀ ਰਹੀ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਕਿਸੇ ਸਾਥੀ ਨੂੰ ਹੱਥ ਨਾ ਪਾਇਆ, ਪਰ 18 ਜੁਲਾਈ 1982 ਨੂੰ ਪੁਲੀਸ ਨੇ ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਤੇ ਨਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰ ਕਰ ਲਿਆ। ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਾ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਆ ਗਿਆ ਤੇ ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਦੀ ਰਿਹਾਈ ਵਾਸਤੇ ਮੋਰਚਾ ਲਾ ਦਿਤਾ। 25 ਜੁਲਾਈ ਨੂੰ ਇਹ ਮੋਰਚਾ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਨੇ ਅਪਣਾ ਲਿਆ। ਇਸ ਮਗਰੋਂ ਇਹ ਧਰਮ ਯੁੱਧ ਮੋਰਚਾ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਹਮਲੇ ਤਕ ਚਲਦਾ ਰਿਹਾ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਕੋਲ ਆਉਂਦੇ ਰਹੇ ਅਤੇ ਖਾੜਕੂ ਲਹਿਰ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਦੇ ਰਹੇ। ਉਹ ਸਿੱਖ ਜੋ ਪਤਿਤ ਹੋ ਗਏ ਸਨ ਜਾਂ ਨਸ਼ਿਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਲਾਮਤਾਂ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਸਨ ਹੁਣ ਕੇਸਧਾਰੀ ਹੋ ਗਏ ਤੇ ਪਾਹੁਲ ਲੈ ਕੇ ਜੁਝਾਰੂ ਲਹਿਰ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣ ਗਏ। ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਦੀ ਮਈ 1984 ਤਕ ਪੂਰੀ ਚੜ੍ਹਤ ਰਹੀ। ਸੁਬੇਗ ਸਿੰਘ ਜਰਨੈਲ ਉਸ ਨਾਲ ਦਸੰਬਰ 1983 ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਹੁਣ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਦੋ ਸਰਕਾਰਾਂ

ਸਨ: ਇਕ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੇ ਦੂਜੀ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਦੀ ਪੰਥਕ-ਸਰਕਾਰ ਜਾਂ ਲੋਕ ਸਰਕਾਰ। ਅਕਾਲੀ ਤਾਂ ਅੰਦਰੋਂ ਨਾਂ-ਮਾਤਰ ਹੀ ਵਿਚਰਦੇ ਸਨ। ਅਕਾਲੀ ਤੇ ਕਾਂਗਰਸ ਸਰਕਾਰ ਦੋਵੇਂ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਆ ਰਹੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਵਾਸਤੇ ਕੋਈ ਪੱਤਾ ਵੀ ਵਰਤਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਇਸ ਸੋਚ ਨਾਲ ਉਸ ਨੇ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰ ਕੇ ਫਿਰਕੂ, ਬੁਨਿਆਦਪ੍ਰਸਤ ਤੇ ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੀਆਂ ਵੋਟਾਂ ਹਾਸਿਲ ਕਰਨ ਦੀ ਪਲਾਨਿੰਗ ਬਣਾਈ। ਚਾਰ ਜੂਨ 1984 ਨੂੰ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਲੱਖਾਂ ਫੌਜਾਂ ਨੇ ਹਮਲਾ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਡੱਟ ਕੇ ਲੜਨ ਮਗਰੋਂ 6 ਜੂਨ ਨੂੰ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਤੇ ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਦਰਜਨਾਂ ਸਾਥੀਆਂ (ਤੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਯਾਤਰੂਆਂ) ਸਣੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਏ। ਜਰਨੈਲ ਸੁਬੇਗ ਸਿੰਘ ਵੀ ਇਸੇ ਦਿਨ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਏ। ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਬਬਰ ਖਾਲਸਾ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਦਰਜਨ ਕੁ ਸਾਥੀ 4 ਜੂਨ ਨੂੰ ਕੰਧਾਂ ਟੱਪ ਕੇ ਬਚ ਕੇ ਨਿਕਲ ਗਏ ਤੇ ਲੌਗੋਵਾਲ, ਟੋਹੜਾ ਤੇ ਹੋਰ ਅਕਾਲੀ ਚੌਧਰੀ ਫੌਜ ਦੀਆਂ ਗੱਡੀਆਂ ਵਿਚ ਸਵਾਰ ਹੋ ਕੇ ਮਹਿਫੂਜ਼ ਨਿਕਲ ਕੇ ਸਰਕਾਰੀ ਮਹਿਮਾਨ ਬਣ ਗਏ ਸਨ।

ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਨੇ ਸਿਰਫ਼ ਪੌਣੇ 3 ਸਾਲ ਕੌਮ ਦੀ ਜਥੇਦਾਰੀ ਕੀਤੀ ਤੇ ਤਵਾਰੀਖ਼ ਦਾ ਆਪਣੀ ਸਦੀ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਅਹਿਮ ਹੀਰੋ ਬਣ ਗਿਆ। ਉਹ ਅਖ਼ੀਰ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਿਆ ਪਰ ਜੇ ਕਿਤੇ ਉਹ ਹਮਲੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਨਿਕਲ ਜਾਂਦਾ ਜਾਂ ਹਮਲੇ ਵਿਚ ਬਚ ਕੇ ਨਿਕਲ ਜਾਂਦਾ ਤੇ ਕੌਮ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰਦਾ ਤਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਸਿੱਖ ਇਕ ਵਾਰ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਆਜ਼ਾਦ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਵਿਚਰ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ। ਇਹ ਵਖਰੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਖੂਬ ਕਤਲੋਗਾਰਤ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਕੁਝ ਵੀ ਹੈ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਾ ਇਕ ਬਹਿਸ-ਗੋਚਰੀ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਲੋਕ-ਹੀਰੋ (ਕੌਮੀ-ਹੀਰੋ) ਬਣ ਕੇ ਜੀਵਿਆ ਤੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਇਆ।

ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪਿਛਲੇ 40 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਪ੍ਰੈਸ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਤਕਨੀਕੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਭਾਵੇਂ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਹੈ ਪਰ ਅਸਲ ਰਾਜਧਾਨੀ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਨਗਰੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਹੈ। ਦਰਅਸਲ ਸਾਰੇ ਦੱਖਣ ਏਸ਼ੀਆ ਵਿਚ ਦਿੱਲੀ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਹੀ ਦੋ ਅਜਿਹੇ ਸ਼ਹਿਰ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਇਸ ਖਿੱਤੇ ਦੀ ਸਿਆਸਤ ਵਿਚ ਰੋਲ ਅਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਤਵਾਰੀਖ਼ ਘੜਦੇ ਤੇ ਬਦਲਦੇ ਹਨ। ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਇਸ ਅਸਲ ਰਾਜਧਾਨੀ ਵਿਚ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਅਖ਼ਬਾਰ ਦਾ ਇੰਚਾਰਜ ਸੀ। ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਇੱਥੇ ਵਾਪਰੀ ਹਰ ਘਟਨਾ ਦੀ ਉਸ ਨੂੰ ਪਹਿਲੇ ਦਰਜੇ ਦੀ ਜਾਣਾਕਰੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੀ ਸਿਆਸਤ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਸਮੁੰਦਰੀ ਹਾਲ, ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਹਾਲ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਿਵਾਸ ਵਗ਼ੈਰਾ ਵਿਚ ਘੜੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਕੁਝ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਨੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਤੋਂ ਕੁਝ ਫੈਸਲੇ ਜ਼ਰੂਰ ਕੀਤੇ ਹਨ ਪਰ ਉਹ ਲਾਗੂ ਤਾਂ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਦੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੀ ਮੁਹਰ ਲਗਦੀ ਹੈ। ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਇਸ ਸਾਰੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਇੰਝ ਵਿਚਰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਇਹ ਉਸ ਦਾ ਦੂਜਾ ਘਰ ਹੋਵੇ। ਉਸ ਦਾ ਤਕਰੀਬਨ ਹਰ ਅਕਾਲੀ ਤੇ ਖਾੜਕੂ ਨਾਲ ਰਾਬਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਉਸ ਕੋਲ ਚੋਖੀ ਭਰਪੂਰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ।

ਜਦੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਨੇ (1978-84 ਅਤੇ 1984 ਤੋਂ 1995) ਦੱਖਣੀ ਏਸ਼ੀਆਂ

ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਹਲਚਲ ਲਿਆ ਦਿੱਤੀ ਤਾਂ ਤਵਾਰੀਖ ਨੂੰ ਕੰਬਣੀ ਛਿੜ ਗਈ। ਇਸ ਦਾ ਮਰਕਜ਼ ਜਥੇਦਾਰ ਤਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਬਾਬਾ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲ ਤੇ ਮਗਰੋਂ ਜਾਨਾਂ ਤਲੀ 'ਤੇ ਰੱਖ ਕੇ ਜੂਝਣ ਵਾਲੇ ਜੁਝਾਰੂ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਨੇੜਿਓਂ ਹੋ ਕੇ ਵੇਖਿਆ ਸੀ। ਉਹ ਹਰ ਲਮਹੇ ਨੂੰ ਵੇਖਦਾ ਤੇ ਨੋਟ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ। ਇਸ ਸਾਰੇ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਯਾਦਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕੱਠਾ ਕਰ ਕੇ ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਦਾ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦਿਲਬੀਰ ਸਿੰਘ, ਹਰਬੀਰ ਸਿੰਘ ਭੰਵਰ, ਗਿਆਨੀ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ, ਅਤੇ ਸਾਰਕਾਰੀ ਪੱਖ ਜਨਰਲ ਬਰਾੜ ਤੇ ਸਰਬਜੀਤ ਸਿੰਘ ਵਗ਼ੈਰਾ ਇਸ ਕਾਲ ਬਾਰੇ ਲਿਖ ਚੁਕੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਕਈ ਗੱਲਾਂ ਕਾਬਲੇ-ਜ਼ਿਕਰ ਹਨ। ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਯਕੀਨਨ ਵਖਰੀ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਕਲਮ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ ਵੀ ਵਖਰਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਪਾਠਕ ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਕਈ ਕੁਝ ਨਵਾਂ ਲਭ ਸਕਣਗੇ।

ਇਕ ਗੱਲ, ਪਰ, ਸਭ ਨੂੰ ਸਮਝ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਤਵਾਰੀਖ਼ ਨਹੀਂ ਹਨ ਬਲਕਿ ਯਾਦਾਂ (memoirs) ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੇਖਕਾਂ ਦੀਆਂ ਯਾਦਾਂ ਵਜੋਂ ਹੀ ਪੜ੍ਹਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਤਵਾਰੀਖ਼ ਵਜੋਂ ਨਹੀਂ।

ਡਾਕਟਰ ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦਿਲਗੀਰ

ਨੈਸ਼ਨਲ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਆਫ਼ ਸਿੱਖ ਸਟੱਡੀਜ਼

ਸਾਬਕਾ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਸਿੱਖ ਹਿਸਟਰੀ ਰੀਸਰਚ ਬੋਰਡ (ਸ਼੍ਰੋ.ਗੁ.ਪ੍ਰ.ਕਮੇਟੀ)

hsdilgeer@yahoo.com

ਗਿਆਨੀ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਸੀਤਲ ਜੀ ਦੇ ਸ਼ਗਿਰਦ
ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਪੰਥਕ ਚਾਡੀ ਸੈਂਕਾ

ਗਿ: ਸਰੂਪ ਸਿੰਘ ਕਡਿਆਣਾ
(ਗੋਲਡ ਮੈਡਲਿਸਟ)

 98150-03075

ਸਾਥੀ : ਨਖਵੀਰ ਸਿੰਘ ਤਲਵਟ - 98155-42247
ਸਾਥੀ : ਰਫ਼ਪਾਲ ਸਿੰਘ ਮੁਲਾਪੁਰੀ - 99140-00127
ਸਾਥੀ ਮਾ.: ਹਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਤਲਵਟ - 98141-51218

ਪਿੰਡ-ਕਡਿਆਣਾ ਤਹਿ. ਫਿਲੌਰ-144410 ਜਿਲ੍ਹਾ ਜਲੰਧਰ
E-mail. dhadikadians@hotmail.com
www.dhadikadians.com

ਭੂਮਿਕਾ

‘ਨੀਂਹ ਰੱਖੀ ਗਈ’ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਲਿਖਾਰੀ ਸ. ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪੱਤਰਕਾਰ ਧਰਮ ਯੁੱਧ ਮੋਰਚੇ ਦੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਸਮੇਂ ਮੇਰੇ ਲਗਭਗ ਸਹਿਯੋਗੀ ਰਹੇ ਨੇ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਜਿਸ ਬਾਰੀਕੀ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਦੇਖਿਆ, ਉਸਨੂੰ ਅਸਲੀ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਰਵਾਨੀ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। “ਨੇੜਿਉਂ ਡਿੱਠੇ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ.....” ਨਾਂ ਦੀ ਮੇਰੇ ਵਲੋਂ ਲਿਖੀ ਗਈ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਏਨੀ ਦਿਲਚਸਪ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੀ ਤਫ਼ਸੀਲ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਸ. ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਨੇ ‘ਨੀਂਹ ਰੱਖੀ ਗਈ’ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਪੱਖੋਂ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਪਾਠਕਾਂ ਲਈ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੀ ਇਕ ਨਵੇਕਲੀ ਮਹਾਨਤਾ ਹੈ।

ਇਕ ਪੰਛੀ ਝਾਤ ਵਜੋਂ ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਨਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰਨ ਲੱਗਿਆਂ ਲਿਖਾਰੀ ਨੇ ਡੂੰਘਾਈ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਦੀ ਚਾਹਤ ਨੂੰ ਪਾਠਕਾਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝੀ ਕਰਨ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਪੱਖੋਂ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਕੇਂਦਰੀ ਭੂਮਿਕਾ ਅਜੋਕੀਆਂ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਕੀ ਬਣਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਧਰਮ ਯੁੱਧ ਮੋਰਚੇ ਸਮੇਂ ਕੀ ਬਣੀ ਸੀ, ਉਸਨੂੰ ਵੀ ਲਿਖਾਰੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰਧਾਰਕ ਨਿਰਣੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕਲਮਬੰਦ ਕਰਦਿਆਂ ਸੱਜੇ-ਖੱਬੇ ਵਿਚਰੀਆਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤਾਂ ‘ਤੇ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਉਂਗਲ ਰੱਖੀ ਹੈ।

ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ, ਜਿਸਦੀ ਉਪਜ ਸਨ, ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਮਹਾਨ ਸਿੱਖ ਸ਼ਹੀਦ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ, ਉਸਦੇ ਸਫ਼ਰ ਨੂੰ 1977 ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਭਾਈ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਧੁੰਮੇ ਤਕ ਲਿਖਾਰੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਾਰਖੂ ਨਿਰਣੇ ਰਾਹੀਂ ਬਿਆਨਿਆ ਹੈ। ਧਰਮ-ਯੁੱਧ ਮੋਰਚੇ ਸਮੇਂ ਵੱਡੀਆਂ ਬੰਨ੍ਹਾਂ ਵਾਲੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਆਗੂਆਂ ਅਤੇ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਇਕ ਨਵੇਕਲੀ ਝਾਕੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। “ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਸਚਾਈ ਅਤੇ ਅਸਲੀਅਤ ਦੀ ਪਾਰਖੂ ਅਤੇ ਤੀਖਣ ਸੋਝੀ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਅਤੇ ਝਲਕਾਰਾ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਨਿਵੇਕਲਾ ਗੁਣ ਹੈ।”

ਸਿੱਖ ਗਭਰੂ, ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਅਤੇ ਯੋਧਿਆਂ ਦੀ ਕਥਾ ਸਬੰਧੀ ਕਾਫੀ ਨਵੇਂ ਵਿਸਥਾਰ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਭਾਈ ਮਨਬੀਰ ਸਿੰਘ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਸੰਘਰਸ਼ ਸਮੇਂ ਜਨਰਲ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਪੁਕਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਭਾਈ ਅਨੋਖ ਸਿੰਘ ਬੱਬਰ, ਜਥੇਦਾਰ ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਕਾਉਂਕੇ, ਭਾਈ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਮਾਨੋਚਾਹਲ, ਭਾਈ ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਉਸਮਾਨ ਵਾਲਾ, ਭਾਈ ਤਰਸੇਮ ਸਿੰਘ ਕੋਹਾੜ, ਭਾਈ ਅਨੋਖ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਦੇਬਾ ਵਰਗੇ ਅਨੇਕਾਂ ਹੋਰਨਾਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ

ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤਿਆਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਤਸੀਹਿਆਂ ਸਬੰਧੀ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਵਿਸਥਾਰ ਦਰਜ ਹਨ। ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਸਿੱਖ ਸਟੂਡੈਂਟਸ ਫ਼ੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਜਨਰਲ ਸਕੱਤਰ ਭਾਈ ਹਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਅਤੇ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਹੋਠੀਆਂ ਨੂੰ ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਜਹਾਨ ਤੋਂ ਕੂਚ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ, ਇਸ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਅੱਜ ਤਾਈਂ ਬਣੀ ਹੋਈ ਉਤਸੁਕਤਾ ਦਾ ਉੱਤਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।

ਇਕ ਬੜੀ ਹੀ ਦਿਲਚਸਪ ਘਟਨਾ ਜੋ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਦਰਜ ਹੈ, ਉਹ ਹੈ RSS ਅਤੇ ਭਾਜਪਾ ਆਗੂ ਸ੍ਰੀ ਹਰਬੰਸ ਲਾਲ ਪੰਨਾ ਦੀ ਰਹਿਨੁਮਾਈ ਵਿਚ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਲਕਸ਼ਮੀਕਾਂਤਾ ਚਾਵਲਾ ਦੀ ਹਮਾਇਤ ਨਾਲ 24 ਅਪ੍ਰੈਲ 1982 ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਕੱਢੇ ਗਏ ਜਲੂਸ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਨਾਹਰੇ ਸਨ 'ਕੱਛ, ਕੜਾ, ਕ੍ਰਿਪਾਨ—ਇਸਨੂੰ ਭੇਜੋ ਪਾਕਿਸਤਾਨ' ਆਦਿ ਆਦਿ। ਇਸਦੇ ਉੱਤਰ ਵਿਚ 26 ਅਪ੍ਰੈਲ 1982 ਵਿਚ ਜਦ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਥੱਲੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਸ਼ਹਿਰ ਕਰਾਰ ਦੇਣ ਲਈ ਜਲੂਸ ਕੱਢਿਆ ਅਤੇ ਕੰਪਨੀ ਬਾਗ਼ ਵਿਚ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਾਹਿਬ ਲਹਿਰਾਇਆ ਤਾਂ ਉਸ ਦਿਨ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀ ਹਾਲਤ ਕਰਫਿਊ ਸਮਾਨ ਸੀ। ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਾਹਿਬ ਪ੍ਰਤੀ ਜਦ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਜੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਇਹ ਪੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ? ਉੱਤਰ ਸੀ ਕਿ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਾਹਿਬ ਸਿਰ ਦਿੱਤਿਆਂ ਲੱਗਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਪੱਟਣ ਵੇਲੇ ਸਿਰ ਦੇਣੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ।

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੀ ਉਸ ਦਿਨ ਦੀ ਵੈਰਾਨੀ ਬਾਰੇ 'ਪੰਜਾਬ ਕੇਸਰੀ' ਅਤੇ 'ਜਗਬਾਣੀ' ਦੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ Editor ਸ਼੍ਰੀ ਰਮੇਸ਼ ਚੰਦਰ ਨੇ ਜਦ ਮਿਰਜ਼ੇ ਦੀ ਤਰਜ਼ ਵਾਲੇ ਗੀਤ ਦੇ ਅੱਖਰਾਂ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਹੇਠ 'ਗਲੀਆਂ ਹੋ ਜਾਣ ਸੁੰਨੀਆਂ.....ਵਿੱਚ ਮਿਰਜਾ ਯਾਰ ਫਿਰੇ' ਆਪਣੀ ਅਖ਼ਬਾਰ ਵਿਚ ਲੇਖ ਲਿਖਿਆ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਕਚਹਿਰੀ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਹੋਣਾ ਪਿਆ।

ਪੁਸਤਕ ਦੀ ਰਵਾਨਗੀ ਵਿਚ ਇਕ ਦਿਲਚਸਪ ਧਾਰਾ ਜਿਸਨੂੰ ਅਸੀਂ 'ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਤੋਂ ਭਾਈ ਧੁੰਮੇ ਤਕ' ਦਾ ਨਾਂ ਵੀ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਾਂ, ਦੀ ਚਰਚਾ ਵੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਧਾਰਮਿਕ ਕਹੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤਾਂ ਕਿੰਨੀ ਡੂੰਘਾਈ ਵਿਚ ਧਰਮ ਵਿਚ ਖੁਭੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਕਿੰਨੇ ਪ੍ਰਤੱਖ ਦੁਨੀਆਵੀਂ ਕੁਕਰਮਾਂ ਵਿਚ ਲਿਬਰੇਜ਼ ਸਨ, ਇਸਦੀ ਝਲਕ ਵੀ ਅਸੀਂ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ।

ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਵਲੋਂ ਆਪਣੇ ਨਿੱਜੀ ਤੇ ਪਰਿਵਾਰਕ ਸੰਬੰਧਾਂ ਬਾਰੇ ਲਏ ਗਏ ਪੈਂਤੜੇ ਅਤੇ ਪਰਿਵਾਰ ਵਲੋਂ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਤੋਰਨ ਵਿਚ ਪਾਏ ਗਏ ਹਿੱਸੇ ਦਾ ਵਰਨਣ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਵੀ ਲੇਖਾਰੀ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਤੋਂ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਰਬਾਦੀ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਨੈਣ ਸਮੇਂ ਰਚੇ ਗਏ ਪੈਂਤੜੇ ਅਤੇ ਪਾਤਰਾਂ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਵੀ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

ਰਾਜੀਵ ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਸਮਝੌਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਕਰਮ ਦੀ ਇਕ ਲੰਮੀ ਵਿਆਖਿਆ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਰਨਾਲਾ, ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਆਦਿ, ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਦਰਜ

ਹੈ। ਲਿਖਾਰੀ ਦਾ ਇਹ ਕਥਨ ਹੈ ਕਿ ਜੋਧਪੁਰ ਦੇ ਸਿੱਖ ਕੈਦੀਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਮੁੱਖ ਰੂਪ ਵਿਚ ਭਾਈ ਹਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਹੋਰਾਂ ਨਾਲ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਗੱਲ ਕਾਫੀ ਅੱਗੇ ਵਧ ਚੁੱਕੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਲਾਏ ਗਏ ਗਵਰਨਰ ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਸਾਬੋਤਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲਿਆ ‘ਰਾਜੀਵ ਲੋਗੋਵਾਲ ਸਮਝੌਤਾ’।

ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ‘ਖਾਲਿਸਤਾਨ’ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਪ੍ਰਤੀ ਸੰਘਰਸ਼ਸ਼ੀਲ ਧਿਰਾਂ ਅੰਦਰ ਚਲੇ ਵਾਦ-ਵਿਵਾਦ ਅਤੇ ਨਿਭਾਏ ਗਏ ਪੈਂਤੜਿਆਂ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕਾਫੀ ਵਿਸਥਾਰ ਵਿਚ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ 1978 ਵਿਚ ਵਾਪਰੇ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਕਾਂਡ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਸੱਚੇ ਸੌਦੇ ਵਾਲੇ ਸਾਧ ਸਬੰਧੀ ਸ. ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਵਲੋਂ ਨਿਭਾਈ ਭੂਮਿਕਾ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਵੀ ਦਰਜ ਹੈ।

‘Sikh in History’ ਦੇ ਲਿਖਾਰੀ ਸੰਗਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਉਸ ਝੂਠ ਨੂੰ ਨੰਗਾ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਵੀ ਲਿਖਾਰੀ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਿਸਨੇ ਸੇਵਾ ਮੁਕਤ ਹੋ ਜਾਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਝੋਲੀ ਚੁੱਕ ਹੋਣ ਦਾ ਸਬੂਤ ਦੇਂਦਿਆਂ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਅਤੇ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਨੂੰ ਘੱਟੋ ਕੋਢੀਆਂ ਰੋਲਣ ਦੀ ਨੀਅਤ ਨਾਲ ਇਹ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਹੀਦ ਭਾਈ ਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਭਾਈ ਸਤਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਢਾਹੇ ਜਾਣ ਅਤੇ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਕਾਰਨ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਾਰਿਆ ਸੀ ? ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਇਹ ਕਾਰਵਾਈ ਆਰ.ਕੇ. ਧਵਨ ਵਲੋਂ ਇਹ ਭੇਦ ਖੋਲ੍ਹੇ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਨਸਲਕੁੰਸ਼ੀ ਕਰਨ ਲਈ ਇੰਦਰਾ ਨੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ’ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

“ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੀ ਨੀਂਹ ਰੱਖੀ ਗਈ, ਵਧਾਈ ਹੋਵੇ” ਪਰ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਇਸ ਇਮਾਰਤ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਇਉਂ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਲਿਖਾਰੀ ਨੇ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਉਪਰ ਹਮਲਾ ਹੋਣ ਤੋਂ ਕੁਝ ਘੰਟੇ ਪਹਿਲਾਂ ਕੀਤੇ ਬਚਨਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਸਿਰਤਾਜ਼ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਉਚਾਰੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਇਕ ਸਲੋਕ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੀ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਲਈ ਇਸ ਦੇ ਨਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜਿਸ ਸਲੋਕ ਵਿਚ ਇਹ ਦਰਜ ਹੈ ਕਿ “ਇਕ ਸਾਧ ਬਚਨ ਅਟਲਾਧਾ”। ਇਸਦਾ ਭਾਵ ਅਰਥ ਹੈ ਕਿ ਹੋਰ ਭਾਵੇਂ ਕੁਝ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਨਾ ਹੋਵੇ ਪਰ ਇਹ ਸਾਧ ਦਾ ਬਚਨ ਬਿਰਥਾ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਸਹੀ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਸਾਧ ਸਨ।

ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਹਿਰਦੇ-ਵਲੂੰਧਰ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੀ ਵੀ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਪਾਸੇ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਦੀਆਂ ਫ਼ੌਜਾਂ ਦੇ ਟੈਂਕ ਅਤੇ ਤੋਪਾਂ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਕਹਿਰ ਮਚਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਤੇ ਹਰ ਪਾਸੇ ਅੱਗ ਦੇ ਭਾਂਬੜ ਮੱਚ ਰਹੇ ਸਨ। ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗੀ ਜਨਰਲ ਸੁਬੇਗ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ

ਟਕਸਾਲੀ ਸਿੰਘ ਫੌਜ ਨਾਲ ਟੱਕਰ ਲੈ ਰਹੇ ਸਨ, ਪਰ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਧਰਮ-ਯੁੱਧ ਮੋਰਚੇ ਦੇ ਡਿਕਟੇਟਰ ਸੰਤ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਵਲੋਂ ਉਸ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸਭ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਧੜਿਆਂ ਨੂੰ ਸਖ਼ਤ ਹਿਦਾਇਤ ਸੀ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਫੌਜ ਤੇਜ਼ਾ ਸਿੰਘ ਸਮੁੰਦਰੀ ਹਾਲ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਵੀ ਆ ਜਾਵੇ, ਗੋਲੀ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਚਲਾਉਣੀ ਅਤੇ ਜਿਥੇ ਨਵੇਕਲੀ ਥਾਂ ਲੱਭਦੀ ਹੈ ਉਥੇ ਹਥਿਆਰ ਸੁਟ ਆਓ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਉਹ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਕਹਿੰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਫੌਜ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਲਾਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਲੰਘ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਦਾਖ਼ਲ ਹੋ ਸਕੇਗੀ। ਪਰ ਜਦ ਸਮਾਂ ਆਇਆ ਤਾਂ ਫੌਜ ਦੇ ਅੱਗੇ ਬੱਕਰੀ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੁਰ ਗਿਆ।

ਲੌਗੋਵਾਲੀਆਂ ਨੇ ਵੀ ਤੇਜ਼ਾ ਸਿੰਘ ਸਮੁੰਦਰੀ ਹਾਲ ਅਤੇ ਨਾਨਕ ਨਿਵਾਸ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਪਾਸੇ ਆਪਣੇ ਹਥਿਆਰ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤੇ ਸਨ।

ਕਿਸੇ ਵੀ ਪੁਸਤਕ ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਕਰਨ ਜਾਂ ਨਾ ਪਸੰਦ ਕਰਨਾ ਪਾਠਕ ਦੀ ਆਪਣੀ ਰੁਚੀ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਤਕ 1978 ਤੋਂ ਚੱਲੇ ਸਿੱਖ ਸੰਘਰਸ਼ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਧਰਮ ਯੁੱਧ ਮੋਰਚੇ “ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ”, ਝੂਠੇ ਪੁਲਿਸ ਮੁਕਾਬਲੇ ਅਤੇ ਸਿਖਰ 'ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਹੋਈ ‘ਕੁਲ ਨਾਸ’ ਸਬੰਧੀ ਕਈ ਕੁਝ ਲਿਖਿਆ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਨਿਵੇਕਲਾਪਣ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਦਰਜ ਘਟਨਾਵਾਂ ਲਿਖਾਰੀ ਨੇ ਹੱਡੀ ਹੰਢਾਈਆਂ ਹਨ। ਉਸਨੂੰ ਆਪ ਜੇਲ੍ਹ ਦੀ ਹਵਾ ਵੀ ਖਾਣੀ ਪਈ ਅਤੇ ਨੌਜਵਾਨ ਬੇਟੇ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਵੀ ਦੇਣੀ ਪਈ। ਇਸ ਸੰਘਰਸ਼ ਵਿਚ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਵੀ ਬਲਦੇ ਹਿਰਦਾ ਵੀ ਤੜਫਦਾ ਹੈ। ਅੰਤ ਵਿਚ ਮੇਰੀ ਅਰਦਾਸ ਹੈ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਰਾਹੀਂ ਦਿਲ ਦਾ ਗੁਬਾਰ ਨਿਕਲ ਜਾਣ ਪਿੱਛੋਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸੇਹਤ ਠੀਕ ਰਹੇਗੀ ਅਤੇ ਤੰਦਰੁਸਤੀ ਮਿਲ ਗਈ ਤਾਂ ਉਹ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਰੋਗ ਮੁਕਤ ਵੀ ਰਹਿਣਗੇ। ਭਾਵੇਂ ਹਰ ਜੀਵਨ ਦਾ ਸਫ਼ਰ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਹੈ।

ਦਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਪੱਤਰਕਾਰ
ਗੰਨਾ ਪਿੰਡ (ਜਲੰਧਰ)

ਤੁਛ ਭੇਟਾ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰਨਾ

ਭਾਵੇਂ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਇਹ ਇੱਛਾ ਸੀ ਕਿ 1978 ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ 1992 ਤਕ ਜੋ ਵੇਖਿਆ ਤੇ ਹੰਢਾਇਆ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਕਲਮਬੰਦ ਕਰਾਂ। ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਮਿੱਤਰ ਵੀ ਇਹੋ ਸਲਾਹ ਦਿੰਦੇ ਰਹੇ ਪਰ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਦੇ ਗੱਪੀ-ਗੋੜ ਵਿੱਚ ਹੀ ਉਲਝਿਆ ਰਿਹਾ। ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੋਇਆ ਵੀ ਕੁਝ ਲਿਖ ਨਾ ਸਕਿਆ। ਭਾਵੇਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਡਰ ਸੀ ਕਿ ਸਮਾਂ ਪਾ ਕੇ ਨੇੜਿਓਂ ਦੇਖੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਵੀ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਮਾਂ ਬੀਤਦਾ ਗਿਆ। 1984 ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਕਾਲੀ ਪੱਤ੍ਰਕਾ ਵੀ ਪੂਰੇ ਜੋਬਨ 'ਤੇ ਸੀ ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਸੰਪਾਦਕ ਗਿਆਨੀ ਸ਼ਾਦੀ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸ. ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਦੁਸਾਂਝ ਦੇ 80ਵਿਆਂ ਵਿੱਚ ਅੱਗੜ-ਪਿੱਛੜ ਫਾਨੀ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਅਲਵਿਦਾ ਕਹਿ ਜਾਣ ਪਿਛੋਂ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਅਕਾਲੀ ਪੱਤ੍ਰਕਾ ਨਿਘਾਰ ਵੱਲ ਜਾਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਪ੍ਰਤੀ ਬੇ-ਭਰੋਸਗੀ ਅਤੇ ਠਿੱਥੀ ਮਾਰ ਕੇ ਜੱਫਾ ਮਾਰਨ ਦੀ ਰੁੱਚੀ ਨੇ ਇਸ ਅਖ਼ਬਾਰ ਨੂੰ ਆਖ਼ਰਕਾਰ ਵਰਤਮਾਨ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਲੈ ਆਂਦਾ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਸ ਡੁੱਬ ਰਹੀ ਬੇੜੀ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਕਈ ਧਿਰਾਂ ਅੱਗੇ ਵੀ ਆਈਆਂ ਪਰ ਸ. ਸੁੱਚਾ ਸਿੰਘ ਜੌਹਲ ਦੇ ਇਸ ਡਰ ਨੇ ਮੰਝਧਾਰ ਵਿੱਚ ਫਸੀ ਇਸ ਬੇੜੀ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਤਣ ਪੱਤਣ ਨਾ ਲੱਗਣ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਕਿਤੇ ਨਵਾਂ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਮਲਾਹ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਬੇੜੀ ਵਿੱਚੋਂ ਉਤਾਰ ਨਾ ਦੇਵੇ। ਵਰਤਮਾਨ ਸੰਪਾਦਕ ਸ. ਰਤਨੇਸ਼ ਸਿੰਘ ਸੋਢੀ ਨੇ ਕਈ ਵੇਰ ਹੌਂਸਲਾ ਵੀ ਕੱਢਿਆ ਪਰ ਦੋ ਟੁੱਕ ਉਹ ਵੀ ਫੈਸਲਾ ਨਾ ਲੈ ਸਕਿਆ।

ਅਜਿਹੀ ਅਧੋ-ਗਤੀ ਵਾਲੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਮੇਰਾ ਵੀ ਦਮ-ਘੁਟਣ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਸ ਨਾਲੋਂ ਨਹੁੰ-ਮਾਸ ਵਰਗਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਤੋੜਨ ਲਈ ਸੋਚਣ 'ਤੇ ਮਜਬੂਰ ਹੋ ਗਿਆ, ਕਿਉਂਕਿ ਪੱਤਰਕਾਰ ਵਜੋਂ ਮੇਰੀ ਪਹਿਚਾਣ ਵੀ ਉਂਦਲੀ ਹੋਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਦਿਨਾਂ ਦੌਰਾਨ ਹੀ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਤੋਂ ਛਪਦੇ ਮਾਸਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਸਪੇਕਸਮੈਨ ਦੇ ਸੰਪਾਦਕ ਜੁਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਾਹਨੀ ਨੇ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਅਖ਼ਬਾਰ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਲੈ ਆਂਦਾ, ਜਿਸ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਉਹ ਬੀਤੇ ਕਈ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਜਦ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਕਈ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਅੱਗੇ ਪਿੱਛੇ ਚੱਕਰ ਕੱਢਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਪਰ ਕੋਈ ਵੀ ਸਾਹਨੀ ਦੇ ਮਾਪ-ਦੰਡ ਅਨੁਸਾਰ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਉੱਤਰ ਰਿਹਾ। ਕੁਝ ਦੋਸਤ ਮਿੱਤਰਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ। ਪਰ ਪੰਥ ਵਿੱਚੋਂ ਛੇਕੇ ਹੋਏ ਇਕ ਅੱਤ ਘਟੀਆ ਇਨਸਾਨ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਾਹਨੀ ਦੇ ਅਖ਼ਬਾਰ ਵਿੱਚ ਜਾਣ ਨੂੰ ਦਿਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰਦਾ। ਸ. ਹਰਬੀਰ ਸਿੰਘ ਭੰਵਰ ਵਰਗੇ ਦੋਸਤਾਂ ਮਿੱਤਰਾਂ ਦੀ ਰਾਏ ਸੀ ਕਿ ਸਪੇਕਸਮੈਨ ਅਦਾਰੇ ਨਾਲ ਜੁੜਨ ਕਾਰਨ ਮੇਰੀ ਪੰਥਕ ਪਹਿਚਾਣ ਨੂੰ ਧੱਕਾ ਲੱਗੇਗਾ, ਪਰ ਕੁਝ ਅਜਿਹੇ ਦੋਸਤ ਮਿੱਤਰ ਵੀ ਸਨ ਜੋ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਪੰਥਕ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਪੰਥ ਵਿੱਚ ਗੰਦ ਪਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਨੰਗਿਆਂ ਕਰਨ ਲਈ ਤੇਰੇ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਵਧੀਆ ਮੌਕਾ ਹੈ, ਤੂੰ ਜੁਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਾਹਨੀ ਤੋਂ ਕੀ ਲੈਣਾ ਹੈ। ਤੈਨੂੰ ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ ਦਰਸਾਉਣ ਲਈ ਇੱਕ ਪਲੇਟ ਫ਼ਾਰਮ ਮਿਲ ਜਾਵੇਗਾ। ਮੇਰੇ ਵੱਡੇ ਬੇਟੇ ਸ. ਕੁਲਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਿੱਧੂ ਦੀ ਵੀ ਇਹੋ ਰਾਏ ਸੀ। ਕਾਫ਼ੀ ਚਿਰ ਦੀ ਦਿਮਾਗੀ ਵਰਜਿਸ਼ ਪਿਛੋਂ ਮੈਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਹ ਜ਼ਹਿਰ ਦਾ ਘੁੱਟ ਭਰਨ ਲਈ ਮਨ ਬਣਾ ਲਿਆ ਜਦੋਂ ਨਾਮਵਰ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਡਾ. ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦਿਲਗੀਰ ਨੇ ਵੀ ਇਹੋ ਰਾਏ ਦਿੱਤੀ ਜੋ ਉਸ ਵੇਲੇ ਜੁਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਾਹਨੀ ਦੇ ਕਾਫ਼ੀ ਨੇੜੇ ਸਨ।

ਇਹਨੀਂ ਦਿਨੀਂ ਅਕਾਲੀ ਪੱਤ੍ਰਕਾ ਦਾ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਸ. ਦਰਸ਼ਨ ਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦਰਸ਼ੀ ਵੀ ਇਸ ਡੁੱਬ ਰਹੀ ਬੇੜੀ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਸਰਗਰਮ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਇੱਕ ਠੰਮ੍ਹਣਾ ਲੱਭਿਆ ਸੀ ਪਰ ਸ. ਸੁੱਚਾ ਸਿੰਘ ਜੌਹਲ ਉਸ ਠੰਮ੍ਹਣੇ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਲਈ ਦਿਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਧਰ ਰਿਹਾ ਜਦੋਂ ਕਿ ਸ. ਰਤਨੇਸ਼ ਸਿੰਘ ਸੋਢੀ ਤਿਆਰ ਸੀ। ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸ. ਦਰਸ਼ੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਸੱਦਿਆ। ਮੈਂ ਸ. ਗੁਰਦਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਬਾਹੀਆਂ ਅਤੇ ਸ. ਮਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਾਲੀ ਦਰਸ਼ੀ ਦੇ ਦਫ਼ਤਰ ਵਿੱਚ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਸਾਂ। ਗੱਲਬਾਤ ਦੌਰਾਨ ਸਾਡਾ ਵਿਚਾਰ ਬਣਿਆ ਕਿ ਕਿਉਂ ਨਾ ਇਸ ਠੰਮ੍ਹਣੇ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਨਵਾਂ ਅਖ਼ਬਾਰ ਹੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ ਨਾਂ ਦੀ ਵੀ ਚੋਣ ਕਰ ਲਈ। ਮੈਂ ਟੈਲੀਫੋਨ 'ਤੇ ਸ. ਸੋਢੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਇਸ ਫ਼ੈਸਲੇ ਤੋਂ ਜਾਣੂੰ ਕਰਵਾਇਆ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕੱਲ੍ਹ ਨੂੰ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿੱਚ ਹੀ ਡੈਕਲੇਰੇਸ਼ਨ ਲੈਣ ਲਈ ਅਰਜ਼ੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਅਤੇ ਨਾਂ ਮਿਲਣ ਪਿੱਛੋਂ ਜਲੰਧਰ ਤਬਦੀਲ ਕਰਾ ਲਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।

ਸ. ਸੋਢੀ ਨੇ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਫ਼ੈਸਲੇ 'ਤੇ ਅਮਲ ਕਰਨੋਂ ਰੋਕ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਅਜੇ ਹੋਰ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਲਈਏ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਨੇ ਵੀ ਸ. ਜੌਹਲ ਨੂੰ ਅਲਟੀਮੇਟਮ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਉਹ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਨਾ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਇੱਕ ਮਹੀਨੇ ਪਿੱਛੋਂ ਮੈਂ ਵੀ ਅਕਾਲੀ ਪੱਤ੍ਰਕਾ ਨੂੰ ਅਲਵਿਦਾ ਕਹਿ ਦਿਆਂਗਾ। ਮਹੀਨਾ ਬੀਤ ਗਿਆ। ਸ. ਸੋਢੀ ਉਸੇ ਹੀ ਤਨਖ਼ਾਹ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਸਹਿਮਤ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਮੈਂ ਅਕਾਲੀ ਪੱਤ੍ਰਕਾ ਨੂੰ ਛੱਡਣ ਦਾ ਪੱਕਾ ਮਨ ਬਣਾ ਲਿਆ। ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੀ ਦੂਜੀ ਫੇਰੀ 'ਤੇ ਜਦ ਮੈਂ ਡਾ. ਦਿਲਗੀਰ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਜੁਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਾਹਨੀ ਦੇ ਘਰ ਲੈ ਗਿਆ। ਡਾ. ਦਿਲਗੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਅਜੇ ਜਾਣ ਪਹਿਚਾਣ ਕਰਾਈ ਹੀ ਸੀ ਕਿ ਸਾਹਨੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਸਪੋਕਸਮੈਨ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਕਿਹਾ “ਤੁਹਾਡੇ ਵਰਗੇ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਦੀ ਅਖ਼ਬਾਰ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਵਾਸਤੇ ਸਖ਼ਤ ਲੋੜ ਹੈ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਦੇ ਸਹਾਇਕ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਦਸ ਦੇਣਾ। ਤੁਸੀਂ ਜੋ ਵੀ ਫ਼ੈਸਲਾ ਕਰੋਗੇ, ਮੈਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨ ਹੋਵੇਗਾ।” ਜਦ ਵਾਪਸ ਆ ਕੇ ਮੈਂ ਇਹ ਗੱਲ ਆਪਣੇ ਦੋਸਤ ਸ੍ਰ. ਜਗਤਾਰ ਸਿੰਘ, ਸ੍ਰ. ਗੁਰਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਬਾਹੀਆਂ ਤੇ ਸ੍ਰ. ਦਰਸ਼ਨ ਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦਰਸ਼ੀ ਨਾਲ ਸਾਂਝੀ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਸਾਹਨੀ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰ ਲੈਣ ਲਈ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ। ਮੈਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਜਦ ਹਾਮੀ ਭਰ ਦਿੱਤੀ ਤਾਂ ਸਾਹਨੀ ਨੇ ਨਿਯੁਕਤੀ ਪੱਤਰ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ।

ਪਹਿਲਾਂ ਮਿਥੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਅਨੁਸਾਰ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਸਪੋਕਸਮੈਨ 26 ਸਤੰਬਰ 2006 ਨੂੰ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣਾ ਸੀ ਪਰ ਤਕਨੀਕੀ ਕਾਰਨ ਕਰਕੇ ਇੱਕ ਮਹੀਨਾ ਲੇਟ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ। ਮੈਂ ਸੋਹਤ

ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਜਾਨ ਤੋੜ ਕੇ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਮੇਰੀ ਪਹਿਚਾਣ ਭੁੱਲਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ, ਉਹ ਫਿਰ ਗੋਡੀ ਹੱਥ ਲਾਉਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਪੰਥ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਲੁੱਟ-ਖਸ਼ੂਟ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਭਾਜੜਾਂ ਪੈ ਗਈਆਂ ਪਰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਸ਼ਾਇਦ ਇਹ ਸੇਵਾ ਪ੍ਰਵਾਨ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸੋਹਤ ਵਿਗੜਦੀ ਵਿਗੜਦੀ ਗਈ, ਅਜਿਹੇ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਪੁੱਜ ਗਈ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਬਿਮਾਰੀ ਨੇ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਢਾਹ ਲਿਆ। ਮੇਰੇ ਬੇਟਿਆਂ ਸ੍ਰ. ਅਪਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਸ੍ਰ. ਕੁਲਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਪਤਨੀ ਕਸ਼ਮੀਰ ਕੌਰ ਦੀ ਹਿੰਮਤ ਅਤੇ ਫੋਰਟਿਸ ਹਸਪਤਾਲ ਮੁਹਾਲੀ ਦੇ ਦਿਮਾਗੀ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦੇ ਮਾਹਰ ਡਾ. ਐਸ.ਪੀ. ਸਿੰਘ ਵੀ ਮਿਹਨਤ ਅਤੇ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਮੋਹਰ ਸਦਕਾ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਰਹੇ ਸਵਾਸ ਵਾਪਿਸ ਪਰਤ ਆਏ।

ਤਕਰੀਬਨ ਇੱਕ ਮਹੀਨਾ ਮੁਹਾਲੀ ਦੇ ਇਸ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿੱਚ ਬਤੀਤ ਕਰਨ ਪਿੱਛੋਂ ਜਦੋਂ ਕੁਝ ਸੁਰਤ ਟਿਕਾਣੇ ਆਈ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਵੱਡੇ ਭਰਾਵਾਂ ਵਰਗੇ ਦੋਸਤ ਸ੍ਰ. ਦਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ, “ਮਹਿੰਦਰ, ਜੇ ਤੂੰ ਛੇਤੀ ਤੰਦਰੁਸਤ ਹੋਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਲਿਖਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦੇ, ਸਾਰੀ ਚਿੰਤਾ ਅਤੇ ਦਿਮਾਗੀ ਤਨਾਓ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਮਹਿੰਦਰ, ਮੇਰੇ ਵੱਲ ਵੇਖ 80 ਸਾਲ ਦਾ ਹੋ ਕੇ ਵੀ ਨੌ-ਬਰ-ਨੌ ਹਾਂ। ਇਸ ਦਾ ਰਾਜ਼ ਲਿਖਤ ਹੀ ਹੈ। ਬਿਮਾਰੀ ਵੱਲੋਂ ਚਾਰੇ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਘੇਰ ਲੈਣ ਉਪਰੰਤ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਇਹ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਿਆ ਸਾਂ ਕਿ ਛੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਾਂਗਾ ਤਾਂ ਲਿਖਤ ਰਾਹੀਂ ਦਿਲ ਦਾ ਗੁਬਾਰ ਕੱਢਣ ਦਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਕਰ ਲਿਆ। ਤਿੰਨ ਕਿਤਾਬਾਂ ਲਿਖ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਜਿਉਂ-ਜਿਉਂ ਲਿਖਦਾ ਗਿਆ ਹਾਂ, ਤੰਦਰੁਸਤ ਹੁੰਦਾ ਗਿਆ ਹਾਂ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਉਹ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਕਿਧਰ ਚੱਲੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਦਿਮਾਗੀ ਬੋਝ ਵੀ ਹਲਕਾ ਹੋ ਗਿਆ।”

ਮੈਂ ਹਾਮੀ ਤਾਂ ਭਰ ਦਿੱਤੀ ਪਰ ਪੂਰਾ ਇੱਕ ਸਾਲ ਲਿਖਣ ਦੀ ਹਿੰਮਤ ਨਾ ਪਈ। ਜਦ ਪਈ ਤਾਂ ਓਨਾ ਚਿਰ ਫਿਰ ਲਿਖਣ ਦਾ ਖਹਿੜਾ ਨਹੀਂ ਛੱਡਿਆ, ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਕਿਤਾਬ ਨੂੰ ਨੇਪਰੇ ਚਾੜ੍ਹਨ ਦੇ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਣ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਜਦ ਭਾਅ ਜੀ ਦਿਲਬੀਰ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ, ਮੈਂ ਲਿਖਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਦੇਖੀਂ ਕਿਤੇ ਅਧਵਾਟੇ ਨਾ ਛੱਡ ਦੇਵੀਂ। ਦਿਮਾਗੀ ਤਨਾਉ ਕਾਰਨ ਜਦੋਂ ਕਦੇ ਵੀ ਮੈਂ ਅਧਵਾਟੇ ਲਿਖਣਾ ਛੱਡ ਦੇਣ ਬਾਰੇ ਸੋਚਿਆ ਤਾਂ ਭਾਅ ਜੀ ਦੀ ਚਿਤਾਵਨੀ ਮੈਨੂੰ ਹੱਥਲੀ ਲਿਖਤ ਨੇਪਰੇ ਲਾਉਣ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਰਹੀ। ਫਿਰ ਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੋਇਆ ਵੀ ਕਲਮ ਫੜ ਲੈਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਇਸ ਕਾਰਨ ਕਈ ਕਮੀਆਂ ਪੇਸ਼ੀਆਂ ਅਤੇ ਤੁਰੰਤੀਆਂ ਰਹਿ ਗਈਆਂ ਹੋਣ।

ਫਿਰ ਵੀ ਮੈਂ 1978 ਤੋਂ ਹੁਣ ਤਕ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਅੱਖਾਂ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਦਿਮਾਗ ਦਾ ਕੰਪਿਊਟਰ ਖੋਲ੍ਹਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਇੰਨੇ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਜੋ ਵੇਖਿਆ ਤੇ ਹੰਢਾਇਆ, ਉਸ ਨੂੰ ਹੂ-ਬ-ਹੂ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ। ਨਾ ਹੀ ਮੈਂ ਕੋਈ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਜਾਂ ਪੇਸ਼ਾਵਰ ਲਿਖਾਰੀ ਹਾਂ। ਹੁਣ ਤਕ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਨਾਲ ਹੀ ਤਾਂ ਮੱਥਾ ਮਾਰਦਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਜਿਸ ਪੱਲੇ ਹਉਮੈਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਅੱਜ ਕੱਲ ਤਾਂ ਹਉਮੈਂ ਵੀ ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਲੋਕ ਵਿਕਾਊ ਮਾਲ ਸਮਝਣ ਲੱਗ ਪਏ ਹਨ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਚੰਗੇ ਭਲੇ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਦਾ ਦਮ ਵੀ ਘੁੱਟਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਅੱਗੇ ਲੀਡਰ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ

ਫਿਰਦੇ ਸਨ ਪਰ ਹੁਣ ਪੱਤਰਕਾਰ ਲੀਡਰਾਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ।

ਕਲਮ ਫੜਨ ਲੱਗਿਆਂ ਸੋਚਿਆ ਤਾਂ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਲੋਕ ਨਾਇਕ ਅਮਰ ਸ਼ਹੀਦ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਤੋਂ ਲੈਕੇ ਬਾਬਾ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਧੁੰਮਾਂ ਤਕ ਵਰਤਮਾਨ ਸੰਘਰਸ਼ ਵਿੱਚ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਤਕ ਹੀ ਗੱਲ ਕਰਾਂ, ਪਰ ਲਿਖਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦੇਣ ਉਪਰੰਤ ਕਈ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਉੱਠ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋਏ ਜੋ ਉੱਤਰ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਏਨੇ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਕਈ ਉਤਰਾਅ ਚੜ੍ਹਾਅ ਆਏ ਸਨ।

ਨਕਲੀ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਹੁ ਪਿਛੋਂ ਇੱਕ ਹੋਰ ਪਾਖੰਡੀ ਸਾਧ ਗੁਰਮੀਤ ਰਾਮ ਰਹੀਮ ਸਿੰਹੁ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦੀ ਅਣਖ ਨੂੰ ਵੰਗਾਰਨ ਲਈ ਸਰਬੰਸਦਾਨੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਨਕਲ ਉਤਾਰ ਕੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਆਣ ਖਲੋਤਾ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਸਿੱਖ ਨੌਜੁਆਨਾਂ ਦਾ ਖੂਨ ਫਿਰ ਉਬਾਲੇ ਖਾਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਹੈ। ਕਈ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਉਸ ਸਾਧ ਦੇ ਚੇਲਿਆਂ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਨੌਜੁਆਨਾਂ ਵਿੱਚ ਖੂਨੀ ਝੜਪਾਂ ਹੋ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਸਾਧ ਕੁਝ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਜਾਨ ਵੀ ਲੈ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਪਰ ਪੰਥਕ ਹੋਣ ਦਾ ਦਾਅਵੇਦਾਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਰੋਮ ਦੇ ਸ਼ਹਿਜ਼ਾਦੇ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੰਸਰੀ ਵਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਸਰਪ੍ਰਸਤ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਸ਼ਰੇਆਮ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਇਸ ਸਾਧ ਦੀ ਪਿੱਠ ਥਾਪੜ ਰਹੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਗੁਰਬਚਨ ਨੇ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਦੀ ਥਾਪੜਦੀ ਸੀ। ਉਹ ਅੱਗੇ ਹੀ ਅੱਗੇ ਵਧਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇ ਉਸ ਨੂੰ ਨਾ ਰੋਕਿਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਦਿਨ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਜਦ ਇੱਕ ਹੋਰ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਕਾਂਡ ਵਾਪਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੂੰ, ਖਾਸਕਰ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਫਿਰ ਸੰਤਾਪ ਭੋਗਣਾ ਪੈ ਜਾਵੇਗਾ।

ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਇਸ ਲਿਖਤ ਵਿੱਚ 1978 ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ 2008 ਤਕ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਘਟਨਾਵਾਂ 'ਤੇ ਨਜ਼ਰ ਮਾਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਲੇਖਕਾਂ ਵੱਲੋਂ 1978 ਦੇ ਖੂਨੀ ਕਾਂਡ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ 1984 ਦੇ ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਤਕ ਲਿਖੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਤੋਂ ਇਉਂ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਡੂੰਘਾਈ ਤਕ ਜਾ ਕੇ ਅਸਲੀਅਤ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸੁਣੀਆਂ ਸੁਣਾਈਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਕਿਤਾਬਚੇ ਲਿਖ ਮਾਰੇ ਹਨ। ਕੇਵਲ ਨਾਮਵਰ ਪਤਰਕਾਰ ਸ੍ਰ. ਦਿਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ “ਨੇੜਿਓਂ ਡਿੱਠੇ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ” ਕਿਤਾਬ ਲਿਖ ਕੇ ਉਸ ਮਹਾਨ ਆਤਮਾ ਨਾਲ਼ ਇਨਸਾਫ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਾਂ ਫਿਰ ਸ੍ਰ. ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਨੇ “ਇੱਕ ਗੁਲਾਮੀ ਤੋਂ ਦੂਜੀ ਗੁਲਾਮੀ” ਤੇ “ਕਿਸ ਬਿੱਧ ਰੁਲੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ” ਨਾਮੀ ਕਿਤਾਬਾਂ ਲਿਖ ਕੇ ਸੱਚ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਨ ਦਾ ਸ਼ਲਾਘਾਯੋਗ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਮੈਂ ਕੋਈ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਜਾਂ ਪੇਸ਼ਾਵਰ ਲਿਖਾਰੀ ਨਹੀਂ, ਹਾਂ ਹੁਣ ਤਕ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਨਾਲ਼ ਹੀ ਉਲਝਿਆ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਜੋ ਅੱਖੀਂ ਵੇਖਿਆ, ਹੰਢਾਇਆ ਅਤੇ ਕੰਨੀਂ ਸੁਣਿਆ, ਉਸ ਨੂੰ ਸਿੱਧੇ ਸਾਧੇ ਅੱਖਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਕਲਮਬੰਦ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਅਕਾਲੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਉਪਰ ਵੀ ਪੰਛੀ ਝਾਤ ਮਾਰੀ ਹੈ, ਜਿਸਦੇ ਆਗੂ ਹੁਣ ਤਕ ਕੌਮ ਦੇ ਲਹੂ ਦਾ ਮੁੱਲ ਹੀ ਵਟਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਕੇਵਲ ਇਹੋ ਗੁਨਾਹ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਅਜਿਹੇ ਆਗੂਆਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਮੁੱਲ ਵੱਟਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ ਤੇ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਹੁਣ ਅਨੰਦਪੁਰ ਦੇ ਮਤੇ ਤੋਂ ਅਕਾਲੀਆਂ ਨੂੰ ਭੱਜਣ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ, ਜਿਸ ਦਾ ਸਿੱਟਾ ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਨਿਕਲਿਆ।

ਕਿਉਂਕਿ ਅਕਾਲੀਆਂ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਕੌਮ ਦਾ ਖੂਨ ਡੋਲ੍ਹ ਕੇ ਕੇਵਲ ਰਾਜਸੀ ਸੱਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਹੀ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਆਪਣਾ ਰਸਤਾ ਸਾਫ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਂਗਰਸ ਨਾਲ ਜਾ ਸਾਂਝ ਪਾਈ। “ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਤਾਂ ਸ਼ਹਾਦਤ ਦੇ ਕੇ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਪੁੱਠਾ ਗੇੜਾ ਦੇ ਗਏ” ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਲੱਥਿਆਂ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਨਾਲ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦਾਖ਼ਲ ਹੋਈ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਫ਼ੌਜ ਦੇ ਸੱਥਰ ਵਿੱਛਾ ਦਿੱਤੇ ਸਨ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਇਸ ਸਿੱਖ ਨੇ ਚਮਕੌਰ ਦੀ ਗੜ੍ਹੀ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਦੁਹਰਾਅ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਜਿਥੋਂ ਕਿ ਸਮਰੱਥ ਕਲਾ ਦੇ ਮਾਲਕ ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਨੇ ਲੜਾਈ ਲੜੀ ਸੀ, 1984 ਵਿੱਚ ਫ਼ੌਜ ਦਾ ਘੇਰਾ ਵੀ ਮੁਗ਼ਲਾਂ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਵਰਗਾ ਹੀ ਸੀ, ਗਿਣਤੀ ਭਾਵੇਂ ਵੱਧ ਘੱਟ ਹੋਵੇ।

ਗੱਲ ਲੰਮੀ ਹੁੰਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਇਥੋਂ ਹੀ ਸਮਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਪਾਠਕਾਂ ਕੋਲੋਂ ਇਹ ਆਸ ਰੱਖਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਲਿਖਣ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਗਈਆਂ ਕਮੀਆਂ ਪੇਸ਼ੀਆਂ ਅਤੇ ਤਰੁੱਟੀਆਂ ਤੋਂ ਮੈਨੂੰ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਉਣਗੇ ਤਾਂ ਕਿ ਅਗੋਂ ਸੁਧਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ, ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸੁਝਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸਤਿਕਾਰ ਸਾਹਿਤ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਮੈਂ ਭੁੱਲ ਹੀ ਚੱਲਿਆ ਸਾਂ, ਮਾਫ਼ ਕਰਨਾ। ਮੈਂ ਤਹਿ ਦਿਲੋਂ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਸ. ਦਿਲਬੀਰ ਸਿੰਘ, ਸ. ਜਸਪਾਲ ਸਿੰਘ ਸਿੱਧੂ, ਸ. ਰਘੁਬੀਰ ਸਿੰਘ ਰਾਜਾਸਾਂਸੀ ਅਤੇ ਭਾਈ ਮੋਹਕਮ ਸਿੰਘ ਦਾ ਪੰਨਵਾਦੀ ਹਾਂ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਇਹ ਕਿਤਾਬ ਲਿਖ ਸਕਿਆ ਹਾਂ। ਨੌਜੁਆਨ ਅਕਾਲੀ ਆਗੂ ਸ. ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕਾਲਾ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪੱਤਰਕਾਰ ਸਾਥੀਆਂ ਸ. ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਸ. ਗੁਰਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਸਾਹੀਆ, ਸ. ਜਗਤਾਰ ਸਿੰਘ, ਸ. ਮਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਾਲੀ ਅਤੇ ਸ. ਐਸ.ਐਸ. ਬਾਜਵਾ (ਸਪੁੱਤਰ ਮੇਰੇ ਵੱਡੇ ਭਰਾ ਵਰਗੇ ਦੋਸਤ ਸ. ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬਾਜਵਾ ਦੇ ਸਪੁੱਤਰ) ਦਾ ਵੀ ਰਿਣੀ ਹਾਂ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਆਰ ਅਤੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਮੌਤ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿੱਚੋਂ ਕੱਢਣ ਲਈ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕੀਤਾ। ਮਾਤਾ ਕੌਲਾਂ ਹਸਪਤਾਲ ਦੇ ਮੈਡੀਕਲ ਸਪੈਸ਼ਲਿਟ ਡਾਕਟਰ ਗੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਵੀ ਪੰਨਵਾਦ ਕਰਨੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਿਹਨਤ ਸਦਕਾ ਇਹ ਲਿਖਣ ਦੇ ਯੋਗ ਹੋ ਸਕਿਆ।

ਮਹਾਰਾਜਾ ਪਟਿਆਲਾ ਕੈਪਟਨ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਵੀ ਉਚੇਚੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪੰਨਵਾਦੀ ਹਾਂ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਿਮਾਰੀ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਦੁਵਾਉਣ ਲਈ ਮਾਲੀ ਮਦਦ ਕਰਕੇ ਮੇਰੇ ਬੇਟਿਆਂ ਤੇ ਮੇਰੀ ਪਤਨੀ ਦਾ ਬੋਝ ਕੁਝ ਹਲਕਾ ਕੀਤਾ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮੇਰੇ ਅੜੀਅਲ ਅਤੇ ਅੱਖੜ ਸੁਭਾਅ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਖ਼ਰਚ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਕਸਰ ਨਹੀਂ ਛੱਡੀ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਮਿਹਨਤ ਤੇ ਲਗਨ ਦਾ ਸਦਕਾ ਮੈਂ ਇਹ ਨਿਮਾਣੀ ਜਹੀ ਲਿਖਤ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਹੋ ਸਕਿਆ ਹਾਂ। ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਮੌਕਾ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਫਿਰ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਾਂਗਾ।

ਦਲ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦੇ ਆਗੂ ਸ. ਗਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ ਇਹ ਲਾਈਨ ਸੌ ਫ਼ੀਸਦੀ ਸੱਚ ਹਨ :

ਫਿਰ ਇੱਕ ਉੱਠਿਆ ਸੂਰਮਾ ਜਰਨੈਲਾਂ ਦਾ ਜਰਨੈਲ।
ਉਹਦੇ ਸਿੱਧੇ ਸਾਧੇ ਬੋਲਾਂ ਨੇ ਲਾਹ ਦਿੱਤੀ ਚਿਰਾਂ ਦੀ ਮੈਲ।
ਮੈਲ, ਜਿਸ ਮੈਲਾ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਸਿੱਖ ਸੰਘਰਸ਼ ਦਾ ਰਾਹ।

ਯੋਧਿਆਂ ਦੀ ਇਸ ਕੌਮ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕੁਰਾਹੇ ਪਾ।
ਰਣ ਤੱਤੇ ਦੇ ਸੂਰਮੇ ਦਿੱਤੇ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਪੁੱਤ ਬਣਾ।
ਇਸ ਅਣਖੀਲੇ ਜਰਨੈਲ ਨੇ ਲਿਆ ਕੁਰਾਹਿਓਂ ਮੋੜ।
ਵਿਰਸੇ ਨਾਲੋਂ ਟੁੱਟਿਆਂ ਨੂੰ, ਮੁੜ ਦਿੱਤਾ ਵਿਰਸੇ ਨਾਲ ਜੋੜ।

ਸੁਭ ਇੱਛਾਵਾਂ ਸਹਿਤ

ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜਰਨਲਿਸਟ

254, ਨਿਊ ਪ੍ਰਤਾਪ ਨਗਰ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ।

(ਮੋਬਾਈਲ) 98555-19777, (ਮੋਬਾਈਲ) 97792-59984

ਜਦੋਂ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਦਾ ਮੁਖੌਟਾ ਪਹਿਨ ਕੇ, ਭਾਰਤੀ ਸਟੇਟ ਦੇ ਹੱਕ 'ਚ ਭੁਗਤੀ ਇੰਡੀਅਨ ਪ੍ਰੈੱਸ-ਮੀਡੀਆ

ਤਕਰੀਬਨ 22-24 ਸਾਲਾਂ ਬਾਅਦ (2008) ਜਦੋਂ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ 1982 ਤੋਂ 1986 ਤਕ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਕੀਤੀ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਬਾਰੇ ਕੌੜੇ-ਖੱਟੇ ਤਜਰਬਿਆਂ ਬਾਰੇ ਲਿਖਣ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਇੱਕ ਚੁਣੌਤੀ ਸੀ; ਉਹ ਕਿਹੜੇ ਚੰਦ-ਕੁ ਸ਼ਬਦ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਉਹਨਾਂ ਭਿਆਨਕ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਪੱਤਰਕਾਰਤਾ ਅਤੇ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਜ਼ਾਹਰਾ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਨਿਭਾਏ ਭਾਰਤੀ ਸਟੇਟ ਜਾਂ ਦਿੱਲੀ ਪੱਖੀ ਰੋਲ ਨੂੰ ਸੂਤਰਧਾਰ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ; ਜਾਂ ਉਹ ਕਿਹੜਾ 'ਸੰਕਲਪ' ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਅਖ਼ਬਾਰ ਨਵੀਸੀ ਦੇ ਇੱਕ ਪਾਸੜ ਕਿਰਦਾਰ ਨੂੰ ਨਿਖਾਰ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਕਰੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਕਹਿ ਲਵੋ ਕਿ ਮੁੱਖ ਧਾਰਾ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਵੱਲੋਂ ਸਰਕਾਰ, ਪੁਲੀਸ, ਫ਼ੌਜ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਭੁਗਤਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਆ ਨੂੰ ਅਤੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਧਾਰਮਿਕ ਫ਼ਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤੀ ਜਾਂ ਹਿੰਦੂਤਵ ਦੀ ਚੜ੍ਹੀ ਪਾਣ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਮਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਹਨਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਵਿਸੰਗਤੀਆਂ ਅਤੇ ਕੋਝੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਸੁਤੰਤਰ ਜਾਂ ਅਜ਼ਾਦ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਦੇ ਦਮਗਜ਼ਿਆਂ ਅਤੇ ਦਾਅਵਿਆਂ ਦੀ ਚਿੱਟੀ ਚਾਦਰ ਵਿੱਚ ਲਪੇਟ ਕੇ ਪਰੋਸੀਆਂ ਗਈਆਂ ਮਰੋੜੀਆਂ-ਤਰੋੜੀਆਂ ਸੂਚਨਾਵਾਂ ਦੇ ਕੱਚੇ ਚਿੱਠੇ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ?

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦਿਮਾਗ਼ੀ ਕਸਰਤ ਵਿੱਚੋਂ ਮੈਨੂੰ ਜਾਪਿਆ ਕਿ ਉਸ ਸਮੇਂ, ਸ਼ਾਹ ਮੁਹੰਮਦ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਅਨੁਸਾਰ 'ਜੰਗ-ਹਿੰਦ-ਪੰਜਾਬ ਦਾ' ਹੋਣ ਲੱਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਦੀ ਅਗਲੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ 1982 ਵਿੱਚ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਵੱਲੋਂ ਕੇਂਦਰ ਦੀ ਦਿੱਲੀ ਸਰਕਾਰ ਵਿਰੁੱਧ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੇ ਮੋਰਚੇ ਤੋਂ ਹੀ ਹੋ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਮੋਰਚੇ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਬਿੰਦੂ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸਮੂਹ 'ਸਿਖ-ਮਨ' ਦੀ ਇਸ ਸੁਚੇਤ-ਅਚੇਤ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਦਿੱਲੀ ਤਖ਼ਤ ਦੀ ਸੰਚਾਲਤ ਹਿੰਦੂ-ਮਾਨਸਿਕਤਾ, ਮੋਟੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪੇਸ਼ ਇਸ ਸਿੱਖ-ਸੰਘਰਸ਼ ਨੂੰ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਭਾਰਤੀ ਵਸੋਂ ਜਿਸਨੂੰ 85 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਵੱਡੀ ਆਬਾਦੀ ਦੇ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਪ੍ਰਚਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਲਈ ਵੱਡੀ ਚੁਣੌਤੀ ਮੰਨ ਰਹੀ ਸੀ। ਭਾਰਤੀ ਉਪ ਮਹਾਂਦੀਪ ਦੀ ਵਸੋਂ ਪਿਛਲੀ ਇੱਕ ਸਦੀ ਤੋਂ ਹੀ ਫ਼ਿਰਕੂ ਲੀਹਾਂ ਉੱਤੇ ਵੰਡੀ ਜਾ ਚੁੱਕੀ ਸੀ ਅਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸ਼ਾਸਕਾਂ ਨੇ ਇਸਨੂੰ ਖੂਬ ਹਵਾ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਫਿਰ 1947 ਵਿੱਚ ਫ਼ਿਰਕੂ ਲੀਹਾਂ ਉੱਤੇ ਮਹਾਂਦੀਪ ਦੀ ਵੰਡ ਪਿਛੋਂ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦਾ ਇੱਕ

ਨਿਰੋਲ ਮੁਸਲਮਾਨ ਦੇਸ਼ ਬਣਨ ਪਿਛੋਂ, ਵੱਡੇ ਭਾਰਤੀ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਦਾ ਦੇਸ਼ ਤਸਲੀਮ ਕੀਤਾ ਗਿਆ; ਭਾਵੇਂ ਫ਼ੌਰੀ ਸਿਆਸੀ ਕੂਟਨੀਤੀਆਂ ਨੂੰ ਮੱਦੇ-ਨਜ਼ਰ ਰੱਖਦਿਆਂ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੇ ਕਾਂਗਰਸ ਲੀਡਰਾਂ—ਨਹਿਰੂ, ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਸੈਕੂਲਰ (ਧਰਮ ਨਿਰਪੇਖ) ਸਟੇਟ ਐਲਾਨਿਆ ਸੀ।

ਅਸਲੀਅਤ ਵਿੱਚ, ਭਾਰਤੀ ਰਾਜਸੱਤਾ 1980 (ਉਸ ਤੋਂ ਅੱਜ ਤਕ ਵੀ) ਵਿੱਚ ਹਿੰਦੂਵਾਦੀ ਨੀਤੀਆਂ ਜਾਂ ਅਣਐਲਾਨੀ 'ਹਿੰਦੂ ਸਟੇਟ' ਦੇ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਹੀ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਸੀ ਅਤੇ ਹੈ। ਨਿਗੂਣੇ ਜਿਹੇ (ਦੇਸ਼ ਦੀ ਦੋ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਵਸੋਂ) ਸਿੱਖ ਘੱਟਗਿਣਤੀ ਫ਼ਿਰਕੇ ਵੱਲੋਂ ਬਰਾਬਰ ਦੇ ਸਿਆਸੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਲਈ ਇੱਕ ਐਲਾਨੀਆ 'ਜੰਗ' ਵਿੱਚ ਦੇਣਾ, ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਰਾਜਸੱਤਾ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਭਾਉਂਦਾ ਸੀ? ਕੇਂਦਰੀ ਰਾਜਸੱਤਾ, ਜੋ ਉੱਪਰਲੀਆਂ ਸਵਰਨ ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦੀ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਸੀ, ਇੱਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਾਜ਼ਿਬ ਸੀ ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਇਸ ਮੁਹਿੰਮ ਨੂੰ ਸਦਾ ਲਈ ਦਰੜ੍ਹ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਕਰਕੇ, ਦੇਸ਼ ਦੀ 'ਏਕਤਾ ਅਤੇ ਅਖੰਡਤਾ' ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਦੇ ਨਾਹਰੇ 1970 ਤੋਂ ਹੀ ਲੱਗਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਅਕਾਲੀ ਮੋਰਚੇ ਨੂੰ 'ਵੱਖਵਾਦੀ' ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ 'ਤੋੜਨ' ਦਾ ਪ੍ਰਪੰਚ ਪ੍ਰਚਾਰਿਆ ਗਿਆ।

ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਹਿੰਦੂ ਮਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਦੱਬੀ ਘਿਰਣਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਚੰਡ ਰੂਪ ਦੇਣ ਲਈ, ਇਹ ਵੀ ਬੂਝ ਪ੍ਰਚਾਰਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਅਕਾਲੀ ਮੋਰਚੇ ਜਾਂ 'ਸਿੱਖ ਸੰਘਰਸ਼' ਨੂੰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ (ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ) ਦੀ ਪੈਸੇ ਅਤੇ ਹਥਿਆਰਾਂ ਦੀ ਲੁਕਵੀਂ ਮਦਦ ਵੀ ਹੈ। ਯਾਨੀ ਉਸ ਸਮੇਂ ਸਿੱਖਾਂ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂ ਫ਼ਿਰਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਡੂੰਘੀ ਹੁੰਦੀ ਜਾਂਦੀ ਖਾਈ ਇੱਕ ਵਿਰੋਧ, ਝਗੜੇ ਅਤੇ ਵਿਸਫੋਟ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰ ਗਈ ਸੀ ਜਿਸਦਾ ਬਾਹਰੀ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਅਕਾਲੀ ਮੋਰਚੇ ਵਿੱਚ ਵੱਧਦੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਅਤੇ ਨਾਲ਼ ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਉੱਭਰਦੀ ਖਾੜਕੂ ਧੁਰ ਸੀ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਭਾਰਤੀ ਸਟੇਟ ਵੱਲੋਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਪੁਲਿਸ-ਮਿਲਟਰੀ ਦਾ ਸ਼ਿਕੰਜਾ ਕੱਸਣਾ ਸੀ। ਇਸਦੀ ਚਰਮ ਸੀਮਾ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਉੱਤੇ ਜੂਨ 1984 ਵਿੱਚ ਫ਼ੌਜੀ ਹਮਲਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਫ਼ੌਜੀ ਹਮਲੇ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਦੇ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਅਤੇ ਸੈਂਕੜੇ ਹੋਰ ਸਿੱਖ ਖਾੜਕੂਆਂ ਅਤੇ ਸਧਾਰਨ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦਾ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਣਾ ਸੀ।

ਇਸ ਸਾਰੇ ਵਰਤਾਰੇ ਦਾ ਸਮਾਨਾਂਤਰ ਘਟਨਾਕ੍ਰਮ ਮੈਨੂੰ ਅਮਰੀਕੀ ਫ਼ੌਜ ਵੱਲੋਂ ਈਰਾਨ ਉੱਤੇ 2003 ਵਿੱਚ ਕੀਤੇ ਹਮਲੇ ਵਿੱਚੋਂ ਲੱਭਿਆ। ਭਾਵੇਂ ਇਹਨਾਂ ਦੋਨਾਂ ਵਾਕਿਆਤਾਂ ਦੀ ਪਿੱਠਭੂਮੀ ਵੱਖਰੀ ਸੀ, ਕਾਰਨ ਵੱਖਰੇ ਸਨ ਅਤੇ ਵੱਖਰੇ ਮੰਤਵਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਅਮਰੀਕੀ ਹਮਲੇ ਦੌਰਾਨ ਸਮੁੱਚੇ ਮੀਡੀਆ ਅਤੇ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਦੇ ਰੋਲ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਜੋ ਅਲੰਕਾਰ ਹੁਣ ਤਿੰਨ-ਚਾਰ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਦੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਨਿੱਖਰ ਕੇ ਆਏ ਹਨ, ਉਹ 20-30 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਸੰਭਵ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਉਹ ਜਿਹੜੇ 600 ਪੱਤਰਕਾਰ ਅਮਰੀਕੀ ਫ਼ੌਜ ਨਾਲ਼ ਉਸਦੇ ਇਰਾਕ ਉੱਤੇ ਹਮਲੇ ਦੌਰਾਨ ਰਹੇ ਅਤੇ ਲੜਾਈ ਦੇ ਫਰੰਟ ਤੋਂ 'ਰੀਪੋਰਟਿੰਗ ਕੀਤੀ' ਨੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿੱਚ 'ਇੰਮਬੈਡਡ' (Embedded) ਜਰਨਲਿਸਟ ਕਿਹਾ ਗਿਆ। ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦਾ

ਸਮਾਨਾਂਤਰ ਲਫਜ਼ ਜਾਂ ਸੰਕਲਪ ਪੰਜਾਬੀ-ਹਿੰਦੀ ਦੀਆਂ ਡਿਕਸ਼ਨਰੀਆਂ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਲੱਭਿਆ। ਪਰ ਉਰਦੂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਮਤਲਬ 'ਹਮ-ਬਿਸਤਰ' ਹੋਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਯਾਨੀ, ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਦਾ ਫ਼ੌਜ ਜਾਂ ਰਾਜਸ਼ੱਤਾ ਦਾ ਅਟੁੱਟ ਹਿੱਸਾ ਬਣਨਾ ਜਾਂ ਹਰ ਸ਼ਬਰ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨੁਕਤਾ-ਨਿਗਾਹ ਤੋਂ ਹੀ ਲਿਖਣਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸਾਰ ਕਰਨਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿ ਲਵੋ, ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਦਾ ਫ਼ੌਜ ਜਾਂ ਰਾਜਸ਼ੱਤਾ ਦੀ ਬੂਠੀ-ਸੱਚੀ ਪ੍ਰਚਾਰ ਮੁਹਿੰਮ ਦਾ ਹੀ ਅੰਗ ਬਣ ਕੇ ਕੰਮ ਕਰਨਾ। ਖ਼ੈਰ, ਸਰਕਾਰਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ 'ਅਨੁਸਾਰੀ' ਬਣਾਉਣ ਨੂੰ 'ਮੀਡੀਆ ਮੈਨੇਜਮੈਂਟ' ਦਾ ਨਾਮ ਦੇ ਕੇ ਵਡਿਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਪਰ, ਉਹਨਾਂ 1980ਵੇਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ 'ਮੀਡੀਆ ਮੈਨੇਜਮੈਂਟ' (Media Management) ਬਹੁਤ ਆਸਾਨ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਦੇ ਐਡੀਟਰ-ਪੱਤਰਕਾਰ (ਉਸ ਸਮੇਂ ਅਤੇ ਅੱਜ ਤਕ ਵੀ) ਅਤੇ ਮਾਲਕ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ (90%) ਉਪਰਲੀਆਂ ਸਵਰਨ ਜਾਤੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਨ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਦਿੱਲੀ ਰਾਜ ਸੱਤਾ ਦੀਆਂ 'ਹਿੰਦੂਵਾਦੀ-ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦੀ' ਨੀਤੀਆਂ ਨਾਲ਼ ਕਿਵੇਂ ਵਿਰੋਧ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸੀ? ਇਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਐਡੀਟਰ-ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਦੀ 'ਪੜਚੋਲੀਆ-ਅੱਖ' ਵੀ 'ਆਪਣਿਆਂ' ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਥੱਲੇ ਬੰਦ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਸੀ।

ਇਸ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਇਥੋਂ ਲੱਗ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੇ.ਕੇ. ਸ਼ਰਮਾ ਜੋ ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਫਾਈਨੈਂਸ਼ੀਅਲ ਟਾਈਮਜ਼, ਲੰਦਨ (Financial Times, London) ਨੂੰ ਸ਼ਬਰਾਂ ਭੇਜਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਸੰਜੋਆਇ ਹਜ਼ਾਰੀਕਾ (Sanjoy Hazarika) ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਅਖ਼ਬਾਰ, ਨਿਊ ਯਾਰਕ ਟਾਈਮਜ਼ ਲਈ ਲਿਖਦਾ ਸੀ, ਨੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਸਿੱਖਾਂ ਬਾਰੇ ਦਿੱਲੀ ਰਾਜਸ਼ੱਤਾ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੀ ਹੀ ਤਰਜਮਾਨੀ ਕੀਤੀ। ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਮੈਗਜ਼ੀਨ 'ਇਕੋਨੋਮਿਸਟ' (Economist) ਨੇ ਮਈ 7, 1983 ਦੇ 'ਡਿਸਪੈਚ' ਵਿੱਚ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਨੂੰ 'ਹਿੰਸਾ ਦਾ ਮਸੀਹਾ' (Messiah of Violence) ਅਤੇ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਉਸਦੀ ਛੁਪਣਗਾਹ (Sanctuary) ਦੱਸਿਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ—ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ ਪੋਸਟ, ਕਰਿਸਚਨ ਸਾਇੰਸ ਰੀਪੋਰਟਰ ਅਤੇ ਨਿਊਜ਼ ਏਜੰਸੀਆਂ—ਯੂ.ਪੀ.ਆਈ. ਏ.ਪੀ. ਅਤੇ ਰਾਇਟਰ ਆਦਿ ਨੇ ਇਹੀ ਆਲਮੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਅਕਾਲੀ ਮੋਰਚਾ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਰਾਜਸ਼ੱਤਾ ਲਈ 'ਖ਼ਤਰੇ ਦੀ ਘੰਟੀ' ਹੈ।

ਦੇਸ਼ ਦੀ ਅੰਦਰਲੀ ਪ੍ਰੈੱਸ, ਖ਼ਾਸ ਕਰਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਅਤੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਾਲ਼ੇ ਅਖ਼ਬਾਰ ਤਾਂ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਦਿੱਲੀ ਰਾਜਸ਼ੱਤਾ ਦੀ ਸੁਰ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸੁਰ ਮਿਲਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਵੱਡੇ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਅਤੇ ਦੋਨੋਂ ਨਿਊਜ਼ ਏਜੰਸੀਆਂ—ਯੂ.ਐਨ.ਆਈ. ਅਤੇ ਪੀ.ਟੀ.ਆਈ. ਦੇ ਦਫ਼ਤਰ ਸਨ। ਜਾਂ ਫਿਰ 'ਨੈਸ਼ਨਲ ਪ੍ਰੈੱਸ' ਅਤੇ ਨਾਮਵਾਰ ਮੈਗਜ਼ੀਨਾਂ ਦੇ ਰੀਪੋਰਟਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਅਤੇ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਸਪੈਸ਼ਲ ਆਉਂਦੇ ਜਾਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਥੋਂ ਹੀ ਆਪਣੇ 'ਡਿਸਪੈਚ' ਭੇਜਦੇ। ਦਿੱਲੀ ਜਾਂ ਬਾਹਰ ਵਾਲ਼ੇ ਸਾਰੇ ਪੱਤਰਕਾਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਰਾਜਸ਼ੱਤਾ ਦੇ ਨਜ਼ਰੀਏ ਨਾਲ਼ ਹੀ ਲੈਸ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਬਸ ਏਥੇ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਅੰਦਰ ਜਾ ਕੇ, ਜਾਂ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਜਾਂ ਸੰਤ ਹਰਚੰਦ ਲੌਗੋਵਾਲ ਜਾਂ ਹੋਰ ਅਕਾਲੀ ਲੀਡਰਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਬਣੇ-ਬਣਾਏ ਦਿਮਾਗ਼ੀ ਚੋਖਟੇ ਵਿੱਚ

ਫਿੱਟ ਕਰਕੇ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ 'ਡੇਟ-ਲਾਈਨ' ਤੋਂ ਪੇਸ਼ ਕਰਕੇ, ਆਪਣੀ 'ਮੌਲਿਕ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਅਤੇ ਸਿਆਸੀ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣਾਂ' (Original Reporting and Political Analysis) ਦਾ ਦੰਡ ਰਚਦੇ ਰਹਿੰਦੇ। ਹਾਂ, ਰਾਜਸੱਤਾ ਦੇ ਨਜ਼ਰੀਏ ਨੂੰ ਹੋਰ ਪੁਖਤਾ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਪੁਲਿਸ ਅਤੇ ਇੰਤਜ਼ਾਮੀਆ ਅਫ਼ਸਰਾਂ ਦੇ ਬਿਆਨਾਂ ਦੀਆਂ ਟੂਕਾਂ ਅਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸਥਿਤ ਅਕਾਲੀ ਮੋਰਚੇ ਦਾ ਜ਼ਾਹਰਾ ਵਿਰੋਧੀ ਸੀ.ਪੀ.ਆਈ. ਲੀਡਰ ਸਤਪਾਲ ਡਾਂਗ ਦੀ ਸਪੈਸ਼ਲ ਇੰਟਰਵਿਊ ਨੂੰ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰ ਛਾਪਦੇ। ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਚੋਲੇ ਵਿੱਚ ਵਿਚਰਦਾ ਸਤਪਾਲ ਡਾਂਗ, ਹੋਰ ਖੱਬੇ ਲੀਡਰਾਂ ਦੀ ਤਰਜ਼ ਉੱਤੇ, ਆਰੀਆ ਸਮਾਜੀ ਜਾਂ ਹਿੰਦੂਵਾਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ ਹੀ ਅਕਾਲੀ ਮੋਰਚੇ ਨੂੰ ਵੇਖਦਾ ਅਤੇ ਵਾਚਦਾ ਸੀ। ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਸੱਤਾ ਉੱਤੇ ਕਾਬਜ਼, ਕਾਂਗਰਸ ਵਾਂਗ ਹੀ 'ਸਿੱਖ ਸੰਘਰਸ਼' ਨੂੰ 'ਦੇਸ਼ ਵਿਰੋਧੀ, ਦੇਸ਼-ਧ੍ਰੋਹੀ, ਤਰੱਕੀ-ਉੱਨਤੀ ਦਾ ਦੁਸ਼ਮਣ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਤੋਂ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ' ਸਮਝਦਾ ਸੀ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸਤਪਾਲ ਡਾਂਗ ਦੀ ਹਿਫ਼ਾਜ਼ਤ ਦਾ ਬੰਦੋਬਸਤ ਪੁਲਿਸ, ਸੀ.ਆਰ.ਪੀ. ਦੇ ਹੱਥ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ।

ਜਲੰਧਰ ਦੇ ਆਰੀਆ ਸਮਾਜੀ ਪ੍ਰੈੱਸ—ਹਿੰਦ ਸਮਾਚਾਰ, ਪੰਜਾਬ ਕੇਸਰੀ ਗਰੁੱਪ ਅਤੇ ਮਹਾਸ਼ਾ ਲੀਡਰ ਵਰਿੰਦਰ ਦੇ 'ਵੀਰ ਪ੍ਰਤਾਪ' ਵੀ ਅਕਾਲੀ ਮੋਰਚੇ ਨੂੰ ਇਸੇ ਨੁਕਤਾ-ਨਿਗਾਹ ਤੋਂ ਹੀ ਦੇਖਦੇ ਸਨ। 'ਵੀਰ ਪ੍ਰਤਾਪ' ਅਖ਼ਬਾਰ ਤਾਂ ਮਾਲਕਾਂ ਦੀ ਆਪਸੀ ਲੜਾਈ ਕਰਕੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਆਪਣੇ ਅਖ਼ੀਰਲੇ ਸਾਹਾਂ ਉੱਤੇ ਸੀ। ਪਰ ਪੰਜਾਬ ਕੇਸਰੀ ਗਰੁੱਪ ਦੀ ਪੂਰੀ ਚੜ੍ਹਤ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਉਹ ਆਰੀਆ ਸਮਾਜੀਆਂ ਅਤੇ ਕੱਟੜ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਅਵਾਜ਼ ਬਣ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਗਰੁੱਪ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਅਖ਼ਬਾਰ, 'ਜਗਬਾਣੀ' ਦਾ ਆਮ ਗੁਰਮੁਖੀ ਲਿਪੀ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਤਕ ਪਹੁੰਚਣ ਕਰਕੇ, ਹਿੰਦੂ-ਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਹੇਠਲੀਆਂ ਸਮਾਜਕ ਸਫ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਆਪਸੀ ਵੈਰ-ਵਿਰੋਧ, ਘਿਰਣਾ ਤੇ ਬੇ-ਭਰੋਸਗੀ ਫੈਲਾਉਣ ਵਿੱਚ ਕਾਰਗਰ ਹਥਿਆਰ ਸਿੱਧ ਹੋਇਆ। ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਦੇ ਹੈਂਡ ਕੁਆਰਟਰ, ਮਹਿਤਾ ਚੌਂਕ (ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ) ਵਿੱਚ 'ਜਗਬਾਣੀ' ਨੂੰ ਖ਼ੂਬ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਵਾਚਿਆ ਜਾਂਦਾ ਅਤੇ ਲਾਲਾ ਜਗਤ ਨਰਾਇਣ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਸਫ਼ੇ ਉੱਤੇ ਲਿਖੇ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ 'ਐਡੀਟੋਰੀਅਲ ਨੋਟ' ਬਲਦੀ ਅੱਗ ਉੱਤੇ ਤੇਲ ਪਾਉਣ ਦਾ ਕੰਮ ਅਕਸਰ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ।

ਪੰਜਾਬ ਕੇਸਰੀ-ਜਗਬਾਣੀ ਗਰੁੱਪ ਦੀ ਦਿੱਲੀ ਰਾਜਸੱਤਾ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਕੱਟੜ ਹਿੰਦੂਵਾਦੀ ਪਹੁੰਚ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਇਸ ਮੁਹਿੰਮ ਵਿੱਚ ਜੋ ਵੀ ਹਿੱਸਾ ਪਾਉਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਸੀ, ਉਹ ਉਸ ਦਾ ਪੱਤਰਕਾਰ ਬਣ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਦੇ ਗਰੁੱਪ ਨੇ ਅਕਾਲੀਆਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ 'ਧਰਮ ਯੁੱਧ' ਮੋਰਚਾ ਖੋਲ੍ਹ ਛੱਡਿਆ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਹੀ ਇਸ ਅਖ਼ਬਾਰ ਸਮੂਹ ਦੇ ਲਗਭਗ ਦੋ ਦਰਜਨ ਪੱਤਰਕਾਰ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਾਰਨ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਪ੍ਰੈੱਸ ਕਾਨਫ਼ਰੰਸਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸੰਕਟ ਹਮੇਸ਼ਾ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਦੇ ਕਿੰਨ੍ਹਾਂ ਅਤੇ ਕਿਹੜੇ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਜਾਵੇ।

ਇਸਦੇ ਉਲਟ, ਭਾਵੇਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ ਦੀ ਵੀ ਪਿੱਠ-ਭੂਮੀ ਆਰੀਆ ਸਮਾਜੀ

ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਨਾਮਵਾਰ ਐਡੀਟਰ ਪ੍ਰੇਮ ਭਾਟੀਆ ਅੰਦਰੋਂ ਕੱਟੜ ਆਰੀਆ ਸਮਾਜੀ ਸੀ, ਪਰ ਉਹ ਖ਼ਬਰਾਂ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਕੁ ਨਫ਼ਾਸਤ (Sophistication) ਵਰਤਦਾ ਅਤੇ ਨਿਰਪੱਖ 'ਰੀਪੋਰਟਿੰਗ' ਦਾ ਭਰਮ ਬਣਾ ਕੇ ਰੱਖਦਾ। ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿੱਚ ਅਕਾਲੀ ਲੀਡਰਾਂ, ਸੰਤ ਲੌਗੋਵਾਲ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹਾਂ-ਪੱਖੀ ਅਤੇ ਸਲਾਹੁਣ ਵਾਲੇ ਤਰੀਕੇ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਸ. ਦਿਲਬੀਰ ਸਿੰਘ, ਜੋ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਪੱਖੀ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਨੂੰ ਬਦਲ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਥਾਂ ਜਤਿੰਦਰ ਸ਼ਰਮਾ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦਫ਼ਤਰ ਵਿੱਚ ਤਾਇਨਾਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਪਰ ਸ਼ਰਮਾ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਦੇ ਪੇਸ਼ੇ ਦੇ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਬਹੁਤ ਕਮਜ਼ੋਰ ਸੀ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਸਨੂੰ ਹਟਾਉਣਾ ਪਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਥਾਂ ਪੀ.ਪੀ.ਐਸ. ਗਿੱਲ ਨੂੰ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ। ਪੰਜਾਬੀ ਅਤੇ ਹਿੰਦੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ (ਦੈਨਿਕ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ) ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਰੀਪੋਰਟਾਂ ਦਾ ਹੀ ਤਰਜਮਾ ਛਾਪਦੇ। ਪਰ ਪੰਜਾਬੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਿੱਧੇ ਵੱਖਰੇ ਪੱਤਰਕਾਰ ਵੀ ਰੱਖੇ ਸਨ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦੀ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਵੱਖਰੀ ਅਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਿੱਖ-ਵਿਰੋਧੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਲਬੋ-ਲਬਾਬ, ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ ਗਰੁੱਪ ਨੇ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਦਿੱਲੀ ਰਾਜ ਸੱਤਾ ਅਤੇ ਪੁਲਿਸ-ਫ਼ੌਜ ਦੇ ਧੱਕੇ ਤੋਂ ਅੱਖਾਂ ਬੰਦ ਹੀ ਰੱਖੀਆਂ।

ਇਸੇ ਹੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇੰਡੀਅਨ ਐਕਸਪ੍ਰੈਸ ਅਤੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਟਾਇਮਜ਼ ਆਦਿ ਦੇ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਨੇ 'ਅਜ਼ਾਦਾਨਾ ਅਤੇ ਲੀਹ ਤੋਂ ਹਟ ਕੇ ਕੋਈ ਵੱਖਰਾ ਰਾਹ ਨਹੀਂ ਅਖ਼ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ। ਇੰਡੀਅਨ ਐਕਸਪ੍ਰੈਸ ਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸਥਿਤ ਪੱਤਰਕਾਰ, ਸੰਜੀਵ ਗੋਡ ਨੇ ਤਾਂ ਇੱਕ ਸਮੇਂ ਜਨਤਕ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਵਿਰੁੱਧ ਪ੍ਰਚਾਰ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਉਹ "ਡਰਪੇਕ ਹੈ.....ਭਗੋੜਾ ਹੈ.....ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਸ਼ਰਨ ਲਈ ਹੋਈ ਹੈ।" ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਕੁਝ ਸੰਤ ਦੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਲੜਕਿਆਂ ਨੇ ਉਸ ਉੱਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਸਨੂੰ ਹਮਲਾਵਰਾਂ ਨੇ ਪਗੜੀ ਠੀਕ ਕਰਨ ਵਾਲੇ 'ਬਾਜ਼' ਨਾਲ ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਘਟਨਾ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੋਂ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ। ਪਰ ਨਾਮਵਰ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਐਡੀਟਰ ਵੀ.ਜੀ. ਵਰਗੀਜ਼ ਦੀ ਕਮਾਨ ਵਿੱਚ ਬਣੀ ਸਰਕਾਰੀ ਕਮੇਟੀ, ਜਿਸਨੇ ਇਸ ਘਟਨਾ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਕੀਤੀ, ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ 'ਸਿੱਖ ਖਾੜਕੂਆਂ ਤੋਂ ਖ਼ਤਰਾ' ਦਾ ਹੀ ਰਾਗ ਅਲਾਪਦੀ ਰਹੀ ਅਤੇ ਹਮਲਾ ਕਿਉਂ ਹੋਇਆ? ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਕਿਹੋ ਜਿਹੀ ਸੀ? ਇਸ ਬਾਰੇ ਚੁੱਪ ਹੀ ਧਾਰ ਰੱਖੀ।

ਇਸੇ ਹੀ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿੱਚ, ਦੋਨੋਂ ਨਿਊਜ਼ ਏਜੰਸੀਆਂ—ਯੂ.ਐਨ.ਆਈ. ਅਤੇ ਪੀ.ਟੀ.ਆਈ. ਦੇ ਦਫ਼ਤਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿੱਚ ਸਨ। ਦੋਨੋਂ ਏਜੰਸੀਆਂ ਦੇ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਦਾ 'ਇੱਟ-ਕੁੱਤੇ' ਵਾਲਾ ਵੈਰ-ਵਿਰੋਧ ਸੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਰੀਪੋਰਟਾਂ ਵਿੱਚ ਅਕਸਰ ਹੁੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਪੀ.ਟੀ.ਆਈ. ਹਿੰਸਕ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵਧਾ ਚੜ੍ਹਾ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀ, ਸਰਕਾਰੀ ਪੱਖ ਜ਼ਿਆਦਾ ਦਿੰਦੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਰੀਪੋਰਟਾਂ ਸੰਤ ਲੌਗੋਵਾਲ ਅਤੇ ਅਕਾਲੀ ਲੀਡਰਾਂ ਦੀ ਜ਼ਾਹਰਾ ਵਕਾਲਤ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਯੂ.ਐਨ.ਆਈ. ਦੇ ਰੀਪੋਰਟਰ ਦੀਆਂ ਖ਼ਬਰਾਂ ਸਰਕਾਰੇ ਦਰਬਾਰੇ ਅਤੇ ਅਕਾਲੀ ਲੀਡਰਾਂ ਦੇ 'ਸ਼ੱਕ' ਦੇ ਘੇਰੇ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਕਈ ਵਾਰ ਸਰਕਾਰੀ ਵਧੀਕੀਆਂ

ਦਾ ਵੀ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋਣਾ ਪਿਆ। ਅਖ਼ਤੀ ਕੌਮੀ ਪ੍ਰੈੱਸ ਦੇ ਪੱਤਰਕਾਰ ਉਸ ਤੋਂ ਕੰਨੀ ਵੱਟੇ ਰਹਿੰਦੇ। ਸਮੁੱਚੇ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਨਿਊਜ਼ ਏਜੰਸੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਸਰਕਾਰੀ ਬਿਆਨਾਂ ਜਾਂ ਆਫੀਸ਼ੀਅਲ ਵਰਸ਼ਨ (Official Version) ਨੂੰ 'ਕਵਰ' ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਵੱਧ ਤਰਜੀਹ ਦੇਣਾ, ਅਖ਼ੀਰ ਵਿੱਚ ਰਾਜਸੱਤਾ ਦੀ ਬੋਲੀ ਬੋਲਣਾ ਹੀ ਹੋ ਨਿਬੜਦਾ ਸੀ। ਹਿੰਸਕ ਘਟਨਾਵਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਐਨੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਵਾਪਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਕਿ ਸ਼ਾਇਦ ਹੀ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਪੱਤਰਕਾਰ ਨੂੰ ਅਸਲੀਅਤ ਖੋਜਣ ਜਾਂ ਜਾਣਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਦਾ ਸੀ। ਸੋ, ਪੁਲਿਸ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਬਿਆਨ ਅਤੇ ਘਟਨਾ-ਚਰਚਾ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਵਿੱਚ 'ਸੋਚੀ ਕਥਾ' ਦੇ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਛਪਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ। ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਉੱਤੇ ਫ਼ੌਜੀ ਹਮਲੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੀ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਵਕਤੇ (Spokesman) ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਐਸ.ਪੀ. ਹਰਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਕਾਹਲੋਂ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਪ੍ਰੈੱਸ ਕਾਨਫਰੰਸ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਕੋਤਵਾਲੀ ਵਿੱਚ ਬੁਲਾਉਂਦਾ ਸੀ। ਪੱਤਰਕਾਰ ਉਸ ਵੱਲੋਂ ਬਿਆਨ ਕੀਤੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਹਿੰਸਕ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨੂੰ, ਝੂਠੇ ਪੁਲਿਸ ਮੁਕਾਬਲਿਆਂ ਨੂੰ ਉਸਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਖ਼ਬਰਾਂ ਦਾ ਰੂਪ ਦਿੰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਹਰ ਝੂਠ ਨੂੰ, ਪੁਲਿਸ ਦੀ ਮਨਘੜਤ ਕਹਾਣੀ ਨੂੰ 'ਸੱਚ' ਬਣਾ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਕਰਕੇ, ਕਾਹਲੋਂ ਖਾੜਕੂਆਂ ਨੂੰ ਅੱਖ-ਤਿਲ ਵਾਂਗੂੰ ਰੜਕਣ ਲੱਗ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਗੁੱਸੇ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਕਾਹਲੋਂ ਦਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਦਾ ਨੌਜਵਾਨ ਲੜਕਾ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

ਹਾਂ, ਪੰਜਾਬੀ ਪ੍ਰੈੱਸ ਦੇ ਦੋ ਹੀ ਜਲੰਧਰ ਤੋਂ ਛਪਦੇ ਚਰਚਿਤ ਅਖ਼ਬਾਰ ਸਨ, ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਅਜੀਤ ਅਤੇ ਅਕਾਲੀ ਪਤ੍ਰਿਕਾ। ਕੁਝ ਮੈਨੇਜਮੈਂਟ ਦੀ ਆਪਸੀ ਫੁੱਟ ਕਰਕੇ, ਅਕਾਲੀ ਪਤ੍ਰਿਕਾ ਮੋਰਚੇ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਢਹਿੰਦੀਆਂ ਕਲਾ ਵਿੱਚ ਜਾਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸਨੂੰ ਵੇਚਣ ਖ਼ਰੀਦਣ ਦੀਆਂ ਕਈ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਸਿਰੇ ਨਾ ਚੜ੍ਹ ਸਕੀਆਂ। ਸਰਕੁਲੇਸ਼ਨ ਥੱਲੇ ਆ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਇਹ ਅਖ਼ਬਾਰ ਲੋਕਾਂ ਉੱਤੇ, ਜਾਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਉੱਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਅਸਰ-ਅੰਦਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਇਸ ਦੀ ਰੀਪੋਰਟਿੰਗ ਕਾਫ਼ੀ ਹੱਦ ਤਕ ਦਬੰਗ, ਦਲੇਰੀ ਭਰੀ ਅਤੇ ਖ਼ਾੜਕੂ-ਸਫਾਂ ਦੀ ਸਹੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਵੀ ਹੁੰਦੀ, ਜੋ ਦਿੱਲੀ ਰਾਜਸੱਤਾ ਦੀਆਂ ਚਾਲਾਂ-ਚਲਾਕੀਆਂ ਅਤੇ ਹੇਰਾਫੇਰੀਆਂ ਨੂੰ ਕਾਫ਼ੀ ਨੰਗਾ ਵੀ ਕਰਦੀ ਸੀ।

ਇਸਦੇ ਉਲਟ, 'ਅਜੀਤ' ਅਖ਼ਬਾਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ 'ਪੰਜਾਬੀਅਤ' ਦਾ ਅਲੰਬਰਦਾਰ ਹੋਣ ਦੇ ਸੋਹਲੇ ਹੀ ਗਾਉਂਦਾ ਰਿਹਾ ਜਦੋਂ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਹਿੰਦੂ ਪੰਜਾਬੀ ਇਸ ਪੰਜਾਬੀਅਤ, ਪੰਜਾਬੀ ਜ਼ੁਬਾਨ ਅਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਤੋਂ ਬੇਮੁੱਖ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਅਜੀਤ ਅਖ਼ਬਾਰ ਦੀ 'ਰੀਪੋਰਟਿੰਗ ਅਤੇ ਐਡੀਟੋਰੀਅਲ ਪਾਲਿਸੀ' ਨਾ ਤਾਂ ਖੁੱਲ੍ਹ ਕੇ ਦਿੱਲੀ ਰਾਜਸੱਤਾ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਮੋਰਚੇ ਦਾ ਖੁੱਲ੍ਹਮ-ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਸਾਥ ਦਿੰਦੀ ਸੀ, ਸਗੋਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਇਸ ਅਖ਼ਬਾਰ ਦੇ ਮਾਲਕ ਅੰਦਰੋ-ਅੰਦਰੀ ਮੋਰਚਾ ਵਾਪਸ ਲੈਣ ਦੀਆਂ ਸਲਾਹਾਂ ਵੀ ਦਿੰਦੇ ਰਹੇ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਸੰਤ ਲੌਗੋਵਾਲ ਦਾ ਦਿੱਲੀ ਰਾਜਸੱਤਾ ਨਾਲ ਸਮਝੌਤਾ ਕਰਵਾਉਣ ਵਿੱਚ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਅਹਿਮ ਰੋਲ ਅਦਾ ਕੀਤਾ। ਅਜਿਹੀ ਧੁਲ-ਮਿਲ (Confused) ਪਾਲਿਸੀ ਕਰਕੇ, ਅਜੀਤ ਭਾਵੇਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ 'ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਆਵਾਜ਼' ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਉਹ ਜਲੰਧਰ

ਦੇ ਮਹਾਸ਼ਾ (ਆਰੀਆ ਸਮਾਜੀ) ਪ੍ਰੈੱਸ ਦੀ ਕਾਟ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਿਆ। ਇਸ ਕਰਕੇ, ਇਸ ਅਖ਼ਬਾਰ ਦਾ ਉਸ ਵੇਲੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਮਜ਼ਬੂਤ ਬਿਊਰੋ (Bureau) ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਸਨੇ ਕੋਈ ਸਿਰਕੱਢਵੇਂ ਪੱਤਰਕਾਰ ਨੂੰ ਤਾਇਨਾਤ ਕੀਤਾ।

ਜਲੰਧਰ ਦੇ ਇਹ ਸਾਰੇ ਅਖ਼ਬਾਰ ਹੀ ਪੁਰਾਣੇ ਤਰੀਕੇ ਦੀ ਗ਼ੈਰ-ਪੇਸ਼ਾਵਰ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਦੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਉੱਪਰ ਨਹੀਂ ਉੱਠੇ ਅਤੇ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀਆਂ ਤਨਖ਼ਾਹਾਂ ਅਤੇ ਵੇਤਨ ਦੇਣ ਤੋਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਕੰਨੀ ਕਤਰਾਉਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਹਨਾਂ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਦੇ ਖ਼ਾਸ ਕਰਕੇ, ਮਹਾਸ਼ਾ ਪ੍ਰੈੱਸ ਦੇ, ਬੇ-ਵੇਤਨ ਪੱਤਰਕਾਰ ਸਰਕਾਰੀ ਗੁਪਤਚਰ ਏਜੰਸੀਆਂ ਦੇ 'ਪੇ-ਰੋਲ' ਉੱਤੇ ਹੁੰਦੇ ਉਹਨਾਂ ਲਈ 'ਸੂਚਨਾਵਾਂ' ਇਕੱਠੀਆਂ ਕਰਦੇ; ਸਰਕਾਰੀ ਖ਼ਬਰਾਂ 'ਪਲਾਂਟ' ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਕਰਵਾਉਂਦੇ। ਇੱਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਪੁਲਿਸ ਤੇ ਹੋਰ ਸਰਕਾਰੀ ਅਫ਼ਸਰਾਂ ਦੇ 'ਵਫ਼ਾਦਾਰ ਵਿਚੋਲੇ' ਵੀ ਬਣ ਜਾਂਦੇ। ਅਤੇ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਦਾ ਬਿੱਲਾ, ਅਜਿਹੇ ਅਖ਼ਬਾਰੀ ਕਾਮਿਆਂ ਲਈ ਬਹੁਤ ਕਾਰਗਰ ਅਤੇ ਮਦਦਗਾਰ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਹਰ ਸਰਕਾਰੀ ਥਾਂ ਅਤੇ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਖਾੜਕੂ ਸਫ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਸੀ।

ਅਜਿਹੀ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿੱਚ, ਉਹਨੀਂ ਦਿਨੀਂ, 'ਗਟਰ ਪ੍ਰੈੱਸ' (Gutter Press) ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਕਈ ਵਾਰ ਮਜ਼ਾਕ ਨਾਲ 'ਤਾਂਗਾ ਪ੍ਰੈੱਸ' ਦੀ ਕਹਿ ਦਿੰਦੇ। ਅਤੇ ਇਸ ਪ੍ਰੈੱਸ ਦੇ 'ਪੱਤਰਕਾਰ' ਆਪਣੀਆਂ ਰੀਪੋਰਟਾਂ ਇੱਕ 'ਕੋਰੀਅਰ' ਰਾਹੀਂ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੋਂ ਜਲੰਧਰ ਭੇਜਦੇ ਸਨ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਇਹ ਲੋਕ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨੀਲੀ-ਪੀਲੀ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਹੀ (Yellow Journalism) ਕਰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਧਾਰਾ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਘੱਟ ਹੀ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

ਖ਼ੈਰ, ਉਹਨਾਂ ਦਿਨਾਂ ਦੀ 'ਪੱਤਰਕਾਰੀ' ਸੱਚ-ਝੂਠ ਦਾ ਮਿਲਗੋਭਾ ਸੀ; ਵੱਡਾ ਹਿੱਸਾ ਰਾਜਸੱਤਾ ਦੀ ਹਿੰਸਕ ਅਤੇ ਫ਼ਿਰਕੂ ਮੁਹਿੰਮ ਦਾ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਸੀ; ਸਰਕਾਰੀ ਅੱਤਵਾਦ, ਸਰਕਾਰੀ ਕੂਟਲ ਨੀਤੀਆਂ ਦੀ ਪਰਦਾਪੇਸ਼ੀ ਸੀ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਦਿੱਲੀ ਰਾਜਸੱਤਾ ਆਪਣੀਆਂ ਕਾਲੀਆਂ ਖੇਡਾਂ ਖੇਡ ਕੇ, ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਖ਼ੂਨ ਦੀਆਂ ਨਦੀਆਂ ਵਹਾ ਕੇ ਵੀ ਅੱਜ 'ਦੁੱਧ-ਧੋਤੀ' ਸਾਬਤ ਸੂਰਤ ਖੜੀ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਬਰਬਰਤਾ ਦੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਿੱਖ, ਬੰਦੇ, ਬੁੱਢੇ ਅਤੇ ਔਰਤਾਂ ਜ਼ੁਲਮਾਂ ਦੀ ਚੱਕੀ ਵਿੱਚ ਪਿਸ ਕੇ ਵੀ ਖ਼ੁਦ, ਜ਼ਾਲਮ ਦੇਸ਼-ਧਰੋਹੀ ਅਤੇ ਅਤੰਕਵਾਦੀਆਂ ਦੀ ਕਤਾਰ ਵਿੱਚ ਖੜ੍ਹੇ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਮੋਰਚੇ ਦੇ ਚਾਲਕ ਅਕਾਲੀ ਲੀਡਰ ਹੁਣ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਰਾਜ ਸੱਤਾ ਦਾ ਦਮ ਭਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸੱਚ ਅਤੇ ਇਨਸਾਫ਼ ਦਾ ਚੰਦਰਮਾ ਹੁਣ 'ਕੂੜ ਦੀ ਅਮਾਵਸ' ਵਿੱਚ ਫੁਪ ਗਿਆ ਹੈ।

*

ਅਨੰਦਪੁਰ ਦਾ ਮਤਾ ਦਸਮੇਸ਼ ਦੀ ਵਿਸਾਖੀ

ਪਹਿਲੀ ਨਵੰਬਰ 1966 ਨੂੰ ਲੰਗੜਾ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਆ ਜਾਣ ਪਿਛੋਂ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਹੋਰ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਸਰਕਾਰ ਬਣਾਉਂਦਾ ਰਿਹਾ। ਪਰ 1972 ਤਕ ਕੋਈ ਵੀ ਸਰਕਾਰ 5 ਸਾਲ ਨਾ ਚੱਲ ਸਕੀ ਅਤੇ 1973 ਵਿੱਚ ਗਿਆਨੀ ਜ਼ੈਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਕਾਂਗਰਸ ਫਿਰ ਰਾਜਸੀ ਸੱਤਾ 'ਤੇ ਕਾਬਜ਼ ਹੋ ਗਈ। ਸੰਤ ਭਰਾ ਫਤਹਿ ਸਿੰਘ ਤੇ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਵੀ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਹੀ ਦੁਨੀਆਂ ਤੋਂ ਚਲੇ ਗਏ ਸਨ। ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੀ ਕਮਾਂਡ ਜਥੇਦਾਰ ਮੋਹਣ ਸਿੰਘ ਤੁੜ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਆ ਗਈ। ਉਸਨੇ ਭੰਬਲ-ਭੂਸੇ ਵਿੱਚ ਪਏ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦਾ ਰਾਜਸੀ ਨਿਸ਼ਾਨ ਮਿਥਣ ਲਈ ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਰਨਾਲਾ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਇੱਕ ਸਬ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਕਈ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਪਰ ਗੱਲ ਕਿਸੇ ਤਣ-ਪੱਤਣ ਨਾ ਲੱਗਦੀ ਵੇਖਕੇ ਉੱਚ ਕੋਟੀ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਸ੍ਰ: ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ, ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਆਫ ਸਿਖਇਜ਼ਮ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਲੈਣੀ ਪਈਆਂ। ਉਹਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਇੱਕ ਮਤਾ ਜਦੋਂ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਜਨਰਲ ਹਾਊਸ ਨੇ ਪਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਦੇਸ਼ ਭਰ ਵਿੱਚ ਤੂਫ਼ਾਨ ਉੱਠ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਇਹ ਮਤਾ ਅਨੰਦਪੁਰ ਦੇ ਮਤੇ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋ ਗਿਆ।

ਦੇਸ਼ ਦੀ ਬਹੁ ਗਿਣਤੀ ਹਿੰਦੂਆਂ ਵੱਲੋਂ ਪਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਚੀਕ ਚਿਹਾੜੇ ਦੀ ਜਥੇਦਾਰ ਤੁੜ ਨੇ ਤਾਂ ਕੋਈ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਾ ਕੀਤੀ ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਜਥੇਦਾਰ ਜਗਦੇਵ ਸਿੰਘ ਤਲਵੰਡੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਸੰਭਾਲਣ ਪਿਛੋਂ ਰਾਜਸੀ ਸੱਤਾ ਦੇ ਲਾਲਚੀ ਅਕਾਲੀ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਲੁਧਿਆਣਾ ਕਾਨਫਰੰਸ ਅਤੇ ਫਿਰ ਮੋਗਾ ਕਾਨਫਰੰਸ ਦੌਰਾਨ ਇਸ ਮਤੇ ਨੂੰ ਦੇ ਵਾਰ ਛਾਂਗਿਆ। ਪਰ ਮਤੇ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਅਨੰਦਪੁਰ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਜੁੜਿਆ ਰਹਿਣ ਕਾਰਨ ਇਹ ਮਤਾ ਅਕਾਲੀਆਂ ਦੇ ਗਲੇ ਦੀ ਹੱਡੀ ਬਣ ਗਿਆ। ਇਹੋ ਮਤਾ ਹੀ ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਦਾ ਮੁੱਖ ਕਾਰਨ ਬਣਿਆ। ਕਿਉਂਕਿ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਮਤੇ ਨੂੰ ਇੰਨ-ਬਿੰਨ ਲਾਗੂ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਅਕਾਲੀਆਂ ਨੂੰ ਭੱਜਣ ਨਹੀਂ ਦੇਣਗੇ। ਇਸ ਲਈ ਅਕਾਲੀ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸੀਨ ਤੋਂ ਲਾਂਭੇ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਂਗਰਸ ਨਾਲ ਗੰਢ-ਤੁਪ ਕਰ ਲਈ, ਜਿਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਫੌਜੀ ਹਮਲਾ ਨਿਕਲਿਆ।

ਮੇਰੀ ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਦਾ ਕੇਂਦਰੀ ਬਿੰਦੂ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਮਤਾ ਹੀ ਹੈ ਜਿਥੇ ਸਰਬੰਸ ਦਾਨੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਖ਼ਾਲਸਾ ਪੰਥ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇੱਕ ਅਬੂ-ਉਲ-ਤਰਾਨੀ ਨਾਂ ਦੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ

1699 ਦੀ ਵਿਸਾਖੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਜਦੋਂ ਇਹ ਕੌਤਿਕ ਹੋਇਆ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਹ ਉੱਥੇ ਮੌਜੂਦ ਸੀ “ਅੱਖੀਂ ਡਿੱਠਾ” ਹਾਲ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਲਿਖੀ ਕਿਤਾਬ ਵਿੱਚ ਉਹ ਲਿਖਦਾ ਹੈ :

ਜਿਸ ਦਿਨ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ। ਦੀਵਾਨ ਵਿੱਚ ਹਾਜ਼ਰੀ ਪੈਂਤੀ ਚਾਲੀ ਹਜ਼ਾਰ ਸੀ। ਭਾਵੇਂ ਮੁਗਲਾਂ ਦੇ ਚਾਰ ਤਖ਼ਤ ਸਨ- ਦਿੱਲੀ, ਆਗਰਾ, ਲਾਹੌਰ ਅਤੇ ਕਲਾਨੌਰ- ਪਰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਤਖ਼ਤ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਹੀ ਨਿਰਾਲੀ ਸੀ। ਇਹ ਤਖ਼ਤ ਮੁਗਲਾਂ ਦੇ ਤਖ਼ਤਾਂ ਨੂੰ ਮਾਤ ਪਾਉਂਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਦਿਨ ਗੁਰੂ ਦਾ ਲਿਬਾਸ, ਚੜ੍ਹਤ ਅਤੇ ਜਾਹੋ ਜਲਾਲ ਵੀ ਨਿਰਾਲਾ ਸੀ।

ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ ਆਏ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਨੂੰ ਮਿਆਨ ਵਿੱਚੋਂ ਕੱਢ ਕੇ ਬਾਆਵਾਜ਼ ਬੁਲੰਦ ਕਿਹਾ, “ਮੈਨੂੰ ਇੱਕ ਸਿਰ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।” ਬਗ਼ੈਰ ਦੇਰੀ, ਸੋਚ ਵਿਚਾਰ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਹੀਲ-ਹੁੱਜਤ ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਆ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਇਆ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਭਰੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ, ਜਿੱਥੇ ਉਹ ਖਲੋਤੇ ਸਨ, ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਇੱਕ ਭਰਪੂਰ ਵਾਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ “ਸਿਰ ਧੜ ਨਾਲੋਂ ਜੁਦਾ ਹੋ ਗਿਆ”। ਦੀਵਾਨ ਵਿੱਚ ਸਨਸਨੀ ਫੈਲ ਗਈ ਅਤੇ ਬਹੁਤੇ ਆਦਮੀ ਅਵਾਕ ਰਹਿ ਗਏ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਫਿਰ ਗਰਜਵੀਂ ਕੜਕਵੀਂ ਆਵਾਜ਼ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ, “ਮੈਨੂੰ ਇੱਕ ਹੋਰ ਸਿਰ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।” ਝੱਟ ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਉੱਠਿਆ, ਜਾ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਇੱਕੋ ਵਾਰ ਨਾਲ ਇਸ ਦਾ ਸਿਰ ਵੀ ਕਲਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਦੀਵਾਨ ਵਿੱਚ ਖਲਬਲੀ ਮੱਚ ਗਈ, ਭਾਜੜ ਪੈ ਗਈ। ਗੁਰੂ ਨੇ ਫਿਰ ਬਾ-ਆਵਾਜ਼ ਬੁਲੰਦ, ਇੱਕ ਹੋਰ ਲਲਕਾਰਾ ਮਾਰਿਆ ਅਤੇ ਯਕੇ ਬਾਅਦ ਦੀਗਰੇ ਹਿੰਮਤ ਸਿੰਘ, ਮੁਹਕਮ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋ ਗਏ। ਕਈ ਆਦਮੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਮਾਤਾ ਕੋਲ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਏ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਵਿਥਿਆ ਕਹਿ ਸੁਣਾਈ ਅਤੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕੀਤੀ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨੇ ਤਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਪੰਜਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰਾਂ ਅਤੇ ਕੱਪੜਿਆਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਧੋਤਾ, ਫਰਸ਼ ਵੀ ਸਾਫ਼ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਖੂਨ ਦਾ ਕੋਈ ਦਾਗ ਵੀ ਨਾ ਰਹਿਣ ਦਿੱਤਾ। ਫਿਰ ਉਸ ‘ਕਾਫ਼ਰਾਂ’ ਦੇ ਪੀਰ ਨੇ ਇੱਕ ਦਾ ਸਿਰ ਦੂਸਰੇ ਧੜ ਨਾਲ ਅਤੇ ਧੜ ਤੇ ਸਿਰ ਰਲਾ ਮਿਲਾ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਦੂਸਰਿਆਂ ਧੜਾਂ ਨਾਲ ਦੂਸਰੇ ਸਿਰ ਲਾ ਕੇ ਘੰਟੇ ਕੁ ਵਿੱਚ ਹੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਿਕਮਤੇ ਅਮਲੀ ਨਾਲ ਸੀ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਂ ਲਾਸ਼ਾਂ ਉਤੇ ਚਿੱਟੇ ਕੱਪੜੇ ਪਾ ਦਿੱਤੇ। ਫਿਰ ਇੱਕ ਪੱਥਰ ਦਾ ਕੁੰਡਾ ਮੰਗਾਇਆ ਅਤੇ ਉਸ ਉੱਤੇ ਲੋਹੇ ਦੀ ਕੜਾਹੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕੁੰਡੇ ਨਹੀਂ ਸਨ ਲੱਗੇ ਹੋਏ, ਰੱਖ ਕੇ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਪਾ ਕੇ ਆਬੇਹਯਾਤ ਬਣਾਉਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ‘ਕਾਫ਼ਰਾਂ’ ਦਾ ਪੀਰ ਉਸ ਕੜਾਹੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਬਾਟਾ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਵਿਚਲੇ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਤਲਵਾਰ ਫੇਰਦਾ ਅਤੇ ਕੋਈ ਕਲਮਾ ਪੜ੍ਹਦਾ ਰਿਹਾ। ਇਹ ਅਮਲ ਡੇਢ ਦੋ ਘੰਟੇ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ। ਇਸੇ ਸਮੇਂ ਕਾਫ਼ਰਾਂ ਦੇ ਪੀਰ ਦੀ ਕਿਸੇ ਔਰਤ ਨੇ ਉਸ ਬਾਟੇ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਲਿਆ ਕੇ ਪਾ ਦਿੱਤਾ। ਹੁਣ ਆਬੇਹਯਾਤ ਤਿਆਰ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਸੀ।

ਗੁਰੂ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਲਾਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਪਰਦਾ ਚੁੱਕਿਆ, ਪਹਿਲਾਂ ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਰਹਾਣੇ ਬੈਠ, ਮੂੰਹ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਆਬੇਹਯਾਤ ਉਸ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿੱਚ ਪਾਇਆ, ਸਿਰ ਦੇ ਵਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਪਾਇਆ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਸਰੀਰ ਉੱਤੇ ਛਿੜਕਿਆ ਅਤੇ ਆਖਿਆ, “ਬੋਲ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਮਾਲਸਾ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹਿ।” ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਸਾਰ ਹੀ ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਉੱਠ

ਕੇ ਖਲੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉੱਚੀ ਸਾਰੀ “ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖ਼ਾਲਸਾ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹਿ” ਬੋਲਿਆ। ਭਰੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿੱਚ ਸਕਤਾ ਦਾ ਆਲਮ ਤਾਰੀ ਹੋ ਗਿਆ, ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਇਨਸਾਨਾਂ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਕੋਈ ਉੱਚਾ ਸਾਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲੈ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿੱਚ ਬੈਠੇ ਆਦਮੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਕਰਾਮਾਤ ਉੱਤੇ ਮੁਗਧ ਹੋਏ ਕਿਸੇ ਜਾਦੂ ਦੇ ਅਸਰ ਹੇਠ ਕੀਲੇ ਹੋਏ ਬੈਠੇ ਰਹੇ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਯਕੇ ਬਾਅਦ ਦੀਗਰੇ ਉਹਨਾਂ ਬਾਕੀ ਦੇ ਚਹੁੰਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਆਬੇਹਯਾਤ ਪਿਲਾ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਾਲਾਂ ਅਤੇ ਸਰੀਰ ਉੱਤੇ ਆਬੇਹਯਾਤ ਛਿੜਕ ਕੇ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖ਼ਾਲਸਾ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹਿ ਬੁਲਾ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮੁੜ ਜ਼ਿੰਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਤੰਬੂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਲੈ ਗਿਆ। ਕੁਝ ਚਿਰ ਬਾਅਦ ਗੁਰੂ ਆਪ ਵੀ ਅਤੇ ਉਹ ਪੰਜੇ ਆਦਮੀ ਪਿੱਛੇ ਤੰਬੂ ਵਿੱਚੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਆਏ। ਹੁਣ ਉਹਨਾਂ ਸਫੇਦ ਬੇਦਾਗ਼ ਲਿਬਾਸ ਪਾਏ ਹੋਏ ਸਨ।

ਉਹ ਪੰਜੇ ਆਦਮੀ ਮੁੜ ਜ਼ਿੰਦਾ ਕੀਤੇ ਆਦਮੀ ਤੰਬੂ ਵਿੱਚੋਂ ਬਾਹਰ ਆ ਕੇ ਖਲੋ ਗਏ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਪਾਸੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਦਾਤ ਮੰਗੀ। ਉਹਨਾਂ ਕਿਹਾ, ਅਸਾਂ ਸਿਰ ਦੇ ਕੇ ਅਨਮੋਲ ਵਸਤ ਲਈ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਅਨਮੋਲ ਵਸਤ ਲਈ ਕੀ ਦਿਉਗੇ? ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, “ਮੈਂ ਪ੍ਰਣ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਆਪਣੀ ਮਾਤਾ, ਪਿਤਾ, ਔਲਾਦ ਅਤੇ ਆਪਾ ਸਭ ਕੁਝ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰ ਦਿਆਂਗਾ।” ਇਸ ’ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਪੰਜਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਆਬੇਹਯਾਤ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਨਾਂ ਉਸ ਵਕਤ ਗੋਬਿੰਦ ਰਾਏ ਤੋਂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਪੰਜਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਵੀ ਸਿੰਘ ਜੋੜ ਕੇ ਦਯਾ ਸਿੰਘ, ਧਰਮ ਸਿੰਘ, ਹਿੰਮਤ ਸਿੰਘ, ਮੋਹਕਮ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਰੱਖ ਦਿੱਤੇ।

ਅਬੂ-ਉਲ-ਤਰਾਨੀ ਲਿਖਦਾ ਹੈ, “ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਪਛਤਾਇਆ ਤੇ ਰੋਇਆ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਓਥੇ ਹੀ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਆਦਮੀਆਂ ਨੇ ਉਹ ਆਬੇਹਯਾਤ ਪੀਤਾ। ਮੈਥੋਂ ਨਾ ਰਿਹਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਮੈਂ ਵੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਧਿਰਕਾਰਦਾ ਅਤੇ ਪਛਤਾਉਂਦਾ ਹੋਇਆ ਕਿਸੇ ਮਿਕਨਾਤੀਸੀ ਕਸ਼ਿਸ਼ ਅਧੀਨ ਝੱਟ ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਉੱਤੇ ਡਿੱਗ ਪਿਆ ਅਤੇ ਆਬੇਹਯਾਤ ਦੀ ਦਾਤ ਮੰਗੀ। ਗੁਰੂ ਨੇ, ਜਿਹੜਾ ਜ਼ਰੂਰ ਮੇਰਾ ਪਖੰਡ ਅਤੇ ਦੰਭ ਜਾਣਦਾ ਸੀ, ਬੜੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਮੈਨੂੰ ਥਾਪੜਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਆਬੇਹਯਾਤ ਪਿਆਇਆ ਅਤੇ ਮੇਰਾ ਨਾਂ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ। ਮੇਰੇ ਜਨਮ ਜਨਮਾਂਤਰਾਂ ਦੇ ਪਾਪ ਕੱਟੇ ਗਏ।

“ਮੈਂ ਉਸੇ ਦਿਨ ਹੀ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਅਖ਼ੀਰਲੀ ਰਿਪੋਰਟ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੂੰ ਘੱਲ ਦਿੱਤੀ। ਇਸ ਦੀਵਾਨ ਵਿੱਚ ਵਾਪਰੀ ਅਤੇ ਅੱਖੀਂ ਡਿੱਠੀ ਘਟਨਾ ਦਾ ਸਾਰਾ ਹਾਲ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਬੜੇ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਲਫਜ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੂੰ ਤਾੜਨਾ ਕੀਤੀ ਕਿ ਖ਼ਬਰਦਾਰ ਰੱਬ ਨਾਲ, ਜਿਉਂਦੇ ਜਾਗਦੇ ਖ਼ੁਦਾ ਨਾਲ ਮੱਥਾ ਨਾ ਲਾਵੀਂ, ਜ਼ੁਲਮ ਨਾ ਕਮਾਵੀਂ। ਜੇ ਮੇਰੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਉੱਤੇ ਅਮਲ ਨਾ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਖ਼ਾਨਦਾਨ, ਬਾਦਸ਼ਾਹਤ ਸਭ ਕੁਝ ਤਬਾਹ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਦੁਨੀਆ ਦੀ ਸਤ੍ਹਾ ਤੋਂ ਨਾਮੋ ਨਿਸ਼ਾਨ ਮਿਟ ਜਾਵੇਗਾ।”

ਇਹ ਅੱਖੀਂ ਡਿੱਠਾ ਹਾਲ ਅਬੂ-ਉਲ-ਤਰਾਨੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਤੋਂ ਜਬਰਨ ਮੁਸਲਮਾਨ ਬਣਾ ਕੇ ਅਤੇ ਫਿਰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦਾ ਭੇਸ ਧਾਰਨ ਕਰਵਾ ਕੇ ਦਸਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਦੀ ਮੁਖ਼ਬਰੀ ਕਰਨ ਭੇਜਿਆ ਸੀ, ਦਾ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਸ

ਨੇ ਸਾਰਾ ਕੌਤਕ ਆਪਣੀ ਅੱਖੀਂ ਦੇਖਿਆ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਆਪ ਵੀ ਸਿੰਘ ਸਜ ਗਿਆ ਅਤੇ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਨਾਂ ਰੱਖਿਆ।

ਪਹਿਲਾਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਸੀ ਤੇ ਫਿਰ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਵੱਲੋਂ ਸ੍ਰੀ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ, ਟਿੱਕਾ ਲਾ ਕੇ, ਜਨੇਊ ਪਾ, ਧੌਤੀ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ, ਦਰਬਾਰ ਦੀ ਰੋਜ਼ ਦੀ ਰੋਜ਼ ਰਿਪੋਰਟ ਦਿੱਲੀ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੂੰ ਭੇਜਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਦਸਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਦੇ ਮਾਲੀ ਗੁਲਾਬੇ ਕੋਲ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ।

ਅਬੂ-ਉਲ-ਤੁਰਾਨੀ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ ਜਾਂਦਾ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਦੰਡਵਤ ਪ੍ਰਣਾਮ ਕਰਦਾ। ਅੱਗੋਂ ਦਸਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਜਾਣੀ ਜਾਣ, ਹੱਸ ਛੱਡਦੇ। ਸ਼ਾਇਦ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਪਖੰਡ, ਦੰਡ ਤੇ ਜਾਸੂਸੀ ਦਾ ਇਲਮ ਹੋਵੇ। ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਵੀ ਆਪਣੀ ਦਸਮੇਸ਼ ਚਮਤਕਾਰ ਲਿਖਤ ਵਿੱਚ ਅਬੂ-ਉਲ-ਤੁਰਾਨੀ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਬੂ-ਉਲ-ਤੁਰਾਨੀ ਡੇਢ ਦੋ ਸਾਲ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਦੀ ਜਾਸੂਸੀ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਉਸੇ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਅਨੰਦਪੁਰ ਦੇ ਵਾਸੀ ਹੋਣ ਦੇ ਦਾਅਵੇਦਾਰਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਰਾਜਸੀ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਮਿਥਣ ਲਈ 1973 ਵਿੱਚ ਇਹ ਮਤਾ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਸੀ

“ਜਦੋਂ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸਿੱਖ ਸਤਾਰਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਅੰਤਲੇ ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਖ਼ਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੀ ਸਾਜਣਾ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਹੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਤੌਰ ਤੇ ਇੱਕ ਰਾਜਨੀਤਕ ਕੌਮ ਵਜੋਂ ਤਸਲੀਮ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਕਿ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦਾ ਇਹ ਰੁਤਬਾ, ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਪੱਧਰ ਤੇ ਯੂਰਪ ਅਤੇ ਏਸ਼ੀਆ ਦੀਆਂ ਮੁੱਖ ਸ਼ਕਤੀਆਂ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਫਰਾਂਸ, ਇੰਗਲੈਂਡ, ਇਟਲੀ, ਰੂਸ, ਚੀਨ, ਤਿੱਬਤ, ਇਰਾਨ, ਅਫ਼ਗ਼ਾਨਿਸਤਾਨ, ਨੇਪਾਲ ਅਤੇ ਕੰਪਨੀ ਬਹਾਦਰ ਫੋਰਟ ਵਿਲੀਅਮ, ਕਲਕੱਤਾ ਵੱਲੋਂ 19ਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਅੱਧ ਤਕ ਅਤੇ ਫਿਰ ਮੁਲਕ ਛੱਡ ਕੇ ਜਾਂਦੇ ਫਰੰਗੀ, ਹਿੰਦੂ ਕਾਂਗਰਸ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਮੁਸਲਮ ਲੀਗ ਵੱਲੋਂ 20ਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਅੱਧ ਵਿੱਚ ਤਸਲੀਮ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਕਬੂਲਿਆ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਕਿ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਧੱਕੜ ਬਹੁ ਗਿਣਤੀ ਨੇ 1950 ਵਿੱਚ ਦੇਸ਼ 'ਤੇ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਨੋਸਿਆ, ਜਿਸ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਰਾਜਸੀ ਪਛਾਣ ਅਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਵਿਲੱਖਣਤਾ ਤੋਂ ਸੱਖਣੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਰਾਜਸੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਖ਼ਤਮ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਤਮਿਕ ਅਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਗਿਰਾਵਟ ਦੇ ਕੰਢੇ ਲਿਆ ਕੇ, ਬੇਸਿਰ ਪੈਰ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦੇ ਖਾਰੇ ਸਾਗਰ ਵਿੱਚ ਹਰ ਹੀਲੇ ਡੁੱਬ ਜਾਣ ਅਤੇ ਸਦਾ ਲਈ ਤਬਾਹ ਹੋ ਜਾਣ ਦੀ ਨੌਬਤ ਤਕ ਲੈ ਆਂਦਾ ਹੈ।

ਜਦੋਂ ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਪਹਿਲੋਂ ਕੀਤੇ ਸੰਜੀਦਾ ਇਕਰਾਰਨਾਮੇ ਅਤੇ ਸ਼ਰੇਆਮ ਕੀਤੇ ਵਾਅਦਿਆਂ ਨੂੰ ਬੇਲਿਹਾਜ਼ੀ ਨਾਲ਼ ਤੋੜ ਕੇ, ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਜਕੜ ਕੇ ਗ਼ੁਲਾਮ ਬਣਾ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਦ ਕਿ 1950 ਵਿੱਚ, ਵਿਧਾਨ ਘਾੜਨੀ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦਿਆਂ ਨੇ ਅਜਿਹੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਧਿਰ ਬਣਨ ਤੋਂ ਨਾਂਹ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਮੂਲ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਉੱਤੇ ਆਪਣੇ ਦਸਤਖ਼ਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਅਤੇ

ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਐਲਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਹਰ ਵਾਜ਼ਬ ਢੰਗ ਨਾਲ ਇਸ ਜ਼ਿੱਲਤ ਭਰੀ ਅਤੇ ਵਿਨਾਸ਼ਕਾਰੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚੋਂ ਬਚਾਉਣ ਅਤੇ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋਣ ਲਈ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਸੰਕਲਪ ਹਨ ਤਾਂ ਕਿ ਮਾਣ ਨਾਲ ਜਿਊਣ ਨੂੰ ਪੱਕੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾ ਸਕਣ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਅਣਖ ਅਤੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਮੁੱਖ ਧਾਰਾ ਵਿੱਚ ਸਹੀ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾ ਸਕਣ ਦੇ ਆਪਣੇ ਜ਼ਮਾਂਦੂਰ ਹੱਕ ਨੂੰ ਬਹਾਲ ਕਰ ਸਕਣ। ਇਸ ਲਈ ਸਿੱਖ ਮੰਗ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬਿਨਾਂ ਦੇਰ ਕੀਤਿਆਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਉੱਤਰ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਖੁੱਦ ਮੁਖਤਿਆਰ ਖਿੱਤਾ ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਜਿਥੇ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦੀ ਨੀਤੀ ਵਜੋਂ ਸਿੱਖ ਹਿੱਤਾਂ ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਤੌਰ ਤੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਅਤੇ ਖਾਸ ਅਹਿਮੀਅਤ ਤਸਲੀਮ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਦੂਸਰਾ ਇਸ ਖੁਦ ਮੁਖਤਿਆਰ ਖਿੱਤੇ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦਾ ਭਾਰਤੀ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਹਰਿਆਣਾ ਦੇ ਕਰਨਾਲ, ਬਨੇਸਰ ਅਤੇ ਅੰਬਾਲਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, ਹਿਮਾਚਲ ਦੇ ਕਾਂਗੜਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਸਮੇਤ ਹਰਿਆਣਾ ਅਤੇ ਹਿਮਾਚਲ ਦੇ ਪਿੰਜੌਰ, ਕਾਲਕਾ, ਡਲਹੌਜ਼ੀ, ਨਾਲਾਗੜ੍ਹ, ਦੇਸ਼, ਸਿਰਸਾ, ਗੁਹਲਾ ਅਤੇ ਰਤੀਆ ਇਲਾਕੇ ਅਤੇ ਰਾਜਸਥਾਨ ਦਾ ਗੰਗਾਨਗਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਤਾਂ ਜੋ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਨਾਲ ਲੱਗਦੀਆਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਆਬਾਦੀਆਂ ਅਤੇ ਜੱਦੀ ਪੁਸ਼ਤੀ ਸਿੱਖ ਇਲਾਕੇ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਅਟੁੱਟ ਹਿੱਸੇ ਵਜੋਂ ਇਸ ਖੁਦ ਮੁਖਤਿਆਰ ਸਿੱਖ ਖਿੱਤੇ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਅਤੇ

ਤੀਸਰਾ, ਇਸ ਖੁਦ ਮੁਖਤਿਆਰ ਸਿੱਖ ਖਿੱਤੇ ਨੂੰ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਮਾਮਲੇ, ਸੁਰੱਖਿਆ, ਕਰੰਸੀ ਅਤੇ ਆਮ ਸੰਚਾਰ ਦੇ ਮਹਿਕਮਿਆਂ ਦੇ ਫ਼ੈਡਰਲ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਵਿੱਚ ਛੱਡ ਕੇ ਸੰਪੂਰਨ ਸਤਾ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣ ਖ਼ਾਤਰ, ਆਪਣਾ ਅੰਦਰੂਨੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਆਪ ਘੜਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।”

“ਸਾਹਿਬ ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸਭ ਥਾਈ ਹੋਹੁ ਸਹਾਇ॥”

ਸ੍ਰੀ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਇਹ ਮਤਾ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਦੀ ਢਿੱਲ ਸੀ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੇ ਅਸਮਾਨ ਸਿਰ 'ਤੇ ਚੁੱਕ ਲਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਮਤੇ ਨੂੰ ਆਜ਼ਾਦ ਖ਼ਾਲਸਾ ਰਾਜ ਦਾ ਨਾਂ ਦੇ ਕੇ ਇਸ ਦੀ ਸਖ਼ਤ ਵਿਰੋਧਤਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਗਿਆਨੀ ਜ਼ੈਲ ਸਿੰਘ ਜੋ ਸਿੱਖ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਤੋਂ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣੂੰ ਸੀ, ਉਸਨੇ ਅਕਾਲੀਆਂ ਪਾਸੋਂ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਮੁੱਦੇ ਖੋਲ੍ਹਣ ਦੇ ਯਤਨ ਅਰੰਭ ਦਿੱਤੇ। ਪਹਿਲਾ ਕੰਮ ਇਹ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਤਖ਼ਤ ਸ੍ਰੀ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਤਕ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਮਾਰਗ ਬਣਵਾਇਆ ਅਤੇ ਇਸ ਮਾਰਗ ਰਾਹੀਂ ਨਗਰ ਕੀਰਤਨ ਕੱਢਣ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਮਕਸਦ ਵਾਸਤੇ ਹਜ਼ੂਰ ਸਾਹਿਬ (ਨਾਂਦੇੜ) ਤੋਂ ਦੋ ਚਿੱਠੇ ਰੰਗ ਦੇ ਘੋੜੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਇਹ ਕਹਿਕੇ ਮੰਗਵਾਏ ਕਿ ਇਹ ਘੋੜੇ ਦਸਮ ਪਿਤਾ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਨੀਲੇ ਘੋੜੇ ਦੀ ਵੰਸ਼ ਵਿੱਚੋਂ ਹਨ। ਇਹ ਨਗਰ ਕੀਰਤਨ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਦੀ ਢਿੱਲ ਸੀ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਭਰ ਵਿੱਚੋਂ ਲੱਖਾਂ ਸਿੱਖ ਇਹਨਾਂ ਘੋੜਿਆਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਲਈ ਆ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ। ਇਸ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਵਸ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਜਥੇਦਾਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਟੌਹੜਾ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਕਾਲੀ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਨੂੰ ਵੀ ਇਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ

ਹੋਣਾ ਪਿਆ ਸੀ।

ਅਜਿਹੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖ ਕੇ ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਸਪੁੱਤਰ ਹੋਣ ਦੇ ਦਾਅਵੇਦਾਰ 'ਕਾਲੀਆਂ' ਨੇ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮਤੇ ਨੂੰ ਦੋ ਵਾਰ ਛਾਂਗਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਾਉਣ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਰਾਜਸੀ ਸੱਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਹੀ ਸੀ। ਏਹੋ ਕਾਰਨ ਹੀ ਸੀ ਕਿ ਅਕਾਲੀ ਏਕਤਾ ਦੇ ਨਾਂ ਹੇਠ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜੱਥੇਦਾਰ ਵੱਲੋਂ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਐਲਾਨਨਾਮਾ ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਦੇ ਸੰਘਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਉੱਤਰਿਆ ਜਦੋਂ ਕਿ ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਲੀਡਰ ਸਹਿਮਤ ਹੋ ਗਏ ਸਨ।

“ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਐਲਾਨਨਾਮਾ ਵੀ ਹਾਜ਼ਰ ਹੈ।”

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਐਲਾਨਨਾਮਾ

ਮਿਤੀ 1-5-1994

ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਦੇ ਦਾਇਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਉੱਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਪੰਜਾਬੀ ਕੌਮੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦੇ ਮੋਹਰੀ ਹੋਣ ਵਜੋਂ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਲਈ ਇੱਕ ਅਜਿਹੇ ਵੱਖਰੇ ਖਿੱਤੇ ਵਾਸਤੇ ਜੱਦੋਜਹਿਦ ਕਰਨ ਦੇ ਆਪਣੇ ਵਚਨ ਨੂੰ ਦੁਹਰਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਉਹ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਨਿੱਘ ਮਾਣ ਸਕਣ। ਵੰਡ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਾਂਗਰਸ ਨੇ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਖਿੱਤਾ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਵਾਅਦਾ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਪਰ ਅਜੇ ਤਕ ਇਹ ਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਕੇਵਲ ਅਜਿਹੇ ਖਿੱਤੇ ਦੇ ਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਨਾਲ ਹੀ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀਆਂ ਗੰਭੀਰ ਪੂਰੀਆਂ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਅਜਿਹਾ ਖਿੱਤਾ ਘੱਟ-ਗਿਣਤੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਮੂਰਤੀਮਾਨ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸਹਾਈ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਇਸ ਮੌਜੂਹ 'ਤੇ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਜੇ ਦੱਖਣ ਪੂਰਬੀ ਏਸ਼ੀਆ ਬੇਚੈਨ ਹੈ ਤਾਂ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਪੱਛਮੀ ਕੌਮਾਂ ਵੀ ਆਪਣੀ ਤਕਦੀਰ ਘੜਨ ਲਈ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਦੇ ਨਵੇਂ ਮਾਡਲ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਵਿੱਚ ਹਨ। ਇਹ ਕੌਮਾਂ ਆਪਣੇ ਵਿਲੱਖਣ ਸੱਭਿਆਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਸਿਰਿਉਂ ਵਿਉਂਤਣ ਲਈ ਵੀ ਯਤਨ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਅਜਿਹੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਅੰਦਰ ਮੌਜੂਦ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡੀ ਏਕਤਾ ਅਤੇ ਇੱਕਸੁਰਤਾ, ਸੰਬਾਦ, ਸ਼ਾਇਰਾਨਾ ਤਰਜ਼-ਜ਼ਿੰਦਗੀ, ਲੁੱਟ-ਖਸੁੱਟ ਰਹਿਤ ਰਾਜਨੀਤੀ ਅਤੇ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਅਧੀਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਮਾੜੀ ਬਿਰਤੀ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਖਿੱਤਾ, ਹੋਰਨਾਂ ਸੱਭਿਆਚਾਰਾਂ ਲਈ ਵੀ ਚਾਨਣ ਮੁਨਾਰਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਖਿੱਤੇ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖੀ ਜੀਵਨ-ਜਾਚ ਉੱਤੇ ਉੱਸਰੀਆਂ ਵਿਲੱਖਣ ਧਾਰਮਿਕ, ਆਰਥਿਕ, ਰਾਜਸੀ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਮੌਲਿਕ ਚੇਤਨਤਾ ਨੂੰ ਸਾਕਾਰ ਕਰਨਗੀਆਂ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਮੌਕਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਗੀਆਂ, ਜੋ ਪਿਛਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ। ਅਜਿਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਾਲ ਸਿੱਖ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀਅਤ, ਸੰਸਾਰ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅਤਿਅੰਤ ਸੁੰਦਰ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਰਾਹੀਂ ਗੌਰਵਸ਼ੀਲ ਯੋਗਦਾਨ ਦੇ ਸਕੇਗੀ।

ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦਾ ਇਹ ਮੱਤ ਹੈ ਕਿ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕੌਮੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਉਪ-ਮਹਾਂਦੀਪ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਹਰ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦੀ ਆਪਣੀ ਨਿਵੇਕਲੀ

ਵਿਰਾਸਤ ਅਤੇ ਨਿਵੇਕਲੀ ਮੁੱਖ ਧਾਰਾ ਹੈ। ਇਸ ਉਪ-ਮਹਾਂਦੀਪ ਨੂੰ ਇੱਕ ਕਨਫੈਡਰਲ ਵਿਧਾਨ ਰਾਹੀਂ ਨਵੇਂ ਸਿਰਿਉਂ ਸੰਗਠਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਤਾਂ ਜੋ ਹਰ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਅਤੇ ਆਭਾ ਅਨੁਸਾਰ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਖੁਸ਼ਬੂ ਵਿਸ਼ਵ ਸੱਭਿਆਚਾਰਾਂ ਦੇ ਬਾਗ਼ ਨੂੰ ਦੇ ਸਕੇ। ਜੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਨਫੈਡਰਲ ਨਵ-ਸੰਗਠਨ, ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਹੁਕਮਰਾਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਪ੍ਰਵਾਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਕੋਲ ਇੱਕ ਪ੍ਰਭੂਸੱਤਾ ਸੰਪੰਨ ਰਾਜ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਨ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਜੱਦੋਜਹਿਦ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਚਾਰਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਜਾਵੇਗਾ।

-/ਸਹੀ

-/ਸਹੀ

(ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ)

(ਭਾਈ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ)

-/ਸਹੀ

-/ਸਹੀ

(ਸਿਮਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਮਾਨ)

(ਜਗਦੇਵ ਸਿੰਘ ਤਲਵੰਡੀ)

-/ਸਹੀ

-/ਸਹੀ

(ਜਸਮੇਰ ਸਿੰਘ ਬਾਲਾ ਕਰਨਲ (ਰਿਟਾ.))

(ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਰਨਾਲਾ)

ਖ਼ਾਲਸਾ ਪੰਥ ਨਾਲ ਪ੍ਰਣ ਪੱਤਰ

ਅਸੀਂ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪਾਵਨ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਪਿਛਲੇ ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਆਪਸੀ ਏਕਤਾ ਦੀਆਂ ਸਿਧਾਂਤ ਆਧਾਰਿਤ ਵਿਚਾਰਾਂ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਇਹ ਪ੍ਰਣ ਅੱਜ ਦੇ ਇਸ ਪੰਥਕ ਇਕੱਠ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।

ਅੱਜ ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਮੱਤਭੇਦ ਭੁਲਾ ਕੇ ਕੌਮੀ ਹਿੱਤਾਂ ਦੀ ਖ਼ਾਤਰ ਇਕੱਠੇ ਵਿਚਰਾਂਗੇ। ਪੰਥ ਦੋਖੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ਾਂ ਅਧੀਨ ਆਪਸੀ ਖਿੱਚੋਤਾਣ ਦੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪੂਰਨ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮੁਕਤ ਕਰਾਂਗੇ।

ਸਾਡੀ ਸੋਚ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਹਰ ਉਸ ਕਾਰਜ ਲਈ ਹਮੇਸ਼ਾ ਯਤਨਸ਼ੀਲ ਹੋਵਾਂਗੇ, ਜੋ ਸਾਨੂੰ ਖ਼ਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰੇਰਨਾਵਾਂ 'ਚੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ ਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇਗਾ। ਖ਼ਾਲਸਾਈ ਰਵਾਇਤਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਲਈ ਆਪਣਾ ਤਨ, ਮਨ, ਧਨ ਕੌਮ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਹਰ ਸੰਭਵ ਯਤਨ ਕਰ ਕੇ ਸਮੁੱਚੀਆਂ ਪੰਥਕ ਜੱਥੇਬੰਦੀਆਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਪਲੇਟਫਾਰਮ 'ਤੇ ਇਕੱਠੇ ਕਰ ਕੇ ਕੌਮੀ ਕਾਜ ਲਈ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਢੰਗ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸਦੀਵੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜੂਝਦੇ ਰਹਾਂਗੇ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੂਰਤ ਵਿੱਚ ਕੌਮ ਨਾਲ ਵਿਸ਼ਵਾਸਘਾਤ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗੇ। ਇੱਕ ਸੇਵਕ ਦੀ ਹੈਸੀਅਤ ਵਿੱਚ ਵਿਚਰਾਂਗੇ।

ਗੁਰੂ ਪੰਥ ਦੇ ਦਾਸ:

-/ਸਹੀ

-/ਸਹੀ

(ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਟੌਹੜਾ)

(ਭਾਈ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ)

-/ਸਹੀ

-/ਸਹੀ

(ਜਸਮੇਰ ਸਿੰਘ ਬਾਲਾ ਕਰਨਲ (ਰਿਟਾ.))

(ਜਗਦੇਵ ਸਿੰਘ ਤਲਵੰਡੀ)

-/ਸਹੀ

-/ਸਹੀ

-/ਸਹੀ

(ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ)

(ਸਿਮਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਮਾਨ)

(ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਰਨਾਲਾ)

ਅਸੀਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਸੇਵਾਦਾਰ ਖ਼ਾਲਸਾ ਪੰਥ ਅਤੇ ਸਮੂਹ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸੰਤਾਪ ਨੂੰ ਨਿਵਾਰਨ ਹਿੱਤ ਇੱਕ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੀ ਹੋਂਦ ਬਣਾਉਣ ਅਤੇ ਪਰਸਪਰ ਏਕਤਾ ਦਾ ਨਿਸ਼ਚਾ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤੇ ਸਿਰ ਜੋੜ ਕੇ ਬੈਠਣ ਦੀ ਵਚਨਬੱਧਤਾ ਦੁਹਰਾਉਂਦੇ ਹਾਂ। ਇਹ ਵੀ ਵਚਨ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਤੇ ਅਜੋਕੀ ਪ੍ਰਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦਾ ਆਪਣਾ ਰਾਜਸੀ ਮਨੋਰਥ, ਜਥੇਬੰਦਕ ਬਣਤਰ ਅਤੇ ਵਿਧਾਨਕ ਤੇ ਸੰਬੰਧਿਤ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਾਖੀ ਦੇ ਦਿਹਾੜੇ ਤੱਕ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰਾ ਕਰ ਕੇ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਦੇ ਪਾਬੰਦ ਹੋਵਾਂਗੇ। ਅਸੀਂ ਸਮੂਹ ਅਕਾਲੀ ਵਰਕਰਾਂ ਤੇ ਆਗੂਆਂ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਉਹ ਮਾਹੌਲ ਨੂੰ ਸੁਖਾਵਾਂ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਸਾਂਝਾ ਉੱਦਮ ਕਰਨ, ਤਾਂ ਕਿ ਬੀਤੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਕੁਝਤਣ ਤੇ ਵਿੱਥ ਨੂੰ ਸਮਾਪਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਇਸ ਪ੍ਰਣ ਨੂੰ ਦੁਹਰਾਉਂਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਕੋਈ ਬਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦੇਵਾਂਗੇ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਸਾਥੀ ਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਦੇਵਾਂਗੇ। ਇਸ 'ਤੇ ਪੂਰੀ ਸੁਹਿਰਦਤਾ ਨਾਲ ਪਹਿਰਾ ਦੇਵਾਂਗੇ।

ਅਸੀਂ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਜਾਂ ਸੰਸਥਾ ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਮਾਣ-ਮਰਿਯਾਦਾ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਲੇਖ ਲਿਖੇਗਾ ਜਾਂ ਬਿਆਨ ਦੇਵੇਗਾ, ਉਸ ਦੀ ਸਖ਼ਤ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿੰਦਾ ਕਰਾਂਗੇ।

-/ਸਹੀ

-/ਸਹੀ

(ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬ੍ਰਹਮਪੁਰਾ)

(ਭਾਈ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ)

-/ਸਹੀ

-/ਸਹੀ

(ਜਗਦੇਵ ਸਿੰਘ ਤਲਵੰਡੀ)

(ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ)

-/ਸਹੀ

-/ਸਹੀ

(ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ)

(ਸੁੱਚਾ ਸਿੰਘ ਛੋਟੇਪੁਰ)

-/ਸਹੀ

-/ਸਹੀ

(ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਮਜੀਠਾ)

(ਅਸ਼ੋਕ ਸਿੰਘ ਭਾਈ)

-/ਸਹੀ

-/ਸਹੀ

(ਜਸਮੇਰ ਸਿੰਘ ਬਾਲਾ)

(ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਵਡਾਲਾ)

-/ਸਹੀ

-/ਸਹੀ

(ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ)

(ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਟੌਹੜਾ)

-/ਸਹੀ

-/ਸਹੀ

(ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਰਨਾਲਾ)

(ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਢੀਡਸਾ)

-/ਸਹੀ

(ਸੁਖਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ)

*

ਅਰਦਾਸ ਤੋਂ ਭਰੋੜੇ ਅਕਾਲੀ

ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ 15 ਅਗਸਤ 1947 ਨੂੰ ਹੋਈ ਵੰਡ ਪਿਛੋਂ ਆਪਣਾ ਵੱਖਰਾ (ਸਿੱਖ ਸਟੇਟ) ਘਰ ਮਿਲਣ ਦੇ ਸੁਨਹਿਰੀ ਮੌਕੇ ਨੂੰ ਗੁਆ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਬਣੇ ਪੰਥ ਰਤਨ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਤਿਕੜਮਬਾਜ਼ੀਆਂ ਤੋਂ ਤੰਗ ਆ ਕੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਸ. ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਕੈਰੋਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੰਗਾਨਗਰ (ਰਾਜਸਥਾਨ) ਦੇ ਪਿੰਡ ਬਦਿਆਲਾ ਤੋਂ ਦੋ ਸਾਧ ਫੜ ਲਿਆਇਆ, ਜੋ ਫਤਹਿ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਜਾਣੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਲਿਆ ਕੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਮੁੱਖ ਦਫਤਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿੱਚ ਬਿਠਾ ਦਿੱਤਾ।

ਜੱਥੇਦਾਰ ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ ਉਮਰਾਨੰਗਲ ਵਰਗੇ ਆਪਣੇ ਏਜੰਟਾਂ ਰਾਹੀਂ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸਿਆਸੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਖੁੱਡੇ ਲਾਉਣ ਲਈ ਇਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਸਾਧਾਂ ਨਾਲ ਅਕਾਲੀ ਵਰਕਰਾਂ ਨੂੰ ਜੋੜਨ ਲਈ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਆ ਅਰੰਭ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਜੋ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਨਿੱਤ-ਨਿੱਤ ਲਾਏ ਮੋਰਚਿਆਂ ਕਾਰਨ ਤੰਗ ਆ ਚੁੱਕੇ ਸਨ।

ਸ. ਕੈਰੋਂ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਏਜੰਟਾਂ ਨੂੰ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦੀ ਮੰਗ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ 'ਤੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰਕੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੇ ਮਰਨ ਵਰਤ ਨੂੰ ਅੱਧਵਾਟੇ ਛੱਡ ਦੇਣ ਕਾਰਨ ਹੋਰ ਸ਼ਕਤੀ ਮਿਲ ਗਈ। ਅਖੌਤੀ ਪੰਥ ਰਤਨ ਅਲੱਗ ਬੱਲਗ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸਾਧ ਫਤਹਿ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸਾਧ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਆਉਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲ ਗਿਆ। ਉਦੋਂ ਤਕ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਸਾਧ ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰ ਗਏ ਸਨ। ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ 1965 ਦੀ ਜੰਗ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਸੀ ਕਿ ਸੰਤ ਫਤਹਿ ਸਿੰਘ ਨੇ ਵੀ ਮਰਨ ਵਰਤ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਪਰ ਜੰਗ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਣ ਪਿੱਛੋਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਸ਼੍ਰੀ ਲਾਲ ਬਹਾਦੁਰ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਦੀ ਅਪੀਲ ਉਪਰੰਤ ਇਸ ਸਾਧ ਨੇ ਮਰਨ ਵਰਤ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਫੌਜ ਨੂੰ ਸਹਿਯੋਗ ਦੇਣ ਦੀ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ।

ਜੰਗ ਬੰਦ ਹੋ ਗਈ। ਇਸ ਪਿੱਛੋਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਹੁਕਮਰਾਨ ਜਨਰਲ ਯਹੀਆ ਖ਼ਾਨ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਲਈ ਸ਼੍ਰੀ ਲਾਲ ਬਹਾਦੁਰ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਤਾਸ਼ਕੰਦ ਗਏ ਕਿਉਂਕਿ ਰੂਸ ਦੋਹਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਸਮਝੌਤੇ ਲਈ ਵਿਚੋਲਗੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਪਰ ਸ਼੍ਰੀ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਦੀ ਤਾਸ਼ਕੰਦ ਵਿੱਚ ਹੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ। ਇਸ ਪਿੱਛੋਂ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਲਜ਼ਾਰੀ ਲਾਲ ਨੰਦਾ ਨੂੰ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਜੋ ਏਨਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤ ਸੀ ਕਿ ਅਕਾਲੀਆਂ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣਨ ਲਈ ਵੀ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਬਣਾਇਆ

ਹੀ ਅਕਤੂਬਰ 1966 ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਪਰ ਕੇਂਦਰੀ ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰੀ ਗੁਲਜ਼ਾਰੀ ਲਾਲ ਨੰਦਾ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਐਕਟ ਬਣਾਉਣ ਸਮੇਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੇ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡ ਦਿੱਤਾ। ਕਈ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲਦੇ ਇਲਾਕੇ ਨਵੇਂ ਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਆਏ ਹਿਮਾਚਲ ਹਰਿਆਣੇ ਅਤੇ (ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੰਗਾਨਗਰ) ਰਾਜਸਥਾਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਅਤੇ ਭਾਖੜਾ ਡੈਮ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਰੱਖ ਲਿਆ ਅਤੇ ਦਰਿਆਈ ਪਾਣੀਆਂ ਦੀ ਵੀ ਕਾਣੀ ਵੰਡ ਕਰ ਦਿੱਤੀ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਅਕਾਲੀਆਂ ਨੂੰ ਮੋਰਚਿਆਂ ਦੇ ਰਾਹ ਫਿਰ ਪੈਣਾ ਪਿਆ। ਜੇ ਕਿਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਬਣਾਏ ਜਾਣ ਦਾ ਐਲਾਨ ਸੁਣ ਕੇ ਸੰਤ ਫਤਹਿ ਸਿੰਘ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੀ ਯਾਤਰਾ 'ਤੇ ਨਾ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਸਮੱਸਿਆ ਪੈਦਾ ਹੀ ਨਾ ਹੁੰਦੀ।

ਲੰਗੜਾ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਪਿਛੋਂ ਜਦੋਂ ਹਰ ਪਾਸਿਓਂ ਫਿਟਕਾਰਾਂ ਪੈਣ ਲੱਗੀਆਂ ਤਾਂ ਸੰਤ ਫਤਹਿ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇੰਗਲੈਂਡ ਤੋਂ ਆਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਾਲ ਲੱਗਦੇ ਕਮਰੇ ਉਪਰ ਅਗਨ-ਕੁੰਡ ਬਣਾ ਲਏ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਹ ਅਲਟੀਮੇਟਮ ਦੇ ਕੇ ਮਰਨ ਵਰਤ 'ਤੇ ਬੈਠ ਗਿਆ ਕਿ ਜੇ ਦਸ ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ-ਅੰਦਰ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਨੂੰ ਮੁਕੰਮਲ ਕਰਨ ਦੀ ਮੰਗ ਨਾ ਮੰਨੀ ਗਈ ਤਾਂ ਉਹ ਅਗਨ ਕੁੰਡ ਵਿੱਚ ਬੈਠ ਕੇ ਸੜ ਮਰਨਗੇ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਇਸ ਐਲਾਨ ਪਿਛੋਂ ਸੰਤ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ, ਜਥੇਦਾਰ ਭਾਗ ਸਿੰਘ ਜੈਦ, ਜਥੇਦਾਰ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਸ਼ਰੀਂਹ, ਸ. ਜਗੀਰ ਸਿੰਘ ਫੱਗੂਵਾਲ ਅਤੇ ਜਥੇਦਾਰ ਜਗੀਰ ਸਿੰਘ ਪੂਲੇ ਨੇ ਵੀ ਐਲਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਉਹ ਸੰਤ ਫਤਹਿ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਸੜ ਮਰਨਗੇ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਲੋਕ ਜਾਣਦੇ ਸਨ ਕਿ ਇਹ ਦੁੱਧ ਪੀਣੇ ਮਜ਼ਨੂੰ ਮਰ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ।

ਹਲਕਾ ਪੱਟੀ ਤੋਂ ਸ. ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਕੈਰੋਂ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਪੰਜਾਬ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਲਈ ਆਜ਼ਾਦ ਜਿੱਤਿਆ ਸ. ਹਜ਼ਾਰਾ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ ਆਪਣੇ ਲੱਠਮਾਰ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਮੀਰੀ ਪੀਰੀ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇੜੇ ਮਰਨ ਵਰਤ 'ਤੇ ਬੈਠ ਗਿਆ ਅਤੇ ਐਲਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਨੂੰ ਮੁਕੰਮਲ ਕਰਵਾਏ ਬਿਨਾਂ ਸੰਤ ਫਤਹਿ ਸਿੰਘ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਮਰਨ ਵਰਤ ਛੱਡ ਕੇ ਭੱਜਣ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ। ਆਖ਼ਰਕਾਰ ਸੜ ਮਰਨ ਦਾ ਦਿਨ ਆ ਗਿਆ। ਨੀਯਤ ਸਮਾਂ ਲੰਘ ਗਿਆ। ਅਕਾਲੀ ਆਗੂ ਅਕਾਸ਼ ਬੱਲ ਵੇਖੀ ਜਾਣ, ਦੁਪਹਿਰ ਦੇ ਢਾਈ ਵੱਜ ਚੁੱਕੇ ਸਨ ਕਿ ਇਕ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਕੰਪਲੈਕਸ ਉਪਰੋਂ ਦੀ ਲੰਘਿਆ। ਅਕਾਲੀਆਂ ਦੇ ਮੁਰਝਾਏ ਚਿਹਰੇ ਖਿੜ ਗਏ। ਹਰ ਪਾਸਿਓਂ 'ਸ. ਹੁਕਮ ਸਿੰਘ ਆ ਗਿਆ, ਸ. ਹੁਕਮ ਸਿੰਘ ਆ ਗਿਆ' ਦੀਆਂ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਆਉਣ ਲੱਗ ਪਈਆਂ। ਕੋਈ ਅੱਧੇ ਘੰਟੇ ਪਿਛੋਂ ਸ. ਹੁਕਮ ਸਿੰਘ ਆਏ ਜੋ ਉਸ ਵੇਲੇ ਲੋਕ ਸਭਾ ਦੇ ਸਪੀਕਰ ਸਨ। ਉਹ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਦੂਜੀ ਮੰਜਲ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਗਏ ਅਤੇ ਸੰਤ ਫਤਹਿ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਮਿਲਣ ਉਪਰੰਤ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਖਲੋ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਮੰਗਾਂ ਮੰਨ ਲਈਆਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਿਸਤਾਰ ਮਗਰੋਂ ਦੱਸਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਉਹ ਭਾਰਤ

ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਇਹ ਭਰੋਸਾ ਦੁਆਰਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਐਲਾਨ ਦੀ ਵਿੱਲ ਸੀ ਕਿ ਸੰਤ ਫਤਹਿ ਸਿੰਘ ਜੂਸ ਦਾ ਗਿਲਾਸ ਗੱਟ-ਗੱਟ ਕਰਕੇ ਪੀ ਗਿਆ। ਜਿੱਤ ਦੇ ਜੈਕਾਰੇ ਗੂੰਜਣ ਲੱਗੇ। ਸ. ਹਜ਼ਾਰਾ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਲੱਠਮਾਰ ਸਾਥੀਆਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਰੌਲਾ ਪਾਇਆ ਕਿ ਕੌਮ ਨਾਲ ਨੱਗੀ ਹੋਣ ਲੱਗੀ ਹੈ ਪਰ ਅਕਾਲੀਆਂ ਦੀ ਬੁਰਛਾਗਰਦੀ ਅੱਗੇ ਬਹੁਤੀ ਦੇਰ ਟਿਕ ਨਾ ਸਕੇ। ਮਗਰੋਂ ਇਹ ਭੇਦ ਖੁੱਲ੍ਹਿਆ ਕਿ ਸ. ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਕਿਰਾਏ 'ਤੇ ਲੈ ਕੇ ਹੁਕਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਆਪ ਲਿਆਇਆ ਸੀ।

ਸੰਤ ਫਤਹਿ ਸਿੰਘ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਅਰਦਾਸ ਤੋਂ ਭਰੌੜੇ ਹੋ ਜਾਣ ਪਿਛੋਂ ਡਾਕਟਰ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਚੌਹਾਨ ਨੇ ਵੀ ਜਸਟਿਸ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਦੋਵਾਂ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਤੰਗ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਰੋਜ਼ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਨਵਾਂ ਡਰਾਮਾ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਜਲੰਧਰ ਤੋਂ ਛਪਦੇ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਦੇ ਫੀਲਡ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਉਸਨੇ ਦੋਸਤੀ ਪਾ ਲਈ। ਅੱਜਕਲ੍ਹ ਨਵੀਂ ਕਚਹਿਰੀ ਨੇੜੇ ਸ਼ਹੀਦ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਫੇਰੂਮਾਨ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ, ਜਿੱਥੇ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਥੇ ਇਕ ਕੋਇਲੇ ਦੇ ਡਿਊ 'ਤੇ ਡਾਕਟਰ ਹਰ ਦੂਜੇ ਤੀਜੇ ਦਿਨ ਆ ਬੈਠਦਾ ਅਤੇ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਉਥੇ ਬੁਲਾ ਲੈਂਦਾ। ਮੀਟ ਸ਼ਰਾਬ ਦਾ ਦੌਰ ਚੱਲਦਾ ਅਤੇ ਉਹ ਕੋਈ ਨਵੀਂ ਗੱਲ ਕਹਿ ਦਿੰਦਾ ਜੋ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਛਪ ਜਾਂਦੀ।

ਡਾਕਟਰ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਲੰਧਰ ਤੋਂ ਹੀ ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਬਾਗਲਾ ਨਾਂ ਦਾ ਇਕ ਨੌਜਵਾਨ ਫੜ ਲਿਆਇਆ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਭੁੱਖ ਹੜਤਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤੀ। ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਪਿਛੋਂ ਹੀ ਉਹ ਭੱਜ ਗਿਆ। ਫਿਰ ਖੜੂਰ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਜਗਦੀਸ਼ ਸਿੰਘ ਚੂਹੇ ਨੂੰ ਲੈ ਆਇਆ ਪਰ ਉਹ ਵੀ ਭੁੱਖ ਨਾ ਸਹਾਰ ਸਕਿਆ ਅਤੇ ਦੌੜ ਗਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਉਪਰੰਤ ਫਰੀਦਕੋਟ ਤੋਂ ਮਹੰਤ ਸੇਵਾਦਾਰ ਨਾਂ ਦੇ ਇਕ ਸਾਧ ਨੂੰ ਲਿਆ ਕੇ ਮਰਨ ਵਰਤ 'ਤੇ ਬਿਠਾ ਦਿੱਤਾ। 'ਫਰੀਦਾ ਮੌਤੋਂ ਭੁੱਖ ਬੁਰੀ' ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਤੁਕ ਅਨੁਸਾਰ ਮਹੰਤ ਤੋਂ ਵੀ ਭੁੱਖ ਜਰੀ ਨਾ ਗਈ। ਉਹ ਮਹੰਤ ਵੀ ਭੱਜ ਗਿਆ।

ਅਮਰ ਸ਼ਹੀਦ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਫੇਰੂਮਾਨ ਵੱਲੋਂ ਪਹਿਲੀ ਅਗਸਤ 1969 ਨੂੰ ਰਈਆ ਵਿਖੇ ਇਕ ਕਾਨਫਰੰਸ ਰੱਖੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਸ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਸ. ਫੇਰੂਮਾਨ ਨੇ ਐਲਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਉਹ 15 ਅਗਸਤ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਅਰਦਾਸ ਕਰੇਗਾ, ਜਿਹੜੀ ਸੰਤ ਫਤਹਿ ਸਿੰਘ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੇ ਕਈ ਵਾਰ ਕਾਇਰਾਂ ਵਾਂਗ ਤੋੜੀ ਹੈ; ਇਸ ਉਪਰੰਤ ਉਹ ਮਰਨ ਵਰਤ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰੇਗਾ, ਜਾਂ ਤਾਂ ਅਰਦਾਸ ਪੂਰੀ ਹੋਵੇਗੀ ਜਾਂ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਉੱਤੇ ਖੇਡ ਜਾਵੇਗਾ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਮਰਨ ਵਰਤ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰੇ ਤਾਂ ਕੋਈ ਵੀ ਨਾ ਤਾਂ ਅਮਨ ਭੰਗ ਕਰੇ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਸਰਕਾਰੀ ਸੰਪੱਤੀ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰੇ।

ਪਰ 9 ਅਗਸਤ 1969 ਨੂੰ ਇਕ ਸਧਾਰਨ ਜਿਹੇ ਬੰਦੇ ਗੁਰਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬਿਆਸ ਥਾਣੇ ਵਿੱਚ ਇਕ ਰਪਟ ਲਿਖਵਾਈ ਕਿ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਫੇਰੂਮਾਨ ਖੁੱਲ੍ਹਮ-ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਸੰਤ ਫਤਹਿ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਪਖੰਡੀ ਅਤੇ ਧੋਖੇਬਾਜ਼ ਸਾਧ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਫੇਰੂਮਾਨ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਵਰਤਮਾਨ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ, ਪੰਥ ਦਾ ਭਲਾ ਚਾਹੁਣ ਵਾਲੀ ਸਰਕਾਰ ਨਹੀਂ

ਮੰਨਦਾ ਅਤੇ ਖੰਡਾ ਖੜਕਾਉਣ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪੁਲੀਸ ਨੇ ਫੇਰੂਮਾਨ ਵਿਰੁੱਧ ਦਫ਼ਾ 9 ਅਧੀਨ ਕੇਸ ਦਰਜ ਕਰ ਲਿਆ। 12 ਅਗਸਤ ਨੂੰ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪੁਲੀਸ ਦੀਆਂ ਜ਼ਿਮਨੀਆਂ ਤੋਂ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ, ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੇ 12 ਅਤੇ 13 ਅਗਸਤ ਦੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਪੁਲੀਸ ਨੇ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਫੇਰੂਮਾਨ ਦੇ ਘਰ ਨੂੰ ਘੇਰਾ ਪਾ ਲਿਆ ਜੋਕਿ ਪਿੰਡ ਫੇਰੂਮਾਨ ਦੇ ਬਾਹਰਵਾਰ ਹੈ। ਓਥੋਂ ਫੇਰੂਮਾਨ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਸਿਕਿਓਰਿਟੀ ਐਕਟ ਦੀ ਦਫ਼ਾ 9 ਅਧੀਨ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰ ਕਰਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਸ. ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਫੇਰੂਮਾਨ ਨੇ 15 ਅਗਸਤ ਨੂੰ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚ ਹੀ ਅਰਦਾਸ ਕਰਕੇ ਮਰਨ ਵਰਤ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਪਰ ਦਿਨੋਂ ਦਿਨ ਵਿਗੜ ਰਹੀ ਹਾਲਤ ਕਾਰਨ ਉਸਨੂੰ ਗੁਰੂ ਤੇਗ਼ ਬਹਾਦਰ ਹਸਪਤਾਲ ਦੇ ਫੈਮਿਲੀ ਵਾਰਡ ਦੇ ਕਮਰਾ ਨੰਬਰ 13 ਵਿੱਚ ਲੈ ਆਂਦਾ ਗਿਆ। ਭਾਵੇਂ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸ. ਫੇਰੂਮਾਨ ਦੀ ਰਿਹਾਈ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਪਰ ਉਹ ਪੁਲੀਸ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਹੇਠ ਹੀ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਆਮ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਉਸਨੂੰ ਮਿਲਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ। 27 ਅਕਤੂਬਰ ਨੂੰ ਫਤਹਿ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਫੁੱਲਾਂ ਦੇ ਗੁਲਦਸਤੇ ਲੈ ਕੇ ਜਦ ਉਸ ਦੇ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਦਾਖ਼ਲ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਬਿਜਲੀ ਬੰਦ ਹੋ ਗਈ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ 48 ਘੰਟੇ ਹਨੇਰੇ ਵਿੱਚ ਹੀ ਰਹਿਣਾ ਪਿਆ। ਇਸੇ ਦਿਨ ਸ਼ਾਮ ਦੇ ਸਾਢੇ ਤਿੰਨ ਵਜੇ 74 ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਮਰਨ ਵਰਤ ਉਪਰੰਤ ਸ. ਫੇਰੂਮਾਨ ਨੇ ਅੰਤਿਮ ਸਵਾਸ ਲਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਆਤਮਾ ਗੁਰੂ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾ ਬਿਰਾਜੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਵਾਲੀ ਮਹਾਨ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੀ ਪਦਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ।

ਦੇਸ਼ ਅਜ਼ਾਦ—ਪੰਥ ਗੁਲਾਮ

ਸ. ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਫੇਰੂਮਾਨ ਨੇ ਪਹਿਲੀ ਅਗਸਤ 1969 ਨੂੰ ਇਕ ਵਸੀਹਤ ਕੀਤੀ ਸੀ ਜਿਸਦੀ ਲਿਖਤ ਅਜੇ ਮੌਜੂਦ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਵਿੱਚ ਰੀਕਾਰਡ ਵੀ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਜੋ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:

“ਮੈਂ ਪੰਥ ਦੀ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਲਈ ਘੋਲ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਮੇਰਾ ਇਹ ਜੀਵਨ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਹੈ। ਹੁਣ ਦੇਸ਼ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਪੰਥ ਅਜੇ ਵੀ ਗੁਲਾਮ ਹੈ। ਪੰਥ ਦੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਅਤੇ ਗੁਰਧਾਮਾਂ ਉੱਤੇ ਦੰਭੀ ਸੰਤਾਂ ਤੇ ਪੰਥ ਦੋਖੀਆਂ ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ ਹੈ। ਧਰਮ ਦੀ ਥਾਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਤੇ ਗਿਰਾਵਟ ਵਧ ਗਈ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ, ਖ਼ਾਲਸੇ ਦੀਆਂ ਰਵਾਇਤਾਂ ਅਤੇ ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸਕ ਗ਼ੌਰਵ ਪੈਰਾਂ ਹੇਠ ਲਿਤਾੜ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਮਰਨ ਵਰਤ ਰੱਖ ਕੇ ਅਤੇ ਜਿਉਂਦੇ ਸੜ ਮਰਨ ਦੇ ਅਰਦਾਸੇ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਕਾਇਰਤਾ ਦਾ ਰਾਹ ਫੜ ਕੇ ਪੰਥ ਤੇ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਉੱਤੇ ਪੱਕਾ ਜੱਫਾ ਪਾਈ ਰੱਖਣ ਦੀ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਵਿੱਚ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਦੰਭ ਅਤੇ ਅਧਰਮ ਨੂੰ ਹੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਧਰਮ ਦਰਸਾਉਣ ਲਈ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸ਼ਰੀਕ ਕੁੰਡ ਖੜ੍ਹੇ ਕਰ

ਦਿੱਤੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਧੱਕੇ ਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਸ਼ਹਿ ਨਾਲ ਕਾਇਮ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪੰਥ ਦੀ ਅਧੋਗਤੀ ਅਤੇ ਅਪਮਾਨ ਜੋ ਅੱਜ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਅੱਗੇ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ, ਧਰਮ ਦੀ ਦੁਰਦਸ਼ਾ ਜੋ ਅੱਜ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਪਹਿਲਾਂ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਸਿੱਖ ਰਾਜਨੀਤੀ ਵਿੱਚੋਂ ਸਾਧਾਂ, ਮਹੰਤਾਂ ਅਤੇ ਕੌਮ ਦੇ ਗ਼ੱਦਾਰਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖੀ ਨੂੰ ਖਾਰਿਜ ਕਰਨ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਗ਼ੈਰਾਂ ਦੇ ਗ਼ੁਲਾਮ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਪੱਕੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰਚ ਲਈ ਹੈ। ਇਹ ਕੂੜ ਦੀ ਮੱਸਿਆ, ਅਤੇ ਦੰਭ ਦਾ ਜਾਲ ਬਿਨਾਂ ਸਿਰ ਦਿੱਤਿਆਂ ਹੁਣ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ। ਇਹ ਅਰਦਾਸੇ ਭੰਗ ਕਰਨ ਦਾ ਪਾਪ, ਪੰਥ ਦੇ ਮੁੜ ਉੱਠ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋਣ ਦੇ ਰਾਹ ਵਿੱਚ ਵੱਡੀ ਰੁਕਾਵਟ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਪਾਪ ਬਿਨਾਂ ਸੀਸ ਦਿੱਤਿਆਂ ਧੋਤਾ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ।

ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸੰਤ ਫਤਹਿ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਦੰਭੀ ਸਾਥੀਆਂ ਦੇ ਨਾਮ ਹੇਠਾਂ ਬਣਾਏ ਹੋਏ ਅਗਨੀ-ਕੁੰਡ ਪੁਕਾਰ ਪੁਕਾਰ ਕੇ ਸਿੰਘਾਂ ਕੋਲੋਂ ਆਹੂਤੀਆਂ ਮੰਗ ਰਹੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਤੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਤੋਂ ਭਗੌੜਾ ਹੋ ਕੇ ਪੰਥ ਬਚ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਹੁਣ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਿੰਘ ਆਪਣਾ ਸੀਸ ਦੇ ਕੇ ਪੰਥ ਦੇ ਅਸ਼ੋਭੀ ਲੀਡਰਾਂ ਅਤੇ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਗ਼ੱਦਾਰਾਂ ਦੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਾਸ਼ਚਿਤ ਕਰੇ ਤਾਂ ਜੋ ਪੰਥ ਆਜ਼ਾਦ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਆਜ਼ਾਦ ਪੰਥ ਅਥਵਾ ਸਿੱਖ ਹੋਮਲੈਂਡ ਦੀ ਸਥਾਪਤੀ ਵੱਲ ਅਗਲਾ ਕਦਮ ਚੁੱਕ ਸਕੇ। ਇਸ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਬਲੀਦਾਨ ਦੇਣ ਲੱਗਾ ਹਾਂ। ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਮੇਰੀ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੇ ਪਿੱਛੋਂ ਉਹ ਆਪਣਾ ਫ਼ਰਜ਼ ਪਛਾਣਨ। ਮੇਰੇ ਮਰਨ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਮੇਰੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਸੰਤ ਫਤਹਿ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨਾਮ ਹੇਠਾਂ ਬਣਾਏ ਹੋਏ ਅੱਗਨੀ ਕੁੰਡ ਵਿੱਚ ਰੱਖ ਕੇ ਫੂਕ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਮੇਰੀਆਂ ਅਸਥੀਆਂ ਕੀਰਤਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਪੁਚਾ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਣ। ਪੰਥ ਦੇ ਮਸੰਦਾਂ ਅਤੇ ਧਰਮ ਦੇ ਦੋਖੀਆਂ ਨਾਲ ਯਥਾਯੋਗ ਸਲੂਕ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਉੱਤੇ ਬਣੇ ਹੋਏ ਦੰਭ ਅਤੇ ਪਾਖੰਡ ਦੀਆਂ ਨਿਸ਼ਾਨੀਆਂ ਅਗਨੀਕੁੰਡ ਢਾਹ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ। ਸੰਗਤਾਂ ਅਰਦਾਸ ਕਰਨ ਕਿ ਸਾਹਿਬ ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਮੇਰੀ ਤੁੱਛ ਕੁਰਬਾਨੀ ਕਬੂਲ ਕਰਨ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪੰਥ ਦੀ ਬਾਹੁੜੀ ਕਰਨ, ਸੰਪੂਰਨ ਪੰਜਾਬ ਜ਼ਿੰਦਾਬਾਦ, ਸਿੱਖ ਹੋਮਲੈਂਡ ਅਮਰ ਰਹੇ।

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖ਼ਾਲਸਾ ॥

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹਿ ॥

*ਗੁਰੂ ਪੰਥ ਦਾ ਦਾਸ
ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਫੇਰੂਮਾਨ*

ਸ. ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕਰਮ

ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਦੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਵਿਦਵਾਨ ਸ. ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਅਨੁਸਾਰ “ਸ. ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਫੇਰੂਮਾਨ ਨੇ ਇਸ ਲਈ ਸ਼ਹਾਦਤ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਕਾਲਖ ਜਿਹੜੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਜਿਉਂਦੇ ਸੜ ਮਰਨ ਦੇ ਅਰਦਾਸੇ ਭੰਗ ਕਰਕੇ ਕਾਇਰ, ਦੰਭੀ, ਗੁਰੂ

ਤੋਂ ਬੇਮੁੱਖ ਤੇ ਪੰਥ ਦੇ ਅਖੌਤੀ ਭਗੌੜੇ ਲੀਡਰਾਂ ਨੇ, ਪੰਥ ਦੇ ਉੱਜਲ ਮੁੱਖ ਉੱਤੇ ਮਲੀ ਹੈ, ਉਹ ਧੋਤੀ ਜਾਵੇ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਬਲੀਦਾਨ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਜੋ ਜਿਹੜੇ ਭੂਠੇ ਦਾਅਵੇ, ਅਖੌਤੀ ਸਿੱਖ ਲੀਡਰਾਂ ਨੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਅਤੇ ਭਾਖੜਾ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਕੀਤੇ ਸਨ, ਉਹਨਾਂ ਬਚਨਾਂ ਉੱਤੇ ਮੁੜ ਪਹਿਰਾ ਦੇ ਕੇ, ਉਹ ਪੂਰੇ ਕੀਤੇ ਜਾਣ। ਸ. ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਫੇਰੂਮਾਨ ਨੇ ਮਹਾਨ ਕੁਰਬਾਨੀ ਇਸ ਲਈ ਕੀਤੀ ਸੀ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਕਾਇਰ, ਦੰਭੀ ਅਤੇ ਪੰਥ ਦੇ ਗੱਦਾਰ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਿਉਂਦੇ ਸੜ ਮਰਨ ਦਾ ਅਰਦਾਸਾ ਕਰਕੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਛੱਤ ਉੱਤੇ ਅਗਨੀ ਕੁੰਡ ਬਣਾਏ ਹਨ ਅਤੇ ਮੌਤ ਤੋਂ ਡਰਦੇ ਗਿੱਦੜਾਂ ਵਾਂਗ ਭੱਜ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਇਉਂ ਪੰਥ ਦੇ ਅਦਿਸ਼ਟ, ਦਿੱਬ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਪੀਡੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਹ ਰਿਸ਼ਤਾ ਮੁੜ ਸੁਰਜੀਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਸ਼ਹਾਦਤ ਸਿੱਖ ਹੋਮਲੈਂਡ ਦੀ ਸਥਾਪਤੀ ਅਤੇ ਆਜ਼ਾਦ ਪੰਥ, ਆਜ਼ਾਦ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।”

ਸ. ਫੇਰੂਮਾਨ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਾਰ ਅਤੇ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਬੋਝ ਨਾ ਸਹਾਰਦੇ ਹੋਏ ਸੰਤ ਫਤਹਿ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸੰਤ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ 1972 ਵਿੱਚ ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ ਤੋਂ ਸਦਾ ਲਈ ਚਲੇ ਗਏ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪਿੱਛੋਂ ਜੱਥੇਦਾਰ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਤੁੜ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਅਤੇ ਜੱਥੇਦਾਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਟੌਹੜਾ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਚੁਣੇ ਗਏ। ਪਰ 1973 ਵਿੱਚ ਹੋਈਆਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਵਿੱਚ ਕਾਂਗਰਸ ਬਹੁਮਤ ਲੈ ਗਈ ਅਤੇ ਗਿਆਨੀ ਜ਼ੈਲ ਸਿੰਘ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਬਣ ਗਏ। ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਮੰਗਾਂ ਜਿਉਂ ਦੀਆਂ ਤਿਉਂ ਵਿਚਾਲੇ ਹੀ ਲਟਕ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਕਿ ਜੱਥੇਦਾਰ ਤੁੜ ਨੇ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦਾ ਨਵਾਂ ਪਾਲਸੀ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਲਈ ਸ. ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਆਈ.ਸੀ.ਐਸ. ਦੀ ਸਰਪ੍ਰਸਤੀ ਹੇਠ ਇਕ ਸੱਤ ਮੈਂਬਰੀ ਸਬ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀ। ਇਸ ਦੀਆਂ ਸ੍ਰੀ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਲਗਾਤਾਰ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਚੱਲਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਅਤੇ ਪਾਲਸੀ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦਾ ਖਰੜਾ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੀ ਵਰਕਿੰਗ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਸੌਂਪ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਨੇ ਇਸ ਉੱਪਰ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਜਨਰਲ ਹਾਊਸ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਸੱਦ ਲਈ। ਇਸ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਇਹ ਖਰੜਾ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਜੋ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮਤੇ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋਇਆ। ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ ਉਹ ਮਤਾ ਹੂ-ਬ-ਹੂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਸ. ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਲਿਖਤ ਹੈ।

*

ਗੁਰਪੁਰਵਾਸੀ ਸੰਤ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਨਿਰੰਕਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਟੱਕਰ

ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਦੇ 13ਵੇਂ ਮੁਖੀ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਲੁਧਿਆਣੇ ਨੇੜੇ 13 ਅਗਸਤ 1977 ਨੂੰ ਕਾਰ ਹਾਦਸੇ ਦੌਰਾਨ ਸਖ਼ਤ ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਰਾਉਨ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿੱਚ ਦਾਖ਼ਲ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ, ਪਰ ਗਹਿਰੇ ਜ਼ਖ਼ਮਾਂ ਦੀ ਤਾਬ ਨਾ ਸਹਾਰਦੇ ਹੋਏ, ਉਹ 16 ਅਗਸਤ 1977 ਨੂੰ ਹੀ ਪਰਲੋਕ ਸਿਧਾਰ ਗਏ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਿਰੰਕਾਰੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਰੁੱਧ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਕੂੜ-ਪ੍ਰਚਾਰ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਲਹਿਰ ਚਲਾਈ ਹੋਈ ਸੀ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਵੱਲੋਂ ਲਾਗੂ ਕੀਤੀ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਜਲੂਸ ਕੱਢ ਕੇ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਵੀ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਚਾਨਕ ਪ੍ਰਲੋਕ ਸਿਧਾਰ ਜਾਣ ਉਪਰੰਤ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਖ਼ਲਾਅ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਦੀ ਇਕਦਮ ਲੋੜ ਪੈ ਗਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਾਨਸ਼ੀਨ ਬਣਨ ਲਈ ਭਾਈ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਭੂਰਿਆਂ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਭਾਈ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਾ ਵੀ ਸਰਗਰਮ ਸੀ, ਪਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਨਾਂ ਤੇ ਸਹਿਮਤੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋ ਰਹੀ, ਬਾਬਾ ਠਾਕੁਰ ਸਿੰਘ ਖ਼ਾਮੋਸ਼ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੰਤ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਦੁਸਹਿਰੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲੋਂ ਟਕਸਾਲ ਦੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, “ਜਾਓ ਮੁੰਡੇ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਪਿੰਡ ਰੋਡਿਆਂ ਤੋਂ ਲਿਆਓ।” ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਉਹ ਭਾਈ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਪਰਤ ਆਏ। ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਠਾਕੁਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਐਲਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਹੀ ਟਕਸਾਲ ਦੇ ਅਗਲੇ ਜੱਥੇਦਾਰ ਹੋਣਗੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦਸਤਾਰਬੰਦੀ 25 ਅਗਸਤ 1977 ਨੂੰ ਦੁਸਹਿਰੇ ਦੇ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਟਕਸਾਲ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸਿੰਘ ਹੈਰਾਨ ਸਨ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਗੁਰਪੁਰ ਵਾਸੀ ਸੰਤ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ 7 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਟਕਸਾਲ ਵਿੱਚ ਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਕਥਾ ਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਅਭਿਆਸ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਕਈ ਸਿੰਘ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲੋਂ ਬਹੁਤ ਸੀਨੀਅਰ ਸਨ। ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ, ਜਿਵੇਂ ਸੰਤ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਅਕਾਲ-ਚਲਾਣੇ ਸਮੇਂ ਹੋਈ ਸੀ। ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਵੀ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੇ ਇਕ ਅਕਾਲੀ ਮੰਤਰੀ ਸ. ਸੋਹਨ ਸਿੰਘ ਬਾਸੀ ਤੇ ਹੋਰ ਅਕਾਲੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਸੰਤ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਜੱਥੇਦਾਰ ਮੰਨਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਨ ਤੇ ਬਾਬਾ ਠਾਕੁਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਆ ਗਏ। ਮਗਰੋਂ ਅਕਾਲੀ

ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਗਿਆਨੀ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਜੱਥੇਦਾਰ ਥਾਪ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

ਬਾਬਾ ਠਾਕੁਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸੰਤ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀ ਸਿੰਘਾਂ ਸਮੇਤ ਚੌਕ ਮਹਿਤਾ ਵਿੱਚ ਉਸ ਥਾਂ ਆ ਡੇਰਾ ਲਾਇਆ, ਜਿਥੇ ਸੰਤ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਗਏ ਸਨ। ਉਥੇ ਹੀ ਟਕਸਾਲ ਦੇ ਹੈੱਡ ਕੁਆਟਰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੁਰਦਰਸ਼ਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਠਾਕੁਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸੰਤ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਦਸਤਾਰਬੰਦੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੰਤ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਜਿਉਂਦੇ-ਜੀਅ ਹੀ ਆਪਣਾ ਜਾਨਸ਼ੀਨ ਥਾਪ ਗਏ ਸਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਵੀ ਇਹ ਜੱਥੇਬੰਦੀ ਦੋ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡੀ ਗਈ ਸੀ, ਜੋ ਹੁਣ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਠਾਕੁਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਅਕਾਲ ਚਲਾਣੇ ਪਿੱਛੋਂ 3 ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡੀ ਗਈ ਹੈ।

ਭਾਈ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੁਰਦਰਸ਼ਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਮਹਿਤਾ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਹੈੱਡ ਕੁਆਟਰ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਥਾਂ ਬਟਾਲੇ ਨੇੜੇ ਆਪਣੇ ਸੌਰੇ ਪਿੰਡ ਸੰਗਰਾਵਾਂ ਬਨਾਉਣ ਦਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਕਰ ਲਿਆ। ਬਾਬਾ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਉਂਝਾਂ ਨੂੰ ਜੱਥੇਦਾਰ ਥਾਪੇ ਜਾਣ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਵਿੱਚ ਟਕਸਾਲ ਦੇ ਹੀ ਦੋ, ਢਾਈ ਸੌ ਸਿੰਘ ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਬਗ਼ਾਵਤ ਕਰਕੇ ਮਹਿਤਾ ਤੋਂ ਚਲੇ ਗਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਹੈੱਡ ਕੁਆਟਰ ਅਜਨਾਲੇ ਨੇੜੇ ਬਣਾ ਲਿਆ, ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਵੀ ਕੋਈ ਅਜਿਹਾ ਲੀਡਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਰਸਤੇ 'ਤੇ ਤੁਰਨ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਰੱਖਦਾ ਹੋਵੇ।

ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਟਕਸਾਲ ਦੇ ਜੱਥੇਦਾਰ ਬਣਿਆਂ ਅਜੇ 9 ਮਹੀਨੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਏ ਕਿ ਉਸ ਵੇਲੇ ਵੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਸ. ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਨੇ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਮੁਖੀ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਵਿਸਾਖੀ ਦੇ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿੱਚ ਸਮਾਗਮ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਸੀ, ਜੋ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਵਜੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਫਿਰ ਦਿਨ ਵੀ ਖ਼ਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਵਾਲਾ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ। ਹਾਲਾਂ ਕਿ ਇਹ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਅਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਰੁੱਧ ਨਿਰੰਕਾਰੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਕੂੜ-ਪ੍ਰਚਾਰ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ 13 ਅਪ੍ਰੈਲ 1973 ਤੋਂ ਹੀ ਟਕਰਾਅ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਟਕਰਾਅ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਨਿਰੰਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮੁਆਫ਼ੀ ਮੰਗ ਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਤੋਂ ਜਾਨ ਛੁਡਾਉਣੀ ਪਈ ਸੀ, ਪਰ ਉਹ ਆਪਣੀ ਆਦਤ ਮੁਤਾਬਕ ਚੱਲਦੇ ਰਹੇ ਅਤੇ ਅਪ੍ਰੈਲ 1973 ਨੂੰ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਦੇ ਗੜ੍ਹ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਮਹਿਤਾ ਚੌਕ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਹੀ ਕੂੜ ਸਮਾਗਮ ਕਰਨ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਬਣਾਈ ਸੀ, ਪਰ ਸੰਤ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਾਂ ਵੱਲੋਂ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਸਿਰੇ ਨਾ ਚੜ੍ਹੀ। ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਵੀ 28 ਨਵੰਬਰ 1973 ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਜਨਰਲ ਇਜਲਾਸ ਵਿੱਚ ਮਤਾ ਪਾਸ ਕਰਕੇ ਨਿਰੰਕਾਰੀਆਂ ਦੀ ਆਲੋਚਨਾ ਕਰਨੀ ਪਈ ਸੀ, ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਸੁਚੇਤ ਰਹਿਣ ਦੀ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ।

7 ਸਤੰਬਰ 1975 ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ 300 ਸਾਲਾ ਸ਼ਹੀਦੀ

ਗੁਰਪੁਰਬ ਸਮੇਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿੱਚ ਰਾਮਲੀਲਾ ਗਰਾਊਂਡ, ਦਿੱਲੀ ਵਿਖੇ ਪੰਡਾਲ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਵੀ ਆ ਪਹੁੰਚੀ ਸੀ। ਪੰਡਾਲ ਵਿੱਚ ਬੈਠੇ ਲੋਕ ਉਸ ਦੇ ਸਤਿਕਾਰ ਵਜੋਂ ਉੱਠ ਕੇ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਗਏ, ਪਰ ਸੰਤ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਟੇਜ 'ਤੇ ਬੈਠੇ ਰਹੇ। ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਸਿੱਖ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਇੰਦਰਾ ਦੇ ਆਉਣ ਦਾ ਸਵਾਗਤ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਇੱਥੇ ਆ ਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਸੁਧਾਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਪਰ ਸੰਤ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਭਾਸ਼ਣ ਦੌਰਾਨ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਸਿਰ ਵਾਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਾਂ, ਪਰ ਧਰਮ ਨਹੀਂ। ਜੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਏਨੀ ਵਾਰ ਆਪਣਾ ਸਿਰ ਕਟਵਾ ਲਵੇ, ਜਿੰਨੇ ਉਸ ਦੇ ਸਰੀਰ ਤੇ ਰੋਮ ਹਨ ਤਾਂ ਵੀ ਉਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ਼ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦਾ ਕਰਜ਼ਾ ਅਦਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ। ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਸਾਡੇ ਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਅੱਗੇ ਸਿਰ ਝੁਕਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਉਹਦੇ ਸਤਿਕਾਰ ਵਿੱਚ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋਣਾ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿੱਚ ਉੱਠ ਕੇ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋਣਾ।

ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦੀ ਨਿਗ੍ਹਾ ਵਿੱਚ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਉਦੋਂ ਤੋਂ ਹੀ ਰੜਕਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਹਿਦਾਇਤ 'ਤੇ 1976 ਵਿੱਚ ਇਕ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਅਫ਼ਸਰ ਹਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਛੀਨਾ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਮੁੱਖ ਸਕੱਤਰ ਅਤੇ ਇਕ ਹੋਰ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਅਫ਼ਸਰ ਨਿਰੰਜਣ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਦਾ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਹੜੇ ਕਿ 13 ਅਪ੍ਰੈਲ 1978 ਨੂੰ ਹੋਏ ਗੋਲੀ ਕਾਂਡ ਪਿੱਛੋਂ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੋਂ ਕੱਢ ਕੇ ਹਰਿਆਣੇ ਤਕ ਛੱਡ ਆਏ ਸਨ।

ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਜੋ ਚਾਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਇਸ ਦੂਰਘਟਨਾ ਨੂੰ ਰੋਕ ਸਕਦੀ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਦੀਵਾਨ ਹਾਲ ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸਟੇਜ 'ਤੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੇ ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ ਜੱਥੇਦਾਰ ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ ਉਮਰਾਨੰਗਲ ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਨਿਰੰਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਵੱਲੋਂ ਟਾਲ-ਮਟੋਲ ਕਰ ਦੇਣ ਕਾਰਨ ਇਹ ਕਾਂਡ ਵਾਪਰਿਆ। ਜਿਸ ਉਪਰੰਤ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਅਤੇ ਨਿਰੰਕਾਰੀਆਂ ਵਿੱਚ ਟਕਰਾਅ ਹੋਰ ਤੇਜ਼ ਹੋ ਗਿਆ।

*

ਮੇਲਾ ਉੱਜੜ ਗਿਆ

ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਜਨਮ ਦਿਨ ਦੇ ਮੌਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿੱਚ 13 ਅਪ੍ਰੈਲ 1978 ਨੂੰ ਸੰਮੇਲਨ ਦੌਰਾਨ ਨਿਰੰਕਾਰੀਆਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਰੋਕਣ ਲਈ ਗਏ 13 ਸਿੰਘ ਗੋਲੀਆਂ ਮਾਰ ਕੇ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਸਨ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਹੋ ਗਏ ਸਨ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਵਿੱਚ ਗੁੱਸੇ ਦੀ ਲਹਿਰ ਫੈਲ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ 10 ਜੂਨ 1978 ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੇ ਜੱਥੇਦਾਰ ਗਿਆਨੀ ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਭੌਰਾ ਨੇ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ, ਜਿਸਦੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਵਿਦਵਾਨ ਸ. ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਪੰਜ ਸਿੱਖ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਇਸ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਉਪਰੰਤ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਅਤੇ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਦੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੇ ਜੱਥੇਦਾਰ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਮੱਤਭੇਦ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰਹਿ ਗਿਆ ਸੀ। ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਉਸ ਵੇਲੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਸ. ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਦਾਇਤ 'ਤੇ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਦਾ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨਿਰੰਜਣ ਸਿੰਘ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਮੁਖੀ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਆਪਣੀ ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਰ ਰਾਹੀਂ ਛੱਡ ਆਇਆ ਸੀ। ਪਰ ਲੁਧਿਆਣਾ ਕਾਨਫਰੰਸ ਦੌਰਾਨ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੋਹਾਂ ਜੱਥੇਬੰਦੀਆਂ ਵਿੱਚ ਮਤਭੇਦ ਫਿਰ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ, ਜਦੋਂ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਨੇ ਸਟੇਜ 'ਤੇ ਇਹ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਜਦ ਉਹ ਕਾਨਫਰੰਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਲਈ ਆ ਰਹੇ ਸਨ ਤਾਂ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਜਲੂਸ ਕਾਰਨ ਰਸਤਾ ਬੰਦ ਸੀ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਚੌਰਾਹੇ ਵਿੱਚ ਰੁਕਣਾ ਪਿਆ। ਸੰਗਤ ਪੁੱਛਣ ਲੱਗੀ, ਬਾਬਾ ਜੀ ਜਲੂਸ ਦੇ ਅੱਗੇ ਦੋ ਵਿਅਕਤੀ ਹਾਥੀ ਉੱਤੇ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਇੱਕ ਦਾ ਮੂੰਹ ਅੱਗੇ ਨੂੰ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਦਾ ਪਿੱਛੇ ਨੂੰ ਹੈ। ਦੱਸੋ! ਮੱਥਾ ਕਿਸ ਨੂੰ ਟੇਕੀਏ?" ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਇਹ ਕਹਿਣ ਦੀ ਢਿੱਲ੍ਹ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦਾ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੱਥੇਦਾਰ ਜਗਦੇਵ ਸਿੰਘ ਤਲਵੰਡੀ ਭੜਕ ਪਿਆ ਅਤੇ ਸੰਤਾਂ ਤੋਂ ਮਾਈਕ ਖੋਹ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, ਇਸ ਸਾਧ ਨਾਲੋਂ ਸਾਨੂੰ ਮਰਿਆਦਾ ਦਾ ਪਤਾ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਏਥੋਂ ਦਫ਼ਾ ਹੋ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਮਰਿਆਦਾ ਆਪ ਸਾਂਭ ਕੇ ਰੱਖੇ। ਪੰਡਾਲ ਵਿੱਚ ਰੋਲਾ ਪੈ ਗਿਆ। ਜੱਥੇਦਾਰ ਤਲਵੰਡੀ ਵੀ ਏਨਾ ਗੁੱਸੇ ਵਿੱਚ ਸੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਮਾਈਕ ਉਸਦੇ ਮੂੰਹ ਅੱਗੇ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਸਟੇਜ 'ਤੇ ਤੜਫੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਾਥੀ ਉੱਠ ਕੇ ਚਲੇ ਗਏ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਪੰਡਾਲ ਖ਼ਾਲੀ ਹੋਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ। ਸਟੇਜ ਸਕੱਤਰ ਨੇ ਬਹੁਤ ਅਪੀਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਪਰ ਕੋਈ ਅਸਰ ਨਾ ਹੋਇਆ। ਮੇਲਾ ਉੱਜੜ ਗਿਆ। ਅਕਾਲੀ ਵੇਖਦੇ

ਹੀ ਰਹਿ ਗਏ। ਗ਼ਲਤੀ ਇਹ ਹੋ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਸਟੇਜ ਸਕੱਤਰ ਤਾਂ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਨੂੰ ਬੋਲਣ ਲਈ ਸਮਾਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦੇ ਰਿਹਾ। ਸੰਗਤ ਵੱਲੋਂ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਮੰਗ ਕਰਨ 'ਤੇ ਸਮਾਂ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜੋ ਦੋਹਾਂ ਧਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਟਕਰਾਓ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣ ਗਿਆ।

ਰੱਖੜ ਪੁੰਨਿਆ ਦੇ ਮੌਕੇ 'ਤੇ 17 ਅਗਸਤ 1978 ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਾਬਾ ਬਕਾਲਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਹੋ ਰਹੀ ਅਕਾਲੀ ਕਾਨਫ਼ਰੰਸ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਦਿਆਂ ਅਕਾਲੀ ਮੰਤਰੀ ਜਥੇਦਾਰ ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ ਉਮਰਾਨੰਗਲ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੀ ਭੜਾਸ ਕੱਢੀ, “ਮੈਂ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ, ਤੂੰ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਭਵਨ ਬੰਦ ਕਰਵਾਈਂ ਤੇ ਮੈਂ ਖੁੱਲ੍ਹਵਾਵਾਂਗਾ ਤੇ ਬੰਦ ਕਰਵਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਗੋਲੀ ਨਾਲ ਉਡਾਵਾਂਗਾ।” ਉਸ ਦੇ ਇਹ ਕਹਿਣ ਦੀ ਢਿੱਲ ਸੀ ਕਿ ਪੰਡਾਲ ਵਿੱਚ ਬੈਠੀ ਸੰਗਤ ਉਠ ਕੇ ਖੜ੍ਹੀ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਸਟੇਜ ਵੱਲ ਵਧਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਮਰਾਨੰਗਲ ਨੂੰ ਮਾਵਾਂ ਧੀਆਂ ਦੀਆਂ ਗੰਦੀਆਂ ਗਾਲ਼ਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਜਦ ਜਥੇਦਾਰ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਤੁੜ ਨੇ ਸਟੇਜ 'ਤੇ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਕੇ ਇਹ ਐਲਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਉਹ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਨਾਲ 20 ਅਗਸਤ 1978 ਨੂੰ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਭਵਨ ਬੰਦ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਆਪ ਜਾਣਗੇ, ਤਾਂ ਜਾ ਕੇ ਕੁਝ ਸ਼ਾਂਤੀ ਹੋਈ। ਕਿਉਂਕਿ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੇ 16 ਅਗਸਤ ਨੂੰ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਸੀ, “ਉਹ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਾਉਣ ਲਈ 20 ਅਗਸਤ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦਾ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਭਵਨ ਬੰਦ ਕਰਵਾ ਦੇਣਗੇ।” ਇਸ ਐਲਾਨ ਅਨੁਸਾਰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਦਮਗਜ਼ਿਆਂ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਨਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਾ, ਜਥੇਦਾਰ ਮੋਹਣ ਸਿੰਘ ਤੁੜ, ਬਾਬਾ ਉੱਤਮ ਸਿੰਘ ਖਡੂਰ ਸਾਹਿਬ, ਬਾਬਾ ਦਇਆ ਸਿੰਘ ਸੁਰਸਿੰਘ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਬੀਰ ਬਿਕਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜਦ ਭਵਨ ਵੱਲ ਤੁਰੇ ਤਾਂ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਭਵਨ ਬੰਦ ਕਰਕੇ ਦੌੜ ਗਏ ਸਨ।

ਇੱਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਐਲਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ, “ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਅਮਨ ਕਾਨੂੰਨ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਲੈਣ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।” ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਹਾਲਾਤਾਂ ਤੋਂ ਬਚਣ ਦਾ ਢੰਗ ਲੱਭਣ ਲਈ ਜਥੇਦਾਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਟੌਹੜਾ ਅਤੇ ਜਥੇਦਾਰ ਜਗਦੇਵ ਸਿੰਘ ਤਲਵੰਡੀ ਸ. ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਕੋਲ ਗਏ ਅਤੇ ਪੁੱਛਿਆ, ਜੇ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਭਵਨ ਬੰਦ ਕਰਾਉਣ ਦੇ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਸ. ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਨੇ ਸਪਸ਼ਟ ਕਿਹਾ, “ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਿੱਖ ਸੰਤਾਂ ਨਾਲ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰੀ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਜੇ ਅਜਿਹਾ ਨਾ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਜਥੇਬੰਦੀ ਟਕਸਾਲ ਦੇ ਸਿੰਘ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰੀ ਦੇਣਗੇ। ਜੇ ਅਜਿਹਾ ਵੀ ਨਾ ਹੋ ਸਕਿਆ ਤਾਂ ਘਟੋ ਘਟ ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਗੜਵਈ ਜ਼ਰੂਰ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰੀ ਦੇਵੇਗਾ ਤੇ ਜੇ ਇਹ ਵੀ ਨਾ ਹੋ ਸਕਿਆ ਤਾਂ ਮੈਂ (ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ) ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰੀ ਜ਼ਰੂਰ ਦੇਵਾਂਗਾ।” ਦੋਵੇਂ ਲਾਜਵਾਬ ਹੋ ਕੇ ਮੁੜ ਆਏ।

ਜਥੇਦਾਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਟੌਹੜਾ ਅਤੇ ਜਥੇਦਾਰ ਜਗਦੇਵ ਸਿੰਘ ਤਲਵੰਡੀ ਨੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੁਰਦਰਸ਼ਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਮਹਿਤਾ ਵਿਖੇ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ 27 ਅਗਸਤ 1978 ਨੂੰ ਜਾ ਕੇ ਇਹ ਭਰੋਸਾ ਦੁਆਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਨਾ

ਜਾਣ ਅਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦਾ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਭਵਨ ਬੰਦ ਹੀ ਰਹੇਗਾ ਪਰ ਸਰਕਾਰੀ ਸ਼ਹਿ
'ਤੇ ਜਨਸੰਘ (ਬੀ.ਜੇ.ਪੀ.) ਦੇ ਐਮ.ਐਲ.ਏ. ਹਰਬੰਸ ਲਾਲ ਖੰਨਾ ਨੇ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਭਵਨ
ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਖੁਲ੍ਹਵਾ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਉਪਰੰਤ ਦੇਸ਼ ਭਰ ਵਿੱਚ ਕਿਤੇ ਨਾ ਕਿਤੇ ਸਿੰਘਾਂ
ਤੇ ਨਿਰੰਕਾਰੀਆਂ ਵਿੱਚ ਟੱਕਰਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ। ਕਈ ਸਿੰਘ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਏ ਪਰ
ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਕੰਨ 'ਤੇ ਜੂ ਤਕ ਨਾ ਸਰਕੀ।

*

ਨਰਕਧਾਰੀ ਗੁਰਬਚਨੇ ਦਾ ਕਤਲ

13 ਅਪ੍ਰੈਲ 1978 ਦੇ ਵਿਸਾਖੀ ਦੇ ਖ਼ੂਨੀ ਕਾਂਡ ਉਪਰੰਤ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸੋਧਣ ਦਾ ਮਨ ਬਣਾ ਲਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਮਕਸਦ ਲਈ ਭਾਈ ਦਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਅਭਿਆਸੀ, ਭਾਈ ਸਵਰਣ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਮੇਜਰ ਸਿੰਘ ਨਾਗੋਕੇ, ਭਾਈ ਠਾਕੁਰ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਲੱਖਾ ਸਿੰਘ ਨਾਗੋਕੇ ਅਤੇ ਭਾਈ ਭੋਲਾ ਸਿੰਘ ਰੋਡੇ ਨੇ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਚੱਕਰ ਲਾਉਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਤਾਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਭਵਨ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਣ ਦਾ ਕੋਈ ਹੱਲ ਲੱਭ ਪਵੇ, ਪਰ ਕਾਫ਼ੀ ਸਮਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਯਤਨਾਂ ਵਿੱਚ ਲੰਘ ਹੀ ਗਿਆ।

ਦਿੱਲੀ ਵਿੱਚ ਭਾਈ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਗਤਕਾ ਮਾਸਟਰ ਦਾ ਅਖਾੜਾ ਸੀ, ਜਿੱਥੇ ਨੌਜਵਾਨ ਗਤਕਾ ਸਿੱਖਣ ਵਾਸਤੇ ਆਉਂਦੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਵੀ ਸਨ, ਜੋ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਭਵਨ ਵਿੱਚ ਲੱਕੜ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਵੀ ਵਿਸਾਖੀ ਕਾਂਡ ਉਪਰੰਤ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ਸਨ ਅਤੇ ਖ਼ਾਸ ਕਰਕੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਵੱਲੋਂ ਜਾਰੀ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੀ ਇਹ ਸੋਚਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਸੋਧਿਆ ਜਾਵੇ? ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਿਕਟਵਰਤੀ ਸੂਤਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਨਾ ਤਾਂ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਕੋਲ ਪੈਸੇ ਹੀ ਸਨ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਹਥਿਆਰ। ਉਹ ਮਨ ਹੀ ਮਨ ਵਿੱਚ ਹਥਿਆਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸੋਚ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਦੇ ਖ਼ਿਆਲ ਆਉਂਦਾ ਸੀ ਕਿ ਜਥੇਦਾਰ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਦਿੱਲੀ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਪਰ ਉਸ ਪਾਸੋਂ ਪੈਸੇ ਤਾਂ ਮਿਲ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਹਥਿਆਰ ਨਹੀਂ।

ਭਾਈ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਵੀ ਨਿਕਟਵਰਤੀ ਸੀ, ਪਰ ਬਹੁਤ ਬੜਬੋਲਾ ਸੀ। ਕੋਈ ਗੱਲ ਉਹ ਆਪਣੇ ਤੱਕ ਸੀਮਿਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰੱਖ ਸਕਦਾ। ਬੜੀ ਸੋਚ ਵਿਚਾਰ ਪਿੱਛੋਂ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਕ ਦਿਨ ਕਿਹਾ, “ਭਾਈ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਇਕ ਗੱਲ ਸਾਂਝੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ, ਪਰ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਤਕ ਨਾ ਰੱਖ ਸਕੋ ਤਾਂ ਮੈਂ ਤਾਂ ਫਸਣਾ ਹੀ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਬਚ ਨਹੀਂ ਸਕੋਗੇ।” ਭਾਈ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਹ ਭਰੋਸਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਉਹ ਅੱਗੇ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ। ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ, “ਭਾਈ ਜੀ, ਤੁਹਾਡਾ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਹੈ। ਮੈਂ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਵੇਖਦਾ ਹਾਂ, ਅੱਗ ਲੱਗ ਉਠਦੀ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਹਥਿਆਰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।”

ਭਾਈ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਮਹਿਤੇ ਚੱਲ, ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ

ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਉਹ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਭਾਈ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਹੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੁਰਦਰਸ਼ਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਮਹਿਤੇ ਪਹੁੰਚ ਗਏ, ਪਰ ਸੰਤ ਬਠਿੰਡੇ ਕਥਾ ਕਰਨ ਗਏ ਹੋਏ ਸਨ। ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਤਾਂ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਡਿਊਟੀ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਉਸੇ ਦਿਨ ਹੀ ਵਾਪਸ ਦਿੱਲੀ ਚਲਾ ਗਿਆ, ਪਰ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਮਹਿਤੇ ਹੀ ਰੁਕ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਸੰਤਾਂ ਨਾਲ ਜਦ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਹੁਣੇ ਹੀ ਬੁਲਾਓ।

ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਫਿਰ ਦਿੱਲੀ ਗਿਆ ਤੇ ਅਗਲੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਹੀ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਰੇਲ ਰਾਹੀਂ ਲੈ ਕੇ ਸੰਤਾਂ ਕੋਲ ਆ ਗਿਆ। ਗੱਲਬਾਤ ਹੋਈ ਤਾਂ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ, “ਹਥਿਆਰ ਹੀ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਫਿਰ ਨਾਲ ਪੈਸੇ ਵੀ ਚਾਹੀਦੇ?” ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ, “ਬਾਬਾ ਜੀ, ਪੈਸਿਆਂ ਦੀ ਮੈਨੂੰ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਕੇਵਲ ਹਥਿਆਰ ਹੀ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।” ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ, “ਤੁਸੀਂ ਦਿੱਲੀ ਚੱਲੋ, ਮਗਰੋਂ ਸਿੰਘ ਹਥਿਆਰ ਲੈ ਕੇ ਪਹੁੰਚ ਜਾਣਗੇ। ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਇਕ ਸਾਡਾ ਸਿੰਘ ਵੀ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਭਵਨ ਵਿੱਚ ਜਾਵੇਗਾ।” ਇਸ ਗੱਲਬਾਤ ਉਪਰੰਤ ਭਾਈ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦਿੱਲੀ ਚਲੇ ਗਏ। ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ, “ਅਸੀਂ ਦਿੱਲੀ ਵਿੱਚੋਂ ਹੀ ਕਿਸੇ ਦਾ ਮੋਟਰਸਾਈਕਲ ਬੋਹ ਲਵਾਂਗੇ, ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਨੂੰ ਸੋਧਣ ਉਪਰੰਤ ਉਸ 'ਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋ ਕੇ ਨਿਕਲ ਆਵਾਂਗੇ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਥਾਂ 'ਤੇ ਮੋਟਰ ਸਾਈਕਲ ਸੁੱਟ ਦਿਆਂਗੇ।” ਪਰ ਸੰਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮੰਨੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਾਰ ਲੈਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਸੀ। ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਪਿੱਛੋਂ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਸਿੰਘ ਵੀ ਦਿੱਲੀ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਟਕਸਾਲ ਦੇ ਇਕ ਨਿਕਟਵਰਤੀ ਨੂੰ ਕਾਰ ਖਰੀਦ ਕੇ ਦੇਣ ਲਈ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ, ਕਾਰ ਮਿਲ ਗਈ।

ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵੱਡੇ ਭਰਾ ਭਾਈ ਜਗੀਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕਾਰਬਾਈਨ ਅਤੇ ਇਕ ਵੱਡੀ ਕਿਰਪਾਨ ਭੇਜ ਦਿੱਤੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਭਵਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਲਿਜਾਣ ਲਈ ਭਾਈ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਇਕ ਗੋਲ ਲੱਕੜ ਦੀ ਗੋਲੀ ਦਾ ਬਕਸਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਦੋਵੇਂ ਹਥਿਆਰ ਵਿੱਚ ਰੱਖ ਕੇ ਕਿੱਲ ਲਾ ਕੇ ਬਕਸਾ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਕਿ ਵੇਖਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਇਹ ਸਮਝਣ ਕਿ ਇਕ ਲੱਕੜ ਹੀ ਸਾਇਕਲ ਪਿੱਛੇ ਰੱਖ ਕੇ ਲਿਜਾ ਰਹੇ ਹਨ।

ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰ ਕੇ ਉਸ ਦਾ ਸਿਰ ਵੱਢ ਕੇ ਲਿਆਉਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸਾਰੀ ਯੋਜਨਾ ਤਿਆਰ ਕਰ ਲਈ ਗਈ। ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਕਾਬਲ ਸਿੰਘ ਬਕਸਾ ਲੈ ਕੇ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਭਵਨ ਅੰਦਰ ਚਲੇ ਗਏ ਅਤੇ ਹਥਿਆਰਾਂ ਵਾਲਾ ਬਕਸਾ ਲੱਕੜਾਂ ਦੇ ਢੇਰ ਵਿੱਚ ਲੁਕਾ ਦਿੱਤਾ। ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਹਰ ਵੀਰਵਾਰ ਸਤਿਸੰਗ ਕਰਨ ਲਈ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਇਕ ਪਾਰਕ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮ ਵੇਲੇ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਉਸ ਦੇ ਜਾਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਆਇਆ ਤਾਂ ਹਥਿਆਰ ਕੱਢਣ ਲਈ ਬਕਸੇ ਨੂੰ ਖੋਲ੍ਹਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਪਰ ਉਹ ਖੁੱਲ੍ਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰਿਹਾ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਭਵਨ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮਿਸਤਰੀ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਪੇਚਕੱਸ ਲੈ ਆਇਆ, ਉਸ ਨਾਲ ਬਕਸਾ ਖੋਲ੍ਹਿਆ ਗਿਆ।

ਯੋਜਨਾ ਅਨੁਸਾਰ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਦੇ ਤਿੰਨ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਭਵਨ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਪਾਸੇ ਕੱਚੇ ਰਸਤੇ ਕਾਰ ਲਿਜਾ ਕੇ ਉਸ ਦਾ ਮੂੰਹ ਸੜਕ ਵੱਲ ਕਰਕੇ ਖਲੋਣਾ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਪਾਸੇ ਭਵਨ ਅਤੇ ਮੁੱਖ ਸੜਕ ਦੇ ਵਿਚਾਲੇ ਖੇਤ ਹਨ। ਉਸੇ ਪਾਸੇ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਭਵਨ ਦੀ ਬਾਹਰਲੀ ਦੀਵਾਰ ਤਕ ਇਕ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਗਲੀ ਵੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸੀਖਾਂ ਵਾਲੀ ਬਾਰੀ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਉਸ ਰਾਹੀਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਕੇ ਕਾਰ ਤੱਕ ਜਾਣਾ ਸੀ ਅਤੇ ਬਾਹਰਲੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਗੋਲੀ ਚੱਲਣ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਆਵੇ ਤਾਂ ਕਾਰ ਦੀਆਂ ਬੱਤੀਆਂ ਜਗਾ ਦਿਓ ਤਾਂ ਕਿ ਉਹ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਭਵਨ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਕਾਰ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਜਾਣ। ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਦੇ ਬਾਹਰ ਜਾਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਹੋ ਗਿਆ, ਪਰ ਕਾਰ ਦੇ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਣ ਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸੰਕੋਤ ਨਾ ਮਿਲਿਆ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਿਰੰਕਾਰੀ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਨਾ ਕੀਤਾ।

ਰਾਤ ਦੇ 10:00 ਵੱਜਣ ਵਾਲੇ ਸਨ ਕਿ ਭਾਈ ਕਾਬਲ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, ਅੱਜ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਰੱਦ ਕਰ ਦੇਈਏ। ਅਗਲੇ ਵੀਰਵਾਰ ਨੂੰ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਨੂੰ ਸੋਧਾਂਗੇ ਪਰ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨਾ ਮੰਨਿਆ। ਉਸ ਦੀ ਦਲੀਲ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਅੱਜ ਕਤਲ ਨਾ ਕਰ ਸਕੇ ਤਾਂ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਨੇ ਆਸਟਰੇਲੀਆ ਅਤੇ ਹੋਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਚਲੇ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਉਸਨੇ 6 ਮਹੀਨੇ ਮੁੜ ਕੇ ਨਹੀਂ ਆਉਣਾ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਆਪਾਂ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਆਏ ਹਾਂ ਕਿ 10 ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਨੂੰ ਸੋਧ ਦਿਆਂਗੇ।

ਰਾਤ ਦੇ 10 ਵੱਜ ਕੇ 35 ਮਿੰਟ ਤੇ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਕਾਫ਼ਲੇ ਸਮੇਤ ਜਦੋਂ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਭਵਨ ਵਿੱਚ ਦਾਖ਼ਿਲ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮੰਜੇ 'ਤੇ ਖਲੋ ਕੇ ਗੋਲੀਆਂ ਚਲਾਈਆਂ। ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਹੀ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਮੁਖੀ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਅੰਗ-ਰੱਖਿਅਕ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਮਾਰੇ ਗਏ। ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਤਾਂ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਗੋਲੀ ਚਲਾਉਣ ਪਿੱਛੋਂ ਕਾਬਲ ਸਿੰਘ ਗਰਨੇਡ ਸੁੱਟੇਗਾ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਭੱਗਦੜ ਮਚ ਜਾਵੇਗੀ ਅਤੇ ਫਿਰ ਦੂਜਾ ਗਰਨੇਡ ਸੁੱਟੇਗਾ, ਜਿਸ ਉਪਰੰਤ ਇੰਨੀ ਦਹਿਸ਼ਤ ਫੈਲ ਜਾਵੇਗੀ ਕਿ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਹਮਲਾਵਰਾਂ ਕੋਲ ਕਿੰਨੇ ਕੁ ਗਰਨੇਡ ਹਨ। ਸਾਰੇ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਭੱਜ ਜਾਣਗੇ। ਇਸ ਉਪਰੰਤ ਉਹ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਦਾ ਸਿਰ ਵੱਢ ਕੇ ਲੈ ਆਉਣਗੇ, ਦੋਵੇਂ ਗਰਨੇਡ ਸੁੱਟੇ ਵੀ ਗਏ, ਪਰ ਕੋਈ ਵੀ ਨਾ ਚੱਲਿਆ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਉਹ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਦਾ ਸਿਰ ਨਾ ਵੱਢ ਸਕੇ।

ਕਾਬਲ ਸਿੰਘ ਤਾਂ ਇਕਹਿਰੇ ਸਰੀਰ ਦਾ ਸੀ, ਉਹ ਤਾਂ ਬਾਰੀ ਵਿੱਚੋਂ ਦੀ ਲੰਘ ਗਿਆ ਅਤੇ ਕਾਰਬਾਈਨ ਵੀ ਬਾਹਰ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤੀ, ਪਰ ਸਰੀਰ ਭਾਰਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਲੰਘਿਆ ਨਾ ਜਾਵੇ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਇਕ ਬਿੱਲੀ ਵਾਲੀ ਕਹਾਣੀ ਯਾਦ ਆਈ। ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਦ ਬਿੱਲੀ ਕਿਸੇ ਬਾਰੀ ਵਿੱਚੋਂ ਆਪਣਾ ਸਿਰ ਲੰਘਾ ਲਵੇ ਤਾਂ ਸਰੀਰ ਵੀ ਕੱਢ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਵੀ ਇਹੋ ਢੰਗ ਵਰਤਿਆ। ਬੜੀ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਨਾਲ ਸਿਰ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਲੈਣ ਉਪਰੰਤ ਉਹ ਵੀ ਨਿਕਲ ਗਿਆ। ਬਾਹਰ ਕਾਰ ਕਿੱਧਰੇ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆ ਰਹੀ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਉਹ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਦੀ ਹੀ ਦੌੜੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਆਲੂ ਬੀਜੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਨਿਰੰਕਾਰੀ

ਮੁਖੀ ਦੇ ਅੰਗ-ਰੱਖਿਅਕਾਂ ਅਤੇ ਸੀ. ਆਰ. ਪੀ. ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਅੰਧਾ ਧੁੰਦ ਗੋਲੀਆਂ ਚਲਾਉਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਸਨ। ਪੁਲਿਸ ਦੀਆਂ ਗੱਡੀਆਂ ਦੌੜਨੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਜਦ ਗੱਡੀਆਂ ਓਧਰ ਆਈਆਂ ਤਾਂ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਕਾਬਲ ਸਿੰਘ ਆਲੂਆਂ ਦੇ ਖੇਤਾਂ ਦੀਆਂ ਖਾਲੀਆਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਲੰਮੇ ਪੈ ਗਏ। ਪੁਲਿਸ ਦੀਆਂ ਗੱਡੀਆਂ ਉਸ ਪਾਸੇ ਚੱਕਰ ਲਾ ਕੇ ਮੁੜ ਗਈਆਂ ਤਾਂ ਉਹ ਉੱਠ ਕੇ ਅੱਗੇ ਨੂੰ ਦੌੜੇ। ਸੜਕ ਅਤੇ ਖੇਤਾਂ ਵਿਚਾਲੇ ਇਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਗੰਦਾ ਨਾਲਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੜਕ ਵੱਲ ਜਾਣ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਦੂਰ ਤਕ ਦੌੜ ਕੇ ਜਾਣਾ ਪਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਿਆਸ ਨਾਲ ਬੁਰਾ ਹਾਲ ਸੀ। ਖੇਤਾਂ ਦੀਆਂ ਖਾਲੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹੀ ਪਾਣੀ ਪੀਣਾ ਪਿਆ ਅਤੇ ਇਕ ਲਾਂਘਾ ਆ ਜਾਣ ਉਪਰੰਤ ਲੱਕ-ਲੱਕ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਾਲਾ ਪਾਰ ਕੀਤਾ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਭਾਈ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕਰਨ ਤੇ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਟਕਸਾਲੀ ਸਿੰਘ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਭਵਨ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਦੱਸੀ ਥਾਂ 'ਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਬਜਾਏ, ਮੁੱਖ ਰਸਤੇ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਇਕ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਨੇੜੇ ਕਾਰ ਲੈ ਕੇ ਖੜ੍ਹੇ ਰਹੇ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਗੋਲੀਆਂ ਚੱਲੀਆਂ ਤਾਂ ਉਹ ਉੱਥੋਂ ਕਾਰ ਭਜਾ ਕੇ ਲੈ ਗਏ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਹਥਿਆਰ ਭਾਈ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਰੱਖ ਕੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੀਸ ਗੰਜ ਸਾਹਿਬ ਮੱਥਾ ਟੇਕਣ ਚਲੇ ਗਏ, ਜਿੱਥੇ ਦਿਨ ਚੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਦੇ ਕਤਲ ਸਬੰਧੀ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਉਹ ਕਾਰ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਤੋਂ ਥੋੜ੍ਹਾ ਦੂਰ ਛੱਡ ਕੇ ਭਾਈ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਆ ਗਏ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਰਨਾਂਵੇਂ ਮਕੈਨਿਕ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, “ਉੱਥੋਂ ਕਾਰ ਲੈ ਕੇ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਦੇ ਸਟੈਂਡ 'ਤੇ ਲਾ ਆਓ।” ਛੋਟਾ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਆਪ ਤਾਂ ਨਾ ਗਿਆ, ਪਰ ਆਪਣੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਬੰਦੇ ਰਾਹੀਂ ਕਾਰ ਉੱਥੋਂ ਕੱਢ ਕੇ ਸਟੈਂਡ 'ਤੇ ਲਾ ਦਿੱਤੀ। ਹਥਿਆਰ ਵੀ ਜਮਨਾ ਦਰਿਆ ਵਿੱਚ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤੇ ਗਏ।

ਟਕਸਾਲੀ ਸਿੰਘਾਂ ਵੱਲੋਂ ਦੱਸੇ ਥਾਂ 'ਤੇ ਕਾਰ ਨਾ ਲੈ ਕੇ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਇਹ ਚਰਚਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਸ਼ਾਇਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਹ ਆ ਗਿਆ ਹੋਵੇ ਕਿ ਜਦੋਂ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਕਾਬਲ ਸਿੰਘ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਉਪਰੰਤ ਮੁੱਖ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਰਾਹੀਂ ਬਾਹਰ ਆਉਣਗੇ ਤਾਂ ਅੱਗੋਂ ਗੋਲੀ ਚਲਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਵਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਮਹਿਤਾ ਜਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਨੰਬਰ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਤਾਂ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਦੇ ਅੰਗ-ਰੱਖਿਅਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਚਲਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਗੋਲੀਆਂ ਨਾਲ ਮਾਰੇ ਗਏ ਸਨ। ਅਸੀਂ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਪਰ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਕਾਬਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਬਚ ਕੇ ਨਿਕਲ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਹ ਸੋਚ ਨੇਪਰੇ ਨਾ ਚੜ੍ਹੀ। ਨਾ ਲਿਖੇ ਜਾਣ ਦੀ ਸ਼ਰਤ ਤੇ ਇਹ ਸਾਰੀ ਕਹਾਣੀ ਇਸ ਲੇਖਕ ਨੂੰ ਇਕ ਟਕਸਾਲੀ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸੁਣਾਈ ਸੀ, ਜੋ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਵੀ ਭਰੋਸੇਯੋਗ ਸੀ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਹੋ ਗਿਆ, ਕਾਬਲ ਸਿੰਘ ਤਾਂ ਟਕਸਾਲ ਦੇ ਸਿੰਘਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਰਲ ਗਿਆ, ਪਰ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਜ਼ਰੂਰੀਅਤ ਥਾਂ 'ਤੇ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਉਸ ਦਾ ਇਹ ਦਾਅਵਾ ਸੀ ਕਿ ਉਪਰੋਕਤ

ਕਹਾਣੀ ਭਾਈ ਕਾਬਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਸੁਣਾਈ ਸੀ।

ਮੁੱਖ ਮਿਸਤਰੀ ਤੋਂ ਲਏ ਪੇਚਕੱਸ ਨੇ ਭੇਤ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਜੋ ਪੇਚਕੱਸ ਨਾ ਲਿਆ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਭੰਬਲਭੂਸੇ ਵਿੱਚ ਪਏ ਰਹਿਣਾ ਸੀ। ਇਹ ਤਾਂ ਭਾਵੇਂ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਕਿ ਇਸ ਕਤਲ ਪਿੱਛੇ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਹੱਥ ਹੈ, ਪਰ ਕਾਤਲ ਕੌਣ ਹਨ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਸਬੂਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲੱਭਣਾ। ਪੇਚਕੱਸ ਨੂੰ ਆਧਾਰ ਬਣਾ ਕੇ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਛੋਟੇ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਫੜ ਲਿਆ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਵੀ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਗਤਕਾ ਸਿੱਖਣ ਲਈ ਅਖਾੜੇ ਵਿੱਚ ਜਾਂਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਵੱਲੋਂ ਸਾਰਾ ਭੇਤ ਖੋਲ੍ਹ ਦੇਣ ਉਪਰੰਤ ਪੁਲਿਸ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਭਾਈ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਵੀ ਦਿੱਲੀ ਛੱਡ ਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸੰਤਾਂ ਕੋਲ ਆ ਗਿਆ। ਉਹ ਪਿੰਡ ਰਈਏ ਮੰਡੀ ਦਾ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਸੌਹਰੇ ਨਾਗੋਕੇ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਸਨ।

ਕੁਝ ਚਿਰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਰਹਿਣ ਉਪਰੰਤ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਵੀ ਜਦ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਦੇ ਸਿੰਘਾਂ ਵਿੱਚ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਕਿੱਧਰੇ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆ ਰਿਹਾ। ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਭਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਇਕ ਦਿਨ ਭਾਈ ਭੋਲਾ ਸਿੰਘ ਰੋਡੇ ਨੇ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ, ਕਿ ਭਾਈ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਹੁਤ ਗੁੱਸੇ ਵਿੱਚ ਆ ਗਿਆ। ਇਕ ਦਿਨ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਇਕ ਰਾਗੀ ਦੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਸਨ ਕਿ ਭਾਈ ਮੋਹਕਮ ਸਿੰਘ ਵੀ ਉੱਥੇ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ। ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਭਾਈ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮਦਦ ਕਾਰਨ ਹੀ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਿਆ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਮਰਵਾ ਦਿੱਤਾ? ਮੈਂ ਉਸ ਦੀਆਂ ਹੱਡੀਆਂ ਤੁਹਾਡੇ ਤੋਂ ਬਰਾਮਦ ਕਰਾਂਗਾ।

ਭਾਈ ਮੋਹਕਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਜਾ ਕੇ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਇਹ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਤੈਨੂੰ ਕੌਣ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਭਾਈ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮਰਵਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ? ਦੱਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵੇਲੇ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਤੁਸੀਂ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਕਹਿ ਦਿਓ ਕਿ ਮੈਂ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮਰਵਾਇਆ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਮੰਨ ਜਾਵਾਂਗਾ, ਪਰ ਸੰਤ ਇਹ ਸ਼ਰਤ ਮੰਨਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਾ ਹੋਏ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਮੱਤ-ਭੇਦ ਪੈਦਾ ਹੋਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ।

ਭਾਈ ਭੋਲਾ ਸਿੰਘ ਰੋਡੇ ਬਹੁਤ ਬੜਬੋਲਾ ਸੀ, ਉਸ ਨੇ ਹੀ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਇਹ ਆਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਸਿੰਘ ਭਾਈ ਲੱਖਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਨਾਗੋਕਿਆਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਰਈਏ ਮੰਡੀ ਗਏ ਸਨ, ਜਿੱਥੇ ਭਾਈ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਠਹਿਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉੱਥੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਆਪਣੀ ਗੱਡੀ ਵਿੱਚ ਬਿਠਾ ਕੇ ਲੈ ਆਏ ਅਤੇ ਭਾਈ ਲੱਖਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਨਾਗੋਕੇ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਛੱਡ ਕੇ ਆਪ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜਲੰਧਰ ਦੇ ਪਿੰਡ ਮੱਲਸੀਆਂ ਵਿਚ ਭਾਈ ਉੱਜਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਉੱਥੇ ਭਾਈ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਖਾਣੇ ਵਿਚ ਕੁਝ ਮਿਲਾ ਕੇ ਖੁਆ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਉਸਦੀ ਮੌਤ ਹੋ

ਗਈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਲਾਸ਼ ਦਰਿਆ ਵਿੱਚ ਰੋੜ੍ਹ ਦਿੱਤੀ, ਪਰ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਦਾ ਬੁਲਾਰਾ ਭਾਈ ਮੋਹਕਮ ਸਿੰਘ ਇਸ ਗੱਲ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਈ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਭਾਈ ਉੱਜਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਸਰਦਾਰ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਕੋਹਾੜ ਦੇ ਘਰ ਸੀ ਤੇ ਗਲਤੀ ਨਾਲ ਕੋਈ ਜ਼ਹਿਰੀਲਾ ਕੈਪਸੂਲ ਖਾ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਉਸ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ। ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਗੁਪਤ ਰੱਖਣ ਲਈ ਲਾਸ਼ ਦਰਿਆ ਵਿੱਚ ਰੋੜ੍ਹ ਦਿੱਤੀ ਗਈ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੇ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਸਸਕਾਰ ਕਰਦੇ ਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਪੁੱਛਣਾ ਸੀ ਕਿ ਕਿਸ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋਈ ਅਤੇ ਜੇ ਅਸਲੀ ਗੱਲ ਦੱਸਦੇ ਤਾਂ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਆਣ ਘੇਰਨਾ ਸੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲਾਸ਼ ਦਰਿਆ ਵਿੱਚ ਰੋੜ੍ਹਨੀ ਪਈ ਸੀ। ਕੋਈ ਜ਼ਹਿਰੀਲੀ ਚੀਜ਼ ਦੇ ਕੇ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ ਕਹਾਣੀ ਗਲਤ ਹੈ।

ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਸੰਘਰਸ਼ ਵਿਰਸੇ ਵਿੱਚ ਮਿਲਿਆ

ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸੰਘਰਸ਼ ਵਿਰਸੇ ਵਿੱਚ ਹੀ ਮਿਲਿਆ ਸੀ ਜੋ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਦੇ ਤੇਰ੍ਹਵੇਂ ਮੁਖੀ ਸੰਤ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਨੇ ਨਕਲੀ ਨਿਰੰਕਾਰੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ, ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਅਤੇ ਪੰਥਕ ਪਰੰਪਰਾਵਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਕੂੜ ਪ੍ਰਚਾਰ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਭਾਵੇਂ ਨਕਲੀ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਇਸ ਪਾਸੇ 1953 ਈ. ਤੋਂ ਹੀ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਸੀ ਪਰ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚ ਇਹਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਮਾਗਮ ਦੌਰਾਨ ਪਹਿਲੀ ਵੇਰ ਇਹ ਮਸਲਾ ਉੱਭਰ ਕੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਆਇਆ ਅਤੇ ਓਥੋਂ ਦੀਆਂ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ ਇਸ ਅਪਮਾਨਜਨਕ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦਾ ਸਖ਼ਤ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ। ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਵੱਲੋਂ ਦਖ਼ਲ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਉਪਰੰਤ ਨਿਰੰਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮੁਆਫ਼ੀ ਮੰਗ ਕੇ ਜਾਨ ਛੁਡਾਉਣੀ ਪਈ ਸੀ, ਪਰ ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਪੰਥ ਵਿਰੋਧੀ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਤੋਂ ਪਿੱਛੇ ਤਾਂ ਕੀ ਹਟਣਾ ਸੀ, ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ, ਚੌਂਕ ਮਹਿਤਾ ਦੇ ਆਸ-ਪਾਸ ਸਮਾਗਮ ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਬਣਾ ਲਿਆ ਸੀ, ਜੋ ਸੰਤ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਰਹਿਨੁਮਾਈ ਹੇਠ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਵਿਰੋਧ ਕਾਰਨ ਛੱਡਣਾ ਪਿਆ ਸੀ।

ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਵਿੱਚ ਟਕਰਾਅ ਤਾਂ 1975 ਈ. ਤੋਂ ਹੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਜਦੋਂ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਰਾਮਲੀਲਾ ਗਰਾਊਂਡ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ਼ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੇ 300 ਸਾਲਾ ਸ਼ਹੀਦੀ ਸਮਾਗਮ ਦੌਰਾਨ ਸੰਤ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਆਉਣ ਸਮੇਂ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਉੱਠ ਕੇ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਜਾਣ ਦਾ ਬਹੁਤ ਬੁਰਾ ਮਨਾਇਆ ਅਤੇ ਬੜੇ ਸਪਸ਼ਟ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਕਿ “ਇਥੇ ਆ ਕੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਅੱਗੇ ਸਿਰ ਝੁਕਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਨਾ ਕਿ ਉਸਦੇ ਸਤਿਕਾਰ ਵਿੱਚ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿੱਚ ਉੱਠ ਕੇ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋਣਾ।” ਇਹ ਗੁਰੂ ਤੇਗ਼ ਬਹਾਦਰ ਹੀ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਕਾਰਨ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਅੱਜ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਦੀ ਕੁਰਸੀ 'ਤੇ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹੈ। ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਭੇਟ ਕਰਨ ਲਈ ਨੰਗੇ ਪੈਰੀਂ ਚਲ ਕੇ ਆਉਂਦੇ। ਸੰਤ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਿੱਖ ਦਾ ਸਿਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਅੱਗੇ ਹੀ ਝੁਕਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਦੇ ਅੱਗੇ। ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਉਹ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਜਾਂ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਹੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਘਟਨਾ ਦੇ ਕੁਝ ਦਿਨ ਪਿੱਛੋਂ ਹੀ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਨਿਰੰਕਾਰੀਆਂ ਆਈ.ਏ.ਐਸ. ਹਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਛੀਨਾ, ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਦਾ

ਮੁੱਖ ਸਕੱਤਰ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਆਈ.ਏ.ਐਸ. ਨਿਰੰਜਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਦਾ ਡੀ.ਸੀ. ਲਗਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂਕਿ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਅੱਗੇ ਵਧ ਰਹੇ ਕਦਮਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕਿਆ ਜਾ ਸਕੇ ਜੋ ਕਿ ਕੇਵਲ ਨਿਰੰਕਾਰੀਆਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਲਗਾਈ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਦਾ ਵੀ ਸਖ਼ਤ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ ਸੀ।

ਇਹਨਾਂ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਦੇ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਪਿਛੋਂ ਹੀ ਸੰਤ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ 12 ਅਗਸਤ, 1977 ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਸਮਾਗਮ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣ ਲਈ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਲੁਧਿਆਣੇ ਨੇੜੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਕਾਰ ਹਾਦਸੇ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਸੰਤ ਜੀ ਸਖ਼ਤ ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਹੋ ਗਏ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਨਾਜ਼ੁਕ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਬਰਾਊਨ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਪਰ ਡਾਕਟਰਾਂ ਦੀ ਸਖ਼ਤ ਮਿਹਨਤ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਜ਼ਖ਼ਮਾਂ ਦੀ ਤਾਬ ਨਾ ਸਹਾਰਦੇ ਹੋਏ ਉਹ 16 ਅਗਸਤ 1977 ਨੂੰ ਪ੍ਰਲੋਕ ਸਿਧਾਰ ਗਏ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਜਾਨਸ਼ੀਨ ਵਜੋਂ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਚੋਣ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਸੰਤ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਦੂਸਰੇ ਦੇ ਮੌਕੇ 'ਤੇ 25 ਅਗਸਤ ਨੂੰ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਟਕਸਾਲ ਦੇ 14ਵੇਂ ਜੱਥੇਦਾਰ ਥਾਪ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੁਰਦਰਸ਼ਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਚੌਂਕ ਮਹਿਤਾ ਵਿਖੇ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਸਮਾਗਮ ਹੋਇਆ। ਦਸਤਾਰਬੰਦੀ ਦੀ ਰਸਮ ਬਾਬਾ ਠਾਕੁਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦਸਤਾਰ ਭੇਂਟ ਕਰਕੇ ਅਦਾ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਉਪਰੰਤ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਜੱਥੇਦਾਰਾਂ, ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬਾਨ, ਸਿੱਖ ਸੰਪਰਦਾਵਾਂ, ਨਿਹੰਗ ਜੱਥੇਬੰਦੀਆਂ, ਧਾਰਮਿਕ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਸਭਾ ਸੁਸਾਇਟੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਸਿਰੋਪਾਓਂ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ।

ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਟਕਸਾਲ ਦੀ ਜੱਥੇਦਾਰੀ ਸੰਭਾਲਿਆਂ ਅਜੇ 8 ਮਹੀਨੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਏ ਕਿ ਖ਼ਾਲਸੇ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਵਜੋਂ ਜਾਣੇ ਜਾਂਦੇ ਕੇਂਦਰੀ ਅਸਥਾਨ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿੱਚ ਬਾਦਲ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਨਕਲੀ ਨਿਰੰਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸਮਾਗਮ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇ ਦਿੱਤੀ, ਉਹ ਵੀ ਖ਼ਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੇ ਸਾਜਣਾ ਦਿਵਸ ਦੇ ਮੌਕੇ 'ਤੇ। ਇਸ ਦੀ ਸੂਚਨਾ ਮਿਲ ਜਾਣ ਉਪਰੰਤ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਜਾਣ ਦਾ ਬਣਾਇਆ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਜੱਥੇ ਸਮੇਤ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਆ ਗਏ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਦੀਵਾਨ ਹਾਲ ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ 13 ਅਪ੍ਰੈਲ ਵਿਸਾਖੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਸਮਾਗਮ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਇੱਕ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆ ਕੇ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ, ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਅਤੇ ਪੰਥਕ ਮਰਿਆਦਾ ਵਿਰੁੱਧ ਕੂੜ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਜਲੂਸ ਕੱਢਿਆ ਅਤੇ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਮੁਖੀ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਘਰਵਾਲੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਪਾਲਕੀ ਬਰਾਬਰ ਕੁਰਸੀਆਂ ਡਾਹ ਕੇ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਸਨ ਅਤੇ ਹੁਣ ਬੀ-ਬਲਾਕ, ਰੇਲਵੇ ਕਾਲੋਨੀ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਚਾਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਥੇ ਕਿ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਪੰਡਾਲ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਉਠ ਕੇ ਜੱਥੇਦਾਰ ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ ਉਮਰਾਨੰਗਲ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਵਿੱਚ ਮੰਤਰੀ ਹਨ ਇਹ ਕੂੜ ਪ੍ਰਚਾਰ ਰੁਕਵਾਉਣ, ਪਰ ਜੱਥੇਦਾਰ ਨੇ ਇਸ ਮਸਲੇ ਵਿੱਚ ਦਖ਼ਲ ਦੇਣ ਤੋਂ

ਸਾਫ਼ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਉਪਰੰਤ ਆਪਸੀ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰੇ ਪਿਛੋਂ ਭਾਈ ਫੌਜਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਅਤੇ ਅਖੰਡ ਕੀਰਤਨੀ ਜੱਥੇ ਦੇ ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਜੱਥਾ ਇਹ ਕੂੜ ਪ੍ਰਚਾਰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਚੱਲ ਪਿਆ। ਜੱਥਾ ਅਜੇ ਸਮਾਗਮ ਤੋਂ ਕੋਈ ਅੱਧਾ ਕਿੱਲੋਮੀਟਰ ਦੂਰ ਸੀ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਤਿਆਰ ਬੈਠੇ ਨਿਰੰਕਾਰੀਆਂ ਦੇ ਗੂੰਡਿਆਂ ਨੇ ਗੋਲੀ ਚਲਾ ਦਿੱਤੀ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ 13 ਸਿੰਘ ਸ਼ਹੀਦ ਅਤੇ ਦੋ ਦਰਜਨ ਤੋਂ ਵੱਧ ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਹੋ ਗਏ ਸਨ, ਪਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਤੁਰੰਤ ਕੋਈ ਦਖ਼ਲ ਨਾ ਦਿੱਤਾ। ਇਹ ਸਮਾਗਮ ਸ਼ਾਮ ਦੇ ਛੇ ਵਜੇ ਤਕ ਚੱਲਦਾ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਸਮਾਪਤੀ ਉਪਰੰਤ ਡੀ.ਸੀ. ਨਿਰੰਜਨ ਸਿੰਘ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਮੁਖੀ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਪਤਨੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਕਾਰ ਵਿੱਚ ਬਿਠਾ ਕੇ ਹਰਿਆਣੇ ਦੀ ਸਰਹੱਦ ਅੰਦਰ ਛੱਡ ਆਇਆ, ਜਦਕਿ ਚਾਹੀਦਾ ਇਹ ਸੀ ਕਿ, ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਹੀ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ। ਪਰ ਇਹ ਕਾਰਵਾਈ ਨਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਗ਼ਮ ਤੇ ਗੁੱਸੇ ਦੀ ਲਹਿਰ ਫੈਲ ਗਈ।

ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਇਸ ਘਟਨਾ ਲਈ ਬਾਦਲ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਠਹਿਰਾਇਆ। ਵਧ ਰਹੇ ਰੋਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਬਾਦਲ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੀ ਅਕਾਲੀ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਨੇ ਇਹ ਭਾਂਪ ਲਿਆ ਕਿ ਜੇ ਕੋਈ ਸਖ਼ਤ ਕਾਰਵਾਈ ਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਤਾਂ ਇਹ ਗੁੱਸੇ ਦੀ ਲਹਿਰ ਬਾਰੂਦ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ 22 ਅਪ੍ਰੈਲ ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਦੀਵਾਨ ਹਾਲ ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਨਕਲੀ ਨਿਰੰਕਾਰੀਆਂ ਹੱਥੋਂ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਏ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਭੇਟ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਲਈ ਹੋਏ ਸਮਾਗਮ ਦੌਰਾਨ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਬੜੇ ਸਪਸ਼ਟ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, “ਸਾਡੀ ਇਹ ਪ੍ਰਤਿੱਗਿਆ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦਾ ਖ਼ੂਨ ਅਜਾਈਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਦੇਵਾਂਗੇ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਅਪਮਾਨ ਨਹੀਂ ਸਹਾਰਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਸਾਨੂੰ ਆਸ ਹੈ ਕਿ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਨਿਆਂ ਦੇਵੇਗਾ ਪਰ ਜੇਕਰ ਨਿਆਂ ਨਾ ਮਿਲਿਆ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਇਸ ਕੁਫ਼ਰ ਵਿਰੁੱਧ ਜੰਗ ਛੇੜ ਦੇਵਾਂਗੇ।” ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਇਸ ਸਪਸ਼ਟ ਤਾੜਨਾ ਪਿਛੋਂ 10 ਜੂਨ, 1978 ਈ. ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਸ਼ਹੀਦੀ ਪੁਰਬ ਸਮੇਂ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਨਕਲੀ ਨਿਰੰਕਾਰੀਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਜਾਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਨੂੰ ਨਿਰੰਕਾਰੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਰੋਟੀ-ਬੋਟੀ ਦੀ ਸਾਂਝ ਤੋੜਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਮੁਕੰਮਲ ਬਾਈਕਾਟ ਕਰਨ ਦੀ ਹਦਾਇਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਪਰ ਸਰਕਾਰ ਵਿੱਚ ਭਾਈਵਾਲ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਵੱਲੋਂ ਇਹ ਘੁਰਕੀ ਦੇਣ ਉਪਰੰਤ ਹੀ 17 ਜੂਨ 1978 ਈ. ਨੂੰ ਸਰਕਾਰੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਹ ਐਲਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਮੰਨਣ ਲਈ ਉਹ ਹੀ ਸਿੱਖ ਪਾਬੰਦ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਹੈ। ਜਿਸ ਤੋਂ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਹੀ ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਵੀ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਨਹੀਂ ਹੈ।

16 ਅਗਸਤ, 1978 ਈ. ਨੂੰ ਸੰਤ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਬਰਸੀ ਦੇ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੁਰਦਰਸ਼ਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਚੌਂਕ ਮਹਿਤਾ ਵਿਖੇ ਰੱਖੇ ਹੋਏ ਸਮਾਗਮ ਦੌਰਾਨ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਇਹ ਐਲਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਉਹ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ

ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ 20 ਅਗਸਤ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦਾ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਭਵਨ ਬੰਦ ਕਰਵਾ ਦੇਣਗੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਹੀ ਬਾਬਾ ਬਕਾਲਾ ਵਿਖੇ ਰੱਖੜ ਪੁੰਨਿਆ ਦੇ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਅਕਾਲੀ ਕਾਨਫਰੰਸ ਦੌਰਾਨ ਜੱਥੇਦਾਰ ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ ਉਮਰਨੰਗਲ ਦੇ ਅੰਦਰ ਬੈਠਾ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, "ਮੈਂ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਹਿਨਾਂ ਵਾਂ, ਤੂੰ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਭਵਨ ਬੰਦ ਕਰਵਾਈਂ, ਮੈਂ ਖੁੱਲ੍ਹਵਾਵਾਂਗਾ। ਬੰਦ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਗੋਲੀਆਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਵੀ ਕਰਨਾ ਪੈ ਸਕਦਾ ਏ।" ਉਮਰਨੰਗਲ ਦੇ ਇਹ ਕਹਿਣ ਦੀ ਢਿੱਲ੍ਹ ਸੀ ਕਿ ਪੰਡਾਲ ਵਿੱਚ ਬੈਠੇ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਉੱਠ ਕੇ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਉਮਰਨੰਗਲ ਦੀ ਧੀ ਦੀ, ਭੈਣ ਦੀ ਕਰਦੇ ਸਟੇਜ ਵੱਲ ਵਧਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੇ ਪੱਥਰ ਵੀ ਚਲਾਏ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਭਗਦੜ ਮੱਚ ਗਈ। ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਬੜੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਾਲ ਉਮਰਨੰਗਲ ਨੂੰ ਘੇਰੇ ਵਿੱਚ ਲੈ ਕੇ ਬਾਹਰ ਕੱਢਿਆ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੱਥੇਦਾਰ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਤੁੜ ਦੇ ਇਸ ਐਲਾਨ ਪਿਛੋਂ ਮਾਹੌਲ ਕੁਝ ਸ਼ਾਂਤ ਹੋਇਆ ਕਿ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਉਹ ਖੁਦ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਭਵਨ ਬੰਦ ਕਰਵਾਉਣ ਜਾਣਗੇ।

ਸੰਤਾਂ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੇ ਐਲਾਨ ਮੁਤਾਬਕ 20 ਅਗਸਤ ਨੂੰ ਜੱਥੇਦਾਰ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਤੁੜ, ਬਾਬਾ ਦਇਆ ਸਿੰਘ ਸੁਰ ਸਿੰਘ ਵਾਲੇ, ਬਾਬਾ ਉੱਤਮ ਸਿੰਘ ਖਡੂਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਨਿਹੰਗ ਬਾਬਾ ਬਿਕਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਵੀ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਭਵਨ ਵੱਲ ਚਲਣ ਵਾਲੇ ਜੱਥੇ ਵਿੱਚ ਆ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ। ਅਜੇ ਜੱਥਾ ਤੁਰਿਆ ਹੀ ਸੀ ਕਿ ਡੀ.ਸੀ. ਨੇ ਆ ਕੇ ਭਰੋਸਾ ਦਿਵਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਭਵਨ ਬੰਦ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਭਰੋਸੇ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਜੱਥੇਦਾਰ ਤੁੜ ਭਵਨ ਬੰਦ ਹੋਣ ਦੇ ਡੀ.ਸੀ. ਦੇ ਦਾਅਵੇ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਨ ਲਈ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਗਏ ਅਤੇ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਆ ਕੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਹ ਇਹ ਤਸੱਲੀ ਕਰ ਆਏ ਹਨ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਭਵਨ ਵਾਕਿਆ ਹੀ ਬੰਦ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਥੇ ਇਹ ਗੱਲ ਵੀ ਵਰਨਣਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਮੁਖੀ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਪੁੱਛ-ਗਿੱਛ ਲਈ ਪੁਲਿਸ ਰਿਮਾਂਡ 'ਤੇ ਜਦ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਮੈਂ ਅਤੇ ਸ. ਹਰਬੀਰ ਸਿੰਘ 'ਭੈਵਰ' ਹਰ ਰੋਜ਼ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਭਵਨ ਜਾਂਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਪੁੱਛ-ਗਿੱਛ ਕੇਂਦਰ ਵਿੱਚ ਪੁੱਛ-ਗਿੱਛ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪੁਲਿਸ ਉਸਨੂੰ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਭਵਨ ਭੇਜ ਦਿੰਦੀ ਸੀ।

ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਮੁਖੀ ਦਾ ਵਕੀਲ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੰਦਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਦੋਵੇਂ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਭਵਨ ਜਾਂਦੇ ਤਾਂ ਓਥੋਂ ਦਾ ਮੁੱਖ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਜੁਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਾਡਾ ਸਵਾਗਤ ਕਰਦਾ ਅਤੇ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਬਿਠਾ ਕੇ ਚਾਹ-ਪਾਣੀ ਲੈਣ ਦੇ ਬਹਾਨੇ ਬਾਹਰ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ। ਇੱਕ ਹੋਰ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਆ ਕੇ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਬੈਠ ਜਾਂਦਾ, ਇਧਰ ਉਧਰ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਪਿੱਛੋਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਮਿਸ਼ਨ ਵੱਲ ਗੱਲ ਤੋਰ ਲੈਂਦਾ, ਸਾਨੂੰ ਚਾਹ ਨਾਲ ਵਧੀਆ ਬਿਸਕੁਟ ਤੇ ਨਮਕੀਨ ਭੁਜੀਆ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਅੱਧਾ-ਕੁ ਘੰਟਾ ਪਿਛੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬੈਠਾ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਉੱਠ ਕੇ ਚਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਆ ਕੇ ਬੈਠ ਜਾਂਦਾ। ਜਿੱਥੋਂ ਪਹਿਲੇ ਨੇ ਗੱਲ ਛੱਡੀ ਸੀ ਓਥੋਂ ਹੀ ਉਹ ਅੱਗੇ ਤੋਰਦਾ। ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਨੂੰ ਠੀਕ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ ਪੂਰਾ ਜ਼ੋਰ ਲਗਾ ਰਹੇ ਸੀ।

ਇੱਕ ਦਿਨ ਭੈਰਵ ਮੈਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਆਪਾਂ ਇਥੇ ਆਉਣਾ ਬੰਦ ਕਰ ਦੇਈਏ, ਕਿਤੇ ਇਹ ਨਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਖ਼ਬਰਾਂ ਇਕੱਠੀਆਂ ਕਰਦੇ-ਕਰਦੇ ਆਪ ਵੀ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਬਣ ਜਾਈਏ। ਵਕੀਲ ਤੋਂ ਟੈਲੀਫ਼ੋਨ 'ਤੇ ਹੀ ਪੁੱਛ-ਗਿੱਛ ਸੰਬੰਧੀ ਹੁਕਾਰੀ ਲੈ ਲਿਆ ਕਰਾਂਗੇ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਹੋਰ ਪੱਤਰਕਾਰ ਕਰਦੇ ਸਨ।” ਦਸ ਦਿਨ ਇਹ ਪੁੱਛ-ਗਿੱਛ ਦਾ ਸਿਲਸਿਲਾ ਚੱਲਦਾ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਉਪਰੰਤ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੋਂ ਗੋਲੀ-ਕਾਂਡ ਸੰਬੰਧੀ ਕੇਸ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਬਦਲ ਕੇ ਹਰਿਆਣਾ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਦੀ ਸਾਰੀ ਸੁਣਵਾਈ ਕਰਨਾਲ ਦੀ ਵਿਦੇਸ਼ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਹੋਈ ਅਤੇ ਲਾਲਾ ਜਗਤ ਨਾਰਾਇਣ ਤੇ ਜਥੇਦਾਰ ਉਮਰਾਨੰਗਲ ਵੱਲੋਂ ਨਿਰੰਕਾਰੀਆਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਭੁਗਤ ਜਾਣ ਉਪਰੰਤ ਜੱਜ ਨੇ ਕੇਵਲ ਕੇਸ ਹੀ ਖ਼ਾਰਜ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਸਗੋਂ ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਵੀ ਤਾੜਨਾ ਕੀਤੀ ਕਿ ਅਗੋਂ ਤੋਂ ਉਹ ਇਸ ਕੇਸ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਝੂਠੇ ਕੇਸਾਂ ਵਿੱਚ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਫਸਾਉਣ ਤੋਂ ਗੁਰੇਜ਼ ਕਰੇ।

ਭਾਵੇਂ 4 ਜਨਵਰੀ 1980 ਤਕ ਇਹ ਕੇਸ ਚੱਲਦਾ ਰਿਹਾ ਪਰ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲੋਂ ਹੀ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ ਨਿਰੰਕਾਰੀਆਂ ਦੇ ਕੂੜ ਸਮਾਗਮਾਂ ਦੀ ਫੂਕ ਕੱਢ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। 25 ਸਤੰਬਰ 1978 ਨੂੰ ਯੂ.ਪੀ. ਵਿੱਚ ਆਜ਼ਮਗੜ੍ਹ ਅਤੇ ਇਲਾਹਾਬਾਦ, 26 ਸਤੰਬਰ 1978 ਈ. ਨੂੰ ਕਾਨਪੁਰ ਅਤੇ 4 ਨਵੰਬਰ 1978 ਈ. ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਵਿਖੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਵਿਰੋਧ ਅੱਗੇ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਟਿਕ ਨਾ ਸਕੇ, ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਵੀ ਦੇਣੀਆਂ ਪਈਆਂ ਸਨ। ਜਨਵਰੀ 1980 ਈ. ਵਿੱਚ ਹੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਟੁੱਟ ਜਾਣ ਪਿਛੋਂ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਫਿਰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਬਣ ਗਈ ਅਤੇ ਆਰ.ਐਸ.ਐਸ. ਦੇ ਕੱਟੜ ਸਮਰਥਕ ਤੇ ਕੁਟਲ ਨੀਤੀ ਘਾੜੇ ਟੀ.ਐਸ. ਚਤੁਰਵੇਦੀ ਨੂੰ ਕੇਂਦਰੀ ਗ੍ਰਹਿ ਸਕੱਤਰ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ, ਜਿਸਦੀ ਰਿਪੋਰਟ 'ਤੇ 17 ਫਰਵਰੀ 1980 ਈ. ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਬਾਦਲ ਸਰਕਾਰ ਤੋੜ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਜੋ ਕਿ 20 ਜੂਨ, 1977 ਈ. ਨੂੰ ਰਾਜਸੀ ਸੱਤਾ 'ਤੇ ਕਾਬਜ਼ ਹੋਈ ਸੀ।

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਗੋਲੀਕਾਂਡ ਦਾ ਬਦਲਾ ਲੈਣ ਲਈ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਭਾਈ ਕਾਬਲ ਸਿੰਘ ਨੇ 24 ਅਪ੍ਰੈਲ 1980 ਈ. ਨੂੰ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਮੁਖੀ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਉਸਦੇ ਹੈੱਡ-ਕੁਆਟਰ ਦਿੱਲੀ ਵਿੱਚ ਦਾਖ਼ਲ ਹੋ ਕੇ ਗੋਲੀਆਂ ਨਾਲ ਉਡਾ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਗੋਲੀਕਾਂਡ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਠਹਿਰਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰੀ ਜਾਂਚ ਬਿਊਰੋ ਦੇ ਡੀ.ਆਈ.ਜੀ. ਸ਼ੇਖਰ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਸੀਨੀਅਰ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੇ 5 ਮਈ 1980 ਨੂੰ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਦਫ਼ਤਰ ਵਿੱਚ ਸੰਤਾਂ ਤੋਂ ਪੁੱਛ-ਗਿੱਛ ਕੀਤੀ। ਵੰਨਗੀ ਵਜੋਂ ਇਸ ਪੁੱਛ-ਗਿੱਛ ਦੌਰਾਨ ਹੋਈ ਗੱਲਬਾਤ ਦੇ ਕੁਝ ਅੰਸ਼ ਇਥੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ:

ਸ਼ੇਖਰ: ਤੁਹਾਡਾ ਮਿਲਾਪ ਕਿਸ-ਕਿਸ ਨਾਲ ਹੈ?

ਸੰਤ ਜੀ: ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਖੜਕ ਸਿੰਘ ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਵਾਲੇ, ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਉੱਤਮ ਸਿੰਘ ਖਡੂਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੇ, ਸੰਤ ਬੀਰ ਬਿਕਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਾਲੇ,

ਸੰਤ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਪਿੰਡ ਰੋਡੇ, ਸੰਤ ਦੀਵਾਨ ਸਿੰਘ ਛਾਬੜੀ ਸਾਹਿਬ
ਵਾਲੇ, ਸੰਤ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਸਰਹਾਲੀ ਵਾਲੇ, ਬਾਬਾ ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਬਾਬਾ
ਬਕਾਲਾ ਵਾਲੇ ਆਦਿ।

ਸ਼ੇਖਰ: ਇਹ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਮਹਾਤਮਾ ਹਨ।

ਸੰਤ ਜੀ: ਹੋਰ ਮੈਂ ਬਲੈਕ ਤਾਂ ਕਰਦਾ ਨਹੀਂ ਜੋ ਕਿਸੇ ਬਲੈਕੀਏ, ਚੋਰ ਜਾਂ ਸਮੱਗਲਰ
ਦਾ ਨਾਂ ਲਵਾਂ।

ਸ਼ੇਖਰ: ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਹਥਿਆਰ ਹਨ, ਕਾਰਬਾਈਨਾਂ ਹਨ ?

ਸੰਤ ਜੀ: ਹਥਿਆਰ ਜ਼ਰੂਰ ਹਨ, ਪਰ ਮੇਰੇ ਨਾਂ ਕੋਈ ਵੀ ਨਹੀਂ।

ਸ਼ੇਖਰ: ਕਿੰਨੀਆਂ ਕਾਰਬਾਈਨਾਂ ਹਨ ?

ਸੰਤ ਜੀ: ਜਿੰਨੀਆਂ ਦੇ ਤੁਸੀਂ ਲਾਇਸੈਂਸ ਬਣਾਏ ਹਨ। ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਸਾਡੀਆਂ
ਹਨ, ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਮੰਗ ਲਈਏ, ਕੋਈ ਨਾਂਹ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ।

ਸ਼ੇਖਰ: ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਜਾਣਦੇ ਹੋ ?

ਸੰਤ ਜੀ: ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਆਉਣ 'ਤੇ ਦੱਸ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਨਾਂ ਵਾਲਾ ਇੱਕੋ
ਤਾਂ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਸ਼ੇਖਰ: ਤੁਹਾਡੇ ਕਿੰਨੇ ਪੈਰੋਕਾਰ ਹਨ ?ਦਦਦਦਦਦ

ਸੰਤ ਜੀ: ਮੇਰਾ ਕੋਈ ਪੈਰੋਕਾਰ ਨਹੀਂ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਪੈਰੋਕਾਰ ਹਨ।

ਪੁੱਛ-ਗਿੱਛ ਦੌਰਾਨ ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਆਏ ਇਹਨਾਂ ਉੱਚ-ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੇ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ
ਫਸਾਉਣ ਲਈ ਪੂਰੀ ਵਾਹ ਲਾਈ ਪਰ ਕੁਝ ਹੱਥ-ਪੱਲੇ ਨਾ ਪਿਆ ਅਤੇ ਹਾਰ-ਹੰਭ ਕੇ
ਵਾਪਸ ਦਿੱਲੀ ਚਲੇ ਗਏ।

ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਨੇ 7 ਜੂਨ 1980 ਈ. ਨੂੰ ਗਿਆਨੀ ਜ਼ੈਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕੇਂਦਰੀ ਗ੍ਰਹਿ
ਮੰਤਰੀ ਤੇ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਜੋ ਇੱਕ ਦੂਜੇ
ਦੇ ਕੱਟੜ ਵਿਰੋਧੀ ਸਨ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਹੀ ਸ. ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਨੇ ਅਕਾਲੀ
ਦਲ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਜਥੇਦਾਰ ਜਗਦੇਵ ਸਿੰਘ ਤਲਵੰਡੀ ਵਿਰੁੱਧ ਬਗ਼ਾਵਤ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ
ਇੱਕ ਸਾਧ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸੰਗਰੂਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਲੌਗੋਵਾਲ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਲਿਆ ਕੇ ਪ੍ਰਧਾਨ
ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਯਤਨ ਅਰੰਭ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਬਾਦਲ ਦਾ ਪੱਲੜਾ ਭਾਰੀ ਵੇਖ ਕੇ ਗੁਰਚਰਨ
ਸਿੰਘ ਟੋਹੜੇ ਨੇ ਵੀ ਜਥੇਦਾਰ ਤਲਵੰਡੀ ਦਾ ਸਾਥ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ। ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੋਫ਼ਾੜ
ਹੋ ਗਿਆ। ਕਿਉਂਕਿ ਜਥੇਦਾਰ ਤਲਵੰਡੀ ਨੇ ਸੰਤ ਲੌਗੋਵਾਲ ਨੂੰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਨਣ ਤੋਂ
ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮਤੇ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਇਕੱਲਿਆਂ
ਹੀ ਮੋਰਚਾ ਲਗਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਜਥੇ ਦਿੱਲੀ ਨੂੰ ਭੇਜਦੇ ਰਹੇ।
ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਸ ਜਥੇਦਾਰ ਨੂੰ ਵੀ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਉਹ ਅਗਸਤ 1982
ਈ. ਤਕ ਤਿਹਾੜ ਜੇਲ੍ਹ ਦਿੱਲੀ ਵਿੱਚ ਰਹੇ। ਉੱਪਰ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਮੁੱਖੀ ਦੇ ਕਤਲ ਪਿੱਛੋਂ
ਵੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਗੁੱਸਾ ਠੰਢਾ ਨਾ ਪਿਆ ਅਤੇ ਤਿੰਨ ਮੋਟਰ ਸਾਈਕਲ ਸਵਾਰਾਂ ਨੇ ਨਿਰੰਕਾਰੀ
ਕਾਡ ਦੇ ਮੁੱਖ ਗਵਾਹ ਲਾਲਾ ਜਗਤ ਨਾਰਾਇਣ ਨੂੰ ਲੁਧਿਆਣਾ ਤੋਂ ਜਲੰਧਰ ਆਉਂਦੇ
ਨੂੰ ਘੇਰ ਕੇ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜੋ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਕੇਸਰੀ ਗਰੁੱਪ ਦੇ ਅਖਬਾਰਾਂ ਦਾ ਮੱਖ

ਸੰਪਾਦਕ ਵੀ ਸੀ ਅਤੇ ਇੰਨਾ ਅੱਗੇ ਵਧ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਸਨੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਅਜਨੌਹਾ ਨੂੰ ਵੀ ਗੱਦਾਰ ਲਿਖਣ ਤੋਂ ਸੰਕੋਚ ਨਾ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਕਤਲ ਕਾਂਡ ਲਈ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਭਤੀਜੇ ਭਾਈ ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਦਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਅਭਿਆਸੀ ਅਤੇ ਭਾਈ ਨਛੱਤਰ ਸਿੰਘ ਰੋਡੇ ਨੂੰ ਨਾਮਜ਼ਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਲਾਲੇ ਦੇ ਕਤਲ ਉਪਰੰਤ ਮੋਟਰ ਸਾਈਕਲ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਇਸ 'ਤੇ ਸਵਾਰ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਭੱਜਣਾ ਪਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਚਿੱਕੜ ਵਿੱਚ ਫਸ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਇੱਕ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਫੜ ਕੇ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਦੀ ਸ਼ਨਾਖਤ ਨਛੱਤਰ ਸਿੰਘ ਵਜੋਂ ਹੋਈ। ਇਸੇ ਕਤਲ ਦੀ ਆੜ ਵਿੱਚ ਹੀ ਲੁਧਿਆਣਾ ਪੁਲਿਸ ਵੱਲੋਂ ਸੰਤਾਂ 'ਤੇ ਸਾਜਿਸ਼ ਰਚਣ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਲਗਾ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਵਾਰੰਟ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਏ ਗਏ ਅਤੇ ਪਟਿਆਲਾ ਰੋਜ਼ ਦੇ ਡੀ.ਆਈ.ਜੀ. ਡੀ. ਐਸ. ਮਾਂਗਟ ਅਤੇ ਡੀ.ਆਈ.ਜੀ. ਆਰ.ਡੀ. ਭੱਟੀ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਭਾਰੀ ਫ਼ੋਰਸ ਨੇ ਹਰਿਆਣੇ ਦੇ ਪਿੰਡ ਚੰਦੋ-ਕਲਾਂ ਵਿਖੇ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਜਿਥੇ ਕਿ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਵੱਲੋਂ ਗੁਰਮਤਿ ਸਮਾਗਮ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸੂਹ ਮਿਲ ਜਾਣ 'ਤੇ ਸੰਤ ਕੁਝ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਓਥੋਂ ਨਿਕਲ ਗਏ। ਰੋਹ ਵਿੱਚ ਆਏ ਪੁਲਸੀਆਂ ਨੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ੀ ਲਈ। ਬੇਗੁਨਾਹ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ-ਕੁੱਟਿਆ ਅਤੇ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਦੋ ਬੱਸਾਂ ਸਾੜ ਦਿੱਤੀਆਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਧਾਰਮਿਕ ਪੁਸਤਕਾਂ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਗੁਟਕੇ ਤੇ ਪੋਥੀਆਂ ਸਨ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੁਰਦਰਸ਼ਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਮਹਿਤਾ ਵਿਖੇ 16 ਸਤੰਬਰ 1981 ਈ. ਨੂੰ ਸੰਤਾਂ ਤੋਂ ਵਾਰੰਟ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਦੀ ਤਾਮੀਲ ਕਰਵਾਈ ਪਰ ਤਾਮੀਲ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਇਹ ਸ਼ਰਤ ਰੱਖ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਉਹ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਇਕੱਠ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਹੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਦੇਣਗੇ ਅਤੇ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਵਾਸਤੇ ਕੋਈ ਸਿੱਖ ਪੁਲਿਸ ਅਫਸਰ ਹੀ ਆਵੇ।

ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਦਾ ਵਿਸਤਾਰ ਵੱਖਰਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਘਟਨਾ ਹੋ ਵਾਪਰੀ ਸੀ। ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਤਾਂ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿਖੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਅਕਾਲੀ ਲੀਡਰ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ।

20 ਸਤੰਬਰ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ 26 ਸਤੰਬਰ ਤਕ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਪੁਲਿਸ ਹਿਰਾਸਤ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਲਾਲਾ ਜਗਤ ਨਾਰਾਇਣ ਦੇ ਕਤਲ ਕੇਸ ਸੰਬੰਧੀ ਪੁੱਛ-ਗਿੱਛ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ। ਪਰ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਹੱਥ ਕੁਝ ਨਾ ਪਿਆ ਅਤੇ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਫ਼ਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਜੇਲ੍ਹ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਥੋਂ 15 ਅਕਤੂਬਰ ਨੂੰ ਸੰਤ ਬਿਨਾਂ ਸ਼ਰਤ ਰਿਹਾਅ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਉਹ ਜਲੂਸ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿੱਚ ਓਥੋਂ ਚੱਲੇ। ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸੰਗਤਾਂ ਸੜਕ 'ਤੇ ਖੜ੍ਹੀਆਂ ਸਨ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਮੱਥਾ ਟੇਕਣ ਉਪਰੰਤ ਸੰਤ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੁਰਦਰਸ਼ਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਮਹਿਤਾ ਚਲੇ ਗਏ। ਕੋਈ ਸਬੂਤ ਨਾ ਮਿਲਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਪਿੱਛਾ ਨਾ ਛੱਡਿਆ ਅਤੇ 26 ਦਸੰਬਰ 1981 ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਮਰਥਕਾਂ ਦੇ ਹਥਿਆਰਾਂ ਦੇ ਲਾਇਸੈਂਸ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਕੁਝ ਚਿਰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੁਰਦਰਸ਼ਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿਖੇ ਆਰਾਮ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ

ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਆਪਣੇ ਜੱਥੇ ਸਮੇਤ ਬੰਬਈ ਚਲੇ ਗਏ ਅਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਦਾਦਰ ਵਿੱਚ ਕਥਾ-ਕੀਰਤਨ ਆਰੰਭ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਡੀ.ਐਸ.ਪੀ. ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੀ ਪੁਲਿਸ ਓਥੇ ਵੀ ਪਹੁੰਚ ਗਈ ਅਤੇ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਪੁਲਿਸ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਨੂੰ ਘੇਰਾ ਪਾ ਲਿਆ। ਜਦੋਂ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਘੇਰੇ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਬਾਬਾ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਮਾਨੋਚਾਹਲ ਨੂੰ, ਜਿਥੇ ਉਹ ਆਪ ਬਿਰਾਜਦੇ ਸਨ, ਓਥੇ ਬਿਠਾ ਦਿੱਤਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਕੱਦ-ਕਾਠ ਦੇ ਪੱਖੋਂ ਉਹ ਵੀ ਸੰਤਾਂ ਜਿੰਨਾ ਜਵਾਨ ਸੀ। ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਡਰਾਈਵਰ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਰਹਿਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਅਤੇ ਮੌਕਾ ਮਿਲਦਿਆਂ ਹੀ ਉਸਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲ ਆਏ। ਦੋ ਸਿੰਘ ਹੋਰ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸਨ। ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਡਰਾਈਵਰ ਭਾਈ ਦਾਰਾ ਸਿੰਘ ਬਹੁਤ ਹੁਸ਼ਿਆਰ ਸੀ। ਉਹ ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਚਕਮਾ ਦੇ ਕੇ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਹਿਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਲੈ ਆਇਆ। ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਦੇ ਆਖਰੀ ਬੈਰੀਅਰ 'ਤੇ ਨਾਕਾ ਲੱਗਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਜਿਥੇ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਗੱਡੀ ਰੋਕਣ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ। ਗੱਡੀ ਰੁਕਦਿਆਂ ਹੀ ਡਰਾਈਵਰ ਦਾਰਾ ਸਿੰਘ ਹੇਠਾਂ ਉੱਤਰ ਗਏ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਦੋ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਆਉਣ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਹ ਤਿੰਨੋਂ ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੂਰ ਬੈਠੇ ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਵੱਲ ਹੋ ਤੁਰੇ ਅਤੇ ਸੰਤ ਗੱਡੀ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਪੈਦਲ ਹੀ ਸੜਕ-ਸੜਕ ਤੁਰ ਪਏ। ਰਾਤ ਦਾ ਹਨੇਰਾ ਸੀ। ਪੁਲਿਸ ਵਾਲੇ ਡਰਾਈਵਰ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਕਿ ਗੱਡੀ ਵਿੱਚ ਚਾਰ ਬੰਦੇ ਸਵਾਰ ਸਨ। ਉਹ ਕਹੇ ਕਿ ਉਹ ਤਿੰਨੇ ਹੀ ਸਨ। ਇਹ ਝਗੜਾ ਕੋਈ 15-20 ਮਿੰਟ ਪਿਆ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਸੰਤ ਇੱਕ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਅੱਗੇ ਪੈਦਲ ਹੀ ਜਾ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਓਥੋਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬਿਠਾ ਕੇ ਡਰਾਈਵਰ ਨੇ ਗੱਡੀ ਭਜਾ ਲਈ ਅਤੇ 24 ਘੰਟੇ ਲਗਾਤਾਰ ਗੱਡੀ ਚੱਲਦੀ ਰਹੀ।

ਡਰਾਈਵਰ ਨੇ ਲੁਧਿਆਣੇ ਆ ਕੇ ਬਰੇਕ ਲਗਾਈ। ਸ. ਤੇਜਵੰਤ ਸਿੰਘ ਗ੍ਰੇਵਾਲ ਦੇ ਘਰੋਂ ਜਲ-ਪਾਣੀ ਛਕਣ ਉਪਰੰਤ ਸੰਤ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੁਰਦਰਸ਼ਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਮਹਿਤਾ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਪਰ ਪੁਲਿਸ ਇਹ ਗੱਲ ਮੰਨਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਸੰਤਾਂ ਦੇ (ਆਸਣ) ਬਿਸਤਰੇ 'ਤੇ ਬਾਬਾ ਮਾਨੋਚਾਹਲ ਪਿਆ ਸੀ। ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਘੇਰੇ 'ਤੇ ਭਾਇਨਾਤ ਪੁਲਿਸ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਸੂਹੀਏ ਇਹੋ ਸਮਝਦੇ ਰਹੇ ਕਿ ਸੰਤ ਸੁੱਤੇ ਪਏ ਹਨ।

ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਪਹੁੰਚਣ ਦੀ ਸੂਚਨਾ ਮਿਲਣ ਉਪਰੰਤ ਮੈਂ ਅਤੇ ਇੱਕ-ਦੋ ਹੋਰ ਪੱਤਰਕਾਰ ਮਹਿਤਾ ਜਾ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਵੀ ਆਏ ਸਾਂ, ਪਰ ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਉਹ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿੱਚੋਂ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਆਏ, ਓਨਾ ਚਿਰ ਪੁਲਿਸ ਭੰਬਲਭੂਸੇ ਵਿਚ ਪਈ ਰਹੀ। ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਆਨੇ ਬਹਾਨੇ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਟੱਕਰ ਲੈਣ ਸੰਬੰਧੀ ਮਨ ਬਣਾ ਲਿਆ, ਜਿਸ ਦਾ ਆਰੰਭ ਭਾਈ ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨਾਗੋਕੇ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਉਪਰੰਤ ਹੋਇਆ, ਜਿਸਨੂੰ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਕਾਰਨ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰਕੇ ਇਸ ਲਈ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਦਾ ਬੱਟਲ ਸਮਰਥਕ ਹੈ। ਅਗੋਂ ਕੀ ਹੋਇਆ, ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ ਵਿਸਥਾਰ ਵੀ ਅੱਗੇ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

*

ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਕਤਲ ਕੇਸ

ਬਾਬਾ ਭਾਨ ਸਿੰਘ ਪਾਰਬੀ ਪੱਠੇ ਕੁਤਰਨ ਵਾਲੇ ਟੋਕੇ ਦੀ ਗਰਾਰੀ ਨੂੰ ਬੰਬ ਵਿੱਚ ਬਦਲਣ ਦਾ ਮਾਹਿਰ ਸੀ। ਉਹ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੁਰਦਰਸ਼ਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਮਹਿਤਾ ਦੇ ਲੰਗਰ ਹਾਲ ਵਿੱਚ ਬੰਬ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਰੱਖੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਟਕਸਾਲ ਦੇ ਕਿਸੇ ਸਿੰਘ ਦੀ ਅਣਗਹਿਲੀ ਕਾਰਨ ਅੱਗ ਲੱਗ ਗਈ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਬੰਬ ਚੱਲ ਗਏ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਉਸ ਥਾਂ 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਡੂੰਘਾ ਟੋਆ ਪੈ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਪਰਲੀ ਛੱਤ ਵੀ ਡਿੱਗ ਪਈ। ਦੋ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੇ ਮਾਰੇ ਜਾਣ ਦੀ ਚਰਚਾ ਸੀ। ਇਸ ਘਟਨਾ ਦਾ ਭੇਦ ਨਾ ਖੁੱਲ੍ਹ ਜਾਵੇ, ਇਸ ਲਈ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਡਰਾਈਵਰ ਭਾਈ ਦਾਰਾ ਸਿੰਘ ਪੂਨੀਆ ਅਤੇ ਭਾਈ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ “ਵੀਹ ਕਿੱਲੋ” ਭਾਨ ਸਿੰਘ ਪਾਰਬੀ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਥਾਂ ਤੇ ਲੈ ਗਏ। ਮਗਰੋਂ ਅਫਵਾਹਬਾਜ਼ੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਬਜ਼ੁਰਗ ਸੀ। ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਦੱਸਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਬਾਬਾ ਭਾਨ ਸਿੰਘ ਪਾਰਬੀ ਪੁਲੀਸ ਦੇ ਹੱਥ ਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਇਹ ਭੇਦ ਨਾ ਖੁੱਲ੍ਹ ਜਾਵੇ ਕਿ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਉਸ ਤੋਂ ਬੰਬ ਬਣਵਾ ਰਹੀ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ ਸ਼ਹੀਦ ਫੌਜਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਵਿਧਵਾ ਬੀਬੀ ਅਮਰਜੀਤ ਕੌਰ ਦਾ ਭਰੋਸੇ ਯੋਗ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕਿਸੇ ਭਰੋਸੇ ਦੇ ਵਿਅਕਤੀ ਰਾਹੀਂ ਬਾਬੇ ਨੂੰ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਪਾਸ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

ਇਸ ਘਟਨਾ ਉਪਰੰਤ ਕੁਦਰਤੀ ਹੀ ਭਾਈ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਵੱਡਾ ਵੀ ਗੁੰਮ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਸ ਦੀ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਕਤਲ ਕਾਂਡ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਭੂਮਿਕਾ ਸੀ ਅਤੇ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਭਰੋਸੇ ਯੋਗ ਸਾਥੀ ਸੀ। ਭਾਈ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਬਾਰੇ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਸੱਚੇ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਕੋਈ ਤੱਸਲੀ ਨਾ ਕਰਾਏ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਵੀ ਸ਼ੱਕ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਕਿਤੇ ਇਹ ਨਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਕਤਲ ਕਾਂਡ ਦਾ ਭੇਤ ਛੁਪਾਈ ਰੱਖਣ ਲਈ ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਇਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਦਾ ਲਈ ਗੁੰਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਉਸ ਵੇਲੇ ਹੋਰ ਵੀ ਸੁਚੇਤ ਹੋ ਗਿਆ, ਜਦ ਕੁਝ ਚਿਰ ਪਿੱਛੋਂ ਬਠਿੰਡੇ ਨੇੜੇ ਇੱਕ ਗੁਪਤ ਥਾਂ 'ਤੇ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਬਰਾੜ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸੰਤਾਂ 'ਤੇ ਤਾਂ ਭਰੋਸਾ ਹੈ ਪਰ ਹੋਰ ਸਿੰਘਾਂ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਉਹ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਧੋਖਾ ਵੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਕੁਝ ਦਿਨ ਪਿੱਛੋਂ, ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਪੀ.ਏ., ਭਾਈ ਰਛਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਭਾਈ ਸੁਜਾਨ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਭਾਈ ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਮੁੱਛਲ ਇੱਕ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿੱਚ ਜਾ ਮਿਲੇ ਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇ ਤੂੰ ਦਾੜ੍ਹਾ ਅਤੇ ਕੇਸ ਕਟਵਾ ਸਕਦਾ

ਹੈ ਜਾਂ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਕਤਲ ਕਾਂਡ ਦਾ ਭੇਤ ਛੁਪਾਈ ਰੱਖਣ ਲਈ ਤੈਨੂੰ ਰਾਜਸਥਾਨ ਦੀ ਸੀਮਾ ਰਾਹੀਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਲਾਲ ਪੀਲਾ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਮੈਂ ਤੇ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਓ ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਕੇਸ ਕਟਵਾਉਣ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ। ਕੇਸ ਕਟਵਾਉਣ ਬਾਰੇ ਤਾਂ ਸੋਚਿਆ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਸੇ ਦੌਰਾਨ ਇਹ ਵੀ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਸੀ ਕਿ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਨਾ ਜਾਓ, ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕੇਸ ਕਟਵਾਉਣ ਲਈ ਨਹੀਂ ਮੰਨਣਾ ਅਤੇ ਉਹ ਫਿਰ ਵੀ ਕੇਸ ਕਟਵਾਉਣ ਦੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਲੈ ਕੇ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਕੋਲ ਪੁੱਜ ਗਏ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਾਫ਼ ਨਾਂਹ ਕਰ ਦੇਣ ਉਪਰੰਤ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਬਰਾੜ ਦੀ ਗੱਲ ਸਹੀ ਜਾਪੀ ਜਿਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਧੋਖਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਦੂਜਾ ਸਾਥੀ ਕਾਬਲ ਸਿੰਘ ਟਕਸਾਲ ਦੇ ਸਿੰਘਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਦੀ ਉਮਰ ਛੋਟੀ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਉਸ 'ਤੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋ ਸਕਦਾ।

ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਦੇ ਸੂਤਰਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਵੀ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਸੀ ਕਿ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਕੇਸ ਕੱਟਣ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਸੁਝਾਅ ਉਪਰੰਤ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੇ ਟਿਕਾਣਿਆਂ ਬਾਰੇ ਟਕਸਾਲੀ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸਣਾ ਹੀ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਅਨੁਸਾਰ ਵਿਚਰਦਾ ਰਿਹਾ, ਜਦੋਂਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਗੁਪਤ ਟਿਕਾਣਿਆਂ 'ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਰੱਖਣ ਲਈ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਵੱਲੋਂ ਹੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਘੁੰਮਦਾ ਘੁੰਮਾਉਂਦਾ ਬਾਬਾ ਉੱਤਮ ਸਿੰਘ ਖਡੂਰ ਸਾਹਿਬ, ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਸੰਪਰਕ ਵਿੱਚ ਆ ਗਿਆ। ਗਵਾਲੀਅਰ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਉਸ ਲਈ ਗੁਪਤ ਟਿਕਾਣਿਆਂ 'ਤੇ ਰਹਿਣ ਵਾਸਤੇ ਬਾਬਾ ਉੱਤਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਉਹੋ ਹੀ ਉਸ ਦੀ ਟਹਿਲ ਸੇਵਾ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ 1983 ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਫਿਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਜਦ ਉਸ ਨੇ ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਹਾਲਾਤ ਦਿਨੋਂ ਦਿਨ ਖਰਾਬ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆਤਮ ਸਮਰਪਣ ਕਰਕੇ ਜੇਲ੍ਹ ਜਾਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਲਿਆ। 22 ਅਕਤੂਬਰ 1983 ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸੀ.ਬੀ.ਆਈ. (ਇਨਫਰਮੈਸ਼ਨ ਬਿਊਰੋ) ਦੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਜੇ.ਐਸ. ਬਾਵਾ ਨਾਲ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਦੇ ਦਫ਼ਤਰ ਵਿੱਚ ਹੀ ਟੈਲੀਫੋਨ 'ਤੇ ਗੱਲ ਕਰਕੇ ਆਤਮ ਸਮਰਪਣ ਕਰਨ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ।

ਜਿਸ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਲੱਭਦਿਆਂ ਪੁਲੀਸ ਨੂੰ ਕਈ ਸਾਲ ਫਿਰਦਿਆਂ ਬੀਤ ਗਏ ਸਨ, ਉਹ ਵਿਅਕਤੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਪੇਸ਼ ਹੋਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪੁਲੀਸ ਲਈ ਹੋਰ ਕਿਹੜੀ ਖ਼ੁਸ਼ਖਬਰੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਸੀ.ਬੀ.ਆਈ. ਵਾਲੇ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਹੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਆ ਗਏ ਅਤੇ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਗੱਡੀ ਵਿੱਚ ਬਿਠਾ ਕੇ ਦਿੱਲੀ ਲੈ ਗਏ, ਜਿੱਥੇ ਉਸ ਨੂੰ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਪੁਲੀਸ ਰਿਮਾਂਡ ਲੈ ਲਿਆ। ਇਸ ਦੇ ਖ਼ਤਮ ਹੋਣ ਪਿੱਛੋਂ ਜੇਲ੍ਹ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਉਹ 14 ਸਾਲ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚ ਰਿਹਾ। ਫਿਰ ਵੀ ਦਿੱਲੀ ਹਾਈਕੋਰਟ ਵੱਲੋਂ ਸਬੂਤਾਂ ਦੀ ਘਾਟ ਕਾਰਨ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਕਾਂਡ ਸੰਬੰਧੀ

ਚੱਲ ਰਹੇ ਕੇਸ ਦਾ ਕੋਈ ਫ਼ੈਸਲਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸੁਣਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਤਾਂ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਵਕੀਲਾਂ ਵੱਲੋਂ ਪਹੁੰਚ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੂੰ ਹਦਾਇਤ ਕੀਤੀ ਕਿ ਜਾਂ ਤਾਂ ਇਸ ਕੇਸ ਦਾ ਤੁਰੰਤ ਫ਼ੈਸਲਾ ਸੁਣਾ ਦਿਓ ਜਾਂ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਪੈਰੋਲ 'ਤੇ ਰਿਹਾਅ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਸੋ ਇਸ ਹਦਾਇਤ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖ ਕੇ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਪੈਰੋਲ 'ਤੇ ਰਿਹਾਅ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਫ਼ੈਸਲਾ ਨਾ ਸੁਣਾਏ ਜਾਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਸਬੂਤਾਂ ਦੀ ਘਾਟ ਕਾਰਨ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ, ਪਰ ਪੈ ਰਿਹਾ ਸਿਆਸੀ ਦਬਾਅ ਫ਼ੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਸੱਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਅੜਿੱਕਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਮਕਸਦ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਦਿਵਾਉਣਾ ਸੀ।

ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪੈਰੋਲ 'ਤੇ ਰਿਹਾਈ ਉਪਰੰਤ ਦਸੰਬਰ 1996 ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜੱਥੇਦਾਰ ਦੀ ਪਦਵੀ ਦਸਤਾਰਬੰਦੀ ਦੀ ਰਸਮ ਅਦਾ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸੌਂਪ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਉਹ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਬਾਕਾਇਦਾ ਜੱਥੇਦਾਰ ਬਣ ਗਏ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸਾਲ ਜੇਲ੍ਹ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਆਇਆਂ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਦਿੱਲੀ ਹਾਈਕੋਰਟ ਨੇ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਕਾਂਡ ਸੰਬੰਧੀ ਫ਼ੈਸਲਾ ਸੁਣਾਉਂਦਿਆਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਉਮਰ ਕੈਦ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਸੁਣਾ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਆ ਕੇ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚ ਆਤਮ ਸਮਰਪਣ ਕਰਨ ਲਈ ਸੰਮਨ ਜਾਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਪਰ ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਸਿਫ਼ਾਰਿਸ਼ ਵੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਿ 14 ਸਾਲ ਦੀ ਨਜ਼ਰਬੰਦੀ ਦੌਰਾਨ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਆਚਰਨ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕਦੇ ਅਜਿਹੀ ਹਰਕਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤੀ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਜੇਲ੍ਹ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਲਈ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨੀ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਲਈ ਜੇ ਸਰਕਾਰ ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਬਾਕੀ ਰਹਿੰਦੀ ਇੱਕ ਸਾਲ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਮਾਫ਼ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ 14 ਸਾਲ ਦੇ ਕਰੀਬ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਉਮਰ ਕੈਦ ਸਜ਼ਾ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪੰਦਰਾਂ ਸਾਲ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚ ਹੀ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸੰਮਨ ਜਾਰੀ ਹੋਣ ਦੀ ਖ਼ਬਰ ਜਦ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਪੁੱਜੀ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਸਮੇਤ ਸਾਰੇ ਪੱਤਰਕਾਰ ਉਹਨਾਂ ਪਾਸ ਗਏ। ਜਦੋਂ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਵਾਪਸ ਜੇਲ੍ਹ ਜਾਉਗੇ? ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਜੱਥੇਦਾਰ ਹਾਂ ਜੋ ਕਿ ਰੂਹਾਨੀਅਤ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਕਿਸੇ ਦੁਨਿਆਵੀ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਜੁਆਬਦੇਹ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਹ ਪੰਥ ਦੀ ਕਚਹਿਰੀ ਵਿੱਚ ਇਹ ਮਸਲਾ ਲੈ ਜਾਣਗੇ। ਅੱਗੋਂ ਕੀ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਇਹ ਫ਼ੈਸਲਾ ਕਰਨਾ ਪੰਥ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਪੰਥ ਕਿਸ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਉੱਤਰ ਸੀ ਜੱਥੇਦਾਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਟੌਹੜਾ, ਸ. ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ, ਜੱਥੇਦਾਰ ਜਗਦੇਵ ਸਿੰਘ ਤਲਵੰਡੀ, ਸ. ਸਿਮਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਮਾਨ ਅਤੇ ਸ. ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਰਨਾਲਾ ਮਿਲਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਦੇ ਲੀਡਰ ਸਮਝਦੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟੀਕਰਨ ਜਦ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਛਪਿਆ ਤਾਂ ਉਪਰੋਕਤ ਲੀਡਰਾਂ ਨੂੰ ਭਾਜੜਾਂ ਪੈ ਗਈਆਂ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਸਾਰੇ ਇੱਕ ਰਾਏ ਦੇ ਨਹੀਂ ਸਨ ਹੋ ਸਕਦੇ, ਇਸ ਲਈ ਜੱਥੇਦਾਰ

ਟੋਹੜਾ ਅਤੇ ਸ. ਬਾਦਲ ਦੌੜਦੇ ਹੋਏ ਦਿੱਲੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਅੱਟਲ ਬਿਹਾਰੀ ਵਾਜਪਾਈ ਕੋਲ ਗਏ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਇੱਕ ਸਾਲ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਮਾਫ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਪਰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਲਾਲ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਅਡਵਾਨੀ ਨਾਲ ਸਲਾਹ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਇੱਕ ਪੱਤਰ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੇ ਨਾਂ ਲਿਖਵਾ ਲਵੋ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਰਹਿਮ ਦੀ ਅਪੀਲ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਬਾਕੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸਜ਼ਾ ਮੁਆਫ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਹੋਵੇ। ਅਕਾਲੀ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਜਦ ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕੁਝ ਵੀ ਲਿਖ ਕੇ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਉਪਰੰਤ ਉਪਰੋਕਤ ਦੋਵੇਂ ਲੀਡਰ ਡੇਰੇ ਲਾ ਕੇ ਦਿੱਲੀ ਵਿੱਚ ਬੈਠ ਗਏ ਅਤੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਸਪਸ਼ਟ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਉਹ ਸਜ਼ਾ ਮੁਆਫ਼ ਕਰਾਏ ਬਿਨਾਂ ਵਾਪਸ ਨਹੀਂ ਜਾਣਗੇ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਵੇਲੇ ਅਕਾਲੀ ਵੀ ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਵਿੱਚ ਭਾਈਵਾਲ ਸਨ। ਜੇ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਸਾਥ ਛੱਡ ਦਿੰਦਾ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰ ਟੁੱਟ ਸਕਦੀ ਸੀ ਇਸ ਲਈ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰੀ ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰੀ ਵੱਲੋਂ ਜ਼ੋਰ ਦੇਣ 'ਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਸ੍ਰੀ ਵੈਂਕਟਾਰਮਨ ਨੇ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਸ਼ਰਤ ਮੰਨੇ ਜਾਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਬਾਕੀ ਰਹਿੰਦੀ ਕੈਦ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਮੁਆਫ਼ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਇਸ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਮੁਖੀ ਹਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਨੇ ਵੀ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਮੁਆਫ਼ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਮੰਡਲ ਨੂੰ ਕੋਈ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਉਸ ਨੇ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਵੀ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ 10 ਜੂਨ 1978 ਨੂੰ ਨਿਰੰਕਾਰੀਆਂ ਦੇ ਬਾਈਕਾਟ ਸੰਬੰਧੀ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਜਾਰੀ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਵਾਪਸ ਲੈ ਲਿਆ ਜਾਵੇ। ਪਰ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਮੁਖੀ ਦੀ ਅਪੀਲ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਕਿ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਵਾਪਸ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਜੇਕਰ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਮੁਆਫ਼ੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਇੱਕਲਾ-ਇੱਕਲਾ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਅੱਗੇ ਪੇਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਮੁਆਫ਼ੀ ਮੰਗ ਲਵੇ। ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਮੰਡਲ ਵੱਲੋਂ ਵੀ ਇਹ ਸੁਝਾਅ ਨਾ ਮੰਨੇ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਅੱਜ ਤਕ ਬਾਈਕਾਟ ਕਰਨ ਸੰਬੰਧੀ ਜਾਰੀ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਜਿਉਂ ਦਾ ਤਿਉਂ ਕਾਇਮ ਹੈ ਅਤੇ ਅਜੇ ਵੀ ਜੇ ਕੋਈ ਸਿੱਖ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਤਲਬ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੱਥੇਦਾਰ ਨਹੀਂ ਰਹੇ। ਇਹ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਗਿਆਨੀ ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਭੌਰਾ ਦੇ ਦਸਤਖ਼ਤਾਂ ਹੇਠ ਜਾਰੀ ਹੋਇਆ ਸੀ ਜੋ ਕਿ ਉਸ ਵੇਲੇ ਜੱਥੇਦਾਰ ਸਨ।

*

ਨਾਨਕ ਨਿਵਾਸ ਤੋਂ ਗਾਂਧੀ ਭਵਨ ਤਕ ਦਾ ਸਫ਼ਰ

ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਦਾ ਸਾਥ ਛੱਡ ਕੇ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸੰਤ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕੈਂਪ ਵਿਚ ਚਲੇ ਜਾਣ ਪਿਛੋਂ ਜਦੋਂ ਇਹ ਚਰਚਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ ਕਿ ਸੰਤਾਂ ਵੱਲੋਂ ਪੈਸੇ ਅਤੇ ਸੋਨਾ ਦੇਣ ਤੋਂ ਨਾਂਹ ਕਰਨ, ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਟੈਲੀਵਿਜ਼ਨ ਲਾਉਣ ਅਤੇ ਮੌਜ ਮਸਤੀ ਤੋਂ ਰੋਕੇ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨਰਾਜ਼ ਹੋ ਗਏ ਸਨ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਸ ਤੋੜ-ਵਿਛੋੜੇ ਦੇ ਕਾਰਨਾਂ ਦੀ ਤਹਿ ਤਕ ਜਾਣ ਦੇ ਯਤਨ ਅਰੰਭ ਕੀਤੇ।

ਇਕ ਦਿਨ ਅਚਾਨਕ ਟਕਸਾਲ ਦੇ ਸੀਨੀਅਰ ਮੈਂਬਰ ਭਾਈ ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਭੰਡ ਨਾਲ ਮੁਲਾਕਾਤ ਹੋ ਗਈ ਜੋ ਬਹੁਤ ਗਾਲੜੀ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਟਕਸਾਲੀ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ 'ਭੰਡ' ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਹੋਰ ਕੋਈ ਸਿੰਘ ਇਸ ਮਸਲੇ 'ਤੇ ਗੱਲ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਜਦ ਮੈਂ ਉਸ ਨਾਲ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸੰਤਾਂ ਨਾਲ ਤੋੜ ਵਿਛੋੜੇ ਦੀ ਗੱਲ ਛੇੜੀ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, ਤੁਹਾਡੀ ਸੰਤਾਂ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਨੇੜਤਾ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਪੁੱਛ ਲੈਂਦੇ? ਮੈਂ ਕਿਹਾ, ਇਕ ਦਿਨ ਮੈਂ ਪੁੱਛਿਆ ਸੀ ਪਰ ਉਹ ਟਾਲ ਗਏ ਤੇ ਹੋਰ ਹੀ ਗੱਲਾਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਇਸ ਤੋਂ ਮੈਨੂੰ ਇਉਂ ਜਾਪਿਆ, ਸੰਤ ਜੀ ਇਸ ਮਸਲੇ 'ਤੇ ਗੱਲ ਕਰਨਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਵੀ ਇਹ ਗੱਲ ਮੁੜ ਕੇ ਛੇੜੀ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਚਲੋ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਤੁਸੀਂ ਹੀ ਦੱਸ ਦਿਓ ਅਸਲੀ ਕਾਰਨ ਕੀ ਹੈ? ਕਿਉਂਕਿ ਲੋਕ ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ।

ਭਾਈ ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, ਗੱਲ ਤਾਂ ਮੈਂ ਦੱਸ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ, ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਕਿਤੇ ਸੰਤਾਂ ਤੋਂ ਡੰਡੇ ਨਾ ਪੁਵਾਇਓ।" "ਮੈਂ ਕਿਹਾ, "ਇਹ ਮੇਰਾ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਬਚਨ ਹੈ, ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਹੋਈ ਗੱਲਬਾਤ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਸਾਂਝੀ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗਾ।" ਇਹ ਭਰੋਸਾ ਦਿਵਾਏ ਜਾਣ ਪਿਛੋਂ ਭਾਈ ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, ਇਸ ਚੱਲ ਰਹੀ ਚਰਚਾ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸਚਾਈ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪੈਸੇ ਜਾਂ ਸੋਨਾ ਮੰਗਿਆ ਸੀ ਪਰ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਨਾਂਹ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਸੋਨੇ ਨਾਲ ਤੋਲਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਪੈਸੇ ਜਾਂ ਸੋਨਾ ਦੇਣ ਤੋਂ ਨਾਂਹ ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਹੀ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਟੈਲੀਵਿਜ਼ਨ ਲਾਉਣ ਜਾਂ ਮੌਜ ਮਸਤੀ ਵਾਲੀ ਵੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਜੋ ਸੰਤ ਉਸਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਰੋਕਦੇ। ਉਹਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਨਿਭਾਈ ਸੇਵਾ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦਿਆਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਕੀਮਤ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਕੁਝ ਟਕਸਾਲੀ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀਆਂ ਗਲਤੀਆਂ ਕਾਰਨ

ਹੀ ਇਹ ਪਾੜਾ ਪਿਆ ਤੇ ਗੱਲ ਤੋੜ ਵਿਛੋੜੇ ਤਕ ਪਹੁੰਚ ਗਈ ਹੈ।

ਅਸਲ ਮਸਲਾ ਭਾਈ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਗਤਕਾ ਮਾਸਟਰ ਦਾ ਹੈ, ਜਿਸਨੇ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਕਤਲ ਕਾਂਡ ਵਿੱਚ ਅਹਿਮ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਈ ਸੀ ਅਤੇ ਭੇਦ ਭਰੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਉਸ ਦੀ ਹੋਈ ਮੌਤ ਅਤੇ ਮ੍ਰਿਤਕ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਦਰਿਆ ਦੇ ਸਪੁਰਦ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦਾ ਹੈ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਸ਼ੱਕ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਟਕਸਾਲ ਦੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਕਤਲ ਕਾਂਡ 'ਤੇ ਪੜਦਾ ਪਾਈ ਰੱਖਣ ਲਈ ਭਾਈ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਭਾਈ ਭੋਲਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਸਿੰਘ ਭਾਈ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਜਲਧਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਪਿੰਡ ਮਲਸੀਹਾ ਵਿੱਚ ਭਾਈ ਉੱਜਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਲੈ ਗਏ ਸਨ, ਜਿੱਥੇ ਕੁਝ ਥਾਣ ਪੀਟ ਉਪਰੰਤ ਉਹ ਬੇਹੋਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸਰੀਰ ਛੱਡ ਜਾਣ 'ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਲਾਸ਼ ਦਰਿਆ ਵਿੱਚ ਰੋੜ੍ਹ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਹ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਣ ਉਪਰੰਤ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੰਤਾਂ ਕੋਲ ਗਿਆ ਸੀ। ਪਰ ਇਉਂ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਤਸੱਲੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਦੂਜਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਰੂ-ਪੋਸ਼ੀ ਦਾ ਸਮਾਂ ਲੰਘਾਉਣ ਲਈ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਬਠਿੰਡਾ ਵਿੱਚ ਵਿਚਰ ਰਹੇ ਸਨ ਤਾਂ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਇਕ ਕਰੀਬੀ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਭਾਈ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਬਰਾੜ ਨੇ ਇਹ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਸੰਤਾਂ 'ਤੇ ਤਾਂ ਆਪਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਯਕੀਨ ਹੈ, ਉਹ ਤੁਹਾਡਾ ਕੋਈ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰਾ ਸਕਦੇ ਪਰ ਹੋਰ ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਭਰੋਸਾ ਨਹੀਂ" ਇਸ ਲਈ ਜ਼ਰਾ ਸੁਚੇਤ ਰਿਹਾ ਕਰੋ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਬਰਾੜ ਵੱਲੋਂ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਅ ਦਿੱਤੀ ਇਹ ਸਲਾਹ ਉਸ ਵੇਲੇ ਸੱਚ ਜਾਪਣ ਲੱਗੀ ਜਦੋਂ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਨਿਜੀ ਸਹਾਇਕ ਭਾਈ ਰਛਪਾਲ ਸਿੰਘ ਸ਼ੇਖਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਭਾਈ ਸੁਜਾਨ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਭਾਈ ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਮੁੱਛਲ ਬਠਿੰਡੇ ਨੇੜੇ ਦੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਇਕ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿੱਚ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਜਾ ਮਿਲੇ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ, ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਕੇਸ ਕਟਾ ਦਿਓ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਰਾਜਸਥਾਨ ਸਰਹੱਦ ਰਾਹੀਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਭੇਜ ਦਈਏ ਤਾਂਕਿ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਕਾਂਡ ਤੋਂ ਪੜਦਾ ਨਾ ਉੱਠੇ। ਕਿਉਂਕਿ ਭਾਈ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਮਕੈਨਿਕ ਤੁਹਾਡੀ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਦਾ ਪੁਲੀਸ ਕੋਲ ਖੁਲਾਸਾ ਕਰ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸਾਰੀਆਂ ਖੂਫ਼ੀਆ ਏਜੰਸੀਆਂ ਤੁਹਾਡੇ ਪਿੱਛੇ ਪਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ।" ਹਾਲਾਂਕਿ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕੇਸ ਕਟਾਉਣ ਬਾਰੇ ਨਾ ਆਖਿਓ। ਉਸਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਮੰਨਣੀ। ਸੋ ਉਹੋ ਗੱਲ ਹੋਈ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਤਾਂ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਹੀ ਲਾਲ ਪੀਲਾ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਅਗੋਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ, "ਮੈਂ ਤਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਪਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਬੈਠਾ ਹਾਂ, ਤੁਸੀਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਪਾਨੀ ਹੋ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਕੇਸ ਕਤਲ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਆਖ ਰਹੇ ਹੋ।"

ਇਸ ਘਟਨਾ ਉਪਰੰਤ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਸ਼ੱਕ ਹੋਰ ਵੀ ਪੱਕਾ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹੀ ਵਿਚਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਗੱਲ ਹੋਰ ਵਿਗੜ ਗਈ, ਜਦ ਬਾਹਰ ਵਿਚਰਨ ਉਪਰੰਤ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਵਾਪਸ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਿਵਾਸ ਵਿੱਚ ਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਨਿਵਾਸ ਦੀ ਬਜਾਏ ਉਸ ਨੇ ਲੰਗਰ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਛਕਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਜਦੋਂ ਇਸ ਦਾ ਪਤਾ ਸੰਤ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਲੌਗੋਵਾਲ

ਨੂੰ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਬੁਲਾ ਲਿਆ ਜੋ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਅਜਿਹੇ ਮੌਕੇ ਦੀ ਤਾੜ ਵਿੱਚ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਦੀ ਦਿਨੋਂ ਦਿਨ ਵੱਧ ਰਹੀ ਪ੍ਰਭੂਤਾ ਉਸ ਤੋਂ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋ ਰਹੀ। ਇਸ ਲਈ ਸੰਤ ਲੌਗੋਵਾਲ ਨੂੰ ਮੌਕਾ ਮਿਲ ਗਿਆ ਤੇ ਉਹ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰ ਕੇ ਗਾਂਧੀ ਭਵਨ ਲੈ ਗਿਆ (ਟਕਸਾਲੀ ਸਿੰਘ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਸਮੁੰਦਰੀ ਹਾਲ ਨੂੰ ਗਾਂਧੀ ਭਵਨ ਕਹਿੰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਜਿਥੇ ਲੌਗੋਵਾਲ ਦਾ ਡੇਰਾ ਸੀ।)

ਭਾਈ ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਟਕਸਾਲ ਦੇ ਕਈ ਸੀਨੀਅਰ ਸਿੰਘਾਂ ਨਾਲ ਗੂੜ੍ਹੀ ਦੋਸਤੀ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਦੀ ਗੱਲ ਦੋਸਤਾਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝੀ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਸੀ ਪਰ ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਸੀ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਇਕ ਵਾਰ ਸਾਥ ਛੱਡ ਕੇ ਚਲਾ ਜਾਵੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਮੁੜ ਕੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦੇ ਸਨ।

ਅਖੰਡ ਕੀਰਤਨੀ ਜਥੇ ਦੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨਾਲ ਵੀ ਇਹੋ ਹੋਈ। ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਉਹ ਸੰਤ ਲੌਗੋਵਾਲ ਵੱਲੋਂ ਉਕਸਾਏ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਨਾਨਕ ਨਿਵਾਸ ਛੱਡ ਕੇ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਸਰਾਂਅ ਵਿੱਚ ਚਲੇ ਗਏ ਸੀ ਪਰ ਓਥੇ ਦਾਲ ਨਾ ਗਲਦੀ ਵੇਖ ਕੇ ਦਸ ਦਿਨਾਂ ਪਿਛੋਂ ਹੀ ਜਦ ਵਾਪਸ ਸੰਤਾਂ ਪਾਸ ਆਏ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਰੱਖਣ ਤੋਂ ਨਾਂਹ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਬੱਬਰ ਖਾਲਸਾ ਨਾਂ ਦੀ ਜਥੇਬੰਦੀ ਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਆ ਗਈ ਸੀ।

ਮੇਰੀ ਭਾਈ ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਭੰਡ ਨਾਲ ਹੋਈ ਇਸ ਗੱਲਬਾਤ ਤੋਂ ਕੁਝ ਚਿਰ ਪਿਛੋਂ ਹੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਸਮੂਹ ਵਿੱਚ ਇਹ ਰੋਲਾ ਪੈ ਗਿਆ ਕਿ ਸੰਤ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਲੌਗੋਵਾਲ ਦੇ ਆਖੇ ਲੱਗ ਕੇ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਪੇਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਸ. ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਰਨਾਲਾ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰੀ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਗਿਆਨੀ ਗੁਰਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਸੀ.ਬੀ.ਆਈ. ਦੀ ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਆਈ ਟੀਮ ਨਾਲ ਉਸਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਲੈ ਗਏ ਹਨ ਜਿਥੇ ਜਾ ਕੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਸ. ਜੇ.ਐਸ. ਬਾਵਾ ਦੇ ਸਪੁਰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਕਈ ਸਾਲਾਂ ਪਿਛੋਂ ਮੈਂ ਜਦ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਦੌਰਾਨ ਧਰਮ-ਯੁੱਧ ਮੋਰਚੇ ਸਮੇਂ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਤੇ ਸੰਤਾਂ ਵਿੱਚ ਹੋਏ ਮੱਤਭੇਦਾਂ ਦਾ ਕਾਰਨ ਪੁੱਛਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, “ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਜੋ ਕੁਝ ਵਾਪਰਿਆ ਅਤੇ ਅਸਾਂ ਹੰਢਾਇਆ, ਉਸ ਬਾਰੇ ਉਹ ਹੁਣ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ। ਜੋ ਬੀਤ ਗਿਆ ਸੋ ਬੀਤ ਗਿਆ। ਏਨਾ ਜ਼ਰੂਰ ਦੱਸ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਰੂ-ਪੋਸ਼ੀ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਤੋਂ ਤੰਗ ਆ ਕੇ ਅਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਿੰਸਕ ਘਟਨਾਵਾਂ ਤੋਂ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਹੋ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਅਜਿਹੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨਾਲੋਂ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚ ਜਾਣਾ ਬੇਹਤਰ ਸਮਝਿਆ ਸੀ। ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਸੀ.ਬੀ.ਆਈ. ਦੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਨੂੰ ਕਹਿ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਹੋਏ ਸਨ ਅਤੇ ਸੀ.ਬੀ.ਆਈ. ਦੀ ਟੀਮ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਦਿੱਲੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਸ ਪ੍ਰਚਾਰ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸਚਾਈ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਸੰਤ ਲੌਗੋਵਾਲ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਕਰਕੇ ਪੇਸ਼ ਹੋਏ ਅਤੇ ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਰਨਾਲਾ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰੀ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਦਾ ਸਕੱਤਰ ਗਿਆਨੀ ਗੁਰਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਕਾਰ ਰਾਹੀਂ ਉਸਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਦਿੱਲੀ ਗਏ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਤਾਂ ਹੁਣ ਤਕ ਕਦੇ ਸ. ਬਰਨਾਲਾ ਦੇ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਕਾਰ ਵਿੱਚ ਬੈਠ ਕੇ ਵੀ ਨਹੀਂ

ਵੇਖਿਆ। ਸਫ਼ਰ ਕਰਨਾ ਤਾਂ ਦੂਰ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ।

ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚ ਨਜ਼ਰਬੰਦੀ ਸਮੇਂ ਹੀ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਅੰਤਿਮ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਹ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਤਿਹਾੜ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚ ਨਜ਼ਰਬੰਦ ਸਨ। ਉਹ 13 ਸਾਲ 5 ਮਹੀਨੇ 12 ਦਿਨ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਪਿਛੋਂ 12 ਅਕਤੂਬਰ 1996 ਨੂੰ ਜ਼ਮਾਨਤ 'ਤੇ ਰਿਹਾ ਹੋ ਕੇ ਬਾਹਰ ਆਏ। ਢਾਈ ਮਹੀਨੇ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮਾਂ ਦਿੱਲੀ ਵਿੱਚ ਹੀ ਰਹਿਣ ਉਪਰੰਤ 30 ਦਸੰਬਰ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਆਏ ਅਤੇ 31 ਦਸੰਬਰ 1996 ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਦੀ ਪਦਵੀ ਸੰਭਾਲ ਲਈ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਸ. ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਜਥੇਦਾਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਟੈਗੋਰਾ ਵਿੱਚ ਮੱਤਭੇਦ ਹੋ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਖ਼ਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੇ ਤਿੰਨ ਸੌ ਸਾਲਾ ਸਥਾਪਨਾ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖ ਕੇ ਜਦ 31 ਦਸੰਬਰ 1998 ਨੂੰ ਏਕਤਾ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਲਈ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਤਾਂ 10 ਫਰਵਰੀ 1999 ਨੂੰ ਸ. ਬਾਦਲ ਨੇ ਰਾਜਸੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਿਆਂ ਆਪਣੇ ਧੜੇ ਦੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਤੋਂ ਜਥੇਦਾਰ ਜੀ ਨੂੰ ਮੁਅੱਤਲ ਕਰਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ 19 ਫਰਵਰੀ ਨੂੰ ਕਾਰਨ ਦੱਸੇ ਨੋਟਿਸ ਜਾਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਪਰ ਜਥੇਦਾਰ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਦਾ ਕੋਈ ਉੱਤਰ ਨਾ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਕਾਰਨ 28 ਫਰਵਰੀ 1999 ਨੂੰ ਸੇਵਾ ਮੁਕਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਕਤਲ ਕਾਂਡ ਉਪਰੰਤ ਰੂ-ਪੋਸ਼ ਹੋ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ 23 ਅਕਤੂਬਰ 1983 ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸੀ.ਬੀ.ਆਈ. ਅੱਗੇ ਆਤਮ ਸਮਰਪਨ ਕੀਤਾ ਸੀ ਜਿਸਨੇ ਇਕ ਹਫ਼ਤੇ ਦਾ ਰੀਮਾਂਡ ਲੈਣ ਪਿਛੋਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਇਹ ਮੁਕੱਦਮਾ 15 ਸਾਲ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਸਮਾਂ ਚੱਲਿਆ। ਕਿਉਂਕਿ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚੋਂ ਜ਼ਮਾਨਤ 'ਤੇ ਰਿਹਾਈ ਤੋਂ ਦੋ ਸਾਲ ਪਿਛੋਂ ਦਿੱਲੀ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਇਸ ਕੇਸ ਦਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਸੁਣਾਇਆ ਸੀ।

ਬੱਬਰ ਖ਼ਾਲਸਾ ਕਿਵੇਂ ਜੱਥੇਬੰਦ ਹੋਇਆ?

ਧਰਮ-ਯੁੱਧ ਮੋਰਚੇ ਦੌਰਾਨ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਹੋ ਰਹੀ ਚੜ੍ਹਤ ਤੋਂ ਘਬਰਾ ਕੇ ਸੰਤ ਲੌਗੋਵਾਲ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਚਹੇਤਿਆਂ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ਾਂ ਰਚਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਸਨ। ਭਾਵੇਂ ਸੰਤ ਮੋਰਚੇ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾ ਰਹੇ ਸਨ, ਪਰ ਸੰਤ ਲੌਗੋਵਾਲ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਸਾੜਾ ਸੀ ਕਿ ਸੰਗਤ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਭਾਸ਼ਣ ਇੰਨੀ ਉਤਸੁਕਤਾ ਨਾਲ ਕਿਉਂ ਸੁਣਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਬਾਰ ਬਾਰ ਜੈਕਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਸੰਮੁਦਰੀ ਹਾਲ ਗੂੰਜਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਭਾਸ਼ਣ ਖ਼ਤਮ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ ਮੇਲਾ ਉੱਜੜ ਕਿਉਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੋਰਚਾ ਡਿਕਟੇਟਰ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਸੰਗਤ ਸੰਤ ਲੌਗੋਵਾਲ ਦਾ ਭਾਸ਼ਣ ਸੁਣਨ ਦੀ ਲੋੜ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੀ? ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਹੀ ਮੇਲਾ ਲੱਗਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਟਕਸਾਲ ਦਾ ਕੋਈ ਵਰਕਰ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰੀ ਦੇਣ ਤਾਂ ਆਉਂਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਜੱਥੇ ਤਾਂ ਅਕਾਲੀ ਲੀਡਰ ਹੀ ਲੈਕੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਨਾਂ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਹੀ ਵੱਜਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਜਦ ਕੋਈ ਅਸਰ ਨਾ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਗੁਮਰਾਹ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਕਤਲ ਕਾਂਡ ਦੇ ਸਬੂਤ ਖ਼ਤਮ ਕਰਨ ਲਈ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਭਾਈ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਵੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਫਿਰ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਤੇ ਅਖੰਡ ਕੀਰਤਨੀ ਜੱਥੇ ਦੇ ਸਿੰਘਾਂ ਵਿੱਚ ਪਾੜਾ ਪਾਉਣ ਲਈ ਸ਼ਹੀਦ ਭਾਈ ਫੌਜਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਵਿਧਵਾ ਬੀਬੀ ਅਮਰਜੀਤ ਕੌਰ ਅਤੇ ਡਾ. ਹਰਸ਼ਰਨ ਕੌਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਉਹ ਨਾਭੇ ਵਾਲੀਆਂ ਬੀਬੀਆਂ ਦਾ ਮਸਲਾ ਲੈ ਕੇ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਲੜਨ ਚਲੀਆਂ ਗਈਆਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਅਖੰਡ ਕੀਰਤਨੀ ਜੱਥੇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਭਾਈ ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਦਾਸੂਵਾਲ ਦੇ ਨਾਭੇ ਵਾਲੀਆਂ ਬੀਬੀਆਂ ਦੇ ਜੱਥੇ ਦੀ ਮੈਂਬਰ ਜਵਾਹਰ ਕੌਰ ਪਿੱਕੀ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਹੋ ਰਹੀ ਚਰਚਾ ਕਾਰਨ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਝਾੜਿਆ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਆਚਰਨ ਪੱਖੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਢਿੱਲ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਇਸ ਪਿੱਛੋਂ ਭਾਈ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਭੇਦਭਰੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਗੁੰਮ ਹੋ ਜਾਣ ਪਿੱਛੋਂ ਅਖੰਡ ਕੀਰਤਨੀ ਜੱਥੇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਭਾਈ ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨਾਗੌਕੇ, ਭਾਈ ਮੇਜਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਭਾਈ ਲੱਖਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਭੜਕਾ ਕੇ ਸੰਤਾਂ ਪਾਸ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਭਾਈ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਨਾਗੌਕੇ ਪਿੰਡ ਵਿਆਹਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਸੰਬੰਧ

ਅਖੰਡ ਕੀਰਤਨੀ ਜੱਥੇ ਨਾਲ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਲਾਪਤਾ ਹੋਣ ਸੰਬੰਧੀ ਵੀ ਸੰਤਾਂ ਵੱਲੋਂ ਤਸੱਲੀ ਬਖਸ਼ ਉੱਤਰ ਨਾ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਇਹ ਸਿੰਘ ਵੀ ਨਰਾਜ਼ ਹੋ ਗਏ।

ਸੰਤ ਲੌਗੋਵਾਲ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਥਾਪੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਉਹ ਨਾਨਕ ਨਿਵਾਸ ਛੱਡ ਕੇ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਸਰਾਂਅ ਵਿੱਚ ਆ ਜਾਣ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਦੇਖਭਾਲ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਬੀਬੀ ਅਮਰਜੀਤ ਕੌਰ ਨਿਭਾਏਗੀ। ਇਸ ਤਰਾਂ ਅਖੰਡ ਕੀਰਤਨੀ ਜੱਥੇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਕੁਝ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਨਾਨਕ ਨਿਵਾਸ ਛੱਡ ਕੇ ਸਰਾਂਅ ਦੇ ਕਮਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਆ ਡੇਰੇ ਲਾਏ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਜਥੇਬੰਦੀ ਨੂੰ 'ਬੱਬਰ ਖ਼ਾਲਸਾ' ਦਾ ਨਾਂ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਰਾਸ਼ਨ ਪਾਣੀ ਦਾ ਯੋਗ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਜਥੇਦਾਰ ਥਾਪੇ ਜਾਣ ਪਿਛੋਂ ਭਾਈ ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੇ ਚਾਰ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਪੈਸੇ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਡਿਊਟੀ ਲਾ ਦਿੱਤੀ, ਜੋ ਦੁਕੋਹਾ ਦੀ ਬੈਂਕ ਲੁੱਟ ਕੇ ਵਾਪਸ ਆ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਬਲੌਂਵਾਲ (ਆਦਮਪੁਰ ਨੇੜੇ) ਪੁਲੀਸ ਨਾਲ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿੱਚ ਮਾਰੇ ਗਏ।

ਗੁੱਸੇ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਇਸ ਦਾ ਬਹੁਤ ਬੁਰਾ ਮਨਾਇਆ ਅਤੇ ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸਟੇਜ ਤੋਂ ਐਲਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਮੁਕਾਬਲੇ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਪੁਲਸੀਆਂ ਤੋਂ ਬਦਲਾ ਲਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਕਾਰਨ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੇ ਜਲੰਧਰ ਦੇ ਐਸ.ਐਸ.ਪੀ. ਸ. ਗੁਰਦਿਕਬਾਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਮੁਆਫ਼ੀ ਮੰਗਣੀ ਪਈ ਸੀ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਗ਼ੈਰ ਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿੱਚ ਇਹ ਮੁਕਾਬਲਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਸੀਨੀਅਰ ਅਫਸਰਾਂ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਉਹ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਗਏ ਹੋਏ ਸਨ। ਇਸ ਘਟਨਾ ਤੋਂ ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਪਿਛੋਂ ਹੀ ਬੱਬਰਾਂ ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਸੰਤਾਂ ਪਾਸ ਮੁਆਫ਼ੀ ਮੰਗਣ ਆ ਗਏ। ਪਰ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਟਾਲ ਦਿੱਤਾ, "ਜਿਹੜਾ ਸਿੰਘ ਇੱਕ ਵਾਰ ਟਕਸਾਲ ਦਾ ਸਾਥ ਛੱਡ ਜਾਵੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ।"

15 ਦਸੰਬਰ 1987 ਨੂੰ ਬੱਬਰ ਫਿਰ ਚੁੱਪ-ਚਪੀਤੇ ਸਾਰੇ ਨਾਨਕ ਨਿਵਾਸ ਵਿੱਚ ਪਰਤ ਆਏ। 1983 ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਕਮਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਡੇਰਾ ਲਾ ਲਿਆ ਜਿਹੜੇ ਛੱਡ ਕੇ ਗਏ ਸਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਓਥੇ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਦੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਰਹਿਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਸਿੰਘਾਂ ਵੱਲੋਂ ਜ਼ੋਰ ਦੇਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਕਿਸੇ ਟਕਰਾਅ ਵਿੱਚ ਪੈਣ ਦੀ ਥਾਂ ਨਾਨਕ ਨਿਵਾਸ ਹੀ ਖ਼ਾਲੀ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਾਲ ਲੱਗਦੇ ਪ੍ਰਕਰਮਾਂ ਵਿਚਲੇ ਕਮਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਚਲੇ ਜਾਣ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਦੇ ਦਿੱਤਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਸੂਚਨਾ ਵੀ ਮਿਲੀ ਸੀ ਕਿ ਟਕਰਾਓ ਹੋਣ ਦੀ ਸੂਰਤ ਵਿੱਚ ਪੁਲੀਸ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਕੰਪਲੈਕਸ ਵਿੱਚ ਦਾਖ਼ਲ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਨੈਸ਼ਨਲ ਕੌਂਸਲ ਆਫ਼ ਖ਼ਾਲਿਸਤਾਨ ਦੇ ਜਨਰਲ ਸੈਕਟਰੀ ਸ. ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਨੇ ਸੰਤਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਮੁਆਫ਼ੀ ਮੰਗ ਲਈ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਨਾਨਕ ਨਿਵਾਸ ਵਿੱਚ ਹੀ ਰਹਿਣ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਉਹ ਬਹੁਤ ਗੁੱਸੇ ਵਿੱਚ ਸੀ ਅਤੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਪਿਸਤੌਲ ਫੜ ਕੇ ਬੱਬਰਾਂ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਦਾ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਕਮਰਿਆਂ ਅੱਗੇ ਚੱਕਰ ਲਗਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਬਹੁਤ ਸਮਝਾਉਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਉਹ ਨਾਨਕ ਨਿਵਾਸ ਵਿੱਚਲਾ ਆਪਣਾ ਕਮਰਾ ਨੰਬਰ 32 ਛੱਡਣ ਲਈ ਰਾਜ਼ੀ ਨਾ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਤਕ ਇਕੱਲਾ

ਓਥੇ ਡਟਿਆ ਰਿਹਾ। ਪੰਜ ਜੂਨ ਦੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਬੱਬਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਬਾਗ਼ ਵਾਲੀ ਗਲੀ ਰਾਹੀਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਕੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਚਲਿਆ ਗਿਆ। ਉਹ ਬੀਤੇ ਸਾਲ ਸ੍ਰੀ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਪੁਲੋਕ-ਸਿਧਾਰ ਗਿਆ ਸੀ।

ਨਾਨਕ ਨਿਵਾਸ ਛੱਡਣ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਤੋਂ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸਟੇਜ 'ਤੇ ਜਾਣਾ ਹੀ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਹ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਪ੍ਰਕਰਮਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਲੰਗਰ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਤੇ ਆਉਂਦੇ ਅਤੇ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਓਥੇ ਹੀ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਦੇ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਸੰਤ ਲੌਗੋਵਾਲ ਦੇ ਵੱਲੋਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਭੜਕਾਹਟ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਸ਼ਰਾਰਤਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਇੱਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪ੍ਰਕਰਮਾ ਵਿੱਚ ਹਥਿਆਰ ਲੈ ਕੇ ਜਾਣ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਵੀ ਲੌਗੋਵਾਲ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜੱਥੇਦਾਰ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਲਵਾ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰਕਰਮਾ ਵਿੱਚ ਜਾਣਾ ਹੀ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਬਾਹਰੋਂ ਹੀ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਕੇ ਵਾਪਸ ਮੁੜ ਆਉਂਦੇ ਰਹੇ ਸਨ।

ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਨਾਨਕ ਨਿਵਾਸ ਛੱਡ ਜਾਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ, ਪਰ ਸੰਗਤ ਦਾ ਰੁਝਾਨ ਦਿਨੋ-ਦਿਨ ਉਹਨਾਂ ਵੱਲ ਵਧ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਅਪ੍ਰੈਲ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਹਫ਼ਤੇ ਤੋਂ ਹੀ ਅਜਿਹੇ ਹਾਲਾਤ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਏ ਸਨ ਕਿ ਸੰਗਤ ਨੇ ਤੇਜ਼ਾ ਸਿੰਘ ਸੰਮੁਦਰੀ ਹਾਲ ਵੱਲ ਜਾਣਾ ਹੀ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਜਿੱਥੇ ਸੰਤ ਲੌਗੋਵਾਲ ਦੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਸੀ। ਉਹ ਉੱਥੇ ਦੋ ਚਾਰ ਚਾਪਲੂਸਾਂ ਨਾਲ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਮੱਖੀਆਂ ਮਾਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ, ਪਰ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਨੂੰ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਭਾਸ਼ਣ ਕਰਨ ਤੋਂ ਵੇਹਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮਿਲਦਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਇੱਕ ਜੱਥੇ ਦੇ ਬਾਅਦ ਦੂਸਰਾ ਜਥਾ ਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਇੱਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਗਲਾ ਵੀ ਬੈਠ ਗਿਆ ਅਤੇ ਕਈ ਵਾਰ ਦੁਪਹਿਰੇ ਲੰਗਰ ਛਕਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਵੀ ਨਾ ਮਿਲਦਾ।

ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਸੰਤ ਲੌਗੋਵਾਲ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਦੀ ਅੰਦਰਖਾਤੇ ਸਟਕਾਰ ਨਾਲ ਇਹ ਸਹਿਮਤੀ ਹੋ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਫ਼ੌਜ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ 'ਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਭੇਦ ਨੂੰ ਛੁਪਾਏ ਰੱਖਣ ਦੀ ਖ਼ਾਤਰ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਨਿਕਟਵਰਤੀ ਸਾਥੀ ਭਾਈ ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੋਢੀ ਨੂੰ 14 ਅਪ੍ਰੈਲ 1984 ਨੂੰ ਭਾੜੇ ਦੇ ਗੁੰਡਿਆਂ ਤੋਂ ਕਤਲ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਡਰ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਮਿਲ ਜਾਣ ਦਾ ਪਤਾ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਲੱਗ ਗਿਆ ਤਾਂ ਭਾਈ ਸੋਢੀ ਤੇ ਉਸਦੇ ਸਾਥੀ ਸੰਤ ਲੌਗੋਵਾਲ ਸਮੇਤ ਸਾਰੇ ਅਕਾਲੀ ਲੀਡਰਾਂ ਨੂੰ ਸੋਧ ਦੇਣਗੇ।

ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਬੱਬਰਾਂ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਬਹੁਤੀ ਵਧੀਆ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਅਕਾਲੀਆਂ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਗੁਮਰਾਹ ਕਰਕੇ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਹੀ ਪਾਈ ਰੱਖਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ, ਪਰ ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਉਪਰੰਤ ਬੱਬਰਾਂ ਨੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਵਿੱਚ ਸ਼ਲਾਘਾਯੋਗ ਚੱਸਾ ਪਾਇਆ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਜਾਬਰ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖੀ ਬੰਬ ਰਾਹੀਂ ਝੂਠਾ

ਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਮਾਨ ਸਤਿਕਾਰ ਬਹਾਲ ਕਰ ਲਿਆ ਜੋ ਕਿ ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੇ ਕਤਲੇਆਮ ਦਾ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਸੀ। ਅਜੇ ਤਕ ਵੀ ਸਰਕਾਰ ਬੱਬਰਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਤੋਂ ਕੰਬੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਜੇ ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਘਟਨਾ ਵਾਪਰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਬੱਬਰਾਂ ਨਾਲ ਜੋੜ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮਗਰੋਂ ਕਈ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਬੱਬਰਾਂ ਦੇ ਸਾਥੀ ਦੱਸ ਕੇ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹੈ ਵੀ ਇਹ ਗੱਲ ਠੀਕ ਕਿ ਸੱਚਾ ਸੌਦਾ ਦੇ ਮੁਖੀ ਗੁਰਮੀਤ ਰਾਮ ਰਹੀਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਅੰਬਾਲੇ ਨੇੜੇ ਕਤਲ ਕਰਨ ਦਾ ਜੋ ਯਤਨ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਉਸਦੇ ਪਿੱਛੇ ਬੱਬਰਾਂ ਦਾ ਹੀ ਹੱਥ ਸੀ, ਪਰ ਉਸ ਪਾਖੰਡੀ ਸਾਧੂ ਵੱਲੋਂ ਗੱਡੀ ਬਦਲ ਲਏ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਖੁੰਝ ਗਿਆ।

ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਖਾੜਕੂ ਜੱਥੇਬੰਦੀ ਦਾ ਨਾਂ ਘੱਟ-ਵੱਧ ਹੀ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕੇਵਲ ਬੱਬਰਾਂ ਦੀ ਹੀ ਚੜ੍ਹਤ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਜੱਥੇਬੰਦੀ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਗਈ ਹੈ। ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਬੈਠੇ ਸਿੱਖ ਦਿਲ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਮਦਦ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਤੋਂ ਇਉਂ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਮਾਂ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਜਦੋਂ ਇੱਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੀ ਧੁਖ ਰਹੀ ਅੱਗ ਜਵਾਲਾ ਬਣ ਜਾਵੇਗੀ।

ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਦਾ ਤਾਂ ਬਾਬਾ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਧੁੰਮਾ ਨੇ ਭੋਗ ਹੀ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਜੱਥੇਬੰਦੀ ਨੂੰ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਸਿਖਰ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਬਾਬਾ ਠਾਕਰ ਸਿੰਘ ਤਾਂ ਨਿਰੋਲ ਸੰਤ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਸਿਆਸੀ ਉਤਰਾ ਚੜ੍ਹਾਅ ਤੋਂ ਕੋਰੇ ਸਨ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਗੁਮਰਾਹ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ, ਪਰ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਧੁੰਮਾ ਸਭ ਕੁਝ ਜਾਣਦਾ ਹੋਇਆ ਵੀ ਇਸ ਜੱਥੇਬੰਦੀ ਨੂੰ ਨਿਵਾਣ ਵੱਲ ਲਈ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਰੂਹਾਨੀਅਤ ਦੇ ਤਖ਼ਤ ਦਾ ਜੱਥੇਦਾਰ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਤਖ਼ਤ ਨੂੰ ਜਵਾਬਦੇਹ ਨਹੀਂ

ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜੱਥੇਦਾਰ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਗਿਆਨੀ ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਭੌਰਾ ਤੋਂ ਅਸਤੀਫ਼ਾ ਲੈਣ ਪਿੱਛੋਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਨੇ 1980 'ਚ ਸ੍ਰੀ ਕੇਸਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜੱਥੇਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ 'ਅਜਨੌਹਾ' ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜੱਥੇਦਾਰ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਸ. ਦੀਦਾਰ ਸਿੰਘ ਬੈਂਸ ਅਤੇ ਦਿਲਬਾਗ਼ ਸਿੰਘ ਬੈਂਸ ਕੈਲੀਫ਼ੋਰਨੀਆ 'ਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਓਥੇ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਫ਼ਾਰਮ ਹੈ, ਇੱਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਵੀ ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਹਰ ਕੈਨੇਡਾ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਸਿਆਸੀ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਲੀਡਰ ਉਹਨਾਂ ਕੋਲੋਂ ਹੋ ਕੇ ਹੀ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਧਨਾਢ ਭਰਾਵਾਂ ਪਾਸੋਂ ਚੰਗਾ ਗੱਫਾ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜੱਥੇਦਾਰ ਵਜੋਂ ਹੋਈ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦੀ ਖ਼ਬਰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਸ. ਦੀਦਾਰ ਸਿੰਘ ਬੈਂਸ, ਜੱਥੇਦਾਰ 'ਅਜਨੌਹਾ' ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਵਾਸਤੇ ਇੱਥੇ ਆ ਗਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਪਰਿਵਾਰ ਜੱਥੇਦਾਰ ਦਾ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਸੀ। ਜੱਥੇਦਾਰ ਜੀ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਧਨ-ਦੌਲਤ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਕਮਾ ਲਿਆ ਹੈ, ਹੁਣ ਸਿੱਖੀ 'ਚ ਮੁੜ ਆਓ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਕੇਸ ਕਟਾ ਕੇ ਦੂਰ ਚਲੇ ਗਏ ਹੋ। ਸ. ਬੈਂਸ ਨੇ ਕਿਹਾ, “ਤੁਹਾਡਾ ਇਹ ਹੁਕਮ ਮੰਨਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਾਂ ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਪੰਜ ਪਿਆਰੇ ਲੈ ਕੇ ਕੈਲੀਫ਼ੋਰਨੀਆ ਆਓ। ਅਸੀਂ ਸਾਰਾ ਪਰਿਵਾਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕ ਲਵਾਂਗੇ।” ਜੱਥੇਦਾਰ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ “ਠੀਕ ਹੈ।” ਜਦੋਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਅਮਰੀਕਾ ਜਾਣ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਤਾਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸ. ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਟੌਹੜਾ ਅਤੇ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੱਥੇਦਾਰ ਜਗਦੇਵ ਸਿੰਘ ਤਲਵੰਡੀ ਵੀ ਨਾਲ਼ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਏ।

ਜੱਥੇਦਾਰ ਜੀ ਨੇ ਪੰਜ ਪਿਆਰੇ ਲੈ ਕੇ ਕੈਲੀਫ਼ੋਰਨੀਆ ਅੱਪੜਨ ਉਪਰੰਤ ਬੈਂਸ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਇਆ। ਅਜੇ ਓਥੇ ਹੀ ਸਨ ਕਿ ਇੱਕ ਹੋਰ ਸਿੱਖ ਆਗੂ ਸ. ਗੰਗਾ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ ਮਿਲਣ ਆ ਗਿਆ ਜੋ ਕੁਝ ਚਿਰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿਖੇ ਚੀਫ਼ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਦੀ ਕੋਈ ਕਾਨਫ਼ਰੰਸ 'ਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣ ਉਪਰੰਤ ਪਰਤਿਆ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਉਸ ਕਾਨਫ਼ਰੰਸ 'ਚ 'ਸਿੱਖ ਇੱਕ ਵੱਖਰੀ ਕੌਮ ਹੈ' ਦਾ ਮਤਾ ਰੱਖਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਸਿੱਖ-ਵਿਰੋਧੀ ਪ੍ਰੈੱਸ ਪਿੱਟ ਉਠਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਚੀਫ਼ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਨੇ ਵੀ ਉਸ ਮਤੇ ਨਾਲੋਂ ਨਾਤਾ ਤੋੜ ਲਿਆ ਸੀ। ਸ੍ਰ. ਢਿੱਲੋਂ ਨੇ ਜੱਥੇਦਾਰ ਅਜਨੌਹਾ ਅਤੇ ਦੂਜੇ

ਅਕਾਲੀ ਆਗੂਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਖਾਣਾ ਖਾਣ ਦੀ ਦਾਅਵਤ ਦਿੱਤੀ। ਜਦੋਂ ਖਾਣੇ ਸੰਬੰਧੀ ਖ਼ਬਰ ਪੰਜਾਬ ਕੇਸਰੀ ਤੇ ਹੋਰ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ 'ਚ ਛਪੀ ਤਾਂ ਲਾਲਾ ਜਗਤ ਨਰਾਇਣ ਨੇ ਸੰਪਾਦਕੀ 'ਚ ਜੱਥੇਦਾਰ ਅਜਨੌਹਾ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਗੱਦਾਰ ਲਿਖਿਆ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਪਾਸਪੋਰਟ ਰੱਦ ਕਰਕੇ 'ਦੋਸ਼-ਧ੍ਰੋਹ' ਦੇ ਦੋਸ਼ 'ਚ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਅਕਾਲੀ ਆਗੂ ਜੱਥੇਦਾਰ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਨੇ ਵੀ ਦੋਸ਼ ਲਾਇਆ ਕਿ ਜੱਥੇਦਾਰ ਅਜਨੌਹਾ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੇ 'ਖ਼ਾਲਿਸਤਾਨ' ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਪੈਸੇ ਇਕੱਠੇ ਕੀਤੇ ਹਨ।

ਜੱਥੇਦਾਰ ਅਜਨੌਹਾ ਨੇ ਵਾਪਸੀ 'ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਪੁੱਜਦਿਆਂ ਹੀ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਜੱਥੇਦਾਰੀ ਤੋਂ ਅਸਤੀਫ਼ਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਜੱਥੇਦਾਰ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਲਗਾਏ ਦੋਸ਼ਾਂ ਦਾ ਨਿਖੇੜਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ, ਓਨਾ ਚਿਰ ਉਹ ਆਪਣੇ ਦਫ਼ਤਰ 'ਚ ਨਹੀਂ ਜਾਣਗੇ। ਉਹਨਾਂ 'ਤੇ ਅਸਤੀਫ਼ਾ ਵਾਪਸ ਲੈਣ ਲਈ ਬਹੁਤ ਦਬਾਅ ਪਾਇਆ ਗਿਆ, ਪਰ ਉਹ ਨਾ ਮੰਨੇ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮੁੱਖ ਗ੍ਰੰਥੀ ਗਿਆਨੀ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪੰਜ ਸਿੰਘ-ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਬੁਲਾਈ ਅਤੇ ਦੋਸ਼ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ ਜੱਥੇਦਾਰ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਤਲਬ ਕਰ ਲਿਆ। ਉਸਨੇ ਮੁਆਫ਼ੀ ਮੰਗ ਕੇ ਤਨਖ਼ਾਹ ਲਗਾ ਲਈ। ਫਿਰ ਕਿਤੇ ਜਾ ਕੇ ਜੱਥੇਦਾਰ ਅਜਨੌਹਾ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦਫ਼ਤਰ ਗਿਆ।

ਜੱਥੇਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਅਜਨੌਹਾ ਨੇ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਹੋਣ ਤੋਂ ਵੀ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਰੂਹਾਨੀਅਤ ਦੇ ਤਖ਼ਤ ਦੇ ਜੱਥੇਦਾਰ ਹਨ, ਕਿਸੇ ਦੁਨਿਆਵੀ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਜਵਾਬਦੇਹ ਨਹੀਂ। ਜੱਥੇਦਾਰ ਵੱਲੋਂ ਇਹ ਉੱਤਰ ਦੇਣ ਉਪਰੰਤ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਵੱਲੋਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਵਾਪਸ ਲੈ ਲਈ ਗਈ ਅਤੇ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਜੱਥੇਦਾਰ ਵਿਰੁੱਧ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਕੇਸ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਪਹਿਲੀ ਘਟਨਾ ਸੀ ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਜੱਥੇਦਾਰ ਨੇ ਦੁਨਿਆਵੀ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਮਾਨਤਾ ਦੇਣੋਂ ਨਾਂਹ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ।

ਇੱਕ ਕੇਸ ਕਿਸੇ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਦਾਇਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦੌਰਾਨ ਹਾਜ਼ਰ ਨਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਮੇਨ ਜਾਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਸਨ।

ਹੁਕਮਨਾਮਾ

ਮਿਤੀ 23-8-1981

1. ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਜੱਥੇਦਾਰ ਗਿ: ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਜਨੌਹਾ ਦੇ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਦੌਰੇ ਸੰਬੰਧੀ ਜੱਥੇਦਾਰ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰਧਾਨ ਦਿੱਲੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਜਿਹੜਾ ਬਿਆਨ 6-8-81 ਨੂੰ ਹਿੰਦ ਸਮਾਚਾਰ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਛਪਿਆ ਸੀ ਤੇ ਜਿਸ ਦਾ ਸਪਸ਼ਟੀਕਰਨ ਦੇਣ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ 20-8-81 ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਣ ਲਈ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਉਸ ਬਿਆਨ ਬਾਰੇ ਜੱਥੇਦਾਰ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਨੇ ਜੋ ਪਹਿਲਾ ਸਪਸ਼ਟੀਕਰਨ ਭੇਜਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ 'ਜਿਸ ਬਿਆਨ ਦਾ ਤੁਸੀਂ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਹ ਨਾ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਦਸਤਖਤਾਂ ਨਾਲ ਲਿਖਤੀ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਜਾਰੀ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤਾਂ ਨਾ ਹੀ ਹਿੰਦ ਸਮਾਚਾਰ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਅਖ਼ਬਾਰ ਵਿੱਚ ਛਪਿਆ ਹੈ, ਤੇ ਉਹ ਬਿਆਨ ਮੈਂ ਇਉਂ ਦਿੱਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਉਪਰੋਕਤ ਸਪਸ਼ਟੀਕਰਨ ਤੋਂ ਸਾਡੀ ਤਸੱਲੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਬਿਆਨ ਜੱਥੇਦਾਰ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉਸ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਿਸ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਛਪਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਦੋਸ਼ ਤੋਂ ਜੱਥੇਦਾਰ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਦਿੱਲੀ ਨੂੰ ਬਰੀ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
2. ਅੱਜ ਤਕ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੀ ਕੋਈ ਮਿਸਾਲ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸੱਦੇ 'ਤੇ ਕੋਈ ਪੰਥਕ ਲੀਡਰ ਜਾਂ ਧਾਰਮਿਕ ਮੁਖੀ ਜਾਂ ਕੋਈ ਸਿੱਖ ਹਾਜ਼ਰ ਨਾ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ, ਪਰ ਜੱਥੇਦਾਰ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਨੇ ਜਾਨ ਨੂੰ ਖ਼ਤਰੇ ਦਾ ਬਹਾਨਾ ਬਣਾ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਕੇ ਸਿੱਖ ਪਰੰਪਰਾ ਦੀ ਸਖ਼ਤ ਉਲੰਘਣਾ ਕੀਤੀ ਹੈ।
3. ਦੂਜੇ ਸਪਸ਼ਟੀਕਰਨ ਵਿੱਚ ਜੱਥੇਦਾਰ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪੰਨਾ ਨੰ: 33 ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਹੈੱਡ ਗ੍ਰੰਥੀ ਸਾਹਿਬ, ਗ੍ਰੰਥੀ ਸਾਹਿਬਾਨ ਅਤੇ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਜੱਥੇਦਾਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਧਾਰਮਿਕ ਮਾਮਲਿਆਂ ਬਾਰੇ ਫ਼ੈਸਲੇ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰੰਪਰਾ ਤੋਂ ਚਲੀ ਆ ਰਹੀ ਅਥਾਰਿਟੀ (ਅਧਿਕਾਰ) ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਕੇ ਮਹਾਂ-ਅਪਰਾਧ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਸਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਫਿਰ ਵੀ ਤੁਸੀਂ

ਮੇਰੇ ਕਹੇ ਜਾਂਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਬਾਰੇ ਪੜਤਾਲ ਕਰਾਉਣੀ ਹੈ ਤਾਂ ਬੇਸ਼ਕ ਕਰਵਾਉ ਪਰ ਇਸ ਪੜਤਾਲ ਵਿੱਚ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੇਠ ਆਉਂਦੇ ਕਿਸੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦਾ ਕੋਈ ਜੱਥੇਦਾਰ ਜਾਂ ਗ੍ਰੰਥੀ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਜਦਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਜੱਥੇਦਾਰ ਜਗਦੇਵ ਸਿੰਘ ਤਲਵੰਡੀ ਆਦਿਕ ਪੰਥਕ ਮੁਖੀਆਂ ਨੇ ਇਸ ਧਾਰਮਿਕ ਅਥਾਰਿਟੀ ਦੇ ਫ਼ੈਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਖਿੜੇ ਮੱਥੇ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ।

4. ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਪੰਜਾਂ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬਾਨ ਵੱਲੋਂ ਅਜੇ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਫ਼ੈਸਲੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਸਿੱਖ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਜੁਡੀਸ਼ੀਅਲ ਕਮਿਸ਼ਨ ਵਿੱਚ (ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥੀ ਸਿੰਘਾਂ ਅਤੇ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਜੱਥੇਦਾਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਵਿਰੁੱਧ) ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾ ਕੇ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਮਹਾਨ ਪਦਵੀਆਂ ਤੋਂ ਹਟਾਉਣ ਦੀਆਂ ਧਮਕੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਜਨਰਲ ਐਡਵਾਇਰ ਨੂੰ ਸਿਰੋਪਾਉ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਪੁਜਾਰੀ ਨਾਲ ਤੁਲਨਾ ਦੇ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦਾ ਘੋਰ ਅਪਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਉਂ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦੀ ਧਾਰਮਿਕ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੀ ਹੱਤਕ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਇਹਨਾਂ ਉਪਰੋਕਤ 2, 3, 4 ਮਾਮਲਿਆਂ 'ਚ ਦੋਸ਼ੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਜੱਥੇਦਾਰ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰਧਾਨ ਦਿੱਲੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਤਨਖ਼ਾਹੀਆਂ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। 21 ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅੰਦਰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋ ਕੇ ਤਨਖ਼ਾਹ ਲਵਾਵੇ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਸਖ਼ਤ ਐਕਸ਼ਨ ਲਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।

-/ਸਹੀ

-/ਸਹੀ

(ਹਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਮਹਾਲੋਂ)

(ਸੰਤ ਲੱਖਾ ਸਿੰਘ)

ਜੱਥੇਦਾਰ

ਜੱਥੇਦਾਰ

ਤਖ਼ਤ ਸ੍ਰੀ ਕੇਸਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ

ਤਖ਼ਤ ਸ੍ਰੀ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ

ਸ੍ਰੀ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ

ਤਲਵੰਡੀ ਸਾਬੋ

ਮਿਤੀ 23-8-1981 ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਜੋ ਫ਼ੈਸਲਾ ਸੁਣਾਇਆ ਗਿਆ, ਉਸ ਵਿੱਚ ਜੱਥੇਦਾਰ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਦਿੱਲੀ ਨੂੰ ਤਨਖ਼ਾਹੀਆਂ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਉਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਅੱਜ ਮਿਤੀ 10 ਸਤੰਬਰ 1981 ਨੂੰ ਸਵੇਰੇ 10 ਵਜੇ ਜੱਥੇਦਾਰ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਣ 'ਤੇ ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਉਸਨੂੰ ਹੇਠ ਲਿਖੀ ਤਨਖ਼ਾਹ ਲਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ:

1. ਆਪਣੇ ਨਿੱਤਨੇਮ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਦੋ ਹਫ਼ਤੇ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਇੱਕ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਇੱਕ ਜਾਪੁ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਨਾ।
2. ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੀਸ ਗੰਜ ਸਾਹਿਬ ਦਿੱਲੀ ਵਿਖੇ ਇੱਕ ਹਫ਼ਤਾ ਗੁਰੂ ਕੇ ਲੰਗਰ ਵਿੱਚ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਜੂਠੇ ਭਾਂਡੇ ਮਾਂਜਣੇ।

3. ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੀਸ ਗੰਜ ਸਾਹਿਬ ਦਿੱਲੀ ਵਿਖੇ ਇੱਕ ਹਫ਼ਤਾ ਸੰਗਤ ਦੇ ਜੋੜੇ ਸਾਫ਼ ਕਰਨੇ।

ਉਪਰੋਕਤ ਸਾਰੀ ਤਨਖਾਹ ਭੁਗਤਣ ਤੋਂ ਉਪਰੰਤ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ 101/- ਰੁਪੈ ਦੀ ਦੇਗ ਲੈ ਕੇ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਣਾ ਅਤੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰਾਉਣੀ।

-/ਸਹੀ

(ਹਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਮਹਾਲੋਂ)

(ਸੰਤ ਲੱਖਾ ਸਿੰਘ)

ਜੱਥੇਦਾਰ

ਜੱਥੇਦਾਰ

ਤਖ਼ਤ ਸ੍ਰੀ ਕੇਸਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ

ਤਖ਼ਤ ਸ੍ਰੀ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ

ਸ੍ਰੀ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ

ਤਲਵੰਡੀ ਸਾਬੋ

ਸਾਂਝਾ ਮੋਰਚਾ

ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਨੇ 24 ਅਪ੍ਰੈਲ 1982 ਨੂੰ ਸੰਗਰੂਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਪਿੰਡ ਕਪੂਰੀ ਤੋਂ ਸਤਲੁਜ-ਯਮੁਨਾ ਲਿੰਕ ਨਹਿਰ ਵਿਰੁੱਧ ਮੋਰਚਾ ਲਾ ਦਿੱਤਾ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਸਰਦਾਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਨੇ ਹਰਿਆਣਾ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਚੌਧਰੀ ਦੇਵੀ ਲਾਲ ਤੋਂ 2 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਲੈ ਕੇ ਇਸ ਨਹਿਰ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦਿੱਤੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਅਕਾਲੀਆਂ ਦੇ ਆਧਾਰ ਨੂੰ ਖੋਰਾ ਲੱਗਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਪਾਣੀਆਂ ਦੀ ਕਾਣੀ ਵੰਡ ਦਾ ਮੁੱਦਾ ਲੈ ਕੇ ਇਹ ਮੋਰਚਾ ਲਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਅਤੇ ਖ਼ਾਸ ਕਰਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਵੱਲੋਂ ਕੋਈ ਹੁੰਗਾਰਾ ਨਾ ਮਿਲਣ ਕਾਰਨ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਫਸਿਆ ਹੋਇਆ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਨ ਲੱਗਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੋਰਚਾ ਛੱਡਣਾ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਸੀ ਅਤੇ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀਆਂ ਲਈ ਵਰਕਰ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਸ ਅਧੋਗਤੀ ਵਾਲੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚੋਂ ਅਕਾਲੀ ਆਗੂ ਲੰਘ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੁਰਦਰਸ਼ਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਮਹਿਤਾ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਬਾਬਾ ਠਾਰੂ ਸਿੰਘ ਅਤੇ “ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਸਿੱਖ ਸਟੂਡੈਂਟਸ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ” ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਦੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੋਂ ਧਰਮ ਯੁੱਧ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਉਹ ਇਹ ਪਤਾ ਕਰਨ ਗਏ ਸਨ ਕਿ ਬਾਬਾ ਉੱਤਮ ਸਿੰਘ ਖਡੂਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਮਹਿਤੇ ਤੋਂ ਖਡੂਰ ਸਾਹਿਬ ਛੱਡਣ ਗਏ 3 ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ?

ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸੰਤ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਨੇ ਵੀ ਇਸ ਦੀ ਆੜ ਵਿੱਚ ਕਪੂਰੀ ਤੋਂ ਮੋਰਚਾ ਬੰਦ ਕਰਕੇ ਧਰਮ ਯੁੱਧ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀਆਂ ਸਮੇਤ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਆ ਡੇਰੇ ਲਾਏ।

ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਨੇ ਸੰਤ ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਨੂੰ ਮੋਰਚੇ ਦਾ ਡਿਕਟੇਟਰ ਮੰਨ ਲਿਆ ਅਤੇ ਸਾਂਝਾ ਧਰਮ ਯੁੱਧ ਮੋਰਚਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ। ਸ. ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਨੇ 5100 ਦਾ ਜੱਥਾ ਲੈ ਕੇ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਲਈ ਜਾਣ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਹ ਫਰੀਦਕੋਟ ਤੋਂ 4100 ਦਾ ਜੱਥਾ ਲੈ ਕੇ 4 ਅਗਸਤ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਪਹੁੰਚਿਆ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਦੀਵਾਨ ਹਾਲ ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਰੋਜ਼ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਕਾਲੀ ਆਗੂਆਂ ਦੇ ਭਾਸ਼ਣਾਂ ਉਪਰੰਤ ਆਖ਼ਿਰ ਵਿੱਚ ਸੰਤ ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਥੇ ਜਾਵੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਏ ਤੇ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਜਥੇ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਲਈ ਤੋਰਿਆ।

20 ਅਗਸਤ ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਦੀਵਾਨ ਹਾਲ ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਜਥਾ ਤੋਰਨ ਦੀ

ਤਿਆਰੀ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਰੌਲਾ ਪੈ ਗਿਆ, “ਮੁਸੀਬਤ ਸਿੰਘ ਨਾਂ ਦੇ ਨੌਜਵਾਨ ਨੇ ਜੈਪੁਰ ਤੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਨੂੰ ਆ ਰਿਹਾ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਅਗਵਾ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਸ਼੍ਰੀਨਗਰ ਜਾਣਾ ਸੀ।” ਜਥੇ ਵੱਲੋਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਹਟ ਗਿਆ, ਕਿਉਂਕਿ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸ਼ਹਿਰ ਉੱਪਰ ਚੱਕਰ ਲਗਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸਾਰੇ ਪੱਤਰਕਾਰ ਰਾਜਾਸਾਂਸੀ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਵੱਲ ਦੌੜ ਗਏ, ਮੈਂ ਵੀ ਜਾਣ ਹੀ ਵਾਲਾ ਸਾਂ ਕਿ “ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਸਿੱਖ ਸਟੂਡੈਂਟਸ ਫ਼ੈਡਰੇਸ਼ਨ” ਦੇ ਜਰਨਲ ਸਕੱਤਰ ਸ. ਹਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਅਗਵਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਆਪਣਾ ਹੀ ਸਿੰਘ ਹੈ। ਮੈਂ ਜਦ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ 'ਤੇ ਪੁੱਜਿਆ ਤਾਂ ਕੰਟਰੋਲ ਰੂਮ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਉੱਚ ਅਧਿਕਾਰੀ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਪੱਤਰਕਾਰ ਇੱਧਰ-ਉੱਧਰ ਫਿਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਿਸਟਮ ਰਾਹੀਂ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਦੇ ਪਾਇਲਟ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਲਾਹੌਰ ਉਤਾਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਪੈਟਰੋਲ ਖ਼ਤਮ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਇੰਸ ਲਈ ਜੇ ਤੁਰੰਤ ਉਤਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਤਾਂ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਡਿੱਗ ਕੇ ਤਬਾਹ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੇ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਹੀ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਉਤਾਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਆਪਣੀ ਪੱਟੜੀ ਤੋਂ ਕਾਫ਼ੀ ਅੱਗੇ ਜਾ ਕੇ ਰੁਕਿਆ, ਜਿਥੇ ਸਰਕੰਡਾ ਬਹੁਤ ਸੀ।

ਡੀ. ਐੱਸ. ਪੀ. ਗਿਆਨੀ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਨੀਲੀ ਪੱਗ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਉੱਤੋਂ ਦੀ ਗਾਤਰਾ ਪਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਅਗਵਾਕਾਰ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕਰਕੇ ਜਦੋਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਅਕਾਲੀ ਲੀਡਰ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਸੰਤ ਲੌਗੋਵਾਲ ਨੇ ਭੇਜਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਤੂੰ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਵਿੱਚੋਂ ਬਾਹਰ ਆ ਜਾਵੇਂ ਤਾਂ ਤੈਨੂੰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਅੱਗੋਂ ਅਗਵਾਕਾਰ ਨੇ ਗੰਦੀਆਂ ਗਾਲ਼ਾਂ ਕੱਢਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਅਤੇ ਕਿਹਾ :- “ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੂੰ ਡੀ. ਐੱਸ. ਪੀ. ਗਿਆਨੀ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਬੋਲ ਰਿਹਾ ਹੈ।” ਇਹ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਨੇ ਡੀ. ਸੀ. ਨੂੰ ਕਿਹਾ :- “ਸਰ, ਅਗਵਾਕਾਰ ਕੋਈ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦਾ ਮੁੰਡਾ ਹੀ ਹੈ, ਜੋ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈ। ਅੱਗੋਂ ਗਾਲ਼ਾਂ ਕੱਢ ਰਿਹਾ ਹੈ।” ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੇ ਕਿਹਾ :- “ਉਸ ਨੂੰ ਗੱਲਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਉਲਝਾਈ ਰੱਖੋ। ਓਨੀ ਦੇਰ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਕਮਾਂਡੋ ਲੈ ਕੇ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਇੱਥੇ ਪਹੁੰਚ ਜਾਵੇਗਾ, ਇਹ ਖ਼ਬਰ ਦਿੱਲੀ ਭੇਜ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਕਮਾਂਡੋ ਚੱਲ ਪਏ ਹਨ।”

ਰਾਤ ਦੇ 10:00 ਵਜੇ ਦੇ ਕਰੀਬ ਕਮਾਂਡੋ ਰਾਜਾਸਾਂਸੀ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਨੂੰ ਦੂਜੀ ਪਟੜੀ 'ਤੇ ਰੋਕ ਕੇ ਸਰਕੰਡੇ ਵਿੱਚੋਂ ਦੀ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਰਸਤਿਓਂ ਅੰਦਰ ਜਾ ਦਾਖ਼ਲ ਹੋਏ ਅਤੇ ਗੋਲੀਆਂ ਮਾਰ ਕੇ ਕੈਬਿਨ ਵਿੱਚ ਬੈਠੇ ਅਗਵਾਕਾਰ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ, ਜੋ ਬੋਲ-ਬੋਲ ਕੇ ਹੰਭ ਚੁੱਕਾ ਸੀ।

ਅਗਲੀ ਸਵੇਰ ਪੋਸਟ ਮਾਰਟਮ ਦੌਰਾਨ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਉਹ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨਾਂ ਦਾ ਨੌਜਵਾਨ ਸੀ, ਜੋ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪਿੱਪਲੀ ਸਾਹਿਬ ਪੁਤਲੀਘਰ ਦੇ ਸੇਵਾਦਾਰ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਦਾ ਸਪੁੱਤਰ ਸੀ।

26 ਅਗਸਤ 1982 ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਧਰਮ ਯੁੱਧ ਮੋਰਚੇ ਨੂੰ ਅਸਫਲ ਕਰਨ ਲਈ ਹਰ ਪਿੰਡ ਅਤੇ ਹਰ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਅਕਾਲੀ ਵਰਕਰਾਂ ਦੀਆਂ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀਆਂ ਲਈ ਛਾਪੇ ਮਾਰੇ ਅਤੇ ਅਣਗਿਣਤ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਅਤੇ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰ ਲਿਆ। 11 ਸਤੰਬਰ 1982 ਨੂੰ ਤਰਨ ਤਾਰਨ ਰੇਲਵੇ ਫਾਟਕ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਰਾਤ ਵੇਲੇ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਜੱਥੇ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੋਂ ਬਠਿੰਡੇ ਲਿਜਾ ਰਹੀਆਂ ਬੱਸਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇਕ ਬੱਸ ਅਚਾਨਕ ਰੇਲ ਗੱਡੀ ਆ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਇੰਜਣ ਨਾਲ ਟਕਰਾ ਗਈ ਅਤੇ 34 ਸਿੰਘ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਏ। 15 ਅਕਤੂਬਰ 1982 ਨੂੰ ਕੇਂਦਰ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰੇ 'ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਧਰਮ ਯੁੱਧ ਮੋਰਚੇ ਦੇ ਫੜੇ ਸਾਰੇ ਸਿੰਘ ਰਿਹਾਅ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ 18 ਤਾਰੀਕ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਬੀ. ਐੱਸ. ਐੱਫ. ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। 3 ਨਵੰਬਰ 1982 ਨੂੰ ਸਾਬਕਾ ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰੀ ਸਰਦਾਰ ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਸੰਤ ਲੌਗੋਵਾਲ ਤੇ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਮੰਗਾਂ ਬਾਰੇ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਨ ਲਈ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਭੇਜਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਸੰਤਾਂ ਨਾਲ ਤਕਰੀਬਨ 2 ਘੰਟੇ ਗੱਲਬਾਤ ਪਿੱਛੋਂ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਛੁੱਟੀ ਲਈ ਕਿ “ਸੰਤ ਜੀ ਤੁਸੀਂ ਠੀਕ ਹੋ, ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਰਿਪੋਰਟ ਦਿੱਲੀ ਜਾ ਕੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਦੇ ਦੇਵਾਂਗਾ।” ਪਰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਉਪਰੰਤ ਨਿਰਾਸ਼ਤਾ ਭਰੇ ਲਹਿਜੇ ਵਿੱਚ ਸਰਦਾਰ ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਹ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ: “ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਬੇਈਮਾਨ ਹੈ।” ਫਿਰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਚਤੁਰ, ਸਿਆਸਤਦਾਨ ਸ਼੍ਰੀ ਸੁਭਰਾਮਨੀਅਮ ਸਵਾਮੀ ਆਇਆ, ਉਸ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਸ਼ਾਹੀ ਮਸਜਿਦ ਦੇ ਇਮਾਮ ਮੌਲਾਨਾ ਅਬਦੁਲ ਬੁਖਾਰੀ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਅਤੇ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੰਮੂ-ਕਸ਼ਮੀਰ ਦਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਫਾਰੂਖ ਅਬਦੁੱਲਾ ਵੀ ਆ ਕੇ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਵਿਅਕਤੀ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਵਾਪਸ ਜਾਂਦੇ ਰਹੇ ਕਿ ਸੰਤ ਜੀ ਤੁਸੀਂ ਠੀਕ ਹੋ, ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਗ਼ਲਤ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਵਾਪਸ ਜਾ ਕੇ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਾਂਗੇ। ਫਾਰੂਖ ਅਬਦੁੱਲੇ ਨੇ ਤਾਂ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਦਿਆਂ ਇਥੋਂ ਤਕ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਜੇਕਰ ਸਿੱਖ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਖ਼ਾਲਿਸਤਾਨ ਦੇ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਜਾਂ ਮੋਰਚਾ ਡਿਕਟੇਟਰ ਸੰਤ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਲੌਗੋਵਾਲ ਨੇ ਕਦੇ ਵੀ ਖ਼ਾਲਿਸਤਾਨ ਦੀ ਮੰਗ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤੀ।

ਧਰਮ-ਯੁੱਧ ਮੋਰਚਾ

ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਦੇ ਜੱਥੇਦਾਰ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਟੱਕਰ ਲੈਣ ਦਾ ਮਨ ਬਣਾ ਲਿਆ ਸੀ ਜਦੋਂ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਝੂਠੇ ਕੇਸਾਂ ਵਿੱਚ ਫਸਾਉਣ ਦੇ ਯਤਨਾਂ ਵਿੱਚ ਨਾਕਾਮ ਰਹਿਣ ਪਿੱਛੋਂ ਟਕਸਾਲ ਦੇ ਇੱਕ ਸੀਨੀਅਰ ਮੈਂਬਰ ਭਾਈ ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨਾਗੋਕੇ 'ਤੇ ਬੇਤਹਾਸ਼ਾ ਤਸ਼ੱਦਦ ਕਰਕੇ 1982 ਈਸਵੀ ਨੂੰ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਪਿੱਛੋਂ ਹੀ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਉੱਤਮ ਸਿੰਘ ਖਡੂਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਖਡੂਰ ਸਾਹਿਬ ਛੱਡ ਕੇ ਵਾਪਸ ਆਉਂਦੇ ਭਾਈ ਜਗੀਰ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਭਾਈ ਨਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਬਾਬੇ ਬਕਾਲੇ ਨੇੜਿਓਂ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰ ਲਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਦੋ ਦਿਨ ਪਿੱਛੋਂ ਭਾਵ 19 ਜੁਲਾਈ 1982 ਈਸਵੀ ਨੂੰ ਸੰਤਾਂ ਵੱਲੋਂ ਇਹਨਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਪੈਰਵਾਈ ਲਈ ਭੇਜੇ ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਤੇ ਬਾਬਾ ਠਾਹਰਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਵੀ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰ ਲਿਆ, ਜੋ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਸਰਕਟ ਹਾਊਸ ਵਿੱਚੋਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਗਵਰਨਰ ਐਮ.ਚੈਨਾ ਰੈਡੀ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਬਾਹਰ ਆ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸਿਹਤ ਵੀ ਕਾਫੀ ਢਿੱਲੀ ਸੀ ਪਰ ਇਸ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਉਹ ਇਹ ਖ਼ਬਰ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਪੁੱਜ ਗਏ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਿਵਾਸ ਵਿੱਚ ਡੇਰਾ ਲਗਾਉਣ ਪਿੱਛੋਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਧਰਮ-ਯੁੱਧ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਲਈ ਜੱਥਾ ਭੇਜਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਧਰਮ ਯੁੱਧ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਲਈ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ ਜਿਸ ਦੇ ਅੰਤਲੇ ਸ਼ਬਦ ਹੂ-ਬਹੂ ਇਥੇ ਦਿੱਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ:- “ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਹੇ ਮੀਰੀ ਪੀਰੀ ਦੇ ਮਾਲਕ, ਗੁਰੂ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ! ਜੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਸ਼ੋਹਰਤ ਵਾਸਤੇ ਧਰਮ-ਯੁੱਧ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਲੱਗਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਸਫਲਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਾ ਹੋਏ। ਜੇ ਮੈਂ ਸਿੱਖ ਕੌਮ, ਸਿੱਖੀ ਸਰੂਪ, ਧਰਮ ਮਜ਼ਹਬਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ, ਗ਼ੈਰਤ ਤੇ ਅਣਖ ਵਾਸਤੇ ਧਰਮ-ਯੁੱਧ ਅਰੰਭ ਕਰਨ ਲੱਗਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਫਿਰ ਤੁਹਾਡਾ ਆਪਣਾ ਬਿਰਦ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਗ਼ਰੀਬ ਨਿਵਾਜ਼ ਹੋ। ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਧਰਮ ਯੁੱਧ ਵਿੱਚ ਸਫਲਤਾ ਬਖਸ਼ਿਓ”। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ 51 ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਜੱਥਾ ਤੋਰਿਆ, ਜੋ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੇ ਘਰ ਅੱਗੇ ਜਾ ਕੇ ਸਰਕਾਰ ਵਿਰੋਧੀ ਨਾਹਰੇ ਲਾਉਂਦਾ ਰਿਹਾ, ਪੀਪੇ ਖੜਕਾਉਂਦਾ ਰਿਹਾ, ਪਰ ਰਾਤ ਦੇ 11 ਵਜੇ ਤਕ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਨਾ ਕੀਤਾ।

ਅਕਾਲੀ ਵਿਧਾਇਕ ਅਤੇ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਜਿਸ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਅਸਤੀਫ਼ੇ ਦੇਣ ਦਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਉਸ ਵਿੱਚ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਅਕਾਲੀ ਦਿੱਲੀ ਵੱਲ ਵੇਖਣਾ ਬੰਦ ਕਰ ਦੇਣ। ਜੇ ਕੁਝ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਹੈ

ਤਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿੱਚ ਡੇਰੇ ਲਗਾ ਲੈਣ। ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਨੰਗੇ ਪੈਰੀਂ ਚੱਲ ਕੇ ਇੱਥੇ ਆਵੇਗੀ, ਇਹ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਵਾਅਦਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਪਰ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਸੁਝਾਅ ਨੂੰ ਅਕਾਲੀਆਂ ਨੇ ਪ੍ਰਵਾਨ ਨਾ ਕੀਤਾ ਤੇ ਅਸਤੀਫ਼ੇ ਦੇ ਦਿੱਤੇ।

ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬੰਗਲਾ ਸਾਹਿਬ, ਦਿੱਲੀ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਕੁਝ ਧਾਰਮਿਕ ਮੰਗਾਂ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰਨ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸ੍ਰੀ ਚੈਨਾ ਰੈਡੀ ਦੀ ਥਾਂ ਕੇ.ਪੀ. ਸ਼ਰਮਾ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਗਵਰਨਰ ਬਣਾ ਕੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ।

ਮਾਨਾਂਵਾਲੇ ਨੇੜੇ ਪੁਲੀਸ ਵੱਲੋਂ ਰਾਤ ਨੂੰ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਦੀ ਇੱਕ ਜਾ ਰਹੀ ਜੀਪ 'ਤੇ ਘਾਤ ਲਾ ਕੇ ਹਮਲਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਹਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਭਾਈ ਅਨੰਧ ਸਿੰਘ ਉਥੋਂਕੇ ਦਾ ਜਬਾੜਾ ਉੱਡ ਗਿਆ, ਪਰ ਡਰਾਈਵਰ ਭਾਈ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਟਾਇਰਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲੱਗ ਜਾਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਗੱਡੀ ਉਥੋਂ ਕੱਢ ਲਿਆਇਆ। ਇਸ ਘਟਨਾ ਮਗਰੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਦੇ ਜਾਣ ਦੀ ਸੂਹ ਮਿਲੀ ਸੀ। ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਮੁਖੀ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਹਦਾਇਤ 'ਤੇ ਕੀਤੇ ਇਸ ਹਮਲੇ ਦਾ ਮਕਸਦ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰਨਾ ਸੀ।

ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ 24 ਮਾਰਚ 1983 ਨੂੰ ਕੇਂਦਰ ਅਤੇ ਰਾਜ-ਸੰਬੰਧਾਂ ਬਾਰੇ ਮੁੜ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੋਧਾਂ ਕਰਨ ਲਈ ਜਸਟਿਸ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਰਕਾਰੀਆ 'ਤੇ ਅਧਾਰਿਤ ਇੱਕ ਕਮਿਸ਼ਨ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਦਾ ਲੌਗੋਵਾਲ ਨੇ ਸਵਾਗਤ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ 27 ਮਾਰਚ ਨੂੰ ਸਕਿਉਰਟੀ ਫ਼ੋਰਸ ਨੇ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਨਾਕਾਬੰਦੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। 4 ਅਪ੍ਰੈਲ ਨੂੰ ਰਸਤਾ ਰੋਕਣ ਦਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਰਸਤਾ ਰੋਕ ਰਹੇ ਅਕਾਲੀ ਵਰਕਰਾਂ 'ਤੇ ਗੋਲੀ ਚਲਾਈ ਗਈ। ਦੋ ਦਰਜਨ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਿੰਘ ਸ਼ਹੀਦ ਅਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਹੋ ਗਏ।

ਮੋਰਚਾ ਡਿਕਟੇਟਰ ਸੰਤ ਲੌਗੋਵਾਲ ਨੇ 13 ਅਪ੍ਰੈਲ 1983 ਈਸਵੀ ਨੂੰ ਨਵੀਂ ਰਣਨੀਤੀ ਵਜੋਂ ਮਰਜੀਵੜੇ ਭਰਤੀ ਕਰਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਅੱਗੇ ਇਕੱਠ ਦੌਰਾਨ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਸ਼ਹੀਦੀ ਦੇਣ ਦਾ ਪ੍ਰਣ ਕੀਤਾ। ਮਰਜੀਵੜਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਇੱਕ ਲੱਖ ਤਕ ਪੁੱਜ ਗਈ। ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਵੱਲੋਂ 7 ਜੂਨ 1983 ਨੂੰ ਰੇਲ ਰੋਕੋ ਦੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਉਪਰੰਤ ਅਗਸਤ ਵਿੱਚ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਬੀ.ਡੀ. ਪਾਂਡੇ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਗਵਰਨਰ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। 6 ਅਗਸਤ ਨੂੰ ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਠਾਹਰਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਦੀ ਜੇਲ੍ਹ ਤੋਂ ਰਿਹਾਅ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। 4 ਅਕਤੂਬਰ 1983 ਨੂੰ ਢਿਲਵਾਂ ਨੇੜੇ ਇੱਕ ਬੱਸ ਵਿੱਚੋਂ 8 ਹਿੰਦੂ ਕੱਢ ਕੇ ਮਾਰੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਖਿੜ ਕੇ ਕੇਂਦਰ ਨੇ 1983 ਨੂੰ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਡਿਸਮਿਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਕੁਝ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਉਹ ਰਾਤ ਵੇਲੇ ਸੰਤ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਲੌਗੋਵਾਲ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਗਿਆ ਸੀ।

ਸੰਤ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਲੌਗੋਵਾਲ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਸਹਿਯੋਗੀਆਂ ਨੇ ਧਰਮ-ਯੁੱਧ ਮੋਰਚਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਅੱਠ ਨੌਂ ਮਹੀਨਿਆਂ ਪਿੱਛੋਂ ਹੀ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ਾਂ ਕਰਨੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਸਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਦਿਨੋਂ ਦਿਨ ਸੰਤ ਸੰਗਤਾਂ ਵਿੱਚ ਹਰਮਨ ਪਿਆਰੇ ਹੁੰਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੀ ਸ਼ਹੀਦ ਭਾਈ ਫ਼ੌਜਾ

ਸਿੰਘ ਦੀ ਵਿਧਵਾ ਬੀਬੀ ਅਮਰਜੀਤ ਕੌਰ ਅਤੇ ਅਖੰਡ ਕੀਰਤਨੀ ਜੱਥੇ ਦੀ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਆਗੂ ਡਾਕਟਰ ਹਰਸ਼ਰਨ ਕੌਰ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ ਸਿੰਘਾਂ ਵਿੱਚ ਛੁੱਟ ਪਾ ਕੇ ਅਖੰਡ ਕੀਰਤਨੀ ਜੱਥੇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖ ਕਰ ਲਿਆ ਜੋ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਗੋਲੀ ਕਾਂਡ ਪਿਛੋਂ ਸੰਤਾਂ ਨਾਲ ਆ ਗਏ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਭਾਈ ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਜੱਥੇਦਾਰ ਬਣਾ ਕੇ ਇਸ ਜੱਥੇਬੰਦੀ ਨੂੰ ਬੱਬਰ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦਾ ਨਾਂ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਜੋ ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਸਾਥ ਛੱਡ ਕੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਿਵਾਸ ਵਿੱਚੋਂ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਸਰਾਂਅ ਵਿੱਚ ਚਲੇ ਗਏ। ਪਰ ਇਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਬੀਬੀਆਂ ਦੀ ਸ਼ਹਿ 'ਤੇ ਐਕਸ਼ਨ ਲਈ ਭੇਜੇ ਚਾਰੇ ਸਿੰਘ ਆਦਮਪੁਰ ਨੇੜੇ ਪੁਲੀਸ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿੱਚ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਏ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਭਾਈ ਰੂਪ ਸਿੰਘ ਸੁਲਾਤਨਵਿੰਡ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ। ਇਸ ਘਟਨਾ ਤੋਂ ਕੁਝ ਦਿਨ ਪਿਛੋਂ ਹੀ ਬੱਬਰ ਮੁੜ ਨਾਨਕ ਨਿਵਾਸ ਵਿੱਚ ਆ ਗਏ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਕਮਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ ਲੰਮੇ ਪੈ ਗਏ, ਜਿਹੜੇ ਛੱਡ ਕੇ ਆ ਗਏ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਚਲੇ ਜਾਣ ਪਿਛੋਂ ਉਥੇ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਦੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਆਣ ਡੇਰਾ ਲਾਇਆ ਸੀ। ਸੰਤ ਲੌਗੋਵਾਲ ਦੀ ਸ਼ਹਿ 'ਤੇ ਬੱਬਰਾਂ ਨੇ ਜਦ ਇਹ ਉਕਸਾਹਟ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਤੁਰੰਤ ਨਾਨਕ ਨਿਵਾਸ ਖ਼ਾਲੀ ਕਰਕੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਾਲ ਲੱਗਦੇ ਕਮਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਚਲੇ ਜਾਣ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਰਾਤ ਦੇ ਗਿਆਰਾਂ ਵਜੇ ਤਕ ਸਾਰੇ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਨਾਨਕ ਨਿਵਾਸ ਖ਼ਾਲੀ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਨੇ ਆਪ ਵੀ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਾਲ ਲੱਗਦੇ ਉਸ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਜਾ ਡੇਰਾ ਲਾਇਆ, ਜਿਸ ਉੱਪਰ ਸੰਤ ਫ਼ਤਿਹ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕੁੰਡ ਬਣਵਾ ਕੇ ਸੜ-ਮਰਨ ਦਾ ਡਰਾਮਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਅਰਦਾਸ ਤੋੜ ਕੇ ਭੱਜ ਗਿਆ ਸੀ।

22 ਜਨਵਰੀ 1954 ਈਸਵੀ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰੀਆਂ, ਲਿਖਾਰੀਆਂ, ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ, ਡਾਕਟਰਾਂ, ਸਿਵਲ ਅਤੇ ਮਿਲਟਰੀ ਦੇ ਰਿਟਾਇਰਡ ਅਫ਼ਸਰਾਂ ਨੇ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਨੂੰ ਮੈਮੋਰੈਂਡਮ ਦੇ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਮਸਲੇ ਦਾ ਛੇਤੀ ਹੱਲ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਸ਼ਿਵ ਸੈਨਾ ਵੱਲੋਂ 14 ਫ਼ਰਵਰੀ ਪੰਜਾਬ, ਹਰਿਆਣਾ ਅਤੇ ਹਿਮਾਚਲ ਬੰਦ ਸਮੇਂ ਹੁੱਲੜਬਾਜ਼ੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ 'ਤੇ ਲਾਏ ਹੋਏ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮਾਡਲ ਨੂੰ ਤੋੜ ਦਿੱਤਾ। ਬੰਦ ਦਾ ਸੱਦਾ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਨੇ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਸੀ.ਆਰ.ਪੀ.ਐਫ. ਵੱਲੋਂ 17 ਫ਼ਰਵਰੀ 1984 ਨੂੰ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਗੋਲੀ ਚਲਾਈ ਗਈ, ਤਿੰਨ ਸਿੱਖ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਏ। ਇਸੇ ਦਿਨ ਤੋਂ 24 ਫ਼ਰਵਰੀ ਤਕ ਹਰਿਆਣਾ ਪੁਲੀਸ ਦੀ ਸ਼ਹਿ 'ਤੇ ਹਿੰਦੂ ਫ਼ਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤਾਂ ਨੇ 20 ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਕਰੋੜਾਂ ਰੁਪਏ ਦਾ ਸਾਮਾਨ ਲੁੱਟ ਲਿਆ ਜਾਂ ਸਾੜ ਦਿੱਤਾ।

ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਲੀਡਰਾਂ ਸ: ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਅਤੇ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਟੌਹੜਾ ਨੇ ਦਿੱਲੀ ਵਿਖੇ ਜਾ ਕੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 25-ਬੀ ਦੀਆਂ ਕਾਪੀਆਂ ਸਾੜੀਆਂ, ਤਾਂ ਟਾਇਮਜ਼ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ ਦੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੇ ਮੁੱਖ ਸੰਪਾਦਕ ਗਿਰੀ ਲਾਲ ਜੈਨ ਨੇ ਇੱਕ ਸੰਪਾਦਕੀ ਲਿਖਿਆ : “ਇਤਿਹਾਸ ਅੰਦਰ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਗਿਆਰਾਂ ਵੱਜ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਘੜੀ ਨੂੰ ਪੁੱਠਾ ਗੇੜਾ ਦੇਣ, ਅਜੇ ਇਸਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਮੌਜੂਦ ਹੈ, ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿ ਰਾਤ ਦੇ ਬਾਰਾਂ ਵੱਜ ਜਾਣ, ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਚਿਤਾਵਨੀ ਵੱਲ ਕੰਨ ਕਰ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।” ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਸਿੱਖ ਸਟੂਡੈਂਟਸ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ 'ਤੇ

19 ਮਾਰਚ 1984 ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪਾਬੰਦੀ ਲਗਾ ਦਿੱਤੀ। ਦਿੱਲੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸ੍ਰ: ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਮਨਚੰਦਾ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਵਿੱਚ ਹੀ ਗੋਲੀ ਮਾਰ ਕੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਜਨਸੰਘ ਦੇ ਐਮ.ਐਲ.ਏ. ਹਰਬੰਸ ਲਾਲ ਖੰਨਾ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿੱਚ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸਨੇ ਉਸ ਜਲੂਸ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕੀਤੀ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੱਲੜਬਾਜ਼ਾਂ ਨੇ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਮਾਡਲ ਤੋੜਿਆ ਸੀ।

ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਕੇਂਦਰ ਨਾਲ ਚੱਲ ਰਹੀ ਸਾਜ਼-ਬਾਜ਼ ਦਾ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਸੰਤ ਲੌਗੋਵਾਲ ਦੇ ਚਹੇਤੇ ਸਕੱਤਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਭਾੜੇ ਦੇ ਗੁੰਡਿਆਂ ਤੋਂ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਸੱਜਾ ਹੱਥ ਸਮਝੇ ਜਾਂਦੇ ਭਾਈ ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੋਢੀ ਨੂੰ 14 ਅਪ੍ਰੈਲ 1984 ਈਸਵੀ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰਾ ਦਿੱਤਾ, ਪਰ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੇ 15 ਅਪ੍ਰੈਲ ਨੂੰ ਹੀ ਕਤਲ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸੇਦਾਰ ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਛਿੰਦਾ, ਮਾਲਕ ਸਿੰਘ ਭਾਟੀਆ, ਬਲਜੀਤ ਕੌਰ ਤੇ ਮਨਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਤੋਤੀ ਨੂੰ ਸਾਂਭ ਲਿਆ।

26 ਮਈ, 1984 ਨੂੰ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਲੀਡਰਾਂ ਦੀ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਨਾਲ ਫਿਰ ਮੀਟਿੰਗ ਹੋਈ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਅੱਠ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਹੋ ਚੁੱਕੀਆਂ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਨਤੀਜਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਨਿਕਲਿਆ। ਪਰ ਅਕਾਲੀਆਂ ਦਾ ਉਸ ਵੇਲੇ ਹੀ ਪੋਲ ਖੁੱਲ੍ਹ ਗਿਆ ਸੀ ਜਦ 30 ਮਈ 1984 ਨੂੰ ਸੰਤ ਲੌਗੋਵਾਲ ਨਾਲ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਟੈਲੀਫੋਨ 'ਤੇ ਲੰਬੀ ਗੱਲਬਾਤ ਕੀਤੀ।

ਪਹਿਲੀ ਜੂਨ 1984 ਨੂੰ 12:40 ਮਿੰਟ ਤੇ ਕੇਂਦਰੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਬਲਾਂ ਵੱਲੋਂ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਕੰਪਲੈਕਸ 'ਤੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਡੜਕਾਹਟ ਦੇ ਅੰਨ੍ਹੇਵਾਹ ਗੋਲੀ ਚਲਾਈ ਗਈ ਜੋ ਸ਼ਾਮ ਦੇ ਸੱਤ ਵਜੇ ਤਕ ਜਾਰੀ ਰਹੀ। ਇਸ ਗੋਲਾਬਾਰੀ ਦੌਰਾਨ ਭਾਈ ਮਹਿੰਗਾ ਸਿੰਘ ਬੱਬਰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਾਬਾ ਅੱਟਲ ਰਾਏ ਦੀ ਅਖੀਰਲੀ ਮੰਜ਼ਿਲ 'ਤੇ ਗੋਲੀ ਲੱਗਣ ਕਾਰਨ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਿਆ ਜੋ ਕਿ ਸੁਰੱਖਿਆ ਫੋਰਸ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਕੱਲੇ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ 30 ਤੋਂ ਵੱਧ ਗੋਲੀਆਂ ਲੱਗੀਆਂ। 2 ਜੂਨ 1984 ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਫ਼ੌਜੀ ਰਾਜ ਲਾਗੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਜਨਰਲ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦਿਆਲ ਨੂੰ ਗਵਰਨਰ ਦਾ ਸੁਰੱਖਿਆ ਸਲਾਹਕਾਰ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਗੁਆਂਢੀ ਰਾਜਾਂ ਦੀਆਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨਾਲ ਲੱਗਦੀਆਂ ਸਰਹੱਦਾਂ ਫ਼ੌਜ ਵੱਲੋਂ ਸੀਲ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਫ਼ੌਜ ਦੀਆਂ ਸੱਤ ਡਵੀਜ਼ਨਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਤੈਨਾਤ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਤੇ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਮੀਡੀਆ 'ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਕਵਰੇਜ 'ਤੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਬੰਦੀ ਲਗਾ ਦਿੱਤੀ।

ਦੇਰ ਸ਼ਾਮ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਅਗਾਊਂ ਸੂਚਨਾ ਦੇ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਰੇਡੀਓ ਤੋਂ ਦੇਸ਼ ਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਬਾਰੇ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਇਆ। ਇੰਦਰਾ ਨੇ ਕਿਹਾ, “ਇਸ ਅੰਤਿਮ ਘੜੀ ਵੀ ਮੈਂ ਅਕਾਲੀਆਂ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣਾ ਮੋਰਚਾ ਬੰਦ ਕਰ ਦੇਣ ਤੇ ਸਾਡੇ ਵੱਲੋਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸ਼ਾਂਤਮਈ ਸਮਝੌਤੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰ ਲੈਣ।” ਉਸ ਦੇ ਇਸ ਭਾਸ਼ਨ ਤੋਂ ਤੁਰੰਤ ਬਾਅਦ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਗੜਬੜ ਵਾਲਾ ਇਲਾਕਾ ਕਰਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਫ਼ੌਜੀ ਗੱਡੀਆਂ 'ਤੇ ਇਲਾਵਾ ਹਰ ਕਿਸਮ ਦੇ ਵਾਹਣ ਚੱਲਣ 'ਤੇ ਮੁਕੰਮਲ ਪਾਬੰਦੀ ਲਗਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਿੱਛੇ ਟੈਲੀਫੋਨ ਸੰਚਾਰ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵੀ ਠੱਪ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ

‘ਚ 36 ਘੰਟੇ ਦਾ ਕਰਫਿਊ ਲਗਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਏਸੇ ਦਿਨ ਹੀ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਬੀ.ਬੀ.ਸੀ. ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਮਾਰਕ ਟੇਲੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਇੰਟਰਵਿਊ ਦੌਰਾਨ ਕਿਹਾ ਕਿ “ਜੇ ਫ਼ੌਜ ਆ ਗਈ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਮੇਰੇ ਗੁਰੂ ਨੇ ਕੜਾ ਬਖਸ਼ਿਆ ਹੈ, ਚੂੜੀਆਂ ਨਹੀਂ। ਨਾਨੀ ਚੇਤੇ ਕਰਾ ਦੇਵਾਂਗਾ। ਫ਼ੌਜ ਦਾ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਉੱਪਰ ਹਮਲਾ ਖ਼ਾਲਿਸਤਾਨ ਦੀ ਨੀਂਹ ਰੱਖੇਗਾ।”

3-4 ਜੂਨ ਦੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਫ਼ੌਜ ਨੇ ਸਮੁੱਚਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਆਪਣੇ ਘੇਰੇ ਵਿੱਚ ਲੈ ਲਿਆ। ਬਖ਼ਤਰਬੰਦ ਫ਼ੌਜੀ ਗੱਡੀਆਂ ਜਲ੍ਹਿਆਂਵਾਲੇ ਬਾਗ਼ ਨੇੜੇ ਅਗਲੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ, ਜਿੱਥੇ ਫ਼ੌਜੀ ਕੈਂਪ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। 4 ਜੂਨ ਨੂੰ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਤੜਕੇ ਦੇ ਵਜੇ ਤਿੰਨ ਪਹਿਰੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਉਪਰੰਤ 3 ਵਜੇ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਅਰੰਭ ਹੋਇਆ। ਸਾਢੇ ਚਾਰ ਵਜੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸਵਾਰੀ ਸੱਚਖੰਡ ਪਹੁੰਚੀ, ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਹੋਇਆ ਤੇ ਟੀਕ 4:40 ਮਿੰਟ ‘ਤੇ ਫ਼ੌਜ ਨੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਅਗਾਊਂ ਜਾਣਕਾਰੀ ਜਾਂ ਵਾਰਨਿੰਗ ਦਿੱਤੇ ਗੋਲਾਬਾਰੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸ਼ਹਿਰ ਧਮਾਕਿਆਂ ਨਾਲ ਦਹਿਲ ਉਠਿਆ। ਜੰਗ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ। ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਭਾਰਤੀ ਫ਼ੌਜ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਰਾਖੇ ਸਿੰਘਾਂ ਵਿੱਚ ਗੋਲਾਬਾਰੀ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ। 5 ਜੂਨ ਦੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਭਾਰਤੀ ਫ਼ੌਜ ਦੀ 10 ਗਾਰਡ ਬਟਾਲੀਅਨ ਅਤੇ ਫ਼ੌਜੀ ਕਮਾਂਡੋ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਰਾਖੇ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਅੱਗੇ ਠਹਿਰ ਨਾ ਸਕੇ।

ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਤਾਂ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਤਾਕਤਵਾਰ ਫ਼ੌਜ ਜਿਸ ਪਾਸ ਅਤੀ ਆਧੁਨਿਕ ਹਥਿਆਰ ਅਤੇ ਫ਼ੌਜੀ ਨਫ਼ਰੀ ਦੀ ਲਗਾਤਾਰ ਸਪਲਾਈ ਸੀ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਦੇ ਨਾਲ ਇੱਕ ਸੌ ਤੋਂ ਘੱਟ ਸਿਦਕਵਾਨ ਧਰਮੀ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿੰਘ ਸਨ, ਜੋ ਭੁੱਖੇ ਪਿਆਸੇ ਰਹਿ ਕੇ ਸੀਮਤ ਹਥਿਆਰਾਂ ਨਾਲ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਜਦ ਪੈਦਲ ਫ਼ੌਜ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਵੱਲ ਵਧ ਨਾ ਸਕੀ ਤਾਂ ਟੈਂਕ ਲਿਆਉਣ ਦਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਜੋ 6 ਜੂਨ ਦੀ ਸਵੇਰੇ ਤੜਕਸਾਰ ਪ੍ਰਕਰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਦਾਖ਼ਲ ਹੋਈ ਅਤੇ ਲਗਾਤਾਰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ‘ਤੇ ਗੋਲੇ ਬਰਸਾਏ। ਪਹਿਲਾਂ ਭੇਜੀ ਬਖ਼ਤਰਬੰਦ ਗੱਡੀ ਸ਼ਹੀਦ ਬਾਬਾ ਦੀਪ ਸਿੰਘ ਦੇ ਅਸਥਾਨ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕੀ ਸੀ ਜਿਥੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਤਲੀ ਤੇ ਰੱਖਿਆ ਸੀਸ (ਗੁ: ਸ਼ਹੀਦ ਗੰਜ ਬਾਬਾ ਦੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ) ਪ੍ਰਕਰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਸੁੱਟਿਆ ਸੀ। ਸ਼ਹਿਰ ਦੀਆਂ ਹਿੰਦੂ ਜੱਥੇਬੰਦੀਆਂ ਫ਼ੌਜੀਆਂ ਨੂੰ ਕੜਾਹ ਪੂੜੀਆਂ ਵੰਡਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ। 5-6 ਜੂਨ ਦੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਭਾਰਤੀ ਫ਼ੌਜਾਂ ਦੇ ਜਰਨੈਲਾਂ ਨੇ ਨਿਰਾਸ਼ ਹੋ ਕਿ ਇਹ ਫ਼ੈਸਲਾ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ ਕਿ ਹੁਣ ਲੜਾਈ ਇੱਕ ਸੌ ਪੰਜ ਐਮ.ਐਮ. ਦੇ ਗੰਨ ਵਾਲੇ ਟੈਂਕ ਹੀ ਕਰਨਗੇ। 6 ਜੂਨ ਨੂੰ ਤੜਕਸਾਰ ਵਜੰਤਾ ਟੈਂਕ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਕਰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਦਾਖ਼ਲ ਹੋਏ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ‘ਤੇ ਗੋਲਾਬਾਰੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਕੀ ਹੋਇਆ, ਇਸ ਦਾ ਸਾਰਅੰਸ਼ ਇੱਕ ਵੱਖਰੇ ਅਧਿਆਏ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਅਗਵਾ

ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਦੇ ਜੱਥੇਦਾਰ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਾ ਦੇ ਸਮਰਥਨ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰਨ ਲਈ ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਮੌਕਿਆਂ 'ਤੇ ਚਾਰ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਅਗਵਾ ਕੀਤੇ ਸਨ। ਦੋ ਨੂੰ ਤਾਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਉਤਾਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਦੋ ਨੂੰ ਰਾਜਸ਼ਾਸੀ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ 'ਤੇ ਉਤਰਨਾ ਪਿਆ। ਕਿਉਂਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ 'ਤੇ ਉਤਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਿੱਤੀ। ਇੱਕ ਅਗਵਾਕਾਰ ਨੂੰ ਤਾਂ ਕਮਾਂਡੋ ਨੇ ਧੋਖੇ ਨਾਲ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਦੂਜੇ ਜਹਾਜ਼ ਦੇ ਅਗਵਾਕਾਰ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੁਰਦਰਸ਼ਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਤੋਂ 20 ਸਤੰਬਰ 1981 ਨੂੰ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਮਗਰੋਂ ਦਲ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦੇ ਮੁੱਖ ਸੇਵਾਦਾਰ ਭਾਈ ਗਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਪੰਜ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ 29 ਸਤੰਬਰ 1981 ਨੂੰ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਅਗਵਾ ਕਰ ਲਿਆ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਲਾਹੌਰ ਲੈ ਗਏ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਜਹਾਜ਼ ਦੇ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ 'ਤੇ ਉਤਰਨ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਅਗਵਾਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਵਾਪਸ ਭੇਜਣ ਦੀ ਥਾਂ ਉਹਨਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਲਾਹੌਰ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਹੀ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚੱਲਿਆ। 20-20 ਸਾਲ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਹੋਈ ਅਤੇ ਰਿਹਾਈ ਉਪਰੰਤ ਭਾਈ ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਪਾਉਂਟਾ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ 2 ਸਿੰਘ ਵਾਪਸ ਪੰਜਾਬ ਪਰਤ ਆਏ ਜਦੋਂ ਕਿ ਭਾਈ ਗਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਦਾ ਹੀ ਫ਼ੈਸਲਾ ਕਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਉਹ ਅਜੇ ਤਕ ਓਥੇ ਹੀ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਪਿਛੋਂ ਫ਼ੌਜ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਹੋਰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਿੰਘ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਚਲੇ ਗਏ ਸਨ।

ਦਲ ਖ਼ਾਲਸਾ ਨਾਂ ਦੀ ਜਥੇਬੰਦੀ 19 ਅਗਸਤ 1978 ਨੂੰ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੇ ਇੱਕ ਹੋਟਲ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੇ ਮੀਟਿੰਗ ਕਰਕੇ ਬਣਾਈ ਸੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਮੁੱਖ ਸੇਵਾਦਾਰ ਸ. ਹਰਸਿਮਰਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਬਣਾਇਆ ਸੀ, ਪਰ ਪੁਲਿਸ ਵੱਲੋਂ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਮਗਰੋਂ ਉਸਦੀ ਥਾਂ ਭਾਈ ਗਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਸੇਵਾਦਾਰ ਚੁਣ ਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ।

ਭਾਈ ਗਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਹਿਯੋਗੀ ਭਾਈ ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਪਾਉਂਟਾ ਸਾਹਿਬ, ਭਾਈ ਤੇਜਿੰਦਰ ਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਦਲਵੀਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਭਾਈ ਕਰਨ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਅਗਵਾ ਕਰਨ ਦਾ ਮਕਸਦ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰੀ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਰੋਸ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ, ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰੀ ਦੇ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਪੁਲਿਸ ਗੋਲੀ ਨਾਲ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਏ 20 ਸਿੰਘਾਂ

ਦੇ ਪ੍ਰੀਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦਵਾਉਣ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਇੱਛਾ ਨੂੰ ਅੰਤਰ-ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਉਜਾਗਰ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਦੂਜਾ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ 20 ਅਗਸਤ 1982 ਨੂੰ ਭਾਈ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਉਰਫ਼ ਮੁਸੀਬਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਅਗਵਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਜੋ ਕਿ ਜੈਪੁਰ ਤੋਂ ਸ਼੍ਰੀਨਗਰ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਸ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਨੂੰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਉਤਾਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਾ ਦੇਣ ਕਾਰਨ ਲਾਹੌਰ ਤੋਂ ਵਾਪਸ ਆ ਕੇ ਇਸ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਚੱਕਰ ਲਾਉਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਦੇ ਪਾਇਲਟ ਵੱਲੋਂ ਇਹ ਸੂਚਨਾ ਦੇਣ ਉਪਰੰਤ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੇ ਜਹਾਜ਼ ਉਤਾਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਕਿ ਪੈਟਰੋਲ ਖ਼ਤਮ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਨੂੰ ਉਤਾਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਤਾਂ ਡਿੱਗ ਕੇ ਤਬਾਹ ਹੋ ਜਾਏਗਾ।

ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਪਟੜੀ ਤੋਂ ਕਾਫ਼ੀ ਅੱਗੇ ਜਾ ਕੇ ਰੁਕਿਆ ਸੀ ਜਿਥੇ ਸਰਕੰਡਾ ਬਹੁਤ ਸੀ। ਰਾਤ ਦੇ 10 ਵਜੇ ਦੇ ਕਰੀਬ ਕਮਾਂਡੋ ਰਾਜਾਸਾਂਸੀ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ 'ਤੇ ਪੁੱਜ ਗਏ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਨੂੰ ਦੂਜੀ ਪਟੜੀ 'ਤੇ ਰੋਕ ਕੇ ਸਰਕੰਡੇ ਵਿੱਚੋਂ ਦੀ ਲੁਕ ਕੇ ਅਗਵਾ ਹੋਏ ਜਹਾਜ਼ ਦੇ ਨੇੜੇ ਪੁੱਜ ਗਏ ਅਤੇ ਪਿਛਲੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਉੱਪਰ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋ ਕੇ ਕੈਬਿਨ ਵਿੱਚ ਬੈਠੇ ਅਗਵਾਕਾਰ ਨੂੰ ਗੋਲੀਆਂ ਮਾਰ ਕੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ, ਅਗਲੀ ਸਵੇਰ ਲਾਸ਼ ਦੇ ਪੋਸਟ ਮਾਰਟਮ ਪਿਛੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਨੌਜਵਾਨ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਉਰਫ਼ ਮੁਸੀਬਤ ਸਿੰਘ ਹੈ, ਜੋ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪੁਤਲੀਘਰ ਦੇ ਸੇਵਾਦਾਰ ਬਾਬੇ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਸੀ।

ਇਸ ਘਟਨਾ ਦੇ ਕੁਝ ਚਿਰ ਪਿੱਛੋਂ ਭਾਈ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਨੇ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਅਗਵਾ ਕਰ ਲਿਆ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਲਾਹੌਰ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ 'ਤੇ ਜਹਾਜ਼ ਉਤਾਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਾ ਦਿੱਤੀ ਤਾਂ ਉਹ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਵੀ ਰਾਜਾਸਾਂਸੀ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ 'ਤੇ ਆ ਉਤਰਿਆ। ਅਗਵਾਕਾਰ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਆ ਗਿਆ। ਉਸ ਕੋਲ ਕੋਈ ਹਥਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਕੱਪੜੇ ਦੀਆਂ ਲੀਰਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਖਿੱਦੋ ਬਣਾ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਕੱਪੜੇ ਵਿੱਚ ਲੁਕਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਜਿਸਨੂੰ ਬੰਬ ਦੱਸ ਕੇ ਉਸਨੇ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਅਗਵਾ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ। ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰ ਕਰਕੇ ਜੇਲ੍ਹ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ। ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਿਆ ਅਤੇ ਢਾਈ ਸਾਲ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਹੋਈ ਜੋ ਪੂਰੀ ਕਰਕੇ 9 ਸਤੰਬਰ 1985 ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਆ ਗਿਆ, ਪਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਜੱਥੇਬੰਦੀ ਨੇ ਉਸ ਬਾਹਰ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਮਦਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜੋ ਇੱਕ ਗ਼ੁੰਥੀ ਸੀ ਤੇ ਬਠਿੰਡੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਪਿੰਡ ਪੱਕਾਂ ਕਲਾਂ ਦਾ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਉਸਨੇ 4 ਅਗਸਤ 1982 ਨੂੰ ਇਹ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਅਗਵਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਹਵਾਈ ਸਫ਼ਰ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਪਾਉਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇਣ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਪਿਛੋਂ ਇੱਕ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨ ਪ੍ਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਉਰਫ਼ ਹਰਫਤ ਮੋਲਾ ਨੇ ਅਗਵਾ ਕਰ ਲਿਆ ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਨਗਰ ਤੋਂ ਦਿੱਲੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਹ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਨੂੰ ਲਾਹੌਰ ਲੈ ਗਿਆ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਜਹਾਜ਼ ਉਤਾਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇ ਦਿੱਤੀ। ਉਸਨੂੰ ਵੀ ਸਾਥੀਆਂ ਸਮੇਤ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰ ਕਰ ਲਿਆ

ਗਿਆ ਅਤੇ ਅਦਾਲਤੀ ਕਾਰਵਾਈ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਮਰ ਕੈਦ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਵੀ ਦਿੱਤੀ ਪਰ ਉਹ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦਾ ਹੀ ਹੋ ਕੇ ਰਹਿ ਗਿਆ। ਸ. ਪ੍ਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹਰਫਨ ਮੌਲਾ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਉੱਪਰ ਹੋਏ ਫ਼ੌਜੀ ਹਮਲੇ ਵਿਰੁੱਧ ਰੋਸ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਅਤੇ ਇਸ ਪਿਛੋਂ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚ ਬੰਦ ਕੀਤੇ ਨੌਜੁਆਨਾਂ ਨੂੰ ਰਿਹਾ ਕਰਨ ਦੀ ਮੰਗ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਜਹਾਜ਼ ਅਗਵਾ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਗੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ, ਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪਿੰਕਾ, ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ, ਹਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਮਲਾਰਗਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਗੁਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰਦੇਸੀ ਵੀ ਸਨ। ਪ੍ਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਗੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰਿਹਾ ਹੋਣ ਪਿਛੋਂ ਕੈਨੇਡਾ ਚਲੇ ਗਏ। ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਮਲਾਰਗਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਆਉਂਦਿਆਂ ਨੂੰ ਬੀ.ਐਸ.ਐਫ. ਨੇ ਸਰਹੱਦ 'ਤੇ ਗੋਲੀ ਮਾਰ ਕੇ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਹਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਵਿਟਜ਼ਰਲੈਂਡ ਚਲੇ ਗਏ ਸੀ ਜੋ ਵਾਪਸ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਭੇਜ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਪਾਂਧੀ ਜਰਮਨ ਵਿੱਚ ਜਾ ਵੱਸਿਆ।

ਸ਼ਹੀਦ ਭਾਈ ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨਾਗੋਕੇ

ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਭਾਈ ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨਾਗੋਕੇ ਟ੍ਰੈਕਟਰ ਠੀਕ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਖਲਚੀਆਂ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਵਰਕਸ਼ਾਪ 'ਤੇ ਆਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਕਿਸੇ ਸ਼ੱਕ ਦੀ ਬਿਨਾਅ 'ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੋਂ ਸਿਵਲ ਲਾਈਨ ਪੁਲੀਸ ਥਾਣੇ ਦੀ ਪੁਲੀਸ ਉਸਨੂੰ ਓਥੋਂ ਚੁੱਕ ਕੇ ਲੈ ਆਈ ਅਤੇ ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਗਿਆਨੀ ਬਚਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਸਨੇ ਆਪਣੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਹੇਠ ਭਾਈ ਨਾਗੋਕੇ 'ਤੇ ਏਨਾ ਤਸੱਦਦ ਕਰਾਇਆ ਕਿ ਉਸਦੀ ਥਾਣੇ ਵਿੱਚ ਹੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ। ਇਸ ਘਟਨਾ ਨੂੰ ਛੁਪਾਉਣ ਲਈ ਪੁਲੀਸ ਉਸ ਦੀ ਲਾਸ਼ ਚੁੱਕ ਕੇ ਕੰਪਨੀ ਬਾਗ ਵਿੱਚ ਲੈ ਗਈ ਅਤੇ ਓਥੇ ਗੋਲੀਆਂ ਚਲਾਉਣ ਉਪਰੰਤ ਵੱਲਾ ਪਿੰਡ ਨੇੜੇ ਨਹਿਰ ਤੋਂ ਪਾਰ (ਮਹਿਤਾ ਰੋਡ ਦੇ ਨੇੜੇ) ਸੁੱਟ ਆਈ ਜਿੱਥੇ ਕਿ ਮਾਲ ਮੰਡੀ ਲੱਗਦੀ ਹੈ। ਲਾਸ਼ ਸੁੱਟਣ ਉਪਰੰਤ ਓਥੇ ਖੂਨ ਡੋਲ੍ਹ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਇਹ ਕਹਾਣੀ ਘੜਨ ਲਈ ਕਿ ਭਾਈ ਕੁਵਲੰਤ ਸਿੰਘ ਪੁਲੀਸ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿੱਚ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਅਸੀਂ ਪੱਤਰਕਾਰ ਜਦ ਘਟਨਾ ਸਥਾਨ 'ਤੇ ਪੁੱਜੇ ਤਾਂ ਕੱਲਰ ਵਾਲੀ ਜ਼ਮੀਨ ਉੱਪਰ ਬੋਝਾ ਜਿਹਾ ਖੂਨ ਡੁੱਲ੍ਹਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਨੇੜੇ ਖੂਨ ਦੀ ਲਿੱਬੜੀ ਇੱਕ ਬੋਤਲ ਵੀ ਪਈ ਸੀ। ਗੋਲੀ ਲੱਗਣ ਉਪਰੰਤ ਭਾਈ ਨਾਗੋਕੇ ਦੇ ਤੜਫਨ ਅਤੇ ਪੁਲੀਸ ਦੀ ਭੱਜ-ਦੌੜ ਦਾ ਓਥੇ ਕੋਈ ਨਿਸ਼ਾਨ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਖੂਨ ਵਾਲੀ ਬੋਤਲ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ ਦਾ ਸਟਾਫ ਰਿਪੋਰਟਰ ਸ. ਦਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਚੁੱਕ ਲਿਆਇਆ। ਅਸੀਂ ਇਹ ਸੋਚਿਆ, ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੁਲੀਸ ਕਾਹਲੀ ਕਾਰਨ ਉਹ ਬੋਤਲ ਓਥੇ ਹੀ ਡੁੱਲ ਗਈ ਹੋਵੇ।

ਅਗਲੀ ਸਵੇਰ ਤਰਨ ਤਾਰਨ ਤੋਂ ਆਏ ਇੱਕ ਨੌਜਵਾਨ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਿਵਾਸ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਸ ਘਟਨਾ ਵਾਲੀ ਰਾਤ ਉਸਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਬੱਸ ਸਟੈਂਡ ਤੋਂ ਪੁਲਿਸ ਫੜ ਕੇ ਬੱਸ ਸਟੈਂਡ ਦੇ ਉਪਰ ਬਣੀ ਹੋਈ ਚੌਕੀ ਵਿੱਚ ਲੈ ਗਈ ਸੀ ਜਿੱਥੇ ਡਾਕਟਰ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਇੱਕ ਖੂਨ ਦੀ ਬੋਤਲ ਕੱਢ ਲਈ। ਇਸ ਉਪਰੰਤ ਉਸਨੂੰ ਦੁੱਧ ਪਿਲਾ ਕੇ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਚੁੱਪ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਤਰਨ ਤਾਰਨ ਜਾਣ ਦੀ ਹਿਦਾਇਤ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਉਸ ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਂ ਗੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਭੋਲਾ ਸੀ। ਉਸ ਵੱਲੋਂ ਇਹ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣਾਉਣ ਉਪਰੰਤ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨਿੱਜੀ ਸਹਾਇਕ ਭਾਈ ਰਛਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਟੈਲੀਫੋਨ ਕਰਕੇ ਹੁਣੇ ਹੀ ਸਰਦਾਰ ਦਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਹੋ ਕਿ ਉਹ ਘਟਨਾ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਤੋਂ ਮਿਲੀ ਬੋਤਲ ਲੈ ਕੇ ਆਏ।

ਸ. ਦਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜਦੋਂ ਉਹ ਬੋਤਲ ਲੈ ਕੇ ਆਇਆ ਅਤੇ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਉਸ ਨੌਜਵਾਨ ਨੂੰ ਦਿਖਾਈ ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ “ਇਹੋ ਬੀਅਰ ਵਾਲੀ ਬੋਤਲ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਸਦਾ ਕੱਢਿਆ ਹੋਇਆ ਖੂਨ ਪੁਲੀਸ ਨੇ ਪਾਇਆ ਸੀ।”

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਝੂਠੇ ਪੁਲਿਸ ਮੁਕਾਬਲੇ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਖੁੱਲ੍ਹ ਗਈ ਅਤੇ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਇਸ ਦੀ ਤਹਿ ਤਕ ਜਾਣ ਲਈ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਹਦਾਇਤ ਕਰ ਦਿੱਤੀ।

ਛੇਤੀ ਹੀ ਅਸਲੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਪਤਾ ਲਾ ਲਿਆ ਗਿਆ ਜਿਸਦੇ ਨਾਇਕ ਗਿਆਨੀ ਬਚਨ ਸਿੰਘ ਸਨ। ਉਸ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਸਿੰਘ ਉਸਦੇ ਪਿੱਛੇ ਪੈ ਗਏ। ਪਹਿਲੇ ਹਮਲੇ ਵਿੱਚ ਗਿਆਨੀ ਦਾ ਬਾਡੀਗਾਰਡ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ। ਦੂਜੇ ਹਮਲੇ ਵਿੱਚ ਗਿਆਨੀ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਹਵਲਦਾਰ ਮਿਲਖਾ ਸਿੰਘ ਮਾਰੇ ਗਏ। ਗਿਆਨੀ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਇੱਕ ਦਰਜ਼ੀ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲਦਿਆਂ ਹੀ ਘੇਰ ਲਿਆ ਸੀ, ਜਿੱਥੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਬਣ ਰਹੇ ਪੈਂਟ ਕੋਟ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕੱਪੜਿਆਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਆਇਆ ਸੀ ਤਾਂ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੀ ਕਮੀ ਪੇਸ਼ੀ ਦਰਜ਼ੀ ਦੂਰ ਕਰ ਦੇਵੇ। ਕਿਉਂਕਿ ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਪਿੱਛੋਂ ਹੀ ਉਸਦੀ ਸ਼ਾਦੀ ਸੀ।

ਮੈਂ ਅਤੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਪੱਤਰਕਾਰ ਗਿਆਨੀ ਨਾਲ ਅਫਸੋਸ ਕਰਨ ਲਈ ਉਸਦੇ ਘਰ ਅੱਗੇ ਪੁੱਜੇ ਤਾਂ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਦੇ ਬਾਹਰ ਗਿਆਨੀ ਬਚਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਬੰਦੇ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਸਨ।

ਸਰਸਰੀ ਗੱਲ ਉਪਰੰਤ ਗਿਆਨੀ ਬਚਨ ਸਿੰਘ ਸਾਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਆਉ ਡਰਾਇੰਗ ਰੂਮ ਵਿੱਚ ਚੱਲ ਕੇ ਬੈਠਦੇ ਹਾਂ। ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਬਿਠਾ ਕੇ ਅੰਦਰ ਚਲਾ ਗਿਆ ਤੇ ਵਿਸਕੀ ਦੀ ਬੋਤਲ ਸੋਡੇ ਅਤੇ ਗਿਲਾਸ ਨੌਕਰ ਲੈ ਕੇ ਉਸਦੇ ਪਿੱਛੇ ਆ ਗਿਆ। ਅਸੀਂ ਹੈਰਾਨ ਰਹਿ ਗਏ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਸਾਥੀ ਸ. ਗੁਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ, “ਗਿਆਨੀ ਜੀ, ਇਹ ਕੀ?” ਉਹ ਹੱਸ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਇਹ ਵਿਸਕੀ ਹੀਰੇ ਦੇ ਵਿਆਹ ਲਈ ਮੰਗਵਾਈ ਸੀ, ਜੇ ਵਿਆਹ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿੱਚ ਪੀਣੀ ਸੀ। ਹੁਣ ਗ਼ਮ ਵਿੱਚ ਹੀ ਪੀ ਲਓ।” ਇਹ ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਸਾਰ ਉਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਭਰ ਆਈਆਂ। ਥੋੜ੍ਹਾ ਚਿਰ ਬੈਠਣ ਪਿੱਛੋਂ ਜਦ ਅਸੀਂ ਤੁਰਨ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਗਿਆਨੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਕੇ ਰੁਕ ਜਾਣ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਮੈਂ ਜਦ ਰੁਕਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਲੈ ਗਿਆ, ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਮੈਨੂੰ ਮੇਰੇ ਕਸੂਰ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਜ਼ਾ ਮਿਲ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਕਹੋ ਕਿ ਹੁਣ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਬਖਸ਼ ਦੇਣ, ਤੂੰ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਬਹੁਤ ਨੇੜੇ ਹੈਂ।”

ਮੈਂ ਵਾਪਸ ਆ ਕੇ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਦੱਸੀ ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਾਲ ਲੱਗਦੇ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਉਹ ਗੱਲ ਸੁਣਨ ਉਪਰੰਤ ਹੱਸ ਪਏ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, “ਤੂੰ ਦੱਸ ਫਿਰ ਤੇਰੀ ਕੀ ਰਾਇ ਹੈ?” ਮੈਂ ਕਿਹਾ, “ਬਾਬਾ ਜੀ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹੁਣ ਉਸਨੂੰ ਬਖਸ਼ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।” ਸੰਤ ਅਜੇ ਕੁਝ ਕਹਿਣ ਹੀ ਲੱਗੇ ਸਨ ਕਿ ਐਡਵੋਕੇਟ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਹੁੰਦਲ ਆ ਗਿਆ। ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਜਦੋਂ ਉਸ ਤੋਂ ਰਾਇ ਪੁੱਛੀ ਤਾਂ ਉਹ ਇਕਦਮ ਬੋਲਿਆ, “ਬਿਲਕੁਲ ਬਖਸ਼ਣਾ

ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ।” ਸੰਤ ਚੁੱਪ ਕਰ ਗਏ।

ਮੈਂ ਉੱਠ ਕੇ ਵਾਪਸ ਆ ਗਿਆ। ਇੱਕ ਹਫ਼ਤਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਬੀਤਿਆ ਕਿ ਜਦ ਮੈਂ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਕੰਪਲੈਕਸ ਦੇ ਸਰਾਂਅ ਵਾਲੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਨੇੜੇ ਪੁੱਜਿਆ ਤਾਂ ਓਥੇ ਖੜੇ ਭਾਈ ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੋਢੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, “ਭਾਅ ਜੀ, ਬਾਹਰ ਤਾਂ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਘਟਨਾ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਅੰਦਰ ਨੂੰ ਜਾ ਰਹੇ ਹੋ।” ਮੈਂ ਓਥੇ ਹੀ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਕੀ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹ ਹੱਸ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਕੇਲੇ ਖਾਉ, ਹੈਰਾਨ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਨਾਗੋਕੇ ਦੇ ਕਾਤਿਲ ਨੂੰ ਸੋਧ ਕੇ ਆ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਭੁੱਖ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਕਾਰਨ ਕੇਲੇ ਖਾਣ ਲਈ ਰੁਕ ਗਿਆ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਮਿਲ ਗਏ। ਜਾਓ ਜਾ ਕੇ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਵਧਾਈ ਦਿਓ ਕਿ ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੋਢੀ ਨੇ ਗਿਆਨੀ ਬਚਨ ਸਿੰਘ ਸਮੇਤ ਉਸ ਦਾ ਸਾਰਾ ਪਰਿਵਾਰ ਮੁਕਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।”

ਮੈਂ ਜਦ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਜਾ ਕੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਹ ਗੱਲ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਹੀ ਆਪਣੇ ਗੜਵਈ ਭਾਈ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ “ਜਾਹ, ਸੋਢੀ ਨੂੰ ਸੱਦ ਕੇ ਲਿਆ।” ਉਹ ਕੁਝ ਮਿੰਟਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਸੱਦ ਲਿਆਇਆ ਤਾਂ ਸੰਤ ਪੁੱਛਣ ਲੱਗੇ : “ਤੂੰ ਇਹ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ।” ਤਾਂ ਸੋਢੀ ਹੱਸ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ “ਬਾਬਾ ਜੀ, ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਇੱਕ ਵਾਰੀ ਹੁਕਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਤਾਂ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਪੁੱਛਣ ਦੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰਹਿ ਗਈ?” ਅੱਜ ਮੈਂ ਮਜੀਠਾ ਰੋਡ 'ਤੇ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸਾਂ ਕਿ ਅਗੋਂ ਗਿਆਨੀ ਬਚਨ ਸਿੰਘ, ਉਸ ਦੀ ਪਤਨੀ ਅਤੇ ਲੜਕੀ ਇੱਕ ਰਿਕਸ਼ੇ 'ਤੇ ਆ ਰਹੇ ਸਨ। ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਮਝਿਆ ਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਕੋਈ ਮੌਕਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਣਾ। ਇਸ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਘੇਰ ਲਿਆ। ਗਿਆਨੀ ਨੂੰ ਘੇਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦਿਆਂ ਹੀ ਉਸ ਦੀ ਧੀ ਅਤੇ ਪਤਨੀ ਵੀ ਮਾਰੇ ਗਏ। ਉਹ ਭੱਜ ਕੇ ਇੱਕ ਗਲੀ ਵਿੱਚ ਵੜਨ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਘੇਰ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਗੱਡੀ ਚਾੜ੍ਹ ਦਿੱਤਾ। ਹੁਣ ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਸਜ਼ਾ ਦੇਣੀ ਹੈ ਦੇ ਦਿਓ।” ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਮੋਰਾਂ ਵਿੱਚ ਡੰਡਾ ਮਾਰ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ “ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਫਿਰ ਪੁੱਛ ਲਿਆ ਕਰੋ। ਭਾਈ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਗਿਆਨੀ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ ਦਿਓ ਪਰ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਹੁੰਦਲ ਬਖਸ਼ਣ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਅਜੇ ਫ਼ੈਸਲਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰ ਸਕਿਆ ਕਿ ਕੀ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਤੂੰ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸਾਰਾ ਝਗੜਾ ਮੁਕਾ ਦਿੱਤਾ। ਹੁਣ ਜੋ ਹੋਣਾ ਸੀ, ਹੋ ਗਿਆ, ਭਾਣਾ ਮੰਨੋ।”

ਸ਼ਹੀਦ ਭਾਈ ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਧੂਲਕੋਟ

ਭਾਈ ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਧੂਲਕੋਟ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਦੇ ਸੀਨੀਅਰ ਸਿੰਘਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸੀ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਉੱਪਰ ਉਸਨੇ ਕਾਤਲਾਨਾ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ 'ਜ਼ਕਰੀਆ ਖਾਂ' ਕਹਿੰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਤਾਂ ਇਸ ਹਮਲੇ ਦੌਰਾਨ ਬਚ ਗਿਆ ਪਰ ਭਾਈ ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਪੁਲੀਸ ਦੇ ਕਾਬੂ ਆ ਗਿਆ। ਉਸ 'ਤੇ ਤਸ਼ੱਦਦ ਦੌਰਾਨ ਇਹ ਜ਼ੋਰ ਪਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਇਹ ਕਹਿ ਦੇਵੇ ਕਾਤਲਾਨਾ ਹਮਲਾ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਦੇ ਕਹਿਣ 'ਤੇ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਫਸਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਜੋ ਕਿ ਲਾਲਾ ਜਗਤ ਨਰਾਇਣ ਕਤਲ ਕੇਸ ਵਿੱਚੋਂ ਸੁਰਖਰੂ ਹੋ ਕੇ ਨਿਕਲ ਚੁੱਕੇ ਸਨ।

ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਇਹ ਸ਼ੱਕ ਸੀ ਕਿ ਕੇਂਦਰੀ ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰੀ ਗਿਆਨੀ ਜ਼ੈਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਕਾਰਨ ਹੀ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ ਮੁਕਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲਾਲਾ ਜਗਤ ਨਰਾਇਣ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰ ਕਰਕੇ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਦੀ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚ ਬੰਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਸਿਆਸੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਗਿਆਨੀ ਜ਼ੈਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਦੁਸ਼ਮਣ ਸਮਝਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਹਰ ਵੇਲੇ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਠਿੱਥੀ ਲਾ ਕੇ ਨੀਵਾਂ ਦਿਖਾਉਣ ਦੇ ਯਤਨਾਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਪਰ ਬੇਤਹਾਸ਼ਾ ਤਸ਼ੱਦਦ ਕਰਨ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਭਾਈ ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਧੂਲਕੋਟ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਨਾਂ ਲੈਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਾ ਹੋਇਆ। ਉਸ 'ਤੇ ਏਨਾ ਤਸ਼ੱਦਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਸ਼ਹੀਦ ਭਾਈ ਤਾਰੂ ਸਿੰਘ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸ ਦੇ ਸਿਰ ਦੀ ਖੋਪਰੀ ਲੱਥ ਗਈ ਅਤੇ ਉਹ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਿਆ।

ਗਿਆਨੀ ਜ਼ੈਲ ਸਿੰਘ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਖੁੱਡੇ ਲਾਉਣ ਵਿੱਚ ਸਫਲ ਹੋ ਗਿਆ ਜਦੋਂ ਢਿਲਵਾਂ ਬੱਸ ਕਾਂਡ ਤੋਂ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਹੀ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਤੋੜ ਕੇ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਘਰ ਦਾ ਰਾਹ ਵਿਖਾ ਦਿੱਤਾ। ਇਹ ਉਹੋ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਸੀ ਜਿਸਨੇ ਗੁਲਜ਼ਾਰੀ ਲਾਲ ਨੰਦਾ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਸ. ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਕੈਰੌਂ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਜੋ ਮੁੜ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਬਣਨ ਵਾਲਾ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਲਾਲ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਦਾਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਤੋਂ ਦੋਸ਼ ਮੁਕਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸ. ਕੈਰੌਂ 'ਤੇ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਲੱਗੇ ਸਨ।

ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਤੋਂ ਅਸਤੀਫਾ ਦੇਣਾ ਪਿਆ ਸੀ। ਇਹੋ ਦਰਬਾਰਾ
ਸਿੰਘ ਉਸ ਵੇਲੇ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰੀ ਸੀ ਜੋ ਇਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਕਿ ਸ.
ਕੈਰੋਂ ਮੁੜ ਕੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਬਣ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਲੈਣੇ ਦੇ ਦੇਣੇ ਪੈ ਜਾਣ ਜੋ ਕਿ
ਕੇਂਦਰੀ ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰੀ ਗੁਲਜ਼ਾਰੀ ਲਾਲ ਨੰਦਾ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਕੈਰੋਂ ਵਿਰੁੱਧ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ਾਂ
ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਸੀ।

*

ਕੱਛ, ਕੜਾ, ਕ੍ਰਿਪਾਨ, ਭੇਜੋ ਪਾਕਿਸਤਾਨ

ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਨੇ 29 ਮਾਰਚ 1981 ਨੂੰ ਮੌਜੂਦਾ ਹਾਲਾਤ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਮਤਾ ਨੰਬਰ 67 ਰਾਹੀਂ “ਸਿੱਖ ਇੱਕ ਵੱਖਰੀ ਕੌਮ” ਦਾ ਮਤਾ ਪਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਆਪਣੇ 9 ਮਾਰਚ 1946 ਦੇ ਜਨਰਲ ਇਜਲਾਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਮਤਾ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਸੀ, “ਸਿੱਖ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵੱਖਰੀ ਕੌਮ ਹੈ, ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਧਰਮ ਅਸਥਾਨਾਂ, ਸੱਭਿਆਚਾਰ, ਸਿੱਖ ਰਵਾਇਤਾਂ ਦੀ ਕਾਇਮੀ ਲਈ ਸਿੱਖ ਸਵੈਮਾਨ ਤੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਰਾਖੀ ਅਤੇ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਸਿੱਖ ਸਟੇਟ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।”

ਅਲ ਇੰਡੀਆ ਸਿੱਖ ਸਟੂਡੈਂਟਸ ਫ਼ੈਡਰੇਸ਼ਨ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਅਲਟੀਮੇਟਮ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਜੇ 31 ਮਈ 1981 ਤਕ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸ਼ਹਿਰ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ ਦਰਜਾ ਨਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਫ਼ੈਡਰੇਸ਼ਨ ਸਿੱਧੀ ਕਾਰਵਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦੇਵੇਗੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਜੇ ਸ਼ਰਾਬ ਅਤੇ ਮੀਟ ਦੀਆਂ ਦੁਕਾਨਾਂ ਦਰਵਾਜ਼ਿਆਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹਨ ਤਾਂ ਤੰਬਾਕੂ ਦੀਆਂ ਦੁਕਾਨਾਂ ਬਾਹਰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ?

29 ਮਈ 1981 ਨੂੰ ਚੌਂਕ ਫ਼ਰੀਦ ਵਿੱਚ ਆਰੀਆ ਸਮਾਜ ਦੇ ਮੰਦਰ ਅੱਗੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਵੱਲੋਂ ਫ਼ੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਅਲਟੀਮੇਟਮ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਜਲਸਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਅਖ਼ਬਾਰ ਦੇ ਮੁੱਖ ਸੰਪਾਦਕ ਮਹਾਸ਼ਾ ਵਰਿੰਦਰ ਨੇ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ, “ਜੇ ਸਿੱਖ ਵਰਤਮਾਨ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਚਲੇ ਜਾਣ। ਇਸ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਤੰਬਾਕੂ ਦੀ ਵਿਕਰੀ ਤੇ ਵਰਤੋਂ ਬੰਦ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ।” ਮੈਂ ਤੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਸ. ਦਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਇਸ ਜਲਸੇ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕਵਰ ਕਰਨ ਲਈ ਗਏ ਤੇ ਨੌਟ ਲੈ ਰਹੇ ਸਾਂ ਕਿ ਹਿੰਦੂ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੇ ਇੱਕ ਗਰੁੱਪ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਘੇਰੇ ਵਿੱਚ ਲੈ ਲਿਆ ਅਤੇ ਸਿਗਰਟਾਂ ਤੇ ਬੀੜੀਆਂ ਦਾ ਧੂੰਆਂ ਸਾਡੇ ਮੂੰਹ 'ਤੇ ਮਾਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਪੁਲੀਸ ਦੇ ਇੱਕ ਉੱਚ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਨੂੰ ਨਾਲ਼ ਲੈ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢਿਆ ਅਤੇ ਓਥੋਂ ਚਲੇ ਜਾਣ ਲਈ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ।

ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਸ੍ਰੀ ਹਰਬੰਸ ਲਾਲ ਖੰਨਾ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੇ ਆਰੀਆ ਸਮਾਜ ਮੰਦਰ ਤੋਂ ਹੀ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੇ ਦਫ਼ਤਰ ਤਕ ਜਲੂਸ ਕੱਢਿਆ। ਤਰਸੂਲਾਂ ਪ੍ਰੰਪਰ ਸਿਗਰਟਾਂ ਅਤੇ ਬੀੜੀਆਂ ਦੀਆਂ ਡੱਬੀਆਂ ਟੰਗੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਨਾਹਰੇ ਲਾ ਰਹੇ ਸਨ, “ਕੱਛ ਕੜਾ ਕ੍ਰਿਪਾਨ, ਇਸ ਨੂੰ ਭੇਜੋ ਪਾਕਿਸਤਾਨ।” ਇਸ ਜਲੂਸ ਦੀ

ਅਗਵਾਈ ਦੀ ਕੀਮਤ ਖੰਨੇ ਨੂੰ ਮਗਰੋਂ ਜਾਨ ਦੇ ਕੇ ਅਦਾ ਕਰਨੀ ਪਈ ਸੀ।

ਇਸ ਤੋਂ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਦੇ ਜੱਥੇਦਾਰ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਸਟੂਡੈਂਟਸ ਫ਼ੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਜਲੂਸ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰਨ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸੈਂਕੜੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਰਵਾਇਤੀ ਹਥਿਆਰਾਂ, ਤਲਵਾਰਾਂ, ਬਰਛੀਆਂ ਤੇ ਲਾਇਸੈਂਸੀ ਬੰਦੂਕਾਂ ਲੈ ਕੇ ਹਿੰਦੂ ਫ਼ਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤੀ ਦੇ ਜਲੂਸ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਰਾਮ ਬਾਗ਼ (ਕੰਪਨੀ ਬਾਗ਼) ਤਕ ਵਿਸ਼ਾਲ ਰੋਸ ਮਾਰਚ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਇਉਂ ਜਾਪਦਾ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਦਿਓ ਫਿਰ ਗਿਆ ਹੋਵੇ। ਸੜਕਾਂ ਅਤੇ ਬਾਜ਼ਾਰ ਸੁੰਨਸਾਨ ਪਏ ਹੋਏ ਸਨ। ਪੁਲਿਸ ਵੀ ਕਿਧਰੇ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆ ਰਹੀ।

ਰਾਮ ਬਾਗ਼ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਾਹਿਬ ਲਹਿਰਾ ਦਿੱਤਾ ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਲਿਆ ਕੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਮਰ ਪੈਲੇਸ ਨੇੜੇ ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਇਸ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਆਪਣੇ ਭਾਸ਼ਣ ਦੌਰਾਨ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਦੱਸਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ 'ਸਿੰਘ ਪੁੱਛਦੇ ਹਨ, ਬਾਬਾ ਜੀ, ਇਹ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਾਹਿਬ ਇਥੇ ਲੱਗਾ ਰਹੇਗਾ? ਮੈਂ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਇਹ ਦੱਸ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਾਹਿਬ ਸਿਰ ਦਿੱਤਿਆਂ ਲੱਗਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਿਰ ਦਿੱਤਿਆਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਹਟਾਇਆ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਜੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਹਟਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਨਾ ਹੈ ਤਾਂ ਦੋ ਸਿਰ ਲੈ ਕੇ ਆਵੇ।'

ਸੋ ਇਸ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਾਹਿਬ ਲਹਿਰਾਇਆਂ ਨੂੰ 26, 27 ਸਾਲ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਰਾਮ ਬਾਗ਼ ਵਿੱਚ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਹਿਰਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਇਸ ਨੂੰ ਛੇੜਨ ਦੀ ਜੁਰਅਤ ਨਹੀਂ ਪਈ। ਜਦੋਂ ਕਦੇ ਮੌਕਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਸਿੱਖ ਸਟੂਡੈਂਟਸ ਫ਼ੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਵਰਕਰ ਚੋਲਾ ਬਦਲ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਅਜੇ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਨਵੀਂ ਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਆਈ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਾ ਸਿੱਖ ਸਟੂਡੈਂਟਸ ਫ਼ੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਭਾਈ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਗੋਪਾਲਾ ਅਤੇ ਵਰਕਰਾਂ ਨੇ ਇਹ ਚੋਲਾ ਬਦਲਣ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਸੀ।

ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਵਧ ਰਹੇ ਦਬਾਅ ਕਾਰਨ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸ਼ਹਿਰ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ ਦਰਜਾ ਦੇਣ ਲਈ ਸੋਚਣ ਵਾਸਤੇ ਮਜਬੂਰ ਹੋਣਾ ਪਿਆ ਸੀ। ਧਰਮ ਯੁੱਧ ਮੋਰਚੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਿਆਸੀ, ਧਾਰਮਿਕ, ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਰਾਜਸੀ ਜੱਥੇਬੰਦੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਾਂ ਦੀਆਂ ਕਈ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਹੋਈਆਂ। ਹਿੰਦੂ ਜੱਥੇਬੰਦੀਆਂ ਅਤੇ ਕਾਮਰੇਡ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸ਼ਹਿਰ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ ਦਰਜਾ ਦੇਣ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਜਦੋਂ ਕਿ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ, ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ, ਫ਼ੈਡਰੇਸ਼ਨ ਅਤੇ ਚੀਫ਼ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਪਵਿੱਤਰ ਦਰਜਾ ਦੇਣ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਅਖ਼ੀਰ ਇਹ ਫ਼ੈਸਲਾ ਹੋਇਆ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਕੰਪਲੈਕਸ ਦੇ ਤਿੰਨ ਸੌ ਮੀਟਰ ਦੇ ਘੇਰੇ ਅੰਦਰ ਆਉਂਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਤੰਬਾਕੂ ਅਤੇ ਸ਼ਰਾਬ ਦੀਆਂ ਦੁਕਾਨਾਂ ਬੰਦ ਹੋਣਗੀਆਂ ਅਤੇ ਸ਼ਰੀਓ ਫ਼ਰੋਸ਼ਤ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਲਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਚਾਰਦਿਵਾਰੀ ਵਾਲ਼ੇ ਪੁਰਾਣੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸ਼ਰਾਬ ਦੀ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕੋਈ

ਦੁਕਾਨ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਫ਼ੈਸਲੇ ਉਪਰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਅਮਲ ਵੀ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਪਰ ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਪਿਛੋਂ ਉਹ ਫ਼ੈਸਲਾ ਵੀ ਰੁਲ ਕੇ ਰਹਿ ਗਿਆ ਅਤੇ ਤੰਬਾਕੂ ਤੇ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਵਿਕਰੀ ਫਿਰ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ। ਮੁੜ ਕੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਿੱਖ ਜੱਥੇਬੰਦੀ ਨੇ ਉਸ ਫ਼ੈਸਲੇ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਹ ਫ਼ੈਸਲਾ ਵੀ ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿ ਪਹਿਲੇ ਪੜਾਅ ਵਜੋਂ ਤਿੰਨ ਸੌ ਮੀਟਰ ਦੀ ਹੱਦ ਮਿਥੀ ਗਈ ਹੈ ਜੋ ਇੱਕ ਸਾਲ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅੰਦਰ ਕਿਸਤਾਂ ਰਾਹੀਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀ ਚਾਰਦੀਵਾਰੀ ਤਕ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਜਦੋਂ ਪੁਰਾਣੇ ਸ਼ਹਿਰ ਅੰਦਰ ਸ਼ਰਾਬ ਦਾ ਕੋਈ ਠੇਕਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤਾਂ ਤੰਬਾਕੂ ਅਤੇ ਮੀਟ ਦੀਆਂ ਦੁਕਾਨਾਂ ਵੀ ਚਾਰਦੀਵਾਰੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੋਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਪਰ ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਵਾਪਰ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਉਪਰੋਕਤ ਫ਼ੈਸਲਾ ਕਾਗਜ਼ਾਂ ਤਕ ਹੀ ਸੀਮਿਤ ਰਹਿ ਗਿਆ।

ਪਿਉ ਦੀ ਪੱਗ ਲਾਹ ਦਿੱਤੀ, ਤੁਸੀਂ ਬਾਬੇ ਦਾ ਹੁਕਮ ਉਡੀਕਦੇ ਹੋ

ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਦੇ ਜੱਥੇਦਾਰ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਸਵੇਰੇ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਪੜ੍ਹਦੇ ਜਾਂ ਸੁਣਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਹੋਰ ਕੋਈ ਵੀ ਅਖ਼ਬਾਰ ਉਹ ਆਪ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪੜ੍ਹਦੇ ਕੇਵਲ ਜੱਗਬਾਣੀ ਹੀ ਪੜ੍ਹਦੇ ਸਨ, ਜਿਸ ਦਾ ਮੁੱਖ ਸੰਪਾਦਕ ਲਾਲਾ ਜਗਤ ਨਰਾਇਣ ਅਕਸਰ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਰੁਧ ਲੇਖ ਲਿਖਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਰੋਜ਼ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਇਕ ਦਿਨ ਇਹ ਅਖ਼ਬਾਰ ਦੇਖੀ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਸੰਪਾਦਕੀ ਸੀ 'ਗੱਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਬੁਲਾ ਕੇ ਸਜ਼ਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ।' ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਇਹ ਸੰਪਾਦਕੀ ਪੜ੍ਹੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਜੱਥੇਦਾਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਟੌਹੜਾ, ਜੱਥੇਦਾਰ ਜਗਦੇਵ ਸਿੰਘ ਤਲਵੰਡੀ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜੱਥੇਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਅਜਨੌਹਾ ਨੂੰ ਗੱਦਾਰ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਹ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ ਸਾਰ ਆਸ ਪਾਸ ਫਿਰ ਰਹੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆਵਾਜ਼ ਦੇ ਕੇ ਕਿਹਾ "ਉਰੇ ਆਓ।" ਜਦੋਂ ਸਾਰੇ ਭੱਜ ਕੇ ਨੇੜੇ ਆ ਖਲੋਤੇ ਤਾਂ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨਿੱਜੀ ਸਹਾਇਕ ਭਾਈ ਰਛਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਿਹਾ "ਇਹ ਸੰਪਾਦਕੀ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਸੁਣਾ।" ਭਾਈ ਰਛਪਾਲ ਸਿੰਘ ਸੰਪਾਦਕੀ ਪੜ੍ਹਦਾ ਗਿਆ ਤੇ ਆਸ ਪਾਸ ਖੜ੍ਹੇ ਸਿੰਘ ਸੁਣਦੇ ਰਹੇ। ਸਾਰਾ ਲੇਖ ਸੁਣਨ ਉਪਰੰਤ ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਭਤੀਜਾ ਭਾਈ ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ "ਬਾਬਾ ਜੀ ਕੀ ਹੁਕਮ ਹੈ?" ਅੱਗੋਂ ਸੰਤ ਪੂਰੇ ਰੋਹ ਨਾਲ ਬੋਲੇ, "ਪਿਉ ਦੀ ਪੱਗ ਲਾਹ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਇਹ ਬਾਬੇ ਤੋਂ ਹੁਕਮ ਪੁੱਛਦੇ ਹਨ।" ਇਕਦਮ ਸਨਾਟਾ ਛਾ ਗਿਆ।

20 ਸਤੰਬਰ 1981 ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਦੀ ਮੁੱਖ ਖ਼ਬਰ ਸੀ-ਲਾਲਾ ਜਗਤ ਨਰਾਇਣ ਦਾ ਕਤਲ। ਹੋਇਆ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਪਤਾ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ ਕਿ ਲਾਲੇ ਨੇ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਹੀ ਲੁਧਿਆਣੇ ਜਾ ਕੇ ਸੈਮੀਨਾਰ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਭਾਈ ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਨਛੱਤਰ ਸਿੰਘ ਰੋਡੇ ਭਾਈ ਦਿਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਅਭਿਆਸੀ ਚੁੱਪ ਚੁਪੀਤੇ ਹੀ ਮਹਿਤੇ ਤੋਂ ਨਿਕਲ ਗਏ। ਲੁਧਿਆਣੇ ਪੁੱਜ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਰਾਇਲ ਇਨ ਫੀਲਡ ਮੋਟਰਸਾਈਕਲ ਖ਼ਰੀਦਿਆ ਅਤੇ ਇਹ ਪਤਾ ਲਾ ਲਿਆ ਕਿ ਲਾਲੇ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਕਿੱਥੇ ਹੈ। ਓਥੇ ਪੁੱਜ ਕੇ ਉਹ ਲਾਲੇ ਦੀ ਵਾਪਸੀ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਜਦੋਂ ਲਾਲਾ ਆਪਣੀ ਗੱਡੀ ਵਿੱਚ ਬੈਠ ਕੇ ਵਾਪਸੀ ਲਈ ਰਵਾਨਾ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਮੋਟਰਸਾਈਕਲ ਪਿੱਛੇ ਲਾ ਲਿਆ। ਚਹੇੜ ਦੇ ਪੁਲ ਉਪਰ ਆਕੇ ਉਹ ਮੋਟਰਸਾਈਕਲ ਲਾਲੇ ਦੀ ਕਾਰ ਦੇ

ਬਰਾਬਰ ਲੈ ਗਏ ਤੇ ਭਾਈ ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਬੈਠੇ ਭਾਈ ਨਛੱਤਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮਾਊਜਰ ਰਾਹੀਂ ਗੋਲੀਆਂ ਚਲਾ ਕੇ ਲਾਲੇ ਨੂੰ ਢੇਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜੋ ਕਿ ਪਿਛਲੀ ਸੀਟ 'ਤੇ ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਸ ਘਟਨਾ ਸਥਾਨ ਤੋਂ ਕੁਝ ਦੂਰ ਜਾ ਕੇ ਹੀ ਮੋਟਰ ਸਾਈਕਲ ਬੰਦ ਹੋ ਗਿਆ। ਤਿੰਨੇ ਮੋਟਰ ਸਾਈਕਲ ਸੁੱਟ ਕੇ ਦੌੜ ਪਏ। ਨਛੱਤਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਚਿਕੜ ਵਿੱਚ ਫਸ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਪਕੜ ਲਿਆ, ਪਰ ਦਿਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ ਦੌੜ ਗਏ, ਜੋ ਤੀਜੇ ਦਿਨ ਮਹਿਤੇ ਪੁੱਜੇ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਹੀ ਪੁਲੀਸ ਅਤੇ ਸੀ.ਆਰ.ਪੀ. ਨੇ ਮਹਿਤੇ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਆ ਘੇਰਾ ਪਾਇਆ ਅਤੇ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਦੇਣ ਲਈ ਉੱਚ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੇ ਸੁਨੇਹਾ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਪਰ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਸੰਤ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਨਾਲ ਸਲਾਹ ਉਪਰੰਤ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਨਗੇ। ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਪੰਥ ਕਰੇਗਾ ਕਿ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਦੇਣੀ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ।

ਸੀ.ਆਰ.ਪੀ. ਵੱਲੋਂ ਮਹਿਤੇ ਨੂੰ ਘੇਰਾ ਪਾ ਲੈਣ ਦੀ ਖ਼ਬਰ ਮਿਲਦਿਆਂ ਹੀ ਸਿੱਖ ਓਥੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ ਸਨ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਜਬਰੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਦੀ ਸੂਰਤ ਵਿੱਚ ਵੱਡਾ ਖ਼ੂਨ ਖ਼ਰਾਬਾ ਹੋਣ ਦਾ ਡਰ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਸ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਡਾਇਰੈਕਟ ਐਕਸ਼ਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪੁਲੀਸ ਨੂੰ ਰੋਕ ਦਿੱਤਾ। ਪਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਐਸ.ਐਸ.ਪੀ. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰਬਚਨ ਜਗਤ ਜੋ ਡੀ.ਆਈ.ਜੀ. ਬਣ ਕੇ ਦਿੱਲੀ ਵਿੱਚ ਚਲੇ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਨਵੇਂ ਐਸ.ਐਸ.ਪੀ. ਸ. ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਅਟਵਾਲ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਹੇਠ ਇਹ ਘੇਰਾ ਜਾਰੀ ਰੱਖਿਆ। ਮਹਿਤੇ ਦੇ ਆਸ ਪਾਸ ਪੰਜ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਤਕ ਇਹ ਘੇਰਾ ਵਧਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਸਾਰੇ ਰਸਤਿਆਂ ਦੀ ਨਾਕਾਬੰਦੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਤਾਂਕਿ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਾ ਬਾਹਰ ਨਾ ਨਿਕਲ ਜਾਵੇ।

ਇਸ ਘੇਰਾਬੰਦੀ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਹੀ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜਾ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਮੱਥਾ ਟੇਕਣ ਅਤੇ ਸਰੋਵਰ ਵਿੱਚੋਂ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਫਿਰ ਵਾਪਸ ਮਹਿਤੇ ਪੁੱਜ ਗਏ। ਸਾਨੂੰ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਜਦ ਇਹ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਏਨੀ ਸਖ਼ਤ ਘੇਰਾਬੰਦੀ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਤੁਸੀਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਆਏ? ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਫਿਰ ਪੁੱਛਿਆ ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਰਾਤ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਚੋਰ ਜਾਂ ਸਾਧ ਹੀ ਜਾਗਦੇ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਤੜਕਸਾਰ ਆਪਣੀ ਜੀਪ ਲੈ ਕੇ ਗਏ ਸਾਂ। ਪੁਲੀਸ ਨਾਕੇ 'ਤੇ ਪੁੱਜੇ ਤਾਂ ਉਥੇ ਤਾਇਨਾਤ ਪੁਲਸੀਏ ਉੱਘਲਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਡਰਾਈਵਰ ਨੇ ਹਾਰਨ ਵਜਾਇਆ ਤੇ ਉਹ ਪਾਸੇ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਚਲੇ ਗਏ। ਵਾਪਸੀ ਸਮੇਂ ਵੀ ਇੰਝ ਹੀ ਹੋਇਆ।

ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਬਾਬਾ ਖੜਕ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕਹਿਣ ਉਪਰੰਤ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਦੇਣ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦਾ ਐਸ.ਐਸ.ਪੀ. ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਚਾਹਲ ਜੋ ਕਿ ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਵੀ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਸੀ, ਉਹ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਮੁੱਖ ਗੇਟ 'ਤੇ ਗੱਡੀ ਲੈ ਕੇ ਆਇਆ ਤੇ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਬਿਠਾ ਕੇ ਲੈ ਗਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲੋਂ ਅਤੇ ਪਿੱਛੋਂ ਕੀ ਹੋਇਆ, ਇਹ ਸਾਰੀ ਕਹਾਣੀ ਵੱਖਰੇ ਲੇਖ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰੀ

ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਦੇ ਜੱਥੇਦਾਰ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰੀ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦੇਣ ਕਾਰਨ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਹਦਾਇਤ 'ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕਿਸੇ ਅਜਿਹੀ ਸਖ਼ਸ਼ੀਅਤ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ, ਜੋ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰੀ ਲਈ ਰਾਜ਼ੀ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੋਵੇ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਰਦਾਰ ਭਰਪੂਰ ਸਿੰਘ ਬਲਬੀਰ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਅਜਿਹੀ ਸਖ਼ਸ਼ੀਅਤ ਲੱਭ ਲੈਣਗੇ।

ਮੈਂ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਕੰਪਲੈਕਸ 'ਚ ਫਿਰਦਾ-ਫਿਰਦਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਿਵਾਸ ਦੇ ਉਸ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਚਲਿਆ ਗਿਆ, ਜਿੱਥੇ ਭਾਈ ਗਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਪਾਉਂਟਾ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਦਲ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦੇ ਹੋਰ ਸਿੰਘ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਮੇਰੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸ. ਭਰਪੂਰ ਸਿੰਘ ਬਲਬੀਰ ਉੱਥੇ ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਪਰ ਸਾਰੇ ਖ਼ਾਮੋਸ਼ ਸਨ। ਮੈਂ ਪੁੱਛਿਆ, “ਕੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਖ਼ਾਮੋਸ਼ ਕਿਉਂ ਹੋ?” ਭਾਈ ਗਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ, “ਬਲਬੀਰ ਜੀ ਇਹ ਜਾਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਕਿਹੜੀ ਸਖ਼ਸ਼ੀਅਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਕਿਹਾ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਨਾ ਮੋੜਦੇ ਹੋਣ।” ਮੈਂ ਸਹਿਜਸੁਭਾਅ ਹੀ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ, “ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਖੜਕ ਸਿੰਘ ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਵਾਲੇ।” ਮੇਰੇ ਕਹਿਣ ਦੀ ਢਿੱਲ ਸੀ, ਸਰਦਾਰ ਬਲਬੀਰ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਉੱਠ ਕੇ ਚਲਿਆ ਗਿਆ। ਮਗਰੋਂ ਭਾਈ ਗਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਨਰਾਜ਼ ਹੋਇਆ ਕਿ ਤੂੰ ਬਾਬਾ ਜੀ ਬਾਰੇ ਕਿਉਂ ਦੱਸਿਆ ਹੈ? ਇਹ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਭੇਜਿਆ ਹੋਇਆ ਆਇਆ ਸੀ ਕਿ ਕਿਸੇ ਅਜਿਹੀ ਸਖ਼ਸ਼ੀਅਤ ਬਾਰੇ ਪਤਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਜਿਸਦਾ ਕਿਹਾ ਸੰਤ ਮੋੜ ਨਾ ਸਕਣ। ਸਾਥੋਂ ਵੀ ਇਹੋ ਪੁੱਛਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਅਸੀਂ ਟਾਲ-ਮਟੋਲ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਸਾਂ। ਹੁਣ ਦੇਖ ਲਓ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਸਰਕਾਰੀ ਬੰਦਾ ਬਾਬਾ ਖੜਕ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪਾਸ ਆਇਆ ਕਿ ਆਇਆ।

ਇਹ ਗੱਲ ਠੀਕ ਸਾਬਤ ਹੋਈ। ਉਸੇ ਸ਼ਾਮ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਦੇ ਐੱਸ. ਐੱਸ. ਪੀ. ਸਰਦਾਰ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਚਾਹਲ, ਬਾਬਾ ਖੜਕ ਸਿੰਘ ਪਾਸ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਉਹ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਵੀ ਨਜ਼ਦੀਕੀ ਸਨ। ਸਰਦਾਰ ਚਾਹਲ ਦੇ ਕਹਿਣ 'ਤੇ ਬਾਬਾ ਖੜਕ ਸਿੰਘ, ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰੀ ਦੇਣ ਲਈ ਮਨਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਸਹਿਮਤ ਹੋ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੰਤਾਂ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਸੀ ਅਤੇ ਸੰਤ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਿਤਾ ਸਮਾਨ ਸਮਝਦੇ ਸਨ। ਬਾਬਾ ਖੜਕ ਸਿੰਘ ਦਾ ਟੈਲੀਫੋਨ ਮਿਲਦਿਆਂ ਹੀ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ 20 ਸਤੰਬਰ 1981 ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰੀ ਦੇਣ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰ

ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਦੇਸ਼ ਵਿਦੇਸ਼ ਵਿੱਚੋਂ ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ ਮਹਿਤੇ ਵੱਲ ਵਹੀਰਾਂ ਪਾ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਸਿੱਖ ਆਗੂ ਵੀ ਪਹੁੰਚਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੁਰਦਰਸ਼ਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿੱਚ ਪੈਰ ਧਰਨ ਨੂੰ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮਿਲ ਰਿਹਾ। ਜਿੱਧਰ ਵੇਖੋ ਸੰਗਤ ਹੀ ਸੰਗਤ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਹੀ ਸੀ।

ਆਖਰ 20 ਸਤੰਬਰ ਦਾ ਦਿਨ ਆ ਗਿਆ। ਸਾਰੀ ਸਿੱਖ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਸਟੇਜ 'ਤੇ ਸਸ਼ੋਭਿਤ ਸੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਗਿਆਨੀ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਅਜਨੌਹਾ, ਤਖ਼ਤ ਸ੍ਰੀ ਕੇਸਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਗਿਆਨੀ ਹਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਮੁਹਾਲੋਂ, ਤਖ਼ਤ ਸ੍ਰੀ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਭਾਈ ਲੱਖਾ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਅਕਾਲੀ ਆਗੂ ਜਥੇਦਾਰ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ, ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਜਥੇਦਾਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਟੌਹੜਾ, ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਜਥੇਦਾਰ ਜਗਦੇਵ ਸਿੰਘ ਤਲਵੰਡੀ, ਸੰਤ ਲੌਗੋਂਵਾਲ, ਯੂ. ਕੇ. ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਗਿਆਨੀ ਅਮੋਲਕ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਗਿਆਨੀ ਹਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵੀ ਸਨ। ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਜਦੋਂ ਸਟੇਜ 'ਤੇ ਆਏ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੇਸਰੀ ਦਸਤਾਰ ਬੰਨ੍ਹੀ ਹੋਈ ਸੀ ਅਤੇ ਪੂਰੇ ਜਲਾਲ ਵਿੱਚ ਸਨ। ਸਿੱਖ ਆਗੂਆਂ ਦੇ ਭਾਸ਼ਣ ਬਹੁਤ ਤਿੱਖੀ ਸੁਰ ਵਿੱਚ ਹੋਏ।

ਜਥੇਦਾਰ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਦਿੱਲੀ ਅਤੇ ਜਥੇਦਾਰ ਅਜਨੌਹਾ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਭਾਵੁਕ ਹੋ ਗਏ। ਜਥੇਦਾਰ ਅਜਨੌਹਾ ਨੇ ਕਿਹਾ, “ਉਹ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਦੱਸ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਕਿਤੇ ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਵਾਲ ਵੀ ਵਿੰਗਾ ਹੋ ਗਿਆ, ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਤਲਵਾਰ ਮਿਆਨ ਵਿੱਚੋਂ ਕੱਢਣੀ ਪਵੇਗੀ।”

“ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਕਿਹਾ, “ਉਹ ਅੱਜ ਲਾੜੀ ਮੌਤ ਨੂੰ ਵਿਆਹੁਣ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਬਾਬਾ ਠਾਕੁਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।” ਦੱਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਸੰਤ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਭਰਾ ਭਾਈ ਦੀਦਾਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਟਕਸਾਲ ਦੀ ਜਥੇਦਾਰੀ ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਦੇ ਜਾਓ, ਰੱਬ ਨਾ ਕਰੇ ਕਿ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਕੋਈ ਮਾੜੀ ਘਟਨਾ ਵਾਪਰ ਗਈ ਤਾਂ ਪਿੱਛੋਂ ਅਸੀਂ ਕੀ ਕਰਾਂਗੇ? ਪਰ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਉਸ ਦਾ ਮੂੰਹ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਜੇ ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਦੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ ਤਾਂ ਫਿਰ ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਕਰੋਗੇ?” ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਭਾਸ਼ਣ ਵਿੱਚ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਅਪੀਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਕਿ ਮੇਰੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਸਮੇਂ ਸੰਗਤਾਂ ਸ਼ਾਂਤ ਰਹਿਣ ਅਤੇ “ਸਤਿਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ” ਦਾ ਜਾਪ ਕਰਨ। ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਮੰਦਾ ਸ਼ਬਦ ਨਹੀਂ ਬੋਲਣਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ, “ਪੱਤਰਕਾਰ ਪੁੱਛਦੇ ਸਨ ਕਿ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਏਨੇ ਸਖ਼ਤ ਘੇਰੇ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਤੁਸੀਂ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਮੱਥਾ ਕਿਵੇਂ ਟੇਕ ਆਏ ਹੋ? ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਹ ਦੱਸ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਰਾਤ ਦੇ ਭੀਜੇ ਪਹਿਰ ਜਾਂ ਤਾਂ ਸਾਧ ਜਾਗਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਫਿਰ ਚੋਰ। ਅਸੀਂ ਤਿਆਰ ਹੋ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਨਾਮ ਲੈ ਕੇ ਜੀਪ ਵਿੱਚ ਬੈਠ ਗਏ। ਪੁਲਿਸ ਨਾਕੇ 'ਤੇ

ਬੈਠੇ ਪੁਲਿਸੀਏ ਉੱਘ ਰਹੇ ਸਨ। ਡਰਾਈਵਰ ਨੇ ਹਾਰਨ ਵਜਾਇਆ, ਸੰਤਰੀ ਤੜਕ ਉਠਿਆ ਤੇ ਨਾਕੇ ਅੱਗੋਂ ਹਟ ਗਿਆ, ਅਸੀਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਚਲੇ ਗਏ। ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਜਾ ਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਵਾਪਸ ਪਰਤ ਆਏ। ਅਜੇ ਸਵੇਰ ਦੇ 4:00 ਵਜੇ ਹੀ ਸਨ ਜਦੋਂ ਫਿਰ ਪੁਲਿਸ ਨਾਕੇ 'ਤੇ ਆਏ। ਡਰਾਈਵਰ ਨੇ ਹਾਰਨ ਵਜਾਇਆ, ਸੰਤਰੀ ਲਾਂਭੇ ਹਟ ਗਿਆ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਾਪਸ ਪਰਤ ਆਏ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਸਾਡੀ ਕੋਈ ਸਿਆਣਪ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਅਸੀਂ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਹਾਜ਼ਰੀ ਲਗਵਾ ਆਏ ਹਾਂ।”

ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ, “ਖਾਲਸਾ ਜੀ! ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦਿਵਾਉਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਫਲ ਹੋ ਕੇ ਵਾਪਸ ਆਵਾਂਗਾ, ਤੁਸੀਂ ਕੋਈ ਚਿੰਤਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ।” ਸੰਤ ਫਤਿਹ ਬੁਲਾ ਕੇ ਸਟੇਜ 'ਤੇ ਬੈਠ ਗਏ। ਅਰਦਾਸ ਹੋਈ, ਸਮਾਗਮ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ ਉਹ ਸਟੇਜ ਤੋਂ ਉੱਠ ਕੇ ਸਿੱਧੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਬਾਹਰਲੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਵੱਲ ਚੱਲ ਪਏ। ਸਾਰੀ ਸਿੱਖ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਪਿੱਛੇ ਆ ਰਹੀ ਸੀ।

ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਅੱਗੇ ਐੱਸ. ਐੱਸ. ਪੀ. ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਚਾਹਲ ਕਾਰ ਲਈ ਖੜ੍ਹਾ ਸੀ। ਜਿਓਂ ਹੀ ਸੰਤ ਪੁਲਿਸ ਦੀ ਗੱਡੀ ਵਿੱਚ ਬੈਠੇ, ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੀ ਭੀੜ ਬੇਕਾਬੂ ਹੋ ਗਈ। ਮੁੱਖ ਸੜਕ ਦੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਮੰਡੀ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਕੈਂਪ ਲਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੇ ਉਸ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਟੈਂਟ ਸਾੜੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ, ਪੁਲਿਸੀਆਂ ਦਾ ਸਾਮਾਨ ਚੁੱਕ ਕੇ ਅੱਗ ਵਿੱਚ ਸੁਟਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਪੁਲਿਸੀਏ ਆਪਣੇ ਬਚਾਅ ਲਈ ਪਿੱਛੇ ਹਟਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ।

ਮੈਂ ਅਤੇ ਅਜੀਤ ਦੇ ਸੰਪਾਦਕ ਸਰਦਾਰ ਬਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹਮਦਰਦ ਮੰਡੀ ਵਿੱਚ ਬਣੀ ਚਾਹ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਦੇ ਨੇੜੇ ਖੜ੍ਹੇ ਸਾਂ, ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇਕ ਮੋਟੇ ਜਿਹੇ ਪੁਲਿਸੀਏ ਨੇ ਹਵਾ ਵਿੱਚ ਗੋਲੀ ਚਲਾ ਦਿੱਤੀ। ਫਿਰ ਕੀ ਸੀ, ਹਰ ਪਾਸਿਓਂ ਗੋਲੀ ਚੱਲਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ। ਸਰਦਾਰ ਹਮਦਰਦ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਮਹਿੰਦਰ ਹੁਣ ਕੀ ਕਰੀਏ?” ਮੈਂ ਕਿਹਾ, “ਇਥੋਂ ਹਿੱਲਣਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ, ਜੋ ਹੋਊ ਵੇਖੀ ਜਾਊ।”

ਗੋਲੀ ਚੱਲਦੀ ਅਤੇ ਸਾੜ-ਫੂਕ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਸੰਤਾਂ ਵਾਲੀ ਗੱਡੀ ਨੂੰ ਪੁਲਿਸ ਲੈ ਕੇ ਨਿਕਲ ਗਈ। ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਗੋਲੀਆਂ ਲੱਗਣ ਨਾਲ ਨੌਜਵਾਨ ਡਿੱਗੀ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਚੱਲ ਰਹੀ ਗੋਲੀ ਦੌਰਾਨ ਇਹ ਨਜ਼ਾਰਾ ਵੇਖਣ ਵਾਲਾ ਸੀ ਕਿ ਇਕ ਨਿਹੰਗ ਸਿੰਘ ਕਿਰਪਾਨ ਘੁਮਾਉਂਦਾ-ਘੁਮਾਉਂਦਾ ਗੋਲੀ ਚਲਾ ਰਹੇ ਪੁਲਿਸ ਵਾਲਿਆਂ ਤੱਕ ਆ ਜਾਂਦਾ ਅਤੇ ਕਿਰਪਾਨ ਮਾਰ ਕੇ ਫਿਰ ਭੱਜ ਜਾਂਦਾ। ਇਸ ਖੇਡ ਦੌਰਾਨ ਹੀ ਗੋਲੀ ਲੱਗਣ ਕਾਰਨ ਉਹ ਵੀ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਿਆ। ਗੋਲੀ ਬੰਦ ਹੋਣ ਉਪਰੰਤ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ 24 ਸਿੰਘ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ 100 ਤੋਂ ਵੱਧ ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਹੋਏ ਹਨ।

ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਲੁਧਿਆਣੇ ਨੇੜੇ ਬੱਸੀਆਂ ਰੈਸਟ ਹਾਊਸ ਵਿੱਚ ਲਿਜਾਇਆ ਗਿਆ, ਜਿੱਥੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਜੱਜ ਮੌਜੂਦ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਸੰਤਾਂ ਦਾ 5 ਦਿਨ ਦਾ ਪੁਲਿਸ ਰਿਮਾਂਡ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਰਿਮਾਂਡ ਦੌਰਾਨ ਕੀ ਗੱਲਬਾਤ ਹੋਈ, ਉਹ ਅੱਗੋਂ ਜਾ ਕੇ ਲਿਖਾਂਗਾ। ਰਿਮਾਂਡ ਖਤਮ ਹੋਣ ਉਪਰੰਤ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਦੀ ਕੇਂਦਰੀ ਜੇਲ੍ਹ

ਵਿੱਚ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਹਰ ਰੋਜ਼ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸੰਗਤਾਂ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਪਹੁੰਚਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਜੇਲ੍ਹ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਇਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੀਖਾਂ ਵਾਲੀ ਬਾਰੀ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨਾ ਪਿਆ। ਸੰਤ ਬਾਰੀ ਅੱਗੇ ਆ ਕੇ ਬੈਠ ਜਾਂਦੇ ਅਤੇ ਸੰਗਤਾਂ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਆਉਂਦੀਆਂ ਤੇ ਜਾਂਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ ਦੇ ਪੱਤਰਕਾਰ ਸਰਦਾਰ ਦਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਵੀ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਗਏ ਅਤੇ ਜਦ ਵਾਪਸ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਆਏ ਤਾਂ ਕੇਂਦਰੀ ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰੀ ਗਿਆਨੀ ਜ਼ੈਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਟੈਲੀਫ਼ੋਨ 'ਤੇ ਪੁੱਛਿਆ “ਦਲਬੀਰ, ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਕੀ ਹਾਲ ਹੈ? ਤੇਰੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਖੁਲ੍ਹ ਕੇ ਗੱਲ ਹੋਈ ਹੋਵੇਗੀ, ਕਿਤੇ ਇਓਂ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ ਕਿ ਸੰਤ ਉਸ ਚਵਲ (ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ) ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵਿੱਚ ਆ ਜਾਵੇਗਾ?” ਸ. ਦਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਹ ਗਿਆਨੀ ਜ਼ੈਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਹੱਸ ਪਏ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ “ਗਿਆਨੀ ਜੀ, ਕੇਂਦਰੀ ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰੀ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਤੁਸੀਂ ਦਰਬਾਰੇ ਤੋਂ ਡਰੀ ਜਾਂਦੇ ਹੋ, ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਕੋਈ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਹੀਂ।” ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, “ਬੱਸ ਮੈਂ ਇਹੋ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ।” ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਦੀ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਉਪਰੰਤ 25 ਅਕਤੂਬਰ 1981 ਨੂੰ ਹੀ ਲਾਲਾ ਜਗਤ ਨਰਾਇਣ ਕਤਲ ਕੇਸ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਕੇਸ ਵਾਪਸ ਲੈ ਕੇ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਰਿਹਾਅ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਉਹ ਇਕ ਜੇਤੂ ਜਰਨੈਲ ਵਜੋਂ ਜੇਲ੍ਹ 'ਚੋਂ ਬਾਹਰ ਆਏ। ਜਲੂਸ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿੱਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਆ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਹੈੱਡਕੁਆਰਟਰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੁਰਦਰਸ਼ਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਮਹਿਤਾ ਚਲੇ ਗਏ।

ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਾ ਹਾਊਸ

ਲਾਲਾ ਜਗਤ ਨਾਰਾਇਣ ਦੇ ਕਤਲ ਕਾਂਡ ਵਿੱਚ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਨਾਂ ਵੀ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਸਮੇਂ ਇਹ ਆਮ ਚਰਚਾ ਸੀ ਕਿ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਰੋਡੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਆਲੀਸ਼ਾਨ ਕੋਠੀ ਬਣਾ ਲਈ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿੱਚ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਵੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸੰਤ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਸਿੰਘ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਲਾਲਾ ਕਤਲ ਕਾਂਡ ਵਿੱਚ ਹੋਈ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਉਪਰੰਤ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਲਈ ਪਿੰਡ ਰੋਡੇ ਵਿੱਚ ਉਸੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿੱਚ 101 ਅਖੰਡ ਪਾਠਾਂ ਦੀ ਲੜੀ ਅਰੰਭ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ।

ਇਸ ਸਮਾਗਮ ਸਮੇਂ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਭੋਗ ਸਮੇਂ ਤੂੰ ਵੀ ਪਿੰਡ ਰੋਡੇ ਆਉਣਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਭੋਗ ਤੋਂ ਇੱਕ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਓਥੇ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ। ਸ਼ਾਮ ਵੇਲੇ ਮੈਂ ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਭਾਈ ਰਛਪਾਲ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿ ਸੰਤ ਪੰਡਾਲ ਦਾ ਚੱਕਰ ਲਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਓਥੇ ਆ ਗਏ। ਮੈਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, “ਆ ਤੈਨੂੰ ਸੰਤ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਸਮਾਗਮ ਲਈ ਕੀਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵਿਖਾਵਾਂ।” ਮੈਂ ਉੱਠ ਕੇ ਸੰਤਾਂ ਨਾਲ ਤੁਰ ਪਿਆ।

ਉਹ ਜਦ ਲੰਗਰ ਅੱਗੇ ਪੁੱਜੇ ਤਾਂ ਓਥੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸਿੰਘਣੀ ਬੀਬੀ ਪ੍ਰੀਤਮ ਕੌਰ ਅਤੇ ਦੋਵੇਂ ਬੱਚੇ ਭਾਈ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਇੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਖੜ੍ਹੇ ਸਨ। ਸੰਤ ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, “ਤੂੰ ਜਥੇਦਾਰਨੀ ਬਣੀ ਫਿਰਦੀ ਹੈਂ। ਜਾਹ, ਜਾ ਕੇ ਲੰਗਰ ਵਿੱਚ ਸੇਵਾ ਕਰ।” ਉਹ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਸੱਤ ਬਚਨ ਕਹਿ ਕੇ ਲੰਗਰ ਵੱਲ ਚਲੀ ਗਈ। ਤਾਂ ਮੈਂ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, “ਬਾਬਾ ਜੀ, ਇਹਨਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਵੱਲ ਵੀ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਕੋਈ ਧਿਆਨ ਦਿਓ। ਜੇ ਸਰਦੀ ਵਿੱਚ ਪੈਰੀਂ ਕੈਂਚੀ ਚੱਪਲਾਂ ਪਾ ਕੇ ਖੱਦਰ ਦੀਆਂ ਗਿਲਤੀਆਂ ਬੰਨ੍ਹੀ ਫਿਰਦੇ ਹਨ।” ਸੰਤ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, “ਮੇਰਾ ਇਹਨਾਂ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸੰਬੰਧ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਦੇਖਣਾ ਕੌਮ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ।” ਮੈਂ ਕਿਹਾ, “ਬਾਬਾ ਜੀ, ਤੁਸੀਂ ਹਰ ਉਸ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ ਆਏ ਹੋ, ਜਿਥੇ ਤੁਹਾਡੇ ਜੱਥੇ ਦੇ ਸਿੰਘ ਠਹਿਰੇ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਤੁਸੀਂ ਹਰ ਇੱਕ ਤੋਂ ਇਹ ਪੁੱਛਿਆ ਹੈ ਕਿ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਲੋੜ ਤਾਂ ਨਹੀਂ। ਉਹਨਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਗਰਮ ਚੌਲੇ ਪਾਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸਮਝ ਲਓ ਕਿ ਇਹ ਵੀ ਜੱਥੇ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਹਨ।” ਪਰ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਮੇਰੇ ਇਸ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਕੋਈ ਉੱਤਰ ਨਾ ਦਿੱਤਾ। ਵਾਪਸੀ 'ਤੇ ਆਪਣੇ ਆਸਣ ਵਾਲੇ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, “ਮੈਂ ਤਾਂ ਕੱਲ੍ਹ ਸਮਾਗਮ ਵਿੱਚ ਰੁੱਝਿਆ ਹੋਣਾ ਹੈ, ਤੂੰ ਵਾਪਸ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੇਰੀ ਕੋਠੀ

ਵੇਖ ਕੇ ਜਾਈ।”

ਅਗਲੀ ਸਵੇਰ ਮੈਂ ਭਾਈ ਰਛਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕੋਈ ਸਿੰਘ ਭੇਜੋ ਜੋ ਮੈਨੂੰ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਘਰ ਛੱਡ ਆਵੇ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ 2 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੂਰ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਸੀ। ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਪੰਜ ਭਰਾ ਤੇ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਓਥੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਭਾਈ ਰਛਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇੱਕ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਭਾਈ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸਕੂਟਰ 'ਤੇ ਬਿਠਾ ਕੇ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਡੇਰੇ ਛੱਡ ਆ। ਜਦ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਡੇਰੇ ਵਿੱਚ ਲੈ ਕੇ ਗਿਆ ਤਾਂ ਘਰਾਂ ਦੇ ਸਮੂਹ ਦੀ ਪੂਰਬ ਵਾਲੀ ਬਾਹੀ ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਘਰ ਸੀ। ਇੱਕ ਵੱਡੇ ਸਾਰੇ ਕਿੱਕਰ ਦੇ ਦਰੱਖਤ ਹੇਠ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਮਾਤਾ ਬੈਠੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਪਾਸ ਹੀ ਨਲਕਾ ਸੀ ਜਿਸ ਦੀ ਫਰਸ਼ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਇੱਟਾਂ ਰੱਖੀਆਂ ਸਨ। ਇਰਦ ਗਿਰਦ ਚਿੱਕੜ ਸੀ। ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਦੋ ਕਮਰੇ ਸਨ—ਇੱਕ ਕੱਚਾ ਜਿਸ ਦੀ ਅੱਧੀ ਛੱਤ ਡਿੱਗੀ ਹੋਈ ਸੀ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਕਮਰੇ ਦੀ ਸਾਹਮਣੀ ਕੰਧ ਪੱਕੀਆਂ ਇੱਟਾਂ ਲਾ ਕੇ ਢੱਕੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਘਰ ਦਾ ਸਾਜ਼ੋ ਸਾਮਾਨ ਸੀ। ਮੈਂ ਮਾਤਾ ਦੇ ਗੋਡੀ ਹੱਥ ਲਾ ਕੇ ਨੇੜੇ ਪਏ ਮੰਜੇ 'ਤੇ ਬੈਠ ਗਿਆ।

ਅਜੇ 15-20 ਮਿੰਟ ਹੀ ਹੋਏ ਸਨ ਕਿ ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਗੜਵਈ ਭਾਈ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਤੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਸਿੰਘ ਵੀ ਸਿਰੋਪਾਓ ਦੀਆਂ ਪੰਡਾਂ ਲੈ ਕੇ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਸਮਾਗਮ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਲਈ ਆਏ ਸਾਰੇ ਸੰਤ-ਮਹਾਤਮਾ ਏਧਰ ਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਅਜੇ ਮੰਜੇ ਵਗੈਰਾ ਇਕੱਠੇ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਜਲ ਪਾਣੀ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੀ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਆਪ ਵੀ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਤੇ ਮਾਤਾ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਘਰ ਆ ਰਹੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰੋਪਾਓ ਦੇਣੇ ਹਨ। ਪੰਜ-ਪੰਜ ਦੇ ਨੌਟਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਗੱਠੀਆਂ ਮਾਤਾ ਅੱਗੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤੀਆਂ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਿਰੋਪਾਓ ਨਾਲ 5-5 ਰੁਪਏ ਦੇਣੇ ਹਨ।

ਕੁਝ ਮਿੰਟਾਂ ਪਿੱਛੋਂ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਮੰਡਲੀ ਵੀ ਪਹੁੰਚ ਗਈ। ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਲਿਆਂਦੇ ਗਏ ਸਿਰੋਪਾਓ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਗਏ ਤਾਂ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਕਮਰੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪਈ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਲੋਹੇ ਦੀ ਪੇਟੀ ਵਿੱਚੋਂ ਸਾਰੀਆਂ ਫੁਲਕਾਰੀਆਂ ਖੋਸ਼ ਅਤੇ ਰੇਜ਼ੇ ਕੱਢ ਲਿਆਏ। ਮਾਤਾ ਨੇ ਉਹ ਵੀ ਵੰਡ ਦਿੱਤੇ। ਸੰਤ ਮੰਡਲੀ ਜਲ ਪਾਣੀ ਛਕਣ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਵਾਪਸ ਚਲੀ ਗਈ।

ਮੈਂ ਹੈਰਾਨ ਸਾਂ ਕਿ ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਘਰ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਪਰਿਵਾਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਉਪਰੰਤ ਹੋਰ ਵੀ ਦੁਖਾਂਤ ਵਾਪਰ ਗਿਆ ਜਦੋਂ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਬਾਬਾ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਹੀ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਪਤਨੀ ਅਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਉਸ ਘਰੋਂ ਵੀ ਕੱਢ ਕੇ ਬਿਲਾਸਪੁਰ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਜੋ ਆਪਣੇ ਹਿੱਸੇ ਦੀ 7-8 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਨਿਰਬਾਹ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਘਰ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਭਰਾਵਾਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਦਾ ਸਮੂਹ ਸੀ ਪਰ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਘਰ ਦੀ ਦਿੱਖ ਵੱਖਰੀ ਹੀ ਸੀ।

ਉੱਡਣਾ ਸਾਧ

ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਲੰਗਰ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਦੀ ਛੱਤ ਉਪਰ ਸੰਗਤਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਦਿਨ ਘਿਰੇ ਬੈਠੇ ਸਨ ਕਿ ਇੱਕ ਭਗਵੇਂ ਕੱਪੜਿਆਂ ਵਾਲਾ ਸਾਧ ਆਪਣੇ ਚੋਲਿਆਂ ਅਤੇ ਚੋਲੀਆਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਆ ਗਿਆ। ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਬੈਠਾ ਲਿਆ। ਉਹ ਸਾਧ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਆਸ ਪਾਸ ਹਥਿਆਰ-ਬੰਦ ਸਿੰਘ ਖੜੇ ਵੇਖ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਬਾਬਾ ਜੀ, ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਸੰਤ ਹੋ, ਇਹ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਬੰਦੇ ਕਿਉਂ ਨਾਲ ਰੱਖੇ ਹੋਏ ਹਨ?” ਸੰਤ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ “ਜੇ ਤੂੰ ਇਹ ਬੀਬੀਆਂ ਦੀ ਡਾਰ ਨਾਲ ਲਈ ਫਿਰਦਾ ਹੈਂ, ਜੇ ਕੋਈ ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਖੋਹਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰੇ ਤਾਂ ਕੀ ਤੂੰ ਉਸ ਦੇ ਸਿਰ ਵਿੱਚ ਮਾਲਾ ਮਾਰੇਂਗਾ। ਤੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈਂ ਕਿ ਮੈਂ ਸੰਤ ਹਾਂ, ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਸ਼ਸਤਰ ਨਹੀਂ, ਮਾਲਾ ਸ਼ੋਭਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਮੈਂ ਸੰਤ ਦੇ ਨਾਲ ਸਿਪਾਹੀ ਵੀ ਹਾਂ ਅਤੇ ਇਹ ਸੰਕਲਪ ਦਸਮ ਪਿਤਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਦੀ ਦੇਣ ਹੈ। ਇਹ ਸ਼ਸਤਰ, ਮਾਲਾ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਡਾ ਧਰਮ ਮਜ਼ਲੂਮਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਜ਼ਾਲਮ ਦੀ ਭੱਖਿਆ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।”

ਉਹ ਸਾਧ ਕੁਝ ਚਿਰ ਚੁੱਪ ਰਹਿਣ ਉਪਰੰਤ ਬੋਲਿਆ, “ਸੰਤ ਜੀ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀ ਉਮਰ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਕਿਤਾਬ ਲਾ ਕੇ ਦੱਸ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕਿੰਨੇ ਸਾਲ, ਕਿੰਨੇ ਮਹੀਨੇ ਅਤੇ ਕਿੰਨੇ ਦਿਨ ਦੇ ਹੋ।” ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ‘ਦੱਸ।’ ਉਹ ਕਿੰਨਾ ਚਿਰ ਹੀ ਹਿਸਾਬ ਕਿਤਾਬ ਲਾਉਂਦਾ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਤੁਹਾਡੀ ਉਮਰ ਇੰਨੇ ਸਾਲ, ਇੰਨੇ ਮਹੀਨੇ ਅਤੇ ਇੰਨੇ ਦਿਨ ਦੀ ਹੈ। ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਠੀਕ ਹੈ। ਹੁਣ ਮੈਂ ਦੱਸਾਂ ਕਿ ਤੇਰੀ ਉਮਰ ਕਿੰਨੀ ਹੈ, ਕਿਥੇ ਤੂੰ ਜੰਮਿਆ ਤੇ ਤੇਰੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਕੌਣ ਹਨ, ਲੈ ਸੁਣ। ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਜਦੋਂ ਸਭ ਕੁਝ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਸਾਧ ਢਹਿ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪੈਰੀਂ ਪੈ ਗਿਆ। ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਜਾਣੀ ਜਾਣ ਹੋ। ਮੈਂ ਤੁਹਾਡਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ, “ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਹੈ, ਤੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਪਿੱਛੋਂ ਮੈਂ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਰੋਵਰ ਉਪਰੋਂ ਚੱਕਰ ਲਾਵਾਂਗਾ। ਮੈਂ ਦੇਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਤੂੰ ਉੱਡ ਕੇ ਵਿਖਾ। ਜੇ ਤੂੰ ਇੱਕ ਚੱਕਰ ਲਾਵੇਂਗਾ, ਮੈਂ ਦੋ ਲਾਵਾਂਗਾ।” ਇਹ ਸੁਣਕੇ ਉਹ ਸਾਧ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਤੁਸੀਂ ਜਿੱਤੇ ਮੈਂ ਹਾਰਿਆ। ਮੈਨੂੰ ਤੇ ਇਹ ਭੁਲੇਖਾ ਸੀ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਸਧਾਰਨ ਸਾਧ ਹੋ। ਉਹ ਭੁਲੇਖਾ ਦੂਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਅਸਲੀ ਸਾਧ ਹੋ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਾਰ ਸਿੱਧੀ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਛੁੱਟੀ ਦਿਓ।” ਇਹ ਕੌਤਕ ਵੇਖ ਕੇ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਇਰਦ ਗਿਰਦ ਬੈਠੀ ਸੰਗਤ ਹੈਰਾਨ ਰਹਿ

ਗਈ। ਮੈਂ ਕੋਈ ਸੁਣੀ ਸੁਣਾਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਿਹਾ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਮੈਂ ਖੁਦ ਓਥੇ ਮੌਜੂਦ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਇੱਕ ਕੌਤਕ ਕਰਕੇ ਵਿਖਾਇਆ ਸੀ। ਮੇਰਾ ਸਾਥੀ ਸ. ਗੁਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਸਮੇਂ ਆਪਣੇ ਛੇ-ਸੱਤ ਸਾਲ ਦੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਗਿਆ। ਹੋਰ ਕੁਝ ਪੱਤਰਕਾਰ ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਸਨ। ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਉਸ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਆਪਣੀ ਗੋਦ ਵਿੱਚ ਬਿਠਾ ਲਿਆ। ਉਹ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵੱਲ ਵੇਖੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਸ: ਗੁਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਬਾਬਾ ਜੀ, ਇਹ ਤਾਂ ਜਨਮ ਤੋਂ ਹੀ ਗੁੰਗਾ ਅਤੇ ਬੋਲਾ ਹੈ। ਸੰਤ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ “ਨਹੀਂ, ਏਨਾ ਸੋਹਣਾ ਬੱਚਾ ਗੁੰਗਾ ਤੇ ਬੋਲਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ।” ਸ: ਗੁਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ “ਨਹੀਂ ਬਾਬਾ ਜੀ, ਮੈਂ ਜੋ ਕੁਝ ਕਿਹਾ ਹੈ ਠੀਕ ਹੈ।” ਸੰਤ ਚੁਪ ਕਰ ਗਏ ਅਤੇ ਕੁਝ ਚਿਰ ਪਿਛੋਂ ਬੱਚੇ ਦੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਹੱਥ ਫੇਰ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਬੋਲ ਸਿੰਘਾ ਸਤਨਾਮ ਵਾਹਿਗੁਰੂ। “ਪੰਜਵੀਂ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਫਿਰ ਹੱਥ ਫੇਰ ਕੇ ਇਹੋ ਗੱਲ ਦੁਹਰਾਈ ਤਾਂ ਬੱਚਾ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ‘ਵਾਹਿਗੁਰੂ।’ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਇਹ ਕ੍ਰਿਸ਼ਮਾ ਦੇਖ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਰਹਿ ਗਏ। ਸੰਤ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਗੁਰਦੀਪ ਸਿੰਘ, ਹੁਣ ਦੱਸ।” ਉਹ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਖਲੋ ਗਿਆ। ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ, “ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਸਿੰਘਣੀ ਤੇ ਇਸ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ 40 ਦਿਨ ਲਗਾਤਾਰ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਆ ਕੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕੋ, ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰੋ ਅਤੇ ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਹੋ ਸਕੇ ਜੋੜਿਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰੋ, ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਮੇਹਰ ਕਰੇਗਾ।” ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਬਾਬਾ ਜੀ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਤਾਂ ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸੰਤ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਇਸ ਦੀ ਮਾਂ ਕੋਲ ਤਾਂ ਸਮਾਂ ਹੋਵੇਗਾ, ਉਸ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦਿਆ ਕਰ, ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਨਾ ਮੰਨਿਆ ਅਤੇ ਬੱਚਾ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਗੁੰਗਾ ਬੋਲਾ ਰਹਿ ਗਿਆ। ਇਸ ਘਟਨਾ ਤੋਂ ਕੁਝ ਦਿਨ ਪਿੱਛੋਂ ਹੀ ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਵਾਪਰ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸੰਤ ਹੋਰ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਏ।

ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਕਹੇ ਸ਼ਬਦ ਯਾਦ ਕਰਕੇ ਸ: ਗੁਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਪਛਤਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਲੜਕਾ ਜੁਆਨ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਉਸ ਦਾ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਵਸ ਵਿਆਹ ਵੀ ਉਹੋ ਜੇਹੀ ਲੜਕੀ ਨਾਲ ਹੀ ਕਰਨਾ ਪਿਆ। ਇਕ ਵੇਰ ਮੈਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਜੇ ਮੈਂ ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਕਿਹਾ ਮੰਨ ਲੈਂਦਾ ਤਾਂ ਇਸ ਬੱਚੇ ਨੇ ਮੇਰਾ ਸਹਾਰਾ ਬਣਨਾ ਸੀ। ਹੁਣ ਇਹ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਮੈਨੂੰ ਨਿਭਾਉਣੀ ਪੈ ਰਹੀ ਹੈ।” ਇਹ ਗੱਲ ਤਾਂ ਆਮ ਵੇਖਣ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੀ ਸੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਟਕਸਾਲ ਦਾ ਸਿੰਘ ਬੀਮਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਸੰਤ ਆਪਣੀ ਜੇਬ ਵਿੱਚੋਂ ਪੰਜ ਰੁਪਏ ਕੱਢ ਕੇ ਦਿੰਦੇ ਅਤੇ ਕਹਿੰਦੇ ਜਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਿ ਕਰਾ ਕੇ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਮੱਥਾ ਟੇਕਣ ਉਪਰੰਤ ਸਰੋਵਰ ਵਿੱਚ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰ ਲਈਂ। ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਮੇਹਰ ਕਰਨਗੇ। ਅਤੇ ਸਿੰਘ ਡਾਕਟਰਾਂ ਵੱਲ ਭੱਜਣ ਦੀ ਥਾਂ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਵੱਲ ਜਾਂਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਪਰ ਅਸੀਂ ਕਦੇ ਇਸ ਗੱਲ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਿੱਤਾ। ਇਹ ਕ੍ਰਿਸ਼ਮਾ ਵੇਖ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਾ ਸਾਧਾਰਨ ਸੰਤ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਪਹੁੰਚਿਆ ਹੋਇਆ ਸੰਤ ਸੀ, ਪਰ ਅਕਾਲੀਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਈ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

*

ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ-ਲੌਗੋਵਾਲ ਮੁਲਾਕਾਤ

ਧਰਮ ਯੁੱਧ ਮੌਰਚੇ ਦੌਰਾਨ ਮੈਂ ਰੋਜ਼ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇੱਕ ਦਿਨ ਕਦੋਂ ਸਵੇਰੇ 11:00 ਵਜੇ ਦੇ ਕਰੀਬ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਕੰਪਲੈਕਸ ਵਿੱਚ ਗਿਆ। ਅਜੇ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਸਮੁੰਦਰੀ ਹਾਲ ਦੇ ਗੇਟ ਤੇ ਪੁੱਜਾ ਹੀ ਸਾਂ, ਕਿ ਉੱਥੇ ਤਾਇਨਾਤ ਸੇਵਾਦਾਰ, ਸ. ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਮੈਨੂੰ ਹੌਲੀ ਜਿਹੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, 'ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਅੱਗੇ ਜਾਵੀਂ।' ਮੈਂ ਉੱਥੇ ਹੀ ਰੁਕ ਗਿਆ। ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਸੇਵਾਦਾਰ ਸੀ, ਪਰ ਸੰਤ ਫਤਿਹ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਉਸ ਨੇ ਕਈ ਸਿਆਸੀ ਉਤਰਾ-ਚੜ੍ਹਾ ਵੇਖੇ ਸਨ। ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਦੇ ਕੋਲ ਹੀ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਲੈ ਗਿਆ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, "ਬੀਤੀ ਰਾਤ 12:00 ਵਜੇ ਦੇ ਕਰੀਬ ਸਮੁੰਦਰ ਜਿਹੇ ਕੱਦ ਦਾ ਇਕ ਵਿਅਕਤੀ ਆਇਆ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਖੱਦਰ ਦੇ ਚਿੱਟੇ ਕੱਪੜੇ ਤੇ ਕੁੜਤੀ ਪਾਈ ਹੋਈ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਗੇਟ 'ਤੇ ਪੁੱਜਾ ਤਾਂ ਜਥੇਦਾਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਟੋਹੜਾ ਦੇ ਨਿੱਜੀ ਸਹਾਇਕ ਸ. ਅਥਿਨਾਸ਼ੀ ਸਿੰਘ ਨੇ ਅੰਦਰੋਂ ਆ ਕੇ ਮੇਰੇ ਪਾਸੋਂ ਗੇਟ ਖੁਲ੍ਹਵਾਇਆ। ਉਹ ਵਿਅਕਤੀ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਅੰਦਰ ਚਲਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਆਏ ਬਾਡੀਗਾਰਡ ਬਾਹਰ ਸੜਕ 'ਤੇ ਹੀ ਖਲੋਤੇ ਰਹੇ। ਉਹ ਵਿਅਕਤੀ ਸ. ਅਥਿਨਾਸ਼ੀ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਸਮੁੰਦਰੀ ਹਾਲ ਦੀਆਂ ਪੌੜੀਆਂ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸੰਤ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਲੌਗੋਵਾਲ ਨਾਲ ਮੀਟਿੰਗ ਪਿੱਛੋਂ 2:30 ਵਜੇ ਵਾਪਸ ਗਿਆ। ਮੈਨੂੰ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਸੀ।"

ਉਸ ਦੀ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਮੈਂ ਅਥਿਨਾਸ਼ੀ ਸਿੰਘ ਦੇ ਦਫਤਰ ਵਿੱਚ ਜਾ ਬੈਠਾ। ਗੱਪਸ਼ਾਪ ਮਾਰਨ ਉਪਰੰਤ ਮੈਂ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਨਾਨਕ ਨਿਵਾਸ ਵੱਲ ਜਾਣ ਦੀ ਥਾਂ ਵਾਪਸ ਮੁੜ ਆਇਆ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਦਫਤਰ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਸੀ. ਆਈ. ਡੀ. ਦੇ ਦਫਤਰ ਟੈਲੀਫੋਨ ਕਰਕੇ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਕੀ ਰਾਤ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਇੱਥੇ ਆਇਆ ਸੀ? ਉਥੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਕੱਲ੍ਹ ਸ਼ਾਮ ਦੇਰ ਨਾਲ ਸਰਕਟ ਹਾਊਸ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਆਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਅਫਸਰਾਂ ਨਾਲ ਮੀਟਿੰਗ ਕਰਕੇ ਅੱਜ ਸਵੇਰੇ 4:00 ਵਜੇ ਹੀ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਲਈ ਰਵਾਨਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਆਉਣ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਹੋ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਮੈਂ ਇਹ ਖ਼ਬਰ "ਅਕਾਲੀ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ" ਨੂੰ ਭੇਜ ਦਿੱਤੀ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਅਖ਼ਬਾਰ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਸਫ਼ੇ ਤੇ ਇਹ ਖ਼ਬਰ ਛਪੀ ਹੋਈ ਸੀ, 'ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸੰਤ ਲੌਗੋਵਾਲ ਵਿੱਚ ਗੁਪਤ ਮੀਟਿੰਗ'।

ਮੈਂ ਰੋਜ਼ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਜਦ ਸ. ਅਥਿਨਾਸ਼ੀ ਸਿੰਘ ਦੇ ਦਫਤਰ ਵਿੱਚ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, "ਯਾਰ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਅੱਜ ਮਰਵਾਉਣ ਲੱਗਾ ਸੀ। ਇਹ

ਕੀ ਖ਼ਬਰ ਛਾਪ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ 'ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸੰਤ ਲੌਗੋਵਾਲ ਵਿੱਚ ਮੀਟਿੰਗ' ? ਮੈਨੂੰ ਸੰਤ ਜੀ ਨੇ ਆਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਬੁਲਾ ਲਿਆ ਤੇ ਇਹ ਕਹਿ ਕਿ ਖ਼ੂਬ ਲਾਹ-ਪਾਹ ਕੀਤੀ ਕਿ ਇਹ ਖ਼ਬਰ ਤੂੰ ਹੀ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਦੱਸੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਇਸ ਮੀਟਿੰਗ ਬਾਰੇ ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਆਪਾਂ ਤਾਂ ਕੱਲ੍ਹ ਮਿਲੇ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਸੰਤ ਲੌਗੋਵਾਲ ਇਹ ਗੱਲ ਮੰਨਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਬਹੁਤ ਗੁੱਸੇ ਵਿੱਚ ਹੈ।"

ਮੈਂ ਅੱਗੋਂ ਹੱਸ ਪਿਆ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, "ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਕੰਪਲੈਕਸ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦਾ ਹਾਂ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਮੁਸ਼ਕ ਆਉਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇੱਥੇ ਪਰਦੇ ਪਿਛੇ ਕੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸੰਤ ਲੌਗੋਵਾਲ ਤਾਂ ਐਂਵੇ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਖ਼ਫਾ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ।" ਮੈਂ ਉਸ ਦਿਨ ਦੋਹਾਂ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਬਗ਼ੈਰ ਹੀ ਵਾਪਸ ਮੁੜ ਆਇਆ।

ਇਸ ਤੋਂ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਜਦ ਮੈਂ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਸਮੁੰਦਰੀ ਹਾਲ ਦੇ ਮੁੱਖ ਗੇਟ ਲਾਗੇ ਖੜ੍ਹਾ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦਾ ਸਕੱਤਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਅਕਾਲੀ ਆਗੂ ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਗੇਟ ਅੰਦਰ ਦਾਖ਼ਲ ਹੋਏ। ਸੰਧੂ ਆਉਂਦਾ ਹੀ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਉਲਝ ਪਿਆ ਅਤੇ ਗਲ਼ੋਂ ਫੜਨ ਲੱਗਾ, ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਸਬੱਬੀ ਹੀ ਭਾਈ ਰਛਪਾਲ ਸਿੰਘ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਿਵਾਸ ਦੀ ਦੂਜੀ ਮੰਜ਼ਿਲ ਤੇ ਬਰਾਂਡੇ 'ਚ ਖੜ੍ਹਾ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਵਾਲੇ ਨੇੜੇ ਹੀ ਖਲੋਤੇ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਰਛਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਤੇ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਘੇਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸੰਤ ਹੇਠਾਂ ਵੱਲ ਵੇਖਣ ਲੱਗ ਪਏ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਰਛਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਉਹ ਪਤਾ ਕਰੇ ਕੀ ਗੱਲ ਹੈ ?

ਮੈਂ ਤੇ ਸੰਧੂ ਅਜੇ ਝਗੜ ਰਹੇ ਸਾਂ, ਕਿ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉੱਪਰ ਖੜ੍ਹੇ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਲਿਆ ਅਤੇ ਸੰਧੂ ਨੂੰ ਬਾਹੋਂ ਫੜ ਕੇ ਉਹ ਸੰਤ ਲੌਗੋਵਾਲ ਵੱਲ ਲੈ ਗਿਆ। ਭਾਈ ਰਛਪਾਲ ਸਿੰਘ ਮੈਨੂੰ ਆ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਵਾਲੇ ਤੈਨੂੰ ਉਪਰ ਸੱਦਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਤੁਰ ਗਿਆ। ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ, 'ਕੀ ਗੱਲ ਸੀ ?' ਮੈਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਲੌਗੋਵਾਲ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਸਬੱਬੀ ਖ਼ਬਰ ਤੋਂ ਉਹ ਔਖੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਹਿ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਇਹ ਖ਼ਬਰ ਬਿਲਕੁਲ ਝੂਠੀ ਹੈ। ਤੂੰ ਸੰਤ ਲੌਗੋਵਾਲ ਨੂੰ ਬਦਨਾਮ ਕਰਨ ਲਈ ਹੀ ਖ਼ਬਰ ਛਾਪੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਇਹ ਹਕੀਕਤ ਹੈ ਕਿ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਵੇਲੇ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਸੰਤ ਲੌਗੋਵਾਲ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਗਿਆ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਚਾਹੋ ਤਾਂ ਡੀ. ਸੀ. ਜਾਂ ਐੱਸ. ਐੱਸ. ਪੀ. ਤੋਂ ਪੁਛ ਲਓ ਕਿ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਆਇਆ ਸੀ ਕਿ ਨਹੀਂ।

ਸੰਤ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਚੁੱਪ-ਚਪੀਤਾ ਹੀ ਅਫ਼ਸਰਾਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਦੱਸੇ ਬਗ਼ੈਰ ਸਰਕਟ ਹਾਊਸ ਤੋਂ ਆ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਸੰਤ ਲੌਗੋਵਾਲ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਇਹ ਬੇਈਮਾਨ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਮੇਰੇ ਵਿਰੁੱਧ ਸਾਜ਼ਿਸਾਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਤੂੰ ਕੋਈ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਾ ਕਰ, ਤੇਰੀ ਹਵਾ ਵੱਲ ਮੇਰੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਕੋਈ ਵੇਖ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਮੈਂ ਹੁਣੇ ਲੌਗੋਵਾਲ ਨੂੰ ਪੁੱਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸੱਚ ਨੂੰ ਛੁਪਾਉਣ ਲਈ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਡਰਾ ਰਹੇ ਹੋ ? ਜੇ ਕੋਈ ਗੱਲ ਹੈ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਕਰੋ।

ਮੈਨੂੰ ਤੁਹਾਡੀ ਹਰ ਹਰਕਤ ਦਾ ਪਤਾ ਹੈ।” ਇਸ ਘਟਨਾ ਉਪਰੰਤ ਮੈਂ ਮੁੜ ਕੇ ਕਦੇ ਵੀ ਲੌਗੋਵਾਲ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਨਹੀਂ ਗਿਆ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਸ ਦੇ ਕਿਸੇ ਬੰਦੇ ਦੀ ਇਹ ਪੁੱਛਣ ਦੀ ਹਿੰਮਤ ਪਈ ਕਿ ਤੂੰ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਕਿਉਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈਂ ? ਸੰਤ ਲੌਗੋਵਾਲ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ? ਸੰਤ ਲੌਗੋਵਾਲ ਨੇ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਮੇਰੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ “ਅਕਾਲੀ ਪੌੜ੍ਹਕਾ” ਦੇ ਸੰਪਾਦਕ ਸ. ਰਤਨੇਸ਼ ਸਿੰਘ ਸੋਢੀ ਪਾਸ ਵੀ ਕੀਤੀ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਇਸ ਘਟਨਾ ਉਪਰੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਅਤੇ ਸੰਤ ਲੌਗੋਵਾਲ ਵਿੱਚ ਮੱਤਭੇਦ ਹੋਰ ਗੰਭੀਰ ਹੋਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ।

“ਇਹ ਪੰਛੀ ਇਕੱਲਾ ਹੈ, ਮਗਰ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਬਹੁਤੇ”

ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਧਰਮ ਯੁੱਧ ਮੋਰਚੇ ਦੌਰਾਨ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸਟੇਜ 'ਤੇ ਭਾਸ਼ਣ ਉਪਰੰਤ ਜਦੋਂ ਵੈਰਾਗ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਇਹ ਧਾਰਨਾ ਲਾਉਂਦੇ ਸਨ: “ਮੇਰਾ ਸਿਰ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜਾਵੇ, ਸਿੱਖੀ ਸਿਦਕ ਨਾ ਜਾਵੇ।” “ਇਹ ਪੰਛੀ ਇਕੱਲਾ ਹੈ, ਇਹਦੇ ਮਗਰ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਬਹੁਤੇ”... ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਅੰਤਰ ਆਤਮਾ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਸਪਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਲੱਗ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਕਿ ਅਕਾਲੀ ਆਗੂ ਉਹਨਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ਾਂ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ ਹਨ। ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਨਾਵਲਿਸਟ ਸਰਦਾਰ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਕੰਵਲ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪੁਸਤਕ ‘ਸੱਚ ਕੀ ਬੋਲਾ’ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਤੋਂ ਕੁਝ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਉਹ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਟੱਕਰ ਨਾ ਲੈਣ ਲਈ ਉਦਾਹਰਨ ਦੇ ਕੇ ਮਨਾਉਣ ਦਾ ਬਹੁਤ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਪਰ ਉਹ ਇਹ ਦੋ ਅਖੌਰ ਕਹਿ ਕੇ ਗੱਲ ਮੁਕਾ ਦਿੰਦੇ ਸਨ “ਕੰਵਲ, ਮੈਂ ਅਰਦਾਸ ਕਰ ਚੁੱਕਾ ਹਾਂ, ਉਸ ਤੋਂ ਪਿੱਛੇ ਨਹੀਂ ਹਟਾਂਗਾ, ਸਿਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜਾਵੇ। ਮੈਂ ਸੰਤ ਫਤਹਿ ਸਿੰਘ ਜਾਂ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦਾ ਸਿੰਘ ਹਾਂ, ਸਿਰ ਦੇਵਾਂਗਾ ਵਚਨ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਹਾਰਾਂਗਾ। ਫਿਰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਦੋਂ ਮੌਕਾ ਮਿਲੇ। ਹਾਰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਗ਼ੱਦਾਰਾਂ ਦੀ ਧਾੜ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਰਾਜਨੀਤੀ ਨਾਲੋਂ ਧਰਮ ਨੂੰ ਵੱਧ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਿੰਘ ਹਾਂ। ਅਰਦਾਸ ਤੋਂ ਜ਼ਰਾ ਵੀ ਏਧਰ-ਓਧਰ ਨਹੀਂ ਹੋਵਾਂਗਾ। 12 ਬੋਰ ਦੀ ਰਾਈਫਲਾਂ ਟੈਂਕਾਂ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨਗੀਆਂ।” ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਇਹ ਪੁੱਛਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਪਿੱਛੋਂ ਕੌਮ ਦਾ ਕੀ ਬਣੇਗਾ ਤਾਂ ਉਹ ਗੰਭੀਰ ਹੋ ਕੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸੀ, ਮੇਰੇ ਪਿੱਛੋਂ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਸਿੰਘ ਆਵੇਗਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਭੁੱਲ ਜਾਵੋਗੇ। ਮੇਰੀ ਕੋਈ ਯਾਦਗਾਰ ਨਾ ਬਣਾਇਓ। ਕੰਵਲ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੁਰਦਰਸ਼ਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੇ ਮੁੱਖ ਗੇਟ ਅੱਗੇ ਸੜਕ ਉੱਪਰ ਮੇਰੇ ਸਰੀਰ ਦਾ ਸਸਕਾਰ ਕਰ ਦਿਓ ਤਾਂ ਕਿ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਸੰਗਤ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਧੂੜ ਮੇਰੇ ਮਸਤਕ 'ਤੇ ਲੱਗਦੀ ਰਹੇ। ਮੇਰੇ ਵਿੱਚ ਜੇ ਸਵਾਸ ਹੋਏ ਤਾਂ ਆਪਣਾ ਜਾਨਸ਼ੀਨ ਚੁਣ ਜਾਵਾਂਗਾ, ਜੇ ਇਹ ਨਾ ਹੋ ਸਕਿਆ ਤਾਂ ਝਗੜਾ ਨਾ ਕਰਿਓ। ਬਾਬਾ ਠਾਕੁਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਹੁਕਮ ਮੰਨਿਓ, ਕਿਉਂਕਿ ਅਕਾਲੀਆਂ ਦੀ ਸਾਜ਼-ਬਾਜ਼ ਤੋਂ ਇਹ ਸਾਫ਼ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਸ਼ਹੀਦੀ ਦੇਣੀ ਹੀ ਪਵੇਗੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਬੀਤੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਇਹ ਕਹਿੰਦਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਆਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ

ਦੇ ਮਤੇ ਦੀ ਇੱਕ ਕਾਪੀ ਮੇਰੀ ਜੇਬ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਮੈਂ ਅਕਾਲੀਆਂ ਨੂੰ ਹੁਣ ਇਸ ਮਤੇ ਤੋਂ ਭੱਜਣ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਜੋ ਕਿ ਬੀਤੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸੰਘਰਸ਼ ਵਿੱਚ ਪਾ ਕੇ ਕੇਵਲ ਰਾਜਸੀ ਸੱਤਾ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਲਈ ਕਦੇ ਵੀ ਕੁਝ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ।

ਹੁਣ ਅਕਾਲੀਆਂ ਨੂੰ ਖ਼ਤਰਾ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਜਿਸਮਾਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲਾਂਭੇ ਨਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਇੰਦਰਾ ਨੂੰ ਵੀ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਹੁਣ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ 2 ਨੰਬਰ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਬਣ ਕੇ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਾ। ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਸੋਚ ਲਵੇ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਨਾਲ ਰੱਖਣਾ ਹੈ ਜਾਂ ਵੱਖ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਉਹ ਖ਼ਾਲਿਸਤਾਨ ਮੰਗਦਾ ਨਹੀਂ ਪਰ ਜੇ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਨਾਂਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ। ਪਰ ਅਕਾਲੀਆਂ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ, ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਰਾਜਸੀ ਸੱਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਅਟਵਾਲ ਦੀ ਹੱਤਿਆ ਕਿਉਂ

ਮਿਤੀ 25-04-1983

ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕਣ ਉਪਰੰਤ ਚੌਂਕ ਘੰਟਾ-ਘਰ ਵਾਲੇ ਪਾਸਿਓਂ ਬਾਹਰ ਆ ਰਹੇ ਡੀ.ਆਈ.ਜੀ. ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਅਟਵਾਲ ਨੂੰ ਗੋਲੀ ਮਾਰ ਕੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਕਾਰਨ ਬਹੁਤ ਰੋਲਾ ਪਿਆ। ਹਰ ਕੋਈ ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਜਾਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਪਹਿਲੀ ਘਟਨਾ ਸੀ ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਵਾਪਸ ਆਉਂਦੇ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇ। ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਅਤੇ ਸੰਤ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਨੇ ਵੀ ਇਸ ਘਟਨਾ ਦੀ ਨਿਖੇਧੀ ਕੀਤੀ ਸੀ।

ਪਰ ਇਉਂ ਜਾਪਦਾ ਸੀ ਕਿ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਨੂੰ ਕੋਈ ਦੁੱਖ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਘਟਨਾ ਤੋਂ ਤੁਰੰਤ ਬਾਅਦ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਸ. ਸਰਦਾਰਾ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਐਸ.ਐਸ.ਪੀ. ਸ. ਸਰਬਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬੈਂਸ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਸਨ ਪਰ ਲਾਸ਼ ਦੇ ਨੇੜੇ ਕੋਈ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾ ਰਿਹਾ। ਐਸ.ਐਸ.ਪੀ. ਤਾਂ ਸੌ ਗਜ਼ ਦੀ ਵਿੱਥ ਤੋਂ ਹੀ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਨੂੰ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਲਾਸ਼ ਨੂੰ ਚੁੱਕ ਲਿਆਓ, ਪਰ ਡੀ.ਸੀ. ਭਾਵੁਕ ਹੋਇਆ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਸ. ਭਾਨ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਜੱਥੇਦਾਰ ਟੌਹੜਾ ਦੇ ਨਿੱਜੀ ਸਹਾਇਕ ਸ. ਅਬਿਨਾਸ਼ੀ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਸੀ, “ਅਬਿਨਾਸ਼ੀ ਸਿੰਘ, ਸਾਡਾ ਏਡਾ ਵੱਡਾ ਅਫ਼ਸਰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਤੁਰੰਤ ਮੁਜ਼ਰਮ ਸਾਡੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰੋ।”

ਏਸੇ ਦੌਰਾਨ ਹੀ ਕਟੜਾ ਆਹਲੂਵਾਲੀਆ ਵਾਲੇ ਪਾਸੋਂ ਗੋਲੀ ਚੱਲਣ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਆਈ ਤਾਂ ਓਥੇ ਖੜ੍ਹੀ ਇਸਤਰੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੀ ਇੱਕ ਆਗੂ ਜੋਗਿੰਦਰ ਕੌਰ ਨੇ ਕਿਹਾ, “ਗੋਲੀ ਤਾਂ ਬਜ਼ਾਰ ਵੱਲੋਂ ਚੱਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਕੀ ਪਤਾ ਇਸਨੂੰ ਕਿਸਨੇ ਮਾਰਿਆ ਹੈ? ਤੁਸੀਂ ਐਵੇਂ ਹੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਵੱਲ ਹੱਥ ਕਰੀ ਜਾ ਰਹੇ ਹੋ।” ਇਸ ਉਪਰੰਤ ਪੁਲਿਸ ਲਾਸ਼ ਗੱਡੀ ਵਿੱਚ ਸੁੱਟ ਕੇ ਲੈ ਗਈ। ਇਸ ਗੋਲੀਕਾਂਡ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਮੁੰਡਾ ਵੀ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਉਸ ਵੱਲ ਕਿਸੇ ਨੇ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੀ ਨਾ ਸਮਝੀ। ਅਸੀਂ ਪੱਤਰਕਾਰ ਸਾਰੀ ਘਟਨਾ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਲੈਣ ਉਪਰੰਤ ਜਦ ਪ੍ਰਤੀਕਰਮ ਲੈਣ ਲਈ ਪਹੁੰਚੇ ਤਾਂ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਿਵਾਸ ਵਿਚਲੇ ਆਪਣੇ ਕਮਰੇ ਦੇ ਬਾਹਰ ਹੀ ਬਰਾਂਡੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਟੁੱਟੀ ਜਿਹੀ ਮੰਜੀ 'ਤੇ ਲੋਟੇ ਹੋਏ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਪਿੱਠ ਜ਼ਮੀਨ ਨਾਲ ਲੱਗ ਰਹੀ ਸੀ। ਸਾਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸੰਤ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, “ਜੋ ਕੁਝ ਹੋਇਆ ਹੈ ਬਹੁਤ ਮਾੜਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਸ ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।”

ਉਹ ਕਾਫ਼ੀ ਉਦਾਸ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਤ ਲੌਗੋਵਾਲ ਨੇ ਵੀ ਇਸ ਕਾਂਡ ਦੀ ਨਿਖੇਧੀ ਕੀਤੀ।

ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਪੁੱਛ ਪੜਤਾਲ ਉਪਰੰਤ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਿਆ ਕਿ ਅਟਵਾਲ ਨੂੰ ਗੋਲੀ ਮੇਜਰ ਸਿੰਘ ਨਾਰੋਕੇ, ਜੱਥੇਦਾਰ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਚਲੰਧਾ (ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਲੋਧੀ) ਨੇ ਮਾਰੀ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਰਹੱਦੀ ਪਿੰਡ ਦਾਉਕੇ ਦੀ ਇੱਕ ਨੌਜਵਾਨ ਦਲਿਤ ਕੁੜੀ ਨੂੰ ਇਸ ਕਰਕੇ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਉਸਦੇ ਕੱਪੜੇ ਲਾਹ ਕੇ ਨੰਗੀ ਫੇਰਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਭਰਾ ਕਿਸੇ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਲੋੜੀਂਦਾ ਸੀ ਤੇ ਉਹ ਕਾਬੂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆ ਰਿਹਾ। ਡੀ.ਐਸ.ਪੀ. ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ ਘੋਟਣੇ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਪੁਲਿਸ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀ ਇਸ ਕਾਰਵਾਈ ਦਾ ਪਿੰਡ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਬੁਰਾ ਮਨਾਇਆ ਅਤੇ ਪੰਚਾਇਤ ਸਮੇਤ ਆ ਕੇ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਦੱਸੀ ਸੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੀਵਾਨ ਹਾਲ ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਭਾਸ਼ਣ ਸਮੇਂ ਇਸ ਘਟਨਾ ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਕਰਦਿਆਂ ਇਹ ਚੇਤਾਵਨੀ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਪੁਲਿਸ ਅਫ਼ਸਰ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਸਜ਼ਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਅਟਵਾਲ ਜੋ ਉਸ ਵੇਲੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦਾ ਐਸ.ਐਸ.ਪੀ. ਸੀ, ਨੇ ਇਸ ਘਟਨਾ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਡੀ.ਐਸ.ਪੀ. ਵਿਰੁੱਧ ਕੋਈ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਉਸ ਦੀ ਸਲਾਘਾ ਕੀਤੀ ਜੋ ਕਿ ਤਰਨ ਤਾਰਨ ਵਿੱਚ ਤਾਇਨਾਤ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਪਿੰਡ ਦਾਉਕੇ ਉਸ ਦੇ ਅਧੀਨ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਹੀ ਪੈਂਦਾ ਸੀ।

ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਜਦ ਇਹ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸੀਨੀਅਰ ਸਾਥੀ ਭਾਈ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਅਟਵਾਲ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਸੱਦ ਕੇ ਉਹਦੀ ਚੰਗੀ ਝਾੜ-ਝੰਬ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇ ਇਹ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਹੀ ਸੀ ਤਾਂ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇੜੇ ਕਿਉਂ ਕੀਤਾ? ਹੋਰ ਥਾਂ ਥੋੜ੍ਹੇ ਸੀ? ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਇਹ ਪਹਿਲੀ ਘਟਨਾ ਸੀ ਜਿਸ ਦੀ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਨੇ ਨਿੰਦਾ ਕੀਤੀ ਸੀ।

ਖਾਲਿਸਤਾਨੀ ਸਰਦਾਰ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ

ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਜਦੋਂ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਟੱਕਰ ਲੈਣ ਲਈ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਆ ਕੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਿਵਾਸ ਵਿੱਚ ਡੇਰੇ ਲਾਉਣ ਉਪਰੰਤ ਧਰਮ-ਯੁੱਧ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਆ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੂੰ ਕਮਰਾ ਨੰਬਰ 32 ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਇਹ ਪਹਿਲਾਂ ਜਲੰਧਰ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਥੇ ਡਾਕਟਰ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਚੌਹਾਨ ਦੇ ਸੰਪਰਕ ਵਿੱਚ ਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਡਾਕਟਰ, ਉਸ ਨੂੰ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦਾ ਝੰਡਾ ਫੜਾ ਕੇ ਆਪ ਇੰਗਲੈਂਡ ਜਾ ਵੜਿਆ।

ਸੰਧੂ ਪੱਕੇ ਨਿਸ਼ਚੇ ਵਾਲਾ ਸੀ ਜਿਸ ਗੱਲ ਪਿਛੇ ਲੱਗਦਾ, ਬੁਰੇ ਦੀ ਹੱਦ ਤਕ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ। ਉਸ ਦਾ ਪਿਛਲਾ ਪਿੰਡ ਖੇਮਕਰਨ ਦੇ ਲਾਗੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚ ਹੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਪਟਵਾਰੀ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਕੁਝ ਚਿਰ ਪਿੱਛੋਂ ਹੀ ਅਧਿਆਪਕ ਬਣ ਗਿਆ, ਪਰ ਹੈੱਡਮਾਸਟਰ ਨਾਲ ਲੜ ਕੇ ਨੌਕਰੀ ਛੱਡ ਦਿੱਤੀ। ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ, ਜਲੰਧਰ ਵੱਲੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਸਪਤਾਹਿਕ ਰਸਾਲੇ 'ਧਰਤੀ ਦੇ ਲਾਲ' ਦਾ ਆ ਸੰਪਾਦਕ ਬਣਿਆ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਲੇਖਕ ਵੀ ਸੀ। ਉਸ ਦਾ ਪਿਛੋਕੜ ਕਾਮਰੇਡ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਕਈ ਕਿਤਾਬਾਂ ਵੀ ਲਿਖੀਆਂ। ਉਹ ਅੱਤ ਦਰਜੇ ਦਾ ਸ਼ਰਾਬੀ ਸੀ ਅਤੇ ਸ਼ਾਮ ਵੇਲੇ ਨਕੋਦਰ ਚੌਂਕ ਵਿੱਚ ਘੁੰਮਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਨੂੰ ਉਹਨੀਂ ਦਿਨੀਂ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਦਾ ਸਕੈਂਡਲ ਪੁਆਇੰਟ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਡਿਊਟੀਆਂ ਤੋਂ ਵਿਹਲੇ ਹੋਣ ਉਪਰੰਤ ਉਹ ਅਕਸਰ ਸ਼ਾਮ ਵੇਲੇ ਇੱਥੇ ਇਕੱਠੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਸਰਦਾਰ ਸੰਧੂ ਨੇ 'ਲੂਣਾ' ਕਾਵਿ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਕਿਤੇ ਸਾਨੂੰ ਓਥੇ ਕਿਸੇ ਦੁਕਾਨ ਵਿੱਚ ਬੈਠਾ ਵੇਖ ਲੈਂਦਾ ਤਾਂ ਆ ਕੇ ਕਹਿੰਦਾ ਮੇਰੀ ਕਵਿਤਾ ਸੁਣੋ। ਕਈ ਵਾਰ ਤਾਂ ਉਸ ਪਾਸੋਂ ਸਾਨੂੰ ਜਾਨ ਛੁਡਾਉਣੀ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੋ ਜਾਂਦੀ। ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਜੋ ਵੀ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਬੁਰੇ ਦੀ ਹੱਦ ਤਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਛੇ ਧੀਆਂ ਜੰਮੀਆਂ, ਅੱਧੀ ਦਰਜਨ ਕਿਤਾਬਾਂ ਲਿਖੀਆਂ, ਸ਼ਰਾਬ ਵੀ ਰੱਜ ਕੇ ਪੀਤੀ।

ਪਰ ਡਾਕਟਰ ਚੌਹਾਨ ਦੇ ਸੰਪਰਕ ਵਿੱਚ ਆਕੇ ਉਹ ਬਿਲਕੁਲ ਬਦਲ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਪੱਕਾ ਖਾਲਿਸਤਾਨੀ ਬਣ ਗਿਆ ਸੀ। ਡਾਕਟਰ ਇੰਨਾ ਨਾ-ਸੁਕਰਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸਨੇ ਕਦੇ ਇਸ ਦੀ ਕੋਈ ਮਦਦ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਦੇ 32 ਨੰਬਰ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮੰਜਾ, ਇੱਕ ਕੁਰਸੀ, ਮੇਜ਼ ਅਤੇ ਪੰਜ ਚਾਰ ਪਿੱਤਲ ਦੇ ਕੌਲੇ ਸਨ। ਇੱਕ ਵਾਰੀ ਮੈਂ ਇਹ ਵੇਰਵਾ ਦੇ ਕੇ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਇਹ ਹੈ 'ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦਾ ਹੈਡਕੁਆਟਰ।' ਉਹ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਲੜਿਆ ਅਤੇ ਕਿੰਨਾ ਚਿਰ ਬੋਲਿਆ ਤੱਕ ਨਾ। ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ

ਤਕ ਮੇਰੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਵੀ ਕੀਤੀ, ਪਰ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਸਾਡੀ ਫਿਰ ਸੁਲਾਹ ਕਰਾ ਦਿੱਤੀ।

ਬੱਬਰਾਂ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਝਗੜੇ ਵਿੱਚ ਪੈਣ ਦੀ ਥਾਂ ਨਾਨਕ ਨਿਵਾਸ ਛੱਡ ਕੇ ਜਦੋਂ ਸੰਤ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਨੇੜਲੇ ਕਮਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਚਲੇ ਗਏ ਤਾਂ ਸੰਧੂ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਜਾਣ ਤੋਂ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਹ ਨਾਨਕ ਨਿਵਾਸ ਵਿੱਚ ਹੀ ਡਟਿਆ ਰਿਹਾ। ਉਸ ਪਾਸ ਤਿੰਨ ਪਿਸਤੌਲ ਸਨ। ਇੱਕ ਆਪਣੇ ਸਿਰ੍ਹਾਣੇ ਹੇਠਾਂ, ਇੱਕ ਮੇਜ਼ ਤੇ ਅਤੇ ਇੱਕ ਅਲਮਾਰੀ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦਾ ਸੀ। ਹਰ ਰੋਜ਼ ਬੱਬਰਾਂ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਦਾ ਅਤੇ ਇਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਗੱਦਾਰ ਕਹਿੰਦਾ ਰਿਹਾ, ਪਰ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਉਸ ਦਾ ਬੁਰਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮਨਾਇਆ। ਇੱਕ ਦਿਨ ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਇਹ ਪਿਸਤੌਲ ਵੱਖ ਵੱਖ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਕਿਉਂ ਰੱਖੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਕਿ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਕਮਰੇ ਦਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੋਲ੍ਹਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਇੱਕ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਪਿਸਤੌਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਕੁਰਸੀ 'ਤੇ ਬੈਠਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਮੇਜ਼ 'ਤੇ ਪਿਸਤੌਲ ਰੱਖਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਲੈਣ ਲਈ ਅਲਮਾਰੀ ਖੋਲ੍ਹਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਓਥੇ ਪਿਸਤੌਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਹਰ ਵੇਲੇ ਬੜਾ ਸੁਚੇਤ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਮੈਂ ਹੋਵਾਂ ਜੇ ਕੋਈ ਮੇਰੇ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਤੁਰੰਤ ਹੀ ਉਸ ਦਾ ਉੱਤਰ ਦੇ ਸਕਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ 'ਖ਼ਾਲਿਸਤਾਨ' ਦਾ ਨਾਂ ਲੋਗੋਵਾਲ ਦੇ ਗਲੇ ਦੀ ਹੱਡੀ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਕਦੇ ਵੀ ਮੇਰੇ ਉਪਰ ਹਮਲਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਉਸ ਦੀ ਇਹ ਗੱਲ ਠੀਕ ਵੀ ਸੀ। ਸੰਤ ਲੋਗੋਵਾਲ ਨੇ ਕਈ ਵਾਰ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਜਥੇਦਾਰ ਟੋਹੜਾ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਸੰਧੂ ਤੋਂ ਕਮਰਾ ਖ਼ਾਲੀ ਕਰਵਾ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ, ਪਰ ਜਥੇਦਾਰ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਲੋਗੋਵਾਲ ਨੂੰ ਲਾਜਵਾਬ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਦਾ ਘਰ ਹੈ, ਕੋਈ ਜੇਲ੍ਹਖ਼ਾਨਾ ਨਹੀਂ, ਜਿਥੋਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢਿਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਸੰਧੂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦਾ। ਉਹ ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਤਕ ਓਥੇ ਹੀ ਡੱਟਿਆ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਬੱਬਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਨਾਨਕ ਨਿਵਾਸ ਤੋਂ ਬਾਗ਼ ਵਾਲੀ ਗਲੀ ਰਾਹੀਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਚਲਿਆ ਗਿਆ, ਜਿੱਥੇ ਬੀਤੇ ਸਾਲ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਉਹ ਪ੍ਰਲੋਕ ਸਿਧਾਰ ਗਿਆ। ਨਾਨਕ ਨਿਵਾਸ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਉਸ ਨੇ ਖ਼ਾਲਿਸਤਾਨ ਦਾ ਵਿਧਾਨ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਇਸ ਨਿਵਾਸ ਅਸਥਾਨ ਦੀ ਛੱਤ ਉੱਪਰ ਕੇਸਰੀ ਝੰਡਾ ਲਹਿਰਾ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਲਾਮੀ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਇਸ ਖ਼ਾਲਿਸਤਾਨੀ ਆਗੂ ਦੀ ਪਲਟਨ ਨੇ ਗੋਲੀਆਂ ਚਲਾਈਆਂ ਪਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਟੋਹੜਾ ਨੇ ਕਦੇ ਦਖ਼ਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਿੱਤਾ। ਭਾਵੇਂ ਲੋਗੋਵਾਲ ਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਵਰਗੇ ਆਖ਼ਰ ਤਕ ਚੀਕਾਂ ਮਾਰਦੇ ਰਹੇ।

ਗਲੀਆਂ ਹੋ ਜਾਣ ਸੁੰਵੀਆਂ, ਵਿੱਚ ਮਿਰਜ਼ਾ ਯਾਰ ਫਿਰੇ

ਲਾਲਾ ਜਗਤ ਨਾਰਾਇਣ ਦੀ ਹੱਤਿਆ ਪਿਛੋਂ ਉਸ ਦੇ ਵੱਡੇ ਪੁੱਤਰ ਰਮੇਸ਼ ਚੰਦਰ ਨੇ ਵੀ ਸੰਪਾਦਕ ਬਣਦਿਆਂ ਹੀ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਜ਼ਹਿਰ ਉਗਲਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਦੇ ਇੱਕ ਲੇਖ ਦਾ ਸਿਰਲੇਖ ਸੀ “ਗਲੀਆਂ ਹੋ ਜਾਣ ਸੁੰਵੀਆਂ, ਵਿੱਚ ਮਿਰਜ਼ਾ ਯਾਰ ਫਿਰੇ”। ਇਸ ਲੇਖ ਵਿੱਚ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਤੰਬਾਕੂ ਵਿਰੁੱਧ ਕੱਢੇ ਗਏ ਰੋਸ ਮਾਰਚ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਬਹੁਤ ਆਲੋਚਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ।

ਕਿਉਂਕਿ ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਸਿੱਖ ਸਟੂਡੈਂਟਸ ਫ਼ੈਡਰੇਸ਼ਨ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸ਼ਹਿਰ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ ਦਰਜਾ ਦੇਣ ਅਤੇ ਸ਼ਰਾਬ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਤੰਬਾਕੂ ਤੇ ਸ਼ਰਾਬ ਵਾਲੀਆਂ ਦੁਕਾਨਾਂ ਵੀ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਪੁਰਾਣੇ ਬਾਰਾਂ ਦਰਵਾਜ਼ਿਆਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਲੈ ਜਾਣ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਐਲਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਇਹ ਮੰਗ ਨਾ ਮੰਨੀ ਗਈ ਤਾਂ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਉਹ ਸ਼ਾਂਤਮਈ ਰੋਸ ਮਾਰਚ ਕਰਨਗੇ। ਪਰ ਫ਼ੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਇਸ ਰੋਸ ਮਾਰਚ ਤੋਂ ਦੋ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਹਿੰਦੂ ਸੰਗਠਨਾਂ ਨੇ ਚੌਂਕ ਫ਼ਰੀਦ ਨੇੜੇ ਆਰੀਆ ਸਮਾਜ ਦੇ ਮੰਦਰ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਇਕੱਠ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਭੜਕਾਊ ਨਾਹਰੇ ਲਗਾਏ ਗਏ। ਇਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ‘ਪ੍ਰਤਾਪ’ ਅਖ਼ਬਾਰ ਦੇ ਸੰਪਾਦਕ ਮਹਾਸ਼ਾ ਵਰਿੰਦਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਭਾਸ਼ਣ ਦੌਰਾਨ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸ਼ਹਿਰ ਤੋਂ ਤੰਬਾਕੂ ਅਤੇ ਸ਼ਰਾਬ ਦੀਆਂ ਦੁਕਾਨਾਂ ਤਾਂ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ। ਜੇ ਸਿੱਖ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਇਹ ਸ਼ਹਿਰ ਛੱਡ ਕੇ ਚਲੇ ਜਾਣ। ਇਸ ਮੌਕੇ ‘ਤੇ “ਕੱਛ, ਕੜਾ ਕ੍ਰਿਪਾਨ, ਇਹਨੂੰ ਭੇਜੋ ਪਾਕਿਸਤਾਨ” ਦੇ ਨਾਹਰੇ ਲਾਏ ਗਏ।

ਅਗਲੀ ਸਵੇਰ ਨੂੰ ਉਸੇ ਮੰਦਰ ਤੋਂ ਹੀ ਹਰਬੰਸ ਲਾਲ ਖੰਨਾ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਹਿੰਦੂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੇ ਇੱਕ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਵਿਖਾਵਾ ਕੀਤਾ। ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਤ੍ਰਿਸ਼ੂਲ ਫੜੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉਪਰ ਸਿਗਰਟ-ਬੀੜੀਆਂ ਦੀਆਂ ਡੱਬੀਆਂ ਟੰਗੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ। “ਸਿਗਰੇਟ-ਬੀੜੀ ਪੀਏਂਗੇ, ਬੜੇ ਆਰਾਮ ਸੇ ਜੀਏਂਗੇ।” ਦੇ ਨਾਹਰੇ ਲਾਏ ਗਏ। ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਮੰਗ-ਪੱਤਰ ਦੇ ਕੇ ਇਹ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਕਿ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚੋਂ ਤੰਬਾਕੂ ਅਤੇ ਮਾਸ ਦੀਆਂ ਦੁਕਾਨਾਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਲਈ ਕੋਈ ਕਾਰਵਾਈ ਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਦੀ ਖ਼ਬਰ ਜਦ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਪੁੱਜੀ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਫ਼ੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਰੋਸ-ਮਾਰਚ ਦੀ ਆਪ ਅਗਵਾਈ ਕਰਨ ਦਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਲੈ ਲਿਆ। ਮਿਥੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਅਨੁਸਾਰ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿੱਚ ਜਿਉਂ ਹੀ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਮਾਰਚ ਦੀ ਖ਼ਬਰ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਫੈਲੀ (ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਿ ਜੱਥੇ ਦੇ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਸਿੰਘ ਵੀ ਮੌਜੂਦ

ਸਨ), ਹਰ ਪਾਸੇ ਸਨਾਟਾ ਛਾ ਗਿਆ। ਬਾਜ਼ਾਰ ਬੰਦ ਹੋ ਗਏ। ਇਉਂ ਜਾਪਦਾ ਸੀ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਦਿਉ ਫਿਰ ਗਿਆ ਹੋਵੇ। ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਚੱਲ ਕੇ ਇਹ ਜਲੂਸ ਬਜ਼ਾਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਦੀ ਹੁੰਦਾ ਹੋਇਆ ਰਾਮ ਬਾਗ (ਕੰਪਨੀ ਬਾਗ) ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ ਸਮਾਪਤ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਓਥੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਾਹਿਬ ਲਹਿਰਾ ਦਿੱਤਾ। ਇਸੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਹੀ ਲਾਲਾ ਰਮੇਸ਼ ਚੰਦਰ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਲੇਖ ਲਿਖਿਆ, ਜਿਸ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤੀ: “ਪੰਜ ਸੱਤ ਮਰਨ ਗੁਆਂਢਣਾਂ, ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਨੂੰ ਤਾਪ ਚੜ੍ਹੇ, ਕੁੱਤੀ ਮਰੇ ਫਕੀਰ ਦੀ ਜੋ ਚਉ-ਚਉ ਨਿੱਤ ਕਰੇ, ਗਲੀਆਂ ਹੋ ਜਾਣ ਸੁੰਢੀਆਂ, ਵਿੱਚ ਮਿਰਜ਼ਾ ਯਾਰ ਫਿਰੇ।”

ਇਸ ਲੇਖ ਦਾ ਗੰਭੀਰ ਨੋਟਿਸ ਲੈਂਦਿਆਂ ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਸਿੱਖ ਸਟੂਡੈਂਟਸ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਜਨਰਲ ਸਕੱਤਰ ਸ. ਹਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਭਰੋਸੇਯੋਗ ਸਾਥੀ ਸ. ਗੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਭੋਲਾ ਦੀ ਰਮੇਸ਼ ਨੂੰ ਸੋਧਣ ਵਾਸਤੇ ਡਿਊਟੀ ਲਾ ਦਿੱਤੀ। ਉਸਨੇ ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਪਿਛੋਂ ਹੀ ਆਪਣੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਸਾਥੀ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਜਲੰਧਰ ਵਿੱਚ ਮੁੱਖ ਡਾਕਖਾਨੇ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਕਾਰ ਘੇਰ ਕੇ ਰਮੇਸ਼ ਚੰਦਰ ਨੂੰ ਗੋਲੀਆਂ ਮਾਰ ਕੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ, ਜੋ ਕਿ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਵਿੱਚ ਹੋਏ ਸੈਮੀਨਾਰ ਨੂੰ ਸੰਬੰਧਨ ਕਰਕੇ ਵਾਪਸ ਪਰਤ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਸੇ ਗੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਭੋਲੇ ਨੇ ਹੀ ਕੁਝ ਸਿੰਘਾਂ ਲੈ ਕੇ ਭਾਈ ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੋਢੀ ਦੇ ਕਾਤਲ ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਛਿੰਦਾ ਨੂੰ 24 ਘੰਟਿਆਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਅਲਗੋਂ ਕੋਠੀ ਤੋਂ ਫੜ ਕੇ ਸ਼ੇਖ਼ ਫ਼ਤੋ ਦੇ ਮਜ਼ਾਰ ਲਾਗੇ ਲਿਆ ਕੇ ਮਾਰਿਆ ਅਤੇ ਮਾਨਾਂਵਾਲੇ ਪੁਲ 'ਤੇ ਲਿਆ ਕੇ ਉਸਦਾ ਸਿਰ ਕਹੀ ਨਾਲ ਵੱਢਿਆ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਸ. ਸੋਢੀ ਨੂੰ 14 ਅਪ੍ਰੈਲ 1984 ਨੂੰ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਨੌਜੁਆਨ ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਉਪਰੰਤ ਵੀ ਖਾੜਕੂ ਸਫ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਰਗਰਮ ਰਿਹਾ, ਜੋ ਕਿ ਤਰਨ ਤਾਰਨ ਦਾ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਕਿੱਤੇ ਵਜੋਂ ਪੇਂਟਰ ਸੀ।

ਇਸ ਸਾਕੇ ਪਿਛੋਂ ਜਦ ਇਹ ਬਹਿਸ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ ਕਿ ਸੰਤ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਜਾਂ ਜ਼ਿੰਦਾ ਹਨ ਤਾਂ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਬਾਬਾ ਜੁਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਹੀ ਇਹ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਜਾਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਸੰਤ ਜ਼ਿੰਦਾ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਦੇ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਮੁਖੀ ਬਾਬਾ ਠਾਕਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਵੀ ਇਹੋ ਯਕੀਨ ਦਿਵਾ ਦਿੱਤਾ ਜੋ ਕਿ ਦੁਬਿਧਾ ਵਿੱਚ ਸਨ। ਕਿਉਂਕਿ 24 ਨਵੰਬਰ 1985 ਵਿੱਚ ਮਹਿਤਾ ਵਿਖੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਪਹਿਲੇ ਸ਼ਹੀਦੀ ਸਮਾਗਮ ਸਮੇਂ ਬਾਬਾ ਜੁਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬਾਬਾ ਠਾਕਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਇਹੋ ਪੱਟੀ ਹੀ ਪੜ੍ਹਾਉਂਦੇ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਸੰਤ ਜ਼ਿੰਦਾ ਹਨ। ਫਿਰ ਬਾਬੇ ਨੇ ਵੀ ਕਹਿਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਸੰਤ ਜ਼ਿੰਦਾ ਹਨ। ਰੂਪੋਸ਼ ਖਾੜਕੂ ਸਿੰਘਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਇਹੋ ਬਹਿਸ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ। ਸ. ਗੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਇਹ ਗੱਲ ਮੰਨਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਦੌਰਾਨ ਬਚ ਕੇ ਨਿਕਲ ਗਏ ਹਨ। ਧੋਖੇ ਨਾਲ ਉਸਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੋਂ ਮਹਿਤੇ ਬੁਲਾਇਆ ਗਿਆ। ਉਹ ਸ. ਦਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਿੱਟੂ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਹੋਰ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਓਥੇ ਚਲਾ ਗਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਜਾਣ-ਆਉਣ ਹੀ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਪਰ ਕੁਝ ਘੰਟਿਆਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਉਸਦੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਣ ਦੀ ਖ਼ਬਰ ਆ ਗਈ। ਮਗਰੋਂ ਪੜਤਾਲ ਕੀਤੇ ਜਾਣ 'ਤੇ ਇਹ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਮਹਿਤੇ ਪੁੱਜਦਿਆਂ ਹੀ

ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਜ਼ਿੰਦਾ ਜਾਂ ਨਾ ਜ਼ਿੰਦਾ ਹੋਣ ਬਾਰੇ ਫਿਰ ਬਹਿਸ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ ਤਾਂ ਇੱਕ ਖਾੜਕੂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਬਾਬਾ ਠਾਕੁਰ ਸਿੰਘ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਹੀਦ ਕਹਿਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿੱਚ ਕੀੜੇ ਪੈਣਗੇ। ਗੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਭੋਲਾ ਨੇ ਫਿਰ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਮੇਰੇ ਮੂੰਹ ਵਿੱਚ ਕੀੜੇ ਪੈਂਦੇ ਨੇ ਤਾਂ ਪੈ ਜਾਣ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸੰਤ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਹੀ ਉਸਨੂੰ ਉਸੇ ਖਾੜਕੂ ਨੇ ਗੋਲੀ ਮਾਰ ਦਿੱਤੀ, ਜੋ ਪਿਛੋਂ ਖਾੜਕੂਆਂ ਵਿੱਚ 'ਜੱਲਾਦ' ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਫਿਰ ਇਹ ਵੀ ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਿਆ ਸੀ, ਉਹੋ ਹੀ ਖਾੜਕੂ ਬਾਬਾ ਠਾਕੁਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਵੀ ਲਗਾਤਾਰ ਗੰਮਰਾਹ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਤਾਂਕਿ ਕਿਤੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਹੀਦ ਨਾ ਮੰਨ ਲੈਣ। ਉਹ ਕਦੇ ਆ ਕੇ ਕਹਿੰਦਾ, 'ਬਾਬਾ ਜੀ, ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਕਛਹਿਰੇ ਮੰਗਵਾਏ ਹਨ', ਕਦੇ ਦਸਤਾਰਾਂ ਮੰਗਵਾਈਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਕਦੇ ਕਹਿੰਦਾ ਪੈਸੇ ਮੰਗਵਾਏ ਹਨ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਉਸਦੇ ਕਹੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕੁਝ ਏਸੇ ਲਈ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਦੇਈ ਜਾਂਦੇ ਰਹੇ ਤਾਂਕਿ ਸੰਤ ਨਾਰਾਜ਼ ਨਾ ਹੋ ਜਾਣ। ਇਹੋ ਹੀ ਕੰਮ ਡਾਕਟਰ ਜੋਗਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਭਾਈ ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਰੋਡੇ ਵੀ ਕਰਦੇ ਰਹੇ।

ਹੁਣ ਭਾਵੇਂ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਵੱਲੋਂ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਹੀਦ ਮੰਨ ਲਏ ਜਾਣ ਪਿਛੋਂ ਬਾਬਾ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਧੁੰਮਾ ਨੇ ਵੀ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਹੀਦ ਮੰਨ ਲਿਆ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਕਿ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਠਾਕੁਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਅਕਾਲ ਚਲਾਣੇ ਪਿਛੋਂ ਦਸਤਾਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਪਰ ਉਹ ਸ਼ਖਸ ਅਜੇ ਵੀ ਇਹ ਗੱਲ ਮੰਨਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਦੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਅਜੇ ਵੀ ਭੁਲੇਖੇ ਵਿੱਚ ਰੱਖੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਟਕਸਾਲ ਦੇ ਤੀਜੇ ਧੜੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਇੱਕ ਦਿਨ ਮੇਰੇ ਘਰ ਵੀ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀਆਂ ਸਮੇਤ ਆਇਆ। ਜਦ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਨੂੰ ਆਏ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਜਲ-ਪਾਣੀ ਛਕਾਉਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਤਾਂ ਉਹ ਪਾਣੀ ਲੈ ਕੇ ਉਸ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਪੁੱਜ ਗਈ ਜਿਥੇ ਅਸੀਂ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਸੀ। ਟਕਸਾਲੀ ਬਾਣੇ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਸਨੇ ਮੈਨੂੰ ਪੁੱਛ ਲਿਆ ਕਿ ਇਹ ਸਿੰਘ ਟਕਸਾਲ ਦੇ ਕਿਸ ਧੜੇ ਨਾਲ ਹਨ? ਮੈਂ ਦੱਸਿਆ, "ਇਹ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਜ਼ਿੰਦਾ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਧੜੇ ਦੇ ਹਨ।" ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਕੇ ਕਿਹਾ, "ਇਹ ਸਿੰਘ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਅਜੇ ਵੀ ਸ਼ਹੀਦ ਨਹੀਂ ਮੰਨ ਰਹੇ?" ਤਾਂ ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, "ਬੀਬੀ, ਜੇ ਉਹ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਏ ਹੋਣ ਤਾਂ ਹੀ ਮੰਨੀਏ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਜ਼ਿੰਦਾ ਹੋਣ ਸੰਬੰਧੀ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਕਈ ਠੋਸ ਸਬੂਤ ਹਨ।" ਮੈਂ ਕਿਹਾ, "ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਦੱਸੋਗੇ?" ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, "ਮਾਲਵੇ ਦਾ ਇੱਕ ਸਿੰਘ ਅਜੇ ਵੀ ਜ਼ਿਉਂਦਾ-ਜਾਗਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਦੌਰਾਨ ਸੰਤ ਜਦ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਕੰਪਲੈਕਸ ਵਿੱਚੋਂ ਬਾਹਰ ਆਏ ਤਾਂ ਉਹ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਝਬਾਲ ਤਕ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਹ ਓਥੇ ਰਹਿ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸੰਤ ਅੱਗੇ ਚਲੇ ਗਏ। ਅੱਗੇ ਕਿੱਧਰ ਗਏ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ।" ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਕਹਾਣੀ ਇੱਕ ਹੋਰ ਸੁਣ ਲਓ। ਜਦੋਂ 26 ਜਨਵਰੀ, 1985 ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਚੀਵਾਨ ਹਾਲ ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਵੱਲੋਂ ਸਮਾਗਮ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਇੱਕ ਬਜ਼ੁਰਗ ਬੀਬੀ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, ਚਲੋ ਆਪਾਂ ਵੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ

ਚੱਲੀਏ। ਉਸ ਦੇ ਪਤੀ ਨੇ ਅੱਗੋਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਓਥੇ ਜਾ ਕੇ ਕੀ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਸੰਤ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ। ਬੀਬੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਚੱਲੋ ਤਾਂ ਸਹੀ, ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੀ ਹੋ ਜਾਣ। ਜਦ ਉਹ ਸਮਾਗਮ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਆਏ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਸਰਾਂਅ ਦੇ ਬਰਾਂਡੇ ਵਿੱਚ ਸੰਤ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਪਰ ਜਦ ਉਹ ਜ਼ਰਾ ਕੁ ਸਰਸਰੀ ਨਜ਼ਰ ਮਾਰਨ ਪਿਛੋਂ ਅੱਗੇ ਤੁਰ ਗਏ ਤਾਂ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਪਿਛੋਂ ਆਵਾਜ਼ ਮਾਰੀ, “ਓਹ ਸਿੰਘਾ, ਕੀ ਤੂੰ ਵੀ ਇਹ ਸਮਝ ਬੈਠਾ ਏਂ ਕਿ ਮੈਂ ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਦੌਰਾਨ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ।” ਉਹ ਇੱਕ ਦਮ ਪਿੱਛੇ ਮੁੜੇ ਅਤੇ ਫਤਹਿ ਬੁਲਾ ਕੇ ਸੰਤਾਂ ਪਾਸ ਬੈਠ ਗਏ। ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕੋਲੇ ਦਿੱਤੇ....।

ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਜੋੜਾ ਅਜੇ ਵੀ ਜ਼ਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬਟਾਲੇ ਨੇੜੇ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਮੈਂ ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਬਹਿਸ ਕਰਨਾ ਯੋਗ ਨਾ ਸਮਝਿਆ। ਪਰ ਹੈਰਾਨ ਜ਼ਰੂਰ ਸਾਂ ਕਿ ਜਿਸ ਸਮਾਗਮ ਦੀ ਇਹ ਗੱਲ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਸ ਸਮਾਗਮ ਵਿੱਚ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ ਭਾਗ ਲਿਆ ਸੀ। ਜੇ ਮੰਨ ਲਈਏ ਕਿ ਸੰਤ ਬਰਾਂਡੇ ਵਿੱਚ ਬੈਠੇ ਸਨ ਤਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਨਜ਼ਰੀ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਪਏ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਦੀਵਾਨ ਹਾਲ ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਜਾਣ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਲਾਂਘਾ ਇਹੋ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਕਹਾਣੀ ਵੀ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਾਪਦੀ ਹੈ ਜੋ ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮਾਤਾ ਬੀਬੀ ਨਿਰੰਜਣ ਕੌਰ ਨੇ ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਪਿੱਛੋਂ ਸੁਣਾਈ ਸੀ।

ਭਾਈ ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੋਢੀ ਦਾ ਕਤਲ

ਸੰਤ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਇਹ ਯਕੀਨ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਉੱਪਰ ਫ਼ੌਜੀ ਹਮਲਾ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ ਪੇਸ਼ਾਵਰ ਕਾਤਲ ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਛਿੰਦਾ ਨੂੰ ਸਕੱਤਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਰਾਹੀਂ 2 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਫ਼ਰੋਤੀ ਦੇ ਕੇ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਸੱਜਾ ਹੱਥ ਸਮਝੇ ਜਾਂਦੇ ਭਾਈ ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੋਢੀ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਦੇ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਕੰਪਲੈਕਸ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲਣ ਦੀ ਖ਼ਬਰ ਸੁਣ ਕੇ ਪੁਲਿਸ ਅਫ਼ਸਰ ਕੰਬਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦੇ ਸਨ ਕਿ ਹੋਣੀ ਰੂਪੀ ਇਹ ਬਾਜ਼ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਸ ਦੀ ਧੌਣ ਮਰੋੜ ਦੇਵੇ। ਪੁਲਿਸ ਅਫ਼ਸਰ ਚਿਨਾ ਚਿਰ ਦਫ਼ਤਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਨਿਕਲਦੇ, ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਸੋਢੀ ਦੇ ਵਾਪਸ ਪਰਤ ਜਾਣ ਦੀ ਖ਼ਬਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ।

ਸੰਤ ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਨੂੰ ਇਹ ਡਰ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਕਿਤੇ ਕਾਂਗਰਸ ਨਾਲ ਰਲ ਕੇ ਕੀਤੀ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਦਾ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਿਆ ਤਾਂ ਸੋਢੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੇ ਅਕਾਲੀ ਆਗੂਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਛੱਡਣਾ। ਇਹੋ ਡਰ ਸੋਢੀ ਦੇ ਕਤਲ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਿਆ ਸੀ।

ਪਰ ਅਫ਼ਸੋਸ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਹੀ ਪਿੱਛੇ ਹਟਦੇ ਰਹੇ, ਜੇ ਕਿਤੇ ਉਹ ਪਿੱਛੇ ਹਟਣ ਦੀ ਥਾਂ ਇਸ ਅਕਾਲੀ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਨਾਲ ਨਿਪਟ ਲੈਂਦੇ ਤਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਵਰਗਾ ਭਿਆਨਕ ਦੁਖਾਂਤ ਵਾਪਰਦਾ ਹੀ ਨਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਸੰਤਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਈ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਮਸਲੇ ਦਾ ਹੱਲ ਕਰਨ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਸਨ। ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੇ ਸਮੱਝੌਤੇ ਉੱਪਰ ਕੋਈ ਕਿੰਤੂ-ਪ੍ਰੰਤੂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਣਾ।

14 ਅਪ੍ਰੈਲ 1984 ਨੂੰ ਭਾਈ ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੋਢੀ ਨੂੰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਿੰਧੀ ਹੋਟਲ ਵਿੱਚ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਜਦ ਉਹ ਵਿਸਾਖੀ ਦੇ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਮਿਲਣ ਆਈ ਆਪਣੀ ਭੈਣ ਨੂੰ ਰਿਕਸ਼ੇ ਤੇ ਬਿਠਾ ਕੇ ਆਪ ਚਾਹ ਪੀਣ ਲਈ ਜਾ ਬੈਠਾ ਸੀ। ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਛਿੰਦਾ 'ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਰਖੇਲ ਬਲਜੀਤ ਕੌਰ ਵੀ ਉਥੇ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਭਾਈ ਸੋਢੀ ਨੇ 2 ਕੱਪ ਚਾਹ ਹੋਰ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਅਵਾਜ਼ ਮਾਰੀ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੇਰੀ ਉਂਗਲ 'ਤੇ ਕੁਝ ਵੱਜ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਪੀਕ ਪੈ ਗਈ ਹੈ, ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਥੋਮ ਕੁੱਟ ਕੇ, ਕੋਈ ਕੱਪੜੇ ਦੀ ਟਾਕੀ ਵੀ ਲੈ ਆਓ। ਛਿੰਦਾ, ਸੋਢੀ ਦੇ ਕੋਲ ਬੈਠ ਗਿਆ ਅਤੇ ਬਲਜੀਤ ਕੌਰ ਉਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਵਾਲੀ ਕੁਰਸੀ ਤੇ ਜਾ ਬੈਠੀ। ਭਾਈ ਸੋਢੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, “ਬਲਜੀਤ

ਮੇਰੀ ਉਂਗਲ ਤੇ ਪੱਟੀ ਬੰਨ੍ਹ ਦੇਹ।” ਜਿਉਂ ਹੀ ਸੋਢੀ ਦਾ ਹੱਥ ਫੜ ਕੇ ਉਹ ਪੱਟੀ ਬੰਨ੍ਹਣ ਲੱਗੀ ਤਾਂ ਛਿੰਦੇ ਨੇ ਸੋਢੀ ਦੇ ਸਿਰ ਵਿੱਚ ਰਿਵਾਲਵਰ ਨਾਲ ਗੋਲੀਆਂ ਮਾਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਅਤੇ ਰਿਵਾਲਵਰ ਬਲਜੀਤ ਨੂੰ ਫੜਾ ਕੇ ਆਪ ਦੌੜ ਗਿਆ।

ਮੈਂ ਅਤੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਪੱਤਰਕਾਰ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਨਿਵਾਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਖੜ੍ਹੇ ਸਾਂ ਕਿ ਗੋਲੀਆਂ ਚੱਲਣ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਆਈ। ਜਦ ਅਸੀਂ ਓਧਰ ਦੇਖਿਆ ਤਾਂ ਹੈਂਡ ਕਰਾਸ ਵਾਲੇ ਇਕ ਨੌਜਵਾਨ ਨੂੰ ਸਿਟਰੇਚਰ ਇਸ ਘਟਨਾ ਵੇਲੇ ਤੇ ਚੁੱਕੀ ਆ ਰਹੇ ਸਨ। ਜਦ ਉਹ ਸਾਡੇ ਲਾਗਿਓਂ ਦੀ ਲੰਘਣ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਓਥੇ ਖੜ੍ਹੇ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਇਕ ਵਰਕਰ ਕੇਵਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ, “ਇਹ ਤਾਂ ਸੋਢੀ ਹੈ।”

ਅਸੀਂ ਓਥੇ ਹੀ ਖੜ੍ਹੇ ਸਾਂ ਕਿ ਇਕ ਔਰਤ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਰਿਵਾਲਵਰ ਫੜੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਲੰਗਰ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਵੱਲ ਦੌੜੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਕਹਿ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਸੋਢੀ ਨੂੰ ਗੋਲੀ ਮਾਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸਣ ਜਾ ਰਹੀ ਹਾਂ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਥੀ ਵੀ ਲੰਗਰ ਹਾਲ ਦੀ ਉੱਪਰਲੀ ਛੱਤ ਤੇ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋਠਾਂ ਵੱਲ ਵੇਖ ਰਹੇ ਸਨ।

ਅਸੀਂ ਪੱਤਰਕਾਰ ਵੀ ਲੰਗਰ ਦੀ ਛੱਤ 'ਤੇ ਜਾ ਚੜ੍ਹੇ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਹ ਔਰਤ ਵਾਪਸ ਮੁੜ ਰਹੀ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਨਿੱਜੀ ਸਹਾਇਕ ਭਾਈ ਰਛਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ, “ਭਾਅ ਜੀ, ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਕਹੋ ਕਿ ਜੇ ਇਹ ਔਰਤ ਦੌੜ ਗਈ ਤਾਂ ਕਿਵੇਂ ਪਤਾ ਲੱਗੇਗਾ ਕਿ ਸੋਢੀ ਨਾਲ ਕੀ ਬੀਤੀ....। ਅਸਲੀਅਤ ਕੀ ਹੈ?” ਇਹ ਗੱਲ ਜਦ ਮੈਂ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿ ਦਿੱਤੀ ਤਾਂ ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ “ਜਿਵੇਂ ਮਰਜ਼ੀ ਕਰ ਲਓ।” ਮੈਂ ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਹੀ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ :- “ਬਾਬਾ ਜੀ, ਜੇ ਇਹ ਔਰਤ ਦੌੜ ਗਈ ਤਾਂ ਆਪਾਂ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਅਸਲੀਅਤ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗੇਗਾ ਕਿ ਕੀ ਹੋਇਆ?” ਸੰਤ ਜੋ ਉਸ ਵੇਲੇ ਬਹੁਤ ਉਦਾਸ ਤੇ ਬੇਚੈਨ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਹੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤੇ ਫਿਰ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ :- “ਜਿਵੇਂ ਮਰਜ਼ੀ ਕਰ ਲਓ।” ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਹ ਕਹਿਣ ਦੀ ਢਿੱਲ ਸੀ ਕਿ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਆਗੂ ਭਾਈ ਸਤਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪੀ. ਟੀ. ਨੇ ਲੰਗਰ ਦੀਆਂ ਪੌੜੀਆਂ ਉੱਤਰਦਿਆਂ ਹੀ ਉਸ ਔਰਤ ਨੂੰ ਜਾ ਘੇਰਿਆ ਅਤੇ ਸਿੰਘ ਉਸ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਲੈ ਗਏ। ਅਸੀਂ ਸੰਤਾਂ ਤੋਂ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਬਾਬਾ ਜੀ ਕੀ ਹੋਇਆ ਹੈ? ਸੰਤ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਉਹ ਔਰਤ ਕਹਿੰਦੀ ਸੀ ਕਿ ਸੋਢੀ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਪੱਤ ਲੁੱਟਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਬਦਲਾ ਮੈਂ ਲੈ ਲਿਆ ਹੈ....। ਮੈਂ ਕਿਹਾ : “ਬੀਬੀ ਤੂੰ ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਾ ਅਰਾਮ ਕਰ।”

ਇਹ ਗੱਲ ਦੱਸਣ ਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਭਾਈ ਸੋਢੀ ਅਤੇ ਛਿੰਦਾ ਪੁਰਾਣੇ ਦੋਸਤ ਸਨ। ਸੋਢੀ ਤਾਂ ਸੰਤਾਂ ਕੋਲ ਆ ਗਿਆ, ਪਰ ਛਿੰਦੇ ਨੇ ਹਥਿਆਰਾਂ ਦੀ ਸਮਗਲਿੰਗ ਵਗ਼ੈਰਾ ਦਾ ਧੰਦਾ ਜਾਰੀ ਰੱਖਿਆ। ਛਿੰਦਾ ਜਦੋਂ ਬਾਹਰ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਬਲਜੀਤ ਕੌਰ ਨੂੰ ਸੋਢੀ ਦੇ ਪਾਸ ਹੀ ਛੱਡ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਬਾਹਰੋਂ ਹਥਿਆਰ ਲਿਆ ਕੇ ਇੱਥੇ ਵੇਚ ਦਿੰਦਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਉਸ ਦੀ ਸਾਂਝ ਸੰਤ ਲੋਗੋਂਵਾਲ ਦੇ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਇਕ ਹੋਰ ਸਮਗਲਰ ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਕੋਹੀ ਨਾਲ ਵੀ ਪੈ ਗਈ ਸੀ।

ਅਸੀਂ ਕੁਝ ਚਿਰ ਸੰਤਾਂ ਪਾਸ ਰੁਕ ਕੇ ਵਾਪਸ ਆ ਗਏ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਜਦੋਂ

ਅਸੀਂ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਲਈ ਜਾ ਰਹੇ ਸਾਂ ਤਾਂ ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਿੱਜੀ ਸਹਾਇਕ ਭਾਈ ਰਛਪਾਲ ਸਿੰਘ ਸਾਨੂੰ ਮਿਲ ਪਿਆ ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਲੈ ਗਿਆ, ਉਥੇ ਹੋਰ ਵੀ ਕਈ ਸਿੰਘ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਸਾਨੂੰ ਬਲਜੀਤ ਕੌਰ ਦੀ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਦੌਰਾਨ ਕੀਤੀ ਟੋਪ ਰਿਕਾਰਡ ਗੱਲਬਾਤ ਸੁਣਾਈ। ਬਲਜੀਤ ਕੌਰ ਨੇ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਸੀ :- ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਭਾਈ ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੋਢੀ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰਨ ਬਦਲੇ 2 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਮੈਨੂੰ, ਸਰਦਾਰ ਮਾਲਿਕ ਸਿੰਘ ਭਾਟੀਆ ਅਤੇ ਮਨਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਤੋਤੀ ਨੂੰ ਛਿੰਦੇ ਦਾ ਇਸ ਕੰਮ ਵਿਚ ਸਾਥ ਦੇਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਸੀ....

ਅਸੀਂ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਨਿਵਾਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸੜਕ 'ਤੇ ਖੜ੍ਹੇ ਉਡੀਕ ਰਹੇ ਸਾਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਸੋਢੀ ਦੀ ਭੈਣ ਆਈ ਹੋਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਅੱਜ ਵਾਪਸ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਸੋਢੀ ਆਪਣੀ ਭੈਣ ਨੂੰ ਛੱਡਣ ਸਿੰਧੀ ਹੋਟਲ ਤਕ ਤਾਂ ਆਵੇਗਾ ਹੀ....। ਥੋੜ੍ਹੇ ਚਿਰ ਪਿੱਛੋਂ ਹੀ ਸੋਢੀ ਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਭੈਣ ਨੂੰ ਰਿਕਸ਼ੇ 'ਤੇ ਬਿਠਾ ਕੇ ਚਾਹ ਪੀਣ ਲਈ ਹੋਟਲ ਵਿੱਚ ਜਾ ਵੜਿਆ। ਅਸੀਂ ਵੀ ਉਸ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਹੋਟਲ ਵਿੱਚ ਚਲੇ ਗਏ। ਸਰਦਾਰ ਭਾਟੀਆ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਬੰਦਿਆਂ 'ਤੇ ਨਜ਼ਰ ਰੱਖਣ ਲਈ ਬ੍ਰਹਮ ਬੂਟਾ ਮਾਰਕੀਟ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਤੋਤੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਬ੍ਰਹਮ ਬੂਟਾ ਅਖਾੜੇ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਜਾ ਖਲੋਵੇ ਤਾਂ ਕਿ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਬੰਦਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਰਹੇਗਾ, ਜੋ ਕਿ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਲੰਗਰ ਹਾਲ ਦੀ ਛੱਤ ਉੱਪਰ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਇਸ਼ਾਰਾ ਮਿਲ ਗਿਆ ਕਿ ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਬੰਦਾ ਨੇੜੇ-ਤੇੜੇ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤਾਂ ਸੋਢੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਉਂਗਲ 'ਤੇ ਪੱਟੀ ਬੰਨ੍ਹਣ ਦਾ ਆਪ ਹੀ ਕਹਿ ਕੇ ਛਿੰਦੇ ਨੂੰ ਗੋਲੀ ਚਲਾਉਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ।

ਉਸ ਨੇ ਅਲਗੋਂ ਕੋਠੀ ਵਾਲੇ ਸਰਦਾਰ ਬਖਸ਼ੀਸ਼ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਰਿਵਾਲਵਰ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਲਿਆਂਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਇਸ ਦੀ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਲਈ ਲੋੜ ਹੈ। ਉਸੇ ਰਿਵਾਲਵਰ ਨਾਲ ਹੀ ਛਿੰਦੇ ਨੇ ਸੋਢੀ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।”

ਅਸੀਂ ਅਜੇ ਇਹ ਟੋਪ ਰਿਕਾਰਡ ਸੁਣ ਕੇ ਵਾਪਸ ਆ ਰਹੇ ਸਾਂ ਕਿ ਸਿੰਧੀ ਹੋਟਲ ਲਾਗਲੇ ਗੇਟ ਤੇ ਮਾਲਿਕ ਸਿੰਘ ਭਾਟੀਆ ਅੱਗੋਂ ਅੰਦਰ ਨੂੰ ਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਇਹ ਵੇਖ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਏ ਕਿ ਇਹ ਫਿਰ ਕਿਉਂ ਆ ਗਿਆ? ਇਸ ਦਾ ਨਾਂ ਤਾਂ ਕਤਲ ਦੀ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਵੀ ਪਿੱਛੇ ਮੁੜ ਕੇ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਸਰਾਂਅ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਅੱਗੇ ਜਾ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋਏ। ਅਜੇ ਭਾਟੀਆ ਲੰਗਰ ਹਾਲ ਦੇ ਨਾਲ ਵਾਲੀ ਸੜਕ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਤੁਰਿਆ ਹੀ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਕਿ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿੱਥੋਂ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਨਿਕਲ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆ ਦਬੋਚਿਆ ਅਤੇ ਖਿੱਚ ਕੇ ਪ੍ਰਕਰਮਾ ਵੱਲ ਨੂੰ ਲੈ ਗਏ। ਅਸੀਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਹੀ ਇਹ ਸਮਝ ਗਏ ਸਾਂ ਕਿ ਇਸ ਦੀ ਮੌਤ ਆਈ ਕਿ ਆਈ।

ਬਖਸ਼ੀਸ਼ ਸਿੰਘ ਅਲਗੋਂ ਕੋਠੀ ਵੀ ਉਸੇ ਦਿਨ ਹੀ ਸ਼ਾਮ ਵੇਲੇ ਸੰਤਾਂ ਪਾਸ ਪੁੱਜ ਗਿਆ। ਸੰਤ ਬੜੇ ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਬੋਲੇ ਕਿ “ਸੋਢੀ ਤਾਂ ਮਰਵਾ ਦਿੱਤਾ ਏ, ਹੁਣ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਕੰਨ ਕੀ ਲੈਣ ਆਇਆ ਹੈ?”

ਉਹ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਕਹਿੰਦਾ, “ਬਾਬਾ ਜੀ ਮੈਨੂੰ ਮਾਰੋ ਜਾਂ ਰੱਖੋ, ਪਰ ਕੋਈ ਸਜ਼ਾ ਦੇਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੇਰੀ ਬੇਨਤੀ ਜ਼ਰੂਰ ਸੁਣ ਲਓ।” ਸੰਤ ਕਹਿਣ

ਲੱਗੇ, 'ਦੱਸ।' ਤਦ ਬਖਸ਼ੀਸ਼ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ 2 ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਛਿੰਦਾ ਮੇਰੇ ਪਾਸੋਂ ਰਿਵਾਲਵਰ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਲੈ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਕਿਤੇ ਬਾਹਰ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਕੀ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਕੰਜਰ ਨੇ ਇਹ ਕਰਤੂਤ ਕਰਨੀ ਹੈ।

ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ, “ਉਹ ਛਿੰਦਾ ਇਸ ਵੇਲੇ ਕਿੱਥੇ ਹੈ?” ਬਖਸ਼ੀਸ਼ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਵੇਲੇ ਮੇਰੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਬੈਠਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਹਦਾਇਤ ਕਰ ਆਇਆ ਹਾਂ, ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਮੈਂ ਵਾਪਸ ਨਾ ਆਵਾਂ, ਵਾਪਸ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਦੇਣਾ ਇਸ ਨੂੰ ਸ਼ਰਾਬ ਪਿਲਾਈ ਜਾਓ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਬਾਬਾ ਜੀ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਉਸ ਕਾਤਲ ਨੂੰ ਤੁਹਾਡੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰਨ ਦੀ ਨੀਯਤ ਨਾਲ ਹੀ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਇਆ ਹਾਂ, ਸੋ ਕੋਈ ਸਿੰਘ ਭੋਜੋ, ਜੋ ਉਸ ਨੂੰ ਜਾ ਸਾਂਭੇ।

ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਹੀ ਖੜ੍ਹੇ ਡੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਜਨਰਲ ਸਕੱਤਰ ਸਰਦਾਰ ਹਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਨੇ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਹੀ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀ ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਭੋਲਾ ਨੂੰ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਲਓ ਅਤੇ ਬਖਸ਼ੀਸ਼ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪਹੁੰਚਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਛਿੰਦੇ ਨੂੰ ਜਾ ਫੜੋ। ਜਦੋਂ ਸੰਤ ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, “ਦੱਸ ਕਿਹੜੇ ਸਿੰਘ ਭੇਜੀਏ?” ਤਾਂ ਨੇੜੇ ਖੜ੍ਹਾ ਸੰਧੂ ਬੋਲ ਪਿਆ, “ਬਾਬਾ ਜੀ, ਚਿੰਤਾ ਨਾ ਕਰੋ। ਆਪਣੇ ਸਿੰਘ ਬਖਸ਼ੀਸ਼ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਹੁੰਚਣ ਹੀ ਵਾਲੇ ਹਨ ਅਤੇ ਛਿੰਦੇ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਆਪਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸ ਦੇਣਗੇ।”

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਹੋਇਆ, ਜਦੋਂ ਬਖਸ਼ੀਸ਼ ਸਿੰਘ ਵਾਪਸ ਘਰ ਗਿਆ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ 3 ਸਿੰਘ ਆਏ ਸੀ, ਛਿੰਦੇ ਦੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਾਂ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿੱਧਰ ਲੈ ਗਏ ਹਨ? ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਦੀਆਂ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ 'ਚ ਇਹ ਖ਼ਬਰ ਛਪੀ ਸੀ ਕਿ ਮਾਨਾਂਵਾਲਾ ਪੁਲ ਉੱਤੇ ਇਕ ਨੌਜਵਾਨ ਦੀ ਸਿਰ ਤੋਂ ਬਗ਼ੈਰ ਲਾਸ਼ ਪਈ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਪੱਤਰਕਾਰ ਫਿਰ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਅਤੇ ਸੰਤ ਲੌਗੋਵਾਲ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਵਾਸਤੇ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਕੰਪਲੈਕਸ ਵਿਚ ਗਏ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਨਿਵਾਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਲੰਗਰ ਹਾਲ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਦਾ ਮਾਡਲ ਬਣਾ ਕੇ ਇਕ ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਦੇ ਫਰੇਮ 'ਚ ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਇਰਦ-ਗਿਰਦ ਕਾਫ਼ੀ ਲੋਕ ਖੜ੍ਹੇ ਸਨ। ਅਸੀਂ ਵੀ ਜਦ ਨੇੜੇ ਹੋ ਕੇ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਮਾਡਲ 'ਤੇ ਇਕ ਰੰਗਦਾਰ ਛਿੰਦੇ ਤੇ ਬਲਜੀਤ ਦੀ ਫੋਟੋ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਜਿਸ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਇਹ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, “ਕੁਝ ਚਲੇ ਗਏ, ਬਾਕੀ ਚਲੇ ਜਾਣਗੇ, ਵਾਰੀ ਆਪੋ ਆਪਣੀ”।

ਇਹ ਫੋਟੋ ਵੇਖਣ ਉਪਰੰਤ ਜਦ ਅਸੀਂ ਸੰਤ ਲੌਗੋਵਾਲ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਲਈ ਤੇਜ਼ਾ ਸਿੰਘ ਸੁਮੰਦਰੀ ਹਾਲ ਵੱਲ ਗਏ ਤਾਂ ਬਾਹਰ ਦੇ ਗੇਟ ਦਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਬੰਦ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਉਥੋਂ ਹੀ ਮੁੜ ਆਏ। ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਸ. ਪੀ. ਪੀ. ਐੱਸ. ਗਿੱਲ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਯਾਰ ਇਕ ਵੇਰ ਫੋਟੋ ਫਿਰ ਵੇਖ ਲਈਏ। ਫੋਟੋ ਬੜੀ ਸੋਹਣੀ ਹੈ। ਲੋਕ ਹੈਰਾਨੀ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਰਹੇ ਸਨ। ਅਜੇ ਨੇੜੇ ਜਾ ਕੇ ਅਸੀਂ ਵੀ ਫੋਟੋ ਵੇਖ ਹੀ ਰਹੇ ਸਾਂ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਕਰਮਾਂ ਵਾਲੇ ਪਾਸਿਓਂ ਉਸੇ ਰਸਤੇ ਮਾਲਿਕ ਸਿੰਘ ਭਾਟੀਆ ਅਤੇ ਢਾਡੀ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਆ ਰਹੇ ਸਾਡੀ ਨਜ਼ਰ ਪਏ। ਅਜੇ ਉਹ ਮਾਡਲ ਤੋਂ 15-20 ਮੀਟਰ ਦੂਰ ਹੀ ਸਨ ਕਿ ਇਕ ਨੌਜਵਾਨ ਅਤੇ ਇਕ ਬਜ਼ੁਰਗ ਪਿੱਛੋਂ ਦੌੜੇ ਆਏ।

ਨੇੜੇ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਬਜ਼ੁਰਗ ਨੇ ਮਿਆਨ ਸਮੇਤ ਕਿਰਪਾਨ ਭਾਟੀਏ ਦੀਆਂ ਮੋਰਾਂ ਵਿੱਚ ਆ ਮਾਰੀ, ਉਹ ਗੋਡਿਆਂ ਭਾਰ ਡਿੱਗ ਪਿਆ, ਉਸ ਦੀ ਪਗੜੀ ਲੱਥ ਗਈ ਅਤੇ ਕੇਸ ਖਿੱਲਰ ਗਏ। ਉਹ ਫਿਰ ਉੱਠ ਕੇ ਦੌੜਿਆ, ਮੋਢੀਂ ਚੜ੍ਹਿਆ ਆ ਰਿਹਾ ਨੌਜਵਾਨ ਸਾਡੇ ਪੱਤਰਕਾਰ ਸਾਥੀ ਗਰਗ ਵਿੱਚ ਆ ਵੱਜਾ ਅਤੇ ਉਹ ਵੀ ਡਿੱਗ ਪਿਆ। ਬਜ਼ੁਰਗ ਸੱਟਾਂ ਮਾਰੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਭਾਟੀਆ ਦੌੜਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਪਹਿਲਾਂ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਸੁਮੰਦਰੀ ਹਾਲ ਵੱਲ ਹੋਇਆ, ਪਰ ਫਿਰ ਮੁੜ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਨਿਵਾਸ ਵੱਲ ਆਇਆ, ਅੰਦਰ ਦਾਖਲ ਹੋ ਕੇ ਕਮਰਿਆਂ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਮੁੜਿਆ ਹੀ ਸੀ ਕਿ ਗੋਲੀਆਂ ਚੱਲਣ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਆਈ। ਅਸੀਂ ਹੈਰਾਨ-ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ਓਥੇ ਹੀ ਖੜੇ ਸਾਂ। ਅੱਗੇ ਜਾ ਕੇ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਭਾਟੀਆ ਖੂਨ 'ਚ ਲੱਥਪਥ ਹੋਇਆ ਮੂਧਾ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਬੇਚੈਨੀ ਦੀ ਹਾਲਤ 'ਚ ਵੈਦ ਮੱਧਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਦੁਕਾਨ 'ਤੇ ਆ ਕੇ ਬੈਠ ਗਏ। ਅਜੇ ਬੈਠੇ ਹੀ ਸਾਂ ਕਿ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਦਫ਼ਤਰ ਵੱਲੋਂ ਫਿਰ ਗੋਲੀਆਂ ਚੱਲਣ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਆਈ। ਅਸੀਂ ਉੱਠ ਕੇ ਜਦ ਉੱਧਰ ਗਏ ਤਾਂ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਦਫ਼ਤਰ ਦੇ ਨਾਲ ਚਾਹ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਦਾ ਮਾਲਕ ਬਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬੈਜੀ ਆਪਣੀ ਸੀਟ 'ਤੇ ਹੀ ਟੇਢਾ ਹੋਇਆ ਪਿਆ ਸੀ। ਸਾਰੇ ਕੰਪਲੈਕਸ ਵਿੱਚ ਸੰਨਾਟਾ ਛਾ ਗਿਆ।

ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਦਫ਼ਤਰਾਂ ਵੱਲ ਮੁੜ ਆਏ ਤਾਂ ਪੁਲਿਸ ਕੰਟਰੋਲ ਰੂਮ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਅਖਾੜਾ ਬ੍ਰਹਮ ਬੂਟਾ ਵਾਲੇ ਪਾਸਿਓਂ ਬਲਜੀਤ ਦੀ ਲਾਸ਼ ਬੋਰੀ 'ਚ ਪਈ ਹੋਈ ਮਿਲੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨੇੜੇ ਹੀ ਤੋਤੀ ਦੀ ਲਾਸ਼ ਵੀ ਅੱਧ ਸੜੀ ਪਈ ਹੈ।

ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਭਾਟੀਆ ਦੀ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਦੌਰਾਨ ਇਹ ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਛਿੰਦਾ ਸੋਢੀ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਪਿੱਛੋਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਨਿਵਾਸ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਪਾਸੇ ਵਾਲੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਰਾਹੀਂ ਬਾਗ਼ ਵਾਲੀ ਗਲੀ ਵੱਲ ਨਿਕਲਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਬੈਜੀ ਆਪਣੇ ਸਕੂਟਰ 'ਤੇ ਬਿਠਾ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸ਼ਰੀਫ਼ਪੁਰੇ ਵਿੱਚ ਪਾਰਕ ਹੋਟਲ 'ਤੇ ਛੱਡ ਆਇਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਦੇ ਮਾਲਕ ਸ. ਭਾਟੀਆ ਨੇ ਟੈਕਸੀ ਕਿਰਾਏ 'ਤੇ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਜੋ ਇਕ ਅਕਾਲੀ ਆਗੂ ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਮੱਰੜੀ ਦੇ ਮੁੰਡੇ ਦੀ ਸੀ। ਭਾਟੀਆ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨਦੇਹੀ 'ਤੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਉਸ ਮੁੰਡੇ ਨੂੰ ਜਾ ਫੜਿਆ ਅਤੇ ਉਹ ਅਲਗੋਂ ਕੋਠੀ ਲੈ ਗਿਆ, ਜਿਥੇ ਬਖ਼ਸ਼ੀਸ਼ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਛਿੰਦੇ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਆਇਆ ਸੀ। ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਉਹੋ ਕਾਰ ਫੜੀ ਅਤੇ ਛਿੰਦੇ ਨੂੰ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਂਦਿਆਂ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਹੀ ਜਾ ਫੜਿਆ। ਪਰ ਬਖ਼ਸ਼ੀਸ਼ ਸਿੰਘ ਦੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਭਾਈ ਹਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਵੱਲੋਂ ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰੇ 'ਤੇ ਭੇਜੇ ਭਾਈ ਗੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਭੋਲਾ ਤੇ ਹੋਰ ਸਿੰਘ ਛਿੰਦੇ ਨੂੰ ਲੈ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਇਕ ਮੁਸਲਮਾਨ ਫ਼ਕੀਰ ਦੇ ਮੁਜ਼ਾਰ ਸ਼ੇਖ਼ ਫ਼ਤਹੇ ਲਿਜਾ ਕੇ ਕਹੀ ਨਾਲ ਵੀਢਿਆ ਅਤੇ ਮਾਨਾਂਵਾਲੇ ਪੁਲ 'ਤੇ ਲਿਆ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਲਾਸ਼ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤੀ, ਪਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਸੈਕਟਰੀ ਨੂੰ ਸੰਤ ਲੌਗੋਵਾਲ ਨੇ ਆਪਣੀ ਬੁੱਕਲ ਵਿੱਚ ਲੁਕਾ ਲਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਉਹ ਬਚ ਗਿਆ ਸੀ।

ਸੋਢੀ ਦੇ ਕਤਲ ਪਿੱਛੋਂ ਸੰਤ ਡਿੰਡਰਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਅਤੇ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਵਰਕਰਾਂ ਨੂੰ ਹਦਾਇਤ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਕਿ ਕੰਪਲੈਕਸ ਵਿਚਲੀ ਸੜਕ ਪਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ। ਉਧਰ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਸੁਮੰਦਰੀ ਹਾਲ ਵਾਲੇ ਕੰਪਲੈਕਸ ਦਾ ਬਾਹਰਲਾ

ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਵੀ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਛੋਟੇ ਰਸਤੇ ਰਾਹੀਂ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਗਾਰਡ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੁੱਛ-ਪੜਤਾਲ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਹੀ ਅੱਗੇ ਜਾਣ ਦਿੰਦੇ ਸਨ।

ਜਿਸ ਦਿਨ ਗੋਲੀ ਚੱਲਣ ਦੀਆਂ ਅਤੇ ਗਲੀ ਵਿੱਚੋਂ ਲਾਸ਼ਾਂ ਮਿਲਣ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ ਤਾਂ ਉਸ ਦਿਨ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਇਕ ਦੋਸਤ ਸ. ਅਨੋਖੇ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮ ਵੇਲੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਚੱਲ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਆਉਂਦੇ ਹਾਂ।

ਜਦ ਅਸੀਂ ਗਏ ਪ੍ਰਕਰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਬਿਲੁਕਲ ਸੁੰਨਸਾਨ ਪਈ ਹੋਈ ਸੀ।

ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗੀ ਸਿੰਘ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਲੱਗਦੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ 'ਤੇ ਹਥਿਆਰ ਲਈ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਮੇਰਾ ਦੋਸਤ ਤਾਂ ਡਰ ਕੇ ਰਸਤੇ 'ਚੋਂ ਹੀ ਮੁੜ ਆਇਆ, ਪਰ ਮੈਂ ਜਦ ਸੰਤਾਂ ਪਾਸ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਸਿੰਘਾਂ ਵਿੱਚ ਘਿਰੇ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਸਿੰਘ ਵੀ ਅਜਿਹੇ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਵੀ ਪਹਿਲਾਂ ਕਦੇ ਦੇਖਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਮੈਂ ਫਤਿਹ ਬੁਲਾ ਕੇ ਹੀ ਵਾਪਸ ਮੁੜ ਆਇਆ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਸੁਮੰਦਰੀ ਹਾਲ ਉੱਪਰ ਵੀ ਸੰਤ ਲੌਗੋਵਾਲ ਦੇ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਸਮਰਥਕ ਫਿਰ ਰਹੇ ਸਨ, ਜਦ ਮੈਂ ਬਾਹਰ ਆਇਆ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਦੋਸਤ ਵੈਦ ਮੱਧਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਦੁਕਾਨ 'ਤੇ ਬੈਠਾ ਮੇਰੀ ਉਡੀਕ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ :- “ਸ਼ੁਕਰ ਹੈ ਤੂੰ ਮੁੜ ਆਇਆਂ, ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਡਰ ਸੀ, ਤੈਨੂੰ ਕਿਤੇ ਲੌਗੋਵਾਲ ਦੇ ਬੰਦੇ ਹੀ ਨਾ ਘੇਰ ਲੈਣ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਖਾਹ ਖਾਂਦੇ ਨੇ।”

ਇਸ ਘਟਨਾ ਪਿੱਛੋਂ ਵੀ ਸੰਤ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਲੰਗਰ ਹਾਲ ਦੀ ਛੱਤ 'ਤੇ ਆ ਕੇ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਦੇ ਧਰਮ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣ ਦੀ ਅਪੀਲ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਾਲ ਵਾਲੇ ਆਪਣੇ ਰਿਹਾਇਸ਼ੀ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਹਦਾਇਤ ਇਹ ਵੀ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਭਾਟੀਏ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਕੜ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਪਰ ਜਾਣਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਸਿੰਘ ਇਹ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਸੰਤ ਜਦ ਲੰਗਰ ਵੱਲ ਆਉਂਦੇ ਤਾਂ ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਪ੍ਰਕਰਮਾਂ ਦੇ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਜਾ ਕੇ ਲੁਕ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਜਦ ਵਾਪਸ ਜਾਂਦੇ ਤਾਂ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਤਕ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਲੁਕਣਮੀਟੀ ਚੱਲਦੀ ਰਹੀ ਅਤੇ ਰਹੇ ਉਹ ਪ੍ਰਕਰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ। ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਪਿੱਛੋਂ ਜਦ ਮੈਂ ਸ੍ਰੀ ਆਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਛੋਟਾ ਸਿੰਘ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਗੁਟਕੇ, ਕ੍ਰਿਪਾਨਾਂ, ਦਸਤਾਰਾਂ ਤੇ ਕੜਿਆਂ ਦੀ ਫੜੀ ਲਾਈ ਖੜਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਜਦ ਲਾਗਿਓਂ ਦੀ ਲੰਘਣ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਪਿੱਛੋਂ ਆਵਾਜ਼ ਮਾਰੀ, “ਭਾਈ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਮੈਨੂੰ ਪਹਿਚਾਣਿਆਂ ਨਹੀਂ?” ਮੈਂ ਪਿੱਛੇ ਮੁੜ ਕੇ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਆ ਜੱਫੀ ਪਾਈ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ :- ਸਿੰਘਾ ਤੂੰ ਕਿਵੇਂ ਬਚ ਗਿਆ? ਉਹ ਹੱਸ ਪਿਆ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਸੇਵਾ ਲੈਣੀ ਹੋਵੇ।”

ਮਾਰਨਾ ਸੀ ਸੰਤ ਨੂੰ, ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਸੋਢੀ

ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਲੌਗੋਵਾਲ ਜੁੰਡਲੀ ਵੱਲੋਂ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸਾਜ਼ਬਾਜ਼ੀ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਣ ਪਿੱਛੋਂ ਜਦੋਂ ਇਹ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਲਿਆ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਹੁਣ ਟੱਕਰ ਹੋਣੀ ਹੀ ਹੋਣੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਸਲਾਹਕਾਰ ਜਨਰਲ ਸੁਬੇਗ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮੋਰਚਾਬੰਦੀ ਕਰਨ ਲਈ ਹਿਦਾਇਤਾਂ ਜਾਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਲੌਗੋਵਾਲ ਜੁੰਡਲੀ ਨੂੰ ਇਹ ਡਰ ਖਾਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਕਿ ਸੰਤ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਦੋ-ਦੋ ਹੱਥ ਨਾ ਕਰ ਲੈਣ। ਇਸ ਲਈ ਲੌਗੋਵਾਲੀਆਂ ਨੇ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਾ ਦੇਣ ਲਈ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ਾਂ ਤਿਆਰ ਕਰਨੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਮਲੀ ਰੂਪ ਦੇਣ ਲਈ ਲੌਗੋਵਾਲ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸੈਕਟਰੀ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਡਿਊਟੀ ਲਾਈ ਜੋ ਪੁਰਾਣਾ ਨਕਸਲਾਈਟ ਸੀ।

ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਕ ਪੇਸ਼ਾਵਰ ਗਿਰੋਹ ਤਕ ਪਹੁੰਚ ਕਰ ਲਈ ਅਤੇ ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸ਼ਿੰਦੇ ਰਾਹੀਂ 50 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਫਿਰੋਤੀ ਦੇ ਕੇ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰਾਉਣ ਦਾ ਸੌਦਾ ਕਰ ਲਿਆ।

ਇਸ ਗਿਰੋਹ ਦਾ ਧੰਦਾ ਫਿਰੋਤੀ ਲੈ ਕੇ ਕਤਲ ਕਰਨ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਤੋਂ ਹਥਿਆਰ ਲਿਆ ਕੇ ਇੱਧਰ ਵੇਚਣਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਚੱਲ ਰਹੇ ਧਰਮ-ਯੁੱਧ ਮੋਰਚੇ ਦੌਰਾਨ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਨੇ ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਮੋਟਰ ਸਾਈਕਲ ਖਰੀਦਣ ਅਤੇ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਹੋਣ ਦਾ ਸੌਦਾ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਸਮੱਗਲਰਾਂ ਦੇ ਇਸ ਗਰੋਹ ਨੇ ਵੀ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਸਮੂਹ ਵਿਚ ਆਉਣਾ ਜਾਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਵੀ ਇਸ ਗਰੋਹ ਦੇ ਕੁਝ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਜਾਣ ਪਹਿਚਾਣ ਹੋ ਗਈ।

ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸ਼ਿੰਦੇ ਅਤੇ ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੋਢੀ ਵਿੱਚ ਵੀ ਪੁਰਾਣੀ ਦੋਸਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਦੋਵੇਂ ਦੁਆਬੇ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਸਨ। ਸੋਢੀ ਤਾਂ ਹਰੀਆਂਵੇਲਾ ਵਾਲੇ ਨਿਹੰਗ ਸਿੰਘ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਜਾ ਰਲਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਧਰਮ-ਯੁੱਧ ਮੋਰਚੇ ਤੋਂ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਚਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਗਿਆ ਜੋ ਬਹੁਤ ਤੇਜ਼ ਦਿਮਾਗ, ਦਲੇਰ ਅਤੇ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਇਰਾਦੇ ਵਾਲਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਛੇਤੀ ਹੀ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਦਾ ਭਰੋਸੇਯੋਗ ਬਣ ਗਿਆ ਪਰ ਸ਼ਿੰਦਾ ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਕਤਲਾਂ ਅਤੇ ਸਮੱਗਲਿੰਗ ਦੇ ਧੰਦੇ ਵਾਲੇ ਗਿਰੋਹ ਵਿਚ ਹੀ ਰਿਹਾ। ਉਸ ਨੇ 1983 ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਜਾਂ 84 ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਰਖੇਲ ਖਲਜੀਤ ਕੌਰ ਨਾਂ ਦੀ ਔਰਤ ਸਮੇਤ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਨਿਵਾਸ ਵਿਚ ਆ ਡੇਰਾ ਲਾਇਆ

ਸੀ। ਉਸ ਦਾ ਬਖਸ਼ੀਸ਼ ਸਿੰਘ ਅਲਗੋਂ ਕੋਠੀ ਅਤੇ ਮੇਜਰ ਸਿੰਘ ਵਲਟੋਹਾ ਵਰਗੇ ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨਾਲ ਮੇਲ ਮਿਲਾਪ ਵੀ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ।

ਉਸਨੇ ਜਦ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਕਤਲ ਲਈ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਰਾਹੀਂ ਸੰਤ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਹੋਈ ਸੌਦੇਬਾਜ਼ੀ ਦੀ ਬਖਸ਼ੀਸ਼ ਸਿੰਘ ਤੇ ਮੇਜਰ ਸਿੰਘ ਵਲਟੋਹਾ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਸਿਰ ਫੇਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਦਾ ਸੁਰੱਖਿਆ ਘੇਰਾ ਬਹੁਤ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰਕੇ ਬਚ ਨਿਕਲਣਾ ਅਸਾਨ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਜੇ ਨਿਕਲ ਵੀ ਗਏ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਸਾਥੀ ਅਤੇ ਖ਼ਾਸ ਕਰਕੇ ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੋਢੀ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਗੱਲ ਛੁਪੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣੀ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਸਾਥੀ ਉਹਨਾਂ (ਹਮਲਾਵਰਾਂ) ਦੇ ਸਾਰੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪਰਿਵਾਰ ਭਾਵ ਖ਼ਾਨਦਾਨ ਹੀ ਖ਼ਤਮ ਕਰ ਦੇਣਗੇ।

ਸ਼ਿੰਦੇ ਨੇ ਜਦ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਕਤਲ ਦੀ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਨੇਪਰੇ ਚਾੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਲੌਗੋਵਾਲ ਜੁੰਡਲੀ ਨੂੰ ਹੱਥਾਂ ਪੈਰਾਂ ਦੀ ਪੈ ਗਈ। ਉਸ ਨੂੰ ਹੁਣ ਇਹ ਡਰ ਖਾਈ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਇਸ ਨਾਕਾਮ ਹੋਈ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਦੀ ਭਿਣਕ ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੋਢੀ ਦੇ ਕੰਨੀਂ ਪੈ ਗਈ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪ ਹੁਦਰੇ ਹੀ ਮਨਬੀਰ ਸਿੰਘ ਚਹੇੜੂ ਅਤੇ ਲਾਭ ਸਿੰਘ ਵਰਗਿਆਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਸਾਰੀ ਜੁੰਡਲੀ ਨੂੰ ਹੀ ਕਤਲ ਕਰ ਦੇਵੇਗਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਸੋਢੀ ਸੁਰਿੰਦਰ ਸ਼ਿੰਦੇ, ਬਖਸ਼ੀਸ਼ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਮੇਜਰ ਸਿੰਘ ਵਰਗਿਆਂ ਦਾ ਯਾਰ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਹਨਾਂ (ਲੌਗੋਵਾਲ) ਦੀ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਨੂੰ ਸਰ ਅੰਜਾਮ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

ਇਸੇ ਭੈਅ ਅਧੀਨ ਹੀ ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੋਢੀ ਨੂੰ ਹੀ ਕਤਲ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਫਿਰ ਸ਼ਿੰਦੇ ਨਾਲ ਪੰਜ ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਵਿਚ ਸੌਦਾ ਕਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਦੋ ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਦਿੱਤੇ, ਤਿੰਨ ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਕੰਮ ਹੋਣ ਪਿਛੋਂ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੇਣ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਦੁਆ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸ਼ਿੰਦੇ ਨੇ 14 ਅਪ੍ਰੈਲ 1984 ਨੂੰ ਸੋਢੀ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। (ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੋਢੀ ਦੇ ਕਤਲ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਸਹਿਤ ਜ਼ਿਕਰ ਵੱਖਰੇ ਤੌਰ ਤੇ ਕੀਤਾ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ) ਅਤੇ ਬਖਸ਼ੀਸ਼ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਅਲਗੋਂ ਕੋਠੀ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ। ਜਦ ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਸੋਢੀ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰਨ ਲਈ ਉਸੇ ਦੇ ਪਸਤੌਲ ਦੀ ਹੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕੰਬਣੀ ਛਿੜ ਗਈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਪਸਤੌਲ ਬਲਜੀਤ ਕੌਰ ਰਾਹੀਂ ਸੰਤਾਂ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਸੀ। ਸ਼ਿੰਦੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਬਹਾਨਾ ਲਾ ਕੇ ਬਖਸ਼ੀਸ਼ ਸਿੰਘ 14 ਅਪ੍ਰੈਲ ਦੀ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਹੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਪੁੱਜ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਕਹਾਣੀ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਾ ਦਿੱਤੀ। 15 ਅਪ੍ਰੈਲ ਦੀ ਸਵੇਰ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗੀਆਂ ਨੇ ਸੁਰਿੰਦਰ ਸ਼ਿੰਦੇ, ਮਾਲਕ ਸਿੰਘ ਭਾਟੀਏ, ਬਲਜੀਤ ਕੌਰ ਅਤੇ ਮਨਿੰਦਰ ਉਰਫ ਤੋਤੀ ਨੂੰ ਭਾਈ ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੋਢੀ ਦੇ ਪਿਛੇ ਹੀ ਤੋਰ ਦਿੱਤਾ। ਗੁਰਚਰਨ ਡਰਦਾ ਮਾਰਾ ਸੰਤ ਲੌਗੋਵਾਲ ਦੀ ਬੁੱਕਲ ਵਿੱਚ ਜਾ ਵੜਿਆ, ਜੋ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਸਮੁੰਦਰੀ ਹਾਲ ਦੀ ਦੂਜੀ ਮੰਜਲ 'ਤੇ ਬਣੇ ਰਿਹਾਇਸ਼ੀ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ।

ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸੀਨੀਅਰ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਸੰਤ

ਲੌਗੋਵਾਲ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਜੁੰਡਲੀ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਦੇਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਾ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਕਤਲ ਕੀਤਿਆਂ ਉਹ ਸ਼ਹੀਦ ਅਖਵਾਉਣ ਦੇ ਯੋਗ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਜਲੀਲ ਹੋ ਕੇ ਮਰਨ ਦਿਓ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਇਹ ਭਵਿੱਖਬਾਣੀ ਸੱਚੀ ਨਿਕਲੀ, ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਬੱਗਾ ਸਿੰਘ ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਦੌਰਾਨ ਜਾਨ ਬਚਾਉਣ ਦੇ ਯਤਨ ਕਰਦੇ ਮਾਰੇ ਗਏ। ਲੌਗੋਵਾਲ ਤੇ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਨਾਲ ਸਮਝੌਤਾ ਕਰਕੇ ਗ਼ੱਦਾਰੀ ਦਾ ਟਿੱਕਾ ਲਵਾਉਣ ਪਿਛੋਂ ਇਸ ਜਹਾਨ ਤੋਂ ਤੋਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ।

ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਦੀ ਇਹ ਭਵਿੱਖਬਾਣੀ ਸੱਚ ਸਾਬਤ ਹੋਈ, “ਸਿੰਘੋ ਸਮਾਂ ਆਉਣ ਤੇ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗ਼ੱਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਮਿਲੇਗੀ, ਤੁਸੀਂ ਸ਼ਹੀਦ ਕਿਉਂ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ?” ਅਸੀਂ ਇਹਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਖੇਡੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਸ਼ਤਰੰਜ ਦੀਆਂ ਚਾਲਾਂ ਤੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣੂ ਹਾਂ।”

ਆਖ਼ਰ ਉਹ ਸਮਾਂ ਵੀ ਆ ਗਿਆ, ਸਰਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਦੋ-ਦੋ ਹੱਥ ਕਰਨ ਦਾ, ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਸਰਪ੍ਰਸਤੀ ਹੇਠ ਗੁਰੀਲਾ ਜੰਗ ਦੇ ਮਾਹਰ ਜਨਰਲ ਸੁਬੇਗ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਰਣਨੀਤੀ ਅਨੁਸਾਰ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਦੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਫੌਜ ਨਾਲ 72 ਘੰਟਿਆਂ ਦੀ ਜੰਗ ਦੌਰਾਨ ਚਮਕੌਰ ਦੀ ਗੜ੍ਹੀ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਦੁਹਰਾ ਦਿੱਤਾ। ਉਥੇ ਤਾਂ ਸਰਬ ਕਲਾ ਸੰਪੂਰਨ ਦਸਮ ਪਿਤਾ ਆਪ ਮੌਜੂਦ ਸਨ। ਇੱਥੇ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਸਿੰਘ ਹੀ ਸੀ। ਇਸ ਜੰਗ ਦੌਰਾਨ ਛੋਟੇ ਮੋਟੇ ਹਥਿਆਰਾਂ ਅਤੇ ਬੰਦੂਕਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਤੋਪਾਂ ਅਤੇ ਟੈਂਕਾਂ ਨਾਲ ਲੈਸ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਫੌਜ ਦੇ ਅਫ਼ਸਰਾਂ ਅਤੇ ਜੁਆਨਾਂ ਦੇ ਸੱਥਰ ਵਿਛਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਦੁਨੀਆਂ ਦੰਗ ਰਹਿ ਗਈ। ਇੰਦਰਾ ਨੂੰ ਕਾਂਬਾ ਛਿੜ ਗਿਆ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਮੌਤ ਸਾਹਮਣੇ ਖੜ੍ਹੀ ਦਿੱਸਣ ਲੱਗ ਪਈ ਸੀ।

ਪਿੱਛੋਂ ਭਾਵੇਂ ਸਰਕਾਰੀ ਟੁਕੜਬੋਚ ਸੰਗਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਖੁਸ਼ਵੰਤ ਸਿੰਘ ਵਰਗਿਆਂ ਅਤੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਗੁਲਾਮ ਮੀਡੀਏ ਨੇ ਕੂੜ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਕੇ ਨਾ ਕੇਵਲ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਅਕਸ ਵਿਗਾੜਨ ਦਾ ਯਤਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤਾ, ਸਗੋਂ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਨੀਵਾਂ ਵਿਖਾਉਣ ਵਿਚ ਵੀ ਕੋਈ ਕਸਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਛੱਡੀ। ਇੱਥੋਂ ਤਕ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸਤਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਦੀ ਹੋਂਦ ਦਾ ਅਪਮਾਨ ਕਰਕੇ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਇੰਦਰਾ ਨੂੰ ਇਸ ਕਰਕੇ ਮਾਰਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਨਸਲਕੁਸ਼ੀ ਕਰਨ ਲਈ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨਾਲ ਜੰਗ ਛੇੜਨ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਬਣਾਈ ਸੀ। ਸ੍ਰੀ ਆਰ.ਕੇ. ਧਵਨ ਨੇ ਇਸ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਦਾ ਭੇਦ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਕੂੜ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ 24 ਸਾਲ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮਾਂ ਬੀਤ ਜਾਣ ਪਿਛੋਂ ਵੀ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਦਾ ਨਾਂ ਅਜੇ ਤਕ ਸੂਰਜ ਵਾਂਗ ਚਮਕਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਲੌਗੋਵਾਲ ਦਾ ਕੋਈ ਨਾਂ ਸੁਣਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਲੌਗੋਵਾਲ ਕੇਵਲ ਕੱਦਕਾਠ ਵਿਚ ਹੀ ਬੈਠਾ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਸਿਆਣਪ ਪੱਖੋਂ ਵੀ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਬੈਠਾ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਅੱਜਕਲ੍ਹ ਭਾਈ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਧੁੰਮਾਂ ਹੈ ਜੋ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਦਾ ਜਾਨਸ਼ੀਨ ਹੋਣ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਜ਼ਹਿਰੀਲੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਉਸ ਦਾ ਨਾਂ ਚਾਵਾਂ ਚੁੱਲ੍ਹਾ, ਚੋਫੇਰਗੜ੍ਹੀਆ ਅਤੇ ਬਜ਼ਾਰੀ ਨੇਤਾ ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸੰਤ ਤਾਂ ਰੌਸ਼ਨ ਦਿਮਾਗ਼, ਦੂਰ ਅੰਦੇਸ਼ ਅਤੇ

ਅਗੰਮੀ ਸੂਝ ਦੇ ਮਾਲਕ ਸਨ। ਉਹ ਅਜਿੱਤ ਹੋਂਸਲੇ, ਸੂਰਮਗਤੀ ਅਤੇ ਰੂਹਾਨੀਅਤ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਕ ਵੀ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਦਿਲ ਖਿੱਚਵੀਆਂ ਅਤੇ ਭਖਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨੀ, ਕਿਸਾਨੀ ਅਤੇ ਬੁੱਧੀਜੀਵੀ ਵਰਗ ਦੀ ਢਹਿ ਢੇਰੀ ਹੋਈ ਸ਼ਕਤੀ ਫਿਰ ਸੁਰਜੀਤ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਗ਼ੈਰਕੁਦਰਤੀ ਖੂਬੀਆਂ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮਹਾਂਬਲੀ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਦੇ ਜੁਝਾਰੂ ਆਗੂ ਦੀ ਪਦਵੀ ਤੇ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਉਹ ਕਿਸੇ ਪੈਗੰਬਰ ਜਾਂ ਮਸੀਹੇ ਨਾਲੋਂ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਤਾਂਹੀਓਂ ਤਾਂ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਅਕਾਲੀ ਪੱਤ੍ਰਕਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਇਕ ਮੁੱਖ ਸੰਪਾਦਕੀ ਲੇਖ ਦਾ ਸਿਰਲੇਖ ਇਹ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, “ਖੁਦਾ ਤੁਮਕੋ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਮਗਰ ਖੁਦਾ ਸੇ ਤੂੰ ਕਮ ਨਹੀਂ ਹੋ।” ਇਹ ਨਿਰਣਾ ਹੈ ਵੀ ਠੀਕ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੇ ਬਚਨ ਪੂਰੇ ਵੀ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਸਾਧਾਰਨ ਸੰਤ ਨਹੀਂ ਸਨ। 20ਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਦੌਰਾਨ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਅਜਿਹਾ ਕੋਈ ਵੀ ਹੋਰ ਆਗੂ ਨਹੀਂ, ਜਿਸ ਨੇ ਵਿਸ਼ਵ ਘੱਧਰ ‘ਤੇ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਵੀਂ ਰੂਹ ਫੂਕੀ ਹੋਵੇ। ਇਹ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਦਿਲਖਿਚਵੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਮਈ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਦਾ ਹੀ ਕਮਾਲ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਸੂਰਜ ਵਾਂਗ ਚੜ੍ਹਿਆ ਅਤੇ ਕੁਝ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਬਾਕੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਅਕਾਲੀ ਆਗੂਆਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਲਾ ਦਿੱਤਾ। ਅਜਿਹੇ ਆਗੂ ਕਦੇ ਕਦਾਈਂ ਅਤੇ ਸਬੱਬੀਂ ਹੀ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਸੰਤ ਲੌਗੋਵਾਲ ਦੀ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਤੁਲਨਾ ਕਰਨ, ਦੀਵੇ ਦੀ ਸੂਰਜ ਨਾਲ ਤੁਲਨਾ ਕਰਨ ਦੇ ਤੁੱਲ ਹੈ। ਦੀਵੇ ਨੂੰ ਤਾਂ ਇਕੋ ਫੂਕ ਮਾਰ ਕੇ ਬੁਝਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਸੂਰਜ ਬਾਰੇ ਅਜਿਹਾ ਸੋਚਣਾ ਨਿਰਾ ਮੂਰਖਪੁਣਾ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਦੀਵਾ ਚਾਨਣਾ ਵੀ ਉਦੋਂ ਖਿਲਾਰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਦੀਆਂ ਸਲਾਈਆਂ ਨਾਲ ਜਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ “ਸੂਰਜ ਆਪਣੀ ਕੁਦਰਤੀ ਅਤੇ ਸਦੀਵੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਰੌਸ਼ਨੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਸੂਰਜ ਜਿੱਧਰ ਵੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਚਾਨਣ ਵੰਡਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।” ਭਾਵੇਂ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਪਰ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਉਹ ਸਦਾ ਚਮਕਦੇ ਰਹਿਣਗੇ। ਸੰਤ ਲੌਗੋਵਾਲ ਦਾ ਕਿਸੇ ਨਾਂ ਨਹੀਂ ਲੈਣਾ।

ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦੀ ਇਸ ਨਾਲੋਂ ਮਾੜੀ ਹੋਰ ਕੀ ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਕੌਮ ਦੀ ਸੱਤਾ ਦੀ ਭੁੱਖੀ 20ਵੀਂ ਸਦੀ ਦੀ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਨੇ ਉਸ ਮਹਾਨ ਆਤਮਾ ਦਾ ਕੇਵਲ ਇਸ ਲਈ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਗਲੋਂ ਗੁਲਾਮੀ ਦੀਆਂ ਪਈਆਂ ਜ਼ਜੀਰਾਂ ਲਾਹੁਣ ਦਾ ਪ੍ਰਣ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਇਸ ਮਕਸਦ ਲਈ ਗੁਲਾਮੀ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਕਰਾ ਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ ਪਰ ਗੁਲਾਮੀ ਦੀ ਆਦੀ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਖ਼ੁਦਗਰਜ਼ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਤੱਤੇ ਥਾਂ ਪੈਰ ਧਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਜੇ ਕਿਤੇ ਰਵਾਇਤੀ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਪਿੱਠ ਪਿੱਛੇ ਖਲੋ ਜਾਂਦੀ ਤਾਂ ਅੱਜ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਨਕਸ਼ਾ ਕੁਝ ਹੋਰ ਹੁੰਦਾ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ 72 ਘੰਟੇ ਤੋਪਾਂ ਅਤੇ ਟੈਂਕਾਂ ਨਾਲ ਬੰਦੂਕਾਂ ਅਤੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਛੋਟੇ ਮੋਟੇ ਹਥਿਆਰਾਂ ਨਾਲ ਲੜਾਈ ਲੜ ਕੇ ਆਪਣੀ ਅਗੰਮੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਭਾਵੇਂ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਵੀ ਇਸ ਅਗੰਮੀ ਸ਼ਕਤੀ ਤੋਂ ਬੇਖ਼ਬਰ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਪਰ ਸੱਤਾ ਦੇ ਭੁੱਖੇ ਕੁਝ ਅਕਾਲੀ ਆਗੂਆਂ ਅਤੇ ਗਿਆਨੀ ਜੈਲ

ਸਿੰਘ ਤੇ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਵਰਗੇ ਕਾਂਗਰਸੀ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦਾ ਹਊਆ ਵਿਖਾ ਕੇ ਅਗੰਮੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਟਕਰਾ ਦਿੱਤਾ। ਜਿੰਨੇ ਫ਼ੌਜੀ ਅਫ਼ਸਰ ਤੇ ਜੁਆਨ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਸਮੂਹ ਵਿਚ ਮਾਰੇ ਗਏ, ਉਸ ਤੋਂ ਅੱਧੇ ਵੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਅਤੇ ਚੀਨ ਨਾਲ ਹੋਈਆਂ ਲੜਾਈਆਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮਾਰੇ ਗਏ।

ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਕੋਲ ਮਹਾਨ ਅਗੰਮੀ ਸ਼ਕਤੀ ਅਤੇ ਦੂਰ ਅੰਦੇਸ਼ੀ ਸੀ ਪਰ ਅਕਾਲੀ ਆਗੂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅਲੜ੍ਹ ਅਤੇ ਸਿਖਾਂਦਰੂ ਹੀ ਸਮਝਦੇ ਰਹੇ। ਉਹ ਇਹ ਭੁੱਲ ਹੀ ਗਏ ਸਨ ਕਿ ਮਹਾਨ ਆਗੂ ਜਮਾਂਦਰੂ ਮਹਾਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਹਾਨ ਬਣਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ। ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਜਮਾਂਦਰੂ ਹੀ ਮਹਾਨ ਆਗੂ ਸਨ। ਰਹਿੰਦੀ ਦੁਨੀਆਂ ਤਕ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਨਾਂ ਰਹੇਗਾ। ਉਹ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਇਕ ਅਨਿੱਖੜਵਾਂ ਅੰਗ ਬਣ ਗਏ ਹਨ।

ਸ: ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੋਢੀ ਦੇ ਕਤਲ ਤੋਂ ਪਹਿਲੋਂ ਲੌਂਗੋਵਾਲ, ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ, ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਅਤੇ ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਰਨਾਲੇ ਨੇ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਾਲ ਲਗਦੇ ਕਮਰਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਵਾਪਸ ਨਾਨਕ ਨਿਵਾਸ ਵਿੱਚ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਵੀ ਬਣਾਈ ਸੀ। ਇਸ ਯੋਜਨਾ ਅਨੁਸਾਰ ਭਾਈ ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਾਲੇ ਬੱਬਰ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦੇ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਐਗਜ਼ੈਕਟਿਵ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਾਲੇ ਕਮਰਿਆਂ ਵਿਚ ਲੈ ਆਉਣ ਅਤੇ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਕਰਮਾਂ ਦੀ ਹਦੂਦ ਵਿੱਚੋਂ ਫਿਰ ਨਾਨਕ ਨਿਵਾਸ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਆਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕਰਾਇਆ ਜਾਣਾ ਸੀ ਪਰ ਇਸ ਯੋਜਨਾ ਦਾ ਪਹਿਲਾਂ ਭੇਦ ਖੁੱਲ੍ਹ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖ ਕੇ ਜਥੇਦਾਰ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸਿਰੇ ਨਾ ਚੜ੍ਹਨ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਜੋ ਕਤਲ ਕਰਨ ਦੀ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਰਚੀ ਗਈ ਸੀ, ਉਸ ਦੇ ਵੀ ਅਸਫਲ ਹੋ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਸੋਢੀ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ।

ਇਥੇ ਇਹ ਘਟਨਾ ਵੀ ਦੱਸਣ ਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਸੰਤ ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਨਾਲ ਸਲਾਹ ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰਕੇ ਫ਼ੌਜ ਦੇ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਉਪਰ ਹਮਲਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਤੁਰੰਤ ਪਿਛੋਂ ਭਾਈ ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਬੱਬਰ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਬਹੁਤੇ ਸਾਥੀ ਬਾਗਵਾਲੀ ਗਲੀ ਰਾਹੀਂ ਕੰਪਲੈਕਸ ਵਿੱਚੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਗਏ ਸਨ ਜੋ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਸਮੁੰਦਰੀ ਹਾਲ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਿਵਾਸ ਦੇ ਨਾਲ ਲੱਗਦੀ ਸੀ। ਕੇਵਲ ਭਾਈ ਅਨੰਧ ਸਿੰਘ ਬੱਬਰ ਨੇ ਕੁਝ ਹੀ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਫ਼ੌਜ ਨਾਲ ਉਸ ਵੇਲੇ ਟੱਕਰ ਲਈ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਫ਼ੌਜ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਦਾ ਕਿਲ੍ਹਾ ਸਰ ਕਰਕੇ ਨਾਨਕ ਨਿਵਾਸ ਤੇ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਸਮੁੰਦਰੀ ਹਾਲ ਵੱਲ ਆਈ ਸੀ। ਇਹ ਕਦੇ ਸੋਚਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ ਕਿ ਜਿਸ ਮਹਾਨ ਆਗੂ ਨੇ ਸਿੱਖ ਰਾਜ ਦਾ ਸੁਪਨਾ ਤਿਆਗ ਚੁੱਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਗ਼ੁਲਾਮੀ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਕਰਾ ਕੇ ਮੁੜ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਰਾਹ ਪਾ ਲਿਆ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਦੇ ਸਹਾਰੇ ਪੈਰਾਂ ਸਿਰ ਹੋਈ ਅਕਾਲੀ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਉਸ ਦੀ ਜਾਨ ਦੀ ਦੁਸ਼ਮਣ ਬਣ ਜਾਵੇਗੀ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਫਿਰੋਤੀ

ਦੇ ਕੇ ਮਰਵਾਉਣ ਤਕ ਦੀਆਂ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ਾਂ ਉਲੀਕੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਾਬਕਾ ਫ਼ੌਜੀਆਂ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਬੁੱਧੀਜੀਵੀਆਂ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਜੱਥੇਦਾਰ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਮੰਗ ਵੀ ਕੀਤੀ ਸੀ।

ਧਰਮ ਯੁੱਧ ਮੋਰਚੇ ਬਾਰੇ ਅਜਿਹੇ ਵਰਗ ਦੀ ਰਾਇ ਜਾਣਨ ਲਈ ਕਨਵੈਨਸ਼ਨ ਬੁਲਾਈ ਵੀ ਸੰਤ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਨੇ ਹੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਸੇਵਾ ਮੁਕਤ ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਜਨਰਲ, ਕਰਨਲ, ਬਰਗੇਡੀਅਰ, ਮੇਜਰ ਜਨਰਲ, ਮੇਜਰ, ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਕੈਪਟਨ ਅਤੇ ਕੈਪਟਨ ਤਕ ਦੇ ਫ਼ੌਜੀ ਅਫ਼ਸਰਾਂ, ਫ਼ੌਜੀਆਂ ਅਤੇ ਪੰਥਕ ਬੁਧੀਜੀਵੀਆਂ ਨੇ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ ਸੀ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਲੰਗਰ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਦੀ ਦੂਜੀ ਮੰਜ਼ਲ ਵਾਲੇ ਹਾਲ ਵਿਚ ਹੋਈ ਸੀ। ਇਸ ਕਨਵੈਨਸ਼ਨ ਵਿਚ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਜੱਥੇਦਾਰ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕੇਵਲ ਮੰਗ ਹੀ ਨਹੀਂ ਉੱਠੀ, ਬਾਕਾਇਦਾ ਮਤਾ ਪਾਸ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਵਿਸ਼ਵ ਭਰ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਸਿੱਖਾਂ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਮਤੇ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਅਵਾਜ਼ਾਂ ਆਉਣੀਆਂ ਵੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਮੇਜਰ ਜਨਰਲ ਸੁਬੇਗ ਸਿੰਘ, ਮੇਜਰ ਜਨਰਲ ਨਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਬਰਗੇਡੀਅਰ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਬਰਗੇਡੀਅਰ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਨਾਲ ਖੜ੍ਹੇ ਸਨ। ਪਰ ਬੇਈਮਾਨ ਅਕਾਲੀ ਲੀਡਰਸ਼ਿੱਪ ਨੇ ਇਹ ਕਹਿਕੇ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਨੂੰ ਜੱਥੇਦਾਰ ਬਣਾਉਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਦੀ ਮਰਿਆਦਾ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਵੱਲੋਂ ਪ੍ਰਵਾਨਤ ਮਰਿਆਦਾ ਨਾਲ ਮੇਲ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦੀ ਜਦੋਂ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਹੈੱਡ ਗ੍ਰੰਥੀ ਗਿਆਨੀ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜੱਥੇਦਾਰ ਗਿਆਨੀ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਸਿੰਘ ਵੀ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਦੇ ਹੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਸਨ। ਗਿਆਨੀ ਮੋਹਣ ਸਿੰਘ, ਗਿਆਨੀ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵੇਦਾਂਤੀ ਅਤੇ ਗਿਆਨੀ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਵੀ ਟਕਸਾਲੀ ਹੀ ਸਨ ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰੀਆਂ ਭਾਵ ਗ੍ਰੰਥੀਆਂ ਵਜੋਂ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਅ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਸ ਕਨਵੈਨਸ਼ਨ ਪਿੱਛੋਂ ਜਨਰਲ ਸੁਬੇਗ ਸਿੰਘ ਤਾਂ ਪੱਕੇ ਤੌਰ ਤੇ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਜਾ ਖਲੋਤਾ।

ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਜੱਥੇਦਾਰ ਨਾ ਬਣਾਏ ਜਾਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਧਰਮਯੁੱਧ ਮੋਰਚੇ ਦੀਆਂ ਮੰਗਾਂ ਮਨਾਏ ਬਿਨਾਂ ਅਕਾਲੀਆਂ ਨੂੰ ਭੱਜਣ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦੇਣਾ ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਭਾਰੂ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਮੋਰਚਾ ਡਿਕਟੇਟਰ ਸੰਤ ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਤਾਂ ਨਾਂ ਦਾ ਹੀ ਡਿਕਟੇਟਰ ਸੀ। ਜੇ ਕਿਤੇ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਜੱਥੇਦਾਰ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਤਾਂ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰਨਾ ਤਾਂ ਦੂਰ ਦੀ ਗੱਲ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਨੂੰ ਆਪ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਆਉਣਾ ਪੈਣਾ ਸੀ। ਪਰ ਅਕਾਲੀ ਲੀਡਰਸ਼ਿੱਪ ਧਰਮ-ਯੁੱਧ ਮੋਰਚੇ ਦੀਆਂ ਮੰਗਾਂ ਬਾਰੇ ਸੰਜੀਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਹ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਉਸ ਮੋਰਚੇ ਵਿੱਚੋਂ ਆਪਣੀ ਸਰਕਾਰ ਕੱਢਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਪਰ ਕਪੂਰੀ ਮੋਰਚਾ ਫੇਲ੍ਹ ਹੋਣ ਤੋਂ ਡਰਦੀ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਧਰਮਯੁੱਧ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਕੇ ਫਸ ਗਈ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰਾਉਣ ਤਕ ਚਲੀ ਗਈ ਪਰ ਜਦ ਗੱਲ ਨਾ ਬਣੀ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਸਾਜ਼ਬਾਜ਼ ਕਰ ਲਈ, ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਿਆ ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ (ਬਲਿਊ ਸਟਾਰ)। ਇੱਥੇ ਇਹ ਵਰਨਣਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਅਕਾਲੀ ਲੀਡਰਸ਼ਿੱਪ ਨੇ ਧਰਮ-ਯੁੱਧ ਮੋਰਚੇ ਦੌਰਾਨ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਾਂ

ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਨ ਲਈ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਗੇੜੇ ਲਾਉਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਸਨ ਤਾਂ ਸੰਤ
ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਕੇਵਲ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਹਿਣਾ ਸ਼ੁਰੂ
ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, “ਅਕਾਲੀ ਲੀਡਰ, ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਗੇੜੇ ਲਾਉਣੇ ਛੱਡ ਦਿਓ, ਇੰਦਰਾ
ਗਾਂਧੀ ਆਪ ਨੰਗੇ ਪੈਰੀਂ ਚੱਲ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਆਏਗੀ। ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਮੈਂ
ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ।” ਪਰ ਲੌਗੋਵਾਲ ਜੁਡਲੀ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਖੋਟ ਸੀ। ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ
ਫੌਜ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਨਾ ਘੇਰਿਆ ਓਨਾ ਚਿਰ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਗੇੜੇ ਲਾਉਣੇ
ਲੌਗੋਵਾਲੀਆਂ ਨੇ ਨਾ ਛੱਡੇ। ਕੇਵਲ ਜਥੇਦਾਰ ਜਗਦੇਵ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸਾਬਕਾ ਮੰਤਰੀ
ਸ. ਸੁਖਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹੀ ਅਜਿਹੇ ਪਹਿਲੀ ਲਾਈਨ ਦੇ ਆਗੂ ਸਨ, ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੰਤ
ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਰਚੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਭਾਗ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲਿਆ।
ਨਿੱਕੂ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਹੀ ਸੰਤ ਲੌਗੋਵਾਲ ਦਾ ਦਿਮਾਗ ਸੀ ਅਤੇ ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ
ਪਿਛੋਂ ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਨਾਲ ਸਮਝੌਤਾ ਕਰਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਗੱਦਾਰੀ ਕਰਨ ਕਾਰਨ ਜਦੋਂ
ਲੌਗੋਵਾਲ ਦਾ ਕੁਤਲ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਰਨਾਲਾ ਵੀ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ
ਦੇ ਨਾਲ ਆ ਰਲਿਆ ਜਿਸ ਨੇ ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਨਾਲ ਸਮਝੌਤੇ ਲਈ ਸੰਤ ਲੌਗੋਵਾਲ
ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਲਿਜਾਣ ਲਈ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਸਮਝੌਤੇ ਦਾ ਖਰੜਾ
ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਵਿਚ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਹੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਭੂਮਿਕਾ ਸੀ। ਇਹੋ ਕਾਰਨ ਸੀ
ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਸੰਤ ਲੌਗੋਵਾਲ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਪਿੱਛੇ ਇਸ ਜਹਾਨ ਤੋਂ ਜਾਣਾ ਪਿਆ।

ਗੱਦਾਰ ਕੌਣ ਹੈ ?

ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਜਥੇਦਾਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਟੌਹੜਾ ਨੇ ਸਾਕਾ ਘਲੂਘਾਰਾ (ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ) ਪਿਛੋਂ ਕੀਤੇ ਇਸ ਪ੍ਰਚਾਰ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਘਲੂਘਾਰੇ ਦੌਰਾਨ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਨੂੰ 5 ਜੂਨ 1984 ਦੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਜਦ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਮਿਲਣ ਗਏ ਸੀ ਅਤੇ ਲੜਾਈ ਬੰਦ ਕਰਕੇ ਆਤਮ ਸਮਰਪਨ ਦਾ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਤਾਂ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਲਾਹਪਾਹ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਕਿ ਉਹ ਵਾਪਸ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਸਮੁੰਦਰੀ ਹਾਲ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਸੰਤ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਤੋਂ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰਾ ਦੇਣ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਹੰਨੇ ਬੰਨੇ ਦੀ ਜੰਗ ਕਰਨ ਦਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਜਥੇਦਾਰ ਟੌਹੜਾ ਦੇ ਇਸ ਸਪਸ਼ਟੀਕਰਨ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪਟਿਆਲਾ ਸ਼ਾਬਕ ਦੇ ਪ੍ਰੋਫ਼ੈਸਰ ਬਲਕਾਰ ਸਿੰਘ ਨੇ 'ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਬਾਬਾ ਬੋਹੜ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਟੌਹੜਾ' ਦੇ ਬੈਨਰ ਹੇਠ ਲਿਖੀ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਜੋ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਕੈਪਟਨ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਉਸ ਇਕਰਾਰ ਨੂੰ ਰੂਪਮਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਹੈ। ਜਥੇਦਾਰ ਦੇ ਅਕਾਲ ਚਲਾਣਾ ਕਰ ਜਾਣ ਪਿਛੋਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਅੰਤਮ ਅਰਦਾਸ ਦੇ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਕੈਪਟਨ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਹ ਇਕਰਾਰ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਆਗੂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਸਬੰਧੀ ਇਕ ਪੁਸਤਕ ਤਿਆਰ ਕਰਾਉਣਗੇ, ਤਾਂਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿੰਦਗੀਨਾਮਾ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਰਹਿ ਸਕੇ ਅਤੇ ਉਸ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਬਾਰੇ ਪਾਏ ਗਏ ਭਰਮ ਭੁਲੇਖੇ ਦੂਰ ਹੋ ਸਕਣ। ਤਕਰੀਬਨ 400 ਪੰਨਿਆਂ 'ਤੇ ਅਧਾਰਿਤ ਜਥੇਦਾਰ ਟੌਹੜਾ ਦੀ ਕਲਮਬੰਦ ਕੀਤੀ ਗਈ ਜੀਵਨੀ ਅਨੁਸਾਰ ਸਾਕਾ ਘਲੂਘਾਰਾ ਪਿਛੋਂ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਜਥੇਦਾਰ ਟੌਹੜਾ ਦੇ ਸੰਬੰਧਾਂ ਬਾਰੇ ਗਲਤਫ਼ਹਿਮੀ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਅਤੇ ਜਥੇਦਾਰ ਦੀ ਪੰਥਕ ਤੇ ਸਿਆਸੀ ਪਛਾਣ ਨੂੰ ਵਿਗਾੜਨ ਲਈ ਇਕ ਯੋਜਨਾਬੱਧ ਢੰਗ ਨਾਲ ਝੂਠਾ ਤੇ ਬੇਬੁਨਿਆਦ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

ਜਥੇਦਾਰ ਟੌਹੜਾ ਦੀ ਆਪਣੀ ਜੁਬਾਨੀ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ 3 ਜੂਨ 1984 ਦੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਜਨਰਲ ਸ਼ਬੇਗ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਵਿਚ ਆਖਰੀ ਮੁਲਾਕਾਤ ਸੀ। ਇਸ ਪਿਛੋਂ ਉਹ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਗਏ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਲੜਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਹੋਰ ਗੱਲਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਅਹਿਮ ਗੱਲ ਇਹ ਹੋਈ ਸੀ ਕਿ ਸੰਤ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, “ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਨੂੰ (ਸ. ਟੌਹੜਾ) ਬਾਹਰ ਭੇਜਣਾ ਹੈ।” ਜਥੇਦਾਰ ਟੌਹੜਾ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ “ਕਿੱਥੇ ? ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਸਮੂਹ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਜਾਂ ਕਿਤੇ ਹੋਰ ?” ਸੰਤ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, “ਨਹੀਂ, ਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਬਾਹਰ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਤੋਂ ਵੀ ਬਾਹਰ ਭੇਜਣਾ ਹੈ।” ਇਕਦਮ ਜਥੇਦਾਰ ਟੌਹੜਾ

ਕਹਿੰਦੇ, “ਨਹੀਂ, ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ।” ਪਰ ਅਗਲੇ ਹੀ ਪਲ ਕੁਝ ਸੋਚ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਸੰਤ ਜੀ, ਇਹ ਪੱਕੀ ਗੱਲ ਹੈ? ਸੰਤ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਬਿਲਕੁਲ ਪੱਕੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਪੂਰੀ ਸੁਰਖਿਆ ਨਾਲ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਭੇਜਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਫਿਰ ਅੱਗੋਂ ਜਿੱਥੇ ਤੁਸੀਂ ਚਾਹੋਗੇ ਜਾਇਓ ਅਤੇ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੀ ਲੜਾਈ ਜਾਰੀ ਰੱਖਿਓ। ਟੌਹੜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਸੰਤ ਜੀ, ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਕਿਸੇ ਨੇ ਨਹੀਂ ਸੁਣਨੀ। ਏਥੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਤਾਂ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਸੁਣਨੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਲੋਕ ਕਹਿਣਗੇ ਗੱਦਾਰੀ ਕਰਕੇ ਭੱਜ ਆਇਆ ਹੈ। ਦੂਜਾ ਸੰਤ ਜੀ ਨਾ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਸੰਤ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਕੰਮ ਤਾਂ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਤੁਸੀਂ ਹੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਲੋਕ ਤੁਹਾਡੀ ਹੀ ਗੱਲ ਸੁਣਨਗੇ। ਇਸ ਲਈ ਤੁਹਾਨੂੰ ਹੀ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਸੰਤ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਮੈਂ ਕਦਾਚਿਤ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ। ਜੇ ਚਲਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਲੋਕ ਕਹਿਣਗੇ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਮਰਵਾ ਕੇ ਆਪ ਭੱਜ ਗਿਆ ਹੈ। ਦੂਜੀ ਗੱਲ, ਇਹ ਦੋਸ਼ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ‘ਤੇ ਨਹੀਂ, ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਦੇ ਮੁਖੀ ਉੱਤੇ ਲੱਗੇਗਾ, ਜਿਸਦਾ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਭਰਿਆ ਇਤਿਹਾਸ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਤਾਂ ਇੱਥੇ ਲੜਦਿਆਂ ਸ਼ਹੀਦੀ ਦੇਣੀ ਹੈ। ਲੋਕ ਪਿਛੋਂ ਫੈਸਲਾ ਕਰਦੇ ਰਹੇਣਗੇ ਕਿ ਗੱਦਾਰ ਕੌਣ ਹੈ ਤੇ ਕੌਣ ਨਹੀਂ।”

ਫਿਰ ਜੱਥੇਦਾਰ ਟੌਹੜਾ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, “ਤੁਹਾਨੂੰ ਪੰਜ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬਾਨ ਤੋਂ ਹੁਕਮ ਕਰਵਾ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਫਿਰ ਤਾਂ ਜਾਊਗੇ ਹੀ।” ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਜੱਥੇਦਾਰ ਟੌਹੜਾ ਉੱਠ ਕੇ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, “ਮੈਂ ਹੁਣੇ ਹੀ ਪੰਜ ਪਿਆਰੇ ਲੈ ਕੇ ਆਉਂਦਾ ਹਾਂ।” ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਸੰਤ ਘੁੱਟ ਕੇ ਜੱਫਾ ਮਾਰ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, “ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਦੇਣਾ।” ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਲੱਤ ਵਿਚ ਲੱਤ ਅੜਾ ਲਈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਅੰਦਾਜ਼ ਵਿਚ ਹੱਸ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, “ਚੰਗਾ ਟੌਹੜਾ ਸਾਹਿਬ, ਆਪਣਾ ਸਮਝੋਤਾ। ਨਾ ਤੁਸੀਂ ਜਾਇਓ ਨਾ ਮੈਂ ਜਾਵਾਂਗਾ।” ਹੋਰ ਵੀ ਗੱਲਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਪਰ ਇਸ ਆਖਰੀ ਮੁਲਾਕਾਤ ਵਿਚ ਸੰਤ ਹਮੇਸ਼ਾ ਵਾਂਗ ਉਸ ਦਿਨ ਵੀ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਵਿਚ ਸਨ ਜਦੋਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਕਰਫਿਊ ਲੱਗ ਚੁੱਕਾ ਸੀ ਅਤੇ ਫ਼ੌਜ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਘੇਰਾ ਪਾ ਲਿਆ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਜੱਥੇਦਾਰ ਟੌਹੜਾ ਨੂੰ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਕਹੇ ਅਨੁਸਾਰ ਬਾਹਰ ਜਾਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਚੜ੍ਹਤ ਨੇ ਅਕਾਲੀ ਆਗੂਆਂ ਦੀ ਫੂਕ ਕੱਢ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਏਥੇ ਕੋਈ ਪੁੱਛਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਬਾਹਰ ਕਿਸ ਨੇ ਪੁੱਛਣਾ ਸੀ? ਜੇ ਉਹ ਚਲਿਆ ਵੀ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਹਾਲ ਵੀ ਡਾਕਟਰ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਚੌਹਾਨ ਵਰਗਾ ਹੋਣਾ ਸੀ। ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਤਾ ਸੀ। ਜੱਥੇਦਾਰ ਟੌਹੜਾ ਅਨੁਸਾਰ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨੀ ਫ਼ੌਜ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ‘ਤੇ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ‘ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰ ਦੇਵੇਗਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੂੰ 1971 ਵਿਚ ਤੋੜੇ ਜਾਣ ਦਾ ਬਦਲਾ ਲੈਣ ਦਾ ਇਹ ਇਕ ਵਧੀਆ ਮੌਕਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਫ਼ੌਜ ਦਾ ਸਾਥ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਅਤੇ ਫ਼ੌਜ ਵਿਚ ਸੇਵਾ ਕਰ ਰਹੇ ਧਰਮੀ ਸਿੱਖ ਫ਼ੌਜੀ ਵੀ ਬਾਗ਼ੀ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਹਮਲੇ ਦੌਰਾਨ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸੋਚ ਠੀਕ

ਸਾਬਤ ਹੋਈ। ਪਰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਬਦਲਾ ਲੈਣ ਦਾ ਸੁਨਹਿਰੀ ਮੌਕਾ ਗੁਆ ਬੈਠਾ। ਜੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਹਮਲਾ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਤਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਖ਼ਾਲਿਸਤਾਨ ਦਾ ਸੁਫਨਾ ਸਾਕਾਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਬਦਲਾ ਲੈ ਲੈਂਦਾ।

ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਜਥੇਦਾਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਟੌਹੜਾ ਨੂੰ ਜਦ ਖ਼ਤਮ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਵਿਰਾਸਤ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ, “ਇਹ ਸੱਚ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਸੋਚੀ ਸਮਝੀ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ ਅਜਿਹਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸੱਚ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਭੂਤਕਾਲ ਦੌਰਾਨ ਮੰਦਰਾਂ ਦੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਦੀ ਰੀਸੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਵੀ ਛੋਟੀਆਂ ਬਣਾਈਆਂ ਸਨ ਜੋ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤ ਦੀ ਲੋੜ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰਦੀਆਂ। ਇਸ ਲਈ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਵਾਲੇ ਬਾਬਿਆਂ ਰਾਹੀਂ ਖ਼ਸਤਾ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਹੋ ਚੁੱਕੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਵੱਡੀਆਂ ਤੇ ਸੁੰਦਰ ਇਮਾਰਤਾਂ ਬਣਵਾਈਆਂ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਪੁਰਾਤਨ ਇਮਾਰਤਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਲੱਗਦੇ ਵੱਡੇ ਖ਼ਿੱਛਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਵੀ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪਈ ਸੀ, ਏਥੇ ਉਹ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਦੂਖ ਨਿਵਾਰਨ ਸਾਹਿਬ ਪਟਿਆਲਾ ਦੀ ਉਦਾਹਰਣ ਦਿੰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਜਿਸਦੀ ਬੰਗਲ ਵਿਚ ਖੜ੍ਹੇ ਜੰਡ ਦੀ ਪੂਜਾ ਹੋਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਇਹ ਕਿਹੜੀ ਮਰਿਆਦਾ ਸੀ? ਵੈਸੇ ਵੀ ਇਮਾਰਤ ਦੀ ਨਹੀਂ, ਅਸਥਾਨ ਦੀ ਅਹਿਮੀਅਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਜੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਸੰਗਮਰਮਰ ਲੱਗ ਸਕਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿਚ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਲੱਗ ਸਕਦੀ। ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਉੱਠ ਰਿਹਾ ਵਾਵੇਲਾ ਫ਼ਜ਼ੂਲ ਹੈ। ਪਰ ਜਦ ਜੂਨ 1984 ਦੇ ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਸਮੂਹ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਸ਼ਾਨ ਮਿਟਾਏ ਜਾਣ ਸਬੰਧੀ ਪੁੱਛਿਆ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਸਿੱਖਾ ਉੱਤਰ ਦੇਣ ਦੀ ਥਾਂ ਟਾਲਾ ਵੱਟ ਜਾਂਦੇ। ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ 1999 ਵਿਚ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਤੋਂ ਲਾਂਭੇ ਹੋ ਜਾਣ ਉਪਰੰਤ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਉਪਰ ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਵਾਲੇ ਬਾਬਿਆਂ ਤੋਂ ਮਾਲੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲੈ ਕੇ ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਦੇਣ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਲੱਗਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਬਾਬਾ ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਬੰਗਲਾ ਸਾਹਿਬ, ਦਿੱਲੀ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸਮੂਹ ਅੰਦਰ ਸੇਵਾ ਦੇਣ ਤੋਂ ਪਾਸਾ ਵੱਟੇ ਜਾਣ ਦਾ ਵੀ ਇਹੋ ਕਾਰਨ ਦੱਸਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਡੇਰੇਦਾਰਾਂ ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਬਾਬਿਆਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਖ਼ੁਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹਨ।

‘ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਬਾਬਾ ਬੋਹੜ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਟੌਹੜਾ’ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਹੇਠ ਛਪੀ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਗੁਰਪੁਰਵਾਸੀ ਜਥੇਦਾਰ ਟੌਹੜਾ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਇਹ ਦਾਅਵਾ ਵੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਵੱਖਰੀ ਸਿੱਖ ਸਟੇਟ ਦੀ ਮੰਗ 1944 ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੋਂ ਕਾਮਰੇਡ ਹਰਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਸੁਰਜੀਤ ਨੇ ਕੀਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਅਣਵੰਡੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਸ. ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਕੈਰੋਂ ਨੇ ਵੀ ਵੱਡੇ ਅਕਾਲੀ ਆਗੂਆਂ ਨੂੰ ਭਰੋਸੇ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਸਰਹੱਦੀ ਰਾਜ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਂ ਹੇਠ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੂੰ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਕਰਨ ਦਾ ਵੀ ਫ਼ੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਪਰ ਇਕ ਸੀਨੀਅਰ ਅਕਾਲੀ ਆਗੂ ਨੇ ਹੀ ਇਹ ਭੇਦ ਸ਼ੀਮਤੀ ਇੰਦਰਾ ਕੌਲ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਜਿਸਦੇ ਪਿਤਾ ਪੰਡਤ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਨਹਿਰੂ ਨੇ ਸ. ਕੈਰੋਂ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਤੋੜ ਕੇ ਜਲੰਧਰ ਦੇ ਇਕ ਬਾਣੀਏ ਕਾਮਰੇਡ ਰਾਮ ਕਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ

ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਗੱਦਾਰ ਕੌਣ ਸੀ, ਸ. ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਕੈਰੋਂ ਜਾਂ ਉਸਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਇਸਦਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਪੰਥ ਦੇ ਦਾਅਵੇਦਾਰਾਂ 'ਤੇ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਕਾਮਰੇਡ ਸੁਰਜੀਤ ਅਤੇ ਸ. ਕੈਰੋਂ ਵੀ ਇਸ ਫ਼ਾਨੀ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਅਲਵਿਦਾ ਕਹਿ ਚੁਕੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਸਪਸ਼ਟੀਕਰਨ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ।

*

ਸ਼ਹੀਦੀ ਦਾ ਸਮਾਂ ਆ ਗਿਆ

ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ 4 ਜੂਨ ਨੂੰ ਤੜਕਸਾਰ ਸਰੋਵਰ ਵਿੱਚ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਘੰਟਾਘਰ ਵਾਲੀ ਡਿਓੜੀ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਵਾਲੀ ਮਾਰਕੀਟ ਦੀ ਇੱਕ ਉੱਚੀ ਬਿਲਡਿੰਗ ਤੋਂ ਤੋਪ ਦਾ ਗੋਲਾ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਾਲ ਲੱਗਦੀ ਇਮਾਰਤ ਦੇ ਕਮਰੇ ਨੂੰ ਲੱਗਾ। ਇਸ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਸਾਰੇ ਸਿੰਘ ਲੜਾਈ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਏ। ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਰੋਜ਼ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੜੇ ਅਰਾਮ ਨਾਲ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਮੱਥਾ ਟੇਕਣ ਉਪਰੰਤ ਆਪਣੇ ਕਮਰੇ ਵੱਲ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਇਤਹਾਸਿਕ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਤੀਰ ਰੱਖ ਦਿੱਤੇ। ਆਪ ਤਹਿਖ਼ਾਨੇ ਵਿੱਚ ਚਲੇ ਗਏ, ਜਿੱਥੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕੁਝ ਸਿੰਘ ਮੌਜੂਦ ਸਨ। ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਗੜਵਈ ਭਾਈ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਕਮਰੇ ਦੇ ਨਾਲ ਲੱਗਦੇ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਸੰਗਤ ਵੱਲੋਂ ਚੜ੍ਹਾਏ ਰੁਪਏ ਅਤੇ ਸੋਨਾ ਖੂਹ ਵਿੱਚ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅੰਦਰ ਖੂਹ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਜੋ 1986 ਦੀ ਕਾਰਸੇਵਾ ਵੇਲੇ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਰੁਪਏ ਕਿੰਨੇ ਸਨ ਇਸ ਦਾ ਕੋਈ ਹਿਸਾਬ-ਕਿਤਾਬ ਕਿਧਰੇ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ਪਰ ਸੋਨਾ ਅੱਸੀ ਕਿੱਲੋ ਦੇ ਕਰੀਬ ਸੀ ਜੋ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਭਾਈ ਕਾਬਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਤੋਲਣ ਲਈ ਇਕੱਠਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵਿਸਾਖੀ ਕਾਂਡ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਨਕਲੀ ਨਿਰੰਕਾਰੀਆਂ ਦੇ ਮੁਖੀ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸੌਂਪਿਆ ਸੀ।

ਫ਼ੌਜ ਨੇ ਪਹਿਲੇ ਗੋਲੇ ਤੋਂ 15-20 ਮਿੰਟ ਪਿੱਛੋਂ ਦੂਸਰਾ ਫ਼ਾਇਰ ਉਸੇ ਥਾਂ 'ਤੇ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਮਕਸਦ ਲਈ ਹੀ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਰਿਹਾਇਸ਼ੀ ਕਮਰੇ ਨੂੰ ਮਾਰ ਹੇਠ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਮਾਰਕੀਟ ਦੇ ਨਾਲ ਲੱਗਦੀ ਇੱਕ ਉੱਚੀ ਬਿਲਡਿੰਗ 'ਤੇ ਮਾਊਂਟੇਨ (ਪਹਾੜੀ ਤੋਪ) ਗੰਨ ਰੱਖੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਉਪਰੰਤ ਲੜਾਈ ਗਹਿਰਾਵੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ। 4 ਜੂਨ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ ਲੜਾਈ ਪੂਰੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਚੱਲ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ 5 ਜੂਨ ਦੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਘੰਟਾ ਘਰ ਵਾਲੇ ਪਾਸਿਓਂ ਪ੍ਰਕਰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਦਾਖ਼ਲ ਹੋ ਕੇ ਜਦੋਂ ਫ਼ੌਜ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਵੱਲ ਵਧਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਜਰਨਲ ਸੁਬੇਗ ਸਿੰਘ ਲਾਈਟ ਮਸ਼ੀਨ ਗੰਨ ਲੈ ਕੇ ਆਪ ਲੜਾਈ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਕੁੱਦ ਪਿਆ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਹਦਾਇਤਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਸਿੰਘ ਫ਼ੌਜ ਦੇ ਕਈ ਹਮਲੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਪਛਾੜ ਚੁਕੇ ਸਨ ਅਤੇ ਫ਼ੌਜ ਨੂੰ ਖ਼ਦਸੇ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕਈ ਗੁਣਾ ਨੁਕਸਾਨ ਝੱਲਣਾ ਪਿਆ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਰਣਨੀਤੀ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਬੀਤੇ 60 ਘੰਟਿਆਂ ਤੋਂ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਫ਼ੌਜ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ

ਸੀ ਫਟਕਣ ਦਿੱਤਾ। ਪਰ 5 ਜੂਨ ਦੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਹਾਲਾਤ ਵੱਸ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੁੰਦੇ ਵੇਖ ਕੇ ਜਰਨਲ ਨੇ ਆਪ ਲੜਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ। ਉਹ ਮੀਰੀ ਪੀਰੀ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਾਹਿਬਾਨ ਤੋਂ ਥੋੜ੍ਹਾ ਅੱਗੇ ਵਧ ਕੇ ਉਸੇ ਜਗ੍ਹਾ ਤੋਂ ਫ਼ਾਇਰਿੰਗ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ, ਜਿੱਥੇ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਤੜਕਸਾਰ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਲਿਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਗਹਿਰਾਵੇ ਲੜਾਈ ਦੌਰਾਨ ਜਰਨਲ ਸੁਬੇਗ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਗੋਲੀ ਲੱਗ ਗਈ। ਉਹ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਤਹਿਖ਼ਾਨੇ ਵਿੱਚ ਪਰਤ ਆਇਆ ਅਤੇ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਬਾਬਾ ਜੀ, ਇੰਨੀ ਸੇਵਾ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰੋ ਅਤੇ ਮੇਰੀ ਆਤਮਿਕ ਸ਼ਾਂਤੀ ਲਈ ਅਰਦਾਸ ਕਰ ਦਿਓ”। ਸੰਤ ਅੱਗੋਂ ਹੱਸ ਕੇ ਬੋਲੇ, “ਜਰਨਲ ਸਾਹਿਬ, ਤੁਹਾਡੀ ਸੇਵਾ ਤਾਂ ਛੇਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰ ਲਈ ਹੈ। ਮੇਰੀ ਅਰਦਾਸ ਦੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਬਾਕੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਗਈ।” ਸੰਤਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦਿਆਂ ਕਰਦਿਆਂ ਹੀ ਜਰਨਲ ਸੁਬੇਗ ਸਿੰਘ ਪੁਲੋਕ ਸਿਧਾਰ ਗਿਆ। ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਉੱਪਰ ਲਈ ਚਾਦਰ ਲਾਹ ਕੇ ਜਰਨਲ ਸੁਬੇਗ ਸਿੰਘ ਉੱਪਰ ਪਾ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਆਪ ਵੀ ਲੋਟ ਗਏ। ਰਾਤ ਦੇ 12 ਵੱਜ ਚੁੱਕੇ ਸਨ।

ਸਵੇਰ ਦੇ ਚਾਰ ਵਜੇ ਦੇ ਕਰੀਬ ਇੱਕ ਸਿੰਘ ਤਹਿਖ਼ਾਨੇ ਵਿੱਚ ਦਾਖ਼ਲ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ “ਬਾਬਾ ਜੀ, ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਉੱਪਰ ਗੋਲੇ ਲੱਗਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ ਹਨ।” ਇਹ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਸੰਤ ਇਕਦਮ ਉੱਠ ਕੇ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਗਏ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, “ਜੇ ਕੋਈ ਸਿੰਘ ਬਚ ਕੇ ਨਿਕਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਥੋੜ੍ਹਾ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੇ ਪਾਸਿਓਂ ਨਿਕਲ ਜਾਵੇ। ਉਸ ਦਾ ਰਸਤਾ ਬਜ਼ਾਰ ਮਾਈ ਸੇਵਾਂ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਖੁੱਲਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਹੀਦੀ ਦਾ ਸਮਾਂ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਪ੍ਰਕਰਮਾਂ ਵੱਲ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ।” ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਸਾਰੇ ਸਿੰਘ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਏ, ਜਿਹਨਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਰਾਗੀ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਰਾਗੀ ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਅਨੁਸਾਰ 25-30 ਸੀ। ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਜ਼ਿੰਦ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਸੰਤਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਣਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਜੰਗ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਜਾਣ ਦਿਓ। ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਣ ਦਾ ਬੜਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਪਰ ਉਹ ਕੋਈ ਗੱਲ ਸੁਣਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਹਰ ਕਿਸੇ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ‘ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਾਣਾ ਹੈ’ ‘ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਾਣਾ ਹੈ’ ਕਹਿਣ ਦਾ ਰੋਲਾ ਪੈ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਸੰਤ ਫਿਰ ਮੂੰਹ ਉੱਪਰ ਕੱਪੜਾ ਲੈ ਕੇ ਲੰਮੇ ਪੈ ਗਏ।

ਤਕਰੀਬਨ ਛੇ ਵਜੇ ਤਕ ਉਹ ਆਪਣਾ ਚਿਹਰਾ ਢੱਕ ਕੇ ਪਏ ਰਹੇ ਕਿ ਇੱਕ ਹੋਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆ ਕੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਗੋਲਾਬਾਰੀ ਕਾਰਨ ਸੋਨੇ ਵਾਲਾ ਗੁੰਬਦ ਢਹਿ ਗਿਆ ਹੈ। ਸੰਤ ਬਿਨਾਂ ਕੁਝ ਬੋਲਿਆਂ ਇਕਦਮ ਉੱਠ ਕੇ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋਏ ਅਤੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਕਹਿਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਤਹਿਖ਼ਾਨੇ ਵਿੱਚੋਂ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਨਿਕਲ ਕੇ ਪ੍ਰਕਰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਚਲੇ ਗਏ। ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਉਸ ਵੇਲੇ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਆ ਗਿਆ। ਉਹ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਪੌੜੀਆਂ ਉਤਰਨ ਹੀ ਲੱਗਾ ਸੀ ਕਿ ਗੋਲੀ ਲੱਗ ਗਈ ਅਤੇ ਉਹ ਓਥੇ ਹੀ ਢੇਅ ਲਾ ਕੇ ਖੜ੍ਹੇ ਗਿਆ। ਪਿੱਛੇ ਆ ਰਿਹਾ ਸਿੰਘ ਉਸਨੂੰ ਸਹਾਰਾ ਦੇਕੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਾਲ ਲੱਗਦੇ ਬਰਾਂਡੇ ਵਿੱਚ ਲੈ ਆਇਆ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਤੋਪਾਂ

ਤੇ ਟੈਂਕ ਅੱਗ ਦਾ ਮੀਂਹ ਵਰ੍ਹਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ ਦੋ ਰਾਗੀ ਸਿੰਘਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਸਿੰਘ ਹੀ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਬਰਾਂਡੇ ਤਕ ਪਹੁੰਚਣ ਵਿੱਚ ਸਫਲ ਹੋਏ, ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਏ।

ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਦਰਸ਼ਨੀ ਡਿਓੜੀ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਪ੍ਰਕਰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਲਾਸ਼ਾਂ ਹੀ ਲਾਸ਼ਾਂ ਖਿੱਲਰੀਆਂ ਪਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ਬਰਾਂਡੇ ਦੀ ਕੰਧ ਨਾਲ ਢੋਹ ਲਾ ਕੇ ਖੜ੍ਹੇ ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ, “ਗੁਰਜੀਤ, ਇਉਂ ਜਾਪਦਾ ਹੈ, ਔਹ ਜੋ ਸਰੀਰ ਪਿਆ ਹੈ ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਹੈ”। ਉਸ ਦੇ ਇਹ ਕਹਿਣ ਦੀ ਵਿੱਲ ਸੀ ਕਿ ਇੱਕ ਹੋਰ ਗੋਲੀ ਉਸ ਦੀ ਛਾਤੀ ਵਿੱਚ ਆ ਲੱਗੀ ਅਤੇ ਉਹ ਓਥੇ ਹੀ ਢੇਰ ਹੋ ਗਿਆ।

ਭਾਈ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਅਨੁਸਾਰ ਉਹ ਭਾਈ ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਗੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਇੱਕ ਦੋ ਹੋਰ ਸਿੰਘ ਕੋਠਾ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੇ ਪਾਸਿਓਂ ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਦੇ ਕੁਆਰਟਰਾਂ ਵਿੱਚ ਚਲੇ ਗਏ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਾਲੇ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਤਾਲੇ ਤੋੜ ਓਥੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਚੋਲੇ ਲਾਹ ਦਿੱਤੇ। ਜਿਹੋ ਜਿਹਾ ਕੱਪੜਾ ਮਿਲਿਆ ਪਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਓਥੇ ਮਾੜੀਆਂ ਮੋਟੀਆਂ ਪਈਆਂ ਜੁੱਤੀਆਂ ਪੈਰੀਂ ਪਾ ਲਈਆਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਸੀ ਕਿ ਫ਼ੌਜੀ ਕੇਵਲ ਚੋਲਿਆਂ ਅਤੇ ਨੰਗੇ ਪੈਰਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਰੋਕਦੇ ਸਨ। ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਅੰਗ-ਰੱਖਿਅਕ ਰਹੇ ਭਾਈ ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਖੋਜਕੀਪੁਰ ਨੇ ਵੀ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸੰਤ ਅਤੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਸਿੰਘ ਜਦ ਪ੍ਰਕਰਮਾਂ ਵੱਲ ਨਿਕਲ ਗਏ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਕੁਝ ਸਾਥੀਆਂ ਸਮੇਤ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਪਾਸਿਓਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਿਆ। ਉਹਨਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਚੋਲੇ ਪਹਿਨੇ ਹੋਏ ਸੀ ਅਤੇ ਪੈਰਾਂ ਤੋਂ ਨੰਗੇ ਸਨ। ਫ਼ੌਜੀ ਬੁੱਤਾਂ ਵਾਂਗ ਬਜ਼ਾਰ ਵਿੱਚ ਖੜ੍ਹੇ ਸਨ। ਉਹ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣਿਓਂ ਬੜੇ ਅਰਾਮ ਨਾਲ ਨਿਕਲ ਗਏ। ਫ਼ੌਜੀਆਂ ਦੀ ਨੀਮ-ਬੇਹੋਸ਼ੀ ਵਾਲੀ ਹਾਲਤ ਵੇਖਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਪਛਤਾਵਾ ਲੱਗ ਗਿਆ ਕਿ ਉਹ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਹਥਿਆਰ ਵੀ ਨਾਲ ਲਿਆ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਖੋਜਕੀਪੁਰ ਦੀ ਗੱਲ ਵੀ ਠੀਕ ਜਾਪਦੀ ਹੈ। ਬਜ਼ਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਬੀਤੇ ਚਾਰ ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਖੜ੍ਹੇ ਫ਼ੌਜੀ ਵੀ ਅੱਕ-ਥੱਕ ਗਏ ਸੀ। 4 ਜੂਨ ਤੜਕਸਾਰ ਤੋਂ ਹੀ ਲੜਾਈ ਜ਼ਾਰੀ ਸੀ। ਇਸ 72 ਘੰਟਿਆਂ ਦੀ ਲੜਾਈ ਦੌਰਾਨ ਕਈ ਅਫ਼ਸਰਾਂ ਸਮੇਤ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਜਵਾਨ ਮਾਰੇ ਜਾ ਚੁੱਕੇ ਸਨ।

ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦੀ ਕਿ ਪ੍ਰਕਰਮਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਫ਼ੌਜ ਜਿਊਂਦੇ-ਜੀਅ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਫੜ ਕੇ ਲੈ ਗਈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕੁਝ ਲੋਕ ਦਾਅਵਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਪ੍ਰਕਰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਤੇ ਖਾਸ ਤੌਰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਦਰਸ਼ਨੀ ਡਿਓੜੀ ਵਿਚਲੀਆਂ ਪ੍ਰਕਰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਅੱਗ ਵਰ੍ਹ ਰਹੀ ਸੀ। ਓਥੋਂ ਕਿਸੇ ਦਾ ਬਚ ਕੇ ਨਿਕਲਣਾ ਕਿਵੇਂ ਸੰਭਵ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਹਾਲਾਤ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਫ਼ੌਜੀ ਵੀ ਉਸ ਥਾਂ ਤੇ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਕੇਵਲ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਉੱਚੀ ਸੁੱਚੀ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਨੂੰ ਦਾਗ਼ੀ ਕਰਨ ਲਈ ਹੀ ਅਜਿਹਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਹ ਤਾਂ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਦਿਆਂ ਹੀ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਚਸ਼ਮਦੀਦ ਗਵਾਹ ਅਜੇ ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਹਨ। ਸੀ.ਆਈ.ਡੀ. ਦੇ ਐਸ.ਪੀ. ਪੰਡਿਤ ਹਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੀ

ਥਾਂ ਸ਼ਨਾਖਤ ਸੰਬੰਧੀ ਏ.ਐਸ.ਆਈ. ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਚੂੰਡੀ ਦੇ ਦਸਤਖਤ ਕਰਵਾਏ ਸਨ।

ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲਾ ਮੋਰਚਾ ਸਰ ਕਰ ਲੈਣ ਉਪਰੰਤ ਬੁਖਲਾਹਟ ਵਿੱਚ ਆਏ ਫ਼ੌਜੀਆਂ ਨੇ ਸਿੱਖ ਰੈਫ਼ਰੈਂਸ ਲਾਇਬਰੇਰੀ ਅਤੇ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਸੰਮੁਦਰੀ ਹਾਲ ਨੂੰ ਵੀ ਅੱਗ ਲਗਾ ਦਿੱਤੀ। ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਸਰਾਂਅ, ਜਿੱਥੇ ਯਾਤਰੂਆਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਧਰਮ-ਯੁੱਧ ਮੋਰਚੇ ਵਿੱਚ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰੀ ਦੇਣ ਲਈ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਜੱਥਾ ਸੰਗਰੂਰ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਆਏ ਅਕਾਲੀ ਆਗੂ ਨਵੱਤਰ ਸਿੰਘ ਪਹਿਲਵਾਨ ਵੀ ਠਹਿਰੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਫ਼ੌਜੀਆਂ ਨੇ ਕਮਰਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੱਢ ਕੇ ਵਿਹੜੇ ਵਿੱਚ ਬੈਠਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਹਰ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਗਰਨੇਡ ਸੁੱਟਣ ਉਪਰੰਤ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਗਰਨੇਡ ਸੁੱਟ ਕੇ ਭੁੰਨ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਧਰੋ-ਓਧਰੋ ਫੜ ਕੇ ਲਿਆਂਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਰਾਂਅ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਹੱਥ ਬੰਨ੍ਹਣ ਉਪਰੰਤ ਗੋਲੀਆਂ ਮਾਰੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਸੰਤ ਲੌਗੋਵਾਲ ਦਾ ਲਾਡਲਾ ਸਕੱਤਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ, ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਬੱਗਾ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਨਵੱਤਰ ਸਿੰਘ ਪਹਿਲਵਾਨ ਵੀ ਮਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਸੀ। ਪਰ ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਸਿੱਖ ਸਟੂਡੈਂਟਸ ਫ਼ੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਜਰਨਲ ਸਕੱਤਰ ਭਾਈ ਹਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ, ਸਕੱਤਰ ਭਾਈ ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਚਾਵਲਾ, ਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਹਿਤਾ, ਹਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ, ਵਿਰਸਾ ਸਿੰਘ ਵਲਟੋਹਾ ਤੇ ਭਾਈ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਅਕਾਲ ਰੈਸਟ ਹਾਊਸ ਛੱਡ ਕੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਸਰਾਂਅ ਦੇ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਸੰਮੁਦਰੀ ਹਾਲ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਵਾਲੇ ਕਮਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਆ ਗਏ ਸਨ, ਜਿੱਥੇ ਸੰਤ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਲੌਗੋਵਾਲ, ਜਾਂ ਟੌਹੜਾ ਜੱਥੇਦਾਰ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਈਸਾਪੁਰ ਰਾਮੂਵਾਲੀਆ ਅਤੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਲੀਡਰ ਲੁਕੇ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਫ਼ੌਜੀਆਂ ਨੂੰ ਸਖ਼ਤ ਹਦਾਇਤ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਸੀ।

ਬੱਬਰ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦੇ ਜੱਥੇਦਾਰ ਭਾਈ ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਸਿੰਘ ਪੰਜ ਜੂਨ ਦੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਹੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਿਵਾਸ ਵਿੱਚੋਂ ਬਾਗ਼ ਵਾਲੀ ਗਲੀ ਰਾਹੀਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਗਏ ਸਨ।

ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਦਾ ਹੀ ਇੱਕ ਸੀਨੀਅਰ ਆਗੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਰਾਮਗੜ੍ਹੀਆ ਬੁੰਗੇ ਦੇ ਭੋਰੇ ਵਿੱਚ ਅੱਠ ਜੂਨ ਤਕ ਡਟਿਆ ਰਿਹਾ। ਉਹ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਗਿਆਨੀ ਜ਼ੈਲ ਸਿੰਘ 'ਤੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਗੋਲੀ ਚਲਾਈ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਉਹ ਪ੍ਰਕਰਮਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਾਰੇ ਹਾਲਾਤ ਵੇਖ ਕੇ ਵਾਪਸ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਗੋਲੀ ਲੱਗਣ ਨਾਲ ਉਸ ਦਾ ਇੱਕ ਬਾਡੀ ਗਾਰਡ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਦੋ ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਹੋ ਗਏ ਸਨ, ਪਰ ਗਿਆਨੀ ਬਚ ਗਿਆ, ਕਿਉਂਕਿ ਭਾਈ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਗਿਆਨੀ ਜ਼ੈਲ ਸਿੰਘ ਹੈ ਜੋ ਪ੍ਰਕਰਮਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹੋ ਕੇ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਫ਼ੌਜ ਵੱਲੋਂ ਇਹਨਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕਰਨ ਦੇ ਯਤਨਾਂ ਦੌਰਾਨ ਹੀ ਇਹ ਸਿੰਘ ਇੱਕ ਫ਼ੌਜੀ ਡਾਕਟਰ ਨੂੰ ਖਿੱਚ ਕੇ ਭੋਰੇ ਅੰਦਰ ਲੈ ਗਏ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਹੱਥ ਵੱਢ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ। ਕੋਈ ਯਤਨ ਸਫ਼ਲ ਨਾ ਹੁੰਦਾ ਵੇਖ ਕੇ ਫ਼ੌਜੀਆਂ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥੀ ਗਿਆਨੀ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਖਾੜਕੂਆਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਆਉਣ ਦੀ ਅਪੀਲ ਕਰਨ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਪਰ ਗਿਆਨੀ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਭਰੋਸਾ ਦਿਵਾਇਆ ਜਾਵੇ

ਕਿ ਫ਼ੌਜ ਇਹਨਾਂ ਖਾੜਕੂਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰੇਗੀ ਨਹੀਂ। ਪਰ ਫ਼ੌਜ ਨੇ ਇਹ ਭਰੋਸਾ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਨੇ ਅੰਦਰ ਅਵਾਜ਼ਾਂ ਦੇ ਕੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਆਉਣ ਲਈ ਜਦ ਕਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਭਾਈ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਅੱਗੋਂ ਕਿਹਾ ਸੀ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਜੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਲਈ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਬਚਾਅ ਲਈ ਸ਼ਰਤ ਰੱਖ ਦਿੱਤੀ। ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਦੇ ਚਲੇ ਜਾਣ ਉਪਰੰਤ ਫ਼ੌਜੀਆਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਮਿਰਚਾਂ ਅੰਦਰ ਸੁੱਟ ਕੇ ਪੈਟਰੋਲ ਪਾਉਣ ਉਪਰੰਤ ਅੱਗ ਲਗਾ ਦਿੱਤੀ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਭਾਈ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਾਥੀ ਬੇਹੋਸ਼ ਹੋ ਗਏ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਕੇ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਫ਼ੌਜ ਨੇ ਸੀ.ਆਰ.ਪੀ. ਤੇ ਬੀ.ਐਸ.ਐਫ. ਨੂੰ ਪਿੱਛੇ ਹਟਾ 2 ਜੂਨ ਨੂੰ ਹੀ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਕੰਪਲੈਕਸ ਨੂੰ ਘੇਰਾ ਪਾ ਲਿਆ ਸੀ। ਰਾਤ ਵੇਲੇ ਫ਼ੌਜੀ ਅਫ਼ਸਰਾਂ ਤੇ ਸਿਵਲ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਹੋਈ। ਜਿਸ ਦੌਰਾਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਡੀ.ਸੀ. ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਬਰਾੜ ਤੁਰੰਤ ਹਮਲਾ ਕਰਨ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਸੀ ਕਿ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚੋਂ ਬਾਹਰ ਆਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕਿ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਸੰਗਤ ਤੇ ਧਰਮ-ਯੁੱਧ ਮੋਰਚੇ ਵਿੱਚ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਦੇਣ ਆਏ ਲੋਕ ਵਾਪਸ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਪਰਤ ਜਾਣ। ਪਰ ਪੰਡਤ ਹਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਐਸ.ਪੀ., ਸੀ.ਆਈ.ਡੀ. ਨੇ ਸਪਸ਼ਟ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਅੱਜ ਰਾਤ ਹਮਲਾ ਨਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਫਿਰ ਹਮਲਾ ਕਰਨਾ ਔਖਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਫ਼ੌਜ ਦੀ ਘੇਰਾ ਬੰਦੀ ਦੀ ਖ਼ਬਰ ਸੁਣਦੇ ਸਾਰ ਦੇਸ਼ ਭਰ ਵਿੱਚੋਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਆਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਜੇ ਸਮਾਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਲੱਖਾਂ ਸਿੱਖ ਇੱਥੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਜਾਣਗੇ।

ਪੰਡਤ ਹਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੋ ਅਤਿੱਕਾ ਨਾ ਡਾਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਫ਼ੌਜੀ ਅਫ਼ਸਰ ਤੁਰੰਤ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਸੰਤ ਭਾਵੇਂ ਸਮਾਂ ਦਿੱਤਿਆ ਵੀ ਬਾਹਰ ਆਉਣਾ ਨਾ ਮੰਨਦੇ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਜਾਨਾਂ ਬਚ ਸਕਦੀਆਂ ਸਨ, ਜੋ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਲਈ ਪੁੱਜੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਤਿੰਨ ਜੂਨ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਸ਼ਹੀਦੀ ਗੁਰਪੁਰਬ ਸੀ।

ਡੀ.ਸੀ. ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਬਰਾੜ ਨੇ ਫ਼ੌਜੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇਣ ਤੋਂ ਜਦ ਨਾਂਹ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਜੈ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦਾ ਡੀ.ਸੀ. ਨਿਯੁਕਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਪੁੱਜਦਿਆਂ ਹੀ ਉਸਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਕੰਮ ਫ਼ੌਜੀ ਹਮਲੇ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇਣ ਦਾ ਕੀਤਾ। ਸਰਦਾਰ ਬਰਾੜ ਲੰਮੀ ਛੁੱਟੀ 'ਤੇ ਚਲੇ ਗਏ।

ਲੜਾਈ ਦੌਰਾਨ ਹੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਾਬਾ ਅਟੱਲ ਰਾਏ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਾਲ ਲੱਗਦੇ ਕਥਾਵਾਚਕ ਗਿਆਨੀ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕੁਆਰਟਰ ਵਿੱਚ ਪਨਾਹ ਲਈ ਬੈਠੀਆਂ ਕੁਝ ਬੀਬੀਆਂ ਦੀ ਪੱਤ ਲੁੱਟਣ ਪਿੱਛੋਂ ਫ਼ੌਜੀਆਂ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਗੋਲੀਆਂ ਮਾਰ ਕੇ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਸਿੱਖ ਸਟੂਡੈਂਟਸ ਫ਼ੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਗਰਲਜ਼ ਵਿੰਗ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਬੀਬੀ ਉਪਕਾਰ ਕੌਰ ਅਤੇ ਜਨਰਲ ਸਕੱਤਰ ਸ: ਹਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਦੀ ਨਵ-ਵਿਆਹੀ ਪਤਨੀ ਪਰਮਜੀਤ ਕੌਰ ਵੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਸੀ। ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਲੱਗਦੇ

ਕੁਆਰਟਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਇਹੋ ਜੇਹੀ ਹੀ ਗੰਦੀ ਖੇਡ ਖੇਡੀ ਗਈ। ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਾਲ ਲੱਗਦੇ ਬਜ਼ਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਦੁਕਾਨਾਂ ਅਤੇ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਰੱਜ ਕੇ ਲੁੱਟ ਮਾਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਬੇਪੱਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਭੋਰੇ ਅੰਦਰੋਂ ਖੂਹ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲਿਆ ਸੋਨਾ ਅਤੇ ਰੁਪਏ ਵੀ ਫੌਜੀ ਹੜੱਪ ਕਰ ਗਏ। ਕਾਗਜ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਕੇਵਲ ਸਾਢੇ ਚਾਰ ਕਿੱਲੋ ਸੋਨਾ ਤੇ ਪੈਂਤੀ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਦਿਖਾਏ ਗਏ ਸਨ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਟਕਸਾਲ ਦੇ ਸੂਤਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਕਈ ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਹੀ ਅਤੇ ਇੱਕ ਕੁਵਿੰਟਲ ਦੇ ਕਰੀਬ ਸੋਨਾ ਖੂਹ ਵਿੱਚ ਸੁੱਟਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ ਸੰਗਤ ਵੱਲੋਂ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਇਸ ਐਲਾਨ ਪਿੱਛੋਂ ਭੇਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਮੁਖੀ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸੋਧਣ ਵਾਲੇ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਭਾਈ ਕਾਬਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸੋਨੇ ਨਾਲ ਤੋਲਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਜੇਬ ਵਿਚਲੇ ਪੈਸੇ ਵੀ ਖੂਹ ਵਿੱਚ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤੇ ਸਨ।

ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਹੋਏ ਨੂੰ 24 ਸਾਲ ਬੀਤ ਗਏ ਹਨ, ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਅਜੇ ਤਕ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਕੰਪਲੈਕਸ ਅੰਦਰ ਉਹ ਜ਼ਮੀਨਦੋਜ਼ ਤਹਿਖਾਨਾ (ਭੋਰਾ) ਨਹੀਂ ਲੱਭ ਸਕਿਆ, ਜਿੱਥੇ ਨੰਗੀਆਂ ਔਰਤਾਂ, ਸ਼ਰਾਬ ਦੀਆਂ ਬੋਤਲਾਂ ਅਤੇ ਅੱਯਾਸ਼ੀ ਦਾ ਸਾਮਾਨ ਮਿਲਣ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਨਾ ਹੀ ਉਹ ਸੁਰੰਗ ਮਿਲੀ ਹੈ ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਲਾਹੌਰ ਨਾਲ ਜੋੜਦੀ ਸੀ। ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਸਾਥੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨੋਂ ਹਥਿਆਰ ਲੈ ਕੇ ਉਸ ਸੁਰੰਗ ਰਾਹੀਂ ਆਉਂਦੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਸਮੇਂ ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਬਹੁਤ ਝੂਠਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

ਇਸ ਖ਼ੂਨੀ ਸਾਕੇ ਦੌਰਾਨ ਪ੍ਰਕਰਮਾਂ ਅਤੇ ਆਸ ਪਾਸ ਤੋਂ ਫੜੇ ਗਏ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਛਾਉਣੀ ਲਿਜਾਇਆ ਗਿਆ ਜਿੱਥੇ ਅੱਤ ਘਿਨਾਉਣੇ ਤਸੀਹੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਅਤੇ ਕਈ ਸਿੰਘ ਪਾਣੀ ਨਾ ਮਿਲਣ ਕਾਰਨ ਤਿਹਾਏ ਹੀ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਪਾ ਗਏ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਭਾਈ ਖ਼ਜ਼ਾਨ ਸਿੰਘ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ। ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਨਿੱਜੀ ਸਹਾਇਕ ਭਾਈ ਰਛਪਾਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪਤਨੀ ਬੀਬੀ ਪ੍ਰੀਤਮ ਕੌਰ ਵੀ ਨਾਲ ਸੀ, ਜਿਸ ਦਾ 13 ਦਿਨਾਂ ਦਾ ਬੱਚਾ ਫੌਜੀਆਂ ਨੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

ਸਿੰਘਾਂ ਪੂਰਬਲਿਆਂ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਦੁਹਰਾਇਆ

ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਮਹਾਨ ਸਿੱਖ ਸ਼ਹੀਦ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਕੌਮ ਦੇ ਗਲੇ ਗੁਲਾਮੀ ਲਾਹੁਣ ਲਈ ਆਰੰਭੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੌਰਾਨ ਕੇਵਲ ਆਪ ਹੀ ਸ਼ਹੀਦ ਬਾਬਾ ਦੀਪ ਸਿੰਘ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਨਹੀਂ ਦੁਹਰਾਇਆ, ਸਗੋਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਅਤੇ ਮਗਰੋਂ ਰਣਤੱਤੇ ਵਿੱਚ ਜੂਝ ਕੇ ਸੈਂਕੜੇ ਨਹੀਂ, ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਦੀ ਹਿੰਦੂ ਬਹੁ ਗਿਣਤੀ ਵਾਲੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਅਜੇ ਅਮਰ ਸ਼ਹੀਦ ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ, ਭਾਈ ਮਤੀ ਦਾਸ, ਭਾਈ ਸਤੀ ਦਾਸ, ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਤਾਰੂ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਸੁੱਖਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਭਾਈ ਮਹਿਤਾਬ ਸਿੰਘ ਦੇ ਵਾਰਸ ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਹਨ ਜੋ ਅਸਹਿ ਤੇ ਅਕਹਿ ਜ਼ੁਲਮ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਰੱਖਦੇ ਅਤੇ ਰਣਤੱਤੇ ਵਿੱਚ ਵੀ ਚਮਕੌਰ ਦੀ ਗੜ੍ਹੀ ਅਤੇ ਗੁਰਦਾਸ ਨੰਗਲ ਦੀ ਗੜ੍ਹੀ ਦੀ ਯਾਦ ਵੀ ਤਾਜ਼ਾ ਕਰਵਾ ਸਕਣ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਹਨ।

ਦਸਮ ਪਿਤਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਮਹਾਰਾਜ ਤੋਂ ਥਾਪੜਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਪਿਛੋਂ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿੱਖ ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ ਨੇ ਚਮਕੌਰ ਦੀ ਇੱਟ ਨਾਲ ਇੱਟ ਖੜਕਾ ਕੇ ਅਤੇ ਗੁਰਦਾਸ ਨੰਗਲ ਦੀ ਗੜ੍ਹੀ ਵਿੱਚ ਸੂਰਮਗਤੀ ਦੇ ਜੌਹਰ ਵਿਖਾ ਕੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੁਹਰਾਇਆ ਸੀ, ਵਰਤਮਾਨ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿੱਖ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੇ 1984 ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਉੱਪਰ ਹਮਲਾਵਰ ਹੋਈਆਂ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨੀ ਫ਼ੌਜਾਂ ਦੇ ਸੱਥਰ ਲਾਹ ਕੇ ਚਮਕੌਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਜੰਗ ਦੀ ਯਾਦ ਤਾਜ਼ਾ ਕਰਕੇ ਨਵਾਂ ਇਤਿਹਾਸ ਰਚ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤਾਂ ਆਪ ਸਰਬ ਕਲਾ ਸਮਰਥ ਸਨ। ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਰਹੰਦ ਦੀ ਜੰਗ ਲੜੀ ਸੀ ਅਤੇ ਅਮਰ ਸ਼ਹੀਦ ਬਾਬਾ ਬਚਿੱਤਰ ਸਿੰਘ ਵਰਗੇ ਯੋਧਿਆਂ ਨੇ ਮਸਤ ਹਾਥੀ ਦਾ ਮੂੰਹ ਭੰਨਿਆ ਸੀ ਪਰ ਏਥੇ ਵੀ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਫ਼ੌਜ ਦੀਆਂ ਲਾਸ਼ਾਂ ਦੇ ਢੇਰ ਲਾ ਦਿੱਤੇ ਸਨ ਅਤੇ ਜਨਰਲ ਸੁਬੇਗ ਸਿੰਘ ਵਰਗੇ ਯੋਧੇ ਨੇ ਵੀ ਸ਼ਹੀਦ ਭਾਈ ਬਚਿੱਤਰ ਸਿੰਘ ਵਾਲੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਈ, ਜੋ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਲੜਾਕੂ ਫ਼ੌਜ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ।

ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਇਹ ਕਥਨ ਸੱਚ ਕਰ ਵਿਖਾਇਆ ਸੀ 'ਜਦੋਂ ਮੇਰੇ ਵਰਗੇ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਨੇ ਤਿੰਨ ਜੂਨ ਦੀ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਪੁੱਛਿਆ ਸੀ, ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਦੀ ਤਾਕਤਵਰ ਫ਼ੌਜ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਿਵੇਂ ਕਰੋਗੇ ਤਾਂ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਅੱਗੋਂ ਹੱਸ ਕੇ ਕਿਹਾ ਸੀ, "ਆਉਣ ਦਿਉ ਫ਼ੌਜ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਹੱਦ ਅੰਦਰ, ਨਾਨੀ ਚੇਤੇ ਕਰਾ ਦਿਆਂਗੇ। ਅਸੀਂ ਕੋਈ ਚੂੜੀਆਂ ਨਹੀਂ ਪਾਈਆਂ

ਹੋਈਆਂ।”

ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਸਰਪ੍ਰਸਤੀ ਅਤੇ ਜਨਰਲ ਸੁਬੇਗ ਸਿੰਘ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ 4 ਜੂਨ 1984 ਨੂੰ ਫ਼ੌਜ ਵੱਲੋਂ ਤੜਕਸਾਰ ਕੀਤੇ ਹਮਲੇ ਪਿਛੋਂ ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਸਿੱਖ ਸਟੂਡੈਂਟਸ ਫ਼ੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ, ਬਾਬਾ ਠਾਰੂ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ, ਭਾਈ ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ ਰੋਡੇ, ਭਾਈ ਮੇਜਰ ਸਿੰਘ ਨਾਗੋਕੇ, ਭਾਈ ਦਿਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਅਭਿਆਸੀ, ਭਾਈ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦਹੇੜੂ, ਭਾਈ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਹੌਲਦਾਰ, ਭਾਈ ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਖੇਮਕਰਨ, ਭਾਈ ਤਰਲੋਚਨ ਸਿੰਘ ਲਧੂਵਾਲ, ਭਾਈ ਮਹਿੰਗਾ ਸਿੰਘ ਬੱਬਰ, (ਡਰਾਈਵਰ), ਭਾਈ ਦਾਰਾ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਰਸਾਲ ਸਿੰਘ ਆਰਫਕੇ, ਭਾਈ ਹਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਮੁੱਕਤਾ, ਭਾਈ ਨੰਦ ਸਿੰਘ ਮਹਿਤਾ, ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ, ਭਾਈ ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਰਾਗੀ, ਭਾਈ ਬਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਚੌਕੀਮਾਨ, ਭਾਈ ਜਗੀਰ ਸਿੰਘ ਰੋਡੇ, ਭਾਈ ਦਿਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਭਲਵਾਨ, ਭਾਈ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਮਤੇਵਾਲ, ਭਾਈ ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨਾਗੋਕੇ, ਭਾਈ ਜਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਚਕਰਾਜੂ, ਭਾਈ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਢੌਲੇਧਾ, ਭਾਈ ਜਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਨਾਵਾ, ਅਸਲਾ ਇੰਚਾਰਜ ਭਾਈ ਸੁਜਾਨ ਸਿੰਘ ਮਨਾਵਾਂ, ਭਾਈ ਬਖਸ਼ੀਸ਼ ਸਿੰਘ ਮਾਲੋਵਾਲ, ਭਾਈ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਊਧਮ ਨਗਰ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਭਾਈ ਹਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਰੋਡੇ, ਭਾਈ ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਭੱਠਲ, ਭਾਈ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਭੱਠਲ, ਭਾਈ ਬੂਆ ਸਿੰਘ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਭਾਈ ਹਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਪਿੰਡ ਰੋਡੇ, ਭਾਈ ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨਾਗੋਕੇ, ਭਾਈ ਮਨਬੀਰ ਸਿੰਘ ਉਰਫ਼ ਧੀਰਾ ਮੋਰਾ, ਭਾਈ ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬਾਬਾ ਬਕਾਲਾ, ਭਾਈ ਮੁਖਤਿਆਰ ਸਿੰਘ ਤੇੜਾਂ ਕਲਾਂ, ਭਾਈ ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਚੰਨਣਕੇ, ਭਾਈ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਫ਼ੌਜੀ ਠੱਰੂ, ਭਾਈ ਜਤਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਠੱਰੂ, ਭਾਈ ਲਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਭੂਰਾ ਕੋਹਨਾ, ਭਾਈ ਬਲਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਭੂਰਾ ਕੋਹਨਾ, ਭਾਈ ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਥਾਂਦੇ, ਭਾਈ ਮੇਜਰ ਸਿੰਘ ਬਾਸਰਕੇ, ਭਾਈ ਤਰਲੋਚਨ ਸਿੰਘ ਬਾਸਰਕੇ, ਭਾਈ ਕਸ਼ਮੀਰ ਸਿੰਘ ਧਗਾਣਾ, ਭਾਈ ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵਲੀਪੁਰ, ਭਾਈ ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਲਸ਼ਕਰੀ ਨੰਗਲ, ਭਾਈ ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਲਸ਼ਕਰੀ ਨੰਗਲ, ਭਾਈ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਮਹਿਤਾ, ਭਾਈ ਮੇਜਰ ਸਿੰਘ ਉਠੀਆ, ਭਾਈ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਸਿੰਘ ਮਹਿਤਾ, ਭਾਈ ਕੁਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਬੁੰਡਾਲਾ, ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਵਰਪਾਲ, ਭਾਈ ਗੁਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਵਰਪਾਲ, ਭਾਈ ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਫ਼ੌਜੀ ਵਰਪਾਲ, ਭਾਈ ਸ਼ਿੰਦਾ ਸਿੰਘ ਵਰਪਾਲ, ਭਾਈ ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵਰਪਾਲ, ਭਾਈ ਸਤਿਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਬਿੱਲੂ ਵਰਪਾਲ, ਭਾਈ ਦਿਲਬਾਗ ਸਿੰਘ ਵਰਪਾਲ, ਭਾਈ ਬੱਗਾ ਸਿੰਘ ਢੋਟੀਆਂ, ਭਾਈ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਪਖੋਕੇ, ਭਾਈ ਬਲਕਾਰ ਸਿੰਘ ਬਾਬਾ ਬਕਾਲਾ, ਭਾਈ ਗੁਰਤੇਜ ਸਿੰਘ ਠੱਠੀ ਖਾਰਾ, ਭਾਈ ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਠੱਠੀ ਖਾਰਾ, ਭਾਈ ਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਗਹਿਰੀ ਮੰਡੀ, ਭਾਈ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਮੱਲੀਆਂ, ਭਾਈ ਜਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮੱਲੀਆਂ, ਭਾਈ ਹਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਜਲਾਲਾਬਾਦ, ਭਾਈ ਸੁਖਚੈਨ ਸਿੰਘ ਜਲਾਲਾਬਾਦ, ਭਾਈ ਰਾਜ ਸਿੰਘ ਜਲਾਲਾਬਾਦ, ਭਾਈ ਨੱਥਾ ਸਿੰਘ ਜਲਾਲਾਬਾਦ, ਭਾਈ ਰਵੇਲ ਸਿੰਘ ਵਰਪਾਲ, ਭਾਈ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਜਲਾਲਾਬਾਦ, ਭਾਈ ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਸਰਬਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਦਿਲਬਾਗ ਸਿੰਘ ਬਹਿਲਾ, ਭਾਈ ਬਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਠੱਰੂ

ਅਤੇ ਭਾਈ ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਸੁਬੇਗ ਸਿੰਘ ਫੌਜੀ, ਵਰਗੇ ਸੂਰਬੀਰ ਯੋਧਿਆਂ ਨੇ ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਦੌਰਾਨ ਆਪਣੀ ਬਹਾਦਰੀ ਦੇ ਜਿਥੇ ਜੌਹਰ ਵਿਖਾਏ, ਓਥੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਜੱਥੇਦਾਰ ਭਾਈ ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਕਾਉਂਕੇ ਵਰਗਿਆਂ ਸੂਰਬੀਰਾਂ ਨੇ ਅੰਗ ਅੰਗ ਕਟਾ ਕੇ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਦੁਹਰਾਇਆ। ਪੰਥਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਭਾਈ ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਉਸਮਾਨ ਵਾਲਾ ਦਾ ਲੋਹੇ ਦੀਆਂ ਤੱਤੀਆਂ ਸੀਖਾਂ ਲਾ ਕੇ ਅੰਗ ਅੰਗ ਸਾੜਿਆ ਤੇ ਤਪਿਆ ਸਰੀਆ ਸਰੀਰ ਵਿੱਚੋਂ ਆਰ ਪਾਰ ਕਰਕੇ ਉਸਨੂੰ ਸ਼ਹੀਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਪੰਥਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਦੂਜੇ ਮੈਂਬਰ ਭਾਈ ਅਰੂੜ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਿਰ ਉੱਪਰ ਗਰਮ ਲੋਹਾ ਰੱਖ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪਾਗਲ ਕਰਨ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਭਾਈ ਮਨਬੀਰ ਸਿੰਘ ਉਰਫ ਜਨਰਲ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪੱਟ ਚੀਰ ਕੇ ਮਿਰਚਾਂ ਭਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਭਾਈ ਤਰਸੇਮ ਸਿੰਘ ਕੋਹਾੜ ਦਾ ਅੰਗ ਅੰਗ ਸਾੜਿਆ ਅਤੇ ਪੇਟ ਵਿੱਚੋਂ ਦੀ ਸੀਖਾਂ ਵੀ ਲੰਘਾਈਆਂ ਗਈਆਂ। ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਰਾਣਾ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਕੱਢ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਭਾਈ ਹਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਦੇਬਾ ਦੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਕੜਾਹੇ 'ਚ ਉਬਾਲਿਆ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਤੇ ਸਰੀਰ ਸਾੜਿਆ ਗਿਆ। ਭਾਈ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਖੁਜਾਲਾ ਦੇ ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ ਵੱਢ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਭਾਈ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਛਤਰਾਣਾ, ਭਾਈ ਰਛਪਾਲ ਸਿੰਘ ਛੰਦੜਾ, ਭਾਈ ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜਟਾਣਾ, ਭਾਈ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਖਪਿਆਂਵਾਲੀ, ਭਾਈ ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਨਾਓ, ਜਨਰਲ ਲਾਭ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਮਥਰਾ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਖੜਕ ਸਿੰਘ ਘਿਲੀ ਅਤੇ ਹਰ ਸੈਂਕੜੇ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਪੁਰਖਿਆਂ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਦੁਹਰਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਗਏ।

ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਭਾਈ ਸੁੱਖਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਭਾਈ ਮਹਿਤਾਬ ਸਿੰਘ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਦੁਹਰਾਉਂਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਭਾਈ ਸਤਵੰਤ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜਿੰਦਾ ਤੇ ਭਾਈ ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਦੀ ਹੀਰੋ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਤੇ ਜਨਰਲ ਵੈਦਿਆ ਨੂੰ ਘੁਰਨਿਆਂ ਵਿੱਚ ਜਾ ਸੋਧਿਆ, ਜਦੋਂਕਿ ਇਸ ਦਾ ਰਾਹ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜੱਥੇਦਾਰ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਭਾਈ ਕਾਬਲ ਸਿੰਘ, ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਮੁਖੀ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸੌਂਪ ਕੇ ਵਿਖਾ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਾ ਟਾਈਗਰ ਫੋਰਸ ਦੇ ਮੁਖੀ ਬਾਬਾ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਮਾਨੋਚਾਹਲ, ਬੱਬਰ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦੇ ਮੁਖੀ ਭਾਈ ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਬੱਬਰ, ਖ਼ਾਲਿਸਤਾਨ ਕਮਾਡੋਂ ਫੋਰਸ ਦੇ ਮੁਖੀ ਭਾਈ ਪ੍ਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਪੰਜਵੜ, ਖ਼ਾਲਿਸਤਾਨ ਲਿਬਰੇਸ਼ਨ ਫੋਰਸ ਦੇ ਮੁਖ ਭਾਈ ਤਰਸੇਮ ਸਿੰਘ ਕੋਹਾੜ, ਭਾਈ ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਕਾਸ਼ਤੀਵਾਲਾ ਬੱਬਰ, ਭਾਈ ਗੁਰਜੰਟ ਸਿੰਘ ਬੁਧ ਸਿੰਘ ਵਾਲਾ, ਭਾਈ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਬ੍ਰਹਮਾ, ਭਾਈ ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੰਘਾ, ਭਾਈ ਜੁਗਰਾਜ ਸਿੰਘ ਤੂਛਾਨ, ਭਾਈ ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਗੋਰਾ, ਭਾਈ ਹਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੁਲਤਾਨਵਿੰਡ, ਭਾਈ ਮਥਰਾ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਬਿਕਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨਾਰਲਾ, ਭਾਈ ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਬਲਰਾਜ, ਭਾਈ ਕੰਵਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੁਲਤਾਨਵਿੰਡ, ਭਾਈ ਅਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਗੋਲਡੀ ਉਰਫ ਭਾਈ ਮਹਿਤਾਬ ਸਿੰਘ, ਡਾਕਟਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਬੁੱਟਰ, ਭਾਈ ਜੁਗਰਾਜ ਸਿੰਘ ਸਮਾਲਸਰ, ਭਾਈ ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਬਲੱਗਣ ਅਤੇ ਹੋਰ ਜੁਝਾਰੂ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਸ਼ਹਾਦਤ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨੀ ਫੋਰਸਾਂ ਨੂੰ ਵੱਟੇ

ਵੱਟ ਪਾਈ ਰੱਖਿਆ। ਕਈ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਗਹਿਰਾਈ ਮੁਕਾਬਲੇ ਹੋਏ। ਆਈ.ਜੀ. ਅਤੇ ਐਸ.ਐਸ.ਪੀ. ਰੈਂਕ ਦੇ ਕਈ ਆਈ.ਪੀ. ਅਫਸਰ ਮਾਰੇ ਗਏ ਜਦੋਂਕਿ ਛੋਟੇ ਮੋਟੇ ਅਫਸਰਾਂ ਤੇ ਜਵਾਨਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਤਾਂ ਸੈਂਕੜਿਆਂ ਨਹੀਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸੀ। ਸੰਘਰਸ਼ ਉੱਪਰ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨੀ ਫ਼ੌਰਸਾਂ ਦੇ ਭਾਰੂ ਹੋਣ ਦਾ ਮੁਖ ਕਾਰਨ ਭਾਵੇਂ ਵੱਡੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਜੁਝਾਰੂਆਂ ਵਿੱਚ ਹੋਈ ਘੁਸਪੈਠ ਅਤੇ ਜੁਝਾਰੂ ਦੇ ਭੇਸ ਵਿੱਚ ਵਿਚਰਕੇ ਸਰਕਾਰੀ ਫ਼ੌਰਸ ਵੱਲੋਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕੀਤੇ ਜਾਨੀ ਤੇ ਮਾਲੀ ਨੁਕਸਾਨ ਨੂੰ ਸਮਝਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪਰ ਜੁਝਾਰੂਆਂ ਵਿੱਚ ਹਉਮੈ, ਆਪਸੀ ਖਹਿਬਾਜ਼ੀ ਅਤੇ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਪ੍ਰਤੀ ਰਹੀ ਬੇਭਰੋਸਗੀ ਵੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਭਾਈ ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸਖ਼ੀਰਾ ਅਤੇ ਭਾਈ ਗੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਭੋਲਾ ਵਰਗੇ ਕਈ ਸਿਰਕੱਢ ਜੁਝਾਰੂ ਆਪਣਿਆਂ ਦੀਆਂ ਗੋਲੀਆਂ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣੇ।

ਏਥੇ ਮੈਂ ਭਾਈ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਚਲੌਂਧਾ, ਭਾਈ ਮੇਜਰ ਸਿੰਘ ਨਾਗਕੇ, ਭਾਈ ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ ਰੋਡੇ, ਭਾਈ ਦਿਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਅਭਿਆਸੀ ਅਤੇ ਭਾਈ ਨੰਦ ਸਿੰਘ ਪੱਟੀ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਫਿਰ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 8 ਜੂਨ 1984 ਤਕ ਰਾਮਗੜ੍ਹੀਆ ਬੁੰਗੇ ਦੇ ਤਹਿਖਾਨੇ ਵਿੱਚ ਮੋਰਚਾ ਸੰਭਾਲੀ ਰੱਖਿਆ। ਇਥੋਂ ਹੀ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਗਿਆਨੀ ਜ਼ੈਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕਾਫਲੇ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਾਇਆ ਸੀ, ਜਦੋਂਕਿ ਸਾਰੇ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਉੱਪਰ ਫ਼ੌਜ ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਨਿੱਜੀ ਸਕੱਤਰ ਭਾਈ ਰਛਪਾਲ ਸਿੰਘ ਐਮ.ਏ. ਅਤੇ ਗੜ੍ਹਵਈ ਭਾਈ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਨੇ ਵੀ ਆਖ਼ਰੀ ਦਮ ਤਕ ਸਾਥ ਨਹੀਂ ਛੱਡਿਆ ਅਤੇ ਸੰਤ ਜੀ ਦੇ ਅੰਗ ਸੰਗ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਹੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਗਏ।

ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਦੇ ਕੇਵਲ ਉਹ ਸਿੰਘ ਹੀ ਬਾਹਰ ਗਏ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਸਮੂਹ ਵਿੱਚੋਂ ਲੜਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਬਾਹਰ ਚਲੇ ਜਾਣ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਜਦੋਂਕਿ ਮੋਰਚਾ ਡਿਕਟੇਟਰ ਸੰਤ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਲੌਗੋਵਾਲ ਦੀ ਸੈਨਾ ਨੂੰ ਫ਼ੌਜ ਤੋਂ ਡਰਦਿਆਂ ਹਥਿਆਰ ਲੁਕਾਉਣ ਅਤੇ ਸੁੱਟਣ ਲਈ ਕੋਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲੱਭ ਰਿਹਾ। ਆਖ਼ਰਕਾਰ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਸਮੁੰਦਰੀ ਹਾਲ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਪਾਸੇ ਅਤੇ ਨਾਲ਼ ਲੱਗਦੀ ਗਲੀ ਬਾਗ਼ ਵਾਲੀ ਵਿੱਚ ਹਥਿਆਰ ਸੁੱਟ ਕੇ ਬੀਬੇ ਰਾਣੇ ਬਣ ਕੇ ਫ਼ੌਜ ਦੇ ਅੱਗੇ ਲੱਗ ਤੁਰੇ। ਖ਼ਾਲਿਸਤਾਨੀ ਆਗੂ ਸ. ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਨਾਨਕ ਨਿਵਾਸ ਤੋਂ ਇਹ ਨਿਜ਼ਾਰਾ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜੋ ਉਸ ਨੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਜਾ ਕੇ ਕਲਮਬੰਦ ਕੀਤਾ। ਉਸਨੂੰ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਲਈ ਇਸ ਲਿਖਤ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਜੰਗ ਹਿੰਦ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਮੁੜ ਹੋਸੀ,
ਸਾਥੋਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਭਾਵੇਂ ਸਰਦਾਰੀਆਂ ਨੇ।
ਉਦੋਂ ਤਕ ਨਹੀਂ ਜੰਗ ਖ਼ਤਮ ਹੋਣੀ,
ਜਦ ਤਕ ਜਿੱਤਦੀਆਂ ਨਹੀਂ ਜੋ ਹਾਰੀਆਂ ਨੇ।

ਗੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ

“ਜਿਹੜੇ ਕਹਿੰਦੇ ਸੀ ਮਰਾਂਗੇ ਨਾਲ ਤੇਰੇ, ਛੱਡ ਕੇ ਮੈਦਾਨ ਭੱਜ ਗਏ”

ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸੰਤ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਧਰਮ-ਯੁੱਧ ਮੋਰਚੇ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਇਹ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਸਮੂਹ ਵਿੱਚ ਫੌਜ ਸਾਡੀਆਂ ਲਾਸ਼ਾਂ ਦੇ ਉਪਰੋਂ ਦੀ ਲੰਘ ਕੇ ਦਾਖਲ ਹੋ ਸਕੇਗੀ। (ਲੌਂਗੋਵਾਲ, ਟੋਹੜਾ) ਜਿਉਂਦੇ ਜੀ ਫੌਜ ਨੂੰ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਸਮੂਹ ਅੰਦਰ ਦਾਖਲ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿਆਂਗੇ। ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਸਮੇਂ ਉਹ ਸੰਤ ਲੌਂਗੋਵਾਲ, ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਟੋਹੜਾ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਹੋਰ ਸਾਥੀ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਜਾਣ ਲਈ ਫੌਜੀ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਅੱਗੇ ਲਿਲਕੜੀਆਂ ਲੈਂਦੇ ਰਹੇ। ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਜਨਰਲ ਜਮਵਾਲ ਨੇ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਆਗੂਆਂ ਦੀ ਨਿਜੀ ਬੇਨਤੀ 'ਤੇ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਲਈ ਉਸਨੇ ਅਹਿਮ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਈ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਜਦੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢਿਆ ਗਿਆ, ਤਾਂ ਖਾੜਕੂ ਗੋਲਾਬਾਰੀ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਲਪਿਤ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੀ ਨੈਸ਼ਨਲ ਕੌਂਸਲ ਦਾ ਸਕੱਤਰ ਜਨਰਲ ਸ. ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਜੋ ਕਿ ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਸਮੇਂ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਸਮੁੰਦਰੀ ਹਾਲ ਦੇ ਨਾਲ ਲੱਗਦੇ ਨਾਨਕ ਨਿਵਾਸ ਦੇ 32 ਨੰ. ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ 6 ਜੂਨ 1984 ਨੂੰ ਬੱਬਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਬਾਗ਼ ਵਾਲੀ ਗਲੀ ਰਾਹੀਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਕੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਚਲਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਹ ਬੀਤੇ ਸਾਲ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਪੁਲੋਕ ਸਿਧਾਰ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਨੇ (2007 ਨੂੰ) ਇਹਨਾਂ ਬਹਾਦਰ ਅਕਾਲੀਆਂ ਦਾ ਅੱਖੀਂ ਡਿੱਠਾ ਹਾਲ ਕਲਮਬੰਦ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਉਹ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:

‘ਰੋਮ ਸੜ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਪਰ ਸ਼ਹਿਜ਼ਾਦਾ ਨੀਰੋ ਉੱਚੇ ਟਿੱਲੇ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਬੰਸਰੀ ਵਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ.....।’

ਇਸ ਕਹਾਵਤ ਬਾਰੇ ਸੁਣਿਆ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਵਾਰੀ ਸੀ, ਪਰ ਕਦੇ-ਕਦੇ ਮਨ ਇਸ ਦੁਬਿਧਾ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਕਿ ‘ਇਹ ਕਿੱਦਾਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰੋਮ ਸ਼ਹਿਰ ਸੜ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ, ਆਮ ਲੁਕਾਈ ਵਿੱਚ ਹਾਹਾਕਾਰ ਮੱਚੀ ਹੋਈ ਹੋਵੇ, ਇਨਸਾਨੀ ਜਿੰਦਾਂ ਸੜ-ਭੁੱਜ ਰਹੀਆਂ ਹੋਣ, ਪੁਰਾਤਨ ਕਲਾ, ਸਾਹਿਤ ਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਵਿਰਸੇ ਦੇ ਜ਼ਖੀਰੇ ਭੰਡਾਰ ਸੜ ਕੇ ਸਵਾਹ ਹੋ ਰਹੇ ਹੋਣ, ਪਰ ਸ਼ਹਿਜ਼ਾਦਾ ਨੀਰੋ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਅੱਖੀਂ ਵੇਖਦਾ ਹੋਇਆ ਵੀ ਉੱਚੇ ਟੀਲੇ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਬੰਸਰੀ ਵਜਾ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ?’

ਫਿਰ ਖਿਆਲ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਰੋਮ ਵਾਸੀਆਂ ਤੋਂ ਇਸ

ਗੱਲ ਦਾ ਬਦਲਾ ਲੈਣ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸ਼ਹਿਜ਼ਾਦਾ ਨੀਰੋ ਦੇ ਪਿਆਰ ਨੂੰ ਪਰਵਾਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਚੜ੍ਹਨ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਪਿਆਰੇ ਨੂੰ ਮੌਤ ਦੇ ਘਾਟ ਉਤਾਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

ਇਸ ਪ੍ਰਸੰਗ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵਿੱਚ ਜਦ ਮੈਂ ਅੱਜ ਸਮੁੰਦਰੀ ਹਾਲ (ਜਿੱਥੇ ਲੌਗੋਵਾਲ ਤੇ ਹੋਰ ਅਕਾਲੀ ਲੀਡਰ ਲੁਕੇ ਬੈਠੇ ਸਨ) ਵੱਲ ਵੇਖ ਰਿਹਾ ਸਾਂ ਤਾਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਉਭਰ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ 'ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਕੰਪਲੈਕਸ ਦਾ ਸਮੁੱਚਾ ਵਾਤਾਵਰਨ ਸੜ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਸਿੰਘਾਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਕੰਪਲੈਕਸ ਦੇ ਦੱਖਣ ਪੱਛਮ ਦੇ ਗਲੀਆਂ ਮੁਹੱਲਿਆਂ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਪਾਸੇ ਨਾਲ ਪੈਂਦੇ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰਕ ਕਵਾਰਟਰਾਂ ਵਿੱਚ ਚੀਕ-ਚਿਹਾੜਾ ਮੱਚਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਪਰ ਅਕਾਲੀ ਆਗੂ ਸਮੁੰਦਰੀ ਹਾਲ ਵਿੱਚ ਚੁੱਪ ਚਾਪ ਕਿਉਂ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਜ਼ਮੀਰ ਸੌਂ ਕਿਉਂ ਰਹੀ ਹੈ?'

ਇਹਨਾਂ ਆਗੂਆਂ ਦੇ ਇਸ ਕਿਰਦਾਰ ਵੱਲ ਵੇਖ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਖ਼ਿਆਲ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ 'ਸ਼ਹਿਜ਼ਾਦਾ ਨੀਰੋ ਨੂੰ ਤਾਂ ਭਲਾ ਰੋਮ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਵਾਸੀਆਂ ਉਪਰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਗੁੱਸਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਉਸ ਪਾਸੋਂ ਉਸ ਦਾ ਪਿਆਰਾ ਸਦਾ-ਸਦਾ ਲਈ ਖੋਹ ਲਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਅਕਾਲੀ ਆਗੂਆਂ ਦਾ ਤਾਂ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਨੇ ਅੱਜ ਤਕ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸੀ ਵਿਗਾੜਿਆ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਪੰਥਕ ਆਗੂ ਐਸੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਗੁਰੂ ਘਰ ਅੱਗ ਦੇ ਭਾਂਬੜਾਂ ਵਿੱਚ ਘਿਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਉਪਰ ਭਾਰਤੀ ਫ਼ੌਜਾਂ ਨੇ ਐਲਾਨੀਆ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਬੋਲ ਰੱਖਿਆ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਬੇ-ਗ਼ੈਰਤੇ ਲੀਡਰ ਆਪਣੇ ਵਰਕਰਾਂ ਸਮੇਤ ਤਾਂਡਵ ਨਾਚ ਨੱਚ ਰਹੀ ਫ਼ੌਜ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਰਣ-ਤੱਤੇ ਵਿੱਚ ਉੱਤਰਨ ਦੀ ਬਜਾਏ ਸਮੁੰਦਰੀ ਹਾਲ ਵਿੱਚ ਬੈਠੇ ਸਹਿਮੇ-ਸਿਮਟੇ ਹੋਏ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੇ ਗੀਤ ਕਿਉਂ ਗਾ ਰਹੇ ਹਨ? ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਅੱਜ ਤਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੀ ਸਭ ਕੁਝ ਗੁਰੂ ਘਰ ਤੇ ਗੁਰੂ ਪੰਥ ਤੋਂ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਪੰਥ ਨੇ ਤਾਂ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਹਰ ਪੱਖੋਂ ਆਨ-ਸ਼ਾਨ ਤੇ ਮਾਣ ਸਤਿਕਾਰ ਵਾਲਾ ਜੀਵਨ ਬਖਸ਼ ਰੱਖਿਆ ਹੈ। ਇੱਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਬੇਅੰਤ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਧਨ ਪਦਾਰਥ ਵੀ ਸੌਂਪ ਰੱਖਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਬਖਸ਼ ਰੱਖੀਆਂ ਨੇ.....ਤੇ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਤਕ ਅਰਪਣ ਕਰ ਰੱਖੀ ਹੈ.....।

ਫਿਰ ਐਸੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਇਹ ਲੋਕ ਖ਼ਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੇ ਪੁਰਖਿਆਂ ਦੇ ਪੈਰ-ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਉੱਪਰ ਚਲ ਕੇ ਧਰਮ ਦੀ ਰਾਖੀ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦੀ ਤਾਰੀਖੀ ਆਨ-ਸ਼ਾਨ 'ਤੇ ਅਜ਼ਮਤ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਲਈ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਉਪਰ ਹਮਲਾਵਰ ਹੋਈਆਂ ਫ਼ੌਜਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿੱਚ ਉੱਤਰਨ ਦੀ ਬਜਾਏ ਜ਼ਲਾਲਤ ਭਰੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੇ ਗੀਤ ਕਿਉਂ ਗਾ ਰਹੇ ਨੇ? ਇਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸ ਦੀ ਉਡੀਕ ਹੈ ਜੋ ਪਲ-ਪਲ ਪਿੱਛੋਂ ਆਪਣੀਆਂ ਹਿੰਦਸੇ ਚਮਕਾ ਰਹੀਆਂ ਗੁੱਟ ਘੜੀਆਂ ਤੋਂ ਸਮਾਂ ਵੇਖ ਰਹੇ ਨੇ ਅਤੇ ਦਰਵਾਜ਼ਿਆਂ ਵੱਲ ਨੀਝ ਲਾਈ ਸਮੁੰਦਰੀ ਹਾਲ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਵੱਲ ਦੇ ਪਾਸਿਆਂ ਦੀ ਵੜ ਕਿਉਂ ਲੈ ਰਹੇ ਨੇ? ਇਹਨਾਂ ਗੱਲਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਹ ਆਗੂ ਆਪਣੇ ਬਾਡੀਗਾਰਡਾਂ ਤੇ ਹੋਰ ਸਭ ਨੇੜਲੇ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਛੋਟੇ-ਵੱਡੇ ਹਥਿਆਰ ਲੁਕਾ ਦੇਣ ਤੇ ਸੁੱਟ ਦੇਣ ਲਈ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਕਿਉਂ ਕਹਿ ਰਹੇ ਨੇ?'

ਸੁੱਟ ਦਿਉ ਬੰਦੂਕਾਂ ਚੁੱਕ ਲਓ ਕਛਹਿਰੇ

ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰਾਂ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਵਿੱਚ ਜੋ ਹਥਿਆਰ ਇਧਰ-ਉਧਰ ਲੁਕਾਏ ਤੇ ਸਮੁੰਦਰੀ ਹਾਲ 'ਚੋਂ ਬਾਹਰ ਸੁਟਵਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ, ਉਹ ਸਮੁੰਦਰੀ ਹਾਲ ਦੀਆਂ ਉਪਰਲੀਆਂ ਮੰਜ਼ਲਾਂ ਤੋਂ ਗਲੀ ਬਾਗ਼ ਵਾਲੀ ਤੇ ਸਮੁੰਦਰੀ ਹਾਲ ਦੇ ਵਿੱਚਕਾਰ ਪੈਂਦੀ ਦੀਵਾਰ ਦੇ ਆਰ-ਪਾਰ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਿਵਾਸ ਵੱਲ ਨੂੰ ਪੈਂਦੇ ਦਲਾਨ ਵੱਲ ਨੂੰ ਡਿਗ ਰਹੇ ਸਨ।

ਜਿਹੜੇ ਪਿਸਤੌਲ, ਰਿਵਾਲਵਰ, ਮਾਊਜ਼ਰ, ਰਾਈਫਲਾਂ ਤੇ ਬੰਦੂਕਾਂ ਆਦਿ ਹਥਿਆਰ ਅਤੇ ਰੌਂਦਾਂ ਦੇ ਥੈਲੇ, ਪੇਟੀਆਂ ਲੌਗੋਵਾਲ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਇਹਨਾਂ ਫ਼ੌਜਾਂ ਦੇ ਵਜੂਦ ਦਾ ਅਕਸਰ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਬਣੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਰੋਹਬ ਤੇ ਸ਼ਾਨ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਬਣੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ, ਅੱਜ ਉਹ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮਰੇ ਹੋਏ ਸੱਪ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਸਮਝ ਕੇ ਧਰਤੀ ਵਿੱਚ ਡੁੰਘਾ ਕਰ ਕੇ ਦਫ਼ਨਾ ਦੇਣ ਲਈ ਕਾਹਲੇ ਪੈ ਰਹੇ ਸਨ। ਇੱਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਉਹ ਇਹਨਾਂ ਹਥਿਆਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹੱਥੀਂ ਗੰਦੀਆਂ ਗੱਡੀਆਂ ਤੇ ਘੱਟੋ-ਮਿੱਟੀ ਵਾਲੀਆਂ ਥਾਵਾਂ ਉੱਪਰ ਇੱਕ ਦੂਸਰੇ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਹੋ-ਹੋ ਕੇ ਵਗਾਹ-ਵਗਾਹ ਸੁੱਟ ਰਹੇ ਸਨ।

ਫ਼ੌਜ ਵੱਲੋਂ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਉਪਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਮਲੇ ਦੌਰਾਨ ਅਸਲਾ ਸੁੱਟਣ ਤੇ ਲੁਕਾਉਣ ਵਾਲੇ ਇਹ ਉਹੋ ਹੀ ਲੋਕ ਸਨ, ਜੋ ਆਏ ਦਿਨ ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀਵਾਨ ਹਾਲ ਵਿਖੇ 'ਧਰਮ ਯੁੱਧ' ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਲੱਗਣ ਤੇ ਸਜਣ ਵਾਲੇ ਭਾਰੀ ਦੀਵਾਨਾਂ, ਇਜਲਾਸਾਂ ਸਮੇਂ, ਕੰਪਲੈਕਸ ਅੰਦਰ ਇਧਰ ਉਧਰ ਚੱਕਰ ਕੱਟਣ ਸਮੇਂ, ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪ੍ਰਕਰਮਾ ਕਰਨ ਸਮੇਂ, ਸੰਤ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਲੌਗੋਵਾਲ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਪਰਛਾਵੇਂ ਵਾਂਗ ਰਹਿਣ ਸਮੇਂ, ਲੰਗਰ ਛਕਣ ਸਮੇਂ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਭੈਣ-ਭਾਈਆਂ ਤੇ ਸੰਗੀ ਸਾਥੀਆਂ ਵਿੱਚ ਬੈਠਣ ਉੱਠਣ ਸਮੇਂ, ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਜਥੇ ਦੇ ਸਿੰਘਾਂ ਤੇ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਬਾਹੂ-ਬਲ ਤੇ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੇਣ ਲਈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਹਥਿਆਰਾਂ ਦਾ ਪੂਰੇ-ਪੂਰੇ ਰੋਹਬ ਤੇ ਜਲਵੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਅੱਜ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਕਿਉਂ ਜੀਅ ਚੁਰਾ ਗਏ, ਨਫ਼ਰਤ ਖਾ ਗਏ ਜਾਂ ਭੈਭੀਤ ਹੋ ਗਏ ਸਨ?

ਅੱਜ ਇਹ ਅਸਲਾ ਸੁੱਟ ਤੇ ਲੁਕਾਉਣ ਵਾਲੇ ਉਹ ਹੀ ਲੋਕ ਸਨ, ਜੋ ਨਵੇਂ ਤੋਂ ਨਵਾਂ ਹਥਿਆਰ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਲਈ ਤੇ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਰੌਂਦ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਲਈ ਸਭ ਪਾਸੇ ਧਮੱਚੜਾਂ ਪਾ ਛੱਡਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਇਸ ਕਾਰਜ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਗੁਪਤ ਤੇ ਲਿਖਤੀ ਫੰਡਾਂ ਨੂੰ ਅਕਸਰ ਸੰਨ੍ਹ ਲਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਇਹ ਸਭ ਧਨ ਪਦਾਰਥ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਹੱਥੀਂ ਤੇ ਥੈਲੀਆਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਖ਼ਾਲਸਾ ਪੰਥ ਵੱਲੋਂ, ਉਸ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਜੋ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦੀ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ, ਸਿੱਖ ਧਰਤੀ ਦੀ ਰਾਖੀ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਰਾਜਸੀ ਹੱਕਾਂ-ਹਿੱਤਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਜ਼ਾਮਨ ਸੀ। ਪਰ ਅੱਜ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਆਗੂਆਂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਹਥਿਆਰਾਂ ਨੂੰ ਸੁੱਟਿਆ-ਸੁਟਵਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੀ ਰਾਖੀ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਖ਼ਾਲਸਾ ਪੰਥ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਖ਼ਜ਼ਾਨੇ ਭੰਡਾਰਿਆਂ 'ਚੋਂ ਖ਼ਰੀਦੇ ਗਏ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ

ਅਫਸੋਸਨਾਕ ਪੱਖ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਹਥਿਆਰਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਸਮੇਂ ਸੁੱਟਿਆ ਸੁਟਵਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅਮਲੀ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵਰਤਣ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ ਅਤੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਫੌਜਾਂ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦੀ ਅਣਖ-ਇੱਜ਼ਤ, ਆਨ-ਸ਼ਾਨ ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਸ਼੍ਰੇਆਣ, ਇਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਧਰਮ, ਗਿਆਨ ਤੇ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਸੋਮਿਆਂ ਉਪਰ ਹਮਲਾ ਬੋਲ ਰਹੀਆਂ ਸਨ।

ਇਹ ਲੋਕ ਜੋ ਆਏ ਦਿਨ ਸਟੇਜਾਂ ਉਪਰ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਲੈਕਚਰ ਦੇਣ ਸਮੇਂ, ਜਥੇ ਦੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਧੌਂਸ ਵਿਖਾਉਣ ਸਮੇਂ, ਹਵਾਈ ਫਾਇਰ ਕਰ ਕੇ ਆਪਣੀ ਤੜੀ ਦੱਸਦੇ ਸਮੇਂ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਆਏ ਦਿਨ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਬਿਆਨ ਦੇਣ ਤੇ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਛਪਵਾਉਣ ਸਮੇਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਜਿਸ ਦਿਨ ਫੌਜ ਨੇ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਉਪਰ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ, ਉਸ ਦਿਨ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਾ ਇਥੋਂ ਕੰਪਲੈਕਸ 'ਚੋਂ ਦੌੜ ਚੁੱਕਾ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਸੰਤ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿੱਚ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਮਰਜੀਵੜੇ ਤੇ ਯੂਥ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਜਵਾਨ ਆਪਣੀਆਂ ਛਾਤੀਆਂ ਤਾਣ ਕੇ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋਣਗੇ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਲਹੂ ਡੋਲ੍ਹ ਕੇ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਬੜੇ ਸੁਨਹਿਰੀ ਤੇ ਬਲਵਾਨ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਲਿਖ ਰਹੇ ਹੋਣਗੇ, ਪਰ ਅੱਜ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹਥਿਆਰ ਲੁਕਾਉਣ ਲਈ ਵੀ ਕੋਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲੱਭ ਰਹੀ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਹਥਿਆਰਾਂ ਨੂੰ ਸਮੁੰਦਰੀ ਹਾਲ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕਿਧਰੇ ਵੀ ਕੰਧਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਤੇ ਘੱਟੋ ਮਿੱਟੀ ਵਾਲੀਆਂ ਥਾਵਾਂ ਉੱਪਰ ਹੀ ਸੁੱਟਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਸੰਤ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਦੀ ਫੌਜ ਤਾਂ ਪਿਛਲੇ ਯੁਗਾਂ ਦੇ ਬਨਵਾਸ ਅਰਥਾਤ ਦੇਸ਼ ਨਿਕਾਲਾ ਪਾਉਣ ਵਾਲੇ ਬਣਵਾਸੀ ਸ਼ਹਿਜ਼ਾਦਿਆਂ ਅਰਥਾਤ ਰਾਜਕੁਮਾਰਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਗਈ ਗੁਜ਼ਰੀ ਹੋਈ ਲੱਗਦੀ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਬਣਵਾਸੀ ਰਾਜਕੁਮਾਰ ਆਪਣੀ ਰਿਆਸਤ ਦੀ ਜੂਹ 'ਚੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਣ ਸਮੇਂ ਭਾਵੇਂ ਸਭ ਕੁਝ ਹੀ ਛੱਡ-ਛਡਾ ਕੇ ਖਾਲੀ ਹੱਥੀਂ ਨਿਕਲ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਉਹ ਵੀ ਆਪਣੇ ਨਾਲੋਂ ਤੀਰਾਂ ਦਾ ਭੱਥਾ ਤੇ ਤੀਰ-ਕਮਾਨ ਜੁਦਾ ਨਹੀਂ ਸਨ ਕਰਦੇ। ਪਰ ਹਾਂ, ਅੱਜ ਇਹ ਲੋਕ ਸਨ, ਜੋ ਫੌਜ ਦੇ ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਉੱਕੀ ਹੀ ਰੁਕਾਵਟ ਨਹੀਂ ਸਨ ਬਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਗੋਂ ਉਸ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਨਿਰੋਲ ਗਾਂਧੀਵਾਦੀ ਤੇ ਕੱਟੇ ਹੋਏ ਹੱਥਾਂ ਵਾਲੇ 'ਮਸੂਮ' ਤੇ 'ਨਿਮਾਣੇ' ਵਿਅਕਤੀ ਸਾਬਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ।

ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਸਨ, ਜੋ ਖ਼ਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦਾ ਇੱਕ ਅਜ਼ੀਮ ਆਗੂ ਹੋਣ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਅਸਲੀ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਜੱਥੇਦਾਰ ਹੋਣ ਦਾ ਸਚਿਆਰਾ ਤੇ ਬਲਵਾਨ ਕਰਮ ਨਿਭਾ ਰਹੇ ਸਨ।

ਤੋਪਾਂ ਦੀ ਗਰਜ, ਗੜ੍ਹਕ ਤੇ ਮਸ਼ੀਨਗੰਨਾਂ ਦੀ ਫ਼ਾਇਰਿੰਗ ਦੀਆਂ ਕੰਨ-ਪਾੜਵੀਆਂ ਅਵਾਜ਼ਾਂ ਤਾਬੜ-ਤੋੜ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸੂਰਜ ਦੇ ਢਾਲੇ ਪੈ ਜਾਣ ਅਰਥਾਤ ਲੌਢੇ ਪਹਿਰ ਤਕ ਨਿਰੰਤਰ ਆਉਂਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿੱਚ ਸਿੰਘ ਵੀ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਇਸ ਹਦਾਇਤ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਕਿ 'ਅਸਲਾ ਐਵੇਂ ਜਾਇਆ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ, ਹਰ ਗੋਲੀ

ਵੇਲੇ ਨਾਲ ਟਿਕਾਣੇ ਸਿਰ ਲੱਗਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।' ਫ਼ੌਜ ਦੀ ਫ਼ਾਇਰਿੰਗ ਦਾ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ਬੜੇ ਢੁਕਵੇਂ ਢੰਗ ਨਾਲ ਮੋੜਵਾਂ ਜਵਾਬ ਦਿੰਦੇ ਰਹੇ ਸਨ, ਜਿਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਕੰਪਲੈਕਸ ਤੋਂ ਉੱਤਰ ਪੱਛਮ ਅਤੇ ਉੱਤਰ ਪੂਰਬ ਵੱਲ ਪੈਂਦੇ ਫ਼ੌਜੀ ਮੋਰਚਿਆਂ 'ਚੋਂ ਕੁਝ ਮੋਰਚੇ ਤਾਂ ਚਾਰ ਵਜੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਚੁੱਪ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਨ।

ਜੱਥੇ ਦੇ ਸਿੰਘਾਂ ਤੇ ਫ਼ੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਜਵਾਨਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਉੱਚੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਵਾਲੇ ਮੋਰਚਿਆਂ 'ਚੋਂ ਭਾਰਤੀ ਸੈਨਾ ਨੂੰ ਕੁਝ ਬਿਲਡਿੰਗਾਂ ਦੇ ਉੱਤੋਂ ਤੇ ਬਾਹਰੋਂ ਬਾਹਰੋਂ ਫ਼ੌਜੀ ਜਵਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਲਾਸ਼ਾਂ ਤੇ ਜ਼ਖ਼ਮੀਆਂ ਨੂੰ ਚੁੱਕਦਿਆਂ-ਉਲਾਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਅੱਖੀਂ ਵੇਖਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਇਸ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਤਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਕੋਈ ਇੱਕ ਦਰਜਨ ਤੋਂ ਉਪਰ ਫ਼ੌਜ ਅਤੇ ਸੈਮੀ-ਮਿਲਟਰੀ ਫੋਰਸਿਜ਼ ਦੇ ਸੈਨਿਕਾਂ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਅੱਡੇ ਟਿਕਾਣਿਆਂ ਤੇ ਮੋਰਚਿਆਂ ਉਪਰ ਇੱਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਲਲਕਾਰ ਕੇ ਮਾਰਿਆ ਸੀ।

ਇਸੇ ਹੀ ਦਿਨ ਸ਼ਾਮ ਦੇ ਕੋਈ ਤਿੰਨ ਸਾਢੇ ਤਿੰਨ ਵਜੇ ਦੇ ਲਗਭਗ ਕੰਪਲੈਕਸ ਤੋਂ ਉੱਤਰ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਜਲ੍ਹਿਆਂ ਵਾਲੇ ਬਾਗ਼ ਦੇ ਆਸ-ਪਾਸ ਸਰਕਾਰੀ ਜੀਪਾਂ ਗੱਡੀਆਂ ਉਪਰ ਕੰਪਲੈਕਸ ਅੰਦਰਲੇ ਸਿੰਘਾਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਅਤੇ ਆਮ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਖ਼ਾਲੀ ਹੱਥੀਂ ਕੰਪਲੈਕਸ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਕੇ ਫ਼ੌਜੀ ਅਫ਼ਸਰਾਂ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਪੇਸ਼ ਹੋ ਜਾਣ ਲਈ ਅਨਾਉਂਸਮੈਂਟ ਰਾਹੀਂ ਚਿਤਾਵਨੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ, ਜਿਸਦੇ ਅਸਰ ਨੂੰ ਜੱਥੇ ਦੇ ਸਿੰਘਾਂ, ਫ਼ੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਜਵਾਨਾਂ ਤੇ ਹੋਰ ਜੁਝਾਰੂਆਂ ਵੱਲੋਂ ਕਬੂਲਣਾ, ਇੱਕ ਗ਼ੈਰ ਕੁਦਰਤੀ ਗੱਲ ਹੋਣ ਕਰਕੇ, ਉਕਾ ਹੀ ਨਾ-ਮੁਮਕਿਨ ਸੀ, ਪਰ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਸੰਤ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਤੇ ਜੱਥੇਬੰਦੀਆਂ ਨੂੰ ਚੁਪਚਾਪ ਹੱਥ ਖੜੇ ਕਰਕੇ ਕੰਪਲੈਕਸ ਛੱਡਣ ਲਈ ਦੱਬਵੇਂ-ਘੁੱਟਵੇਂ ਜਿਹੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਹਰੀ ਝੰਡੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਸੀ।

ਜਿਸ ਸਮੇਂ ਸੰਤ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਵੱਲੋਂ ਕੰਪਲੈਕਸ ਛੱਡ ਜਾਣ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਮਿਲਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੋਈ ਢਾਈ ਤਿੰਨ ਸੌ ਦੇ ਲਗਭਗ ਸੰਗਤਾਂ ਸਮੁੰਦਰੀ ਹਾਲ ਤੇ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਸਰਾਅ ਵਾਲੇ ਪਾਸਿਉਂ ਉੱਤਰ ਵੱਲ ਪੈਂਦੇ ਬਜ਼ਾਰ ਵੱਲ ਨੂੰ ਨਿਕਲਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈਆਂ ਤਾਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਫ਼ੌਜ ਨੇ ਫ਼ਾਇਰਿੰਗ ਬੰਦ ਕਰ ਰੱਖੀ ਸੀ, ਪਰ ਜਿਉਂ ਹੀ ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕਰਕੇ ਬੀਬੀਆਂ, ਬੱਚੇ, ਬਜ਼ੁਰਗ ਤੇ ਜਾਂ ਫਿਰ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਐਕਾਲੀ ਦਲ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਨੌਜਵਾਨ ਵਿੰਗ ਯੂਥ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਵਰਕਰ ਸਨ) ਗਲੀ ਬਜ਼ਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਕਦਮ ਰੱਖਿਆ ਤਾਂ ਫ਼ੌਜ ਨੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਫਿਰ ਤਾਬੜ-ਤੋੜ ਫ਼ਾਇਰਿੰਗ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿੱਤੀ। ਇਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਕੁਝ ਇੱਕ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ, ਬੱਚਿਆਂ, ਬੀਬੀਆਂ ਤੇ ਜਵਾਨਾਂ ਦੀ ਮੌਤ ਵਿੱਚ ਨਿਕਲਣਾ ਕੁਦਰਤੀ ਸੀ।

ਜਦ ਬੁਰਜ ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਆਹਲੂਵਾਲੀਆ, ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਲੰਗਰ ਅਤੇ ਉੱਤਰੀ ਦਰਸ਼ਨੀ ਡਿਓੜੀ ਵੱਲ ਦੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਫ਼ੌਜ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਇਸ ਵਹਿਸ਼ੀਆਨਾ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮੋਰਚਿਆਂ ਤੋਂ ਲਾਈਟ ਮਸ਼ੀਨਗੰਨਾਂ ਤੇ ਹੱਥ ਗੋਲਿਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਆਟੋਮੈਟਿਕ ਹਥਿਆਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣੀ ਮਾਰ ਹੇਠ ਆਉਂਦੇ ਫ਼ੌਜੀ ਦਸਤਿਆਂ ਦੇ ਮੋਰਚਿਆਂ ਉਪਰ ਇੱਕ ਵਾਰਗੀ ਹੀ ਬਰੂਦੀ ਅੱਗ ਦਾ ਝੱਖੜ ਝੁਲਾ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਦੇ ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ ਬਜ਼ਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਇਧਰ-ਉਧਰ ਗਸ਼ਤ ਕਰ ਰਹੇ ਤੇ ਮੋਰਚੇ

ਸੰਭਾਲੀ ਬੈਠੀ ਫੌਜ ਅਤੇ ਸੈਮੀ-ਮਿਲਟਰੀ ਫੌਜ ਦੇ ਕੋਈ ਪੰਦਰਾਂ ਵੀਹ ਸੈਨਿਕ ਥਾਂ 'ਤੇ ਹੀ ਢੇਰ ਹੋ ਗਏ ਤੇ ਦਰਜਨਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਹੋ ਗਏ।

ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਇਸ ਕਾਰਵਾਈ ਨਾਲ ਜਿਥੇ ਭਾਰਤੀ ਸੈਨਾ ਪਾਸੋਂ ਪੈਰ ਉੱਪਰ ਹੀ ਬਦਲਾ ਲੈ ਲਿਆ, ਓਥੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਇਸ ਐਕਸ਼ਨ ਰਾਹੀਂ ਇਹ ਵੀ ਸਮਝਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਅਗਲੇ ਪਾਸੇ ਦਸਮ ਪਿਤਾ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਸਿੰਘ ਨੇ, ਇਸ ਲਈ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪ੍ਰਕਰਮਾ ਵੱਲ ਨੂੰ ਕਦਮ ਜ਼ਰਾ ਸੋਚ ਸਮਝ ਕੇ ਪੁੱਟਿਓ।

ਸ਼ਾਮ ਦੇ ਕੋਈ 6:30 ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਫੌਜ ਵੱਲੋਂ ਗੋਲਾਬਾਰੀ ਅਤੇ ਫ਼ਾਇਰਿੰਗ ਉੱਕੀ ਹੀ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਜਦ ਕੁਝ ਇੱਕ ਸਿੰਘਾਂ ਵੱਲੋਂ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ ਪਿਛਲੇ ਪਾਸੇ ਲੱਗਦੇ ਘਰਾਂ, ਕੁਆਟਰਾਂ ਅਤੇ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਰਾਂਅ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਨਾਲ ਲੱਗਦੇ ਅਕਾਲ ਰੈਸਟ ਹਾਊਸ ਤੋਂ ਜੱਥੇ ਤੇ ਫ਼ੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀਆਂ ਸਿੰਘਣੀਆਂ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਟਿਕਾਣਿਆਂ ਉੱਪਰ ਭਿਜਵਾਉਣ ਬਾਰੇ ਸੋਚਿਆ ਵਿਚਾਰਿਆ ਜਾਣ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕ ਅਵਸਥਾ ਤੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਓਥੋਂ ਕਿਸੇ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਟਿਕਾਣਿਆਂ ਉੱਪਰ ਜਾਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਉਸ ਜੰਗੀ ਮਾਹੌਲ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਤੇ ਵਿਚਰਨ ਨੂੰ ਬੜੀ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਨਾਲ ਮਨੋ-ਚਿਤ੍ਰ ਤਰਜੀਹ ਦੇ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਸ. ਦਾਰਾ ਸਿੰਘ ਡਰਾਈਵਰ ਦਾ ਭੁਜੰਗੀ ਤਾਂ ਓਥੋਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਥਾਂ ਜਾਣ ਤੋਂ ਉੱਕਾ ਹੀ ਇਨਕਾਰੀ ਹੋਇਆ ਬੈਠਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣਦਿਆਂ ਸਾਰ ਹੀ ਪੈਰ ਗੱਡ ਕੇ ਬੈਠ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਇਹ ਗੱਲ ਦੀ ਰੱਟ ਲਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਭਾਊ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਪਾਉਣੀ ਹੈ।

ਅਕਾਲ ਰੈਸਟ ਹਾਊਸ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਹਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਦੀ ਪਤਨੀ ਇਸ ਗੱਲ ਲਈ ਆਪਣਾ ਪੱਕਾ ਮਨ ਬਣਾਈ ਬੈਠੀ ਲੱਗਦੀ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਕੁਝ ਉਸ ਦੇ ਸਿਰ ਦੇ ਸਾਈਂ ਨਾਲ ਹੋਵੇਗੀ/ਬੀਤੇਗੀ, ਉਹੀ ਕੁਝ ਉਹ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਉੱਪਰ ਵੀ ਝੱਲੇਗੀ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਝੋਕ ਹਰੀਹਰ ਦੀ ਪਤਨੀ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਬਲਵਾਨ ਮਨੋਬਲ ਦਾ ਪਤਾ ਉਸ ਵੱਲੋਂ ਸੁਭਾਵਕ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਹੀ ਆਖੀ ਗਈ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਸਾਫ਼ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਉਸ ਲਈ ਕੰਪਲੈਕਸ ਅੰਦਰ ਸ਼ਹੀਦੀ ਪਾਉਣੀ ਇੱਕ ਅਤੀ ਮਹਾਨ ਪਵਿੱਤਰ ਤੇ ਆਵੱਸ਼ਕ ਕਰਮ ਸੀ। ਇਸ ਦਾ ਕਥਨ ਸੀ—“ਮੈਂ ਵੀ ਤਾਂ ਦਸਮ ਪਿਤਾ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਹਾਂ, ਫਿਰ ਮੈਂ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿੱਚੋਂ ਲਹੂ ਨਾਤੇ ਵੱਲੋਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸਕੀ ਭਤੀਜੀ ਹਾਂ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਜਦੋਂ ਮੇਰੇ ਹੋਰ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਭੈਣ ਭਰਾ ਤੇ ਬਜ਼ੁਰਗ ਬੜੇ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਵਿੱਚ ਇੱਥੇ ਡਟੇ ਖਲੋਤੇ ਨੇ ਤਾਂ ਐਸੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਪਿਆਰੀ ਕਰ ਸਕਦੀ ਆਂ? ਸਾਨੂੰ ਤਾਂ ਸਭ ਜੀਆਂ ਨੂੰ ਸੰਤਾਂ ਵੱਲੋਂ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਇਹ ਹੁਕਮ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਤੇ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦੀ ਹਸਤੀ ਖ਼ਤਰੇ ਵਿੱਚ ਪਈ ਹੋਈ ਦਿਸੇ ਤਾਂ ਫਿਰ ਉਸ ਸਮੇਂ ਆਪਣਾ ਸੀਸ ਗੁਰੂ ਘਰ ਤੇ ਗੁਰੂ ਪੰਥ ਦੇ ਮਾਰਗ ਉੱਪਰ ਭੇਟ ਚੜ੍ਹਾ ਦੇਣਾ.....।”

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਾਈ ਕੇਵਲ ਸਿੰਘ ਭੂਰੇ, ਭਾਈ ਰਛਪਾਲ ਸਿੰਘ ਪੀ.ਏ., ਸ. ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਖੇਮਕਰਨ, ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੋ ਸੰਤਾਂ ਤੇ ਸੰਗਤ ਦੀਆਂ ਵੀਡੀਓ ਫ਼ਿਲਮਾਂ ਉਤਾਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਭਾਈ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਗੜਵਈ, ਭਾਈ ਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਹਿਤਾ ਅਤੇ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਐਮ.ਏ., ਘਰਿੰਡਾ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਹੋਰ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਵੀ ਕੰਪਲੈਕਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਸੰਕਲਪ ਧਾਰੀ ਬੈਠੀ ਟਕਸਾਲ (ਡਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਜਥੇ) ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਮੇਰੀ ਤਾਂ ਸੱਚੀ ਗੱਲ ਇਹਨਾਂ ਮੋਰਚਿਆਂ ਨਾਲ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਲ-ਮਿਲ ਕੇ ਆਪਾਂ ਹੱਥੀਂ ਬਣਾਇਆ, ਜਿਉਣ ਮਰਨ ਦੀ ਸਾਂਝ ਪੈ ਚੁੱਕੀ ਆ। ਹਾਂ, ਜਦੋਂ ਖ਼ਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੀ ਹਰ ਪੱਖੋਂ ਜਿੱਤ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ ਤਾਂ ਫਿਰ ਆਪਾਂ ਕਿਹੜਾ ਇਥੇ ਬੈਠੇ ਰਹਿਣਾ ਹੈ? ਉਦੋਂ ਤਾਂ ਫਿਰ ਆਪਾਂ ਸਭਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਸਮੇਤ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਆਲ੍ਹਣਿਆਂ ਵਿੱਚ ਚਲੇ ਈ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਪਰ ਐਸ ਸਮੇਂ ਇਸ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਇਹਨਾਂ ਮੋਰਚਿਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਚਲੇ ਜਾਣ ਦਾ ਮਤਲਬ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਘਰ ਵੱਲੋਂ ਮੂੰਹ ਮੋੜਨਾ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ..... ਬਾਬਾ ਜੀ, ਇੱਕ ਨਾ ਇੱਕ ਦਿਨ ਤਾਂ ਆਖ਼ਰਕਾਰ ਦਰਗਾਹੋਂ ਸੱਦਾ ਆਉਣਾ ਹੀ ਆਉਣਾ ਹੈ, ਜੇ ਆਪਾਂ ਅੱਜ ਇਥੋਂ ਚਲੇ ਗਏ ਤਾਂ ਫਿਰ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਜਾ ਕੇ ਕੀ ਮੂੰਹ ਵਿਖਾਵਾਂਗੇ..... ?”

ਭਾਈ ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦਹੇੜੂ ਜਿਸ ਨੂੰ ਪੁਲੀਸ ਨੇ ਅਸਹਿ ਤੇ ਅਕਹਿ ਤਸੀਹੇ ਦੇ ਦੇ ਕੇ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਦੇ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਭੁਜੰਗੀ ਭਾਰਤੀ ਫ਼ੌਜ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਉਤਰ ਕੇ ਸਿੱਧੀ ਟੱਕਰ ਲੈਣ ਦੇ ਮਨੋਰਥ ਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਨਾਲ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਮਨੋ-ਚਿਤੋਂ ਤਿਆਰੀਆਂ ਕੱਸੀ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਹੀ ਭੁਜੰਗੀਆਂ ਦੇ ਚੇਹਰਿਆਂ ਉਪਰ ਆਪਣੇ ਬਾਪ ਸ. ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਿਸੇ ਨੇ ਇੱਕ ਦਿਨ ਵੀ ਉਦਾਸੀ, ਘਬਰਾਹਟ, ਢਹਿੰਦੀ ਕਲਾ ਦਾ ਵਰਤਾਰਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਵੇਖਿਆ, ਸਗੋਂ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਚੇਹਰਿਆਂ ਉਪਰ ਰੱਬ ਦਾ ਨੂਰ ਦਿਨੋਂ ਦਿਨ ਨਿਖਰਦਿਆਂ ਮੌਲਦਿਆਂ ਤੇ ਵਿਗਸਦਿਆਂ ਹੀ ਵੇਖਿਆ ਸੀ। ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਹੀ ਮਨ ਬਲਵਾਨ ਸਨ, ਅੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਅਵਤਾਰੀ ਨੂਰ ਦੀ ਡਲੁਕ ਸੀ ਅਤੇ ਅੰਤਸ਼ਕਰਨ ਅੰਦਰ ਸਿੱਖ ਦੁਸ਼ਮਣ ਤਾਕਤਾਂ, ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਹਿੰਦੂ ਸਾਮਰਾਜ ਪ੍ਰਤੀ ਅਥਾਹ ਗ੍ਰੋਸੇ ਤੇ ਜੋਸ਼ ਦੇ ਝੱਝੜ ਦੀਆਂ ਤੂਫ਼ਾਨੀ ਲਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਐਸੀ ਬਿਜਲਈ ਰੌਸ਼ਨੀ ਚਮਕਾਂ-ਲਿਸ਼ਕਾਂ ਮਾਰਦੀ ਹੋਈ ਦਿਸਦੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਦੋ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵਾਲੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਕੰਮ ਕਰਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਦਿਸਦੀਆਂ ਸਨ। ਇੱਕ ਸ਼ਕਤੀ ਸੀ ਜੋ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਅਕ੍ਰਿਤਘਣ ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸਘਾਤਕ ਹਿੰਦੂ ਸਾਮਰਾਜ ਦੀ ਤਬਾਹੀ ਤੇ ਬਰਬਾਦੀ ਦਾ ਸੁਨੇਹਾ ਅਤੇ ਸੰਕਲਪ ਸਾਂਭੀ ਬੈਠੀ ਸੀ ਅਤੇ ਦੂਸਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸੀ, ਇੱਕ ਐਸੀ ਮਿੱਠੀ ਪਿਆਰੀ ਫੁਹਾਰ ਤੇ ਵਰਖਾ ਦਾ ਜੋ ਖ਼ਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੇ ਭਵਿੱਖ ਲਈ ਖੁਸ਼ੀ ਤੇ ਖੇਡੇ ਦੀਆਂ ਰੌਸ਼ਨ ਆਸਾਂ, ਉਮੀਦਾਂ ਤੇ ਸਦਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਇੱਕ ਕਣੀ ਅਰਥਾਤ ਬੂੰਦ ਵਿੱਚ ਸਾਂਭੀ ਬੈਠੀ ਸੀ।

ਸਿੰਘਾਂ ਦੀਆਂ ਸਿੰਘਣੀਆਂ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਹੋਰ ਜੀਅ ਭਾਵੇਂ ਕੰਪਲੈਕਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਡਟੇ ਰਹਿਣ ਤੇ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਪਾਉਣ ਲਈ ਮਨੋ-ਚਿਤੋਂ ਤਿਆਰ ਹੋਏ ਬੈਠੇ ਸਨ, ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਕੁਝ ਇੱਕ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਅਤੇ ਗਿਆਨੀ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਜੋ ਇੱਕ ਉੱਚ ਕੋਟੀ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਕਥਾਵਾਚਕ ਸਨ ਅਤੇ ਗਿਆਨੀ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਜੋ ਸ੍ਰੀ

ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਗ੍ਰੰਥੀ ਵਜੋਂ ਬੜੀ ਉੱਤਮ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਨੇ ਕੁਝ ਇੱਕ ਬੀਬੀਆਂ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਆਪਣੇ ਨਿਵਾਸ ਉਪਰ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰ ਹੀ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਬੀਬੀ ਉਪਕਾਰ ਕੌਰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਸਿੱਖ ਸਟੂਡੈਂਟਸ ਫ਼ੈਡਰੇਸ਼ਨ ਇਸਤਰੀ ਵਿੰਗ, ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਦੀ ਪਤਨੀ ਨੂੰ ਅਕਾਲ ਰੈਸਟ ਹਾਊਸ ਵਾਲੇ ਪਾਸਿਉਂ, ਜਦੋਂ ਜ਼ੋਰ ਦੇ ਕੇ ਬਾਬਾ ਅਟੱਲ ਸਾਹਿਬ ਵੱਲ ਦੇ ਕਵਾਰਟਰਾਂ ਵੱਲ ਭੇਜਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਬੀਬੀ ਉਪਕਾਰ ਕੌਰ ਦੇ ਇਹ ਬੋਲ ਸਨ, “ਬਾਬਾ ਅਟੱਲ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ ਲੱਗਦੇ ਕਵਾਰਟਰ ਵੀ ਕੰਪਲੈਕਸ ਦੇ ਨਾਲ਼ ਈ ਪੈਂਦੇ ਨੇ.....ਫੇਰ ਕੀ ਹੋਇਆ ! ਜੇ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਪਾਸੇ ਵੱਲ ਚਲੇ ਜਾਣ ਲਈ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਬਸ ਸਾਨੂੰ ਤਾਂ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਉਪਰ ਹਮਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲ਼ੇ ਦੁਸ਼ਟ ਇੱਕ ਵਾਰ ਨਜ਼ਰੀਂ ਪੈਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਨੇ, ਫਿਰ ਅਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਨੱਠਣ ਨਹੀਂ ਦੇਵਾਂਗੀਆਂ, ਜਿੰਨੇ ਸੋਧੇ ਗਏ, ਜ਼ਰੂਰ ਸੋਧਾਂਗੀਆਂ; ਇਹ ਤਾਂ ਅਸਾਂ ਵੀ ਮਨੋ-ਚਿਤੋਂ ਨਿਸ਼ਚਾ ਧਾਰ ਰੱਖੀਐ। ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਉਪਰ ਫ਼ੌਜੀ ਹਮਲੇ ਦੀ ਸੂਰਤ ਵਿੱਚ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਅਸਾਂ ਉੱਤਰਨਾ ਹੀ ਉੱਤਰਨਾ ਹੈ.....ਇਸੇ ਲਈ ਹੀ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਹਥਿਆਰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ਼ ਲੈ ਚੱਲੀਐਂ। ਦੁਸ਼ਟ ਇੱਕ ਵਾਰ ਗੁਰੂ ਘਰ ਅੰਦਰ ਦਾਖ਼ਲ ਹੋ ਕੇ ਤਾਂ ਵੇਖਣ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਫੇਰ ਦੱਸਾਂਗੀਆਂ ਕਿ ਕੰਪਲੈਕਸ ਅੰਦਰ ਕਿਵੇਂ ਦਾਖ਼ਲ ਹੋਈਦੈ ! ਸ਼ਹੀਦੀ ਤਾਂ ਅਸਾਂ ਪਾਉਣੀ ਹੀ ਪਾਉਣੀ ਹੈ, ਪਰ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਉਪਰ ਹਮਲੇ ਦੀ ਸੂਰਤ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰਬਾਰ 'ਚੋਂ ਖ਼ਾਲਸਾ ਪੰਥ ਅੰਦਰ ਉਦੋਂ ਤਕ ਵਾਰ- ਵਾਰ ਜਨਮ ਮੰਗਦੀਆਂ ਰਹਾਂਗੀਆਂ, ਜਦ ਤਕ ਹਿੰਦੂ ਸਾਮਰਾਜ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਮੁੱਢੋਂ ਪੁੱਟ ਕੇ ਨਹੀਂ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ, ਮੁਕਤੀ-ਸੁਕਤੀ ਵੱਲ ਫੇਰ ਈ ਧਿਆਨ ਦਿਆਂਗੀਆਂ.....।”

ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਸਿੱਖ ਸਟੂਡੈਂਟਸ ਫ਼ੈਡਰੇਸ਼ਨ (ਇਸਤਰੀ ਵਿੰਗ) ਤਾਂ ਪਹਿਲੀ ਜੂਨ ਵਾਲ਼ੇ ਦਿਨ ਹੀ ਐਲਾਨੀਆ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਹਿ ਚੁੱਕੀ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਕੰਪਲੈਕਸ ਉਪਰ ਫ਼ੌਜ ਤੇ ਅਰਧ ਫ਼ੌਜੀ ਦਸਤਿਆਂ ਦੇ ਹਮਲੇ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਵੀ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗੀ, ਸਗੋਂ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਬਾਂਦਰ ਸੈਨਾ ਦੇ ਟਾਕਰੇ ਸਿੱਧਿਆਂ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਉਤਰ ਕੇ ਦੁਸ਼ਟ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਦੀਆਂ ਪਿੱਠਾਂ-ਛਾਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਹੱਥੀਂ ਗੋਲੀਆਂ ਉਤਾਰ ਕੇ ਆਪ ਸ਼ਹੀਦੀ ਪਾ ਜਾਵੇਗੀ।

ਸਰਦਾਰ ਰਛਪਾਲ ਸਿੰਘ ਪੀ.ਏ. ਦੀ ਪਤਨੀ ਬੀਬੀ ਪ੍ਰੀਤਮ ਕੌਰ ਵੀ ਪ੍ਰਕਰਮਾ ਦੀ ਪੱਛਮ ਵਾਲ਼ੇ ਪਾਸੇ ਦੀ ਬਾਹੀ ਉਪਰਲੀ ਇਮਾਰਤ ਵਿੱਚ ਕਾਇਮ ਕੀਤੇ ਮੋਰਚਿਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਇਸ ਬੀਬੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਬਜ਼ੁਰਗ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਕੰਪਲੈਕਸ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕਿਸੇ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਥਾਂ ਉਪਰ ਚਲੇ ਜਾਣ ਲਈ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਕਿਹਾ ਗਿਆ—“ਬੀਬੀ ਜੀ ਤੁਹਾਡੀ ਗੋਦ ਵਿੱਚ ਇਹ ਬਾਰਾਂ-ਚੌਦਾਂ ਦਿਨ ਦਾ ਮਸ਼ੂਮ ਬੱਚਾ ਹੈ। ਇਸ ਮਸ਼ੂਮ ਦੇ ਲਈ ਤਾਂ ਤੋਪ ਦੇ ਗੋਲਿਆਂ ਤੇ ਮਸ਼ੀਨਗੰਨਾਂ ਦੀਆਂ ਭਿਆਨਕ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਤੇ ਗਰਜ਼ਾਂ ਗੜ੍ਹੰਦਾਂ ਨੂੰ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਕਰਨਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਬੜਾ ਹੀ ਚੰਗਾ ਹੋਵੇ, ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਬੱਚੇ ਦੀ ਖ਼ਾਤਰ ਹੀ ਇਥੋਂ ਕਿਸੇ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਥਾਂ ਉਪਰ ਚਲੇ ਜਾਓ.....।” ਪਰ ਬੀਬੀ ਪ੍ਰੀਤਮ ਕੌਰ ਨਾ ਮੰਨੀ। ਉਸਦਾ ਬੱਚਾ ਵੀ ਉਸਦੇ ਪਤੀ ਨਾਲ਼ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਿਆ।

*

ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ

“ਅੱਜ ਤਪਦੀ ਭੱਠੀ ਬਣ ਗਈ, ਮੇਰੇ ਵੇਹੜੇ ਦੀ ਹਰ ਇੱਟ,
ਜਿੱਥੇ ਦੁਨੀਆਂ ਮੱਥਾ ਟੇਕਦੀ, ਉਹ ਥੂਟਾਂ ਛੱਡੀ ਭਿੱਟ,
ਮੇਰੇ ਬੁਰਜ ਮਨਾਰੇ ਢਾਹ ਦਿੱਤੇ, ਢਾਹ ਦਿੱਤਾ ਤਖਤ ਅਕਾਲ,
ਮੇਰੇ ਸੋਨੇ ਰੰਗਾ ਰੰਗ ਅੱਜ, ਮੇਰੇ ਲਹੂ ਨਾਲ ਲਾਲੋਂ ਲਾਲ”

ਸੱਚਖੰਡ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਵੇਹੜੇ ਵਿੱਚ ਹਿੰਦ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਨੇ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਦੇ ਭਗਤੀ ਅਤੇ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਸੋਮੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰ ਇਮਾਰਤ ਦੀ ਜੋ ਹਾਲਤ ਕੀਤੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਕਿਸੇ ਕਵੀ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲੀ ਇਹ ਹੂਕ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਦੀ ਹੂਕ ਹੋ ਨਿੱਬੜੀ। ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਵਿਰਸੇ, ਸਰਬ ਪ੍ਰਵਾਨਤ ਆਗੂ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦੇ ਸਰੋਤ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਖ਼ਤਮ ਕਰਨ ਦੀ ਨੀਅਤ ਨਾਲ ਹਿੰਦ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਇਸ ਕਾਲੀ ਕਰਤੂਤ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਬਾਗ਼ੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਏਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਜਾਬਤਾ ਪ੍ਰਸਤ ਫ਼ੌਜ ਵਿੱਚ ਸੇਵਾ ਕਰ ਰਹੇ ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੇ ਵੀ ਬਗ਼ਾਵਤ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਇੱਕ ਬਰਗੇਡੀਅਰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਕਈ ਬਾਗ਼ੀ ਵੀ ਮਾਰੇ ਗਏ ਅਤੇ ਕਈ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਕੇਵਲ ਗਿਆਨੀ ਜ਼ੈਲ ਸਿੰਘ, ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ, ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘ ਵਰਗੇ ਚਾਪਲੂਸ ਹਜ਼ੂਰੀਏ ਹੀ ਖ਼ਮੋਸ਼ ਰਹੇ ਜਾਂ ਫਿਰ ਜਨਰਲ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦਿਆਲ ਅਤੇ ਮੇਜਰ ਜਨਰਲ ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਬਰਾੜ ਵਰਗੇ ਜ਼ਮੀਰ ਮਰੇ ਸਿੱਖ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਹਮਲੇ ਲਈ ਫ਼ੌਜ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਨਾਰਵੇ ਵਿੱਚ ਰਾਜਦੂਤ ਹਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਖ਼ਾਲਸਾ, ਆਈ.ਪੀ.ਐਸ. ਸ੍ਰ: ਸਿਮਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਮਾਨ ਅਤੇ ਆਈ.ਏ.ਐਸ. ਸ੍ਰ: ਗੁਰਤੇਜ ਸਿੰਘ ਵਰਗਿਆਂ ਨੇ ਨੌਕਰੀਆਂ ਨੂੰ ਲੱਤ ਮਾਰ ਦਿੱਤੀ। ਡਾ. ਗੰਡਾ ਸਿੰਘ, ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ, ਸ੍ਰ: ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਹਮਦਰਦ ਅਤੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਪੱਤਰਕਾਰ ਸ੍ਰ: ਖੁਸ਼ਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪਦਮ ਸ੍ਰੀ ਦੇ ਮਿਲੇ ਪੁਰਸਕਾਰ ਵਗਾਹ ਕੇ ਗਿਆਨੀ ਜ਼ੈਲ ਸਿੰਘ ਵਰਗੇ ਝੋਲੀ ਚੁੱਕ ਦੇ ਮੂੰਹ ਤੇ ਮਾਰੇ।

ਮਹਾਰਾਜਾ ਪਟਿਆਲਾ ਕੈਪਟਨ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਲੋਕ ਸਭਾ ਤੋਂ ਅਸਤੀਫ਼ਾ ਦੇ ਕੇ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਛੱਡ ਦਿੱਤੀ।

ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਵਧਦੇ ਰੋਹ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਫ਼ੌਜ ਤੋਂ ਡਰ ਕੇ, ਕੌਠਾ ਸਾਹਿਬ ਠੀਕ-ਠਾਕ ਹੈ, ਕਹਿਣ ਵਾਲਾ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਜਥੇਦਾਰ ਗਿਆਨੀ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਸਿੰਘ ਵੀ ਗਿੱਦੜ ਤੋਂ ਸ਼ੇਰ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸ਼ਹੀਦ ਬਾਬਾ ਦੀਪ ਸਿੰਘ ਵਿਖੇ ਸਿੱਖਾਂ

ਦਾ ਇਕੱਠ ਕਰਕੇ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਵੇਹੜੇ ਵਿੱਚੋਂ ਫ਼ੌਜ ਕੱਢ ਲੈਣ ਲਈ ਅਲਟੀਮੇਟਮ ਦੇਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਇੰਦਰਾ ਦੀ ਰੂਹ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਵਧ ਰਹੇ ਗੁੱਸੇ ਅਤੇ ਰੋਸ ਕਾਰਨ ਕੰਬਣ ਲੱਗ ਪਈ। ਉਸ ਨੂੰ ਖ਼ਤਰਾ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਣ ਲੱਗਾ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਹਮਲੇ ਦੀ ਖ਼ਬਰ ਸੁਣ ਕੇ ਸਿੱਖ ਬਗ਼ਾਵਤ ਤੇ ਉਤਾਰੂ ਹੋ ਗਏ ਹਨ, ਜਦੋਂ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਨਸ਼ਟ ਹੋਈ ਪਵਿੱਤਰ ਇਮਾਰਤ ਵੇਖਣਗੇ ਤਾਂ ਕੀ ਪ੍ਰਤੀਕਰਮ ਹੋਵੇਗਾ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਿੰਦ-ਸਰਕਾਰ ਉਸ ਦੀ ਲਪੇਟ ਵਿੱਚ ਆ ਜਾਵੇ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਵੇਹੜੇ ਵਿੱਚੋਂ ਫ਼ੌਜ ਹਟਾਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਢਹਿ ਢੇਰੀ ਹੋਈ ਇਮਾਰਤ ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਦੇ ਨਾਂ ਹੇਠ ਮੁਰੰਮਤ ਕਰਵਾਉਣੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰੀ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਡਿਊਟੀ ਲਾਈ ਕਿ ਉਹ ਪੰਜਾਬ ਜਾ ਕੇ ਇਸ ਕੰਮ ਲਈ ਕਿਸੇ ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਵਾਲੇ ਬਾਬੇ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕਰੇ, ਖ਼ਰਚਾ ਸਰਕਾਰ ਦੇਵੇਗੀ।

ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਇਹ ਹੁਕਮ ਮਿਲਦਿਆਂ ਹੀ ਸਿੱਧਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਖੜਕ ਸਿੰਘ ਦੇ ਡੇਰੇ ਗਿਆ, ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਸਮਝਦਾ ਸੀ। ਉਥੇ ਜਾਂਦਿਆਂ ਹੀ ਮਾਂਵਾਂ ਭੈਣਾਂ ਦੀਆਂ ਗਾਲ਼ੀਆਂ ਨਾਲ਼ ਇਸ ਦਾ ਸਵਾਗਤ ਹੋਇਆ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਬੜੇ ਗੁੱਸੇ ਵਿੱਚ ਸਨ, ਉਹ ਬੋਲੇ “ਓਇ ਬੂਟਿਆ, ਇਹ ਕਾਲਾ ਮੂੰਹ ਮੈਨੂੰ ਵਿਖਾਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਤੂੰ ਮਰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਗਿਆ, ਜਾਹ ਦਫ਼ਾ ਹੋ ਜਾਹ, ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਸੁਣਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹਾਂ।” ਬਾਬਾ ਖੜਕ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਦੁਰਕਾਰੇ ਜਾਣ ਪਿਛੋਂ ਉਹ ਹੋਰ ਵੀ ਕਈ ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਵਾਲੇ ਬਾਬਿਆਂ ਕੋਲ਼ ਗਿਆ ਪਰ ਹਰ ਥਾਂ ਤੋਂ ਇੱਕੋ ਉੱਤਰ ਮਿਲਿਆ, ਪਹਿਲਾਂ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚੋਂ ਫ਼ੌਜ ਕੱਢੋ, ਫੇਰ ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਬਾਰੇ ਸੋਚਾਂਗੇ। ਇਹ ਸ਼ਰਤ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਮੰਨਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਕਿਸੇ ਗੁਰਮੁਖ ਬਾਬੇ ਵੱਲੋਂ ਹੁੰਗਾਰਾ ਨਾ ਮਿਲਣ ਉਪਰੰਤ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਬੁੱਢਾ ਦਲ ਦੇ ਜੱਥੇਦਾਰ ਨਿਹੰਗ ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਜਾ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਇਆ। ਜਦ ਉਸਨੇ ਨੋਟਾਂ ਦੀ ਝਲਕ ਦਿਖਾਈ ਤਾਂ ਇਹ ਨਿਹੰਗ ਆਪਣੇ ਨਾਂ ਹੇਠ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਦੀ ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਕਰਵਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਕੁਝ ਦਿਨ ਪਿਛੋਂ ਹੀ ਉਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਪੁੱਜ ਗਿਆ ਅਤੇ ਬੁਰਜ ਅਕਾਲੀ ਫੂਲਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਵੇਹੜੇ ਵਿੱਚ ਆ ਡੇਰਾ ਲਾਇਆ।

ਜਦ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਇਸ ਚਾਲ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਗਿਆਨੀ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਪੰਜ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਮੋਹਰ ਅਤੇ ਜੱਥੇਦਾਰਾਂ ਦੇ ਦਸਤਖ਼ਤਾਂ ਹੇਠ ਗਿਆਰਾਂ ਜੁਲਾਈ 1984 ਨੂੰ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਜਾਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਬੁੱਢਾ ਦਲ ਦੇ ਜੱਥੇਦਾਰ ਨੇ ਇਸ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਜੱਥੇਦਾਰ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਸਹਿਯੋਗੀਆਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਮਹੱਤਤਾ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਦੀ ਪੁਜ਼ੀਸ਼ਨ ਇੰਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਹੈ। ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਦਾ ਵਾਰਸ

ਬੁੱਢਾ ਦਲ ਚੱਲਦਾ ਵਹੀਰ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਉਹ ਜਥੇਦਾਰ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਢੱਠੀ ਹੋਈ ਇਮਾਰਤ ਦੀ ਮੁਰੰਮਤ ਕਰਨਾ ਉਸ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹੈ।

ਇਹ ਐਲਾਨ ਕਰਨ ਪਿਛੋਂ ਉਸ ਭੂਤਰੇ ਨਿਹੰਗ ਨੇ 17 ਜੁਲਾਈ 1984 ਨੂੰ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਸਰਪ੍ਰਸਤੀ ਅਤੇ ਫੌਜ ਦੀ ਛਤਰ-ਛਾਇਆ ਹੇਠ ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਆਰੰਭ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਸਕਰਿਪ ਇੰਡੀਆ ਦੇ ਠੇਕੇਦਾਰ ਤੇਜਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਆਪਣਾ ਲਾਓ ਲਸ਼ਕਰ ਲੈ ਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ।

ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਢਹਿ ਢੇਰੀ ਹੋਈ ਇਮਾਰਤ ਦੀ ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਣ ਤੇ ਗਿਆਨੀ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਸਿੰਘ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗੀਆਂ ਵੱਲੋਂ 19 ਜੁਲਾਈ 1984 ਨੂੰ ਇੱਕ ਹੋਰ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਜਾਰੀ ਕਰਕੇ ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਤਨਖ਼ਾਹੀਆਂ ਕਰਾਰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਇਹਨਾਂ ਹੁਕਮਨਾਮਿਆਂ ਦਾ ਜਦ ਨਿਹੰਗ ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸੇਹਤ 'ਤੇ ਕੋਈ ਅਸਰ ਨਾ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਵਿੱਚੋਂ ਛੇਕ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸਮੁੱਚੇ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਇਸ ਸਰਕਾਰੀ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਨਾ ਲਵੇ। ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਉਪਰੰਤ ਕੇਵਲ ਦਿਹਾੜੀਦਾਰ ਮਜ਼ਦੂਰ ਅਤੇ ਨਿਹੰਗ ਹੀ ਇਸ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ।

ਬੀਰ ਬਿਕਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਡੇਰਾ ਮਹਿਰਾਜ, ਨਰਾਇਣ ਸਿੰਘ ਕਲੇਰਾਂ ਅਤੇ 'ਬਾਬਾ ਨੰਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਹਰੀਆਂ ਵੇਲਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਮਾਫ਼ੀ ਮੰਗ ਲਏ ਜਾਣ ਉਪਰੰਤ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਵੱਲੋਂ ਮਾਫ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਵੀ ਨਿਹੰਗ ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਸਰਬੱਤ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦੇ ਨਾਂ ਹੇਠ ਕੀਤੇ 11 ਅਗਸਤ 1984 ਨੂੰ ਇੱਕ ਇਕੱਠ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ ਸਨ, ਜਿਸ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਹਰਿਆਣੇ ਤੋਂ ਤਮਾਕੂ ਪੀਣੇ ਜਾਣ ਅਤੇ ਹੋਰ ਗ਼ਰੀਬ ਜਨਤਾ ਲਿਆਂਦੀ ਸੀ। ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਗਿਆਨੀ ਜ਼ੈਲ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰੀ ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰੀ ਸ. ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਵੀ ਤਨਖ਼ਾਹੀਆਂ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

ਇਸ ਸਾਰੀ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਆ ਦੌਰਾਨ ਜਾਰੀ ਹੋਏ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ : **ਹੁਕਮਨਾਮਾ**

ਸਰਕਾਰੀ ਸੂਤਰਾਂ ਤੋਂ ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਨਵ-ਉਸਾਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸਰਕਾਰ ਫੌਜ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਹੇਠ, ਜ਼ੋਰ ਜਬਰ ਨਾਲ਼ ਆਪਣੀ ਮਾਰਫ਼ਤ ਕਿਸੇ ਦੂਸਰੀ ਸੰਸਥਾ, ਜਥੇਬੰਦੀ ਜਾਂ ਵਿਅਕਤੀ ਆਦਿ ਤੋਂ ਕਰਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਖ਼ਾਲਸਾ ਪੰਥ ਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਪ੍ਰਵਾਨ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਨੂੰ ਪੰਥ ਵਿਰੋਧੀ ਕਾਰਵਾਈ ਸਮਝਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਆਗਿਆ ਅਤੇ ਸਾਡੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਸੰਸਥਾ ਜਾਂ ਵਿਅਕਤੀ ਫਿਰ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਯਤਨ ਕਰੇਗਾ, ਉਸ ਨੂੰ ਪੰਥ ਦੇਖੀ ਸਮਝਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਉਸ ਵਿਰੁੱਧ ਸਖ਼ਤ ਤੋਂ ਸਖ਼ਤ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਸੰਗਤਾਂ ਅਜਿਹੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ

ਮਿਤੀ 11-7-84 ਨੂੰ ਪੰਜ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਦਸਤਖਤਾਂ ਹੇਠ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਹੁਕਮ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਆਗਿਆ ਅਤੇ ਪੰਜ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਲਏ ਬਿਨਾਂ ਜਿਹੜੀ ਕੋਈ ਸੰਸਥਾ ਜਾਂ ਵਿਅਕਤੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਮਾਰਫ਼ਤ ਫ਼ੌਜ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਹੇਠ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਕੰਪਲੈਕਸ ਦੀ ਕਾਰ-ਸੇਵਾ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰੇਗਾ, ਉਸਨੂੰ ਪੰਥ ਦੇਖੀ ਸਮਝਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਉਸ ਵਿਰੁੱਧ ਸਖ਼ਤ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

ਉਪਰੋਕਤ ਹੁਕਮ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਖੁੱਫ਼ਾ ਦਲ ਦੇ ਜੱਥੇਦਾਰ ਭਾਈ ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਰਕਾਰੀ ਸਰਪ੍ਰਸਤੀ ਹੇਠ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਕਾਰ-ਸੇਵਾ ਮਿਤੀ 17-7-84 ਨੂੰ ਫ਼ੌਜੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਥੱਲੇ ਅਰੰਭ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਭਾਈ ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮਿਤੀ 17-7-84 ਨੂੰ ਪੰਜ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬਾਨ ਵੱਲੋਂ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਉਹ ਉਪਰੋਕਤ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਦਰਸ਼ਨੀ ਡਿਓੜੀ ਵਿਖੇ ਮਿਤੀ 18-7-84 ਨੂੰ ਸ਼ਾਮ ਦੇ 4.00 ਵਜੇ ਤਕ ਲਿਖਤੀ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਪੁਜ਼ੀਸ਼ਨ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰੇ।

ਭਾਈ ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮਿਤੀ 18-7-84 ਚਾਰ ਵਜੇ ਤਕ ਕੋਈ ਸਪੱਸ਼ਟੀਕਰਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ, ਸਗੋਂ ਉਸਨੇ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਅਤੇ ਰੇਡੀਓ ਨੂੰ ਇਹ ਬਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਉਹ ਪੰਜ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਚਿੱਠੀ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਦਾ ਪਾਬੰਦ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਉਸ (ਭਾਈ ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ) ਦੀ ਪੁਜ਼ੀਸ਼ਨ ਪੰਜ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬਾਨ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਦੋਂ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਹੀ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਜੱਥੇਦਾਰ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਭਾਈ ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਉਪਰੋਕਤ ਬਿਆਨ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਹੋਂਦ ਅਤੇ ਪੰਜ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਅਥਾਰਿਟੀ ਤੋਂ ਆਕੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਅਜਿਹਾ ਕਰ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ, ਪੰਜ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬਾਨ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਰਵਾਇਤਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਅਤੇ ਅਪਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਉਸ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਨ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਅਨੁਸਾਰ ਤਨਖ਼ਾਹੀਆਂ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਉਸ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਕਾਰ-ਸੇਵਾ ਤੁਰੰਤ ਬੰਦ ਕਰੇ ਅਤੇ ਮਿਤੀ 21-7-84 ਨੂੰ ਸਵੇਰੇ ਅੱਠ ਵਜੇ ਆਪ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋ ਕੇ ਪੰਜ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬਾਨ ਪਾਸੋਂ ਆਪਣੀ ਕੀਤੀ ਗਲਤੀ ਦੀ ਭੁੱਲ ਬਖ਼ਸ਼ਾਵੇ ਤੇ ਤਨਖ਼ਾਹ ਲਵਾਵੇ। ਐਸਾ ਨਾ ਕਰਨ ਦੀ ਸੂਰਤ ਵਿੱਚ ਉਸ ਵਿਰੁੱਧ ਸਿੱਖ ਪਰੰਪਰਾਵਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਅਗਲੀ ਸਖ਼ਤ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

ਭਾਈ ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਉਪਰੋਕਤ ਬਿਆਨ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਹੋਂਦ ਅਤੇ ਪੰਜ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਅਥਾਰਿਟੀ ਤੋਂ ਆਕੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਅਜਿਹਾ ਕਰ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ, ਪੰਜ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬਾਨ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਰਵਾਇਤਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਅਤੇ ਅਪਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਉਸ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਨ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਅਨੁਸਾਰ ਤਨਖ਼ਾਹੀਆਂ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਉਸ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਕਾਰ-ਸੇਵਾ ਤੁਰੰਤ ਬੰਦ ਕਰੇ ਅਤੇ ਮਿਤੀ 21-7-84 ਨੂੰ ਸਵੇਰੇ ਅੱਠ ਵਜੇ ਆਪ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋ ਕੇ ਪੰਜ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬਾਨ ਪਾਸੋਂ ਆਪਣੀ ਕੀਤੀ ਗ਼ਲਤੀ ਦੀ ਭੁੱਲ ਬਖ਼ਸ਼ਾਵੇ ਤੇ ਤਨਖ਼ਾਹ ਲਵਾਵੇ। ਐਸਾ ਨਾ ਕਰਨ ਦੀ ਸੂਰਤ ਵਿੱਚ ਉਸ ਵਿਰੁੱਧ ਸਿੱਖ ਪਰੰਪਰਾਵਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਅਗਲੀ ਸਖ਼ਤ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਸਰਬੱਤ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਵੀ ਭਾਈ ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਅਰੰਭੀ ਕਾਰ-ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦਾ ਸਹਿਯੋਗ ਦੇਣ ਤੋਂ ਵਰਜਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਨਾ ਹੀ ਉਹ ਇਸ ਤਨਖ਼ਾਹੀਏ ਨੂੰ ਮੂੰਹ ਲਾਉਣ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਮੇਲ-ਮਿਲਾਪ ਰੱਖਣ।

-/ਸਹੀ

(ਗਿ: ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ)

ਹੁਕਮਨਾਮਾ

ਨਿਹੰਗ ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ ਪੰਥ ਵਿੱਚੋਂ ਖ਼ਾਰਜ

ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਵੱਲੋਂ ਮਿਤੀ 19-7-84 ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਰਾਹੀਂ ਬੁੱਢਾ ਦਲ ਦੇ ਜੱਥੇਦਾਰ ਭਾਈ ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਨ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਵਿੱਚ ਤਨਖ਼ਾਹੀਆਂ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਤੇ ਉਸਨੂੰ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਕਾਰ-ਸੇਵਾ ਤੁਰੰਤ ਬੰਦ ਕਰੇ ਅਤੇ ਮਿਤੀ 21-7-84 ਨੂੰ ਸਵੇਰੇ 8 ਵਜੇ ਆਪ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋ ਕੇ ਪੰਜ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬਾਨ ਪਾਸੋਂ ਕੀਤੀ ਗ਼ਲਤੀ ਦੀ ਭੁੱਲ ਬਖ਼ਸ਼ਾਵੇ ਅਤੇ ਤਨਖ਼ਾਹ ਲਵਾਵੇ।

ਭਾਈ ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮਿਥੀ ਤਰੀਕ ਤੇ ਸਮੇਂ ਉੱਤੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਸਾਹਮਣੇ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੀ ਭੁੱਲ ਨਹੀਂ ਬਖ਼ਸ਼ਾਈ, ਸਗੋਂ ਪੈਂਸ ਅਤੇ ਰੇਡੀਓ ਦੇ ਨਾਮਾ-ਨਿਗਾਰਾਂ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਦੇਂਦਿਆਂ ਉਸਨੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਉਪਰੋਕਤ ਵਰਣਿਤ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਦਾ ਪਾਬੰਦ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਇਹ ਕਰਤੱਵ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਖੁੱਲ੍ਹਮ-ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਬਗ਼ਾਵਤ ਹੈ।

ਸੋ, ਬੁੱਢਾ ਦਲ ਦੇ ਜੱਥੇਦਾਰ ਭਾਈ ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸੰਗੀਨ ਦੋਸ਼ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰੱਖਦਿਆਂ

ਉਸਨੂੰ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਵਿੱਚੋਂ ਖਾਰਜ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਉਪਰੋਕਤ ਭਾਈ ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਅਰੰਭ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੇਵਾ 'ਕਾਰ-ਸੇਵਾ' ਨਹੀਂ 'ਸਰਕਾਰ ਸੇਵਾ' ਹੈ। ਕੋਈ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਿੱਖ ਇਸ 'ਸਰਕਾਰ ਸੇਵਾ' ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦਾ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾ ਦੇਵੇ। ਜੋ ਕੋਈ ਪੰਥ ਦਾ ਇਹ ਹੁਕਮ ਮੰਨੇਗਾ ਸੋ ਨਿਹਾਲ ਹੋਵੇਗਾ।

-/ਸਹੀ

(ਗਿ: ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ)

ਹੁਕਮਨਾਮਾ

4, 5, 6 ਜੂਨ 1984 ਨੂੰ ਜ਼ੈਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਆਰਡਰ ਅਨੁਸਾਰ ਭਾਰਤੀ ਫ਼ੌਜ ਵੱਲੋਂ ਤੋਪਾਂ, ਟੈਂਕਾਂ ਨਾਲ਼ ਲੈਸ ਹੋ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ, ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸਮੇਤ ਪੰਜਾਬ ਭਰ ਦੇ 38 ਸਿੱਖ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬਾਨ 'ਤੇ ਧਾਵਾ ਬੋਲ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਗੋਲੀਆਂ ਮਾਰੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਤਖ਼ਤ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਤੋਪਾਂ ਤੇ ਟੈਂਕਾਂ ਨਾਲ਼ ਢਾਹਿਆ ਗਿਆ। ਦਰਸ਼ਨੀ ਡਿਓੜੀ ਨੂੰ ਤੋਪ ਦੇ ਗੋਲਿਆਂ ਨਾਲ਼ ਵਿੰਨ੍ਹਿਆ ਗਿਆ। ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਏ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਪਾਵਨ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਗੋਲੀਆਂ ਨਾਲ਼ ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਢਾਈ ਹਜ਼ਾਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀਆਂ ਪੁਰਾਤਨ ਹੱਥ ਲਿਖਤ ਬੀੜਾਂ ਅਗਨ ਭੇਟ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਸਿੱਖ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਤੇ ਮਹਾਨ ਸ਼ਹੀਦ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਪਾਵਨ ਸ਼ਸਤਰ, ਤੋਸ਼ਾਖ਼ਾਨਾ ਦੀ ਕੀਮਤੀ ਚਾਨਣੀ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਰੈਫ਼ਰੈਂਸ ਲਾਇਬਰੇਰੀ ਵਿੱਚ ਸਾਂਭੇ ਵੱਡਮੁੱਲੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਵਿਰਸੇ ਨੂੰ ਸਾੜ ਕੇ ਸਵਾਹ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਸਰਾਂ, ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਸਮੁੰਦਰੀ ਹਾਲ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਿਵਾਸ ਨੂੰ ਜਾਣ ਬੁੱਝ ਕੇ ਬਰਬਾਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਵੱਖ-ਵੱਖ ਗੁਰਧਾਮਾਂ ਵਿੱਚ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਆਏ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਿੰਘਾਂ, ਸਿੰਘਣੀਆਂ ਤੇ ਬੱਚੇ ਬੱਚੀਆਂ ਦਾ ਕਤਲੇਆਮ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਭਰ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਇਹ ਦਮਨ ਚੱਕਰ ਹਾਲੀ ਤਕ ਵੀ ਜਾਰੀ ਹੈ। ਇਹ ਇੱਕ ਐਸਾ ਵਹਿਸ਼ੀਆਨਾ ਤੇ ਕਾਤਲਾਨਾ ਕਾਰਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਸਮੁੱਚੀ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਨੂੰ ਲਹੂ-ਲੁਹਾਨ ਕਰ ਸੁੱਟਿਆ ਹੈ।

ਜ਼ੈਲ ਸਿੰਘ ਨੇ 8 ਜੂਨ 1984 ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ, ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਜ਼ੁਲਮਾਂ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਦੇਖਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਰੋਡੀਓ ਅਤੇ ਦੂਰਦਰਸ਼ਨ ਤੋਂ ਦਿੱਤੀ ਆਪਣੀ ਸਪੀਚ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਨਾਲ਼ ਕੀਤੇ ਦਿਲ ਕੰਥਾਊ ਜ਼ੁਲਮਾਂ ਬਾਰੇ ਇੱਕ ਲਫ਼ਜ਼ ਤਕ ਨਾ ਕਿਹਾ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਆਹ ਦਾ ਨਾਹਰਾ ਮਾਰਿਆ। ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਨਾਲ਼ ਲਗਾਤਾਰ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਜ਼ੁਲਮਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਭਾਰਤੀ ਫ਼ੌਜ ਦੇ ਸੁਪਰੀਮ ਕਮਾਂਡਰ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ ਜ਼ੈਲ ਸਿੰਘ ਉੱਪਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਜ਼ੈਲ ਸਿੰਘ ਨੇ 8 ਜੂਨ, 1984

ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਛਤਰ ਲੈ ਕੇ ਤੇ ਜੁੱਤੀ ਪਾ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਕਰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਪੁੱਜ ਕੇ ਮਹਾਨ ਸਿੱਖ ਰਵਾਇਤਾਂ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਰਹਿਤ ਮਰਿਆਦਾ ਦਾ ਘੋਰ ਅਪਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਉਪਰੋਕਤ ਦੋਸ਼ਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਉਸਨੂੰ ਸਿੱਖ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ ਖ਼ਾਲਸਾਈ ਮਰਿਆਦਾ ਅਨੁਸਾਰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਵੱਲੋਂ ਤਨਖ਼ਾਹੀਆਂ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਰਬ ਸੰਸਾਰ ਦੀਆਂ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤਕ ਜ਼ੈਲ ਸਿੰਘ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਖੁੱਦ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋ ਕੇ ਭੁੱਲ ਬਖ਼ਸ਼ਵਾ ਕੇ ਤਨਖ਼ਾਹ ਨਹੀਂ ਲਵਾ ਲੈਂਦਾ, ਉਦੋਂ ਤਕ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਇਸ ਨਾਲ ਮਿਲਵਰਤਣ ਨਾ ਕਰੇ। ਜਿਹੜਾ ਸਿੱਖ ਉਪਰੋਕਤ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰੇਗਾ, ਉਸਦੇ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਵੀ ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਏਗੀ।

-/ਸਹੀ

(ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ)

ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਗਿਆਨੀ ਜ਼ੈਲ ਸਿੰਘ ਦਾ ਸਪੱਸ਼ਟੀਕਰਨ

ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਸਕੱਤਰ ਸ: ਰਵੇਲ ਸਿੰਘ ਐਡਵੋਕੇਟ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਆਏ ਤੇ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੂੰ ਮਿਲੇ। ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਗਿਆਨੀ ਜ਼ੈਲ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਜੁਬਾਨੀ ਸਪੱਸ਼ਟੀਕਰਨ ਦੇਣ ਲੱਗੇ। ਅਸੀਂ ਕਿਹਾ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ, ਤੁਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਪਾਸੋਂ ਲਿਖਤੀ ਸਪੱਸ਼ਟੀਕਰਨ ਲੈ ਕੇ ਆਓ। ਫਿਰ ਉਸ ਉਪਰ ਵਿਚਾਰ ਕਰਾਂਗੇ।

25-9-84 ਨੂੰ ਸ: ਰਵੇਲ ਸਿੰਘ ਗਿਆਨੀ ਜ਼ੈਲ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਲਿਖਤੀ ਸਪੱਸ਼ਟੀਕਰਨ ਲੈ ਕੇ ਪੰਜ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬਾਨ ਪਾਸ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਏ। ਸਪੱਸ਼ਟੀਕਰਨ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:

ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਗਿਆਨੀ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀਓ,

ਜੱਥੇਦਾਰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖ਼ਾਲਸਾ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫ਼ਤਹਿ॥

ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਦਸਤਖ਼ਤਾਂ ਹੇਠਾਂ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਦੀ ਕਾਪੀ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲ ਗਈ ਹੈ। ਉਸ ਸੰਬੰਧੀ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪੂਰਨ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਬਾਤਚੀਤ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਤੁਹਾਡੇ ਖ਼ਾਸ ਨਿਕਟਵਰਤੀ ਵੀ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲੋੜੀਂਦੇ ਕਾਗਜ਼ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪੂਰੀ ਵਾਕਫ਼ੀਅਤ ਲੈ ਕੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਅਸਲੀਅਤ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਇਆ ਹੋਵੇਗਾ।

ਫਿਰ ਮੈਂ ਇਸ ਪੱਤਰ ਰਾਹੀਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਪ੍ਰਕਰਮਾ ਵਿੱਚ ਜੋੜੇ ਪਾ ਕੇ ਨਹੀਂ ਗਿਆ। ਛਤਰੀ ਲਾ ਕੇ ਜਾਣਾ ਵੀ ਗ਼ਲਤ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਸਟਾਫ਼ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਸਰਕਾਰੀ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਸਿਖ਼ਾਵਤ ਖਾਂ ਨੇ ਛੱਤਰੀ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਮੇਰੇ ਵੱਲ ਲਿਆਉਣੀ ਚਾਹੀ, ਜੋ ਮੈਂ ਤੁਰੰਤ ਬੰਦ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤੀ।

ਫੌਜ ਭੇਜਣ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰੱਖਦਾ

ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਆਪ ਨੂੰ ਵਾਕਫ਼ੀਅਤ ਹੈ, ਪਰ ਮੇਰੇ ਮਨ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਦਾ ਦੁਖਦਾਈ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ, ਮੇਰੀ ਤਕਰੀਰ ਹੈ, ਜੋ ਮੈਂ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੇ ਨਾਮ ਸੰਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ 17 ਜੂਨ, 1984 ਨੂੰ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਆਪ ਨੇ ਸੁਣ ਵੀ ਲਿਆ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਪੜ੍ਹ ਵੀ ਲਿਆ ਹੋਵੇਗਾ।

ਮੈਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਮੁਤਾਬਿਕ ਹਰ ਧਾਰਮਿਕ ਅਸਥਾਨ ਦਾ ਪੂਰਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ, ਜੋ ਸਰਬ ਉਤਮ ਧਾਰਮਿਕ ਅਸਥਾਨ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਅਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਮੇਰੇ ਲਈ ਅਟੁੱਟ ਹੈ।

-/ਸਹੀ

ਗਿਆਨੀ ਜ਼ੈਲ ਸਿੰਘ

ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਭਵਨ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ

ਫ਼ੈਸਲਾ

ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਵੱਲੋਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਗਿਆਨੀ ਜ਼ੈਲ ਸਿੰਘ ਵਿਰੁੱਧ 2 ਸਤੰਬਰ, 1984 ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਸੰਬੰਧੀ 24 ਸਤੰਬਰ 1984 ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦੂਤ ਸ: ਰਵੇਲ ਸਿੰਘ ਐਡਵੋਕੇਟ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਪਾਸ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਲਿਖਤੀ ਸਪੱਸ਼ਟੀਕਰਨ ਪੱਤਰ ਲੈ ਕੇ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਏ। ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬਾਨ ਵੱਲੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟੀਕਰਨ ਪੱਤਰ 'ਤੇ ਸੋਚ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਤੇ ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ ਹੋਰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਮੰਗੀ।

26 ਸਤੰਬਰ 1984 ਨੂੰ ਸ: ਰਵੇਲ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸ: ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨਿੱਜੀ ਸਕੱਤਰ ਗਿਆਨੀ ਜ਼ੈਲ ਸਿੰਘ, ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋ ਕੇ ਲੋੜੀਂਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ। ਯਾਤਰਾ ਸਮੇਂ ਲਈਆਂ ਗਈਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਰੀਕਾਰਡ ਵੀ ਵੇਖਿਆ।

ਪੁੱਜੇ ਸਪੱਸ਼ਟੀਕਰਨ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਨ ਉਪਰੰਤ ਫ਼ੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਪੁੱਜਾ ਸਪੱਸ਼ਟੀਕਰਨ ਤਸੱਲੀਬਖ਼ਸ਼ ਹੈ। ਹੁਣ ਕਿਸੇ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ।

-/ਸਹੀ

(ਪੰਜ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬਾਨ)

ਗੰਗੂ ਦੀ ਔਲਾਦ

ਭਾਰਤੀ ਫ਼ੌਜ ਵੱਲੋਂ 2 ਜੂਨ 1984 ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਘੇਰਾਬੰਦੀ ਉਪਰੰਤ ਯੁੱਧ-ਨੀਤੀ ਨੂੰ ਅਮਲੀ ਰੂਪ ਦੇਣ ਲਈ ਫ਼ੌਜ ਦੇ ਉੱਚ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੇ ਉੱਚ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਦੇ ਹੈੱਡ ਕੁਆਰਟਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਮੀਟਿੰਗ ਹੋਈ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਜਮਵਾਲ ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਸੀ। ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਸ: ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਬਰਾੜ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਸੀ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਕੰਪਲੈਕਸ ਦੀ ਘੇਰਾਬੰਦੀ ਕੁਝ ਦਿਨ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਰੱਖੀ ਜਾਵੇ, ਬਿਜਲੀ ਤੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਕੁਨੈਕਸ਼ਨ ਕੱਟ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਅਤੇ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪਰਿਕਰਮਾ ਅੰਦਰ ਰਾਸ਼ਨ ਨਾ ਜਾਣ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਸਾਥੀ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਭੁੱਖੇ ਤਿਹਾਏ ਬਹੁਤਾ ਚਿਰ ਰਿਹਾ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਜੇ ਉਹ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਆਉਣਗੇ ਤਾਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਸ਼ਹੀਦੀ ਪੁਰਬ ਮਨਾਉਣ ਆਏ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਅਤੇ ਧਰਮ-ਯੁੱਧ ਮੋਰਚੇ ਵਿੱਚ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀਆਂ ਦੇਣ ਆਏ ਅਕਾਲੀ ਵਰਕਰ ਤਾਂ ਕੰਪਲੈਕਸ ਵਿੱਚੋਂ ਬਾਹਰ ਆ ਜਾਣਗੇ। ਕੁਝ ਦਿਨ ਉਡੀਕ ਕਰਨ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਜੇ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਹਥਿਆਰ ਨਾ ਸੁੱਟੇ ਤਾਂ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਯੁੱਧ-ਨੀਤੀ ਅਪਨਾਉਣ ਕਾਰਨ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਜਾਨੀ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਵੇਗਾ। ਪਰ ਸੀ.ਆਈ.ਡੀ. ਦੇ ਐਸ.ਪੀ. ਪੰਡਤ ਹਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਸ ਸੁਝਾਅ ਦਾ ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਇਹ ਗੱਲ ਬੜੇ ਸਪਸ਼ਟ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਕਹਿ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਜੇ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ 24 ਘੰਟੇ ਦਾ ਵੀ ਹੋਰ ਸਮਾਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਭਰ ਵਿੱਚੋਂ ਸਿੱਖ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਪੁੱਜ ਜਾਣਗੇ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਫ਼ੌਜ ਲਈ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨੀ ਔਖੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਾਥੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਆਤਮ-ਸਮਰਪਣ ਨਹੀਂ ਕਰਨਗੇ। ਉਹ ਲੜ ਕੇ ਮਰਨ ਨੂੰ ਪਹਿਲ ਦੇਣਗੇ। ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਭੁਲੇਖੇ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿ ਸੰਤਾਂ ਕੋਲ ਅਸਲੇ ਦੀ ਘਾਟ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਉਹ ਬਹੁਤਾ ਚਿਰ ਨਹੀਂ ਟਿਕ ਸਕਣਗੇ। ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਤਾਂ ਲੜਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਉਪਰੰਤ ਹੀ ਪਤਾ ਲੱਗੇਗਾ, ਉਹ ਕੋਈ ਕੱਚੇ ਪੈਰੀਂ ਨਹੀਂ ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ।

ਪਰ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਸ: ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਬਰਾੜ ਅਤੇ ਫ਼ੌਜ ਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਹੈੱਡ ਕੁਆਰਟਰ ਦੇ ਇੰਨਚਾਰਜ ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਜਨਰਲ ਜਮਵਾਲ ਪੰਡਤ ਦੀ ਇਸ ਦਲੀਲ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਨਾ ਹੋਏ। ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਫ਼ੌਜ ਦਾ ਮੁਖੀ ਜਨਰਲ ਵੈਦਿਆ ਪੰਡਤ ਹਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਤਿੰਨ ਜੂਨ ਦੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਹੀ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ

ਸਾਹਿਬ ਕੰਪਲੈਕਸ 'ਤੇ ਜਦ ਹਮਲਾ ਕਰਨ ਦਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਸ: ਬਰਾੜ ਆਗਿਆ ਦੇਣ ਦੀ ਥਾਂ ਛੁੱਟੀ ਲੈ ਕੇ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਹੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੋਂ ਚਲੇ ਗਏ। ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਹੀ ਸਰਦਾਰ ਜੈ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ ਨੂੰ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਬਣਾ ਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਨੇ ਆਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਦਸਤਖਤ ਕਰਕੇ ਫ਼ੌਜ ਨੂੰ ਹਮਲਾ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇ ਦਿੱਤੀ।

ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਇਰਦ-ਗਿਰਦ ਫ਼ੌਜ ਅਤੇ ਜਨਰਲ ਸੁਬੇਗ ਸਿੰਘ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਜੁਝਾਰੂਆਂ ਵਿੱਚ ਚੱਲੀ 72 ਘੰਟਿਆਂ ਦੀ ਲੜਾਈ ਨੇ ਪੰਡਿਤ ਹਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਭਵਿੱਖਬਾਣੀ ਸੱਚ ਸਾਬਤ ਕਰ ਦਿੱਤੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਫ਼ੌਜ ਦਾ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਸਮਰਥਕਾਂ ਨਾਲੋਂ ਕਈ ਗੁਣਾ ਵੱਧ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ ਸੀ।

ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਤੋਂ 15 ਦਿਨ ਪਿੱਛੋਂ ਜਦ ਮੈਂ ਪੁਲਿਸ ਸਟੇਸ਼ਨ ਕੋਤਵਾਲੀ ਪੁੱਜਾ ਤਾਂ ਓਥੇ ਖੜੇ ਸੀ.ਆਈ.ਡੀ. ਦੇ ਡੀ.ਐਸ.ਪੀ. ਸਰਦਾਰ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ: “ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇਹ ਦੀ ਫ਼ੋਟੋ ਪੰਡਿਤ ਹਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਕੋਲ ਵੀ ਹੈ, ਪਰ ਉਹ ਫ਼ੋਟੋ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵਿਖਾਉਂਦਾ ਨਹੀਂ, ਤੂੰ ਉਸ ਕੋਲ ਜਾ ਕੇ ਦੇਖ ਲੈ, ਸ਼ਾਇਦ ਤੈਨੂੰ ਉਹ ਫ਼ੋਟੋ ਵਿਖਾ ਦੇਵੇ।”

ਸੀ.ਆਈ.ਡੀ. ਦਾ ਦਫ਼ਤਰ ਵੀ ਕੋਤਵਾਲੀ ਵਿੱਚ ਹੀ ਹੈ। ਪੰਡਿਤ ਹਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਦਫ਼ਤਰ ਵਿੱਚ ਬੈਠਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਮਿਲਣ ਵਾਸਤੇ ਜਦ ਚਿੱਟ ਭੇਜੀ ਤਾਂ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਹੀ ਉਸ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਅੰਦਰ ਬੁਲਾ ਲਿਆ।

ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਜਾਂਦਿਆਂ ਹੀ ਉਸ ਨੇ ਕੁਰਸੀ 'ਤੇ ਬੈਠਣ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ “ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਬਹੁਤ ਅਫ਼ਸੋਸ ਹੈ ਕਿ ਤੇਰਾ ਯਾਰ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ।” ਉਸ ਦੇ ਇਹ ਕਹਿਣ ਦਾ ਭਾਵ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਸਨ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ, “ਚਲੋ ਜੋ ਹੋਣਾ ਸੀ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਮੈਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਫ਼ੋਟੋ ਤਾਂ ਵਿਖਾ ਦਿਓ।” ਉਹ ਹੱਸ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਤੈਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਫ਼ੋਟੋ ਹੈ?” ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਪੰਡਿਤ ਜੀ, ਇਹ ਮੇਰਾ ਯਕੀਨ ਹੈ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਪਾਸ ਫ਼ੋਟੋ ਹੋ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਫ਼ੌਜੀ ਅਫ਼ਸਰ ਤੁਹਾਡੇ ਜਿੰਨਾ ਹੋਰ ਕਿਸੇ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰਦੇ।” ਉਹ ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਹੱਸ ਪਿਆ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਫ਼ੋਟੋ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵਿਖਾਉਂਦਾ ਨਹੀਂ ਹਾਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਾ ਤੇਰਾ ਯਾਰ ਸੀ ਇਸ ਲਈ ਤੈਨੂੰ ਫ਼ੋਟੋ ਵਿਖਾ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ, ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਗੱਲ ਨਾ ਕਰੀਂ।” ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਠੀਕ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਮੇਜ਼ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਰੱਖੀ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਫ਼ੋਟੋ ਕੱਢ ਕੇ ਵਗਾਹ ਕੇ ਮੇਰੇ ਵੱਲ ਮਾਰੀ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਇਹੋ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਾ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਬਿਪਤਾ ਵਿੱਚ ਪਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ।”

ਮੈਂ ਬੜੀ ਨੀਝ ਨਾਲ ਫ਼ੋਟੋ ਨੂੰ ਹੇਠਾਂ ਉੱਪਰ ਕਰਕੇ ਦੇਖਿਆ, ਫ਼ੋਟੋ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਹੀ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਦਾ ਸੱਜਾ ਹਿੱਸਾ ਗੋਲੀ ਲੱਗਣ ਕਾਰਨ ਉੱਡਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਮੈਂ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫ਼ੋਟੋ ਵੇਖਣ ਉਪਰੰਤ ਉੱਠ ਕੇ ਜਦ ਬਾਹਰ ਆਇਆ ਤਾਂ ਦੋਵੇਂ ਡੀ.ਐਸ.ਪੀ. ਓਥੇ ਖੜੇ ਹੀ ਗੱਲ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ, ਜਿੱਥੇ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਗਿਆ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ

ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, “ਇਉਂ ਜਾਪਦਾ ਹੈ, ਐਸ.ਪੀ. ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਤੈਨੂੰ ਫ਼ੋਟੋ ਵਿਖਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਇਹ ਗੱਲ ਤੇਰਾ ਚੇਹਰਾ ਦੱਸ ਰਿਹਾ ਹੈ।” ਮੈਂ ਕਿਹਾ, “ਹਾਂ ਫ਼ੋਟੋ ਤਾਂ ਵਿਖਾਈ ਹੈ ਪਰ ਉਹ ਫ਼ੋਟੋ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਹ ਕੌਣ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ? ਹਾਂ ਫ਼ੋਟੋ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਹੀ ਹੈ।” ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਮੈਂ ਓਥੋਂ ਤੁਰ ਆਇਆ। ਆਪਣੇ ਯਾਰਾਂ ਦੋਸਤਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਉਪਰੰਤ ਜਦ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਘਰ ਪੁੱਜਿਆ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਸੀ.ਆਈ.ਡੀ. ਦੇ ਬੰਦੇ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲਣ ਆਏ ਸਨ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ, “ਐਵੇਂ ਤੁਰੇ ਫਿਰਦੇ ਏਧਰ ਆਏ ਹੋਣਗੇ। ਮੈਥੋਂ ਉਹਨਾਂ ਕੀ ਲੈਣਾ ਹੈ?” ਸਵੇਰੇ ਜਦ ਮੈਂ ਉਠਿਆ ਹੀ ਸਾਂ ਤਾਂ ਸ: ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਸਬ-ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਸਾਡੇ ਘਰ ਦੇ ਬੂਹੇ ਅੱਗੇ ਖੜ੍ਹੇ ਸਨ। ਮੈਂ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਕਿਹਾ, “ਅਫ਼ਸਰੋ, ਅੰਦਰ ਲੰਘ ਆਓ। ਬਾਹਰ ਕਿਉਂ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ? ਕੋਈ ਚਾਹ ਪਾਣੀ ਪੀ ਲਉ।” ਉਹ ਹੱਸ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, “ਚਾਹ ਪਾਣੀ ਤਾਂ ਕੀ ਪੀਣਾ ਹੈ ਪਰ ਯਾਰ ਤੂੰ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਐਸ.ਪੀ. ਨੂੰ ਗਧੀਗੋੜ ਵਿੱਚ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਤੇਰੇ ਕੋਤਵਾਲੀ ਤੋਂ ਚਲੇ ਜਾਣ ਪਿਛੋਂ ਡੀ.ਐਸ.ਪੀ. ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਅੰਦਰ ਜਾ ਕੇ ਪੰਡਿਤ ਨੂੰ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਫ਼ੋਟੋ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਉਸਦੇ ਮੂੰਹ ਦੀਆਂ ਹਵਾਈਆਂ ਉੱਡ ਗਈਆਂ। ਉਹ ਸ਼ਸ਼ੋਪੰਜ ਵਿੱਚ ਪੈ ਗਿਆ ਅਤੇ ਫ਼ੋਟੋ ਦੀ ਇੱਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਤਸਦੀਕ ਕਰਨ ਲਈ ਡੀ.ਆਈ.ਜੀ. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰਬਚਨ ਜਗਤ ਨਾਲ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਗੱਲ ਕੀਤੀ। ਉਸਨੇ ਅਗੋਂ ਕਿਹਾ ਜੇ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਗੱਲ ਠੀਕ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਨਾਲੋਂ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਕੋਈ ਵੱਧ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾਣਦਾ। ਇਹ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਨੂੰ ਹੱਥਾਂ ਪੈਰਾਂ ਦੀ ਪੈ ਗਈ। ਤੁਹਾਡੇ ਘਰ ਟੈਲੀਫ਼ੋਨ ਨਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਪੰਡਿਤ ਨੂੰ ਰਾਤ ਬੜੀ ਔਖੀ ਲੰਘਾਉਣੀ ਪਈ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਡੀ.ਆਈ.ਜੀ. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰਬਚਨ ਜਗਤ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਲੱਭ ਕੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਾਓ। ਸੋ ਭਰਾ ਜੀ ਤਿਆਰ ਹੋ ਕੇ ਚੱਲੋ, ਤੁਹਾਡੀ ਗੱਲ ਜਗਤ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ ਕਰਵਾ ਦੇਂਦੇ ਹਾਂ।” ਮੈਂ ਕਿਹਾ, “ਤੁਸੀਂ ਜਾਓ, ਮੈਂ ਆਪੇ ਗੱਲ ਕਰ ਲਵਾਂਗਾ।”

ਮੈਂ ਜਦ ਤਿਆਰ ਹੋਣ ਉਪਰੰਤ ਸੁਲਤਾਨਵਿੰਡ ਪੁਲਿਸ ਚੌਕੀ ਵਿੱਚੋਂ ਜਾ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਜਗਤ ਨਾਲ ਥਾਣੇਦਾਰ ਨੂੰ ਗੱਲ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਹੀ ਉਸਨੇ ਟੈਲੀਫ਼ੋਨ ਘੁਮਾਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਸਨੂੰ ਵੀ ਇਹ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਗੁਰਬਚਨ ਜਗਤ ਮੇਰਾ ਦੋਸਤ ਹੈ। ਮੈਂ ਜਦ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਸ੍ਰੀ ਜਗਤ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਯਾਰ ਤੂੰ ਕੀ ਵਖ਼ਤ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਪੰਡਿਤ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਐਡੇ ਆਕੜੇ ਫਿਰਦੇ ਹਾਂ ਪਰ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਫ਼ੋਟੋ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸੱਚ ਦੱਸ, ਅਸਲੀ ਗੱਲ ਕੀ ਹੈ?” ਮੈਂ ਹੱਸ ਪਿਆ ਤੇ ਕਿਹਾ ਜਿਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪੰਡਿਤ ਹਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਫ਼ੋਟੋ ਵਿਖਾਈ ਸੀ, ਉਸੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਹੀ ਮੈਂ ਅਗੋਂ ਜਵਾਬ ਦੇ ਦਿੱਤਾ।

ਉਸ ਵੱਲੋਂ ਅਪਨਾਏ ਗਏ ਨਿਰਾਦਰ ਭਰੇ ਢੰਗ ਕਾਰਨ ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਗੁੱਸਾ ਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਫ਼ੋਟੋ ਤਾਂ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਹੈ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਪੰਡਿਤ ਨੂੰ ਗਧੀਗੋੜ ਵਿੱਚ ਪਾਉਣ ਲਈ ਉਸਦੇ ਦਫ਼ਤਰ ਵਿੱਚੋਂ ਬਾਹਰ ਆ ਕੇ ਓਥੇ ਖੜ੍ਹੇ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ

ਨੂੰ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਡੋਟੋ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਜਾ ਕੇ ਪੰਡਿਤ ਨੂੰ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ। ਜਗਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਤਾਂ ਰਾਤ ਸੁੱਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਨਾਲ਼ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਪਰੇਸ਼ਾਨੀ ਵਿੱਚ ਪਾਈ ਰੱਖਿਆ।

ਇਹ ਪੰਡਿਤ ਹਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਆਪਣੀਆਂ ਹਰਕਤਾਂ ਤੋਂ ਬਾਜ਼ ਫਿਰ ਵੀ ਨਾ ਆਇਆ ਅਤੇ ਏਸੇ ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਕਾਰਨ ਪੁਲਿਸ ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਪਿੱਛੋਂ ਵੀ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਕੰਪਲੈਕਸ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ੀ ਲੈਂਦੀ ਰਹੀ।

ਉਹਨਾਂ ਦਿਨਾਂ ਦੌਰਾਨ ਹੀ ਇੱਕ ਦਿਨ ਫਿਰ ਮੈਂ ਜਦ ਕੋਤਵਾਲੀ ਗਿਆ ਤਾਂ ਡੀ.ਐਸ.ਪੀ. ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਮਿਲ ਗਿਆ। ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਸੁਣਾ ਹਾਲ ਚਾਲ ਕੀ ਹੈ ? ਐਸ.ਪੀ. ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਣਾ ?” ਮੈਂ ਕਿਹਾ “ਹਾਲ ਚਾਲ ਤਾਂ ਠੀਕ ਹੈ। ਤੁਹਾਡਾ ਐਸ.ਪੀ. ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਪੁਲਿਸ ਭੇਜਣ ਲਈ ਹਰ ਵੇਲੇ ਜੁੱਤੀ ਲਾਹੀ ਰੱਖਦਾ ਹੈ।” ਦਫ਼ਾ ਕਰ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਬੰਦੇ ਨੂੰ, ਮੈਂ ਮਿਲ ਕੇ ਕੀ ਲੈਣਾ ਹੈ।” ਉਸ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਵੀ ਜਾਕੇ ਉਸਨੂੰ ਦੱਸ ਦਿੱਤੀ। ਮੈਂ ਅਜੇ ਬਾਹਰ ਹੀ ਖੜ੍ਹਾ ਸੀ ਕਿ ਪੰਡਿਤ ਆਪਣੇ ਦਫ਼ਤਰ ਵਿੱਚੋਂ ਉੱਠ ਕੇ ਬਾਹਰ ਆ ਗਿਆ। ਬਾਹਰ ਆ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਮਾਰਨ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਜਦ ਮੈਂ ਉਸ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਨਾ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਨਾਂਹ-ਨਾਂਹ ਕਰਦਿਆਂ ਡੀ.ਐਸ.ਪੀ. ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਮੈਨੂੰ ਬਦੇ-ਬਦੀ ਉਸਦੇ ਕੋਲ ਲੈ ਗਏ।

ਪੰਡਿਤ ਮੈਨੂੰ ਜੱਫੀ ਵਿੱਚ ਲੈ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਮੈਂ ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਕਹੇ ਓਥੇ ਜਾ ਕੇ ਸਹੁੰ ਖਾਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਾਂ, ਜੇ ਮੈਂ ਕਦੇ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਪੁਲਿਸ ਭੇਜੀ ਹੋਵੇ। ਤੂੰ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ਼ ਐਵੇਂ ਗੁੱਸੇ ਹੋਇਆ ਫਿਰਦਾ ਹੈਂ।” ਮੈਂ ਕਿਹਾ, “ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ਼ ਗੁੱਸੇ ਹੋ ਕੇ ਕੀ ਲੈਣਾ ਹੈ। ਪੰਡਤ ਜੀ, ਜਿੰਨੀ ਦੇਰ ਚੱਲਦੀ ਹੈ ਚਲਾਓ।”

ਇਸ ਮਿਲਣੀ ਦੇ ਕੁਝ ਦਿਨ ਪਿੱਛੋਂ ਹੀ ਖਾੜਕੂਆਂ ਨੇ ਉਸ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਪਰ ਇੱਕ ਗੱਲੀ ਚੱਲਣ ਉਪਰੰਤ ਸਟੇਨਗੰਨ ਹੀ ਖ਼ਰਾਬ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਪੰਡਿਤ ਬਚ ਕੇ ਨਿਕਲ ਗਿਆ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਡੀ.ਐਸ.ਪੀ. ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਮੇਰੇ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਹੀ ਕਰਾਇਆ ਹੈ। ਇਹੋ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਮੇਰਾ ਹਾਲ-ਚਾਲ ਪੁੱਛਣ ਵੀ ਨਹੀਂ ਆਇਆ।” ਪੰਡਿਤ ਨੇ ਇਹ ਹਮਲਾ ਹੋਣ ਪਿੱਛੋਂ ਡਰਦਿਆਂ ਦਫ਼ਤਰ ਆਉਣਾ ਹੀ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਤਬਾਦਲਾ ਕਰਾ ਕੇ ਪਟਿਆਲੇ ਚਲਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਪਿੱਛੋਂ ਉਸਦੀ ਮਨਹੂਸ ਸ਼ਕਲ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਦੇਖੀ। ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਸੇਵਾ ਮੁਕਤ ਹੋਣ ਪਿੱਛੋਂ ਉਹ ਹਿਮਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਸ਼ਿਮਲੇ ਨੇੜੇ ਕਿਤੇ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਜਦੋਂ ਭਾਟੀਆ ਰੋ ਪਿਆ

ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਪਿਛੋਂ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਪਾਤਰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਸ. ਦਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਉੱਪਰ ਵੀ ਨੈਸ਼ਨਲ ਸਕਿਊਰਟੀ ਐਕਟ (ਐਨ.ਐਸ.ਏ.) ਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ, ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸੂਹ ਮਿਲ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਉਹ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰੀ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਰੂਪੋਸ਼ ਹੋ ਗਏ। ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ ਦੇ ਸੰਪਾਦਕ ਪ੍ਰੇਮ ਭਾਟੀਆ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਖ਼ਤਮ ਕਰਕੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਬਠਿੰਡਾ ਦੇ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਤੁਰੰਤ ਸਰਕਾਰੀ ਮਕਾਨ ਵਾਪਸ ਲੈ ਲੈਣ ਲਈ ਪੱਤਰ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੇ ਉਹ ਮਕਾਨ ਅਜੇ ਛੱਡਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਪੁਲੀਸ ਸਰਦਾਰ ਦਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਧਰਮ ਪਤਨੀ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਤੀਰਥ ਕੌਰ ਅਤੇ ਦੋਹਾਂ ਬੇਟਿਆਂ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਲੈ ਗਈ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਕਾਰ ਵੀ ਕੁਰਕ ਕਰ ਲਈ।

ਸਰਦਾਰ ਦਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕੀਤਾ ਤੇ ਕਿਹਾ, “ਮੇਰੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਪੁਲੀਸ ਤੋਂ ਛੁਡਾਉਣ ਲਈ ਕੁਝ ਕਰੋ।”

ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਹੋਰ ਦੋ ਤਿੰਨ ਸੀਨੀਅਰ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਆਰ. ਐਲ. ਭਾਟੀਆ ਕੋਲ ਗਿਆ ਜੋ ਉਸ ਵੇਲੇ ਪੰਜਾਬ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਅਤੇ ਮਾਲ ਰੋਡ 'ਤੇ ਸਥਿਤ ਆਪਣੇ ਘਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਆਏ ਹੋਏ ਸਨ। ਸ੍ਰੀ ਭਾਟੀਆ ਦੇ ਵੀ ਸਰਦਾਰ ਦਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨਾਲ ਦੋਸਤਾਨਾ ਸੰਬੰਧ ਸਨ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਲਹਿਰ ਵਿੱਚ ਇਕੱਠੇ ਵਿਚਰਦੇ ਰਹੇ ਸਨ। ਹਾਲਾਤ ਨੇ ਪਲਟਾ ਖਾਧਾ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਭਾਟੀਆ ਕਾਂਗਰਸ ਵੱਲ ਚਲੇ ਗਏ ਅਤੇ ਸਰਦਾਰ ਦਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਸਿੱਖੀ ਵੱਲ ਮੁੜ ਆਇਆ। ਅਸਾਂ ਸ੍ਰੀ ਭਾਟੀਆ ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਦੱਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਹੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਆਈ.ਜੀ. ਸ: ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰ ਨੂੰ ਟੈਲੀਫ਼ੋਨ ਕਰਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਰਦਾਰ ਦਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪਤਨੀ ਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਫੜ ਲਿਆਏ ਹੋ। ਉਹ ਇੱਕ ਮੰਨਿਆ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਪੱਤਰਕਾਰ ਹੈ, ਕੋਈ ਕਾਤਲ, ਡਾਕੂ ਜਾਂ ਲੁਟੇਰਾ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜੇ ਲੱਭਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਫੜ ਲਵੇ, ਪਰ ਉਸ ਦੀ ਪਤਨੀ ਤੇ ਬੱਚੇ ਹੁਣੇ ਛੱਡ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਘਰ ਭੇਜ ਦਿਓ। ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਭਾਟੀਆ ਨੇ ਟੈਲੀਫ਼ੋਨ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਇਹ ਤਾਂ ਕੰਮ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਕੋਈ ਹੋਰ ਸੇਵਾ ਦੱਸੋ।

ਅਸੀਂ ਕਿਹਾ ਇਸੇ ਕੰਮ ਲਈ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਆਏ ਸਾਂ। ਇੰਨੀ ਦੇਰ ਨੂੰ ਚਾਹ ਆ ਗਈ ਅਤੇ ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ। ਸ੍ਰੀ ਭਾਟੀਆ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ

ਵਿੱਚ ਅੱਥਰੂ ਆ ਗਏ। ਬੜਾ ਗੰਭੀਰ ਹੋ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ : “ਇੱਕ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਾ ਹੀ ਅਜਿਹਾ ਇਕੱਲਾ ਆਗੂ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਗਿਆਨੀ ਜ਼ੈਲ ਸਿੰਘ ਤੇ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਅਕਾਲੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਮਰਵਾ ਦਿੱਤਾ। ਹੁਣ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਕਿਹੋ ਜਿਹੇ ਦਿਨ ਦੇਖਣੇ ਪੈਣਗੇ।”

ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਾ ਹੀ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਹੱਲ ਕਰ ਸਕਣ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਸੀ ਅਤੇ ਹੁਣ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਕਿਹੋ ਜਿਹੇ ਦਿਨ ਦੇਖਣੇ ਪੈਣਗੇ। ਸ੍ਰੀ ਭਾਟੀਆ ਦੀ ਇਹ ਕਹੀ ਹੋਈ ਗੱਲ ਬਿਲਕੁਲ ਸੱਚ ਸਾਬਤ ਹੋਈ। ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ 1992 ਤਕ ਸੰਤਾਪ ਭੋਗਣਾ ਪਿਆ। ਇਸ ਵਿਚਲੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਜਾਨਾਂ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਵਾਰਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਰ ਲੁੱਟੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਗਏ, ਧੀਆਂ ਭੈਣਾਂ ਦੀ ਇੱਜ਼ਤ ਵੀ ਰੁਲੀ।

ਕਨੂੰਨੀ ਸਲਾਹਕਾਰ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ

ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਹੋਇਆ ਅਜੇ ਮਹੀਨਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਇਆ ਕਿ ਇਕ ਦਿਨ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਇਕ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਲਾਹਕਾਰ ਦਾ ਮੈਨੂੰ ਟੈਲੀਫ਼ੋਨ ਆਇਆ। ਉਸ ਪੁੱਛਿਆ, “ਮਹਿਤੇ ਜਾਣਾ ਹੈ?”

ਮੈਂ ਕਿਹਾ ‘ਹਾਂ’। ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ, ਤੂੰ ਤਿਆਰ ਹੋ ਕੇ ਬੱਸ ਸਟੈਂਡ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਜਾ, ਮੈਂ ਕਾਰ ਲੈ ਕੇ ਪਹੁੰਚ ਰਿਹਾ ਹਾਂ।

ਮੈਂ ਛੇਤੀ-ਛੇਤੀ ਤਿਆਰ ਹੋ ਕੇ ਬੱਸ ਅੱਡੇ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ। ਉਹ ਵੀ ਕੁਝ ਮਿੰਟਾਂ ਪਿੱਛੋਂ ਆ ਗਿਆ। ਉਸ ਕੋਲ ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਵਾਲੀ ਨੀਲੀ ਕਾਰ ਸੀ, ਜੋ ਬੰਬਈ ਦੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਦਿੱਤੀ ਸੀ।

ਅਸੀਂ ਦੋਵੇਂ ਜਦੋਂ ਮਹਿਤੇ ਪੁੱਜੇ ਤਾਂ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੁਰਦਰਸ਼ਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿੱਚ ਸੁੰਨਸਾਨ ਪਈ ਹੋਈ ਸੀ। ਕੇਵਲ ਦੋ ਬਜ਼ੁਰਗ ਜਿਹੇ ਸੇਵਾਦਾਰ ਹੀ ਫਿਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਬਾਬਾ ਠਾਕੁਰ ਸਿੰਘ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛਿਆ। ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, “ਸਾਨੂੰ ਤਾਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ, ਤੁਸੀਂ ਮਹਿਤਾ ਚੌਂਕ ਵਿੱਚ ਚਲੇ ਜਾਓ, ਉਥੇ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕਲਸੀ ਦੀ ਬਿਜਲੀ ਦੇ ਸਾਮਾਨ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਹੈ, ਜੋ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਤੋਂ ਚੌਂਕ ਵੱਲ ਜਾ ਰਹੇ ਕੱਚੇ ਰਸਤੇ ‘ਤੇ ਪੱਕੀ ਸੜਕ ‘ਤੇ ਚੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਹੀ ਪਹਿਲਾਂ ਨੁੱਕਰ ‘ਤੇ ਹੈ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੋਵੇ।” ਅਸੀਂ ਜਦ ਉੱਥੇ ਗਏ ਤਾਂ ਕਲਸੀ ਸਾਨੂੰ ਦੁਕਾਨ ‘ਤੇ ਹੀ ਮਿਲ ਗਿਆ, ਜੋ ਅਕਸਰ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਪਾਸ ਆਉਂਦਾ-ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਜਾਣਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ, “ਸੇਵਾ ਦੱਸੋ।” ਅਸੀਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਮੰਗੀ। ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਹਰਗੋਬਿੰਦਪੁਰ ਵਾਲੀ ਸੜਕ ‘ਤੇ ਬਲਿਆਰ ਪਿੰਡ ਹੈ, ਬਾਬਾ ਜੀ ਉੱਥੇ ਭਾਈ ਚਮਕੌਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਡੇਰੇ ‘ਤੇ ਹਨ। ਕਲਸੀ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਡੇਰੇ ਦਾ ਰਸਤਾ ਵੀ ਸਮਝਾ ਦਿੱਤਾ।

ਅਸੀਂ ਲੱਭਦੇ ਲੱਭਦੇ ਜਦੋਂ ਇਕ ਟਿਊਬਵੈੱਲ ‘ਤੇ ਪਹੁੰਚੇ ਤਾਂ ਇਕ ਨੌਜਵਾਨ “ਸ੍ਰੀ ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ” ਦਾ ਪਾਠ ਮੰਜੇ ‘ਤੇ ਬੈਠਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਆਸ ਪਾਸ ਫਿਰ ਰਹੇ ਸਨ।

ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਾਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਜਿਹੇ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਪਾਠ ਹੌਲੀ ਕਰਨ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ। ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, “ਓਇ ਤੁਸੀਂ ਕਿਵੇਂ ਇੱਥੇ ਆ ਗਏ?” ਮੇਰਾ ਸਾਥੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਬਾਬਾ ਜੀ, ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਦੌਰਾਨ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕੀਤੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਨਾਭਾ, ਅਜਮੇਰ ਅਤੇ ਜੋਧਪੁਰ ਦੀਆਂ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ‘ਚ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਮੈਂ

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੈਰਵਾਈ ਲਈ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਮਹਿੰਦਰ ਵੀ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਦੋਵੇਂ ਆਏ ਹਾਂ। ਮੈਨੂੰ ਕੁਝ ਪੈਸਿਆਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।”

ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਹੱਸ ਪਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤੂੜੀ ਦੇ ਮੁਸਲ ਵਿੱਚ ਹੱਥ ਪਾ ਕੇ ਪੋਲੀਥੀਨ ਦਾ ਇਕ ਨੋਟਾਂ ਦਾ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਵੱਡਾ ਲਿਫ਼ਾਫ਼ਾ ਕੱਢਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਫੜਾ ਦਿੱਤਾ। ਕਨੂੰਨੀ ਸਲਾਹਕਾਰ ਮੇਰੇ ਵੱਲ ਵੇਖ ਕੇ ਮੁਸਕਰਾਇਆ ਅਤੇ ਲਿਫ਼ਾਫ਼ਾ ਝਾੜ ਕੇ ਆਪਣੇ ਬੈਗ ਵਿੱਚ ਪਾ ਲਿਆ। ਵਾਪਸ ਮੁੜਨ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਅਵਾਜ਼ ਮਾਰੀ ਅਤੇ ਕਿਹਾ, “ਉਏ ਸੰਤਾਂ ਬਾਰੇ ਤੇਰਾ ਕੀ ਖ਼ਿਆਲ ਹੈ?” ਮੈਂ ਕਿਹਾ, “ਬਾਬਾ ਜੀ, ਭੰਬਲਭੂਸਾ ਜਿਹਾ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਕੋਈ ਗੱਲ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ।” ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, “ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿਹੂੰ (ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਪਿਤਾ) ਤਾਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੰਤ ਠੀਕ ਠਾਕ ਬਚ ਕੇ ਨਿਕਲ ਗਏ ਹਨ, ਤੂੰ ਦੱਸ ਮੈਂ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਕੀ ਕਹਾਂ?” ਮੈਂ ਕਿਹਾ, “ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਕਹੋ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਕੋਈ ਪਤਾ ਨਹੀਂ, ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿਹੂੰ ਨੂੰ ਹੀ ਪਤਾ ਹੈ।” ਏਨਾ ਕਹਿ ਕੇ ਮੈਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਤੋਂ ਛੁੱਟੀ ਲਈ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਵਾਪਸ ਮੁੜ ਪਏ।

ਰਸਤੇ 'ਚ ਮੇਰਾ ਸਾਥੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਮਹਿੰਦਰ, ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਗੱਲ ਦਾ ਬੜਾ ਪਛਤਾਵਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ 3 ਜੂਨ ਨੂੰ ਸਵੇਰੇ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਗਿਆ? ਜੇ ਚਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਨੋਟ ਲੈ ਆਉਣੇ ਸਨ, ਅੱਗ ਲੱਗਣ ਕਾਰਨ ਐਵੇਂ ਹੀ ਸੜ ਗਏ।”

ਉਸ ਦੀ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਮੇਰੀ ਤਾਂ ਖਾਨਿਓ ਹੀ ਗਈ। ਸੋਚਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਇਸ ਦੀ ਸੋਚ ਕਿੰਨੀ ਘਟੀਆ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਅੱਤ ਦਰਜੇ ਦਾ ਲਾਲਚੀ ਨਿਕਲਿਆ। ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਢਹਿ ਗਿਆ, ਸੰਤ ਤੇ ਹੋਰ ਸਿੰਘ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਏ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਸਰੂਪ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਲਿਟਰੇਚਰ ਸੜ ਗਿਆ, ਪਰ ਇਸ ਨੂੰ ਇਹ ਗ਼ਮ ਖਾਈ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਪੈਸੇ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਸਕਿਆ। ਮੈਂ ਕੋਈ ਉੱਤਰ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ, ਖ਼ਾਮੋਸ਼ ਬੈਠਾ ਰਿਹਾ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਬੱਸ ਸਟੈਂਡ 'ਤੇ ਆ ਕੇ ਕਾਰ ਵਿੱਚੋਂ ਉੱਤਰ ਗਿਆ।

ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਪਿੱਛੋਂ ਭਾਈ ਮੋਹਕਮ ਸਿੰਘ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਆਉਣ ਦੀ ਸਾਰੀ ਕਹਾਣੀ ਦੱਸੀ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸ਼ਹੀਦ ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਵਾਲੀ ਕਾਰ ਕਨੂੰਨੀ ਸਲਾਹਕਾਰ ਕੋਲੋਂ ਲੈ ਆਓ, ਜੋ ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਰਵਿਸ ਲਈ ਵਰਕਸ਼ਾਪ 'ਤੇ ਗਈ ਹੋਈ ਸੀ ਅਤੇ ਤੁਹਾਡਾ ਕਨੂੰਨੀ ਸਲਾਹਕਾਰ ਲੈ ਆਇਆ ਹੈ। ਭਾਈ ਮੋਹਕਮ ਸਿੰਘ ਤੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਉਸ ਤੋਂ ਜਦ ਕਾਰ ਮੰਗੀ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ, “ਕਾਰ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਰਹਿਣ ਦਿਓ, 40 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਦੇ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ।” ਪਰ ਸਿੰਘ ਨਾ ਮੰਨੇ ਅਤੇ ਕਾਰ ਲੈ ਆਏ। ਇਹ ਗੱਲ ਮੈਨੂੰ ਭਾਈ ਮੋਹਕਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੱਸੀ।

ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਮੈਂ ਅੱਜ ਤੱਕ ਉਸ ਸ਼ਖ਼ਸ ਨੂੰ ਫ਼ਤਿਹ ਤਕ ਨਹੀਂ ਬੁਲਾਈ। ਉਸ ਦਾ ਅਸਲੀ ਰੂਪ ਮੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਚੁਕਾ ਸੀ। ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਵਾਪਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿੰਨੇ ਕੁ ਪੈਸੇ ਦਿੱਤੇ ਹੋਣਗੇ,

ਕਿਉਂਕਿ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਸਿੰਘ ਫੜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਉਹ ਉਸ ਦੀ ਪੈਰਵਾਈ ਲਈ ਪੈਸੇ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਸੰਤਾਂ ਪਾਸ ਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪੈਸੇ ਨੂੰ ਗਿਣ ਕੇ ਨਹੀਂ ਸਨ ਦਿੰਦੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚੋਲੇ ਦੀਆਂ 2 ਵੱਡੀਆਂ-ਵੱਡੀਆਂ ਜੇਬਾਂ ਸਨ ਜੋ ਹਰ ਵੇਲੇ 100-100 ਦੇ ਨੋਟਾਂ ਨਾਲ ਭਰੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਪੈਸੇ ਲੈਣ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਸੰਤ ਆਪਣੇ ਕਮਰੇ ਦਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਬੰਦ ਕਰ ਕੇ ਆਪਣੀ ਜੇਬ ਵਿੱਚੋਂ ਜਿੰਨੇ ਨੋਟ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਫੜਾ ਦਿੰਦੇ ਅਤੇ ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਉਹ ਬੱਸ ਨਾ ਕਹਿੰਦਾ, ਉਹ ਨੋਟ ਫੜਾਈ ਜਾਂਦੇ।

ਇਹ ਕੋਈ ਅੰਤਕਥਨੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਵੀ ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬਾਹਰ ਜਾਣਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਉਹ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਕੰਨ 'ਚ ਆ ਕੇ ਪੈਸਿਆਂ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦਾ ਤਾਂ ਸੰਤ ਆਪਣੀ ਜੇਬ ਉਸ ਵੱਲ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਅਤੇ ਕਹਿੰਦੇ 'ਹੱਥ ਪਾ ਕੇ ਕੱਢ ਲੈ।' ਉਹ ਪੈਸੇ ਕੱਢ ਕੇ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਰੱਖ ਕੇ ਜਦ ਬਾਕੀ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਜੇਬ 'ਚ ਪਾਉਣ ਲੱਗਦਾ ਤਾਂ ਉਹ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਮਨ੍ਹਾ ਕਰ ਦਿੰਦੇ "ਇਹ ਵੀ ਰੱਖ ਲੈ, ਫਿਰ ਕਿਤੇ ਕੰਮ ਆ ਜਾਣਗੇ।"

ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਤੋਂ 15 ਕੁ ਦਿਨ ਪਿੱਛੋਂ ਮੈਂ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਪਿੰਡ ਰੋਡੇ ਵੀ ਗਿਆ ਸਾਂ। ਸੜਕ 'ਤੇ ਫ਼ੌਜ ਦੇ ਨਾਕੇ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਮੈਨੂੰ ਬਾਘਾ ਪੁਰਾਣਾ ਤੋਂ ਸਿੱਧੇ ਕੱਚੇ ਰਸਤੇ 'ਤੇ ਪੈਦਲ ਹੀ ਜਾਣਾ ਪਿਆ। ਜੂਨ ਦੇ ਆਖ਼ਰੀ ਦਿਨ ਸਨ। ਗਰਮੀ ਕਾਰਨ ਮੇਰਾ ਬੁਰਾ ਹਾਲ ਹੋਇਆ। ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਘਰ ਪਿੰਡ ਤੋਂ 2 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੂਰ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਉੱਥੇ ਪੁੱਜ ਕੇ ਇਕ ਬਾਹਰ ਫਿਰ ਰਹੀ ਔਰਤ ਤੋਂ ਮੈਂ ਪੁੱਛਿਆ, "ਬਾਬਾ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕਿੱਥੇ ਹੈ? ਮੈਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੋਂ ਆਇਆ ਹਾਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਹੈ।" ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਵੱਡੀ ਸਾਰੀ ਹਵੇਲੀ ਦੀ ਇਕ ਨੁੱਕਰ ਵਿੱਚ ਲੈ ਗਈ, ਜਿੱਥੇ ਕਿੱਕਰ ਦੇ ਦਰੱਖਤ ਹੇਠ ਬਾਬਾ ਮੰਜੇ 'ਤੇ ਲੇਟਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਮੈਂ ਜਦ ਫ਼ਤਿਹ ਬੁਲਾਈ ਤਾਂ ਬਾਬਾ ਉੱਠ ਕੇ ਬੈਠ ਗਿਆ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, ਸਿੰਘਾ ਕਿੱਥੋਂ ਆਇਆ ਹੈ?" ਮੈਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ, ਮੈਂ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹਾਂ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੋਂ ਆਇਆ ਹਾਂ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਅਕਸਰ ਸੰਤਾਂ ਪਾਸ ਆਉਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਜਾਣਦੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੁੰਡੇ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਅਵਾਜ਼ ਮਾਰੀ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਸੰਤਾਂ ਬਾਰੇ ਤੇਰੇ ਕੀ ਵਿਚਾਰ ਹਨ?" ਮੈਂ ਕਿਹਾ, "ਇਹੋ ਜਾਣਨ ਵਾਸਤੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਆਇਆ ਹਾਂ। ਸਰਕਾਰੀ ਹਲਕੇ ਤਾਂ 7 ਜੂਨ ਤੋਂ ਹੀ ਰੋਲਾ ਪਾ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਸੰਤ ਫ਼ੌਜ ਦੇ ਘੇਰੇ 'ਚੋਂ ਬਚ ਕੇ ਨਿਕਲ ਗਏ ਹਨ। ਪਰ ਫ਼ੌਜ ਇਹ ਗੱਲ ਮੰਨਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਬਾਬਾ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, "ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਪਤਾ ਨਹੀ, ਪਰ ਸੂਬੇਦਾਰ ਹਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਵੀ ਇਹੋ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ, ਛੁੱਟੀ 'ਤੇ ਆਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।" ਪਾਣੀ ਲੈ ਕੇ ਆਇਆ ਨੌਜਵਾਨ ਬਾਬੇ ਦੇ ਕਹਿਣ 'ਤੇ ਮੁੜ ਗਿਆ। ਥੋੜ੍ਹੇ ਚਿਰ ਪਿੱਛੋਂ ਸੂਬੇਦਾਰ ਹਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਸਿਰ 'ਤੇ ਪਰਨਾ ਬੰਨ੍ਹਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਨੇੜੇ ਆਉਣ 'ਤੇ ਮੈਂ ਫ਼ਤਿਹ ਬੁਲਾਈ। ਉਹ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਹੀ ਬੈਠ ਗਿਆ। ਇੱਧਰ-ਉੱਧਰ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਮੈਂ ਸੰਤਾਂ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛਿਆ। ਸੂਬੇਦਾਰ ਦਾ ਬੇਟਾ ਤਰਲੋਚਨ

ਸਿੰਘ ਵੀ ਚਾਹ ਲੈ ਕੇ ਆ ਗਿਆ ਸੀ।

ਸੂਬੇਦਾਰ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਹ 6 ਜੂਨ ਨੂੰ ਜਲੰਧਰ ਛਾਉਣੀ 'ਚ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਰੇਡੀਓ ਤੋਂ ਇਹ ਖ਼ਬਰ ਸੁਣੀ ਕਿ ਸੰਤ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਉਹ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਛੁੱਟੀ ਲੈ ਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਪੁੱਜ ਗਿਆ, ਆਪਣੇ ਹਥਿਆਰ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਾ ਕੇ ਅਤੇ ਬਾਡੀਗਾਰਡ ਪੁਲਿਸ ਸਟੇਸ਼ਨ ਕੋਤਵਾਲੀ ਛੱਡ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਵੱਲ ਹੋ ਤੁਰਿਆ। ਚੌਕ ਘੰਟਾ ਘਰ ਵਾਲੀ ਡਿਓੜੀ 'ਚ 3 ਸਰੀਰ (ਲਾਸ਼ਾਂ) ਪਏ ਸਨ। ਮੈਂ ਸਰਸਰੀ ਜਿਹੀ ਨਜ਼ਰ ਮਾਰੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਚਲਿਆ ਗਿਆ। ਉਥੇ ਲਾਸ਼ਾਂ ਹੀ ਲਾਸ਼ਾਂ ਪਈਆਂ ਸਨ। ਸਰੋਵਰ ਵਿੱਚ ਵੀ ਲਾਸ਼ਾਂ ਤਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ, ਸਿੱਖ ਰੈਡਰੈੱਸ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਅਤੇ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਸੁਮੰਦਰੀ ਹਾਲ ਨੂੰ ਵੀ ਅੱਗ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਫ਼ੌਜੀ ਜੁੱਤੀਆਂ ਸਮੇਤ ਸਿਗਰਟਾਂ ਪੀਂਦੇ ਇੱਧਰ-ਉੱਧਰ ਫਿਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਮੈਂ ਸਾਰੇ ਕੰਪਲੈਕਸ ਦਾ ਚੱਕਰ ਲਾਇਆ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਘੰਟਾ ਘਰ ਪੁੱਜਾ ਤਾਂ ਜਨਰਲ ਵੈਦਿਆ, ਜਨਰਲ ਸੁੰਦਰਜੀ, ਜਨਰਲ ਦਿਆਲ, ਜਨਰਲ ਬਰਾੜ ਅਤੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਫ਼ੌਜੀ ਅਫ਼ਸਰ ਉੱਥੇ ਖੜੇ ਸਨ। ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਗੁੱਸਾ ਆਇਆ, ਪਰ ਕਰਦਾ ਕੀ ਆਪਣੀ ਸਟੇਨਗੰਨ ਤਾਂ ਕੋਤਵਾਲੀ ਛੱਡ ਆਇਆ ਸਾਂ। ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਉੱਥੇ ਖੜ੍ਹੇ ਸਾਰੇ ਫ਼ੌਜੀ ਅਫ਼ਸਰਾਂ ਨੂੰ ਢੇਰੀ ਕਰ ਦਿੰਦਾ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਨੂੰ ਮੇਰੀ ਸੇਵਾ ਮੰਜ਼ੂਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਮੈਂ ਉਦਾਸ ਜਿਹਾ ਹੋ ਕੇ ਵਾਪਸ ਮੁੜ ਆਇਆ। ਅਗਲੀ ਸਵੇਰ ਮਨ ਨੇ ਫਿਰ ਉਬਾਲਾ ਖਾਧਾ ਕਿ ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਸਰੀਰ ਤਾਂ ਅੰਤਿਮ ਸੰਸਕਾਰ ਵਾਸਤੇ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਫਿਰ ਆਪਣੇ ਕਮਾਂਡਰ ਤੋਂ ਛੁੱਟੀ ਲੈ ਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵੱਲ ਚੱਲ ਪਿਆ। ਜਦ ਦਰਿਆ ਬਿਆਸ ਦੇ ਪੁਲ 'ਤੇ ਪੁੱਜਾ ਤਾਂ ਫ਼ੌਜ ਨੇ ਆਵਾਜਾਈ ਲਈ ਰਸਤਾ ਬੰਦ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਕਾਰਨ ਪੁੱਛਣ 'ਤੇ ਫ਼ੌਜੀਆਂ ਨੇ ਦੱਸਿਆ, ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਗਿਆਨੀ ਜ਼ੈਲ ਸਿੰਘ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਆਏ ਹੋਏ ਹਨ ਇਸ ਲਈ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਅੱਗੇ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ। ਪਰ ਮੈਂ ਜ਼ਿਦ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਭਰਾ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਜਾ ਕੇ ਲਾਸ਼ ਲੈਣੀ ਹੈ। ਫ਼ੌਜੀ ਅੱਗੇ ਜਾਣ ਦੇਣ ਲਈ ਰਾਜ਼ੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋ ਰਹੇ। ਸਾਡੇ ਵਿੱਚ ਤਕਰਾਰ ਹੁੰਦਾ ਸੁਣ ਕੇ ਇਕ ਟੈਂਕ 'ਤੇ ਬੈਠੇ ਜਾਟ ਮੇਜਰ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਅਵਾਜ਼ ਮਾਰੀ, “ਓਇ ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਇਧਰ ਆਓ।” ਜਦ ਮੈਂ ਨੇੜੇ ਗਿਆ ਤਾਂ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜਾ ਕੇ ਕਿਆ ਕਰੋਗੇ? ਵੋਹ ਸੁਥਰਾ (ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਾ) ਤੋ ਦੌੜ ਗਿਆ ਹੈ, ਯੇਹ ਔਰ ਕਿਸੀ ਕੋ ਮਾਰ ਕਰ ਮੂਛੇ ਅਕੜਾ ਰਹੇ ਹੈਂ। ਜਾਓ ਵਾਪਸ ਜਾ ਕੇ ਅਰਾਮ ਕਰੋ।” ਮੇਜਰ ਦੀ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਮੈਂ ਵਾਪਸ ਪਰਤ ਆਇਆ। ਸੱਚ ਕੀ ਹੈ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦਾ। ਸੰਤ ਜੀ ਹੁਣ ਕਿਵੇਂ ਹਨ, ਕਿੱਥੇ ਹਨ, ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਵੀ ਕੋਈ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨਹੀਂ।”

ਦੋ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਰਲਕੇ ਇੰਦਰਾ ਸੋਧੀ

“ਅਸੀਂ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਜੋ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਹੁਣ ਕਰ ਲਵੋ।” ਬੋਲੇ ਸੋ ਨਿਹਾਲ ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਦਾ ਜੈਕਾਰਾ ਛੱਡਣ ਉਪਰੰਤ ਇਹ ਲਲਕਾਰਾ ਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸਤਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮਾਰਿਆ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਗੋਲੀ ਚੱਲਣ ਪਿੱਛੋਂ ਕਮਾਂਡੋਜ਼ ਸਮੇਤ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਅੰਗ-ਰੱਖਿਅਕ ਘੁਰਨਿਆਂ ਵਿੱਚ ਜਾ ਵੜੇ ਸਨ। ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਬੀਬੀ ਸੁਰਿੰਦਰ ਕੌਰ ਨੇ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਜੋ ਭਾਈ ਸਤਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮੰਗੋਤਰ ਸੀ ਅਤੇ ਇੰਦਰਾ ਕਤਲ ਕਾਂਡ ਪਿੱਛੋਂ ਉਹ ਸਤਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਤਿਹਾੜ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚ ਮਿਲਦੀ ਰਹੀ ਸੀ।

ਬੀਬੀ ਸੁਰਿੰਦਰ ਕੌਰ ਨੇ ਇੰਦਰਾ ਕਤਲ ਕਾਂਡ ਸੰਬੰਧੀ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣਾਉਂਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਭਾਈ ਸਤਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਪਿੱਛੋਂ ਭਾਈ ਕੇਹਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਸ਼ਾਮ ਵਕਤ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਰਕਾਬਗੰਜ ਸਾਹਿਬ, ਦਿੱਲੀ ਮੱਥਾ ਟੇਕਣ ਜਾਂਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਜਿੱਥੇ ਕਿ ਗਿਆਨੀ ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਮਸਕੀਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰੋਫ਼ਸਰ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਰਾਗੀ ਕਥਾ-ਕੀਰਤਨ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇੱਕ ਦਿਨ ਪ੍ਰੋ: ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵੈਰਾਗਮਈ ਕੀਰਤਨ ਕੀਤਾ ਜਿਸ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋ ਕੇ ਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਰੋਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਭਾਈ ਕੇਹਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦਿਲਾਸਾ ਦਿੰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ, “ਬੇਅੰਤ, ਰੋਇਆਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਬਣਨਾ, ਜੇ ਕੁਝ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਹੱਥੀਂ ਕਰੋ।” ਇਸ ਪਿੱਛੋਂ ਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਸਾਥ ਦੇਣ ਲਈ ਤਾਂ ਤਿਆਰ ਸੀ ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਪਰਵਰਿਸ਼ ਲਈ ਪੈਸਿਆਂ ਦੀ ਮੰਗ ਰੱਖ ਦਿੱਤੀ। ਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਭਾਈ ਕੇਹਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੈਸੇ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਹੈ ਨਹੀਂ, ਅਤੇ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਪੈਸੇ ਲਏ ਬਿਨਾਂ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਨੂੰ ਜੋਖਮ ਵਿੱਚ ਪਾਉਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਮੌਤ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਦਿਸ ਰਹੀ ਸੀ।

ਭਾਈ ਸਤਵੰਤ ਸਿੰਘ ਅੱਖੜ ਸੁਭਾਅ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਜਜ਼ਬਾਤੀ ਕਿਸਮ ਦਾ ਨੌਜਵਾਨ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਉਸ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਰਾਜ਼ ਸਾਂਝਾ ਕਰਨ ਲਈ ਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਗੱਲ ਤੋਰੀ ਤਾਂ ਭਾਈ ਸਤਵੰਤ ਸਿੰਘ ਹੱਸ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ “ਸਰਦਾਰ ਜੀ, ਜਿਹੜੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਤੁਸੀਂ ਕਰਦੇ ਹੋ, ਇਹਨਾਂ 'ਤੇ ਕੋਈ ਜੁਲਾਹਿਆ ਅਮਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਜੇ ਕਿਸੇ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਕੋਈ ਜੱਟ ਹੀ ਕਰੇਗਾ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਹਰ ਵੇਲੇ ਇਹ ਜੋਖਮ ਸਹੇੜਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਾਂ।” ਇਸ ਉਪਰੰਤ ਭਾਈ ਕੇਹਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਚਲੋ ਕੁਝ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ

ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਅਰਦਾਸ ਕਰ ਆਈਏ। ਛੇਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਸਾਡੇ ਅੰਗ ਸੰਗ ਸਹਾਈ ਹੋਣਗੇ। ਇਸ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਆਉਣ ਦਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਕਰ ਲਿਆ। ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਪਿੱਛੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਪੁੱਜ ਕੇ ਸਤਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਚਲੋ ਰਾਤ ਮੇਰੇ ਪਿੰਡ ਅਗਵਾਨ ਚੱਲਦੇ ਹਾਂ, ਸਵੇਰੇ ਆ ਕੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰਾਂਗੇ। ਪਰ ਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਕੇਹਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਠਹਿਰਨ ਨੂੰ ਹੀ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਸਤਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਪਿੱਛੋਂ ਹੋ ਕੇ ਸਵੇਰੇ ਵਾਪਸ ਪਰਤ ਆਵੇ। ਕਿਉਂਕਿ ਸਵੇਰੇ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਅਰਦਾਸ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਫਿਰ ਦਿੱਲੀ ਪਰਤਣਾ ਹੈ। ਸਤਵੰਤ ਸਿੰਘ ਸਵੇਰੇ ਪਰਤ ਆਉਣ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਦੇ ਕੇ ਪਿੰਡ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਪਿੰਡ ਰਾਤ ਠਹਿਰਣ ਸਮੇਂ ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਜੇ ਆਗਿਆ ਦਿਓ ਤਾਂ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਮੰਗੋਤਰ ਨੂੰ ਮਿਲ ਆਵਾਂ, ਜੋ ਕਿ ਪਿੰਡ ਜੱਟਾਂ ਪੱਛੀਆਂ ਦੀ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ ਸੀ। ਬਾਪੂ ਮੰਨ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸਤਵੰਤ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਦੋਸਤ ਨੂੰ ਮੋਟਰ ਸਾਈਕਲ 'ਤੇ ਬਿਠਾ ਕੇ ਨਾਲ ਲੈ ਗਿਆ। ਓਥੇ ਆਪਣੇ ਕਿਸੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਉਹ ਸੁਰਿੰਦਰ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਆਇਆ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ। ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਬੁਲਾ ਲਿਆਓ। ਉਹ ਜਦੋਂ ਇਹ ਸੁਨੇਹਾ ਲੈ ਕੇ ਗਿਆ ਤਾਂ ਅੱਗੇ ਸੁਰਿੰਦਰ ਕੌਰ ਦਾ ਪਿਤਾ ਵਿਰਸਾ ਸਿੰਘ ਵੀ ਘਰ ਸੀ। ਉਹ ਸੁਨੇਹਾ ਲੈ ਕੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਨਾਲ ਸੁਰਿੰਦਰ ਕੌਰ ਨੂੰ ਭੇਜਣ ਦੀ ਥਾਂ ਆਪ ਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸਤਵੰਤ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਲੈ ਆਇਆ ਜਿੱਥੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸੁਰਿੰਦਰ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਲਈ ਆਨੇ-ਬਹਾਨੇ ਮੌਕਾ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਪਰ ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੇ ਬਗ਼ੈਰ ਹੀ ਸੰਗਾਊ ਸੁਭਾਅ ਦਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਸਤਵੰਤ ਸਿੰਘ ਵਾਪਸ ਪਰਤ ਆਇਆ। ਓਥੋਂ ਸਿੱਧੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ ਕੋਈ ਸਾਧਨ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਅਗਲੀ ਸਵੇਰ ਡੇਰਾ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਤੋਂ ਬੱਸ ਲੈ ਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਪੁੱਜਾ ਤਾਂ ਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਕੇਹਰ ਸਿੰਘ ਵਾਪਸ ਦਿੱਲੀ ਨੂੰ ਪਰਤ ਆਏ ਸਨ। ਉਹ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਜਦੋਂ ਦਿੱਲੀ ਪਹੁੰਚਿਆ ਤਾਂ ਬੇਵੰਤ ਸਿੰਘ ਹੱਸ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਹੁਣ ਦੱਸ ਤੂੰ ਜੁਲਾਹਿਆ ਹੈਂ ਜਾਂ ਮੈਂ ਜੁਲਾਹਿਆ ਹਾਂ?” ਸਤਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ, “ਸਰਦਾਰ ਜੀ, ਮੈਂ ਵੀ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰ ਆਇਆ ਹਾਂ, ਦੱਸੋ ਕਰਨਾ ਕੀ ਹੈ, ਮੈਂ ਬਿਲਕੁਲ ਤੁਹਾਡਾ ਸਾਥ ਦੇਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਾਂ।”

ਸੁਰਿੰਦਰ ਕੌਰ ਅਨੁਸਾਰ ਸਬ-ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਸ. ਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਨੂੰ ਲੈਣ ਲਈ ਕੋਠੀ ਅੰਦਰ ਚਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। 30 ਨਵੰਬਰ 1984 ਨੂੰ ਉਹ ਸਤਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਕੇ ਇੰਦਰਾ ਨੂੰ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਕੋਠੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਚਲਾ ਗਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਨੂੰ ਮਿਲਣ ਵਾਸਤੇ ਇੱਕ ਵਡਦ ਆਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਲਈ ਇੰਦਰਾ ਤਿਆਰ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਹ ਜਿਉਂ ਹੀ ਕੋਠੀ ਵਿੱਚੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲੀ, ਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਅਚਾਨਕ ਹੀ ਗੋਲੀਆਂ ਚਲਾਉਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਤਾਂ ਇੰਦਰਾ ਪਿੱਛੇ ਨੂੰ ਦੌੜੀ ਅਤੇ ਡਿੱਗ ਪਈ। ਸਤਵੰਤ ਮੋਰਚੇ ਵਿੱਚ ਖੜ੍ਹਾ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਹੀ ਸਟੇਨਗੰਨ ਦਾ ਬਰਸਟ ਮਾਰਿਆ ਤੇ ਇੰਦਰਾ ਢੇਰੀ ਹੋ ਗਈ। ਕੋਠੀ ਵਿੱਚ ਇੱਕਦਮ ਭਗਦੜ ਮੱਚ ਗਈ। ਕਮਾਂਡੋ ਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਗਾਰਡ

ਘੁਰਨਿਆਂ ਵਿੱਚ ਜਾ ਵੜੇ। ਸਤਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਓਥੋਂ ਬਚ ਕੇ ਨਿਕਲ ਸਕਦੇ ਸਨ ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਜੈਕਾਰਾ ਛੱਡਣ ਉਪਰੰਤ ਲਲਕਾਰਾ ਮਾਰਿਆ ਕਿ ਅਸੀਂ ਜੋ ਕਰਨਾ ਸੀ, ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਜੋ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਕਰ ਲਵੋ। ਇਹ ਕਹੇ ਜਾਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਕੋਈ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਧਿਕਾਰੀ ਜਾਂ ਕਮਾਂਡੋ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਆਉਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉੱਥੇ ਮੌਜੂਦ ਕਮਾਂਡੋ ਟ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਤੁਸੀਂ ਹਥਿਆਰ ਸੁੱਟ ਕੇ ਦਸ ਕਦਮ ਪਿੱਛੇ ਚਲੇ ਜਾਓ, ਫਿਰ ਅਸੀਂ ਆਵਾਂਗੇ। ਜਦ ਉਹ ਹਥਿਆਰ ਸੁੱਟ ਕੇ ਪਿੱਛੇ ਚਲੇ ਗਏ ਤਾਂ ਕਮਾਂਡੋ ਘੁਰਨਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲ ਆਏ ਤੇ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਘੇਰ ਕੇ ਕਮਾਂਡੋ ਟ ਦੇ ਦਫਤਰ ਵਿੱਚ ਲੈ ਗਏ। ਜਿੱਥੇ ਇੱਕ ਅਧਿਕਾਰੀ ਵੱਲੋਂ ਭੱਦੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਵਰਤੇ ਜਾਣ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਸਤਵੰਤ ਭੜਕ ਪਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਜਾ ਗਲੋਂ ਫੜਿਆ। ਉਸ ਨੂੰ ਛੁਡਾਉਣ ਲਈ ਜਦ ਹੋਰ ਕਮਾਂਡੋ ਗੋਲੀ ਚਲਾਉਣ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਤਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਜਾ ਜੱਫੀ ਪਾਈ। ਗੋਲੀਆਂ ਲੱਗਣ ਕਰਕੇ ਉਹ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਹੀ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸਤਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਜ਼ਖਮੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਚੁੱਕ ਕੇ ਪੁੱਛ-ਗਿੱਛ ਕੇਂਦਰ ਲੈ ਗਏ। ਸਤਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੀ ਮੰਗੋਤਰ ਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਫ਼ੈਸਲਾ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਇਹ ਯਕੀਨ ਹੋ ਜਾਵੇ ਕਿ ਇੰਦਰਾ ਮਰ ਗਈ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਆਤਮ-ਸਮਰਪਣ ਕਰ ਦੇਣਗੇ। ਸਟੇਨਗ੍ਰੀਨ ਦੇ ਬਰਸਟ ਉਪਰੰਤ ਇਹ ਯਕੀਨ ਹੋ ਗਿਆ, ਪਰ ਕੋਈ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਆ ਕੇ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਸਤਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਸਹੁਰੇ ਪਿੰਡ ਜਾਣ ਦਾ ਇਹੋ ਮਕਸਦ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਇਰਾਦੇ ਬਾਰੇ ਸੁਰਿੰਦਰ ਕੌਰ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਦੱਸੇ, ਪਰ ਅਜਿਹਾ ਨਾ ਕਰ ਸਕਿਆ। ਫਾਂਸੀ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਹੋ ਜਾਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਸੁਰਿੰਦਰ ਨੇ ਸਤਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨਾਲੋਂ ਮੰਗਣੀ ਤੋੜ ਕੇ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਾਉਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਫੋਟੋ ਨਾਲ ਹੀ ਲਾਂਵਾਂ-ਫੇਰੇ ਲੈ ਕੇ ਆਪਣੇ ਸੌਹਰੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਅਗਵਾਨ ਆ ਗਈ। ਉਹ ਸਤਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪਿਤਾ ਬਾਪੂ ਤਿਰਲੋਕ ਸਿੰਘ ਤੇ ਮਾਤਾ ਪਿਆਰ ਕੌਰ ਨਾਲ ਜਾ ਕੇ ਤਿਹਾੜ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚ ਸਤਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਮੁਲਾਕਾਤਾਂ ਕਰਦੀ ਰਹੀ। ਪਰ ਉਹ ਛੇਤੀ ਹੀ ਕੈਂਸਰ ਦੀ ਨਾ-ਮੁਰਾਦ ਬਿਮਾਰੀ ਦੇ ਘੇਰੇ ਵਿੱਚ ਆ ਗਈ ਭਾਈ ਸਤਵੰਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਭਾਈ ਕੇਹਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਫਾਂਸੀ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਹੀ ਪਰਲੋਕ ਸਿਧਾਰ ਗਈ। ਭਾਈ ਕੇਹਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਰੱਚਣ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਵਿੱਚ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ। ਇਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਜਨਵਰੀ 1989 ਵਿੱਚ ਫਾਂਸੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਗਈ।

ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਪਿੱਛੋਂ ਪਹਿਲਾ ਸਮਾਗਮ

ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਪਿੱਛੋਂ 31 ਅਕਤੂਬਰ 1984 ਨੂੰ ਹੀ ਭਾਈ ਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਭਾਈ ਸਤਵੰਤ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਨੂੰ ਸੋਧ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਹੋ ਕੇ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਅਤੇ ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਸਿੱਖ ਸਟੂਡੈਂਟ ਫ਼ੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਰੂਪੇਸ਼ ਵਿਚਰ ਰਹੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਇੰਦਰਾ ਦੇ ਕਾਤਲ ਦੋਹਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕਰਨ ਲਈ 26 ਜਨਵਰੀ 1985 ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਦੀਵਾਨ ਹਾਲ ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਸਮਾਗਮ ਕਰਨ ਦਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਕਰ ਲਿਆ। ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਬਾਬਾ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਸੰਤ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਲੌਗੋਵਾਲ ਦੀ ਅਕਾਲੀ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਵੱਲੋਂ ਗੋਡੇ ਟੇਕ ਦੇਣ ਅਤੇ ਰੂਪੇਸ਼ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਉਪਰੰਤ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਆ ਗਏ ਸਨ।

ਇਹ ਸਮਾਗਮ ਕਰਨ ਦਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਫ਼ੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਕਨਵੀਨਰ ਭਾਈ ਹਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕਾਹਲੌਂ, ਸਕੱਤਰ ਭਾਈ ਚਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਤਲਵੰਡੀ, ਭਾਈ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਹੋਠੀਆਂ ਅਤੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਸਿੰਘ ਬਾਬਾ ਜੀ ਪਾਸ ਗਏ। ਇਹਨਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਸਮਾਗਮ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਲਈ ਜਦੋਂ ਬਾਬੇ ਤੋਂ ਪੈਸਿਆਂ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਉਹ ਅੱਗੋਂ ਕਹਿਣ ਲਗੇ, “ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਸਮਾਗਮ ਕਰਨ ਦਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਪੈਸੇ ਲਵੋ।” ਹਾਲਾਂਕਿ ਬਾਬਾ ਜੀ ਪਾਸ ਉਦੋਂ ਤਕ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਲਈ ਸਹਾਇਤਾ ਦੇ ਨਾਂ ਹੇਠ ਲੱਖਾਂ ਰੁਪਏ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਸਨ।

ਇਸ ਘਟਨਾ ਤੋਂ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਮੈਂ ਜਦ ਫ਼ੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਦਫ਼ਤਰ ਵਿੱਚ ਗਿਆ ਤਾਂ ਭਾਈ ਚਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਚੰਨੀ ਨੇ ਬਾਬੇ ਵੱਲੋਂ ਹੋਏ ਇਨਕਾਰ ਸੰਬੰਧੀ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਤਾਂ ਪੈਸੇ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਪਰ ਰੂਪੇਸ਼ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਸਮਾਗਮ ਰੱਖ ਲਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਅਸੀਂ ਪਰੇਸ਼ਾਨੀ ਵਿੱਚ ਫਸੇ ਹੋਏ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ, “ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਹੋਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਅਜੇ ਤਕ ਫ਼ੈਡਰੇਸ਼ਨ ਨੇ ਕਦੇ ਵੀ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੇ ਨਾਂ ਹੇਠ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚੋਂ ਉਗਰਾਹੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਮੇਰਾ ਖ਼ਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਫ਼ੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਵਰਕਰ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਆਸਪਾਸ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਦੁਕਾਨਾਂ 'ਤੇ ਜਾਣ ਤਾਂ ਕੋਈ ਪੈਸੇ ਦੇਣੇ ਨਾਂਹ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ। ਜੇ ਤੁਹਾਡੇ ਪਾਸ ਫ਼ੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੀਆਂ ਰਸੀਦ ਬੁੱਕਾਂ ਹਨ ਤਾਂ ਵਰਕਰਾਂ ਦੇ ਚਾਰ ਗਰੁੱਪ ਬਣਾ ਕੇ ਇਸ ਮਕਸਦ ਲਈ ਭੇਜ ਦਿਓ। ਇੱਕ ਗਰੁੱਪ ਨਾਲ ਮੈਂ ਵੀ ਜਾਵਾਂਗਾ।” ਭਾਈ ਚਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪੁਰਾਣੇ ਰਿਕਾਰਡ ਦੀ ਫੋਲਾਫਾਲੀ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਉਸ ਵਿੱਚੋਂ ਰਸੀਦ ਬੁੱਕਾਂ ਲੱਭ ਪਈਆਂ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਹੀ ਉਗਰਾਹੀ ਦਾ ਕੰਮ ਸ਼ੁਰੂ

ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਦੁਪਹਿਰ ਤਕ 10 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਗਏ। ਇਸੇ ਸ਼ਾਮ ਹੀ ਭਾਈ ਮਨਬੀਰ ਸਿੰਘ ਚਹੇੜੂ (ਉਰਫ ਜਨਰਲ ਹਰੀ ਸਿੰਘ) ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਿੰਘ ਆ ਗਏ ਅਤੇ ਸਮਾਗਮ ਵਾਸਤੇ ਇੱਕ ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਦੇ ਗਏ। ਫ਼ੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਸਮਾਗਮ ਵਾਸਤੇ ਮਾਟੋ ਬਣਨੇ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਤਿਆਰੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ।

ਜਦੋਂ ਬਾਬੇ ਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਸਮਾਗਮ ਵਾਸਤੇ ਪੂਰੇ ਜ਼ੋਰ ਸ਼ੇਰ ਨਾਲ਼ ਤਿਆਰੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਨਿੱਜੀ ਸਹਾਇਕ ਭਾਈ ਅਮੋਲਕ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਫ਼ੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਦਫ਼ਤਰ ਭੇਜਿਆ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਫ਼ੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਆਗੂਆਂ ਨੂੰ ਕਹੋ ਕਿ ਮੇਰੇ ਪਾਸੋਂ ਆ ਕੇ ਜਿੰਨੇ ਪੈਸਿਆਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਲੈ ਜਾਣ। ਪਰ ਭਾਈ ਚਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਚੰਨੀ ਨੇ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਭਾਈ ਅਮੋਲਕ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਹੁਣ ਸਾਨੂੰ ਬਾਬੇ ਦੇ ਪੈਸਿਆਂ ਦੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਫ਼ੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਕਨਵੀਨਰ ਭਾਈ ਹਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕਾਹਲੌਂ ਅਤੇ ਭਾਈ ਚਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਮੈਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, “ਭਾਅ ਜੀ! ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਅਤੇ ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਜਾਣਦੇ ਨਹੀਂ ਹਾਂ। ਤੁਸੀਂ ਸਾਡੇ ਨਾਲ਼ ਚੱਲੋ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਮਾਗਮ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਦਾ ਸੱਦਾ ਦੇ ਆਈਏ।” ਮੈਂ ਕਿਹਾ, ‘ਠੀਕ ਹੈ।’

ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਮੈਂ, ਭਾਈ ਕਾਹਲੌਂ, ਭਾਈ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਹੋਠੀਆਂ ਅਤੇ ਭਾਈ ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਕਾਰ ਰਾਹੀਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੁਕਤਸਰ ਦੇ ਨੇੜੇ ਪਿੰਡ ਝੀਂਡਵਾਲਾ ਵਿਖੇ ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਗਏ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਮਾਤਾ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਪਤਨੀ ਬੀਬੀ ਹਰਮੀਤ ਕੌਰ ਨੂੰ ਸਮਾਗਮ ਬਾਰੇ ਦੱਸ ਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਆਉਣ ਦਾ ਸੱਦਾ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮਾਤਾ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, “ਤੁਸੀਂ ਓਥੇ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਮੈਂ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹਾਂ। ਵੱਡੇ ਸੰਤਾਂ (ਸੰਤ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ) ਦੇ ਸੇਵਕ ਚਾਰ ਫ਼ੌਜੀ ਅੰਬਾਲੇ ਤੋਂ ਆਏ ਸਨ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸ ਗਏ ਹਨ ਕਿ ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਠੀਕ ਠਾਕ ਹੈ।” ਇਸ ਮੌਕੇ ‘ਤੇ ਮਾਤਾ ਨੇ ਬੜੀ ਦਿਲਚਸਪ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣਾਈ, ਜੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ: “ਇੱਕ ਫ਼ੌਜੀ ਬੀਤੇ ਦਿਨੀਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਸਰਹੱਦ ‘ਤੇ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਫ਼ੌਜੀਆਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਫ਼ੌਜੀਆਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਰਹੱਦ ਪਾਰ ਕਰਕੇ ਉਹ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਵਾਲੀ ਤਾਰ ਦੇ ਨਾਲ਼-ਨਾਲ਼ ਤੁਰਿਆ ਜਾਹ, ਅੱਗੇ ਸੰਤ ਮਿਲ ਜਾਣਗੇ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਫ਼ੌਜੀ ਕਾਫ਼ੀ ਅੰਦਰ ਗਿਆ ਤਾਂ ਇੱਕ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚੋਂ ਰੋਸ਼ਨੀ ਆ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਨੇੜੇ ਜਾ ਕੇ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਅੰਦਰ ਸੰਤ ਇੱਕ ਮੰਜੇ ‘ਤੇ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਸਨ ਅਤੇ ਦੋ ਸਿੰਘ ਸਟੋਵ ‘ਤੇ ਲੰਗਰ ਤਿਆਰ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਸੰਤ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਕੇ ਪੁੱਛਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ‘ਫ਼ੌਜੀ, ਤੂੰ ਕਿਵੇਂ ਇੱਥੇ ਆ ਗਿਆ?’ ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ‘ਤੁਹਾਡੀ ਮਿਹਰ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਏਥੇ ਲੈ ਆਈ ਹੈ। ਬਾਬਾ ਜੀ, ਇਹ ਦੱਸੋ ਕਿ ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਦਾ ਕੀ ਹਾਲ ਹੈ?’ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ, “ਗੋਲੀ ਲੱਗਣ ਕਾਰਨ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਇੱਕ ਅੱਖ ਖ਼ਰਾਬ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਸਰੀਰ ‘ਤੇ ਵੀ ਕੁਝ ਜ਼ਖ਼ਮ ਆਏ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਲਾਹੌਰ ਵਿੱਚ ਇਲਾਜ

ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਦੱਸੋ ਮੈਂ ਕਿਵੇਂ ਮੰਨਾਂ ਕਿ ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਦੌਰਾਨ ਮੇਰਾ ਪੁੱਤ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਿਆ?”

ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਵਾਪਸ ਮੁੜਨ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਬੀਬੀ ਹਰਮੀਤ ਕੌਰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, “ਫਿਕਰ ਨਾ ਕਰੋ। ਵੀਰ ਜੀ, ਅਸੀਂ ਜ਼ਰੂਰ ਆਵਾਂਗੇ।” ਓਥੋਂ ਹੋ ਕੇ ਅਸੀਂ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਸਹੁਰੇ ਘਰ ਬਿਲਾਸਪੁਰ ਲਈ ਰਵਾਨਾ ਹੋ ਗਏ। ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਉਪਰੰਤ ਬਾਬਾ ਜੁਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸਿੰਘਣੀ ਬੀਬੀ ਪ੍ਰੀਤਮ ਕੌਰ ਨੂੰ ਬੱਚੇ ਲੈ ਕੇ ਰੋਡਿਆਂ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਪੇਕੇ ਚਲੀ ਜਾਣ ਲਈ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਪਿੰਡ ਬਿਲਾਸਪੁਰ, ਬਰਨਾਲੇ ਨੂੰ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਸੜਕ ਦੇ ਉੱਪਰ ਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਸਹੁਰਿਆਂ ਦਾ ਘਰ ਵੀ ਸੜਕ ਦੇ ਕੰਢੇ 'ਤੇ ਹੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਜਦ ਗਏ ਤਾਂ ਬੀਬੀ ਪ੍ਰੀਤਮ ਕੌਰ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਦੀ ਬੈਠਕ ਵਿੱਚ ਬਿਠਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ “ਪਹਿਲਾਂ ਜਲ ਪਾਣੀ ਛਕੋ। ਫਿਰ ਦੱਸਿਓ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿੱਤੇ ਹਨ।” ਅਸੀਂ ਸਮਾਗਮ ਸੰਬੰਧੀ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਜਦ ਦੱਸਿਆ ਅਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਆਉਣ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਬੀਬੀ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, “ਜੇ ਬਾਪੂ ਜੁਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਨਾ ਰੋਕਿਆ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਆਵਾਂਗੇ।” ਅਸੀਂ ਚਾਹ ਪਾਣੀ ਪੀ ਕੇ ਵਾਪਸ ਆ ਗਏ।

ਸਮਾਗਮ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਫ਼ੈਡਰੇਸ਼ਨ ਨੇ ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਲਿਆਉਣ ਵਾਸਤੇ ਗੱਡੀਆਂ ਭੇਜ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਗੱਡੀ ਵਾਪਸ ਆ ਗਈ ਪਰ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਲੈਣ ਗਈ ਗੱਡੀ ਖ਼ਾਲੀ ਹੀ ਮੁੜ ਆਈ। ਡਰਾਈਵਰ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਬਾਬਾ ਜੁਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਆਉਣ ਤੋਂ ਰੋਕ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਇਹ ਸੁਣ ਫ਼ੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਆਗੂ ਭੜਕ ਪਏ। ਭਾਈ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਹੋਠੀਆਂ ਨੇ ਜਾ ਕੇ ਬਾਬੇ ਨੂੰ ਗਾਲ਼ ਮੰਦਾ ਵੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸਿੰਘਣੀ ਤੇ ਬੱਚੇ ਨਾ ਆਏ ਤਾਂ ਸਮਾਗਮ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਬਾਬੇ ਨੇ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਹੀ ਆਪਣੀ ਕਾਰ ਭਾਈ ਅਮੋਲਕ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਦੇ ਕੇ ਬਿਲਾਸਪੁਰ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ। ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਉਹ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਨਾ ਆਇਆ, ਓਨਾ ਚਿਰ ਸਮਾਗਮ ਰਸਮੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੀ ਨਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਸਮਾਗਮ ਦੌਰਾਨ ਬਾਬੇ ਜੁਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਫਿਰ ਕੜੀ ਘੋਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਬੀਬੀ ਪ੍ਰੀਤਮ ਕੌਰ ਉਸ ਦੀ ਨੂੰਹ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਸਨਮਾਨਿਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਕਿਉਂਕਿ ਸਿਰੋਪੇ ਬਾਬੇ ਜੁਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਦਿਵਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਬਾਬੇ ਵੱਲੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਪੰਡਾਲ ਵਿੱਚ ਰੌਲਾ ਪੈ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸਟੇਜ ਸਕੱਤਰ ਭਾਈ ਮੋਹਕਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬਾਬਾ ਠਾਕੁਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਬੀਬੀ ਪ੍ਰੀਤਮ ਕੌਰ ਤੇ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸਿਰੋਪਾਓ ਦੇਣ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਬਾਬਾ ਠਾਕੁਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਹ ਰਸਮ ਅਦਾ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਬਾਬਾ ਦੀਪ ਸਿੰਘ ਮੈਡਲ, ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਨਵਾਬ ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਮੈਡਲ, ਬਾਬਾ ਠਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਬਾਬਾ ਨੌਧ ਸਿੰਘ ਮੈਡਲ, ਜਨਰਲ ਸੁਬੇਗ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸਰਦਾਰ ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਆਹਲੂਵਾਲੀਆ ਮੈਡਲ,

ਭਾਈ ਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਭਾਈ ਸੁੱਖਾ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸਤਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਭਾਈ ਮਹਿਤਾਬ ਸਿੰਘ ਮੈਡਲ ਦੇ ਕੇ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਇਸ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਉਪਰੰਤ ਬੁੱਢਾ ਦਲ ਦੇ ਨਿਹੰਗ ਮੁਖੀ ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਜਦੋਂ ਸਰਕਾਰੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਕਰਾਈ ਗਈ ਮੁਰੰਮਤ ਦੀ ਚਰਚਾ ਹੋਈ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਨੂੰ ਇਹ ਮੁਰੰਮਤ ਸਵੀਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਹੀ ਸ਼ਹੀਦ ਭਾਈ ਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਧਰਮ ਪਤਨੀ ਬੀਬੀ ਬਿਮਲ ਕੌਰ ਖਾਲਸਾ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਕੁਝ ਵਰਕਰਾਂ ਨੇ ਜਾ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਫਸੀਲ ਅਤੇ ਆਸ-ਪਾਸ ਦਾ ਜੰਗਲਾ ਤੋੜ ਦਿੱਤਾ।

ਛੇਤੀ ਹੀ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਜਥੇਦਾਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਟੋਹੜਾ ਵੀ ਜੇਲ੍ਹ ਤੋਂ ਰਿਹਾਅ ਹੋ ਕੇ ਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਜਦ ਉਹ ਮੱਥਾ ਟੇਕਣ ਲਈ ਗਿਆ ਤਾਂ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅੱਗੇ ਜਾ ਕੇ ਬੜੀ ਨੀਝ ਨਾਲ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ, “ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੀ ਖਿਆਲ ਹੈ?” ਉਹ ਇੱਕ ਦਮ ਬੋਲਿਆ “ਨਾਪਾਕ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਕਰਾਈ ਗਈ ਮੁਰੰਮਤ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜੋ ਸਮਾਂ ਆਉਣ 'ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਢਾਹ ਕੇ ਨਵੇਂ ਸਿਰਿਉਂ ਇਮਾਰਤ ਤਿਆਰ ਕਰਾਈ ਜਾਵੇਗੀ।” ਉਹੋ ਗੱਲ ਹੋਈ। 26 ਜਨਵਰੀ 1986 ਨੂੰ ਹੋਏ ਸਰਬੱਤ ਖਾਲਸੇ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਅਨੁਸਾਰ ਉਹ ਇਮਾਰਤ ਢਾਹ ਕੇ ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਰਾਹੀਂ ਨਵੀਂ ਇਮਾਰਤ ਉਸਾਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਜੋ ਕਿ ਇਸ ਵੇਲੇ ਸੁਸ਼ੋਭਿਤ ਹੈ।

ਰਾਜੀਵ-ਲੌਗੋਵਾਲ ਸਮਝੌਤਾ

23-24 ਜੁਲਾਈ 1985

ਸੰਤ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਲੌਗੋਵਾਲ ਅਤੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਨੇ 23-24 ਜੁਲਾਈ 1985 ਨੂੰ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸਮਝੌਤੇ ਉੱਤੇ ਦਸਤਖਤ ਕੀਤੇ—

1. **ਮਾਰੇ ਗਏ ਬੇਕਸੂਰ ਆਦਮੀਆਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਮੁਆਵਜ਼ਾ :**
ਅਗਸਤ 1982 ਦੇ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਰਵਾਈ ਵਿੱਚ ਮਾਰੇ ਗਏ ਬੇਕਸੂਰ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਐਕਸ-ਗ੍ਰੇਸੀਆ ਦੀ ਅਦਾਇਗੀ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਬਰਬਾਦ ਹੋਈ ਜਾਇਦਾਦ ਦੇ ਲਈ ਵੀ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਮਿਲੇਗਾ।
2. **ਫੌਜ ਵਿੱਚ ਭਰਤੀ :**
ਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸ਼ਹਿਰੀਆਂ ਨੂੰ ਫੌਜ ਵਿੱਚ ਭਰਤੀ ਹੋਣ ਦਾ ਹੱਕ ਹੈ ਅਤੇ ਚੋਣ ਦੇ ਲਈ ਇਕੋ ਹੀ ਕਸ਼ੋਟੀ (ਗੁਣ) ਹੋਵੇਗਾ।
3. **ਨਵੰਬਰ 84 ਵਿੱਚ ਹੋਈਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਪੜਤਾਲ :**
ਮਿਸਟਰ ਜਸਟਿਸ ਰੰਗਨਾਥ ਮਿਸ਼ਰਾ ਕਮਿਸ਼ਨ, ਜੋ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਨਵੰਬਰ ਦੰਗਿਆਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਪੜਤਾਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਦਾ ਕਾਰਜਕਾਲ ਵਧਾ ਕੇ, ਬੈਂਕਾਹੇ ਅਤੇ ਕਾਨਪੁਰ ਤਕ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।
4. **ਫੌਜ ਵਿੱਚੋਂ ਕੱਢੇ ਗਏ ਸੈਨਿਕਾਂ ਦਾ ਪੁਨਰਵਾਸ ਹੋਵੇਗਾ :**
ਫੌਜ ਵਿੱਚੋਂ ਕੱਢੇ ਗਏ ਫੌਜੀਆਂ ਨੂੰ ਬਹਾਲ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਲਾਭਕਾਰੀ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।
5. **ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਐਕਟ :**
ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਿੱਲ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਉੱਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਸਹਿਮਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸੰਬੰਧਿਤ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਸੰਬੰਧਿਤ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਸ ਮਕਸਦ ਦੇ ਲਈ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਵਿੱਚ ਕਾਨੂੰਨ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।
6. **ਬਾਕੀ ਰਹਿ ਗਏ ਮਸਲਿਆਂ ਦਾ ਨਿਪਟਾਰਾ :**
ਆਰਮਡ ਫੋਰਸਿਸ ਸਪੈਸ਼ਲ ਐਕਟ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਵਾਪਸ ਲਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਕਾਇਮ ਵਿਸ਼ੇਸ਼

ਅਦਾਲਤਾਂ ਸਿਰਫ਼ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਮੁਕੱਦਮਿਆਂ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਕਰਨਗੀਆਂ :
ੳ. ਦੇਸ਼ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਜੰਗ ਕਰਨਾ।

ਅ. ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਅਗਵਾ ਕਰਨਾ।

ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਆਮ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣਗੇ।
ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੋਈ ਤਾਂ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਦੇ ਇਸ ਹੀ ਸਮਾਗਮ ਵਿੱਚ ਇਸ ਮਕਸਦ
ਦੇ ਲਈ ਬਿੱਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

7. ਇਲਾਕਾਈ ਦਾਅਵੇ :

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦਾ ਕੈਪੀਟਲ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਇਲਾਕਾ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।
ਕੁਝ ਨਾਲ ਲੱਗਦੇ ਇਲਾਕੇ ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਹਿੰਦੀ ਜਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਖੇਤਰ ਦਾ
ਹਿੱਸਾ ਸਨ, ਯੂਨੀਅਨ ਟੈਰੀਟਰੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰ ਲਏ ਗਏ ਸਨ, ਉਹ
ਇਲਾਕਾ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਸੰਯੁਕਤ ਪੰਜਾਬ
ਰਾਜ ਦੇ ਜੋ ਇਲਾਕੇ ਯੂਨੀਅਨ ਟੈਰੀਟਰੀ ਵਿੱਚ ਮਿਲਾ ਲਏ ਗਏ ਸਨ, ਉਹ
ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣਗੇ ਅਤੇ ਹਿੰਦੀ ਖੇਤਰ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਹਰਿਆਣਾ
ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣਗੇ। ਪੂਰੀ ਦੀ ਪੂਰੀ ਸੁਖਨਾ ਝੀਲ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦਾ ਹਿੱਸਾ
ਬਣੀ ਰਹੇਗੀ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਜਾਵੇਗੀ।

ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦਾ ਹਮੇਸ਼ਾ ਵਿਚਾਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਵੀ
ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ, ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕੁਝ ਹਿੰਦੀ ਬੋਲਦੇ
ਇਲਾਕੇ ਹਰਿਆਣਾ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣਗੇ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਉਹਨਾਂ ਹਿੰਦੀ ਬੋਲਣ
ਵਾਲੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਇੱਕ ਕਮਿਸ਼ਨ ਕਾਇਮ
ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਇਕਾਈ ਮੰਨਦੇ ਹੋਏ ਅਤੇ ਨਾਲ ਲੱਗਦੇ ਹੋਣ ਅਤੇ ਭਾਸ਼ਾਈ ਹੋਣ
ਦੇ ਅਸੂਲ ਨੂੰ ਇਸ ਦਾ ਆਧਾਰ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਲਈ
ਆਪਣਾ ਫ਼ੈਸਲਾ 31 ਦਸੰਬਰ 1985 ਤਕ ਦੇਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ
ਇਹ ਫ਼ੈਸਲਾ ਦੋਵਾਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਲਈ ਮੰਨਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੋਵੇਗਾ। ਕਮਿਸ਼ਨ
ਦਾ ਕੰਮ ਇਸ ਪੱਖ ਤਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਰਹੇਗਾ ਅਤੇ ਹੱਦਬੰਦੀ ਦੇ ਆਮ
ਦਾਅਵਿਆਂ ਤੋਂ ਭਿੰਨ ਹੋਵੇਗਾ, ਜਿਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਫ਼ੈਸਲਾ ਇੱਕ ਵੱਖਰੇ ਕਮਿਸ਼ਨ
ਵੱਲੋਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਜਿਸ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਪੈਰਾ 7.4 ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।
ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦਾ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਤਬਾਦਲਾ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਬਦਲੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਖੇਤਰਾਂ
ਦਾ ਹਰਿਆਣਾ ਨੂੰ ਤਬਾਦਲਾ ਇੱਕੋ ਹੀ ਸਮੇਂ 26 ਜਨਵਰੀ 1986 ਨੂੰ
ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਮੌਜੂਦਾ ਪੰਜਾਬ ਹਰਿਆਣਾ ਹੱਦਾਂ ਨੂੰ ਫਿਰ ਤੋਂ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ
ਕੁਝ ਹੋਰ ਵੀ ਦਾਅਵੇ ਅਤੇ ਜਵਾਬੀ ਦਾਅਵੇ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ
ਮਸਲਿਆਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਦੇਣ ਲਈ ਸਰਕਾਰ
ਇੱਕ ਹੋਰ ਕਮਿਸ਼ਨ ਕਾਇਮ ਕਰੇਗੀ। ਇਹ ਫ਼ੈਸਲੇ ਵੀ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਇਕਾਈ

ਮੰਨਦੇ ਹੋਏ ਭਾਸ਼ਾਈ ਸਾਂਝ ਅਤੇ ਨਾਲ ਲੱਗੇ ਹੋਣ ਦੀ ਸ਼ਰਤ 'ਤੇ ਹੋਣਗੇ।

8. **ਕੇਂਦਰ-ਰਾਜ ਸੰਬੰਧ :**

ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਮਤਾ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਕੇਂਦਰ-ਰਾਜ ਸੰਬੰਧਾਂ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਨੂੰ ਇਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਾਡੇ ਏਕਾਕ੍ਰਿਤ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਫੈਡਰਲ ਲੱਛਣ ਉਜਾਗਰ ਹੋਣਗੇ ਅਤੇ ਇਸ ਮਤੇ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਏਕਤਾ ਅਤੇ ਅਖੰਡਤਾ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨ ਦੇ ਖਿਆਲ ਨਾਲ ਰਾਜਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਖੁਦ-ਮੁਖਤਿਆਰੀ ਦੇਣਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਡੀ ਕੌਮੀ ਏਕਤਾ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਅਨੇਕਤਾ ਵਿੱਚ ਏਕਤਾ ਹੈ।

9. **ਦਰਿਆਈ ਪਾਣੀਆਂ ਦਾ ਬਟਵਾਰਾ :**

ਪੰਜਾਬ, ਹਰਿਆਣਾ ਦੇ ਕਿਸਾਨ ਰਾਵੀ-ਬਿਆਸ ਸਿਸਟਮ ਨਾਲ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਓਨਾ ਪਾਣੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣਗੇ, ਜਿੰਨਾ ਉਹ 1 ਜੁਲਾਈ 1985 ਤੋਂ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਦੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਪਭੋਗੀ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਪਾਣੀ ਉੱਤੇ ਕੋਈ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਪਵੇਗਾ। ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਦੇ ਦਾਅਵੇ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਉਸ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਜਿਸ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੇਠਾਂ ਪੈਰਾ 9.2 ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਬਾਕੀ ਦੇ ਪਾਣੀਆਂ ਸੰਬੰਧੀ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਹਰਿਆਣਾ ਦੇ ਦਾਅਵਿਆਂ ਦਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਇੱਕ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਜਿਸਦਾ ਮੁਖੀ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦਾ ਜੱਜ ਹੋਵੇਗਾ। ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਆਪਣਾ ਫ਼ੈਸਲਾ 6 ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦੇਵੇਗਾ ਅਤੇ ਇਹ ਦੋਹਾਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਮੰਨਣਯੋਗ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਦੇ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਾਰੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਜਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਕਦਮ ਜਲਦੀ ਤੋਂ ਜਲਦੀ ਉਠਾਏ ਜਾਣਗੇ।

ਸਤਲੁਜ-ਜਮੁਨਾ ਲਿੰਕ ਨਹਿਰ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਜਾਰੀ ਰਹੇਗਾ। ਇਸ ਨਹਿਰ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ 15 ਅਗਸਤ 1986 ਤਕ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

10. **ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨ ਸੰਬੰਧੀ ਮੌਜੂਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਸਾਰੇ ਰਾਜਾਂ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਫਿਰ ਤੋਂ ਭੇਜੇ ਜਾਣਗੇ। (ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਸਾਰੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਲਿਖਣਗੇ)**

11. **ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਤਰੱਕੀ :**

ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਦੇ ਲਈ ਕੁਝ ਕਦਮ ਚੁੱਕੇ ਜਾਣਗੇ।

ਇਸ ਸਮਝੌਤੇ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਟਕਰਾਅ ਦਾ ਦੌਰ ਖਤਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮਿੱਤਰਤਾ, ਸਦਭਾਵਨਾ ਅਤੇ ਆਪਸੀ ਮਿਲਵਰਤਨ ਦਾ ਦੌਰ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਭਾਰਤ ਦੀ ਏਕਤਾ ਅਤੇ ਅਖੰਡਤਾ ਨੂੰ ਵਧਾਏਗਾ ਅਤੇ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰੇਗਾ।

*

ਲੰਡਾ ਸਾਧ

ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸੰਤ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਨਾਲ ਸਮਝੌਤਾ ਕਰਕੇ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਆਇਆ ਤਾਂ ਫ਼ੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਵਰਕਰਾਂ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਕਾਰ ਭੰਨ ਦਿੱਤੀ। ਪੁਲੀਸ ਨੇ ਬੜੀ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਨਾਲ ਉਸਨੂੰ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਸਮੁੰਦਰੀ ਹਾਲ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਅਤੇ ਮੁੱਖ ਗੇਟ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਨਾਲ ਆਏ ਇੱਕ ਅਕਾਲੀ ਆਗੂ ਸ਼ਸ਼ਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਦਫ਼ਤਰ ਵਿੱਚੋਂ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਾਬਾ ਅੱਟਲ ਰਾਏ ਜੀ ਵਾਲੇ ਪਾਸਿਓਂ ਦੌੜਨਾ ਪਿਆ। ਉਸ ਦੀ ਕਾਰ ਕੰਪਲੈਕਸ ਵਿੱਚੋਂ ਧੱਕ ਕੇ ਬਾਹਰ ਕੱਢੀ ਗਈ। ਫ਼ੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੀ ਉਸ ਵੇਲੇ ਅਗਵਾਈ ਸਕੱਤਰ ਭਾਈ ਚਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਚੰਨੀ ਤੇ ਬਾਬਾ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਵਰਕਰਾਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਸਕੱਤਰ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਖ਼ਾਲਸਾ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਬੜੇ ਜੋਸ਼ ਵਿੱਚ ਆਏ ਉਹ ਨਾਹਰੇ ਲਗਾ ਰਹੇ ਸਨ: “ਲੰਡੇ ਸਾਧ ਦਾ ਗਿਆ ਕੀ, ਨਾ ਉਸ ਦਾ ਪੁੱਤ ਨਾ ਕੋਈ ਧੀ, ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਰਵਾ ਦਿੱਤੇ ਜੀਅ”

ਉਹ ਸ਼ਾਮ ਤਕ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਸਮੁੰਦਰੀ ਹਾਲ ਅੱਗੇ ਨਾਹਰੇ ਲਗਾਉਂਦੇ ਰਹੇ ਅਤੇ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਦਫ਼ਤਰ ਦੀਆਂ ਮੇਜ਼ ਕੁਰਸੀਆਂ ਵੀ ਤੋੜ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਸੰਤ ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਨੂੰ ਰਾਤ ਵੇਲੇ ਪੁਲੀਸ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਓਥੋਂ ਨਿਕਲਣਾ ਪਿਆ। ਮੁੜ ਕੇ ਜਿਉਂਦੇ ਜੀਅ ਉਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਨਹੀਂ ਆਇਆ।

ਇਸ ਘਟਨਾ ਤੋਂ ਕੁਝ ਦਿਨ ਪਿੱਛੋਂ ਮੈਂ ਅਤੇ ਮੇਰਾ ਸਾਥੀ ਸ. ਜਸਪਾਲ ਸਿੰਘ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਕੰਪਲੈਕਸ ਵਿੱਚ ਬਾਬਾ ਜੁਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਮਿਲ ਕੇ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਦਫ਼ਤਰ ਵੱਲ ਗਏ ਤਾਂ ਓਥੇ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬ੍ਰਹਮਪੁਰਾ ਤੇ ਪ੍ਰੋਫ਼ੈਸਰ ਹਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ‘ਮਹਿਬੂਬ’ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਬੋੜੇ ਚਿਰ ਦੀ ਗੱਪ-ਸ਼ੱਪ ਉਪਰੰਤ ਅਸੀਂ ਵਾਪਸੀ ਲਈ ਚੱਲ ਪਏ। ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਸਰਾਂਅ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਬਾਹਰਲੇ ਗੇਟ ‘ਤੇ ਪੁੱਜੇ ਤਾਂ ਅੱਗੋਂ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦਾ ਸਕੱਤਰ ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਚੀਮਾ ਬਹੁਤ ਤੇਜ਼ ਤੁਰਿਆ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਉਸਨੂੰ ਰੋਕਿਆ ਤੇ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ “ਗੱਲ ਕੀ ਹੈ? ਏਨਾ ਘਬਰਾਇਆ ਹੋਇਆ ਕਿਉਂ ਹੈ?” ਉਹਨੇ ਚੀਕ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ “ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਗੋਲੀ ਮਾਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।” ਅਸੀਂ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਕੇ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ “ਕਿਹੜੇ ਬਾਬੇ ਨੂੰ?” ਉਹ ਬੜੀ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਨਾਲ ਸਿਰਫ਼ ਏਨਾ ਹੀ ਕਹਿ ਸਕਿਆ ਕਿ ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਨੂੰ। ਅਸੀਂ ਓਥੋਂ ਹੀ ਮੁੜ ਪਏ ਤੇ ਬਾਬਾ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਦਫ਼ਤਰ ਆ ਗਏ, ਜਿੱਥੇ ਬ੍ਰਹਮਪੁਰਾ ਅਤੇ ਮਹਿਬੂਬ ਅਜੇ ਵੀ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਅਸੀਂ ਕਿਹਾ “ਲੱਭੂ ਵੰਡੋ, ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਨੂੰ ਗੋਲੀ ਮਾਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।” ਬ੍ਰਹਮਪੁਰਾ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਪੁੱਠੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ

ਲੱਗ ਪਏ ਹੋ, ਮੈਂ ਚੱਲਿਆਂ। ਉਹ ਉੱਠ ਕੇ ਤੁਰ ਪਿਆ। ਪ੍ਰੋ: ਮਹਿਬੂਬ ਨੇ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਹੀ ਚੰਨੀ ਨੂੰ ਅਵਾਜ਼ ਮਾਰੀ ਅਤੇ ਚੰਨੀ ਨੇ ਲੱਛੂ ਲਿਆਉਣ ਵਾਸਤੇ ਸੇਵਾਦਾਰ ਨੂੰ 100 ਰੁਪਏ ਦਾ ਨੋਟ ਦਿੱਤਾ।

ਅਸੀਂ ਓਥੋਂ ਟੈਲੀਫੋਨ ਕਰਕੇ ਇਹ ਪਤਾ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸੰਗਰੂਰ ਨੇੜੇ ਕਸਬਾ ਸ਼ੇਰਪੁਰ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਜਲਸੇ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਨ ਲਈ ਸੰਤ ਲੌਗੋਵਾਲ ਪੁੱਜਿਆ ਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਅੱਗੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਕੇ ਸਟੇਜ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹਨ ਹੀ ਲੱਗਾ ਸੀ ਕਿ ਦੋ ਮੁੰਡੇ ਅੱਗੇ ਵਧੇ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਗੋਲੀ ਚਲਾ ਦਿੱਤੀ। ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਤਾਂ ਭੀੜ ਨੇ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਹੀ ਫੜ ਲਿਆ ਜਿਸ ਦਾ ਪਿਸਤੌਲ ਡਿੱਗ ਪਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਦੂਸਰਾ ਦੌੜ ਗਿਆ। ਲੌਗੋਵਾਲ ਨੂੰ ਦੋ ਗੋਲੀਆਂ ਲੱਗੀਆਂ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਹਾਲਤ ਚਿੰਤਾਜਨਕ ਹੈ।

ਅਸੀਂ ਲੱਛੂ ਖਾਂਦੇ ਖਾਂਦੇ ਬਾਬਾ ਜੁਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਚਲੇ ਗਏ ਅਤੇ ਬਾਬੇ ਨੂੰ ਇਹ ਖੁਸ਼ਖਬਰੀ ਸੁਣਾਈ। ਅਕਾਲੀ ਵਰਕਰ ਵਧਾਈ ਦੇਣ ਲਈ ਆਉਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ। ਸ਼ਾਮ ਪੈ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਬਾਬਾ ਜੁਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ “ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇੱਕ ਗੱਲ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਦੀ ਮੱਝ ਬਿਮਾਰ ਹੋ ਗਈ। ਗੁਆਂਢਣ ਕੰਧ ਦੇ ਉਤੋਂ ਦੀ ਬਾਰ ਬਾਰ ਪੁੱਛੇ ਕਿ ਭੈਣਾ, ਮੱਝ ਦਾ ਕੀ ਹਾਲ ਹੈ? ਅੱਗੋਂ ਉੱਤਰ ਮਿਲਿਆ ਬੀਬੀ, ਔਖੀ ਕਿਉਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਾ ਆਰਾਮ ਕਰ ਮੱਝ ਨਹੀਂ ਬਚਦੀ।” “ਸੋ ਤੁਸੀਂ ਜਾਓ, ਮੈਨੂੰ ਬੁੱਢੇ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਅਰਾਮ ਕਰਨ ਦਿਓ। ਇਹ ਸਾਧ ਹੁਣ ਨਹੀਂ ਬਚਦਾ।” ਠੀਕ ਇਹੋ ਹੋਇਆ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਦੋਵੇਂ ਦਫ਼ਤਰ ਪੁੱਜੇ ਤਾਂ ਟੈਲੀ ਪ੍ਰਿੰਟਰ 'ਤੇ ਇਹ ਖ਼ਬਰ ਆ ਚੁੱਕੀ ਸੀ ਕਿ ਲੌਗੋਵਾਲ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਨਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਨੌਜਵਾਨ ਪਕੜਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਗੋਲੀ ਚਲਾਉਣ ਉਪਰੰਤ ਪਿਸਤੌਲ ਡਿੱਗ ਪਿਆ ਸੀ, ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਫੜ ਲਿਆ। ਮਗਰੋਂ ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਇਹ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਕੋਈ ਹੋਰ ਨਹੀਂ, ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਦਾ ਸੇਵਾਦਾਰ ਸੀ, ਜੋ ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਲੰਗਰ ਛਕਾਉਂਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ।

ਇਹ ਘਟਨਾ 20 ਅਗਸਤ 1985 ਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਘਟਨਾ ਦੇ ਕੁਝ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਐਸੰਬਲੀ ਅਤੇ ਲੋਕ ਸਭਾ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਦਾ ਐਲਾਨ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਜੇ ਕਿਤੇ ਅਜਿਹਾ ਨਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਅਤੇ ਜਸਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਉਦੋਂ ਹੀ ਜੇਲ੍ਹ ਦੀ ਹਵਾ ਖਾਣੀ ਪੈ ਸਕਦੀ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਸਰਕਾਰ ਸਾਡੀ ਰਿਪੋਰਟਿੰਗ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਦੁਖੀ ਸੀ। ਚੋਣਾਂ ਉਪਰੰਤ ਸਰਦਾਰ ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਰਨਾਲਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਬਣ ਗਿਆ ਅਤੇ ਕੁਝ ਚਿਰ ਪਿਛੋਂ ਹੀ ਉਸ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨਾ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਮੇਰੀ ਅਤੇ ਜਸਪਾਲ ਦੀ ਸਾਡੇ ਮੁੱਖ ਦਫ਼ਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇ ਇਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੋਂ ਨਾ ਬਦਲਿਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਨਹੀਂ ਚੱਲਣ ਦੇਣਗੇ। ਜਸਪਾਲ ਨੂੰ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਨੇ ਦਿੱਲੀ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਯੂ.ਐਨ.ਆਈ. ਨਿਊਜ਼ ਏਜੰਸੀ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਜਿਸ ਦਾ ਮੁੱਖ ਦਫ਼ਤਰ ਦਿੱਲੀ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਪਰ ਅਕਾਲੀ ਪੱਤਰਿਕਾ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੋਂ ਬਦਲਣ ਤੋਂ ਸਾਫ਼ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

*

ਸ਼ਹੀਦੀ ਸਮਾਗਮ

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਦੀਵਾਨ ਹਾਲ ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਹੋਏ ਸ਼ਹੀਦੀ ਸਮਾਗਮ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਹੋਲੇ-ਮਹੱਲੇ 'ਤੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੀ ਕਾਨਫਰੰਸ ਰੋਕੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਹੋ ਕੇ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਅਤੇ ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਸਿੱਖ ਸਟੂਡੈਂਟਸ ਫ਼ੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੁਰਦਰਸ਼ਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਮਹਿਤਾ ਵਿਖੇ ਸ਼ਹੀਦੀ ਸਮਾਗਮ ਕਰਨ ਦਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਕਰ ਲਿਆ।

ਇਸ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਲਈ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਚੱਲ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਤੇ ਡਾਕਟਰ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਦਾ ਯਤਨ ਸੀ ਕਿ ਖ਼ਾਲਿਸਤਾਨ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ, ਪਰ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਦੇ ਭਰੋਸੇਯੋਗ ਸਾਥੀ ਸ. ਦਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਪੱਤਰਕਾਰ ਨੇ ਇਸ ਦੀ ਛਟ ਕੇ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕੀਤੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਖ਼ਾਲਿਸਤਾਨ ਦੇ ਐਲਾਨ ਨਾਲ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਪੇਚੀਦਗੀਆਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਦੇ ਸਨ। ਇਕ ਮੀਟਿੰਗ ਦੌਰਾਨ ਡਾਕਟਰ ਨਾਲ ਲੜ ਕੇ ਦਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਵਾਪਸ ਆਪਣੇ ਟਿਕਾਣੇ ਆ ਗਿਆ, ਪਰ ਟਕਸਾਲੀ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਨਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਫਿਰ ਮਹਿਤਾ ਲੈ ਗਏ।

ਜਦੋਂ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਨਵ-ਉਸਾਰੀ ਦਾ ਮਸਲਾ ਵਿਚਾਰ ਅਧੀਨ ਆਇਆ ਤਾਂ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਦੇ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਜੱਥੇਦਾਰ ਬਾਬਾ ਠਾਕੁਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਸ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਲੈਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਪਰ ਭਾਈ ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸ਼ਖੀਰਾ, ਜੋ ਬਾਬੇ ਦਾ ਭਰੋਸੇਯੋਗ ਸੇਵਕ ਸੀ, ਨੇ ਬਾਬੇ ਨੂੰ ਇਹ ਦਲੀਲ ਦੇ ਕੇ ਮਨਾ ਲਿਆ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰ ਇਮਾਰਤ ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਸਮੇਂ ਟਕਸਾਲ ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਕਾਰਨ ਹੀ ਨਸ਼ਟ ਹੋਈ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਟਕਸਾਲ ਦੀ ਇਹ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਬਣਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹੀ ਕਾਰ-ਸੇਵਾ ਰਾਹੀਂ ਨਵ-ਉਸਾਰੀ ਕਰੇ।

ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਬਾਬਾ ਠਾਕੁਰ ਸਿੰਘ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਸੀ, “ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਪੈਸੇ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਇਹ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਕਿਵੇਂ ਨਿਭਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ?” ਜਦੋਂ ਸਰਦਾਰ ਦਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਕਿ ਬਾਬਾ ਜੀ ਮਹਿਤਾ ਵਿਖੇ ਸ਼ਹੀਦੀ ਸਮਾਗਮ ਹੋ ਜਾਣ ਦਿਓ, ਪੈਸਿਆਂ ਦੀ ਕੋਈ ਕਮੀ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗੀ ਤਾਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਮੰਨ ਗਏ ਅਤੇ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਹੀ ਅਰਦਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ।

ਟਕਸਾਲ ਦੇ ਸੂਤਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਸ਼ਹੀਦੀ ਸਮਾਗਮ ਤੋਂ 2 ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਭਾਈ ਮਨਬੀਰ ਸਿੰਘ ਚਹੇੜੂ ਅਤੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਸਿੰਘ ਆੜ੍ਹਤੀਏ ਤੋਂ 5 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਉਧਾਰ ਲੈ ਕੇ ਆਏ ਸਨ। ਸਮਾਗਮ ਤੋਂ ਇਕ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸੰਗਤ ਆਉਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ

ਅਤੇ ਸਵੇਰ ਤਕ ਟਕਸਾਲ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਪੈਸਿਆਂ ਨਾਲ ਭਰ ਗਈਆਂ। ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਹਰ ਸ਼ਹੀਦ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਸਿਰੋਪਾਓ ਦੇ ਨਾਲ 1100/- ਰੁਪਏ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣਗੇ, ਪਰ ਰਾਤੋ ਰਾਤ 5 ਲੱਖ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਰੁਪਏ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਜਾਣ ਕਾਰਨ, ਇਹ ਰਕਮ 2100/- ਰੁਪਏ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ।

ਸਰਬੱਤ ਖਾਲਸਾ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ

ਸਮਾਗਮ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋ ਕੇ 26 ਜਨਵਰੀ 1986 ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਸਰਬੱਤ ਖਾਲਸਾ ਸਮਾਗਮ ਕਰਨ ਦਾ ਵੀ ਫੈਸਲਾ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖ ਕੇ ਪ੍ਰਕਰਮ ਵਿੱਚ 2 ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਵਾਲੇ ਕਮਰੇ 'ਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਅਰੰਭ ਕਰਨ ਅਤੇ ਅਖੰਡ ਪਾਠਾਂ ਦੀ ਲੜੀ ਲਗਾਤਾਰ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਜਿਸਦੇ ਭੋਗ 26 ਜਨਵਰੀ 1986 ਨੂੰ ਪਾਉਣ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਬਣਾ ਲਿਆ ਗਿਆ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਸਰਬੱਤ ਖਾਲਸਾ ਸਮਾਗਮ ਹੋਣਾ ਸੀ। ਮਿੱਥੇ ਸਮੇਂ ਅਨੁਸਾਰ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਅਰੰਭ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ, ਪਰ ਸਰਦਾਰ ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਰਨਾਲਾ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਾਲੀ ਸਰਕਾਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕੀਮਤ 'ਤੇ ਇਹ ਸਮਾਗਮ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ। 24 ਜਨਵਰੀ ਨੂੰ ਸ. ਬਰਨਾਲਾ ਦਾ ਸਪੁੱਤਰ ਸ. ਗਗਨਦੀਪ ਸਿੰਘ ਤੇ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਚੰਦੂਮਾਜਰਾ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਧਾੜ ਇਕੱਠੀ ਕਰਕੇ ਬੱਸਾਂ ਰਾਹੀਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਲੈ ਆਏ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਕਰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਪੁੱਜੇ, ਤਾਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਅਰੰਭ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਸੀ ਅਤੇ ਭਾਈ ਲੱਖਾ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰਧਾਨ ਪਾਠ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ, ਜਿਸ ਦੇ ਦਿਮਾਗ ਦੇ ਕੁਝ ਪੁਰਜ਼ੇ ਢਿੱਲੇ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ 'ਪ੍ਰਧਾਨ' ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਸਮਾਗਮ ਰੋਕਣ ਆਏ ਮਲਵਈਆਂ ਤੋਂ ਬੰਦੂਕਾਂ ਖੋਹ ਲਈਆਂ ਗਈਆਂ।

ਹੋਇਆ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਸ. ਗਗਨਦੀਪ ਸਿੰਘ ਤਾਂ ਸਰਕਟ ਹਾਊਸ ਜਾ ਕੇ ਬੈਠ ਗਿਆ। ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਚੰਦੂਮਾਜਰਾ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲਿਆਂਦੇ ਧਾੜਵੀਆਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਫਿਰ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਕਰਮਾਂ 'ਚ ਪੁੱਜ ਗਿਆ। ਜਿੱਥੇ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਸਾਹਿਬ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਉਸ ਪਾਸੇ ਸਿੱਧੀਆਂ ਗੋਲੀਆਂ ਚਲਾਉਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਤਾਂ ਕਿ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਭੰਗ ਹੋ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਉਸ ਥਾਂ 'ਤੇ ਅਕਾਲੀ ਵਰਕਰ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲੈਣ ਅਤੇ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਦੀ ਸਰਬੱਤ ਖਾਲਸਾ ਸਮਾਗਮ ਕਰਨ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਨੇਪਰੇ ਨਾ ਚੜ੍ਹ ਸਕੇ, ਪਰ ਭਾਈ ਲੱਖਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪੁਰਾਤਨ ਸਿੰਘਾਂ ਵਾਂਗ ਪੂਰੀ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਅਤੇ ਨਿਰਭੈਤਾ ਦਾ ਸਬੂਤ ਦਿੰਦਿਆਂ ਪਾਠ ਕਰਨਾ ਜਾਰੀ ਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਗੋਲੀਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਾ ਕੀਤੀ।

“ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਸਿੱਖ ਸਟੂਡੈਂਟਸ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ” ਦੇ ਵਰਕਰ ਇਹਨਾਂ ਧਾੜਵੀਆਂ 'ਤੇ ਟੁੱਟ ਪਏ ਅਤੇ ਖਾਲੀ ਹੱਥ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ 14 ਬੰਦੂਕਾਂ ਖੋਹ ਲਈਆਂ। ਜਿੱਧਰ

ਰਾਹ ਲੱਭਾ, ਮਲਵਈ ਉੱਧਰ ਹੀ ਭੱਜ ਗਏ। ਮੈਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਦਫ਼ਤਰ ਵਿੱਚ ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ ਸਾਂ ਕਿ ਪ੍ਰਕਰਮਾ 'ਚ ਗੋਲੀ ਚੱਲਣ ਦੀਆਂ ਅਵਾਜ਼ਾਂ ਆਉਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈਆਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉੱਠ ਕੇ ਉੱਧਰ ਤੁਰ ਪਿਆ। ਮੈਂ ਕਾਹਲੀ-ਕਾਹਲੀ ਕਦਮੀਂ ਚੱਲ ਕੇ ਪ੍ਰਕਰਮਾ ਵਿੱਚ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸਾਂ ਕਿ ਅੱਗੋਂ ਬਾਬਾ ਦੀਪ ਸਿੰਘ ਸ਼ਹੀਦ ਦੇ ਅਸਥਾਨ ਨੇੜੇ ਇਕ ਮਲਵਈ ਭੱਜਾ ਆਉਂਦਾ ਸੀ, ਉਸ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਕੇਵਲ ਕਾਰਤੂਸਾਂ ਵਾਲਾ ਬੈਲਾ ਹੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਪੁੱਛਿਆ, “ਬਾਈ ਬੰਦੂਕ ਕਿੱਥੇ ਹੈ?”

ਉਹ ਰੋਣ-ਹਾਕਾ ਹੋ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਉਹ ਤਾਂ ਸਾਲੇ ਮੁੰਡਿਆਂ ਨੇ ਖੋਹ ਲਈ।”

ਉਸ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਫ਼ੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦਾ ਇਕ ਵਰਕਰ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਦੋ 12 ਬੋਰ ਦੀਆਂ ਬੰਦੂਕਾਂ ਮੋਢਿਆਂ ਤੇ ਪਾਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਇਕ ਹੱਥ 'ਚ ਫੜੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਇਕ ਹੋਰ ਭੱਜੇ ਆਉਂਦੇ ਮਲਵਈ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ, “ਬਾਈ ਕਿਉਂ ਦੌੜਿਆ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ?” ਉਹ ਬੋਲਿਆ, “ਸਾਲੇ ਕਹਿੰਦੇ ਸੀ ਚਲੋ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਨਹਾਉਣ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਥੇ ਲਿਆ ਕੇ ਮਰਵਾ ਦੇਣ ਲੱਗੇ ਸੀ। ਮੁੰਡਿਆਂ ਨੇ ਸਾਰੀਆਂ ਬੰਦੂਕਾਂ ਖੋਹ ਲਈਆਂ, ਹੋਰਨਾਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਂ ਵੀ ਜਾਨ ਬਚਾਉਣ ਖ਼ਾਤਿਰ ਦੌੜਿਆ ਆ ਰਿਹਾ ਹਾਂ।”

ਉਸੇ ਸ਼ਾਮ ਗਗਨਦੀਪ ਤੇ ਚੰਦੂਮਾਜਰਾ ਆਪਣੀ ‘ਫ਼ੌਜ’ ਲੈ ਕੇ ਜਦ ਵਾਪਸ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ ਤਾਂ ਟਾਂਗਰੇ ਨੇੜੇ ਗੈਸ ਸਿਲੰਡਰਾਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਇਕ ਟਰੱਕ ਉਲਟ ਗਿਆ। ਅੱਗ ਲੱਗ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਗੈਸ ਸਿਲੰਡਰ ਫਟਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ। ਜਦੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਅਵਾਜ਼ ਆਉਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਵੀ ਹੋਰ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਘਟਨਾ ਸਥਾਨ ਵੱਲ ਚੱਲ ਪਿਆ। ਜਦੋਂ ਓਥੇ ਪਹੁੰਚੇ ਤਾਂ ਇਕ ਇਕ ਕਰਕੇ ਸਿਲੰਡਰ ਅਜੇ ਵੀ ਫਟੀ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਗਗਨਦੀਪ ਤੇ ਚੰਦੂਮਾਜਰੇ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਦੀਆਂ ਗੱਡੀਆਂ ਸੜਕ 'ਤੇ ਖੜ੍ਹੀਆਂ ਸਨ।

ਅਜੇ ਇਸ ਘਟਨਾ ਨੂੰ ਇਕ ਹਫ਼ਤਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਬੀਤਿਆ ਸੀ ਕਿ ਗਗਨਦੀਪ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕਾਰ ਹਾਦਸਾਗ੍ਰਸਤ ਹੋ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਉਸ ਦੀ ਲੱਤ ਟੁੱਟ ਗਈ। ਇਸ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਇਹ ਦੰਦ ਕਥਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਗਗਨਦੀਪ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਜੋ ਧਾੜਵੀਆਂ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਲੈ ਕੇ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਭੰਗ ਕਰਵਾਉਣ ਦੀ ਨੀਯਤ ਨਾਲ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਆਇਆ ਸੀ। ਇਹ ਕਰਤੂਤ ਮਿੰਨੀ ਬਰਨਾਲਾ ਦਾ ਅਜੇ ਵੀ ਪਿੱਛਾ ਨਹੀਂ ਛੱਡ ਰਹੀ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀਆਂ ਸੰਨ 2007 ਨੂੰ ਹੋਈਆਂ ਚੋਣਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਕ ਔਰਤ ਨੇ ਉਸ ਉੱਪਰ ਬਲਾਤਕਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਲਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਕੇਸ ਦਰਜ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰ ਕਰਕੇ ਜੇਲ੍ਹ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਚੋਣ ਹਾਰ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਪੰਜਾਬ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀ ਮੈਂਬਰੀ ਤੋਂ ਵੀ ਹੱਥ ਧੋਣੇ ਪੈ ਗਏ।

ਇੱਥੇ ਇਹ ਗੱਲ ਦੱਸਣ ਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਤੋਂ ਕੁਝ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਬਾਬਾ ਠਾਕੁਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੁਰਦਰਸ਼ਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਤੋਂ ਚਲੇ ਜਾਣ ਦੇ ਲਈ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਮੁੜ ਕੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਆਉਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਦੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਕਾਰਨ ਹੀ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ

ਜਾਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਸੀ। ਇਸ ਦਾ ਇਹ ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਮੁੜ ਕੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਆਉਣਾ। ਆਖਿਰਕਾਰ ਬਾਬਾ ਜੀ ਮੰਨ ਕੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਪਰਤ ਆਏ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦੇਖ-ਰੇਖ ਹੇਠ ਹੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਸਮਾਗਮ ਪਿੱਛੋਂ ਸਰਬੱਤ ਖ਼ਾਲਸਾ ਹੋਇਆ ਸੀ।

ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਜਥੇਦਾਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਟੌਹੜਾ 21 ਅਪ੍ਰੈਲ 1985 ਨੂੰ ਜੋਧਪੁਰ ਜੇਲ੍ਹ ਤੋਂ ਰਿਹਾਅ ਹੋਣ ਉਪਰੰਤ 22 ਅਪ੍ਰੈਲ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਜਦ ਆਏ, ਤਾਂ ਉਹ ਬੜੀ ਨੀਝ ਲਾ ਕੇ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਨਿਹੰਗ ਸੰਤਾਂ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਦੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਮੁਰੰਮਤ ਵੱਲ ਵੇਖ ਰਹੇ ਸਨ ਤਾਂ ਮੈਂ ਪੁੱਛਿਆ, “ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੀ ਵਿਚਾਰ ਹੈ?” ਜਥੇਦਾਰ ਟੌਹੜਾ ਇਕ-ਦਮ ਬੋਲਿਆ, “ਖ਼ਾਲਸਾ ਪੰਥ ਸਰਕਾਰੀ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਕਰਾਈ ਗਈ ਮੁਰੰਮਤ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ, ਯੋਗ ਸਮਾਂ ਆਉਣ 'ਤੇ ਨਵ-ਉਸਾਰੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।”

ਗਗਨਦੀਪ ਤੇ ਚੰਦੂਮਾਜਰੇ ਵੱਲੋਂ ਸਰਬੱਤ ਖ਼ਾਲਸਾ ਰੋਕਣ ਲਈ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਭੰਗ ਕਰਨ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸਫਲ ਹੋ ਜਾਣ ਉਪਰੰਤ ਜਦੋਂ ਇਹ ਯਕੀਨ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਸਰਬੱਤ ਖ਼ਾਲਸਾ ਤਾਂ ਹੋਵੇਗਾ ਹੀ ਅਤੇ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਹੀ ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਕਰੇਗੀ ਤਾਂ ਜਥੇਦਾਰ ਟੌਹੜਾ ਨੇ ਦੂਰ-ਅੰਦੇਸ਼ੀ ਤੋਂ ਕੰਮ ਲੈਂਦਿਆਂ ਇਹ ਐਲਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਠਾਕੁਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਪੰਜ ਕਾਰ-ਸੇਵਾ ਵਾਲੇ ਸੰਤ ਇਹ ਸੇਵਾ ਕਰਨਗੇ।

ਬਾਬਾ ਖੜਕ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਝਮੇਲੇ ਵਿੱਚ ਪੈਣੇ ਨਾਂਹ ਕਰ ਦੇਣ ਉਪਰੰਤ ਬਾਬਾ ਠਾਕੁਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਬਾਬਾ ਜਗਤਾਰ ਸਿੰਘ ਤਰਨਤਾਰਨ, (ਬਾਬਾ ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਵੀ ਨਾ ਮੰਨੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਥਾਂ) ਬਾਬਾ ਉੱਤਮ ਸਿੰਘ ਖਡੂਰ ਸਾਹਿਬ, ਬਾਬਾ ਦੀਵਾਨ ਸਿੰਘ ਛਾਬੜੀ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਕੁਲੀ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਨਾਂਵਾਂ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਸਰਬੱਤ ਖ਼ਾਲਸਾ

ਸਰਬੱਤ ਖ਼ਾਲਸਾ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਸੰਗਤਾਂ ਦਾ ਰਿਕਾਰਡ ਤੋੜ ਇੱਕਠ ਹੋਇਆ। ਹਰ ਪਾਸੇ ਨੀਲੀਆਂ ਅਤੇ ਪੀਲੀਆਂ ਦਸਤਾਰਾਂ ਹੀ ਦਿੱਸ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਪੰਜ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਕਰਦਿਆਂ ਭਾਈ ਮੋਹਕਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਰਦਾਰ ਦਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਗੁਰਮਤੇ ਪੜ੍ਹੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਛਪਾਈ ਵਗੈਰਾ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸ. ਗੁਰਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਬਾਹੀਆ ਨੇ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਪਹਿਲੇ ਗੁਰਮਤੇ ਰਾਹੀਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵੱਲੋਂ ਨਿਯੁਕਤ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਗਿਆਨੀ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਥਾਂ ਭਾਈ ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਰੋਡੇ ਨੂੰ ਜਥੇਦਾਰ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ, ਜੋ ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੀ ਸਾਗਰ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚ ਬੰਦ ਸਨ। ਇਸ ਲਈ ਭਾਈ ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਕਾਉਂਕੇ ਨੂੰ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਜਥੇਦਾਰ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ, ਜਥੇਦਾਰ ਹਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਮਹਾਲੋਂ ਦੀ ਥਾਂ ਭਾਈ ਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ

ਨੂੰ ਤਖ਼ਤ ਸ੍ਰੀ ਕੇਸਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ, ਭਾਈ ਲੱਖਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਥਾਂ ਭਾਈ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਤਖ਼ਤ ਸ੍ਰੀ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮੁੱਖ ਗ੍ਰੰਥੀ ਗਿਆਨੀ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਦੀ ਥਾਂ ਪੰਡਿਤ ਬਖਸ਼ੀਸ਼ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਗ੍ਰੰਥੀ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮੁੱਖ ਗ੍ਰੰਥੀ ਗਿਆਨੀ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਦੀ ਥਾਂ ਵੀ ਭਾਈ ਕਸ਼ਮੀਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਇਸ ਮਗਰੋਂ ਦੂਜੇ ਗੁਰਮਤੇ ਰਾਹੀਂ ਬਾਬਾ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਮਾਨੋਚਾਹਲ, ਭਾਈ ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਉਸਮਾਨਵਾਲਾ, ਭਾਈ ਵੱਸਣ ਸਿੰਘ ਜ਼ਫ਼ਰਵਾਲ, ਭਾਈ ਧੰਨਾ ਸਿੰਘ ਭਿਲਾਈ ਅਤੇ ਭਾਈ ਅਰੂੜ ਸਿੰਘ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਪੰਜ ਮੈਂਬਰੀ ਪੰਥਕ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਇਸ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ 101 ਮੈਂਬਰੀ ਸਲਾਹਕਾਰ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਐਲਾਨ ਵੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਕ ਹੋਰ ਗੁਰਮਤੇ ਰਾਹੀਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਵੀ ਭੰਗ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। (ਇਹ ਸੰਸਥਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਐਕਟ 1925 ਰਾਹੀਂ ਬਣਾਈ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ-ਖੇਤਰ ਹੇਠ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹਿਮਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਤੇ ਹਰਿਆਣਾ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵੀ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਐਕਟ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਬਿਨਾਂ ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਵੀ ਦਖ਼ਲ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੀ) ਜਿਥੇ ਸੰਗਤ ਵੱਲੋਂ ਹੋਰ ਗੁਰਮਤਿਆਂ ਦੀ ਸਲਾਘਾ ਕੀਤੀ ਗਈ, ਉਥੇ ਇਸ ਗੁਰਮਤੇ 'ਤੇ ਕਿੰਤੂ ਪ੍ਰੰਤੂ ਵੀ ਏਸੇ ਕਾਰਨ ਹੀ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਅਖ਼ੀਰੀ ਗੁਰਮਤੇ ਰਾਹੀਂ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਦੀ ਕਾਰ-ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਜੈਕਾਰਿਆਂ ਦੀ ਗੂੰਜ ਦੇ ਨਾਲ ਇਹ ਗੁਰਮਤਾ ਪਾਸ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ ਨੌਜਵਾਨ ਗੈਂਤੀਆਂ ਅਤੇ ਹਥੌੜੇ ਲੈ ਕੇ ਇਮਾਰਤ 'ਤੇ ਜਾ ਚੜ੍ਹੇ। ਸ਼ਾਮ ਤਕ ਇਮਾਰਤ ਦਾ ਕਾਫ਼ੀ ਹਿੱਸਾ ਤੋੜ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਕੇਵਲ 3 ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸਾਰੀ ਇਮਾਰਤ ਮਲੂਬੇ ਦੇ ਢੇਰ ਵਿੱਚ ਬਦਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਇਸ ਉਪਰੰਤ ਬਾਬਾ ਉੱਤਮ ਸਿੰਘ ਖਡੂਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਸੇਵਾਦਾਰ ਉਸ ਥੜ੍ਹੇ ਨੂੰ ਢਾਹੁਣ ਲਈ ਵੀ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਏ, ਜੋ ਮੀਰੀ ਪੀਰੀ ਦੇ ਮਾਲਕ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਹੱਥੀਂ ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਕਰਕੇ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾਇਆ ਸੀ। ਜਿਥੇ ਮਗਰੋਂ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕਾਰਜਕਾਲ ਦੌਰਾਨ ਇਮਾਰਤ ਉਸਾਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ।

ਜਦੋਂ ਇਸ ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਥੜ੍ਹੇ ਨੂੰ ਗਿਰਾਉਣ ਤੋਂ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਰੋਕਿਆ ਤਾਂ ਬਾਬਾ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਇੰਜੀਨੀਅਰ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਇਹ ਕਿਸੇ ਗੁਣੀਏ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਅਜੇ ਬਹਿਸ ਹੀ ਚੱਲ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਸਰਦਾਰ ਦਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਦੇ ਆਗੂ ਵੀ ਉਥੇ ਆ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਣੀਆਂ ਰੱਖੇ ਜਾਣ ਦਾ ਇਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮਹੱਤਵ ਹੈ, ਜੋ ਮੀਰੀ-ਪੀਰੀ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਥੜ੍ਹੇ ਉਪਰ ਬੈਠਿਆਂ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਤਾਂ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਅੰਦਰ ਬੈਠਿਆਂ ਇਹ ਥੜ੍ਹਾ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਭਗਤੀ ਅਤੇ ਇਹ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਬੈਠਣ ਵਾਲੇ ਹੁਕਮਰਾਨਾਂ ਨੂੰ

ਇਹ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਜੋ ਕੰਮ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਸ ਕੰਮ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਵੇਖ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਪਰ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਬੈਠਿਆਂ ਇਹ ਨਾ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਵੇ ਕਿ ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਤੋਂ ਵੀ ਕੋਈ ਵੱਡੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਭਾਵ ਧਰਮ ਅਧੀਨ ਰਾਜ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਪਰ ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਤਾਂ ਸ. ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਨੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਰਾਜਨੀਤੀ ਦੀ ਦੁਮੇਲ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜੇ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਦੇ ਸਿੰਘ ਮੌਕੇ ਸਿਰ ਜਾ ਕੇ ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਰੋਕਦੇ ਤਾਂ ਇਸ ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਯਾਦਗਾਰ ਦਾ ਹਸ਼ਰ ਵੀ ਸਰਹੰਦ ਦੀ ਦੀਵਾਰ ਅਤੇ ਚਮਕੌਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਠੰਢੇ ਬੁਰਜ ਵਾਲਾ ਹੋਣਾ ਸੀ, ਜਿੱਥੇ ਦਸਮ ਪਿਤਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਜੀ ਅਤੇ ਛੋਟੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਜ਼ੋਰਾਵਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਫਤਿਹ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਗੰਗੂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਵੱਲੋਂ ਫੜਾਏ ਜਾਣ ਉਪਰੰਤ ਕੈਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਸੂਬਾ ਸਰਹੰਦ ਦੀ ਈਨ ਨਾ ਮੰਨਣ ਕਾਰਨ ਦੋਹਾਂ ਛੋਟੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਨੀਂਹਾਂ ਵਿੱਚ ਚਿਣ ਕੇ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇਹ ਖ਼ਬਰ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਜੀ ਠੰਢੇ ਬੁਰਜ ਵਿੱਚ ਹੀ ਪਰਲੋਕ ਸਿਧਾਰ ਗਏ ਸਨ, ਜਿੱਥੇ ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਕਾਰ-ਸੇਵਾ ਵਾਲੇ ਬਾਬਿਆਂ ਨੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਉਸਾਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ, ਜਦ ਕਿ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ 'ਚ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਾਲ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਇਮਾਰਤਾਂ ਨੂੰ ਅਜੇ ਤਕ ਵੀ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਤੇ ਕਾਰ-ਸੇਵਾ ਵਾਲੇ ਬਾਬਿਆਂ ਨੇ ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਦੇ ਉਹ ਸਾਰੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਵੀ ਮਿਟਾ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਫ਼ੌਜੀ ਹਮਲੇ ਦੌਰਾਨ ਲੱਗੇ ਸਨ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਚਾਹੀਦਾ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਢੱਠੀ ਹੋਈ ਇਮਾਰਤ ਨੂੰ ਜਿਉਂ ਦਾ ਤਿਉਂ ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਦਾ ਫਰੇਮ ਲਾ ਕੇ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਹੋਰ ਇਮਾਰਤਾਂ ਤੇ ਜੋ ਗੋਲੀਆਂ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲੱਗੇ ਸਨ, ਵੀ ਸਾਂਭ ਲਏ ਜਾਂਦੇ ਤਾਂ ਕਿ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਇਮਾਰਤਾਂ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਹੀ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਹਕੂਮਤ ਨੇ ਕੀ ਕੀਤਾ ਸੀ।

ਚੌਂਕ ਘੰਟਾ ਘਰ ਵਾਲੇ ਪਾਸਿਓਂ ਡਿਓੜੀ ਦੀਆਂ ਪੌੜੀਆਂ ਉਤਰਦੇ ਸੱਜੇ ਹੱਥ ਮੁੜਦਿਆਂ ਹੀ ਬਰਾਂਡੇ ਵਿੱਚ ਸੰਗਮਰਮਰ ਉੱਤੇ ਅਜੇ ਵੀ ਖੂਨ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਾਫ਼ ਵਿਖਾਈ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਜਿੱਥੇ ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ 'ਚ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਏ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀਆਂ ਲਾਸ਼ਾਂ ਇਕੱਠੀਆਂ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਕਰਮਾ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਇਹ ਥਾਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਆਈ ਜਾਂ ਫਿਰ ਜਿੱਥੋਂ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਭੇਟ ਕਰਨ ਲਈ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਪਾਸੇ ਵਾਲੀ ਡਿਓੜੀ 'ਤੇ ਗੋਲੀਆਂ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਅਜੇ ਵੀ ਸਾਫ਼ ਵਿਖਾਈ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਅਜੇ ਤੱਕ ਰੰਗ ਰੋਗਨ ਤੋਂ ਸੱਖਣੀ ਹੀ ਹੈ।

ਗੱਲ ਲੰਬੀ ਹੁੰਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਇੱਥੇ ਹੀ ਰੋਕਦਿਆਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਵੱਲ ਆਉਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਾਰ-ਸੇਵਾ ਵਾਲੇ ਬਾਬਿਆਂ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਨਵ-ਉਸਾਰੀ ਲਈ 16 ਫ਼ਰਵਰੀ 1986 ਨੂੰ ਕਾਰ-ਸੇਵਾ ਅਰੰਭ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ।

ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਵੜਨ ਦੀ ਹਿੰਮਤ ਨਾ ਰਹਿ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਤੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਸਾਖੀ ਦੇ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਸਰਬਤ ਖ਼ਾਲਸਾ ਬੁਲਾਣਾ ਪਿਆ। ਟਕਸਾਲ ਦੇ ਗੁਰਮਤੇ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤੇ, ਪਰ ਇਹ ਫ਼ੈਸਲੇ ਕੇਵਲ ਕਾਗਜ਼ਾਂ ਤਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਰਹੇ।

ਕਾਰ-ਸੇਵਾ 9 ਅਪ੍ਰੈਲ 1988 ਤੱਕ ਨਿਰਵਿਘਨ ਚੱਲਦੀ ਰਹੀ, ਪਰ 9 ਨੂੰ ਸਾਕਾ ਕਾਲੀਗਰਜ (ਬਲੈਕ ਬੰਡਰ) ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਰੁਕ ਗਈ। ਫਿਰ ਕੁਝ ਚਿਰ ਪਿੱਛੋਂ ਟਕਸਾਲ ਦੇ ਸੇਵਕ ਭਾਈ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਹੋਠੀਆਂ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇਣ 'ਤੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਬਾਬਾ ਠਾਕੁਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੀ, ਤਾਂ ਬਾਬਾ ਉੱਤਮ ਸਿੰਘ ਵੀ ਇਸ ਤੋਂ ਕਿਨਾਰਾ ਕਰ ਗਏ। ਬਾਬਾ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਬਾਬਾ ਦੀਵਾਨ ਸਿੰਘ ਛਾਬੜੀ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੇ ਤਾਂ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਦਾ ਨੀਂਹ ਪੱਥਰ ਰੱਖਣ ਪਿੱਛੋਂ ਆਏ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਇਸ ਲਈ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਵਰਤਮਾਨ ਇਮਾਰਤ ਦੀ ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਬਾਬਾ ਠਾਕੁਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਦੇਖ-ਰੇਖ ਹੇਠ ਸਿਰੇ ਚੜ੍ਹੀ। ਇਸ ਉਪਰੰਤ ਪ੍ਰਬੰਧ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਦਖ਼ਲ-ਅੰਦਾਜ਼ੀ 'ਤੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਸੌਂਪ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ, ਜੋ ਨਵੇਂ ਜੱਥੇਦਾਰ ਬਣੇ ਸਨ।

ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦਾ ਐਲਾਨ

29 ਅਪ੍ਰੈਲ 1986 ਦਾ ਦਿਨ ਸੀ, ਸਵੇਰੇ 11 ਵਜੇ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਕਰਮਾਂ ਦੇ 47 ਨੰਬਰ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੈਸ ਕਾਨਫਰੰਸ ਰੱਖੀ ਗਈ ਸੀ। ਮੈਂ ਅਤੇ ਜਸਪਾਲ ਸਿੰਘ ਸਿੱਧੂ ਅੱਧਾ ਘੰਟਾ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਚਲੇ ਗਏ। ਅਸੀਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਾ ਕੇ ਇਹ ਜਾਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਾਂ ਕਿ ਅੱਜ ਕਿਹੜਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਐਲਾਨ ਹੋ ਜੋ ਪੰਥਕ ਕਮੇਟੀ ਅਤੇ ਖਾੜਕੂਆਂ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਬ੍ਰਹਮ ਬੂਟਾ ਮਾਰਕੀਟ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਆਰਟਿਸਟ ਸ. ਸਤਪਾਲ ਸਿੰਘ ਦਾਨਿਸ਼ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਅੱਗੇ ਸਕੂਟਰ ਰੱਖ ਕੇ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਕੰਪਲੈਕਸ ਦੇ ਮੁੱਖ ਦੁਆਰਾ ਰਾਹੀਂ ਅੰਦਰ ਦਾਖਲ ਹੋਏ ਤਾਂ ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਸਿੱਖ ਸਟੂਡੈਂਟਸ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਦਫਤਰ ਅਗੇ ਸ. ਮੁਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ, ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਹੋਠੀਆਂ, ਸ. ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ ਖਾਲਸਾ, ਸ. ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਕਾਹਲੋਂ ਤੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਨੌਜਵਾਨ ਮੂੰਹ ਲਮਕਾਈ ਉਦਾਸ ਖੜ੍ਹੇ ਸਨ। ਅਸੀਂ ਕੋਲ ਜਾ ਕੇ ਇਸ ਉਦਾਸੀ ਦਾ ਕਾਰਨ ਪੁੱਛਿਆ ਤਾਂ ਸ. ਮੁਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਅੱਜ ਸਾਡੇ ਆਗੂ ਬਹੁਤ ਗਲਤ ਕੰਮ ਕਰਨ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਹ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਇਹ ਐਲਾਨ ਰੋਕਣ ਲਈ ਸਾਡੀ ਮਦਦ ਕਰੋ। ਜੇ ਰੋਕ ਸਕਦੇ ਹੋ ਤੇ ਰੋਕੋ। ਸਾਡੀ ਤਾਂ ਕੋਈ ਸੁਣਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ।” ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ-ਕਰਦੇ ਅਸੀਂ ਜੋੜੇ ਘਰ ਦੇ ਨੇੜੇ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਓਥੇ ਪੰਥਕ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਸ. ਵੱਸਣ ਸਿੰਘ ਜ਼ਫਰਵਾਲ ਖੜ੍ਹਾ ਸੀ। ਉਹ ਵੀ ਬਹੁਤ ਉਦਾਸ ਸੀ। ਫਿਰ ਅਸੀਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕਿਹੜਾ ਆਗੂ ਰੋਕ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਉਹ ਇੱਕਦਮ ਹੀ ਸਾਰੇ ਬੋਲ ਪਏ ਕਿ ਬਾਬਾ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਮਾਨੋਚਾਹਲ, ਉਹ ਅਜੇ ਆਪਣੇ ਤੇਰ੍ਹਾਂ ਨੰਬਰ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲੋ। ਮੈਂ ਤੇ ਜਸਪਾਲ ਨੇ ਕਿਹਾ, “ਤੁਸੀਂ ਅਜੇ ਇਥੇ ਠਹਿਰੋ, ਸਾਨੂੰ ਜਾ ਕੇ ਬਾਬੇ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰ ਲੈਣ ਦਿਓ, ਪਰ ਸਾਡੇ ਓਥੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਆ ਜਾਇਓ।”

ਮੈਂ ਤੇ ਜਸਪਾਲ ਜਦੋਂ ਬਾਬਾ ਮਾਨੋਚਾਹਲ ਦੇ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋਏ ਤਾਂ ਉਹ ਓਥੇ ਬੈਠੇ ਕੁਝ ਬੰਦਿਆਂ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸਾਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਆਓ ਪੱਤਰਕਾਰੋ, ਪ੍ਰੈਸ ਕਾਨਫਰੰਸ ਤਾਂ 47 ਨੰਬਰ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਮੈਂ ਵੀ ਓਥੇ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਚਲੋ ਇਕੱਠੇ ਚੱਲਦੇ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਦੋ ਕੁ ਮਿੰਟ ਇਹਨਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰ ਲਵਾਂ।” ਮੈਂ ਕਿਹਾ “ਬਾਬਾ ਜੀ, ਅਸੀਂ ਕੋਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਹੈ। “ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਨਾਲ ਵਾਲੇ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਲੈ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ, “ਅੱਜ ਇਹ ਕੀ ਕਰਨ ਜਾ ਰਹੇ ਹੋ?” ਤਾਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, “ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਰਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ।” ਮੈਂ ਕਿਹਾ

“ਏਡਾ ਵੱਡਾ ਫੈਸਲਾ ਲੈ ਰਹੇ ਹੋ, ਇਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਦਿਨ ਜਾਂ ਘਟਨਾ ਨਾਲ ਤਾਂ ਜੋੜ ਲੈਣਾ ਸੀ।” ਬਾਬਾ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਗੱਲ ਤਾਂ ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ, ਫਿਰ ਦੱਸੋ ਕਿਵੇਂ ਕਰੀਏ?” ਜਸਪਾਲ ਇੱਕਦਮ ਬੋਲ ਪਿਆ, ਦੀਵਾਲੀ ਵਾਲਾ ਦਿਨ ਰੱਖ ਲਓ। ਜਿਸ ਦਿਨ ਫਿਰ ਤੁਸੀਂ ਸਰਬੱਤ ਖ਼ਾਲਸਾ ਕਰਨ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। “ਬਾਬਾ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, ਦੂਜੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਮੰਨਣਾ ਨਹੀਂ, ਦੀਵਾਲੀ ਅਜੇ ਦੂਰ ਹੈ।” ਫਿਰ ਮੈਂ ਕਿਹਾ, “ਚਲੋ 4 ਜੂਨ ਜਾਂ 6 ਜੂਨ ਰੱਖ ਲਓ, ਜਿਸ ਦਿਨ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਹੋਇਆ ਸੀ।”

ਬਾਬੇ ਕਿਹਾ, ਗੱਲ ਤਾਂ ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ। ਚਲੋ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਹੀ ਚੱਲਦਾ ਹਾਂ, ਬਾਕੀ ਸਿੰਘਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰੀਏ।” ਅਸੀਂ ਅਜੇ ਕਮਰੇ ਚੋਂ ਨਿਕਲਣ ਹੀ ਲੱਗੇ ਸਾਂ ਕਿ ਵਸਣ ਸਿੰਘ ਜ਼ਫ਼ਰਵਾਲ ਅਤੇ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਉਹ ਸਾਰੇ ਆਗੂ ਵੀ ਆ ਗਏ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਸੀ। ਬਾਬਾ ਮਾਨੋਚਾਹਲ ਰੁਕ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਨੇ ਅੱਜ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਐਲਾਨ ਅੱਗੇ ਪਾ ਦੇਣ ਦਾ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਤੁਹਾਡਾ ਕੀ ਵਿਚਾਰ ਹੈ?” ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, “ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਠੀਕ ਹੈ।” ਬਾਬੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਚਲੋ 47 ਨੰਬਰ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ।” ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਬਾਬਾ ਅੱਗੇ ਹੋ ਤੁਰਿਆ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਪਿੱਛੇ ਤੁਰ ਪਏ।

ਪ੍ਰੈਸ ਕਾਨਫਰੰਸ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣ ਲਈ ਪੱਤਰਕਾਰ ਆ ਰਹੇ ਸਨ। ਬਾਬੇ ਮਾਨੋਚਾਹਲ ਨੂੰ ਆਉਂਦਾ ਵੇਖ ਕੇ ਉਹ ਵੀ ਰੁਕ ਗਏ। ਬਾਬੇ ਨੇ ਨੇੜੇ ਆ ਕੇ ਕਿਹਾ, “ਪੱਤਰਕਾਰੋ, ਤੁਸੀਂ ਥੋੜ੍ਹਾ ਚਿਰ ਬਾਹਰ ਹੀ ਰੁਕੋ, ਅਸੀਂ ਅਜੇ ਕੋਈ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਜ਼ਰੂਰੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨੀ ਹੈ।” ਇਹ ਕਹਿਕੇ ਉਹ ਕਮਰੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਚਲਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਬੰਦ ਕਰ ਲਿਆ। ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਪੱਤਰਕਾਰ ਅੱਧਾ ਘੰਟਾ ਬਾਹਰ ਹੀ ਰੁਕੇ ਰਹੇ। ਬਾਬਾ ਹੀ ਫਿਰ ਬਾਹਰ ਆਇਆ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਲੰਘ ਆਓ, ਬਾਕੀ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਮੰਨੀ ਨਹੀਂ।” ਅਸੀਂ ਅੰਦਰ ਚਲੇ ਗਏ ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਜਾਂਦਿਆਂ ਹੀ ਇੱਕ ਹੱਥ ਲਿਖਤ ਪ੍ਰੈਸ-ਨੋਟ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਸ਼ਬਦ ਜੋੜ ਵੀ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਇਉਂ ਜਾਪਦਾ ਸੀ ਕਿ ਕਿਸੇ ਪੰਜਾਬੀ ਘੱਟ ਪੜ੍ਹੇ ਤੋਂ ਇਹ ਲਿਖਵਾਇਆ ਹੋਵੇ। ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਖ਼ਾਲਿਸਤਾਨ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਕੋਈ ਰਣਨੀਤੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦੱਸੀ ਗਈ।

ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਅਤੇ ਏਜੰਸੀਆਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੈਸ ਨੋਟ ਪੜ੍ਹਿਆਂ ਵੀ ਕੋਈ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲੱਗ ਰਹੀ, ਉਹ ਸਾਡੇ ਤੋਂ ਪੁੱਛ ਰਹੇ ਸਨ। ਅਸੀਂ ਦਫ਼ਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਨੂੰ ਖ਼ਬਰ ਭੇਜ ਦਿੱਤੀ। ਏਜੰਸੀ ਯੂ.ਐਨ.ਆਈ. ਅਤੇ ਪੀ.ਟੀ.ਆਈ. ਨੇ ਜਦ ਇਹ ਖ਼ਬਰ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਹੀ ਹਰਕਤ ਵਿੱਚ ਆ ਗਈ। ਰਾਤੋ ਰਾਤ ਕਮਾਂਡੋ ਵੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਰਾਜਾਸਾਂਸੀ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਅਤੇ ਤੜਕਸਾਰ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਕਰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਫ਼ੋਰਸ ਦਾਖ਼ਲ ਹੋ ਗਈ। ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਜਥੇਦਾਰ ਭਾਈ ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਕਾਉਂਕੇ ਤੇ ਕੁਝ ਯਾਤਰੂਆਂ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਲੈ ਗਏ। ਖਾੜਕੂ ਤਾਂ ਸਾਰੇ

ਐਲਾਨ ਪਿੱਛੋਂ ਹੀ ਹਰਨ ਹੋ ਗਏ ਸਨ।

ਅਗਲੀ ਸਵੇਰੇ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਕੰਪਲੈਕਸ ਵਿੱਚ ਪੁੱਜਾ ਤਾਂ ਫ਼ੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦਾ ਦਫ਼ਤਰ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਸੀ। ਇਧਰ ਉਧਰ ਚੱਕਰ ਲਾਉਣ ਉਪਰੰਤ ਰਾਤ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਸੰਬੰਧੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲੈਣ ਦਾ ਜਦ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਫ਼ੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਕੁਝ ਆਗੂ ਅਕਾਲ ਰੈਸਟ ਹਾਊਸ ਦੇ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਰੋਟੀ ਖਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਕੋਲ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਰੋਟੀ ਖਾਣ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਕੀਤੀ ਪਰ ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੇਰੀ ਤਬੀਅਤ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਮੈਂ ਰੋਟੀ ਨਹੀਂ ਖਾਣੀ। ਜਦੋਂ ਹੇਠਾਂ ਗਏ, ਮੇਰੇ ਲਈ ਚਾਹ ਦਾ ਕੱਪ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ। ਮੈਂ ਲੰਮਾ ਪੈ ਗਿਆ, 15-20 ਮਿੰਟ ਪਿੱਛੋਂ ਦੁਕਾਨਦਾਰ ਚਾਹ ਲੈ ਕੇ ਆ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਚਾਹ ਪੀਤੀ ਅਤੇ ਰੈਸਟ ਹਾਊਸ ਦਾ ਕਮਰਾ ਛੱਡ ਕੇ ਪੌੜੀਆਂ ਉੱਤਰ ਆਇਆ। ਅਜੇ ਕੰਪਲੈਕਸ ਦੇ ਬਾਹਰਲੇ ਦੁਆਰ 'ਤੇ ਪੁੱਜਾ ਹੀ ਸੀ ਕਿ ਸਾਹਮਣੇ ਖੜੇ ਖੁਫ਼ੀਆ ਏਜੰਸੀ ਦੇ ਦੋ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ। ਜਦ ਨੇੜੇ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਕੰਪਲੈਕਸ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ੀ ਲਈ ਕਮਾਂਡੋ ਹੁਣ ਏਧਰ ਨੂੰ ਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਫ਼ੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਲੀਡਰਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ, ਛੇਤੀ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਜਾਣ। ਮੈਂ ਪਿਛਲੇ ਪੈਰੀਂ ਮੁੜਿਆ ਤੇ ਫ਼ੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਦਫ਼ਤਰ ਅੱਗੇ ਖੜ੍ਹੇ ਛੋਟੇ ਮੁੰਡਿਆਂ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ, ਤੁਹਾਡੇ ਲੀਡਰ ਕਿੱਥੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਦਸਿਆ ਕਿ ਉਹ ਨਾਨਕ ਨਿਵਾਸ ਵੱਲ ਗਏ ਹਨ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ “ਜਾਓ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਹੋ ਭੱਜ ਜਾਓ। ਪੁਲੀਸ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਹੈ।”

ਮੁੰਡੇ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਦੌੜ ਗਏ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਮੁੜ ਕੇ ਆ ਕੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਉਹ ਤਾਂ ਅਰਾਮ ਕਰਨ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਤੁਹਾਡਾ ਸੁਨੇਹਾ ਦੇ ਆਏ ਹਾਂ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਨਿਕਲ ਜਾਣ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਅਜੇ ਵੈਦ ਮਨਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਤੇ ਬੈਠਾ ਹੀ ਸਾਂ ਕਿ ਕਮਾਂਡੋਜ਼ ਦੀਆਂ ਗੱਡੀਆਂ ਆਉਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈਆਂ ਤੇ ਮੈਂ ਵੀ ਓਥੋਂ ਉੱਠਕੇ ਆਪਣੇ ਦਫ਼ਤਰ ਵੱਲ ਆ ਗਿਆ। ਮਗਰੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਤਲਾਸ਼ੀ ਦੌਰਾਨ ਕਮਾਂਡੋਆਂ ਦੇ ਹੱਥ ਪੱਲੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਲੱਗਾ।

ਮੈਂ ਉਸ ਦਿਨ ਅਖ਼ਬਾਰ ਅਕਾਲੀ ਪਤ੍ਰਕਾ ਨੂੰ ਭੇਜੀ ਖ਼ਬਰ ਵਿੱਚ ਇਹ ਵੀ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ, ਉਹ ਤਾਂ ਭੱਜ ਗਏ ਸਨ ਜਾਂ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਕਾਬੂ ਆ ਗਏ ਸਨ ਪਰ ਡਾਕਟਰ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਘਰ ਮੋਹਾਲੀ ਚਲਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਬੈਂਕ ਮੈਨੇਜਰ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸਹੋਤਾ ਦਸੂਹੇ ਮੁੜ ਗਿਆ, ਜਿੱਥੇ ਪੰਜਾਬ ਐਂਡ ਸਿੰਧ ਬੈਂਕ ਦੀ ਬ੍ਰਾਂਚ ਵਿੱਚ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਜੋ ਕਿ ਭਾਈ ਗੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਭਾਈ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਬੰਡਾਲਾ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖ਼ਾਲਿਸਤਾਨ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਹਲ਼ੇ ਸਨ। ਭਾਈ ਬੰਡਾਲਾ ਤੇ ਗੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਤਾਂ ਛਾਲਾਂ ਹੀ ਮਾਰੀ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਹੁਣੇ ਇਸੇ ਵੇਲੇ ਐਲਾਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਕੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ, ਉਹ ਜਾਂ ਭੱਜ ਗਏ ਜਾਂ ਫੜੇ ਗਏ ਪਰ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਕਰਾਇਆ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਇੱਕ ਆਪਣੇ ਘਰ ਚਲਾ ਗਿਆ ਤੇ ਦੂਸਰਾ ਆਪਣੀ ਡਿਊਟੀ 'ਤੇ ਚਲਿਆ ਗਿਆ। ਇਹ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਹੈ ਜੋ ਚਰਚਾ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਅਗਲੀ ਸਵੇਰ ਮੈਂ ਅਜੇ ਸੁੱਤਾ ਉੱਠਿਆ ਹੀ ਸੀ ਕਿ ਭਾਈ ਕੰਵਰਜੀਤ ਸਿੰਘ,

ਭਾਈ ਸਰਬਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਾਠ ਅਤੇ ਅਜੈਪਾਲ ਸਿੰਘ (ਜੋ ਮੈਨੇਜਰ ਸਹੋਤੇ ਦਾ ਭਤੀਜਾ ਸੀ) ਮੇਰੇ ਘਰ ਆ ਗਏ ਅਤੇ ਅਖਬਾਰ ਵਿਖਾ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਇਹ ਕੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ? ਮੈਂ ਕਿਹਾ, ਜੋ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਮੈਂ ਸੋਚ ਸਮਝ ਕੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਹ ਤਾਂ ਦੋੜ ਗਏ ਜਾਂ ਫੜੇ ਗਏ, ਪਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਐਲਾਨ ਕਰਵਾਇਆ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ ਤਕ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂ? ਜਾਓ ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਆਸਪਾਸ ਜਾ ਕੇ ਦਿਖਾਓ ਜੇ ਪੁਲਿਸ ਚੁੱਕ ਕੇ ਲੈ ਨਾ ਗਈ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਗੱਲ ਕਰ ਲਿਓ।” ਇਹ ਸੁਣਨ ਉਪਰੰਤ ਉਹ ਚੁੱਪ ਕਰਕੇ ਵਾਪਸ ਚਲੇ ਗਏ।

ਇੱਥੇ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਦੱਸ ਦੇਣੀ ਵੀ ਯੋਗ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿ ਡਾਕਟਰ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਜੂਨ 1984 ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਗੈਰਾਇਰ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਵੀ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਆਉਂਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮਨੁੱਖ ਕਰਨ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਗੋਡੀਂ ਹੱਥ ਲਾ ਕੇ ਕਹਿੰਦਾ, “ਬਾਬਾ ਜੀ ਰਸਨਾ ਪਵਿੱਤਰ ਕਰੋ, ਇੱਕ ਵੇਰ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਕਹਿ ਦਿਓ।” ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਜਦੋਂ ਵੀ ਕਦੇ ਆਉਂਦਾ, ਗੋਡੀਂ ਹੱਥ ਲਾਉਂਦਾ ਤੇ ਦਸ ਰੁਪੈ ਮੱਥਾ ਟੇਕਦਾ ਤਾਂ ਇਹੋ ਗੱਲ ਕਹਿੰਦਾ। ਸੰਤ ਹੱਸ ਕੇ ਟਾਲ ਛੱਡਦੇ ਅਤੇ ਕਹਿੰਦੇ, “ਡਾਕਟਰ ਤੂੰ ਪੜ੍ਹਿਆ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਕਹੀ ਜਾਹ, ਮੇਰੇ ਵਰਗੇ ਸਾਧ ਤੋਂ ਇਹ ਕਿਉਂ ਕਹਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ?” ਇੱਕ ਦਿਨ ਅਜਿਹਾ ਸੀ, ਕਿ ਸੰਤ ਜੀ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿੱਚ ਛਾਲੇ ਪੈ ਗਏ ਤਾਂ ਡਾਕਟਰ ਵੀ ਅਚਾਨਕ ਆ ਗਿਆ। ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਬਾਬਾ ਜੀ, ਮੇਰੀ ਬੇਨਤੀ ਮੰਨ ਕੇ ਇੱਕ ਵਾਰ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਕਹਿ ਦਿਓ, ਛਾਲੇ ਠੀਕ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। “ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਸੰਤ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁੱਸਾ ਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਡੰਡਾ ਚੁੱਕ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, “ਦਫਾ ਹੋ ਜਾਹ, ਕਿਤੇ ਡੰਡੇ ਨਾ ਖਾਵੀਂ।” ਇਸ ਘਟਨਾ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਤਕ ਡਾਕਟਰ ਘੱਟ ਹੀ ਨਜ਼ਰ ਆਇਆ।

24 ਨਵੰਬਰ 1985 ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੁਰਦਰਸ਼ਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਮਹਿਤੇ ਸ਼ਹੀਦੀ ਸਮਾਗਮ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਤਿਆਰੀਆਂ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਤਾਂ ਇਹ ਡਾਕਟਰ ਫਿਰ ਟਪਕ ਪਿਆ। ਇਸ ਨੇ ਪੂਰਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਕਿ 26 ਜਨਵਰੀ 1986 ਨੂੰ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਵੱਲੋਂ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਦੇ ਸਨਮੁੱਖ ਸਰਬਤ ਖ਼ਾਲਸਾ ਸਮਾਗਮ ਕਰਨ ਦੇ ਮੌਕੇ ‘ਤੇ ਖ਼ਾਲਿਸਤਾਨ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ, ਪਰ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗੀ ਰਹੇ ਪੱਤਰਕਾਰ ਸ. ਦਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਪੇਸ਼ ਨਾ ਜਾਣ ਦਿੱਤੀ, ਜੋ ਸਮਾਗਮ ਦੇ ਕੇਂਦਰੀ ਬਿੰਦੂ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਦੀ ਗੱਲ ਬਾਬਾ ਠਾਕੁਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮਨਾਉਣ ਅਤੇ ਸਰਬੱਤ ਖ਼ਾਲਸਾ ਸਮਾਗਮ ਸੰਬੰਧੀ ਰੂਪੋਸ਼ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਈ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਪਿਛੋਂ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਭਗੋੜਾ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਐਨ.ਐਸ.ਏ. ਲਾਏ ਜਾਣ ਦੀ ਸੂਚਨਾ ਮਿਲਣ ਪਿਛੋਂ ਉਹ ਰੂਪੋਸ਼ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਸਰਬੱਤ ਖ਼ਾਲਸਾ ਸਮਾਗਮ ਤਕ ਖਾੜਕੂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵਿੱਚ ਰਹੇ, ਪਰ 13 ਅਪ੍ਰੈਲ 1986 ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਦੂਜਾ ਸਰਬੱਤ ਖ਼ਾਲਸਾ ਹੋਣਾ ਸੀ, ਉਦੋਂ ਤਕ ਡਾਕਟਰ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਪੰਥਕ ਕਮੇਟੀ ਅਤੇ ਵੱਡੇ ਖਾੜਕੂਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ

ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸਫਲ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਸ. ਦਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਪਿੱਛੇ ਹਟ ਗਏ ਸਨ।

ਜਦੋਂ ਡਾਕਟਰ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਤੇ ਪੰਥਕ ਕਮੇਟੀ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਅੜੀ ਹੋਈ ਸੀ ਤਾਂ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਜੱਥੇਦਾਰ ਭਾਈ ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਕਾਓਂਕੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਚਲੋ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਸਾਹਿਬ ਪਾਸੋਂ ਵੀ ਫ਼ੈਸਲਾ ਲੈ ਲਈਏ। ਇਸ ਮਕਸਦ ਵਾਸਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਤਿੰਨ ਪਰਚੀਆਂ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀਆਂ। ਇੱਕ ਉਪਰ ਲਿਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਦੂਸਰੀ ਪਰਚੀ 'ਤੇ ਲਿਖਿਆ ਸੀ, ਕਦੋਂ ਇਹ ਐਲਾਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਤੀਜੀ ਪਰਚੀ 'ਤੇ ਸੀ ਕਿ ਐਲਾਨ ਨਾ ਹੀ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਇੱਕ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਤਿੰਨੇ ਪਰਚੀਆਂ ਸਰੋਵਰ ਵਿੱਚ ਸੁੱਟ ਦਿਓ ਅਤੇ ਜਿਹੜੀ ਪਰਚੀ ਤੈਰ ਕੇ ਬਾਹਰ ਆ ਜਾਵੇ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਫ਼ੈਸਲਾ ਕਰ ਲਵਾਂਗੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੋਵੇਗਾ। ਤਿੰਨੇ ਪਰਚੀਆਂ ਸਰੋਵਰ ਵਿੱਚ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਤੀਜੀ ਪਰਚੀ ਤਰ ਕੇ ਬਾਹਰ ਆ ਗਈ। ਜੱਥੇਦਾਰ ਕਾਓਂਕੇ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਮੈਂ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਹੁਕਮ ਮੰਨਾਂਗਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੇ ਐਲਾਨ ਲਈ ਅਜੇ ਸਮਾਂ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੈ।" ਪਰ ਖਾੜਕੂ ਨਾ ਮੰਨੇ। ਇਸ ਐਲਾਨ ਦਾ ਜੋ ਹਸ਼ਰ ਹੋਇਆ ਉਹ ਸਾਡੇ ਸਭ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਹੈ, ਜਿਸਦਾ ਵਿਸਤਾਰ ਦੇਣਾ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਇਕ ਲੰਮੀ ਕਹਾਣੀ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਥੋੜ੍ਹੇ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿੱਚ ਬਿਆਨ ਕਰਨਾ ਅਸੰਭਵ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਲਈ ਸੰਘਰਸ਼ 1986 ਤੋਂ 1993 ਤਕ ਪੂਰੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਚੱਲਿਆ ਅਤੇ ਅਜੇ ਵੀ ਅੱਗ ਧੁਖ ਰਹੀ ਹੈ ਜੋ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਵੀ ਫਿਰ ਭਾਂਬੜ ਬਣ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਵਾਪਰ ਚੁਕਿਆ ਹੈ। ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ, ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਿੱਖ ਪਰਿਵਾਰ ਲੁੱਟੇ ਪੁੱਟੇ ਗਏ, ਧੀਆਂ ਭੈਣਾਂ ਦੀ ਪੱਤ ਰੋਲੀ ਗਈ, ਸੈਂਕੜੇ ਬੇਗੁਨਾਹ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਮਾਰੇ ਗਏ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨ ਅਜੇ ਵੀ ਜੇਲ੍ਹ ਦੀਆਂ ਕਾਲੀਆਂ ਕੋਠੜੀਆਂ ਵਿੱਚ ਬੰਦ ਹਨ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਕਾਰ ਡਾਕਟਰ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਦਾ ਵਾਲ ਵੀ ਵਿੰਗਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਉਹ ਹੁਣ ਵੀ ਮੋਹਾਲੀ ਦੀਆਂ ਸੜਕਾਂ 'ਤੇ ਤੁਰਿਆ ਫਿਰਦਾ ਹੈ। ਇਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਪੁਲੀਸ ਨੇ ਕੈਟ ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਕਾਲੇਕੇ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਨੇਪਾਲ ਤੋਂ ਜਦੋਂ ਪੰਜ ਖਾੜਕੂ ਫੜ ਕੇ ਲਿਆਂਦੇ ਸਨ ਤਾਂ ਇਹ ਡਾਕਟਰ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸੀ। ਬਾਕੀ ਚਾਰੇ ਤਾਂ ਪੁਲੀਸ ਨੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ ਪਰ ਡਾਕਟਰ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਇਹ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਹੈ ਜੋ ਉੱਤਰ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਖਾੜਕੂ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਗੁਪਤ ਮੀਟਿੰਗ ਪਿੱਛੋਂ ਬਾਬਾ ਗੱਜਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਗੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਨੀਵੀਂ ਪਾਈ ਬੈਠਾ ਰਿਹਾ ਜਿਸਨੇ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦਾ ਨਾਂ ਵਰਤਿਆ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਉੱਤਰ ਦੇਣ ਦੀ ਹਿੰਮਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤੀ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਇਹ ਸਾਬਤ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਉਹ ਝੂਠਾ ਹੈ ਅਤੇ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੇ ਐਲਾਨ ਸੰਬੰਧੀ ਉਸ ਨੇ ਖਾੜਕੂਆਂ ਨੂੰ ਗੁੰਮਰਾਹ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਹ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਸਕੇ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਦਾਮਾਦ

ਸੀ। ਇਸੇ ਕਾਰਨ ਖਾੜਕੂ ਉਸ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਇਹ ਗੱਲ ਸਪਸ਼ਟ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਵੀ ਡਾਕਟਰ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਵਾਲੀ ਜੁਡਲੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਹੋਈ ਹੇਠੀ ਦਾ ਬਦਲਾ ਉਸ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੇ ਬਾਬਾ ਗੱਜਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਗੋਲੀਆਂ ਮਾਰ ਕੇ ਲਿਆ ਜਿਸਨੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਤੋਂ ਆ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਝੂਠ ਦਾ ਭਾਂਡਾ ਭੰਨਿਆ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਬਾਬਾ ਗੱਜਾ ਸਿੰਘ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇੰਨਾ ਦੂਰ ਅੰਦੇਸ਼ ਸੀ ਕਿ ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਤੋਂ ਇੱਕ ਹਫ਼ਤਾ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਉਸਨੇ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਫੌਜੀ ਹਮਲਾ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਫੌਜ ਦੇ ਨਾਲ ਟੈਂਕ ਵੀ ਆਉਣਗੇ, ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਲੜਾਕੂ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਵੀ ਆ ਜਾਣ। ਉਹ ਕਾਫ਼ੀ ਦੁਖੀ ਸੀ ਕਿ ਸੰਤ ਉਸ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਫਿਰ ਵੀ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਹੋਣੀ ਬਾਰੇ ਉਹ ਬਹੁਤ ਚਿੰਤਤ ਸੀ। ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸਣ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਉਸਨੇ ਮੇਰੇ ਸਮੇਤ ਕਈ ਹੋਰ ਭਰੋਸੇ ਯੋਗ ਬੰਦਿਆਂ ਨਾਲ ਵੀ ਇਹ ਗੱਲ ਸਾਂਝੀ ਕੀਤੀ ਸੀ।

ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦਾ ਐਲਾਨ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕਰਮ

ਇੱਕ ਬਜ਼ੁਰਗ ਸਿੰਘ ਆਗੂ ਬਾਬਾ ਗੱਜਾ ਸਿੰਘ ਉਰਫ਼ ਡਾਂਗ ਵਾਲਾ ਬਾਬਾ, ਜੋ ਕਿ ਦੂਰ-ਅੰਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਆਸੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਿਪੁੰਨ ਸੀ, ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਣ ਤੋਂ ਕੁਝ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ਕਿ 29 ਅਪ੍ਰੈਲ 1986 ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਉਹ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਲਾਹੌਰ ਵਿੱਚ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਉਥੇ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੇ ਐਲਾਨ ਦੀ ਖ਼ਬਰ ਪੁੱਜੀ ਤਾਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਉੱਚ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਆ ਘੇਰਿਆ ਅਤੇ ਪੁੱਛਣ ਲੱਗੇ- “ਇਹ ਐਲਾਨ ਕਿਸ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰੇ 'ਤੇ ਕੀਤਾ ਹੈ? ਕੀ ਸਾਡੀ ਕਿਸੇ ਏਜੰਸੀ, ਫੌਜੀ ਅਧਿਕਾਰੀ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਸਿਆਸੀ ਆਗੂ ਨੇ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਸੀ? ਜੇ ਫਿਰ ਉਹਨਾਂ ਕਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਨਾਂ ਦੱਸੋ।”

“ਉਏ ਸਿੱਖੋ! ਨਾ ਕੋਈ ਤੁਹਾਡਾ ਲੀਡਰ ਹੈ, ਨਾ ਜੱਥੇਬੰਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਤਿਆਰੀ ਹੈ, ਤੁਸਾਂ ਛਿੱਤਰ ਖਾਣ ਦਾ ਇਹ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਿਉਂ ਕਰ ਲਿਆ?” ਫਿਰ ਉਹਨਾਂ ਕਿਹਾ- “ਹੁਣੇ ਹੀ ਵਾਪਸ ਪਰਤ ਜਾ ਅਤੇ ਇਹ ਪਤਾ ਕਰਕੇ ਸਾਨੂੰ ਦੱਸੀ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੋਂ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਿਸ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਬਲਬੂਤੇ 'ਤੇ ਕੀਤਾ ਹੈ?”

ਉਹ ਅਗਲੀ ਰਾਤ ਹੀ ਰਾਵੀ ਦਰਿਆ ਪਾਰ ਕਰਕੇ ਡੇਰਾ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਸਰਹੱਦ ਨੇੜਿਓਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਤੋਂ ਪਰਤ ਆਇਆ ਅਤੇ ਖਾੜਕੂਆਂ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮੀਟਿੰਗ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਤਾਂਕਿ ਇਹ ਪਤਾ ਲੱਗ ਸਕੇ ਕਿ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਿਵੇਂ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਕੁਝ ਦਿਨ ਪਿਛੋਂ ਹੀ ਰਾਤ ਵੇਲੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿੱਚ ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਸਿੰਧੀ ਦੇ ਘਰ ਮੀਟਿੰਗ ਰੱਖ ਲਈ ਗਈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਈ ਚੋਟੀ ਦੇ ਖਾੜਕੂਆਂ ਨੇ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ। ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਭਾਈ ਗੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਵੀ ਸੀ, ਜੋ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਨਜ਼ਦੀਕੀ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਕਰਕੇ ਸਾਰੇ ਖਾੜਕੂ ਉਸ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਵੀ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਬਾਬੇ ਗੱਜਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮੀਟਿੰਗ ਦੌਰਾਨ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ। ਅੱਗੋਂ ਖਾੜਕੂਆਂ ਨੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦਾ ਨਾਮ ਲਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਜਦ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਕਿਸੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਜਾਂ ਸਿਆਸੀ ਆਗੂ ਦਾ ਨਾਂ ਦੱਸਣ ਲਈ ਕਿਹਾ, ਜਿਸ ਨੇ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਗੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵੱਲ ਵੇਖਣ

ਲੱਗ ਪਏ, ਜੋ ਸਭ ਦੇ ਪਿੱਛੋਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨੋਂ ਆਇਆ ਸੀ, ਪਰ ਉਹ ਵੀ ਨੀਵੀਂ ਪਾ ਕੇ ਬੈਠਾ ਰਿਹਾ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਸਾਬਤ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਉਹ ਝੂਠਾ ਹੈ ਅਤੇ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਉਸਨੇ ਖਾੜਕੂਆਂ ਨੂੰ ਗੁਮਰਾਹ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਭਾਈ ਗੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਖਾੜਕੂਆਂ ਨੇ ਸ਼ੱਕੀ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਵੇਖਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਹੋਈ ਬੇਇੱਜ਼ਤੀ ਦਾ ਬਦਲਾ ਲੈਣ ਲਈ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਬਾਬਾ ਗੱਜਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮਰਵਾ ਦਿੱਤਾ, ਜੋ ਹਰਿਆਣੇ ਦੇ ਕਸਬੇ ਕਾਲਿਆਂਵਾਲੀ ਦਾ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਸੀ ਅਤੇ ਧਰਮ-ਯੁੱਧ ਮੋਰਚੇ ਦੌਰਾਨ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਹ ਏਨਾ ਦੂਰਅੰਦੇਸ਼ ਸੀ ਕਿ ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਤੋਂ ਦੋ ਹਫ਼ਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਉਸ ਨੇ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਫ਼ੌਜੀ ਹਮਲਾ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਫ਼ੌਜ ਦੇ ਨਾਲ ਟੈਂਕ ਤਾਂ ਆਉਣਗੇ ਹੀ, ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਵੀ ਆ ਜਾਣ। ਪਰ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਹੱਸ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਟਾਲ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਉਹ ਬਹੁਤ ਉਦਾਸ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਸੰਤਾਂ ਨਾਲ ਹੋਈ ਗੱਲਬਾਤ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਵੀ ਸਾਂਝੀ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਦੇਖ ਮਹਿੰਦਰ, ਅੱਜ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਸ਼ਾਇਦ ਆਪਾਂ ਕਦੇ ਵੀ ਨਾ ਮਿਲੀਏ। ਫ਼ੌਜੀ ਹਮਲਾ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਇਥੇ ਟੈਂਕ ਵੀ ਆਉਣੇ ਹਨ, ਤੋਪਾਂ ਵੀ ਤੇ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਵੀ ਆ ਜਾਣ, ਪਰ ਬਾਬਾ ਜੀ ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਮੰਨਦੇ ਨਹੀਂ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਦੁਖੀ ਹਾਂ। ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਤਾਂ ਲਾਲ ਹਨੇਰੀ ਚੜ੍ਹੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਉਹ ਭੋਲੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਬੇਖ਼ਬਰ ਆਪਣੀ ਹੀ ਮੌਜ ਵਿੱਚ ਹਨ। ਚਲੋ ਵੇਖੀ ਜਾਊ ਜੋ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਭਾਵੇ।”

ਇਸ ਗੰਭੀਰ ਗੱਲਬਾਤ ਤੋਂ ਉਪਰੰਤ ਉਹ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਕਮਰੇ ਵੱਲ ਚਲਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਮੈਂ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਵਾਸਤੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਵੱਲ ਨੂੰ ਹੋ ਤੁਰਿਆ। ਜਦੋਂ ਓਥੇ ਪਹੁੰਚਿਆ ਤਾਂ ਸੰਤ ਕੇਸੀ ਇਸ਼ਨਾਨ ਉਪਰੰਤ ਉੱਪਰਲੀ ਮੰਜ਼ਿਲ 'ਤੇ ਕੇਸ ਸੁਕਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਕੇਸੀ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਮੈਨੂੰ ਆਉਂਦਿਆਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, “ਅੱਜ ਤੇਰਾ ਮੂੰਹ ਕਿਉਂ ਲਟਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ?” ਮੈਂ ਕਿਹਾ, “ਬਾਬਾ ਡਾਂਗ ਵਾਲਾ ਮਿਲਿਆ ਸੀ।” ਸੰਤ ਹੱਸ ਪਏ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, “ਉਹ ਤਾਂ ਫ਼ੌਜੀ ਹਮਲੇ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਵੀ ਕੱਲ੍ਹ ਆਇਆ ਸੀ। ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ, ਚਿੰਤਾ ਨਾ ਕਰੋ, ਆਉਣ ਦਿਓ ਫ਼ੌਜ ਨੂੰ, ਨਾਨੀ ਯਾਦ ਕਰਵਾ ਦਿਆਂਗੇ।”

ਬਾਬਾ ਗੱਜਾ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਦੋ ਹਫ਼ਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਕਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਹੁ-ਬ-ਹੁ ਸੱਚ ਸਾਬਤ ਹੋਈਆਂ। ਫ਼ੌਜੀ ਹਮਲਾ ਵੀ ਹੋਇਆ, ਟੈਂਕ ਅਤੇ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਵੀ ਆਏ। ਪਰ ਜਿੰਨਾ ਨੁਕਸਾਨ ਜਨਰਲ ਸੁਬੇਗ ਸਿੰਘ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਬਾਬਾ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੇ 72 ਘੰਟਿਆਂ ਦੀ ਲੜਾਈ ਦੌਰਾਨ ਫ਼ੌਜ ਦਾ ਕੀਤਾ ਓਨਾ ਨੁਕਸਾਨ 1971 ਅਤੇ 1965 ਵਿੱਚ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨਾਲ ਹੋਈਆਂ ਲੜਾਈਆਂ ਦੌਰਾਨ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਇਆ। ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਆਸ ਪਾਸ ਹੋਈ ਇਸ ਲੜਾਈ ਨੇ ਚਮਕੌਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਗੜ੍ਹੀ ਦੀ ਯਾਦ ਤਾਜ਼ਾ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤੀ,

ਜਿੱਥੇ ਦਸਮ ਪਿਤਾ ਨੇ ਚਾਲੀ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਮੁਗਲਾਂ ਦੀ ਫੌਜ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 10 ਲੱਖ ਦੇ ਕਰੀਬ ਦੱਸੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿੱਚ ਵੀ ਤਿੰਨ ਲੱਖ ਫੌਜ ਨੇ ਆ ਡੇਰੇ ਲਾਏ ਸਨ, ਜਿਸ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਲੱਖ ਫੌਜ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਦੋ ਲੱਖ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਤਾਇਨਾਤ ਰਹੀ। ਚਮਕੌਰ ਸਾਹਿਬ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਆਪ ਸੀ ਪਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿੰਘ ਨੇ ਹਿੰਦ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਫੌਜ ਨੂੰ ਨਾਨੀ ਚੇਤੇ ਕਰਾ ਦਿੱਤੀ ਜੋ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਸੁਨਹਿਰੀ ਪੰਨਿਆਂ 'ਤੇ ਲਿਖਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।

ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ

ਰਾਜੀਵ-ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਸਮਝੌਤੇ ਦੀ ਅਜੇ ਸਿਆਹੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸੁੱਕੀ ਕਿ ਖਾੜਕੂਆਂ ਨੇ ਇਸ ਸਮਝੌਤੇ ਦੇ ਨਿਰਮਾਤਾ ਸੰਤ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਨੂੰ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸੰਗਰੂਰ ਦੇ ਕਸਬਾ ਸ਼ੇਰਪੁਰ ਵਿਖੇ ਇੱਕ ਸਮਾਗਮ ਦੌਰਾਨ 20 ਅਗਸਤ 1985 ਨੂੰ ਗੋਲੀਆਂ ਮਾਰ ਕੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਦਾ ਐਲਾਨ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਦੇ ਦਸਵੇਂ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਰਨਾਲਾ ਨੂੰ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਚੁਣ ਲਿਆ ਗਿਆ, ਜੋ ਇਸ ਸਮਝੌਤੇ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸੇਦਾਰ ਸੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੇ ਰਾਜਪਾਲ ਸ਼੍ਰੀ ਅਰਜੁਨ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਸੰਤ ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਲੈ ਗਿਆ ਸੀ।

ਉਸ ਵੇਲੇ ਬਾਬਾ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ (ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਪਿਤਾ) ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਾਲੇ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦਾ ਬੋਲਬਾਲਾ ਸੀ, ਪਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਐਡਵੋਕੇਟ ਇੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ ਵਰਗਿਆਂ ਰਾਹੀਂ ਘੁਸਪੈਠ ਕਰਕੇ ਬਾਬੇ ਤੋਂ ਚੋਣਾਂ ਦਾ ਬਾਈਕਾਟ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਕਾਂਗਰਸ ਨੇ ਵੀ ਵਿਖਾਵੇ ਵਜੋਂ ਉਮੀਦਵਾਰ ਖੜੇ ਕੀਤੇ ਸਨ। 25 ਸਤੰਬਰ ਨੂੰ ਵੋਟਾਂ ਪਈਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 27 ਸਤੰਬਰ 1985 ਨੂੰ ਹੋਈ ਅਤੇ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਨੂੰ 117 ਵਿੱਚੋਂ 74 ਸੀਟਾਂ 'ਤੇ ਜਿੱਤ ਹੋਈ। ਸਰਦਾਰ ਬਰਨਾਲਾ ਅਕਾਲੀ ਅਸੈਂਬਲੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਆਗੂ ਚੁਣੇ ਗਏ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ 30 ਸਤੰਬਰ 1985 ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਦਾ ਅਹੁਦਾ ਸੰਭਾਲ ਲਿਆ।

29 ਅਪ੍ਰੈਲ 1986 ਨੂੰ ਪੰਥਕ ਕਮੇਟੀ ਵੱਲੋਂ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰ ਦੇਣ ਉਪਰੰਤ ਉਸੇ ਰਾਤ ਹੀ ਬਰਨਾਲੇ ਨੇ ਪੁਲਿਸ ਫੋਰਸ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਕੰਪਲੈਕਸ ਵਿੱਚ ਭੇਜ ਕੇ ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ।

ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਜੱਥੇਦਾਰ ਭਾਈ ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਕਾਉਂਕੇ ਸਮੇਤ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਛੋਟੇ ਖਾੜਕੂ ਪਕੜੇ ਗਏ। ਜਦੋਂਕਿ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰਨ ਪਿਛੋਂ ਬਾਬਾ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਮਾਨੋਚਾਹਲ, ਭਾਈ ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਉਸਮਾਨ ਵਾਲਾ ਵਰਗੇ ਵੱਡੇ ਖਾੜਕੂ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਹੀ ਕੰਪਲੈਕਸ ਵਿੱਚੋਂ ਬਾਹਰ ਚਲੇ ਗਏ ਸਨ।

ਬਰਨਾਲੇ ਦੀ ਇਸ ਕਾਲੀ ਕਰਤੂਤ ਕਾਰਨ ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੋ-ਫਾੜ ਹੋ ਗਿਆ। ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਟੌਹੜਾ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ, ਖੇਤੀ ਮੰਤਰੀ ਕੈਪਟਨ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਮੰਤਰੀ ਸ. ਸੁਖਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਮੇਤ 32 ਅਕਾਲੀ ਵਿਧਾਇਕਾਂ ਨੇ ਬਗ਼ਾਵਤ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਚਾਹੀਦਾ ਤਾਂ ਇਹ ਸੀ

ਕਿ ਰਾਜੀਵ-ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਵਿੱਚ 24 ਜੁਲਾਈ 1985 ਨੂੰ ਹੋਏ ਸਮਝੌਤੇ ਨੂੰ ਅਮਲੀ ਜਾਮਾ ਪਹਿਨਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਹੁੰਦਾ, ਪਰ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ 26 ਜਨਵਰੀ 1986 ਨੂੰ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੇਣ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰਕੇ ਮੁੱਕਰ ਜਾਣ ਉਪਰੰਤ ਵੀ ਬਰਨਾਲਾ ਨੇ ਅਸਤੀਫ਼ਾ ਨਾ ਦਿੱਤਾ। ਅਸਤੀਫ਼ਾ ਦੇਣ ਦੀ ਥਾਂ ਉਸ ਨੇ ਖਾੜਕੂਆਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਡੀ.ਜੀ.ਪੀ. ਜੇ.ਐਫ਼. ਰਿਬੈਰੋ ਵਰਗੇ ਕੁੱਤੇ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਜਿਸ ਨੇ ਖਾੜਕੂਆਂ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਖੇਡਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। 'ਗੋਲੀ ਦਾ ਜਵਾਬ ਗੋਲੀ' ਦਾ ਨਾਹਰਾ ਲਗਾ ਕੇ ਉਹ ਅੱਗੇ ਵਧ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਖ਼ਾਲਿਸਤਾਨ ਕਮਾਂਡੋ ਫ਼ੋਰਸ ਦੇ ਮੁਖੀ ਮਨਬੀਰ ਸਿੰਘ ਚਹੇੜੂ ਉਰਫ਼ ਜਨਰਲ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਖਾੜਕੂ ਵੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਨੂੰ ਸੋਧਣ 'ਤੇ ਉਤਾਰੂ ਹੋ ਗਏ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਵਿੱਚ ਕਾਂਗਰਸੀ ਐਮ.ਪੀ. ਲਲਿਤ ਮਾਕਨ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਪਤਨੀ, ਤੇ ਅਰਜਨ ਦਾਸ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਨੂੰ ਸੋਧ ਦਿੱਤਾ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ 10 ਅਗਸਤ 1985 ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਨਾਲ਼ ਗੱਦਾਰੀ ਕਰਕੇ ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਨਾਲ਼ ਸਮਝੌਤਾ ਕਰਨ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਵਿੱਚ ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਸਾਧ ਨੂੰ ਵੀ ਸੋਧ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਇਸ ਘਟਨਾ ਤੋਂ 10 ਦਿਨ ਪਿੱਛੋਂ ਹੀ ਖ਼ਾਲਿਸਤਾਨ ਕਮਾਂਡੋ ਫ਼ੋਰਸ ਦੇ ਮੁਖੀ ਜਨਰਲ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਮੁਖ਼ਬਰ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ਼ ਜਲੰਧਰ ਛਾਉਣੀ ਨੇੜਿਓਂ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰ ਕਰ ਲਿਆ। ਉਸ ਤੋਂ ਚਾਰ ਦਿਨ ਪਿੱਛੋਂ ਭਾਈ ਤਰਸੇਮ ਸਿੰਘ ਕੁਹਾੜ ਵੀ ਜਲੰਧਰੋਂ ਆਉਂਦਾ ਸੁਭਾਨਪੁਰ ਨੇੜੇ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਕਾਬੂ ਆ ਗਿਆ ਤੇ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਚਹੇੜੂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਪਰ ਖਾੜਕੂਆਂ ਦੀ ਸਿਹਤ 'ਤੇ ਕੋਈ ਅਸਰ ਨਾ ਪਿਆ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਰਿਬੈਰੋ 'ਤੇ ਸਖ਼ਤ ਸੁਰੱਖਿਆ ਵਾਲੀ ਪੀ.ਏ.ਪੀ. ਦੀ ਗਰਾਊਂਡ (ਜਲੰਧਰ) ਵਿੱਚ ਉਸ ਵੇਲੇ ਹਮਲਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਦੋਂ ਉਹ ਕਸਰਤ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਹ ਤਾਂ ਇੱਕ ਦਮ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਡਿੱਗ ਪਿਆ ਪਰ ਉਸ ਦੀ ਪਤਨੀ ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਇੱਕ ਬਾਡੀਗਾਰਡ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ। ਖਾੜਕੂ ਇਹ ਸਮਝ ਕੇ ਚਲੇ ਗਏ ਕਿ ਗੋਲੀ ਲੱਗਣ ਕਾਰਨ ਰਿਬੈਰੋ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਹਮਲੇ ਉਪਰੰਤ ਉਹ ਇੰਨਾ ਡਰ ਗਿਆ ਕਿ ਉਹ ਪੰਜਾਬ ਛੱਡ ਕੇ ਵਾਪਸ ਮਹਾਂਰਾਸ਼ਟਰ ਦੌੜ ਗਿਆ। ਇਸ ਘਟਨਾ ਦੇ ਕੁਝ ਚਿਰ ਪਿੱਛੋਂ ਹੀ ਖਾੜਕੂਆਂ ਨੇ ਪਟਿਆਲੇ ਗਰਾਊਂਡ ਵਿੱਚ ਵਰਜਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਦੋ ਆਈ.ਪੀ.ਐਸ. ਅਫ਼ਸਰ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ। ਇਸ ਉਪਰੰਤ ਪੀ.ਏ.ਪੀ. ਕੰਪਲੈਕਸ ਜਲੰਧਰ ਵਿੱਚ ਹੀ ਐਸ.ਐਸ.ਪੀ. ਗੋਬਿੰਦ ਰਾਮ ਨੂੰ ਉਸਦੇ ਦਫ਼ਤਰ ਅੰਦਰ ਬਰੂਦ ਰੱਖ ਕੇ ਉਡਾ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਕੁਝ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਦੇ ਲੜਕੇ ਨੂੰ ਡੀ.ਏ.ਵੀ. ਕਾਲਜ ਲਾਗੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਗੋਬਿੰਦ ਰਾਮ ਬਹੁਤ ਭੂਤਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸਨੇ ਬੱਬਰਾਂ ਦੀਆਂ ਦੋ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਬਹੁਤ ਤਸ਼ੱਦਦ ਕੀਤਾ ਸੀ ਜਦੋਂ ਇਹ ਬਟਾਲੇ ਵਿੱਚ ਤਾਇਨਾਤ ਸੀ। ਇਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ:- "ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਛਕਿਆ ਹੈ, ਹੁਣ ਗੋਬਿੰਦ ਰਾਮ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕੋ।" ਇਹ ਆਪਣਾ ਪਿਸ਼ਾਬ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪਿਲਾਉਣ ਦਾ ਵੀ ਯਤਨ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ।

ਬੀਬੀਆਂ 'ਤੇ ਹੋ ਰਹੇ ਇਸ ਜ਼ੁਲਮ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੇ ਜੱਥੇਦਾਰ ਪ੍ਰੋ. ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਹ ਐਲਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਉਹ ਹੁਣ

ਇਸ ਬੁੱਚੜ ਤੋਂ ਬੀਬੀਆਂ ਨੂੰ ਰਿਹਾਅ ਕਰਾਉਣਗੇ। ਇਸ ਲਈ ਜੋ ਵੀ ਕਦਮ ਚੁੱਕਣਾ
ਪਿਆ, ਉਹ ਚੁੱਕਣਗੇ। ਉਹ ਇਸ ਐਲਾਨ ਉਪਰੰਤ ਜੱਥਾ ਲੈ ਕੇ ਜਦ ਬਟਾਲੇ ਪੁੱਜੇ
ਤਾਂ ਗੋਬਿੰਦ ਰਾਮ ਨੇ ਦੋਹਾਂ ਬੀਬੀਆਂ ਨੂੰ ਰਿਹਾਅ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਪੁਲਿਸ
ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਸੂਰੀ ਨੂੰ ਵੀ ਫਿਲੌਰ ਟਰੇਨਿੰਗ ਕੇਂਦਰ ਵਿੱਚ ਉਸਦੇ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਬੰਬ ਰੱਖ
ਕੇ ਉਡਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜੋ ਜੰਡਿਆਲੇ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਕਈ ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨਾਂ
ਨੂੰ ਸ਼ਹੀਦ ਕੀਤਾ ਸੀ।

ਢੋਲੇ-ਗੋਲੇ ਦੀ ਕਹਾਣੀ, ਤੈਥੋਂ ਸੁਣੀ ਨਹੀਓਂ ਜਾਣੀ

30 ਅਗਸਤ 1986 ਨੂੰ ਡੇਰਾ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਨਾਲ ਲੱਗਦੀ ਸਰਹੱਦ ਤੇ ਰਾਵੀ ਦਰਿਆ ਦੇ ਕੰਢੇ 'ਤੇ ਸਥਿਤ ਪਿੰਡ ਢੋਲਾ ਗੋਲਾ ਨੇੜੇ ਬੀ.ਐਸ.ਐਫ. ਨੇ 10 ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜੋ ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਪਿੱਛੋਂ ਫ਼ੌਜ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਚਲੇ ਗਏ ਸਨ। ਉਹ ਨੌਜਵਾਨ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਤੋਂ ਰਾਤ ਵੇਲੇ ਸਰਹੱਦ ਪਾਰ ਕਰਕੇ ਵਾਪਸ ਆ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਰਾਵੀ ਦਰਿਆ ਲੰਘਣ ਪਿੱਛੋਂ ਅੱਗੇ ਦਲਦਲ ਵਿੱਚ ਫਸ ਗਏ। ਦਿਨ ਚੜ੍ਹ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਉਥੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਉਹ ਕਮਾਦ ਦੇ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਬੈਠ ਗਏ। ਜਿੱਥੇ ਬੀ.ਐਸ.ਐਫ. ਨੇ ਗੋਲੀ ਚਲਾ ਦਿੱਤੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਹਨਾਂ ਪਾਸ ਕੋਈ ਹਥਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਅਤੇ ਬੜੇ ਅਰਾਮ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਸਰਦਾਰ ਬਰਨਾਲਾ ਦੋਸ਼ੀ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਵਿਰੁਧ ਕੋਈ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਪਿਆ ਰਿਹਾ। ਸਰਕਾਰ ਉਸ ਦੀ ਫਿਰ ਵੀ ਨਾ ਬਚੀ। ਇਸ ਦੁਰਘਟਨਾ ਉਪਰੰਤ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਐਸ.ਐਸ.ਪੀ. ਨੇ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਬੀਤੀ ਰਾਤ ਡੇਰਾ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਨੇੜੇ ਮਾਰੇ ਗਏ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਪਾਸ ਕੋਈ ਹਥਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਦੇ ਐਸ.ਐਸ.ਪੀ. ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਸੀ ਕਿ ਦੋ ਬਾਰਾਂ ਬੋਰ ਦੇ ਪਿਸਤੌਲ, 30 ਗੋਲੀਆਂ ਅਤੇ 1 ਗਰਨੇਡ ਮਿਲਿਆ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਪੁਲੀਸ ਦੇ ਮੁਖੀ ਰਿਬੈਰੋ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਮੁਕਾਬਲਾ ਰਾਤ ਢਾਈ ਵਜੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਸਵੇਰੇ ਪੰਜ ਵਜੇ ਤਕ ਚੱਲਦਾ ਰਿਹਾ। ਮਾਰੇ ਗਏ ਖਾੜਕੂਆਂ ਪਾਸੋਂ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਹਥਿਆਰ ਅਤੇ ਗੋਲੀ ਸਿੱਕਾ ਮਿਲਿਆ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਬੀ.ਐਸ.ਐਫ. ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਮੁਕਾਬਲਾ ਸਵੇਰੇ ਪੰਜ ਵਜੇ ਹੀ ਹੋਇਆ ਸੀ।

ਜਦ ਮੈਂ ਕੁਝ ਹੋਰ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਮੈਕੇ 'ਤੇ ਘਟਨਾ ਦੇ ਵੇਰਵੇ ਲੈਣ ਲਈ ਗਿਆ ਤਾਂ ਪਿੰਡ ਢੋਲੇ ਗੋਲੇ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਸੀ ਕਿ ਸਵੇਰ ਵੇਲੇ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਚਾਹ ਪੀ ਰਹੇ ਸਾਂ ਤਾਂ ਪਿੰਡ ਦੇ ਨੇੜਿਓਂ ਹੀ ਗੋਲੀਆਂ ਚੱਲਣ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਆਈ। ਉਹ ਕੋਠਿਆਂ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਵੇਖਦੇ ਰਹੇ ਪਰ ਗੋਲੀਆਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਪੱਲੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪੈ ਰਿਹਾ। ਗੋਲਾਬਾਰੀ ਬੰਦ ਹੋਣ ਪਿੱਛੋਂ ਵੀ ਬੀ.ਐਸ.ਐਫ. ਨੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਆਉਣ ਦਿੱਤਾ। ਗੱਡੀਆਂ ਦੇ ਚਲੇ ਜਾਣ ਪਿੱਛੋਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਪੱਤਾ ਲਗਿਆ ਕਿ ਕੁਝ ਖਾਲੀ ਹੱਥ ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵੱਲੋਂ ਦਰਿਆ ਪਾਰ ਕਰਕੇ ਇਧਰ ਆਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਦਰਿਆ ਦੇ ਕੰਢੇ 'ਤੇ ਦਲਦਲ ਵਿੱਚ ਫਸ ਗਏ, ਜਿਸ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦੇ ਬੀ.ਐਸ.ਐਫ. ਦੇ ਕਾਬੂ ਆ ਗਏ ਅਤੇ ਉਹ ਗੋਲੀਆਂ ਮਾਰ ਕੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਇਹ ਘਟਨਾ ਸਵੇਰੇ 5 ਵਜੇ ਦੀ ਹੈ। ਮਗਰੋਂ ਸਾਡੇ ਵੱਲੋਂ

ਪੜਤਾਲ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਗਿਆਨੀ ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਨਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਵਿਕਾਸੀ ਜੋ ਪੈਸੇ ਲੈਕੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਆਰ ਪਾਰ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਉਸ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੇ ਵਾਪਸ ਪਰਤਣ ਦੀ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਬੀ.ਐਸ.ਐਫ. ਨੂੰ ਸੂਚਨਾ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਉਹ ਮਾਰੇ ਗਏ। ਮੇਰੇ ਵੱਲੋਂ ਅਕਾਲੀ ਪਤ੍ਰਿਕਾ ਨੂੰ ਭੇਜੀ ਗਈ ਖ਼ਬਰ ਦਾ ਉਪ ਸੰਪਾਦਕ ਨੇ ਇਹ ਹੈਡਿੰਗ ਦਿੱਤਾ “ਢੋਲੇ ਗੋਲੇ ਦੀ ਕਹਾਣੀ, ਤੈਥੋਂ ਸੁਣੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣੀ।” ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਰੋਸ ਫੈਲ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੇ ਦਿੱਲੀ ਵਿੱਚ ਦੋ ਹੋਰ ਐਮ.ਪੀ. ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ। ਜਿੰਦੇ ਅਤੇ ਸੁੱਖੇ ਨੇ ਜਨਰਲ ਵੈਦਿਆ ਨੂੰ ਪੂਨੇ ਵਿੱਚ ਜਾ ਘੇਰਿਆ, ਜਿਸ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਫ਼ੌਜ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਜਿੰਦਾ ਅਤੇ ਸੁੱਖਾ ਜਨਰਲ ਵੈਦਿਆ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਉਪਰੰਤ ਬੰਬਈ ਪੁੱਜ ਗਏ ਸਨ, ਜਿੱਥੇ ਖਾੜਕੂਆਂ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਵੱਡੇ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਨੂੰ ਸੋਧਣ ਲਈ ਇੱਕ ਕੋਠੀ ਮੁੱਲ ਲੈ ਕੇ ਹੈਡਕੁਆਟਰ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਪਰ ਮਾੜੀ ਕਿਸਮਤ ਨੂੰ ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸੁੱਖਾ ਅਤੇ ਭਾਈ ਨਿਰਮਲ ਸਿੰਘ ਪੂਨੇ ਵਿੱਚ ਰੱਖੇ ਹਥਿਆਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਮਾਨ ਲੈਣ ਲਈ ਚਲੇ ਗਏ। ਵਾਪਸੀ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਮੋਟਰ ਸਾਇਕਲ ਫ਼ੌਜੀ ਗੱਡੀ ਨਾਲ ਟਕਰਾ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਉਹ ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਹੋਏ ਫ਼ੌਜ ਦੇ ਕਾਬੂ ਆ ਗਏ। ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜਿੰਦਾ ਦਿੱਲੀ ਵਿੱਚ ਹੋਏ ਮੁਕਾਬਲੇ ਦੌਰਾਨ ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਹੋ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਫੜਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਪੂਨੇ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ, ਜਿੱਥੇ ਉਹਨਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਕਤਲ ਦਾ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਿਆ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕੋਈ ਸਫ਼ਾਈ ਦੇਣ ਦੀ ਥਾਂ ਇਹ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਵੈਦਿਆ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਹੀ ਸੌਂਪਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਫਾਂਸੀ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਦਿੱਤੀ।

ਗੋਲੀ ਦਾ ਜਵਾਬ ਗੋਲੀ ਨਾਲ ਦੇਣ ਦਾ ਨਾਹਰਾ ਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਪੁਲੀਸ ਮੁਖੀ ਰਿਬੈਰੋ ਦੀ ਉਸ ਵੇਲੇ ਨੀਂਦ ਉੱਡ ਗਈ ਜਦੋਂ ਖਾੜਕੂਆਂ ਨੇ 3 ਅਕਤੂਬਰ 1986 ਨੂੰ ਪੀ.ਏ.ਪੀ. ਦੀ ਗਰਾਊਂਡ ਜਲੰਧਰ ਵਿੱਚ ਉਸ ਨੂੰ ਜਾ ਘੇਰਿਆ। ਪਰ ਗੋਲੀ ਚੱਲਦਿਆਂ ਹੀ ਉਹ ਜ਼ਖ਼ਮੀ 'ਤੇ ਲੇਟ ਗਿਆ। ਉਹਨੂੰ ਮਰ ਗਿਆ ਸੀ ਸਮਝ ਕੇ ਸਿੰਘ ਚਲੇ ਗਏ ਖਾੜਕੂਆਂ ਦਾ ਸਫ਼ਾਇਆ ਕਰਨ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰਕੇ ਆਇਆ ਰਿਬੈਰੋ ਕੁਝ ਦਿਨ ਮਗਰੋਂ ਹੀ ਦੁੱਬ ਦਬਾ ਕੇ ਮਹਾਂਰਾਸ਼ਟਰ ਭੱਜ ਗਿਆ।

ਉਸ ਪਿੱਛੇ ਬੇਗੁਨਾਹ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕਤਲਾਂ ਲਈ ਬਦਨਾਮ ਪੁਲੀਸ ਅਫ਼ਸਰ ਕੇ.ਪੀ.ਐਸ. ਗਿੱਲ ਨੂੰ ਕੇਂਦਰ ਨੇ ਆਸਾਮ ਤੋਂ ਲਿਆ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਰਾਜਪਾਲ ਸਿਧਾਰਥ ਸ਼ੰਕਰ ਰੇਅ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ 'ਤੇ ਡੀ.ਜੀ.ਪੀ. ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਦੇ ਅਹੁਦਾ ਸੰਭਾਲਣ ਪਿੱਛੋਂ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਇੱਕ ਸੀਨੀਅਰ ਆਈ.ਪੀ.ਐਸ. ਦਿੱਲੀ ਚਲਿਆ ਗਿਆ। ਉਸ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਗਿੱਲ ਨੇ ਆਸਾਮ ਵਿੱਚ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਬੇਗੁਨਾਹ ਮਾਰੇ ਹਨ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਵੀ ਬਹੁਤ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰੇਗਾ। ਪੁਲੀਸ ਅਫ਼ਸਰਾਂ ਤੋਂ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਕੰਮ ਕਰਾਏਗਾ। ਉਸ ਤੋਂ ਕੁਝ ਗਲਤ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਦਿੱਲੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਇੱਕ ਸੀਨੀਅਰ ਖਾੜਕੂ ਭਾਈ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਖੁਜਾਲਾ ਕਿਸੇ ਮੁਖ਼ਬਰ ਦੀ ਇਤਲਾਹ 'ਤੇ ਪੁਲੀਸ ਨੇ ਪਕੜ ਲਿਆ ਅਤੇ ਘਰਿੰਡਾ ਪੁਲੀਸ ਥਾਣੇ (ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ) ਵਿੱਚ ਲਿਜਾ ਕੇ

ਬਹੁਤ ਤਸੀਹੇ ਦਿੱਤੇ ਪਰ ਉਹ ਟੱਸ ਤੋਂ ਮੱਸ ਨਾ ਹੋਇਆ। ਪੁਲੀਸ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ ਵੱਢ ਦਿੱਤੇ। ਉਹ 13 ਫਰਵਰੀ 1986 ਨੂੰ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਕੇ ਪੁਰਾਤਨ ਸਿੰਘਾਂ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਨਾਂ ਲਿਖਾ ਗਿਆ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਾਈ ਅਨੋਖ ਸਿੰਘ ਬੱਬਰ ਪਟਿਆਲੇ ਵਿੱਚੋਂ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਪੁਛਗਿਛ ਲਈ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਮਾਲ ਮੰਡੀ ਵਾਲੇ ਬੁੱਚੜਖਾਨੇ ਵਿੱਚ ਲਿਆ ਉਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਤਸੀਹੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਪਰ 'ਸਤਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ' ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਪੁਲੀਸ ਇੱਕ ਸ਼ਬਦ ਵੀ ਹੋਰ ਉਸ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਨਾ ਕਢਵਾ ਸਕੀ। ਪੁਲੀਸ ਤਸ਼ੱਦਦ ਨੂੰ ਨਾ ਸਹਾਰਦਾ ਹੋਇਆ ਇਹ ਸਿੰਘ ਵੀ 31 ਅਗਸਤ 1987 ਨੂੰ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਠਿੰਡਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚ ਪਕੜੇ ਗਏ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਰਾਣਾ ਪਿੰਡ ਠਰੂ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ 'ਤੇ ਤਸ਼ੱਦਦ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਉਸ ਦੀਆਂ ਦੋਵੇਂ ਅੱਖਾਂ ਕੱਢ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਫਿਰ ਪੁਲੀਸ ਵਾਲੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਹੁਣ ਭੱਜ ਕੇ ਵਿਖਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਪਕੜੇ ਜਾਣ ਪਿਛੋਂ ਉਸ ਨੇ ਭੱਜਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰਸਿੱਕਾ ਪਿੰਡ ਦੇ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨਾਂ ਦੇ ਹੀ ਇੱਕ ਖਾੜਕੂ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਪੁਲੀਸ ਤਸ਼ੱਦਦ ਕਰਕੇ ਪੁੱਛਦੀ ਸੀ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਪਾਸ ਹਥਿਆਰ ਹਨ, ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਦੇ ਦਿਓ। ਉਹ ਅੱਗੋਂ ਕਹਿੰਦਾ, 'ਹਥਿਆਰ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਜ਼ਰੂਰ ਹਨ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੇਣ ਲਈ ਨਹੀਂ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਾਰਨ ਲਈ ਰੱਖੇ ਹੋਏ ਹਨ।' ਉਹ ਵੀ ਆਖ਼ਰਕਾਰ ਸ਼ਹੀਦੀ ਪਾ ਗਿਆ।

ਪੰਥਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਭਾਈ ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਉਸਮਾਨ ਵਾਲੇ ਦੇ ਪਕੜੇ ਜਾਣ ਉਪਰੰਤ ਪੁਲੀਸ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਪੇਟ ਅੰਦਰ ਲੋਹੇ ਦਾ ਤਪਦਾ ਹੋਇਆ ਸਰੀਆ ਆਰ ਪਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਇੱਕ ਹੋਰ ਮੈਂਬਰ ਭਾਈ ਅਰੂੜ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਿਰ ਉਪਰ ਤੱਤਾ ਲੋਹਾ ਰੱਖ ਕੇ ਉਸ ਦਾ ਦਿਮਾਗ਼ ਹੀ ਸਾੜ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇੱਕ ਹੋਰ ਸਿੰਘ ਭਾਈ ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਦੇਬੂ ਉੱਪਰ ਉਬੱਲਦਾ ਪਾਣੀ ਪਾ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਭਾਈ ਮਨਬੀਰ ਸਿੰਘ ਚਹੇੜੂ ਦੇ ਪਟ ਚੀਰ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਮਿਰਚਾਂ ਪਾ ਦਿੱਤੀਆਂ ਸਨ। ਪੁਲੀਸ ਇਸ ਦਰਿੰਦਗੀ ਤਕ ਪੁੱਜ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਕਾਰਸੇਵਾ ਵਾਲੇ ਬਾਬਾ ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਦੋਵੇਂ ਲੱਤਾਂ ਜੀਪ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਉਸ ਦਾ ਸਰੀਰ ਅੱਧ ਵਿੱਚੋਂ ਚੀਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਦੀ ਰੂਹ ਨੇ ਐਸ.ਐਸ.ਪੀ. ਸ੍ਰ. ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਨੂੰ ਆ ਘੇਰਿਆ ਅਤੇ ਉਹ ਗੱਡੀ ਹੇਠ ਸਿਰ ਦੇ ਕੇ ਮਰ ਗਿਆ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਇਸ ਕਰਕੇ ਅੱਧ ਵਿੱਚੋਂ ਪਾੜ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਖਾੜਕੂ ਉਸ ਦੇ ਡੇਰੇ 'ਤੇ ਆਉਂਦੇ ਜਾਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਸੰਧੂ ਨੇ ਹੀ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰ ਸੰਗਠਨ ਦੇ ਕਾਰਕੁਨ ਭਾਈ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਖਾਲੜਾ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰਵਾਇਆ ਸੀ। ਜਿਸ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਕੇਵਲ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਅਣਪਛਾਤੀਆਂ ਲਾਸ਼ਾਂ ਕਹਿਕੇ ਸਾੜੇ ਗਏ ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਕੋਈ 25 ਹਜ਼ਾਰ ਦੇ ਕਰੀਬ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਕਤਲ ਕੇਸ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਹੀ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਉਪਰੰਤ ਸੰਧੂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੀ ਕੇਂਦਰੀ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਖਾੜਕੂ ਨੌਜਵਾਨ ਭਾਈ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਿੰਘ ਕਲਾਨੌਰ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਚਪੇੜਾਂ ਮਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਪੱਗ ਲਾਹ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਜ਼ਮਾਨਤ 'ਤੇ ਰਿਹਾ ਹੋਣ ਦੇ ਕੁਝ ਦਿਨ ਪਿੱਛੋਂ ਹੀ ਉਸ ਨੇ ਸ਼ਰਮ ਦੇ ਮਾਰੇ ਗੱਡੀ ਹੇਠ ਸਿਰ ਦੇ

ਕੇ ਖੁਦਕੁਸ਼ੀ ਕਰ ਲਈ ਜੋਕਿ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਫੰਨੇ ਖਾਂ ਅਫਸਰ ਸਮਝਦਾ ਸੀ।

ਕੇ.ਪੀ.ਐਸ. ਗਿੱਲ ਦਾ ਕੰਮ ਕੇਵਲ ਏਨਾ ਹੀ ਸੀ ਕਿ ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਫੜ ਲਓ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਗੋਲੀ ਮਾਰ ਦਿਓ। ਇਹ ਜਾਣਨ ਦੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਕੋਈ ਗੁਨਾਹ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਪੁਲੀਸ ਵਾਲੇ ਉਸ ਦੀ ਇਸ ਨੀਤੀ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਹ 24 ਘੰਟੇ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਚਹੇਤੇ ਪੁਲੀਸ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਨਵੀਂ ਤੋਂ ਨਵੀਂ ਜ਼ਨਾਨੀ ਲਿਆ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਅੱਤ ਦਰਜੇ ਦਾ ਘਟੀਆ ਇਨਸਾਨ ਹੈ। ਸਰਦਾਰ ਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕਤਲ ਉਪਰੰਤ ਸ. ਹਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਬਰਾੜ ਨੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਬਣਦਿਆਂ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚੋਂ ਬਾਹਰ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

ਭਾਈ ਕਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੁਨਾਮ

ਭਾਈ ਕਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੁਨਾਮ, ਜਿਸ ਨੇ 2 ਅਕਤੂਬਰ 1986 ਈ. ਨੂੰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ 'ਤੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਜਦ ਉਹ ਰਾਜਘਾਟ 'ਤੇ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਭੇਟ ਕਰਕੇ ਮੁੜ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਜੇਕਰ ਉਸ ਦੇ ਪਾਸ ਕੋਈ ਮਾਰੂ ਹਥਿਆਰ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਦੀ ਸਮਾਧ ਬਾਪੂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੀ ਬਣ ਜਾਂਦੀ, ਪਰ ਉਸ 'ਤੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਇਤਬਾਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਮੁੰਡਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੱਡਾ ਕੰਮ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਦੀ ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਚੱਲ ਰਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਸਿੱਖ ਸਟੂਡੈਂਟਸ ਫ਼ੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਆਗੂ ਤੇ ਵਰਕਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਿਵਾਸ ਵਿੱਚ ਡੇਰਾ ਲਾਈ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਭਾਈ ਕਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਆਇਆ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਚੰਗਾ ਹਥਿਆਰ ਦੇ ਦਿਓ ਤਾਂ ਮੈਂ ਰਾਜੂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇਵਾਂਗਾ। ਪਰ ਫ਼ੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਮਿੰਨਤ-ਤਰਲੇ ਕਰਨ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਭਰੋਸਾ ਕਰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਉਸਨੂੰ ਪਾਗਲ ਸਮਝਿਆ। ਉਹ ਕਈ ਦਿਨ ਚੱਕਰ ਲਾਉਂਦਾ ਰਿਹਾ ਪਰ ਕੋਈ ਉਸ ਦੀ ਗੱਲ ਮੰਨਣ ਲਈ ਹੀ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਆਖ਼ਰਕਾਰ ਉਹ ਨਿਰਾਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਪਰਤ ਗਿਆ। ਪਰ ਦੋ ਅਕਤੂਬਰ 1986 ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਜਦੋਂ ਇਹ ਖ਼ਬਰ ਆਈ ਤਾਂ ਫ਼ੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਸਾਰੇ ਆਗੂ ਮੱਥੇ 'ਤੇ ਹੱਥ ਮਾਰਦੇ ਫਿਰਨ। ਉਹ ਬਹੁਤ ਪਛਤਾ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਜੇ ਇਸ ਨੌਜਵਾਨ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਇਸਨੇ ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇਣਾ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਇੱਕ 12 ਬੋਰ ਦੇ ਪਿਸਤੌਲ ਦੇ ਸਹਾਰੇ ਉਸਨੇ ਹਮਲਾ ਕਰਨ ਦੀ ਜਿੰਨੀ ਦਲੇਰੀ ਦਿਖਾਈ ਸੀ, ਸ਼ਾਇਦ ਕੋਈ ਵੱਡੇ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਖਾੜਕੂ ਵੀ ਨਾ ਦਿਖਾ ਸਕਦਾ।

ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ 29 ਸਤੰਬਰ, 1986 ਈ. ਨੂੰ ਹੀ ਰਾਜਘਾਟ ਜਾ ਕੇ ਓਥੇ ਲੱਗੇ ਬੂਟਿਆਂ ਵਿੱਚ ਲੁੱਕ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿੱਥੇ ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਆਉਣਾ ਸੀ। ਸਿਕਿਓਰਿਟੀ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਉਸ ਥਾਂ ਦੀ ਪੂਰੀ ਛਾਣ-ਬੀਣ ਵੀ ਕੀਤੀ ਪਰ ਉਹ ਲੱਭਿਆ ਨਾ। ਦੋ ਦਿਨ ਭੁੱਖਾ-ਭਾਣਾ ਰਹਿਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਉਹ ਆਪਣੇ ਮਿਸ਼ਨ ਲਈ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਰਿਹਾ।

ਜਦੋਂ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਦੇਣ ਉਪਰੰਤ ਆਪਣੇ ਲਾਓ-ਲਸ਼ਕਰ ਸਮੇਤ ਵਾਪਸ ਮੁੜਿਆ ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਝਾੜੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਗੋਲੀ ਚਲਾਉਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਪਰ 12 ਬੋਰ ਦਾ ਪਿਸਤੌਲ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਉਸਦੀ ਰੋਜ਼ ਵਿੱਚ ਰਾਜੀਵ

ਗਾਂਧੀ ਨਾ ਆਇਆ। ਪਰ ਗੋਲੀ ਦੇ ਦਾਣੇ (ਛੱਰੇ) ਲੱਗਣ ਕਾਰਨ ਉਸਦੇ ਦੋ ਕਮਾਂਡੋ ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਹੋ ਗਏ, ਅਖੀਰ ਕਮਾਂਡੋਆਂ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਜਾ ਦਬੋਚਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਕੋਲ ਜਿਹੜੇ ਦੋ-ਤਿੰਨ ਰਾਊਂਡ ਸੀ, ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਚਲਾ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਜੇ ਕਿਤੇ ਏ.ਕੇ.-47 ਦੀ ਥਾਂ ਮਾਊਜ਼ਰ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਉਹ ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਨੂੰ ਲੈ ਗਿਆ ਹੁੰਦਾ। ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਆਗੂਆਂ ਦੀ ਲਾਪਰਵਾਹੀ ਕਾਰਨ ਜਿੱਥੇ ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਬਚ ਗਿਆ, ਉਥੇ ਭਾਈ ਕਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ 14 ਸਾਲ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚ ਬਿਤਾਉਣੇ ਪਏ।

ਜਨਰਲ ਵੈਦਿਆ ਕਾਂਡ

ਜ਼ਮੀਨੀ ਫ਼ੌਜ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਮੁਖੀ ਜਨਰਲ ਅਰੁਨ ਸ਼ੀਧਰ ਵੈਦਿਆ ਨੇ ਸੇਵਾ ਮੁਕਤ ਹੋਣ ਪਿਛੋਂ ਆਪਣੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਬਦਲ ਕੇ ਪੂਨੇ ਲੈ ਜਾਣ ਦਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਕਰ ਲਿਆ ਜੋ ਉਸ ਲਈ ਘਾਤਕ ਸਿੱਧ ਹੋਇਆ। ਕਿਉਂਕਿ ਪੂਨੇ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਉਸ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਵਿੱਚ ਆਈ ਕਮੀ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ 10 ਅਕਤੂਬਰ 1986 ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਖਾੜਕੂਆਂ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਾਇਆ। ਸੀ.ਬੀ.ਆਈ. ਦੇ ਇੱਕ ਸਾਬਕਾ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਵੱਲੋਂ ਲਿਖੀ ਪੁਸਤਕ ਅਨੁਸਾਰ ਜਨਰਲ ਵੈਦਿਆ, ਜਿਸਨੇ 1984 ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਫ਼ੌਜੀ ਹਮਲੇ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਜਨਰਲ ਕੇ. ਸੁੰਦਰ ਜੀ ਅਤੇ ਮੇਜਰ ਜਨਰਲ ਕੇ.ਐਸ. ਬਰਾੜ (ਉਰਫ ਬੁਲਬੁਲ) ਵੀ ਸਿੱਖ ਖਾੜਕੂਆਂ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨੇ 'ਤੇ ਸਨ। ਪਰ ਇਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਅਫਸਰਾਂ ਨੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖ ਕੇ ਦਿੱਲੀ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣਾ ਹੀ ਠੀਕ ਸਮਝਿਆ।

ਸੀ.ਬੀ.ਆਈ. ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਰਜਿੰਦਰ ਸ਼ੇਖਰ ਦੀ ਪੁਸਤਕ 'ਡਿਫਾਇਨ ਮੋਮੈਂਟਸ-ਮੋਮੈਇਰ' ਅਨੁਸਾਰ ਜਨਰਲ ਵੈਦਿਆ 1986 ਵਿੱਚ ਸੇਵਾ ਮੁਕਤ ਹੋਣ ਮਗਰੋਂ ਚੁਪ ਚੁਪੀਤੇ ਪੂਨੇ ਜਾ ਵਸੇ ਤੇ ਆਸਵੰਦ ਸਨ ਕਿ ਉਹ ਸੇਵਾ ਮੁਕਤ ਫ਼ੌਜੀ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਤਨਾਅ ਮੁਕਤ ਜੀਵਨ ਜਿਊ ਸਕਣਗੇ। ਜਨਰਲ ਸੁੰਦਰ ਜੀ ਅਤੇ ਜਨਰਲ ਬਰਾੜ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪੁਰਾਣੇ ਘਰੀਂ ਜਾਣ ਦੀ ਥਾਂ ਦਿੱਲੀ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣਾ ਹੀ ਯੋਗ ਸਮਝਿਆ। ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਅਨੁਸਾਰ ਖ਼ਾਲਿਸਤਾਨ ਕਮਾਂਡੋ ਫ਼ੋਰਸ ਨੇ ਜਨਰਲ ਸੁੰਦਰ ਜੀ ਅਤੇ ਜਨਰਲ ਬਰਾੜ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਸਖ਼ਤ ਮੰਨ ਕੇ ਆਪਣਾ ਧਿਆਨ ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਪੂਨੇ ਵੱਲ ਕਰ ਲਿਆ। ਜਨਰਲ ਵੈਦਿਆ ਦੇ ਕੁਝ ਚਿਰ ਪੂਨੇ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਹੋ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਸੁਰੱਖਿਆ ਪ੍ਰਤੀ ਅਵੇਸਲਾਪਨ ਇੰਨਾ ਵਧ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸਿਰਫ਼ ਇੱਕ ਗੰਨਮੈਨ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਲਈ ਰਹਿ ਗਿਆ ਸੀ।

ਭਾਰਤੀ ਪੁਲਿਸ ਸੇਵਾ ਦੇ 1957 ਬੈਚ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਸ੍ਰੀ ਸ਼ੇਖਰ ਨੇ ਜਨਰਲ ਵੈਦਿਆ ਉੱਤੇ ਹਮਲੇ ਦੇ ਵੇਰਵੇ ਦਿੰਦਿਆਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ 10 ਅਗਸਤ 1986 ਨੂੰ ਜਨਰਲ ਦੀ ਕਾਰ ਜਦੋਂ ਇੱਕ ਮੋੜ ਕੋਲ ਪੁੱਜੀ ਤਾਂ ਕਾਲੇ ਰੰਗ ਦੇ ਮੋਟਰ ਸਾਈਕਲ 'ਤੇ ਸਵਾਰ ਦੋ ਮੋਨੇ ਨੌਜਵਾਨ ਕਾਰ ਦੇ ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ ਬਿਲਕੁਲ ਨਾਲ ਖਹਿਣ ਲੱਗ ਪਏ ਤੇ ਫਿਰ ਮੋਟਰ ਸਾਈਕਲ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਬੈਠੇ ਨੌਜਵਾਨ ਨੇ 32 ਬੋਰ ਦੇ ਪਿਸਤੌਲ ਨਾਲ ਜਨਰਲ ਵੈਦਿਆ ਦੇ ਸਿਰ ਅਤੇ ਗਰਦਨ 'ਤੇ ਤਿੰਨ ਗੋਲੀਆਂ ਮਾਰੀਆਂ। ਇੱਕ ਗੋਲੀ ਵੈਦਿਆ ਦੀ ਪਤਨੀ ਨੂੰ ਮਾਰੀ ਗਈ ਪਰ ਉਹ ਬਚ ਗਈ। ਉਹ ਲਗਾਤਾਰ ਬਚਾਅ ਲਈ ਰੌਲਾ ਪਾਉਂਦੀ

ਰਹੀ। ਪੁਸਤਕ ਅਨੁਸਾਰ ਹਮਲਾਵਰਾਂ ਨੇ ਜਨਰਲ ਵੈਦਿਆ ਵਿਰੁੱਧ ਬਹੁਤ ਹੀ ਬਰੀਕੀ ਨਾਲ ਸਾਜਿਸ਼ ਘੜੀ ਸੀ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪੂਨੇ ਵਿੱਚ ਸਾਬਕਾ ਫ਼ੌਜੀਆਂ ਲਈ ਡਾਕਟਰੀ ਸਹੂਲਤਾਂ ਬਾਰੇ ਵੀ ਪੂਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਸੀ। ਇਹ ਸਾਜਿਸ਼ ਘੜਨ ਵਾਲੇ ਦੇ ਨੌਜਵਾਨ ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸੁੱਖਾ ਤੇ ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜਿੰਦਾ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਛੋਟੇ ਹਥਿਆਰਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਕੇ ਸਾਜਿਸ਼ ਸਿਰੇ ਚੜ੍ਹਾਈ। ਸੀ.ਬੀ.ਆਈ. ਦੀ ਜਾਂਚ ਅਨੁਸਾਰ ਕਾਰਵਾਈ ਵਿੱਚ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਮੋਟਰ ਸਾਈਕਲ ਦਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਿੱਟੂ ਨੇ ਬਾਬੂ ਲਾਲਾ ਸ਼ਾਹ ਤੋਂ ਖ਼ਰੀਦ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਜੋ ਕਿ ਇੱਕ ਫ਼ੌਜੀ ਕੈਪਟਨ ਦੇ ਮਕਾਨ ਵਿੱਚ ਹੀ ਕਿਰਾਏ 'ਤੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਘਟਨਾ ਤੋਂ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਨਰਲ ਵੈਦਿਆ ਨੇ ਆਪਣੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਬਦਲ ਲਈ ਸੀ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਨਵੀਂ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਦਾ ਪਤਾ ਲਾਉਣ ਲਈ ਜਿੰਦੇ ਅਤੇ ਸੁੱਖੇ ਨੂੰ ਕਾਫ਼ੀ ਮਿਹਨਤ ਕਰਨੀ ਪਈ ਸੀ। ਮਾੜੀ ਕਿਸਮਤ ਨੂੰ ਇੱਕ ਦਿਨ ਜਨਰਲ ਵੈਦਿਆ ਦੀ ਮਾਰਕੀਟ ਵਿੱਚ ਖੜ੍ਹੀ ਕਾਰ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਪਹਿਚਾਣ ਲਈ। ਜਨਰਲ ਵੈਦਿਆ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਪਤਨੀ ਕੁਝ ਖ਼ਰੀਦੇ ਫ਼ਰੋਖਤ ਕਰਕੇ ਕਾਰ ਵਿੱਚ ਆ ਬੈਠੇ। ਪਰ ਪਾਰਕਿੰਗ ਵਾਲੀਆਂ ਨਾਲ ਮੋਟਰ ਸਾਈਕਲ ਖੜ੍ਹੀ ਕਰਨ ਤੋਂ ਜਿੰਦੇ ਤੇ ਸੁੱਖੇ ਦਾ ਝਗੜਾ ਹੋ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਉਹ ਓਥੋਂ ਬਚ ਕੇ ਨਿਕਲ ਗਏ। ਅੱਗੇ ਜਾ ਕੇ ਜਨਰਲ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਪਤਨੀ ਨੇ ਸਬਜ਼ੀ ਖ਼ਰੀਦੀ ਅਤੇ ਕਾਰ ਵਿੱਚ ਬੈਠਣ ਹੀ ਲੱਗੇ ਸਨ ਕਿ ਪਿਛੋਂ ਜਿੰਦਾ ਤੇ ਸੁੱਖਾ ਵੀ ਆ ਗਏ ਪਰ ਫ਼ੌਜੀ ਏਰੀਆ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਓਥੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਹਮਲਾ ਕਰਨਾ ਯੋਗ ਨਾ ਸਮਝਿਆ। ਜਨਰਲ ਬਚ ਕੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ। ਫਿਰ ਇਸ ਜੋੜੀ ਦੇ ਘਰ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰਨੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਇਹ ਜੋੜੀ ਘਰੋਂ ਕੁਝ ਖ਼ਰੀਦੇ ਫ਼ਰੋਖਤ ਕਰਕੇ ਵਾਪਸ ਘਰ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਹਮਲਾ ਕਰਕੇ ਜਨਰਲ ਵੈਦਿਆ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਆਪ ਜੈਕਾਰੇ ਛੱਡਦੇ ਨਿਕਲ ਗਏ। ਉਹ ਪੂਨੇ ਵਿੱਚੋਂ ਬਚ ਕੇ ਬੰਬਈ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਸਨ। ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਟੇਕ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆ ਰਹੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਸਾਜ਼ੋ ਸਾਮਾਨ ਅਤੇ ਕੁਝ ਛੋਟੇ ਹਥਿਆਰ ਪੂਨੇ ਵਾਲੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸਨ। ਬੰਬਈ ਤੋਂ ਉਹ ਦੁਰਗ (ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼) ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਓਥੋਂ ਸੁੱਖਾ ਅਤੇ ਨਿਰਮਲ ਸਿੰਘ ਮੋਟਰ ਸਾਈਕਲ ਲੈ ਕੇ ਆਪਣਾ ਸਾਜ਼ੋ ਸਾਮਾਨ ਲੈਣ ਲਈ ਫਿਰ ਪੂਨੇ ਚਲੇ ਗਏ। ਉਹ ਫ਼ੌਜੀ ਕੈਪਟਨ ਦੇ ਘਰੋਂ ਆਪਣਾ ਸਾਮਾਨ ਲੈ ਕੇ ਵਾਪਸ ਦੁਰਗ ਨੂੰ ਆ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਛਾਉਣੀ ਲਾਗੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਮੋਟਰ ਸਾਈਕਲ ਇੱਕ ਫ਼ੌਜੀ ਟਰੱਕ ਨਾਲ ਟਕਰਾਅ ਕੇ ਡਿੱਗ ਪਿਆ ਅਤੇ ਉਹ ਓਥੇ ਪਕੜੇ ਗਏ।

ਸੀ.ਬੀ.ਆਈ. ਦੀ ਸਪੈਸ਼ਲ ਅਦਾਲਤ ਵੱਲੋਂ ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜਿੰਦਾ ਅਤੇ ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸੁੱਖਾ ਵਿਰੁੱਧ 14 ਸਤੰਬਰ 1987 ਨੂੰ ਚਾਰਜਸ਼ੀਟ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ। 21 ਅਕਤੂਬਰ 1989 ਨੂੰ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਸੁਣਾਈ ਗਈ ਅਤੇ 9 ਅਕਤੂਬਰ 1992 ਨੂੰ ਫਾਂਸੀ ਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਵੈਦਿਆ ਕਤਲ ਕਾਂਡ ਦਾ ਉਸ ਦੀ ਪਤਨੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਮੌਕੇ ਦਾ ਗਵਾਹ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਦੋਹਾਂ ਖਾੜਕੂਆਂ ਵੱਲੋਂ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਇੱਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਫਾਂਸੀ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਰਹਿਮ ਦੀ ਅਪੀਲ ਕਰਨ ਤੋਂ ਵੀ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਪਰ ਮੇਜਰ ਜਨਰਲ

ਜੇ.ਐਸ. ਜਮਵਾਲ ਅਨੁਸਾਰ ਜਨਰਲ ਵੈਦਿਆ ਨਾਲੋਂ ਵੱਡਾ ਦੋਸ਼ੀ ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਜਨਰਲ ਕੇ. ਸੁੰਦਰ ਜੀ ਸੀ ਜਿਸ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਹੇਠ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਫ਼ੌਜੀ ਹਮਲਾ ਹੋਇਆ ਸੀ।

ਭਾਈ ਜਿੰਦੇ ਤੇ ਸੁੱਖੇ ਦੀ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚੋਂ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨੂੰ ਚਿੱਠੀ

ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਜੀ,

ਸ਼ਹੀਦੀ ਸਫ਼ਰ ਉੱਤੇ ਪਏ ਦੋ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰੋ।

ਸਿਧਾਂਤ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਨਾ ਬਿਹਤਰ ਰਹੇਗਾ ਕਿ ਸਾਡਾ 'ਰਾਸ਼ਟਰ' ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਲਿਵ ਵਿੱਚ ਜੁੜਿਆ ਖ਼ਾਲਸਾ-ਪੰਥ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਪੂੜ ਨੂੰ ਮੱਥੇ ਉੱਤੇ ਲਾ ਕੇ ਅਸਾਂ ਖ਼ਾਲਿਸਤਾਨ ਦੀ ਮੰਜ਼ਿਲ ਵੱਲ ਪਹਿਲੇ ਕਦਮ ਰੱਖੇ ਸਨ। ਖ਼ਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਮਿਟਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਫ਼ੌਜਾਂ ਦੇ ਜਨਰਲ ਵੈਦਿਆ ਦਾ ਖ਼ਾਤਮਾ ਸ਼ਹਾਦਤ ਵੱਲ ਜਾਂਦੇ ਸਾਡੇ ਇਹਨਾਂ ਬਿਖੜੇ ਪੈਂਡਿਆਂ ਦੌਰਾਨ ਵਾਪਰਿਆ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ 'ਸ਼ੁਭ-ਕਰਮ' ਸੀ, ਜਿਸਨੇ ਇਸ ਇਤਿਹਾਸਕ ਸਚਾਈ ਨੂੰ ਇੱਕ ਵਾਰ ਮੁੜ ਸਾਖਿਅਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਖ਼ਾਲਸਾ-ਪੰਥ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿੱਚ ਸਾਹ ਲੈਣ ਦੀ ਗੀੜ, ਗ਼ੈਰਤ ਤੇ ਅਣਖ ਨੂੰ ਮਲੀਆਮੇਟ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ।

ਇੱਥੇ ਅਸੀਂ ਇਹ ਵੀ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਪੱਤਰ ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਹੈਸੀਅਤ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਸਦਾ ਤੋਂ ਹੀ ਪੰਥ-ਵਿਰੋਧੀ ਚੱਲੀ ਆ ਰਹੀ ਭਾਰਤ ਦੀ ਫ਼ਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਮੁਖੀ ਨੂੰ ਲਿਖ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਇਸ ਕੂੜ ਦੇ ਤਖ਼ਤ ਉੱਤੇ ਜੋ ਵੀ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹੈ, ਸੀ ਜਾਂ ਹੋਵੇਗਾ, ਉਹ ਸਾਡੇ ਲਈ ਜ਼ੁਲਮ 'ਤੇ ਜਬਰ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਇਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਭੁੱਲ ਰਹੇ ਕਿ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਖ਼ੁਦਾ ਤੋਂ ਵਰਸੇਏ ਮਹਾਨ ਦਰਵੇਸ਼ ਸਾਈਂ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਵੱਲੋਂ ਰੱਖੀ ਨੀਂਹ ਉੱਤੇ ਉਸਰੇ ਸਾਡੇ ਰੱਬ ਦੇ ਘਰ ਉੱਤੇ 'ਪਾਪ ਦੀ ਜੰਝ' ਚੜ੍ਹੀ ਸੀ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਤੁਹਾਡੀ ਥਾਂ ਉੱਤੇ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਭੇਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਕਾਫ਼ਰ ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਪੰਥ ਨੇ ਉਸ ਨਾਲ ਵੱਖਰਿਆਂ ਹਿਸਾਬ ਕਰਨਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਉਸ ਨਾਲ ਬਣਦਾ ਨਿਆਂ ਕਰੇਗਾ।

ਫਾਂਸੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਖਿੜੇ ਮੱਥੇ ਪ੍ਰਵਾਨ ਹੈ

ਤੁਹਾਡੀ ਫ਼ੌਜ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਉੱਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰਕੇ ਇਲਾਹੀ ਸਾਦਗੀ ਵਿੱਚ ਵਿਚਰ ਰਹੀ ਇੱਕ ਸੰਤ-ਸਿਪਾਹੀ ਕੌਮ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਦੀਆਂ ਰੌਣਕਾਂ ਲੁੱਟਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇੱਕ ਵਾਰ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਇੰਝ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਇਆ, ਜਿਵੇਂ ਸਾਡੀ ਕੌਮ ਘੋਰ ਉਦਾਸੀਆਂ ਵਿੱਚ ਡੁੱਬ ਗਈ ਸੀ, ਪਰ ਆਪਣਾ ਇਤਿਹਾਸਕ ਫ਼ਰਜ਼ ਅਦਾ ਕਰਕੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਹ ਅਹਿਸਾਸ ਕਰਵਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਸੁੱਖਾ ਸਿੰਘ, ਮਹਿਤਾਬ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਉਧਮ ਸਿੰਘ ਤੁਹਾਡੇ ਮੀਰ ਮੰਨੂੰ, ਵਜੀਦੇ, ਲਖਪਤ, ਰਿਬੈਰੋ ਤੇ ਡਾਇਰਾਂ ਦੇ ਕਿਤੇ ਨੇੜੇ ਤੇੜੇ ਪ੍ਰਫ਼ਾਂਵਿਆਂ ਵਾਂਗ ਤੁਰ ਫਿਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਖ਼ਾਲਸਾ-ਵਿਸ਼ਟੀ ਅਨੁਸਾਰ ਅਸਾਂ ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਇਵਜ਼ ਵਿੱਚ ਅਗੰਮੀ

ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਤੋਂ ਛੇਕੀ ਹੋਈ ਅਤੇ 'ਬਿਪਰ ਸੰਸਕਾਰ' ਦੀ ਮਾਰ ਹੇਠਾਂ ਆਈ ਤੁਹਾਡੀ ਅਦਾਲਤ ਵੱਲੋਂ ਸਾਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਫਾਂਸੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਖਿੜੇ ਮੱਥੇ ਪ੍ਰਵਾਨ ਹੈ। ਮੌਤ ਦੀ ਤਿੱਖੀ ਧਾਰ ਨੂੰ ਛੂਹ ਕੇ ਅਸੀਂ ਸੰਪੂਰਨ ਹੋਣ ਜਾ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਕਿਉਂਕਿ ਸ਼ਹਾਦਤ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਸੁਹਾਵਣਾ ਮੇਲਾ ਜੁੜ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ।

ਬਿਪਰ ਸੰਸਕਾਰ ਤੇ ਗੁਰੂ ਚੇਤਨਾ—ਸੱਚ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਰੂਪ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ 'ਗਤਿ-ਮਿਤ' ਨੂੰ ਵਿਵਹਾਰਿਕ ਸੋਚਣੀ ਨਾਲ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸੋਚਣੀ ਖ਼ਾਲਸਾ-ਪੰਥ ਦੀ ਇਸ ਮਹਾਨ ਸੰਸਥਾ ਨੂੰ ਖਰਵੇ ਦੁਨਿਆਵੀ ਧਰਾਤਲ ਉੱਤੇ ਰੱਖ ਕੇ ਵੇਖਦੀ ਹੈ, ਸਮਝਦੀ ਅਤੇ ਬਿਆਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਅੰਦਰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਇੱਕ ਸਧਾਰਨ ਇਮਾਰਤ ਜਾਂ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪੂਜਾ ਦਾ ਸਥਾਨ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਖ਼ਾਲਸਾ-ਪੰਥ ਨੂੰ ਇਹ ਸਥਿਤੀ ਪ੍ਰਵਾਨ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਖ਼ਾਲਸਾ ਤੇਜ ਦੀ ਪੂਜਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਸਗੋਂ ਤੇਜ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਉਤਰਦਾ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸੱਚ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਸਮਝਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਖ਼ਾਲਸਾ ਜੀ ਨੇ ਸ਼ਸਤਰ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਮੀਰ ਦੀ ਮੀਰੀ ਖੋਹ ਲੈਣੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤ ਕਰਕੇ ਪੀਰੀ ਖਿਚ ਲੈਣੀ ਹੈ। ਇਸ ਸਿਧਾਂਤ ਨੇ ਮੀਰੀ ਤੇ ਪੀਰੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਕੇਂਦਰੀਕਰਣ ਦੀਆਂ ਤਾਕਤਾਂ ਨੂੰ ਖ਼ਤਮ ਕਰਕੇ 'ਹੰਨੇ ਹੰਨੇ ਪੀਰੀ' ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਪਰ ਬਿਪਰ ਧਾਰਾ ਲਈ ਇਹ ਸਿਧਾਂਤ ਬੇਹੱਦ ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਲੋਕ ਜਾਗਰੂਕ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਨ ਹੁੰਦੇ, ਸਗੋਂ ਬਿਪਰ ਧਾਰਾ ਦੇ ਕੁਝਰ ਨੂੰ ਤੋੜ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਛਾਂ ਹੇਠ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਘੋਲ ਲਈ ਸੰਘਰਸ਼ ਲਾਮਬੰਦ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਕੇਂਦਰੀਕਰਣ ਦੇ ਸਵਾਮੀ ਤੁਰੰਤ ਹਰਕਤ ਵਿੱਚ ਆਏ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਮੀਰੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ 'ਦੇਸ਼ ਦੀ ਏਕਤਾ ਅਤੇ ਅਖੰਡਤਾ' ਨੂੰ ਗੰਭੀਰ ਖ਼ਤਰੇ ਦੀ ਦੁਹਾਈ ਪਾਈ ਤੇ ਪੀਰੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ 'ਦੇਹਧਾਰੀ ਗੁਰੂਆਂ ਦੇ ਬੋਲ ਬਾਲੇ' ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕੀਤਾ।

ਬਿਪਰ ਸੰਸਾਰ ਨੇ ਉੱਝ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਚੇਤਨਾ ਉੱਤੇ ਇਸ ਦੇ ਜਨਮ ਤੋਂ ਹੀ ਵਾਰ ਕਰਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਸਨ, ਪਰ 15 ਅਗਸਤ 1947 ਨੂੰ ਸੰਸਾਰੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਸਾਂਭਣ ਪਿਛੋਂ ਇਸ ਦੇ ਵਾਰ ਵਧੇਰੇ ਘਿਰਣਤ ਸ਼ਕਲ ਅਖ਼ਤਿਆਰ ਕਰ ਗਏ। ਤੁਹਾਡੀ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ, ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ, ਵਿਦਿਅਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਅਤੇ ਸੰਚਾਰ-ਮਾਧਿਅਮ ਨੇ ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਦਹਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਖ਼ਾਲਸਾ ਚੇਤਨਾ ਅੰਦਰ ਆਪਣੀ ਸਰੀਰਕ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਅਤੇ ਸੰਸਾਰੀ ਮਾਲਕੀ ਦਾ ਰੋਅਬ ਜਮਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿਣ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਝਿਜਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਖ਼ਾਲਸਾ-ਪੰਥ ਦੀਆਂ ਮਹਾਨ ਸੰਸਥਾਵਾਂ, ਰਵਾਇਤਾਂ, ਇਸ ਦੀ ਮੌਲਿਕਤਾ ਅਤੇ ਨਿਆਰੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਨੂੰ ਤਬਾਹ ਕਰਨ ਲਈ ਹਰ ਪੱਧਰ ਉੱਤੇ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਮਨੋ ਵਿਗਿਆਨਕ ਪੱਧਰ ਉੱਤੇ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ਾਂ ਦੇ ਬਾਰੀਕ ਸਾਮਾਨ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਲੱਖਾਂ ਲਸ਼ਕਰ ਭੇਜ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪਾਵਨ ਇਮਾਰਤ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰਨਾ, ਇਸੇ ਹੀ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਦਾ ਇੱਕ ਹਿੱਸਾ ਸੀ। ਬਿਨਾਂ ਸ਼ੱਕ ਇਹ ਸਾਡੀ ਹਸਤੀ ਨੂੰ ਮਿਟਾਉਣ ਦੀ ਇੱਕ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਸੀ। ਅਜਿਹੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਦੱਸਣ

ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਸਾਜਿਸ਼ ਵਿੱਚ ਸ਼ਰੀਕ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਯੋਜਨਾਬੱਧ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸਿਰੇ ਚਾੜ੍ਹਨ ਵਾਲੇ ਫ਼ੌਜੀ ਜਨਰਲ ਵੈਦਿਆ ਦਾ ਖ਼ਾਤਮਾ ਕਿੰਨਾ ਵਾਜਿਬ ਸੀ। ਇਹ ਇਤਿਹਾਸਕ ਤੇ ਪਵਿੱਤਰ ਕਾਰਜ ਪੂਰਾ ਕਰਕੇ ਅਸਾਂ ਆਪਣੀ ਜ਼ਮੀਰ ਉੱਤੇ ਪਿਆ ਬੋਝ ਲਾਹ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਗਵਾਹੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਖ਼ਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦਾ ਅਸਲ ਬਿਪਰ-ਸੰਸਕਾਰ ਤੋਂ ਸਰਬ ਯੁਗਾਂ ਵਿੱਚ ਆਜ਼ਾਦ ਹੈ। ਅਸਾਂ ਖ਼ਾਲਸਾ-ਪੰਥ ਨੂੰ 'ਬਿਪਰਨ ਕੀ ਗੀਤ' ਤੋਂ ਖ਼ਬਰਦਾਰ ਕਰਕੇ ਦਸਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹਾਸਲ ਕਰ ਲਈ ਹੈ।

ਜਦੋਂ ਕੌਮਾਂ ਕਰਵਟ ਲੈਂਦੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਇਤਿਹਾਸ ਵੀ ਥਰਥਰਾਉਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਥਰਥਰਾਹਟ ਦੌਰਾਨ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ ਆਪਣੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਮੱਠ ਨੂੰ ਅਲਵਿਦਾ ਆਖ ਸਿਤਮਾਂ ਦੀ ਨਗਰੀ ਸਰਹਿੰਦ ਦੀ ਇੱਟ ਨਾਲ ਇੱਟ ਖੜਕਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਚੇ ਗੁਵੇਰਾ ਕਿਊਬਾ ਦੀ ਵਜ਼ੀਰੀ ਨੂੰ ਲੱਤ ਮਾਰ ਕੇ ਬੰਦੂਕ ਹਿੱਕ ਨਾਲ ਲਾ ਬੋਲੀਵੀਆ ਦੇ ਜੰਗਲਾਂ ਵਿੱਚ ਦੁਸ਼ਮਣ ਵਿਰੁਧ ਮੋਰਚਾਬੰਦੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕੋਈ ਨੈਲਸਨ ਮੰਡੇਲਾ ਨਸਲਵਾਦੀ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੀ ਈਨ ਕਬੂਲਣ ਤੋਂ ਨਾਂਹ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਕਾਲ-ਕੋਠੜੀ ਦੇ ਲੇਖੇ ਲਾਉਣੀ ਵਧੇਰੇ ਬਿਹਤਰ ਸਮਝਦਾ ਹੈ।

ਤੇ ਸਾਨੂੰ ਤਾਂ 'ਮਰਦ ਅਗੰਮੜੇ' ਦੇ ਵਰੋਸਾਏ ਪੰਥ ਦੇ ਅਦੁੱਤੀ ਜਰਨੈਲ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦੀ ਪਿਆਰ ਭਰੀ ਛੁਹ ਅਤੇ ਸਾਥ ਦਾ ਸਬੱਬ ਹਾਸਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਖੰਡੇ ਦੀ ਧਾਰ ਉੱਤੇ ਤੁਰਨ ਵਾਲੇ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦੇ ਅਨਮੋਲ ਤੇ ਅਨਗਿਣਤ ਹੀਰਿਆਂ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਦੀ ਧੂੜ ਦਾ ਇੱਕ ਕਿਣਕਾ ਮਾਤਰ ਹਾਂ। ਕੌਮ ਦੇ ਲੇਖੇ ਜਿੰਦ ਲਾਉਣ ਦਾ ਸੁਭਾਗ ਵਿਰਲਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਵਿਰਲੇ ਨੂੰ ਹੀ ਨਸੀਬ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਸਾਡੇ ਉੱਤੇ ਇਹ ਦੋਸ਼ ਲਾਉਣਾ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਾਜਿਬ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇੱਕ ਨਿਹੱਥੇ ਵਿਅਕਤੀ ਉੱਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰਕੇ ਸੂਰਮਗਤੀ ਦਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਅਸੀਂ ਇਹ ਯਾਦ ਕਰਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਬੇਪਨਾਹ ਵਸੀਲਿਆਂ ਦੀ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਸਾਨੂੰ ਹਰ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਜ਼ਲੀਲ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਹਰ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਨਿਹੱਥੇ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਾਂ। ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਅੰਨ੍ਹੀ ਫ਼ੌਜੀ ਸ਼ਕਤੀ ਅਤੇ ਆਧੁਨਿਕ ਜ਼ਮਾਨੇ ਦੇ ਵਧੀਆ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਹਥਿਆਰਾਂ ਨਾਲ ਲੈਸ ਹੋ। ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਮੈਦਾਨ ਦੇ ਵਿੱਚ ਲੜਨ ਦੇ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਮੌਜੂਦਾ ਹਾਲਾਤ ਵਿੱਚ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਇਸ ਤੋਂ ਸਿਵਾ ਕੋਈ ਚਾਰਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰਹਿ ਗਿਆ ਕਿ ਅਸੀਂ ਜ਼ਾਲਮਾਂ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਕੀਤੇ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦਵਾਉਣ ਲਈ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਢੰਗ ਤਰੀਕੇ ਅਖ਼ਤਿਆਰ ਕਰੀਏ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਜਨਰਲ ਵੈਦਿਆ ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਸਾਡੀ ਕੌਮ ਵਿਰੁੱਧ ਇੱਕ ਅਨ-ਐਲਾਨੀ ਜੰਗ ਹੀ ਛੇੜ ਰੱਖੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਲੁਕ-ਛਿਪ ਕੇ ਝਪਟਣਾ ਸਾਡਾ ਸ਼ੌਂਕ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਇਤਿਹਾਸਕ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਹੈ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਇਹ ਹਕੀਕਤ ਭੁੱਲਣੀ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦੀ ਕਿ ਅਠਾਰ੍ਹਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿੱਚ ਜਦੋਂ ਅਬਦਾਲੀ ਤੇ ਨਾਦਰਸ਼ਾਹ ਵਰਗੇ ਧਾੜਵੀ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਬਹੂ-ਬੇਟੀਆਂ ਨੂੰ ਪਸ਼ੂਆਂ ਵਾਂਗ ਨੂੜ ਕੇ ਕਾਬੁਲ ਵੱਲ ਲਿਜਾ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਸਿਦਕੀ ਸਿੰਘ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮੁਕਤ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਜੰਗਲਾਂ ਬੇਲਿਆਂ ਅਤੇ ਰਕੜਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲ

ਕੇ ਦੁਸ਼ਮਣ 'ਤੇ ਐਸੇ ਕਰਾਰੇ ਵਾਰ ਕਰਦੇ ਕਿ ਦੁਸ਼ਮਣ ਸਾਡੇ ਹੱਸਲੇ ਤੋਂ ਭੈਅਭੀਤ ਤੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ। ਸਾਡਾ ਮਾਨਵਵਾਦ ਤਾਂ ਇੰਨਾ ਵਿਸ਼ਾਲ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਕਲਾਵਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਮੁੱਚੀ ਧੜਕਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਹੀ ਸਮਾਅ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਖ਼ਾਲਸਈ ਸ਼ਮਸ਼ੀਰਾਂ ਦੇ ਜੌਹਰ—ਉੱਝ ਪਿਛਲੇ ਦਹਾਕੇ ਵਿੱਚ ਸਾਡੇ ਸਿੰਘਾਂ ਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਲਸ਼ਕਰਾਂ ਵਿੱਚ ਅਸਲ ਮੁਕਾਬਲੇ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਹੋਏ ਹਨ। ਪਰ ਜਿਥੇ ਕਿਤੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਓਥੇ ਸਾਡੀ ਸੂਰਮਗਤੀ ਤੇ ਜਾਹੋ-ਜਲਾਲ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਖ਼ੁਫ਼ੀਆ ਫ਼ਾਇਲਾਂ ਵਿੱਚ ਸਾਂਭਿਆ ਪਿਆ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਜਿਸ ਦਾ ਅੱਧ-ਪਚੱਧ ਸੱਚ ਕਦੇ ਕਦਾਈਂ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਆਪਣੀਆਂ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਆਉਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਸਾਡਾ ਖ਼ਾਲਸਈ ਜੋਸ਼ ਸਾਡੇ ਰੂਹਾਨੀ ਤਜਰਬੇ ਦਾ ਇੱਕ ਅੰਗ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਸਮੇਂ ਰੂਹਾਨੀਅਤ ਸਾਡੀਆਂ ਸ਼ਮਸ਼ੀਰਾਂ ਦੀ ਚਮਕ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ, ਹੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ! ਅਹਿਮਦ ਸ਼ਾਹ ਅਬਦਾਲੀ ਦੇ ਸਤਵੇਂ ਹਮਲੇ (1764 ਈ.) ਸਮੇਂ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਸੂਰਮਗਤੀ ਦੇ ਚਸ਼ਮਦੀਦ ਗਵਾਹ ਕਾਜ਼ੀ ਨੂਰ ਮੁਹੰਮਦ ਦੀ ਇਹ ਗਵਾਹੀ ਸੁਣੋ, “ਇਉਂ ਸਮਝੋ ਕਿ ਬੰਦੂਕ ਕਿਸੇ ਪਿਛਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਇਹਨਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਹੀ ਬਣਾਈ ਹੋਵੇਗੀ, ਲੁਕਮਾਨ ਨੇ ਨਹੀਂ ਬਣਾਈ ਹੋਣੀ। ਭਾਵੇਂ ਬੰਦੂਕਾਂ ਤਾਂ ਹਰ ਕਿਸੇ ਪਾਸ ਬਬੇਰੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਸਿੰਘਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਕੇ ਇਹਨਾਂ ਬੰਦੂਕਾਂ ਨੂੰ ਜਾਨਣ ਵਾਲਾ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਦੇ ਗਵਾਹ ਤੀਹ ਹਜ਼ਾਰ ਉਹ ਸੂਰਮੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਲੜਾਈ ਵਿੱਚ ਇਹਨਾਂ ਨਾਲ ਲੜ ਚੁਕੇ ਹਨ।”

ਅਸਾਂ ਨਿਹੱਥੇ ਉੱਤੇ ਵਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ—ਫਿਰ ਵੀ ਵੈਦਿਆ ਉੱਤੇ ਜਦੋਂ ਅਸਾਂ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਅੰਗ-ਰੱਖਿਅਕ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਸਨ ਅਤੇ ਉਹ ਖ਼ੁਦ ਵੀ ਹਥਿਆਰਾਂ ਨਾਲ ਲੈਸ ਸੀ। ਵੈਦਿਆ ਉੱਤੇ ਹਮਲਾ ਸਾਡੀ ਉਸੇ ਰਣਨੀਤੀ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਸੀ ਜੋ ਕਦੇ ਸ਼ਹੀਦ ਮਦਨ ਲਾਲ ਢੀਂਗਰਾ, ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ, ਸ਼ਹੀਦ ਊਧਮ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਰਾਭਾ ਨੇ ਲਾਗੂ ਕੀਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਅੱਜ ਵੀ ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਦੇ ਇਨਕਲਾਬੀ ਇਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨੂੰ ਜਾਇਜ਼ ਠਹਿਰਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡੇ ਰਾਹੀਂ ਇਹ ਪੈਗਾਮ ਵੀ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡਾ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਮਹਾਨ ਲੋਕਾਂ, ਇਸ ਦੀ ਧਰਤੀ ਨਾਲ ਕੋਈ ਵੈਰ-ਵਿਰੋਧ ਜਾਂ ਦੁਸ਼ਮਣੀ ਨਹੀਂ। ਉਹਨਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਨਫ਼ਰਤ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਦੇ ਅਸੀਂ ਨੇੜੇ-ਤੇੜੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਧਰਤ-ਅਸਮਾਨ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਗਲਵਕੜੀ ਵਿੱਚ ਲੈਣ ਲਈ ਬੇਹਬਲ ਹਾਂ ਅਤੇ ਸਮੁੱਚੇ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਵਸਦੀ-ਰਸਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਆਰਤੀ ਉਤਾਰਦੇ ਹਾਂ।

ਮਜ਼ਲੂਮ ਤੇ ਖ਼ਾਲਸਾ—ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਦੱਬੇ-ਕੁਚਲੇ ਲੋਕਾਂ, ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦ ਦੀ ਚੱਕੀ ਵਿੱਚ ਪਿਸ ਰਹੇ ਕਰੋੜਾਂ ਦਲਿਤ-ਭਰਾਵਾਂ, ਦਸਾਂ ਨਹੁੰਆਂ ਦੀ ਕਿਰਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਿਰਤੀਆਂ, ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਤੇ ਹੋਰ ਸਭ ਘੱਟ-ਗਿਣਤੀਆਂ, ਨਿਓਟਿਆਂ ਅਤੇ ਨਿਆਸਰਿਆਂ ਨਾਲ ਸਾਡੀਆਂ ਅੰਤਾਂ ਦੀਆਂ ਪਿਆਰ ਭਰੀਆਂ ‘ਖ਼ਾਲਸਈ ਸਾਂਝਾਂ’ ਹਨ। ਉਹ ਸਾਡੇ ਹੀ ਹੱਥ-ਮਾਸ ਤੇ ਸਾਡੇ ਹੀ ਲਹੂ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹਨ। ਨੀਲੇ ਘੋੜੇ ਦੇ ਸਾਡੇ ਸ਼ਾਹ-ਸਵਾਰ ਨੇ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਚਿਰੋਕਣਾ ਹੀ ਪਛਾਣ ਲਿਆ ਸੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ

ਘਮੰਡੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੀਚ-ਚੂਹੜੇ, ਚੁਮਿਆਰ, ਕੰਮੀ-ਕਮੀਨ ਅਤੇ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਹੋਰ ਕਿੰਨੇ ਗਲੀਜ਼ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਆਵਾਜ਼ ਮਾਰਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਸਾਰੇ ਸਾਡੇ ਦਸਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਦੇ ਨਾਦੀ ਪੁੱਤਰ ਬਣੇ। ਖ਼ਾਲਸੇ ਦੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਵਿੱਚ ਉਹ ਜਰਨੈਲ ਬਣੇ ਅਤੇ ਤਖ਼ਤਾਂ ਤੇ ਤਾਜਾਂ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਣਾਮ ਕੀਤਾ।

ਅਸੀਂ ਸੁਪਨਿਆਂ ਦੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਉਡਾਰੀਆਂ ਨਹੀਂ ਮਾਰ ਰਹੇ, ਸਗੋਂ ਤਵਾਰੀਖ਼ ਵਿੱਚ ਖਲੋ ਕੇ ਇਹ ਐਲਾਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡੇ ਗੁਰੂਆਂ ਨੇ ਦਲਿਤ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਇਸ਼ਟ ਨਾਲ ਰੱਤੀਆਂ ਮਹਾਨ ਰੱਬੀ-ਰੂਹਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕੀਤਾ, ਪਲਕਾਂ ਉੱਤੇ ਬੈਠਾਇਆ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਬਾਣੀ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਦਰਜਾ ਦੇ ਕੇ ਨਿਵਾਜਿਆ। ਦਲਿਤਾਂ ਦੀ ਰੂਹ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਅੰਤਰੀਵ-ਪੀੜ ਸਾਡੇ ਹੀ ਕਿਸੇ ਦਰਦ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਦੇ ਨਿੱਘ ਨੂੰ ਮਾਣ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਪਰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਕੁਫ਼ਰ ਦਾ ਜਾਲ ਇੰਨਾ ਵੱਡਾ ਹੈ ਕਿ ਅਜੇ ਸਾਡੇ ਇਹਨਾਂ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸਾਡੀ ਲੜਾਈ ਦੀ ਪੂਰੀ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਲੱਗ ਰਹੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਖ਼ਾਲਸੇ ਦੀ ਗਲਵਕੜੀ ਵਿੱਚ ਆ ਜਾਣਗੇ ਤਾਂ ਸੰਸਾਰੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀਆਂ ਦੇ ਮਹਾਨ ਰੁਤਬੇ ਇੱਕ ਵਾਰ ਮੁੜ ਉਹਨਾਂ ਅੱਗੇ ਸਜ਼ਦਾ ਕਰਨਗੇ। ਸਾਨੂੰ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੀ, ਉਸ ਸੁਲੱਖਣੀ ਘੜੀ ਦੀ ਉਡੀਕ ਹੈ।

ਇਹੋ ਹੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜਿਸ ਅੱਗੇ ਅਸੀਂ ਸਰਬੱਤ ਦੇ ਭਲੇ ਦੀ ਦੁਆ ਮੰਗਦੇ ਹਾਂ, ਜਦੋਂ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਪਾਕ ਗ੍ਰੰਥ ਤੋਂ ਆਤਮ-ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸੁੱਖਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਮਹਿਤਾਬ ਸਿੰਘ ਮੱਸੇ ਰੰਗੜ ਦਾ ਸਿਰ ਵੱਢ ਲਿਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਥੋਂ ਹੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਲੈ ਕੇ ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡੇ ਕੂੜ-ਕੁਸੱਤ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਮਾਸੂਮੀਅਤ ਨਾਲ ਹਿੱਕ ਡਾਹ ਕੇ ਖੜੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਅਖ਼ੀਰਲੇ ਸਵਾਸ ਤਕ ਇੱਕ ਸੁਤੰਤਰ ਤੇ ਖੁਦ ਮੁਖ਼ਤਿਆਰ ਮੁਲਕ 'ਖ਼ਾਲਿਸਤਾਨ' ਲਈ ਲੜਨ ਤੇ ਜੂਝਣ ਦਾ ਪ੍ਰਣ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਤੁਸੀਂ ਬਦੀ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਕ ਬਣ ਗਏ ਹੋ ਅਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਪੈਰੋਕਾਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਜਿਹੜੇ ਤਸੀਹੇ ਦਿੱਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਹ ਖਿੜੇ ਮੱਥੇ ਝੱਲ ਰਹੇ ਹਾਂ।

ਸਾਡੇ ਭਾਈ ਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਭਾਈ ਸਤਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਵੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀ ਇੱਕ ਝਲਕ ਨੇ ਕਿਸੇ ਮਹਾਨ ਕਾਰਨਾਮੇ ਲਈ ਤੋਰਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਸੇ ਅਗੰਮੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀ ਇੱਕ ਕਿਰਨ ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਨਸੀਬ ਹੋਈ ਸੀ ਕਿ ਅਸਾਂ ਜਨਰਲ ਵੈਦਿਆ ਨੂੰ ਜਾ ਪੂਨੇ ਚਾਹਿਆ।

ਅਸੀਂ ਰਹਿਮ ਦੀ ਖ਼ੈਰ ਨਹੀਂ ਮੰਗਦੇ—ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਚਿਹਰਿਆਂ ਉੱਤੇ ਕਿਸੇ ਸੱਜਰੀ ਸਵੇਰ ਵਰਗੀ ਤਾਜ਼ਗੀ ਅਤੇ ਚਮਕ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਉਸ ਸਿੰਘਾਸਨ ਉੱਤੇ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹਾਂ ਜਿਥੇ ਸਾਨੂੰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀਆਂ ਅਸੀਮ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦਾ ਦੀਦਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਇੱਕ ਸੁਭਾਗ ਮਿਲਿਆ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਸ਼ਹਾਦਤ ਦੇ ਹਸੀਨ ਤੇ ਗੁੱਝੇ ਭੇਤ ਪਤਾ ਲੱਗ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਾਡੇ ਗੁਰੂ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਅੰਗ-ਸੰਗ ਹਨ, ਅਸੀਂ ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਦੇ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਖਲੋਤਾ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਇਹ ਰੂਹਾਂ ਸਾਡੀਆਂ ਭੈਂਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਦੀ ਜੋਤ ਦੀ ਬੋਲੀ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਅਤੇ ਸਮਝ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਮਹਾਨ ਐਮਰਸਨ ਨੇ ਕਿੰਨਾ ਪਿਆਰਾ

ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ “ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਨੇਕੀ ਨੂੰ ਹਰ ਸਮੇਂ ਆਪਣੇ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਤੇ ਸੂਰਵੀਰਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਲਈ ਤਸੀਹਿਆਂ ਦਾ ਮੁਕੱਦਮਾ ਹਰ ਵੇਲੇ ਚੱਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।” ਸਾਡੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਵਿੱਚ ਸੁਕਰਾਤ ਵਰਗੀ ਚੁੱਪ ਹੈ ਤੇ ਮਨਸੂਰ ਵਰਗਾ ਇਲਾਹੀ ਜਨੂੰਨ। ਅਸੀਂ ਉਸ ਮੁਕਾਮ ਉੱਤੇ ਹਾਂ ਜਿਥੇ ਸਮਾਂ ਤੇ ਸਥਾਨ ਆਪਣੀ ਲਕੀਰ ਖਿੱਚਣ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਇਤਿਹਾਸ, ਧਰਮ, ਫਲਸਫ਼ੇ, ਗੂੜ੍ਹੇ ਇਲਮਾਂ, ਤੱਥਾਂ ਤੇ ਵਸਤੂਆਂ ਨੂੰ ਨਿਰਮਲ ਸਰੂਪ ਵਿੱਚ ਦੇਖ ਰਹੇ ਹਾਂ।

ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਅਸਮਾਨਾਂ ਦੇ ਭੇਤ ਦੱਸਦੇ ਹੋਏ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਰੌਲੇ-ਰੱਪੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਦੂਰ ਜਾ ਚੁੱਕੇ ਹਾਂ, ਉਦੋਂ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਕੌਮ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੋਵਾਂਗੇ, ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਾਹ-ਰਗਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਨੇੜੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਡੀਆਂ ਉਮੀਦਾਂ ਨੇ ਅਜੇ ਦਮ ਨਹੀਂ ਤੋੜਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਮਨੁੱਖੀ ਡੂੰਘਾਣਾ ਵਿੱਚਲੀ ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਅਮਰਜੋਤ ਹਾਂ ਜੋ ਖ਼ਾਲਸੇ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਵਿੱਚ ਜਗਮਗ-ਜਗਮਗ ਕਰਦੀ ਰਹੇਗੀ।

ਰੱਬ ਦੀ ਮਿਹਰ ਹੀ ਸਾਡਾ ਗ਼ਰੂਰ ਹੈ—ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਪਣੀ ਦੁਨਿਆਵੀਂ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ, ਸਰੀਰਕ-ਬਹੁਗਿਣਤੀ, ਨਵੀਨ ਤੋਂ ਨਵੀਨ ਕਿਸਮ ਦੇ ਅਤਿ-ਆਧੁਨਿਕ ਹਥਿਆਰਾਂ ਨਾਲ ਲੈਸ ਲੱਖਾਂ ਲਾਹੇ ਲਸ਼ਕਰਾਂ, ਬੇਮਿਸਾਲ ਵਸੀਲਿਆਂ, ਛੋਟੇ ਮੁਲਕਾਂ ਅਤੇ ਕੌਮਾਂ ਉੱਤੇ ਧੌਸ ਜਮਾ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਲੱਤ ਹੇਠ ਰੱਖਣ ਵਾਲੀ ਦਾਦਾਗਿਰੀ ਉੱਤੇ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹੀ ਗ਼ਰੂਰ ਹੈ। ਪਰ ਜ਼ਰਾ ਸਾਡੇ ਵੱਲ ਵੇਖੋ। ਰੱਬ ਦੀ ਮਿਹਰ ਹੀ ਸਾਡਾ ਗ਼ਰੂਰ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਨਿਰਭਉ ਤੇ ਨਿਰਵੈਰ ਦਾ ਸੋਹਿਲਾ ਗਾਉਣ ਵਾਲੇ ਖ਼ਾਲਸਾ-ਪੰਥ ਦੀਆਂ ਅਸੀਸਦੀਆਂ ਦਾ ਅਮੁੱਕ ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ ਹੈ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਖਲਿਆਰੇ ਦੇ ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੀ ਇਹ ਚਿਤਾਵਨੀ ਮੁੜ ਦੁਹਰਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ।

ਫੀਂ ਗਰਦਿਸ਼ਿ ਬੇਵਫਾਏ ਜ਼ਮਾਂ।

ਕਿ ਬਰ ਹਰ ਬਗੁਜ਼ਰਕ ਮਕੀਨੇ ਮਕਾਂ।

ਅਰਥਾਤ ਕਿ ਜ਼ਮਾਨੇ ਦੀ ਬੇਵਫ਼ਾ ਗਰਦਿਸ਼ ਨੂੰ ਦੇਖ। ਇਸਨੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਹਰ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਲਪੇਟ ਵਿੱਚ ਲੈ ਲੈਣਾ ਹੈ।

ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਬੇਵਫ਼ਾ ਗਰਦਿਸ਼ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਉੱਕਾ ਹੀ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ।

ਹਉਮੈਂ ਤੇ ਸੰਸਾਰੀ ਸਵਾਰਥਾਂ ਨੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਗ੍ਰੱਸ ਲਿਆ ਹੈ। ਵਕਤੀ ਤੇ ਆਰਜ਼ੀ ਕਾਮਯਾਬੀਆਂ ਨਾਲ ਤੁਹਾਡਾ ਸੰਤੁਲਨ ਟੁੱਟਣ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਉੱਤੇ ਅਭਿਮਾਨ ਦਾ ਨਸ਼ਾ ਹਾਵੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਵੰਨ ਸੁਵੰਨੇ ਰੰਗ ਤਕਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ, ਅਗੰਮੀ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ, ਸਦਾਚਾਰ, ਨਿਆਂ ਅਕਲ ਦੀਆਂ ਖੂਬੀਆਂ, ਦਰਿਆਇਲੀ ਵਰਗੀਆਂ ਮਹਾਨ ਬਰਕਤਾਂ ਤੋਂ ਤੁਸੀਂ ਮਹਿਰੂਮ ਹੋ ਗਏ ਹੋ।

ਤੁਸੀਂ ਆਤਮਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੰਗਾਲ ਹੋ—ਦੁਨਿਆਵੀਂ ਸਵਾਰਥਾਂ ਨੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕਲਾਵੇ ਵਿੱਚ ਲੈ ਲਿਆ ਹੈ। ਤੁਹਾਡੀ ਜ਼ਮੀਰ ਗੁਨਾਹਾਂ ਦੇ ਭਾਰ ਨਾਲ ਲੱਦੀ ਗਈ ਹੈ, ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਪਛਤਾਵਾ ਜਾਂ ਤੋਬਾ ਕਰਨ ਦੇ ਨੇੜੇ-ਤੇੜੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਗਏ, ਕਿਉਂਕਿ ਤੁਸੀਂ ਰੱਬੀ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਦੇ ਮਹਾਨ ਵੇਗ ਤੋਂ ਲਾਂਭੇ ਹੋ ਗਏ ਹੋ। ਇਸ ਲਈ ਖ਼ਾਲਸਾ ਤੁਹਾਡੀ

ਸੰਸਾਰੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਸੰਸਾਰੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਦੇ ਤੋਹਫ਼ੇ ਨੂੰ ਸਾਂਭਣ ਦੇ ਕਾਬਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋ। ਤੁਸੀਂ ਦਿੱਸਦੀਆਂ ਅਤੇ ਛੂਹੀਆਂ ਜਾ ਸਕਣ ਵਾਲੀਆਂ ਬਿਨਸਨਹਾਰ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਕਦਰ ਮੁਹੱਬਤ ਕਰਦੇ ਹੋ ਕਿ ਇਹ ਤੁਹਾਡੀ ਮੰਜ਼ਿਲ ਬਣ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਤੁਹਾਡੀ ਦਰਵੇਸ਼ੀ ਹਰ ਕਿਸਮ ਦੀ ਆਪਣੀ ਚਮਕ ਖੋ ਬੈਠੀ ਹੈ। ਦਿਲ ਨੂੰ ਘਾਇਲ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਤੁਸਾਂ ਬਹੁਤ ਮਾੜੇ ਕੰਮ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਐਲਾਨ ਕਰਨਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਖ਼ਾਲਸੇ ਦੀ ਫ਼ਕੀਰੀ ਨਾਲ਼ ਤੁਹਾਡਾ ਅਨੁਭਵ ਮੇਲ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦਾ। ਅਸਾਂ ਤੁਹਾਡੀ ਸ਼ਹਿਨਸ਼ਾਹਤ ਨੂੰ ਹੋਰ ਨਹੀਂ ਪਰਖਣਾ। ਇਸ ਉੱਤੇ ਆਤਮਿਕ ਗ਼ਰੀਬੀ ਦੇ ਘੋਰ ਸੰਘਣੇ ਬੱਦਲ ਛਾ ਗਏ ਹਨ।

ਜ਼ਰਾ ਆਪਣਾ ਖ਼ੂਨੀ ਚਿਹਰਾ ਦੇਖੋ :

ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਮਨੋਬਿਰਤੀ, ਪਾਰਖੂ-ਵਿਧੀ, ਸਿਆਣਪ, ਕਲਪਨਾ ਅਤੇ ਨੀਝ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸੰਤੁਲਿਤ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਰੱਖ ਕੇ ਹੀ ਤੁਹਾਡੇ ਬਾਰੇ ਉਪਰੋਕਤ ਟਿਪਣੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡੇ ਬਾਰੇ ਇਹ ਕਹਿਣ ਦਾ ਇਖ਼ਲਾਕੀ ਅਧਿਕਾਰ ਵੀ ਰੱਖਦੇ ਹਾਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਪਿਛਲੇ ਇੱਕ ਦਹਾਕੇ ਵਿੱਚ ਖ਼ਾਸ ਕਰਕੇ ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਪਿਛੋਂ, ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਦਾ ਕਹਿਰ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡੇ ਉੱਤੇ ਝੱਲਿਆ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਪੱਤਰ ਦੇ ਨਾਲ਼ ਇੱਕ ਵੱਖਰੀ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਵੀ ਭੇਜ ਰਹੇ ਹਾਂ ਜੋ ਇਸ ਪੱਤਰ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਤੁਸੀਂ ਅਮਲਾਂ ਦੇ ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਖ਼ੂਨੀ ਚਿਹਰਾ ਦੇਖ ਸਕੋਗੇ।

1947 ਵਿੱਚ ਕਥਿਤ ਆਜ਼ਾਦੀ ਪਿਛੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਕੌੜਾ ਸਵਾਦ ਸਾਨੂੰ ਚੱਖਣਾ ਪਿਆ। ਆਜ਼ਾਦੀ ਲਈ ਸੰਗਰਾਮ ਵਿੱਚ 95 ਫ਼ੀਸਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਤਾਂ ਖ਼ਾਲਸੇ ਨੇ ਕੀਤੀਆਂ, ਪਰ ਰਾਜ ਭਾਗ ਸਾਂਭਦਿਆਂ ਹੀ ਫ਼ਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤ/ਜਾਤਪ੍ਰਸਤ ਹਾਕਮਾਂ ਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰੀ ਪਟੇਲ ਨੇ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਰਕੂਲਰ ਜਾਰੀ ਕਰਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਜਰਾਇਮ ਕੌਮ ਦਾ ਖ਼ਿਤਾਬ ਦੇ ਦਿੱਤਾ।

ਦੁੱਧ ਦਿੱਤਾ ਪਰ ਮੋਂਗਣਾਂ ਪਾ ਕੇ—ਸਾਰੇ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਬੋਲੀਆਂ ਦੇ ਆਧਾਰ ਉੱਤੇ ਸੂਬਿਆਂ ਦੀ ਵੰਡ ਹੋ ਗਈ ਪਰ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵਿਤਕਰੇ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ। ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਲੈਣ ਲਈ ਲੱਖਾਂ ਸਿੱਖ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਗਏ ਤੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਏ। ਜਦੋਂ 19 ਸਾਲਾਂ ਪਿਛੋਂ ਬੱਕਰੀ ਨੇ ਦੁੱਧ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਉਹ ਵੀ ਮੋਂਗਣਾਂ ਪਾ ਕੇ। 1966 ਵਿੱਚ ਜਦੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਮਿਲਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਵੀ ਲੰਗੜਾ। ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲਦੇ ਇਲਾਕੇ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਰੱਖ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀਆਂ ਧੱਜੀਆਂ ਉਡਾ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਇਸ ਦੇ ਕੁਦਰਤੀ ਸੋਮਿਆਂ ਦੀ ਮਾਲਕੀ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਹੱਕ ਤੋਂ ਵੀ ਵਿਰਵਿਆਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਦਰਿਆਈ ਪਾਣੀਆਂ ਦੀ ਵੰਡ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਇਸ ਦੀ ਸਪਸ਼ਟ ਮਿਸਾਲ ਹੈ।

ਤੁਸਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਆਰਥਿਕ ਉਸਾਰੀ ਦੀ ਤਾਕਤ ਆਪਣੇ ਕੋਲ਼ ਰੱਖੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਅਰਥਚਾਰੇ ਲਈ ਅਪਣਾਇਆ ਰਾਹ ਅੰਗਹੀਣ, ਦਿਸ਼ਾਹੀਣ ਅਤੇ ਇੱਕ-ਪਾਸੜ ਸੀ। ਇਸ ਨਾਲ਼ ਸਮੁੱਚੇ ਅਰਥਚਾਰੇ ਵਿੱਚ ਅਸਾਂਵੇਪਨ ਨੇ ਜਨਮ ਲਿਆ।

ਤੁਸੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਕਿ ਸਾਡੀ ਸਨਅਤ ਤੁਹਾਡੇ ਰਹਿਮ ਉੱਤੇ ਹੀ ਰਹੇ ਅਤੇ ਕਦੇ

ਵੀ ਆਪਣੇ ਪੈਰਾਂ ਉੱਤੇ ਆਪ ਖਲੋ ਨਾ ਸਕੇ। ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਦਰ ਉੱਤੇ ਸਾਨੂੰ ਮੰਗਤਾ ਬਣੇ ਦੇਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ। ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਖੇਤੀ ਆਧਾਰਤ ਸਨਅਤ ਨਾ-ਮਾਤਰ ਹੈ। ਜਦ ਕਿ ਭਾਰੀ ਸਨਅਤ ਦਾ ਨਾਮੋ-ਨਿਸ਼ਾਨ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਦੀ ਕਮਾਈ ਆਪਣੇ ਵਾਸਤੇ ਮਹਿਫੂਜ਼ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਇਵੇਂ ਲੁੱਟ ਰਹੇ ਹੋ ਜਿਵੇਂ ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡੀ ਬਸਤੀ ਹੋਈਏ।

ਤੁਸੀਂ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸ਼ਾਹ ਰਗ ਵੱਢ ਰਹੇ ਹੋ—ਤੁਸੀਂ ਸਾਡੇ ਕਲਚਰ ਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਨੂੰ ਵੀ ਖੋਰਾ ਲਾਉਣ ਲਈ ਕੋਈ ਕਸਰ ਬਾਕੀ ਨਹੀਂ ਛੱਡੀ। ਤੁਸੀਂ ਸਾਡੀ ਮਾਨਸਿਕ ਅਵਸਥਾ ਹੀ ਐਸੀ ਬਣਾ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਵੱਲੋਂ, ਆਪਣੀ ਬੋਲੀ ਵੱਲੋਂ, ਆਪਣੇ ਕਲਚਰ ਵੱਲੋਂ, ਆਪਣੇ ਸ਼ਾਨਾਮਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵੱਲੋਂ, ਬਲਕਿ ਆਪਣੇ ਸਭ ਕੁਝ ਵੱਲੋਂ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਸ਼ਰਮਸਾਰ ਹੋਣ ਲੱਗੀਏ। ਤੁਸੀਂ ਸਾਨੂੰ, ‘ਅੰਦਰੋਂ’ ਮਾਰ ਕੇ ‘ਚਾਕਰ’ ਬਨਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਸਾਡਾ ਲਹੂ ਪੀਂਦੇ ਰਹੋ ਤੇ ਅਸੀਂ ਅੱਖਾਂ ਮੀਟ ਕੇ ਚੁਪਚਾਪ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਕਰਦੇ ਜਾਈਏ।

ਤੁਸੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡੇ ਕਲਚਰ ਦੀ ਬਨਾਵਟੀ ਲਿਸ਼ਕ-ਪੁਸ਼ਕ ਆਪਣੀ ਤਰਜ਼ੇ-ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਢਾਲ ਲਈਏ। ਤੁਸੀਂ ਸਾਡੇ ਕਲਚਰ ਦੀ ਨੀਂਹ ਪੁੱਟ ਕੇ ਸਾਡੀ ਸ਼ਾਹ-ਰਗ ਵੱਢ ਰਹੇ ਹੋ। ਤੁਸੀਂ ਸਮਝਦੇ ਹੋ ਕਿ ਅਸਾਂ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਘੱਟਾ ਹੀ ਛਾਣਿਆ ਹੈ।

ਪਰ ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡੇ ਹਰ ਕਦਮ ਦੀ ਬਿੜਕ ਰੱਖਦੇ ਹਾਂ। ਸਾਡੀਆਂ ਨਾੜਾਂ ਵਿੱਚ ਅਜੇ ਵੀ ਲਹੂ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਕਲਚਰ, ਆਪਣੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਆਪਣੇ ਰੰਗ-ਢੰਗ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਮੌਲਿਕਤਾ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਕਰਾਂਗੇ। ਸਭ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਿਆਸੀ ਤਾਕਤ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਵੀ ਕੌਮ ਆਪਣੇ ਕਲਚਰ ਦੀ ਰਾਖੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਅਤੇ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਇੱਕ ਸੁਤੰਤਰ, ਵੱਖਰੇ ਤੇ ਖੁਦਮੁਖਤਿਆਰ ਖ਼ਾਲਿਸਤਾਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਜਿਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਸ਼ਹਾਦਤ ਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ।

ਹਮ ਕੋ ਸਤਿਗੁਰ ਰਾਚ ਲਿਖ ਦੀਆ।

ਖਾਲਸੇ ਦੇਇ ਹੇਠ ਸਿਰ ਲੀਆ।

ਕੁਝ ਗੱਲਾਂ ਜੁਝਾਰੂ ਵੀਰਾਂ ਨਾਲ—ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਖ਼ਾਲਸਾ ਪੰਥ ਨੂੰ ਮੁਖ਼ਤਿਬ ਹੋਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। ਖ਼ਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੀਆਂ ਵਾਟਾਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਬਿਖਮ ਹਨ। ਇਹ ਪੈਂਡਾ ‘ਖੰਡਿਓ ਤਿਖੀ ਵਾਲਹੂੰ ਨਿਕੀ’ ਹੈ ਪਰ ਖ਼ਾਲਸਾ ਪੰਥ ਨੇ ਹਰ ਹੀਲੇ ਆਪਣੀ ਮਹਾਨ ਜਦੋਜਹਿਦ ਦੇ ਮੌਲਿਕ ਤੇ ਸ਼ੁੱਧ-ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣਾ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਜਦੋਜਹਿਦ ਉੱਚੀ-ਸੁਰਤਿ ਵਿੱਚ ਰੰਗਿਆ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਸਫ਼ਰ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਸ ਦੀ ਲਿਵ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ਼ ਲਗਾਤਾਰ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਮਨੁੱਖੀ ਗਿਣਤੀਆਂ ਦੇ ਕਹਿਰ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਆ ਖਲੋਣ ਤੇ ਭਾਵੇਂ ਦੁਸ਼ਮਣ ਭੜਕਾਹਟ ਦੀ ਕੋਈ ਕਸਰ ਬਾਕੀ ਨਾ ਛੱਡੇ, ਤਾਂ ਵੀ ਅਜਿਹੀ ਭਿਆਨਕ ਤੋਂ ਭਿਆਨਕ ਵਹਿਸ਼ੀਆਣਾ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਖ਼ਾਲਸਾ ਪੰਥ ਨੇ ਆਪਣਾ ਜ਼ਬਤ, ਠੰਠਮਾ ਤੇ ਸਹਿਜ ਟੁੱਟਣ ਨਹੀਂ

ਦੇਣਾ ਅਤੇ ਬੀਤੇ ਵਿੱਚ ਸੂਰਬੀਰ ਸਿੰਘਾਂ ਵੱਲੋਂ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਦੇ ਕੇ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੀਆਂ ਰਵਾਇਤਾਂ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣਾ ਹੈ।

ਖ਼ਾਲਸੇ ਦੀ ਹਿੰਸਾ—ਦੁਸ਼ਮਣ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀ ਹਿੰਸਾ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਖ਼ਾਲਸੇ ਦੀ ਹਿੰਸਾ ਖ਼ੁਦਾਈ ਸਿਫ਼ਤਾਂ ਅਤੇ ਆਤਮਿਕ ਵਰਦਾਨ ਨਾਲ਼ ਮਾਲਾਮਾਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਖ਼ਾਲਸੇ ਨੇ ਆਪਣੀ ਜਦੋਜਹਿਦ ਵਿੱਚ ਇਖ਼ਲਾਕ ਦੀ ਖ਼ੂਬਸੂਰਤੀ ਨੂੰ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਰੱਬੀ ਰੰਗ ਦੇਣਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇਤੂ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੀ ਜ਼ਮੀਰ ਉੱਤੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਕਿਸੇ ਗੁਨਾਹ ਦਾ ਬੋਝ ਪੈ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਇਖ਼ਲਾਕੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਮਾ ਤਾਂ ਹੀ ਸੰਭਵ ਹੈ ਜੇਕਰ ਖ਼ਾਲਸੇ ਦੀ ਗੁਰੂ-ਲਿਵ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਆਪਸੀ ਤਾਲ ਨਾ ਟੁੱਟੇ। ਇਹੋ ਸਾਡੀ ਮੁੱਖ-ਧਾਰਾ ਹੈ ਅਤੇ ਖ਼ਾਲਿਸਤਾਨ ਦੀ ਮੰਜ਼ਿਲ ਵੱਲ ਜਾਣ ਲਈ ਇਹੋ ਸਾਡੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਅਤੇ ਆਤਮਿਕ ਬਲ ਦਾ ਸੋਮਾ ਹੈ।

ਜੇਕਰ ਖ਼ਾਲਸੇ ਦੀ ਗੁਰੂ ਲਿਵ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚਲਾ ਤਾਲ ਹੀ ਖ਼ਾਲਸੇ ਦੀ ਮੁੱਖ ਧਾਰਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਮੁੱਖ ਧਾਰਾ ਨਾਲ਼ ਗੂੜ੍ਹੀਆਂ ਮੁਹੱਬਤਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲ਼ੇ ਜੁਝਾਰੂਆਂ ਨਾਲ਼ ਵੀ ਦੋ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ। ਅਜਿਹਾ ਇਸ ਲਈ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਇਸ ਭਿਆਨਕ ਸੰਕਟ ਵਿੱਚ ਇਹੋ ਖ਼ਾਲਸੇ ਦਾ ਹਰਾਵਲ ਦਸਤਾ ਹਨ। ਇਹੋ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਕੀ ਫ਼ੌਜ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹੋ ਖ਼ਾਲਸੇ ਦੀ ਸ਼ੁੱਧ ਚੇਤਨਾ ਦੇ ਪਹਿਰੇਦਾਰ ਹਨ ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਨਿਗੂਣਾ ਹਿੰਸਾ ਬਣਨ ਦਾ ਮਾਣ ਹਾਸਲ ਹੈ।

ਠੀਕ ਹੈ ਸਾਡਾ ਆਪਣਾ ਵਾਹ-ਵਾਸਤਾ ਇੱਕ ਵੱਡੀ ਸੰਸਾਰ ਸਲਤਨਤ ਨਾਲ਼ ਹੈ, ਜਿਸ ਕੋਲ਼ ਦੁਨਿਆਵੀ ਵਸੀਲੇ ਹਨ, ਵਿਗਿਆਨਕ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਦੇ ਹੜ੍ਹਾਂ ਦਾ ਡਰਾਵਾ ਹੈ, ਅਕਲ ਤੇ ਅਮਲ ਨੂੰ ਬਕਾ ਦੇਣ ਵਾਲ਼ੇ ਵਾਰ ਹਨ, ਸਾਡੇ ਵਿੱਚ ਘੁਸਪੈਠ ਕਰਕੇ ਸਾਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਜਸੂਸੀ ਚਾਲਾਂ ਹਨ, ਖ਼ਿਆਲਾਂ ਦੀਆਂ ਅਚੰਭਿਤ ਉਡਾਰੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਸਰੀਰਾਂ ਦੇ ਲਸ਼ਕਰ ਹਨ। ਪਰ ਫਿਰ ਕੀ ਹੋਇਆ ? ਠੀਕ ਹੈ, ਸਰੀਰਾਂ ਨੇ ਲੜਨਾ ਹੈ ਪਰ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀਆਂ ਸਰੀਰਾਂ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ਼ ਨਹੀਂ ਕੰਬਦੀਆਂ ਸਗੋਂ ਖ਼ਾਲਸੇ ਦੀ ਰੂਹ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ਼ ਕੰਬਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਖ਼ਾਲਸੇ ਦੀ ਰੂਹਾਨੀ ਸ਼ਾਨ ਦਾ ਹੀ ਬਲ ਸੀ ਕਿ ਮੁੱਠੀ-ਭਰ ਸਿੰਘ ਚਮਕੌਰ ਦੀ ਗੜ੍ਹੀ ਵਿੱਚ ਦਸ ਲੱਖ ਫ਼ੌਜਾਂ ਨੂੰ ਝਕਾਅ ਰਹੇ ਹਨ।

ਪਿਛਲੇ ਇੱਕ ਦਹਾਕੇ ਵਿੱਚ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਨਾਲ਼ ਰੰਗੀ ਹੋਈ ਹਕੂਮਤ ਵਿਰੁੱਧ ਅਸਾਂ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਦੀ ਇੱਕ ਝੜੀ ਹੀ ਤਾਂ ਲਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਚਹੂੰ-ਕੂੰਟਾਂ ਵਿੱਚ ਸਾਡੀ ਜੈ-ਜੈਕਾਰ ਹੋਈ ਹੈ। ਹੁਣ ਗੱਲ ਕੇਵਲ ਖ਼ਾਲਿਸਤਾਨ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਉੱਤੇ ਕੇਂਦ੍ਰਿਤ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਕਈ ਖਿੱਤਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਦੱਬੀਆਂ-ਕੁਚਲੀਆਂ ਕੌਮਾਂ ਵੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਲਈ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਨਿਤਰ ਆਈਆਂ ਹਨ। ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਦਲਿਤ ਭਰਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦ ਦੇ ਅਸਰ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਅਖੌਤੀ ਏਕਤਾ ਤੇ ਅਖੰਡਤਾ ਦੀ ਹਾਲ-ਧਾਰਿਆ ਉਹਨਾਂ ਉੱਤੇ ਕੋਈ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਨਾਅਰੇ ਵਿੱਚ ਲੁਕੀ 'ਅਰੂਪ ਚਾਲ' ਨੂੰ ਸਮਝ ਲਿਆ ਹੈ। ਪਰ ਇਹਨਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਅਸੀਂ ਵੱਡੀਆਂ ਕਮਜ਼ੋਰੀਆਂ ਤੇ ਗ਼ਲਤੀਆਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਨਹੀਂ ਹਾਂ।

ਜੁਝਾਰੂ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੀਆਂ ਅੰਦਰੂਨੀ ਕਮਜ਼ੋਰੀਆਂ—ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੌਰਾਨ

ਕੁਝ ਏਹੋ ਜਿਹਾ ਕਰ ਬੈਠਦੇ ਹਾਂ ਜੋ ਇਖਲਾਕ ਪੱਖੋਂ ਅਸਾਧਾਰਨ ਤੇ ਪਵਿੱਤਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਅਸੀਂ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਨਾਲ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੀ ਮੰਜ਼ਿਲ ਉੱਤੇ ਪਹਿਰਾ ਤਾਂ ਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਪਰ ਇਸ ਮੰਜ਼ਿਲ ਵੱਲ ਜਾਂਦੇ ਸਫ਼ਰ ਉੱਤੇ ਤੁਰਨ ਦੀ ਪੂਰੀ ਜਾਚ ਸਾਨੂੰ ਨਹੀਂ ਆਈ। ਸਾਡਾ ਆਪਣੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਬਾਰੇ ਪੇਤਲਾ, ਸਤਹਿ ਓਪਰਾ ਹੈ। ਦਹਾਕਿਆਂ ਅਤੇ ਸਦੀਆਂ ਤਕ ਵੇਖਣ ਵਾਲੀ ਦਿੱਬ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਅਜੇ ਸਾਨੂੰ ਨਹੀਂ ਆਈ।

ਅਸੀਂ ਕੁਝ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਕਰ ਬੈਠਦੇ ਹਾਂ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਾਡੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਸ਼ਾਨਾਂਮਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਅੱਗੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ-ਚਿੰਨ੍ਹ ਲਾਉਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਈ ਵਾਰ ਸਾਡੀ ਸ਼ਮਸ਼ੀਰ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਖੇੜੇ ਤੇ ਚਾਅ ਖੋਏ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਡੀ ਲਹਿਰ ਨੂੰ ਸਿੱਧੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਢਾਹ ਨਹੀਂ ਲਾਈ ਹੁੰਦੀ।

ਇੰਝ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਅਸੀਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਭੈਅ ਉਤਪੰਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਜਦਕਿ ਸਾਡਾ ਨੌਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨਾਲ 'ਨਾ ਭੈਅ ਦੇਣ ਅਤੇ ਨਾ ਭੈਅ ਮੰਨਣ' ਦਾ ਇਕਰਾਰਨਾਮਾ ਹੈ।

ਜੁਝਾਰੂ ਵੀਰੋ! ਇੰਝ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਿਹਾ ਕਿ ਸਾਡੇ ਅਮਲਾਂ 'ਤੇ ਕਾਰਨਾਮਿਆਂ ਦੇ ਬਹੁਰੰਗੀ ਅਰਥ ਤੇ ਅਲੌਕਿਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੈਣ? ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਕਿਉਂ ਦੇਈਏ ਕਿ ਸਾਡੇ ਮਨ, ਬਚਨ ਤੇ ਕਰਮ ਵਿੱਚਕਾਰ ਕੋਈ ਡੂੰਘਾ ਵਿਛੋੜਾ ਪੈ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਜਿੱਤ ਪਿਛੋਂ ਜਿੱਤ ਦੇ ਨਸ਼ੇ ਦੀ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਪਾਲੀ ਬੈਠੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਹਾਰਨ ਪਿਛੋਂ ਹਾਰ ਦੇ ਕਾਰਨਾਂ ਦੀ ਬਾਹ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਾਰਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਲੰਮਾ ਸਿਲਸਿਲਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਖ਼ਾਲਸੇ ਦੀ ਅਗੰਮੀ ਚੇਤਨਾ ਨਾਲ ਇੱਕਸੁਰ ਹੋਣ ਲਈ ਗੁਰੂ-ਘਰ ਅੱਗੇ ਅਸੀਸ ਦੀ ਸਿੱਕ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ।

ਅਸੀਂ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਪਾ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵੀ ਕੱਟ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਜਾਬਰ ਦਾ ਹਰ ਵਾਰ ਝੱਲ ਰਹੇ ਹਾਂ ਪਰ, ਫਿਰ ਵੀ ਸਾਡੀ ਮੂਲ-ਬਿਰਤੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ੁਕਰ, ਸਬਰ ਤੇ ਧਰਵਾਸ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਨੇ ਅਜੇ ਪੂਰਾ ਵਾਸ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਕਦੇ ਕਦੇ ਸੰਸਾਰੀ ਰੁਤਬਿਆਂ ਦੀ ਸ਼ਾਨ, ਸਜਾਵਟ ਤੇ ਤਾਕਤ ਖਿੱਚਾ ਤੋਂ ਲੱਗਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਰੂਹਾਨੀ-ਕੀਮਤਾਂ ਨੂੰ ਤਿਲਾਂਜਲੀ ਦੇ ਕੇ ਦੁਨਿਆਵੀ-ਕੀਮਤਾਂ ਦੇ ਚਮਕ ਕਾਰਨ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਅਜਿਹੇ ਸਮੇਂ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਇਖਲਾਕੀ ਸੁੱਚਤਾ, ਸੂਰਮਗਤੀ ਅਤੇ ਰੂਹਾਨੀਅਤ ਦਾ ਨਿਆਰਾ ਰੂਪ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਸਭ ਸੁਆਰਥਾਂ ਤੋਂ ਅਛੁਹ ਅਤੇ ਉਚੇਚਾ ਰੱਖਣ ਲਈ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਅੱਗੇ ਜੋਦੜੀਆਂ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ।

ਸਾਡਾ ਗੁਰੂ ਸਾਨੂੰ ਮਿਲਣ ਲਈ ਬਿਹਬਲ ਹੈ—ਅਸੀਂ ਕਈ ਵਾਰ ਦੁਬਿਧਾ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋਣ ਲਈ ਗੁਰੂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਆਉਣ ਦੀ ਥਾਂ ਦੂਰ ਭਜਦੇ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਇਹ ਵੀ ਭੁਲਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਖ਼ਾਲਸੇ ਦੀ ਮੁੱਖ-ਧਾਰਾ ਦੇ ਪਹਿਰੇਦਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵੱਡੇ ਮਤਭੇਦ ਆ ਖਲੋਣ ਤਾਂ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਉੱਤੇ ਸਰਬੱਤ ਖ਼ਾਲਸਾ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤਾ ਗੁਰਮਤਾ ਸਾਨੂੰ ਯਕੀਨਨ ਜੋੜਦਾ ਤੇ ਰਾਹ ਦਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਛੇਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਗੁਰੂ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਇਲਾਹੀ ਮੁਹੱਬਤ ਨਾਲ ਰੰਗੇ ਹੋਏ ਸਾਡੇ ਜੁਝਾਰੂ ਵੀਰੋ! ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਵੱਲ ਵਹੀਰਾਂ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਘੱਤ ਰਹੇ। ਸਾਡਾ ਗੁਰੂ ਬਾਹਾਂ

ਖਿਲਾਰ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਮਿਲਣ ਲਈ ਬਿਹਬਲ ਹੈ। ਸਾਡੀ ਪੀੜ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਸਮੋਣ ਲਈ ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਉਡੀਕ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਕਈ ਵਾਰ ਅਸੀਂ ਬੇਬੁਨਿਆਦ ਸ਼ੰਕਿਆਂ ਨੂੰ ਮੰਨੀਂ ਵਸਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਹੀ ਅੰਦਰ ਧੜੇ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਾਂ, ਧੜੇ ਪਾਲਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਫਿਰ 'ਆਪਣੇ ਧੜੇ' ਦੀ ਰਾਖੀ ਲਈ ਦੂਜੇ ਧੜੇ ਉੱਤੇ ਤੌਹਮਤਾਂ ਲਾਉਂਦੇ ਹਾਂ। ਇਥੇ ਹੀ ਬਸ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਸਗੋਂ ਸਾਡੀ ਸ਼ਮਸ਼ੀਰ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਧੌਣਾਂ ਉੱਤੇ ਡਿੱਗਣ ਵਿੱਚ ਹੀ ਮਾਣ ਸਮਝਦੀ ਹੈ। ਖ਼ਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੇ ਜੁਝਾਰੂਆਂ ਨੇ ਹਿਰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਕਰਕੇ, ਮਨ ਨੀਵਾਂ ਤੇ ਮੱਤ ਉੱਚੀ ਕਰਨ ਦੀ ਦੁਆ ਲੈ ਕੇ ਇਸ ਗੰਭੀਰ ਚੁਣੌਤੀ ਦਾ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਤੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਕੀ ਸਾਡੇ ਜਾਣ ਪਿਛੋਂ, ਜੁਝਾਰੂ ਵੀਰੋ ਇੰਝ ਕਰੋਗੇ ?

ਮਿੱਠੇ ਮਹੁਰੇ ਤੋਂ ਸੁਚੇਤ ਰਹੋ—ਸਿਰ ਤਲੀ 'ਤੇ ਰੱਖ ਕੇ ਤੁਰੇ ਕਾਫ਼ਲੇ ਦੇ ਜੁਝਾਰੂ ਹਾਣੀਓ ! ਖ਼ਾਲਸੇ ਦੀ ਮੁੱਖ ਧਾਰਾ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਸ਼ੁੱਧ ਸਰੂਪ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਅਗਿਆਨ ਤੇ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦੀ ਇੱਕ ਕਮਜ਼ੋਰ ਪਰ ਬਹੁਤ ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਲਹਿਰ ਦੀ ਵੀ ਪਹਿਚਾਣ ਕਰਨ ਦੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਤੁਹਾਡੇ ਮੋਢਿਆਂ ਉੱਤੇ ਹੈ। ਇਸ ਲਹਿਰ ਨੇ ਸੱਤਾ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਲਈ 'ਬਿਪਰਨ ਕੀ ਗੀਤ' ਉੱਤੇ ਚਲਣ ਦੀ ਸ਼ਰਤ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਸਿੱਖਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਪੂਰੀ ਹਮਦਰਦੀ ਦੇ ਭੇਸ ਵਿੱਚ ਆਈ ਇਸ ਲਹਿਰ ਪਿੱਛੇ ਲੁਕੇ ਸਵਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝੋ ਤੇ ਇਸ ਵਿਰੁੱਧ ਇੱਕ ਲਗਾਤਾਰ ਜਹਾਦ ਛੇੜੋ। ਨਿੱਕੇ-ਨਿੱਕੇ ਰਾਜਸੀ ਸਵਾਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਲਹਿਰ ਲਿਪਟੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਹ ਲਹਿਰ ਜੋੜ-ਤੋੜਾਂ ਵਿੱਚ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸ ਲਹਿਰ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਸੰਸਾਰੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਅੱਗੇ ਸਿਦਕ ਡੋਲ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਬਿਪਰ ਸੰਸਕਾਰ ਦੇ ਤਾਜ-ਤਖ਼ਤ ਤੇ ਸ਼ਾਹੀ ਫੁਰਮਾਨ ਉੱਤੇ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਸ਼ੁੰਭੜੇ ਦੇ ਰੰਗ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਅਮਲਾਂ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀਆਂ ਅਗੰਮੀ ਵਾਟਾਂ ਦਾ ਸੰਦੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਅਗੰਮੀ ਪ੍ਰਤੀਤੀ ਦੀ ਝਲਕ ਨਹੀਂ। ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਅਵਸਥਾ 'ਮਨ ਹੋਰ ਤੇ ਮੁਖ ਹੋਰ' ਵਾਲੀ ਹੈ। ਇਹ ਐਲਾਨ ਕਰ ਦਿਓ ਕਿ ਇਹ ਕੱਚੇ ਹਨ। ਇਹ ਐਲਾਨ ਕਰੋ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਬੇਦਾਵਾ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਜੇ ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਬੇਦਾਵਾ ਪੜਵਾਉਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਉਹ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸੱਚ ਦਾ ਕੋਈ ਭੇਤ ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਸਿੱਧੇ ਤੇ ਸਪਸ਼ਟ ਹੋ ਕੇ ਖ਼ਾਲਿਸਤਾਨ ਦੇ ਸਫ਼ਰ ਵੱਲ ਆਪਣੇ ਕਦਮ ਪੁੱਟਣ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਉਹ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਕੂੜੇ ਕਰਕਟ ਦਾ ਇੱਕ ਭਾਗ ਬਣੇ ਰਹਿਣਗੇ।

ਮਹਾਨ ਉਥਲ ਪੁਥਲ ਬਾਰੇ ਖ਼ਾਲਸਈ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ :

ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਜੀ ! ਆਪਣੀ ਕੌਮ ਨਾਲ ਦੋ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਪਿਛੋਂ ਫਿਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮੁਖ਼ਾਤਿਬ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ।

ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਅਲਵਿਦਾ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹੋਵਾਂਗੇ ਤਾਂ ਇਹ ਦੁਨੀਆਂ ਅਣਗਿਣਤ

ਵਿਰੋਧਤਾਈਆਂ ਦਾ ਇੱਕ ਅਜਬ ਮੇਲਾ ਹੋਵੇਗੀ। ਜੇਕਰ ਇੱਕ ਅਨੁਭਵੀ ਝਾਤ ਮਾਰੀ ਜਾਏ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਉਥਲ ਪੁਥਲ ਹੈ, ਇੱਕ ਵੱਡੀ ਹਿਲਜੁਲ ਹੈ। ਓਪਰੀ ਨਜ਼ਰੇ ਦੇਖਿਆਂ ਇਹ ਇੱਕ ਵਿਨਾਸ਼ਕਾਰੀ ਕਰਮ ਦਿਖਾਈ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਉਂ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਮਨੁੱਖੀ ਚੈਨ ਅਤੇ ਅਮਨ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਖਲਲ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਪਰ ਗਹਿਰਾਈਆਂ ਵਿੱਚ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਦਿੱਬ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਆਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਇਸ ਨੂੰ ਅਸਲੋਂ ਹੀ ਵੱਖਰੇ ਨੁਕਤਾ ਨਿਗਾਹ ਤੋਂ ਦੇਖਦੇ ਹਨ।

ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਗੰਭੀਰ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਸਿਸਟਮ ਦੀ ਕੈਦ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਸਦੀਵੀ ਤਾਪ ਨੂੰ ਖ਼ਤਮ ਕਰਨ ਦੇ ਯਤਨਾਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਕੂੜੇ ਕਰਕਟ ਵਿੱਚ ਗ਼ਰਕ ਹੁੰਦੇ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਵਰਤਮਾਨ ਅੰਦਰ ਵੀ ਇਹਨਾਂ ਯਤਨਾਂ ਨੂੰ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਕਾਮ ਹੁੰਦੇ ਦੇਖ ਰਹੇ ਹਾਂ।

ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਧੁਰ ਗਹਿਰਾਈ ਵਿੱਚ ਆਜ਼ਾਦੀ ਲਈ ਬਲਦਾ ਇਹ ਜਜ਼ਬਾ ਹੀ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਨੇ ਫ਼ਰਾਂਸ ਦੇ ਮਹਾਨ ਇਨਕਲਾਬ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਫਿਰ ਇਸ ਸਦੀ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਆਤੰਕ ਦੇ ਜ਼ੁਲਮ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਕ ਬਣੀ ਜ਼ਾਰਸ਼ਾਹੀ ਹਕੂਮਤ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਢਹਿ ਢੇਰੀ ਹੁੰਦੇ ਦੇਖਿਆ ਹੈ।

ਪਰ ਜ਼ਾਰਸ਼ਾਹੀ ਦੇ ਖੰਭਰਾਂ ਉੱਤੇ ਜੋ ਵੀ ਸਿਸਟਮ ਉਭਰੇ, ਉਹ ਵੀ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਸਦੀਵੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਗੰਭੀਰ ਨੂੰ ਨਾ ਤਾਂ ਸਾਂਭ ਸਕੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਸਮਝ ਸਕੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਮਹੱਲਾਂ ਵਿੱਚ ਤਰੇੜਾਂ ਪੈ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਸਾਡੇ ਸਮਿਆਂ ਦਾ ਇਹ ਕੈਸਾ ਵਿਅੰਗ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਲੋਕ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਕਾਤਲ ਬਣ ਗਏ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਡੇਰਿਆਂ ਨੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਝੰਡਾ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਬੁਲੰਦ ਕੀਤਾ ਸੀ।

ਮੁਜਰਿਮਾਂ ਦੇ ਘੁਰਨੇ

ਅਸੀਂ ਇਹ ਗੱਲ ਬੜੇ ਅਫ਼ਸੋਸ ਨਾਲ਼ ਆਖ ਰਹੇ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਧਰਤੀ ਜਿਥੇ ਨਾਜ਼ੀਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਜੂਝਦਿਆਂ ਲੱਖਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਜਾਨਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ, ਉਹ ਸਰ-ਜ਼ਮੀਨ ਅੱਜ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਕਾਤਲਾਂ ਲਈ ਸ਼ਰਨਗਾਹ ਬਣ ਗਈ ਹੈ। ਸਾਡੀ ਮੁਰਾਦ ਮਹਾਨ ਟਾਲਸਟਾਏ ਤੇ ਲੈਨਿਨ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਸੋਵੀਅਤ ਯੂਨੀਅਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗੀ ਪੂਰਬੀ ਯੂਰਪ ਦੇ ਮੁਲਕ ਹਨ, ਜਿਥੇ ਸੈਂਕੜੇ ਸਿੱਖ ਗੱਭਰੂਆਂ ਨੂੰ ਜ਼ਿਬਾਹ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਬੂਆ ਤੇ ਰਿਬੈਰੋ ਵਰਗੇ ਅਜੋਕੇ ਨਾਜ਼ੀ ਸਫ਼ਾਰਤੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਨਿਭਾਉਣ ਦੇ ਪੱਜ ਹੇਠ ਸਿਆਸੀ ਸ਼ਰਨ ਦਾ ਆਨੰਦ ਮਾਣ ਰਹੇ ਹਨ। ਪਰ ਨਾਲ਼ ਹੀ ਸਾਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿੱਚ ਆਜ਼ਾਦੀ ਲਈ ਝੁਲ ਰਹੇ ਤਾਜ਼ੀ ਹਵਾ ਦੇ ਬੁੱਲ੍ਹੇ ਇਹ ਆਸ ਬਝਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੇ ਕਾਤਲਾਂ ਲਈ ਇਹ ਘੁਰਨੇ ਵੀ ਬਹੁਤਾ ਚਿਰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਗੇ। ਸਾਡੇ ਲਈ ਉਹ ਘੜੀ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਜਦੋਂ ਇਹਨਾਂ ਮੁਲਕਾਂ ਦੇ ਲੋਕ ਆਪਣੀਆਂ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਰਵਾਇਤਾਂ ਉੱਤੇ ਪਹਿਰਾ ਦੇ ਕੇ ਮਾਨਵਤਾ ਦੇ ਇਹਨਾਂ ਮੁਜਰਿਮਾਂ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰਨਗੇ, ਤਾਂ ਜੋ ਖ਼ਾਲਸੇ ਦੀ ਕਚਹਿਰੀ ਵਿੱਚ ਇਹਨਾਂ ਨਾਲ਼ ਬਣਦਾ ਇਨਸਾਫ਼ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ।

ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦਾ ਸੱਚ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰੋ—ਖਾਲਸੇ ਉੱਤੇ ਜੁਲਮ ਦੀ ਜੋ ਕਾਲੀ ਬੋਲੀ ਹਨੇਰੀ ਝੱਲ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਤਸੱਦਦ ਦੀ ਜੋ ਅੱਗ ਸਿੰਘਾਂ ਉੱਤੇ ਵਰ੍ਹ ਰਹੀ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਥੋੜ੍ਹਾ-ਮਾਸਾ ਸੇਕ ਲਿੰਕਨ, ਐਮਰਸਨ, ਰੂਸੋ, ਵਾਲਟੇਅਰ, ਸ਼ੈਕਸਪੀਅਰ ਦੀਆਂ ਰੂਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਹੋਵੇਗਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਆਪਣੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਤੇ ਖੁਦਮੁਖਤਿਆਰੀ ਲਈ ਸੰਗਰਾਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਲਹੂ ਦਾ ਰੰਗ ਇੱਕੋ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿਓ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਮਹਾਨ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀਆਂ ਧਰਤੀਆਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀਆਂ ਰਵਾਇਤਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਤੋਰਨ ਦੀ ਤਾੱਘ ਮਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਰੂਹਾਨੀ ਕਦਰਾਂ ਕੀਮਤਾਂ ਉੱਤੇ ਇੱਕ ਭਿਆਂਕਰ ਸੋਕਾ ਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਵੇਖ ਨਹੀਂ ਰਹੇ ਕਿ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੀ ਸਰ-ਜ਼ਮੀਨ ਉੱਤੇ ਇੱਕ ਨਵੇਂ ਸੂਰਜ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਕਿਰਨਾਂ ਨੇ ਸਾਰੇ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਨੂੰ ਰੌਸ਼ਨ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਯੂ.ਐਨ.ਓ. ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਕਰਾਂਗੇ ਕਿ ਉਹ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੇ ਸੱਚ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰੇ, ਤਾਂ ਜੋ ਖਾਲਸਾ ਕੌਮ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੇ ਚਾਰਟਰ ਅਨੁਸਾਰ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਅਮਨ ਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨ, ਭਾਰਤ ਸਮੇਤ ਸਭ ਮੁਲਕਾਂ ਨਾਲ ਚੰਗੇ ਗੁਆਂਢੀਆਂ ਵਾਂਗੂੰ ਅਮਨ ਅਤੇ ਸਹਿਨਸ਼ੀਲਤਾ ਦੇ ਸੰਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾ ਸਕੇ।

ਮੌਤ ਵਿੱਚ ਵੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਦਾ ਪਰਚਮ ਝੂਲਦਾ ਹੈ :

ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਜੀ ! ਅਸੀਂ ਮੌਤ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਅੱਖਾਂ ਪਾਉਣ ਜਾ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਡਾ ਇਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੈ ਕਿ ਮੌਤ ਵਿੱਚ ਹੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਦਾ ਪਰਚਮ ਝੂਲਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਕੀ, ਸਾਡੀ ਸਮੁੱਚੀ ਕੌਮ ਹੀ ਤਲੀ ਉੱਤੇ ਸੀਸ ਧਰਨ ਦੇ ਕਰਮ ਵਿੱਚੋਂ ਉਪਜੀ ਹੈ। ਫਿਰ ਬਚੀ ਦੀਆਂ ਬੰਦੂਕਾਂ ਸਾਨੂੰ ਭਲਾ ਕੀ ਡਰਾਉਣਗੀਆਂ ?

ਇਸ ਬੇਵਫ਼ਾ ਦੌਰ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਸਾਬਤ ਤੇ ਸਿਦਕਵਾਨ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਮਾਹੀ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਜਾ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਸਾਡੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਇੱਕ ਜਿਸਮ ਵਾਂਗ ਹੋਵੇਗੀ। ਸ਼ਹਾਦਤ ਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਜੋ ਰੂਹਾਨੀ ਕੀਮਤਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲ ਦੇਣ ਦੀ ਸਿਖਰ ਨੂੰ ਛੂਹ ਸਕੀਏ।

ਅਸੀਂ ਇਉਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਸ਼ਹਾਦਤ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਕੁਲ ਡਰਾਂ, ਲਾਲਚਾਂ ਅਤੇ ਸਰੀਰ ਦੀਆਂ ਅਸਲੀਲ ਭਾਵਨਾ ਦੇ ਤਿਆਗ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ। ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਚੇਤਨਾ ਸ਼ਹਾਦਤ ਦੇ ਅਮਲ ਦੌਰਾਨ ਹੀ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਰੌਸ਼ਨ ਤੇ ਖਾਲਿਸ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਅਸੀਂ ਸ਼ਹਾਦਤ ਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਜੋ ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਕੁਦਰਤੀ ਮੌਲਿਕਤਾ, ਇਸ ਦੀ ਨਿਆਰੀ ਛੱਬ ਤੇ ਇਹ ਸਰਸਬਜ਼ ਚੇਹਰਾ ਇੱਕ ਵਾਰ ਮੁੜ ਆਪਣੇ ਜਾਹੋ-ਜਲਾਲ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਰੌਸ਼ਨ ਕਰੇ। ਗੁਰੂਆਂ ਨੇ ਕਿਸੇ ਅਨੰਤ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿੱਚ ਤਰੁੱਠ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੀ ਮੁਹੱਬਤ ਦੀ ਚਿਣਗ ਬਖਸ਼ੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਚਿਣਗ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਸਾਰਾ ਅਸਮਾਨ ਰੌਸ਼ਨ ਕਰਨ ਜਾ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਰੌਸ਼ਨੀ ਦੀ ਗੋਦ ਵਿੱਚ ਬੈਠ ਕੇ ਪੂਰਨ ਖੇੜੇ ਵਿੱਚ ਹਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਹਾਦਤ ਦੇ ਸ਼ੌਕ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਅਡੋਲ ਕਿਸੇ ਵੱਡੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਵਿੱਚਰ ਰਹੇ ਹਾਂ।

ਸਾਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰ ਮਿਲ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਰਾਗਾਂ ਦੀਆਂ ਪਰੀਆਂ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਸਮੇਤ ਸਾਨੂੰ ਵਧਾਈਆਂ ਦੇਣ ਲਈ ਇਸ ਅਲੌਕਿਕ ਮੇਲੇ ਵਿੱਚ ਪੁੱਜੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ।

ਸਾਡੀ ਕੌਮ ਨੂੰ ਆਖਣਾ ਕਿ ਉਹ ਉਦਾਸ ਨਾ ਹੋਏ, ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਦੀ ਯਾਦ ਦਾ ਦਰਿਆ ਵਗਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੀ ਮੁਹੱਬਤ ਦਾ ਚਸ਼ਮਾ ਫੁੱਟ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਸਾਬਤ-ਸਿਦਕਵਾਨ ਹੋ ਕੇ ਕਿਸੇ ਅਦਿੱਖ ਸ਼ਾਂਤੀ ਤੇ ਸਹਿਜ ਵਿੱਚ ਮਕਤਲ ਵੱਲ ਜਾ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਸਿਦਕ ਦੀ ਅਨੋਖੀ ਕਿਸ਼ਤੀ ਵਿੱਚ ਸਵਾਰ ਹਾਂ ਜਿਥੇ ਸਮੁੰਦਰ ਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਸਾਨੂੰ ਡੋਬਣ ਤੋਂ ਅਸਮਰੱਥ ਹਨ।

ਲਗੜੀ ਸੁਥਾਨਿ ਜੋੜਣਹਾਰੈ ਜੋੜੀਆ ॥

ਨਾਨਕ ਲਹਰੀ ਲਖ ਸੈ, ਆਨ ਡੁਬਣ ਦੇਇ ਨ ਮਾ ਪਿਰੀ ॥

ਖ਼ਾਲਸੇ ਦਾ ਨਾਅਰਾ ਹੈ ਕਿ ਮੌਤ ਕਿਤੇ ਵੀ ਆਏ, ਖਿੜੇ ਮੱਥੇ ਕਬੂਲ ਕਰੋ। ਇਸ ਲਈ ਸੰਸਾਰ-ਭਰ ਵਿੱਚ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਜਜ਼ਬੇ ਨਾਲ ਜੂਝ ਰਹੇ ਯੋਧਿਆਂ ਨੂੰ ਆਖਣਾ ਕਿ ਸਾਡੀ ਲਲਕਾਰ ਮੱਠੀ ਨਾ ਪਵੇ ਅਤੇ ਮੈਦਾਨੇ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਗੋਲੀਆਂ ਦੀ ਤੜ-ਤੜ ਸਾਡੀ ਮੌਤ ਦੇ ਵੈਣ ਨਾ ਹੋਣ।

ਫਾਂਸੀ ਦਾ ਰੱਸਾ ਸਾਨੂੰ ਯਾਰੜੇ ਦੀ ਗਲਵਕੜੀ ਵਾਂਗ ਹੀ ਪਿਆਰਾ ਹੈ ਪਰ ਜੇ ਸਾਡੇ ਉੱਤੇ 'ਜੰਗੀ ਕੈਦੀ' ਹੋਣ ਦਾ ਇਲਜ਼ਾਮ ਹੈ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਚਾਹਾਂਗੇ ਕਿ ਸਾਡੀਆਂ ਹਿੱਕਾਂ ਵਿੱਚਲੇ ਸੱਚ ਨੂੰ ਗੋਲੀਆਂ ਦੇ ਚੁੰਮਣ ਮਿਲਣ ਤਾਂ ਜੋ ਸਾਡੇ ਗਰਮ ਲਹੂ ਨਾਲ ਖ਼ਾਲਿਸਤਾਨ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰ ਸਰ-ਜ਼ਮੀਨ ਹੋਰ ਵੀ ਜ਼ਰਖੇਜ਼ ਹੋਏ।

ਖ਼ਾਲਿਸਤਾਨ ਜ਼ਿੰਦਾਬਾਦ !!!

ਖ਼ਾਲਿਸਤਾਨ ਲਈ ਸ਼ਹਾਦਤ ਦਾ ਜਾਮ ਪੀਣ ਲਈ ਉਤਾਵਲੇ ਅਸੀਂ ਹਾਂ :

ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ
(ਪੂਨਾ ਜੇਲ੍ਹ, ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ, 4 ਮਈ 1990)

ਸਰਦਾਰ ਅਬਿਨਾਸ਼ੀ ਸਿੰਘ ਤੇ ਡਾਕਟਰ ਬਰਾੜ ਅਗਵਾ

ਮੈਂ ਪਹਿਲੀ ਅਪ੍ਰੈਲ, 1987 ਈਸਵੀ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਕੰਪਲੈਕਸ ਵਿੱਚ ਗਿਆ ਤਾਂ ਓਥੇ ਪੂਰੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਇਹ ਚਰਚਾ ਚੱਲ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਸਰਦਾਰ ਅਬਿਨਾਸ਼ੀ ਸਿੰਘ ਤੇ ਡਾਕਟਰ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਬਰਾੜ ਕੱਲ੍ਹ ਸ਼ਾਮ ਵੇਲੇ ਕਿਤੇ ਬਾਹਰ ਗਏ ਸਨ, ਜੋ ਮੁੜੇ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਡਰਾਈਵਰ ਬੰਤਾ ਸਿੰਘ ਗੱਡੀ ਵਾਪਸ ਲੈ ਆਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਪੁਲੀਸ ਉਸ ਨੂੰ ਹੀ ਪਕੜ ਕੇ ਲੈ ਗਈ ਹੈ। ਓਥੇ ਤਰ੍ਹਾਂ-ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਕੋਈ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਖਾੜਕੂਆਂ ਨੇ ਧੋਬੇ ਨਾਲ ਸੱਦ ਕੇ ਅਗਵਾ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ, ਕੋਈ ਕੁਝ ਤੇ ਕੋਈ ਕੁਝ ਪਰ ਕੁਝ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪੈ ਰਿਹਾ। ਉਸੇ ਸ਼ਾਮ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਤਰਨਤਾਰਨ ਸੜਕ ਤੇ ਗਿਲਵਾਲੀ ਗੇਟ ਨੇੜੇ ਪੁੱਜੇ ਸਨ ਤਾਂ ਓਥੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਇੱਕ ਗੱਡੀ ਲੈ ਕੇ ਕੁਝ ਨੌਜਵਾਨ ਖੜ੍ਹੇ ਸਨ। ਉਹ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਬਿਠਾ ਕੇ ਲੈ ਗਏ ਅਤੇ ਡਰਾਈਵਰ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਵਾਲੀ ਗੱਡੀ ਓਥੇ ਹੀ ਖੜ੍ਹੀ ਕਰਕੇ ਉਡੀਕ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਉਹ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਤਕ ਗੱਡੀ ਲੈ ਕੇ ਓਥੇ ਹੀ ਉਡੀਕਦਾ ਰਿਹਾ, ਪਰ ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਵਾਪਸ ਨਹੀਂ ਆਏ। ਇਸ ਘਟਨਾ ਦੀ ਉਸਨੇ ਵਾਪਸ ਆ ਕੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਦਫ਼ਤਰ ਵਿੱਚ ਰਿਪੋਰਟ ਕੀਤੀ।

ਡਾ. ਬਰਾੜ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਹਸਪਤਾਲ ਦੇ ਮੈਡੀਕਲ ਸੁਪਰਡੈਂਟ ਸਨ ਅਤੇ ਉਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਹੱਸਮੁੱਖ ਤੇ ਮਿਲਣਸਾਰ ਇਨਸਾਨ ਸਨ। ਡਰਾਈਵਰ ਬੰਤਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮਗਰੋਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਬਰਾੜ ਨੇ ਹੀ ਅਬਿਨਾਸ਼ੀ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਟੈਲੀਫ਼ੋਨ ਕਰਕੇ ਸੱਦਿਆ ਸੀ। ਮੈਂ ਜਦ ਕਾਰ ਵਿੱਚ ਬਿਠਾ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਗਿਆ, ਹਸਪਤਾਲ ਦੇ ਗੇਟ ਅੱਗੇ ਡਾਕਟਰ ਆਪਣਾ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਮੈਡੀਕਲ ਬੈਗ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਫੜੀ ਖਲੋਤਾ ਸੀ। ਉਹ ਸਾਡੀ ਗੱਡੀ ਵਿੱਚ ਬੈਠ ਗਿਆ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਗਿਲਵਾਲੀ ਗੇਟ ਤਕ ਚੱਲਣ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਉਸ ਨੂੰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਨੌਜਵਾਨ ਕੌਣ ਸਨ, ਜਿਹੜੇ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਗੱਡੀ ਵਿੱਚ ਬੈਠਾ ਕੇ ਲੈ ਗਏ ਅਤੇ ਮੁੜ ਕੇ ਦੋਵੇਂ ਨਹੀਂ ਪਰਤੇ।

ਮੈਂ ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ ਹੋਰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਹਸਪਤਾਲ ਪੁੱਜਾ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਫ਼ੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਆਗੂ ਸਰਦਾਰ ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ ਖ਼ਾਲਸਾ ਅਤੇ ਜਗਦੀਸ਼ ਸਿੰਘ ਮੱਲ੍ਹੀ ਨੂੰ ਪੁਲੀਸ ਨੇ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਚੁੱਕ ਲਿਆ ਸੀ ਜਦੋਂ ਉਹ ਡਾਕਟਰ ਬਰਾੜ ਪਾਸੋਂ ਦਵਾਈ ਲੈ ਕੇ ਆਏ ਸਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦਾ ਐਸ.ਐਸ.ਪੀ. ਸਰਦਾਰ ਸਰਬਜੀਤ

ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ ਡਾਕਟਰ ਬਰਾੜ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਸੀ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਇਹ ਸ਼ੱਕ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਕਿ ਡਾਕਟਰ ਦੀ ਮੁਖਬਰੀ 'ਤੇ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਪੁਲੀਸ ਨੇ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੇ ਐਲਾਨ ਪਿਛੋਂ ਫ਼ਰਾਰ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਇਸ ਸ਼ੱਕ ਕਾਰਨ ਖਾੜਕੂਆਂ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅਗਵਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਪਰ ਅੱਜ ਤਕ ਕੁਝ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਾ ਕਿ ਡਾਕਟਰ ਬਰਾੜ ਤੇ ਅਥਿਨਾਸ਼ੀ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਿਸ ਨੇ ਅਗਵਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਕੀ ਬੀਤੀ। ਪੰਜਾਬ ਪੁਲੀਸ ਦਾ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦਾ ਡੀ.ਜੀ.ਪੀ. ਰਿਬੈਰੋ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਗੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਦਿਓ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਡਾਕਟਰ ਬਰਾੜ ਤੇ ਅਥਿਨਾਸ਼ੀ ਸਿੰਘ ਦੇ ਦੇਵਾਂਗਾ, ਪਰ ਅਸਲੀਅਤ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੁਝ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲੱਗ ਰਿਹਾ।

ਉਹਨੀਂ ਦਿਨੀਂ ਇਹ ਵੀ ਚਰਚਾ ਸੀ ਕਿ ਡਾਕਟਰ ਬਰਾੜ ਨੂੰ ਬਾਬਾ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਮਾਨੋਚਾਹਲ ਦੇ ਬਿਮਾਰ ਹੋਣ ਦਾ ਬਹਾਨਾ ਲਾ ਕੇ ਸੌਂਦਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇਕੱਲੇ ਜਾਣ ਦੀ ਥਾਂ ਉਹ ਅਥਿਨਾਸ਼ੀ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਨੇ ਖਾੜਕੂਆਂ ਨੂੰ ਕਦੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਦਾ ਮੌਕਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਿੱਤਾ। ਜਿਹੜੀ ਗੱਲ ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ, ਉਹੀ ਪੂਰੀ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਸੀ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਇਸ ਘਟਨਾ ਕਾਰਨ ਸਾਰੇ ਹੈਰਾਨ ਸਨ। ਇੱਕ ਦਿਨ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਅਥਿਨਾਸ਼ੀ ਸਿੰਘ ਦੇ ਦਫ਼ਤਰ ਵਿੱਚ ਪੁੱਜਾ ਤਾਂ ਉਹ ਉੱਠ ਕੇ ਖੜ੍ਹਾ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, ਤੇਰੇ ਯਾਰਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਸੌਂਦਿਆ ਹੈ, ਚੱਲ ਦੋਵੇਂ ਚੱਲਦੇ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਕਰਦੇ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਸਰਾਮ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਵਾਲੀ ਡਿਓੜੀ ਪਾਸ ਲੰਗਰ ਵੱਲ ਬਣੇ ਕਮਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚੇ ਤਾਂ ਅੱਗੇ ਖਾੜਕੂ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਅਥਿਨਾਸ਼ੀ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਲੰਗਰ ਵਾਸਤੇ ਰਾਸ਼ਨ ਅਤੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਸਾਮਾਨ ਭੇਜਣ ਲਈ ਗੱਲ ਕੀਤੀ।

ਅਸੀਂ ਚਾਹ ਪੀ ਕੇ ਜਦ ਵਾਪਸ ਮੁੜੇ ਤਾਂ ਕਮਰੇ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਅੱਗੋਂ ਹੀ ਇੱਕ ਸਿੰਘ ਮੈਨੂੰ ਧੱਕ ਕੇ ਅੰਦਰ ਲੈ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇੱਕ ਮੁਖੀ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਭਾਅ ਜੀ ਨੂੰ ਇਥੇ ਬਿਠਾ ਲਵੋ। ਬਾਹਰ ਲੰਗਰ ਦੇ ਦਾਨੀਆਂ ਦੀਆਂ ਰਸੀਦਾਂ ਕੱਟਣ ਵਾਲੇ ਖੋਖੇ ਵਿੱਚ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਖੁਜਾਲਾ ਗੰਨ ਲੈ ਕੇ ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਅੱਜ ਮੈਂ ਮਾਰ ਦੇਣਾ ਹੈ। ਇਹ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਪਿਤਾ ਬਾਬਾ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵਿਰੁੱਧ ਖ਼ਬਰਾਂ ਛਾਪਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਮੁਖੀ ਸਿੰਘਾਂ ਇਹ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਰੋਹ ਵਿੱਚ ਆ ਗਏ ਅਤੇ ਗੰਨਾਂ ਲੈ ਕੇ ਖੋਖੇ ਅੱਗੇ ਜਾ ਖਲੋਤੇ। ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਤੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕੌਣ ਹੈ? ਇਸ ਨੂੰ ਗੋਲੀ ਤੂੰ ਕੀ ਮਾਰਨੀ ਹੈ, ਹੱਥ ਲਾ ਕੇ ਦੇਖ। ਅਸੀਂ ਕਿਵੇਂ ਲਾਸ਼ਾਂ ਦੇ ਢੇਰ ਲਾਉਂਦੇ ਹਾਂ। ਇਹ ਨਿਰਾ ਪੱਤਰਕਾਰ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਸਾਡਾ ਭਰਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇਹ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਖੁਜਾਲਾ ਓਥੋਂ ਉੱਠ ਕੇ ਚੁੱਪ ਚਪੀਤਾ ਬਾਬਾ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਦਫ਼ਤਰ ਵੱਲ ਚਲਿਆ ਗਿਆ।

ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਪਿਛੋਂ ਪੁਲੀਸ ਦੇ ਕਾਬੂ ਆ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਉਸ 'ਤੇ ਅੰਨ੍ਹਾ ਤਸ਼ੱਦਦ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਪੁਲੀਸ ਨੇ ਉਸਦੇ ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ ਵੱਢ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਉਹ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਿਆ। ਏਸੇ

ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਾਈ ਅਨੋਖ ਸਿੰਘ ਬੱਬਰ, ਜੋ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵਿੱਚ ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਸੀ, ਨੂੰ ਪੁਲੀਸ ਪਟਿਆਲੇ ਤੋਂ ਪਕੜ ਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਮਾਲ ਮੰਡੀ ਵਿੱਚ ਲੈ ਗਈ ਅਤੇ ਤਿੰਨ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਦੇ ਪੁਲੀਸ ਕਪਤਾਨਾਂ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਵਿੱਚ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਉਸ ਨੂੰ ਪੁੱਠਾ ਲਟਕਾਈ ਰੱਖਿਆ। ਜਦੋਂ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਹੇਠਾਂ ਲਾਹਿਆ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਉਹ 'ਸਤਿਨਾਮ ਵਾਹਿਗੁਰੂ' ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇੱਕ ਸ਼ਬਦ ਵੀ ਨਾ ਬੋਲਦਾ। ਉਹ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਿਆ ਪਰ ਪੁਲੀਸ ਦੇ ਹੱਥ ਪੱਲੇ ਕੁਝ ਨਾ ਆਇਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੌਰਾਨ ਸਿੰਘਾਂ ਉਪਰ ਪਕੜੇ ਜਾਣ ਪਿਛੋਂ ਪੁਲੀਸ ਨੇ ਉਹੋ ਜਿਹੇ ਹੱਥਕੰਡੇ ਵੀ ਵਰਤੇ, ਜਿਹੋ ਜਿਹੇ ਪੁਰਾਤਨ ਮੁਗਲ ਵਰਤਦੇ ਰਹੇ ਸਨ, ਪਰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਸੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਹੱਥ ਵੱਢ ਦਿੱਤੇ ਗਏ, ਅੱਖਾਂ ਕੱਢ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ, ਥੋਪੜੀਆਂ ਲਾਹ ਦਿੱਤੀਆਂ, ਤਪਦੀਆਂ ਲੋਹੇ ਦੀਆਂ ਸੀਖਾਂ ਆਰ ਪਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ, ਬਿਜਲੀ ਦੇ ਝਟਕੇ ਲਾਏ ਜਾਂਦੇ ਰਹੇ, ਗੁਪਤ ਅੰਗ ਸਾੜ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਵਰਗੇ ਸਾਧ ਦੀਆਂ ਲੱਤਾਂ ਵੱਖ ਵੱਖ ਗੱਡੀਆਂ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਸਰੀਰ ਪਾੜ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਸਿੰਧੀ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ

ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਸਿੰਧੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਧਰਮਪਤਨੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਹਮਦਰਦੀ ਅਤੇ ਸਤਿਕਾਰ ਦੇ ਪਾਤਰ ਸਨ। ਇਸ ਬਜ਼ੁਰਗ ਜੋੜੇ ਵਿੱਚ ਸੇਵਾ ਭਾਵਨਾ ਕੁੱਟ-ਕੁੱਟ ਕੇ ਭਰੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਸੱਤਰੇ-ਬੱਠਰੇ ਹੋ ਜਾਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਨਾ ਕਦੇ ਅੱਕਦੇ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਥੱਕਦੇ ਸਨ। ਡਾਕਟਰ ਜਗਦੀਸ਼ ਸਿੰਘ ਬੁੱਟਰ ਉਰਫ਼ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਇਸ ਜੋੜੇ ਦਾ ਅਥਾਹ ਪ੍ਰੇਮ ਸੀ, ਜੋ ਮੈਡੀਕਲ ਕਾਲਜ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੋਂ ਐੱਮ. ਬੀ. ਬੀ. ਐੱਸ. ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਲੈਣ ਉਪਰੰਤ ਖਾੜਕੂ ਸਫ਼ਾ ਵਿੱਚ ਜਾ ਦਾਖ਼ਲ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਇਸ ਜੋੜੇ ਦੇ ਘਰ ਖ਼ਾਲਿਸਤਾਨ ਲਈ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਖਾੜਕੂਆਂ ਦਾ ਆਉਣਾ ਜਾਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ। ਬਾਬਾ ਸਿੰਧੀ ਵੀ ਇਸ ਸੰਘਰਸ਼ ਵਿੱਚ ਦਿਲਚਸਪੀ ਲੈਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਜਿਸ ਨੇ 1940 ਵਿੱਚ ਐੱਮ. ਏ. (ਇਕਨਾਮਿਕਸ) ਕੀਤੀ ਸੀ। ਸ਼ਾਇਦ ਹੀ ਕੋਈ ਵੱਡਾ ਖਾੜਕੂ ਹੋਵੇ, ਜੋ ਇਸ ਬਾਬੇ ਦੇ ਘਰ ਨਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇ।

ਇਕ ਬਜ਼ੁਰਗ ਅਤੇ ਪੜ੍ਹਿਆ ਲਿਖਿਆ ਜੋੜਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਖਾੜਕੂ ਉਸ ਘਰ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਸਮਝਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਹੈ ਵੀ ਬੱਸ ਅੱਡੇ ਦੇ ਨੇੜੇ ਸੀ। ਮੇਰਾ ਤੇ ਜਸਪਾਲ ਸਿੰਘ ਸਿੱਧੂ ਦਾ ਵੀ ਉਸ ਘਰ ਵਿੱਚ ਆਉਣਾ-ਜਾਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਬਿਰਧ ਮਾਤਾ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਚਾਹ ਬਣਾਉਂਦੀ ਅਤੇ ਰੋਟੀਆਂ ਪਕਾਉਂਦੀ ਥੱਕਦੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਲੰਗਰ ਲੱਗਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਬਾਬੇ ਸਿੰਧੀ ਦੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਉੱਚ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਵੀ ਦੋਸਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਗੱਪਸ਼ੱਪ ਮਾਰਨ ਉਹ ਐੱਸ. ਐੱਸ. ਪੀ. ਅਤੇ ਡੀ. ਸੀ. ਦੇ ਕੋਲ ਵੀ ਅਕਸਰ ਆਉਂਦਾ ਜਾਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ।

ਖ਼ਾਲਿਸਤਾਨ ਦੇ ਐਲਾਨ ਉਪਰੰਤ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੇ ਖਾੜਕੂਆਂ ਨੂੰ ਮੁਫ਼ਤ ਹਥਿਆਰ ਦੇਣ ਤੋਂ ਨਾਂਹ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਖ਼ਾਲਿਸਤਾਨ ਦੇ ਐਲਾਨ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀਆਂ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਬੰਦ ਖਾੜਕੂਆਂ ਨੇ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਲੜ ਕੇ ਜੋ ਕੜੀ ਘੋਲੀ ਸੀ, ਉਸ ਕਾਰਨ ਉਹ ਸੁਚੇਤ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਉਹ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਐਵੇਂ ਪੰਗਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ। ਭਾਵੇਂ ਕੇ ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਉਪਰੰਤ ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨ ਫ਼ੌਜ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਜਿਹੜੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਚਲੇ ਗਏ ਸਨ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਹਮਦਰਦੀ ਵਜੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਨਾਹ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਸਰਗੋਧਾ ਦੀ ਕੇਂਦਰੀ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲਿਜਾ ਕੇ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੇਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਪਰ ਅਜੇ 2 ਮਹੀਨੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਬੀਤੇ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਖਾੜਕੂਆਂ ਨੇ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਹੀ ਲੜਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੇ ਫਿਰ

ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਜਾਣ ਲਈ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਦੋਂ ਕਿ ਖਾੜਕੂਆਂ ਨੂੰ ਪਨਾਹ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਬਹੁਤ ਔਖੀ ਸੀ, ਪਰ ਏਨਾ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋਇਆ ਕਿ ਸਰਗੋਧੇ ਦੀ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚ ਮੰਜਿਆਂ ਤੇ ਬਿਸਤਰਿਆਂ ਦੀ ਦਿੱਤੀ ਸਹੂਲਤ ਵਾਪਸ ਲੈ ਲਈ।

ਕਿਉਂਕਿ 29 ਅਪ੍ਰੈਲ 1986 ਨੂੰ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰਕੇ ਖਾੜਕੂਆਂ ਨੇ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਸਿੱਧੀ ਲੜਾਈ ਲੜਨ ਦਾ ਪੰਗਾ ਲੈ ਲਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਏਜੰਸੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਪੈ ਗਈਆਂ ਸਨ, ਇਸ ਲਈ ਆਪਣੇ ਬਚਾਅ ਵਾਸਤੇ ਖਾੜਕੂਆਂ ਨੂੰ ਨਵੀਨ ਹਥਿਆਰਾਂ ਦੀ ਸਖ਼ਤ ਲੋੜ ਸੀ। ਸੰਘਰਸ਼ਸ਼ੀਲ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਯਤਨ ਕੀਤੇ, ਪਰ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਅਧਿਕਾਰੀ ਹਥਿਆਰ ਦੇਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋ ਰਹੇ। ਜਦੋਂ ਖਾੜਕੂਆਂ ਦੀ ਇਸ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਦਾ ਬਾਬੇ ਸਿੰਘੀ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਖਾੜਕੂਆਂ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਮੁਹੰਮਦ ਜੁਨੇਜੋ ਉਸ ਦਾ ਜਮਾਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਦੀ ਚੰਗੀ ਜਾਣ-ਪਹਿਚਾਣ ਵੀ ਹੈ, ਦੋਵੇਂ ਕਰਾਚੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਦੇ ਰਹੇ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਯਤਨ ਕਰਕੇ ਵੇਖ ਲੈਣ ਦਿਓ।

ਬਾਬਾ ਸਿੰਘੀ ਬੁਕ ਸੈੱਲਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵੀਜ਼ਾ ਲੈ ਕੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਚਲਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇਸਲਾਮਾਬਾਦ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਜੁਨੇਜੋ ਨਾਲ ਜਾ ਮੁਲਾਕਾਤ ਕੀਤੀ। ਬਾਬੇ ਸਿੰਘੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਲਈ ਲੜਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਸਾਡੇ ਖਾੜਕੂਆਂ ਨੂੰ ਨਵੀਨ ਹਥਿਆਰਾਂ ਦੀ ਸਖ਼ਤ ਲੋੜ ਹੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਉਹ ਸਰਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਜੇ ਹਥਿਆਰ ਨਾ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਉਹ ਸਾਰੇ ਮਾਰੇ ਜਾਣਗੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਪੰਜਾਬ ਮੈਦਾਨੀ ਇਲਾਕਾ ਹੈ। ਪੁਲਿਸ ਤੇ ਸੀ. ਆਰ. ਪੀ. ਐੱਫ. ਹਲਕੇ ਕੁੱਤਿਆਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਫਿਰ ਰਹੀ ਹੈ।

ਮੇਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਨੁਸਾਰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਜੁਨੇਜੋ ਮੁਫ਼ਤ ਹਥਿਆਰ ਦੇਣ ਲਈ ਮੰਨ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਖ਼ੁਫ਼ੀਆ ਏਜੰਸੀ ਆਈ. ਐੱਸ. ਆਈ. ਨੂੰ ਹਦਾਇਤ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਏ. ਕੇ. 47 ਰਾਈਫਲਾਂ ਤੇ ਹੋਰ ਹਥਿਆਰ ਤੁਰੰਤ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਖਾੜਕੂਆਂ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ। ਬਾਬਾ ਸਿੰਘੀ ਤਾਂ ਮਗਰੋਂ ਪਰਤਿਆ, ਪਰ ਏ. ਕੇ. 47 ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਖੋਪ ਖਾੜਕੂਆਂ ਕੋਲ ਪਹਿਲਾਂ ਪਹੁੰਚ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਬਾਬਾ ਸਿੰਘੀ ਦੇ ਯਤਨਾਂ ਨਾਲ ਹਥਿਆਰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਤੋਂ ਆਉਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ। ਇਸ ਉਪਰੰਤ ਹੀ ਖਾੜਕੂਆਂ ਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਫ਼ੋਰਸਾਂ ਵਿੱਚ ਮੁਕਾਬਲੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਏ। ਇਹੋ ਕਾਰਨ ਸੀ ਕਿ ਦੋਹਾਂ ਧਿਰਾਂ ਵਿੱਚ 1986 ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ ਲੜਾਈ 1993 ਤਕ ਚਲਦੀ ਰਹੀ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਜਿੱਥੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਖਾੜਕੂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਮਰੱਥਕ ਮਾਰੇ ਗਏ, ਉੱਥੇ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਆਈ. ਜੀ., ਡੀ. ਆਈ. ਜੀ., ਐੱਸ. ਐੱਸ. ਪੀ. ਅਤੇ ਹੋਰ ਸੈਂਕੜੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸਿਪਾਹੀ ਵੀ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਮਾਰੇ ਗਏ।

ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਇਹ ਲੜਾਈ ਕਿੰਨੀ ਦੇਰ ਜਾਰੀ ਰਹਿੰਦੀ, ਜੇ ਸਰਕਾਰੀ ਏਜੰਸੀਆਂ ਖਾੜਕੂਆਂ ਵਿੱਚ ਘੁਸਪੈਠ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸਫਲ ਨਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਖਾੜਕੂਆਂ ਦੀ ਕੋਈ ਸਾਂਝੀ ਕਮਾਂਡ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਹ ਛੋਟੇ-ਛੋਟੇ ਗਰੁੱਪਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਚਰ ਰਹੇ ਸਨ

ਅਤੇ ਨਵੀਂ ਭਰਤੀ ਲਈ ਛਾਣਬੀਣ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਮਝੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ, ਪਰ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਏ ਅਨੇਕਾਂ ਵੱਡੇ ਖਾੜਕੂਆਂ ਨੇ ਪੁਰਾਣਾ ਇਤਿਹਾਸ ਦੁਹਰਾ ਦਿੱਤਾ। ਅੰਗ-2 ਕੱਟੇ ਗਏ, ਅੱਖਾਂ ਕੱਢ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ, ਪਰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਹਾਰ ਨਹੀਂ ਮੰਨੀ।

ਬਾਬੇ ਸਿੰਘੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬਾਬਾ ਗੱਜਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਵੀ ਖਾੜਕੂਆਂ ਨੇ ਏਸੇ ਮਿਸ਼ਨ ਲਈ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਭੇਜਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਉਹ ਸਫਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋ ਸਕਿਆ, ਕਿਉਂਕਿ ਆਈ. ਐੱਸ. ਆਈ. ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਆਪਣੇ ਤੌਰ ਤੇ ਮੁਫਤ ਹਥਿਆਰ ਦੇ ਕੇ ਭਾਰਤ ਨਾਲ ਹੋਰ ਦੁਸ਼ਮਣੀ ਸਹੇੜਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਖਾੜਕੂਆਂ ਨੂੰ ਪਨਾਹ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਔਖਾ ਸੀ।

ਭਾਈ ਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਭਾਈ ਸਤਵੰਤ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਪਿੱਛੋਂ ਜਦੋਂ ਮੌਕਾ ਮਿਲਦਾ ਸੀ, ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਖਾੜਕੂ ਝਟਕਾ ਦਿੰਦੇ ਸਨ। ਭਾਈ ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜਿੰਦਾ ਅਤੇ ਭਾਈ ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੁੱਖਾ ਨੇ ਜਨਰਲ ਵੈਦਿਆ ਨੂੰ ਪੂਨੇ ਵਿੱਚ ਜਾ ਘੇਰਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਕਤਲ ਪਿੱਛੋਂ ਦਿੱਲੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਹੋਏ ਕਤਲੇਆਮ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਲਲਿਤ ਮਾਕਨ, ਉਸਦੀ ਪਤਨੀ, ਅਰਜਨ ਦਾਸ ਵਰਗਿਆਂ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਦਿੱਲੀ ਵਿੱਚ ਚਿੱਟੇ ਦਿਨ ਮੌਤ ਦੇ ਘਾਟ ਉਤਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਖਾੜਕੂਆਂ ਨੇ ਭਾਰਤ ਨਾਲ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਟੱਕਰ ਲੈਣ ਲਈ ਕੋਈ ਚਾਰਾ ਨਾ ਚੱਲਦਾ ਵੇਖ ਕੇ ਬਾਬਾ ਸਿੰਘੀ ਨੂੰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਭੇਜਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਕਿਸੇ ਦੇ ਕੰਨੀਂ ਭਿਣਕ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪੈਣ ਦਿੱਤੀ। ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਉਸ ਵੇਲੇ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਜਦੋਂ ਬੇ-ਸਮਝ ਖਾੜਕੂਆਂ ਨੇ ਬਾਬੇ ਸਿੰਘੀ ਨੂੰ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਇਕ ਦਿਨ ਬਾਅਦ ਦੁਪਹਿਰ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਦਫਤਰ ਵਿੱਚ ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿ ਦਿਲ ਦੀ ਬਿਮਾਰੀ ਦਾ ਮਰੀਜ਼ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਬਾਬਾ ਸਿੰਘੀ ਪੌੜੀਆਂ ਚੜ੍ਹ ਕੇ 3 ਮੰਜ਼ਲੀ ਇਮਾਰਤ 'ਤੇ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਹੈਰਾਨ ਰਹਿ ਗਿਆ, ਉਸ ਦਾ ਸਾਹ ਵਿੱਚ ਸਾਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰਲ ਰਿਹਾ। ਮੈਂ ਆਪ ਉੱਠ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਪਿਲਾਇਆ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਟੈਲੀਫੋਨ ਕਰ ਕੇ ਹੇਠਾਂ ਬੁਲਾ ਲੈਣਾ ਸੀ, ਤੁਸੀਂ ਇੰਨੀਆਂ ਪੌੜੀਆਂ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਕਿਉਂ ਆਏ? ਬਾਬਾ ਸਿੰਘੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, “ਬੇਟਾ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਇੱਧਰ ਦੀ ਲੰਘਣਾ ਲੱਗਿਆਂ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਦਫਤਰ ਵਿੱਚ ਹੀ ਬੈਠੇ ਹੋ। ਮੈਂ ਸੋਚਿਆ ਮਿਲ ਜਾਵਾਂ। ਤੁਸਾਂ ਤਾਂ ਕਈ ਦਿਨਾਂ ਦਾ ਮੇਰੇ ਘਰ ਫੇਰਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਮਾਰਿਆ।”

ਮੈਂ ਚਾਹ ਦੇ 2 ਕੱਪ ਮੰਗਵਾਏ ਤੇ ਚਾਹ ਪੀਂਦਿਆਂ ਹੀ ਬਾਬੇ ਸਿੰਘੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕਿਤਾਬਾਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਫਿਰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਪੁਰਾਣੇ ਯਾਰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਜੁਨੇਜੋ ਨੂੰ ਵੀ ਮਿਲ ਆਵਾਂਗਾ। ਮੈਂ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਵੀ ਕਰ ਆਵਾਂ। ਮੇਰਾ ਕੁਝ ਮੁੰਡਿਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਵੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਬਾਬੇ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਮਾਨੋਚਾਹਲ ਦੇ ਥਾਂ ਟਿਕਾਣੇ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗ ਸਕੇ। ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ।” ਮੈਂ ਕਿਹਾ, “ਚੱਲੋ ਮੈਂ ਵੀ ਵਿਹਲਾ

ਬੈਠਾ ਹਾਂ, ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਚੱਲਦਾ ਹਾਂ।” ਬਾਬਾ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਨਹੀਂ ਬੇਟਾ, ਮੈਂ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਹੋ ਕੇ ਕਿੱਤਿਆਂ ਵੱਲ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਉੱਥੇ ਕੁਝ ਕੰਮ ਹੈ। ਫਿਰ ਤੁਹਾਡੀ ਬੀਜੀ ਦੀ ਤਬੀਅਤ ਵੀ ਕੁਝ ਖਰਾਬ ਹੈ। ਕੱਲ੍ਹ ਉਸ ਨੂੰ ਲੁਧਿਆਣੇ ਲੈ ਕੇ ਜਾਣ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ। ਜੇ ਉਹ ਮੰਨ ਗਈ ਤਾਂ ਠੀਕ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਤੈਨੂੰ ਟੈਲੀਫੋਨ ਕਰਕੇ ਘਰ ਬੁਲਾ ਲਵਾਂਗਾ, ਗੱਪਸ਼ੱਪ ਮਾਰਾਂਗੇ। ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਛੇਤੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਅਗਲੇ ਹਫ਼ਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਪਹਿਲਾਂ ਛੋਟੇ-ਛੋਟੇ ਕੰਮ ਮੁਕਾ ਲਵਾਂ।”

ਕੇਵਲ 15 ਕੁ ਮਿੰਟ ਬੈਠਣ ਪਿੱਛੋਂ ਉਹ ਪੌੜੀਆਂ ਉੱਤਰ ਗਏ। ਅਗਲੀ ਸਵੇਰ ਅਜੇ ਮੈਂ ਉੱਠਿਆ ਹੀ ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰੋਂ ਟੈਲੀਫੋਨ ਆ ਗਿਆ, ਬਾਬੇ ਸਿੰਘੀ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਇਹ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਮੇਰੀ ਖਾਨਿਓਂ ਹੀ ਗਈ, ਕੱਪੜੇ ਪਾ ਕੇ ਮੈਂ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਧਰਮਪਤਨੀ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਬੀਜੀ ਕੀ ਗੱਲ ਹੋਈ? ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, “ਮੈਂ ਨਿਖਾਫ਼ਤੇ ਨੂੰ ਕੱਲ੍ਹ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿਤੇ ਨਾ ਜਾਹ, ਪਰ ਇਸ ਨੂੰ ਤਾਂ ਟੇਕ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਉਂਦੀ। ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਗਿਆ ਸੀ, ਘੰਟਾ ਘਰ ਵਾਲੀਆਂ ਪੌੜੀਆਂ ਤੋਂ ਤਿਲਕ ਪਿਆ ਤੇ ਸੱਟਾਂ ਲੱਗ ਪਈਆਂ। ਮੁੰਡਿਆਂ ਨੇ ਚੁੱਕ ਕੇ ਬਾਹਰ ਲਿਆਂਦਾ। ਪੁਲਿਸ ਹਸਪਤਾਲ ਲੈ ਗਈ, ਜਿਥੇ ਰਾਤ 12:00 ਵਜੇ ਦੇ ਕਰੀਬ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ।” ਮੈਂ ਪੁੱਛਿਆ, “ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਹ ਕਿਸ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ?” ਬੀਜੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, “ਪੁਲਿਸ ਨੇ, ਜਿਸ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਬਿਆਨ ਲਿਖੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਹ ਅਜੇ ਹੋਸ਼ ਵਿੱਚ ਸੀ।”

ਸ. ਜਸਪਾਲ ਸਿੰਘ ਵੀ ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਆ ਗਿਆ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਰਾਤ ਹੀ ਟੈਲੀਫੋਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਬਾਬੇ ਸਿੰਘੀ ਦੇ ਸਸਕਾਰ ਤੋਂ ਵਿਹਲੇ ਹੋ ਕੇ, ਜਸਪਾਲ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਬਾਬੇ ਦੇ ਸਰੀਰ ਉਪਰ ਲਾਸਾਂ ਦੇ ਨੀਲੇ ਦਾਗ ਪਏ ਹੋਏ ਸਨ, ਮੈਨੂੰ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕੋਈ ਹੋਰ ਗੜਬੜ ਹੈ, ਜੋ ਬਾਬੇ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਨਹੀਂ। ਸਾਡਾ ਮਨ ਬਹੁਤ ਉਦਾਸ ਸੀ। ਜਸਪਾਲ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਹੀ ਰਹਿ ਗਿਆ, ਪਰ ਮੈਂ ਸੋਚਿਆ, ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਚੱਲਦਾ ਹਾਂ, ਉੱਥੇ ਕੁਝ ਸ਼ਾਂਤੀ ਮਿਲੇਗੀ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਪ੍ਰਕਰਮਾ ਵਿੱਚ ਦਾਖ਼ਿਲ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਹਰ ਪਾਸੇ ਤਣਾਅ ਸੀ। ਮੁੰਡੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਹਥਿਆਰ ਲਈ ਫਿਰਦੇ ਸਨ। ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਗੱਲ ਬਾਤ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਹੀ ਮੈਂ ਸਿੱਧਾ ਭਾਈ ਜਗੀਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਨਿਰਵੈਰ ਸਿੰਘ ਦੇ 13 ਨੰਬਰ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ। ਦੋਵੇਂ ਖਾੜਕੂ ਉਦਾਸ-ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਜੋ ਕਿ ਕਮਾਂਡਰ ਸਨ। ਪ੍ਰਕਰਮਾ ਵਿੱਚ ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਹੀ ਹੁਕਮ ਚੱਲਦਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਕੇ ਇਸ ਬੇਚੈਨੀ ਦਾ ਕਾਰਨ ਪੁੱਛਿਆ ਤਾਂ ਨਿਰਵੈਰ ਸਿੰਘ ਟੁੱਟੇ ਜਿਹੇ ਮਨ ਨਾਲ ਭੈੜਾ ਜਿਹਾ ਮੂੰਹ ਬਣਾ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਭਾਜੀ ਸਾਥੋਂ ਤਾਂ ਗਾਂ ਕਤਲ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਬਾਬੇ ਮਾਨੋਚਾਹਲ ਨੇ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਛੱਡਣਾ ਨਹੀਂ। ਉੱਧਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਬੁੱਟਰ ਵੀ ਗੰਨ ਚੁੱਕੀ ਫਿਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਨਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਛੱਡਣਾ, ਮੇਰੇ ਪਿਓ ਦੇ ਕਾਤਲ ਨੇ। ਜਾਓ ਉਸ ਨੂੰ ਸਮਝਾਓ, ਅਸੀਂ ਡਰਦੇ ਚੁੱਪ ਕਰਕੇ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਹਾਂ। ਜੇ ਪ੍ਰਕਰਮਾ ਵਿੱਚ ਗੋਲੀ ਚੱਲ ਗਈ ਤਾਂ ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਦਾਖ਼ਿਲ ਹੋਣ ਦਾ ਬਹਾਨਾ ਮਿਲ ਜਾਵੇਗਾ।” ਮੈਂ ਪੁੱਛਿਆ, “ਹੋਇਆ ਕੀ ਹੈ?” ਜਗੀਰ ਸਿੰਘ

ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਕੱਲ੍ਹ ਬਾਅਦ ਦੁਪਹਿਰ ਬਾਬਾ ਸਿੰਘੀ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਸਿੱਧਾ ਹੀ ਸਾਡੇ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਆ ਵੜਿਆ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਮਾਨੋਚਾਹਲ ਤੇ ਹੋਰ ਵੱਡੇ ਖਾੜਕੂਆਂ ਦੇ ਟਿਕਾਣੇ ਪੁੱਛਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਅਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਜਾਣਦੇ ਨਹੀਂ ਸਾਂ, ਸਾਨੂੰ ਸ਼ੱਕ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਅਸਾਂ ਉਸ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ੀ ਲਈ, ਉਸ ਦੀ ਜੇਬ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਡਾਇਰੀ ਨਿਕਲੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੇ ਟੈਲੀਫੋਨ ਨੰਬਰ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਸਾਡਾ ਸ਼ੱਕ ਹੋਰ ਪੱਕਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਬਾਬੇ ਤੁਹਾਡਾ ਨਾਂ ਲਿਆ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕੋਲੋਂ ਉੱਠ ਕੇ ਆ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਪਰ ਸਾਡੀ ਮੱਤ ਮਾਰੀ ਗਈ। ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਟੈਲੀਫੋਨ ਕਰਕੇ ਪੁੱਛਣ ਦੀ ਥਾਂ ਬਾਬੇ ਨੂੰ ਕੁੱਟਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਉਹ ਬੇਹੋਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਹ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦਫ਼ਤਰ ਹੀ ਬੈਠਾ ਹੈ, ਪਰ ਅਸੀਂ ਉਸ ਦੇ ਤਰਲਿਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਇਹ ਖ਼ਬਰ ਸੁਣ ਕੇ ਡਾਕਟਰ ਬੁੱਟਰ ਦੌੜਿਆ ਆਇਆ ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਗਾਲਾਂ ਕੱਢਦਾ ਹੋਇਆ ਕੁਝ ਹੋਰ ਮੁੰਡਿਆਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਬਾਬੇ ਨੂੰ ਚੁੱਕ ਕੇ ਘੰਟਾ ਘਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਲੈ ਗਿਆ, ਪਰ ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਹੈ ਕਿ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿੱਚ ਉਸ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਹੁਣ ਹੋਸ਼ ਆਈ ਕਿ ਉਹ ਤਾਂ ਏ.ਕੇ. 47 ਦਾ ਜਨਮਦਾਤਾ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਏਡਾ ਵੱਡਾ ਗੁਨਾਹ ਕਰ ਬੈਠੇ ਹਾਂ, ਸ਼ਾਇਦ ਸਾਨੂੰ ਗੁਰੂ ਵੀ ਮੁਆਫ਼ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ। ਅਸੀਂ ਦੋਵੇਂ ਜੋ ਵੀ ਸਾਡੀ ਹਾਈ ਕਮਾਂਡ ਸਜ਼ਾ ਲਾਵੇਗੀ, ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰਾਂਗੇ।”

ਮੇਰਾ ਮਨ ਹੋਰ ਵੀ ਦੁਖੀ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਇਹ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਕੱਦ ਦੇ ਮਾੜ੍ਹੇ ਜਿਹੇ ਬਜ਼ੁਰਗ ਨੂੰ ਵੀ ਟਾਊਟ ਸਮਝਦੇ ਸਨ, ਮੈਂ ਉਸੇ ਵੇਲੇ 47 ਨੰਬਰ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਗਿਆ ਤਾਂ ਬੁਟਰ ਬੈਠਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਦਿਲਾਸਾ ਦੇਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ। ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਬਾਬੇ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣਾ ਪੁੱਤ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਮੈਂ ਉਸ ਦੇ ਕਤਲ ਦਾ ਬਦਲਾ ਲੈਣਾ ਹੈ। ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਪਹਿਲਵਾਨ ਜਦੋਂ ਵੀ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲੇ, ਗੋਲੀਆਂ ਮਾਰ ਕੇ ਭੁੰਨ ਦਿਆਂਗੇ, ਆਹ ਲੋਡ ਕਰਕੇ ਏ.ਕੇ. 47 ਰੱਖੀ ਹੋਈ ਹੈ।”

“ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਬੁੱਟਰ ਪ੍ਰਕਰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹਾ ਨਾ ਕਰੀਂ, ਖ਼ਾਨਾਜ਼ਰੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ, ਤੂੰ ਆਪ ਸਿਆਣਾ ਹੈਂ।”

ਇਸ ਘਟਨਾ ਤੋਂ 2 ਦਿਨ ਪਿਛੋਂ ਜਗੀਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਨਿਰਵੈਰ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਬਾਬੇ ਸਿੰਘੀ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿੱਚ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਕਰਵਾਉਣ ਦਾ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਛਪਿਆ। ਭੋਗ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੈਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਇਸ ਮੌਕੇ ਤੇ ਬਾਬੇ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਆਉਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਘਟਨਾ ਦੀ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਪਾਸ ਭੜਾਸ ਨਾ ਕੱਢੀ। ਭੋਗ ਸਮੇਂ ਬਾਬੇ ਦਾ ਪ੍ਰੀਵਾਰ ਆ ਗਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਿਰਧ ਪਤਨੀ ਨੂੰ ਸਿਰੋਪਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਪਿਛੋਂ ਮੈਂ ਜਸਪਾਲ ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਦੱਸ ਦਿੱਤੀ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਫੇਰੀ ਵੇਲੇ ਉਸ ਨੇ ਬਾਬੇ ਦੀ ਪਤਨੀ ਨੂੰ ਸਭ ਕੁਝ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਉਹ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਗੁੱਸੇ ਹੋ ਗਈ, ਪਰ ਕੁਝ ਚਿਰ ਪਿਛੋਂ ਗੁੱਸਾ ਠੰਢਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਮੈਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਈ ਅਤੇ ਛੇਤੀ ਹੀ ਉਹ ਅਮਰੀਕਾ ਆਪਣੀਆਂ

ਲੜਕੀਆਂ ਪਾਸ ਚਲੀ ਗਈ ਅਤੇ ਉਥੋਂ ਪਰਤਦਿਆਂ ਹੀ ਉਸ ਦੀ ਵੀ ਦਿਲ ਦੀ ਧੜਕਣ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ।

ਇੱਥੇ ਇਹ ਗੱਲ ਵਰਣਨਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਜਿੱਥੇ ਆਪਣੇ ਉੱਚੇ-ਸੁੱਚੇ ਕਿਰਦਾਰ ਦੇ ਮਾਲਕ ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਸਿੰਧੀ ਨੂੰ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਲਈ ਲੜਾਈ ਲੜਨ ਦੇ ਦਾਅਵੇਦਾਰ ਭਾਈ ਜਗੀਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਭਾਈ ਨਿਰਵੈਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਗੁਨਾਹ ਦੇ ਕੁੱਟ-ਕੁੱਟ ਕੇ ਅਧਮੋਇਆ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਸ ਦੀ ਮਿਹਨਤ ਕਾਰਨ ਹੀ ਖਾੜਕੂਆਂ ਨੂੰ ਵੱਡੇ ਹਥਿਆਰ ਮਿਲੇ ਸਨ, ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਸ ਬੇਹੂਦਗੀ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਉਥੇ ਉਸ ਬਾਬੇ ਨੇ ਪੁਲਸ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਬਿਆਨਾਂ ਵਿਚ ਅਸਲੀ ਗੱਲ ਦੱਸਣ ਦੀ ਥਾਂ ਇਹ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਉਹ ਚੌਂਕ ਘੰਟਾ ਘਰ ਵਾਲੀ ਡਿਓੜੀ ਦੀਆਂ ਪੌੜੀਆਂ ਤੋਂ ਡਿੱਗ ਕੇ ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਿਆਨਾਂ ਪਿੱਛੋਂ ਹੀ ਉਸ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ, ਫਿਰ ਇਹ ਅਖੌਤੀ ਖਾੜਕੂ ਬਾਬੇ ਸਿੰਧੀ ਦੀ ਆਂਤਮਿਕ ਸ਼ਾਂਤੀ ਲਈ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਕਰਾਉਂਦੇ ਫਿਰਦੇ ਸਨ। ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਲਈ ਚੱਲ ਰਹੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੇ ਅੱਧਵਾਟੇ ਹੀ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਜਾਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਰਗਿਆਂ ਦੀਆਂ ਕਾਲੀਆਂ ਕਰਤੂਤਾਂ ਹੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹਨ।

*

ਨੀਂਹ ਰੱਖੀ ਗਈ

ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਭਾਈ ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਰੋਡੇ ਦੀ ਦਸਤਾਰਬੰਦੀ ਲਈ 9 ਮਾਰਚ 1988 ਈ. ਨੂੰ ਸਮਾਗਮ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 4 ਮਾਰਚ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਤਿਹਾੜ ਜੇਲ੍ਹ ਤੋਂ ਰਿਹਾਅ ਕਰਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸ੍ਰੀ ਕੇਸਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਭਾਈ ਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਤਖ਼ਤ ਸ੍ਰੀ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਭਾਈ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮੁੱਖ ਗ੍ਰੰਥੀ ਭਾਈ ਕਸ਼ਮੀਰਾ ਸਿੰਘ ਵੀ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਭਾਈ ਰੋਡੇ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ 26 ਜਨਵਰੀ, 1986 ਈ. ਨੂੰ ਸਰਬੱਤ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦੇ ਸਮਾਗਮ ਦੌਰਾਨ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਭਾਈ ਰੋਡੇ ਦੇ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚ ਨਜ਼ਰਬੰਦ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਭਾਈ ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਕਾਉਂਕੇ ਨੂੰ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਜਥੇਦਾਰ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਦਸਤਾਰਬੰਦੀ ਲਈ ਹੋਏ ਸਮਾਗਮ ਦੌਰਾਨ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸ. ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ, ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਜਥੇਦਾਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਟੌਹੜਾ, ਜਥੇਦਾਰ ਜਗਦੇਵ ਸਿੰਘ ਤਲਵੰਡੀ, ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬਾਨ ਅਤੇ ਸਾਰੀਆਂ ਧਾਰਮਿਕ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਦੇ ਮੁਖੀ ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਸਨ, ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਇਸ ਸਮਾਗਮ ਵਿੱਚ ਆਪੋ-ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ।

ਜਥੇਦਾਰ ਦੀ ਪਦਵੀ ਸੰਭਾਲ ਰਹੇ ਭਾਈ ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਰੋਡੇ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਲਈ ਸੰਪੂਰਨ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਸ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਤਕ ਸੰਘਰਸ਼ ਜਾਰੀ ਰਹੇਗਾ। ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਜਥੇਦਾਰ ਦੀ ਪਦਵੀ ਤਿਆਗ ਰਹੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਕਾਉਂਕੇ ਨੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕੰਨੀਂ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਸੁਣਿਆ, ਪਰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੇ 3 ਜੂਨ 1984 ਈ. ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਭਾਰਤੀ ਫ਼ੌਜ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਖ਼ਾਲਿਸਤਾਨ ਦੀ ਨੀਂਹ ਰੱਖੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਲੱਗੀ ਕਿ ਅੱਜ ਭਾਈ ਰੋਡੇ ਅਤੇ ਹੋਰ ਆਗੂ ਕਿਸ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਤਾਂ ਮਿਥਿਆ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਇਹ ਸੋਚਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਕਿਵੇਂ ਪੂਰਾ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਜਥੇਦਾਰ ਕਾਉਂਕੇ ਦੇ ਇਹ ਕਹਿਣ ਦੀ ਦੇਰ ਸੀ ਕਿ ਸਮਾਗਮ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ 'ਖ਼ਾਲਿਸਤਾਨ ਜ਼ਿੰਦਾਬਾਦ' ਦੇ ਨਾਹਰੇ ਲਾਉਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਇਹ ਦੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਸਰਕਾਰੀ ਏਜੰਸੀਆਂ ਵਿੱਚ ਹਲਚਲ ਮੱਚ ਗਈ, ਕਿਉਂਕਿ ਭਾਈ ਰੋਡੇ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ

ਸਾਥੀ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦਾ ਮੁੱਦਾ ਖ਼ਤਮ ਕਰਨ ਦਾ ਵਾਅਦਾ ਕਰਕੇ ਆਏ ਸਨ, ਪਰ ਅੱਜ ਗੱਲ ਬਿਲਕੁਲ ਇਸਦੇ ਉਲਟ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਦਿੱਲੀ ਅਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿੱਚ ਟੈਲੀਫ਼ੋਨ ਦੀਆਂ ਘੰਟੀਆਂ ਖੜਕਣ ਲੱਗ ਪਈਆਂ। ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਭਾਈ ਰੋਡੇ ਬਹੁਤ ਘਬਰਾ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀਆਂ ਸਮੇਤ ਵਾਪਸ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਸਮਾਗਮ ਦੌਰਾਨ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੀ ਹੋਈ ਚਰਚਾ ਨੂੰ ਗੋਲਮੋਲ ਕਰਨ ਲਈ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲਿਆ। ਹੋਰ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਸ. ਜਸਪਾਲ ਸਿੰਘ ਸਿੱਧੂ ਵੀ ਸਨ ਜੋ ਨਿਊਜ਼ ਏਜੰਸੀ ਯੂ.ਐਨ.ਆਈ. ਵਿੱਚ ਹਨ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ ਮੰਤਰੀ ਸ. ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ 'ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੋਂ ਦਿੱਲੀ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਮੇਰੀ ਵੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਪਰ ਅਕਾਲੀ ਪੜ੍ਹਕਾ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਨੇ ਉਸ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਿੱਤਾ। ਪੱਤਰਕਾਰ ਸੰਮੇਲਨ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ ਸ. ਸਿੱਧੂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅੱਜ ਦੇ ਸਮਾਗਮ ਵਿੱਚ ਜਥੇਦਾਰ ਕਾਉਂਕੇ ਨੇ ਜੋ ਖ਼ਾਲਿਸਤਾਨ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਭਾਈ ਜਥਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਤੁਹਾਡਾ ਉਸ ਬਾਰੇ ਕੀ ਵਿਚਾਰ ਹੈ?

ਉਹ ਫਸ ਗਿਆ। ਦੋ-ਕੁ ਮਿੰਟ ਇੱਧਰ-ਉੱਧਰ ਵੇਖਣ ਪਿੱਛੋਂ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, ਜੋ ਭਾਈ ਕਾਉਂਕੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਉਹ ਬਿਲਕੁਲ ਠੀਕ ਹੈ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਖ਼ਾਲਿਸਤਾਨ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਰਣਨੀਤੀ ਤਿਆਰ ਕਰਨੀ ਹੈ। “ਫਿਰ ਮੈਂ ਪੁੱਛਿਆ, “ਜਥੇਦਾਰ ਜੀ, ਤੁਸੀਂ ਕੱਲ੍ਹ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ 26 ਜਨਵਰੀ 1986 ਈ. ਨੂੰ ਹੋਏ ਸਰਬੱਤ ਖ਼ਾਲਸਾ ਵਿੱਚ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਗੁਰਮਤੇ ਸੋਧਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਕਈ ਤਰੁੱਟੀਆਂ ਰਹਿ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਤੁਸੀਂ ਇਹੋ ਦੱਸੋ ਕਿ ਸਰਬੱਤ ਖ਼ਾਲਸਾ ਵੱਡਾ ਹੈ ਜਾਂ ਜਥੇਦਾਰ?” ਭਾਈ ਰੋਡੇ ਦਾ ਉੱਤਰ ਸੀ, ਸਰਬੱਤ ਖ਼ਾਲਸਾ। ਮੈਂ ਫਿਰ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਜੇ “ਸਰਬੱਤ ਖ਼ਾਲਸਾ” ਵੱਡਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜਥੇਦਾਰ ਉਸ ਦੇ ਗੁਰਮਤੇ ਕਿਵੇਂ ਸੋਧ ਸਕਦੇ ਹਨ? ਭਾਈ ਰੋਡੇ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ, “ਠੀਕ ਹੈ।” ਹੋਰ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਨੇ ਵੀ ਕਈ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਪੁੱਛੇ ਤੇ ਪੱਤਰਕਾਰ ਸੰਮੇਲਨ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਗਿਆ।

ਅਸੀਂ ਵਾਪਸ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸੂਚਨਾ ਕੇਂਦਰ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਬੈਠ ਗਏ, ਕਿਉਂਕਿ ਬਾਹਰ ਮੀਂਹ ਪੈਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ, “ਅੱਜ ਜਥਬੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕੁਝ ਨਵੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਹੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਮੇਰਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਆਪਾਂ ਨੌਟ ਮਿਲਾ ਲਈਏ ਤਾਂ ਕਿ ਇੱਕੋ ਜਿਹੀ ਖ਼ਬਰ ਹੀ ਸਾਰੇ ਛਪੇ।” ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਸ. ਪੀ.ਪੀ. ਐਸ ਗਿੱਲ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਖ਼ਬਰ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਨੂੰ ਕੁਝ ਨਰਮ ਕਰ ਲਈਏ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਇਹਨਾਂ ਜਥੇਦਾਰਾਂ ਲਈ ਮੁਸੀਬਤ ਖੜ੍ਹੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ।” ਅਜੀਤ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਸ. ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਹ ਖ਼ਬਰ ਭੇਜਣੀ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਵਿਚਾਰੇ ਮਸਾਂ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚੋਂ ਛੁੱਟ ਕੇ ਆਏ ਹਨ, ਜੇ ਖ਼ਬਰ ਜਿਓਂ ਦੀ ਤਿਓਂ ਛਪ ਗਈ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਫਿਰ ਨਜ਼ਰਬੰਦ ਕਰ ਦੇਣਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਖ਼ਾਲਿਸਤਾਨ ਦਾ ਮੁੱਦਾ ਖ਼ਤਮ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਰਤ ਮੰਨ ਕੇ ਹੀ ਰਿਹਾਅ ਹੋਏ ਹਨ।” ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਾਡੇ ਲਿਖਿਆਂ ਨਾ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਨੇ

ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਬੰਦ ਕਰਨਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਛੱਡਣਾ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਤਾਂ ਵਿਚਾਰ ਸੀ ਕਿ ਖ਼ਬਰ ਇੱਕਸਾਰ ਛਪੇ, ਚਲੇ ਤੁਹਾਡੀ ਮਰਜ਼ੀ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਦਫ਼ਤਰ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਜੋ ਭਾਈ ਰੋਡੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਹੂ-ਬ-ਹੂ ਉਹੋ ਭੇਜਾਂਗਾ। “ਮੈਂ ਅਜੇ ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਮਾਰਕੀਟ ਸਥਿਤ ਆਪਣੇ ਦਫ਼ਤਰ ਵਿੱਚ ਵੜਿਆ ਹੀ ਸਾਂ ਕਿ ਯੂ.ਐਨ.ਆਈ. ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਸ. ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਅਰੋੜਾ ਦਾ ਟੈਲੀਫ਼ੋਨ ਆ ਗਿਆ, ਜੋ ਕਿ ਪੱਤਰਕਾਰ ਸੰਮੇਲਨ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਇਆ। ਮੈਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਭਰਾ! ਮੈਂ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ, ਜੇ ਖ਼ਬਰ ਨਾ ਭੇਜੀ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਜਵਾਬ ਤਲਬੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਗਏ ਸੀ, ਜੇ ਗਏ ਸੀ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸ ਦਿਓ ਕਿ ਭਾਈ ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕੀ ਕਿਹਾ ਹੈ?” ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਓਥੋਂ ਹੋ ਕੇ ਆ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਆਪਣਾ ਬੰਦਾ ਭੇਜ ਦੇ, ਖ਼ਬਰ ਲਿਖਣ ਲੱਗਾ ਹਾਂ। ਉਸਦੀ ਕਾਪੀ ਤੈਨੂੰ ਦੇ ਦੇਵਾਂਗਾ।

ਉਸਦਾ ਬੰਦਾ ਤੁਰੰਤ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਮੈਂ ਖ਼ਬਰ ਲਿਖ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਫੋਟੋ ਕਾਪੀ ਕਰਵਾ ਕੇ ਲੈ ਜਾਣ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਉਹ ਕਾਪੀ ਲੈ ਗਿਆ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਬੱਬੀ ਹੀ ਸ. ਅਰੋੜਾ ਦੇ ਪਾਸ ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਰੇਡੀਉ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਕਾਮਰੇਡ ਗੁਰਮੇਲ ਸਿੰਘ ਬਾਈ ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਜੋ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦਾ ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਮਾਹਿਰ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਮੇਰੀ ਕਾਪੀ ਟੈਲੀਪ੍ਰਿੰਟਰ 'ਤੇ ਰੱਖ ਕੇ ਉਸ ਦਾ ਹੂ-ਬ-ਹੂ ਤਰਜਮਾ ਕਰਕੇ ਅੱਗੇ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ।

ਅਜੇ ਅੱਧਾ ਘੰਟਾ ਹੀ ਬੀਤਿਆ ਸੀ ਕਿ ਅਰੋੜੇ ਦਾ ਟੈਲੀਫ਼ੋਨ ਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਜਲੰਧਰ ਵਾਲਾ ਬਿਊਰੋ ਚੀਫ਼ ਸੁਰਿੰਦਰ ਅਰੋੜਾ ਤਾਂ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਅਜੀਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਸੰਪਾਦਕ ਸ. ਬਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹਮਦਰਦ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ, ਤੂੰ ਤਾਂ ਪੱਤਰਕਾਰ ਸੰਮੇਲਨ ਵਿੱਚ ਹੋ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਤੇ ਫਿਰ ਖ਼ਬਰ ਕਿਵੇਂ ਭੇਜੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਹਮਦਰਦ ਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਮਨਜ਼ੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੱਸੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਅਰੋੜੇ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ‘ਮੁੱਕਰ ਜਾਹ’, ਅਰੋੜੇ ਨੇ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤਾ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਗਿਆ ਸੀ ਪਰ ਮਨਜ਼ੀਤ ਸਿੰਘ ਤਾਂ ਓਥੇ ਹੋ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਅਰੋੜੇ ਦੇ ਇਹ ਕਹਿ ਦੇਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਫਿਰ ਵੀ ਕਾਫੀ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਸੁਰਿੰਦਰ ਅਰੋੜੇ ਨੇ ਇਹ ਖ਼ਬਰ ਵਾਪਸ ਲੈ ਲਈ ਪਰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੇ ਕੁਝ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਫਿਰ ਵੀ ਛਪ ਗਈ।

ਮੈਂ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਜੱਥੇਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਵਾਸਤੇ ਘੰਟਾ ਘਰ ਪੁੱਜਾ, ਜਿਸ ਦੇ ਨਾਲ ਲੱਗਦੀਆਂ ਦੁਕਾਨਾਂ ਉਪਰਲੇ ਕਮਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਸੀ। ਮੈਂ ਅਜੇ ਪੌੜੀਆਂ ਚੜ੍ਹ ਹੀ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਅੱਗੇ ਬੈਠੇ ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਵਾਲੇ ਬਾਬੇ ਦਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਕਿਹਾ, “ਇਥੇ ਹੀ ਰੁਕ ਜਾ, ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਵੱਲ ਆ ਰਿਹਾ ਹਾਂ।” ਪੌੜੀਆਂ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਆ ਕੇ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਲੈ ਗਿਆ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ : ਇੱਥੋਂ ਹੀ ਵਾਪਸ ਚਲਿਆ ਜਾ। ਮੁੜ ਕੇ ਇੱਧਰ ਨਾ ਆਵੀਂ। ਇਹ ਜਾਂ ਤਾਂ “ਤੈਨੂੰ ਮਰਵਾ ਦੇਣਗੇ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਜੇਲ੍ਹ ਭੇਜਣਾ ਤਾਂ ਯਕੀਨੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਕੈਪਟਨ ਸਤੀਸ਼ ਸ਼ਰਮਾ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਬਹੁਤ ਖਿਚਾਈ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਖਾੜਕੂ ਤੁਹਾਡੇ ਕਾਬੂ ਨਾ ਆਏ ਤਾਂ ਫਿਰ ਜੇਲ੍ਹ

ਜਾਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਰਹੇ।” ਮੈਂ ਓਥੋਂ ਪਰਤ ਆਇਆ ਅਤੇ ਮੁੜ ਕੇ ਉੱਪਰ ਨਾ ਗਿਆ।

ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ 4 ਮਾਰਚ 1974 ਨੂੰ ਭਾਈ ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ, ਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਤਿਹਾੜ ਜੇਲ੍ਹ, ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਰਾਹੀਂ ਜਦੋਂ ਰਾਜਾਸਾਂਸੀ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ 'ਤੇ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਅੰਦਰੂਨੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਰਾਜ ਮੰਤਰੀ ਅਰੁਨ ਨਹਿਰੂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸੀ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਰਾਜਪਾਲ ਸ੍ਰੀ ਸਿਧਾਰਥ ਸ਼ੰਕਰ ਰੇਅ ਅਤੇ ਡੀ.ਜੀ.ਪੀ. ਰਿਬੋਰੋ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਜੱਥੇਦਾਰਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰਕ ਮੈਂਬਰ ਹੀ ਓਥੇ ਹਾਜ਼ਰ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਆਉਣ ਦੀ ਖ਼ਬਰ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਪੁੱਜੀ ਤਾਂ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਵਿੱਚ ਖਾੜਕੂਆਂ ਨੇ “ਆਤਸ਼ਬਾਜ਼ੀ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੋਲੀਆਂ ਚਲਾਈਆਂ”, ਜੋ ਕਿ ਪ੍ਰਕਰਮਾ ਨਾਲ ਲੱਗਦੇ ਕਮਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਰਹੇ ਸਨ। ਮੇਰੇ ਸਮੇਤ ਬਾਕੀ ਪੱਤਰਕਾਰ ਵੀ ਇਹਨਾਂ ਜੱਥੇਦਾਰਾਂ ਦੀ ਉਡੀਕ 'ਚ ਚੌਂਕ ਘੰਟਾ ਘਰ ਮੌਜੂਦ ਸਨ ਕਿਉਂਕਿ ਰਾਜਾਸਾਂਸੀ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ 'ਤੇ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਦੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ।

ਭਾਈ ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਰੋਡੇ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਤਿੰਨੇ ਸਾਥੀ ਚੌਂਕ ਘੰਟਾ ਘਰ ਪੁੱਜਦਿਆਂ ਸਿੱਧੇ ਆਪਣੇ ਕਮਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਚਲੇ ਗਏ ਜਦੋਂ ਕਿ ਪੱਤਰਕਾਰ ਹੇਠਾਂ ਖੜ੍ਹੇ ਉਡੀਕ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿਉਂਕਿ ਰਾਜਾਸਾਂਸੀ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ 'ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਮਿਲਣ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਲਈ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਜ਼ੋਰ ਦੇਣ 'ਤੇ ਕੁਝ ਮਿੰਟਾਂ ਪਿਛੋਂ ਹੀ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਉਪਰ ਬੁਲਾ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਲਈ ਭਾਈ ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਖਿੱਚ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਸਨ ਕਿਉਂਕਿ ਬਾਕੀ ਤਿੰਨਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਜਾਣਦੇ ਸਨ।

ਜਾਣ ਪਛਾਣ ਪਿਛੋਂ ਰਸਮੀ ਗੱਲਬਾਤ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ। ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਅਗਲਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਪੁੱਛੇ ਜਾਣ 'ਤੇ ਭਾਈ ਰੋਡੇ ਨੇ ਕਿਹਾ, “ਸਾਡਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਸੰਪੂਰਨ ਆਜ਼ਾਦੀ ਹੈ।” ਇਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਯੁੱਧ-ਨੀਤੀ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਅੱਜ ਉਹ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਅਜੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਬਾਹਰ ਦੇ ਮਾਹੌਲ ਤੋਂ ਜਾਣੂੰ ਹੋਣਾ ਹੈ।” “ਖ਼ਾਲਿਸਤਾਨ ਅਤੇ ਸੰਪੂਰਨ ਆਜ਼ਾਦੀ ਵਿੱਚ ਕੀ ਫਰਕ ਹੈ?” ਇਸ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦੇ ਉੱਤਰ ਵਿੱਚ ਭਾਈ ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ, “ਸਮਾਂ ਹੀ ਦੱਸੇਗਾ। “ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੀ ਕਮਰੇ ਦੇ ਬਾਹਰ ਕਾਫ਼ੀ ਭੀੜ ਸੀ ਜੋ ਜੱਥੇਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ।

ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਮੈਂ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਨਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸਿੱਧਾ ਆਪਣੇ ਦਫ਼ਤਰ ਵਿੱਚ ਆ ਗਿਆ। ਕੁਝ ਚਿਰ ਪਿਛੋਂ ਹੀ ਇੱਕ ਅੱਲ੍ਹੜ ਜਿਹਾ ਮੁੰਡਾ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਆਇਆ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਭਾ ਜੀ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਭਾਈ ਜਗੀਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਨਿਰਵੈਰ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰਕਰਮਾ ਵਿੱਚ ਬੁਲਾਉਂਦੇ ਹਨ।” ਮੈਂ ਕਿਹਾ, “ਤੂੰ ਚੱਲ, ਮੈਂ ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦਾ ਹਾਂ।” ਜਦ ਮੈਂ ਪ੍ਰਕਰਮਾ ਦੇ 13 ਨੰ. ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਗਿਆ ਤਾਂ ਜਗੀਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਨਿਰਵੈਰ ਸਿੰਘ ਬਹੁਤ ਨਿਰਾਸ਼ ਅਤੇ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਹੇ ਸਨ। ਮੈਂ ਪੁੱਛਿਆ, “ਜੱਥੇਦਾਰੋ, ਕੀ ਗੱਲ ਹੈ? ਕੱਲ੍ਹ ਦੀ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਅੱਜ ਪਰੇਸ਼ਾਨੀ ਵਿੱਚ ਕਿਉਂ ਬਦਲ ਗਈ?”

ਭਾਈ ਜਗੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ, “ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ, ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਠੱਗੇ ਗਏ। ਇੱਕ ਅਨਾੜੀ, ਗ਼ਲਤ ਅਤੇ ਬੇਈਮਾਨ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਜੱਥੇਦਾਰ ਬਣਾ ਬੈਠੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਦਾ ਤਾਂ ਦਿਮਾਗ਼ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਬੀਤੀ ਰਾਤ ਇਸਨੂੰ ਪ੍ਰਕਰਮਾ ਵਿੱਚ ਬੁਲਾਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਪੁੱਛਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸੰਪੂਰਨ ਆਜ਼ਾਦੀ ਕੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ? ਤਾਂ ਅੱਗੋਂ ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, ਇਹ ਤਾਂ ਸਮਾਂ ਹੀ ਦੱਸੇਗਾ। ਜਿਸ ਭੜ੍ਹਏ ਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਖ਼ਾਲਿਸਤਾਨ ਦਾ ਨਾਂ ਹੀ ਸੰਪੂਰਨ ਆਜ਼ਾਦੀ ਹੈ। ਇੱਕ ਆਜ਼ਾਦ ਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸੰਪੂਰਨ ਆਜ਼ਾਦੀ ਕਿਵੇਂ ਮਿਲ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਐਵੇਂ ਹੀ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਮਨਾਉਂਦੇ ਰਹਿ ਗਏ। ਦਾਲ਼ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਕਾਲ਼ਾ ਜਾਪਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਭਾਸ਼ਾ ਇਸਦੀ ਆਪਣੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਬੀਤੀ ਰਾਤ ਹੋਈ ਗੱਲਬਾਤ ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਪੰਥਕ ਕਮੇਟੀ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਮਾਣੋਚਾਹਲ ਨੂੰ ਜਾਣੂੰ ਕਰਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਹਾਈ ਕਮਾਂਡ ਨੇ ਹਦਾਇਤ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਜੱਥੇਦਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਸਰਗਰਮਈਆਂ 'ਤੇ ਨਜ਼ਰ ਰੱਖੋ। ਇਸ ਕੰਮ ਵਾਸਤੇ ਬਾਬਾ ਜਗਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਾਥੀ ਬਾਬਾ ਦਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਹਰ ਵੇਲੇ ਨੇੜੇ ਤੇੜੇ ਰਹੇ, ਜੋ ਕੇਵਲ ਸਾਧ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਸਿਆਸੀ ਉਤਰਾਅ ਚੜ੍ਹਾਅ ਦਾ ਜਾਣੂੰ ਵੀ ਹੈ ਅਤੇ ਖਾੜਕੂ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਭਰੋਸੇ ਯੋਗ ਸਮਝਦੇ ਹਨ।”

ਮੈਂ ਵੀ ਬਾਬਾ ਦਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣੂੰ ਹਾਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਬਾਬਾ ਜਗਤਾਰ ਸਿੰਘ ਤਾਂ ਮਾਇਆ ਇਕੱਠੀ ਕਰਨ ਲਈ ਦੇਸ਼ ਵਿਦੇਸ਼ ਘੁੰਮਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਬਾਬਾ ਦਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਹੀ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਚੱਲ ਰਹੀ ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਮੈਂ ਜਦ ਵੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ਼ ਗੱਪਸ਼ੱਪ ਚੱਲਦੀ ਸੀ ਜੋ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਅਧੀਨ ਇਮਾਰਤ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਅਕਸਰ ਬੈਠੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ।

ਭਾਈ ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਰੋਡੇ ਦੀ ਪਲੇਠੀ ਪ੍ਰੈੱਸ ਕਾਨਫ਼ਰੰਸ ਤੋਂ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਫਿਰ ਪੱਤਰਕਾਰ ਜਦ ਗਏ ਤਾਂ ਮੈਂ ਭਾਈ ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ 26 ਜਨਵਰੀ 1986 ਨੂੰ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਵੱਲੋਂ ਕਰਵਾਏ ਗਏ ਸਰਬਤ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦੌਰਾਨ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਗੁਰਮਤਿਆਂ ਬਾਰੇ ਤੁਹਾਡਾ ਕੀ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਤਾਂ ਅੱਗੋਂ ਉੱਤਰ ਮਿਲਿਆ ਕਿ ਅਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਗੁਰਮਤਿਆਂ ਨੂੰ ਸੋਧਾਂਗੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਕਈ ਤਰੁੱਟੀਆਂ ਰਹਿ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਉਹ ਦੂਰ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਇਸਦੇ ਨਾਲ਼ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਫਤਹਿ ਬੁਲਾ ਦਿੱਤੀ। ਅਸੀਂ ਬਾਹਰ ਆ ਗਏ। ਸਾਰੇ ਪੱਤਰਕਾਰ ਹੈਰਾਨ ਸਨ ਕਿ ਇਹ ਕੀ ਕਹੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਮੈਂ ਫਿਰਦਾ ਤੁਰਦਾ ਫਿਰ ਇਹਨਾਂ ਜੱਥੇਦਾਰਾਂ ਕੋਲ਼ ਜਦ ਗਿਆ ਤਾਂ ਇਹ ਚਾਰੇ ਵੱਖੋਂ ਵੱਖਰੀਆਂ ਥਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਵਿੱਚ ਫਰੂਟ ਪਾ ਕੇ ਛਕ ਰਹੇ ਸਨ। ਮੈਂ ਮਜ਼ਾਕ ਨਾਲ਼ ਭਾਈ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, “ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਇਓਂ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਤੁਸੀਂ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚ ਭੁੱਖੇ ਹੀ ਰਹੇ ਹੋ।” ਭਾਈ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਅੱਗੋਂ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਤੈਨੂੰ ਇਸ ਨਾਲ਼ ਕੀ, ਤੂੰ ਤਾਂ ਇਹ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਜੇਲ੍ਹ ਤੋਂ ਹੀ ਬਾਹਰ ਨਾ ਆਈਏ।” ਮੈਂ ਕਿਹਾ, “ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ

ਜੀ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਹਾਸੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹੀ ਸੀ, ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਐਵੇਂ ਗੁੱਸਾ ਕਰ ਲਿਆ।”
 ਏਨਾ ਕਹਿ ਕੇ ਮੈਂ ਵਾਪਸ ਆ ਗਿਆ। ਬਾਬਾ ਦਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਬੜੀ
 ਛੇਤੀ ਵਾਪਸ ਆ ਗਿਆ ਹੈ।” ਮੈਂ ਕਿਹਾ, “ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਤੌਰ ਵਿਗੜੇ ਹੋਏ ਜਾਪਦੇ
 ਹਨ, ਸਿੱਧੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਵੀ ਪੁੱਠੀ ਸਮਝਦੇ ਹਨ।”

ਤਕਰੀਬਨ ਇੱਕ ਮਹੀਨੇ ਪਿਛੋਂ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪ੍ਰਕਰਮਾ ਵਿਚਲੀ ਸਥਿਤੀ
 ਦਾ ਜਾਇਜ਼ਾ ਲੈਣ ਗਏ ਸੀ.ਆਰ.ਪੀ.ਐਫ. ਦੇ ਡੀ.ਆਈ.ਜੀ. ਸ. ਸਰਬਜੀਤ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ
 ਦੇ ਖਾੜਕੂਆਂ ਵੱਲੋਂ ਚਲਾਈ ਗੋਲੀ ਲੱਗ ਗਈ ਅਤੇ ਉਹ ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਹੋ ਗਿਆ, ਜਿਸ
 ਕਾਰਨ ਭੜਕਾਹਟ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਸੀ.ਆਰ.ਪੀ.ਐਫ. ਨੇ ਗੋਲੀ ਚਲਾਉਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ
 ਅਤੇ ਇਹ ਜੱਥੇਦਾਰ ਆਪਣੀ ਖੱਲੂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਜਦ ਵਿਰੋਧ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰ
 ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਵੀ ਅੰਦਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਭਾਈ ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਰੋਡੇ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਤਿੰਨੇ ਸਾਥੀ ਫਿਰ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚ ਪੁੱਜ
 ਗਏ। ਜੁਲਾਈ ਦੇ ਅਖੀਰ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਵੀ ਫੜਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ 17 ਦਿਨ ਦੇ ਪੁਲਿਸ
 ਰਿਮਾਂਡ ਪਿਛੋਂ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਕੇਂਦਰੀ ਜੇਲ੍ਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ, ਜਿਥੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ
 ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਜੱਥੇਦਾਰ ਭਾਈ ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਕਾਉਂਕੇ
 ਅਤੇ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਦੇ ਬੁਲਾਰੇ ਭਾਈ ਮੋਹਕਮ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਦੋ ਖ਼ਾਲਿਸਤਾਨੀ
 ਬਾਬੇ ਜੱਥੇਦਾਰ ਉਜਾਗਰ ਸਿੰਘ ਰੰਧਾਵਾ ਅਤੇ ਮਾਸਟਰ ਹਜ਼ਾਰਾ ਸਿੰਘ ਚੱਕ ਮਿਸ਼ਰੀ
 ਖਾਂ ਵੀ ਸਨ। ਬਜ਼ੁਰਗ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਬੰਦੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁੰਦੀ। ਸਾਰਾ ਦਿਨ
 ਇੱਧਰ ਓਧਰ ਘੁੰਮਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚ ਭੇਜੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਦੋਵੇਂ
 ਵਾਹਗਾ ਸਰਹੱਦ ਰਾਹੀਂ ਸੀਮਾ ਪਾਰ ਕਰਕੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵੀ ਚਲੇ ਗਏ ਸਨ। ਉਧਰੋਂ
 ਵੀ ਆਪੇ ਹੀ ਫਿਰ ਤੁਰ ਕੇ ਵਾਪਸ ਪਰਤ ਆਏ ਸਨ।

ਦੋਹਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਰਾਖਿਆਂ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਦਾ ਕੋਈ ਨੋਟਿਸ
 ਲੈਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਮਝੀ। ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਡਰ ਭੈ ਦੇ ਖ਼ਾਲਿਸਤਾਨ,
 ਖ਼ਾਲਿਸਤਾਨ ਕਹਿੰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ
 ਵਿਰੁੱਧ ਦੇਸ਼ ਧਰੋਹੀ ਦਾ ਕੇਸ ਪਾ ਕੇ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਜੇਲ੍ਹ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਪਰ ਇਹ
 ਆਪਣੇ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਇਰਾਦੇ 'ਤੇ ਡਟੇ ਰਹੇ। ਜਦੋਂ ਪੇਸ਼ੀ ਭੁਗਤਣ ਲਈ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਕਚਹਿਰੀ
 ਵਿੱਚ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਬਾਬਾ ਉਜਾਗਰ ਸਿੰਘ 'ਖ਼ਾਲਿਸਤਾਨ' ਕਹਿੰਦਾ
 ਅਤੇ ਮਾਸਟਰ ਹਜ਼ਾਰਾ ਸਿੰਘ 'ਜ਼ਿੰਦਾਬਾਦ' ਕਹਿੰਦਾ। ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਕਚਹਿਰੀ
 ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ, ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਬਣੇ ਰਹਿੰਦੇ।

ਮੈਨੂੰ ਜੇਲ੍ਹ ਅੰਦਰ ਦਾਖ਼ਲ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ ਜੇਲ੍ਹ ਸੁਪਰਿਟੈਂਡੈਂਟ ਦੇ ਦਫ਼ਤਰ ਵਿੱਚ
 ਲਿਜਾਇਆ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਐਨ.ਐਸ.ਏ. ਦੇ ਕਾਗਜ਼ ਦਸਤਖ਼ਤ ਕਰਾਉਣ
 ਉਪਰੰਤ ਫੜਾ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਕਾਗਜ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਤੇਰੇ
 ਉੱਪਰ ਗੰਭੀਰ ਦੋਸ਼ ਲਾਏ ਗਏ ਹਨ। ਤੇਰਾ ਛੇਤੀ ਬਾਹਰ ਆਉਣਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ। ਫਿਰ
 ਵੀ ਤੂੰ ਮੇਰੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਲੈ ਕੇ ਇਸ ਕੇਸ 'ਤੇ ਨਜ਼ਰਸਾਨੀ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ

ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਲਿਖ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਐਨ.ਐਸ.ਏ. ਦੇ ਕਾਗਜ਼ਾਂ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਕਰਨ ਲਈ ਸਲਾਹਕਾਰ ਬੋਰਡ ਨੇ ਤੈਨੂੰ 9 ਮਹੀਨੇ ਬਾਅਦ ਹੀ ਸੱਦਣਾ ਹੈ।” ਇਸ ਉਪਰੰਤ ਮੈਨੂੰ 32 ਨੰ. ਐਨ.ਐਸ.ਏ. ਅਹਾਤੇ ਵਿੱਚ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਜਿੱਥੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕਈ ਖਾੜਕੂ ਤੇ ਕੁਝ ਸਮਗਲਰ ਬੰਦ ਸਨ। ਖਾੜਕੂਆਂ ਨੇ ਮੇਰਾ ਬੜੀ ਗਰਮਜ਼ੋਸ਼ੀ ਨਾਲ ਸਵਾਗਤ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਭਾ ਜੀ! ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਕਈ ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਉਡੀਕਦੇ ਸਾਂ, ਪਰ ਤੁਹਾਡਾ ਰਿਮਾਂਡ ਹੀ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋ ਰਿਹਾ। ਚੰਗਾ ਹੋਇਆ, ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਆ ਗਏ। ਵਾਹਵਾ ਗੱਪਸ਼ੱਪ ਚੱਲਦੀ ਰਹੇਗੀ। ਅਜੇ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚ ਗਿਆਂ ਦੋ ਦਿਨ ਹੀ ਹੋਏ ਸਨ ਕਿ ਭਾਈ ਮੋਹਕਮ ਸਿੰਘ ਮਿਲਣ ਲਈ ਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿੱਚ ਪੁਆ ਲਈ ਹੈ।” ‘ਸਾਡੇ ਨੇੜੇ ਨੇੜੇ ਹੀ ਮੰਜੇ ਸਨ। ਚਲੋ ਮੇਰੇ ਨਾਲ, ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਮੇਰਾ ਬੈਰਾ ਚੁਕ ਲਿਆ। ਅਸੀਂ ਹਸਪਤਾਲ ਪਹੁੰਚ ਗਏ।

ਸ਼ਾਮ ਵੇਲੇ ਭਾਈ ਮੋਹਕਮ ਸਿੰਘ ਕਹਿਣਾ ਲੱਗਾ, ਮੈਂ ਜ਼ਰਾ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੂੰ ਮਿਲ ਆਵਾਂ, ਉਹ ਨਾਲ ਲੱਗਦੀ ਬਾਰਕ ਵਿੱਚ ਹੀ ਹਨ। ਉਹ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, ਚੱਲ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਚੱਲਦੇ ਹਾਂ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਉਹ ਸੋਚਣਗੇ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਇਹ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਕੀ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਹੋਣਗੇ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ, “ਇਹਨਾਂ ਹਰਾਮਜ਼ਾਦਿਆਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਮਿਲਣ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ। ਮੈਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹੀ ਜੇਲ੍ਹ ਆਉਣਾ ਪਿਆ ਹੈ”। ਪਰ ਭਾਈ ਮੋਹਕਮ ਸਿੰਘ ਅੜ ਗਿਆ ਅਤੇ ਜ਼ਿਦ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਲੈ ਗਿਆ। ਅੱਗੇ ਭਾਈ ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਰੋਡੇ, ਭਾਈ ਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਭਾਈ ਕਸ਼ਮੀਰ ਸਿੰਘ ਅਮਰੂਦਾਂ ਦੇ ਦਰਖਤ ਹੇਠ ਬੈਠੇ ਅਮਰੂਦ ਖਾ ਰਹੇ ਸਨ, ਪਰ ਭਾਈ ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਕਾਉਂਕੇ ਪਰ੍ਹੇ ਪਾਠ ਕਰਦਾ ਫਿਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਭਾਈ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਬੜੇ ਮਸ਼ਕਰੀ ਭਰੇ ਅੰਦਾਜ਼ ਵਿੱਚ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, ਆ ਗਿਆ ਹੈਂ ਫਿਰ “ਸਾਡੇ ਕੋਲ?” ਮੈਂ ਕਿਹਾ, “ਜਿਥੇ ਮਰਜ਼ੀ ਭੱਜ ਲਵੋ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡਾ ਪਿੱਛਾ ਨਹੀਂ ਛੱਡਣਾ। ਸਾਡੀ ਨੌਕ ਝੋਕ ਹੀ ਚੱਲ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਮਾਸਟਰ ਹਜ਼ਾਰਾ ਸਿੰਘ ਵੀ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਅਤੇ ਆਉਂਦਾ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਉਇ ਤੂੰ ਵੀ ਆ ਗਿਆਂ?” ਮੈਂ ਕਿਹਾ “ਹਾਂ ਬਾਬਾ ਜੀ। ਇਹਨਾਂ ਜੱਥੇਦਾਰਾਂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਹੋਈ ਹੈ, ਤੁਹਾਡੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਤੁਸੀਂ ਦੱਸੋ, ਇੱਧਰ ਕਿਵੇਂ ਆਏ ਹੋ?”

ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, “ਮੈਂ ਭਾਈ ਰੋਡੇ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਦੌਰਾਨ ਤੁਹਾਡੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਭਾਈ ਜਗੀਰ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਮੈਂਬਰ ਵੀ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਏ ਸਨ। ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਸ਼ਹੀਦ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ, ਚਲੋ ਨਾ ਸਹੀ। ਭਾਈ ਜਗੀਰ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਦੀ ਸਾਲਾਨਾ ਬਰਸੀ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਮਨਾਉਂਦੇ? ਭਾਈ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਕਿਹੜਾ ਕੱਦੂ ਵਿੱਚ ਤੀਰ ਮਾਰਿਆ ਸੀ, ਉਸ ਦੀ ਬਰਸੀ ਮਨਾਉਂਦੇ ਹੋ, ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਵੀ ਨਹੀਂ?” ਮੇਰੇ ਇਸ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਇਹ ਉੱਤਰ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ। ਮੈਂ ਰੋਜ਼ ਇਹੋ ਪੁੱਛਣ ਆਉਂਦਾ ਹਾਂ? ਮੈਂ ਕਿਹਾ, “ਬਾਬਾ ਜੀ, ਤੁਸੀਂ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿੱਚ ਮੇਰੇ

ਪਾਸ ਆ ਜਾਇਓ, ਮੈਂ ਇਸ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਉੱਤਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੇ ਦੇਵਾਂਗਾ।” ਇਧਰ ਉਧਰ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਉੱਠ ਕੇ ਤੁਰਿਆ, ਤਾਂ ਮ. ਹਜ਼ਾਰਾ ਸਿੰਘ ਵੀ ਮੇਰੇ ਪਿੱਛੇ ਹੀ ਆ ਗਿਆ। ਅਤੇ ਭਾਈ ਮੋਹਕਮ ਸਿੰਘ ਓਥੇ ਬੈਠਾ ਰਿਹਾ। ਮੈਂ ਹਸਪਤਾਲ ਆ ਕੇ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਭਰਾ ਭਾਈ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਅੰਤਮ ਅਰਦਾਸ ਉਪਰੰਤ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸਿੰਘਣੀ ਬੀਬੀ ਪ੍ਰੀਤਮ ਕੌਰ ਨੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੁਰਦਰਸ਼ਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਚੌਕ ਮਹਿਤਾ ਆ ਕੇ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਅੰਤਮ ਅਰਦਾਸ ਦੌਰਾਨ ਇਕੱਠੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਬੀਬੀਆਂ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਈ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਜਿਸ ਪੁੱਤਰ ਦੀ ਅਜੇ ਤਾਜ਼ਾ ਸ਼ਾਦੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਰਾਤ ਵੇਲੇ ਟਿਊਬਵੈੱਲ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਹ ਖੇਤ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਲਾਉਣ ਲਈ ਜਦ ਬਾਹਰ ਚਲਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਇਕ ਅਜਿਹੀ ਘਿਨਾਉਣੀ ਗਲਤੀ ਕਰ ਬੈਠਾ। ਮੁੰਡਾ ਫੇਰਾ ਮਾਰ ਕੇ ਜਦ ਘਰ ਆਇਆ ਤਾਂ ਇਹ ਕੌਤਕ ਵੇਖ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਗੁੱਸਾ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਝਾੜਿਆ। ਉਹ ਸ਼ਰਮ ਦਾ ਮਾਰਿਆ ਤੜਕੇ ਉੱਠਿਆ ਅਤੇ ਨੇੜੇ ਰੇਲਗੱਡੀ ਹੇਠ ਸਿਰ ਦੇ ਕੇ ਖੁਦਕੁਸ਼ੀ ਕਰ ਲਈ।” ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਮਾਸਟਰ ਹਜ਼ਾਰਾ ਸਿੰਘ ਉੱਠ ਕੇ ਆਪਣੀ ਬੈਰਕ ਵੱਲ ਤੁਰ ਗਿਆ। ਉਸੇ ਦਿਨ ਹੀ ਮੇਰੇ ਵੱਲੋਂ ਦੱਸੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਸਾਰੀ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚ ਉਸ ਨੇ ਇਹ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਹਸਪਤਾਲ ਠਹਿਰਣ ਵੇਲੇ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਸੀ ਕਿ ਕਾਲੀ ਗਰਜ ਦੌਰਾਨ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਕਰਮਾਂ 'ਚੋਂ ਜਦੋਂ ਭਾਈ ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਖਾੜਕੂਆਂ ਨੂੰ ਹਥਿਆਰ ਸੁੱਟ ਕੇ ਬਾਹਰ ਆਉਣ ਲਈ ਮਨਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਗਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਸੁਬੇਗ ਸਿੰਘ ਅਜਨਾਲਾ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸੱਤਰ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਦਿੱਤੇ ਸਨ, ਜੋ ਭਾਈ ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚ ਨਾਲ ਹੀ ਲੈ ਆਇਆ।

ਸਾਕਾ ਕਾਲੀ ਗਰਜ ਉਪਰੰਤ ਮਲਕੀਤ ਸਿੰਘ ਅਜਨਾਲਾ ਵੀ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ। ਜਦ ਉਸਨੇ ਇਹ ਰੁਪੈ ਮੰਗੇ ਤਾਂ ਭਾਈ ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਚਾਲੀ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪੈ ਧਰਮੀ ਫੌਜੀਆਂ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ਅਤੇ ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪੈ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚ ਬੰਦ ਬੀਬੀਆਂ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ਤੇ ਬਾਕੀ ਵੀ ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੰਡੇ ਗਏ ਹਨ।

ਹਸਪਤਾਲ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਮੈਨੂੰ ਰਾਸ ਨਾ ਆਈ ਅਤੇ ਮੈਂ ਫਿਰ 32 ਨੰ. ਬੈਰਕ ਵਿੱਚ ਆ ਗਿਆ, ਜਿਥੇ ਧਰਮੀ ਫੌਜੀ ਵੀ ਬੰਦ ਸਨ। ਇੱਕ ਦਿਨ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਅ ਹੀ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪੁੱਛ ਬੈਠਾ, “ਭਾਈ ਰੋਡੇ ਨੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਿੰਨੇ ਪੈਸੇ ਭੇਜੇ ਹਨ।” ਉਹਨਾਂ ਕਿਹਾ, “ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰ।” ਮੈਂ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਕੇ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਸਿਰਫ ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰ, ਭਾਈ ਰੋਡੇ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਚਾਲੀ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪੈ ਧਰਮੀ ਫੌਜੀਆਂ ਨੂੰ ਅਤੇ ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰ ਬੀਬੀਆਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਬਾਅਦ ਦੁਪਹਿਰ ਬੰਦੀ ਖੁੱਲ੍ਹਦਿਆਂ ਹੀ ਫੌਜੀ ਭਾਈ ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਕੋਲ ਪੁੱਜ ਗਏ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਬਹੁਤ ਲਾਹ-ਪਾਹ ਤੇ ਗਾਲੀ ਗਲੋਚ ਕਰਕੇ ਪਰਤ ਆਏ। ਇਸ ਕਾਰਵਾਈ ਨੇ ਬਲਦੀ ਅੱਗ 'ਤੇ ਤੇਲ ਦਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਭਾਈ ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਜੇਲ੍ਹ ਸੁਪਰਿੰਟੈਂਡੇਂਟ ਨੂੰ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਅਤੇ ਸਰਦਾਰ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਰਾਜਾਸਾਂਸੀ ਨੂੰ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚ ਭੇਜਣ

ਲਈ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ।

ਮੈਨੂੰ ਫ਼ਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਅਤੇ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਪਟਿਆਲੇ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਥਾਣੇਦਾਰ ਸਨ ਪਰ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਉਪਾਸ਼ਕ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸੇਵਾ ਮੁਕਤ ਕਰਕੇ ਐਨ.ਐਸ.ਏ. ਲਾਉਣ ਉਪਰੰਤ ਜੇਲ੍ਹ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਉਹ ਬੜਾ ਸਾਫ਼ ਦਿਲ ਇਨਸਾਨ ਹੈ। ਜੋ ਮੂੰਹ ਵਿੱਚ ਆਇਆ, ਕਹਿ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਜੇਲ੍ਹ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚੋਂ ਬਾਹਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਨਿਕਲਦਾ ਪਰ ਮੇਰੀ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਨਾਲ ਉਸ ਨੇ ਬੰਦੀ ਖੁੱਲ੍ਹਣ ਉਪਰੰਤ ਬਾਹਰ ਆ ਕੇ ਟਾਹਲੀਆਂ ਦੀ ਛਾਅ ਹੇਠ ਬੈਠਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਜਿੱਥੇ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਬੈਠਦੇ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਬੈਰਕ ਦਾ ਵੇਹੜਾ ਕਾਫ਼ੀ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਸੀ ਤੇ ਟਾਹਲੀਆਂ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਹਵਾ ਲੱਗਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ। ਸਮਗਲਰਾਂ ਅਤੇ ਖਾੜਕੂਆਂ ਵਿੱਚ ਅਕਸਰ ਨੌਕ ਝੋਕ ਚੱਲਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ। ਜਦ ਕਦੇ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਗੁੱਸਾ ਆ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ, “ਨਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਬਾਬਾ ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਬਾਬਾ ਕਾਹਨ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਿਆ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਦਿਮਾਗ ਦੇ ਕੁਝ ਪੁਰਜ਼ੇ ਢਿੱਲੇ ਹਨ, ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਨਿਹੰਗ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਨਾਢੂ ਖ਼ਾਂ ਦੀ ਕਦੇ ਪਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ, ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕੀ ਸਮਝਦੇ ਹੋ? ਜਦੋਂ ਝਗੜਾ ਵਧਣ ਲੱਗਦਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਮਗਲਰਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ, “ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜਦੋਂ ਆਪ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਨਿਹੰਗ ਹੈ?” ਫਿਰ ਤੁਸੀਂ ਗੁੱਸਾ ਕਿਉਂ ਕਰਦੇ ਹੋ। ਉਹ ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਚੁੱਪ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਅਤੇ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੇਤੂ ਜਰਨੈਲ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਕਮਰੇ ਵੱਲ ਤੁਰ ਜਾਂਦਾ। ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਮੈਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚ ਰਿਹਾ, ਇਹ ਡਰਾਮਾ ਤਕਰੀਬਨ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਖਾੜਕੂਆਂ ਦਾ ਬਹੁਤਾ ਸਮਾਂ ਨਾਮ ਬਾਣੀ ਅਤੇ ਸਿਮਰਨ ਵਿੱਚ ਹੀ ਬਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਫ਼ਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਜੇਲ੍ਹ ਦਾ ਮਾਹੌਲ ਬਿਲਕੁਲ ਵੱਖਰਾ ਸੀ। ਓਥੇ ਐਨ.ਐਸ.ਐਸ. ਦੇ ਅਹਾਤੇ ਵਿੱਚ ਸਮੱਗਲਰਾਂ ਦੇ ਬਹੁਤੇ ਪਾਂਡੀ (ਕੋਰੀਅਰ) ਹੀ ਬੰਦ ਸਨ। ਕੋਈ ਖਾੜਕੂ ਜਾਂ ਨਾਮਵਰ ਸਮੱਗਲਰ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਰੱਖੇ ਰੱਬ ਤਾਂ ਮਾਰੇ ਕੌਣ

ਡਾ. ਜਗਦੀਸ਼ ਸਿੰਘ ਬੁੱਟਰ ਉਰਫ਼ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਬੁੱਟਰ 10 ਮਾਰਚ 1988 ਨੂੰ ਬਾਅਦ ਦੁਪਹਿਰ ਮੇਰੇ ਦਫ਼ਤਰ ਵਿੱਚ ਆਇਆ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਾਡੀ ਹਾਈ ਕਮਾਨ ਯਾਦ ਕਰਦੀ ਹੈ।” ਮੈਂ ਕਿਹਾ, “ਜੇ ਕਿਤੇ ਨੇੜੇ ਹੈ ਤਾਂ ਹੁਣੇ ਚਲੇ ਚਲਦੇ ਹਾਂ। ਜੇ ਦੂਰ ਹੈ ਤਾਂ ਸਵੇਰੇ ਚੱਲਾਂਗੇ। ਰਾਤ ਬਾਹਰ ਰਹਿਣਾ ਮੇਰੇ ਲਈ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ।” ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ, “ਜਾਣਾ ਤਾਂ ਦੂਰ ਪੈਣਾ ਹੈ।” ਮੈਂ ਕਿਹਾ, “ਫਿਰ ਸਵੇਰੇ ਆ ਜਾਇਓ, ਚਲੇ ਚੱਲਾਂਗੇ।”

ਡਾ. ਬੁੱਟਰ ਆਪ ਤਾਂ ਨਾ ਆਇਆ ਪਰ ਇੱਕ 15-16 ਸਾਲ ਦੇ ਮੁੰਡੇ ਨੂੰ ਗੱਡੀ ਦੇ ਕੇ ਮੇਰੇ ਘਰ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ। ਮੈਂ ਤਿਆਰ ਹੋ ਕੇ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਕਾਰ ਵਿੱਚ ਬੈਠ ਗਿਆ। ਜਲੰਧਰ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਲੰਘ ਕੇ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਜਾਣਾ ਕਿੱਥੇ ਹੈ? ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਕਾਲਜ, ਲੁਧਿਆਣੇ ਆਪਾਂ ਜਾਣਾ ਹੈ।”

ਜਦੋਂ ਦੁਪਹਿਰ ਵੇਲੇ ਅਸੀਂ ਕਾਲਜ ਵਿੱਚ ਪੁੱਜੇ ਤਾਂ ਓਥੇ ਸੁੰਨਸਾਨ ਪਈ ਹੋਈ ਸੀ। ਕਿਧਰੇ ਮੁੰਡੇ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆ ਰਹੇ। ਮੈਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਗਏ ਮੁੰਡੇ ਨੇ ਕਾਲਜ ਦੇ ਮੈਂਸ ਲਾਗੇ ਖੜ੍ਹੇ ਆਪਣੇ ਜਾਣਕਾਰ ਮੁੰਡੇ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ, “ਸਾਡੇ ਬੰਦੇ ਕਿੱਥੇ ਹਨ?” ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ, “ਚੰਗੀ ਕਿਸਮਤ ਨੂੰ ਬੀਤੀ ਰਾਤ ਉਹ ਕੁਝ ਚਿਰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਨਿਕਲ ਕੇ ਗਏ ਸਨ ਕਿ ਹੋਸਟਲ 'ਤੇ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਆ ਛਾਪਾ ਮਾਰਿਆ। ਆਓ, ਮੈਂਸ ਵਿੱਚ ਚੱਲਦੇ ਹਾਂ, ਰੋਟੀ ਖਾਓ ਤੇ ਖਿਸਕੋ। ਪੁਲਿਸ ਫਿਰ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਵੀ ਆ ਸਕਦੀ ਹੈ।” ਉਸਨੇ ਦੱਸਿਆ, “ਬੀਤੇ ਦਿਨ ਕੁਝ ਸਿੰਘ ਇੱਥੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਹੋਲੇ-ਮੁਹੱਲੇ 'ਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ, ਤਲਵੰਡੀ ਸਾਬੋ ਜਾਣਾ ਸੀ, ਜਿੱਥੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜੱਥੇਦਾਰ ਭਾਈ ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਰੋਡੇ ਨੇ ਅਗਲਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੇਣਾ ਹੈ। ਪਰ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਪੁਲਿਸ ਛਾਪੇ ਦੀ ਖ਼ਬਰ ਮਿਲ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਸਾਰੇ ਸਿੰਘ ਬੀਤੀ ਰਾਤ ਹੀ ਇੱਥੋਂ ਚਲੇ ਗਏ ਸਨ।”

ਅਸੀਂ ਰੋਟੀ ਖਾਣ ਉਪਰੰਤ ਵਾਪਸ ਚੱਲ ਪਏ। ਜਦੋਂ ਜਲੰਧਰ ਪਹੁੰਚੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕਿਹਾ, “ਚਲੋ ਅਕਾਲੀ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ ਦੇ ਦਫ਼ਤਰੋਂ ਹੋ ਚੱਲੀਏ, ਅਜੇ ਵਾਪਸੀ ਲਈ ਸਮਾਂ ਬਹੁਤ ਹੈ।” ਅਸੀਂ ਜਦੋਂ ਅਕਾਲੀ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ ਦੇ ਦਫ਼ਤਰ ਪੁੱਜੇ ਤਾਂ ਮੁੱਖ ਸੰਪਾਦਕ ਸ. ਰਤਨੇਸ਼ ਸਿੰਘ ਸੋਢੀ ਮੈਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਮੈਂ ਸਵੇਰ ਤੋਂ ਹੀ ਫ਼ੋਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਤੇਰੇ ਦਫ਼ਤਰੋਂ ਕੋਈ ਫ਼ੋਨ ਚੁੱਕ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ, ਕਿੱਥੋਂ ਆਇਆ ਹੈ?” ਮੈਂ ਕਿਹਾ, “ਏਡੀ ਕਿਹੜੀ ਗੱਲ ਸੀ?” ਸੋਢੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਮੈਨੂੰ ਆਦਮਪੁਰ

ਵਾਲਾ ਤਿਰਲੋਚਨ ਸਿੰਘ ਕਹਿਕੇ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਜੇ ਖਾੜਕੂ ਸੱਦਣ ਤਾਂ ਜਾਵੇ ਨਾ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇਣਾ ਹੈ। ਉਸ ਕੋਲ ਗੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਹੋਰੀ ਆਏ ਸੀ, ਬੜਾ ਸਮਝਾਇਆ, ਪਰ ਉਹ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇਣ ਦੇ ਫੈਸਲੇ 'ਤੇ ਅੜੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਉਹ ਇਸ ਦਾ ਸਪਸ਼ਟ ਕਾਰਨ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦੱਸ ਰਹੇ।” ਮੈਂ ਅਗੋਂ ਹੱਸ ਕੇ ਕਿਹਾ, “ਮੈਂ ਤਾਂ ਜਾ ਆਇਆ ਹਾਂ। ਉਹ ਤਾਂ ਮਿਲੇ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਸਾਡੇ ਉਹਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਦੱਸੇ ਟਿਕਾਣੇ 'ਤੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਉਹ ਖਿਸਕ ਗਏ ਸਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਪੁਲਿਸ ਛਾਪੇ ਦੀ ਅਗਾਊਂ ਸੂਚਨਾ ਮਿਲ ਗਈ ਸੀ।” ਕੁਝ ਚਿਰ ਦਫਤਰ ਵਿੱਚ ਗੱਪ-ਸ਼ੱਪ ਮਾਰਨ ਪਿੱਛੋਂ ਅਸੀਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਲਈ ਰਵਾਨਾ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਪੰਜ ਵਜੇ ਦੇ ਕਰੀਬ ਅਕਾਲੀ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ ਦੇ ਦਫਤਰ ਪਹੁੰਚ ਗਏ।

ਮੈਨੂੰ ਮੇਰੇ ਸਹਾਇਕ ਨੇ ਦੱਸਿਆ, “ਅੱਜ ਸਵੇਰੇ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਅਰੋੜੇ ਨੂੰ ਚੁੱਕ ਲਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਯੂ.ਐਨ.ਆਈ. ਦੇ ਦਫਤਰ ਵਿੱਚ ਵੀ ਪੰਜ ਵਜੇ ਸਾਰੇ ਪੱਤਰਕਾਰ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ।”

ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਮੋਟਰ ਸਾਈਕਲ ਚੁੱਕਿਆ। ਜਦ ਗੌਰਮਿੰਟ ਕਾਲੋਨੀ ਵਿੱਚ ਪੁੱਜਾ ਤਾਂ ਪੀ.ਟੀ.ਆਈ. ਦੇ ਰਿਪੋਰਟਰ ਸ. ਗੁਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਦਫਤਰ ਦੇ ਬਾਹਰ ਖੜ੍ਹੇ ਸਨ। ਮੈਂ ਗੁਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਪਾਸ ਖਲੋ ਗਿਆ। ਜਦੋਂ ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਅਰੋੜੇ ਨੂੰ ਚੁੱਕੇ ਜਾਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਪੁੱਛਿਆ, ਤਾਂ ਉਹ ਹੱਸ ਪਿਆ। ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਉਸਦੇ ਐਨ.ਐਸ.ਏ. (NSA) ਲਗਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਤੇਰੇ ਵੀ ਵਾਰੰਟ ਹਨ, ਜੇ ਪਕੜੇ ਜਾਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਯੂ.ਐਨ.ਆਈ. ਦੇ ਦਫਤਰ ਵਿੱਚ ਹੋ ਰਹੀ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਆ ਜਾ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਇਥੋਂ ਹੀ ਦੌੜ ਜਾਹ।” ਮੈਂ ਇਥੋਂ ਹੀ ਮੁੜ ਗਿਆ, ਆਪਣੇ ਘਰ ਜਾਂ ਦਫਤਰ ਜਾਣ ਦੀ ਥਾਂ ਮੋਟਰ ਸਾਈਕਲ ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਸਿੰਧੀ ਦੇ ਘਰ ਰੱਖ ਕੇ ਜਲੰਧਰ ਵਾਲੀ ਬੱਸ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ। ਇਥੋਂ ਅਪਾਣੇ ਰੂਪੋਸ਼ ਹੋ ਜਾਣ ਦੀ ਖ਼ਬਰ ਘਰ ਦਿੱਤੀ।

ਰੂਪੋਸ਼ ਵਿਚਰਦਿਆਂ ਇੱਕ ਦਿਨ ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਸਾਂ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜਾ ਕੈਪਟਨ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਨਿੱਜੀ ਸਹਾਇਕ ਸ. ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਕਾਤੜੋਂ ਮਿਲ ਗਿਆ, ਜਿਸਨੇ ਕੇਂਦਰੀ ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰਾਲੇ ਤਕ ਗਿਆਨੀ ਜ਼ੈਲ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਸਫ਼ਰ ਕੀਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੇ ਪਦ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਗਿਆਨੀ ਜ਼ੈਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸੰਪਰਕ ਵਿੱਚ ਵੀ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਮੈਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਚਲੋ, ਮਹਾਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਿਵਾਸ 'ਤੇ ਚੱਲਦੇ ਹਾਂ, ਤੇਰੀ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਦੋਸਤੀ ਹੈ। ਤੇਰੇ ਵਿਰੁੱਧ ਲੱਗੀ NSA ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਗੱਲ ਕਰਾਂਗੇ ਕਿਉਂਕਿ ਕੇਂਦਰ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਬਹਿਨੋਈ ਸ਼੍ਰੀ ਨਟਵਰ ਸਿੰਘ ਮੰਤਰੀ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਕਾਫ਼ੀ ਪਹੁੰਚ ਹੈ।”

ਅਸੀਂ ਦੋਵੇਂ ਮਹਾਰਾਜੇ ਦੇ ਘਰ ਜਾਣ ਉਪਰੰਤ ਚਾਂਹ ਪੀ ਰਹੇ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਆ ਗਏ। ਹਾਲਚਾਲ ਪੁੱਛਣ ਉਪਰੰਤ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਦੱਸੀ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਰੋਡੇ ਨੇ ਆਪਣਾ ਰਾਹ ਪੱਧਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਮੈਨੂੰ ਫਸਾਇਆ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, “ਮੈਂ ਹੁਣੇ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।” ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨਿੱਜੀ ਸਹਾਇਕ ਮੀਆਂ ਅਬਦੁਲ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੇਰੀ ਨਟਵਰ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਹੁਣੇ ਗੱਲ ਕਰਾਓ। ਨਿੱਜੀ

ਸਹਾਇਕ ਨੇ ਟੈਲੀਫ਼ੋਨ ਚੁੱਕਿਆ ਅਤੇ ਕਿਹਾ, “ਹਿਜ਼ ਹਾਈਨੈਸ ਨਟਵਰ ਸਿੰਘ ਸੇ ਬਾਤ ਕਰੇਗੇ।” ਉਸਨੇ ਟੈਲੀਫ਼ੋਨ ਮਹਾਰਾਜੇ ਨੂੰ ਫੜਾਉਂਦੇ ਕਿਹਾ, “ਲਵੋ ਜੀ, ਗੱਲ ਕਰ ਲਓ।” ਕੈਪਟਨ ਨੇ ਫ਼ੋਨ ‘ਤੇ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਮੈਨੂੰ ਕਿਹਾ, “ਮਸਲਾ ਹੱਲ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਪਰ ਆਪਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣਾ ਪੈਣਾ ਹੈ। ਨਟਵਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਉਹ ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਮੁਖੀ ਰਿਬੈਰੋ ਨੂੰ ਕਹਿ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਮਸਲਾ ਹੱਲ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ।” ਮਹਾਰਾਜੇ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਕਿਹਾ “ਤੂੰ ਦੋ ਦਿਨ ਇੱਥੇ ਹੀ ਠਹਿਰ। ਫਿਰ ਆਪਾਂ ਇਕੱਠੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਜਾਵਾਂਗੇ।” ਮੈਂ ਸ. ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਘਰ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਸ. ਜਸਪਾਲ ਸਿੰਘ ਸਿੱਧੂ ਨੂੰ ਵੀ ਇੱਥੇ ਬੁਲਾ ਲਿਆ। ਤਿੰਨਾਂ ਦਿਨਾਂ ਪਿਛੋਂ ਮਹਾਰਾਜੇ ਦੇ ਘਰੋਂ ਫ਼ੋਨ ਆਇਆ ਕਿ ਤਿਆਰ ਹੋ ਕੇ ਆ ਜਾਓ। ਆਪਾਂ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਪਟਿਆਲੇ ਚੱਲਾਂਗੇ, ਫਿਰ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ। ਉਸੇ ਸ਼ਾਮ ਹੀ ਅਸੀਂ ਪਟਿਆਲੇ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਮੈਂ ਤੇ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਇੱਕ ਹੋਰ ਮਿੱਤਰ ਡਾ. ਸਤਵੰਤ ਸਿੰਘ ਮੋਹੀ ਦੇ ਘਰ ਚਲੇ ਗਏ।

ਅਗਲੀ ਸਵੇਰ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਮੈਂ ਤੇ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਕਿਸੇ ਮਿੱਤਰ ਪਾਸ ਠਹਿਰ ਗਏ ਅਤੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਿਬੈਰੋ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਪੁਲਿਸ ਹੈੱਡ ਕੁਆਰਟਰ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਅੱਧੇ ਘੰਟੇ ਪਿਛੋਂ ਹੀ ਉਹ ਮੁੜ ਆਇਆ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਸਰਕਾਰ ਤੇਰੇ ਵਿਰੁੱਧ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ, NSA ਦੇ ਵਾਰੰਟ ਵਾਪਸ ਲੈ ਲਵੇਗੀ, ਪਰ ਇੱਕ ਵਾਰ ਰਿਬੈਰੋ ਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਪੈਣਾ ਹੈ। ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਲੈ ਆਓ। ਪੰਜ ਮਿੰਟ ਵਿੱਚ ਫ਼ਾਰਗ ਕਰ ਦੇਵਾਂਗਾ।” ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਸਿਰ ਫ਼ੇਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਖਾੜਕੂ ਸਫ਼ਾ ਵਿੱਚ ਮੇਰੀ ਬਦਨਾਮੀ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਮੈਂ ਸ਼ੱਕ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਨਾਲ ਵੇਖਿਆ ਜਾਵਾਂਗਾ। ਮੈਂ ਓਥੇ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਫੜਹਿ ਬੁਲਾਈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਦੋਸਤ ਜਗਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਚਲਿਆ ਗਿਆ।

ਰੂਪੋਸ਼ੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਉਹਨਾਂ ਖਾੜਕੂਆਂ ਨੇ ਹੀ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕਰਕੇ ਹਰ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ਾਂ ਕੀਤੀਆਂ, ਜੋ ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਮੇਰੇ ਲਹੂ ਦੇ ਪਿਆਸੇ ਸਨ। ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਪ੍ਰਵਾਨ ਨਾ ਕੀਤੀ। ਆਪਣੇ ਬਲਬੂਤੇ ‘ਤੇ ਹੀ ਵਿਚਰਦਾ ਰਿਹਾ। ਇਸੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਅਕਾਲੀ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ ਅਤੇ ਅਜੀਤ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਦੇਸ਼-ਧ੍ਰੋਹੀ ਦਾ ਕੇਸ ਦਰਜ ਕਰਾ ਦਿੱਤਾ। ਇਹ ਖ਼ਬਰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਮੈਂ ਜਲੰਧਰ ਸ. ਰਤਨੇਸ਼ ਸਿੰਘ ਸੋਢੀ ਦੇ ਘਰ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਚਾਹ-ਪਾਣੀ ਪੀਣ ਉਪਰੰਤ ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਚੱਲ ਕੇਸ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਵਕੀਲ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਕੇ ਆਈਏ। ਖਾੜਕੂਆਂ ਦੀਆਂ ਖ਼ਬਰਾਂ ਅਤੇ ਪੁਲਿਸ ਹੱਥੋਂ ਮਾਰੇ ਗਏ ਖਾੜਕੂਆਂ ਨਮਿਤ ਰੱਖੇ ਸਮਾਗਮਾਂ ਦੇ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਛਾਪਣੇ ਦੇਸ਼-ਧ੍ਰੋਹੀ ਕਿਵੇਂ ਹੋਈ?” ਅਸੀਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਕਚਿਹਰੀ ਵਿੱਚ ਵਕੀਲ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਸੋਢੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਚੱਲ ਦਫ਼ਤਰੋਂ ਵੀ ਇੱਕ ਗੋੜਾ ਮਾਰ ਆਈਏ, ਫਿਰ ਘਰ ਆ ਕੇ ਰੋਟੀ ਖਾਂਦੇ ਹਾਂ।” ਦਫ਼ਤਰ ਪਹੁੰਚਣ ਤੋਂ ਪੰਜ ਮਿੰਟ ਪਿੱਛੋਂ ਹੀ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਆ ਘੇਰਾ ਪਾਇਆ। ਮੈਨੂੰ ਅਤੇ ਓਥੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਬੈਠੇ ਫ਼ੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਆਗੂ ਮੁਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਲੈ ਗਈ। ਸੰਧੂ ਦਾ ਹਾਲਾਤਕ ਵੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਾ ਕਿ ਉਸ ਨਾਲ ਕੀ ਬੀਤੀ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਉਹ M.A. LL.B. ਸੀ ਅਤੇ

ਖਾੜਕੂਆਂ ਦੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਵਿੱਚ ਉਸਨੇ ਕਦੇ ਵੀ ਹਿੱਸਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲਿਆ। ਮੈਨੂੰ ਪੁਲਿਸ ਥਾਣੇ ਲੈ ਗਈ ਅਤੇ ਇਸ ਸਫਲਤਾ ਦੀ ਸੂਚਨਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਐਸ.ਐਸ.ਪੀ. ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੀ। ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਹਵਾਲਾਤ ਵਿੱਚ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਪਰ ਸੰਧੂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਪੁਲਿਸ ਕਿੱਥੇ ਲੈ ਗਈ? ਉਸੇ ਸ਼ਾਮ ਹੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੋਂ ਪੁਲਿਸ ਜਲੰਧਰ ਪਹੁੰਚ ਗਈ। ਮੈਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਲਿਆ ਕੇ ਸੀ ਡਵੀਜ਼ਨ ਥਾਣੇ ਵਿੱਚ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਰਾਤ 10 ਵਜੇ ਦੇ ਕਰੀਬ ਡੀ.ਐਸ.ਪੀ. ਸੀਤਾਰਾਮ ਓਥੇ ਪੁੱਜ ਗਿਆ। ਉਸਨੇ ਕੇਵਲ ਅੰਡਰਵੀਅਰ ਤੇ ਬਨੈਣ ਹੀ ਪਾਈ ਹੋਈ ਸੀ। ਹਵਾਲਾਤ ਦੀ ਬਾਰੀ ਰਾਹੀਂ ਵੇਖ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਆ ਗਿਆ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ।” ਇਸ ਉਪਰੰਤ ਮੈਨੂੰ ਦਫਤਰ ਵਿੱਚ ਬੁਲਾ ਲਿਆ। ਸੀਤਾ ਰਾਮ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਦੇਖ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਤੈਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਸੱਚ ਪਸੰਦ ਅਫਸਰ ਹਾਂ। ਜੋ ਸੱਚ ਬੋਲਦਾ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਮੈਂ ਕਦੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ। ਪਰ ਝੂਠ ਬੋਲਣ ਵਾਲੇ ਨਾਲ ਬੁਰੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਇਹ ਤੂੰ ਦੇਖ ਲੈ, ਸੱਚ ਬੋਲਣਾ ਹੈ ਜਾਂ ਕੁੱਟ ਖਾਣੀ ਹੈ।” ਮੈਂ ਬੜੀ ਹਲੀਮੀ ਨਾਲ ਕਿਹਾ, “ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਸੱਚੇ ਬੰਦੇ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਦੇ ਹੋ। ਮੈਂ ਕਿਉਂ ਝੂਠ ਬੋਲਾਂਗਾ? ਪੁੱਛ ਜੋ ਪੁੱਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ।” ਸੀਤਾਰਾਮ ਨੇ ਕਿਹਾ, “ਤੇਰੇ ਅੱਤਵਾਦੀਆਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਹਨ। ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਸਬੂਤ ਬਲੈਕ ਬੰਡਰ ਵੇਲੇ ਪਕੜੇ ਗਏ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਤੋਂ ਮਿਲਿਆ ਹੈ। ਪਰ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਤੇਰਾ ਪਿਛੋਕੜ ਜਾਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਇਹ ਦੱਸ ਤੂੰ ਰੂਪੋਸ਼ੀ ਸਮੇਂ ਕਿੱਥੇ-ਕਿੱਥੇ ਰਿਹਾ? ਤੇਰੀ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰੀ ਕਿੱਥੇ-ਕਿੱਥੇ ਹੈ?”

ਅਜੇ ਮੈਂ ਗੱਲ ਸ਼ੁਰੂ ਹੀ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਉੱਠ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਡੰਡਾ ਘੁਮਾਉਂਦਾ ਹੋਇਆ ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲ ਗਿਆ, ਹੁਣ ਇਸਨੂੰ ਹਵਾਲਾਤ ਵਿੱਚ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿਓ। ਪੁੱਛ-ਗਿੱਛ ਸਵੇਰੇ ਕਰਾਂਗਾ।

ਹਵਾਲਾਤ ਵਿੱਚ ਤਿੰਨ ਜੁਏਬਾਜ਼ ਅਤੇ ਇੱਕ ਚੋਰ ਵੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਰਾਤ ਔਖੀ-ਸੌਖੀ ਕੱਟੀ। ਸਵੇਰ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ ਇਹ ਰੌਲਾ ਪੈ ਗਿਆ ਕਿ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦਾ ਵਾਰੰਟ ਅਫਸਰ ਛਾਪਾ ਮਾਰਨ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੁਨਸ਼ੀ ਨੇ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਹੀ ਸਾਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਲਿਆ। ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਦਫਤਰ ਵਿੱਚ ਲਿਆ ਕੇ ਕੁਰਸੀ 'ਤੇ ਬਿਠਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਬਾਕੀਆਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਕਿਧਰੇ ਲੈ ਗਏ। ਵਾਰੰਟ ਅਫਸਰ ਤਾਂ ਨਾ ਆਇਆ, ਪਰ ਡੀ.ਐਸ.ਪੀ. ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਆ ਗਿਆ। ਉਸਨੇ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਦਫਤਰ ਵਿੱਚ ਬੁਲਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਮੁਨਸ਼ੀ ਨੂੰ ਚਾਹ ਵਗੈਰਾ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ, “ਡੀ.ਐਸ.ਪੀ. ਸਾਹਿਬ, ਮੇਰੇ ਘਰ ਤਾਂ ਇਤਲਾਹ ਦੇ ਦਿਓ।” ਉਹ ਹੱਸ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਤੂੰ ਵੱਡਾ ਆਦਮੀ ਹੈਂ। ਤੇਰੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਦੀ ਖ਼ਬਰ ਸਾਰੇ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਛਪ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਪੁੱਛ-ਗਿੱਛ ਲਈ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਥਾਣੇਦਾਰ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਆਇਆ ਹਾਂ ਕਿ ਅੱਜ ਛੁੱਟੀ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਐਸ.ਡੀ.ਐਮ. ਪ੍ਰਵੀਨ ਕੁਮਾਰ ਬਾਅਦ ਦੁਪਹਿਰ ਕੋਤਵਾਲੀ ਆਵੇਗਾ। ਇਸਨੂੰ ਓਥੇ ਜਾ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਦਿਓ।” ਡੀ.ਐਸ.ਪੀ. ਨੇ ਮੁਨਸ਼ੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ : ਚਾਹ ਦੇ ਨਾਲ ਕੁਝ ਖਾਣ ਵਾਸਤੇ ਵੀ ਮੰਗਵਾ ‘ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸ਼ਾਇਦ ਰਾਤ ਦਾ ਕੁਝ ਖਾਧਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।’ ਚਾਹ ਪੀਣ ਉਪਰੰਤ ਡੀ.ਐਸ.ਪੀ. ਚਲਿਆ ਗਿਆ।

ਬਾਅਦ ਦੁਪਹਿਰ ਤਿੰਨ ਵਜੇ ਦੇ ਕਰੀਬ ਪੁਲਿਸ ਮੈਨੂੰ ਕੋਤਵਾਲੀ ਲੈ ਆਈ। ਐਸ.ਡੀ.ਐਮ. ਪ੍ਰਵੀਨ ਕੁਮਾਰ ਮੈਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਜਾਣਦਾ ਸੀ। ਪੁਲਿਸ ਨੇ 15 ਦਿਨ ਦਾ ਰਿਮਾਂਡ ਮੰਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸਨੇ 10 ਦਿਨ ਦਾ ਦਿੱਤਾ। ਕੋਤਵਾਲੀ ਤੋਂ ਲਿਆ ਕੇ ਥਾਣਾ ਬੀ-ਡਵੀਜ਼ਨ ਦੀ ਹਵਾਲਾਤ ਵਿੱਚ ਮੈਨੂੰ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਸ. ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਕੁਝ ਨਾ ਕੁਝ ਖਾ ਲੈਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਪਰ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਹਵਾਲਾਤ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਮੈਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਖਾਵਾਂਗਾ। ਇਸ ਉਪਰੰਤ ਪੁਲਿਸ ਬੈਰਕ ਵਿੱਚ ਲਿਜਾ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਮੰਜੇ 'ਤੇ ਬਿਠਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਇੱਕ ਪੈਰ ਵਿੱਚ ਲੋਹੇ ਦਾ ਸੰਗਲ ਪਾ ਕੇ ਮੰਜੇ ਦੀ ਬਾਹੀ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿੱਤਾ ਪਰ ਮੇਰੇ ਵਿਰੋਧ ਕਰਨ 'ਤੇ ਉਹ ਸੰਗਲ ਵੀ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿੱਤਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਮੇਰੀ ਧਰਮ ਪਤਨੀ ਕਸ਼ਮੀਰ ਕੌਰ ਰੋਟੀ ਤੇ ਕੱਪੜੇ ਲੈ ਕੇ ਆ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਸੰਗਲ ਨਹੀਂ ਖੋਲ੍ਹਿਆ ਜਾਂਦਾ, ਮੈਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਖਾਵਾਂਗਾ।”

ਰਾਤ ਨੂੰ ਪੁੱਛ-ਗਿੱਛ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ। ਹਰ ਘੰਟੇ ਪਿਛੋਂ ਇੱਕ ਏ.ਐਸ.ਆਈ. ਆ ਜਾਂਦਾ ਅਤੇ ਉਹ ਮੇਰੇ ਪਿਛੋਕੜ ਤੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰੀਆਂ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਲੈਣ ਪਿੱਛੋਂ ਹੀ ਕੋਈ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਪੁੱਛਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਸਿਲਸਿਲਾ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਜਾਰੀ ਰਿਹਾ। ਦਿਨ ਵੇਲੇ ਖੁਫ਼ੀਆ ਏਜੰਸੀਆਂ ਵਾਲਿਆਂ ਆ ਘੇਰਿਆ। ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਦਫ਼ਤਰ ਵਿੱਚ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਮੈਂ ਐਸ.ਐਸ.ਪੀ. ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਹੀ ਆ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸਨੂੰ ਰਾਤ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਸੌਣ ਦੇਣਾ। ਤੇਰਾ ਬਚਾਅ ਇਸੇ ਵਿੱਚ ਹੈ ਕਿ ਤੂੰ ਰੋਟੀ ਨਾ ਖਾਵੀਂ, ਕੋਈ ਦੁੱਧ ਜਾਂ ਚਾਹ ਵਗ਼ੈਰਾ ਦੇ ਨਾਲ ਕੁਝ ਖਾ ਲਿਆ ਕਰ। ਗਰਮੀ ਬਹੁਤ ਹੈ, ਮੈਂ ਮੁਨਸ਼ੀ ਨੂੰ ਹਦਾਇਤ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਇਹ ਚਾਹੇ ਇਸਨੂੰ ਨਹਾ ਲੈਣ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ।” ਬੈਰਕ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਇੱਕ ਕਮਰਾ ਮੈਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਕਈ ਦਿਨ ਇਹ ਸਿਲਸਿਲਾ ਚਲਦਾ ਰਿਹਾ। ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਇੱਕ ਪਿਛੋਂ ਦੂਜਾ ਥਾਣੇਦਾਰ ਆਉਂਦਾ ਸੀ। ਇੱਕ ਦਿਨ ਬਾਰਾਂ-ਕੁ ਵਜੇ ਇੱਕ ਥਾਣੇਦਾਰ ਆਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਤੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਇੱਕ ਘੰਟਾ ਮੈਨੂੰ ਇਹੋ ਕਹਿੰਦਾ ਰਿਹਾ, “ਯਾਰ ਸੱਚ-ਸੱਚ ਦੱਸ ਦੇ। ਸਾਡੀ ਵੀ ਜਾਨ ਛੁੱਟ ਜਾਵੇਗੀ, ਤੇਰੀ ਵੀ। ਤੂੰ ਵੀ ਦੁਖੀ ਹੈਂ ਤੇ ਅਸੀਂ ਵੀ ਦੁਖੀ ਹਾਂ।”

ਗਰਮੀ ਬਹੁਤ ਸੀ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਖੜੋ ਕੇ ਹੀ ਲੰਘਾਉਣੀ ਪੈਂਦੀ, ਬੈਠਿਆਂ ਨੀਂਦ ਆ ਘੇਰਦੀ ਸੀ। ਹਫ਼ਤਾ ਬੀਤ ਗਿਆ ਤਾਂ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੇ ਪੁੱਛ-ਗਿੱਛ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਕੀਤੀ ਜੋ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਇਕੱਠੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਗੱਲੋਂ ਸਾਰੇ ਹੈਰਾਨ ਸਨ ਕਿ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬੇਹੋਸ਼ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਿਹਾ? ਪਰ ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਭਰਮ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਉਹ ਤਾਂ ਕੁਝ ਖਾਂਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਬੇਹੋਸ਼ ਕਿਵੇਂ ਹੋਵੇ? ਇਸ ਉਪਰੰਤ ਉਸੇ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਆ ਕੇ ਇਹ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਆਪ ਹੀ ਦੱਸੀ ਅਤੇ ਕਿਹਾ, “ਹੁਣ ਤੈਨੂੰ ਪੁੱਛ-ਗਿੱਛ ਲਈ ਮਾਲ ਮੰਡੀ ਲਿਜਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਜਿਥੇ ਦੋ ਬੁੱਚੜ ਅਫ਼ਸਰ ਐਸ.ਪੀ. ਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਡੀ.ਐਸ.ਪੀ. ਗੁਰਮੇਲ ਸਿੰਘ ਬਾਈ ਹਨ, ਜੋ ਝੂਠੇ ਪੁਲਿਸ ਮੁਕਾਬਲਿਆਂ ਲਈ ਬਦਨਾਮ ਹਨ। ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਦਿਨ

ਵੇਲੇ ਮਾਲ ਮੰਡੀ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਤੇ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਥਾਣੇ ਲੈ ਆਉਂਦੇ ਸਨ। ਓਥੇ ਕੀ ਕੁਝ ਹੋਇਆ, ਮੈਨੂੰ ਕੀ ਪੁੱਛਿਆ ਅਤੇ ਅੱਗੋਂ ਮੈਂ ਕੀ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ, ਇਸ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਅੱਗੇ ਦੇਵਾਂਗਾ। ਪਰ ਮੇਰਾ ਇੱਕ ਹਫ਼ਤਾ ਫਿਰ ਪੁਲਿਸ ਰਿਮਾਂਡ ਵਧਾਏ ਜਾਣ ਉਪਰੰਤ ਜਦੋਂ ਮੈਨੂੰ ਮਾਲ ਮੰਡੀ ਲਿਜਾਇਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਓਥੇ ਇਕੱਲਾ ਡੀ.ਐਸ.ਪੀ. ਬਾਈ ਹੀ ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਕੁਰਸੀ 'ਤੇ ਬੈਠਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਅਤੇ ਇੱਧਰ-ਓਧਰ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਹੀ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ। ਜਿਹੜਾ ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਮੈਨੂੰ ਖਾੜਕੂਆਂ ਦੇ ਖੂਨ ਨਾਲ ਲਿੱਬੜੇ ਕੱਪੜੇ ਵਿਖਾਉਂਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਬਿਜਲੀ ਦੇ ਝਟਕੇ ਲਗਾਉਣ ਵਾਲੇ ਯੰਤਰ ਅਤੇ ਚੱਡੇ ਪਾੜਨ ਵਾਲੇ ਪੁਲਸੀਏ ਵੀ ਲਿਆਂਦੇ ਗਏ ਸੀ। ਇੱਥੋਂ ਤਕ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਤਫ਼ਤੀਸ਼ੀ ਕੇਂਦਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕਮਰਿਆਂ ਅੱਗੇ ਵੀ ਫੇਰਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿੱਥੇ ਲਹੂ-ਲਹਾਨ ਹੋਏ ਨੌਜਵਾਨ ਤੜਫ ਰਹੇ ਸਨ। ਬਾਈ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿੰਦਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ “ਐਸ.ਪੀ. ਸਾਹਿਬ ਬਹੁਤ ਨੇਕਦਿਲ ਇਨਸਾਨ ਹੈ। ਸੱਚ-ਸੱਚ ਦੱਸ ਦੇ, ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੇਰੀ ਜਾਨ ਨਹੀਂ ਛੁੱਟਣੀ। ਸੱਚੇ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਇਹ ਕੁਝ ਕਹਿੰਦਾ ਨਹੀਂ, ਬੂਠੇ ਨੂੰ ਛੱਡਦਾ ਨਹੀਂ।” ਉਸ ਦਿਨ ਬਾਈ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਵੱਲ ਹੀ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਪੁੱਛ ਲਿਆ, ਡੀ.ਐਸ.ਪੀ. ਸਾਹਿਬ ਕਿਸ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ? ਜਦੋਂ ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ ਐਸ.ਪੀ. ਸਾਹਿਬ ਦੀ, ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਹਾਸਾ ਨਿਕਲ ਗਿਆ। ਇਹ ਦੇਖ ਕੇ ਉਹ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਕੇ ਪੁੱਛਣ ਲੱਗਾ, “ਕੀ ਗੱਲ ਹੈ?” ਮੈਂ ਕਿਹਾ, “ਉਹ ਅੱਜ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਜੇ ਆਇਆ ਵੀ ਤਾਂ ਫੇਰਾ ਮਾਰ ਕੇ ਮੁੜ ਜਾਵੇਗਾ, ਉਸਦੀ ਸੀ.ਆਈ.ਡੀ. ਵਿੱਚ ਬਦਲੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਮੈਂ ਹੁਣ ਉਸਨੂੰ ਦੱਸਾਂਗਾ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪੱਤਰਕਾਰ ਹੈ ਜਾਂ ਅੱਤਵਾਦੀ, ਜੋ ਕਿ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਤੂੰ ਪੱਤਰਕਾਰ ਦੇ ਭੇਸ ਵਿੱਚ ਅੱਤਵਾਦੀ ਹੈਂ।” ਬਾਈ ਕੁਝ ਚਿਰ ਚੁੱਪ ਕਰਨ ਪਿਛੋਂ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਹੋਇਆ, ਇਹ ਕੁੱਤਾ ਚਮਾਰ, ਬਹੁਤ ਭੂਤਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਹੁਣ ਇਸ ਦਾ ਦਿਮਾਗ ਠੀਕ ਹੋਵੇਗਾ।” ਬਾਈ ਅਜੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਹੀ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਆ ਗਿਆ, ਪਰ ਕੁਰਸੀ 'ਤੇ ਬੈਠਣ ਦੀ ਥਾਂ ਇਕ ਚਿੱਟ ਬਾਈ ਨੂੰ ਫੜਾ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, ਇਹ ਦਸ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਪੁੱਛ ਲੈਣੇ ਅਤੇ ਜੋ ਇਹ ਕਹੇਗਾ, ਲਿਖ ਕੇ ਆਈ.ਜੀ. ਨੂੰ ਭੇਜ ਦੇਣਾ ਕਿਉਂਕਿ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਇਸ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਹੋਣੀ ਹੈ। ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਉਹ ਤੁਰ ਗਿਆ। ਮਗਰੋਂ ਬਾਈ ਨੇ ਖੂਬ ਭੜਾਸ ਕੱਢੀ ਜਿਹੜਾ ਇੱਕ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਤਕ ਉਸਦੇ ਸੋਹਲੇ ਗਾਉਂਦਾ ਬੱਕਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਇਸ ਤੋਂ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਡੀ.ਆਈ.ਜੀ., ਐਸ.ਐਸ.ਪੀ. ਅਤੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਅਫ਼ਸਰ ਮਾਲ ਮੰਡੀ ਆ ਗਏ। ਮੈਨੂੰ ਡੀ.ਆਈ.ਜੀ. ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਅੱਜ ਅਸੀਂ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਸੈਂਦਾ ਕਰਨ ਆਏ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ, “ਕੀ ਸੈਂਦਾ?” ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ “ਇੱਕ ਤਾਂ ਤੂੰ ਕਿਸੇ ਵੱਡੇ ਅੱਤਵਾਦੀ ਨੂੰ ਫੜਾ ਦੇ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਰੋਡੇ ਨੂੰ ਸਫਲ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਦੇ। ਤਾਂ ਤੈਨੂੰ ਹੁਣੇ ਹੀ ਘਰ ਭੇਜ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਜੇ ਸੈਂਦਾ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੈ ਤਾਂ ਦੱਸ। ਤੂੰ ਬਾਲ-ਬੱਚੇਦਾਰ ਹੈਂ, ਅਸੀਂ ਤੈਨੂੰ ਜੇਲ੍ਹ ਭੇਜਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ।” ਮੈਂ ਕਿਹਾ, “ਜਿੱਥੋਂ ਤਕ ਖਾੜਕੂਆਂ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ, 29 ਅਪ੍ਰੈਲ 1986 ਈ. ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ

ਮਿਲਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਮੈਂ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਹ ਕਿੱਥੇ ਹਨ, ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨਹੀਂ। ਜੇ ਹੁੰਦੀ ਵੀ ਤਾਂ ਗੱਦਾਰੀ ਕਰਨ ਨਾਲੋਂ ਜੇਲ੍ਹ ਜਾਣਾ ਬੇਹਤਰ ਸਮਝਦਾ। ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਰੋਡੇ ਨੂੰ ਮੈਂ ਤਾਂ ਕੀ, ਕੋਈ ਵੀ ਸਫਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਖਾੜਕੂਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਲੱਗ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਰਕਾਰੀ ਬੰਦਾ ਹੈ। ਉਸਨੂੰ ਜੇ ਕਿਸੇ ਸਿਆਸਤਦਾਨ ਨੇ ਪੜ੍ਹਾਇਆ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਅਜਿਹੀ ਹਾਲਤ ਨਾ ਹੁੰਦੀ। ਸਤੀਸ਼ ਸ਼ਰਮਾ ਅਤੇ ਜੈਨ ਮੁਨੀ ਵਰਗੇ ਅਨਾੜੀ ਸਾਧ ਉਸਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਉਂਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਜੇ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਕਹਿ ਦਿੰਦਾ ਤਾਂ ਕੀ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਬਣ ਜਾਣਾ ਸੀ? ਜੇ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਤਾਂ ਹਟ ਗਿਆ ਹੈ? ਡੀ.ਆਈ.ਜੀ. ਵਰਮਾ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਗੱਲ ਤਾਂ ਤੇਰੀ ਠੀਕ ਹੈ, ਪਰ ਹੁਣ ਕੀ ਕਰੀਏ?” ਮੈਂ ਕਿਹਾ, “ਜੇ ਮਰਜ਼ੀ ਕਰ ਲਓ, ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਮੈਨੂੰ ਜੇਲ੍ਹ ਭੇਜੋ ਜਾਂ ਨਾ। ਇਹ ਤੁਹਾਡੀ ਮਰਜ਼ੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਖਾੜਕੂਆਂ ਨੂੰ ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਰੋਡੇ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਹ ਹੁਣ ਉਸਦੇ ਝਾਂਸੇ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਨਹੀਂ ਹਨ।” ਇਸ ਤੋਂ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਮੇਰਾ ਪੁਲਿਸ ਰਿਮਾਂਡ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਕੇਂਦਰੀ ਜੇਲ੍ਹ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿੱਚ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਕੁਝ ਪ੍ਰਸ਼ਨ-ਕੁਝ ਉੱਤਰ

ਮੇਰੀ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰੀ ਪਿੱਛੋਂ 17 ਦਿਨ ਦੇ ਪੁਲੀਸ ਰੀਮਾਂਡ ਦੌਰਾਨ ਪੁੱਛੇ ਗਏ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਦੇਣਾ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਔਖਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਪੂਰਾ ਵਿਸਥਾਰ ਯਾਦ ਰਿਹਾ ਹੀ ਹੈ। ਜਿੰਨੇ ਕੁ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਉੱਤਰ ਯਾਦ ਹਨ, ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਪੁੱਛਗਿਛ ਐਸ.ਪੀ. ਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਡੀ.ਐਸ.ਪੀ. ਗੁਰਮੇਲ ਸਿੰਘ ਬਾਈ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਖ਼ੁਫੀਆ ਏਜੰਸੀਆਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਵੀ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਸਨ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਦੇ ਪੇਸ਼ੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਗਿਆ ਪਰ ਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਐਸ.ਪੀ. ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਪੱਤਰਕਾਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮੰਨਦਾ। ਭਾਵੇਂ ਸੀ.ਆਈ.ਡੀ. ਵਿੱਚ ਬਦਲੀ ਹੋ ਜਾਣ ਦੇ ਪਿੱਛੋਂ ਉਸਨੇ ਆਪਣੀ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਇਸਨੂੰ ਦੱਸੀ ਸੀ ਜੋ ਵਿਹਾਰ ਉਸਨੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਪੁੱਛਗਿਛ ਦੌਰਾਨ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਦੇ ਪੇਸ਼ੇ ਦੀਆਂ ਹੱਦਾਂ ਲੰਘਣ ਤੋਂ ਸਦਾ ਹੀ ਗੁਰੇਜ਼ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਸਾਂ ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਖਾੜਕੂਆਂ ਨਾਲ ਵੀ ਮੇਲ ਮਿਲਾਪ ਸੀ।

ਪਰ ਤਫ਼ਤੀਸ਼ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਟੀਮਾਂ ਮੈਨੂੰ 'ਪੱਤਰਕਾਰ' ਹੀ ਮੰਨਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸਨ ਹੁੰਦੀਆਂ। ਬਲਕਿ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ, ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਦੀ ਆੜ ਹੇਠ (ਬੁਰਕੇ) ਤੂੰ ਦਹਿਸ਼ਤਪਸੰਦਾਂ (Terrorists) ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰਦਾ ਹੈਂ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਅਖ਼ਬਾਰ ਵਿੱਚ ਦਹਿਸ਼ਤਪਸੰਦਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਵਿਰੋਧੀ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈਂ। ਅਖ਼ੀਰ ਆਪਣਾ ਪੂਰਾ ਜ਼ੋਰ ਲਾਉਣ ਪਿੱਛੋਂ ਉਹ ਟੀਮਾਂ ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬ ਸਮੱਸਿਆ ਦੇ ਹੱਲ ਲਈ ਢੰਗ ਅਪਨਾਏ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਰਸਤਿਆਂ ਸੰਬੰਧੀ ਵੀ ਪੁੱਛਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ।

ਹਾਂ, ਪਰ ਮੇਰੇ ਇਸ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਟੀਮ ਪਾਸ ਕੋਈ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਜੱਥੇਦਾਰ ਭਾਈ ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਰੋਡੇ ਦੀ 'ਪ੍ਰਜ਼ੀਸ਼ਨ' ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਵਿੱਚ ਧੱਕਾ ਲਾਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਕ ਸੁਨਿਹਰੀ ਮੌਕਾ ਗੁਆ ਲਿਆ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਭਾਈ ਰੋਡੇ ਹੀ ਇਕ ਅਜਿਹੇ ਸਰਵ ਪ੍ਰਵਾਨਤ ਲੀਡਰ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ 'ਅਥਾਰਿਟੀ' ਨੂੰ ਸਾਰੀਆਂ ਨੌਜਵਾਨ ਖਾੜਕੂ ਜੱਥੇਬੰਦੀਆਂ ਮੰਨਦੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਉਹ ਜੋ ਚਾਹੁੰਦੇ, ਕਰ ਵੀ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਪਰੰਤੂ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ 'ਗੱਲ ਮੁਕਾਈ' ਸੀ ਜਾਂ ਤਾਂ ਉਹ ਸਿਆਸੀ ਸੂਝ-ਬੂਝ ਤੋਂ ਉੱਕਾ ਹੀ ਕੌਰੇ ਸਨ ਤੇ ਜਾਂ ਫਿਰ ਉਹ ਇਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਕਿ ਭਾਈ ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਰੋਡੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਲੀਡਰ ਬਣ ਜਾਣ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਮਸਲਾ ਹੱਲ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਹਾਂ, ਹੁਣ ਸ. ਸਿਮਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਮਾਨ ਹੀ ਰਹਿ ਗਏ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵਰਤ ਕੇ ਵੀ ਵੇਖ ਲਵੋ।

ਮੇਰੀ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਪੁੱਛਗਿਛ ਟੀਮਾਂ ਹੈਰਾਨ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ, ਜਦ ਮੈਂ ਸਪਸ਼ਟ ਕਹਿੰਦਾ ਸਾਂ ਕਿ ਖਾੜਕੂ 'ਖਾਲਿਸਤਾਨ' (Khalistan) ਦੀ ਮੰਗ (Demand) ਤੋਂ ਪਿੱਛੇ ਹਟਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਵਰਤਮਾਨ ਸੰਘਰਸ਼ ਨੂੰ ਠੱਲ੍ਹ ਪਾਉਣ ਲਈ ਕਿਸੇ ਵੀ ਲੀਡਰ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਬੋਲੀ ਬੋਲ ਕੇ ਹੀ ਧੋਖਾ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ। ਇਸ ਲਈ ਭਾਈ ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਇਕ ਯੋਗ ਵਿਅਕਤੀ ਸੀ, ਜਿਸਦੇ ਸ਼ਿਕੰਜੇ ਵਿੱਚ ਉਹ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਆ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਪਰ ਉਸ ਵੱਲੋਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਬੋਲੀ ਨਾ ਬੋਲਣ ਕਾਰਨ ਉਹ ਸਾਵਧਾਨ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਖ਼ੈਰ! ਹੁਣ ਵੀ ਖਾੜਕੂਆਂ ਨੂੰ ਪਿੱਛੇ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਕਿਸੇ ਸਿੱਖ ਲੀਡਰ ਨੂੰ ਹੀ ਬੋਲੀ ਦੇਣੀ ਪਵੇਗੀ ਕਿਉਂਕਿ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦਾ ਨਾਂ ਲੈ ਕੇ ਜਿਹੜਾ ਆਗੂ ਵੀ ਇਸ ਤੋਂ ਘੱਟ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਸਮਝੌਤਾ ਕਰੇਗਾ, ਉਸਨੂੰ ਖਾੜਕੂ ਬਖਸ਼ਣਗੇ ਨਹੀਂ। ਜੇ ਸ. ਮਾਨ ਵੀ ਸਫਲ ਨਾ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਲੀਡਰ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਰਕਾਰ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰ ਸਕੇ। ਫਿਰ ਲੀਡਰ ਕਿੱਥੋਂ ਲਭੀਏ? ਇਸ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦੇ ਉੱਤਰ ਵਿੱਚ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਕਰਵਾ ਲਓ, ਨਵੀਂ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਆ ਜਾਵੇਗੀ। ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ (ਟੀਮਾਂ) ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਸੀ ਕਿ ਸਾਰੇ ਅੱਤਵਾਦੀ ਹੀ ਚੋਣਾਂ ਜਿੱਤ ਜਾਣਗੇ। ਇੱਥੇ ਆ ਕੇ ਮੇਰਾ ਕਹਿਣਾ ਸੀ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਅੱਤਵਾਦੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ, ਅਖ਼ੀਰ ਵਿੱਚ ਗੱਲਬਾਤ ਤੁਹਾਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਮੁਕਾਉਣੀ ਪੈਣੀ ਹੈ। ਤਾਂ ਅਗੋਂ ਉੱਤਰ ਸੀ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ। ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਕਹਿਣਾ ਸੀ ਕਿ ਫਿਰ ਗੱਲ ਮੁੱਕ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ। ਇਹਨਾਂ ਗੱਲਾਂ 'ਤੇ ਆ ਕੇ ਪੁੱਛਗਿਛ ਸਮੇਂ ਖ਼ਾਮੋਸ਼ੀ ਜਿਹੀ ਛਾ ਜਾਂਦੀ ਸੀ।

ਖ਼ੈਰ! ਮੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਪੁੱਛਗਿਛ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਲੰਮੀ ਚੱਲੀ, ਬੇਇੰਤਹਾ ਸਵਾਲ ਜਵਾਬ ਹੁੰਦੇ ਰਹੇ ਤੇ ਇਹਨਾਂ ਸਵਾਲਾਂ ਜੁਆਬਾਂ ਦਾ ਦੌਰ ਪੂਰੇ 17 ਦਿਨਾਂ ਤਕ ਚੱਲਦਾ ਰਿਹਾ। ਜੋ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਉੱਤਰ ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਹਨ ਉਹ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ:

ਪ੍ਰਸ਼ਨ : ਅਪ੍ਰੈਲ 'ਕਾਲੀ ਗਰਜ' (Black Thunder) ਦੌਰਾਨ ਫੜੇ ਗਏ ਰੀਕਾਰਡ ਅਤੇ ਨਿਰਵੈਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਮਲਕੀਅਤ ਸਿੰਘ ਅਜਨਾਲਾ ਦੀ ਪੁੱਛਗਿਛ ਸਮੇਂ ਇਹ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਹੈ ਕਿ ਤੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਲਿਖਣ ਪੜ੍ਹਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦਾ ਸਾਰਾ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਬਦਲੇ ਉਹ ਤੈਨੂੰ ਪੈਸੇ ਦਿੰਦੇ ਰਹੇ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਸਬੂਤ ਰੀਕਾਰਡ ਵਿੱਚ ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਹੈ?

ਉੱਤਰ : ਮੈਂ ਨਾ ਕੋਈ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਲਿਖਣ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਸਾਂ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਦੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਾਪੇਗੰਡਾ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਇਸ ਬਦਲੇ ਪੈਸੇ ਲੈਣ ਦੀ ਤਾਂ ਕੋਈ ਤੁਕ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਹਾਂ, ਪੁਲੀਸ ਨਾਲ ਮੁਕਾਬਲੇ ਦੌਰਾਨ ਮਾਰੇ ਜਾਂਦੇ ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੇ ਨਮਿਤ ਪਾਠ ਦੇ ਭੋਗਾਂ ਸੰਬੰਧੀ ਅਖ਼ਬਾਰ ਨੂੰ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਜ਼ਰੂਰ ਜਾਂਦੇ ਸਨ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪੈਸੇ ਲਏ ਜਾਂਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਸਾਰਾ ਹਿਸਾਬ 'ਅਕਾਲੀ ਪੱਤ੍ਰਕਾ' ਦੇ ਮੁੱਖ ਦਫ਼ਤਰ ਜਲੰਧਰ ਦੇ ਰੀਕਾਰਡ ਵਿੱਚ ਹਾਲਾਂ ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਹੈ, ਸੋ ਉਹ ਹਿਸਾਬ ਕਿਤਾਬ ਵੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ : ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦਹਿਸ਼ਤਪਸੰਦਾਂ ਨੂੰ ਹਥਿਆਰ ਕਿਵੇਂ ਭੇਜਦਾ ਹੈ? ਵਿਚੋਲਗੀ ਕੌਣ ਕਰਦਾ ਹੈ? ਅੱਤਵਾਦੀਆਂ ਨੂੰ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਕਿੱਥੇ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਕਿਸ ਰਸਤੇ ਰਾਹੀਂ ਵਾਪਸ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ?

ਉੱਤਰ : ਹਥਿਆਰ ਕਿਵੇਂ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਵਿਚੋਲਗੀ ਕੌਣ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਪਰ ਚਰਚਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਮਗਲਰਾਂ ਤੋਂ ਹਥਿਆਰ ਖਰੀਦਦੇ ਹਨ। ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਨਾਲ ਮੈਂ ਤਾਂ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਸਹਿਮਤ ਨਹੀਂ ਹਾਂ। ਕਿਉਂਕਿ ਅੱਤਵਾਦੀ AK-47 Assault ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵੀ ਪਸਤੋਲ ਦੀ ਹੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਦੂਰੋਂ ਗੋਲੀ ਨਹੀਂ ਵੱਜੀ ਹੈ। ਜੇ ਟਰੇਡ ਹੋਣ ਤਾਂ ਅਜਿਹਾ ਕਿਉਂ ਹੋਵੇ (ਮੈਂ ਇਕ ਪੱਤਰਕਾਰ ਦੇ ਨਾਤੇ ਘਟਨਾ ਸਥਾਨਾਂ ਅਤੇ ਪੋਸਟ ਮਾਰਟਮ ਦੀਆਂ ਰੀਪੋਰਟਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਹਿਸਾਬ ਕਿਤਾਬ ਲਾ ਲੈਂਦਾ ਸਾਂ) ਬਾਕੀ ਰਸਤਾ ਕਿਹੜਾ ਹੈ, ਇਹ ਤਾਂ ਉਹੀ ਜਾਣਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਆਉਂਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਇਲਮ ਨਹੀਂ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ : ਪੰਥਕ ਕਮੇਟੀ ਤੇ ਹੋਰ ਅੱਤਵਾਦੀ ਜੱਥੇਬੰਦੀਆਂ ਕੋਲ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਪੈਸੇ ਕਿਵੇਂ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕੌਣ ਲਿਆਉਂਦਾ ਹੈ ?

ਉੱਤਰ : ਜੇ ਪੰਥਕ ਕਮੇਟੀ ਜਾਂ ਹੋਰ ਜੱਥੇਬੰਦੀਆਂ ਪਾਸ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਪੈਸੇ ਆਉਂਦੇ ਹੋਣ ਤਾਂ ਉਹ ਬੈਂਕ ਕਿਉਂ ਲੁੱਟਣ ਅਤੇ ਹੋਰ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਜਬਰੀ ਪੈਸੇ ਕਿਉਂ ਲੈਣ ? ਮੇਰੀ ਸਮਝ ਅਨੁਸਾਰ ਤਾਂ ਇਹਨਾਂ ਪਾਸ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਪੈਸੇ ਆਉਂਦੇ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਜਿਸ ਵਿਅਕਤੀ ਪਾਸ ਪੈਸੇ ਆਏ ਹਨ ਉਹ ਤੁਹਾਨੂੰ ਵੀ ਪਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਤੋਂ ਪੁੱਛੋ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਵੇਗਾ। ਮੇਰਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਬਾਬਾ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵੱਲ ਸੀ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ : ਭਾਰਤ ਦੀ ਮਰਹੂਮ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਕਤਲ ਦੀ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਪਿੱਛੇ ਕਿਸ ਦਾ ਹੱਥ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਕਿਸਨੇ ਕਤਲ ਕੀਤਾ ?

ਉੱਤਰ : ਜੇ ਕੁਝ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਛਪਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਮੈਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ : ਕੌਮੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਐਕਟ ਅਧੀਨ ਵਾਰੰਟ ਜਾਰੀ ਹੋਣ ਪਿੱਛੋਂ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਦੇਣ ਦੀ ਥਾਂ ਤੂੰ ਰੂ-ਪੋਸ਼ ਕਿਉਂ ਹੋਇਆ ? ਜੇ ਤੂੰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਡਰਨ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਸੀ ?

ਉੱਤਰ : ਮੇਰੇ ਐਡੀਟਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਦੋਸਤਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਦੇਣ ਤੋਂ ਰੋਕਿਆ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਸਮਝਦੇ ਸਨ ਕਿ ਸਿਆਸੀ ਦਬਾਅ ਨਾਲ ਮਸਲਾ ਸੁਲਝ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ : ਤੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਤੇਰੇ 'ਤੇ ਐਨ.ਐਸ.ਏ. ਕਿਉਂ ਲਾਇਆ ਹੈ ?

ਉੱਤਰ : ਮੈਨੂੰ ਕਿਉਂ ਪੁੱਛਦੇ ਹੋ ? ਇਸ ਬਾਰੇ ਤੁਸੀਂ ਵੱਧ ਜਾਣਦੇ ਹੋ। ਪਰ ਇਕ ਗੱਲ ਦੱਸ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਇਕ ਸੀਨੀਅਰ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਧਮਕੀ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਭਾਈ ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਰੋਡੇ ਨਾਲ ਹੋਇਆ ਸਮਝੌਤਾ ਸਿਰੇ ਚੜ੍ਹਨ ਵਿੱਚ ਸਹਿਯੋਗ ਦੇਵੇਗਾ ਤਾਂ ਮੂੰਹ ਮੰਗਿਆ ਇਨਾਮ ਮਿਲੇਗਾ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਜੇਲ੍ਹ ਦੀਆਂ ਸਲਾਖਾਂ ਪਿੱਛੇ ਜਾ ਕੇ ਜੇਲ੍ਹ ਦੀ ਰੋਟੀ ਖਾਣੀ ਪਵੇਗੀ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ : ਫਿਰ ਤੂੰ ਕੀ ਕਿਹਾ ?

ਉੱਤਰ : ਮੈਂ ਕਿਹਾ, ਇਹ ਤੁਹਾਨੂੰ ਭੁਲੇਖਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸਮਝੌਤਾ ਸਿਰੇ ਚੜ੍ਹ ਜਾਵੇਗਾ। ਫਿਰ ਵੀ ਮੈਂ ਇਨਾਮ ਦੀ ਥਾਂ ਜੇਲ੍ਹ ਜਾਣਾ ਪਸੰਦ ਕਰਾਂਗਾ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਸਰਕਾਰੀ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੀ ਇੱਛਾ ਅਨੁਸਾਰ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸਾਂ ਹੋਇਆ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਮੇਰੇ ਕੌਮੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਐਕਟ ਅਧੀਨ ਵਾਰੰਟ ਜਾਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤੇ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ : ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਅਖ਼ਬਾਰ ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਅਤੇ ਅੱਤਵਾਦੀਆਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਲਿਖਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ?

ਉੱਤਰ : ਮੇਰੀ ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀ ਆਦਤ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਮੈਂ ਠੀਕ ਸਮਝਦਾ ਅਤੇ ਵੇਖਦਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਅਖ਼ਬਾਰ ਨੂੰ ਖ਼ਬਰਾਂ ਭੇਜਦਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਦੇ ਕਹਿਣ ਅਨੁਸਾਰ ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ। ਮੇਰਾ ਕੰਮ ਤਾਂ ਖ਼ਬਰਾਂ ਭੇਜਣਾ ਹੀ ਸੀ। ਇਹ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਉਹ ਕਿਸੇ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਹੈ ਜਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਹੈ। ਪਰ ਹੁਣ ਤਕ ਕਦੇ ਵੀ ਮੈਂ ਅੱਤਵਾਦੀਆਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਜਾਂ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਕੋਈ ਲੇਖ ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ। ਜੇ ਕੋਈ ਤੁਹਾਡੇ ਪਾਸ ਹੈ ਤਾਂ ਦੱਸੋ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ : ਤੇਰੇ ਦਫ਼ਤਰ ਵਿੱਚ ਜੋ ਜਿਓਤੀ ਨਾਂ ਦੀ ਲੜਕੀ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਕੀ ਡਿਊਟੀ ਸੀ ? ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਦਾ ਦਹਿਸ਼ਤਪਸੰਦਾਂ ਨਾਲ ਗੂੜ੍ਹਾ ਸੰਬੰਧ ਹੈ ?

ਉੱਤਰ : ਮੇਰੀ ਗ਼ੈਰ ਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿੱਚ ਉਸ ਦੀ ਡਿਊਟੀ ਟੈਲੀਫ਼ੋਨ ਸੁਣਨਾ, ਵੱਖ-ਵੱਖ ਥਾਵਾਂ ਤੋਂ ਆਉਂਦੇ ਪ੍ਰੈਸਨੋਟ ਮੇਰੇ ਲਈ ਸਾਂਭ ਕੇ ਰੱਖਣਾ ਜਾਂ ਦਫ਼ਤਰ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣਨਾ ਹੈ। ਸਾਰਾ ਕੰਮ ਮੈਂ ਕਰਦਾ ਸਾਂ। ਦੂਜਾ ਜਿਓਤੀ ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਦਫ਼ਤਰ ਵਿੱਚ ਆਇਆਂ ਅਜੇ ਸਾਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਉਹ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਖਾੜਕੂ ਨੇਤਾ ਨੂੰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾਣਦੀ। ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਕਦੇ ਕਦਾਈਂ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਕੰਪਲੈਕਸ ਵਿੱਚ ਉਸ ਦੀ ਕੁਝ ਕੁ ਵਾਕਫ਼ੀਅਤ ਹੋਈ ਸੀ, ਪਰ ਮੇਰੇ ਰੂ-ਪੋਸ਼ ਹੋ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਅਚਾਨਕ ਉਸਨੂੰ ਸਾਰਾ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਪੈ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਦੀ ਪੂਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਸਾਨੂੰ ਸ. ਮੋਤਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਭੇਜਣਾ ਪਿਆ। ਕਿਉਂਕਿ ਆਪ੍ਰੈਸ਼ਨ 'ਕਾਲੀ ਗਰਜ਼' ਦੌਰਾਨ ਉਹ ਇਕੱਲੀ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਏਨੇ ਥੋੜ੍ਹੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਉਸ ਦੇ ਅੱਤਵਾਦੀਆਂ ਨਾਲ ਕਿੰਨੇ ਕੁ ਗੂੜ੍ਹੇ ਸੰਬੰਧ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਮੇਰੀ ਸਮਝ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ : ਰੂ-ਪੋਸ਼ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤੂੰ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਕੰਪਲੈਕਸ ਵਿੱਚ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਕਿਸ-ਕਿਸ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ?

ਉੱਤਰ : ਤਕਰੀਬਨ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਹੋਰ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਵਾਂਗ ਜਾਣਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਭਾਈ ਜਗੀਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਨਿਰਵੈਰ ਸਿੰਘ ਟੈਲੀਫ਼ੋਨ ਕਰਕੇ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਕੋਈ ਪ੍ਰੈਸ ਨੋਟ ਜਾਂ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਦੇਣ ਲਈ ਸੱਦ ਲੈਂਦੇ ਸੀ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ

ਪੱਤਰਕਾਰ ਕੰਪਲੈਕਸ ਦੇ 14 ਨੰਬਰ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਜਾਂਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਾਂ। ਵੈਸੇ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਕਰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਮਲਕੀਅਤ ਸਿੰਘ ਅਜਨਾਲਾ, ਕਾਰਜ ਸਿੰਘ ਥਾਂਦੇ, ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਪੈਂਟਾ, ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਿੰਘ ਕਲਾਨੌਰ ਵੀ ਮਿਲ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਕਦੇ ਕੋਈ ਖਾਸ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਈ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ : ਪੰਜ ਮੈਂਬਰੀ ਪੰਥਕ ਕਮੇਟੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅੱਤਵਾਦੀ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਦੇ ਸਲਾਹਕਾਰ ਕੌਣ ਕੌਣ ਹਨ? ਤੂੰ ਤਾਂ ਭਲਾ ਹੈਂ ਹੀ।

ਉੱਤਰ : ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਫਿਰ ਵੀ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਕੁਝ ਵੀ ਉਹ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਅਨੁਸਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਮੇਰੀ ਕਦੇ ਨਾ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸਲਾਹ ਲਈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਦੇ ਮੈਂ ਸਲਾਹ ਦੇਣ ਦੀ ਗੱਲ ਸੋਚੀ ਹੈ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ : ਆਪ੍ਰਸ਼ਨ 'ਕਾਲੀ ਗਰਜ' ਦੌਰਾਨ ਹਥਿਆਰ ਸੁੱਟਣ ਵਾਲੇ ਕੁਝ ਖਾੜਕੂਆਂ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪੰਥਕ ਕਮੇਟੀ ਸਮੇਤ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਖਾੜਕੂਆਂ ਦੀ ਨੀਤੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਿਆਨ ਤੂੰ ਹੀ ਤਿਆਰ ਕਰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਆਪ ਹੀ ਪ੍ਰੈੱਸ ਨੂੰ ਭੇਜਦਾ ਸੀ?

ਉੱਤਰ : ਮੈਂ ਇਹ ਮੰਨਣ ਲਈ ਬਿਲਕੁਲ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹਾਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਨਾ ਕਦੇ ਮੈਂ ਆਪ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਪਾਸੋਂ ਬੋਲ ਕੇ ਬਿਆਨ ਲਿਖਵਾਇਆ ਹੈ। ਜੇ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਕੋਈ ਸਬੂਤ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਵਿਖਾਓ। ਮੈਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਨੀਤੀ ਸੰਬੰਧੀ ਫੈਸਲੇ ਕਰਨ ਅਤੇ ਬਿਆਨ ਦੇਣ ਲਈ ਨਾ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੱਤੇ ਸਨ, ਨਾ ਮੈਂ ਮੰਗੇ ਸਨ। ਫਿਰ ਪੰਥਕ ਕਮੇਟੀ ਜਾਂ ਖਾੜਕੂਆਂ ਦੇ ਨਾਂ ਹੇਠ ਬਿਆਨ ਲਿਖਣ ਦੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਹਿੰਮਤ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ? ਬਿਆਨ ਭੇਜਣ ਸਮੇਂ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਹਦਾਇਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਕੱਟ ਵੱਢ ਤੱਕ ਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ : ਪੰਥਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਲੈਟਰਪੈਡ ਜਾਂ ਮੋਹਰਾਂ ਤੇਰੇ ਪਾਸ ਹਨ?

ਉੱਤਰ : ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਝੂਠ ਹੈ, ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਕੋਈ ਲੈਟਰਪੈਡ ਜਾਂ ਮੋਹਰਾਂ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਹ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੁਝ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਕੋਈ ਸੀ ਤਾਂ ਦਿਖਾਓ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ : ਪੰਥਕ ਕਮੇਟੀ ਜਾਂ ਖਾੜਕੂ ਆਗੂਆਂ ਦੇ ਬਿਆਨ ਕੌਣ ਲਿਖਦਾ ਸੀ? ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਕੰਪਲੈਕਸ ਵਿੱਚ ਉਹ ਕਿਵੇਂ ਪਹੁੰਚਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਤੈਨੂੰ ਕੌਣ ਦੇ ਕੇ ਜਾਂਦਾ ਸੀ? ਕੀ ਬਿਆਨਾਂ 'ਤੇ ਦਸਤਖਤ ਅਸਲੀ ਹੁੰਦੇ ਸਨ?

ਉੱਤਰ : ਪੰਥਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਬਾਬਾ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਮਾਨੋਚਾਹਲ, ਖਾੜਕੂ ਨੇਤਾ ਡਾਕਟਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਬੁੱਟਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਨੇਤਾ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਹਨ, ਉਹ ਆਪ ਬਿਆਨ ਲਿਖ ਸਕਦੇ ਹਨ ਪਰ ਮੈਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਕਿ ਜੇ ਬਿਆਨ ਪ੍ਰੈੱਸ ਨੂੰ ਮਿਲਦੇ ਸਨ, ਉਹ ਹੂ-ਬ-ਹੂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਲਿਖੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਨੂੰ ਬਿਆਨ ਤਾਂ ਭਾਈ ਜਗੀਰ ਸਿੰਘ (ਪੰਥਕ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਬੁਲਾਰਾ) ਅਤੇ ਭਾਈ ਨਿਰਵੈਰ ਸਿੰਘ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਮਿਲਦੇ ਸਨ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਪਰਲੀਆਂ ਹਦਾਇਤਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਬਿਆਨ ਭਾਈ ਜਗੀਰ ਸਿੰਘ ਤਿਆਰ

ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਪੜ੍ਹਿਆ ਲਿਖਿਆ ਤੇ ਬਹੁਤ ਸਿਆਣਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਕਦੇ 14 ਨੰਬਰ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਜਾਂਦੇ ਸਾਂ, ਉਹ ਕੁਝ ਨਾ ਕੁਝ ਲਿਖ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਕੋਲ ਇਹ ਬਿਆਨ ਕਿਵੇਂ ਆਉਂਦੇ ਸੀ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜੇ ਕੋਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਬਿਆਨ ਦੇਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਪ੍ਰੈੱਸ ਕਾਨਫਰੰਸ ਬੁਲਾ ਲੈਂਦੇ ਸਨ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ : ਤੂੰ ਕਿਹੜੇ ਕਿਹੜੇ ਖਾੜਕੂ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹੈਂ ?

ਉੱਤਰ : ਬਾਬਾ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਮਾਨੋਚਾਹਲ, ਭਾਈ ਵੱਸਣ ਸਿੰਘ ਜੱਫਰਵਾਲ, ਗੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਡਾਕਟਰ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ, ਲਾਭ ਸਿੰਘ, ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਬੁੰਡਾਲਾ, ਭਾਈ ਕੰਵਲਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਝਾਮਕਾ, ਭਾਈ ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਪੈਂਟਾ, ਭਾਈ ਧੰਨਾ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਅਰੂੜ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਉਸਮਾਨਵਾਲਾ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਆਗੂ ਕਹਾਉਂਦੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ। ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੂੰ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ : ਪੰਥਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਭਾਈ ਦਿਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਭਾਈ ਦਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕੌਣ ਹਨ ?

ਉੱਤਰ : ਇਸ ਬਾਰੇ ਪੱਕੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ਪਰ ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਕਿ ਭਾਈ ਦਿਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਰਤੀਏਵਾਲਾ ਹੈ ਜੋ ਲਾਲਾ ਜਗਤ ਨਰਾਇਣ ਦੇ ਕਤਲ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਾਈ ਦਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬਾਰੇ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਪੁਲੀਸ ਵਿੱਚ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਰਹਿ ਚੁੱਕਾ ਹੈ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ : ਤੇਰਾ ਪੰਜ ਮੈਂਬਰੀ ਪੰਥਕ ਅਤੇ ਹੋਰ ਰੂ-ਪੋਸ਼ ਖਾੜਕੂ ਆਗੂਆਂ ਨਾਲ ਪੂਰਾ ਸੰਪਰਕ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਤੇ ਕੰਪਲੈਕਸ ਵਿਚਲੇ ਖਾੜਕੂਆਂ ਵਿੱਚ ਇਕ ਕੜੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਸੁਨੇਹੇ ਤੇਰੇ ਰਾਹੀਂ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਤੈਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਰੂ-ਪੋਸ਼ ਨੇਤਾ ਕਿੱਥੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਟਿਕਾਣੇ ਕਿਹੜੇ-ਕਿਹੜੇ ਹਨ ?

ਉੱਤਰ : ਪੰਜ ਮੈਂਬਰੀ ਪੰਥਕ ਕਮੇਟੀ ਜਾਂ ਹੋਰ ਰੂ-ਪੋਸ਼ ਆਗੂਆਂ ਨਾਲ ਮੇਰਾ ਕੋਈ ਸੰਪਰਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਹੀ ਹਾਂ। ਸੁਨੇਹੇ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਜਾਂ ਟਿਕਾਣਿਆਂ ਦਾ ਪਤਾ ਹੋਣ ਦੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਦੂਰ ਦੀ ਹੈ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ : ਬਾਬਾ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਮਾਨੋਚਾਹਲ ਅਤੇ ਹੋਰ ਲੀਡਰਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਕਿੰਨਾ ਚਿਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਕਿੱਥੇ ਮਿਲਿਆ ਸੀ ?

ਉੱਤਰ : ਬਾਬਾ ਮਾਨੋਚਾਹਲ ਤੇ ਪੰਥਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਖਾੜਕੂ ਨੂੰ 29 ਅਪ੍ਰੈਲ 1986 ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਮੈਂ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ : 29 ਅਪ੍ਰੈਲ 1986 ਨੂੰ ਕਿੱਥੇ ਮਿਲੇ ਸੀ ?

ਉੱਤਰ : ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਕਰਮਾਂ ਦੇ ਕਮਰਾ ਨੰਬਰ 47 ਵਿੱਚ ਮਿਲਿਆ ਸਾਂ ਜਦੋਂ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦਾ ਐਲਾਨ ਇਕ ਪੱਤਰਕਾਰ ਸੰਮੇਲਨ ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ : ਉਸ ਵੇਲੇ ਹੋਰ ਕੌਣ-ਕੌਣ ਸੀ, ਤੇ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਿਸ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰੈਸ ਕਾਨਫਰੰਸ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨੇ ਪੱਤਰਕਾਰ ਗਏ ਸਨ ?

ਉੱਤਰ : ਬਾਬਾ ਮਾਨੋਚਾਹਲ, ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਉਸਮਾਨਵਾਲਾ, ਵੱਸਣ ਸਿੰਘ, ਅਰੂੜ ਸਿੰਘ, ਪੰਥਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਬੰਡਾਲਾ, ਗੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਡਾਕਟਰ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ, ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸਹੋਤਾ ਤੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਮੌਜੂਦ ਸਨ, ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾਣਦਾ। ਐਲਾਨਨਾਮਾ ਟੁੱਟੀ-ਫੁੱਟੀ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਚਰਚਾ ਸੀ ਕਿ ਡਾਕਟਰ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਦੀ ਲਿਖਤ ਹੈ। ਪਰ ਯਕੀਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦਾ। ਪ੍ਰੈਸ ਕਾਨਫਰੰਸ ਪੰਥਕ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਸੱਦੀ ਸੀ ਤੇ ਤਕਰੀਬਨ ਸਾਰੇ ਪੱਤਰਕਾਰ ਹਾਜ਼ਰ ਸਨ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ : 30 ਅਪ੍ਰੈਲ 1986 ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਕਮਾਂਡੋਜ਼ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਕੰਪਲੈਕਸ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋਏ, ਤੂੰ ਕਿਥੇ ਸੀ ? ਕੀ ਇਹ ਸੱਚ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕਮਾਂਡੋਜ਼ ਦੇ ਦਾਖਲੇ ਦੀ ਅਗਾਊਂ ਇਤਲਾਹ ਤੂੰ ਖਾੜਕੂਆਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਨਿਕਲ ਗਏ ? ਉਸ ਪੁਲੀਸ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਦੱਸੋਗਾ, ਜਿਸਨੇ ਤੈਨੂੰ ਇਹ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ?

ਉੱਤਰ : ਮੈਂ ਹੋਰ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਜੱਗਬਾਣੀ ਦੇ ਦਫਤਰ ਹਾਲ ਗੇਟ ਵਿੱਚ ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਓਥੇ ਹੀ ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਕਮਾਂਡੋ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਵੱਲ ਗਏ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਓਥੇ ਪਹੁੰਚੇ ਤਾਂ ਕਮਾਂਡੋ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕੰਪਲੈਕਸ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮੈਂ ਅਗਾਊਂ ਇਤਲਾਹ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਫਿਰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਤਾਂ ਦੁਪਹਿਰ ਦੇ ਢਾਈ-ਤਿੰਨ ਵਜੇ ਦਾ ਸਮਾਂ ਸੀ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਮਾਂਡੋ ਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਪਹੁੰਚ ਜਾਣ ਦਾ ਪਤਾ ਖਾੜਕੂਆਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਲੱਗ ਗਿਆ ਹੋਵੇ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ : ਜਦੋਂ ਵੀ ਤੂੰ ਕੰਪਲੈਕਸ ਵਿੱਚ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਫੋਰਸ ਦੀਆਂ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਸੰਬੰਧੀ ਕੁਝ ਪੁਲੀਸ ਅਧਿਕਾਰੀ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਤੈਨੂੰ ਦੱਸ ਦਿੰਦੇ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੀ ਕਿਸੇ ਪੁਲੀਸ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਦੱਸੋਗਾ ? ਕੀ ਇਹ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਸੀ.ਆਈ.ਡੀ. ਦਾ ਐਸ.ਪੀ. ਇਕਬਾਲ ਸਿੰਘ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ ?

ਉੱਤਰ : ਮੈਂ ਨਾ ਕਦੇ ਫੋਰਸ ਦੀਆਂ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਬਾਰੇ ਕਿਸੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਅਤੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਆਪ ਕੁਝ ਦੱਸਿਆ ਹੀ ਸੀ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ : ਕਿੰਨੀਆਂ ਖਾੜਕੂ ਜੱਥੇਬੰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਹੜੀ ਟਕਸਾਲ ਨਾਲ ਅਤੇ ਕਿਹੜੀ ਬਾਬਾ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜਾਂ ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਰੋਡੇ ਨਾਲ ਹੈ ?

ਉੱਤਰ : ਪੰਥਕ ਕਮੇਟੀ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਕਮਾਂਡੋ ਫੋਰਸ, ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਾ ਟਾਇਗਰ ਫੋਰਸ, ਬੱਬਰ ਖਾਲਸਾ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ, ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਲਿਬਰੇਸ਼ਨ ਆਰਗੇਨਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਸਟੂਡੈਂਟਸ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ। ਪੰਥਕ ਕਮੇਟੀ, ਕਮਾਂਡੋ ਫੋਰਸ ਅਤੇ ਟਾਇਗਰ ਫੋਰਸ, ਟਕਸਾਲ ਨਾਲ ਹੈ। ਬੱਬਰ ਖਾਲਸਾ ਤੇ ਲਿਬਰੇਸ਼ਨ

ਆਰਗੇਨਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ ਅਜ਼ਾਦ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਬਾਬਾ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜਾਂ ਭਾਈ ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਕੋਈ ਜਥੇਬੰਦੀ ਨਹੀਂ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ : ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਝਾਮਕੇ ਅਤੇ ਕੰਵਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੁਲਤਾਨਵਿੰਡ ਵਿਚੋਂ ਮਾਲਿਸਤਾਨ ਕਮਾਂਡੋ ਫੋਰਸ ਦਾ ਮੁਖੀ ਕੌਣ ਹੈ ?

ਉੱਤਰ : ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਝਾਮਕੇ ਦਾ ਨਾਂ ਛਪਿਆ ਹੈ, ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਮੁਖੀ ਹੋਵੇ। ਕੰਵਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਪੰਥਕ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਹੈ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ : ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਾਲੇ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਵਿੱਚ ਕਿਹੋ ਜਿਹੇ ਸੰਬੰਧ ਹਨ ?

ਉੱਤਰ : ਸਾਕਾ ਕਾਲੀ ਗਰਜ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਚੰਗੇ ਸੰਬੰਧ ਸਨ ਪਰ ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਰੋਡੇ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਕਾਰਨ ਵਿਗੜ ਚੁੱਕੇ ਹਨ, ਜਿਸਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਤਿੰਨੇ ਜਥੇਦਾਰਾਂ ਸਮੇਤ ਅਹੁਦੇਦਾਰੀਆਂ ਤੋਂ ਸੇਵਾ ਮੁਕਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ : ਸਿੱਖ ਸਟੂਡੈਂਟਸ ਫ਼ੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਦੋਹਾਂ ਧੜਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿਸ ਦਾ ਆਧਾਰ ਵੱਧ ਹੈ ?

ਉੱਤਰ : ਕਿਸੇ ਦਾ ਵੀ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਦੋਹਾਂ ਧੜਿਆਂ ਦੇ ਆਗੂ ਹੀ ਰੂ-ਪੋਸ਼ ਹਨ। ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਚਰ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ : ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਗੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਕਿੱਥੇ ਹੈ ?

ਉੱਤਰ : ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਹ ਕਿੱਥੇ ਹੈ। ਪਰ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਜੋ ਛਪ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਪੁਲੀਸ ਕੋਲ ਹੈ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ : ਪੰਥਕ ਕਮੇਟੀ ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਰੋਡੇ ਨੂੰ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਦਾ ਜਥੇਦਾਰ ਮੰਨਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਵੱਲੋਂ ਨਿਯੁਕਤ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ?

ਉੱਤਰ : ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਰੋਡੇ ਅਤੇ ਪ੍ਰੋ. ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਪੰਥਕ ਕਮੇਟੀ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੀ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ : ਸਾਨੂੰ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੂੰ ਗੱਲੀਬਾਤੀ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਦੱਸਣਾ। ਇਸ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਹੁਣ ਉਹੋ ਢੰਗ ਅਪਨਾਉਣਾ ਪਊ, ਜਿਸਦੇ ਅਪਨਾਇਆਂ ਅਤਿਵਾਦੀ ਸੱਚ ਉਗਲਦੇ ਹਨ, ਨਾਲੇ ਤੈਨੂੰ ਵੀ ਇਹ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਊ ਕਿ ਤਸੱਦਦ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਹੁਣ ਤੱਕ ਤਾਂ ਤੂੰ ਸੁਣੀਆਂ-ਸੁਣਾਈਆਂ ਗੱਲਾਂ ਹੀ ਲਿਖਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈਂ।

ਉੱਤਰ : ਜਿਵੇਂ ਤੁਹਾਡੀ ਤਸੱਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਕਰ ਲਓ। ਜੋ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਜਾਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਠੀਕ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਅੱਗੋਂ ਵੀ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਿਖਦਾ ਰਹਾਂਗਾ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ : ਦੇਖ, ਤੈਨੂੰ ਇੱਕ ਦਿਨ ਦਾ ਸਮਾਂ ਹੋਰ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ, ਸੋਚ ਲੈ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਹੋਰ ਪੁਲੀਸ ਰੀਮਾਂਡ ਲੈ ਕੇ ਤੈਨੂੰ ਬਾਈ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਦਿਆਂਗੇ। ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਤੇਰੀ ਚਲਦੀ ਸੀ ਚਲਾ ਲਈ, ਹੁਣ ਸਾਡੀ ਵਾਰੀ ਹੈ। ਕਿਉਂ ਮੌਤ ਨੂੰ ਵਾਜ਼ਾ ਮਾਰਦਾ ਹੈਂ ?

ਉੱਤਰ : ਇਸ ਵਿੱਚ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਭੁਲੇਖਾ ਨਹੀਂ, ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਤਸੱਲੀ ਕਰ ਲਵੋ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ : ਤੈਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਤੇਰੇ ਐਨ.ਐਸ.ਏ. ਵਿੱਚ ਵਾਰੰਟ ਹਨ ਅਤੇ ਤੂੰ ਦੋ

ਸਾਲ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚ ਰਹੇਗਾ। ਫਿਰ ਵੀ ਸਾਡੀ ਮਰਜ਼ੀ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਅੜੀ ਨਾ ਕਰ ?

ਉੱਤਰ : ਤੁਹਾਡਾ ਇਹ ਦੱਸਣ ਦਾ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ ?

ਪ੍ਰਸ਼ਨ : ਤੂੰ ਸਾਨੂੰ ਮਿਲਵਰਤਨ ਦੇ, ਅਸੀਂ ਤੈਨੂੰ ਮਿਲਵਰਤਨ ਦਿਆਂਗੇ। ਤੈਨੂੰ ਸਾਰੇ ਖਾੜਕੂਆਂ ਦੇ ਟਿਕਾਣਿਆਂ ਦਾ ਪਤਾ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਦੱਸ ਦੇ, ਅਸੀਂ ਤੈਨੂੰ ਨਾਲ ਵੀ ਲੈ ਕੇ ਨਹੀਂ ਜਾਵਾਂਗੇ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਹ ਭੇਦ ਖੋਲ੍ਹਾਂਗੇ। ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਤੇਰੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ।

ਉੱਤਰ : ਮੈਂ ਪੱਤਰਕਾਰ ਹਾਂ, ਮੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਖਾੜਕੂ ਦੇ ਟਿਕਾਣੇ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਮੈਂ ਕਦੇ ਇਹ ਜਾਣਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ : 11 ਅਪ੍ਰੈਲ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਅਸਾਂ ਕੁਲਦੀਪ ਅਰੋੜੇ ਨੂੰ ਫੜਿਆ ਸੀ ਉਸ ਦਿਨ ਤੂੰ ਕਿੱਥੇ ਸੀ ?

ਉੱਤਰ : ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਅਕਾਲੀ ਪੱਤ੍ਰਕਾ ਦੇ ਦਫ਼ਤਰ ਜਲੰਧਰ ਗਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ : ਤੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੀ.ਆਈ.ਡੀ. ਦੀ ਰੀਪੋਰਟ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਹੀ ਤੈਨੂੰ ਜਲੰਧਰ ਤੋਂ ਪਕੜਿਆ ਹੈ।

ਉੱਤਰ : ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨਹੀਂ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਤਾ ਹੋਵੇਗਾ।

ਇਸ ਪੁੱਛਗਿਛ ਪਿਛੋਂ ਮੈਨੂੰ ਐਸ.ਡੀ.ਐਮ. ਦੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿਉਂਕਿ 17 ਦਿਨਾਂ ਦਾ ਪੁਲੀਸ ਰੀਮਾਂਡ ਖਤਮ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਪੁਲੀਸ ਨੇ ਹੋਰ ਰੀਮਾਂਡ ਦੇਣ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਜੋ ਐਸ.ਡੀ.ਐਮ. ਨੇ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਜੁਡੀਸ਼ੀਅਲ ਰੀਮਾਂਡ ਦੇ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਜੇਲ੍ਹ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ, ਜਿੱਥੋਂ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਸਥਾਰ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਲਿਖ ਚੁੱਕਾ ਹਾਂ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚ ਹੀ ਭਾਈ ਮੋਹਕਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਰਿੱਟ ਦਾਇਰ ਕਰਨ ਦੀ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਤੈਨੂੰ ਛੱਡਣਾ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਦੋਸਤ ਐਡਵੋਕੇਟ ਵਰਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਭਾਟੀਆ ਅਤੇ ਐਡਵੋਕੇਟ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਚਾਹਲ ਰਾਹੀਂ ਰਿੱਟ ਦਾਇਰ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਪੰਜ ਮਹੀਨੇ ਬਾਅਦ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਰਿਹਾ ਕਰਨ ਦਾ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਆਦੇਸ਼ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਪਰ ਰਿਹਾਅ ਕਰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਇਕ ਹੋਰ ਬਣਾਏ ਕੇਸ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ੀ ਲਈ ਮੈਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਦੀ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚ ਵਾਪਸ ਪਹੁੰਚਿਆ ਤਾਂ ਸੁਪਰਟੈਂਡੈਂਟ ਜੋ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਰਿਹਾ ਕਰਨ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਵਿੱਚ ਬੈਠਾ ਸੀ, ਉਸਨੇ ਮੈਨੂੰ ਜੇਲ੍ਹ ਅੰਦਰ ਦਾਖਲ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ ਕਿਹਾ, “ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਸਰਕਾਰ ਤਾਂ ਤੇਰੇ ਪਿੱਛੇ ਹੀ ਪੈ ਗਈ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਆਈ.ਬੀ. ਨੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਫ਼ੈਸਲੇ ਵਿਰੁੱਧ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਤੋਂ ਸਟੇਅ ਲੈ ਲਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਤੈਨੂੰ ਹੁਣ ਏਥੇ ਹੀ ਰਹਿਣਾ ਪਵੇਗਾ।” ਪਰ 2 ਮਹੀਨੇ ਬਾਅਦ ਹੀ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸਲਾਹਕਾਰ ਬੋਰਡ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਬੁਲਾ ਲਿਆ।

ਮੇਰੇ ਐਨ.ਐਸ.ਏ. ਦੇ ਕਾਗਜ਼ ਪੜ੍ਹਨ ਉਪਰੰਤ ਜਸਟਿਸ ਸੋਢੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ, “ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਰੋਡੇ ਕੌਣ ਹੈ, ਜਿਸਦੇ ਤੂੰ ਬਿਆਨ ਤੋੜ-ਮਰੋੜ ਕੇ ਛਾਪਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ?”

ਮੈਂ ਅਜੇ ਬੋਲਣ ਹੀ ਲੱਗਿਆ ਸਾਂ ਕਿ ਆਈ.ਬੀ. ਵਾਲੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, “ਸਰ, ਉਹ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਦੇ ਜੱਥੇਦਾਰ ਹਨ।” ਜਸਟਿਸ ਸੋਢੀ ਨੂੰ ਗੁੱਸਾ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, “ਰੋਡੇ ਦੇ ਬਿਆਨ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਤੋੜ-ਮਰੋੜ ਕੇ ਛਾਪੇ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੀ ਤਕਲੀਫ਼ ਹੋਈ ਸੀ ਕਿ ਤੁਸਾਂ ਇਸ ਗ਼ਰੀਬ ਪੱਤਰਕਾਰ 'ਤੇ ਐਨ.ਐਸ.ਏ. ਲਾ ਦਿੱਤੀ?”

ਉਹ ਤਾਂ ਸ਼ਰਮਿੰਦੇ ਜਿਹੇ ਹੋ ਕੇ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਗਏ। ਜਸਟਿਸ ਸੋਢੀ ਮੈਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਅਸਲ ਗੱਲ ਕੀ ਹੈ?”

ਮੈਂ ਕਿਹਾ, “ਜੱਜ ਸਾਹਿਬ, ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਅਸੂਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ਼ ਦੇਖੋ, ਕੰਨਾਂ ਨਾਲ਼ ਸੁਣੋ ਅਤੇ ਦਿਮਾਗ਼ ਨਾਲ਼ ਸੋਚੋ ਤੇ ਫਿਰ ਉਹ ਲਿਖੋ। ਪਰ ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਪੁਲੀਸ ਇਹ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅੱਖਾਂ ਅਤੇ ਕੰਨ ਬੰਦ ਰਖੋ। ਅਸੀਂ ਜੋ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਉਹੀ ਲਿਖੋ, ਦਿਮਾਗ਼ 'ਤੇ ਬੋਝ ਪਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪਰ ਮੈਂ ਅਜਿਹਾ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ।”

ਜਸਟਿਸ ਸੋਢੀ ਬੜੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ਼ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, ਤੂੰ ਬਾਲ ਬੱਚੇਦਾਰ ਹੈਂ ਇਸ ਲਈ ਪੰਗੇ ਨਾ ਲਿਆ ਕਰ। ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਰੀਪੋਰਟ ਅੱਜ ਹੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਭੇਜ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਜਿਸ ਸੰਬੰਧੀ ਫ਼ੈਸਲਾ ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ।” ਇਸ ਉਪਰੰਤ ਮੈਨੂੰ ਵਾਪਸ ਫ਼ਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚ ਲੈ ਆਂਦਾ ਜਿਥੋਂ ਦੇ ਇਕ ਹਿੰਦੂ ਡਿਪਟੀ ਸੁਪਰਟੈਂਡੈਂਟ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਬੋਰਡ ਅੱਗੇ ਤੈਨੂੰ ਆਪਣਾ ਕੇਸ ਆਪ ਹੀ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਕਿਸੇ ਵਕੀਲ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਸੁਣਦੇ। ਇਸ ਲਈ ਜੱਜਾਂ ਨਾਲ਼ ਨਰਮ ਰਵੱਈਆ ਧਾਰਨ ਕਰੀ ਅਤੇ ਜੋ ਕੁਝ ਉਹ ਖਾਣ-ਪੀਣ ਵਾਸਤੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ, ਨਾਂਹ ਨਾ ਕਰੀ। ਮੈਂ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਕੀਤਾ। ਜਸਟਿਸ ਸੋਢੀ ਨੇ ਪੇਸ਼ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ ਕੁਰਸੀ 'ਤੇ ਬੈਠ ਜਾਣ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਪੁੱਛਿਆ, “ਚਾਹ ਪੀਵੇਂਗਾ ਜਾਂ ਕੌਫ਼ੀ?” ਮੈਂ ਕਿਹਾ, “ਸਰ! ਜੋ ਤੁਹਾਡੀ ਇੱਛਾ ਹੈ, ਉਹ ਪਿਲਾ ਦਿਓ।” ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕੌਫ਼ੀ ਮੰਗਵਾਈ ਅਤੇ ਪੀਣ ਤੋਂ ਤੁਰੰਤ ਬਾਅਦ ਕਾਰਵਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਜੋ ਦਸ ਮਿੰਟ ਵਿੱਚ ਹੀ ਖਤਮ ਹੋ ਗਈ। ਮੈਨੂੰ ਫ਼ਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਆਇਆਂ ਅਜੇ ਚਾਰ ਦਿਨ ਹੀ ਹੋਏ ਸਨ ਕਿ ਸੁਪਰਟੈਂਡੈਂਟ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਆ ਕੇ ਵਧਾਈ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਬੋਰਡ ਨੇ ਤੈਨੂੰ ਰਿਹਾਅ ਕਰਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਉਹ 22 ਜਨਵਰੀ 1989 ਦਾ ਦਿਨ ਸੀ। ਉਸ ਦਿਨ ਸ਼ਾਮ ਦੇ ਪੰਜ ਵਜੇ ਮੈਨੂੰ ਰਿਹਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਮੈਂ 9 ਵਜੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ। ਪਰਿਵਾਰ ਹੈਰਾਨ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਦੀ ਕੋਈ ਅਗਾਊਂ ਜਾਣਕਾਰੀ ਉਹਨਾਂ ਕੋਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਮੇਰੇ ਵੱਲੋਂ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਸੀਨੀਅਰ ਵਕੀਲ ਸ਼੍ਰੀ ਸੋਢੀ ਰਾਹੀਂ ਸਟੇਅ ਖ਼ਤਮ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਨਜ਼ਰਸਾਨੀ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦਾਇਰ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਜਿਸ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਅਜੇ ਹੋਣੀ ਸੀ। ਪਰ ਸਲਾਹਕਾਰ ਬੋਰਡ ਦੇ ਫ਼ੈਸਲੇ ਨਾਲ਼ ਸਟੇਅ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਗਿਆ ਜੋ ਕਿ ਖ਼ੁਦਮੁਖ਼ਤਿਆਰ ਸੰਸਥਾ ਹੈ।

ਸਾਕਾ ਕਾਲੀ ਗਰਜ

ਭਾਈ ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਰੋਡੇ ਦਾ ਅਸਲੀ ਰੂਪ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਆ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਲੜ ਰਹੇ ਖਾੜਕੂ ਸੁਚੇਤ ਹੋ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਕਰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਬੈਠੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਇਸ ਦੀ ਅੱਖ ਨਾਲ ਅੱਖ ਮਿਲਾਉਣ ਤੋਂ ਵੀ ਗੁਰੇਜ਼ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਲਈ ਤਾਕਤ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਉਥੋਂ ਖਦੇੜਨਾ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਭਾਈ ਰੋਡੇ ਦੇ ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਵਿੱਚ ਬੈਠੇ ਪ੍ਰਭੂਆਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਇੱਕ ਗਰੁੱਪ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਇਸ ਮਕਸਦ ਲਈ ਪੈਸੇ ਤੇ ਹਥਿਆਰ ਵੀ ਭੇਜ ਦਿੱਤੇ।

ਭਾਈ ਰੋਡੇ ਨੇ ਦੂਜੀ ਲਾਈਨ ਦੇ ਕੁਝ ਖਾੜਕੂਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਜ਼ਦੀਕੀ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਭਾਈ ਗੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਜੋੜ ਲਿਆ। ਰਣਨੀਤੀ ਇਹ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਿ ਪ੍ਰਕਰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਬੈਠੇ ਖਾੜਕੂਆਂ ਉਪਰ 11 ਮਈ 1988 ਈਸਵੀ ਨੂੰ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਲੜਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ ਖਾੜਕੂਆਂ ਦੇ ਭੇਸ ਵਿੱਚ ਸੁਰੱਖਿਆ ਬਲ ਵੀ ਆ ਜਾਵੇ।

ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਕਰਮਾਂ ਖਾਲੀ ਕਰਾਏ ਜਾਣ ਉਪਰੰਤ ਇਹ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਕਿ ਆਪਸੀ ਲੜਾਈ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਖਾੜਕੂ ਮਾਰੇ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਦੇ ਬਾਹਰ ਭੱਜ ਗਏ ਹਨ। ਇਸ ਨੀਤੀ ਅਨੁਸਾਰ ਸਥਿਤੀ ਦਾ ਜਾਇਜ਼ਾ ਲੈਣ ਲਈ ਸੀ.ਆਰ.ਪੀ.ਐਫ. ਦੇ ਡੀ.ਆਈ.ਜੀ. ਸ. ਸਰਬਜੀਤ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ ਬਾਹਰੋਂ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿੱਚ ਦੀ ਛੱਤ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਕਰਮਾਂ ਨਾਲ ਬਣੇ ਕਮਰਿਆਂ ਉੱਪਰ ਫਿਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਖਾੜਕੂਆਂ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਪੈ ਗਈ। ਬਾਬਾ ਉੱਤਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸੇਵਾਦਾਰ ਭਾਈ ਸਕੱਤਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਗੋਲੀ ਚਲਾ ਦਿੱਤੀ ਜੋ ਵਿਰਕ ਜਬਾੜੇ ਪਾੜ ਕੇ ਨਿਕਲ ਗਈ। ਉਸਨੂੰ ਤੁਰੰਤ ਚੁੱਕ ਕੇ ਹਸਪਤਾਲ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਆਪਣੇ ਸੀਨੀਅਰ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੇ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋ ਜਾਣ ਉਪਰੰਤ ਸੀ.ਆਰ.ਪੀ.ਐਫ. ਨੇ ਗੋਲੀ ਚਲਾਉਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਇਹ ਘਟਨਾ ਹੋ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਭਾਈ ਰੋਡੇ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਦੇ ਨਾਂ ਹੇਠ ਡਰਾਮਾ ਕਰਕੇ ਖਾੜਕੂਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਨਾ ਮਿਲਿਆ। ਕਿਉਂਕਿ 11 ਮਈ ਦੀ ਥਾਂ 9 ਮਈ ਨੂੰ ਉਪਰੋਕਤ ਘਟਨਾ ਵਾਪਰਨ ਕਾਰਨ ਲੜਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਇਸ ਲੜਾਈ ਵਿੱਚ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਖਾੜਕੂਆਂ ਕੋਲ ਲੋੜੀਂਦੇ ਹਥਿਆਰ ਨਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਉਹ ਕਮਰਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਬਾਹਰ ਨਾ ਨਿਕਲੇ।

ਪੰਜਾਬ ਪੁਲੀਸ ਦੇ ਮੁਖੀ ਕੇ.ਪੀ.ਐਸ. ਗਿੱਲ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਕਮਾਂਡੋ ਵੀ ਆ ਕੇ ਅਖਾੜਾ ਬ੍ਰਹਮ ਬੂਟਾ ਦੀ ਛੱਤ ਉਪਰ ਚੜ੍ਹ ਗਏ। ਸਪਰਿੰਗ ਫੀਲਡ ਟੈਲੀਸਕੋਪ ਗੰਨਾਂ

ਰਾਹੀਂ ਕਮਰਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਇੱਧਰ-ਉੱਧਰ ਜਾਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਖਾੜਕੂਆਂ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਇਹ ਕਾਰਵਾਈ ਟੀ.ਵੀ. ਰਾਹੀਂ ਸਿੱਧੀ ਟੈਲੀਕਾਸਟ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਦੀ ਇਸ ਕਾਰਵਾਈ ਉਪਰੰਤ ਡੀ.ਸੀ. ਸਰਬਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਲਾਊਡ ਸਪੀਕਰ ਰਾਹੀਂ ਖਾੜਕੂਆਂ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਹ ਬਾਹਰ ਆ ਜਾਣ। ਕਾਨੂੰਨ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਸ ਅਪੀਲ ਉਪਰੰਤ ਤਿੰਨ ਕੁ ਸੌ ਦੇ ਕਰੀਬ ਲੋਕ ਬਾਹਰ ਆ ਗਏ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਖਾੜਕੂਆਂ ਦੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਅਤੇ ਬੱਚੇ ਵੀ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਚੌਂਕ ਘੰਟਾ ਘਰ ਵਿੱਚ ਬਿਠਾ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਸੀ.ਆਈ.ਡੀ. ਰਾਹੀਂ ਸ਼ਨਾਖਤ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਇੱਕ ਟੀ.ਵੀ. ਪੱਤਰਕਾਰ ਨੇ ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਪੈਂਟਾ ਨੂੰ ਪਹਿਚਾਣ ਲਿਆ ਅਤੇ ਅੱਗੇ ਵਧ ਕੇ ਉਸ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਨ ਲੱਗੀ ਤਾਂ ਪੈਂਟੇ ਨੇ ਸਾਇਨਾਈਡ ਦਾ ਕੈਪਸੂਲ ਮੂੰਹ ਵਿੱਚ ਪਾ ਲਿਆ। ਉਹ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੇ ਸੰਭਾਲਦਿਆਂ ਸੰਭਾਲਦਿਆਂ ਹੀ ਪ੍ਰਾਣ ਤਿਆਗ ਗਿਆ। ਇੱਕ ਹੋਰ ਖਾੜਕੂ ਕਾਰਜ ਸਿੰਘ ਥਾਂਦੇ ਨੇ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲਦਿਆਂ ਹੀ ਜਦੋਂ ਇਹ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਬਚ ਕੇ ਨਿਕਲਣਾ ਆਸਾਨ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਵੀ ਪ੍ਰਕਰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਸਾਇਨਾਈਡ ਦੇ ਕੈਪਸੂਲ ਖਾ ਕੇ ਖੁਦਕਸ਼ੀ ਕਰ ਲਈ।

ਸ਼ਨਾਖਤ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਯਾਤਰੂਆਂ ਅਤੇ ਖਾੜਕੂਆਂ ਦੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਤੇ ਬੱਚੇ ਛੱਡ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਖਾੜਕੂਆਂ ਨੂੰ ਪੁਲੀਸ ਫੜ ਕੇ ਲੈ ਗਈ। ਜਦੋਂ ਡੀ.ਸੀ. ਨੇ ਖਾੜਕੂਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਕਰਮਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹਥਿਆਰ ਸਿਰ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਕਰਕੇ ਬਾਹਰ ਆਉਣ ਦੀ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਸੀ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਖਾੜਕੂ ਕਮਰਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਬਾਹਰ ਆ ਗਏ ਸਨ, ਪਰ ਕੁਝ ਦਰਸ਼ਨੀ ਡਿਓੜੀ ਦੇ ਨੇੜੇ ਪੁੱਜਣ ਉਪਰੰਤ ਦੌੜ ਕੇ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਅੰਦਰ ਜਾ ਲੁਕੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਲਈ ਉੱਚ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਹਫ਼ਤਾ ਮਿੰਨਤਾਂ ਤਰਲੇ ਕਰਨੇ ਪਏ। ਪਰ ਸਫਲਤਾ ਨਾ ਮਿਲਦੀ ਵੇਖ ਕੇ ਬਾਬਾ ਉੱਤਮ ਸਿੰਘ ਖੜਕੂਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਲੈਣੀਆਂ ਪਈਆਂ। ਉਹਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਖਾੜਕੂਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਯਕੀਨ ਦਿਵਾਏ ਜਾਣ ਉਪਰੰਤ ਕਿ ਆਤਮ ਸਮਰਪਣ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਖਾੜਕੂਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਵੇਗਾ, ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਪਨਾਹ ਲਈ ਬੈਠੇ ਸਾਰੇ ਖਾੜਕੂ ਬਾਹਰ ਆ ਗਏ। ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੀ ਦਿਸ਼ਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਮੁਤਾਬਿਕ ਉਹਨਾਂ ਆਪਣੇ ਹਥਿਆਰ ਸਿਰਾਂ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਚੁੱਕੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਨਿਵਾਸ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਆ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਰਾਜਪਾਲ ਸਿਧਾਰਥ ਸ਼ੰਕਰ ਰੇਅ ਅੱਗੇ ਆਤਮ-ਸਮਰਪਣ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਇਸ 13 ਦਿਨ ਦੀ ਲੜਾਈ ਉਪਰੰਤ ਜਦੋਂ ਡੀ.ਸੀ. ਤੇ ਹੋਰ ਸਰਕਾਰੀ ਅਧਿਕਾਰੀ ਪ੍ਰਕਰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਗਏ ਤਾਂ 13 ਨੰਬਰ ਕਮਰੇ ਦੇ ਬਾਹਰ ਖ਼ਾਲਿਸਤਾਨ ਕਮਾਂਡੋ ਫ਼ੋਰਸ ਦੇ ਲੈਫ਼ਟੀਨੈਂਟ ਜਰਨਲ ਭਾਈ ਜਗੀਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਲਾਸ਼ ਪਈ ਸੀ ਅਤੇ ਲਾਗੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਖ਼ਾਲੀ ਬਾਲਟੀ ਮੂਧੀ ਪਈ ਹੋਈ ਸੀ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਜਾਪਦਾ ਸੀ ਕਿ ਸਰੋਵਰ ਵਿੱਚੋਂ ਪਾਣੀ ਲੈ ਕੇ ਵਾਪਸ ਮੁੜਨ ਲਗਿਆਂ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਗੋਲੀ ਲੱਗੀ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਮਲ-ਮੂਤਰ ਦੇ ਪੀਪੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਅੰਦਰ ਲੁਕੇ ਖਾੜਕੂ ਟੱਟੀ ਪਿਸ਼ਾਬ ਅੰਦਰ ਹੀ ਪੀਪਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਸਨ।

ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਰਾਗੜੀ ਲਾਗੇ ਡਰਾਮਾ ਕਰਕੇ ਭਾਈ ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਰੋਡੇ, ਭਾਈ ਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਭਾਈ ਕਸ਼ਮੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਅਨੁਸਾਰ ਗੋਲਾਬਾਰੀ ਰੁਕਾ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਕਰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ ਖਾੜਕੂਆਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਪਰ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਕਹੇ ਖਾੜਕੂਆਂ ਨੇ ਬਾਹਰ ਆਉਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰੀ ਦੇਣੀ ਪਈ ਸੀ।

ਇਤਿਹਾਸ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਗਵਾਹ ਹੈ ਕਿ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਆਗੂ ਨੂੰ ਜੇਲ੍ਹ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰੈਸ ਕਾਨਫਰੰਸ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਪਰ ਭਾਈ ਰੋਡੇ ਹੀ ਸਨ ਜਿਸ ਨੂੰ ਜੇਲ੍ਹ ਅੰਦਰ ਪੱਤਰਕਾਰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਪ੍ਰੈਸ ਕਾਨਫਰੰਸ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰੈਸ ਨੋਟ ਵੀ ਜੇਲ੍ਹ ਦੇ ਲੈਟਰ ਪੈਡ 'ਤੇ ਲਿਖਿਆ ਸੀ, ਜੋ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਨੇ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਛਾਪ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਕਾਰਨ ਜੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਸਰਕਾਰੀ ਨਾ ਹੋਣ ਦਾ ਭੁਲੇਖਾ ਸੀ, ਉਹ ਵੀ ਦੂਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਅੰਤਿੰਗ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਹੰਗਾਮੀ ਮੀਟਿੰਗ ਕਰਕੇ ਇਹਨਾਂ ਚੋਹਾਂ ਨੂੰ ਸੇਵਾ ਮੁਕਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਫਿਰ ਭਾਈ ਰੋਡੇ ਦੀ ਥਾਂ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜੱਥੇਦਾਰ ਅਤੇ ਭਾਈ ਕੇਵਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਤਖ਼ਤ ਸ੍ਰੀ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜੱਥੇਦਾਰ, ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਥਾਂ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਭਾਈ ਭਗਵਾਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਭਾਈ ਕਸ਼ਮੀਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਥਾਂ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮੁੱਖ ਗ੍ਰੰਥੀ ਅਤੇ ਭਾਈ ਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਥਾਂ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਤਖ਼ਤ ਸ੍ਰੀ ਕੇਸਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਜੱਥੇਦਾਰ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ

ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਵੱਲੋਂ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜੱਥੇਦਾਰ ਵਜੋਂ ਕੀਤੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਉਪਰੰਤ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਲੀਡਰਾਂ ਨੂੰ ਏਕਤਾ ਦੀ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ। ਏਕਤਾ ਨਾ ਹੋਈ ਪਰ ਖਾੜਕੂਆਂ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਧਿਰਾਂ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਜੱਥੇਦਾਰ ਵਜੋਂ ਮਾਨਤਾ ਦੇ ਦਿੱਤੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਇਹ ਐਲਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਜੱਥੇਦਾਰ ਵਜੋਂ ਹੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨਗੇ। ਜੱਥੇਦਾਰ ਭਾਈ ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਰੋਡੇ ਹੀ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੀ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚ ਨਜ਼ਰਬੰਦ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਿਹਾਈ ਉਪਰੰਤ ਉਹ ਜੱਥੇਦਾਰੀ ਛੱਡ ਦੇਣਗੇ। ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਅਤੇ ਖਾੜਕੂਆਂ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੀ ਮਾਨਤਾ ਕਾਰਨ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਵਿਚੋਲਿਆਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਮਸਲੇ ਦਾ ਹੱਲ ਲੱਭਣ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਹੰਢਿਆ ਵਰਤਿਆ ਕਾਂਗਰਸੀ ਆਗੂ ਤਿਲੋਚਨ ਸਿੰਘ ਰਿਆਸਤੀ ਆਇਆ। ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਨੇ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਦੇ ਮੁਖੀ ਬਾਬਾ ਠਾਕੁਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਡਿਓੜੀ ਵਿਚਲੇ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਦੌਰਾਨ ਹੀ ਰਿਆਸਤੀ ਦੇ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕੀਤੀ। ਪ੍ਰੋ. ਸਾਹਿਬ ਦਲੀਲ ਪੱਖੋਂ ਜੇ ਬਰਾਬਰ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਨੇੜੇ-ਤੇੜੇ ਜ਼ਰੂਰ ਢੁਕਦੇ ਹਨ। ਰਿਆਸਤੀ ਜੁਆਬ ਲੈ ਕੇ ਮੁੜ ਗਿਆ ਅਤੇ ਫਿਰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਦਾ ਧਾਰਮਿਕ ਸਲਾਹਕਾਰ ਸਵਾਮੀ ਸੁਸ਼ੀਲ ਮੁਨੀ ਆਇਆ। ਕਈ ਦਿਨ ਗੱਲਬਾਤ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ। ਸੁਸ਼ੀਲ ਮੁਨੀ ਸਰਕਟ ਹਾਊਸ ਵਿੱਚ ਠਹਿਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਦੇ ਦਫ਼ਤਰ ਤੋਂ ਰੋਜ਼ ਨਵੀਆਂ ਹਦਾਇਤਾਂ ਲੈ ਕੇ ਆਉਂਦਾ ਤੇ ਪ੍ਰੋ. ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਬਾਬਾ ਠਾਕੁਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਵਿੱਚ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਦਾ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਤੇ ਖਾੜਕੂਆਂ ਵੱਲੋਂ ਤਖ਼ਤ ਸ੍ਰੀ ਕੇਸਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੇ ਜੱਥੇਦਾਰ ਭਾਈ ਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਤਖ਼ਤ ਸ੍ਰੀ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜੱਥੇਦਾਰ ਭਾਈ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਵੀ ਓਥੇ ਹੁੰਦੇ। ਸੁਸ਼ੀਲ ਮੁਨੀ ਨੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਨੂੰ ਇਹ ਹਦਾਇਤ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਸੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਉਹ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਵੱਲ ਆਵੇ ਤਾਂ ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਉਸਨੂੰ ਕੋਈ ਪੁਲੀਸ ਵਾਲਾ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਬੜੀ ਦਿਲਚਸਪ ਸਥਿਤੀ ਬਣੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਗੱਲਬਾਤ ਲਈ ਆਉਂਦਾ, ਪੁਲੀਸ ਸਾਰੇ ਨਾਕੇ ਚੁੱਕ ਕੇ ਜਲਿਆਂਵਾਲੇ ਬਾਗ ਵਿੱਚ ਚਲੀ ਜਾਂਦੀ। ਜਦੋਂ ਉਸਨੇ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਕੇ ਮੁੜਨਾ ਹੋਵੇ, ਉਦੋਂ ਵੀ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਹੁੰਦਾ। ਉਸ ਦੇ ਸਰਕਟ ਹਾਊਸ ਪਹੁੰਚਣ 'ਤੇ ਪੁਲੀਸ ਨਾਕਿਆਂ 'ਤੇ ਆਉਂਦੀ।

ਗੱਲਬਾਤ ਬੜੇ ਆਸ਼ਾਵਾਦੀ ਤੇ ਚੰਗੇ ਮਾਹੌਲ ਵਿੱਚ ਚੱਲ ਰਹੀ ਸੀ। ਕਈ ਗੋੜਾਂ ਦੀ ਗੱਲਬਾਤ ਉਪਰੰਤ ਸੁਸ਼ੀਲ ਮੁਨੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਦਫ਼ਤਰ ਵੱਲੋਂ ਭੇਜਿਆ ਫ਼ਾਰਮੂਲਾ ਲੈ ਆਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪ੍ਰੋ. ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਇਹ ਫ਼ਾਰਮੂਲਾ ਵਿਖਾ ਕੇ ਉਸ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ। ਪ੍ਰੋਫ਼ੈਸਰ ਨੇ ਫ਼ਾਰਮੂਲਾ ਖੋਲ੍ਹਣ ਉਪਰੰਤ ਕਿਹਾ :

ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਫ਼ਾਰਮੂਲੇ 'ਤੇ ਅਮਲ ਕਰੋ ਫਿਰ ਮੈਂ ਅੱਗੇ ਗੱਲ ਕਰਾਂਗਾ। ਪਰ ਸੁਸ਼ੀਲ ਮੁਨੀ ਦਿੱਲੀ ਗਿਆ ਮੁੜ ਕੇ ਨਾ ਪਰਤਿਆ। ਰਾਜਨੀਤਕ ਹਲਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਚਰਚਾ ਸੀ ਕਿ ਕੇਂਦਰੀ ਮੰਤਰੀ ਸ. ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਗੱਲਬਾਤ ਸਾਬੋਤਾਜ਼ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਆਖ਼ਿਰਕਾਰ ਸਮਝੌਤਾ ਰਾਜਸੀ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਹੀ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਕਿਉਂ ਨਾ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਨਿਬੇੜ ਲਈ ਜਾਵੇ। ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਇਸ ਕਾਰਵਾਈ ਦਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਸੁਸ਼ੀਲ ਮੁਨੀ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰੋ.ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਗੱਲ ਤੋਰਨ ਸਮੇਂ ਉਸ ਨੂੰ ਭਰੋਸੇ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਦੀ ਹਦਾਇਤ ਤੇ ਹੀ ਪ੍ਰੋ. ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਹੀ ਗੱਲਬਾਤ ਸ਼ੁਰੂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤੀ ਸਗੋਂ ਖਾੜਕੂਆਂ ਨਾਲ ਵੀ ਸੰਪਰਕ ਬਣਾ ਲਿਆ ਸੀ।

ਪ੍ਰੋ. ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਅੰਤਿੰਗ ਕਮੇਟੀ ਨੇ 24 ਦਸੰਬਰ 1986 ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਦਾ ਜਥੇਦਾਰ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਜਥੇਦਾਰ ਵਜੋਂ ਹੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਉਹ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ 24 ਦਸੰਬਰ 1986 ਤੇ ਦੂਜੀ ਵਾਰ 24 ਅਪ੍ਰੈਲ 1989 ਤਕ ਜਥੇਦਾਰ ਰਹੇ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਇਸ ਕਾਰਜਕਾਲ ਦੌਰਾਨ ਤਿੰਨ ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਘਟਨਾਵਾਂ ਹੋਈਆਂ। ਪਹਿਲੀ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਜਥੇਦਾਰੀ ਸੰਭਾਲਦਿਆਂ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਨੇ 'ਏਕਤਾ ਦੀ ਅਪੀਲ' ਕਰਦਿਆਂ ਸਾਰੇ ਅਕਾਲੀ ਦਲਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨਾਂ ਨੂੰ ਫਰਵਰੀ ਤਕ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦਫ਼ਤਰ ਵਿੱਚ ਅਸਤੀਫ਼ੇ ਭੇਜਣ ਦੀ ਹਦਾਇਤ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਸ: ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਰਨਾਲਾ ਉਸ ਵੇਲੇ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਤੇ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਵੀ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਅਪੀਲ 'ਤੇ ਅਮਲ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰੋਫ਼ੈਸਰ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਤਨਖ਼ਾਹੀਆਂ ਕਰਾਰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਇਹ ਐਲਾਨ ਵੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਜੇ ਦਿੱਤੇ ਸਮੇਂ ਅਨੁਸਾਰ ਨਹੀਂ ਆਵੇਗਾ ਤਾਂ ਪੰਥ ਵਿੱਚੋਂ ਛੇਕ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਉਸ ਨੇ ਸੁਨੇਹਾ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਉਹ ਤਨਖ਼ਾਹ ਲਵਾਉਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਪ੍ਰੋਫ਼ੈਸਰ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਥੰਮ੍ਹੇ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹ ਦੇਣ ਦੀ ਹਦਾਇਤ ਦਿੱਤੀ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਇੱਕ ਮੋਰਾਂ ਨਾਂ ਦੀ ਮੁਸਲਮਾਨ ਨਾਚੀ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰੱਖਣ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਵਿੱਚ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਅਕਾਲੀ ਫੂਲਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਮਲੀ ਦੇ ਦਰੱਖਤ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਕੋੜੇ ਮਾਰਨ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਬਰਨਾਲਾ ਨਾ ਆਇਆ, ਉਸ ਨੂੰ ਪੰਥ ਵਿੱਚੋਂ ਛੇਕ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਮਹਾਰਾਜਾ ਆਪਣੇ ਕੱਪੜੇ ਉਤਾਰ ਕੇ ਜਦ ਕੋੜੇ ਖਾਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਅਕਾਲੀ ਫੂਲਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਜੇ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੀ ਗ਼ਲਤੀ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ

ਸਖ਼ਤ ਸਜ਼ਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਪਰ ਇਮਲੀ ਦਾ ਉਹ ਬੂਟਾ ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਦੌਰਾਨ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਜੋ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਰਨਾਲੇ ਨੂੰ ਥੰਮ੍ਹੇ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਵੱਲੋਂ ਲਾਈ ਗਈ ਤਨਖ਼ਾਹ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਮੁਆਫ਼ ਕਰ ਦੇਣ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਇਹ ਵੀ ਹਦਾਇਤ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਗਲ ਵਿੱਚ ਤਨਖ਼ਾਹ ਪੂਰੀ ਹੋਣ ਤਕ ਤਖ਼ਤੀ ਪਾਈ ਰੱਖੇ ਜਿਸ ਉਪਰ 'ਮੈਂ ਤਨਖ਼ਾਹੀਆਂ ਹਾਂ' ਲਿਖਿਆ ਹੋਵੇਗਾ। ਸ. ਬਰਨਾਲੇ ਨੇ ਇਸ ਆਦੇਸ਼ ਦਾ ਪਾਲਣ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਫ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਦੂਜੀ ਘਟਨਾ 2 ਸਤੰਬਰ 1987 ਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦਾ ਸਿਆਸੀ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਮਿਥਣ ਲਈ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਸੰਮੁਦਰੀ ਹਾਲ ਵਿੱਚ ਕਨਵੈਨਸ਼ਨ ਬੁਲਾਈ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਦਾਨਸ਼ਵਰਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਪੰਥਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ ਸਨ। ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸ਼ਸਤਰ ਤੇ ਸ਼ਾਸਤਰ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਅਨੰਦਪੁਰ ਦੇ ਮਤੇ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਮਿਥਣ ਦਾ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਪਰ ਪੰਥਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਭਾਈ ਜਗੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਹ ਐਲਾਨ ਕਰਕੇ ਸੁਝਾਅ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਪੰਥਕ ਕਮੇਟੀ ਅਤੇ ਖਾੜਕੂਆਂ ਨੂੰ ਖ਼ਾਲਿਸਤਾਨ ਤੋਂ ਘੱਟ ਕੁਝ ਪ੍ਰਵਾਨ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕਨਵੈਨਸ਼ਨ ਰੌਲੇ ਰੱਪੇ ਵਿੱਚ ਹੀ ਰੁਲ ਗਈ ਅਤੇ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਸਾਹਿਬ ਅਸਤੀਫ਼ਾ ਦੇ ਕੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਜ਼ੀਰਕਪੁਰ ਤੁਰ ਗਏ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਅਸਤੀਫ਼ਾ ਨਾ ਦੇਣ ਲਈ ਮਨਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਸਰਬੱਤ ਖ਼ਾਲਸਾ ਬੁਲਾ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਰਾਜਸੀ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਕੀ ਹੈ, ਇਹ ਫ਼ੈਸਲਾ ਉਸ ਤੋਂ ਲਿਆ ਜਾਵੇ। ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਕੁਝ ਝੋਲੀ ਚੁੱਕਾਂ ਨੇ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਡਰਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਖਾੜਕੂ ਧੱਕੇ ਨਾਲ ਖ਼ਾਲਿਸਤਾਨ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਮਿਥਵਾ ਲੈਣਗੇ।

ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਭਾਈ ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਰੋਡੇ ਜੱਥੇਦਾਰ ਆਏ। ਪਰ ਛੇਤੀ ਹੀ ਉਸ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਆਂਢ-ਸਾਂਢ ਕਰਨ ਦਾ ਭੇਤ ਖੁੱਲ੍ਹ ਗਿਆ ਤਾਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸੇਵਾ ਮੁਕਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ 30 ਮਈ 1988 ਨੂੰ ਫਿਰ ਮਨਾ ਕੇ ਲੈ ਆਂਦਾ ਗਿਆ। ਤੀਜੀ ਘਟਨਾ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਬਜਟ ਇਜਲਾਸ ਦੌਰਾਨ ਹੋਈ। ਬਜਟ 'ਤੇ ਬਹਿਸ ਚੱਲ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂਬਰ ਹੱਥੋ-ਪਾਈ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪਏ ਤਾਂ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਤਾਬਿਆ ਬੈਠੇ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਸੰਤੋਖ ਕੇ ਬਾਹਰ ਲੈ ਚੱਲੋ। ਇਹਨਾਂ ਤਾਂ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਮੱਛੀ ਮੰਡੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦਾ ਅਪਮਾਨ ਉਹ ਬ੍ਰਦਾਸ਼ਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ।

ਗੁੱਸੇ ਵਿੱਚ ਲਾਲ ਪੀਲੇ ਹੋਏ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੱਥੇਦਾਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਟੌਹੜਾ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਜੀ, ਇੱਥੇ ਤਾਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੀ ਇੰਦਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਸ ਹਾਊਸ ਦੀ ਮਰਿਆਦਾ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ।” ਤਾਂ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਅੱਗੋਂ ਕਿਹਾ, “ਜੇ ਮੈਨੂੰ ਮਰਿਆਦਾ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜੱਥੇਦਾਰ ਰਹਿਣ ਦਾ ਵੀ ਕੋਈ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ।”

ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਉਹ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਸੰਮੁਦਰੀ ਹਾਲ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਚੱਲੇ ਗਏ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਅਸਤੀਫਾ ਲਿਖ ਕੇ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ। ਫਿਰ ਵੀ ਚਾਰ ਫਰਵਰੀ 1993 ਤਕ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕੀਤੀ ਗਈ ਪਰ ਉਹ ਨਾ ਮੰਨੇ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਜੱਥੇਦਾਰ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਜੋ ਤਖ਼ਤ ਸ੍ਰੀ ਕੇਸਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜੱਥੇਦਾਰ ਸਨ। ਉਹ 31 ਦਸੰਬਰ 1996 ਤਕ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਜੇਲ੍ਹ ਤੋਂ ਰਿਹਾਅ ਹੋਣ ਉਪਰੰਤ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਜੱਥੇਦਾਰੀ ਸੌਂਪ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਕਿਉਂਕਿ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਜੱਥੇਦਾਰ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਅਤੇ ਦਸਤਾਰ ਬੰਦੀ ਦੀ ਰਸਮ ਹੀ ਪੂਰੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋ ਸਕੀ ਜੋ ਉਹ ਵੀ ਪੂਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ।

ਪੁਲਿਸ ਦੀ ਰਣਨੀਤੀ ਦੇ ਤਿੰਨ ਪੜਾਅ

ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੇ ਨਾਂ ਹੇਠ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਚੱਲੀ ਖਾੜਕੂ ਲਹਿਰ ਨੂੰ ਜਦ ਗੋਲੀ ਦਾ ਉੱਤਰ ਗੋਲੀ ਨਾਲ ਦੇਣ ਨਾਲ ਵੀ ਪੁਲਿਸ ਨਾ ਦਬਾਅ ਸਕੀ ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਇਸ ਲਹਿਰ ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿੰਨ ਪੜਾਵੀ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਬਣਾਇਆ। ਪਹਿਲੇ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਇਸ ਲਹਿਰ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਲਾਲਚ ਅਤੇ ਡਰਾ ਧਮਕਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 'ਕੈਟ' ਕਿਹਾ ਜਾਣ ਲੱਗਾ ਸੀ। ਉਹ ਖਾੜਕੂਆਂ ਦੀ ਪਹਿਚਾਣ ਕਰਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਪਰ ਇਹ ਢੰਗ ਵਰਤਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਜਦ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਾ ਬਣੀ ਤਾਂ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੀ ਨਵੇਂ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਖਾੜਕੂਆਂ ਵਿੱਚ ਰਲਾ ਦਿੱਤੇ। ਇਸ ਘੁਸਪੈਠ ਤੋਂ ਉਪਰੰਤ ਵੀ ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਜਦ ਸਫਲਤਾ ਨਾ ਮਿਲੀ ਤਾਂ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਖਾੜਕੂਆਂ ਦੇ ਭੇਸ ਵਿੱਚ ਵਿਚਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਹ ਰਾਤ ਵੇਲੇ ਖਾੜਕੂਆਂ ਦੇ ਭੇਸ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾਂਦੀ ਅਤੇ ਅਗਲੀ ਸਵੇਰੇ ਸਿੱਖੀ ਪੁਲਿਸ ਉਹਨਾਂ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦੀ ਅਤੇ ਖਾੜਕੂਆਂ ਨੂੰ ਪਨਾਹ ਦੇਣ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਲਾ ਕੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਚੁੱਕ ਲਿਆਉਂਦੀ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਹਨਾਂ ਗਰੁੱਪਾਂ ਨੇ ਪੁਲਿਸ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਵੀ ਮਾਰਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੇ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਖਾੜਕੂਆਂ ਨਾਲ ਮੋਹ ਭੰਗ ਹੋਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਜਿਹੜੇ ਸਿੱਖ ਪੁਲਸੀਏ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਲੇ ਸਨ, ਉਹ ਵੀ ਖਾੜਕੂਆਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਪੈ ਗਏ।

ਕੈਟ ਭਰਤੀ ਕਰਨ ਅਤੇ ਖਾੜਕੂਆਂ ਵਿੱਚ ਘੁਸਪੈਠ ਕਰਨ ਦੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਆਮ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹੋ ਗਈ ਸੀ, ਪਰ ਖਾੜਕੂਆਂ ਦੇ ਭੇਸ ਵਿੱਚ ਵਿਚਰਨ ਦਾ ਉਸ ਵੇਲੇ ਭੇਦ ਖੁੱਲ੍ਹ ਗਿਆ ਜਦ ਖਾੜਕੂਆਂ ਨੇ ਪੁਲਿਸ ਥਾਣਾ ਹਰੀਕੇ ਅਤੇ ਸੀ.ਆਰ.ਪੀ. ਦੇ ਪਿੰਡ ਧੁੰਨ ਲਾਗੇ ਕੈਂਪ ਦਰਗਾਹੀਸ਼ਾਹ ਉਪਰ ਹਮਲਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜੋ ਦਰਿਆ ਸਤਲੁਜ ਦੇ ਕੰਢੇ ਹੈ। ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਗੋਲੀ ਚੱਲਦੀ ਰਹੀ। ਅਗਲੀ ਸਵੇਰ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਘਟਨਾ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਅਤੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਨੇ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਸਾਰੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਘੋਖ ਕਰਨ ਦੇ ਮਕਸਦ ਨਾਲ ਓਥੇ ਜਾਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਲਿਆ। ਜਦ ਅਸੀਂ ਪੁਲਿਸ ਥਾਣੇ ਹਰੀਕੇ ਪੁੱਜੇ ਤਾਂ ਓਥੋਂ ਦੇ ਇਨਚਾਰਜ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ, ਜੋ ਜੱਲਾਦ ਵਜੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਿੰਘ ਮੱਖੂਵਾਲਾ ਦੇ ਗਰੁੱਪ ਨੇ ਬੀਤੀ ਰਾਤ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਪਰ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਅਗੋਂ ਡਟ ਕੇ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕੀਤਾ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਕੋਈ ਜਾਨੀ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਭਾਵੇਂ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਗੋਲੀ ਚੱਲਦੀ ਰਹੀ ਅਤੇ ਪੁਲਿਸ ਵਾਲੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਘਿਰੇ ਰਹੇ ਪਰ ਨਿਸ਼ਾਨ ਦੇ ਗਰੁੱਪ ਨੂੰ ਵੀ ਅੰਦਰ ਨਹੀਂ

ਵੜਨ ਦਿੱਤਾ। ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਮਾਰਨ ਤੇ ਅਸਲਾ ਲੁੱਟਣ ਦੀ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਨੇਪਰੇ ਨਹੀਂ ਚੜ੍ਹੀ।

ਅਸੀਂ ਅਜੇ ਬੈਠੇ ਗੱਲਬਾਤ ਹੀ ਕਰ ਰਹੇ ਸੀ ਕਿ ਮੁੱਖ ਸੜਕ ਵਾਲੇ ਪਾਸਿਓਂ ਇੱਕ ਟ੍ਰੈਕਟਰ ਥਾਣੇ ਵੱਲ ਆਉਂਦਾ ਦਿਸਿਆ ਜਿਸ ਉਪਰ ਬੈਠੇ ਚੋਲਿਆਂ ਅਤੇ ਨੀਲੀਆਂ ਪੱਗਾਂ ਵਾਲੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਏ.ਕੇ. ਸੰਤਾਲੀ ਵਰਗੇ ਮਾਰੂ ਹਥਿਆਰ ਵੀ ਫੜੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਸਾਨੂੰ ਜਦ ਇਹ ਖ਼ਤਰਾ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਇਆ ਕਿ ਖਾੜਕੂ ਤਾਂ ਫਿਰ ਹਮਲਾ ਕਰਨ ਆ ਗਏ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਉਥੋਂ ਉੱਠ ਖੜੇ ਹੋਏ ਪਰ ਥਾਣੇਦਾਰ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਘਬਰਾਓ ਨਾ, ਇਹ ਆਪਣੇ ਹੀ ਬੰਦੇ ਹਨ।” ਟ੍ਰੈਕਟਰ ਸਾਡੇ ਕੋਲੋਂ ਦੀ ਲੰਘ ਕੇ ਥਾਣੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵੜ ਗਿਆ।

ਅਸੀਂ ਅਜੇ ਚਾਹ ਹੀ ਪੀ ਰਹੇ ਸੀ ਕਿ ਟ੍ਰੈਕਟਰ ਸਵਾਰ ਖਾੜਕੂਆਂ ਦੇ ਭੇਸ ਵਾਲੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੇ ਕੱਪੜੇ ਬਦਲੇ ਤੇ ਪੁਲਿਸ ਦੀਆਂ ਵਰਦੀਆਂ ਪਾ ਕੇ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਆ ਸਲੂਟ ਮਾਰਿਆ। ਅਸੀਂ ਇਹ ਵੇਖ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਥਾਣੇਦਾਰ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ, “ਇਹ ਕੀ ਚੱਕਰ ਹੈ?” ਤਾਂ ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਖਾੜਕੂ ਲਹਿਰ ’ਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾਉਣ ਲਈ ਪੁਲਿਸ ਵੱਲੋਂ ਅਪਣਾਈ ਗਈ ਰਣਨੀਤੀ ਦਾ ਇਹ ਇੱਕ ਹਿੱਸਾ ਹੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਕੈਟ ਭਰਤੀ ਕਰਨ ਅਤੇ ਖਾੜਕੂ ਸਫਾਂ ਵਿੱਚ ਘੁਸਪੈਠ ਕਰਨ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਇਸ ਲਹਿਰ ਨੂੰ ਖ਼ਤਮ ਕਰਨ ਲਈ ਸਫਲਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮਿਲ ਰਹੀ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਇਹ ਰਣਨੀਤੀ ਅਪਨਾਉਣੀ ਪਈ ਤਾਂ ਕਿ ਲੋਕ ਡਰਦਿਆਂ ਖਾੜਕੂਆਂ ਨੂੰ ਪਨਾਹ ਨਾ ਦੇਣ।

ਥਾਣੇਦਾਰ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਤੋਂ ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸਿੱਖ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੇ ਘਰ ਲੁੱਟਣ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਪੁਲਸੀਆਂ ਸਮੇਤ ਖਾੜਕੂਆਂ ਦੇ ਹਮਦਰਦ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਮਾਰਨ ਪਿੱਛੇ ਪੁਲਿਸ ਵੱਲੋਂ ਖਾੜਕੂਆਂ ਦੇ ਭੇਸ ਵਿੱਚ ਬਣਾਏ ਗਏ ਗਰੁੱਪ ਹੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਸਨ ਤਾਂ ਕਿ ਲੋਕ ਖਾੜਕੂਆਂ ਦਾ ਸਾਥ ਦੇਣਾ ਛੱਡ ਦੇਣ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਮੈਦਾਨੀ ਇਲਾਕਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਖਾੜਕੂਆਂ ਨੂੰ ਘੇਰ ਕੇ ਖ਼ਤਮ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਪੁਲੀਸ ਦੀ ਇਹੋ ਨੀਤੀ ਹੀ ਖਾੜਕੂਆਂ ਦੇ ਪਤਨ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣੀ।

ਸਿੱਖ ਸੰਘਰਸ਼ ਦਾ ਨਿਘਾਰ ਕਿਉਂ

“ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਜਿਸ ਦਿਨ ਫੌਜ ਦਾਖਲ ਹੋਈ, ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੀ ਨੀਂਹ ਰੱਖੀ ਜਾਵੇਗੀ”

ਬਾਬਾ-ਏ-ਕੌਮ ਅਮਰ ਸ਼ਹੀਦ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਇਸ ਭਵਿੱਖਬਾਣੀ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖ ਕੇ ਸਿੱਖ ਗੱਭਰੂਆਂ ਵੱਲੋਂ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਲਈ ਵਿੱਢੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੇ ਏਨੀ ਛੇਤੀ ਨਿਘਾਰ ਵੱਲ ਚਲੇ ਜਾਣ ਦਾ ਕੀ ਕਾਰਨ ਹੈ? ਜਦ ਮੈਂ ਇਸ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਉੱਤਰ ਲੱਭਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀ ਇਹ ਕੁਰੱਖਤ ਟਿੱਪਣੀ, “ਸਿੱਖ, ਨਾ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੀ ਕੋਈ ਜਥੇਬੰਦੀ ਹੈ, ਨਾ ਕੋਈ ਲੀਡਰ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਦੀ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੇ ਕਤਲੇਆਮ ਪਿਛੋਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਜਥੇਬੰਦ ਹੀ ਕਰ ਸਕੇ ਹੋ? ਫਿਰ ਛਿੱਤਰ ਖਾਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਿਉਂ ਕਰ ਲਿਆ ਜੇ?” ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਠੀਕ ਜਾਪਦੀ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਹੋ ਘਾਟ ਹੀ ਖਾਲਿਸਤਾਨੀ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੇ ਨਿਘਾਰ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣੀ। ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਲਈ ਸੰਘਰਸ਼ ਵਿੱਢਣ ਉਪਰੰਤ ਬੈਂਕ ਵਿੱਚੋਂ ਲੁੱਟੇ ਪੈਸੇ ਦੀ ਵੰਡ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਪੰਥਕ ਕਮੇਟੀ ਵੰਡੀ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਆਪ ਮੁਹਾਰੇ ਹੀ ਖਾੜਕੂ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਆਉਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈਆਂ, ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਸਾਂਝੀ ਕਮਾਂਡ ਦੇ, ਨਾ ਕੋਈ ਜਾਬਤਾ ਰਿਹਾ, ਨਾ ਕੋਈ ਨਵੀਂ ਭਰਤੀ ਦਾ ਮਾਪਦੰਡ। ਸਾਰੇ ਜਰਾਇਮ ਪੇਸ਼ਾ ਲੋਕ ਵੀ ਖਾੜਕੂਆਂ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰ ਗਏ। ਹੰਨੇ ਹੰਨੇ ਸਰਕਾਰੀ ਹੋ ਗਈ। ਆਪਣੇ ਬੇਗਾਨੇ ਦੀ ਕੋਈ ਪਹਿਚਾਣ ਨਾ ਰਹੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਸਰਕਾਰੀ ਫ਼ੋਰਸ ਲਈ ਵੀ ਘੁਸਪੈਠ ਕਰਨਾ ਆਸਾਨ ਹੋ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਲਈ ਲੜਨ ਵਾਲੇ ਸੰਜੀਦਾ ਖਾੜਕੂਆਂ ਨਾਲੋਂ ਅਖੌਤੀ ਖਾੜਕੂਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਧ ਗਈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਦਿਨ ਲੰਘਾਉਂਦੇ ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਨ ਛਕਦੇ ਸੀ, ਉਹਨਾਂ ਘਰਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਰਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਰ ਹੀ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਪੁੱਛ-ਪੜਤਾਲ ਤੋਂ ਮਾਰਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਨਕਲੀ ਖਾੜਕੂਆਂ ਵੱਲੋਂ ਸਿੱਖਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਫਿਰੋਤੀਆਂ ਲੈਣ, ਲੁੱਟ-ਮਾਰ ਕਰਨ ਅਤੇ ਧੀਆਂ ਭੈਣਾਂ ਦੀ ਆਬਰੂ ਨਾਲ ਖਿਲਵਾੜ ਕਰਨ ਕਾਰਨ ਪਨਾਹ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਅੱਡੇ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਗਏ। ਦੂਜਾ ਕਾਰਨ ਹਉਮੈ ਅਤੇ ਬੇਵਿਸ਼ਵਾਸੀ, ਜੋ ਭਰਾ ਮਾਰੂ ਜੰਗ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣੀ। ਜਿਹੜੇ ਚੰਗੇ ਭਲੇ ਖਾੜਕੂ ਵੀ ਇੱਕ ਦੂਜੇ 'ਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਹੋਣ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਲਾਉਂਦੇ ਸਨ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਹੀ ਸਰਕਾਰੀ ਅਤਿਵਾਦ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਬਣੇ।

ਮੈਂ ਏਥੇ ਆਪਣੇ ਨਾਲ਼ ਬੀਤੀ ਇੱਕ ਘਟਨਾ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਦੇਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਕੌਮੀ ਸੁਰੱਖਿਆ (N.S.A.) ਐਕਟ ਅਧੀਨ ਨਜ਼ਰਬੰਦੀ ਉਪਰੰਤ

ਰਿਹਾ ਹੋ ਕੇ ਬਾਹਰ ਆਇਆ ਤਾਂ ਭਾਈ ਕੰਵਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੁਲਤਾਨ ਵਿੰਡ ਅਤੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਖਾੜਕੂਆਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ। ਜਦ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਗਿਆ ਤਾਂ ਸਰਸਰੀ ਗੱਲਬਾਤ ਪਿਛੋਂ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਗੱਲਾਂ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਤਾਂ ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਜਦ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀ ਪੱਤਰਕਾਰ ਸ. ਦਿਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਮਾਨੋਚਾਹਲ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਕੰਵਰਜੀਤ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਭਾ ਜੀ! ਛੱਡੋ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਗੱਲ, ਦਿਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਕਾਮਰੇਡ ਹੈ ਅਤੇ ਮਾਨੋਚਾਹਲ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ਼ ਰਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।” ਮੈਂ ਕਿਹਾ, “ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਵਿਅਕਤੀ ਤਾਂ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਦੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸਯੋਗ ਸਨ” ਤਾਂ ਕੰਵਰਜੀਤ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਜੇ ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਉਹ ਠੀਕ ਹੈ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਵਿਚਲੀ ਗੱਲ ਦਾ।” ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣਨ ਉਪਰੰਤ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਤੁਰ ਪਿਆ ਕਿ “ਜੇ ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਤਾਂ ਨਾ ਸਹੀ ਪਰ ਉਸੇ ਗੱਲੀ ਨਾਲ਼ ਮਾਨੋਚਾਹਲ ਨੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਣਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ਼ ਤੁਸੀਂ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਣਾ ਹੈ।” ਸੋ ਉਹੋ ਗੱਲ ਹੋਈ। ਬਾਬਾ ਮਾਨੋਚਾਹਲ ਤੇ ਭਾਈ ਕੰਵਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਰਕਾਰੀ ਫੋਰਸ ਨਾਲ਼ ਮੁਕਾਬਲੇ ਦੌਰਾਨ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਏ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਬਾਬਾ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਮਾਨੋਚਾਹਲ ਸੰਘਰਸ਼ ਨਾ ਹੋ ਸਕਿਆ, ਫਿਰ ਵੀ ਉਸ ਇਕੱਲੇ ਨੇ ਇਸ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੌਰਾਨ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ ਅਤੇ 1993 ਤਕ ਸਰਕਾਰੀ ਫੋਰਸ ਨਾਲ਼ ਟੱਕਰ ਲੈਂਦਾ ਰਿਹਾ। ਇੱਕ ਭਰੋਸੇਯੋਗ ਸਾਥੀ ਦੇ ਗ਼ੱਦਾਰੀ ਕਰ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਬਾਬਾ ਪੁਲੀਸ ਦੇ ਘੇਰੇ ਵਿੱਚ ਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਰਣਤੱਤੇ ਵਿੱਚ ਜੂਝਦਿਆਂ ਸ਼ਹੀਦੀ ਪਾ ਗਿਆ।

ਇਹ ਹਕੀਕਤ ਹੈ ਕਿ ਖ਼ਾਲਿਸਤਾਨ ਲਈ ਸੰਘਰਸ਼ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੌਜਵਾਨ ਬਿਲਕੁਲ ਸੰਜੀਦਾ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਇਹ ਮਿਸ਼ਨ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ‘ਤੇ ਫੁੱਲ ਚੜ੍ਹਾਉਣਾ ਸੀ। ਮੌਤ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਹਮਸਫ਼ਰ ਬਣ ਗਈ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਮੌਤ ਤੋਂ ਡਰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਉਸਨੂੰ ਮਸ਼ੌਲ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। “ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਕੌਮ ਨੂੰ ਮੌਤ ਦਾ ਡਰ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ ਉਹ ਅਜਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।” ਪਰ ਆਗੂ ਦੀ ਘਾਟ ਅਤੇ ਸਾਂਝੀ ਕਮਾਂਡ ਨਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਛੇਤੀ ਹੀ ਸੰਘਰਸ਼ਸ਼ੀਲ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੇ ਪੈਰ ਉੱਖੜਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਹੋਸ਼ ਦੀ ਥਾਂ ਜੋਸ਼ ਨੇ ਲੈ ਲਈ ਸੀ। ਜਵਾਨੀ ਦਾ ਜੋਸ਼, ਤਜਰਬੇ ਦੀ ਘਾਟ, ਮਾਰੂ ਹਥਿਆਰਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੀ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਦਾ ਨਾ ਹੋਣਾ ਅਤੇ ਆਪਹੁਦਰਾਪਣ ਵੀ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੇ ਨਿਘਾਰ ਵੱਲ ਜਾਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਿਆ।

ਸੰਘਰਸ਼ ਵਿਚ ਖੜੋਤ ਆਉਣਾ ਕੋਈ ਅਨਹੋਣੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ ਦੇ 1617 ਈਸਵੀ ਵਿਚ ਹੋਏ ਅਕਾਲ ਚਲਾਣੇ ਪਿਛੋਂ 1733 ਈਸਵੀ ਤਕ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਏਸੇ ਹੀ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘਿਆ ਸੀ। ਜੇ ਇਹ ਮੰਨ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਦੁਹਰਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਕੋਈ ਅਤਿਕੱਥਨੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ। ਆਗੂਹੀਣ ਸੰਘਰਸ਼ਸ਼ੀਲ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੇ ਬੇਅੰਤ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਪਰ ਯੋਗ ਆਗੂ ਦੀ ਘਾਟ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸੁਨਹਿਰੀ ਸੁਪਨਿਆਂ ਨੂੰ ਚੂਰ ਚੂਰ ਕਰਕੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ।

ਅਕਾਲੀ ਆਗੂਆਂ ਦੀ ਖ਼ਾਲਿਸਤਾਨ ਵਿਰੋਧੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨੇ ਵੀ ਬਹੁਤ ਨੁਕਸਾਨ ਕੀਤਾ ਕਿਉਂਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖ਼ਾਲਿਸਤਾਨ ਵਿਰੋਧੀ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਪੱਖੀ ਪੈਂਤੜੇ

ਦੀ ਆੜ ਹੇਠ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦਾ ਰੱਜ ਕੇ ਘਾਣ ਕੀਤਾ।

ਖੁਸ਼ਵੰਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸੰਗਤ ਸਿੰਘ ਵਰਗੇ ਬੁੱਧੀਜੀਵੀਆਂ ਨੇ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਝੋਲੀ ਚੁੱਕੀ ਅਤੇ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਲਈ ਸੰਘਰਸ਼ਸ਼ੀਲ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੀ ਡਟ ਕੇ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕੀਤੀ। ਜਦੋਂ ਚਾਹੀਦਾ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਹਰ ਔਖੀ ਘੜੀ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਦੇ ਤਾਂਕਿ ਉਹ ਮਾਨਸਿਕ ਤੌਰ ਦੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣ ਲਈ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਰਹਿੰਦੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਟੋਡੀ ਅਖੌਤੀ ਬੁਧੀਜੀਵੀਆਂ ਨੇ ਵੀ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਲੋਕ ਭੰਬਲਭੂਸੇ ਵਿਚ ਪੈ ਗਏ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋ ਕੇ ਸੰਘਰਸ਼ਸ਼ੀਲ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਤੋਂ ਪਾਸਾ ਵੱਟਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਹਮਦਰਦੀ ਘਟਣ ਦਾ ਵੀ ਸੰਘਰਸ਼ 'ਤੇ ਮਾੜਾ ਅਸਰ ਪਿਆ। ਇਲੈਕਟ੍ਰਾਨਿਕ ਮੀਡੀਆ ਦੀ ਤਾਂ ਗੱਲ ਹੀ ਛੱਡੋ, ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਨੇ ਵੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਝੋਲੀ ਚੁੱਕਣ ਵਿਚ ਕੋਈ ਕਸਰ ਨਾ ਛੱਡੀ ਅਤੇ ਖਾਲਿਸਤਾਨੀਆਂ ਨੂੰ ਅਤਿਵਾਦੀ ਅਤੇ ਵੱਖਵਾਦੀ ਸਾਬਤ ਕਰਕੇ ਬਦਨਾਮ ਕਰਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਕਸਰ ਨਾ ਰਹਿਣ ਦਿੱਤੀ। ਸੰਘਰਸ਼ਸ਼ੀਲ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਮੋਹਰਲੀਆਂ ਕਤਾਰਾਂ ਤਕ ਘੁਸਪੈਠ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਸਰਕਾਰੀ ਏਜੰਟਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰੀਵਾਰਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਰ ਮਾਰਨ, ਸਿੱਖਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਫਿਰੋਤੀਆਂ ਲੈਣ ਅਤੇ ਧੀਆਂ ਭੈਣਾਂ ਨੂੰ ਬੇਪੱਤ ਕਰਨ ਵਰਗੀਆਂ ਘਿਨਾਉਣੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਕਰਨੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਸਿੱਖ ਪ੍ਰੀਵਾਰਾਂ ਦਾ ਮੋਹ ਭੰਗ ਹੋ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਲੁਕਣਗਾਹਾਂ ਖਤਮ ਹੋਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈਆਂ, ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨ ਵੱਧ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਕਈ ਤਾਂ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਗਏ, ਕਿਉਂਕਿ ਪੰਜਾਬ ਮੈਦਾਨੀ ਇਲਾਕਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਖਾੜਕੂਆਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੜਾਈ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣੀ ਔਖੀ ਹੋ ਗਈ ਸੀ ਜੋ ਕਿ ਪਹਾੜੀ ਇਲਾਕਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨੀ ਫ਼ੌਜ ਨਾਲ ਲੌਹਾ ਲੈ ਰਹੇ ਹਨ। ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਖਾੜਕੂਆਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖਾਲਿਸਤਾਨੀ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਲਈ ਫੌਜੀ ਸਿਖਲਾਈ ਦਾ ਵੀ ਕੋਈ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਹੋ ਕਾਰਨ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਦੂਰੋਂ ਮਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵੱਡੇ ਹਥਿਆਰਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵੀ ਪਸਤੌਲ ਤੇ ਗੋਲੀਬਾਰੀ ਵਾਂਗ ਹੀ ਕਰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਫਿਰ ਵੀ ਸੂਰਬੀਰਾਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਰੱਖਿਆ ਫ਼ੋਰਸਾਂ ਨੂੰ ਲਲਕਾਰ ਕੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੁੰਦੇ ਰਹੇ।

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਸਿੱਖ ਵੀ ਕੇਵਲ ਫੋਕੀ ਹੱਲਾਸ਼ੇਰੀ ਹੀ ਦਿੰਦੇ ਰਹੇ ਜਦੋਂ ਕਿ ਸੰਘਰਸ਼ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਤੋਰਨ ਲਈ ਪੈਸਿਆਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਪੈਸਿਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵੀ ਸੰਘਰਸ਼ਸ਼ੀਲ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੀ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਬਣ ਗਈ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਉਹ ਬਦਨਾਮ ਹੋਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਵਿਕਾਊ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਵੀ ਸੰਘਰਸ਼ ਨੂੰ ਢਾਹ ਲਾਉਣ ਲਈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਈ। ਕਿਉਂਕਿ ਅਜਿਹੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਵਰਤ ਕੇ ਸਰਕਾਰ ਸੰਘਰਸ਼ ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸਫਲ ਹੋ ਗਈ ਹੈ।

ਸਿੱਖ ਸੰਘਰਸ਼ ਵਿਚ ਖੜੋਤ ਦੇ ਵੱਡੇ ਕਾਰਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇਕ ਕਾਰਨ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨੀ ਮੀਡੀਆ (ਟੈਲੀਵਿਜ਼ਨ ਰੇਡੀਓ ਤੇ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ) ਦਾ ਖਾਲਿਸਤਾਨੀ ਸੰਘਰਸ਼ ਵਿਰੁੱਧ ਝੂਠਾ, ਬੇਬੁਨਿਆਦ ਤੇ ਗੁਮਰਾਹਕੁੰਨ ਪ੍ਰਚਾਰ ਹੀ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਵੀ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਸਾਧਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਸੰਘਰਸ਼ ਵਿਰੁੱਧ ਝੂਠਾ ਜ਼ਹਿਰ ਉਗਲਦੀ ਰਹੀ ਜਿਸਦਾ ਉੱਤਰ ਦੇਣ ਲਈ

ਸੰਘਰਸ਼ਸ਼ੀਲ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਕੋਲ ਕੋਈ ਸਾਧਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਿਸਦੇ ਫਲਸਰੂਪ ਲੋਕ ਗੁਮਰਾਹ ਹੋ ਗਏ।

ਸੰਘਰਸ਼ਸ਼ੀਲ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਵਿਚ ਦੂਰ ਦੀ ਸੋਚਣ ਦੀ ਘਾਟ ਵੀ ਖੜੋਤ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਕੁਟਲਨੀਤੀ ਦਾ ਠੀਕ ਮੁਲਾਂਕਣ ਨਾ ਕਰ ਸਕੇ। ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਸੰਘਰਸ਼ ਅੰਦਰ ਘੁਸਪੈਠ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਸਰਕਾਰੀ ਏਜੰਟਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਕਾਲੀਆਂ ਕਰਤੂਤਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਵ ਵਿਚ ਨੰਗਾ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸਫਲ ਨਾ ਹੋ ਸਕੇ।

ਜਦੋਂ ਕਿ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ 1982 ਤੋਂ ਹੀ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚਲੇ ਸਮੁੱਚੀ ਮੀਡੀਆ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਚਾਲ ਅਨੁਸਾਰ ਚਲਾਉਣ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਮੀਡੀਆ ਨੂੰ ਵੀ ਕਾਬੂ ਕਰਨ ਦੇ ਯਤਨ ਆਰੰਭ ਦਿੱਤੇ ਸਨ। ਸਿੱਖਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਨਫਰਤ ਨਾਲ ਰਲਗਡ ਗਾਂਧੀਵਾਦੀ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚਲੇ ਵਿਕੇ ਹੋਏ ਸਿੱਖ ਬੁੱਧੀਜੀਵੀਆਂ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪਾਲਤੂ ਬੁੱਧੀਜੀਵੀਆਂ ਤੋਂ 1984 ਦੇ ਘਲੂਘਾਰੇ ਦੀ ਵਕਾਲਤ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਲਿਖਵਾ ਕੇ ਛਪਾਉਣ ਪਿਛੋਂ ਲੱਖਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਵੰਡ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਇਸ ਕੰਮ ਵਿਚ ਦੂਤਘਰਾਂ ਨੇ ਪੂਰੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਈ ਸੀ। ਇਸ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦਾ ਅਸਰ ਵੀ ਹੋਇਆ। ਕੇਵਲ ਸਿੱਖੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਨਾਏ ਹੋਏ ਸਿੱਖ ਹੀ ਇਸ ਪ੍ਰਚਾਰ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਹੋਣੋਂ ਬਚੇ। ਅਜਿਹੇ ਅਣਖੀਲੇ ਸਿੱਖਾਂ ਤੋਂ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ ਕਤਲੇਆਮ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਨਾ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਵੀ ਖਾਲਿਸਤਾਨੀ ਸੰਘਰਸ਼ ਵਿਚ ਕੁਝ ਨਾ ਕੁਝ ਜ਼ਰੂਰ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ ਸੀ।

ਖਾਲਿਸਤਾਨੀ ਸੰਘਰਸ਼ ਵਿਚ ਖੜੋਤ ਆਉਣ ਦਾ ਮੁੱਖ ਕਾਰਨ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦੀ ਹਮਦਰਦੀ ਅਤੇ ਸਮਰਥਨ ਦਾ ਟੁੱਟਣਾ ਹੈ ਜਿਸਦੇ ਕਾਰਨਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਪਿਛੇ ਕੀਤਾ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ।

ਇਹ ਖੜੋਤ ਆਰਜ਼ੀ ਹੈ, ਕਦੋਂ ਟੁੱਟਣੀ ਹੈ, ਇਹ ਤਾਂ ਸਮਾਂ ਹੀ ਦੱਸੇਗਾ ਪਰ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਅਜਾਈਂ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੇ। ਉਹ ਅਕਸਰ ਹੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ, “ਜੇ 4-5 ਲੱਖ ਸ਼ਹਾਦਤਾਂ ਦੇਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਘਰ ਬਣ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸੈਂਦਾ ਮਹਿੰਗਾ ਨਹੀਂ। ਪਰ ਏਨੀਆਂ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਪੈਣੀ, ਕੰਮ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਬਣ ਜਾਵੇਗਾ।”

ਦੂਰ ਅੰਦੇਸ਼ ਤੇ ਰੌਸ਼ਨ ਦਿਮਾਗ ਦਾ ਕਤਲ

24 ਜਨਵਰੀ 1990 ਦੀ ਮਨਹੂਸ ਸਵੇਰ ਨੂੰ ਟੈਲੀਫੋਨ ਦੀ ਘੰਟੀ ਖੜਕੀ, ਰਿਸ਼ੀਵਰ ਉਠਾਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਅੱਗੋਂ ਆਵਾਜ਼ ਆਈ, “ਹਰਮਿੰਦਰ ਸੰਧੂ ਨੂੰ ਗੋਲੀ ਮਾਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਿਵਲ ਹਸਪਤਾਲ ਲੈ ਗਏ ਹਨ। ਓਥੇ ਪਹੁੰਚ ਜਾ।” ਬੋਲਣ ਵਾਲਾ ਕੌਣ ਸੀ, ਨਾ ਮੇਰੇ ਵਿੱਚ ਪੁੱਛਣ ਦੀ ਹਿੰਮਤ ਰਹੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਸ ਨੇ ਦੱਸਣ ਦੀ ਲੋੜ ਸਮਝੀ। ਮੈਂ ਛੇਤੀ ਛੇਤੀ ਪੱਗ ਵਲੋਂਟੀ ਅਤੇ ਜਦ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਵਾਰਡ ਦੇ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਪੁੱਜਾ ਤਾਂ ਹਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਤੇ ਮੌਤ ਦੀ ਜੰਗ ਲੜ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਡਾਕਟਰ ਉਸ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਵਾਹ ਲਾ ਰਹੇ ਸਨ ਪਰ ਗੋਲੀਆਂ ਸਿਰ ਵਿੱਚ ਵੱਜੀਆਂ ਸਨ। ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਖਲੋਤਿਆਂ ਹੀ ਉਸਦੇ ਪ੍ਰਾਣ ਪੱਖਰੂ ਹੋ ਗਏ।

ਮੇਰਾ ਮਨ ਬਹੁਤ ਦੁਖੀ ਹੋਇਆ। ਘਰ ਪਰਤਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਮਾਰਕਿਟ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਦਫ਼ਤਰ ਜਾ ਬੈਠਾ। ਅਜੇ ਬੈਠਿਆ ਹੀ ਸਾਂ ਕਿ ਟੈਲੀਫੋਨ ਦੀ ਘੰਟੀ ਖੜਕੀ, ਰਿਸ਼ੀਵਰ ਚੁੱਕਦਿਆਂ ਹੀ ਅੱਗੋਂ ਆਵਾਜ਼ ਆਈ, “ਕੌਣ ? ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬੋਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਸੁਰਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਕਨੇਡਾ ਤੋਂ ਬੋਲਦਾ ਹਾਂ, ਤੇਰਾ ਯਾਰ ਸੰਧੂ ਮਰਿਆ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ ?” ਮੈਂ ਕਿਹਾ, “ਤੁਹਾਡੀ ਇੱਛਾ ਪੂਰੀ ਹੋ ਗਈ।” ਏਨਾ ਕਹਿ ਕੇ ਮੈਂ ਰਿਸ਼ੀਵਰ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ। ਬੜੇ ਟੁੱਟੇ ਹੋਏ ਮਨ ਨਾਲ ਘਰ ਗਿਆ, ਕੱਪੜੇ ਬਦਲੇ ਅਤੇ ਫਿਰ ਰਾਣੀ ਕੇ ਬਾਗ਼ ਸੰਧੂ ਦੇ ਘਰ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ। ਉਸ ਦਾ ਮ੍ਰਿਤਕ ਸਰੀਰ ਵੀ ਘਰ ਪਹੁੰਚ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਸਸਕਾਰ ਲਈ 11 ਵਜੇ ਮਾਤਮੀ ਯਾਤਰਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ ਅਤੇ ਕੌਮ ਦੇ ਸੁਨਹਿਰੀ ਭਵਿੱਖ ਦੀ ਕਾਮਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਅਗਨੀ ਦੀ ਭੇਟ ਕਰਕੇ ਪਰਤ ਆਏ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਵਾਪਸ ਘਰ ਆ ਕੇ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਸਵੇਰੇ 6 ਵਜੇ ਹੀ ਦੋ ਨੌਜਵਾਨ ਆਏ ਸਨ ਅਤੇ ਸੰਧੂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ, ਜਿਸ ਦੀ ਅਜੇ ਚਾਰ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਦੂਜੀ ਸ਼ਾਦੀ ਹੋਈ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਅਜੇ ਉੱਪਰਲੇ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਸੁੱਤਾ ਪਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਮਾਤਾ ਨੇ ਜਾ ਕੇ ਕਿਹਾ, “ਦੋ ਨੌਜਵਾਨ ਤੈਨੂੰ ਮਿਲਣ ਆਏ ਹਨ।” ਸੰਧੂ ਉੱਠਿਆ, ਸਿਰ 'ਤੇ ਪਟਕਾ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਅਤੇ ਪਜਾਮੇ ਦੇ ਨੇੜੇ ਵਿੱਚ ਪਸਤੌਲ ਅੜਾ ਕੇ ਹੇਠਾਂ ਉੱਤਰ ਆਇਆ। ਮਿਲਣ ਆਏ ਦੋ ਨੌਜਵਾਨ ਡਰਾਇੰਗ ਰੂਮ ਵਿੱਚ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਸੰਧੂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਉਸ ਦੀ ਮਾਤਾ ਚਾਹ ਦੇ ਤਿੰਨ ਕੱਪ ਲੈ ਆਈ। ਸੰਧੂ ਫਤਹਿ ਬੁਲਾ ਕੇ ਬੈਠ ਗਿਆ। ਘਰਦਿਆਂ ਨੇ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਹ ਨੌਜਵਾਨ ਸੰਧੂ ਦੀ ਜਾਣ ਪਹਿਚਾਣ ਵਾਲੇ ਹੋਣਗੇ।

ਪਰ ਦੋ ਮਿੰਟ ਪਿੱਛੋਂ ਗੋਲੀਆਂ ਦੀ ਤਾੜ-ਤਾੜ ਕਰਨ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਆਈ। ਚਾਹ ਦਾ ਕੱਪ ਫਰਸ਼ 'ਤੇ ਡੁੱਲ੍ਹਾ ਪਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਨੌਜਵਾਨ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਕਰਕੇ ਬਾਹਰ

ਮੋਟਰ ਸਾਇਕਲ 'ਤੇ ਉਡੀਕ ਰਹੇ ਤੀਜੇ ਨੌਜਵਾਨ ਪਿੱਛੇ ਬੈਠ ਕੇ ਫ਼ਰਾਰ ਹੋ ਗਏ। ਇਉਂ ਜਾਪਦਾ ਸੀ ਕਿ ਸੰਧੂ ਦਾ ਚਾਹ ਦਾ ਘੁੱਟ ਭਰਨ ਲਈ ਜਿਉਂ ਹੀ ਧਿਆਨ ਲਾਂਭੇ ਹੋਇਆ, ਕੋਲ ਹੀ ਬੈਠੇ ਨੌਜਵਾਨ ਨੇ ਆਪਣੀ ਬੁੱਕਲ ਵਿੱਚੋਂ ਮਾਊਜ਼ਰ ਕੱਢ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਸਿਰ ਵਿੱਚ ਗੋਲੀਆਂ ਮਾਰੀਆਂ।

ਅਜੇ ਦੋ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਉਸਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ਕਿ 26 ਜਨਵਰੀ ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਦੀਵਾਨ ਹਾਲ ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਰੱਖੇ ਹੋਏ ਸਮਾਗਮ ਦੌਰਾਨ ਉਹ ਖ਼ਾਲਸਾ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ ਤਾਂਕਿ ਪਿੰਡ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਜੱਥੇਬੰਦ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ।

ਫ਼ੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦਾ ਇੱਕ ਸੀਨੀਅਰ ਆਗੂ ਸ. ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਕਾਹਲੌਂ 22 ਜਨਵਰੀ ਨੂੰ ਹੀ ਮੇਰੇ ਦਫ਼ਤਰ ਆਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਸੰਧੂ ਮੇਰੇ ਤਾਂ ਆਖੇ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ। ਤੁਸੀਂ ਜਾ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਸਮਝਾਓ, ਕਿਉਂਕਿ ਕੁਝ ਖਾੜਕੂ ਉਸਦੇ ਪਿੱਛੇ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਬੀਤੀ ਰਾਤ ਜਦੋਂ ਸੰਧੂ ਪਟਿਆਲੇ ਤੋਂ ਆਇਆ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਪਿੱਛਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਪਰ ਖਾੜਕੂਆਂ ਦਾ ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਦਾਅ ਨਹੀਂ ਲੱਗਾ ਅਤੇ ਸੰਧੂ ਬਚ ਕੇ ਘਰ ਪੁੱਜ ਗਿਆ। ਉਸ 'ਤੇ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਵੀ ਮਾਰੂ ਹਮਲਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਸਨੂੰ ਬਚਾਓ ਜੇ ਬਚ ਸਕਦਾ ਹੈ।” ਮੈਂ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਹੀ ਟੈਲੀਫ਼ੋਨ 'ਤੇ ਸੰਧੂ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ, “ਉਇ! ਤੂੰ ਕੀ ਪੂਛ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲਾਈ ਫਿਰਦਾ ਹੈਂ। ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਹੈ, ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕੰਮ ਹੈ।” ਸੰਧੂ ਦਾ ਉੱਤਰ ਸੀ, “ਹੁਣੇ ਆ ਜਾਓ।” ਮੈਂ ਕਿਹਾ, “ਵਿਹਲਾ ਹੈਂ ਤਾਂ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ।” ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ, “ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਫਿਕਰ ਨਾ ਕਰੋ, ਜਦ ਆਉਗੇ, ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਉਠ ਪਵਾਂਗਾ। ਜਿਥੇ ਚਾਹੋਗੇ ਓਥੇ ਚਲੇ ਚੱਲਾਂਗੇ।”

ਮੈਂ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਹੀ ਮੋਟਰ ਸਾਇਕਲ 'ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ। ਅੱਗੇ ਸੰਧੂ ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਆਏ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਟੈਲੀਫ਼ੋਨ ਘੁਮਾਈ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਉਹ ਉੱਠ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਭਾਪਾ ਜੀ, ਤੁਸੀਂ ਇਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣੋ। ਮੈਂ ਭਾਅ ਜੀ ਨਾਲ ਕੋਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਉਹ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਆਇਆ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਚਲੋ, ਪੱਪੂ (ਜਤਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕਾਹਲੌਂ) ਦੇ ਘਰ ਚਲਦੇ ਹਾਂ। ਨਾਲੇ ਚਾਹ ਦਾ ਕੱਪ ਪੀਵਾਂਗੇ ਤੇ ਗੱਲ ਵੀ ਕਰ ਲਵਾਂਗੇ।”

ਪੱਪੂ ਦਾ ਘਰ ਨੇੜੇ ਹੀ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਦੋਵੇਂ ਓਥੇ ਚਲੇ ਗਏ। ਸੰਧੂ ਨੇ ਪੱਪੂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਦੋ ਕੱਪ ਚਾਹ ਭੇਜ ਦੇਵੀਂ, ਅਸੀਂ ਇਕੱਲਿਆਂ ਕੋਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਡਰਾਇੰਗ ਰੂਮ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਬੈਠਣਾ, ਅੰਦਰ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਬੈਠਦੇ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਬੈਠਦਿਆਂ ਹੀ ਕਿਹਾ, “ਸੰਧੂ, ਤੂੰ ਕਿਸੇ ਦੇ ਆਖੇ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ। ਤੇਰੀ ਜਾਨ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਖਤਰਾ ਹੈ, ਮੌਤ ਤੇਰਾ ਪਿੱਛਾ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ।” ਸੰਧੂ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, ਭਾਅ ਜੀ, ਮੇਰੀ ਕੀ ਗ਼ਲਤੀ ਹੈ? ਜੇ ਕੋਈ ਹੈ ਤਾਂ ਏਨੀ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਵੇਲੇ ਸੰਤਾਂ ਨਾਲ਼ ਸ਼ਹੀਦ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਿਆ। ਉਹਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਮਿੱਥੇ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਤੋਂ ਪਿੱਛੇ ਨਹੀਂ ਹਟਾਂਗਾ। ਖ਼ਾਲਸਾ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੇ ਐਲਾਨ ਪਿੱਛੋਂ ਰੂਪੋਸ਼ ਹੋ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਲੱਭਾਂਗਾ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਸਿਰ 'ਤੇ ਕਫ਼ਨ ਬੰਨ੍ਹੀ ਫਿਰਦਾ ਹਾਂ ਪਰ ਇਹ ਦੱਸੋ, ਖਾੜਕੂ ਮੈਨੂੰ ਮਾਰਨਾ ਕਿਉਂ

ਚਾਹੁੰਦੇ ਨੇ ? ਮੈਂ ਕਿਹਾ, “ਸੰਧੂ, ਤੇਰੀ ਇਹ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਤੇ ਸੰਕਲਪ ਹੈ ਜੋ ਖਾੜਕੂਆਂ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ ਅਤੇ ਉਹ ਤੈਨੂੰ ਕੰਮ ਕਰਨ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ।” ਸੰਧੂ ਨੇ ਪੱਪੂ ਨੂੰ ਆਵਾਜ਼ ਮਾਰੀ। ਜਦ ਉਹ ਆਇਆ ਤਾਂ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਆਪਣਾ ਰੀਵਾਲਵਰ ਲਿਆ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਦੇ ਦੇ।” ਉਹ ਰੀਵਾਲਵਰ ਲੈ ਆਇਆ ਜੋ ਸੰਧੂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਡੱਬ ਵਿੱਚ ਅੜਾ ਲਿਆ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਘਰ ਪਰਤ ਗਿਆ ਅਤੇ ਮੈਂ ਵਾਪਸ ਦਫ਼ਤਰ ਆ ਗਿਆ। ਅਗਲਾ ਦਿਨ ਅਜੇ ਚੜ੍ਹਿਆ ਹੀ ਸੀ ਕਿ ਮਨਹੂਸ ਖ਼ਬਰ ਸੁਣ ਲਈ। ਪੜਤਾਲ ਕਰਨ 'ਤੇ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਸੰਧੂ ਦੇ ਕਤਲ ਲਈ ਉਸ ਦੇ ਜੇਲ੍ਹ ਦੇ ਸਾਥੀ ਹੀ ਜ਼ੰਮੇਵਾਰ ਹਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਜੋਧਪੁਰ ਜੇਲ੍ਹ ਦੌਰਾਨ ਉਹ ਲਾਭ ਸਿੰਘ ਪੰਜਵੜ ਨਾਲ ਲੜ ਪਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਜਾਨਸ਼ੀਨ ਪ੍ਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਪੰਜਵੜ ਨੇ ਹੀ ਮੁੰਡੇ ਸੰਧੂ ਦੇ ਘਰ ਭੇਜੇ ਸਨ ਅਤੇ ਘਰ ਵੀ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਵਿਅਕਤੀ ਦੱਸ ਕੇ ਆਇਆ ਸੀ ਜੋ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਬਾਡੀਗਾਰਡ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸੰਧੂ ਨੂੰ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਦੋ ਸਕੇ ਭਰਾ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਿਤਾ ਅਜੇ ਤਕ ਇਹ ਦਾਅਵੇ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੰਧੂ ਪੁਲਿਸ ਦਾ ਟਾਊਟ ਸੀ ਪਰ ਉਸਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਮੁੰਡਿਆਂ ਨੇ ਕੌਮ ਦਾ ਕਿੰਨਾ ਵੱਡਾ ਨੁਕਸਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਸੰਧੂ ਹੀ ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਸੀ ਜੋ ਸਿੱਖ ਸੰਘਰਸ਼ ਨੂੰ ਨਵਾਂ ਮੋੜ ਦੇ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਪੰਜਵੜ ਨੂੰ ਉਕਸਾਉਣ ਵਾਲੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਲਾਲਚ ਵਸ ਹੋ ਕੇ ਜੇਲ੍ਹ ਤੋਂ ਆਉਂਦੇ ਹੀ ਸਰਕਾਰ ਕੋਲ਼ ਵਿਕ ਗਏ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਜਿਪਸੀਆਂ 'ਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਗਾਰਡ ਮਿਲ ਗਏ ਸਨ। ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਵੀ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੰਧੂ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਸੀ। ਆਪਣੀ ਲੀਡਰੀ ਖ਼ਾਤਰ ਸੰਧੂ ਨੂੰ ਮਰਵਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਅਜੇ ਤਕ ਕੋਈ ਪੁੱਛਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅੱਜ-ਕੱਲ੍ਹ ਕੋਈ ਲਾਭ ਵਾਲਾ ਅਹੁਦਾ ਮਿਲਣ ਦੀ ਆਸ ਲੈ ਕੇ ਸ. ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਦੁੱਬ ਹਿਲਾਉਂਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ।

ਸ. ਹਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਜਦੋਂ ਜੋਧਪੁਰ ਦੀ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚੋਂ ਰਿਹਾ ਹੋ ਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਰਾਜਾਸਾਂਸੀ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ 'ਤੇ ਪੁੱਜਾ ਤਾਂ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਫਿਰ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰ ਕਰਕੇ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਉੱਪਰ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਉਸ ਟੁਕੜੇ 'ਤੇ ਜਬਰੀ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲੈਣ ਸੰਬੰਧੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਕੇਸ ਸੁਣਵਾਈ ਅਧੀਨ ਪਿਆ ਸੀ ਜਿੱਥੇ ਵਿਸਾਖੀ ਕਾਂਡ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਉਹ ਟੁਕੜਾ ਗੋਬਿੰਦਗੜ੍ਹ ਕਿਲ੍ਹੇ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਜਿੱਥੇ ਕਿ ਫ਼ੌਜ ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ ਸੀ।

ਮੈਂ ਜਦ ਸ. ਸੰਧੂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਲਈ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚ ਮੁਲਾਕਾਤ ਕਰਨ ਗਿਆ ਤਾਂ ਸਰਸਰੀ ਗੱਲਬਾਤ ਪਿਛੋਂ ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, ਭਾਅ ਜੀ ! ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਤੋਂ ਇੱਕ ਗੱਲ ਪੁੱਛਣੀ ਹੈ। ਝੂਠ ਨਾ ਬੋਲਿਓ, ਸੱਚ ਸੱਚ ਦਸਣਾ।” ਮੈਂ ਕਿਹਾ, “ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ, ਜਦੋਂ ਮਰਜ਼ੀ ਪੁੱਛ ਲੈਣਾ।” ਇਸ ਮੁਲਾਕਾਤ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਕਈ ਦਿਨ ਲੰਘ ਗਏ। ਇੱਕ ਦਿਨ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਦੋਸਤ ਐਡਵੋਕੇਟ ਸ. ਵਰਿੰਦਰ ਪਾਲ ਸਿੰਘ ਭਾਟੀਆ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਕਚਹਿਰੀ ਵਿੱਚੋਂ ਬਾਹਰ ਆ ਰਿਹਾ ਸਾਂ ਕਿ ਇੱਕ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਮੁੰਡੇ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਆਣ ਰੋਕਿਆ। ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਅੱਕਲ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸੰਧੂ ਸਾਹਿਬ ਬੁਲਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਸਾਮ੍ਹਣੇ

ਪੁਲਿਸ ਵਾਲੀ ਬਸ ਵਿੱਚ ਬੈਠੇ ਹਨ।” ਮੈਂ ਜਾ ਕੇ ਜਦੋਂ ਮਿਲਿਆ ਤਾਂ ਸੰਧੂ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਸ. ਦਲ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਭਾਪਾ ਜੀ। ਤੁਸੀਂ ਜ਼ਰਾ ਬਾਹਰ ਚਲੇ ਜਾਓ, ਮੈਂ ਭਾ ਜੀ ਨਾਲ ਕੋਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਹੈ।”

“ਉਹ ਕਿਹੜੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਗੱਲ ਹੈ ਜੋ ਤੁਸਾਂ ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਚੋਰੀ ਕਰਨੀ ਹੈ।” ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਦਲ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਬੁੜ-ਬੁੜ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਬਸ ਵਿੱਚੋਂ ਉੱਤਰ ਗਿਆ। ਛੋਟਾ ਮੁੰਡਾ ਵੀ ਪਿੱਛੇ ਤੁਰ ਗਿਆ। ਸੰਧੂ ਨੇ ਮਗਰੋਂ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਹ ਮੁੰਡਾ ਉਸ ਦਾ ਭਾਣਜਾ ਹੈ। ਕੁਝ ਚਿਰ ਦੀ ਖਾਮੋਸ਼ੀ ਪਿੱਛੋਂ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਅੱਜ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਤੋਂ ਪੁੱਛਣ ਲੱਗਾ ਹਾਂ, ਉਹ ਗੱਲ। ਮੈਂ ਗੰਭੀਰ ਹੋ ਗਿਆ, ਸੋਚਿਆ, ਉਹ ਕਿਹੜੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਜਿਹੜੀ ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਪੁੱਛਣ ਲੱਗਾ ਹੈ।

ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਪੁੱਛੋ। ਸੰਧੂ ਵੀ ਥੋੜ੍ਹਾ ਗੰਭੀਰ ਹੋ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, ਮੇਰੇ ਭਾਪਾ ਜੀ ਬਾਰੇ ਤੁਹਾਡਾ ਕੀ ਵਿਚਾਰ ਹੈ?” ਉਏ! ਭੈੜਿਆ ਇਹ ਕੀ ਪੁੱਛ ਲਿਆ ਮੇਰੇ ਤੋਂ? ਇਹ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਹੀ ਬਹੁਤ ਔਖਾ ਹੈ।

“ਔਖਾ ਹੈ ਜਾਂ ਸੌਖਾ, ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਇਸਦਾ ਉੱਤਰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਝੂਠ ਨਾ ਬੋਲਿਓ। ਸੱਚ ਦੱਸਣਾ ਜੇ।” ਸੰਧੂ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ।

ਕੁਝ ਚਿਰ ਚੁੱਪ ਰਹਿਣ ਪਿੱਛੋਂ ਮੈਂ ਕਿਹਾ, “ਛੋਟੇ ਵੀਰ ਸੰਧੂ, ਆਪਣੇ ਭਾਪਾ ਜੀ ਨੂੰ ਕਹਿ ਦਿਓ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਜਿੰਨਾ ਵੇਚਣਾ ਸੀ, ਵੇਚ ਲਿਆ। ਹੁਣ ਮੇਰੇ ‘ਤੇ ਰਹਿਮ ਕਰੋ। ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲੋਂ ਨਾ ਕੁਝ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ, ਨਾ ਦਿਆਂਗਾ। ਮੈਨੂੰ ਜਿੰਨਾ ਤੁਸਾਂ ਵੇਚਣਾ ਸੀ ਵੇਚ ਲਿਆ।” ਇਹ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਸੰਧੂ ਨੇ ਘੁੱਟ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਜੱਫੀ ਪਾ ਲਈ। ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, ਬਸ ਭਾ ਜੀ ਬਸ, ਇਹੋ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਮੂੰਹੋਂ ਸੁਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਕੁਝ ਚਿਰ ਹੋਰ ਏਧਰ ਉਧਰ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਉਪਰੰਤ ਮੈਂ ਬੱਸ ਵਿੱਚੋਂ ਉਤਰ ਆਇਆ ਅਤੇ ਪੁਲਿਸ ਬੱਸ ਸੰਧੂ ਨੂੰ ਜੇਲ੍ਹ ਛੱਡਣ ਲਈ ਲੈ ਤੁਰੀ।

ਇਸ ਗੱਲਬਾਤ ਤੋਂ ਕੁਝ ਦਿਨ ਪਿੱਛੋਂ ਹੀ ਸ. ਹਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਜੇਲ੍ਹ ਤੋਂ ਰਿਹਾ ਹੋ ਕੇ ਘਰ ਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਮੈਂ ਮਿਲਣ ਚਲਿਆ ਗਿਆ ਪਰ ਸ. ਦਲ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਮੈਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾ ਮਿਲਿਆ, ਜਿਵੇਂ ਮਿਲਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਹਰਮਿੰਦਰ ਨੂੰ ਜਦ ਇਸਦਾ ਕਾਰਨ ਪੁੱਛਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਘਰ ਆਉਂਦਿਆਂ ਮੈਂ ਉਹੋ ਕੁਝ ਭਾਪਾ ਜੀ ਨੂੰ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ। ਇਉਂ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹੋਣ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਮੇਰੇ ਜੋਧਪੁਰ ਰਹਿਣ ਦੇ ਪਿੱਛੋਂ ਦੀ ਸਾਰੀ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।”

ਸੰਧੂ ਨੇ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚੋਂ ਬਾਹਰ ਆਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਸਿਆਸੀ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਤੇਜ਼ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਸਨ ਤਾਂਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ ਦਰਸਾ ਸਕੇ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਫਿਰ ਜੱਥੇਬੰਦ ਕਰਕੇ ਕੌਮ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨਵਾਂ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਜਿਸ ਦਾ ਮੁਖ ਕਾਰਨ ਸਰਬੱਤ ਖ਼ਾਲਸਾ ਪਿੱਛੋਂ ਖ਼ਾਲਿਸਤਾਨ ਲਈ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਵਿੱਚ ਉਭਾਰ ਆਇਆ ਘਟਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਦਿਨੋ ਦਿਨ ਪੁਲਿਸ ਦਾ ਜ਼ਬਰ ਵਧਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਪੁਲਿਸ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਅਤਿਵਾਦੀ ਕਹਿ ਕੇ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰ

ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਸੰਧੂ ਇਸ ਜ਼ੁਲਮ ਨੂੰ ਠੱਲ੍ਹ ਪਾਉਣ ਲਈ ਫ਼ੈਡਰੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਫਿਰ ਪੈਰਾਂ ਸਿਰ ਖੜਾ ਕਰਕੇ ਪਿੰਡ ਪੱਧਰ ਤਕ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਜੱਥੇਬੰਦ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ।

ਸ. ਸੰਧੂ ਨੇ ਜੋਧਪੁਰ ਦੀ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚ ਨਜ਼ਰਬੰਦ ਹੋਣ ਸਮੇਂ ਉਸ ਦੇ ਪਿਤਾ ਸ. ਦਲ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸੰਧੂ ਦੀ ਦਿੱਲੀ ਵਿੱਚ ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਗੱਲ ਚੱਲ ਰਹੀ ਹੈ, ਉਹ ਤੈਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੇ ਮਿਲਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਦਿੱਲੀ ਚਲ। ਸੰਧੂ ਤੇ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਤੀਸ ਹਜ਼ਾਰੀ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਅਹਾਤੇ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ, ਠੀਕ ਹੈ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਅਸੀਂ ਦੋਵੇਂ ਦਿੱਲੀ ਪਹੁੰਚ ਗਏ।

ਜਦ ਤੀਸ ਹਜ਼ਾਰੀ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਅਹਾਤੇ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਭਾਈ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ “ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਕੁਝ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ, ਸੰਧੂ ਹੀ ਸਰਕਾਰੀ ਧਿਰ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਗੱਲਬਾਤ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਰਾਜਪਾਲ ਸ੍ਰੀ ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ ਹੀ ਮੁੱਖ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਸ. ਸੰਧੂ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਗੱਲਬਾਤ ਅੰਤਿਮ ਦੌਰ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਅਨੰਦਪੁਰ ਦੇ ਮਤੇ ਤੋਂ ਘੱਟ ਕੋਈ ਗੱਲ ਮੰਨਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹਾਂ, ਪਰ ਮਤੇ ਨੂੰ ਇੰਨੇ ਬਿੰਨ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਰਕਾਰ ਸਾਥੋਂ ਅਮਨ ਦੀ ਗਰੰਟੀ ਮੰਗਦੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦਿਆਂ ਅਸੀਂ ਇਹ ਗਰੰਟੀ ਕਿਵੇਂ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਾਂ? ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਨੂੰ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢੋ, ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ ਹਾਲਾਤ ਦਾ ਜਾਇਜ਼ਾ ਲਵਾਂਗੇ ਫਿਰ ਕੋਈ ਗਰੰਟੀ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਸਰਕਾਰੀ ਧਿਰ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਸਹਿਮਤ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਕੱਲ੍ਹ ਸਾਨੂੰ ਵਾਪਸ ਜੋਧਪੁਰ ਜੇਲ੍ਹ ਭੇਜਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਅਗਲੇ ਗੇੜ ਦੀ ਗੱਲਬਾਤ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਫ਼ੈਸਲਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਧਿਰ ਸਮਝੌਤੇ ਦੇ ਨੇੜੇ ਤੇੜੇ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਹਾਂ।

ਜਦੋਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਰਾਜਪਾਲ ਸ੍ਰੀ ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਮੰਤਰੀ ਸ. ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਦੱਸ ਦਿੱਤੀ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣੀ ਅਤੇ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਸਰਗਰਮ ਹੋ ਗਿਆ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਨੂੰ ਇਹ ਖ਼ਤਰਾ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਸਿੱਖ ਸਟੂਡੈਂਟਸ ਫ਼ੈਡਰੇਸ਼ਨ ਨਾਲ ਸਮਝੌਤਾ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੀ ਹੋਂਦ ਖ਼ਤਰੇ ਵਿੱਚ ਪੈ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਨੇ ਸ. ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਰਨਾਲਾ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਨੂੰ ਭਰੋਸਾ ਦੁਆ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਜੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਅਕਾਲੀਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਭਰੋਸਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਬਣਨ ਦੇ ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਕੋਈ ਰੋੜਾ ਨਹੀਂ ਅਟਕਾਏਗੀ ਅਤੇ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਕਰਾਉਣ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਪਾਰਟੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸੰਤ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਨੂੰ ਸਮਝੌਤੇ ਲਈ ਮਨਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਫ਼ੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਆਗੂਆਂ ਦਾ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਲੋਕ-ਆਧਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਸ. ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸ. ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਰਨਾਲੇ ਵੱਲੋਂ ਦੁਆਏ ਭਰੋਸੇ ਕਾਰਨ

ਸ. ਹਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਅਤੇ ਭਾਈ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਨੇਪਰੇ ਚੜ੍ਹ ਰਹੀ ਗੱਲਬਾਤ ਟੁੱਟ ਗਈ। ਕਿਉਂਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਅਕਾਲੀਆਂ ਦੀ ਔਕਾਤ ਦਾ ਪਤਾ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਫ਼ੈਡਰੇਸ਼ਨ ਅਨੰਦਪੁਰ ਦੇ ਮਤੇ ਤੋਂ ਪਿੱਛੇ ਹਟਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਸ. ਹਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਨੇ ਤਕਰੀਬਨ ਛੇ ਸਾਲ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਉਪਰੰਤ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਵਿਚਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਉਸਦੇ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਨੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਦੂਜੀ ਵੇਰ ਵਿਆਹ ਦੇ ਬੰਧਨ ਵਿੱਚ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿੱਤਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਦੀ ਪਤਨੀ ਬੀਬੀ ਪਰਮਜੀਤ ਕੌਰ ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਦੌਰਾਨ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਪਰ ਦੂਜੇ ਵਿਆਹ ਦਾ ਬੰਧਨ ਵੀ ਉਸਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹ ਨਾ ਸਕਿਆ। ਵਿਆਹ ਤੋਂ ਕੁਝ ਦਿਨ ਪਿਛੋਂ ਹੀ ਉਹ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਮੇਰੇ ਦਫ਼ਤਰ ਵਿੱਚ ਆਇਆ ਤੇ ਮੱਥੇ 'ਤੇ ਹੱਥ ਮਾਰ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ “ਭਾਅ ਜੀ, ਭਾਈ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਤਾਂ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਬਹਿ ਗਿਆ ਹੈ। ਦੱਸੋ ਮੈਂ ਕੀ ਕਰਾਂ?” ਮੈਂ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਕੇ ਪੁੱਛਿਆ, “ਕਿਵੇਂ?” ਸੰਧੂ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਰਿਹਾਈ ਤੋਂ ਕੁਝ ਦਿਨ ਪਿਛੋਂ ਮੈਨੂੰ ‘ਝੰਡ ਵਾਲੇ’ ਬੁਲਾਇਆ ਸੀ। ਰਾਤ ਨੂੰ ਰੋਟੀ ਖਾਣ ਪਿਛੋਂ ਭਾਈ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਪਰਿਵਾਰ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਆਣ ਬੈਠਾ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ, “ਕੀ ਗੱਲ ਹੈ? ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਇਹ ਦੱਸੋ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਸੱਦਿਆ ਕਿਉਂ ਹੈ?” ਭਾਈ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬੋਲਿਆ “ਸੰਧੂ, ਆਪਾਂ ਬਹੁਤ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਕੇ ਵੇਖ ਲਿਆ ਹੈ ਪਰ ਹੱਥ-ਪੱਲੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਪਿਆ। ਮੇਰੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਇੱਛਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਹੁਣ ਆਰਾਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਲਾਹ ਕਰਨ ਲਈ ਹੀ ਤੈਨੂੰ ਇਥੇ ਬੁਲਾਇਆ ਹੈ।” ਮੈਂ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਕੇ ਕਿਹਾ, “ਦੱਸੋ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ!” ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਚਾਚਾ ਦੀਦਾਰ ਸਿੰਘ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਦੇਖ ਬੇਟਾ ਸੰਧੂ, ਸਾਨੂੰ ਤਾਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਬਣਾ ਲਈਏ। ਤੂੰ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਬਣ ਜਾਵੀਂ, ਸੂਝਵਾਨ ਹੈਂ।”

ਏਨੀ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਫਿਰ ਹਰਮਿੰਦਰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਭਾਅ ਜੀ, ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਮੇਰੀ ਤਾਂ ਖਾਨਿਉਂ ਹੀ ਗਈ, ਮੈਂ ਬੜੀ ਨਿਮਰਤਾ ਨਾਲ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ, “ਮੈਨੂੰ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਦੀ ਕੁਰਸੀ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦੀ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਗੱਲ ਓਥੋਂ ਅਗੋਂ ਤੋਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਾਂਗਾ, ਜਿਥੇ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਛੱਡ ਗਏ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਗੱਦੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਗਲੇਂ ਗੁਲਾਮੀ ਦੀਆਂ ਜੰਜੀਰਾਂ ਲਾਹੁਣਾ ਸੀ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਲੈ ਲਵੋ। ਜਿਥੇ ਲੋੜ ਸਮਝੋਗੇ, ਮੈਂ ਮਦਦ ਕਰ ਦਿਆਂਗਾ।” ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਮੈਂ ਗੱਲ ਮੁਕਾ ਦਿੱਤੀ। ਪਰ ਰਾਤ ਜਾਗੋ-ਮੀਟੀ ਵਿੱਚ ਹੀ ਲੰਘੀ। ਸਵੇਰੇ ਉੱਠ ਕੇ ਵਾਪਸ ਆ ਗਿਆ। ਭਾਅ ਜੀ! ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਦੱਸੋ ਕਿ ਆਪਾਂ ਕੀ ਕਰੀਏ? ਮੈਂ ਕਿਹਾ, “ਸੰਧੂ, ਕਿਸੇ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਨਾ ਕਰ। ਆਪਣੀ ਚਾਲ ਚਲਿਆ ਚੱਲ। ਭਾਈ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਉਸਦਾ ਪਰਿਵਾਰ ਲਾਲਚੀ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਬੰਦਿਆਂ ਦੀ ਸਦਾ ਤਲਾਸ਼ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।”

ਮੈਨੂੰ ਮਿਲਣ ਤੋਂ ਅਗਲੇ ਹੀ ਦਿਨ ਸੰਧੂ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਤੂਫ਼ਾਨੀ ਦੌਰਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਰਸਤੇ ਦਾ ਕੰਡਾ ਸਮਝਿਆ। ਉਹ ਅਗਲੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦਾ ਐਲਾਨ

ਕਰਨ ਹੀ ਵਾਲਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਸਦਾ ਲਈ ਰਸਤੇ ਵਿੱਚੋਂ ਲਾਂਭੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਸੰਧੂ ਦੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਜਾਣ ਪਿਛੋਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਾਥੀ ਆਪੋ-ਆਪਣਾ ਰਾਹ ਲੱਭਣ ਲੱਭ ਪਏ। ਜਿਹੜੇ ਇਹ ਨਾਹਰੇ ਲਾਉਂਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸੀ ਕਿ “ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸੋਚ ‘ਤੇ ਪਹਿਰਾ ਦੇਵਾਂਗੇ ਠੋਕ ਕੇ।”

“ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਾ ਸੰਤ ਸਿਪਾਹੀ, ਜਿਸਨੇ ਸੁੱਤੀ ਕੌਮ ਜਗਾਈ।”

ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਚਾਵਲਾ ਤਾਂ ਛੇਤੀ ਹੀ ਪਲਾਕੀ ਮਾਰ ਕੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਦੀ ਗੱਡੀ ‘ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ। ਉਸਦੀ ਕਾਬਲੀਅਤ ਨੂੰ ਭਾਂਪਦਿਆਂ ਬਾਦਲ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਸੁਥਾਰਡੀਨੇਟ ਸਰਵਿਸ ਸਿਲੈਕਸ਼ਨ ਬੋਰਡ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਬਣਾ ਕੇ ਰਵੀ ਸਿੰਘ ਦੀ ਗੱਡੀ ਵਿੱਚ ਬਿਠਾ ਦਿੱਤਾ। ਵੇਖੋ-ਵੇਖੀ ਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਹਿਤਾ ਤੇ ਵਿਰਸਾ ਸਿੰਘ ਵਲਟੋਹਾ ਵੀ ਉਸਦੇ ਨਕਸ਼ੇ-ਕਦਮਾਂ ‘ਤੇ ਤੁਰ ਕੇ ਬਾਦਲ ਦੇ ਘਰ ਜਾ ਵੜੇ।

ਕੈਪਟਨ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਬਣਨ ਪਿਛੋਂ ਸਰਵਿਸ ਸਿਲੈਕਸ਼ਨ ਬੋਰਡ ਵੱਲੋਂ ਬੀਤੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਭਰਤੀ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਕਰਵਾਈ ਅਤੇ ਰਿਸ਼ਵਤ ਦੇ ਕਰੋੜਾਂ ਰੁਪਏ ਬਰਾਮਦ ਕਰਕੇ ਰਵੀ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚ ਡੱਕ ਦਿੱਤਾ।

ਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਹਿਤਾ ਤਾਂ ਬਾਦਲ ਦੀਆਂ ਕਈ ਸਾਲ ਜੁੱਤੀਆਂ ਝਾੜਨ ਉਪਰੰਤ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਬਣ ਗਿਆ ਅਤੇ ਵਿਰਸਾ ਸਿੰਘ ਵਲਟੋਹੇ ਨੂੰ ਵੀ ਸਰਵਿਸ ਸਿਲੈਕਸ਼ਨ ਬੋਰਡ ਦੀ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ ਮਿਲ ਗਈ ਸੀ ਤੇ ਕਰੋੜਪਤੀ ਹੋ ਗਿਆ ਪਰ ਵਿਚਾਰਾ ਭਾਈ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਅਜੇ ਤਕ ਬਾਦਲ ਦੇ ਪਿੱਛੇ-ਪਿੱਛੇ ਫਿਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਕਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਬਣਨ ਦੇ ਸੁਪਨੇ ਵੇਖ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਉਂ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਵਿਧਾਇਕ ਬਣਨਾ ਵੀ ਉਸਦੀ ਤਕਦੀਰ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ।

ਹਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ, ਬਹੁਤ ਦੂਰ ਅੰਦੇਸ਼ ਤੇ ਰੋਸ਼ਨ ਦਿਮਾਗ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖ ਕੇ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣਾ ਨਿੱਜੀ ਦੁਭਾਸ਼ੀਆ ਬਣਾ ਲਿਆ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਲਈ ਆਉਂਦਾ ਤਾਂ ਉਹ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਸੰਧੂ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲੈਂਦੇ। ਉਹ ਸੰਤਾਂ ਵੱਲੋਂ ਠੇਠ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਗੱਲ ਦਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿੱਚ ਉਲਥਾ ਕਰਕੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਂਦਾ ਅਤੇ ਉਸ ਵੱਲੋਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਗੱਲ ਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਉਲਥਾ ਕਰਕੇ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਂਦਾ। ਉਸਨੇ ਇਹ ਫਰਜ਼ ਬੜੀ ਸਫਲਤਾ ਨਾਲ ਨਿਭਾਇਆ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਉਹ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਭਰੋਸੇਯੋਗ ਸਾਥੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸੇ ਕਾਰਨ ਸੰਤ ਲੌਗੋਵਾਲ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੇ ਸੰਧੂ ਵਿਰੁੱਧ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ਾਂ ਕਰਨੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਸਨ।

ਮਾਨਾਂਵਾਲਾ ਕਾਂਡ ਉਪਰੰਤ ਇਹ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, “ਸੰਧੂ ਸੀ.ਆਈ.ਡੀ. ਦੇ ਸੰਪਰਕ ਵਿੱਚ ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਤਾਂ ਵੱਲੋਂ ਗੱਡੀ ਭੇਜੇ ਜਾਣ ਦੀ ਸ. ਸੰਧੂ ਨੇ ਹੀ ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਸੂਚਨਾ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਪਰ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਇਸ ਕਾਂਡ ਦੀ ਘੋਖ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਇਸ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਲੱਭ ਲਿਆ ਜੋ ਨਿਹੰਗ ਬਾਬਾ ਨੌਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਹਰੀਆਂ ਵੇਲਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਚੇਲਾ ਸੀ ਅਤੇ ਧਰਮ-ਯੁੱਧ ਮੋਰਚੇ ਦੌਰਾਨ ਹੀ ਸੰਤਾਂ ਨਾਲ ਆ ਰਲਿਆ ਸੀ। ਉਸਨੂੰ

ਉਹੋ ਸਜਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਜਿਸਦੇ ਗੱਦਾਰ ਹੱਕਦਾਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਿਵਾਸ ਦੇ ਪਿਛਵਾੜੇ ਗਟਰ ਵਿੱਚੋਂ ਉਸਦੀ ਲਾਸ਼ ਮਿਲੀ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਸੰਧੂ ਦੇ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਬੰਦ ਹੋ ਗਏ।

ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਉਪਰੰਤ ਵੀ ਸਰਕਾਰੀ ਪ੍ਰਚਾਰ ਸਾਧਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਇਹ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਕੰਪਲੈਕਸ ਵਿੱਚੋਂ ਫੜੇ ਗਏ ਖਾੜਕੂਆਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਵੀ ਸੰਧੂ ਤੋਂ ਕਰਾਈ ਗਈ ਸੀ। ਪਰ ਸੰਧੂ ਆਖਰੀ ਦਿਨ ਤਕ ਸੰਤਾਂ ਵੱਲੋਂ ਮਿੱਥੇ ਨਿਸ਼ਾਨੇ 'ਤੇ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਰਿਹਾ। ਇਹੋ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਤੇ ਸੋਚ ਉਸਦੀ ਮੌਤ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣੀ।

ਸ. ਹਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਵੱਲੋਂ 26 ਜਨਵਰੀ 1990 ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਦੀਵਾਨ ਹਾਲ ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਰੱਖੇ ਸਮਾਗਮ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲੇ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਪਿੰਡ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਖਾਲਸਾ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਉਲੀਕਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਫਿਰ ਤਹਿਸੀਲ ਪੱਧਰ ਤੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਕਮੇਟੀਆਂ ਬਣਾਈਆਂ ਜਾਣੀਆਂ ਸਨ ਤਾਂਕਿ ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਜਥੇਬੰਦ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਪਰ ਜਦ ਉਸਦੇ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਨੇ ਸਮਝ ਲਿਆ ਕਿ ਸੰਧੂ ਵਿਰੁੱਧ ਕੀਤੇ ਗਏ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦਾ ਕੋਈ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਇਸ ਸਮਾਗਮ ਤੋਂ ਦੋ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ 24 ਜਨਵਰੀ 1990 ਨੂੰ ਹੀ ਉਸਨੂੰ ਗੋਲੀਆਂ ਮਾਰ ਕੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ।

ਫੀਤੀਆਂ ਦੇ ਭੁੱਖੇ ਸਿੱਖ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਫਿਟਕਾਰ

ਭਾਈ ਅਰਵਿੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਗੋਲਡੀ ਉਰਫ਼ ਭਾਈ ਮਹਿਤਾਬ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸ਼ਹੀਦੀ ਤੋਂ ਕੁਝ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਲਈ ਚੱਲ ਰਹੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੌਰਾਨ ਸਿੱਖ ਖਾੜਕੂਆਂ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਪੁਲਿਸ ਵਿੱਚ ਚੱਲ ਰਹੇ ਟਕਰਾਅ ਨੂੰ ਭਰਾ-ਮਾਰੂ ਜੰਗ ਦਾ ਨਾਂ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਪੁਲਸੀਆਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਸ਼ਸਤਰਧਾਰੀ ਹੋ ਕੇ ਜੂਝਣ ਵਾਲੇ ਸਿਰਲੱਥ ਯੋਧਿਆਂ ਦੇ ਖੂਨ ਨਾਲ ਹਰ ਸਮੇਂ ਹੱਥ ਰੰਗਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਰਹਿਣ ਦੀ ਥਾਂ, ਸਮੇਂ ਦੇ ਸੱਚ ਨੂੰ ਪਛਾਣੋ।

ਭਾਈ ਅਰਵਿੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਗੋਲਡੀ ਦੀ ਹੱਥ ਲਿਖਤ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਅਪੀਲ ਉਸਨੇ ਕਿਸੇ ਥਾਂ 'ਤੇ ਖਾੜਕੂਆਂ ਦੀ ਹੋਈ ਮੀਟਿੰਗ ਉਪਰੰਤ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਏਲਚੀ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰੈੱਸ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਲਿਖਤ ਨੂੰ ਹੁ-ਬ-ਹੁ ਛਾਪਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ :

ਚਾਰ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਅਣਦੱਸੀ ਥਾਂ 'ਤੇ ਭਾਈ ਮਹਿਤਾਬ ਸਿੰਘ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰੀ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਹੋਈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਭਾਈ ਬਚਿੱਤਰ ਸਿੰਘ ਸਹਿੰਸਰਾ, ਭਾਈ ਸ਼ਾਮ ਸਿੰਘ ਬੱਬਰ, ਭਾਈ ਹਾਕਮ ਸਿੰਘ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰੀ, ਭਾਈ ਲਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮੰਡ, ਭਾਈ ਇੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਖੀਰਾ, ਭਾਈ ਦਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਡੱਲਾ, ਭਾਈ ਅੰਮ੍ਰਿਤਪਾਲ ਸਿੰਘ ਅਨੰਦਪੁਰੀ, ਭਾਈ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਪੱਧਰੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਖਾੜਕੂਆਂ ਨੇ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ। ਇਸ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਭਾਈ ਮਹਿਤਾਬ ਸਿੰਘ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰੀ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦੇ ਸੁਨਹਿਰੀ ਇਤਿਹਾਸ ਅਨੁਸਾਰ ਕੌਮ 'ਤੇ ਮੁਸੀਬਤਾਂ ਦੇ ਪਹਾੜ ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਟੁੱਟਦੇ ਰਹੇ ਪਰ ਅਜੋਕੀ ਖ਼ਾਨਾਜ਼ਰੀ ਵਾਲੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ। ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦੀ ਫ਼ਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤ ਸਰਕਾਰ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਵਿਰੁੱਧ ਦਮਨਕਾਰੀ ਨੀਤੀ ਅਧੀਨ ਨਿੱਤ ਨਵੇਂ ਦਿਨ ਕੌਮ ਦਾ ਘਾਣ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ, ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਫੀਤੀਆਂ ਦੇ ਭੁੱਖੇ ਅਧੌਤੀ ਸਿੱਖ ਪੁਲਿਸ ਅਫਸਰ ਤੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਆਪਣੇ ਭਰਾਵਾਂ ਦਾ ਖੂਨ ਪਾਣੀ ਵਾਂਗ ਵਹਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਕੋਠੀਆਂ, ਕਾਰਾਂ ਦੀ ਐਸ਼ ਕਰਾਉਣ ਖ਼ਾਤਰ ਮਾਂਵਾਂ ਦੇ ਜਵਾਨ ਪੁੱਤ, ਭੈਣਾਂ ਦੇ ਸੋਹਣੇ ਵੀਰ ਖੋਹ ਕੇ ਸੁਹਾਗਣਾਂ ਦੇ ਸੁਹਾਗ ਉਜਾੜ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਮੇਂ ਦੀ ਵੰਗਾਰ ਨਾਲ ਇਸ ਜ਼ੁਲਮ ਦੀ ਤਰੀਕ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਲਈ ਸ਼ਸਤਰਧਾਰੀ ਹੋ ਕੇ ਜੂਝਣ ਵਾਲੇ ਸਿਰਲੱਥ ਯੋਧਿਆਂ ਦੇ ਖੂਨ ਨਾਲ ਹਰ ਸਮੇਂ ਹੱਥ ਰੰਗਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲਿਓ! ਸਮੇਂ ਦੇ ਸੱਚ ਨੂੰ ਪਛਾਣੋ। ਫ਼ਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸਾਡੇ ਪਾਵਨ ਪਵਿੱਤਰ ਅਸਥਾਨ ਸੱਚਖੰਡ ਸ੍ਰੀ

ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਟੈਂਕ-ਤੋਪਾਂ ਨਾਲ ਹਮਲਾ ਕਰਕੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਢਹਿ-ਢੇਰੀ ਕੀਤਾ। ਸਾਡੀਆਂ ਮਾਂਵਾਂ-ਭੈਣਾਂ ਦੀ ਬੇਇੱਜ਼ਤੀ ਕੀਤੀ।

ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਦੁਸ਼ਟੀ ! ਇਸ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਨੂੰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਵੱਲੋਂ ਇੱਕ ਦਿਨ ਇਹ ਬਖ਼ਸ਼ਿਆ ਰਾਜ ਮਿਲਣਾ ਹੀ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਪੁਲਿਸ ਅਫ਼ਸਰੋਂ ! ਆਪਣੇ ਗੌਰਵਮਈ ਇਤਿਹਾਸ 'ਤੇ ਨਿਗਾਹ ਮਾਰੋ। ਯਾਦ ਕਰੋ ਕਿ ਇਸ ਫ਼ਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਦਿੱਲੀ ਦੰਗਿਆਂ ਵਿੱਚ ਆਮ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਮਾਂਵਾਂ, ਭੈਣਾਂ ਤੇ ਬੇਟੀਆਂ ਦੀ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੇਇੱਜ਼ਤੀ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਭਰਾਵਾਂ ਦਾ ਖ਼ੂਨ ਵਹਾਉਂਦੇ ਰਹੋ ਤਾਂ ਇੱਕ ਦਿਨ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਵੀ ਮਾਂਵਾਂ, ਭੈਣਾਂ ਤੇ ਸੁਹਾਗਣਾਂ ਦਾ ਹਸ਼ਰ ਵੀ ਇੰਨਾ ਭੈੜਾ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ, ਕੀ ਕਦੇ ਸੋਚਿਆ ਹੈ ? ਫ਼ੀਤੀਆਂ ਦੀ ਭੁੱਖ ਤਿਆਗ ਦਿਓ, ਇਹ ਧਰਮ-ਯੁੱਧ ਸਾਡਾ ਸਾਂਝਾ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਖਾੜਕੂ ਵੀਰਾਂ ਦੇ ਮੋਢੇ ਨਾਲ ਮੋਢਾ ਜੋੜ ਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਗਲ਼ੇਂ ਗ਼ੁਲਾਮੀ ਲਾਹੁਣ ਲਈ ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਸੰਘਰਸ਼ ਵਿੱਚ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਓ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਤੋਂ ਬੇਮੁੱਖ ਹੋਏ ਅਫ਼ਸਰਾਂ ਨੂੰ ਗੱਡੀ ਚਾੜ੍ਹ ਦਿਓ। ਸਤਵੰਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘ ਵਾਂਗ ਸੁਨਹਿਰੀ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਨਾਂ ਲਿਖਵਾਓ। ਸਿੱਖ ਕਦੀ ਵੀ ਨਾ ਮੁੱਕਣ ਵਾਲੀ ਕੌਮ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਰਾਜ ਖ਼ਾਲਸਾ ਹੀ ਕਰੇਗਾ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਖਾੜਕੂ ਵੀਰਾਂ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਵੀਰ ਆਪਣੇ ਵਿਰਸੇ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਕੇ ਕੁਰਾਹੇ ਪਏ ਹਨ, ਉਹ ਨਸ਼ੀਲੀਆਂ ਵਸਤੂਆਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਹੇਜ਼ ਕਰਕੇ ਸਿੱਧੇ ਰਾਹ 'ਤੇ ਆ ਜਾਣ, ਕਿਉਂਕਿ ਖਾੜਕੂ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਸੰਘਰਸ਼ ਲਈ ਤਿਆਰ-ਬਰ-ਤਿਆਰ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਖਾੜਕੂਆਂ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਗ਼ਲਤ ਹਰਕਤਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਖਾੜਕੂ ਨਾ ਸਮਝਣ। ਉਹ ਖਾੜਕੂ ਕਹਾਉਣ ਦੇ ਯੋਗ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਅੱਜ ਸੱਚੇ ਦਿਲੋਂ ਆਪਣੇ ਪੰਥ ਦੀ ਨੀਤੀ ਸਮਝਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਜੋ ਧੀ-ਭੈਣ, ਮਾਂਵਾਂ, ਸੁਹਾਗਣਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਸਮਝਦਾ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਖਾੜਕੂਆਂ ਨੂੰ ਇੱਕਮੁੱਠ ਹੋ ਕੇ ਚੱਲਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਆਪਸੀ ਦੁਸ਼ਮਣੀ ਤਿਆਗ ਦਿਓ। ਪੰਜਾਬ ਨਿਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੇ ਖਾੜਕੂ ਵੀਰਾਂ ਨੂੰ ਹਰ ਪੱਖੋਂ ਮਦਦ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਹੌਸਲੇ ਹੋਰ ਵੀ ਬੁਲੰਦ ਹੋ ਸਕਣ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਮਿਥੇ ਨਿਸ਼ਾਨੇ 'ਤੇ ਪੁੱਜ ਸਕਣ।

ਇਸ ਮੀਟਿੰਗ ਦੇ ਅਖ਼ੀਰ 'ਤੇ ਪਿਛਲੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਏ ਭਾਈ ਚਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਦਲੀ, ਭਾਈ ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਮੰਡ, ਭਾਈ ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸਖੀਰਾ, ਭਾਈ ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਬਲਗੱਟ, ਭਾਈ ਦਿਲਾਵਰ ਸਿੰਘ ਉਰਫ਼ ਸ਼ਰਮਾ ਸੁਲਤਾਨਵਿੰਡ, ਭਾਈ ਪਵਿੱਤਰ ਸਿੰਘ ਗੁਰੀਲਾ (ਸਠਿਆਲਾ), ਭਾਈ ਹਰਵਿੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਲਾਲੀ, ਭਾਈ ਮਨਦੀਪ ਸਿੰਘ ਰਾਜਨ, ਭਾਈ ਹਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਕਾਲੀਆ, ਭਾਈ ਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਛਿੰਦੂ ਮਾਂਗਾ ਸਰਾਏ, ਭਾਈ ਕਾਬਲ ਸਿੰਘ ਫ਼ੌਜੀ, ਭਾਈ ਦਲੇਰ ਸਿੰਘ ਦਲੇਰ (ਯੂ.ਪੀ.), ਭਾਈ ਹਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬੁਤਾਲਾ, ਭਾਈ ਹਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਫ਼ੌਜੀ ਦਬੁਰਜੀ ਨੂੰ ਚੌਪਈ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਾਠ ਕਰਕੇ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀਆਂ ਭੇਟ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ।

ਗੋਲਡੀ ਵੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਕਾਫਲੇ ਵਿੱਚ ਜਾ ਰਲਿਆ

“ਨਿੱਕੀਆਂ ਜਿੰਦਾਂ ਵੱਡੇ ਸਾਕੇ, ਸਰਬੰਸ ਦਾਨੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਪਾ ਕੇ ਤੋਰੀ ਪ੍ਰਪਰਾ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਤੋਰਦਿਆਂ ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਉਪਰ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀਆਂ ਫ਼ੌਜਾਂ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੇ ਹਮਲੇ ਸਮੇਂ ਅਤੇ ਇਸ ਉਪਰੰਤ ਖ਼ਾਲਿਸਤਾਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਚੱਲੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੌਰਾਨ ਛੋਟੀ-ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਦੇ ਸਿੱਖ ਬੱਚਿਆਂ ਨੇ ਵੀ ਅੱਗੇ ਹੋ ਕੇ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀਆਂ ਅਤੇ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਦੇ ਜੱਥੇਦਾਰ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਵਿਖਾਏ ਰਾਹ ਦੇ ਪਾਂਧੀ ਬਣ ਗਏ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਭਾਈ ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬੰਬੇ ਵਾਲਾ, ਭਾਈ ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦਹੇੜੂ, ਭਾਈ ਤਰਲੋਕ ਸਿੰਘ ਦਹੇੜੂ (ਸ਼ਹੀਦ ਭਾਈ ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਦਹੇੜੂ ਬੇਟੇ) ਭਾਈ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਮਨਾਵਾਂ, ਭਾਈ ਬਲਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਚੌਂਕੀਮਾਨ, ਭਾਈ ਗੁਰਭੋਜ ਸਿੰਘ ਗੁੰਮਟਾਲਾ, ਭਾਈ ਜਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਨਾਵਾਂ, ਭਾਈ ਬਖਸ਼ੀਸ਼ ਸਿੰਘ ਮਾਲੂਵਾਲ, ਭਾਈ ਚਮਕੌਰ ਸਿੰਘ ਚੰਦ ਨਵਾਂ (ਮੋਗਾ), ਭਾਈ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਸਾਂਘਣਾ, ਭਾਈ ਬਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਭੂਰੇ ਕੋਨੇ, ਭਾਈ ਕੁਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਬੰਡਾਲਾ, ਭਾਈ ਬਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਚਮਿਆਰੀ, ਭਾਈ ਰੇਸ਼ਮ ਸਿੰਘ ਚੱਬਾ ਕਲਾਂ, ਭਾਈ ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਚਹੇੜੂ ਅਤੇ ਭਾਈ ਗੁਰਭੋਜ ਸਿੰਘ ਠੱਠੀ ਖਾਰਾ ਵਰਗੇ ਹੋਰ ਅਨੇਕ ਛੋਟੇ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਲਏ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਅਜਿਹੇ ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਦੇ ਸਿੰਘਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸਾਡਾ ਬੇਟਾ ਭਾਈ ਅਰਵਿੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ (ਗੋਲਡੀ) ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ ਜੋ 12 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਹੀ ਗੁਰੂ ਵਾਲਾ ਬਣ ਕੇ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਦੇ ਜੱਥੇਦਾਰ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਲਈ ਅਪਨਾਏ ਰਸਤੇ ਦਾ ਪਾਂਧੀ ਬਣ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ 10 ਜੂਨ 1992 ਨੂੰ ਰਣਤੱਤੇ ਵਿੱਚ ਜੂਝਦਿਆਂ ਉਹਨਾਂ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾ ਰਲਿਆ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਗਲੋਂ ਗ਼ੁਲਾਮੀ ਲਾਹੁਣ ਲਈ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਦੀ ਝੜੀ ਲਾ ਦਿੱਤੀ ਸੀ।

ਗੋਲਡੀ ਵੀ ਵਿਸਾਖੀ 1978 ਦੇ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਕਾਂਡ ਉਪਰੰਤ ਅਤੇ ਧਰਮ ਯੁੱਧ ਮੋਰਚੇ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਪਿਛੋਂ ਆਪਣੀ ਮਾਤਾ ਕਸ਼ਮੀਰ ਕੌਰ ਦੇ ਨਾਲ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਭਾਸ਼ਣ ਸੁਣਨ ਲਈ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਜਦੋਂ ਕਿ ਸੰਤ ਜੀ ਨੇ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਸਮੂਹ ਵਿਖੇ ਨਾਨਕ ਨਿਵਾਸ ਵਿੱਚ ਆ ਡੇਰਾ ਲਾਇਆ ਸੀ। 1984 ਦੇ ਘਲੂਘਾਰੇ ਨੇ ਵੀ ਉਸ ਦੇ ਮਨ 'ਤੇ ਗਹਿਰਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਇਆ ਅਤੇ ਉਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣ ਲਈ ਜ਼ਿੰਦ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਰਹਿਤ ਨਾ ਰਹਿ ਸਕਣ ਦਾ ਕਹਿ ਕੇ ਰੋਕਣ 'ਤੇ ਵੀ ਉਹ ਨਾ ਰੁਕਿਆ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਜੱਥੇਦਾਰ ਭਾਈ ਗੁਰਦੇਵ

ਸਿੰਘ ਕਾਉਂਕੇ ਦੇ ਵੇਲੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਾਨ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ। ਉਹ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਪੱਕ ਰਹਿਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਪੜ੍ਹਾਈ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਸਿੱਖ ਸਟੂਡੈਂਟਸ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਵੀ ਬਣ ਗਿਆ ਅਤੇ ਪੰਥਕ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਕਤਲ ਪਿਛੋਂ ਦਿੱਲੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਹੋਏ ਕਤਲੇਆਮ ਦਾ ਵੀ ਡੂੰਘਾ ਅਸਰ ਉਸ ਦੇ ਮਨ 'ਤੇ ਪਿਆ। ਉਸ ਹੋਰ ਤਾਂ ਕੀ ਕਰਨਾ ਸੀ, ਗੁੱਸੇ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਬੂਹਿਆਂ 'ਤੇ ਹੀ ਇਹ ਲਿਖ ਆਉਂਦਾ, “ਸਿੱਖ ਅਜੇ ਮੁੱਕੇ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਕਤਲੇਆਮ ਦਾ ਬਦਲਾ ਜ਼ਰੂਰ ਲੈਣਗੇ”।

ਜਦੋਂ ਗੋਲਡੀ ਨੇ ਅਠਵੀਂ ਦੇ ਪੇਪਰ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਤਾਂ ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਸੁੱਖਾ ਸਿੰਘ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਦੇ ਆਪਣੇ ਹਮਜ਼ਮਾਤੀ ਮੁੰਡੇ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਾ ਟਾਈਗਰ ਫੋਰਸ ਦੇ ਡਿਪਟੀ ਚੀਫ਼ ਭਾਈ ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੰਘਾ ਨੂੰ ਜਾ ਮਿਲਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਹਥਿਆਰਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ। ਉਸਨੇ ਅੱਗੋਂ ਕਿਹਾ, “ਤੂੰ ਅਜੇ ਛੋਟਾ ਹੈਂ। “ਵਾਪਸੀ 'ਤੇ ਗੋਲਡੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਇੱਕ ਚਿੱਠੀ ਭੇਜੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਤਾਂ ਆਪ ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਦੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਨੂੰ ਜੰਗ ਲਈ ਤੋਰਿਆ ਸੀ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਉਮਰ ਦੀਆਂ ਹੱਦਾਂ ਮਿਥਣ ਦਾ ਕੀ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ।

ਸੁਲਤਾਨਵਿੰਡ ਪਿੰਡ ਦੇ ਸਰਗਰਮ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਗੋਲਡੀ ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਹਦਾਇਤਾਂ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਇੱਕ ਬੰਦਾ ਗ਼ਲਤ ਮਾਰਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ 100 ਬੰਦਾ ਟੁੱਟਦਾ ਹੈ। ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਾਥ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਵੀ ਸੰਘਰਸ਼ ਸਫਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਹਿਮਾਇਤ ਤਾਂ ਰੱਬ ਵਰਗਾ ਆਸਰਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਮਾਰਨ ਲੱਗਿਆਂ ਆਈ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਦੀ ਪਹਿਲਾਂ ਪੂਰੀ ਛਾਣਬੀਨ ਕਰ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਦਿਨਾਂ ਦੌਰਾਨ ਹੀ ਗਿਲਵਾਲੀ ਪਿੰਡ ਦੇ ਇੱਕ ਖਾੜਕੂ ਭਾਈ ਦਿਲਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਸ਼ੇਰੇ ਨੇ ਕਿਸੇ ਘਰੇਲੂ ਰੰਜਿਸ਼ ਕਾਰਨ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਵਾਰ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਹੀ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ। ਇਸ ਘਟਨਾ ਉਪਰੰਤ ਗੋਲਡੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, “ਇਹ ਸੰਘਰਸ਼ ਦਾ ਕਿਹੜਾ ਅਸੂਲ ਹੈ? ਇੱਕ ਦੂਜੇ 'ਤੇ ਦੋਸ਼ ਲਾਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣੀ ਆਪਣੀ ਜਥੇਬੰਦੀ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਕਰੋ ਤੇ ਹਉਮੈ ਤਿਆਗੋ।”

ਉਸਨੇ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚ ਹੀ ਪੇਪਰ ਦੇਣ ਦਾ ਮਨ ਬਣਾਇਆ ਸੀ। ਕਿਤਾਬਾਂ ਮੰਗਵਾ ਕੇ ਬੀ.ਏ. ਪਾਰਟ 1 ਦੇ ਪੇਪਰਾਂ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕੀਤੀ। ਇਸੇ ਦੌਰਾਨ ਕਈ ਮੁੰਡੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਏ। ਜੇਲ੍ਹ ਦੀਆਂ ਬੈਰਕਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਰੋਟੀ ਖਾਂਦੇ ਮੁੰਡੇ ਚੁਕ ਕੇ ਪੁਲੀਸ ਲੈ ਜਾਂਦੀ ਅਤੇ ਮਾਰ ਦਿੰਦੀ ਸੀ। ਅਜਿਹੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦਾ ਵੀ ਉਸ 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਅਸਰ ਹੋਇਆ।

ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਏਸੇ ਦੌਰਾਨ ਜੇਲ੍ਹ ਅੰਦਰ ਫ਼ਾਰਮ ਭੇਜੇ ਗਏ ਕਿ ਇਹ ਭਰ ਦਿਓ, ਜੋ ਮਾਫ਼ੀਨਾਮਾ ਹੀ ਸੀ। ਵਕੀਲਾਂ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਉਸ ਨੇ ਸਾਈਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਸੀ ਜੇ ਇੱਕ ਮੁੱਠ ਹੋ ਕੇ ਲੜਾਈ ਲੜੀਏ ਤਾਂ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਘੱਟ ਹੋਣਗੀਆਂ ਭਾਵੇਂ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਛੱਡਣਾ ਫਿਰ ਵੀ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੁਝ ਕਰ ਲਵਾਂਗੇ। ਗੋਲਡੀ ਨੇ ਕੁਝ ਚਿਰ ਪਿਛੋਂ ਹੀ ਜ਼ਮਾਨਤ ਲਈ ਘਰਦਿਆਂ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਪਾ ਦਿੱਤਾ। ਮਈ 8, 1992 ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਜ਼ਮਾਨਤ ਹੋ ਗਈ। ਜਦੋਂ ਮਾਂ ਨੇ ਵਧਾਈ ਦੇਣ ਆਇਆਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਮੂੰਹ ਮਿੱਠਾ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਬਰਫ਼ੀ ਵੰਡੀ ਤਾਂ

ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ, “ਇਹ ਕਿਉਂ?” ਤਾਂ ਮਾਤਾ ਨੇ ਕਿਹਾ, “ਤੇਰਾ ਨਵਾਂ ਜਨਮ ਹੋਇਆ ਹੈ।” ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਆਪ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਵੀ ਸ਼ਬਦ 'ਤੇ ਅਮਲ ਕਰ ਲਵੋ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਉਗੇ। ਇਹ ਸਭ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਹੀ ਹੁਕਮ ਹੈ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਸੀਸ 12 ਸਾਲ ਦੇ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਭੇਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਇਹ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਲੇਖੇ ਹੈ। ਵੇਖੋ, ਜਿੰਨੀ ਸੇਵਾ ਉਸਨੇ ਲੈਣੀ ਹੈ। ਇਹ ਉਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ।

ਉਸਨੇ ਬੜੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਵਿਚਰਦਿਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਜੱਬੇਬੰਦੀਆਂ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ। ਉਸਨੂੰ ਸਮਝਾਉਣ ਲਈ ਕਈ ਵੱਡੇ ਖਾੜਕੂਆਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ, ਪਰ ਉਹ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਸੀ ਤੇ ਹਰ ਇੱਕ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿੰਦਾ ਕਿ ਮੈਂ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਲੜਕਾ ਹਾਂ, ਇਸ ਲਈ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਰੋਕ ਰਹੇ ਹੋ। ਉਹ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਕਹਿੰਦਾ, “ਮੰਮੀ ਤੇਰੇ ਕੋਲ ਤਾਂ ਦੋ ਹੋਰ ਨੇ, ਉਹਨਾਂ ਮਾਂਵਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਪੁੱਤ ਵੀ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ। ਮੈਂ ਸ਼ੇਰਾਂ ਦੀ ਮੌਤ ਮਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਸੰਤ ਆਏ ਤਾਂ ਕਹਿਣਗੇ, ਕੀ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਅਜੇ ਭਜਨ ਲਾਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੋਧਿਆ ਗਿਆ। ਵੱਡੇ ਦਿਲ ਨਾਲ ਸਟੇਜ 'ਤੇ ਐਲਾਨ ਕਰ ਦੇ ਕਿ ਮੈਂ ਪੁੱਤ ਕੌਮ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ, ਤੇਰਾ ਵੀ ਇਤਿਹਾਸ ਬਣ ਜਾਵੇਗਾ।”

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਦੋਂ ਇੱਕ ਵਾਰ ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਕਾਹਲੋਂ ਅਤੇ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਹੋਠੀਆਂ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਸਮਝਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਮਗਰੋਂ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਠੀਕ ਹੈ, ਪਰ ਕਾਹਲੋਂ ਦਿਲ ਦਾ ਕਾਲਾ ਹੈ।”

ਆਖ਼ਿਰ 10 ਜੂਨ 1992 ਨੂੰ ਮਲੂ ਨੰਗਲ ਪਿੰਡ ਨੇੜੇ ਜਗਦੇਵ ਕਲਾਂ ਤੋਂ ਆਉਂਦੇ ਦੀ ਦੁਪਹਿਰੇ 3 ਵਜੇ ਨਾਕੇ 'ਤੇ ਫੌਜ ਨਾਲ ਮੁਠਭੇੜ ਹੋ ਗਈ। ਤਿੰਨ ਫੌਜੀ ਮਰ ਗਏ ਤੇ 2 ਫੱਟੜ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਉਹ ਵੀ ਸੜਕ 'ਤੇ ਫਿਰ ਰਹੀ ਫੌਜ ਦੀ ਐਲ.ਐਮ.ਜੀ. ਵਾਲੀ ਗੱਡੀ ਦੀ ਫਾਇਰਿੰਗ ਨਾਲ ਸ਼ਹੀਦੀ ਪਾ ਗਿਆ। ਕੋਲ ਹੀ 5 ਗੋਲੀ ਵਾਲਾ ਪਸਤੌਲ ਸੀ ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਸਭ ਗੋਲੀਆਂ ਖਤਮ ਹੋਣ ਉਪਰੰਤ ਛਾਤੀ ਵਿੱਚ ਗੋਲੀਆਂ ਖਾ ਕੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਹ ਤਿੰਨ ਫੌਜੀਆਂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਲਾ ਕੇ ਲੈ ਗਿਆ, ਜੋ ਉਸ ਦਾ ਸ਼ੌਕ ਸੀ।

ਪਰ ਉਹ ਜਿਸ ਬੇ-ਦੋਸ਼ੇ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਾਈਕਲ ਪਿੱਛੇ ਬੈਠ ਕੇ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਉਹ ਜਗਦੇਵ ਕਲਾਂ ਦਾ ਸ. ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਸਿੰਘ ਸੀ ਜੋ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਫੌਜ ਨੇ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਮੁਕਾਬਲੇ ਦੀ ਅੱਖੀਂ ਡਿੱਠੀ ਕਹਾਣੀ ਮਲੂ ਨੰਗਲ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਾਨੂੰ ਸੁਣਾਈ ਜਦੋਂ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਅਸੀਂ ਵੇਖਣ ਲਈ ਗਏ। ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਤੋਂ ਬੋੜੀ ਦੂਰ ਹੀ ਫੌਜ ਦਾ ਕੈਂਪ ਸੀ।

ਹਤਿਆਰੇ ਦੀ ਹੱਤਿਆ

ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮਾਰਚ 1992 ਈ. ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਉਪਰੰਤ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਦੀ ਗੱਦੀ ਸੰਭਾਲ ਲਈ। ਪਹਿਲਾਂ ਕੰਮ ਉਸ ਨੇ ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੇ ਕਤਲੇਆਮ ਦੀ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਛੁੱਟੀ ਦੇਣ ਦਾ ਕੀਤਾ। ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ ਹਲਕੇ ਕੁੱਤੇ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਪੈ ਗਈ। ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੇ ਹੋ ਰਹੇ ਕਤਲੇਆਮ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸ਼ਹੀਦ ਸ. ਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ. ਦਿਲਾਵਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਖੂਨ ਉਬਾਲੇ ਖਾਣ ਲੱਗਾ, ਜੋਕਿ ਸ਼ਹੀਦ ਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸ਼ਹੀਦ ਸਤਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਪੁਲਿਸ ਵਿੱਚ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀ ਸ. ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸੋਧਣ ਲਈ ਗੱਲ ਕੀਤੀ। ਉਹ ਵੀ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਿਆ ਪਰ ਹਰ ਵੇਲੇ ਕਮਾਂਡੋ ਦੇ ਘੇਰੇ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਕਾਰਨ ਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਗੋਲੀ ਨਾਲ ਮਾਰਨਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਸੀ।

ਇਸ ਲਈ ਭਾਈ ਦਿਲਾਵਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮਨੁੱਖੀ ਬੰਬ ਬਣਨ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਕੰਮ ਲਈ ਲੁੜੀਦੇ ਬਰੂਦ ਦੀ ਘਾਟ ਸੀ ਜੋ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕਿਸੇ ਜਾਣਕਾਰ ਰਾਹੀਂ ਬੱਬਰ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦੇ ਸਿੰਘਾਂ ਤਕ ਇਹ ਗੱਲ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿੱਤੀ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਲੋੜੀਂਦਾ ਸਾਮਾਨ ਦੇਣ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਦਵਾਉਣ ਉਪਰੰਤ ਭਾਈ ਜਗਤਾਰ ਸਿੰਘ ਹਵਾਰਾ ਰਾਹੀਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਤੋਂ ਆਰ.ਡੀ.ਐਕਸ. ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ। ਜਦ ਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਬੰਬ ਨਾਲ ਉਡਾਉਣ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਦਿਲਾਵਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਵਿੱਚ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਝਗੜਾ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਇਹ ਮਨੁੱਖੀ ਬੰਬ ਕਿਸ ਨੇ ਬਣਨਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਇਸ ਕੰਮ ਲਈ ਤਿਆਰ ਸਨ। ਪਰ ਬੱਬਰ ਖ਼ਾਲਸਾ ਨੇ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਝਗੜਾ ਮੁਕਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਟਾਸ ਪਾ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ, ਜਿਸ ਦਾ ਵੀ ਨੰਬਰ ਲੱਗੇ, ਉਹ ਇਹ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਵੇ।

ਮਿਥੇ ਹੋਏ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਅਨੁਸਾਰ ਪੂਰੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰਕੇ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ, ਦਿਲਾਵਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਨਵੀਂ ਖ਼ਰੀਦੀ ਅੰਬੈਸਡਰ ਕਾਰ ਵਿੱਚ ਬਿਠਾ ਕੇ ਸਕੱਤਰੇਤ ਲੈ ਆਇਆ। ਦੋਵੇਂ ਪੁਲਿਸ ਵਰਦੀ ਵਿੱਚ ਸਨ। ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਇਹ ਹਦਾਇਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਧਮਾਕਾ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਓਥੋਂ ਕਾਰ ਕੱਢ ਕੇ ਲੈ ਆਵੇ। ਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਲਾਓ-ਲਸ਼ਕਰ ਸਮੇਤ ਪੰਜ ਵਜੇ ਦੇ ਕਰੀਬ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਲਈ ਰਾਖਵੇਂ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਰਾਹੀਂ ਸਕੱਤਰੇਤ ਵਿੱਚੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਕੇ ਆਪਣੀ ਕਾਰ ਵੱਲ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਦਿਲਾਵਰ ਸਿੰਘ ਸਲੂਟ ਮਾਰ ਕੇ ਅੱਗੇ ਵਧਿਆ। ਕਮਾਂਡੋਆਂ ਦੇ ਥੋੜ੍ਹਾ

ਪਿੱਛੇ ਹਟ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਉਹ ਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨੇੜੇ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ। ਜਦੋਂ ਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘ ਕਾਰ ਵਿੱਚ ਬੈਠਣ ਹੀ ਲੱਗਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸਨੇ ਪਿੱਛੇ ਦੀ ਜਾ ਕੇ ਗੋਡੀਂ ਹੱਥ ਲਗਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ। ਜਿਉਂ ਹੀ ਮੁੱਖ-ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਪਿੱਛੇ ਮੁੜ ਕੇ ਦੇਖਿਆ, ਦਿਲਾਵਰ ਸਿੰਘ ਉਸਨੂੰ ਚੰਬੜ ਗਿਆ ਅਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਾ ਧਮਾਕਾ ਹੋਇਆ, ਹਰ ਪਾਸੇ ਧੂੰਆਂ ਹੀ ਧੂੰਆਂ ਫੈਲ ਗਿਆ। ਧੂੰਏਂ ਦੇ ਕੁਝ ਘਟਣ ਪਿੱਛੋਂ ਜਦੋਂ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀ ਅੱਗੇ ਵਧੇ ਤਾਂ ਕਾਰ ਦੇ ਆਸ ਪਾਸ ਲਾਸ਼ਾਂ ਹੀ ਲਾਸ਼ਾਂ ਸਨ। ਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਤਾਂ ਚਿੱਬੜੇ ਉੱਡ ਗਏ ਸਨ। ਇਹ ਪਹਿਚਾਣ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘ ਕਿਹੜਾ ਹੈ। ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੇ ਇੱਧਰੋਂ-ਉੱਧਰੋਂ ਅੱਗ ਇਕੱਠੇ ਕਰਕੇ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਇਹ ਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਲਾਸ਼ ਹੈ। ਕੁੱਲ 28 ਵਿਅਕਤੀ ਇਸ ਘਟਨਾ ਵਿੱਚ ਮਾਰੇ ਗਏ।

ਇਥੋਂ ਆ ਕੇ ਬੱਬਰਾਂ ਕੋਲੋਂ ਗਲਤੀ ਹੋ ਗਈ ਕਿ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਕਾਰ ਓਥੇ ਛੱਡ ਕੇ ਚਲਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਜਿਸ ਹੋਰ ਬੰਦੇ ਦੀ ਡਿਊਟੀ ਲਗਾਈ ਸੀ, ਉਹ ਓਥੇ ਪਹੁੰਚਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਕਾਰ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਹੱਥ ਆ ਗਈ ਜੋ ਕਿ ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਖਰੀਦੀ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਰੰਗ-ਰੋਗਨ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਤੋਂ ਕਰਾਇਆ ਸੀ। ਪੇਂਟਰ ਦੇ ਪਕੜੇ ਜਾਣ ਉਪਰੰਤ ਸਾਰਾ ਭੇਦ ਖੁੱਲ੍ਹ ਗਿਆ। ਭਾਈ ਜਗਤਾਰ ਸਿੰਘ ਹਵਾਰਾ ਤੇ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਪਿੰਕੀ ਨੇ ਜਲੰਧਰ ਬੱਸ ਅੱਡੇ ਤੋਂ ਪਕੜ ਲਿਆ ਜੋ ਕਿ ਕੈਂਟ ਤੋਂ ਪੁਲਿਸ ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਬਣਿਆ ਸੀ। ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਉਹ ਵੀ ਜੇਲ੍ਹ ਦੀ ਹਵਾ ਖਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵੀ ਫੜ ਲਏ ਗਏ।

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੀ ਬੁੜੈਲ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਦਾਲਤ ਲਗਾ ਕੇ ਇਸ ਕੇਸ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ। ਸੁਣਵਾਈ ਦੌਰਾਨ ਹੀ ਜਗਤਾਰ ਸਿੰਘ ਹਵਾਰਾ, ਜਗਤਾਰ ਸਿੰਘ ਤਾਰਾ, ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਭਿਉਰਾ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਜੇਲ੍ਹ ਵੱਲੋਂ ਮਿਲਿਆ ਲਾਂਗਰੀ ਜੋ ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦਾ ਵਸਨੀਕ ਸੀ, ਉਹ ਵੀ ਸੁਰੰਗ ਰਾਹੀਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚੋਂ ਫ਼ਰਾਰ ਹੋ ਗਿਆ ਜੋ ਕਿ ਕਤਲ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਸਜ਼ਾ ਭੁਗਤ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਪਿੱਛੋਂ ਭਾਈ ਹਵਾਰਾ ਤੇ ਭਾਈ ਭਿਉਰਾ ਫਿਰ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰ ਕਰ ਲਏ ਗਏ।

ਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘ ਕਤਲ ਕਾਂਡ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਲਈ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੀ ਬੁੜੈਲ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚ ਬਣਾਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਚੱਲ ਰਹੇ ਕੇਸ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਦੌਰਾਨ ਮੰਨੇ-ਪ੍ਰਮਾਣੇ ਐਡਵੋਕੇਟ ਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਚਿਮਨੀ, ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਚਾਹਲ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਹਾਇਕ ਵਕੀਲਾਂ ਨੇ ਸਫ਼ਾਈ ਪੱਖ ਵੱਲੋਂ ਆਖ਼ਰੀ ਬਹਿਸ ਦੌਰਾਨ ਸਰਕਾਰੀ ਧਿਰ ਸੀ.ਆਈ.ਬੀ. ਦੇ ਵਕੀਲਾਂ ਨੂੰ ਲਾਜਵਾਬ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਦੇਣ ਦਾ ਆਧਾਰ ਹੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ ਬਣਦਾ ਪਰ ਸਿਆਸੀ ਦਖ਼ਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਕਾਰਨ ਬਾਰਾਂ ਸਾਲਾਂ ਪਿੱਛੋਂ ਇਸ ਕੇਸ ਦਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਹੋਇਆ। ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਭਾਈ ਜਗਤਾਰ ਸਿੰਘ ਹਵਾਰਾ ਤੇ ਭਾਈ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਸੁਣਾਈ। ਭਾਈ ਲਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਬਖ਼ਸ਼ੀਸ਼ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਉਮਰ ਕੈਦ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਭਾਈ ਨਵਜੋਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਬਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਭਾਈ ਨਸੀਬ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਦਸ ਸਾਲ ਦੀ ਕੈਦ ਸੁਣਾਈ ਗਈ, ਜੋ

ਕਿ ਬਾਰਾਂ ਸਾਲ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਭਾਈ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਤਾਂ ਇਹ ਮੰਨ ਲਿਆ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਕਤਲ ਕਾਂਡ ਵਿੱਚ ਭਾਈਵਾਲ ਸੀ, ਹੁਣ ਉਹ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫ਼ੈਸਲੇ ਵਿਰੁੱਧ ਅਪੀਲ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ ਪਰ ਜਗਤਾਰ ਸਿੰਘ ਹਵਾਰਾ ਵੱਲੋਂ ਵਕੀਲਾਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਹਰਿਆਣਾ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਨਜ਼ਰਸਾਨੀ ਪਟੀਸ਼ਨ ਪਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਹ ਕੇਸ ਕਿੰਨਾ ਚਿਰ ਹੋਰ ਚੱਲੇ। ਕਿਉਂਕਿ ਹਾਈਕੋਰਟ ਦੇ ਫ਼ੈਸਲੇ ਨੂੰ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਚੈਲੰਜ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਵੇਖਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਸਰਬ-ਉੱਚ ਜੁਡੀਸ਼ਰੀ ਹੁਣ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਕਿਵੇਂ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਇਨਸਾਫ਼ ਤਾਂ ਮੰਗ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਈ ਹਵਾਰਾ ਤੇ ਬਾਕੀ ਤਿੰਨਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਰਿਹਾਅ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ।

ਖੜੱਪਾ ਸੱਪ

ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸ: ਸਿਮਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਮਾਨ ਦੀ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕੁਝ ਚਿਰ ਪਿੱਛੋਂ ਹੀ ਗਿਰਾਵਟ ਵਿੱਚ ਬਦਲਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ। ਅਸੀਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਐਸ.ਪੀ.ਸੀ.ਆਈ.ਡੀ. ਸ: ਇਕਬਾਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਦਫ਼ਤਰ ਵਿੱਚ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਇਸ ਗਿਰਾਵਟ ਆਉਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਲੱਭ ਰਹੇ ਸਾਂ। ਐਸ.ਪੀ. ਹੱਸ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਦੱਸੋ ਭਲਾ ਦੇ ਨੰਬਰ ਕੌਣ ਹੈ ਜੋ ਮਾਨ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਿਸ਼ਵਾਸਪਾਤਰ ਹੈ ਅਤੇ ਸੱਪ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸਨੂੰ ਘੇਰੀ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਕਿਹਾ, “ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਾਡੇ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਪਤਾ ਹੈ।” ਉਹ ਉਸ ਦਾ ਨਾ ਦੱਸ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਸਰਕਾਰ ਉਸ ਦੀ ਨੇ ਇਹ ਡਿਊਟੀ ਲਾਈ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਮਾਨ ਨੂੰ ਨਾ ਅੱਗੇ ਜਾਣ ਦੇਣਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਪਿੱਛੇ। ਇਹ ਸ਼ਖਸ ਉਹੋ ਹੈ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਉਹ ਸਾਰੇ ਅਕਾਲੀ ਆਗੂ ਤੇ ਵਰਕਰ ਮਾਨ ਦਾ ਸਾਥ ਛੱਡ ਰਹੇ ਹਨ, ਜੋ 4 ਦਸੰਬਰ 4-4-1989 ਨੂੰ ਹੋਈ ਰਿਹਾਈ ਪਿੱਛੋਂ ਉਸ ਦੇ ਝੰਡੇ ਹੇਠ ਆ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਲੋਕ ਸਭਾ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ 13 ਸੀਟਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 11 ਉਪਰ ਮਾਨ ਦੇ ਉਮੀਦਵਾਰ ਜਿੱਤ ਗਏ ਸਨ। ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਹੱਥ ਕੇਵਲ 2 ਸੀਟਾਂ ਹੀ ਆਈਆਂ ਸਨ। ਹਾਲਾਤ ਇਹੋ ਜੇਹੇ ਬਣ ਗਏ ਸਨ ਕਿ ਇੱਕ ਵੇਰ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਅਕਾਲੀ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਮਾਨ ਅੱਗੇ ਗੋਡੇ ਟੇਕ ਦਿੱਤੇ ਸਨ। ਛੋਟੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿੱਚ ਫਤਿਹਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਹੋਈ ਸ਼ਹੀਦੀ ਕਾਨਫਰੰਸ ਦੌਰਾਨ ਸ: ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਅਤੇ ਜਥੇਦਾਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਟੌਹੜਾ ਨੇ ਵੀ ਅਸਤੀਫ਼ੇ ਦੇ ਕੇ ਸ. ਮਾਨ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਲੀਡਰ ਮੰਨ ਲਿਆ ਸੀ।

ਇਸ ਦੇ ਕੁਝ ਦਿਨ ਪਿੱਛੋਂ ਹੀ ਸ. ਮਾਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਆਏ ਸਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਇੱਕ ਨਿਕਟਵਰਤੀ ਅਕਾਲੀ ਆਗੂ ਸੁਬੇਗ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਭੇਜਿਆ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਮਾਨ ਸਾਹਿਬ ਤੁਹਾਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਜਦੋਂ ਉਹ ਭਾਗਲਪੁਰ ਜੇਲ੍ਹ ਤੋਂ ਰਿਹਾ ਹੋ ਕੇ ਆਏ ਸਨ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਚੰਗੀ ਨੇੜਤਾ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਮੈਂ ਸਵੇਰੇ ਹੀ ਤਿਆਰ ਹੋ ਕੇ ਸ. ਮਾਨ ਦੀ ਭੈਣ ਬੀਬੀ ਦਲਜੀਤ ਕੌਰ ਦੀ ਮਾਲ ਰੋਡ 'ਤੇ ਸਥਿੱਤ ਕੋਠੀ ਵਿੱਚ ਗਿਆ ਤਾਂ ਮਾਨ ਲਾਅਨ ਵਿੱਚ ਬੈਠਾ ਅਖ਼ਬਾਰ ਪੜ੍ਹ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਤੇਰੀ ਹੀ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਅੰਦਰ ਬੈਠਣਾ ਹੈ ਕਿ ਬਾਹਰ।” ਮੈਂ ਕਿਹਾ, “ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਪਾਸ ਹੀ ਬੈਠਦਾ ਹਾਂ।” ਮੈਂ ਮਾਨ ਨੂੰ ਜਥੇਦਾਰ ਟੌਹੜਾ ਅਤੇ ਬਾਦਲ ਵੱਲੋਂ ਲੀਡਰ ਮੰਨੇ ਜਾਣ ਦੀ ਵਧਾਈ ਵੀ ਦਿੱਤੀ। ਮਾਨ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ “ਹੁਣ ਆਪਾਂ ਨੂੰ ਕੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ?” ਮੈਂ

ਕਿਹਾ “ਮਾਨ ਸਾਹਿਬ, ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦਾ ਢਾਂਚਾ ਤੁਰੰਤ ਬਣਾ ਦਿਓ ਅਤੇ ਟੌਹੜੇ ਤੇ ਬਾਦਲ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਲਓ।”

ਕੁਝ ਚਿਰ ਚੁੱਪ ਰਹਿਣ ਪਿੱਛੋਂ ਮਾਨ ਬੋਲਿਆ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਚੱਲ ਨਹੀਂ ਸਕਣਗੇ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ, ਜੇ ਚੱਲ ਨਹੀਂ ਸਕਣਗੇ ਤਾਂ ਆਪੇ ਪਿੱਛੇ ਰਹਿ ਜਾਣਗੇ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲੇਗਾ ਕਿ ਮਾਨ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਲਿਆ। ਮਾਨ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਗੱਲ ਤਾਂ ਤੇਰੀ ਠੀਕ ਹੈ। ਅਜੇ ਅਸੀਂ ਚਾਹ ਹੀ ਪੀ ਰਹੇ ਸਾਂ ਕਿ ਸ: ਸੁੱਚਾ ਸਿੰਘ ਛੋਟੇਪੁਰ ਅਤੇ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬ੍ਰਹਮਪੁਰਾ ਵੀ ਆ ਗਏ। ਏਧਰ-ਉਧਰ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਜਦ ਮਾਨ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਟੌਹੜੇ ਅਤੇ ਬਾਦਲ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਲਉ। ਤੁਹਾਡਾ ਕੀ ਵਿਚਾਰ ਹੈ? ਬ੍ਰਹਮਪੁਰਾ ਤੁਭਕ ਕੇ ਬੋਲਿਆ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪੱਲੇ ਕੀ ਹੈ। ਵੇਲਾ ਵਿਹਾ ਚੁੱਕੇ ਲੀਡਰਾਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਕਿਉਂ ਖਿੱਚੀ ਫਿਰੀਏ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ “ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲੇਗਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਮਾਨ ਨੂੰ ਲੀਡਰ ਮੰਨ ਲਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ।” ਬ੍ਰਹਮਪੁਰਾ ਫੇਰ ਬੋਲਿਆ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਤੂੰ ਕਦੋਂ ਦਾ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਉਪਾਸ਼ਕ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ?” ਮੈਂ ਕਿਹਾ “ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਮਾਨ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਪੁੱਛਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਸਮਝ ਮੁਤਾਬਿਕ ਇਹ ਸੁਝਾਅ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਖਸਮਾਂ ਨੂੰ ਖਾਓ ਤੁਸੀਂ ਤੇ ਖਸਮਾਂ ਨੂੰ ਖਾਣ ਉਹ, ਮੈਂ ਕੀ ਲੈਣਾ ਹੈ।” ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਮੈਂ ਉੱਥੇ ਉੱਠ ਆਇਆ।

ਕੁਝ ਚਿਰ ਪਿੱਛੋਂ ਹੀ ਉਹੀ ਗੱਲ ਹੋਈ ਜੋ ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਸੀ। ਮਾਨ ਨੇ ਜੱਥੇਦਾਰ ਟੌਹੜਾ ਤੇ ਬਾਦਲ ਨੂੰ ਲੈਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਦੋਹਾਂ ਲੀਡਰਾਂ ਨੇ ਕੁਝ ਚਿਰ ਪਿੱਛੋਂ ਫਿਰ ਇਹ ਐਲਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਸ: ਮਾਨ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਭੰਗ ਕੀਤਾ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਮੁੜ ਬਹਾਲ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਐਲਾਨ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਪਿੱਛੋਂ ਹੀ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬ੍ਰਹਮਪੁਰਾ ਅਤੇ ਸੁੱਚਾ ਸਿੰਘ ਛੋਟੇਪੁਰ ਮਾਨ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਫਿਰ ਸ: ਬਾਦਲ ਅਤੇ ਜੱਥੇਦਾਰ ਟੌਹੜਾ ਦੇ ਨਾਲ ਜਾ ਜੁੜੇ। ਇੱਕ ਦਿਨ ਮੌਕਾ ਮਿਲਣ 'ਤੇ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਲੀਡਰਾਂ ਤੋਂ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਬਾਦਲ ਅਤੇ ਟੌਹੜਾ ਵੇਲਾ ਵਿਹਾ ਚੁੱਕੇ ਲੀਡਰ ਹਨ। ਤੁਸੀਂ ਹੁਣ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਕਿਉਂ ਚਲੇ ਗਏ ਹੋ? ਬ੍ਰਹਮਪੁਰਾ ਹੱਸ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਛੱਡ ਯਾਰ, ਤੂੰ ਤਾਂ ਐਵੇਂ ਗੁੱਸਾ ਕਰ ਲਿਆ। ਮਾਨ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਬੰਨੇ ਲੱਗਦਾ ਨਹੀਂ। ਕੇਵਲ ਦੋ ਨੰਬਰ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰੇ 'ਤੇ ਹੀ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜੇ ਹਰ ਸਮੇਂ ਉਸ ਨੂੰ ਚਿੰਬੜਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਏਸੇ ਕਰਕੇ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਬਾਦਲ ਅਤੇ ਟੌਹੜੇ ਦਾ ਸਾਥ ਛੱਡ ਕੇ ਆਏ ਵਰਕਰ ਫਿਰ ਉਹਨਾਂ ਵੱਲ ਹੀ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ। ਹਰ ਕੋਈ ਇਹ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਅੱਜ ਵੀ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਮਾਨ ਉਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਇਹੋ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਰਿਹਾਈ ਪਿੱਛੋਂ ਹੋਈਆਂ ਲੋਕ ਸਭਾ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਵਿੱਚ ਜਿਸ ਮਾਨ ਦੇ ਸਮਰਥਕਾਂ ਨੇ 13 ਸੀਟਾਂ ਜਿੱਤੀਆਂ ਸਨ, ਇਸ ਉਪਰੰਤ ਹੋਈਆਂ ਚੋਣਾਂ ਵਿੱਚ ਮਾਨ ਨੂੰ ਇੱਕ ਵੀ ਸੀਟ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ।

ਇਹ ਗੱਲ ਤਾਂ ਪੁਰਾਣੀ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ, ਪਰ ਅਠਾਰਾਂ ਵੀਹ ਵਰ੍ਹੇ ਬੀਤ ਜਾਣ ਦੇ

ਬਾਵਜੂਦ ਸ. ਮਾਨ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਨੂੰ ਜੱਥੇਬੰਦ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇ। ਇਸ ਲਈ ਬਾਦਲ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਾਲੇ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦਾ ਬਦਲ ਕਿਵੇਂ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਉਸ ਵੱਲੋਂ ਖ਼ਾਲਿਸਤਾਨ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਸਟੈਂਡ ਲਏ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਹੀ ਜਜ਼ਬਾਤੀ ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨ ਅਤੇ ਅਕਾਲੀ ਵਰਕਰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਤੁਰੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਚੋਣਾਂ ਬਾਦਲ ਧੜਾ ਹੀ ਜਿੱਤਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸਿਆਸੀ ਮਾਹਿਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਜੇ ਸ. ਮਾਨ ਦੋ ਨੰਬਰਾਂ ਨੂੰ ਲਾਂਭੇ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਦਲ ਨੂੰ ਜੱਥੇਬੰਦ ਨਾ ਕਰ ਸਕਿਆ ਤਾਂ ਸਿਆਸੀ ਤੌਰ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਪੱਲੇ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਪੈਣਾ। ਖ਼ਾਲਿਸਤਾਨ ਦਾ ਨਾਅਰਾ ਦੇ ਕੇ ਪੈਸੇ ਤਾਂ ਇੱਕਠੇ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਬੈਠੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਇਹ ਸੁਪਨਾ ਹੈ ਕਿ ਖ਼ਾਲਿਸਤਾਨ ਬਣ ਜਾਵੇ, ਪਰ ਇਸ ਲਈ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਰਸਤੇ 'ਤੇ ਤੁਰਨਾ ਪੈਣਾ ਹੈ। ਜਦੋਂਕਿ ਮਾਨ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੋਈ ਜੋਖਮ ਸਹੇੜਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕੇਵਲ ਫੋਕੇ ਨਾਅਰਿਆਂ ਨਾਲ ਗਰਮ ਖ਼ਿਆਲੀ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਭੜਕਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਸੰਤ ਲੌਗੋਵਾਲ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਾਥੀ ਆਗੂ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਹੀਦ ਨਾ ਕਰਾਉਂਦੇ ਤਾਂ ਖ਼ਾਲਿਸਤਾਨ ਦਾ ਸੁਪਨਾ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਸਾਕਾਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਆ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਨੂੰ ਇਹ ਖ਼ਤਰਾ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਆਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮਤੇ 'ਤੇ ਅਮਲ ਨਾ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਦਬਾਉਣਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਆਨੰਦਪੁਰ ਦਾ ਮਤਾ ਖ਼ਾਲਿਸਤਾਨ ਵੱਲ ਅਹਿਮ ਕਦਮ ਸੀ।

ਇਹੋ ਕਾਰਨ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕਲਮ ਨਾਲ ਪੱਤਰ ਲਿਖ ਕੇ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਪੱਤਰ ਰਾਹੀਂ ਹਾਂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਪਰ ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਹੋ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਗੱਲ ਵਿੱਚੋਂ ਰਹਿ ਗਈ।

ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਵਿੱਚ ਘੁਸਪੈਠ

ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਦੌਰਾਨ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਜਾਣ ਉਪਰੰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਟਕਸਾਲ ਵਿੱਚ ਵੀ ਘੁਸਪੈਠ ਕਰਨ ਲਈ ਯਤਨ ਅਰੰਭ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਸਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਡਰ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਟਕਸਾਲ ਕਿਤੇ ਫਿਰ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਰਾਹ ਹੀ ਨਾ ਅਪਣਾ ਲਵੇ। ਪਰ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਖੁਸ਼ਕਿਸਮਤੀ ਸਮਝੋ ਕਿ ਸੰਤ ਆਪਣਾ ਜਾਨਸ਼ੀਨ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰਕੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਗਏ। ਇਸ ਲਈ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਠਾਕੁਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਹੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਸੰਭਾਲਣੀ ਪਈ, ਜੋ ਨਿਰੋਲ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਅਕਤੀ ਅਤੇ ਸਾਧੂ ਸੁਭਾਅ ਸਨ। ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਖਾੜਕੂ ਲਹਿਰ ਦੇ ਜੋਬਨ ਸਮੇਂ ਤਕ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸਫਲਤਾ ਨਾ ਮਿਲੀ।

ਖਾੜਕੂ ਲਹਿਰ ਦੇ 1992 ਵਿੱਚ ਕਮਜ਼ੋਰ ਪੈ ਜਾਣ ਉਪਰੰਤ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਡੀ. ਜੀ. ਪੀ. ਕੇ. ਪੀ. ਐੱਸ. ਗਿੱਲ, ਪੱਤਰਕਾਰ ਖੁਸ਼ਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦਿੱਲੀ ਅਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦਾ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੁਰਦਰਸ਼ਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਚੌਂਕ ਮਹਿਤਾ ਪੁੱਜ ਗਏ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਬਾਬਾ ਠਾਕੁਰ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਮੋਹਕਮ ਸਿੰਘ ਤੇ ਹੋਰ ਸੀਨੀਅਰ ਟਕਸਾਲੀ ਸਿੰਘ ਉੱਥੇ ਮੌਜੂਦ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਟਕਸਾਲ ਦੇ ਮੁਖੀ ਭਾਈ ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਤੇ ਇਕ ਹੋਰ ਸਿੰਘ ਭਾਈ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਧੁੰਮਾਂ, ਇਨ੍ਹਾਂ “ਪਤਵੰਤਿਆਂ” ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕਣ ਉਪਰੰਤ ਟਕਸਾਲ ਦੇ ਦਫਤਰ ਕਮਰਾ ਨੰ: 7 ਦੇ ਵਿੱਚ ਲੈ ਗਏ। ਚਾਹ-ਪਾਣੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਉਪਰੰਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਟਕਸਾਲ ਵੱਲੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰਪਾਓ ਦਿੱਤੇ।

ਕੁਝ ਚਿਰ ਹੀ ਪਿੱਛੋਂ ਭਾਈ ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਭਾਈ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਧੁੰਮਾਂ ਦੇ ਪਾਸਪੋਰਟ ਬਣ ਕੇ ਆ ਗਏ। ਕੈਨੇਡਾ ਦੀ ਅਮਬੈਸੀ ਵੱਲੋਂ ਵੀਜ਼ੇ ਲੱਗ ਕੇ ਵੀ ਆ ਗਏ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਟਕਸਾਲ ਵਿੱਚ ਘੁਸਪੈਠ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲ ਗਿਆ। ਵੀਜ਼ੇ ਆਉਣ ਪਿੱਛੋਂ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਕੈਨੇਡਾ ਚਲੇ ਗਏ।

ਇਹ ਬੜੀ ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਗੱਲ ਸੀ ਕਿ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਦਾ ਨਾਂ ਸੁਣਨ 'ਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਪੁਲਿਸ ਪਪਕੜ ਲੈਂਦੀ ਸੀ, ਉਹ ਕ੍ਰਿਪਾਨਾਂ ਸਮੇਤ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਘੁੰਮਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਸਾਧੂ ਸੁਭਾਅ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਬਾਬਾ ਠਾਕੁਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਵੀ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਪ੍ਰੇਰ ਕੇ ਕੈਨੇਡਾ ਲੈ ਗਏ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਵੀ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਘੁੰਮਣ ਦਾ ਚਸਕਾ ਪੈ ਗਿਆ। ਨਵੇਂ-ਨਵੇਂ ਸੱਜੇ ਸਿੰਘ ਵੀਜ਼ੇ ਲਵਾਉਣ ਲਈ ਚਿੱਠੀਆਂ ਲੈ ਕੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਪਾਸ ਆ ਜਾਂਦੇ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਜਿਸ ਉੱਪਰ ਆਪਣੇ ਦਸਤਖਤ ਕਰ ਦਿੰਦੇ, ਉਸ ਦਾ ਵੀਜ਼ਾ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ। ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਅਜਿਹੇ “ਸਿੰਘ” ਟਕਸਾਲ

ਵਿੱਚ ਨਜ਼ਰ ਆਉਣ ਲੱਗ ਪਏ, ਜੋ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ 1992 ਤਕ ਕਦੇ ਵੇਖੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਨ।

ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਗਵਾਹ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਜਥੇਬੰਦੀ ਉੱਭਰ ਕੇ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਨੱਕ ਵਿੱਚ ਦਮ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰਨ ਲਈ ਉਸ ਵਿੱਚ ਘੁਸਪੈਠ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਸਭ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਸਥਾ ਦੇ ਸੰਸਥਾਪਕ ਬਾਬਾ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਜਦ ਅਜ਼ਾਦੀ ਸੰਗਰਾਮ ਵੇਲੇ ਦੇਸ਼ ਨਿਕਾਲਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਵਿਚ ਬੈਠਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਗੜਵਈ ਨੇ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਇੱਥੋਂ ਤਕ ਹੀ ਡਿਊਟੀ ਸੀ। ਬਾਬੇ ਦੇ ਪੈਰੋਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਤੋਪਾਂ ਨਾਲ ਉਡਾਇਆ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ ਅਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਸੰਗਰਾਮ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਮੋਹਰੀ ਸਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਪਿੱਛੋਂ ਬਾਬਾ ਠਾਕੁਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਡੋਲੋਪਣ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਬਾਬੇ ਦੇ ਸਿਆਸੀ ਦਾਅਪੇਚਾਂ ਤੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਅਨਜਾਣ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਛੇਤੀ ਹੀ ਸਫਲਤਾ ਮਿਲ ਗਈ। ਟਕਸਾਲ ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰੀ ਘੁਸਪੈਠ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦਾ ਵਧੇਰੇ ਸਮਾਂ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਗੁਜ਼ਰਿਆ ਅਤੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਵਾਤਾਵਰਨ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਮਾਫਕ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ, ਪਰ ਅਸਲ ਗੱਲ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ, ਜਿੱਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਉਮਰ ਦਾ 60 ਸਾਲ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮਾਂ ਬਤੀਤ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਸਰਕਾਰੀ ਘੁਸਪੈਠੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਟਕਸਾਲੀ ਸਿੰਘ ਵੀ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਡਾਲਰਾਂ ਅਤੇ ਪੌਂਡਾਂ ਨਾਲ ਮਾਲੋਮਾਲ ਹੋਣ ਲੱਗ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਵੀ ਖਾੜਕੂਪੁਣੇ ਵਾਲਾ ਮਾਦਾ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ। ਕੇਵਲ ਪੈਸਾ ਹੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹੋ ਗਿਆ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੁਰਦਰਸ਼ਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿੱਚ ਕਥਾ ਕੀਰਤਨ ਅਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸਿੱਖਣ ਦੀ ਥਾਂ ਪਾਸਪੋਰਟ ਤੇ ਵੀਜ਼ੇ ਲਵਾਉਣ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਹੋਣ ਲੱਗੀਆਂ। ਜੱਥੇ ਨਾਲ ਵਿਦੇਸ਼ ਜਾਣ ਲਈ ਬਾਬਾ ਠਾਕੁਰ ਸਿੰਘ ਪਾਸ ਵੀ ਸ਼ਿਫਾਰਿਸ਼ਾਂ ਆਉਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈਆਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕਿਸੇ ਏਜੰਸੀ ਦੇ ਗਰਚਾ ਨਾਂ ਦੇ ਇਕ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੀ ਡਿਊਟੀ ਲਾਈ ਹੋਈ ਸੀ ਕਿ ਬਾਬਾ ਠਾਕੁਰ ਸਿੰਘ ਜਿਸ ਦਾ ਵੀ ਨਾਂ ਅੰਬੈਂਸੀ ਨੂੰ ਭੇਜੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਵੀਜ਼ਾ ਦੁਆ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਮਿਸ਼ਨ ਪੂਰਾ ਹੋ ਗਿਆ।

ਲੈ ਗਿਆ ਖਾਲੜਾ ਸੰਧੂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਲਾ ਕੇ

ਤਰਨ ਤਾਰਨ ਪੁਲਿਸ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚ ਐਸ.ਐਸ.ਪੀ. ਲੱਗਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਦਲੇਰ ਅਤੇ ਇਨਸਾਫ਼-ਪਸੰਦ ਅਫ਼ਸਰ ਵਜੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਮੁਖੀ ਕੇ.ਪੀ.ਐਸ. ਗਿੱਲ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਸਿਰ ਵਿੱਚ ਕੀ ਪੂੜਿਆ ਕਿ ਤਰਨ ਤਾਰਨ ਆਉਂਦੇ ਹੀ ਉਹ ਦਰਿੰਦਾ ਬਣ ਗਿਆ ਤੇ ਖਾੜਕੂਆਂ ਦੇ ਨਾਂ ਹੇਠ ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦਾ ਕਤਲੇਆਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚ ਐਨੇ ਝੂਠੇ ਪੁਲਿਸ ਮੁਕਾਬਲੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਏ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਸ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੇਗੁਨਾਹ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਸਿੱਖ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਲੁੱਟਿਆ ਹੀ ਗਿਆ ਸੀ।

ਜਸਟਿਸ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬੈਂਸ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰ ਸੰਸਥਾ ਨੇ 1992 ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਜਦੋਂ ਪੁਲਿਸ ਵੱਲੋਂ ਸ਼ਹੀਦ ਕੀਤੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਲਾਸ਼ਾਂ ਦਾ ਅਣਪਛਾਤੇ ਕਹਿ ਕੇ ਸੰਸਕਾਰ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਘੋਖ ਪੜਤਾਲ ਕਰਨੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਸ. ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਖਾਲੜਾ ਇਸ ਕੰਮ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਹੀ ਪੈ ਗਿਆ ਅਤੇ ਥੋੜ੍ਹੇ ਚਿਰ ਵਿੱਚ ਹੀ ਉਸਨੇ ਤਰਨ ਤਾਰਨ, ਪੱਟੀ ਅਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ (ਦੁਰਗਿਆਣਾ) ਸ਼ਮਸ਼ਾਨ ਘਾਟਾਂ ਦੇ ਰਿਕਾਰਡ ਫਰੋਲ ਕੇ ਪੁਲਿਸ ਵੱਲੋਂ ਅਣਪਛਾਤੇ ਕਹਿ ਕੇ ਸਾੜੀਆਂ ਗਈਆਂ ਲਾਸ਼ਾਂ ਦੇ ਅੰਕੜੇ ਇਕੱਠੇ ਕਰ ਲਏ। ਉਸ ਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਦੋ ਹਜ਼ਾਰ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦਾ ਸੰਸਕਾਰ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਸਬੂਤ ਮਿਲ ਗਏ ਸੀ। ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਬਹੁਤੇ ਅਜਿਹੇ ਸਨ, ਜਿਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪੁਲਿਸ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਚੁੱਕ ਕੇ ਲੈ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਮਗਰੋਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਉੱਘ-ਸੁੱਘ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਨਿਕਲੀ। ਜਦੋਂ ਸ. ਖਾਲੜਾ ਨੇ ਇਹ ਅੰਕੜੇ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਲਿਆਂਦੇ ਤਾਂ ਉਹ ਸਰਕਾਰ ਲਈ ਖ਼ਤਰਾ ਬਣ ਗਿਆ ਜਦੋਂ ਕਿ ਸ. ਸਿਮਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਮਾਨ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਦੂਜੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਅਜੇ ਅੰਕੜੇ ਇਕੱਠੇ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸ਼ੱਕ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਇਕੱਲੇ ਪੁਲੀਸ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਪੁਲੀਸ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਤਰਨ ਤਾਰਨ, ਪੱਟੀ ਤੇ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਵਿੱਚ ਹੀ 1988 ਤੋਂ 1992 ਤਕ 25 ਹਜ਼ਾਰ ਦੇ ਕਰੀਬ ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਲਾਸ਼ਾਂ ਜਾਂ ਤਾਂ ਅਣਪਛਾਤੀਆਂ ਕਹਿ ਕੇ ਸਾੜ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਂ ਸਤਲੁਜ ਅਤੇ ਬਿਆਸ ਦਰਿਆ ਵਿੱਚ ਰੋੜ੍ਹ ਦਿੱਤੀਆਂ ਸਨ ਕਿਉਂਕਿ ਹਰੀਕੇ ਤੋਂ ਰਾਜਸਥਾਨ ਨੂੰ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਨਹਿਰ ਵਿੱਚੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਅਣਪਛਾਤੀਆਂ ਲਾਸ਼ਾਂ ਮਿਲ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਇਹ ਗਿਣਤੀ ਕੇਵਲ

ਚਾਰ ਪੁਲੀਸ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਦੀ ਹੀ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਸਰਦਾਰ ਮਾਨ ਤਾਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚੋਂ ਅੰਕੜੇ ਇਕੱਠੇ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਹੀ ਪ੍ਰੈੱਸ ਵਿੱਚ ਜਾਇਆ ਜਾਵੇ ਪਰ ਸਰਦਾਰ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਖਾਲੜਾ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਆਪਣੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਕੱਠੇ ਕੀਤੇ ਅੰਕੜੇ ਪ੍ਰੈੱਸ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੇ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਤਰਨ ਤਾਰਨ ਦਾ ਐਸ.ਐਸ.ਪੀ. ਉਸ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਹੀ ਪੈ ਗਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ ਦਾ ਮੁਖੀ ਕੇ.ਪੀ.ਐਸ. ਗਿੱਲ ਸਰਦਾਰ ਖਾਲੜੇ ਨੂੰ ਛੇਤੀ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਬਿੱਲੇ ਲਾ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਤਰਨ ਤਾਰਨ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੀ ਪੁਲਿਸ 6 ਸਤੰਬਰ 1995 ਨੂੰ ਸਰਦਾਰ ਖਾਲੜਾ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਘਰੋਂ ਚਿੱਟੇ ਦਿਨ ਚੁੱਕ ਕੇ ਲੈ ਗਈ ਅਤੇ ਪੁਲਿਸ ਸਟੇਸ਼ਨ ਝਬਾਲ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ ਉਸ 'ਤੇ ਤਸ਼ੱਦਦ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਪਿੱਛੋਂ ਉਸ ਦਾ ਕੀ ਬਣਿਆ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲੱਗ ਰਿਹਾ।

ਜਸਟਿਸ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬੈਂਸ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰ ਸੰਸਥਾ ਦਾ ਇੱਕ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਮੰਡਲ ਸ. ਹਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਬਰਾੜ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਜੋ ਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕਤਲ ਪਿੱਛੋਂ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ ਬਣਿਆ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਮੱਥੇ 'ਤੇ ਹੱਥ ਮਾਰ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੁਣ ਦੇਰ ਹੋ ਗਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਭਾਵ ਸੀ ਕਿ ਸ. ਖਾਲੜਾ ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ। ਇਹ ਜਾਣਕਾਰੀ ਮਿਲਣ ਉਪਰੰਤ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰ ਸੰਸਥਾ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਹਰਿਆਣਾ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦਾ ਜਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੜਕਾਇਆ। ਕੋਰਟ ਨੇ ਮੁੱਢਲੀ ਸੁਣਵਾਈ ਉਪਰੰਤ ਹੀ ਇਸ ਕੇਸ ਦੀ ਸੀ.ਬੀ.ਆਈ. ਤੋਂ ਜਾਂਚ ਕਰਾਉਣ ਦੇ ਲਈ ਆਦੇਸ਼ ਦੇ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਦੀ ਪੜਤਾਲੀਆ ਰਿਪੋਰਟ ਉਪਰੰਤ ਐਸ.ਐਸ.ਪੀ. ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ, ਡੀ.ਐਸ.ਪੀ. ਜਸਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਝਬਾਲ ਥਾਣੇ ਦਾ ਮੁਖੀ ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ, ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਸੁਰਿੰਦਰ ਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਹਵਾਲਦਾਰ ਪ੍ਰਿਤਪਾਲ ਸਿੰਘ ਵਿਰੁੱਧ ਦਫ਼ਾ 302 ਅਧੀਨ ਕਤਲ ਦਾ ਕੇਸ ਦਰਜ ਕਰ ਲਿਆ। ਕਿਉਂਕਿ ਜਾਂਚ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸ. ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਖਾਲੜਾ ਨੂੰ (ਕਬੀਰ ਪਾਰਕ ਸਥਿਤ) ਉਸ ਦੇ ਘਰੋਂ ਚੁੱਕ ਕੇ ਪੁਲਿਸ ਥਾਣੇ ਝਬਾਲ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ, ਕਈ ਦਿਨ ਤਸ਼ੱਦਦ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਗੋਲੀ ਮਾਰ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਲਾਸ਼ ਹਰੀਕੇ ਲਿਜਾ ਕੇ ਸਤਲੁਜ ਦਰਿਆ ਵਿੱਚ ਰੋੜ੍ਹ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਇਹ ਰੀਪੋਰਟ ਮਿਲਣ ਪਿੱਛੋਂ ਸ. ਬਰਾੜ ਨੇ ਕੇ.ਪੀ.ਐਸ. ਗਿੱਲ ਨੂੰ ਵੀ ਘਰ ਦਾ ਰਾਹ ਵਿਖਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਉਹ ਬੇਆਬਰੂ ਹੋ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚੋਂ ਚਲਿਆ ਗਿਆ।

ਸੀ.ਬੀ.ਆਈ. ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਉਪਰੰਤ ਕੇਸ ਦਰਜ ਕਰਕੇ ਇਹਨਾਂ ਸਾਰੇ ਪੁਲਿਸ ਅਫ਼ਸਰਾਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੀ ਕੇਂਦਰੀ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚ ਨਜ਼ਰਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਕੇਸ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਸੀ.ਬੀ.ਆਈ. ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਦਾਲਤ ਪਟਿਆਲਾ ਨੂੰ ਸੌਂਪ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਵੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚ ਹੀ ਬੰਦ ਸੀ ਕਿ ਇੱਕ ਦਿਨ ਜਦ ਉਹ ਮੁਲਾਕਾਤ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਡਿਓੜੀ ਵੱਲ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਇੱਕ ਖਾੜਕੂ ਭਾਈ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਿੰਘ ਕਲਾਨੌਰ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਪੱਗ ਲਾਹ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਚਪੇੜਾਂ ਮਾਰੀਆਂ। “ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਫੰਨੇਖਾਂ ਸਮਝਣ ਵਾਲੇ ਇਸ ਅਫ਼ਸਰ ਨੇ ਸ਼ਰਮ ਦੇ ਮਾਰੇ ਜ਼ਮਾਨਤ 'ਤੇ ਬਾਹਰ ਆਉਣ

ਤੋਂ ਕੁਝ ਦਿਨ ਪਿਛੋਂ ਹੀ ਰਾਜਪੁਰਾ ਨੇੜੇ ਰੇਲਗੱਡੀ ਹੇਠਾਂ ਸਿਰ ਦੇ ਕੇ ਖੁਦਕੁਸ਼ੀ ਕਰ ਲਈ।” ਸੀ.ਬੀ.ਆਈ. ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਦਾਲਤ ਨੇ 30 ਨਵੰਬਰ 2007 ਨੂੰ ਇਸ ਦੇ ਸਾਬੀ ਡੀ.ਐਸ.ਪੀ. ਜਸਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਉਮਰ ਕੈਦ ਅਤੇ ਸਬ-ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ, ਸੁਰਿੰਦਰ ਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਹੌਲਦਾਰ ਪ੍ਰਤਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸੱਤ-ਸੱਤ ਸਾਲ ਦੀ ਕੈਦ ਸੁਣਾਈ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਪਟਿਆਲਾ ਦੀ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚ ਨਜ਼ਰਬੰਦ ਸਨ।

ਸ. ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਖਾਲੜਾ ਦੀ ਧਰਮ ਪਤਨੀ ਬੀਬੀ ਪਰਮਜੀਤ ਕੌਰ ਨੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫ਼ੈਸਲੇ ਵਿਰੁੱਧ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਹਰਿਆਣਾ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਰਿੱਟ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਛੇ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਲੰਮੀ ਸੁਣਵਾਈ ਉਪਰੰਤ ਆਪਣੇ ਫ਼ੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਕਿ ਐਸ.ਐਸ.ਪੀ. ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰੇ ‘ਤੇ ਸ. ਖਾਲੜਾ ਨੂੰ ਚੁੱਕਿਆ, ਥਾਣੇ ਵਿੱਚ ਲਿਜਾ ਕੇ ਤਸ਼ੱਦਦ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਉਸਨੂੰ ਗੋਲੀ ਮਾਰ ਕੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਲਾਸ਼ ਦਰਿਆ ਵਿੱਚ ਰੋੜ੍ਹ ਦਿੱਤੀ। ਇਹ ਸਾਬਤ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਹਵਾਲਦਾਰ ਪ੍ਰਤਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਦੋਸ਼ੀ ਉਮਰ ਕੈਦ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਰੱਦ ਕਰਕੇ ਸਾਰੇ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਉਮਰ ਕੈਦ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਹੌਲਦਾਰ ਪ੍ਰਤਪਾਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਸੱਤ ਸਾਲ ਹੀ ਬਹਾਲ ਰੱਖੀ ਗਈ। ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਜੱਜ ਮਹਿਤਾਬ ਸਿੰਘ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਾਲਾ ਬੈਂਚ ਕੇ.ਪੀ.ਐਸ. ਗਿੱਲ ਬਾਰੇ ਖ਼ਾਮੋਸ਼ ਰਿਹਾ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਬੀਬੀ ਪਰਮਜੀਤ ਕੌਰ ਨੇ ਆਪਣੀ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਕੇ.ਪੀ.ਐਸ. ਗਿੱਲ ਵਿਰੁੱਧ ਵੀ ਕੇਸ ਦਰਜ ਕਰਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਬੀਬੀ ਪਰਮਜੀਤ ਨੇ ਸੁਪ੍ਰੀਮ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਰਿੱਟ ਦਾਇਰ ਕਰਕੇ ਕੇ.ਪੀ.ਐਸ. ਗਿੱਲ ਨੂੰ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦੇਣ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਹ ਕੇਸ ਅਜੇ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਅਧੀਨ ਹੈ।

ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੀ ਜਥੇਬੰਦੀ—ਲੀਡਰ ਗੱਦਾਰ

ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ 1920 ਈ. ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਜਿਸਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਗੁਰਧਾਮਾਂ ਦਾ ਸੁਧਾਰ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਦੇ ਹਿੱਤਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਇਸੇ ਜਥੇਬੰਦੀ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੁਧਾਰ ਲਹਿਰ ਚੱਲੀ। ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਨੂੰ ਮਹੰਤਾਂ ਤੋਂ ਆਜ਼ਾਦ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਵੱਡੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਦੇਣੀਆਂ ਪਈਆਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਿੱਠ 'ਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਹੁਕਮਰਾਨ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਨੂੰ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਅਤੇ ਕੁਕਰਮਾਂ ਦੇ ਅੱਡੇ ਬਣਾ ਰੱਖਿਆ ਸੀ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੁਧਾਰ ਲਹਿਰ ਦੇ ਸਫ਼ਲ ਹੋਣ ਤੋਂ 40 ਸਾਲ ਪਿੱਛੋਂ ਹੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਨੇ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਨੂੰ ਛੱਡਣ ਲਈ ਤਿਆਰੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਅੰਗਰੇਜ਼ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਜੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਛੱਡਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਹੋਣਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹੀ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਆਜ਼ਾਦ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹਿੱਸਾ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਅਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਤੀਜੀ ਧਿਰ ਮੰਨ ਲਿਆ।

ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਛੱਡ ਜਾਣ ਦੀ ਜਦ ਗੱਲ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ ਤਾਂ ਹਿੰਦੂ ਲੀਡਰਾਂ ਦੀਆਂ ਚਾਲਾਂ ਦੇਖ ਕੇ ਮੁਸਲਿਮ ਲੀਗ ਦਾ ਆਗੂ ਮੁਹੰਮਦ ਅਲੀ ਜਿਨਾਹ, ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਅੜ ਗਿਆ ਕਿ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਲਈ ਇੱਕ ਵੱਖਰਾ ਦੇਸ਼ 'ਪਾਕਿਸਤਾਨ' ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਜਦ ਇਹ ਯਕੀਨ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਦੀ ਵੰਡ ਹੋ ਕੇ ਹੀ ਰਹੇਗੀ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਤਿੰਨਾਂ ਮੁੱਖ ਧਿਰਾਂ ਦੇ ਆਗੂਆਂ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਤਾਂਕਿ ਕੋਈ ਫਾਰਮੂਲਾ ਲੱਭਿਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਇਸੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਲੰਡਨ ਵਿਖੇ ਇੱਕ ਗੋਲਮੇਜ਼ ਕਾਨਫਰੰਸ ਰੱਖੀ ਗਈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣ ਲਈ ਮੁਸਲਿਮ ਲੀਗ, ਕਾਂਗਰਸ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਭੇਜਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਗਿਆ। ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਮੁਹੰਮਦ ਅਲੀ ਜਿਨਾਹ, ਕਾਂਗਰਸ ਵੱਲੋਂ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਤੇ ਪੰਡਿਤ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਨਹਿਰੂ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਵੱਲੋਂ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇੱਕ ਧਨਾਢ ਸਿੱਖ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਦੀ ਕੇਵਲ ਇਹ ਯੋਗਤਾ ਸੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਮਾਸਟਰ ਪੈਸੇ ਮੰਗਦਾ ਤਾਂ ਉਹ ਦੇ ਦਿੰਦਾ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਮਹਾਰਾਜਾ ਪਟਿਆਲਾ ਸ. ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਹ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਉਸਨੂੰ ਗੋਲਮੇਜ਼ ਕਾਨਫਰੰਸ ਵਿੱਚ ਭੇਜਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਸਿੱਖਾਂ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰ ਕੁਝ ਨਾ ਕੁਝ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਵੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਉਸਦੇ ਬਹੁਤ ਚੰਗੇ ਸੰਬੰਧ ਰਹੇ ਹਨ।

ਉਸ ਕਾਨਫਰੰਸ ਵਿੱਚ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਦਾ ਰੁੱਖ ਵੇਖ ਕੇ ਮੁਹੰਮਦ ਅਲੀ ਜਿਨਾਹ ਨੇ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਇੱਕ ਚਿੱਠੀ ਲਿਖੀ ਅਤੇ ਸ. ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਚਿੱਠੀ ਨੂੰ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਹੀ ਦੇਣਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਸਨੇ ਵਾਪਸ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ 'ਤੇ ਆਉਂਦਿਆਂ ਇਹ ਚਿੱਠੀ ਨਹਿਰੂ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਨਹਿਰੂ ਦੇ ਨਾਲ ਵਾਪਸ ਨਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂਕਿ ਉਸਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ, ਪਰ ਉਹ ਰੁਕਿਆ ਨਾ। ਉਸਦੇ ਖਾਲੀ ਹੱਥ ਮੁੜ ਆਉਣ ਕਾਰਨ ਅਕਾਲੀ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਬਹੁਤ ਨਾਰਾਜ਼ ਹੋਈ ਅਤੇ ਜਿਨਾਹ ਨੇ ਵੀ ਇਹ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਜੇ ਸਿੱਖ ਉਸਦਾ ਸਾਥ ਦੇਣ ਤਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖਰਾ ਖੁਦਮੁਖਤਾਰ ਰਾਜ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ, ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਹੱਦਾਂ ਦਰਿਆ ਮਾਰਕੰਡਾ ਤੋਂ ਚਨਾਬ ਤਕ ਹੋਣਗੀਆਂ ਪਰ ਹਿੰਦੂ ਪਿਛੋਕੜ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਮਾਸਟਰ ਨੇ ਇਹ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਰੱਦ ਕਰਕੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨਾਲ ਰਹਿਣ ਦਾ ਹੀ ਫ਼ੈਸਲਾ ਕਰ ਲਿਆ। ਜੇ ਉਹ ਇਹ ਗੱਦਾਰੀ ਨਾ ਕਰਦਾ, ਤਾਂ ਉਦੋਂ ਹੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਆਪਣਾ ਦੇਸ਼ ਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਆ ਜਾਣਾ ਸੀ।

ਦੇਸ਼ ਦੀ ਵੰਡ ਉਪਰੰਤ ਪੰਡਤ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਨਹਿਰੂ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਬਣਦਿਆਂ ਹੀ ਉਸ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰੀ ਸ੍ਰੀ ਸਰਦਾਰ ਪਟੇਲ ਨੇ ਰਾਜਾਂ ਦੇ ਮੁਖੀਆਂ ਨੂੰ ਸਰਕੂਲਰ ਜਾਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਸਿੱਖ ਜਰਾਇਮਪੇਸ਼ਾ ਲੋਕ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ 'ਤੇ ਤਿੱਖੀ ਨਿਗਾਹ ਰੱਖੀ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਪਹਿਲਾ ਇਨਾਮ ਮਿਲਣ ਪਿਛੋਂ ਮਾਸਟਰ ਤੜਫ ਉਠਿਆ। ਉਸਨੇ ਮੋਰਚੇ ਲਾਏ, ਮਰਨ ਵਰਤ ਰੱਖਣ ਤਕ ਦੇ ਡਰਾਮੇ ਕੀਤੇ। ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਕੀਤੀਆਂ ਅਰਦਾਸਾਂ ਭੰਗ ਕੀਤੀਆਂ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਅਕਾਲੀ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਉਸ 'ਤੇ ਹੋਰ ਭਰੋਸਾ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਕਾਂਗਰਸ ਵੀ ਉਸ ਵੱਲੋਂ ਨਿਤ ਕੀਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਡਰਾਮੇਬਾਜ਼ੀ ਤੋਂ ਤੰਗ ਆ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਨੇ ਰਾਜਸਥਾਨ ਦੇ ਗੰਗਾਨਗਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚੋਂ ਸੰਤ ਫਤਹਿ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸੰਤ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਲਿਆ ਕੇ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸਿਆਸੀ ਮੰਚ ਤੋਂ ਲਾਂਭੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਕੇਂਦਰ ਦੀ ਕਾਂਗਰਸੀ ਸਰਕਾਰ, ਜੋ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਹੋਰ ਰਾਜਾਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੂੰ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਸੂਬਾ ਦੇਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰੀ ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰੀ ਗੁਲਜ਼ਾਰੀ ਲਾਲ ਨੰਦਾ ਨੂੰ ਪੁਨਰ-ਗਠਨ ਐਕਟ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਨੇ ਪੁਰਾਣੇ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਹਰਿਆਣਾ, ਹਿਮਾਚਲ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਣ ਦਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਕਰ ਲਿਆ। ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, ਭਾਖੜਾ ਅਤੇ ਹੋਰ ਫ਼ੈਮ ਕੇਂਦਰ ਅਧੀਨ ਰੱਖ ਲਏ। ਕਈ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲਦੇ ਇਲਾਕੇ ਹਰਿਆਣੇ ਤੇ ਹਿਮਾਚਲ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਚਾਹੀਦਾ ਤਾਂ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਣ ਦਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਸੰਤ ਫਤਹਿ ਸਿੰਘ ਇੱਥੇ ਰਹਿ ਕੇ ਨਵੇਂ ਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰਦਾ ਪਰ ਉਹ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਦੌਰੇ 'ਤੇ ਚਲਿਆ ਗਿਆ। ਉਸਦੀ ਗ਼ੈਰ-ਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪੁਨਰ-ਗਠਨ ਐਕਟ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪਣੇ ਫ਼ੈਸਲੇ 'ਤੇ ਅਮਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਵਾਪਸੀ ਤੇ ਸੰਤ ਫਤਹਿ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮੋਰਚਾ ਲਾਇਆ। ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਉਪਰ

ਅਗਨ-ਕੁੰਡ ਬਣਾ ਕੇ ਦਸ ਦਿਨ ਦੀ ਭੁੱਖ ਹੜਤਾਲ ਉਪਰੰਤ ਸੜ ਕੇ ਮਰਨ ਦਾ ਐਲਾਨ ਵੀ ਕੀਤਾ ਪਰ ਸੜ ਮਰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਸ. ਹੁਕਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਆਪ ਬੁਲਾ ਕੇ ਉਸ ਤੋਂ ਇਹ ਕਹਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਅਕਾਲੀਆਂ ਦੀਆਂ ਮੰਗਾਂ ਮੰਨਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੈ। ਇਸਨੂੰ ਬਹਾਨਾ ਬਣਾ ਕੇ ਸੰਤ ਫਤਹਿ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣਾ ਸੜ-ਮਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤਾ। ਜੇਕਰ ਉਹ ਅੜਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਤਾਂ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੀਆਂ ਮੰਗਾਂ ਮੰਨੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਸਨ। ਪਰ ਰਾਜਸੀ ਹਲਕਿਆਂ ਅਨੁਸਾਰ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਘੱਟਾ ਪਾਉਣ ਲਈ ਹੀ ਇਹ ਡਰਾਮਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਉਸ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਅਕਾਲੀਆਂ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਬਣੇ। ਜੇਕਰ ਬਾਹਰ ਰੱਖੇ ਗਏ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ੀ ਇਲਾਕੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਤਾਂ ਇੱਥੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗੀ ਅਤੇ ਅਕਾਲੀਆਂ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਕਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਬਣੇਗੀ। ਉਸ ਦੀ ਇਸ ਗ਼ੱਦਾਰੀ ਕਾਰਨ ਹੀ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲਦੇ ਇਲਾਕੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣੋਂ ਰਹਿ ਗਏ। ਡੈਮ ਅਤੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵੀ ਕੇਂਦਰ ਕੋਲ ਹੀ ਰਹੇ। ਅਜੇ ਤਕ ਵੋਟਾਂ ਲੈਣ ਦੀ ਖ਼ਾਤਰ ਬਾਦਲ ਵਰਗੇ ਆਗੂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਗੁੰਮਰਾਹ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਨਾਹਰੇ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲਦੇ ਇਲਾਕੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਅਤੇ ਦਰਿਆਈ ਪਾਣੀਆਂ 'ਤੇ ਵੀ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਕੰਟਰੋਲ ਹੋਵੇ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਅਜਿਹੇ ਨਾਹਰਿਆਂ ਤੋਂ ਗੁੰਮਰਾਹ ਹੋ ਕੇ ਪੰਜਾਬੀ, ਖ਼ਾਸ ਕਰਕੇ ਸਿੱਖ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਤੁਰੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ।

ਧਰਮ-ਯੁੱਧ ਮੋਰਚੇ ਵੇਲੇ ਵੀ ਸੰਤ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਲੌਗੋਵਾਲ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਅਤੇ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਟੌਹੜਾ ਵਰਗੇ ਲੀਡਰ ਗ਼ੱਦਾਰੀ ਨਾ ਕਰਦੇ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਰਾਹੀਂ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਮਸਲਾ ਹੱਲ ਕਰਨ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਅਕਾਲੀ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ ਬਚਾਉਣ ਦੀ ਖ਼ਾਤਰ ਕਾਂਗਰਸੀ ਆਗੂਆਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਇੰਦਰਾ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਗੁੰਮਰਾਹ ਕਰ ਲਿਆ ਕਿ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਤਾਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨਾਲ ਗੱਲ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਉਹ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਵੀ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਖ਼ਾਲਿਸਤਾਨ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਫਿਰ ਖ਼ਾਲਿਸਤਾਨ ਨੂੰ ਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਆਉਣੋਂ ਰੋਕਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕੇਗਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਫ਼ੌਜ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਵੀ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਫ਼ੌਜ ਦੇ ਟਾਕਰੇ ਲਈ ਆ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਡਰ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖ ਕੇ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਫ਼ੌਜੀ ਹਮਲਾ ਕਰਨ ਦਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਲੈਣਾ ਪਿਆ। ਇਸ ਹਮਲੇ ਕਾਰਨ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਾਥੀ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਏ। ਲੌਗੋਵਾਲ ਨੇ ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਨਾਲ ਬਿਨਾਂ ਸਿਰ-ਪੈਰ ਸਮਝੌਤੇ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਐਵੇਂ ਗੁਆ ਲਈ ਤੇ ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਰਨਾਲੇ ਨੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਬਣਨ ਉਪਰੰਤ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਕੰਪਲੈਕਸ ਵਿੱਚ ਪੁਲਿਸ ਭੇਜ ਕੇ ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਹੁਣ ਸ. ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਨੇ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਬੇਅੰਮ੍ਰਿਤੀਏ ਪੁੱਤਰ ਸੁਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਨੂੰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਬਣਾ ਕੇ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦਾ ਭੋਗ ਪਾ ਹੀ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ

ਇਸ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਸ਼ਰਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਜੱਥੇਬੰਦੀ ਦਾ ਗ਼ੈਰ-ਅੰਮ੍ਰਿਤੀਆ ਮੁੱਢਲਾ ਮੈਂਬਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦਾ, ਲੀਡਰੀ ਦੀ ਤਾਂ ਗੱਲ ਛੱਡੋ। ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਮਾਂ ਜੱਥੇਬੰਦੀ ਆਰ.ਐਸ.ਐਸ. ਨਾਲ ਗੰਢਤਰੁੱਪ ਉਪਰੰਤ ਮੋਗਾ ਵਿੱਚ ਹੋਈ ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਕਾਨਫਰੰਸ ਦੌਰਾਨ ਹੀ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੂੰ ਮੈਂਬਰ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਲੈ ਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸਨੂੰ ਅਮਲੀ ਰੂਪ ਦਿੰਦਿਆਂ ਗੱਲ ਇਥੋਂ ਤਕ ਪਹੁੰਚ ਗਈ ਕਿ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਸਮਾਗਮ ਉਪਰੰਤ ਸੁਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਵੱਲੋਂ ਬਣਾਈ ਗਈ ਵਰਕਿੰਗ ਕਮੇਟੀ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਲਏ ਗਏ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦਾ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਨਾਂ ਹੀ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਜੱਥੇਬੰਦੀ ਦੀ ਹੋਂਦ ਹੀ ਖ਼ਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਗ਼ੱਦਾਰੀ ਕੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਜਿਸ ਜੱਥੇਬੰਦੀ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਆਪਣੇ ਨਿੱਜੀ ਸਿਆਸੀ ਹਿੱਤਾਂ ਦੀ ਖ਼ਾਤਰ ਉਸਦੀ ਬਲੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

“ਜਦੋਂ ਕਿ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦਾ ਰਾਜਸੀ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਨਿਸ਼ਚੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਾਹਿਬ ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ਾਂ, ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਪੰਨਿਆਂ ਅਤੇ ਖ਼ਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੇ ‘ਮਨ-ਮੰਦਰ’ ਵਿੱਚ ਉਕਰਿਆ ਚਲਿਆ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਮਨੋਰਥ ‘ਖ਼ਾਲਸਾ ਜੀ ਦੇ ਬੋਲ-ਬਾਲੇ’ ਹੈ।”

“ਖ਼ਾਲਸਾ ਜੀ ਦੇ ਇਸ ਜਨਮਸਿੱਧ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੇ ਦੇਸ਼-ਕਾਲ ਅਤੇ ਰਾਜਸੀ ਵਿਧਾਨ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ-ਪ੍ਰਾਪਤੀ, ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਨੀਂਹ ਹੈ।”

ਇਹ ਰਾਜਸੀ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਪਾਲਿਸੀ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦਾ ਹੀ ਹਿੱਸਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਜੱਥੇਬੰਦੀ ਜਾਂ ਸੰਸਥਾ ਨੇ ਇਹ ਰਾਜਸੀ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਨਹੀਂ ਮਿਥਿਆ ਪਰ ਇਉਂ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸ. ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਨੇ ਕਦੇ ਮੁੜ ਕੇ ਇਸ ਵੱਲ ਜਾ ਜਾਣੇ ਜਾਂ ਅਨਜਾਣੇ ਵਿੱਚ ਧਿਆਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਮਾਰਿਆ ਜੋ ਕਿ 1986 ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਹੁਣ ਤਕ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਚਲਿਆ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਹਿੰਦੂਕਰਨ ਕਰਕੇ ਇਸ ਜੱਥੇਬੰਦੀ ਦਾ ਭੋਗ ਹੀ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਜਿਸਦਾ ਮੈਂਬਰ ਬਣਨ ਲਈ ਮੁੱਢਲੀ ਸ਼ਰਤ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਸ ਵੇਲੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਮੇਤ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੀ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਦੀ ਬਹੁਸੰਮਤੀ ਅਜਿਹੀ ਹੈ ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਹੀਂ ਛਕਿਆ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਬੱਚੇ ਕੇਸ ਕਟਵਾਈ ਫਿਰਦੇ ਹਨ।

ਬਾਦਲ-ਭੱਠਲ ਸਮਝੌਤਾ

ਸ. ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਦੇ ਫ਼ਰਵਰੀ 1997 ਵਿੱਚ ਹੋਈਆਂ ਚੋਣਾਂ ਦੌਰਾਨ ਕਾਂਗਰਸ ਨੂੰ ਹਰਾ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਰਾਜਸੀ ਸੰਤਾ ਉੱਪਰ ਕਾਬਜ਼ ਹੋ ਜਾਣ ਉਪਰੰਤ ਵਿਸਾਖੀ ਮਨਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਗਏ ਜੱਥੇ ਨਾਲ਼ ਪੱਤਰਕਾਰ ਹਰਬੀਰ ਸਿੰਘ ਭੰਵਰ ਵੀ ਗਿਆ ਸੀ। ਓਥੋਂ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਦੌਰਾਨ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਪਨਾਹ ਲਈ ਬੈਠੇ ਖਾੜਕੂਆਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਅਕਾਲੀ ਸਰਕਾਰ ਬਣ ਗਈ ਹੈ, ਇਹ ਪਤਾ ਕਰਕੇ ਸਾਨੂੰ ਦੱਸਣਾ ਕਿ ਸਾਡੇ ਬਾਰੇ ਉਸ ਦਾ ਕੀ ਵਿਚਾਰ ਹੈ, ਤਾਂਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਅਗਲੀ ਰਣਨੀਤੀ ਬਣਾ ਸਕੀਏ। ਭੰਵਰ ਨੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨੋਂ ਆਉਣ ਪਿਛੋਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ਼ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਕਿ ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਪਤਾ ਕਰੀਏ? ਮਹੀਨਾ ਕੁ ਅਸੀਂ ਇਸ ਮਸਲੇ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਹੀ ਨਾ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਖਾੜਕੂਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕਿਸੇ ਸੰਪਰਕ ਰਾਹੀਂ ਫਿਰ ਪੁੱਛਿਆ। ਉਸਨੇ ਫਿਰ ਮੇਰੇ ਨਾਲ਼ ਗੱਲ ਕੀਤੀ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ 'ਜੱਥੇਦਾਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਟੌਹੜਾ ਤੋਂ ਚੰਗਾ ਕੌਣ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਚੱਲ, ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਦਫ਼ਤਰ ਚੱਲ ਕੇ ਪਤਾ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜੱਥੇਦਾਰ ਨੇ ਕਦੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਆਉਣਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਓਥੇ ਗਏ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਜੱਥੇਦਾਰ ਜੀ ਇਕ-ਦੋ ਦਿਨਾਂ ਤਕ ਹੀ ਆਉਣ ਵਾਲ਼ੇ ਹਨ। ਤੀਜੇ ਕੁ ਦਿਨ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਫਿਰ ਓਥੇ ਗਏ ਤਾਂ ਗੇਟ 'ਤੇ ਖੜ੍ਹੇ ਸੇਵਾਦਾਰ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਟੌਹੜਾ ਸਾਹਿਬ ਆ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਦਫ਼ਤਰ ਦੀ ਬਜਾਏ ਅਰਾਮ ਵਾਲ਼ੇ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਜਦੋਂ ਉਸ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਗਏ ਤਾਂ ਓਥੇ ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਹੋਰ ਅਕਾਲੀ ਵੀ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਸਨ।

ਸਾਨੂੰ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਖੜ੍ਹੇ ਵੇਖ ਕੇ ਜੱਥੇਦਾਰ ਟੌਹੜਾ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਅੰਦਰ ਲੰਘ ਆਓ, ਕੋਈ ਖ਼ਾਸ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਹੀ, ਐਵੇਂ ਗੱਪਾਂ ਮਾਰ ਰਹੇ ਹਾਂ।" ਮੈਂ ਕਿਹਾ, "ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, ਅਸੀਂ ਕੋਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਹੈ।" ਉਸ ਨੇ ਸੇਵਾਦਾਰ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, 'ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਵਾਲ਼ੇ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਬਿਠਾ ਕੇ ਚਾਹ ਪਾਣੀ ਪਿਲਾਓ, ਮੈਂ ਹੁਣੇ ਆਉਂਦਾ ਹਾਂ।' ਦੋ ਤਿੰਨ ਮਿੰਟ ਪਿਛੋਂ ਹੀ ਉਹ ਆ ਗਏ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਆਦਤ ਅਨੁਸਾਰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਦੱਸ ਬਾਬਾ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿਆਂ, ਕੀ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਹੈ?" ਮੈਂ ਕਿਹਾ, "ਭੰਵਰ ਸਾਹਿਬ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਤੋਂ ਇੱਕ ਸੁਨੇਹਾ ਲੈ ਕੇ ਆਏ ਹਨ, ਉਸ ਬਾਰੇ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ਼ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨੀ ਹੈ।" ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, 'ਦੱਸੋ।' ਭੰਵਰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਦੌਰਾਨ ਉਸਨੂੰ ਭਾਈ ਗਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਵਧਾਵਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਸਿੰਘ ਮਿਲੇ ਸਨ। ਉਹ ਇਹ ਜਾਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਅਕਾਲੀ ਸਰਕਾਰ ਉਹਨਾਂ

ਬਾਰੇ ਕੀ ਸੋਚਦੀ ਹੈ, ਪਤਾ ਕਰਕੇ ਦੱਸੋ। ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਆਏ ਹਾਂ। ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਜੱਥੇਦਾਰ ਟੌਹੜਾ ਸੋਚੀਂ ਪੈ ਗਿਆ। ਅਸੀਂ ਉਸ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵੱਲ ਵੇਖਦੇ ਰਹੇ। ਕੋਈ 10 ਮਿੰਟ ਪਿੱਛੋਂ ਭਰੇ ਹੋਏ ਮਨ ਨਾਲ ਹੌਲੀ ਜਿਹੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਉਹ ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਹਨ ਠੀਕ ਹਨ, ਕਿਸੇ ਅਸੂਲ, ਕਿਸੇ ਸਿਧਾਂਤ 'ਤੇ ਤਾਂ ਖੜ੍ਹੇ ਹਨ। ਬਾਦਲ ਨੇ ਰਜਿੰਦਰ ਕੌਰ ਭੱਠਲ ਨਾਲ ਸਮਝੌਤਾ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਕੌਮ ਦੀ ਬਿਹਤਰੀ ਦੀ ਇਸ ਤੋਂ ਕੋਈ ਆਸ ਨਾ ਰੱਖੋ। ਇਸ ਨੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ, ਕੇਵਲ ਪੱਗ ਦਾ ਰੰਗ ਹੀ ਬਦਲਿਆ ਹੈ, ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਬਦਲਿਆ। ਕਾਂਗਰਸ ਰਾਜ ਵਾਲੇ ਹਲਾਤ ਹੀ ਰਹਿਣਗੇ। ਕਿਸੇ ਜ਼ਾਲਮ ਪੁਲੀਸ ਅਫ਼ਸਰ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਛੇੜਨਾ, ਕੋਈ ਮੁੰਡਾ ਰਿਹਾਅ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਬਾਦਲ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਕੋਈ ਮਸਲਾ ਛੇੜਨਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਕੇਵਲ ਰਾਜ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਕੌਮ ਨਾਲ ਇਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸਰੋਕਾਰ ਨਹੀਂ।” ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਜੱਥੇਦਾਰ ਜੀ ਚੁੱਪ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਉੱਠ ਕੇ ਤੁਰ ਆਏ।

ਬਾਦਲ ਦੇ ਪੰਜ ਸਾਲ ਦੇ ਰਾਜ ਦੌਰਾਨ ਜੱਥੇਦਾਰ ਟੌਹੜੇ ਦੀਆਂ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਬਿਲਕੁਲ ਸੱਚ ਸਾਬਤ ਹੋਈਆਂ। ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਅਟੱਲ ਬਿਹਾਰੀ ਵਾਜਪਾਈ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਾਲੀ ਸਰਕਾਰ ਵਿੱਚ ਭਾਈਵਾਲ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਪੰਥ ਦੇ ਇਸ ਅਖ਼ਤੀ ਆਗੂ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਇੱਕ ਮਸਲਾ ਨਹੀਂ ਛੇੜਿਆ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਬਾਦਲ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮਸਲੇ ਚੇਤੇ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਵੇਲੇ ਇਸ ਵੱਲੋਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਉਛਾਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਪਰ ਹੁਣ ਆਪਣੀ ਸਰਕਾਰ ਬਣਦਿਆਂ ਹੀ ਇਹ ਫਿਰ ਸਭ ਕੁਝ ਭੁੱਲ ਗਿਆ। ਇਸ ਲਈ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਆਸ ਨਹੀਂ ਰੱਖਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਕਿ ਇਹ ਕੁਝ ਕੌਮ ਦਾ ਸਵਾਰੇਗਾ। ਇਸ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਰਾਜਗੱਦੀ 'ਤੇ ਬਿਠਾਉਣਾ ਹੈ।

ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਸਜ਼ਾ

ਕੈਪਟਨ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਬਣ ਕੇ ਜਿੱਥੇ ਰਾਜ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਭਾਰਤ-ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਸੁਧਾਰਨ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ। ਓਥੇ ਇੱਕ ਸੱਚੇ ਸਿੱਖ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ ਸ੍ਰੀ ਆਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ, ਸਰਹੰਦ, ਚਮਕੌਰ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਤਰਨਤਾਰਨ ਵਿਖੇ ਸ਼੍ਰੋ.ਗੁ.ਪ੍ਰ. ਕਮੇਟੀ ਵੱਲੋਂ ਮਨਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਸ਼ਤਾਬਦੀਆਂ ਸਮੇਂ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਗੋਟ ਬਣਾ ਕੇ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਦਿਲ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਫੰਡ ਦੇ ਕੇ ਇੱਕ ਚੰਗੇ ਸਿੱਖ ਹੋਣ ਦਾ ਸਬੂਤ ਦਿੱਤਾ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਪੰਥ ਦੇ ਅਖੌਤੀ ਆਗੂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਨੇ ਆਪਣੇ ਰਾਜ ਦੌਰਾਨ ਦੁਰਗਿਆਣਾ ਮੰਦਰ ਦੀ ਕਾਰਸੇਵਾ ਵਾਸਤੇ ਤਾਂ 2 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਪਰ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਉਸ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਇਆ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵੱਲੋਂ ਇਹ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਕਿ ਲੰਗਰ ਲਈ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਰਸਦ ਨੂੰ ਚੁੰਗੀ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਿਬੇਕਸਰ ਨੂੰ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਰਸਤੇ ਤੇ ਗੋਟ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ, ਜਿਸ ਦੀ ਨਗਰ ਨਿਗਮ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦੇ ਰਿਹਾ। ਬਾਦਲ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪੰਜ ਸਾਲ ਦੇ ਕਾਰਜਕਾਲ ਦੌਰਾਨ ਏਨੀ ਗੱਲ ਵੀ ਨਾ ਮੰਨੀ।

ਜਦੋਂ ਕੈਪਟਨ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿੱਚ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਬਣੀ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੀ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਬੀਬੀ ਜਗੀਰ ਕੌਰ ਕੈਪਟਨ ਪਾਸ ਗਈ। ਕੈਪਟਨ ਅਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ, “ਬੀਬੀ ਜੇ ਤੂੰ ਨਿੱਜੀ ਮਸਲੇ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਆਈ ਹੈ ਤਾਂ ਗੱਲ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰੀਏ, ਪਰ ਜੇ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਮਸਲਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।” ਜਗੀਰ ਕੌਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਗੁਰੂ ਕੇ ਲੰਗਰ ਲਈ ਆ ਰਹੀ ਰਸਦ ਨੂੰ ਚੁੰਗੀ ਮੁਕਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਿਬੇਕਸਰ ਦੇ ਗੋਟ ਦਾ ਮਸਲਾ ਲੈ ਕੇ ਆਈ ਹੈ। ਕੈਪਟਨ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇ ਕੋਈ ਹੋਰ ਮਸਲਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਵੀ ਦੱਸ ਦਿਓ। ਇਹ ਮਸਲੇ ਤਾਂ ਹੱਲ ਹੋ ਗਏ, ਜਿਹੜਾ ਤੁਹਾਡਾ ਬਾਦਲ ਪੰਜ ਸਾਲ ਹੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਿਆ। ਕੈਪਟਨ ਨੇ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਹੀ ਸੰਬੰਧਤ ਮਹਿਕਮਿਆਂ ਦੇ ਸੈਕਟਰੀ ਬੁਲਾ ਕੇ ਆਰਡਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਸੋ ਉਸ ਦੇ ਰਾਜ ਦੌਰਾਨ ਚੁੰਗੀ ਵੀ ਮਾਫ਼ ਹੋ ਗਈ ਤੇ ਗੋਟ ਵੀ ਬਣ ਗਿਆ।

ਕੈਪਟਨ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ 'ਚ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਰੜਕਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਕੇਂਦਰ ਨੂੰ ਪੁੱਛੇ ਬਿਨਾਂ ਹੀ ਦਰਿਆਵਾਂ ਦੇ ਪਾਣੀਆਂ ਦੀ ਵੰਡ ਸੰਬੰਧੀ ਹੋਏ ਸਮਝੌਤੇ ਰੱਦ ਕਰਕੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਤੋਂ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਉਪਰੰਤ ਕਾਂਗਰਸ ਪ੍ਰਧਾਨ

ਸੋਨੀਆਂ ਗਾਂਧੀ ਸਮੇਤ ਸਾਰੇ ਵੱਡੇ ਕਾਂਗਰਸੀ ਆਗੂ ਵੀ ਔਖੇ ਹੋ ਗਏ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਡਰ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਜੇ ਅਗਲੇ ਪੰਜ ਸਾਲ ਲਈ ਇਹ ਫਿਰ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਬਣ ਗਿਆ ਤਾਂ ਇਸ ਨੇ ਅਜਿਹੇ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾ ਦੇਣੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੋੜਨਾ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਲਈ ਚੋਣਾਂ ਵਿੱਚ ਹਰਾ ਦੇਣਾ ਹੀ ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਇਹੋ ਕਾਰਨ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੇ ਪੰਜਾਬ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਦੂਲੇ ਵਰਗਿਆਂ ਨੇ ਵੀ ਕਾਂਗਰਸੀ ਸੀਟਾਂ ਹਰਾਈਆਂ।

ਬਾਦਲ ਸੱਤਾ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਪਿੱਛੋਂ ਦਰਿਆਈ ਪਾਣੀਆਂ ਸੰਬੰਧੀ ਬਣਾਏ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਫਿਰ ਨਜ਼ਰਸਾਨੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਮਸਲਾ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਅਧੀਨ ਹੈ। ਦੇਸ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰੇ 'ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਦਿਲ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਫੰਡ ਦੇਈ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਕੈਪਟਨ ਦੇ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਕਹਿਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਕੁੱਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਿੱਤਾ। ਸੱਤਾ 'ਤੇ ਕਾਬਜ਼ ਨਾ ਹੋ ਸਕਣ ਦਾ ਦੂਜਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੈਪਟਨ ਦੇ ਸਿੱਖੀ ਵੱਲ ਵੱਧਦੇ ਕਦਮ ਰੋਕਣ ਲਈ ਸਾਰੇ ਹਿੰਦੂ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਇੱਕਠੇ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਇਹੋ ਕਾਰਨ ਸੀ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਚੋਣਾਂ ਦੌਰਾਨ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ 19 ਸੀਟਾਂ ਮਿਲੀਆਂ, ਜਿਸ ਦੀ ਮਾਂ ਆਰ.ਐਸ.ਐਸ. ਦਾ ਨਾਹਰਾ, ਹਿੰਦੀ, ਹਿੰਦੂ, ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਹੈ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂਆਂ ਵਿੱਚ ਜਜ਼ਬ ਕਰਨ ਦੇ ਸੁਪਨੇ ਲੈ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਾਕਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਹੱਥ ਠੋਕਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਕਾਰਜਕਾਲ ਦੌਰਾਨ ਹੀ ਡੇਰਾਵਾਦ ਫੈਲਿਆ ਅਤੇ ਨਿਰੰਕਾਰੀਆਂ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਦਸ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦਾ ਅਪਮਾਨ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਜਿਸ ਵਿੱਚੋਂ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਾ ਲਹਿਰ ਨੇ ਜਨਮ ਲਿਆ (ਜਿਸ ਦੇ ਮੁਖੀ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕਾਂਗਰਸੀਆਂ ਦੀ ਦੇਣ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਉਹ ਹਾਲਾਤ ਦੀ ਦੇਣ ਸਨ। ਜਿਉਂ-ਜਿਉਂ ਸਿੱਖੀ 'ਤੇ ਹਮਲੇ ਹੁੰਦੇ ਰਹੇ, ਉਹ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਟੱਕਰ ਲੈਂਦੇ ਰਹੇ ਅਤੇ ਗੱਲ ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਤਕ ਅੱਪੜ ਗਈ।

ਹੁਣ ਨਿਰੰਕਾਰੀਆਂ ਦਾ ਦੂਜਾ ਰੂਪ ਡੇਰਾ ਸੱਚਾ ਸੌਦਾ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਮੁਖੀ ਗੁਰਮੀਤ ਰਾਮ ਰਹੀਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਬਾਣੇ ਅਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਪਾਨ ਕਰਾਉਣ ਦੀ ਨਕਲ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਮੁਖੀ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦਾ ਅਪਮਾਨ ਕਰਨ ਦੀ ਗੁਸਤਾਖੀ ਕੀਤੀ ਸੀ ਤਾਂ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਟਿਕਾਣੇ ਲਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੱਥੇਦਾਰ ਟੋਹੜਾ ਨੂੰ ਭਾਵੇਂ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਕਾਰਨ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਜੱਥੇਦਾਰ ਬਣਾਉਣਾ ਪਿਆ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ ਬਾਦਲ ਨੂੰ ਫਿਰ ਹਜ਼ਮ ਨਾ ਹੋਇਆ, ਪਰ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਅਜੇ ਵੀ ਉਹ 'ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ' ਵਜੋਂ ਸਤਿਕਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸੱਚੇ ਸੌਦੇ ਦਾ ਮੁਖੀ ਗੁਰਮੀਤ ਰਾਮ ਰਹੀਮ ਸਿੰਘ ਵੀ ਬਾਦਲ ਦੇ ਰਾਜ ਵੇਲੇ ਹੀ

ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਆਇਆ ਸੀ। ਇਸ ਦਾ ਕੀ ਹਸ਼ਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਤਾਂ ਸਮਾਂ ਹੀ ਦੱਸੇਗਾ, ਪਰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਹੜੇ ਵੇਲੇ ਕੋਈ ਦੂਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਵੇ ਕਿਉਂਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦਾ ਅਪਮਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਕਦੇ ਬਖਸ਼ਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹੋ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਕਿਤੇ ਨਾ ਕਿਤੇ ਸੱਚੇ ਸੌਦੇ ਦੇ ਪੈਰੋਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਟਕਰਾਅ ਹੁੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਦੇ ਬੁਲਾਰੇ ਭਾਈ ਮੋਹਕਮ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਖਾੜਕੂ ਆਗੂ ਭਾਈ ਦਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਿੱਟੂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਵਿਰੋਧ ਕਾਰਨ ਸੱਚੇ ਸੌਦੇ ਦੇ ਕਈ ਡੇਰੇ ਬੰਦ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਬਾਦਲ ਸਰਕਾਰ ਅੰਦਰਖਾਤੇ ਤਾਂ ਡੇਰਾ ਮੁਖੀ ਦੀ ਪਿੱਠ ਠੋਕ ਰਹੀ ਹੈ, ਪਰ ਬਾਦਲ ਜ਼ਾਹਰ ਤੌਰ 'ਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਹਮਦਰਦ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਦੇ ਜੱਥੇਦਾਰ ਗਿਆਨੀ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵੇਦਾਂਤੀ ਨੇ ਤਖ਼ਤ ਸ੍ਰੀ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਜੱਥੇਦਾਰਾਂ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਬੁੱਲਾ ਕੇ ਸੱਚੇ ਸੌਦੇ ਵਿਰੁਧ ਗੁਰਮਤਾ ਲੈ ਆਂਦਾ ਸੀ। ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਹੀ ਮਰਨ ਮਾਰਨ 'ਤੇ ਉੱਤਰ ਆਏ ਸਨ ਅਤੇ ਹੁਣ ਜੱਥੇਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਮੁੱਦੇ ਤੋਂ ਭੱਜਣ ਦਾ ਰਾਹ ਨਹੀਂ ਲੱਭਦਾ। ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਸੱਚੇ ਸੌਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਲੱਗੀ ਅੱਗ ਨੂੰ ਮਾੜੀ ਮੋਟੀ ਹਵਾ ਦਿੰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਗੁਰਮੀਤ ਰਾਮ ਰਹੀਮ ਸਿੰਘ ਅਦਾਲਤੀ ਚੱਕਰ ਵਿੱਚ ਵੀ ਫਸਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਸ ਉੱਪਰ ਔਰਤਾਂ ਨਾਲ ਬਲਾਤਕਾਰ ਕਰਨ ਅਤੇ ਦੋ ਕਤਲ ਦੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਵੀ ਚੱਲ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਦੀ ਝੂਠ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਹੁਣ ਬਹੁਤੀ ਦੇਰ ਚੱਲਣ ਵਾਲੀ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆ ਰਹੀ। ਭਾਵ ਕਾਂਗਰਸ ਅਤੇ ਬੀ.ਜੇ.ਪੀ. ਵੀ ਉਸ ਦੀ ਪਿੱਠ ਠੋਕ ਰਹੀ ਹੈ। ਕੈਪਟਨ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਤੁਲਨਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਪਰ ਸਿੱਖੀ ਪ੍ਰਤੀ ਉਸ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਅਤੇ ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ ਵਜੋਂ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਲੀਡਰ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਲੀਡਰ ਵੀ ਉਸ ਦਾ ਸਾਥੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਪੰਥ ਰਤਨ ਕਿ ਗੁੰਦਾਰ

ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਛਤਰ ਛਾਇਆ ਹੇਠ ਸੰਨ 1920 ਤੋਂ ਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਆਏ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਬੇਤਾਜ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਬਾਬਾ ਖੜਕ ਸਿੰਘ ਪਿੱਛੋਂ ਅਤੇ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਸੰਨ 1947 ਵਿੱਚ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਹੋਈ ਵੰਡ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਇਸ ਜਥੇਬੰਦੀ ਵਿੱਚ ਧੜੇਬੰਦੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਇਸ ਜਥੇਬੰਦੀ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਗੁਰਧਾਮਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਦੇ ਹਿੱਤਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨ ਲਈ ਹੋਈ ਸੀ, ਪਰ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਵੰਡ ਦੀ ਚਰਚਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ ਉਸੇ ਦੇ ਆਗੂਆਂ ਦੇ ਸਿਆਸੀ ਹਿੱਤ ਟਕਰਾਉਣ ਲੱਗ ਪਏ ਸਨ।

ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ, ਜਥੇਦਾਰ ਊਧਮ ਸਿੰਘ ਨਾਗੋਕੇ ਅਤੇ ਗਿਆਨੀ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰੀ ਬੋਲੀ ਬੋਲਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਦਾ ਪਿਛੋਕੜ ਹਿੰਦੂ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਨਾਨਕ ਚੰਦ ਦਾ ਸਪੁੱਤਰ ਗੋਪੀ ਚੰਦ ਸੀ। ਉਸ ਦਾ ਝੁਕਾਅ ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀ ਕਾਂਗਰਸ ਵੱਲ ਸੀ। ਜਥੇਦਾਰ ਊਧਮ ਸਿੰਘ ਨਾਗੋਕੇ ਨੂੰ ਵੀ ਉਸ ਦਾ ਚੇਲਾ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਕੈਰੋਂ ਨਹਿਰੂ ਤੇ ਗਾਂਧੀ ਦੀ ਕਾਂਗਰਸ ਵੱਲ ਖਿੱਚੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਤੀਜਾ ਆਗੂ ਗਿਆਨੀ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਲਾਇਲਪੁਰ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਚਿੰਤਤ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਵੰਡ ਕਾਰਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੰਗਲ ਪੁੱਟ ਕੇ ਆਬਾਦ ਕੀਤੀ ਜ਼ਮੀਨ ਛੱਡਣੀ ਪੈ ਸਕਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਆ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉਜਾੜਾ ਯਕੀਨੀ ਸੀ।

ਮੁਸਲਿਮ ਲੀਗ ਦਾ ਆਗੂ ਮੁਹੰਮਦ ਅਲੀ ਜਿਨਾਹ ਬਹੁਤ ਚਤੁਰ ਤੇ ਤੇਜ਼ ਦਿਮਾਗ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਉਹ ਪੰਡਿਤ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਨਹਿਰੂ ਅਤੇ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਦੀਆਂ ਚਾਲਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਦਾ ਸੀ, ਜੋ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਦੁਮੇਲ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਮੰਗ 'ਤੇ ਅੜ ਗਿਆ। ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਦੀਆਂ ਮੋਮੇ ਠੱਗਣੀਆਂ ਚਾਲਾਂ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆ ਰਹੀਆਂ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਤਿੰਨ ਕੌਮਾਂ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਮੰਨ ਚੁੱਕੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਹ ਹਿੰਦੂਆਂ, ਸਿੱਖਾਂ ਅਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਣਦਾ ਹਿੱਸਾ ਦੇਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਸਨ। ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿੰਨਾਂ ਧਿਰਾਂ ਦੇ ਲੀਡਰਾਂ ਨੂੰ ਲੰਡਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖੀ ਗੋਲਮੇਜ਼ ਕਾਨਫਰੰਸ ਸਮੇਂ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣ ਲਈ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਭੇਜਣ ਲਈ ਸੱਦਾ ਦਿੱਤਾ।

ਮੁਸਲਿਮ ਲੀਗ ਕੋਲ ਇਸ ਕੰਮ ਵਾਸਤੇ ਮੁਹੰਮਦ ਅਲੀ ਜਿਨਾਹ ਸੀ, ਕਾਂਗਰਸ ਕੋਲ ਨਹਿਰੂ ਸੀ ਪਰ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਆਗੂ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਵਿੱਚ ਇਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਆਗੂਆਂ

ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮੱਰਥਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਹ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਗਰਮ-ਗਰਮ ਨਾਹਰੇ ਹੀ ਲਾ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖ ਕੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਕੈਪਟਨ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਦਾਦਾ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜਾ ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਗੋਲਮੇਜ਼ ਕਾਨਫਰੰਸ ਵਿੱਚ ਜਾਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਚੰਗੇ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਹ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਪੱਖ ਪੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਕੁਝ ਨਾ ਕੁਝ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਹੀ ਮੁੜੇਗਾ, ਪਰ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਭਾਉਂਦੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਸਿਆਸਤ ਤੋਂ ਕੋਰੇ ਅਨਾੜੀ, ਧਨਾਢ ਸਿੱਖ ਸਰਦਾਰ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਇਸ ਕਾਨਫਰੰਸ ਵਿੱਚ ਭੇਜਣ ਦਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਕਰ ਲਿਆ, ਜਿਸ ਦੇ ਟਾਟਾ ਨਗਰ ਵਿੱਚ ਕਾਰਖ਼ਾਨੇ ਸਨ। ਉਸ ਦੀ ਕੇਵਲ ਇਹੋ ਯੋਗਤਾ ਸੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕਦੇ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਪੈਸੇ ਮੰਗਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਉਹ ਦੇ ਦਿੰਦਾ ਸੀ।

ਲੰਡਨ ਵਿੱਚ ਹੋਈ ਗੋਲਮੇਜ਼ ਕਾਨਫਰੰਸ ਤੋਂ ਉਹ ਖ਼ਾਲੀ ਹੱਥ ਮੁੜ ਆਇਆ। ਪੰਡਿਤ ਨਹਿਰੂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਡਰਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਸਿੱਖ ਸਟੇਟ ਬਣ ਗਈ ਤਾਂ ਟਾਟਾ ਨਗਰ ਵਾਲੇ ਕਾਰਖ਼ਾਨਿਆਂ ਦਾ ਕੀ ਬਣੇਗਾ? ਮੁਸਲਿਮ ਲੀਗ ਦੇ ਆਗੂ ਮੁਹੰਮਦ ਅਲੀ ਜਿਨਾਹ ਨੇ ਸਰਦਾਰ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਰਾਹੀਂ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਇਕ ਪੱਤਰ ਵੀ ਭੇਜਿਆ ਸੀ, ਉਹ ਪੱਤਰ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਦੇ ਸਫ਼ਰ ਦੌਰਾਨ ਹੀ ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਨੇ ਪੰਡਿਤ ਨਹਿਰੂ ਨੂੰ ਫੜਾ ਦਿੱਤਾ। ਸਰਦਾਰ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਦੇ ਖ਼ਾਲੀ ਹੱਥ ਮੁੜ ਆਉਣ ਕਾਰਨ ਸਿੱਖ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਅਧੋਗਤੀ ਵਾਲੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਫਸ ਗਈ।

ਇਕ ਆਗੂ ਨੇ ਮੀਟਿੰਗ ਦੌਰਾਨ ਕਿਹਾ, “ਕਿਉਂ ਨਾ ਇਸ ਮਸਲੇ 'ਤੇ ਮੁਹੰਮਦ ਅਲੀ ਜਿਨਾਹ ਨੂੰ ਮਿਲ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕਿ ਇਹ ਪਤਾ ਲੱਗ ਸਕੇ ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨਾਲ ਜਾਣ ਉਪਰੰਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੀ ਮਿਲੇਗਾ?”

ਗਿਆਨੀ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਸ ਸੁਝਾਅ ਦੀ ਹਾਮੀ ਭਰ ਦਿੱਤੀ, ਜੋ ਲਾਇਲਪੁਰੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਚਿੰਤਤ ਸੀ। ਮਝੈਲ ਆਗੂ ਜਥੇਦਾਰ ਊਧਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਵੀ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਜਿਨਾਹ ਨੂੰ ਤਾਂ ਮਿਲ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਵੇ ਕਿ ਗੱਲ ਕਿਥੇ ਖੜ੍ਹੀ ਹੈ। ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਸੁਮੰਦਰੀ ਹਾਲ ਵਿੱਚ ਹੋ ਰਹੀ ਇਸ ਮੀਟਿੰਗ ਦੌਰਾਨ ਇਹ ਫ਼ੈਸਲਾ ਲੈ ਲਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਹੀ ਜਿਨਾਹ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਲਈ ਭੇਜਿਆ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਪਤਾ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਮੁਹੰਮਦ ਅਲੀ ਜਿਨਾਹ ਅਗਲੇ 1-2 ਦਿਨ ਤਕ ਪਟਿਆਲੇ ਪਹੁੰਚ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਮਿਥੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਅਨੁਸਾਰ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਪਟਿਆਲੇ ਚਲਿਆ ਗਿਆ, ਪਰ ਕਿਸੇ ਕਾਰਨ ਜਿਨਾਹ ਕੁਝ ਲੇਟ ਹੋ ਗਿਆ। ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਬੋੜੇ ਚਿਰ ਦੀ ਉਡੀਕ ਉਪਰੰਤ ਤਰਲੋਮੱਛੀ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਦਿਮਾਗ ਵਿੱਚ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੁਕਮਰਾਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਹਿੰਦੂਆਂ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ 'ਤੇ ਜ਼ੁਲਮਾਂ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਘੁੰਮਣ ਲੱਗ ਪਈਆਂ, ਪਰ ਪੀਰ ਬੁਧੂ ਸ਼ਾਹ ਅਤੇ ਗਨੀ ਖ਼ਾਂ, ਨਬੀ ਖ਼ਾਂ ਭੁੱਲ ਹੀ ਗਏ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦਸਮ ਪਿਤਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਮੁਗ਼ਲ ਫ਼ੌਜਾਂ ਦੇ ਘੇਰੇ ਵਿੱਚੋਂ ਉੱਚ ਦਾ ਪੀਰ ਬਣਾ ਕੇ ਕੱਢਿਆ ਸੀ, ਜਦੋਂਕਿ ਵੱਡੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਫਤਿਹ

ਸਿੰਘ ਸਮੇਤ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਦੇ 40 ਸਿੰਘ ਵੀ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਮਾਸਟਰ ਅੰਦਰ ਲੁਕਿਆ ਬੈਠਾ ਫ਼ਿਰਕੂ ਹਿੰਦੂ ਉਸ ਨੂੰ ਟਿਕਣ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦੇ ਰਿਹਾ, ਉਹ ਜਿਨਾਹ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਬਿਨਾਂ ਮਿਲਿਆਂ ਹੀ ਵਾਪਸ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵੱਲ ਤੁਰ ਆਇਆ। ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਕੁਝ ਮਿੰਟ ਪਿੱਛੋਂ ਮੁਹੰਮਦ ਅਲੀ ਜਿਨਾਹ ਪਟਿਆਲੇ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਜਦ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਉਹ ਵਾਪਸ ਮੁੜ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਿਨਾਹ ਮੱਥੇ 'ਤੇ ਹੱਥ ਮਾਰ ਕੇ ਰਹਿ ਗਿਆ।

ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਜਿਨਾਹ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਬਗ਼ੈਰ ਵਾਪਸ ਆ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਸਿੱਖ ਆਗੂ ਬਹੁਤ ਨਰਾਜ਼ ਹੋਏ। ਮਾਸਟਰ ਦੀ ਆਲੋਚਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ। ਮੁਹੰਮਦ ਅਲੀ ਜਿਨਾਹ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਦਾ ਫ਼ਿਰ ਫ਼ੈਸਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਮੀਟਿੰਗ ਰੱਖੀ ਗਈ, ਪਰ ਗੱਲ ਕਿਸੇ ਸਿਰੇ ਨਾ ਲੱਗਦੀ ਵੇਖ ਕੇ ਇਕ ਅਕਾਲੀ ਆਗੂ ਗਿਆਨੀ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਉੱਠ ਕੇ ਬਾਹਰ ਚਲਿਆ ਗਿਆ। ਗਿਆਨੀ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸੰਪਰਕ ਕਰਕੇ ਜਿਨਾਹ ਤੋਂ ਲਾਹੌਰ ਵਿੱਚ ਮਿਲਣ ਲਈ ਸਮਾਂ ਲੈ ਲਿਆ। ਉਹ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਦੱਸੇ-ਪੁੱਛੇ ਜਿਨਾਹ ਨੂੰ ਲਾਹੌਰ ਜਾ ਮਿਲਿਆ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ 'ਜੇ ਸਿੱਖ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨਾਲ ਆ ਜਾਣ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੀ ਕੀ ਗਰੰਟੀ ਹੋਵੇਗੀ?' ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਜਿਨਾਹ ਹੱਸ ਪਿਆ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, "ਉਇ! ਸਿੱਖ, ਇਹ ਠੀਕ ਹੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹਿੰਦੂ ਕੰਮ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੋਚਦਾ ਹੈ, ਮੁਸਲਮਾਨ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲੱਗਿਆਂ ਸੋਚਦਾ, ਪਰ ਸਿੱਖ ਕੰਮ ਕਰਕੇ ਸੋਚਦਾ ਹੈ। ਤੁਸਾਂ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਵਰਗੇ ਅਨਾੜੀ ਅਤੇ ਖ਼ੁਦਗਰਜ਼ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਲੰਡਨ ਵਿਖੇ ਹੋਈ ਗੋਲਮੇਜ਼ ਕਾਨਫ਼ਰੰਸ 'ਚ ਭੇਜ ਕੇ ਮੌਕਾ ਗੁਆ ਲਿਆ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੂੰ ਗ਼ੁਲਾਮ ਵੇਖਿਆ ਹੈ, ਹੁਕਮਰਾਨ ਨਹੀਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਕੂਮਤ ਬਣਾ ਲੈਣ ਦਿਓ, ਫਿਰ ਅੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਘਸ਼ੁਨ ਦੇ ਕੇ ਰੋਵੋਗੇ। ਅਜੇ ਵੀ ਵੇਲ਼ਾ ਹੈ ਸੰਭਲ ਜਾਵੇ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਤਾਂ ਹੁਣ ਬਣ ਕੇ ਹੀ ਰਹੇਗਾ। ਤੁਸੀਂ ਇੱਧਰ ਆ ਜਾਓ, ਮੈਂ ਪੂਰੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੀ ਗਾਰੰਟੀ ਦੇਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਾਂ।"

ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਨੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਕੇ ਪੁੱਛਿਆ, "ਉਹ ਗਰੰਟੀ ਕੀ ਹੋਵੇਗੀ?" ਜਿਨਾਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, "ਜੇ ਸਿੱਖ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨਾਲ ਆ ਜਾਣ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਹੱਦ ਮਾਰਕੰਡਾ ਦਰਿਆ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਝਨਾਅ ਤਕ ਹੋਵੇਗੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਬਹੁ ਗਿਣਤੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ, ਜੇ ਇਸ ਵੇਲੇ 20 ਫ਼ੀਸਦੀ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੌਕਾ ਆਉਣ ਤੇ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਹਿੰਦੂ ਵੀ ਸਿੱਖ ਬਣ ਜਾਣਗੇ। ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਹ ਗਰੰਟੀ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਇਕ ਖ਼ੁਦ ਮੁਖ਼ਤਿਆਰ ਸੂਬਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਕੇਂਦਰ ਪਾਸ ਕੇਵਲ ਡੀਫ਼ੈਂਸ, ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ, ਰੇਲਵੇ ਅਤੇ ਦੂਰ ਸੰਚਾਰ ਦਾ ਵਿਭਾਗ ਹੀ ਰਹੇਗਾ, ਬਾਕੀ ਸਾਰੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਕੋਲ ਹੀ ਹੋਣਗੀਆਂ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਹ ਵੀ ਗਰੰਟੀ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ 20 ਫ਼ੀਸਦੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਵਿੱਚ ਭਰਤੀ ਵੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਹੁਣ ਦੱਸੋ, ਕਿ ਗਰੰਟੀ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ?"

ਸਰਦਾਰ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਬਾਗ਼ੋਬਾਗ਼ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਹ ਖ਼ੁਸ਼ੀ-ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਲਾਹੌਰ

ਤੋਂ ਮੁੜ ਆਇਆ ਅਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਆ ਕੇ ਅਕਾਲੀ ਆਗੂਆਂ ਨੂੰ ਜਿਨਾਹ ਨਾਲ ਹੋਈ ਗੱਲਬਾਤ ਵਿਸਥਾਰ ਸਹਿਤ ਦੱਸ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਿਨਾਹ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਮੰਨਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੈ। ਇਸ ਸਬੰਧ 'ਚ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਅਕਾਲੀ ਲੀਡਰਾਂ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਸੁਮੰਦਰੀ ਹਾਲ ਵਿੱਚ ਫਿਰ ਬੁਲਾ ਲਈ ਗਈ। ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਸਾਰੀ ਗੱਲਬਾਤ ਹੋਈ। ਗਿਆਨੀ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਜਥੇਦਾਰ ਊਧਮ ਸਿੰਘ ਨਾਗੋਕੇ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਸਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਸੀ ਕਿ ਜਿਨਾਹ ਨੂੰ ਛੇਤੀ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਜਾ ਕੇ ਮਿਲ ਲਿਆ ਜਾਵੇ, ਪਰ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਸੜ-ਬਲ ਕੇ ਕੋਲੇ ਹੋਇਆ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਜਿਨਾਹ ਨਾਲ ਮਿਲਣ ਲਈ ਕਿਸ ਨੇ ਭੇਜਿਆ ਸੀ ਜਾਂ ਕਿਸ ਨੇ ਆਗਿਆ ਦਿੱਤੀ ਸੀ?” ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ, “ਕਿਸੇ ਸਿਰੇ ਗੱਲ ਨਾ ਲੱਗਦੀ ਵੇਖ ਕੇ ਮੈਂ ਆਪ ਹੀ ਜਿਨਾਹ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਚਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ।”

ਗਿਆਨੀ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਦੱਸਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਮੀਟਿੰਗ ਤੋਂ ਅਗਲੀ ਰਾਤ ਹੀ ਉਸਦੇ ਘਰ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਹੋ ਗਿਆ, ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਤੋੜ ਕੇ ਅੰਦਰ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਦਾ ਯਤਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਉਹ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਭਰਜਾਈ ਮਕਾਨ ਦੀ ਛੱਤ ਤੋਂ ਪਿਛਲੇ ਪਾਸੇ ਦੀ ਉੱਤਰ ਕੇ ਖਿਸਕ ਗਏ। ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਤੁਰਦੇ ਰਹੇ, ਦਿਨ ਚੜ੍ਹਦੇ ਨੂੰ ਰਾਵੀ ਦਰਿਆ ਪਾਰ ਕਰਕੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਪਹੁੰਚ ਗਏ।

ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਪਿੱਛੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਉਸਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਇਹ ਕਰਤੂਤ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਭੇਜੇ ਗੁੰਡਿਆਂ ਨੇ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵਾਪਸ ਆਉਣ ਦੀ ਥਾਂ ਉੱਥੇ ਟਿਕੇ ਰਹਿਣ ਦਾ ਹੀ ਫ਼ੈਸਲਾ ਕਰ ਲਿਆ।

ਨਾਮਵਰ ਨਾਵਲਿਸਟ ਸਰਦਾਰ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਕੰਵਲ ਦੀ ਕਿਤਾਬ “ਸੱਚ ਕੀ ਬੇਲਾ” ਅਨੁਸਾਰ ਡੇਹਰਾ ਸਾਹਿਬ ਲਾਹੌਰ ਵਿੱਚ ਉਹ ਗਿਆਨੀ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਦੋ ਵੇਰ ਮਿਲਿਆ ਸੀ। ਉਪਰਕੋਤ ਵਾਰਤਾ ਉਸ ਨੇ ਹੀ ਦੱਸੀ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਵੰਡ ਪਿੱਛੋਂ ਜਦੋਂ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦਾ ਅਸਲੀ ਰੂਪ ਸਾਹਮਣੇ ਆਇਆ ਤਾਂ ਬੀਤੇ ਵਿੱਚ ਕੀਤੇ ਪਾਪ ਤੇ ਗਲਤੀਆਂ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਖਾਣ ਲੱਗੀਆਂ। ਉਹ ਆਤਮਾ ਦੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਲਈ ਡੇਹਰਾ ਸਾਹਿਬ ਲਾਹੌਰ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਕਰਾਉਣ ਆਇਆ। ਉਹ ਗਿ: ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮੋਮੋਠਗਣਿਆਂ ਵਾਂਗ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਗਿਆਨੀ ਜੀ, ਤੁਹਾਡੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਜੀਆਂ ਦੇ ਮਾਰੇ ਜਾਣ ਦੀ ਖ਼ਬਰ ਮੈਨੂੰ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਮਿਲੀ ਸੀ, ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਦੁਖੀ ਹੋਇਆ। ਮੈਂ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਡੇਹਰਾ ਸਾਹਿਬ ਲਾਹੌਰ ਚੱਲਦੇ ਹਾਂ, ਨਾਲੇ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਨਾਲ ਅਫ਼ਸੋਸ ਕਰ ਆਵਾਂਗਾ ਨਾਲੇ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਕਰਾਵਾਂਗਾ ਤਾਂ ਕਿ ਮਨ ਦੀ ਅਸ਼ਾਂਤੀ ਦੂਰ ਹੋ ਸਕੇ।” ਗਿ: ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ, “ਮਾਸਟਰ ਜੀ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਭੁਲੇਖਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮੇਰੇ ਘਰ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਿਸ ਨੇ ਕਰਵਾਇਆ ਸੀ। ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਤੁਸਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਹੀ ਕਰਵਾ ਲੈਣਾ ਸੀ, ਇੱਥੇ ਆਉਣ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਸੀ?” ਮਾਸਟਰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਵਾਪਸ ਚਲਿਆ ਚੱਲ, ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਹਰ ਸੰਭਵ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਾਂਗਾ।” ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ, “ਮਾਸਟਰ

ਜੀ ਜਿਨਾਹ ਨੇ ਗੁਜ਼ਾਰੇ ਵਾਸਤੇ 10 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਦਿੱਤੀ ਸੀ, ਜੋ ਉਸ ਦੇ ਮਰਨ ਮਗਰੋਂ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਖੋਹ ਲਈ ਹੈ। ਫਿਰ ਵੀ ਮੈਂ ਇੱਥੇ ਹੀ ਠੀਕ ਹਾਂ, ਦੋ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦੇ ਹੀ ਛਕਣੇ ਹਨ, ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦਿਆਂ ਮਿਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਕੇਵਲ ਅਨੁਸਾਰ ਉਹ ਇਸ ਗੱਲੋਂ ਹੈਰਾਨ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਤਕ ਜਦੋਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵੱਲੋਂ ਹੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚਲੇ ਗੁਰਧਾਮਾਂ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਲਈ ਜਥਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਜੱਥੇ ਨਾਲ ਆਏ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਤੋਂ ਵਾਪਸੀ 'ਤੇ ਅਕਸਰ ਉਹ ਇਹ ਪੁੱਛਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ ਲਈ ਉਥੇ ਕੋਈ ਸਿੱਖ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਦੱਸਦੇ ਸਨ ਕਿ ਇਕ ਬਜ਼ੁਰਗ ਜਿਹਾ ਗ੍ਰੰਥੀ ਹੈ, ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਬਜ਼ੁਰਗ ਕੌਣ ਹੈ? ਜਾਂ ਜਾਣ ਬੁੱਝ ਕੇ ਅਸਲੀ ਗੱਲ ਦੱਸਦੇ ਨਹੀਂ ਸਨ? ਕਾਫ਼ੀ ਚਿਰ ਪਹਿਲਾਂ ਗਿਆਨੀ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਿੱਖ ਡੇਰਾ ਸਾਹਿਬ ਲਾਹੌਰ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਆਵਾਜਾਈ ਵੀ ਲੱਗੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।

ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਮਗਰੋਂ ਸਰਦਾਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਹੀ ਇਕ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਆਇਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਬਹੁਰੂਪੀਏ ਸਿੱਖ ਸਾਬਿਤ ਹੋਏ ਹਨ। ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਅੰਦਰ ਲੁਕੇ ਫ਼ਿਰਕਾ ਪ੍ਰਸਤ ਹਿੰਦੂ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਆਪਣਾ ਘਰ ਭਾਵ ਸਿੱਖ ਸਟੇਟ ਨਹੀਂ ਸੀ ਬਣਨ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਇਹ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਅਤੇ ਆਰ. ਐੱਸ. ਐੱਸ. ਦੇ ਇਸ਼ਾਰੇ 'ਤੇ ਪੁਰਾਤਨ ਸਿੱਖੀ ਸਿਧਾਂਤ, ਪੰਥਕ ਪ੍ਰੰਪਰਾਵਾਂ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਨੂੰ ਹੀ ਮਿੱਟੀ ਵਿੱਚ ਮਿਲਾ ਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖੀ ਤੋਂ ਦੂਰ ਕਰੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਗੱਲੋਂ ਇਹ ਦੂਜੀ ਅਮਰਵੇਲ ਨਹੀਂ ਲਹਿੰਦੀ, ਓਨਾ ਚਿਰ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਕੋਈ ਬਚਾਅ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਇਸ ਅਮਰਵੇਲ ਨੂੰ ਲਾਂਭੇ ਕਰਨਾ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਵੱਸ ਹੈ। ਹੋਰ ਕੋਈ ਬਦਲ ਅਜੇ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆ ਰਿਹਾ, ਭਾਵੇਂ ਇਸ ਬਾਦਲ ਰੂਪੀ ਅਮਰਵੇਲ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕੋਈ ਵੀ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦਾ ਅਜਿਹਾ ਆਗੂ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਏਨਾ ਨੁਕਸਾਨ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇ।

ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਸਮੇਂ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰ ਇਮਾਰਤ ਦਾ ਹੀ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਪਰ ਇਸ ਨੇ ਤਾਂ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵੇਦਾਂਤੀ ਵਰਗੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥਠੋਕਿਆਂ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਸਿੱਖੀ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਮਲੀਆ-ਮੇਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਹੋਰ ਧੜਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਕੋਈ ਅਜਿਹਾ ਆਗੂ ਪ੍ਰਧਾਨ ਬਣਨ ਦੇ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਜਾਪਦਾ, ਜੋ ਇਸ ਆ ਰਹੀ ਗਿਰਾਵਟ ਨੂੰ ਰੋਕ ਸਕੇ। ਸਾਰੇ ਹਉਮੈ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹਨ।

ਭਾਵੇਂ ਸੰਤ ਫਤਿਹ ਸਿੰਘ ਸੀ, ਜਥੇਦਾਰ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਤੁੜ ਸੀ, ਜਥੇਦਾਰ ਜਗਦੇਵ ਸਿੰਘ ਤਲਵੰਡੀ ਸੀ ਤੇ ਭਾਵੇਂ ਸੰਤ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਲੌਂਗੋਵਾਲ, ਪਰ ਬਾਦਲ ਜਿੰਨਾ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਕਿਸੇ ਨੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਤਾਂ ਗ਼ੱਦਾਰੀ ਦਾ ਇਨਾਮ ਪੰਥ ਰਤਨ ਦੀ ਉਪਾਧੀ ਮਿਲੀ। ਬਾਦਲ ਨੂੰ ਕਿਸ ਉਪਾਧੀ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਤ

ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ, ਜੋ ਸਿੱਖੀ ਨੂੰ ਢਾਹ ਲਾਉਣ ਵਿਚ ਮਾਸਟਰ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਨਿਕਲ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਪਿੱਛੋਂ ਸੰਤ ਲੌਗੋਵਾਲ ਨੇ ਵੀ ਸਰਦਾਰ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਰਨਾਲੇ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਗਵਰਨਰ ਸ੍ਰੀ ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਢਹੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਨਾਲ ਸਮਝੌਤਾ ਕਰਕੇ ਸਿੱਖ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਛੁੱਲ੍ਹੇ ਖੂਨ ਨਾਲ ਗੱਦਾਰੀ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਪਰ ਖਾੜਕੂਆਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਤਾਂ ਛੇਤੀ ਹੀ ਸਾਂਭ ਲਿਆ ਅਤੇ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਵੀ ਉਸ ਦੇ ਮਗਰੇ ਤੋਰ ਦਿੱਤਾ। ਸਰਦਾਰ ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਰਨਾਲਾ ਸੰਤ ਲੌਗੋਵਾਲ ਦੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪ੍ਰਧਾਨ ਬਣਿਆ ਸੀ, ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਦੀ ਕੁਰਸੀ ਏਸੇ ਕਰਕੇ ਉਸਨੂੰ ਮਿਲੀ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਕੰਪਲੈਕਸ ਵਿੱਚ ਫ਼ੋਰਸ ਭੇਜ ਕੇ ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਨ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਪਰ ਉਸ ਗ਼ਲਤੀ ਦੀ ਮੁਆਫ਼ੀ ਮੰਗ ਕੇ ਬਰਨਾਲੇ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਤਨਖ਼ਾਹ ਲਗਵਾ ਲਈ ਸੀ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਹੀ ਹੁਣ ਤਕ ਤੁਰਿਆ ਫਿਰਦਾ ਹੈ।

ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਉਪਰੰਤ ਖਿੱਲਰੇ-ਪੁਲਰੇ ਨੌਜਵਾਨ ਅਤੇ ਸਿੱਖੀ ਨਾਲ ਹਿੱਤ ਰੱਖਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਬਜ਼ਰੂਗ ਪਿਤਾ ਬਾਬਾ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਲਿਆ ਕੇ ਅਜ਼ਮਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਸਮਾਂ ਵੀ ਆਇਆ ਕਿ ਡੱਕੇ ਡੋਲੇ ਖਾਂਦੀ ਫਿਰ ਰਹੀ ਅਕਾਲੀ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਭਾਵ ਲੌਗੋਵਾਲ, ਜਥੇਦਾਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਟੌਹੜਾ ਅਤੇ ਜਥੇਦਾਰ ਜਗਦੇਵ ਸਿੰਘ ਤਲਵੰਡੀ ਵਰਗੇ ਵੀ ਉਸ ਦੀ ਚਰਨੀਂ ਆ ਡਿੱਗੇ ਸਨ।

ਜਦੋਂ ਬਾਬਾ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਆਇਆ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਲਈ ਸਿੱਖ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚੇ ਸਨ। ਇੰਨੀ ਭੀੜ ਸੀ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਪੱਗਾਂ ਲੱਥ ਗਈਆਂ। ਲੋਕ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ, “ਪਹਿਲਾਂ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਾ ਸੀ, ਹੁਣ ਉਸ ਦਾ ਪਿਓ ਆ ਗਿਆ, ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਸ਼ੈਰ ਨਹੀਂ....।” ਪਰ 6 ਮਹੀਨੇ ਹੀ ਲੰਘੇ ਸਨ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਆਸਾਂ, ਆਸਾਂ ਬਣ ਕੇ ਹੀ ਰਹਿ ਗਈਆਂ।

ਬਾਬਾ ਹੱਦ ਤੋਂ ਵੱਧ ਲਾਲਚੀ, ਖ਼ੁਦਗਰਜ਼ ਅਤੇ ਹਉਮੈ ਗ੍ਰਸਤ ਨਿਕਲਿਆ। ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਵੀ ਬੜੀ ਸ਼ਰਧਾ ਸੀ, ਜੋ ਛੇਤੀ ਹੀ ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ।

ਇਹ ਜੂਨ ਸੰਨ 1985 ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਮੈਂ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਕੇ ਜਦੋਂ ਦਰਸ਼ਨੀ ਡਿਓੜੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਿਆ ਤਾਂ ਬਾਬਾ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਉਸਦਾ ਨਿੱਜੀ ਸਹਾਇਕ ਅਮੋਲਕ ਸਿੰਘ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਮੈਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਅਮੋਲਕ ਸਿੰਘ ਮੇਰੇ ਵੱਲ ਆਇਆ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਔਹ ਬਾਬਾ ਜੀ ਬੈਠੇ ਹਨ, ਚਲੋ ਫ਼ਤਿਹ ਤਾਂ ਬੁਲਾ ਲਵੋ।”

ਮੈਂ ਕਿਹਾ “ਅਮੋਲਕ ਸਿੰਘ, ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਨਾਲ਼ ਏਥੇ ਹੀ ਕੁਝ ਚਿਰ ਲਈ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ, ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਸੰਗਤ ਵਿੱਚੋਂ ਜੇ ਇਕ ਵੀ ਸਿੰਘ ਫ਼ਤਿਹ ਬੁਲਾਏ ਤਾਂ ਮੈਂ ਬਾਬੇ ਦੇ ਗੋਡੀਂ ਹੱਥ ਲਾ ਦੇਵਾਂਗਾ।” ਅਮੋਲਕ ਸਿੰਘ ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਜਿਹਾ ਹੋ ਕੇ ਪਿੱਛੇ ਮੁੜ ਗਿਆ।

ਬਾਬਾ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ 3 ਫਰਵਰੀ ਸੰਨ 1987 ਨੂੰ ਸਰਦਾਰ ਸਿਮਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਮਾਨ ਨੂੰ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਨਾਮਜ਼ਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਆਪ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਬਣ ਗਿਆ, ਕਿਉਂਕਿ ਮਾਨ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੀ ਭਾਗਲਪੁਰ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚ ਨਜ਼ਰਬੰਦ ਸੀ। ਬਾਬੇ ਨੇ ਅਗਲਾ ਕਦਮ ਇਹ ਚੁੱਕਿਆ ਕਿ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਹੀ ਭੰਗ ਕਰਕੇ ਇਕ 9 ਮੈਂਬਰੀ ਐਡਹਾਕ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀ, ਪਰ ਸੰਤ ਲੌਗੋਵਾਲ ਨੇ ਇਸ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਬਾਬੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਹਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਰੋਡੇ ਅਤੇ ਨਜ਼ਦੀਕੀ ਇੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਐਡਵੋਕੇਟ ਵਰਗਿਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਥੋੜ੍ਹੇ ਦਿਨਾਂ ਪਿਛੋਂ ਹੀ ਲੌਗੋਵਾਲ ਨੇ ਵੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦਾ ਜਥੇਬੰਦਕ ਢਾਂਚਾ ਭੰਗ ਕਰਕੇ ਐਡਹਾਕ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਖਿੱਚੋਤਾਣ ਨਵੰਬਰ ਸੰਨ 1989 ਤੱਕ ਚਲਦੀ ਰਹੀ, ਪਰ ਰਵਾਇਤੀ ਅਕਾਲੀ ਆਗੂਆਂ ਦੇ ਪੈਰ ਨਾ ਲੱਗੇ। ਇਸੇ ਸਾਲ ਲੋਕ ਸਭਾ ਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਚੋਣਾਂ ਦੌਰਾਨ 13 ਸੀਟਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਬਾਬਾ ਅਕਾਲੀ ਦਲ 11 ਸੀਟਾਂ ਜਿੱਤ ਗਿਆ ਅਤੇ 4 ਦਸੰਬਰ ਸੰਨ 1989 ਨੂੰ ਹੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸਰਦਾਰ ਸਿਮਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਮਾਨ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਚੱਲ ਰਹੇ ਕੇਸ ਵਾਪਸ ਲੈ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਿਹਾਅ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਸਰਦਾਰ ਮਾਨ ਵੀ ਬਾਬਾ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸਿਆਸਤ ਤੋਂ ਕੋਰਾ, ਅਨਾੜੀ ਅਤੇ ਹਉਮੈ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੀ ਨਿਕਲਿਆ। ਅਗਲੀਆਂ ਲੋਕ ਸਭਾ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਦੌਰਾਨ ਉਸੇ ਮਾਨ ਦੀ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਇਕ ਸੀਟ ਵੀ ਨਾ ਮਿਲੀ। 25 ਸਾਲ ਬੀਤ ਜਾਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਇਹ ਆਗੂ ਅਜੇ ਤੱਕ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਆਪਣੀ ਪਾਰਟੀ ਹੀ ਜਥੇਬੰਦ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਿਆ, ਕਰਦਾ ਤਾਂ ਸਿੱਖ ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਹੈ, ਪਰ ਜਥੇਬੰਦੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਅਜਿਹਾ ਹੋਣਾ ਕਿਵੇਂ ਸੰਭਵ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਇਹ ਗੱਲ ਏਥੇ ਹੀ ਨਬੇੜਦਾ ਹਾਂ, ਅੱਗੇ ਜਾ ਕੇ ਵਿਸਥਾਰ ਸਹਿਤ ਗੱਲ ਕਰਾਂਗੇ, ਜੋ ਕਿ ਇਕ ਨਵੇਂ ਅਧਿਆਏ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਉਤਰਾਂਚਲ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਗੱਦਾਰੀ

ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਪਹਾੜੀ ਰਾਜ ਉਤਰਾਂਚਲ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਊਧਮ ਸਿੰਘ ਨਗਰ (ਤਰਾਈ ਦਾ ਇਲਾਕਾ) ਵਿੱਚ ਵੱਸਦੇ ਸਿੱਖ ਬਹੁਤ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਹੋ ਗਏ ਕਿਉਂਕਿ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਇਸ ਫ਼ੈਸਲੇ ਨਾਲ ਖ਼ੂਨ ਪਸੀਨੇ ਨਾਲ ਆਬਾਦ ਕੀਤੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦਾ ਵੱਡਾ ਹਿੱਸਾ ਖੁੱਸ ਜਾਣ ਦਾ ਖ਼ਤਰਾ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਪਹਾੜੀ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਸੀਲਿੰਗ ਘੱਟ ਹੋਣਾ ਸੀ। ਓਥੋਂ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਆਗੂਆਂ ਤਕ ਆਪਣੇ ਬਚਾਅ ਵਾਸਤੇ ਜਦ ਪਹੁੰਚ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ, ਜਥੇਦਾਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਟੌਹੜਾ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਸਾਰੇ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਮੈਂਬਰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਅਟਲ ਬਿਹਾਰੀ ਵਾਜਪਾਈ ਅਤੇ ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰੀ ਲਾਲ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਅਡਵਾਨੀ ਨੂੰ ਜਾ ਮਿਲੇ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਊਧਮ ਸਿੰਘ ਨਗਰ ਤੇ ਓਥੇ ਵਸਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਮਸਲਾ ਉਠਾਇਆ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਡਰ ਸੀ ਕਿ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਊਧਮ ਨਗਰ ਦੇ ਉਤਰਾਂਚਲ ਵਿੱਚ ਜਾਣ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਵੱਡਾ ਹਿੱਸਾ ਖੁੱਸ ਜਾਵੇਗਾ। ਕਾਫ਼ੀ ਦੇਰ ਇਸ ਮਸਲੇ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰੇ ਉਪਰੰਤ ਘੋਖ ਕਰਨ ਲਈ ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਰਨਾਲਾ, ਜਾਰਜ ਫਰਨਾਂਡੇਜ਼ ਅਤੇ ਐਮ.ਡੀ. ਤਿਵਾੜੀ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਤਿੰਨ ਮੈਂਬਰੀ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਇਹ ਵੀ ਫ਼ੈਸਲਾ ਹੋਇਆ ਕਿ ਇਸ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਹੀ ਊਧਮ ਸਿੰਘ ਨਗਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਭਵਿੱਖ ਦਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਵਿੱਚ ਭਾਈਵਾਲ ਹੋਣ ਕਾਰਨ, ਅਕਾਲੀ ਆਗੂ ਇਹ ਜ਼ੋਰ ਪਾ ਰਹੇ ਸਨ, ਕਿ ਨਵੇਂ ਬਣਨ ਵਾਲੇ ਪਹਾੜੀ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਊਧਮ ਨਗਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

ਇਸ ਮੀਟਿੰਗ ਤੋਂ ਕੁਝ ਦਿਨ ਪਿਛੋਂ ਜਦ ਜਥੇਦਾਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਟੌਹੜਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਆਇਆ ਤਾਂ ਮੈਂ ਅਤੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਸ. ਹਰਬੀਰ ਸਿੰਘ ਭੰਵਰ ਉਸਨੂੰ ਮਿਲਣ ਚਲੇ ਗਏ। ਅਸੀਂ ਜਦ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਜਥੇਦਾਰ ਜੀ, ਊਧਮ ਸਿੰਘ ਨਗਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦਾ ਕੀ ਕਰ ਆਏ ਹੋ ਤਾਂ ਟੌਹੜੇ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ, “ਬੇੜੀ ਡੱਬ ਆਏ ਹਾਂ।” ਅਸੀਂ ਪੁੱਛਿਆ, “ਉਹ ਕਿਵੇਂ?” ਉਸਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਮੀਟਿੰਗ ਖ਼ਤਮ ਹੋਣ ਉਪਰੰਤ ਜਦ ਅਸੀਂ ਬਾਹਰ ਆ ਰਹੇ ਸਾਂ ਤਾਂ ਵਾਜਪਾਈ ਨੇ ਮੇਰੇ ਮੋਢੇ 'ਤੇ ਹੱਥ ਰੱਖ ਕੇ ਹੌਲੀ ਜਿਹੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਬਾਦਲ ਨੂੰ ਰੋਕ ਲਓ। ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਜ਼ਰੂਰੀ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਬਾਦਲ ਨੂੰ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਕੇ ਰੋਕ ਲਿਆ। ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਫਿਰ ਆਪਣੇ ਦਫ਼ਤਰ ਵਿੱਚ ਲੈ ਗਿਆ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਊਧਮ ਸਿੰਘ ਨਗਰ ਨੂੰ ਤਾਂ ਨਵੇਂ

ਪਹਾੜੀ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨਾ ਹੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਮੇਰੀ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਬਹੁਤੀ ਜ਼ਿੰਦ ਨਾ ਕਰੋ, ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਜੋ ਬਿਆਨਬਾਜ਼ੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਉਹ ਕੇਵਲ ਓਥੋਂ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਘੱਟਾ ਪਾਉਣ ਲਈ ਹੀ ਹੈ। ਤਿੰਨ ਮੈਂਬਰੀ ਸਬ-ਕਮੇਟੀ ਤਾਂ ਵਿਖਾਵੇ ਦੀ ਕਮੇਟੀ ਹੀ ਹੈ। ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਊਧਮ ਸਿੰਘ ਨਗਰ ਨੂੰ ਉਤਰਾਂਚਲ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਦਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਕਰੀ ਬੈਠੀ ਹੈ। ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਅੱਜ ਇਹ ਖ਼ਬਰ ਅਖ਼ਬਾਰ ਵਿੱਚ ਨਾ ਛਾਪਿਓ, ਕਿਉਂਕਿ ਕੱਲ੍ਹ ਉਹਦੇ ਮਾਮੇ ਨੇ ਅਟਾਰੀ ਆਉਣਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਪਿੱਟੇਗਾ। ਜੱਥੇਦਾਰ ਟੌਹੜੇ ਦਾ ਸਪਸ਼ਟ ਇਸ਼ਾਰਾ ਸ੍ਰੀ ਅਡਵਾਨੀ ਵੱਲ ਸੀ ਜੋ ਸੀਮਾਵਰਤੀ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਦੌਰੇ ਲਈ ਅਟਾਰੀ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਸ. ਬਾਦਲ ਤਾਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਊਧਮ ਸਿੰਘ ਨਗਰ ਵਿੱਚਲੀ ਆਪਣੀ ਜ਼ਮੀਨ ਪਹਿਲੇ ਹੀ ਵੇਚ ਆਇਆ ਸੀ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਜੱਥੇਦਾਰ ਨੇ ਅਡਵਾਨੀ ਦਾ ਭਾਣਜਾ ਮੰਨਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਹ ਇਸ਼ਾਰਾ ਬਾਦਲ ਵੱਲ ਸੀ।

ਛਤਰੀ ਰਾਹੀਂ ਉੱਤਰੇ ਆਗੂ

ਸਿੱਖ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੇ ਏਨੇ ਥੋੜ੍ਹੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਨਿਵਾਣ ਵੱਲ ਚਲੇ ਜਾਣ ਦਾ ਵੀ ਇਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕਾਰਨ ਸੀ ਕਿ ਜੂਨ 1984 ਦੇ ਘਲੂਘਾਰੇ ਦੌਰਾਨ ਜਰਨੈਲਾਂ ਦੇ ਜਰਨੈਲ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਖ਼ਾਲਸਾ, ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ, ਜਨਰਲ ਸੁਬੇਗ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਦੇ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਿਰਲੱਖ ਯੋਧਿਆਂ ਦੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਜਾਣ ਪਿਛੋਂ ਨਕਾਰਾ ਹੋ ਚੁੱਕੀ 'ਕਾਲੀ' (ਅਕਾਲੀ) ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਦੇ ਬਦਲ ਲਈ ਸੰਘਰਸ਼ਸ਼ੀਲ ਧਿਰਾਂ ਕੋਲ ਕੋਈ ਯੋਗ ਆਗੂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰਹਿ ਗਿਆ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਠਾਕੁਰ ਸਿੰਘ ਕੇਵਲ ਸੰਤ ਹੀ ਸਨ, ਸਿਪਾਹੀ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਰਹਿੰਦੇ ਖੂੰਹਦੇ ਜੁਝਾਰੂਆਂ ਦਾ ਵੱਡਾ ਹਿੱਸਾ ਹਲਕਾਈ ਹੋਈ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਫ਼ੌਜ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਚਲਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਦੇ ਜੁਝਾਰੂ ਵੀ ਰੂਪੋਸ਼ ਹੋ ਗਏ। ਕਿਉਂਕਿ ਇੰਦਰਾ ਤੇ ਜ਼ੈਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਨੇ ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੇ ਕਤਲੇਆਮ ਦੀ ਮੁਹਿੰਮ ਆਰੰਭੀ ਹੋਈ ਸੀ।

ਇਸ ਸਥਿਤੀ ਦਾ ਲਾਭ ਉਠਾਉਣ ਲਈ ਨਕਾਰਾ ਹੋ ਚੁੱਕੀ 'ਕਾਲੀ' ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਨੇ ਫਿਰ ਆਪਣੀ ਰਣਨੀਤੀ ਅਨੁਸਾਰ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਦੇ ਪਿਤਾ ਬਾਬਾ ਜੁਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਤਕ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰਨ ਲਈ ਜਾ ਪਹੁੰਚ ਕੀਤੀ ਜੋ ਅਨਪੜ੍ਹ ਸਿਆਸਤ ਤੋਂ ਕੋਰੇ ਅਤੇ ਹਉਮੈਗ੍ਰਸਤ ਸਨ। ਸਿਆਸਤ ਤੋਂ ਕੋਰੇ, ਭੋਲੇ ਭਾਲੇ ਜੁਝਾਰੂ ਕਾਲੀਆਂ ਦੀ ਨੀਤੀ ਨੂੰ ਨਾ ਸਮਝ ਸਕੇ ਅਤੇ ਉਹ ਵੀ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਤਤਪਰ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਇਹ ਨਾ ਸਮਝ ਸਕੇ ਕਿ 'ਕਾਲੀ' ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਲਾ ਕੇ ਮੁੜ ਜੀਵਤ ਹੋਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸੰਜੀਵਨੀ ਬੂਟੀ ਸਮਝਦੀ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਬਾਬਾ ਜੁਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨਾ ਤਾਂ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਸਨ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਸਿਆਸੀ ਦਾਅਪੇਚ ਸਮਝਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਲਈ ਕਾਲੀਆਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਲੱਗ ਕੇ ਫਿਰ ਅੱਗੇ ਆਉਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਇਹ ਰਣਨੀਤੀ ਹੋਈ ਵੀ ਠੀਕ ਸਾਬਤ।

ਏਥੇ ਮੈਂ ਇਹ ਵੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ 'ਅਕਾਲੀ' ਦੀ ਥਾਂ 'ਕਾਲੀ' ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਿਉਂ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸਦਾ ਰਾਜ ਕੇਵਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ "ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਵਰਤਮਾਨ ਅਕਾਲੀ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਦਾ ਮੁਖ ਹਿੱਸਾ ਅਕਾਲੀ ਨਹੀਂ, ਕਾਲੀ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਅਕਾਲੀ 'ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ' ਜਦੋਂ ਕਿ ਕਾਲੀ ਪ੍ਰਵਾਰ ਪ੍ਰਸਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।" ਇਹ ਨਖੇੜਾ ਸੰਗਤ ਕਰ ਲਵੋ ਕਿ ਅਕਾਲੀ ਕੌਣ ਹੈ ਤੇ ਕਾਲੀ ਕੌਣ ਹੈ। ਸ਼ਹੀਦ ਬਾਬਾ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਮਾਨੋਚਾਹਲ, ਭਾਈ ਮਨਬੀਰ ਸਿੰਘ

ਅਤੇ ਹੋਰ ਜੁਝਾਰੂਆਂ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਗ਼ਲਤੀ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਦਗੋਬਾਜ਼ ਅਕਾਲੀਆਂ ਦੀ ਇਸ ਚਾਲ ਨੂੰ ਸਮਝ ਨਾ ਸਕੇ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਜੁਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਰੋਡੇ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਚੁੱਕ ਲਿਆਏ। ਦੂਜੀ ਗ਼ਲਤੀ ਇਹ ਕੀਤੀ ਕਿ ਟਕਸਾਲ ਅਤੇ ਫ਼ੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਦੂਜੀ ਲਾਈਨ ਦੇ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਭਾਈ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਇਸ ਲਈ ਫ਼ੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਉਹ ਸ਼ਹੀਦ ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਦਾ ਛੋਟਾ ਭਰਾ ਅਤੇ ਗੁਰਪੁਰਵਾਸੀ ਸੰਤ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਫ਼ਰਜੰਦ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਸ. ਹਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਵਰਗਾ ਦੂਰ ਅੰਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਰੋਸ਼ਨ ਦਿਮਾਗ਼ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਸੀ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ 26 ਜਨਵਰੀ 1986 ਨੂੰ ਹੋਏ ਸਰਬਤ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦੌਰਾਨ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਦੇ ਮੀਰੀ ਤੇ ਪੀਰੀ ਦੇ ਕੇਂਦਰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜੱਥੇਦਾਰ ਭਾਈ ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਰੋਡੇ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਇਸ ਕਰਕੇ ਜੁਝਾਰੂ ਧਿਰਾਂ ਨੇ ਜੱਥੇਦਾਰ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਉਹ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਭਤੀਜਾ ਅਤੇ ਵੱਡੇ ਭਰਾ ਸ਼ਹੀਦ ਭਾਈ ਜਗੀਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਸਪੁੱਤਰ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਕੀ ਗੁੱਲ ਖਿਲਾਏ, ਉਸ ਬਾਰੇ ਵਿਸਥਾਰ ਵਿਚ ਜਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਸ. ਸਿਮਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਮਾਨ ਨੂੰ 1989 ਵਿਚ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲਣਿਆਂ ਹੀ ਬਾਬਾ ਜੁਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਥਾਂ ਇਸ ਕਰਕੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਉਸਨੇ ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਵਿਰੁੱਧ ਪੁਲੀਸ ਵਿਚ ਮਿਲੀ ਉੱਚ ਪਦਵੀ ਤੋਂ ਅਸਤੀਫਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਨਜ਼ਰਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਪਰ ਸਿਆਸਤ ਤੋਂ ਕੋਰਾ ਅਤੇ ਹਉਮੈ ਵਿਚ ਗ੍ਰਸਿਆ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਉਹ ਨਿਕਾਰੀ ਹੋਈ ਅਕਾਲੀ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਦਾ ਬਦਲ ਨਾ ਬਣ ਸਕਿਆ। ਜੋ ਬਾਬੇ ਜੁਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਅਸਫ਼ਲਤਾ ਕਾਰਨ ਉਹ ਫਿਰ ਪੈਰਾਂ ਸਿਰ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ। ਫਿਰ ਵੀ ਆਪਣੀ ਰਣਨੀਤੀ ਅਨੁਸਾਰ ਬਾਬਾ ਜੁਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਬਾਦਲ, ਤਲਵੰਡੀ ਅਤੇ ਟੈਂਗੜੇ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਵੀ ਪਰਖਣ ਵਾਸਤੇ ਮੌਕਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਜਿਸ ਦਾ ਬੇਸਮਝ ਮਾਨ ਲਾਭ ਨਾ ਉਠਾ ਸਕਿਆ। ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਤਾਂ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਬਾਗ਼ੋਬਾਗ਼ ਹੋ ਜਾਣ ਪਿਛੋਂ ਉਸਨੇ ਖ਼ਾਲਿਸਤਾਨ ਦਾ ਨਾਂ ਲੈਣ ਦੀ ਥਾਂ ਸਿੱਖ ਰਾਜ ਦਾ ਰਾਗ ਅਲਾਪਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਦਾ ਸ਼ਾਇਦ ਉਸਨੂੰ ਚੇਤਾ ਹੀ ਭੁੱਲ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਲਾਮਤ ਰਹੇ ਮਾਨ ਦਾ ਇਕ ਜੇਲ੍ਹ ਦਾ ਸਾਥੀ ਜਿਸਨੇ ਕਦੇ ਦੂਜਾ ਆਗੂ ਉਸਦੇ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਲੱਗਣ ਦਿੱਤਾ ਪਰ ਆਪਣੀ ਗ਼ਰੀਬੀ ਦੂਜ਼ ਕਰ ਲਈ ਹੈ। ਸ. ਮਾਨ ਆਪਣੇ ਉਸ ਸਾਥੀ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਕੋਈ ਗੱਲ ਸੁਣਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ ਜੋ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਯੁੱਗ ਵਿਚ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਨਕਸ਼ੇ ਉਪਰ ਛਾ ਗਈ ਸੀ, ਗੁਰਪੁਰਵਾਸੀ ਬਾਬਾ ਠਾਕਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਅਕਾਲ ਚਲਾਣੇ ਪਿਛੋਂ ਤਿੰਨ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡੀ ਗਈ ਹੈ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਹੀ ਭਾਵੇਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਇਸ ਸਿਰਮੌਰ ਸੰਸਥਾ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਘੁਸਪੈਠ ਕਰ ਗਈ ਸੀ, ਪਰ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਇਸਦੇ ਵਕਾਰ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਸੱਟ ਮਾਰਨ ਜਾਂ ਇਸ ਦਾ ਅਕਸ ਖ਼ਰਾਬ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸਫਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਈ। ਕਿਉਂਕਿ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਭੋਲੇਪਣ, ਨਿਰੋਲ ਸਾਧੂ ਸੁਭਾਅ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਵਿਚ ਇਸਦਾ ਪਹਿਲਾਂ ਵਰਗਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਾਇਮ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਰਾਜਸੀ ਤੌਰ ਤੇ ਭਾਵੇਂ ਇਸ ਸਮੇਂ ਬਹੁਤ

ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਅਕਾਲ ਚਲਾਣੇ ਉਪਰੰਤ ਗੁਰਬਾਣੀ, ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਕਥਾਕਾਰ, ਸਮਾਜਕ ਅਤੇ ਸਿਆਸਤ ਵਿਚ ਨਿਪੁੰਨ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਭਾਈ ਮੋਹਕਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਜ਼ੋਖ਼ਮ ਵਿਚ ਪਾਉਣ ਤੋਂ ਗੁਰੇਜ਼ ਕਰ ਜਾਣ ਅਤੇ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰੀਵਾਰ ਦੇ ਸਤਿਕਾਰ ਕਾਰਨ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਸੰਸਥਾ ਨੂੰ ਟੁਕੜੇ-ਟੁਕੜੇ ਕਰਨ ਲਈ ਭਾਈ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਧੁੰਮਾ ਵਰਗੇ ਚਲਾਕ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਅਮਰੀਕਾ ਤੋਂ ਲਿਆ ਕੇ ਟਕਸਾਲ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਆਪਣੇ ਕੁਝ ਏਜੰਟਾਂ ਰਾਹੀਂ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਧਰਮ ਪਤਨੀ ਬੀਬੀ ਪ੍ਰੀਤਮ ਕੌਰ ਅਤੇ ਸਪੁੱਤਰ ਸ. ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਗੁਮਰਾਹ ਕਰਕੇ ਭਾਈ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਧੁੰਮਾ ਨੂੰ ਜੱਥੇਦਾਰ ਬਣਾਉਣ ਵਿਚ ਭਾਵੇਂ ਸਫਲ ਹੋ ਗਈ ਪਰ ਖਾੜਕੂ ਸੁਰ ਵਾਲੇ ਟਕਸਾਲੀ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨ ਨਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਹ ਬਾਗ਼ੀ ਹੋ ਗਏ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਟਕਸਾਲ ਦਾ ਹੈੱਡਕੁਆਟਰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੁਰਦਰਸ਼ਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਛੱਡਣਾ ਪਿਆ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਅਜਨਾਲੇ ਨੇੜੇ ਜਾ ਡੇਰਾ ਲਾਇਆ। ਭਾਈ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਮਹਿਤਾ ਛੱਡ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਬਟਾਲੇ ਨੇੜੇ ਆਪਣੇ ਸੌਹਰੇ ਪਿੰਡ ਸੰਗਰਾਵਾਂ ਵਿਚ ਡੇਰਾ ਬਣਾ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਦਾ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਅਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਗਿਆਤਾ ਅਤੇ ਚੋਟੀ ਦਾ ਕਥਾਵਾਚਕ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਆਪਣਾ ਨਾਂ ਲਿਖਣ ਦੀ ਥਾਂ ਅੱਜਕੱਲ੍ਹ ਕੇਵਲ 'ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਾ' ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਪਰ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਾ ਲਿਖਿਆਂ, ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਬਣਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। "ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਤਾਂ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਰਾਹ ਦਾ ਪਾਧੀ ਬਣ ਕੇ ਸਿਰ ਦੇਣ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦਾ ਹੈ।" ਇਹ ਸਮਰੱਥਾ ਭਾਈ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਭਾਈ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਧੁੰਮਾ, ਦੋਹਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਇਸੇ ਭੁਲੇਖੇ ਵਸ ਹੋ ਕੇ ਟਕਸਾਲ ਦਾ ਅਸਲੀ ਜਥੇਦਾਰ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਵਿਚ ਦੋੜ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਹੈ ਪਰ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ ਭਾਈ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਪੈਸੇ ਇਕੱਠੇ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਮਸ਼ੀਨ ਅਤੇ ਭਾਈ ਧੁੰਮਾ ਨੂੰ ਸੁਖਬੀਰ ਬਾਦਲ ਵਰਗੇ ਛੋਕਰੇ ਤਕ ਦੇ ਲੀਡਰ ਦੇ ਵੀ ਪੈਰੀਂ ਹੱਥ ਲਾਉਣ ਕਾਰਨ ਚਢੇਰਗੜ੍ਹੀਆ ਕਹਿਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਤਕਰੀਬਨ ਹਰ ਸਿਆਸੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਘਰ ਫੇਰਾ ਮਾਰ ਆਇਆ ਹੈ।

ਇਉਂ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੇ ਕਤਲੇਆਮ ਦੇ ਮੁੱਖ ਦੋਸ਼ੀ, ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਰਹਿ ਚੁੱਕੇ ਪੁਲਿਸ ਮੁਖੀ ਕੇ.ਪੀ.ਐਸ. ਗਿੱਲ ਦੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੁਰਦਰਸ਼ਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਮਹਿਤਾ ਦੀ ਫੇਰੀ ਸਮੇਂ ਉਸ ਦੇ ਕੀਤੇ ਸਨਮਾਨ ਦਾ ਚੜ੍ਹਿਆ ਨਸ਼ਾ ਭਾਈ ਧੁੰਮੇ ਦੇ ਦਿਮਾਗ ਤੋਂ ਅਜੇ ਉੱਤਰਿਆ ਨਹੀਂ ਜੋ ਉਸਦੀ ਅਤੇ ਭਾਈ ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਦੀ ਵਿਦੇਸ਼ ਯਾਤਰਾ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਮਗਰੋਂ ਟਕਸਾਲੀ ਸਿੰਘਾਂ ਲਈ ਅਮਰੀਕਾ, ਕਨੇਡਾ ਅਤੇ ਹੋਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਲਈ, ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੁੱਲ੍ਹ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਕਾਰਨ ਵੀ ਸਿੱਖ ਸੰਘਰਸ਼ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਨੁਕਸਾਨ ਪੁੱਜਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਬੰਬ ਵੀ ਸਰਕਾਰੀ ਘੁਸਪੈਠੀਆਂ ਦੀ ਵੇਖਾ ਵੇਖੀ ਡਾਲਰਾਂ ਦੀਆਂ ਬੈਲੀਆਂ ਵਿਚ ਬਦਲ ਗਏ ਹਨ। ਗੁਰਮਤਿ ਨੂੰ ਸਮਰਪਤ ਕੁਝ ਸਿੰਘ ਹੀ ਇਸ ਮਾਇਆਜਾਲ ਤੋਂ ਬਚੇ ਹਨ। ਬਿਨਾਂ ਕੁਰਬਾਨੀ ਅਤੇ ਪੰਥਕ ਸੇਵਾ ਦੀ ਪਰਖ ਕੀਤਿਆਂ ਅਕਾਲੀਆਂ ਦੀ ਰੀਸੇ ਜੱਥੇਬੰਦੀਆਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਲਈ ਛਤਰੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਉਤਾਰੇ ਗਏ ਲੀਡਰ ਬਾਦਲ, ਟੈਂਹੜਾ, ਤਲਵੰਡੀ

ਅਤੇ ਬਰਨਾਲੇ ਵਰਗਿਆਂ ਦਾ ਬਦਲ ਨਾ ਬਣ ਸਕੇ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਉਹੋ ਲੀਡਰ ਅੱਜਕੱਲ੍ਹ ਵੀ ਹੁਕਮਰਾਨ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਖੂਨ ਨਾਲ ਲਿੱਖੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਖਾੜਕੂ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਦੇ ਆਗੂਆਂ ਦੀ ਦੂਰਅੰਦੇਸ਼ੀ ਦੀ ਘਾਟ ਕਾਰਨ ਸ. ਹਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨਾਰਵੇ ਅਤੇ ਸ. ਗੁਰਤੇਜ ਸਿੰਘ ਆਈ.ਏ.ਐਸ. ਵਰਗੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨੀ ਅਤੇ ਸਿਆਸੀ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਹੋਏ ਵਰਤੇ ਆਗੂ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਸਰਕਾਰੀ ਅਹੁਦਿਆਂ ਨੂੰ ਲੱਤ ਮਾਰ ਕੇ ਸਿੰਘ ਸੰਘਰਸ਼ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ ਸਨ। ਖਾੜਕੂ ਧਿਰਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਮਝੀ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਨੂੰ ਇਹ ਦਿਨ ਦੇਖਣੇ ਪਏ। ਭਾਈ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਤੇ ਭਾਈ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਪੁੰਮਾ ਤੋਂ ਬਾਗੀ ਹੋਏ ਭਾਈ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਬੁੰਡਾਲਾ ਅਤੇ ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਾਲੇ ਆਗੂ ਅਜੇ ਵੀ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਨੂੰ ਉਡੀਕੀ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚ ਕੁਝ ਕਰ ਗੁਜ਼ਰਨ ਦਾ ਮਾਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਕਰ ਵੀ ਰਹੇ ਹਨ।

ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸੇਵਾ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਜੁਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵੇਦਾਂਤੀ ਵੱਲੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰੇ 'ਤੇ ਅਖੌਤੀ ਸੱਚੇ ਸੌਦੇ ਦੇ ਅਖੌਤੀ ਮੁਖੀ ਗੁਰਮੀਤ ਰਾਮ ਰਹੀਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਬੱਜਰ ਗੁਨਾਹ ਦੇ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਘੱਟੋ ਘੱਟੀਆਂ ਵਿਚ ਮਿਲਾਉਣ ਦੇ ਯਤਨਾਂ ਨੂੰ ਖ਼ਾਲਸਾ ਐਕਸ਼ਨ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਵਾਂਗਡੋਰ ਸੰਭਾਲਣ ਉਪਰੰਤ ਭਾਈ ਮੋਹਕਮ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸ. ਦਿਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਖ਼ਾਲਸਾ (ਬਿੱਟੂ) ਨੇ ਸਿਰੇ ਨਹੀਂ ਚੜ੍ਹਨ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਕਈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਮਸਲਿਆਂ 'ਤੇ ਸ. ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਦੀ ਪਿੱਠ ਲੁਵਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਇਸ ਦੀ ਪਿੱਠ 'ਤੇ ਖੜ੍ਹੀ ਹੈ। ਖ਼ਾਲਸਾ ਐਕਸ਼ਨ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਬਾਦਲ ਦੇ ਸੰਘ ਵਿਚ ਅਜਿਹਾ ਗੂਠਾ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਅਜੇ ਹਨੇਰਾ ਹੀ ਹਨੇਰਾ ਦਿਸਣ ਕਾਰਨ ਉਹਨਾਂ ਅਕਾਲੀ ਆਗੂਆਂ ਅਤੇ ਵਰਕਰਾਂ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਖੜਕਾਉਂਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੋਵੇਂ ਪਿਉ ਪੁੱਤਰ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਏਜੰਟ ਕਹਿੰਦੇ ਬੱਕਦੇ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਲੋਕ ਸਭਾ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਦੌਰਾਨ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਹੀ ਹਾਰ ਨੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਅਤੇ ਸੁਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਦੀ ਨੀਂਦ ਹਰਾਮ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

ਬਾਬਾ ਠਾਕੁਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਅਕਾਲ ਚਲਾਣੇ ਪਿਛੋਂ ਜੇ ਕਿਤੇ ਭਾਈ ਮੋਹਕਮ ਸਿੰਘ ਜਥੇਦਾਰੀ ਦੇ ਆਪਣੇ ਬਣਦੇ ਦਾਅਵੇ ਤੋਂ ਪਿਛੇ ਨਾ ਹਟਦਾ ਤਾਂ ਨਾ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਤਿੰਨ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡੀ ਨਾ ਜਾਂਦੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਅਖੌਤੀ ਸੱਚੇ ਸੌਦੇ ਵਾਲੇ ਅਖੌਤੀ ਸਾਧ ਗੁਰਮੀਤ ਰਾਮ ਰਹੀਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸਰਬੰਸਦਾਨੀ ਦਸਮ ਪਿਤਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਨਕਲ ਉਤਾਰਨ ਦਾ ਹੌਸਲਾ ਪੈਂਦਾ। ਉਸਦੀ ਕਾਲੀ ਕਰਤੂਤ ਦਾ ਕੀ ਹਸ਼ਰ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਨੂੰ ਕਿਸ ਭਿਆਨਕ ਦੌਰ ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਇਹ ਤਾਂ ਸਮਾਂ ਹੀ ਦੱਸੇਗਾ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੀ ਕੇਂਦਰੀ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਬੰਦ ਦੇ ਨੌਜਵਾਨ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਨਿਹੰਗ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਪੂਹਲੇ ਵਰਗੇ ਰਾਕਸ਼ ਨੂੰ ਸਾੜ ਕੇ ਅਤੇ ਪਟਿਆਲੇ ਵਿਚ ਦੋ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨਿੰਦਕ ਦਰਬਾਰੇ ਨੂੰ ਸੋਧ ਕੇ ਇਹ ਝਲਕੀ ਤਾਂ ਵਿਖਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਨੂੰ ਸੋਧਣ ਦੀ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚ ਸਮਰੱਥਾ ਹੈ, ਜੋ ਦਸਮ ਪਿਤਾ ਦੀ ਮੋਹਰ ਸਦਕਾ ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹੇਗੀ। ਸਿੱਖੀ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਆਪ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਣਗੇ।

*

ਚੋਲਿਆਂ ਵਾਲੇ ਲੁਟੇਰੇ ਬਾਦਲ ਦੀ ਬੁੱਕਲ ਵਿੱਚ ਜਾ ਵੜੇ

ਗੁਰੂ ਘਰ 'ਤੇ ਕਾਬਜ਼ ਲੁਟੇਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਚੋਲਿਆਂ ਵਾਲੇ ਅਜਿਹੇ ਲੁਟੇਰੇ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ ਜੋ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਦਾਨ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨ-ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਵੀ ਹੜੱਪ ਕਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦੀ ਉਦਾਹਰਨ ਤਖ਼ਤ ਸ੍ਰੀ ਕੇਸਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਜੱਥੇਦਾਰ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਜੱਥੇਦਾਰ ਵੀ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਲੰਗਰ ਦੀ ਮਰਿਆਦਾ ਸੰਬੰਧੀ ਜਾਰੀ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਦੀ ਵੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਉਸਨੇ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਆਪਣੇ ਸਾਰੇ ਕੁੱਝੇ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਗੁਰਮਤਿ ਸਾਗਰ ਟਰੱਸਟ ਬਣਾਇਆ, ਜਿੱਥੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪਲਾਟ ਦੇਣ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

ਪਲਾਟਾਂ ਦੇ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਲਈ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰ ਕੇ ਪੈਸੇ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਰਹੇ ਪਰ ਕਾਫ਼ੀ ਸਮਾਂ ਬੀਤ ਜਾਣ 'ਤੇ ਵੀ ਜਦ ਅਜਿਹੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਪਲਾਟ ਮਿਲੇ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਪਲਾਟ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਲਈ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਾਏ ਪੈਸੇ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਪੀੜਤ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ 'ਤੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਭੇਜਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਇਹਨਾਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਦੀ ਅਜੇ ਪੜਤਾਲ ਹੀ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਇੰਗਲੈਂਡ ਨਿਵਾਸੀ ਸ. ਭਾਗ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਪਹੁੰਚ ਗਈ, ਜੋ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਨਵਾਂ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਪਿੰਡ ਵਜੀਦਪੁਰ ਦਾ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਉਹ ਆਪਣੀ ਨਿੱਜੀ ਜਾਇਦਾਦ ਭਾਵ ਗਿਆਰਾਂ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਤਖ਼ਤ ਸ੍ਰੀ ਕੇਸਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਲਈ ਦਾਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਪਰ ਧੋਖੇ ਨਾਲ ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਟਰੱਸਟ ਦੇ ਨਾਮ ਕਰਵਾ ਲਈ ਗਈ। ਹੋਇਆ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਭਾਗ ਸਿੰਘ ਜਦ ਇਹ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਪੁੱਜਿਆ ਤਾਂ ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਮੁਲਾਕਾਤ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤੀ। ਗੁਰਮਤਿ ਸਾਗਰ ਟਰੱਸਟ ਦਾ ਖ਼ਜ਼ਾਨਚੀ ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਵੀ ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਥੇ ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਭਾਗ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਵਿੱਚ ਲੈ ਲਿਆ ਕਿ ਗੁਰਮਤਿ ਸਾਗਰ ਟਰੱਸਟ ਤੇ ਤਖ਼ਤ ਸ੍ਰੀ ਕੇਸਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਅੰਤਰ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭੁਲਚਾ ਕੇ ਖ਼ਜ਼ਾਨਚੀ ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨਾਂ ਭਾਗ ਸਿੰਘ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਤੋਂ ਹਲਫ਼ਨਾਮਾ ਲੈ ਲਿਆ ਜੋ ਨਵਾਂ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਵਸੀਕਾ ਨਵੀਸ ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਨੇ 6 ਮਾਰਚ 1987 ਨੂੰ ਲਿਖਿਆ

ਸੀ ਅਤੇ ਰਜਿਸਟਰੀ 12 ਅਗਸਤ 1987 ਨੂੰ ਹੋਈ ਸੀ। ਹਲਫ਼ਨਾਮੇ ਵਿੱਚ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਲੋਕ ਭਲਾਈ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਕੰਮ ਜਿਵੇਂ ਸਕੂਲ, ਕਾਲਜ, ਹਸਪਤਾਲ ਆਦਿ ਲਈ ਕਰਨ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਜ਼ਮੀਨ, ਅੱਗੇ ਵੇਚਣ ਸੰਬੰਧੀ ਕੋਈ ਵੇਰਵਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਪਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਦਾਨ ਕੀਤੀ ਗਈ ਇਹ ਜ਼ਮੀਨ ਅੱਗੇ ਨਵਾਂਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਨੇੜੇ ਦੇ ਹੀ ਦੋ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਲਹਿੰਬਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਨੂੰ (63 ਲੱਖ 35 ਹਜ਼ਾਰ) ਰੁਪੈ ਵਿੱਚ ਵੇਚ ਦਿੱਤੀ। ਇਹ ਰਕਮ ਪੰਜਾਬ ਐਂਡ ਸਿੰਧ ਬੈਂਕ ਦੀ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਬਰਾਂਚ ਵਿੱਚ ਗੁਰਮਤਿ ਸਾਗਰ ਟਰੱਸਟ ਦੇ ਖਾਤਾ ਨੰ. 7111 ਵਿੱਚ ਜਮ੍ਹਾਂ ਹੋ ਗਈ। ਟਰੱਸਟ ਦਾ ਚੇਅਰਮੈਨ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਹੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਇਹ ਮਸਲਾ 1998 ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜੱਥੇਦਾਰ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਗੁਰਮਤਿ ਸਾਗਰ ਟਰੱਸਟ ਵਿੱਚ ਜੋ ਵੀ ਕੁਝ ਹੋਵੇਗਾ, ਉਹ ਟਰੱਸਟੀਆਂ ਦੀ ਇੱਛਾ ਅਨੁਸਾਰ ਸੰਗਤ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ ਹੋਵੇਗਾ।” ਜਦੋਂ ਇਹ ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਜੇ ਟਰੱਸਟੀ ਨਾ ਚਾਹੁਣ ਤਾਂ ਇਹ ਜਾਇਦਾਦ ਕਿਸ ਦੀ ਹੋਵੇਗੀ ਤਾਂ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਉੱਤਰ ਨਾ ਦੇ ਸਕਿਆ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉਸ ਉਪਰ ਪੰਜ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਲਗਾ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਇਹ ਸਪਸ਼ਟੀਕਰਨ ਦੇਣ ਲਈ ਉਸਨੂੰ 11 ਫਰਵਰੀ 1999 ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਤਲਬ ਕਰ ਲਿਆ ਕਿ, ਕੀ ਇਹ ਟਰੱਸਟ ਪੰਥ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ ਹੈ ਜਾਂ ਉਸ ਦੀ ਨਿੱਜੀ ਮਲਕੀਅਤ ਹੈ? ਉਹ ਸਪਸ਼ਟੀਕਰਨ ਦੇਣ ਦੀ ਥਾਂ ਸ. ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਦੀ ਕੋਠੀ ਜਾ ਵੜਿਆ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਦਾ ਉਸ ਕੋਲ ਕੋਈ ਉੱਤਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਤਖ਼ਤ ਸ੍ਰੀ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਜੱਥੇਦਾਰ ਕੇਵਲ ਸਿੰਘ ਵੀ ਤੁਰ ਗਿਆ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਵੀ ਗੁਰਮਤਿ ਸਾਗਰ ਟਰੱਸਟ ਤੋਂ ਪਲਾਟ (ਰਿਜ਼ਰਵ) ਰਾਖਵੇਂ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਉਗਰਾਹੀ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਉਸਨੇ ਗੁਰੂ ਕਾਸ਼ੀ ਸੇਵਕ ਸਭਾ ਵੀ ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਰਸੀਦਾਂ ਰਾਹੀਂ ਖ਼ਾਲਸਾ ਨਿਵਾਸ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਦੇਸ਼ ਭਰ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਤੋਂ ਫੰਡ ਲੈ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਸ ਦਾ ਤਖ਼ਤ ਸ੍ਰੀ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਜਾਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸੰਬੰਧ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਉਹ ਜੱਥੇਦਾਰੀ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵਰਤ ਕੇ ਲੱਖਾਂ ਰੁਪੈ ਇਕੱਠੇ ਕਰ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਉਸ ਉੱਪਰ ਆਪਣੀ ਨੂੰਹ ਨੂੰ ਪੁੱਤਰ ਨਾਲ ਰਲ ਕੇ ਕਤਲ ਕਰਨ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਵੀ ਲੱਗ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਇਹ ਜੋੜੀ ਸ. ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਦੀ ਬੁੱਕਲ ਵਿੱਚ ਜਾ ਵੜੀ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਵੀ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੱਥੇਦਾਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਟੌਹੜਾ ਦੇ ਇਕ ਬਿਆਨ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਵਿਰੁੱਧ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਦਾ ਬਹਾਨਾ ਮਿਲ ਗਿਆ ਜੋ ਕਿ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਇਕ ਅਕਾਲੀ ਆਗੂ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਹਿਤ ਵਿਰੁੱਧ ਜੱਥੇਦਾਰ ਵੱਲੋਂ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਔਖਾ ਸੀ, ਜਿਸਦੇ ਪਾਸੋਂ ਜੱਥੇਦਾਰ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਲੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਕਰੋੜਾਂ

ਰੁਪਏ ਦੀ ਹੜਪੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵਾਪਸ ਕਰਾਈ ਸੀ। ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪ੍ਰਭੂਸੱਤਾ ਕਾਰਨ ਹੀ ਉਸਨੂੰ ਜੱਥੇਦਾਰ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਮੰਨਣਾ ਪਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਕਰੋੜਾਂ ਰੁਪਏ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਪੁਲੋਕ ਵਾਸੀ ਜੱਥੇਦਾਰ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਦੇ ਯਤਨਾਂ ਸਦਕਾ ਦਿੱਲੀ ਵਿਕਾਸ ਬੋਰਡ ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਦੇਣੀ ਪਈ ਸੀ। ਪਰ ਹੇਰਾਫੇਰੀ ਕਰਕੇ ਮਗਰੋਂ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਹਿੱਤ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨਾਂ ਕਰਵਾ ਲਈ ਸੀ ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਹਿੱਤ ਦਾ ਸ਼ਕੰਜਾ ਕਸਣ ਲਈ ਉਸ ਵੇਲੇ ਮੌਕਾ ਮਿਲ ਗਿਆ ਜਦ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਦੰਗਾ ਪੀੜਤ ਇਕ ਬੀਬੀ ਦਰਸ਼ਨ ਕੌਰ ਨੇ ਇਹ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਦਿੱਲੀ ਦੰਗਿਆਂ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਇਕ ਕਾਂਗਰਸੀ ਆਗੂ ਸ਼੍ਰੀ ਐਚ.ਕੇ.ਐਲ. ਭਗਤ ਦੇ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਗਵਾਹੀ ਦੇਣੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਨਾ ਹਟਣ ਕਾਰਨ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ, ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਹਿੱਤ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਕੁੱਟ-ਮਾਰ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਹਿੱਤ ਨੂੰ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ 'ਤੇ ਤਲਬ ਕਰ ਲਿਆ। ਉਸ ਵੱਲੋਂ ਕੋਈ ਤਸੱਲੀਬਖ਼ਸ਼ ਸਪਸ਼ਟੀਕਰਨ ਨਾ ਦੇ ਸਕਣ ਕਾਰਨ ਉਸਨੂੰ ਪੰਥ ਵਿੱਚੋਂ ਛੇਕ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇਹ ਸ਼ਰਤ ਲਾ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਦਿੱਲੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਹੜਪੀ ਜਾਇਦਾਦ ਵਾਪਸ ਨਹੀਂ ਮਿਲੇਗੀ, ਓਨਾ ਚਿਰ ਉਸ ਦੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਸੁਣੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਜੱਥੇਦਾਰ ਦੇ ਇਸ ਸਖ਼ਤ ਰਵੱਈਏ ਕਾਰਨ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਹਿੱਤ ਨੂੰ ਪੰਥ ਵਿੱਚ ਵਾਪਸੀ ਵਾਸਤੇ ਉਹ ਸਾਰੀ ਜ਼ਮੀਨ ਜਾਇਦਾਦ ਦਿੱਲੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਕਰਨੀ ਪਈ, ਜਿੱਥੇ ਦੋ ਸਕੂਲ ਚੱਲ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋ ਕੇ ਮੁਆਫ਼ੀ ਮੰਗਣੀ ਪਈ। ਪੰਜ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬਾਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਲਾਈ ਤਨਖ਼ਾਹ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਹੀ ਉਸਨੂੰ ਮਾਫ਼ ਕਰਕੇ ਪੰਥ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਦ ਬਾਦਲ ਦੇ ਪਾਲੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਮਗਰਮੱਛਾਂ ਨੂੰ ਹੱਥ ਪਾਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਰਾਜਸੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਜੱਥੇਦਾਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਟੌਹੜਾ ਦੇ ਉਸ ਬਿਆਨ ਨੂੰ ਆਧਾਰ ਬਣਾ ਕੇ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸ. ਬਾਦਲ ਨੂੰ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਛੱਡ ਦੇਣ ਦਾ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਸਿੱਖ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਜੁਡੀਸ਼ੀਅਲ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦਾ ਪੁਨਰਗਠਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਇਕ ਭਰੋਸੇ ਯੋਗ ਸਾਥੀ ਐਡਵੋਕੇਟ ਮਨਮੋਹਣ ਸਿੰਘ ਬਰਾੜ ਨੂੰ ਸ. ਕਸ਼ਮੀਰ ਸਿੰਘ ਪੱਟੀ ਦੀ ਥਾਂ ਚੇਅਰਮੈਨ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ, ਪੁਨਰਗਠਨ ਕੀਤੇ ਕਮਿਸ਼ਨ ਰਾਹੀਂ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸੇਵਾ ਮੁਕਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਜੱਥੇਦਾਰ ਟੌਹੜੇ ਦੀ ਥਾਂ ਜਗੀਰ ਕੌਰ ਨੂੰ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਚੁਣ ਲਿਆ ਗਿਆ।

ਰਾਜਸੀ ਸੱਤਾ 'ਤੇ ਕਾਬਜ਼ ਹੋਣ ਪਿੱਛੋਂ ਸ. ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਨੇ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਵਿੱਚ ਲਿੱਬੜੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਪ੍ਰਧਾਨਾਂ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਹੀ ਦੂਜੀ ਵੇਰ ਫਿਰ ਸਿੱਖ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਜੁਡੀਸ਼ੀਅਲ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦਾ ਪੁਨਰਗਠਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸੇ ਐਡਵੋਕੇਟ ਮਨਮੋਹਣ ਸਿੰਘ ਬਰਾੜ ਨੂੰ ਫਿਰ ਚੇਅਰਮੈਨ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਜੱਥੇਦਾਰੀ ਤੋਂ ਹਟਾਉਣ ਲਈ ਮੁੱਖ ਭੂਮਿਕਾ

ਨਿਭਾਈ ਸੀ। ਇਸ ਵੇਰ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਦੀ ਦਲਦਲ ਵਿੱਚ ਫਸੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਪ੍ਰਧਾਨਾਂ ਅਤੇ ਉੱਚ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਕੱਢਣ ਲਈ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਅਧੀਨ ਅਤੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕੇਸਾਂ ਦਾ ਮਨਮੋਹਣ ਸਿੰਘ ਕਿਵੇਂ ਨਿਪਟਾਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਅਜੇ ਵੇਖਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ।

ਸ. ਕਸ਼ਮੀਰ ਸਿੰਘ ਪੱਟੀ ਨੂੰ ਫਿਰ ਇਸ ਕਰਕੇ ਹੀ ਲਾਂਭੇ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਸ. ਬਾਦਲ ਦੀ ਇੱਛਾ ਅਨੁਸਾਰ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਪਹਿਲੀ ਵੇਰ ਜਨਵਰੀ 1999 ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਉਹ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਰਾਹੀਂ ਫਿਰ ਚੇਅਰਮੈਨ ਬਣ ਗਏ ਸਨ ਪਰ ਦੂਜੀ ਵੇਰ ਉਹਨਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਸਰਕਾਰੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਰਚੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ਾਂ ਕਾਰਨ ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਅਸਤੀਫਾ ਦੇ ਕੇ ਪਿੱਛੇ ਹਟ ਗਏ ਸਨ।

ਇਹ ਵੀ ਜੱਥੇਦਾਰ ਸਨ, ਉਹ ਵੀ ਜੱਥੇਦਾਰ ਸੀ।

ਮੀਰੀ ਪੀਰੀ ਦੇ ਮਾਲਕ ਛੇਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਵੱਲੋਂ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ (ਅਕਾਲ ਬੁੰਗਾ) ਦੇ ਮੁੱਖ ਸੇਵਾਦਾਰ ਨੀਯਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਪਿੱਛੋਂ ਜੱਥੇਦਾਰ ਸਾਹਿਬਾਨਾਂ ਬਾਰੇ ਵਰਤਮਾਨ ਸਮੇਂ ਤਕ ਦੀ ਸਹੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ ਸਕੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੂਨ 1984 ਦੇ ਫ਼ੌਜੀ ਹਮਲੇ ਸਮੇਂ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਰੈਫ਼ਰੈਂਸ ਲਾਇਬਰੇਰੀ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਪਰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮੁੱਖ ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਭਾਵ ਜੱਥੇਦਾਰਾਂ ਬਾਰੇ ਜੋ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸ੍ਰੋਤਾਂ ਤੋਂ ਜਾਣਕਾਰੀ ਮਿਲੀ ਹੈ, ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਭਾਈ ਗੰਡਾ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਭਾਈ ਮਹਿੰਗਾ ਸਿੰਘ ਦਾ ਵੀ ਜ਼ਿਕਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮਹੱਤਤਾ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਭਾਈ ਗੰਡਾ ਸਿੰਘ ਨੇ 30 ਜਨਵਰੀ 1848 ਨੂੰ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਕਰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਜੁੱਤੀ ਪਾ ਕੇ ਤੇ ਸਿਗਰਟ ਪੀਂਦੇ ਫਿਰ ਰਹੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਅਫ਼ਸਰ ਦਾ ਸਿਰ ਤਲਵਾਰ ਮਾਰ ਕੇ ਕਲਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਅੰਗਰੇਜ਼ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਸ ਘਟਨਾ ਤੋਂ ਕੇਵਲ 20 ਦਿਨ ਪਿੱਛੋਂ ਹੀ ਭਾਈ ਗੰਡਾ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਦੋ ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਨੂੰ 19 ਜਨਵਰੀ 1848 ਨੂੰ ਲੱਖਪਤ ਰਾਏ ਜੇਲ੍ਹ ਲਾਹੌਰ ਵਿੱਚ ਫਾਂਸੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਭਾਈ ਮਹਿੰਗਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਨੈਡਾ ਤੋਂ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਚਲ ਰਹੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਨੂੰ ਹੋਰ ਤਿੱਖਾ ਕਰਨ ਲਈ ਆਏ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਪੰਥ ਵਿੱਚੋਂ ਛੇਕ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਆਏ ਸਮੁੰਦਰੀ ਜਹਾਜ਼ ਨੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਕਲਕੱਤਾ ਦੇ ਬੱਜਬੱਜ ਘਾਟ 'ਤੇ ਲੱਗਣ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਗੋਲੀ ਚਲਾਉਣ ਉਪਰੰਤ ਹੁਗਲੀ ਦਰਿਆ ਵਿੱਚ ਰੋਕ ਕੇ ਹੀ ਵਾਪਸ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਗੋਲਾਬਾਰੀ ਵਿੱਚ ਕਈ ਸਿੱਖ ਮਾਰੇ ਗਏ ਸਨ। ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਭਾਈ ਗੰਡਾ ਸਿੰਘ ਦਾ ਨਾਂ ਤਾਂ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ਼ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਭਾਈ ਮਹਿੰਗਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਤ੍ਰਿਸਕਾਰ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਨਾਲ਼ ਵੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਇਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਦਾ ਨਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਰਾਜ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਰਾਜ ਦੌਰਾਨ ਜੱਥੇਦਾਰ ਨੂੰ ਸੇਵਾਦਾਰ ਜਾਂ ਪੁਜਾਰੀ ਹੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਜੱਥੇਦਾਰ ਅਕਾਲੀ ਫੂਲਾ ਸਿੰਘ ਤਕ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਖ਼ਾਲਸਾ ਰਾਜ ਦੇ ਹੁਕਮਰਾਨਾਂ ਪਾਸ ਰਿਹਾ, ਪਰ 1822 ਈਸਵੀ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਇਹ ਪ੍ਰਬੰਧ ਬੁੱਢਾ ਦਲ ਕੋਲ਼ ਚਲਿਆ ਗਿਆ। ਫਿਰ 1920 ਈਸਵੀ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਇਹ ਪ੍ਰਬੰਧ ਸੰਭਾਲ ਲਿਆ ਅਤੇ ਸੇਵਾਦਾਰ

ਨੂੰ ਜੱਥੇਦਾਰ ਦਾ ਨਾਂ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

21 ਫਰਵਰੀ 1849 ਨੂੰ ਫੇਰੂਸ਼ਾਹ ਦੀ ਲੜਾਈ, ਡੋਗਰਿਆਂ ਦੀ ਗੱਦਾਰੀ ਕਾਰਨ ਸਿੱਖ ਫੌਜਾਂ ਦੇ ਹਾਰ ਜਾਣ ਪਿਛੋਂ ਪੰਜਾਬ ਵੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਚਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ 98 ਸਾਲ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਗਲਬੇ ਹੇਠ ਰਿਹਾ। ਪ੍ਰਕਰਮਾ ਵਿੱਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੇ ਕਤਲ ਦੀ ਘਟਨਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਰਾਜ ਤੋਂ ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਹਿੰਗਾ ਸਿੰਘ ਅਰੂੜ ਸਿੰਘ ਦਾ ਸਮਕਾਲੀ ਹੋਵੇਗਾ।

ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਬੁੱਢਾ ਦਲ ਦੇ ਕੇਵਲ ਚਾਰ ਜੱਥੇਦਾਰਾਂ ਬਾਬਾ ਹਨੂਮਾਨ ਸਿੰਘ, ਬਾਬਾ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਸਿੰਘ, ਬਾਬਾ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਦਾ ਹੀ ਨਾਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੀ ਹਕੂਮਤ ਵੇਲੇ ਸਰਬਰਾਹ ਹੀ ਜੱਥੇਦਾਰ ਦੇ ਕੰਮ ਕਾਜ ਦੀ ਦੇਖ ਭਾਲ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵੇਲੇ ਕੇਵਲ ਸਰਬਰਾਹ ਅਰੂੜ ਸਿੰਘ ਦਾ ਹੀ ਜ਼ਿਕਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਸਰ ਮਾਈਕਲ ਅਡਵਾਇਰ ਨੂੰ ਜਲ੍ਹਿਆਂ ਵਾਲਾ ਬਾਗ ਵਿੱਚ 13 ਅਪ੍ਰੈਲ 1919 ਨੂੰ ਹੋਏ ਕਤਲੇਆਮ ਦਾ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਵੱਲੋਂ ਸਿਰੋਪਾਓਂ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਘਟਨਾ ਪਿੱਛੋਂ ਗੁਰੂ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦੇ ਰੋਹ ਤੋਂ ਡਰਦਿਆਂ ਉਸ ਨੂੰ ਅਸਤੀਫ਼ਾ ਦੇਣਾ ਪਿਆ ਸੀ।

ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜੱਥੇਦਾਰਾਂ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਕਿਰਦਾਰ ਬਾਰੇ ਟੀਕਾ ਟਿੱਪਣੀ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜੱਥੇਦਾਰਾਂ ਦੀ ਜੋ ਸੂਚੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਹੈ, ਉਹ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:

1. ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ
2. ਜੱਥੇਦਾਰ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ
3. ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ
4. ਨਵਾਬ ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ
5. ਸ੍ਰ: ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਆਹਲੂਵਾਲੀਆ
6. ਜੱਥੇਦਾਰ ਅਕਾਲੀ ਫੂਲਾ ਸਿੰਘ

ਇਸ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ 1920 ਈ: ਤਕ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਬੁੱਢਾ ਦਲ ਕੋਲ ਰਿਹਾ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਕੇਵਲ ਚਾਰ ਜੱਥੇਦਾਰਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਮਿਲਦੇ ਹਨ:

- ੳ) ਬਾਬਾ ਹਨੂਮਾਨ ਸਿੰਘ
- ਅ) ਬਾਬਾ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਸਿੰਘ
- ੲ) ਬਾਬਾ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ
- ਸ) ਬਾਬਾ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ

ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵੱਲੋਂ ਨਿਯੁੱਕਤ ਕੀਤੇ ਜੱਥੇਦਾਰਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:

7. ਜੱਥੇਦਾਰ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਭੁੱਚਰ (1920-21 ਈ:)
8. ਜੱਥੇਦਾਰ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਅਕਰਪੁਰੀ (1921-22 ਈ:)

9. ਜੱਥੇਦਾਰ ਊਧਮ ਸਿੰਘ ਨਾਗੋਕੇ (1923 ਈ:)
 10. ਜੱਥੇਦਾਰ ਅੱਛਰ ਸਿੰਘ (1924 ਈ:)
 11. ਜੱਥੇਦਾਰ ਦੀਦਾਰ ਸਿੰਘ (1925 ਈ:)
 12. ਜੱਥੇਦਾਰ ਜਵਾਹਰ ਸਿੰਘ (1926 ਈ:)
 13. ਜੱਥੇਦਾਰ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਅਕਰਪੁਰੀ (1927 ਤੋਂ 1931 ਈ:)
 14. ਜੱਥੇਦਾਰ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਮੁਸਾਫ਼ਿਰ (1931 ਤੋਂ 1934 ਈ:)
 15. ਜੱਥੇਦਾਰ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਨਾਗੋਕੇ (1934 ਤੋਂ 1952 ਈ:)
 16. ਜੱਥੇਦਾਰ ਗਿਆਨੀ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ (1952 ਤੋਂ 1955 ਈ:)
 17. ਜੱਥੇਦਾਰ ਅੱਛਰ ਸਿੰਘ (1955 ਤੋਂ 1962 ਈ:)
 18. ਜੱਥੇਦਾਰ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਤੁੜ (1962 ਤੋਂ 1965 ਈ:)
 19. ਜੱਥੇਦਾਰ ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਭੋਰਾ (1965 ਤੋਂ 1980 ਈ:)
 20. ਜੱਥੇਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਅਜਨੌਹਾ (1980 ਤੋਂ 1982 ਈ:)
 21. ਜੱਥੇਦਾਰ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ (1982 ਤੋਂ 1986 ਈ:)
 22. ਜੱਥੇਦਾਰ ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਰੋਡੇ (8-3-1988 ਤੋਂ 30-5-1988 ਈ:)
 23. ਜੱਥੇਦਾਰ ਪ੍ਰੋ: ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ (24-12-1986 ਤੋਂ 8-3-1988 ਈ:)
 24. ਜੱਥੇਦਾਰ ਭਗਵਾਨ ਸਿੰਘ (ਹੈਂਡ ਗ੍ਰੰਥੀ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ) ਕਾਰਜਕਾਰੀ
(4-2-1990 ਤੋਂ 1993 ਈ:)
 25. ਜੱਥੇਦਾਰ ਭਾਈ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ (4-2-1993 ਤੋਂ 31-12-1996 ਈ:)
 26. ਜੱਥੇਦਾਰ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ
(31-12-1996 ਤੋਂ 28-4-1999 ਈ:)
 27. ਜੱਥੇਦਾਰ ਗਿਆਨੀ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ (28-4-1999 ਤੋਂ 29-3-2000 ਈ:)
 28. ਜੱਥੇਦਾਰ ਗਿਆਨੀ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵੇਦਾਂਤੀ (29-3-2002 ਤੋਂ
 29. ਵਰਤਮਾਨ ਜੱਥੇਦਾਰ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ (5-8-2008 ਤੋਂ
- ਵਿਸਥਾਰ ਵਿੱਚ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਜੱਥੇਦਾਰਾਂ ਦੇ ਕਿਰਦਾਰ ਬਾਰੇ ਸੰਖੇਪ ਰੋਸ਼ਨੀ ਹੇਠਾਂ ਪਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਵਿਸਥਾਰ ਵਿੱਚ ਗੱਲ ਅੱਗੇ ਕਰਾਂਗੇ:
- ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਜੱਥੇਦਾਰ ਅਕਾਲੀ ਫੂਲਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸ਼ੇਰ-ਏ-ਪੰਜਾਬ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਤਲਬ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ।
- ਇਸ ਪਦਵੀ 'ਤੇ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਭਾਈ ਮਹਿੰਗਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਨਿਵਾਜ਼ੀ ਦਾ ਸਬੂਤ ਦੇਣ ਲਈ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਵਿੱਚ ਕਨੇਡਾ ਤੋਂ ਭਾਗ ਲੈਣ ਆਏ ਸਿੱਖ ਗ਼ਦਰੀ ਬਾਬਿਆਂ ਨੂੰ ਪੰਥ ਵਿੱਚੋਂ ਛੇਕ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।
- ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜੱਥੇਦਾਰ ਭਾਈ ਗੰਡਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਕਰਮਾ ਵਿੱਚ ਸਿਗਰਟ ਪੀ ਰਹੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦਾ ਸਿਰ ਕਲਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।
- ਇਸੇ ਪਦਵੀ 'ਤੇ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਭਾਈ ਅਰੂੜ ਸਿੰਘ ਨੇ ਜਲ੍ਹਿਆਂਵਾਲਾ ਬਾਗ਼

ਗੋਲੀ ਕਾਂਡ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਸਰ ਮਾਈਕਲ ਅਡਵਾਇਰ ਨੂੰ ਸਿਰੋਪਾਓ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

-ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜੱਥੇਦਾਰ ਗਿਆਨੀ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਅਜਨੌਰਾ ਨੇ ਅਦਾਲਤੀ ਸੰਮਨ ਲੈਣ ਤੋਂ ਇਹ ਕਹਿਕੇ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਰੂਹਾਨੀਅਤ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਦੁਨਿਆਵੀ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਜਵਾਬ ਦੇਹ ਨਹੀਂ ਹੈ।

-ਇਸ ਪਦਵੀ 'ਤੇ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਗਿਆਨੀ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਇਮਾਰਤ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਫ਼ੌਜ ਤੋਂ ਡਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਕੋਠਾ ਸਾਹਿਬ ਠੀਕ ਠਾਕ ਹੈ।

-ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜੱਥੇਦਾਰ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਾਬਕਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਰਨਾਲੇ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਬੰਮੂ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਤਨਖ਼ਾਹ ਲਾਈ ਸੀ।

-ਇਸ ਪਦਵੀ 'ਤੇ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲਕਿਆਂ ਦੇ ਰੋਹ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਦੌੜ ਕੇ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਜਾ ਵੜਿਆ ਸੀ।

-ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜੱਥੇਦਾਰ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਜੱਥੇਦਾਰੀ ਛੱਡ ਦਿੱਤੀ ਸੀ, ਮਰਿਆਦਾ ਨਹੀਂ ਛੱਡੀ।

-ਇਸੇ ਪਦਵੀ 'ਤੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਭਾਈ ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਰੋਡੇ ਨੇ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚੋਂ ਰਿਹਾਈ ਦੀ ਖ਼ਾਤਰ ਸਰਕਾਰ ਅੱਗੇ ਗੋਡੇ ਟੇਕ ਦਿੱਤੇ ਸਨ।

-ਗਿਆਨੀ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਟੁਕੜੇ ਦੀ ਖ਼ਾਤਰ ਮਰਿਆਦਾ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰ ਕੇ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਦੀ ਜੱਥੇਦਾਰੀ ਲੈ ਲਈ ਸੀ।

-ਮਹਾਨ ਵਿਦਵਾਨ ਗਿਆਨੀ ਜੁਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵੇਦਾਂਤੀ ਤਾਂ ਬਾਦਲ ਦੀ ਕਠ ਪੁਤਲੀ ਬਣ ਕੇ ਰਹਿ ਗਿਆ। ਹੁਕਮਨਾਮੇ 'ਤੇ ਕੇਵਲ ਦਸਤਖ਼ਤ ਹੀ ਕਰਦਾ ਸੀ।

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਬੁੱਢਾ ਦਲ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤਕ ਦੇ ਜੱਥੇਦਾਰਾਂ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਤੇ ਕਿਰਦਾਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਟੀਕਾ ਟਿੱਪਣੀ ਦਾ ਮੁਬਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਕਾਬਜ਼ ਹੋ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਕਾਲੀ ਫੂਲਾ ਸਿੰਘ ਹੀ ਪਹਿਲੇ ਜੱਥੇਦਾਰ ਅਜਿਹੇ ਹੋਏ ਸਨ ਜੋ ਚਰਚਾ ਵਿੱਚ ਰਹੇ।

ਸਿੱਖ ਰਾਜ ਦੇ ਨਿਰਮਾਤਾ ਸ਼ੇਰ-ਏ-ਪੰਜਾਬ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਇੱਕ ਮੁਸਲਮਾਨ ਨਾਚੀ ਮੋਰਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਜੋੜ ਲਏ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਅਕਾਲੀ ਫੂਲਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉਹਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਤਲਬ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਿੱਖ ਦਾ ਕਿਸੇ ਪਰਾਈ ਔਰਤ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰੱਖਣਾ ਇੱਕ ਬੱਜਰ-ਕੁਰਹਿਤ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸ਼ੇਰ-ਏ-ਪੰਜਾਬ ਨੇ ਆਪਣੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਲਾਹੌਰ ਤੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਆ ਕੇ ਸਮਰ ਪੈਲਸ, (ਰਾਮ ਬਾਗ) ਸ਼ਾਹੀ ਲਿਬਾਸ ਉਤਾਰਿਆ ਅਤੇ ਇੱਕ ਨਿਮਾਣੇ ਸਿੱਖ ਵਜੋਂ ਜਦੋਂ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਅਕਾਲੀ ਫੂਲਾ ਸਿੰਘ ਕੜਕ ਕੇ ਬੋਲਿਆ, “ਓਇ ਕਾਣਿਆ, ਲਾਹ ਕੱਪੜੇ...” ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਆਦੇਸ਼ ਦੇ ਦਿੱਤਾ, “ਇਸ ਨੂੰ ਇੰਮਲੀ ਦੇ ਦਰੱਖਤ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹਕੇ ਕੋੜੇ ਮਾਰੋ” ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਕੱਪੜੇ ਉਤਾਰ ਕੇ ਜਦ ਇੰਮਲੀ ਦੇ ਦਰੱਖਤ ਲਾਗੇ ਜਾ ਕੇ ਖਲੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਅਕਾਲੀ

ਫੂਲਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੀ ਗ਼ਲਤੀ ਨਾ ਕਰਨ ਦੀ ਤਾੜਨਾ ਕਰਕੇ ਮਾਫ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

ਦੂਜੇ ਜੱਥੇਦਾਰ ਭਾਈ ਗੰਡਾ ਸਿੰਘ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਕਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਕਰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਜੁੱਤੀ ਸਮੇਤ ਸਿਗਰਟ ਪੀਂਦੇ ਫਿਰ ਰਹੇ ਇੱਕ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਅਫਸਰ ਦਾ ਸਿਰ ਤਲਵਾਰ ਮਾਰ ਕੇ ਧੜ ਨਾਲੋਂ ਵੱਖ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਘਟਨਾ ਤੋਂ ਕੇਵਲ 20 ਦਿਨ ਪਿਛੋਂ 19 ਫਰਵਰੀ 1848 ਨੂੰ ਹੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਹਕੂਮਤ ਨੇ ਇਸ ਜੱਥੇਦਾਰ ਨੂੰ ਦੋ ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਸਮੇਤ ਲਾਹੌਰ ਦੀ ਲੱਖਪਤ ਰਾਏ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚ ਫਾਂਸੀ ਲਾ ਦਿੱਤੀ। ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਕੇਵਲ ਇੰਨਾ ਹੀ ਸੀ ਕਿ ਘਟਨਾ ਵੇਲੇ ਉਹ ਜੱਥੇਦਾਰ ਦੇ ਨਾਲ ਸਨ। ਇਹ ਘਟਨਾ 30 ਜਨਵਰੀ 1848 ਈਸਵੀ ਦੀ ਹੈ। ਸ. ਗੰਡਾ ਸਿੰਘ ਮਰਿਆਦਾ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰ ਸਕਿਆ।

ਅੰਗਰੇਜ਼ ਹਕੂਮਤ ਸਮੇਂ ਹੀ ਭਾਈ ਮਹਿੰਗਾ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਭਾਈ ਅਰੂੜ ਸਿੰਘ ਅਜਿਹੇ ਸਰਬਰਾਹ ਵੀ ਹੋਏ ਸਨ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਂ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਕਾਲੇ ਅਖਰਾਂ ਨਾਲ ਲਿਖਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਬਰਖ਼ੁਰਦਾਰ ਮਹਿੰਗਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਲਈ ਚੱਲ ਰਹੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਵਿੱਚ ਕੈਨੇਡਾ ਤੋਂ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣ ਆ ਰਹੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਪੰਥ ਵਿੱਚੋਂ ਹੀ ਛੇਕ ਦਿੱਤਾ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਮੁੰਦਰੀ ਜਹਾਜ਼ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਕਲਕੱਤਾ ਦੀ ਬੰਦਰਗਾਹ ਬਜਬਜ ਘਾਟ 'ਤੇ ਲਗਣ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਗੋਲੀ ਚਲਾ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਅਨੇਕਾਂ ਸਿੰਘ ਮਾਰੇ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਜਮਜ਼ ਹੁੰਗਲੀ ਦਰਿਆ ਤੋਂ ਹੀ ਵਾਪਸ ਮੋੜ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਜਿੱਥੇ ਉਹ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਕਈ ਦਿਨ ਖੜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਭਾਈ ਅਰੂੜ ਸਿੰਘ ਨੇ 13 ਅਪ੍ਰੈਲ 1919 ਨੂੰ ਹੋਏ ਜਲਿਆਂਵਾਲਾ ਬਾਗ਼ ਕਾਂਡ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਜਨਰਲ ਮਾਈਕਲ ਅਡਵਾਇਰ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਸਿਰਪਾਓ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਵਿੱਚ ਤੂਫਾਨ ਉੱਠ ਖੜਾ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਇਸ ਰੋਹ ਤੋਂ ਬੱਚਣ ਲਈ ਉਸਨੇ ਅਸਤੀਫ਼ਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਅਡਵਾਇਰ ਨੂੰ ਸ਼ਹੀਦ ਉਧਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ ਸੋਧਿਆ ਸੀ।

1920 ਈਸਵੀ ਪਿਛੋਂ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਕੋਲ ਆ ਗਿਆ ਜੋ ਉਸ ਵੇਲੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬੋਰਡ ਵਜੋਂ ਜਾਣੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ।

ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਨੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਸੰਭਾਲਦਿਆਂ ਜੱਥੇਦਾਰ ਸ. ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਭੁੱਚਰ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾ ਜੱਥੇਦਾਰ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਸੀ। 1920 ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ 1978 ਤਕ ਜੱਥੇਦਾਰ ਆਉਂਦੇ ਰਹੇ ਅਤੇ ਜਾਂਦੇ ਰਹੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਕੋਈ ਵੀ ਚਰਚਾ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਇਆ ਕਿ 13 ਅਪ੍ਰੈਲ 1978 ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿੱਚ ਹੋਏ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਕਾਂਡ ਪਿੱਛੋਂ ਨਵੀਂ ਸਥਿਤੀ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਈ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਜੱਥੇਦਾਰ ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਭੋਰਾ ਜੱਥੇਦਾਰ ਸਨ, ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 10 ਜੂਨ 1978 ਨੂੰ ਨਿਰੰਕਾਰੀਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਨੂੰ ਨਿਰੰਕਾਰੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਰੋਟੀ-ਬੇਟੀ ਦੀ ਸਾਂਝ ਤੋੜ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਮੁਕੰਮਲ ਬਾਈਕਾਟ ਕਰਨ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

ਵਾਦ ਵਿਵਾਦ ਵਿੱਚ ਆਇਆ, ਇਸ ਪਿਛੋਂ ਦੂਜਾ ਜੱਥੇਦਾਰ ਗਿਆਨੀ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਅਜਨੌਹਾ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਅਦਾਲਤ ਵੱਲੋਂ ਆਏ ਸੰਮਨ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਮੋੜ ਦਿੱਤੇ ਸਨ ਕਿ ਰੂਹਾਨੀਅਤ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਜੱਥੇਦਾਰ ਦੁਨਿਆਵੀ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਜੁਆਬ ਦੇਹ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਸ਼ਕਾਇਤ ਕਰਤਾ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਵਾਪਸ ਲੈਣੀ ਪਈ ਸੀ ਅਤੇ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕੇਸ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਜੱਥੇਦਾਰ ਅਜਨੌਹਾ ਨੇ ਦਿਲੀ ਦੇ ਅਕਾਲੀ ਆਗੂ ਜੱਥੇਦਾਰ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਵਿਦੇਸ਼ ਯਾਤਰਾ ਸਮੇਂ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਪੈਸੇ ਇਕੱਠੇ ਕਰਨ ਦੇ ਲਾਏ ਦੋਸ਼ ਉਪਰੰਤ ਵੀ ਅਸਤੀਫ਼ਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਸ: ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਨੇ ਗ਼ਲਤੀ ਮੰਨ ਕੇ ਤਨਖ਼ਾਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲਵਾ ਲਈ, ਓਨਾ ਚਿਰ ਉਹ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦਫ਼ਤਰ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਸੀ ਗਏ।

ਜੂਨ 1984 ਵਿੱਚ ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਵੇਲੇ ਗਿਆਨੀ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੱਥੇਦਾਰ ਸਨ। ਫ਼ੌਜੀ ਹਮਲੇ ਦੌਰਾਨ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਇਹ ਜੱਥੇਦਾਰ 12 ਜੂਨ 1984 ਨੂੰ ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਰੇਡੀਓ ਤੋਂ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਸੀ, “ਖ਼ਾਲਸਾ ਜੀ, ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਨੂੰ ਕੁਝ ਨੁਕਸਾਨ ਹੀ ਪੁੱਜਾ ਹੈ, ਕੋਠਾ ਸਾਹਿਬ ਠੀਕ-ਠਾਕ ਹੈ।” ਜਦੋਂ ਕਿ ਉਸ ਵੇਲੇ ਆਮ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਕੋਠਾ ਸਾਹਿਬ (ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅਰਾਮ ਵਾਲਾ ਕਮਰਾ) ਕਿਸ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਜੱਥੇਦਾਰ ਵੱਲੋਂ ਫ਼ੌਜ ਤੋਂ ਡਰਦਿਆਂ ਬੋਲੇ ਇਸ ਝੂਠ ਕਾਰਨ ਗੁੱਸੇ ਵਿੱਚ ਆਏ ਖਾੜਕੂਆਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਵੀ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਗਿਆਨੀ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੂਜੀ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦਿਖਾਈ ਜਦੋਂ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਨਸ਼ਟ ਹੋਈ ਇਮਾਰਤ ਦੀ ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲੇ ਬੁੱਢਾ ਦਲ ਦੇ ਜੱਥੇਦਾਰ ਨਿਹੰਗ ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਲਈ ਉਸਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਤਾਂ ਪੰਥ ਵਿੱਚੋਂ ਛੇਕ ਦਿੱਤਾ ਪਰ ਗਿਆਨੀ ਜ਼ੈਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਘਰ ਬੈਠਿਆਂ ਹੀ ਮੁਆਫ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਨੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਹੁੰਦਿਆਂ ਫ਼ੌਜ ਦੇ ਸੁਪਰੀਮ ਕਮਾਂਡਰ ਵਜੋਂ ਦਸਤਖ਼ਤ ਕਰਕੇ ਫ਼ੌਜ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਹਮਲੇ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਉਸ ਦਾ ਏਲਚੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਭੇਜਿਆ ਸਪਸ਼ਟੀਕਰਨ ਹੀ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਗਿਆਨੀ ਜ਼ੈਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਇੱਛਾ ਅਨੁਸਾਰ ਫ਼ੌਜ ਨੂੰ ਹਮਲੇ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇ ਕੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨਿਭਾਈ ਹੈ।

ਪ੍ਰੋਫ਼ੈਸਰ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਵੀ ਅਕਾਲੀ ਏਕਤਾ ਕਰਵਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਆਗੂਆਂ ਦੇ ਮੰਨ ਜਾਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਜਦ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਏਕਤਾ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਾ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਸਪਸ਼ਟੀਕਰਨ ਦੇਣ ਲਈ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲਾਓ ਲਸ਼ਕਰ ਲੈ ਕੇ ਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਪ੍ਰੋਫ਼ੈਸਰ ਨੇ ਏਕਤਾ ਤਾਂ ਕੀ ਕਰਵਾਉਣੀ ਸੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਜਾਨ ਛੁਡਾਉਣੀ ਔਖੀ ਹੋ ਗਈ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਭਾਣਾ ਵਾਪਰ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਜਦ ਖ਼ਡੂਰ ਸਾਹਿਬ ਸਟੇਜ 'ਤੇ ਲੜ ਪੈਣ ਕਾਰਨ ਰਣਜੀਤ

ਸਿੰਘ ਛੱਜਲਵਡੀ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ 'ਤੇ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬ੍ਰਹਮਪੁਰੇ ਨੂੰ ਸੱਦਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਹ ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਲਾਓ ਲਸ਼ਕਰ ਲੈ ਕੇ ਆਇਆ ਸੀ। ਸਪਸ਼ਟੀਕਰਨ ਦੇਣ ਦੀ ਥਾਂ ਬ੍ਰਹਮਪੁਰਾ ਦੇ ਸਮਰਥਕਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ 'ਤੇ ਹੀ ਹਮਲਾ ਬੋਲ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਉਹ ਭੱਜ ਕੇ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਜਾ ਵੜਿਆ। ਕਮਰੇ ਦਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਅੰਦਰੋਂ ਬੰਦ ਕਰ ਲਿਆ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬ੍ਰਹਮਪੁਰਾ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਨੂੰ ਠੁੱਡੇ ਮਾਰ ਕੇ ਤੋੜਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਸਾਹਿਬ ਗੋਲੀਆਂ ਖਾਈ ਤੇ ਪਾਣੀ ਵੀ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਫਿਰ ਹੰਭ ਕੇ ਬ੍ਰਹਮਪੁਰਾ ਵੀ ਵਾਪਸ ਮੁੜ ਗਿਆ।

ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੇ ਦੋ ਵਾਰ ਦੇ ਕਾਰਜਕਾਲ ਦੌਰਾਨ ਕਈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਫੈਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਗੱਲ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਪਰ ਦਲੇਰੀ ਅਤੇ ਜ਼ੁਰਅਤ ਦੀ ਘਾਟ ਕਾਰਨ ਸਫਲ ਨਾ ਹੋ ਸਕਿਆ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਦਲੀਲ ਦੇ ਪੱਖੋਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਸਾਨੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਭਾਵੇਂ ਉਸ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਜਥੇਦਾਰ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਸੀ ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਜਥੇਦਾਰ ਵਜੋਂ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਲੈ ਲਿਆ ਸੀ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਪੰਥਕ ਕਮੇਟੀ ਅਤੇ ਖਾੜਕੂਆਂ ਨੇ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਨਤਾ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਵੀ ਅਕਾਲੀ ਏਕਤਾ ਕਰਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਸੀ ਪਰ ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਰਨਾਲੇ ਦੇ ਨਾ ਮੰਨਣ ਕਾਰਨ ਉਹ ਯਤਨ ਨੇਪਰੇ ਨਹੀਂ ਚੜ੍ਹਿਆ। ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਪੰਥ ਵਿੱਚੋਂ ਛੇਕੇ ਜਾਣ ਪਿਛੋਂ ਭੁੱਲ ਬਖਸ਼ਾਉਣ ਲਈ ਬਰਨਾਲੇ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਪੇਸ਼ ਹੋਣਾ ਪਿਆ ਸੀ। ਇਮਲੀ ਦਾ ਬੂਟਾ ਫੌਜੀ ਹਮਲੇ ਵੇਲੇ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਰਨਾਲੇ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਥੰਮ੍ਹੇ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹਣਾ ਪਿਆ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਤਨਖਾਹ ਵੀ ਕਾਫੀ ਸਖ਼ਤ ਲਾਈ ਗਈ ਸੀ।

ਏਸੇ ਦੌਰਾਨ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਏਲਚੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਰਾਬਤਾ ਕੀਤਾ। ਪਹਿਲਾਂ ਹੰਢਿਆ ਵਰਤਿਆ ਕਾਂਗਰਸੀ ਆਗੂ ਤਰਲੋਚਨ ਸਿੰਘ ਰਿਆਸਤੀ ਆਇਆ ਤਾਂ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਉਹ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਦੇ ਮੁਖੀ ਬਾਬਾ ਠਾਕੁਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਵਿੱਚ ਹੀ ਗੱਲ ਕਰਨਗੇ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲਿਆ ਗਿਆ ਪਰ ਪਹਿਲੇ ਗੋੜ ਦੀ ਗੱਲਬਾਤ ਪਿਛੋਂ ਹੀ ਵਾਪਸ ਗਿਆ ਰਿਆਸਤੀ ਮੁੜ ਕੇ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਫਿਰ ਆਈ.ਬੀ. ਦੇ ਖ਼ਾਸਮਖ਼ਾਸ ਇੱਕ ਸਾਧ ਸੁਸ਼ੀਲ ਮੁਨੀ ਜੈਨ ਨੂੰ ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਭੇਜਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਕਈ ਦਿਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿੱਚ ਹੀ ਰਹਿ ਕੇ ਗੱਲਬਾਤ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਵੱਲੋਂ ਭੇਜਿਆ ਫ਼ਾਰਮੂਲਾ ਲੈ ਕੇ ਜਦ ਆਇਆ ਤਾਂ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ 'ਤੇ ਅਮਲ ਕਰੋ, ਫਿਰ ਅਗੇ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਾਂਗਾ। ਸੁਸ਼ੀਲ ਮੁਨੀ ਦਿੱਲੀ ਚਲਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਮੁੜ ਕੇ ਉਹ ਵੀ ਨਾ ਆਇਆ।

ਸਿਆਸੀ ਹਲਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਉਸ ਵੇਲੇ ਚਰਚਾ ਸੀ ਕਿ ਸ: ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲਬਾਤ ਵੀ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਬੋਤਾਜ਼ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਜੋਧਪੁਰ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚ ਨਜ਼ਰਬੰਦ ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਸਿੱਖ ਸਟੂਡੈਂਟਸ ਫ਼ੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਭਾਈ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਜਨਰਲ ਸਕੱਤਰ ਹਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਨੂੰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਾਬੋਤਾਜ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ

ਸੀ ਜਦੋਂ ਆਖਰੀ ਦੌਰ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਸੀ ਅਤੇ ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਸੰਤ ਲੌਗੋਵਾਲ ਨਾਲ ਸਮਝੌਤਾ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ ਜੋ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਰੱਦ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਸਗੋਂ ਲੌਗੋਵਾਲ ਨੂੰ ਜਾਨ ਵੀ ਗਵਾਉਣੀ ਪਈ ਸੀ।

ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਨੇ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੇ ਜਿਲਣ ਵਿੱਚ ਫਸੇ ਖਾੜਕੂਆਂ ਨੂੰ ਕੱਢਣ ਦਾ ਵੀ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਬੁੱਧੀਜੀਵੀਆਂ ਦੀ ਕਨਵੈਨਸ਼ਨ ਸੱਦੀ ਸੀ ਪਰ ਖਾੜਕੂਆਂ ਦੇ ਬੁਲਾਰੇ ਭਾਈ ਜਗੀਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਨਾ ਸਮਝੀ ਕਾਰਨ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਜਥੇਦਾਰੀ ਛੱਡ ਕੇ ਹੀ ਚਲੇ ਗਿਆ ਸੀ। ਫਿਰ ਜਦੋਂ ਦੁਬਾਰਾ ਉਸਨੂੰ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਬਜਟ ਇਜਲਾਸ ਵਿੱਚ ਏਨਾ ਰੌਲਾ ਪੈ ਗਿਆ ਕਿ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਤਾਬਿਆ ਬੈਠੇ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਕਹਿਣਾ ਪਿਆ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਸੰਤੋਖ ਕੇ ਬਾਹਰ ਲੈ ਚਲੋ, ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਹਾਊਸ ਨੂੰ 'ਮੱਛੀ ਮੰਡੀ' ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਜਦ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਜਥੇਦਾਰ ਟੋਹੜਾ ਨੇ ਉੱਠ ਕੇ ਕਿਹਾ, ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਸ ਹਾਊਸ ਦੀ ਮਰਿਆਦਾ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ, ਏਥੇ ਤਾਂ ਹਰ ਸਾਲ ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋਸ਼ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਜੇ ਮੈਨੂੰ ਮਰਿਆਦਾ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਜਥੇਦਾਰ ਬਣੇ ਰਹਿਣ ਦਾ ਵੀ ਹੱਕ ਨਹੀਂ।" ਇਸ ਪਿਛੋਂ ਉਹ ਅਸਤੀਫਾ ਦੇ ਕੇ ਚਲਿਆ ਗਿਆ ਮੁੜ ਕੇ ਅੱਜ ਤਕ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਵੀ ਹੋਈਆਂ ਸਨ।

ਹੁਣ ਸੁਣੋ ! ਭਾਈ ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਰੋਡੇ ਦੀ ਕਥਾ ਜੋ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਸਕਾ ਭਤੀਜਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸੇ ਯੋਗਤਾ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਜਥੇਦਾਰ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਉਸਨੇ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚੋਂ ਰਿਹਾਈ ਦੀ ਖ਼ਾਤਰ ਖਾੜਕੂ ਸੰਘਰਸ਼ ਦਾ ਲੱਕ ਤੋੜਨ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਸੌਦੇਬਾਜ਼ੀ ਕਰ ਲਈ ਜਿਸ ਦਾ ਭੇਦ ਬਾਹਰ ਆਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਖੁੱਲ੍ਹ ਗਿਆ ਜਿਸ ਦਾ ਸਿੱਟਾ ਸਾਕਾ ਕਾਲੀ ਗਰਜ ਨਿਕਲਿਆ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਵੀ ਮੁੜ ਜੇਲ੍ਹ ਜਾਣਾ ਪਿਆ। ਉਸਦੇ ਕੱਚੇ ਚਿੱਠੇ ਕਈ ਲਿਖਾਰੀ ਲਿਖ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਕੇਵਲ ਢਾਈ ਮਹੀਨੇ ਹੀ ਉਹ ਜਥੇਦਾਰ ਰਿਹਾ।

ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਮੁੜਕੇ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਕਾਫ਼ੀ ਸਮਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰਦੀ ਰਹੀ ਅਤੇ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਜਥੇਦਾਰ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਵੀ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਗ੍ਰੰਥੀ ਗਿਆਨੀ ਭਗਵਾਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸੌਂਪੀ ਰੱਖੀ। ਉਹ ਨਿਰਪੱਖ ਰਹਿ ਕੇ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ।

ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਅਕਤੂਬਰ 1996 ਵਿੱਚ ਤੇਹਾੜ ਜੇਲ੍ਹ ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਰਿਹਾ ਹੋ ਕੇ ਆ ਗਏ ਅਤੇ 30 ਦਸੰਬਰ 1996 ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਜਥੇਦਾਰੀ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਸੌਂਪ ਦਿੱਤੀ ਗਈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ ਜਥੇਦਾਰ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

ਉਹ 10 ਫਰਵਰੀ 1999 ਤਕ ਇਸ ਪਦਵੀ 'ਤੇ ਰਹੇ ਅਤੇ ਇਸ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਦੇ ਹਿਤਾਂ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਮਰਿਆਦਾ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਕਈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਫੈਸਲੇ ਲਏ ਅਤੇ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ

ਛੇੜਨ ਦੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਹੁਣ ਤਕ ਜੁਰਅਤ ਨਹੀਂ ਪਈ। ਜਦ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਨੇ ਮਰਿਆਦਾ ਨੂੰ ਸੰਕਟ ਵਿੱਚ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮਰਿਆਦਾ ਤੋਂ ਜੱਥੇਦਾਰੀ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਪਰ ਮਰਿਆਦਾ ਨੂੰ ਆਂਚ ਨਹੀਂ ਆਉਣ ਦਿੱਤੀ। ਗਿਆਨੀ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਵੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਨੂੰ ਗੱਧੀ ਗੋੜੇ ਪਾ ਦਿੰਦੇ ਜਿਵੇਂ ਬਲੈਕ ਮੇਲ ਰਾਹੀਂ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਜੱਥੇਦਾਰੀ ਲੈ ਕੇ ਉਸਨੇ ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੇ ਗੁਨਾ ਸ਼ਹਿਰ ਤੋਂ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਜਾਰੀ ਕਰਕੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਜਗੀਰ ਕੌਰ ਨੂੰ ਗੱਧੀ ਗੋੜ ਪਾਇਆ ਸੀ, ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਇਸ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਨੇ ਮਰਿਆਦਾ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਨ ਦਾ ਮੁੱਢ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਸੀ। ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵੇਦਾਂਤੀ ਦੀ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਜੱਥੇਦਾਰ ਨਾਲ ਤੁਲਨਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਜੋ ਨਿਤ ਨਵੇਂ ਦਿਨ ਜੱਥੇਦਾਰੀ ਦਾ ਮੁੱਲ ਵੱਟਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਹੈ ਸੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਦਾ ਆਗਿਆਕਾਰ। ਉਸਨੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸਰਵਉੱਚਤਾ ਜਾਂ ਮਰਿਆਦਾ ਦੀ ਕਦੇ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ।

ਮਿਤੀ : 25-6-1998

ਫ਼ੈਸਲਾ

ਅੱਜ ਮਿਤੀ 25-6-98 ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਪੰਜ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਇਕੱਤਰਤਾ ਹੋਈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕੈਪਟਨ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਜੱਥੇਦਾਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਟੌਹੜਾ ਹੁਰਾਂ ਦੇ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਭਵਨ ਵਿਖੇ ਜਾਣ ਬਾਰੇ ਲਾਏ ਗਏ ਦੋਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਿਆ ਗਿਆ :

1. ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ ਕੈਪਟਨ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਫੋਟੋ ਤੇ ਨੈਗੇਟਿਵ ਨਕਲੀ ਹੋਣ ਕਾਰਨ :
2. 15 ਫਰਵਰੀ, 1998 ਤੋਂ 10 ਅਪ੍ਰੈਲ ਤਕ ਕੈਪਟਨ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਚੁੱਪ ਰਹਿਣ ਦਾ ਠੋਸ ਕਾਰਨ ਨਾ ਦੱਸ ਸਕਣ ਕਾਰਨ; ਅਤੇ
3. ਜੱਥੇਦਾਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਟੌਹੜਾ ਵੱਲੋਂ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਭਵਨ ਵਿੱਚ ਜਾਣ ਤੋਂ, ਭਾਸ਼ਣ ਕਰਦਿਆਂ ਵੋਟਾਂ ਮੰਗਣ 'ਤੇ ਜਲ ਪਾਣੀ ਛਕਣ ਅਤੇ ਸਿਰੋਪਾਓ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਲਿਖਤੀ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸਾਫ਼ ਇਨਕਾਰ ਕਰਨ ਅਤੇ ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਛਪੇ ਅਖ਼ਬਾਰੀ ਬਿਆਨਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਸਾਫ਼ ਇਨਕਾਰ ਕਰਨ ਕਰਕੇ।

ਜੱਥੇਦਾਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਟੌਹੜਾ ਹੁਰਾਂ ਦੇ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਭਵਨ ਵਿੱਚ ਜਾਣ ਸੰਬੰਧੀ ਚੱਲ ਰਹੇ ਵਾਦ-ਵਿਵਾਦ ਨੂੰ ਨਿਰ-ਆਧਾਰ ਜਾਣਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਪੰਜ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬਾਨ ਵੱਲੋਂ ਰੱਦ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਪੰਥ ਦਾ ਦਾਸ,

-/ਸਹੀ

(ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ)

ਜੱਥੇਦਾਰ

ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ,

ਕੌਮ ਦੇ ਨਾਂ ਸੰਦੇਸ਼
ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖ਼ਾਲਸਾ ॥
ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫ਼ਤਹਿ ॥

ਅੱਜ ਮਿਤੀ 11-2-99 ਨੂੰ ਪਾਵਨ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ 10-2-99 ਨੂੰ ਬਾਦਲ ਗੁੱਟ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸ਼ਰਮਨਾਕ ਅਤੇ ਘਿਨਾਉਣੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਦਿਆਂ ਮੈਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਨੇ ਬਾਬਰ ਬਣ ਕੇ ਪਾਵਨ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਮਹਾਨ ਪਰੰਪਰਾਵਾਂ ਅਤੇ ਮੀਰੀ-ਪੀਰੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਸੰਸਾਰ ਭਰ ਦੀਆਂ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਵੱਲੋਂ ਮਿਲੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਨੂੰ ਬੜੀ ਨਿਮਰਤਾ ਸਹਿਤ ਅਪੀਲ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਸਲਾਹਕਾਰ ਜੁੰਡਲੀ ਦਾ ਰਾਜਨੀਤਕ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਕਦੀ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਰੁੱਖ 'ਤੇ ਅਮਰ ਵੇਲ ਬਣ ਕੇ ਛਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਚਾਰ ਦਹਾਕਿਆਂ ਤੋਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਲਾਏ ਇਸ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਰੁੱਖ ਨੂੰ ਵਧਣ ਫੁੱਲਣ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ। 'ਪੰਚ ਪ੍ਰਧਾਨ' ਮਰਿਆਦਾ ਦੀ ਕਦਰ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਸਰਬੰਸ-ਦਾਨੀ ਪਿਤਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਦੁਆਰਾ ਆ ਰਹੇ 300 ਸਾਲਾ ਖ਼ਾਲਸਾ ਸ਼ਤਾਬਦੀ ਦਿਵਸ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦਿਆਂ ਮੈਂ ਅੱਜ ਮਿਤੀ 11-2-99 ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਅਣਮਿੱਥੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਮੁਲਤਵੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

ਗੁਰੂ ਪੰਥ ਦਾ ਦਾਸ,
-/ਸਹੀ

(ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ)

ਜਥੇਦਾਰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ, ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ

ਮਿਤੀ : 13-3-2000

ਆਦੇਸ਼

ਗੁਰੂ ਸਵਾਰੇ ਸ. ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ
ਪ੍ਰਧਾਨ, ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ (ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਪੰਜਾਬ),
ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖ਼ਾਲਸਾ ॥
ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫ਼ਤਹਿ ॥

ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਬੀਬੀ ਜਗੀਰ ਕੌਰ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਹੁਕਮਨਾਮਿਆਂ ਦੀ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਨ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਕਾਰਨ ਸਿੱਖੀ ਵਿੱਚੋਂ ਖ਼ਾਰਿਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਐਗਜ਼ੈਕਟਿਵ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਤਲਬ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਐਗਜ਼ੈਕਟਿਵ ਕਮੇਟੀ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਮੰਨਿਆ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਮਾਨ-ਮਰਿਯਾਦਾ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਦਿਆਂ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਪੇਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਸੇਵਾ ਲਗਵਾ ਕੇ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਕਰਕੇ ਉਪਰੰਤ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਦੀ ਦੇਗ ਕਰਵਾ ਕੇ ਆਪਣੀ ਭੁੱਲ ਬਖ਼ਸ਼ਵਾ ਲਈ। ਪਰ ਬੀਬੀ ਜਗੀਰ ਕੌਰ ਨੇ ਆਪ ਜੀ ਅਤੇ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਜੋ ਯਤਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ, ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਦਾਸ ਨੇ ਬੀਬੀ ਜਗੀਰ ਕੌਰ ਨੂੰ ਚਿੱਠੀ ਲਿਖੀ। ਬੀਬੀ ਨੂੰ 12-3-2000 ਐਤਵਾਰ ਸਵੇਰੇ 11-00 ਵਜੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪੇਸ਼ ਹੋਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਗਿਆ, ਲੇਕਿਨ ਉਸ ਨੇ ਆਪ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਆਪ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੇ ਯਤਨਾਂ 'ਤੇ ਪਾਣੀ ਫੇਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਵਕਾਰ ਨੂੰ ਭਾਰੀ ਸੱਟ ਵੱਜੀ। ਜਦੋਂ ਬੀਬੀ ਜਗੀਰ ਕੌਰ 11-00 ਵਜੇ ਦੀ ਬਜਾਏ 12-30 ਵਜੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਪੇਸ਼ ਹੋਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਹੰਕਾਰ ਅਤੇ ਹੁੱਲੜਬਾਜ਼ੀ ਨਾਲ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਉਪਰ ਦਾਖ਼ਲ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਓਥੋਂ ਵਾਪਸ ਚਲੀ ਗਈ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਸਿੱਖੀ ਵਿੱਚੋਂ ਛੇਕੇ ਹੋਏ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਉੱਪਰ ਜਾਣ ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਹੈ।

ਦਾਸ ਵੱਲੋਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪਾਵਨ ਪਵਿੱਤਰ ਹਜ਼ੂਰੀ ਅਤੇ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਮਹਾਨ ਇਕੱਠ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨਿੱਜੀ ਲਾਲਚਾਂ ਕਾਰਨ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕੀਤਾ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖੀ ਵਿੱਚੋਂ ਛੇਕਿਆ ਗਿਆ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ : ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਭਾਟੀਆ, ਮੈਂਬਰ ਐਗਜ਼ੈਕਟਿਵ ਕਮੇਟੀ; ਜਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਐਡਵੋਕੇਟ, ਮੈਂਬਰ; ਭਗਵਾਨ ਸਿੰਘ ਹੌਡ ਗ੍ਰੰਥੀ, ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ।

ਗੁਰੂ ਪੰਥ ਦਾ ਦਾਸ,

-/ਸਹੀ

(ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ)

ਜਥੇਦਾਰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ, ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ

ਮਿਤੀ : 31-12-1998

ਹੁਕਮਨਾਮਾ

ਹੋਇ ਇਕਤ੍ਰ ਮਿਲਹੁ ਮੇਰੇ ਭਾਈ ਦੁਬਿਧਾ ਦੂਰਿ ਕਰਹੁ ਲਿਵ ਲਾਇ॥

ਹਰਿ ਨਾਮੈ ਕੇ ਹੋਵਹੁ ਜੋੜੀ ਗੁਰਮੁਖਿ ਬੈਸਹੁ ਸਭਾ ਵਿਛਾਇ॥

ਅੱਜ ਮਿਤੀ 31 ਦਸੰਬਰ 1998 ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਪੰਜ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਇਕਤਰਤਾ ਹੋਈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸ. ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਤੇ ਜਥੇਦਾਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਟੋਹੜਾ ਦੇ ਵਾਦ-ਵਿਵਾਦ ਨੂੰ ਨਿਪਟਾਉਣ ਸਬੰਧੀ ਦੇਸ਼-ਵਿਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਆਈਆਂ ਸੈਂਕੜੇ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਹੋਈ ਅਤੇ ਵਾਦ-ਵਿਵਾਦ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਅੱਜ ਤੱਕ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਨੂੰ ਵੀ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰਿਆ ਗਿਆ। ਉਪਰੰਤ ਪਰਵਾਨ ਹੋਇਆ ਕਿ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਸਿਰਮੌਰ ਲੀਡਰਾਂ ਦੇ ਆਪਸੀ ਹਿੱਤ ਸੁਰੱਖਿਅਤ

ਰੱਖਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਕੌਮ ਦੇ ਹਿੱਤਾਂ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਖ਼ਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੀ ਤੀਜੀ ਸ਼ਤਾਬਦੀ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਅਤੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਮਨਾ ਸਕੇ। ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਸੰਗਤ ਦੀ ਸੋਚ ਵੀ ਕੁਝ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉੱਭਰ ਕੇ ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸਾਹਮਣੇ ਆਈ ਹੈ।

ਖ਼ਾਲਸੇ ਦੇ 300 ਸਾਲਾ ਦੇ ਇਸ ਮਹਾਨ ਇਤਿਹਾਸਕ ਦਿਹਾੜੇ ਨੂੰ ਇਸ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਮਨਾਉਣ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਰਾਜਨੀਤੀ 'ਤੇ ਛਾਏ ਹੋਏ ਕਾਲੇ ਬੱਦਲ ਹਟਾਏ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇਹ 300 ਸਾਲਾ ਸ਼ਤਾਬਦੀ ਮਨਾਉਣੀ ਅਸੰਭਵ ਜਾਪਦੀ ਹੈ।

ਅਸੀਂ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤ ਦੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦੀ ਤਰਜ਼ਮਾਨੀ ਕਰਦਿਆਂ ਅਕਾਲੀ ਹਾਈ ਕਮਾਨ ਨੂੰ ਇਹ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਮਿਤੀ 15 ਅਪ੍ਰੈਲ 1999 ਤੱਕ ਕੋਈ ਵੀ ਧਿਰ ਇਕ-ਦੂਜੇ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਨੁਕਸਾਨ ਨਾ ਕਰੇ। ਬਲਕਿ ਆਪਣੇ-ਆਪਣੇ ਅਹੁਦਿਆਂ 'ਤੇ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਣੇ ਰਹਿ ਕੇ 300 ਸਾਲਾ ਸ਼ਤਾਬਦੀ ਸਬੰਧੀ ਦਿੱਤੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰੇ ਚਾੜ੍ਹਨ।

ਜ਼ਾਬਤਾ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਇਹ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੱਥੇਦਾਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਟੌਹੜਾ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਕਾਰਨ ਦੱਸੇ ਨੋਟਿਸ ਦੇ ਜੁਆਬ ਨੂੰ ਲਿਫ਼ਾਫ਼ੇ ਵਿੱਚ ਸੀਲਬੰਦ ਕਰਕੇ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇ। ਮਿਤੀ 15 ਅਪ੍ਰੈਲ 1999 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਤੇ ਪੰਥਕ ਰਵਾਇਤਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦਿਆਂ ਜ਼ਾਬਤਾ ਕਮੇਟੀ ਇਸ ਕਾਰਨ ਦੱਸੇ ਨੋਟਿਸ ਦੇ ਜੁਆਬ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਆਸ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਅਕਾਲੀ ਹਾਈਕਮਾਨ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦੀ ਕਦਰ ਕਰਦੀ ਹੋਈ ਇਸ ਆਦੇਸ਼ 'ਤੇ ਅਮਲ ਕਰੇਗੀ।

ਗੁਰੂ ਪੰਥ ਦਾ ਦਾਸ,
-/ਸਹੀ

(ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ)

ਜੱਥੇਦਾਰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ, ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ

ਮਿਤੀ : 31-12-1998

ਹੁਕਮਨਾਮਾ

ਅੱਜ ਮਿਤੀ 20-4-98 ਨੂੰ ਪਾਵਨ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਪੰਜ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਇਕੱਤਰਤਾ ਹੋਈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪਿਛਲੇ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਦੇਸ਼-ਵਿਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਲੰਗਰ ਵਿੱਚ ਕੁਰਸੀਆਂ 'ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਲੰਗਰ ਛਕਣ ਜਾਂ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਲੰਗਰ ਛਕਣ ਪ੍ਰਤੀ ਚਲ ਰਹੇ ਵਾਦ-ਵਿਵਾਦ 'ਤੇ ਵਿਆਪਕ ਵਿਚਾਰ-ਚਰਚਾ ਹੋਈ। ਉਪਰੰਤ ਇਹ ਫ਼ੈਸਲਾ ਲਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਵੱਲੋਂ ਕਾਇਮ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੰਗਤ ਤੇ ਪੰਗਤ ਧਾਰਮਿਕ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਉਣ ਵਾਲੇ ਰਾਗੀ, ਗ੍ਰੰਥੀ, ਢਾਡੀ, ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਤੇ ਸਮੂਹ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਵੱਲੋਂ ਇਹ ਆਦੇਸ਼ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਕਿ ਗੁਰੂ ਕੇ ਲੰਗਰ ਦਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਕੇਵਲ ਪੰਗਤ ਵਿੱਚ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਹੀ ਛਕਣ ਤੇ ਛਕਾਉਣ ਦੀ ਮਰਿਆਦਾ

ਕਾਇਮ ਰੱਖੀ ਜਾਵੇ।

ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਇਸ ਆਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਸ਼ਹੀਦੀ ਗੁਰਪੁਰਬ ਤਕ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦਾ ਉਚਿਤ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਆਦੇਸ਼ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੋਣ 'ਤੇ ਸੰਬੰਧਤ ਰਾਗੀ, ਗ੍ਰੰਥੀ, ਢਾਡੀ, ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਬਰਾਬਰ ਦੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੋਣਗੇ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਸੰਬੰਧੀ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਵੱਲੋਂ ਪੰਥਕ ਮਰਿਆਦਾ ਅਨੁਸਾਰ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਵੱਲੋਂ ਸਮੂਹਿ ਗੁਰਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਨਿਮਰਤਾ ਸਹਿਤ ਸੰਦੇਸ਼ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਮਰਿਆਦਾ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਤੇ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਧੜੇਬੰਦੀ ਤੇ ਪੱਖ-ਪਾਤ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਉੱਠ ਕੇ ਸਹਿਯੋਗ ਦੇਣ।

ਗੁਰੂ ਪੰਥ ਦਾ ਦਾਸ,

-/ਸਹੀ

(ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ)

ਜਥੇਦਾਰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ, ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ

ਮਿਤੀ : 14-9-1998

ਹੁਕਮਨਾਮਾ

ਅੱਜ ਮਿਤੀ 14-9-98 ਨੂੰ ਪਾਵਨ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਪੰਜ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਇਕੱਤਰਤਾ ਹੋਈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਮਿਤੀ 16-6-97 ਨੂੰ ਬੀਬੀ ਦਰਸ਼ਨ ਕੌਰ ਨੂੰ ਕੁੱਟਮਾਰ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਮਾਮਲੇ 'ਤੇ ਪੰਥ ਵਿੱਚੋਂ ਛੇਕੇ ਗਏ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਹਿਤ ਅਤੇ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਲੁਬਾਣਾ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਮੁਆਫ਼ੀਨਾਮਿਆਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਹੋਈ। ਉਪਰੋਕਤ ਦੋਨਾਂ ਬਿਨੇਕਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਅਰਜ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਦਿਆਂ ਇਹ ਪ੍ਰਵਾਨ ਹੋਇਆ ਕਿ :

ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਹਿਤ ਨੂੰ ਤਨਖ਼ਾਹ ਲਗਾ ਕੇ ਪੰਥ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਵੱਲੋਂ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਜੋ ਕਿ ਤਕਰੀਬਨ ਬਾਰਾਂ ਤੇਰਾਂ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਹੜੱਪ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਹੁਣ ਵਾਪਸ ਮੋੜ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਸੁਖੇ ਖ਼ਾਲਸਾ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲ, ਐਮ.ਐਸ. ਬਲਾਕ, ਹਰੀ ਨਗਰ, ਦਿੱਲੀ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਜਾਇਦਾਦ ਦੀ ਵੇਰਵੇ ਸਹਿਤ ਫਾਈਲ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਤੇ ਸਕੱਤਰ ਮਿਤੀ 17-8-98 ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋ ਕੇ ਪੰਜ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬਾਨ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਸੌਂਪ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਹਿਤ ਵੱਲੋਂ ਸੁਖੇ ਖ਼ਾਲਸਾ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਸੌਂਪਣ ਬਾਰੇ ਮਿਤੀ 5-8-98 ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਦਿੱਲੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਐਡੀਡੇਵਟ ਅਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਤੇ ਸਕੱਤਰ ਵੱਲੋਂ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਫਾਈਲ ਦੇ ਨਾਲ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਬਿਆਨ 'ਤੇ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬਾਨ ਵੱਲੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਤੁਸ਼ਟੀ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰਦਿਆਂ ਮਿਤੀ 16-6-97 ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਅੱਜ ਤਕ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਹਿਤ ਨੂੰ ਮਿਲੀ ਸਜ਼ਾ ਕਾਫੀ ਸਮਝਦੇ ਹੋਏ ਅਵਤਾਰ

ਸਿੰਘ ਹਿਤ ਨੂੰ ਗਿਆਰ੍ਹਾਂ ਦਿਨ ਵਾਸਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬੰਗਲਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਇੱਕ ਘੰਟਾ ਜੂਠੇ ਬਰਤਨ ਸਾਫ਼ ਕਰਨ, ਇੱਕ ਘੰਟਾ ਜੋੜੇ ਸਾਫ਼ ਕਰਨ ਤੇ ਇੱਕ ਘੰਟਾ ਕੀਰਤਨ ਸੁਣਨ ਦੀ ਤਨਖ਼ਾਹ ਲਗਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ 31000/- (ਅੱਖਰੀ ਇਕੱਤੀ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਕੇਵਲ) ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਲੰਗਰ, 31000/- ਰੁਪਏ ਸੈਂਟਰਲ ਖ਼ਾਲਸਾ ਯਤੀਮਖ਼ਾਨਾ, 31000/- ਰੁਪਏ ਪਿੰਗਲਵਾੜਾ ਵਿਖੇ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਵਾ ਕੇ 101/- ਰੁਪਏ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਦੀ ਦੇਗ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਕਰਵਾਏ। ਅਰਦਾਸ ਦੇ ਉਪਰੰਤ ਹੀ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਹਿਤ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਪੰਥ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਸਮਝਣ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਲੁਬਾਣਾ ਗਿਆਰ੍ਹਾਂ ਦਿਨ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬੰਗਲਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਇੱਕ ਘੰਟਾ ਭਾਂਡੇ ਮਾਂਜਣ, ਇੱਕ ਘੰਟਾ ਜੋੜੇ ਸਾਫ਼ ਕਰਨ ਤੇ ਇੱਕ ਘੰਟਾ ਕੀਰਤਨ ਸੁਣਨ ਉਪਰੰਤ 5100/- (ਅੱਖਰੀ ਇੱਕਵੀਂਜਾ ਸੌ ਰੁਪਏ ਕੇਵਲ) ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਲੰਗਰ ਵਿੱਚ ਪਾਵੇ ਤੇ 101/- ਰੁਪਏ ਦੀ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਦੀ ਦੇਗ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰਵਾਏ। ਅਰਦਾਸ ਉਪਰੰਤ ਹੀ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਲੁਬਾਣਾ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਪੰਥ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਸਮਝਣ।

ਗੁਰੂ ਪੰਥ ਦਾ ਦਾਸ,
-/ਸਹੀ

(ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ)

ਜੱਥੇਦਾਰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ, ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ

ਮਿਤੀ : 20-4-1998

ਹੁਕਮਨਾਮਾ

ਅੱਜ ਮਿਤੀ 20-4-98 ਨੂੰ ਪਾਵਨ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਪੰਜ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਇਕੱਤਰਤਾ ਹੋਈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪਿਛਲੇ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਦੇਸ਼-ਵਿਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਲੰਗਰ ਵਿੱਚ ਕੁਰਸੀਆਂ 'ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਲੰਗਰ ਛਕਣ ਜਾਂ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਲੰਗਰ ਛਕਣ ਪ੍ਰਤੀ ਚਲ ਰਹੇ ਵਾਦ-ਵਿਵਾਦ 'ਤੇ ਵਿਆਪਕ ਵਿਚਾਰ-ਚਰਚਾ ਹੋਈ। ਉਪਰੰਤ ਇਹ ਫ਼ੈਸਲਾ ਲਿਆ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਵੱਲੋਂ ਕਾਇਮ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੰਗਤ ਤੇ ਪੰਗਤ ਦੀ ਮਰਿਆਦਾ ਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ਼ ਹਰ ਹੀਲੇ ਕਾਇਮ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇ। ਸਮੂਹ ਧਾਰਮਿਕ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਉਣ ਵਾਲੇ ਰਾਗੀ, ਗ੍ਰੰਥੀ, ਢਾਡੀ, ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਤੇ ਸਮੂਹ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਵੱਲੋਂ ਇਹ ਆਦੇਸ਼ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਕਿ ਗੁਰੂ ਕੇ ਲੰਗਰ ਦਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਕੇਵਲ ਪੰਗਤ ਵਿੱਚ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਹੀ ਛਕਣ ਤੇ ਛਕਾਉਣ ਦੀ ਮਰਿਆਦਾ ਕਾਇਮ ਰੱਖੀ ਜਾਵੇ।

ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਇਸ ਆਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਸ਼ਹੀਦੀ ਗੁਰਪੁਰਬ ਤਕ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦਾ ਉਚਿਤ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਉਦੇਸ਼ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੋਣ 'ਤੇ ਸੰਬੰਧਤ ਰਾਗੀ, ਗ੍ਰੰਥੀ, ਢਾਡੀ, ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਤੇ

ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਬਰਾਬਰ ਦੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੋਣਗੇ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਸੰਬੰਧੀ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਵੱਲੋਂ ਪੰਥਕ ਮਰਿਆਦਾ ਅਨੁਸਾਰ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਵੱਲੋਂ ਸਮੂਹ ਗੁਰਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਨਿਮਰਤਾ ਸਹਿਤ ਸੰਦੇਸ਼ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਮਰਿਆਦਾ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਤੇ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਧੜੇਬੰਦੀ ਤੇ ਪੱਖਪਾਤ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਉੱਠ ਕੇ ਸਹਿਯੋਗ ਦੇਣ।

ਗੁਰੂ ਪੰਥ ਦਾ ਦਾਸ,

-/ਸਹੀ

(ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ)

ਜੱਥੇਦਾਰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ, ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ

25-1-2000

ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਗਿਆਨੀ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਜੱਥੇਦਾਰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਵੱਲੋਂ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬੀਬੀ ਜਗੀਰ ਕੌਰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਦੀ ਘੋਰ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਨ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖੀ ਤੋਂ ਖ਼ਾਰਜ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਬੀਬੀ ਜਗੀਰ ਕੌਰ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਦੀ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਉਲੰਘਣਾ ਕੀਤੀ।

ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਐਗਜ਼ੈਕਟਿਵ ਵਿੱਚ ਨਵੀਂ ਜੰਤਰੀ ਬਾਰੇ ਚੱਲੀ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਦਾਸ ਨੇ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਬੀਬੀ ਜਗੀਰ ਕੌਰ ਨੇ ਪਾਲ ਸਿੰਘ ਪੁਰੇਵਾਲ ਨੂੰ ਸਿਰੋਪਾਉ ਦੇ ਕੇ ਜੰਤਰੀ ਲਾਗੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਉਸ ਉਪਰੰਤ ਜੰਤਰੀ ਉਪਰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਵੱਲੋਂ ਪਾਬੰਦੀ ਲਗਾਈ ਗਈ।

4 ਨਵੰਬਰ ਨੂੰ ਪੰਜ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬਾਨ ਵੱਲੋਂ ਜੰਤਰੀ ਉੱਪਰ ਫਿਰ ਪਾਬੰਦੀ ਲਗਾਈ ਗਈ ਪਰ ਬੀਬੀ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਨਾ ਕਰਦਿਆਂ ਜੋ 14 ਜਨਵਰੀ ਪੋਹ ਸੁਦੀ ਸਤਵੀਂ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਪੁਰਬ ਮਨਾਇਆ ਜਾਣਾ ਸੀ, ਪਰ ਬੀਬੀ ਜਗੀਰ ਕੌਰ (ਨੇ) ਇਹ ਪੁਰਬ 5 ਜਨਵਰੀ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਨੂੰ ਮਨਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਬਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਕਈ ਜਗ੍ਹਾ 'ਤੇ ਜ਼ਬਰਦਸਤੀ ਇਹ ਦਿਨ ਮਨਵਾਇਆ ਗਿਆ ਪਰ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ ਇਹ ਦਿਨ 14 ਜਨਵਰੀ ਪੋਹ ਸੁਦੀ ਸਤਵੀਂ ਨੂੰ ਹੀ ਮਨਾਇਆ।

ਬੀਬੀ ਜਗੀਰ ਕੌਰ ਨੂੰ ਪੰਥ ਵਿੱਚੋਂ ਛੇਕਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਇਹ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਓਨਾ ਚਿਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਲੇਵਾ ਇਸ ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਧਾਰਮਿਕ ਸਟੇਜ 'ਤੇ ਬੋਲਣ ਨਾ ਦੇਣ। 27 ਜਨਵਰੀ ਨੂੰ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਐਗਜ਼ੈਕਟਿਵ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ 'ਤੇ ਰੋਕ ਲਗਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਐਗਜ਼ੈਕਟਿਵ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ 2 ਫਰਵਰੀ ਨੂੰ ਸਵੇਰੇ 10 ਵਜੇ ਤਲਬ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਪੰਥ ਦਾ ਦਾਸ,

-/ਸਹੀ (ਜੱਥੇਦਾਰ ਰੋਸ਼ਨ ਸਿੰਘ)

-/ਸਹੀ

-/ਸਹੀ (ਜਥੇਦਾਰ ਸੂਬਾ ਸਿੰਘ)

(ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ)

-/ਸਹੀ (ਜਥੇਦਾਰ ਮਿਲਖਾ ਸਿੰਘ)

ਜਥੇਦਾਰ

-/ਸਹੀ (ਜਥੇਦਾਰ ਚਰਨ ਸਿੰਘ)

ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ, ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ

ਮਿਤੀ : 12-3-2000

ਹੁਕਮਨਾਮਾ

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖ਼ਾਲਸਾ ॥

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫ਼ਤਹਿ ॥

ਬੀਬੀ ਜਗੀਰ ਕੌਰ ਨੂੰ ਪੰਥ ਵਿੱਚੋਂ ਛੇਕਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਆਈ ਚਿੱਠੀ ਮੁਤਾਬਕ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਪੇਸ਼ ਹੋਣ ਲਈ ਚਿੱਠੀ ਭੇਜੀ ਗਈ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਮਿਤੀ 12-3-2000 ਨੂੰ ਸਵੇਰੇ 11-00 ਵਜੇ ਪੇਸ਼ ਹੋਣ ਵਾਸਤੇ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ।

ਅੱਜ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪਾਵਨ ਪਵਿੱਤਰ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿੱਚ ਸੰਗਤਾਂ ਦਾ ਮਹਾਨ ਇਕੱਠ ਸੀ। ਦਾਸ ਮਿੱਥੇ ਸਮੇਂ ਅਨੁਸਾਰ 11-00 ਵਜੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਸੀ। 12-30 ਵਜੇ ਤਕ ਬੀਬੀ ਦੀ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਲੇਕਿਨ ਹੱਕਾਰ ਦੀ ਭਰੀ ਬੀਬੀ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਪੇਸ਼ ਨਾ ਹੋਈ ਸਗੋਂ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਮਾਣ-ਮਰਿਆਦਾ ਨੂੰ ਚੈਲੰਜ ਕਰਦਿਆਂ ਅਤੇ ਹੁੱਲੜਬਾਜ਼ੀ ਨਾਲ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ 'ਤੇ ਜ਼ਬਰਦਸਤੀ ਕਰਦਿਆਂ ਚਲੀ ਗਈ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਮਾਣ-ਮਰਿਆਦਾ ਨੂੰ ਵੰਗਾਰਿਆ ਹੈ, ਅਜਿਹਾ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ।

ਬੀਬੀ ਜਗੀਰ ਕੌਰ ਪੰਥ ਵਿੱਚੋਂ ਛੇਕੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਧਾਰਮਿਕ, ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਇਕੱਠ ਵਿੱਚ ਬੈਠਣ ਨਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਰੱਦ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਪੰਥ ਵਿੱਚੋਂ ਛੇਕਣ ਦਾ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ : ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਭਾਟੀਆ, ਮੈਂਬਰ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ (ਐਗਜ਼ੈਕਟਿਵ); ਜਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਐਡਵੋਕੇਟ, ਮੈਂਬਰ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ; ਗਿਆਨੀ ਭਗਵਾਨ ਸਿੰਘ ਹੈਂਡ ਗ੍ਰੰਥੀ, ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ, ਕੇਵਲ ਸਿੰਘ ਜਥੇਦਾਰ, ਤਖ਼ਤ ਸ੍ਰੀ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ; ਜਥੇਦਾਰ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਤਖ਼ਤ ਸ੍ਰੀ ਕੇਸਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ।

ਇਹ ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋ ਕੇ ਮਾਫ਼ੀ ਨਹੀਂ ਮੰਗਦੇ, ਸੇਵਾ ਨਹੀਂ ਲਗਵਾਉਂਦੇ, ਓਨਾ ਚਿਰ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਧਾਰਮਿਕ, ਸਮਾਜਿਕ ਤੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਇਕੱਠ ਵਿੱਚ ਬੈਠਣ ਨਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਰੋਟੀ-ਬੋਟੀ ਦੀ ਸਾਂਝ ਰੱਖੀ ਜਾਵੇ।

ਖ਼ਾਲਸਾ ਜੀ ! ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਨਿੱਜੀ ਸਵਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਮੀਰੀ-ਪੀਰੀ ਦੇ ਮਾਲਕ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਵੱਲੋਂ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਮਾਣ ਮਰਿਆਦਾ ਕਾਇਮ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਸੇਵਾ ਵਿਖੇ,

ਸ. ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ

ਪ੍ਰਧਾਨ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖ਼ਾਲਸਾ ॥ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫ਼ਤਹਿ ॥

ਮੀਰੀ-ਪੀਰੀ ਦੇ ਮਾਲਕ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਅਤੇ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਮਹਾਨ ਇਕੱਠ ਵਿੱਚ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨਿੱਜੀ ਲਾਲਚਾਂ ਕਾਰਨ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕੀਤਾ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮਿਤੀ 12-3-2000 ਨੂੰ ਸਿੱਖੀ ਵਿੱਚੋਂ ਛੇਕਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਨ : ਭਗਵਾਨ ਸਿੰਘ ਹੈਂਡ ਗ੍ਰੰਥੀ, ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ, ਕੇਵਲ ਸਿੰਘ ਜਥੇਦਾਰ, ਤਖ਼ਤ ਸ੍ਰੀ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ, ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜਥੇਦਾਰ, ਤਖ਼ਤ ਸ੍ਰੀ ਕੇਸਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ, ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਭਾਟੀਆ, ਮੈਂਬਰ ਅੰਤ੍ਰਿੰਗ ਕਮੇਟੀ; ਜਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਐਡਵੋਕੇਟ, ਮੈਂਬਰ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ।

ਬੀਬੀ ਜਗੀਰ ਕੌਰ ਨੂੰ ਚਿੱਠੀ ਲਿਖ ਕੇ ਦਾਸ ਨੇ ਮਿਤੀ 12-3-2000 ਐਤਵਾਰ ਸਵੇਰੇ 11-00 ਵਜੇ ਪਾਵਨ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਪੇਸ਼ ਹੋਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਲੇਕਿਨ ਉਸ ਸਮੇਂ ਪਾਵਨ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਵਕਾਰ ਨੂੰ ਭਾਰੀ ਸੱਟ ਵੱਜੀ, ਜਦੋਂ ਬੀਬੀ ਜਗੀਰ ਕੌਰ ਪਾਵਨ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਪੇਸ਼ ਹੋਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਹੰਕਾਰ ਅਤੇ ਹੁੱਲੜਬਾਜ਼ੀ ਨਾਲ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਉਪਰ 11-00 ਵਜੇ ਦੀ ਬਜਾਏ 12-30 ਵਜੇ ਦਾਖ਼ਲ ਹੋਈ ਅਤੇ ਓਥੋਂ ਹੀ ਵਾਪਸ ਚਲੀ ਗਈ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਸਿੱਖੀ ਵਿੱਚੋਂ ਛੇਕਿਆ ਹੋਇਆ ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਪਾਵਨ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਉਪਰ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ।

ਸੋ ਆਪ ਨੂੰ ਪਾਵਨ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਵੱਲੋਂ ਆਦੇਸ਼ ਹੈ ਕਿ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਤੁਰੰਤ ਐਕਟਿੰਗ ਪ੍ਰਧਾਨ ਬਣਾ ਕੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਕੰਮ-ਕਾਜ ਕਰਨ ਲਈ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਤਾਂ ਕਿ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਕੰਮ-ਕਾਜ ਚਲਦਾ ਰਹੇ। ਜਿਹੜੇ ਜਥੇਦਾਰ ਸਿੱਖੀ ਵਿੱਚੋਂ ਛੇਕੇ ਗਏ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਐਕਟਿੰਗ ਜਥੇਦਾਰ ਬਣਾਏ ਜਾਣ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬਾਨਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸੌਂਪੀ ਜਾਵੇ। ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਧਾਰਮਿਕ, ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਇਕੱਠ ਵਿੱਚ ਨਾ ਬੈਠਣ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ, ਨਾ ਇਹਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਸੱਦੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਹਨਾਂ ਨਾਲ ਰੋਟੀ-ਬੇਟੀ ਦੀ ਸਾਂਝ ਰੱਖੀ ਜਾਵੇ। ਜਦੋਂ ਤਕ ਇਹ ਪਾਵਨ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੀ ਭੁੱਲ ਨਹੀਂ ਬਖ਼ਸ਼ਵਾ ਲੈਂਦੇ, ਓਨਾ ਚਿਰ ਇਹ ਸਿੱਖੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ

ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ।

ਗੁਰੂ ਪੰਥ ਦਾ ਦਾਸ,

-/ਸਹੀ

(ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ)

ਜਥੇਦਾਰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ, ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ

ਮਿਤੀ : 28-3-2000

ਹੁਕਮਨਾਮਾ

ਅੱਜ ਬੀਬੀ ਜਗੀਰ ਕੌਰ ਨੇ ਪਾਵਨ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਮਾਣ ਮਰਿਯਾਦਾ ਨੂੰ ਫਿਰ ਵੰਗਾਰਿਆ ਜਦੋਂ ਜ਼ਬਰਦਸਤੀ ਆਪਣੇ ਨਾਲ਼ ਸ਼ਰਾਰਤੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ਼ ਲੈ ਕੇ ਅੰਤ੍ਰਿੰਗ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਕਰਨ ਲਈ ਪਹੁੰਚੀ ਹੈ।

ਬੀਬੀ ਜਗੀਰ ਕੌਰ ਜੋ ਕਿ ਪੰਥ ਵਿੱਚੋਂ ਛੇਕੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦੀ ਕੋਈ ਮੀਟਿੰਗ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਮੀਟਿੰਗ ਹਾਲ ਵਿੱਚ ਮੀਟਿੰਗ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ਼ ਜਿਹੜੇ ਅੰਤ੍ਰਿੰਗ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਹਾਜ਼ਰ ਸਨ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅੱਜ ਮਿਤੀ 28-3-2000 ਦਿਨ ਮੰਗਲਵਾਰ ਦੁਪਹਿਰ 2-00 ਵਜੇ ਪਾਵਨ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਸਿੱਖੀ ਵਿੱਚੋਂ ਛੇਕਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਨ : ਗੁਜਰੀਤ ਸਿੰਘ, ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ, ਗੁਰਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ।

ਇਹ ਸਾਰੇ ਹੀ ਅੰਤ੍ਰਿੰਗ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਧਾਰਮਿਕ, ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਸਮਾਗਮਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਨਾ ਹੋਣ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਹਨਾਂ ਨਾਲ਼ ਰੋਟੀ-ਬੋਟੀ ਦੀ ਸਾਂਝ ਰੱਖੀ ਜਾਵੇ, ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਇਹ ਪਾਵਨ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਪੇਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਭੁੱਲ ਨਹੀਂ ਬਖ਼ਸ਼ਵਾ ਲੈਂਦੇ।

ਗੁਰੂ ਪੰਥ ਦਾ ਦਾਸ,

-/ਸਹੀ (ਸੂਬਾ ਸਿੰਘ)

-/ਸਹੀ

-/ਸਹੀ (ਰੇਸ਼ਮ ਸਿੰਘ)

(ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ)

-/ਸਹੀ (ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ)

ਜਥੇਦਾਰ

-/ਸਹੀ (ਮਿਲਖਾ ਸਿੰਘ)

ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ, ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ

ਮਿਤੀ : 29-3-2000

ਗਿ. ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਰੱਦ

ਅੱਜ ਮਿਤੀ 29-3-2000 ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਪੰਥ ਪ੍ਰਵਾਣਿਤ ਪੰਜ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਇਕੱਤਰਤਾ ਹੋਈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਜਥੇਦਾਰ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਗਿਆਨੀ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਜਨਵਰੀ, ਫਰਵਰੀ ਅਤੇ ਮਾਰਚ 2000 ਵਿੱਚ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਕੁਝ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਪੰਥ ਵਿੱਚੋਂ ਛੇਕਣ ਸੰਬੰਧੀ ਕੀਤੇ ਐਲਾਨ-ਨਾਮਿਆਂ ਸੰਬੰਧੀ ਘੋਖਵੀਂ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ ਗਈ।

ਸਾਰੇ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਪੂਰਨ ਸੰਮਤੀ ਹੈ ਕਿ ਸਾਬਕਾ ਜਥੇਦਾਰ ਜੀ ਵੱਲੋਂ

ਮਿਤੀ 25-1-2000 ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਮਿਤੀ 28-3-2000 ਤੀਕ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚਕਾਰ ਪੰਥ ਵਿੱਚੋਂ ਛੇਕਣ ਸੰਬੰਧੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸਮੁੱਚੀ ਕਾਰਵਾਈ ਅਧੀਨ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਾਰੇ ਐਲਾਨ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸੋਝੀ ਸੋਚ ਅਤੇ ਨਿੱਜੀ ਹਿੱਤਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਰਤ ਸਨ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਐਲਾਨ-ਨਾਮੇ ਪੰਥਕ ਸੋਚ, ਪੰਥਕ ਭਾਵਨਾ ਅਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਜੁਗਤ ਤੋਂ ਮੂਲੋਂ ਹੀ ਵਿਰਵੇ ਸਨ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਗੁਰਮਤਿ ਸਿਧਾਂਤ ਅਤੇ ਪੰਥ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਪੰਥਕ ਪਰੰਪਰਾਵਾਂ ਦੀ ਖੁਲ੍ਹਮ-ਖੁਲ੍ਹਾ ਉਲੰਘਣਾ ਕੀਤੀ ਗਈ, ਜਿਸਦੇ ਫਲ-ਸਰੂਪ ਸਮੁੱਚੀ ਕੌਮ ਦੀ ਨਮੋਸ਼ੀ ਹੋਈ ਅਤੇ ਇਸ ਵਜੋਂ ਮਾਨਸਿਕ ਸੰਤਾਪ ਭੋਗਣਾ ਪਿਆ।

ਸੋ ਸਾਬਕਾ ਜੱਥੇਦਾਰ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਗਿਆਨੀ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਮਿਤੀ 25-1-2000 ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਮਿਤੀ 28-3-2000 ਤਕ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚਕਾਰ ਪੰਥ ਵਿੱਚੋਂ ਛੇਕਣ ਸੰਬੰਧੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸਮੁੱਚੀ ਕਾਰਵਾਈ ਅਧੀਨ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਨਿਰਾਧਾਰ ਅਤੇ ਨਿਰਮੂਲ ਦੋਸ਼ ਲਾ ਕੇ ਪੰਥ ਵਿੱਚੋਂ ਛੇਕਣ ਸੰਬੰਧੀ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਾਰੇ ਐਲਾਨ-ਨਾਮੇ ਪੰਜ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਸਰਵ ਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਅਨੁਚਿਤ ਅਤੇ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਕਰਾਰ ਦੇ ਕੇ ਰੱਦ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਫਲਸਰੂਪ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਪ੍ਰੋ. ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਜੱਥੇਦਾਰ ਤਖ਼ਤ ਸ੍ਰੀ ਕੇਸਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ, ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਗਿਆਨੀ ਕੇਵਲ ਸਿੰਘ, ਜੱਥੇਦਾਰ ਤਖ਼ਤ ਸ੍ਰੀ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ, ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਗਿਆਨੀ ਭਗਵਾਨ ਸਿੰਘ, ਮੁੱਖ ਗ੍ਰੰਥੀ, ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ, ਬੀਬੀ ਜਗੀਰ ਕੌਰ ਜੀ ਪ੍ਰਧਾਨ, ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ, ਸ. ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ, ਸ. ਜਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਐਡਵੋਕੇਟ, ਸ. ਗੁਰਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਸ. ਰਘੁਜੀਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸ. ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਭਾਈ ਰੂਪਾ, ਇਹਨਾਂ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਵੱਲੋਂ ਦੋਸ਼ ਮੁਕਤ ਐਲਾਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪੰਥ ਦੇ ਇਹ ਸਾਰੇ ਸੇਵਾਦਾਰ ਗੁਰੂ ਪਿਆਰ ਅਤੇ ਪੰਥਕ ਭਾਵਨਾ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਪੰਥ ਵੱਲੋਂ ਸੌਂਪੀ ਹੋਈ ਸੇਵਾ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਂਗ ਹੀ ਨਿਭਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਦੀਆਂ ਅਸੀਸਾਂ ਦੇ ਪਾਤਰ ਬਣੇ ਰਹਿਣਗੇ।

ਬੀਤੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਸਮੁੱਚੇ ਘਟਨਾਕ੍ਰਮ ਉੱਤੇ ਦੁੱਖ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਪੰਥ ਦੇ ਨਿਮਾਣੇ ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਵੱਲੋਂ, ਕੌਮ ਦੀ ਹੋਈ ਨਮੋਸ਼ੀ ਅਤੇ ਹੰਢਾਏ ਮਾਨਸਿਕ ਸੰਤਾਪ ਲਈ ਖਿਮਾ ਦੀ ਯਾਚਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਮੇਹਰ ਕਰਨ।

ਅਗੋਂ ਤੋਂ ਇਹਨਾਂ ਨਿਮਾਣੇ ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਮੇਹਰ ਭਰਿਆ ਹੱਥ ਰੱਖ ਕੇ ਸੁਚੱਜੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਉਣ ਦਾ ਬਲ ਬਖਸ਼ਣ। ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ ਸਮੂਹਿਕ ਪ੍ਰਾਸ਼ਚਿਤ ਲਈ ਮਿਤੀ 30-3-2000 ਦਿਨ ਵੀਰਵਾਰ ਅਰਦਾਸ ਦਿਵਸ ਮਿਥਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਦਿਨ ਸਵੇਰੇ 7-30 ਵਜੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬਾਨ, ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਸੰਗਤੀ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸ੍ਰੀ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਤੋਂ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਦੀ ਯਾਚਨਾ ਕਰਨਗੇ।

ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਹਦਾਇਤ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ :

1. ਜਲਦੀ ਤੋਂ ਜਲਦੀ ਗੁਰਮਤਿ ਸੋਚ ਵਾਲੇ ਮਾਹਿਰਾਂ ਦੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕਰਕੇ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ, ਮੁੱਖ ਗ੍ਰੰਥੀ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਸੇਵਾ ਨਿਯਮ, ਜਿਵੇਂ ਨਿਯੁਕਤੀ, ਯੋਗਤਾਵਾਂ, ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਕਾਰਜ ਖੇਤਰ, ਕਾਰਜ ਵਿਧੀ, ਅਧਿਕਾਰ ਅਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ, ਸੇਵਾ ਮੁਕਤੀ ਆਦਿ ਦੇ ਨਿਯਮ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ਪੇਸ਼ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਪੰਥਕ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦੇ ਸਮਾਧਾਨ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦਾ ਸਪਸ਼ਟ ਵਿਧੀ ਵਿਧਾਨ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੱਲੋਂ ਵੀ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਨਿੱਜੀ ਹਿੱਤਾਂ ਲਈ ਵਰਤੋਂ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੀ ਨਾ ਰਹੇ ਅਤੇ ਖ਼ਾਲਸਾ ਪੰਥ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਹੁਕਮਨਾਮਿਆਂ ਦੀ ਮਾਨਤਾ ਅਤੇ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਕਾਇਮ ਰਵੇ।
2. ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਐਕਟ ਨੂੰ ਬਣਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਪੌਣੀ ਸਦੀ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਸਮੇਂ ਦੀ ਪ੍ਰਬਲ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨੂੰ ਪੰਥਕ ਯੁਕਤ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਇਸ ਐਕਟ ਅਧੀਨ ਬੀਤੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਹੋਈ ਲਾਭ ਹਾਨੀ ਦਾ ਲੇਖਾ-ਜੋਖਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਐਕਟ ਵਿੱਚ ਪੰਥਕ ਹਿੱਤਾਂ ਤੋਂ ਉਲਟ ਜੇ ਕੋਈ ਧਾਰਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਸੋਧ ਲਈ ਉਪਰਾਲਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।
3. ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨੂੰ ਸਿਆਸਤ ਦੀ ਕੁਟਲਤਾ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਤੋਂ ਪਾਕ ਰੱਖਣ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇ।
4. ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ, ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬਾਨ ਆਪੋ ਆਪਣੀ ਥਾਂਵੇਂ ਪੰਥ ਦੀਆਂ ਗੌਰਵਸ਼ੀਲ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ-ਪੰਥ ਵੱਲੋਂ ਸੌਂਪੀ ਹੋਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਪਰਸਪਰ ਪਿਆਰ ਸਤਿਕਾਰ ਅਤੇ ਮਿਲਵਰਤਣ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਅਧੀਨ ਨਿਭਾ ਕੇ ਗੁਰੂ-ਪੰਥ ਵੱਲੋਂ ਸੁਰਖਰੂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

-/ਸਹੀ

(ਮੋਹਣ ਸਿੰਘ)

ਹੈਂਡ ਗ੍ਰੰਥੀ, ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ

ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ

/ਸਹੀ

(ਚਰਨ ਸਿੰਘ)

ਗ੍ਰੰਥੀ, ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ

ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ

-/ਸਹੀ

(ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ)

ਜਥੇਦਾਰ, ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ

ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ

-/ਸਹੀ

(ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ)

ਗ੍ਰੰਥੀ, ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ

ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ

-/ਸਹੀ

(ਰਵੇਲ ਸਿੰਘ)

ਗ੍ਰੰਥੀ, ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ, ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ

*

ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤ ਦਾ ਏਜੰਡਾ

ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤ ਇੱਕ ਸੋਸ਼ੀਉ-ਕਲਚਰਲ ਸੰਸਥਾ ਹੈ, ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਾਂਝੀਵਾਲਤਾ ਦੇ ਸੰਦੇਸ਼ ਦਾ ਪ੍ਰਸਾਰ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸੰਸਥਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸੰਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਕੇਵਲ 2.3% ਸਿੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਭਾਰਤੀ-ਸਮਾਜ ਦੇ ਬਾਕੀ ਦੇ 97.98% ਲੋਕਾਂ ਤਕ ਵੀ ਪਹੁੰਚਾਂਦੀ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਉਹ ਗ੍ਰੰਥ ਹੈ ਜੋ ਸਮੁੱਚੇ ਭਾਰਤ ਦੀ ਅਖੰਡਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ।

ਪਿਛੋਕੜ :- ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ 24 ਨਵੰਬਰ 1986 ਨੂੰ ਜਗਤ ਗੁਰੂ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼-ਪੁਰਬ ਸਮੇਂ ਹੋਈ।

ਬਣਤਰ :- ਸ. ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਲਖਨਊ ਇਸ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਕੁਆਰਡੀਨੇਟਰ ਅਤੇ ਕਨਵੀਨਰ ਸੀ। ਉਹ ਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਥਾਂਵਾਂ ਵਿੱਚ ਅਣਥੱਕ 4 ਸਾਲ ਘੁੰਮਿਆ। ਉਸ ਦੀ ਬੇਵਕਤੀ ਮੌਤ ਦਾ ਕਾਰਨ ਵੀ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕੰਮ ਸੀ। ਉਹ 16 ਸਤੰਬਰ 1990 ਵਿੱਚ ਅਕਾਲ ਚਲਾਣਾ ਕਰ ਗਿਆ। ਉਸ ਦੇ ਕਾਰਜ ਕਾਲ ਵਿੱਚ ਇਸ ਸੰਸਥਾ ਦੀਆਂ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ 90 ਬ੍ਰਾਂਚਾਂ ਅਤੇ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ 16 ਬ੍ਰਾਂਚਾਂ ਸਨ। ਭਾਵੇਂ ਉਸ ਦਾ ਕਿੱਤਾ ਬਿਜ਼ਨੈਸ ਸੀ ਪਰ ਸਾਹਿਤਕ ਦਿਲਚਸਪੀ, ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਪੁਰਾਤਨ ਭਾਰਤੀ ਸਾਹਿਤ ਵਿੱਚ ਰੁਚੀ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਵਿਅਕਤੀ ਸੀ। ਉਹ ਨੈਸ਼ਨਲ ਕਾਲਜ ਲਾਹੌਰ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲਿਖਤ-ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਅਵਤਾਰ ਅਤੇ ਬਚਿੱਤਰ ਨਾਟਕ ਦਾ ਟੀਕਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਅਗਲਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸ. ਚਰਨਜੀਵ ਸਿੰਘ ਪਟਿਆਲਾ ਸਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਵੀ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਪੂਰੀ ਤਨਦੇਹੀ ਨਾਲ਼ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ। ਉਹ ਭਾਰਤੀ ਸਮਾਜ ਦੇ ਆਪਸੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸਮਰਪਿਤ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ 12 ਸਾਲ ਤਕ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਨੇਤਾ ਵਜੋਂ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ। ਉਹ ਵੱਡੇ ਸਮਾਜਕ ਵਰਕਰ ਸਨ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਬ੍ਰਹਮਕੁੰਡ ਤੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤਕ ਯਾਤਰਾ ਲਈ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹਨ। ਇਸ ਯਾਤਰਾ ਵਿੱਚ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਇਹ ਯਾਤਰਾ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਾਲੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਹੋਈ ਸੀ।

ਫਿਰ ਭਰਤਪੁਰ (ਰਾਜਸਥਾਨ) ਦੇ ਸ. ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ ਪ੍ਰਧਾਨ ਬਣੇ। ਉਹਨਾਂ ਇਹ ਅਹੁਦਾ ਸ. ਚਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਪਿਛੋਂ ਸੰਭਾਲਿਆ ਅਤੇ ਉਹ ਆਰ.ਐਸ.ਐਸ. ਦੀ ਸੰਨ 2002-03 ਵਿੱਚ ਹੋਈ ਕਨਵੈਨਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਚੁਣੇ ਗਏ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਕੈਰੀਅਰ ਭਾਰਤੀ ਮਜ਼ਦੂਰ ਸੰਘ ਦੇ ਵਰਕਰ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਇੱਕ ਵਾਰ ਭਾਰਤੀ ਮਜ਼ਦੂਰ ਸੰਘ ਦੇ ਸੂਬਾਈ ਪ੍ਰਧਾਨ ਵੀ ਰਹੇ। ਉਘੇ ਵਕੀਲ ਹੋਣ ਨਾਤੇ, ਉਹ

ਰਾਜਸਥਾਨ ਦੇ ਐਡੀਸ਼ਨਲ ਐਡਵੋਕੇਟ ਜਨਰਲ ਵੀ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖ ਹਿੱਤਾਂ ਲਈ ਲੜਾਈ ਲੜੀ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਹਾਇਤਾ ਵੀ ਦਿੱਤੀ। ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਰਾਜਸਥਾਨ ਦੀ ਬਲਿਊਸਟਾਰ ਲੀਗਲ ਏਡ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਕਨਵੀਨਰ ਨੀਯਤ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਸਿਮਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਮਾਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਿੱਖ ਰਾਜਸਥਾਨ ਦੀਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਭਰਤਪੁਰ, ਜੋਧਪੁਰ ਅਤੇ ਅਜਮੇਰ ਵਿੱਚ ਨਜ਼ਰਬੰਦ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਪੀੜਤਾਂ ਦੇ ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਜਸਟਿਸ ਮਹਿਤਾ ਕਮਿਸ਼ਨ, ਜਸਟਿਸ ਲੌਧਾ ਕਮਿਸ਼ਨ ਅਤੇ ਜਸਟਿਸ ਗਿਆਨੀ ਕਮਿਸ਼ਨ ਅੱਗੇ ਵਕਾਲਤ ਕੀਤੀ।

ਵੱਡੀਆਂ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤਾਂ ਜੋ ਇਸ ਸੰਸਥਾ ਨਾਲ ਜੁੜੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ :

1. ਗਿਆਨੀ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਸਾਬਕਾ ਜੱਥੇਦਾਰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ
2. ਗਿਆਨੀ ਜ਼ੈਲ ਸਿੰਘ ਸਾਬਕਾ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ
3. ਗਿਆਨੀ ਇਕਬਾਲ ਸਿੰਘ ਜੱਥੇਦਾਰ ਪਟਨਾ ਸਾਹਿਬ
4. ਗਿਆਨੀ ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜੱਥੇਦਾਰ ਹਜ਼ੂਰ ਸਾਹਿਬ
5. ਸ੍ਰੀ ਕੇ.ਸੀ. ਸੁਦਰਸ਼ਨ ਸਰਸੰਘ ਚਾਲਕ
6. ਸ੍ਰੀ ਐਲ.ਕੇ. ਅਡਵਾਨੀ
7. ਸ੍ਰੀ ਭੈਰੋ ਸਿੰਘ ਸ਼ੇਖਾਵਤ ਸਾਬਕਾ ਉਪ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ
8. ਭਾਈ ਮੋਹਕਮ ਸਿੰਘ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ
9. ਸ੍ਰ. ਤਰਲੋਚਨ ਸਿੰਘ ਸਾਬਕਾ ਚੇਅਰਮੈਨ ਮਿਨੋਰਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨ
10. ਸੰਤ ਅਰਵਿੰਦਾ ਨੰਦ ਯੂ.ਐਸ.ਏ.
11. ਬਾਬਾ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮੋਨੀ
12. ਬਾਬਾ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਭੱਲਾ (ਰੁਦਰਪੁਰ)
13. ਸੰਤ ਪਰਮਾਨੰਦ (ਯੁੱਗ-ਪੁਰਸ਼) ਹਰੀਦਵਾਰ
14. ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਨਿਰੰਜਨ ਸਿੰਘ (ਗੁਰੂ ਕਾ ਤਾਲ)
15. ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਜੀ (ਗੁਰੂ ਕਾ ਤਾਲ)
16. ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਨਾਨਕਸਰ ਵਾਲੇ
17. ਡਾ. ਕੇ.ਪੀ. ਅਗਰਵਾਲ
18. ਗਿਆਨੀ ਕੇਹਰ ਸਿੰਘ
19. ਜਸਟਿਸ ਆਰ.ਐਸ. ਨਰੂਲਾ
20. ਸੰਤ ਗਿਆਨੀ ਦੇਵ ਨਿਰਮਲ ਅਖਾੜਾ
21. ਡਾ. ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਪੰਨੂ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪਟਿਆਲਾ
22. ਡਾ. ਜੋਧ ਸਿੰਘ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪਟਿਆਲਾ
23. ਡਾ. ਸਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪਟਿਆਲਾ
24. ਡਾ. ਹਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬੇਦੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ
25. ਡਾ. ਡੀ.ਪੀ. ਮਨੀ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪਟਿਆਲਾ
26. ਸ੍ਰੀ ਅਮੋਲਕ ਰਤਨ ਕੋਹਲੀ ਸਾਬਕਾ ਰਾਜਪਾਲ ਮੀਜ਼ੋਰਾਮ

27. ਭਾਈ ਮਹਾਂਵੀਰ ਸਾਬਕ ਰਾਜਪਾਲ ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼
28. ਡਾ. ਰਮਨ ਸਿੰਘ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਛਤੀਸਗੜ੍ਹ
29. ਸ੍ਰੀ ਬਾਬੂ ਲਾਲ ਗੋਰੇ ਸਾਬਕਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼
30. ਸ੍ਰੀ ਸ਼ਿਵਰਾਜ ਸਿੰਘ ਚੌਹਾਨ ਸਾਬਕ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼
31. ਸ੍ਰੀਮਤੀ ਵਸੁੰਧਰਾ ਰਾਜੇ ਸਿੰਧੀਆ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਸਥਾਨ
32. ਸ੍ਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਗਰੇਵਾਲ ਮੇਅਰ ਬੈਰੋ ਹੰਸਲੋ ਇੰਗਲੈਂਡ
33. ਸ੍ਰੀ ਉਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਅਨੰਦ ਜਨਰਲ ਸਕੱਤਰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਤਹਿਰਾਨ
34. ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਜਨ: ਵਿਜੈ ਮਦਾਨ ਇੰਦੌਰ
35. ਬਿਰਗੋਡੀਅਰ ਮਹਿੰਦਰ ਮੀਜ਼ੋਰਮ
36. ਭਾਈ ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਗਰੀਬ ਯੂ.ਐਸ.ਏ.
37. ਸ੍ਰ. ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਾਬਕ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਸੀ.ਬੀ.ਆਈ.
38. ਸ੍ਰ. ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਕਾਲਮ ਨਵੀਸ ਪੰਜਾਬ ਕੇਸਰੀ
39. ਸ੍ਰੀ ਅਰਜਨ ਮੁੰਡਾ ਸਾਬਕ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਝਾੜਖੰਡ
40. ਸ੍ਰ. ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਾਬਕ ਡਾਇਰੈਕਟਰ
41. ਡਾ. ਮਹੀਪ ਸਿੰਘ ਹਿੰਦੀ ਰਾਈਟਰ
42. ਸ੍ਰ. ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਸਿੰਘ ਚੰਡੋਕ ਸਾਬਕ ਪ੍ਰਧਾਨ ਦਿੱਲੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕਮੇਟੀ
43. ਸ੍ਰੀ ਕੇ.ਐਲ. ਮਲਕਾਨੀ

ਹਾਲਾਤ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਕਿਸੇ ਸੰਸਥਾ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦੇਂਦੇ ਹਨ :

ਸਾਰੀ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਖੇਤਰ (ਸਣੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਥਿਤ ਪੰਜਾਬ) ਨੂੰ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਘਰ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਮਾਣ ਹੈ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸਿਫਤੀ ਦਾ ਘਰ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਭੂਗੋਲਿਕ, ਸ਼ਿਸ਼ਟਾਚਾਰੀ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਤੌਰ ਤੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਦੇ ਮੱਦੇ ਨਜ਼ਰ ਸਮਝਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਬੰਜਾਰਾ ਸਮਾਜ, ਬੰਜਾਰਾ ਕੌਮ ਦੀ ਇੱਕ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਇਸ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਲੱਖਾਂ ਬੰਜਾਰੇ ਪਰਿਵਾਰ ਯੂ.ਪੀ., ਪੰਜਾਬ, ਹਰਿਆਣਾ, ਐਮ.ਪੀ. ਛਤੀਸਗੜ੍ਹ, ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ, ਰਾਜਸਥਾਨ, ਗੁਜਰਾਤ ਵਿੱਚ ਹਨ। ਮਾਣਯੋਗ ਸ਼ਖਸੀਅਤਾਂ—ਲੱਖੀ ਸ਼ਾਹ ਲੁਬਾਣਾ ਅਤੇ ਮੱਖਣ ਸ਼ਾਹ ਲੁਬਾਣਾ ਇਸੇ ਬੰਜਾਰਾ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿੱਚੋਂ ਹੀ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਲੇਵਾ ਹਨ।

ਸ਼ਿਕਲੀਕਾਰ ਜਾਂ ਸ਼ਿਕਲੀਗਰ:- ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸ਼ਿਕਲੀਕਾਰ ਜਾਂ ਸ਼ਿਕਲੀਗਰ ਉਹ ਸਿੱਖ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ ਸਿੱਧਾ ਸੰਬੰਧ ਹੈ। ਇਹ ਸਰਬ-ਲੋਹ ਦੇ ਸ਼ਸਤਰ ਬਣਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਇਹ ਪਰਿਵਾਰ ਵੀ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹਿੱਸਿਆਂ ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼, ਯੂ.ਪੀ., ਛਤੀਸਗੜ੍ਹ, ਰਾਜਸਥਾਨ ਅਤੇ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਸਿੰਧੀ ਸਮਾਜ :- ਇਹ ਇੱਕ ਇਤਿਹਾਸਕ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਲੇਵਾ ਸਿੰਧੀ ਬਹੁਤ ਹਨ।

ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਹੈਦਰਾਬਾਦ :- ਇੱਕ ਵੇਰ ਨਿਜ਼ਾਮ ਹੈਦਰਾਬਾਦ

ਨੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਹਾਡੀ ਫ਼ੌਜ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨਪ੍ਰਸਤ ਹੈ। ਇੱਕ ਬਟਾਲੀਅਨ ਉਸ ਦੇ ਰਾਜ ਲਈ ਭੇਜ ਦਿਓ। ਮਹਾਰਾਜੇ ਨੇ ਆਪਣੀ ਫ਼ੌਜ ਭੇਜ ਕੇ ਓਥੇ ਛਾਉਣੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀ। ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਇਹਨਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਦੱਖਣੀ ਸਿੱਖ ਕਿਹਾ ਜਾਣ ਲੱਗਾ। ਹੁਣ ਇਹ ਦੱਖਣੀ ਸਿੱਖ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਲੇਵਾ ਹਨ।

ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ :- ਇਹ ਇੱਕ ਇਤਿਹਾਸਕ ਸਚਾਈ ਹੈ ਕਿ ਨੰਦੇੜ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸ਼ਿਕਲੀਗਰ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ਼ ਰਹੇ। ਇਹ ਸਿੱਖ ਅਜੇ ਵੀ ਨੰਦੇੜ ਵਿਖੇ ਪੂਜੇ ਅਤੇ ਇੰਦੌਰ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਆਸਾਮੀ ਸਿੱਖ :- ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਆਸਾਮ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਲਈ ਗਏ। ਓਥੇ ਦੂਮਰੀ ਨਾਮ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਆਸਾਮੀ ਸਿੱਖ ਹਨ। ਆਸਾਮੀ ਸਿੱਖ ਉਹਨਾਂ ਕਬੀਲਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਨ ਅਤੇ ਅਜੇ ਵੀ ਡਿਬਰੂਗੜ੍ਹ ਨੇੜੇ ਬਰਕੋਲਾ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਦੀ ਬਰਮੀ ਕਬੀਲੇ ਤੋਂ ਹਿਫ਼ਾਜ਼ਤ ਲਈ ਆਸਾਮ ਵਿੱਚ ਫ਼ੌਜਾਂ ਭੇਜੀਆਂ ਸਨ। ਇਹ ਸਿੱਖ ਫ਼ੌਜੀ ਵਾਪਸ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਨ ਆਏ ਅਤੇ ਕਈ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਤੋਂ ਇਹ ਸਿੱਖ ਅਜੇ ਵੀ ਆਸਾਮ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਰਹੇ ਹਨ।

ਅੰਡੇਮਾਨ :- ਉੱਘੇ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਸੰਗਰਾਮੀਆਂ ਨੂੰ ਅੰਡੇਮਾਨ ਦੀ ਸੈਲੂਜਰ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚ ਬੜੇ ਔਖੇ ਦਿਨ ਵੇਖਣੇ ਪਏ। ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਈ ਸਿੱਖ ਓਥੇ ਹੀ ਰਹਿ ਗਏ ਅਤੇ ਕਈ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਤੋਂ ਸਿੱਖ ਅੰਡੇਮਾਨ ਵਿੱਚ ਹੀ ਰਹਿ ਰਹੇ ਹਨ।

ਬਿਹਾਰੀ ਸਿੱਖ :- ਬਿਹਾਰ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਪਟਨਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਜਨਮ ਭੂਮੀ ਹੈ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਿੱਖ ਬਿਹਾਰ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਰਹੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਿਹਾਰੀ ਸਿੱਖ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਗੜ੍ਹਵਾਲੀ ਸਿੱਖ :- ਪਦਮ ਭੂਸ਼ਨ ਅਤੇ ਪਦਮ ਵਿਭੂਸ਼ਣ ਜੇਤੂ ਸ. ਕੰਵਰ ਸਿੰਘ ਨੇਗੀ, ਬ੍ਰਿਜ-ਗੁਰਮੁੱਖੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਵਿਦਵਾਨ ਹਨ, ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪੌੜੀ ਗੜ੍ਹਵਾਲ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਥਾਵਾਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀਆਂ ਉਦਾਸੀਆਂ ਨਾਲ਼ ਜੁੜੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਨੇਗੀ ਜੀ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਵੀ ਰਹੇ ਹਨ।

ਸਤਿਨਾਮੀ :- ਮੱਧ-ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਛਤੀਸਗੜ੍ਹ ਵਿੱਚ ਅਨੇਕਾਂ ਸਤਿਨਾਮੀ ਸਿੱਖ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਸਤਿਨਾਮ ਦਾ ਹੀ ਜਾਪੁ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਸੈਣੀ ਅਤੇ ਰਾਮਦਾਸੀਏ ਵੀ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਖ਼ਾਸ ਨੋਟ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਕਿਸੇ ਖ਼ਾਸ ਖੇਤਰ ਜਾਂ ਵਰਗ ਤਕ ਸੀਮਤ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਹ ਇੱਕ ਦੁਨਿਆਵੀ ਵਸਤੂ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਦੇ ਤਖ਼ਤ ਸ੍ਰੀ ਪਟਨਾ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਹਜ਼ੂਰ ਸਾਹਿਬ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੇ। ਉਪਰੋਕਤ ਦੱਸੇ ਸਿੱਖ ਵਰਗ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਕਈ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਮੁਸ਼ਕਿਲਾਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ :

1. ਗ਼ਰੀਬੀ 2. ਸਿੱਖਿਆ ਦੀ ਘਾਟ, 3. ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਭਿਆਸ, 4. ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ, 5. ਰਹਿਤ ਮਰਿਆਦਾ ਦਾ ਕੋਈ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ, 6. ਅਸਮਾਨਤਾ, 7. ਦੂਸਰੀ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤ ਨਾਲ਼ ਤਾਲ-ਮੇਲ ਦੀ ਘਾਟ।

ਇਸ ਧਰਤੀ ਦੀ ਕੋਈ ਵੀ ਹੋਰ ਸੰਸਥਾ ਉਹਨਾਂ ਲਈ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੀ। ਇਸ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਆਰ.ਐਸ.ਐਸ. ਨੇ ਅਪਨਾਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਲਗਾਤਾਰ ਉਹਨਾਂ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਅੱਤਵਾਦ ਦੇ ਕਾਲੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਗੱਲਾਂ ਵਾਪਰੀਆਂ ਜੋ ਸਿੱਖ ਪਛਾਣ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਏਕਤਾ ਲਈ ਹਾਨੀਕਾਰਨ ਸਨ। ਸਿੱਖ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਉਪਰ ਸਿੱਖ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਝਗੜੇ 13 ਅਪ੍ਰੈਲ 1978, ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ, ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ ਉਮਰਾਨੰਗਲ ਖਿੱਚੋਤਾਣ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਰਾਜ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਦਾ ਗਹਿਰਾ ਅਸਰ ਹੋਇਆ। ਅਕਾਲੀ ਮੋਰਚੇ, ਬਲਿਊ-ਸਟਾਰ, ਬਲੈਕ-ਬੰਡਰ, ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦਾ ਕਤਲ ਅਤੇ ਫਿਰ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਦਿੱਲੀ-ਕਾਨਪੁਰ ਆਦਿ ਵਿੱਚ ਕਤਲ। ਇੱਕ ਲੀਡਰ ਨੇ ਕਿਹਾ: “ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਵੱਡਾ ਦਰੱਖਤ ਡਿੱਗਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਧਰਤੀ ਕੰਬਦੀ ਹੈ।” “ਇਹ ਇੱਕ ਬੜੀ ਬੇਰਹਿਮ ਘਟਨਾ ਸੀ ਅਤੇ ਮੌਜੂਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸ੍ਰ. ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ ਨੇ ਜੋਧਪੁਰ ਬੰਦੀਆਂ ਦੇ ਲਈ ਇੱਕ ਅਹਿਮ ਭੂਮਿਕਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਨਿਭਾਈ, ਸਗੋਂ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤ ਦੇ ਐਨ.ਆਰ.ਆਈ. ਵਿੰਗ ਨੇ ਬਲੈਕ-ਲਿਸਟਡ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਭਾਰਤ ਲਿਆਉਣ ਵਿੱਚ ਕਾਫ਼ੀ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ। ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਕਠੋਰ ਤੋਂ ਕਠੋਰ ਵਿਅਕਤੀ ਵੀ ਮੰਨਦਾ ਹੈ।

ਨੋਟ: ਆਰ.ਐਸ.ਐਸ. ਦੇ ਵਿੰਗ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤ ਵੱਲੋਂ ਇੰਟਰਨੈੱਟ 'ਤੇ ਪਾਏ ਆਪਣੇ ਏਜੰਡੇ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਭਾਗ ਨੂੰ ਹੂ-ਬ-ਹੂ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ ਉਪਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਹਰ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਇਹੋ ਪ੍ਰਭਾਵ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੇਵਲ ਆਰ.ਐਸ.ਐਸ. ਹੀ ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਸੰਸਥਾ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਹੈ। ਇਹੋ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੇਣ ਲਈ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵਸਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਵਸਦੇ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਦਾਅਵੇਦਾਰਾਂ ਨੇ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਅੱਖੋਂ ਪਰੋਖੇ ਕਰ ਰਖਿਆ ਹੈ। ਹੈ ਵੀ ਇਹ ਗੱਲ ਠੀਕ ਪਰ ਜਿਹੜੀ ਸੰਸਥਾ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਕੌਮ ਮੰਨਣ ਲਈ ਹੀ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ, ਉਸ ਨੂੰ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਏਨੀ ਚਿੰਤਾ ਕਿਉਂ ਹੈ? ਜਿਸ ਦਾ ਮੁੱਖ ਏਜੰਡਾ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂ ਕੌਮ ਵਿੱਚ ਜਜ਼ਬ ਕਰਨਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਹਿੰਦੂ ਹਿੰਦੀ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਨਾਹਰਾ ਹੈ, ਜੋ ਆਰ.ਐਸ.ਐਸ. ਦੀ ਅੰਦਰੂਨੀ ਭਾਵਨਾ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣ ਦਿੰਦਾ। ਇਹ ਸੰਸਥਾ ਸ. ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਰਾਹੀਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ, ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਦੇ ਮੀਰੀ ਅਤੇ ਪੀਰੀ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਤਕ ਪੈਰ ਪਸਾਰ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਸਿਆਸੀ ਵਿੰਗ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਨਵਜੋਤ ਸਿੰਘ ਸਿੱਧੂ ਵਰਗੇ ਵਿਖਾਵੇ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਭਰਤੀ ਕਰਕੇ ਸ. ਬਾਦਲ ਨੂੰ ਹੀ ਅੱਖਾਂ ਵਿਖਾਉਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਰਾਜਸੀ ਸੱਤਾ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨ ਲਈ ਲਗਾਤਾਰ ਅੱਗੇ ਵਧਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤ ਦੇ ਨਾਤੇ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਏਜੰਡੇ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਭਾਗ ਵਿੱਚ ਇਹ ਗੱਲ ਵੀ ਲੁਕੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਕਿਹੜੇ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਦਵਾਨ ਅਤੇ ਰਾਜਸੀ ਆਗੂ ਉਸ ਦੇ ਝੰਡੇ ਹੇਠ ਆ ਚੁੱਕੇ ਹਨ।

*

ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਕਾਲਾ ਯੁੱਗ

ਸ. ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਨੇ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਅਸਥਾਨਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਨਿਪਟਾਰੇ ਲਈ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਐਕਟ ਦੇ ਬਣਨ ਉਪਰੰਤ ਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਆਏ ਸਿੱਖ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਜੁਡੀਸ਼ੀਅਲ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦਾ ਆਪਣੇ ਨਿਜੀ ਸੁਆਰਥਾਂ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖ ਕੇ ਦੋ ਵਾਰ ਪੁਨਰ ਗਠਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਜਨਵਰੀ 1999 ਵਿੱਚ ਜਦੋਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜੱਥੇਦਾਰ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਇੱਛਾ ਅਨੁਸਾਰ ਕੰਮ ਕਰਨ ਤੋਂ ਨਾਂਹ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦਾ ਚੇਅਰਮੈਨ ਸ. ਕਸ਼ਮੀਰ ਸਿੰਘ ਪੱਟੀ ਵੀ ਉਸ ਦੀ ਇੱਛਾ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਜੱਥੇਦਾਰ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਪਦਵੀ ਤੋਂ ਹਟਾਉਣ ਲਈ ਰਾਹ ਪੱਧਰਾ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਦੂਜੀ ਵਾਰ 2008 ਵਿੱਚ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੱਥੇਦਾਰ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਮੱਕੜ, ਸਾਬਕਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਜਗੀਰ ਕੌਰ ਅਤੇ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਉੱਚ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਪੁਨਰ ਗਠਨ ਕੀਤਾ ਜੋ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਦੇ ਚਿੱਕੜ ਵਿੱਚ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫਸੇ ਹੋਏ ਸਨ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕਮਿਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਚੱਲ ਰਹੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਆਖਰੀ ਦੌਰ ਵਿੱਚ ਸਨ।

ਸ: ਬਾਦਲ ਨੂੰ ਇਹ ਆਸ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਮੁਕੱਦਮਿਆਂ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਹੱਕਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਹਰਿਆਣਾ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਰਾਹੀਂ ਸ. ਕਸ਼ਮੀਰ ਸਿੰਘ ਪੱਟੀ ਫਿਰ ਚੇਅਰਮੈਨ ਦੀ ਕੁਰਸੀ 'ਤੇ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਸੀ। ਇਸ ਦੀ ਥਾਂ ਸ. ਬਾਦਲ ਨੇ ਫਰੀਦਕੋਟ ਤੋਂ ਲਿਆ ਕੇ ਆਪਣੇ ਨਜ਼ਦੀਕੀ ਐਡਵੋਕੇਟ ਮਨਮੋਹਣ ਸਿੰਘ ਬਰਾੜ ਨੂੰ ਚੇਅਰਮੈਨ ਬਣਾਇਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜੱਥੇਦਾਰ ਨੂੰ ਲਾਂਭੇ ਕਰਨ ਲਈ ਸ. ਬਾਦਲ ਦੀ ਇੱਛਾ ਅਨੁਸਾਰ ਰਾਹ ਪੱਧਰਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੱਥੇਦਾਰ ਟੌਹੜਾ ਦੀ ਇੱਛਾ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਕਮਿਸ਼ਨ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੇ ਆਦੇਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ ਸ. ਬਾਦਲ ਨੇ ਆਪਣੇ ਧੜੇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਐਗਜ਼ੈਕਟਿਵ (ਅੰਤ੍ਰਿੰਗ) ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਬੁਲਾ ਕੇ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸੇਵਾ ਮੁਕਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

ਫਿਰ ਉਸੇ ਐਡਵੋਕੇਟ ਮਨਮੋਹਣ ਸਿੰਘ ਬਰਾੜ ਨੂੰ ਚੇਅਰਮੈਨ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਕਿ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਦੇ ਚਿੱਕੜ ਵਿੱਚ ਫਸੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕੱਢਿਆ ਜਾ ਸਕੇ।

ਸਿੱਖ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕਮਿਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਸੁਣਵਾਈ ਅਧੀਨ ਕਈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਮੁਕੱਦਮੇ 1999 ਤੋਂ ਹੀ ਲਟਕਦੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਦਾ ਇਹ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਚੇਅਰਮੈਨ ਸ. ਕਸ਼ਮੀਰ

ਸਿੰਘ ਪੱਟੀ ਨੂੰ ਦੂਸਰੇ ਦੋਵੇਂ ਮੈਂਬਰ ਸ. ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਰੰਧਾਵਾ ਅਤੇ ਸ. ਅਜਵੰਤ ਸਿੰਘ ਮਾਨ ਸਹਿਯੋਗ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦੇ ਰਹੇ।

ਇਹਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਸ. ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਦਾ ਪੱਖ ਪੂਰਨ ਦਾ ਭੇਦ ਉਸ ਵੇਲੇ ਖੁੱਲ੍ਹ ਗਿਆ ਜਦੋਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਸੇਵਾ ਮੁਕਤ ਕੀਤੇ ਸਕੱਤਰ ਸ. ਰਘੁਬੀਰ ਸਿੰਘ ਰਾਜਾਸਾਂਸੀ ਨੂੰ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਰੰਧਾਵਾ ਇਹ ਕਹਿ ਬੈਠਾ ਕਿ ਜੇ ਉਹ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਚੱਲ ਰਹੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਵਾਪਸ ਲੈ ਲਵੇ ਤਾਂ ਬਾਦਲ ਨੂੰ ਕਹਿ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਸੇਵਾ 'ਤੇ ਬਹਾਲ ਕਰਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸ. ਰਾਜਾਸਾਂਸੀ ਨੇ ਸ. ਰੰਧਾਵਾ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀ ਇਸ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਨੂੰ ਅਧਾਰ ਬਣਾ ਕੇ ਸਿੱਖ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕਮਿਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਹੀ ਰਿੱਟ ਪਾ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਮੁਕੱਦਮਿਆਂ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਸਮੇਂ ਬੈਂਚ ਵਿੱਚ ਸ. ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਰੰਧਾਵਾ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਰਿੱਟ ਪਾਏ ਜਾਣ ਪਿਛੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਸ. ਰੰਧਾਵਾ ਨੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਸ. ਕਸ਼ਮੀਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਲਿਖ ਕੇ ਦੋ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਉਹ ਸ. ਰਘੁਬੀਰ ਸਿੰਘ ਰਾਜਾਸਾਂਸੀ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਮੁਕੱਦਮਿਆਂ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਦੌਰਾਨ ਹਾਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ। ਜਦ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਇਹ ਅਰਜ਼ੀ ਸ. ਕਸ਼ਮੀਰ ਸਿੰਘ ਪੱਟੀ ਤੇ ਸ. ਅਜਵੰਤ ਸਿੰਘ ਮਾਨ ਨੇ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰ ਲਈ ਤਾਂ ਫਿਰ ਸ. ਰੰਧਾਵਾ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਅੜ ਗਿਆ ਕਿ ਉਹ ਬੈਂਚ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਪਿਛੋਂ ਸ. ਰਾਜਾਸਾਂਸੀ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਹਰਿਆਣਾ ਹਾਈਕੋਰਟ ਦਾ ਜਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੜਕਾਇਆ। ਦੋਹਾਂ ਧਿਰਾਂ ਦੇ ਵਕੀਲਾਂ ਦੀਆਂ ਦਲੀਲਾਂ ਸੁਣਨ ਪਿਛੋਂ ਅਰਜ਼ੀ ਸੁਣਵਾਈ ਲਈ ਦਾਖਲ ਕਰ ਲਈ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਸ. ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਨੂੰ ਪਿੱਛੂ ਪੈ ਗਏ ਕਿ ਜੇ ਹਾਈਕੋਰਟ ਨੇ ਸ. ਰਘੁਬੀਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਫ਼ੈਸਲਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਸਿੱਖ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਜੁਡੀਸ਼ੀਅਲ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਮੈਂਬਰੀ ਰਹਿ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਸੁਣਵਾਈ ਅਧੀਨ ਪਏ ਮੁਕੱਦਮਿਆਂ ਦਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦੇਵੇਗਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਚੇਅਰਮੈਨ ਸ. ਕਸ਼ਮੀਰ ਸਿੰਘ ਉਸ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਜੋ ਦੋ ਵਿਰੋਧੀ ਮੈਂਬਰਾਂ ਕਾਰਨ ਸੀ। ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਪੱਖੀ ਸ. ਅਜਵੰਤ ਸਿੰਘ ਮਾਨ ਇੱਕੱਲਾ ਫ਼ੈਸਲੇ ਲੈਣੋਂ ਚੇਅਰਮੈਨ ਨੂੰ ਰੋਕ ਨਹੀਂ ਸਕੇਗਾ।

ਸਿੱਖ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਜੁਡੀਸ਼ੀਅਲ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਸ. ਕਸ਼ਮੀਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਤੁਰੰਤ ਹਟਾ ਕੇ ਸ. ਮਨਮੋਹਣ ਸਿੰਘ ਬਰਾੜ ਨੂੰ ਲਿਆਉਣ ਦਾ ਮੁਖ ਕਾਰਨ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਸ. ਰਘੁਬੀਰ ਸਿੰਘ ਰਾਜਾਸਾਂਸੀ ਨੇ ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਮੁਕੱਦਮੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਉਹ ਬਹੁਤ ਮਜ਼ਬੂਤ ਸਨ ਅਤੇ ਸ. ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਮੱਕੜ, ਜਗੀਰ ਕੌਰ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਅੱਧੀ ਦਰਜਨ ਉੱਚ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਲੀਨ ਚਿੱਟ ਮਿਲਣੀ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾਪਦੀ।

ਗੁਰਪੁਰਵਾਸੀ ਸ. ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਟੌਹੜਾ ਬੇਸ਼ੱਕ ਬਹੁਤ ਦੂਰ ਅੰਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਰੌਸ਼ਨ ਦਿਮਾਗ਼ ਸੀ ਪਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਜੋਖਮ ਵਿੱਚ ਪਾ ਸਕਣ ਦੀ ਘਾਟ ਕਾਰਨ ਉਹ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਤਕ ਹੀ ਸੀਮਿਤ ਰਹੇ ਅਤੇ ਬਹੁਤੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਜੋੜੀ ਰੱਖਿਆ ਪਰ 1996 ਵਿੱਚ ਹੋਈਆਂ ਚੋਣਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸ. ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਪਰ ਕੁਤਰਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਸਨ। ਚੋਣਾਂ

ਲੜਨ ਲਈ ਟਿਕਟਾਂ ਦੀ ਵੰਡ ਦੇ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਅਕਾਲੀ ਆਗੂਆਂ ਨੂੰ ਧੜਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡ ਕੇ ਧੜਿਆਂ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਟਿਕਟਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਸ. ਟੌਹੜਾ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਗਏ। ਇਸ ਦਾ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਉਸ ਵੇਲੇ ਕੀਤਾ ਜਦੋਂ ਖ਼ਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੀ ਤਿੰਨ ਸੌ ਸਾਲਾਂ ਸ਼ਤਾਬਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਬਹਾਨਾ ਜ. ਟੌਹੜਾ ਦੇ ਉਸ ਬਿਆਨ ਨੂੰ ਬਣਾਇਆ ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਪਾਰਟੀ ਹਿੱਤਾਂ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖ ਕੇ ਬਾਦਲ ਨੂੰ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਸ. ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਵਰਗੇ ਭਰੋਸੇਯੋਗ ਸਾਥੀ ਨੂੰ ਦੇ ਕੇ ਸਾਰਾ ਧਿਆਨ ਸਰਕਾਰੀ ਕੰਮ ਵੱਲ ਦੇਣ ਦਾ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਸੀ। ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਅਕਾਲੀ ਵਰਕਰ ਵੀ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਣਗੇ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਕੰਮ ਵੀ ਵਧੀਆ ਢੰਗ ਨਾਲ ਹੋ ਸਕੇਗਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਹੁੰਦਿਆਂ ਨਾ ਤਾਂ ਵਰਕਰਾਂ ਵਲ ਹੀ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਸਰਕਾਰੀ ਕੰਮ ਕਾਜ ਉਸਾਰੂ ਢੰਗ ਨਾਲ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਵਰਕਰਾਂ ਵਿੱਚ ਬੇਚੈਨੀ ਪਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।

ਜੱਥੇਦਾਰ ਟੌਹੜੇ ਦਾ ਇਹ ਬਿਆਨ ਕੋਈ ਤੋੜ ਵਿਛੋੜੇ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਬਹਾਨਾ ਬਣਾ ਕੇ ਜ. ਟੌਹੜਾ ਨੂੰ ਲਾਂਭੇ ਕਰਨ ਲਈ ਬਾਦਲ ਪੱਖੀ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਜੱਥੇਦਾਰ ਵਿਰੁੱਧ ਗੋਲਾਬਾਰੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਗਈ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਖ਼ਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੀ ਤਿੰਨ ਸੌ ਸਾਲਾਂ ਸ਼ਤਾਬਦੀ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਪੰਥ ਵੱਲੋਂ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਮਨਾਏ ਜਾਣ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦਿਆਂ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜੱਥੇਦਾਰ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸ਼ਤਾਬਦੀ ਦੇ ਸਮਾਗਮਾਂ ਭਾਵ 14 ਅਪ੍ਰੈਲ 1999 ਤਕ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੀ ਏਕਤਾ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਲਈ ਆਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਪਰ ਸ. ਬਾਦਲ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸਮਰਥਕਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਭਾਉਂਦੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਆਰ.ਐਸ.ਐਸ. ਦੀ ਇੱਛਾ ਅਨੁਸਾਰ ਸ. ਬਾਦਲ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਵੀ ਆਪਣੇ ਅਧਿਕਾਰ ਵਿੱਚ ਲੈਣ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਬਣਾਈ ਬੈਠਾ ਸੀ, ਤਾਂਕਿ ਸ਼ਤਾਬਦੀ ਉਸ ਦੀ ਛਤਰ ਛਾਇਆ ਹੇਠ ਮਨਾਈ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪੰਥ ਦਾ ਵਾਹਦ ਲੀਡਰ ਸਾਬਤ ਕਰ ਸਕੇ। ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਨੇ ਜਦ ਸ. ਬਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹਮਦਰਦ ਨੂੰ ਆਰਗੀਨਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਚੇਅਰਮੈਨ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ, ਤਾਂ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਸ. ਹਮਦਰਦ ਅਸਤੀਫ਼ਾ ਦੇ ਕੇ ਲਾਂਭੇ ਹੋ ਗਿਆ।

ਰਾਜਸੀ ਤਾਕਤ ਦੇ ਬਲਬੂਤੇ ਬਾਦਲ ਨੇ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਜੱਥੇਦਾਰ ਟੌਹੜਾ ਨੂੰ ਲਾਂਭੇ ਕਰਕੇ ਗਿਆਨੀ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਜਗੀਰ ਕੌਰ ਨੂੰ ਕਰਮਵਾਰ ਜੱਥੇਦਾਰ ਅਤੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਬਣਾ ਲਿਆ। ਸ਼ਤਾਬਦੀ ਸਮਾਗਮ ਦੇ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਸਰਕਾਰ ਨਿਵਾਜ਼ ਅਕਾਲੀ, ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਅਤੇ ਆਰ.ਐਸ.ਐਸ. ਨੇ ਆਪਣੀ ਤਾਕਤ ਦਾ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤਾ, ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਸੰਤ ਸਮਾਜ, ਇਕੱਠਾ ਹੋ ਗਿਆ।

ਗਿਆਨੀ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਜੱਥੇਦਾਰੀ ਅਤੇ ਜਗੀਰ ਕੌਰ ਨੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਸੰਭਾਲਣ ਉਪਰੰਤ ਭਾਵੇਂ

ਤਿੰਨੇ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਸ. ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਹੇਠ ਆ ਗਈਆਂ ਸਨ ਪਰ ਧਾਰਮਿਕ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਇੰਨ੍ਹਾਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਕਾਲਾ ਦੌਰ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ। ਫਿਰ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਵੀ ਸ. ਬਾਦਲ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਸੁਖਬੀਰ ਨੂੰ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਜੋ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਦੀ ਮਰਿਆਦਾ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਸੀ, ਹੁਣ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵਿੱਚ ਘਪਲੇਬਾਜ਼ੀ ਅਤੇ ਸਕੈਂਡਲਾਂ ਦੀ ਗੂੰਜ ਪੈਣ ਲੱਗ ਪਈ। ਜਗੀਰ ਕੌਰ ਨੇ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਸੰਭਾਲਦਿਆਂ ਹੀ ਰਾਖਵੇਂ ਫੰਡਾਂ ਦਾ ਫਲੰਡ ਗੇਟ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਦੀਆਂ ਗੋਲਕਾਂ ਦੀ ਸ਼ਰੇਆਮ ਦੁਰਵਰਤੋਂ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪਈ। ਏਸੇ ਕਰਕੇ ਹੀ ਜਗੀਰ ਕੌਰ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਦਰਜਨ ਦੇ ਕਰੀਬ ਮੁਕੱਦਮੇ ਜੁਡੀਸ਼ੀਅਲ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਅਧੀਨ ਪਏ ਹਨ।

ਜਗੀਰ ਕੌਰ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਸੰਭਾਲਣ ਉਪਰੰਤ ਪਹਿਲਾ ਮਾਮਲਾ ਬੱਸਾਂ ਦੀਆਂ ਚੈਸੀਆਂ ਦਾ ਆਇਆ ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤਕ ਯਾਤਰੂਆਂ ਨੂੰ ਮੁਫਤ ਬੱਸ ਸੇਵਾ ਮੁਹਈਆ ਕਰਨ ਲਈ ਖ਼ਰੀਦੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਇਸ ਖ਼ਰੀਦ ਸਮੇਂ ਹੋਈ ਘਪਲੇਬਾਜ਼ੀ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਕਾਫ਼ੀ ਚਿਰ ਰੌਲਾ ਪੈਂਦਾ ਰਿਹਾ ਜਦੋਂ ਕਿ ਪੁਲੋਕਵਾਸੀ ਜਥੇਦਾਰ ਟੋਹੜਾ ਦੇ 27 ਸਾਲ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਕਾਰਜਕਾਲ ਦੌਰਾਨ ਇੱਕ ਵੇਰ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਰੌਲਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਿਆ।

ਦੂਜੀ ਵਾਰ ਜਗੀਰ ਕੌਰ ਉਦੋਂ ਅਫ਼ਰੀਕਾ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਵਾਦ ਵਿਵਾਦ ਵਿੱਚ ਆਈ ਜਦੋਂ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਧੀਆਂ ਅਤੇ ਬਹਿਨੋਈ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਵੀ ਲੈ ਗਈ ਸੀ। ਇਸ ਯਾਤਰਾ ਲਈ 10 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਗੁਰੂ ਕੀ ਗੋਲਕ ਵਿੱਚੋਂ ਵਰਤੇ ਗਏ, ਜੋ ਜਗੀਰ ਕੌਰ ਤੋਂ ਵਾਪਸ ਮੰਗੇ ਜਾਂਦੇ ਰਹੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਰੋਵਰ ਦੀ ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਵੇਲੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਪਟਿਆਲਾ ਕੈਪਟਨ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਭੇਟ ਕੀਤੇ ਸੋਨੇ ਦੇ ਪੰਜ ਬਾਟਿਆਂ ਅਤੇ ਕਹੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਕਹੀ ਤੇ ਦੋ ਬਾਟੇ ਗਾਇਬ ਕਰ ਲਏ ਗਏ। ਇਸ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਕਰੀਬ ਇੱਕ ਸਾਲ ਰੌਲਾ ਪੈਂਦਾ ਰਿਹਾ। ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਵੱਲੋਂ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਕਿ ਕੈਪਟਨ ਵੱਲੋਂ ਸੋਨੇ ਦੀਆਂ ਕਹੀਆਂ ਅਤੇ ਬਾਟੇ ਭੇਟ ਕੀਤੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਗਏ ਪਰ ਜਦ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਮੁੱਦੇ ਵੀ ਸਿੱਖ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਜੁਡੀਸ਼ੀਅਲ ਕਮਿਸ਼ਨ ਕੋਲ ਗਏ ਤਾਂ ਜਗੀਰ ਕੌਰ ਵੱਲੋਂ ਅਫ਼ਰੀਕਾ ਯਾਤਰਾ ਵਾਲੇ ਪੈਸੇ ਗੁਰੂ ਕੀ ਗੋਲਕ ਵਿੱਚ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਸੋਨੇ ਦੀ ਕਹੀ ਅਤੇ ਬਾਟੇ ਵੀ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਪੈਸਿਆਂ ਨਾਲ ਤਿਆਰ ਕਰਾਕੇ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਤੇ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਉਹ ਮਿਲ ਗਏ ਹਨ।

ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਸਰਪ੍ਰਸਤੀ ਹੇਠ ਚੱਲ ਰਹੇ ਡੈਂਟਿਲ ਕਾਲਜ (ਦੰਦਾਂ ਦੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦੇ ਇਲਾਜ ਲਈ ਡਾਕਟਰੀ) ਵਿੱਚ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਕੋਟੇ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਰਧਾਰਤ ਫੀਸ 38 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕੀਤੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੀ ਡਾਕਟਰ ਰਤਨ ਸਿੰਘ, ਸੁੱਚਾ ਸਿੰਘ ਲੰਗਾਹ, ਜੌਰਾ ਸਿੰਘ ਮਾਨ, ਅਲਵਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਪਖੋਕੇ ਅਤੇ ਦੋ ਹੋਰ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਬੱਚੇ ਦਾਖ਼ਲ ਕਰ ਲਏ ਗਏ। ਜਦ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਭੇਦ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਵਾਵੇਲੇ ਉਪਰੰਤ ਇਹ ਮਸਲਾ ਸਿੱਖ ਗੁਰਦੁਆਰਾ

ਜੁਡੀਸ਼ੀਅਲ ਕਮਿਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਚਲਿਆ ਗਿਆ। ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਜਗੀਰ ਕੌਰ ਨੂੰ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਤੋਂ ਮੁਅੱਤਲ ਕਰਕੇ ਢਾਈ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਾਉਣ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਜਗੀਰ ਕੌਰ ਹਾਈਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਚਲੀ ਗਈ ਜਿੱਥੋਂ ਸਟੇਅ ਮਿਲ ਗਿਆ ਪਰ ਇਹ ਮਸਲਾ ਕਈ ਸਾਲ ਵਿੱਚੋਂ ਹੀ ਲਟਕਿਆ ਫਿਰਦਾ ਹੈ।

ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਯੂਨੈਸਕੋ ਤੋਂ ਵਿਸ਼ਵ ਵਿਰਾਸਤ ਦਾ ਦਰਜਾ ਦਵਾਉਣ ਲਈ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਕੇਸ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ 40 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਗੁਰੂ ਦੀ ਗੋਲਕ ਵਿੱਚੋਂ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਪਰ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਇਹ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵਿੱਚੋਂ ਹੀ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਕਿਉਂਕਿ ਸਿੱਖ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਸੈਰਗਾਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਬਣਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਜੋ ਅਸਥਾਨ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਸ਼ਵਾਸਾਂ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦਾ ਸ੍ਰੋਤ ਹੈ।

ਹੁਣ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਸ਼ਤਾਬਦੀ ਦੀ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ 400 ਸਾਲਾ ਸ਼ਤਾਬਦੀ ਇੱਕੋ ਦਿਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿੱਚ ਮਨਾਈ ਜਾਣੀ ਸੀ। ਰਾਤ ਦਾ ਦੀਵਾਨ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸ਼ਹੀਦ ਬਾਬਾ ਦੀਪ ਸਿੰਘ ਵਿਖੇ ਰਾਤ ਨੂੰ ਸਜਣਾ ਸੀ। ਸਵੇਰੇ 8 ਵਜੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਰੂਪ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਰਾਮਸਰ ਤੋਂ ਨਗਰ ਕੀਰਤਨ ਅਰੰਭ ਹੋ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਜਾਣਾ ਸੀ ਅਤੇ ਫਿਰ ਸਵੇਰੇ 9 ਵਜੇ ਨਿਊ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਧਾਰਮਿਕ ਸਮਾਗਮ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਸਮੇਤ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੇ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣਾ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਸੰਬੰਧਿਤ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਸ਼ਾਮਿਆਨੇ ਲਾਏ ਗਏ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਠੇਕਾ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕੰਪਨੀਆਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਇਸ ਸਮਾਗਮ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਤੋਂ ਸਮਾਪਤੀ ਤਕ ਇੱਕ ਕਰੋੜ 56 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਹੋਏ ਦਿਖਾਏ ਗਏ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਮਿਆਨਿਆਂ, ਲੰਗਰ ਅਤੇ ਲਾਈਟਾਂ ਤੇ ਆਤਿਸ਼ਬਾਜ਼ੀ ਦੇ ਬਿਲ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ। ਦਿਲਚਸਪ ਗੱਲ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਸਮਾਗਮ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਦਿਨ ਦਾ ਸੀ ਪਰ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਸਮੂਹ ਵਿੱਚ 20 ਦਿਨਾਂ ਦਾ ਸ਼ਮਿਆਨਿਆਂ ਦਾ ਬਿਲ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਸਮਾਗਮ ਵੇਲੇ ਕਰਤਾ ਧਰਤਾ ਸ. ਅਲਵਿੰਦਰ ਪਾਲ ਸਿੰਘ ਪੱਖੋਂ, ਸਕੱਤਰ ਸ. ਦਿਲਮੇਘ ਸਿੰਘ, ਪੀ.ਏ. ਹਰਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਮੈਨੇਜਰ ਸ. ਮੇਜਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਅਕਾਊਂਟੈਂਟ ਸ. ਜਗੀਰ ਸਿੰਘ ਸਨ। ਮਾੜੀ ਕਿਸਮਤ ਨੂੰ ਪਾਸ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਸਾਰੇ ਬਿੱਲਾਂ ਦੇ ਭੁਗਤਾਣ ਵੇਲੇ ਸ. ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮੈਨੇਜਰ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਨੇ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਬਿੱਲਾਂ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਕਰਨੋਂ ਨਾਂਹ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਬਿੱਲ ਬਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਗੜਬੜ ਘੁਟਾਲਾ ਹੋਇਆ ਜਾਪਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਬਿੱਲਾਂ ਦੀ ਨਵੇਂ ਸਿਰੇ ਤੋਂ ਘੋਖ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਬਿੱਲਾਂ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਹਿਤਾ ਤੇ ਐਡਵੋਕੇਟ ਜਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸੋਠੀ ਟੈਂਟ ਹਾਊਸ ਅਤੇ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਇਟਲਿਟ ਰਲਾ ਲਈ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਰਮਵਾਰ 20-26 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੇ ਬਿੱਲ ਸਨ। ਇਸੇ ਦੌਰਾਨ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰ ਸੰਸਥਾ ਦਾ ਇੱਕ ਆਗੂ ਸ. ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਫੌਜੀ ਇਹ ਮਸਲਾ ਸਿੱਖ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਜੁਡੀਸ਼ੀਅਲ

ਕਮਿਸ਼ਨ ਕੋਲ ਲੈ ਗਿਆ। ਫਿਰ ਵੀ ਸ. ਦਿਲਮੇਘ ਸਿੰਘ ਸਕੱਤਰ ਨੇ ਇੱਕ ਫ਼ਰਮ ਨੂੰ 8 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਪੇਸ਼ਗੀ ਦੇ ਹੀ ਦਿੱਤੇ, ਜਿਸ ਦਾ ਬਿੱਲ ਵੀ ਰੋਕਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਸ. ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਜਿਸ ਦੀ ਏਨੀ ਰਾਸ਼ੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਠੋਕਾ ਨਿਭਾ ਸਕੇ, ਉਹ ਆਪਣੇ 20 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੇ ਬਿੱਲ ਬਦਲੇ ਕੇਵਲ ਢਾਈ ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਲੈਣ ਲਈ ਵੀ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਲੱਖਾਂ ਰੁਪਏ ਦੇ ਸਕੈਂਡਲ ਸੰਬੰਧੀ ਗਵਾਹੀਆਂ ਹੋ ਜਾਣ ਪਿਛੋਂ ਸੁਣਵਾਈ ਮੁਕੰਮਲ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਫ਼ੈਸਲਾ ਕੇਵਲ ਸ. ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਰੰਧਾਵੇ ਤੇ ਸ. ਮਾਨ ਵੱਲੋਂ ਚੇਅਰਮੈਨ ਕਸ਼ਮੀਰ ਸਿੰਘ ਪੱਟੀ ਨੂੰ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਰੁਕਿਆ ਰਿਹਾ।

ਇਹ ਗੱਲ ਵੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਵਾਲੀ ਹੈ ਕਿ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਕੁਝ ਉੱਚ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੀ ਇੱਕ ਫ਼ਰਮ ਤੋਂ 368 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਸਿੱਕਾ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਜੋ ਠੋਕਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਉਹ ਠੋਕਾ ਰੱਦ ਹੁੰਦਾ ਵੇਖ ਕੇ ਠੋਕੇਦਾਰ ਕੇਵਲ 68 ਰੁਪਏ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸਿੱਕਾ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਸਹਿਮਤ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹੋ ਹਾਲ ਆਤਸ਼ਬਾਜ਼ੀ ਵਾਲੇ ਠੋਕੇਦਾਰ ਦਾ ਹੋਇਆ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਢੇ 8 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦਾ ਠੋਕਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਠੋਕਾ ਰੱਦ ਹੁੰਦਾ ਵੇਖ ਕੇ ਉਹ ਸਾਢੇ ਪੰਜ ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਲੈਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਏਥੋਂ ਤਕ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਲਾਏ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਬੋਰਡ (ਹੋਲਡਿੰਗ) ਦਾ ਖਰਚਾ ਵੀ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਖਾਤੇ ਵਿੱਚੋਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਸ ਸ਼ਤਾਬਦੀ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਅਕਾਲੀ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੇ ਸਰਮਾਏਦਾਰ ਸਿੱਖਾਂ ਤੋਂ ਫੰਡ ਵੀ ਲਿਆ ਸੀ। ਉਹ ਫੰਡ ਕਿੱਥੇ ਗਿਆ, ਇਹ ਤਾਂ ਸ. ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਹੀ ਦੱਸ ਸਕਦੇ ਸਨ।

ਪੰਜਾਬ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਹਲਕਾ ਅਜਨਾਲਾ, ਕਪੂਰਥਲਾ ਅਤੇ ਗੜ੍ਹਸ਼ੰਕਰ ਦੀ ਹੋਈ ਉਪ ਚੋਣ ਦੌਰਾਨ ਵੀ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਲੱਖਾਂ ਰੁਪਏ ਦੇ ਬਿੱਲ ਪਾਏ ਗਏ। ਜਗੀਰ ਕੌਰ ਵਲੋਂ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੇਠ ਬੇਗੋਵਾਲ ਵਿਖੇ ਚਲ ਰਹੇ ਸਕੂਲ ਨੂੰ ਦਸ ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਅਤੇ ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਰ ਸਕੂਲਾਂ ਕਾਲਜਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਦਿੱਤੀ ਮਾਲੀ ਸਹਾਇਤਾ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਦਸਮੇਸ਼ ਅਕੈਡਮੀ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਵੀ 25 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਜਦ ਕਿ ਉਹ ਇੱਕ ਸਰਕਾਰੀ ਵਿੱਦਿਅਕ ਅਦਾਰਾ ਹੈ। ਜਗੀਰ ਕੌਰ ਨੇ ਸ. ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਦੇ ਲੰਬੀ ਹਲਕੇ ਦਾ ਵੀ ਖ਼ਾਸ ਖ਼ਿਆਲ ਰੱਖਿਆ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਉਸ ਵਿਰੁੱਧ ਵਾਵੇਲਾ ਉਠ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਸ. ਬਾਦਲ ਤੋਂ ਨਵੇਂ ਸਕੂਲਾਂ ਕਾਲਜਾਂ ਦੇ ਨੀਂਹ ਪੱਥਰ ਰਖਾਉਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੇ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਸ ਮਕਸਦ ਵਾਸਤੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਪਾਸ ਫੰਡ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਨ।

ਬਜ਼ੁਰਗ ਅਕਾਲੀ ਆਗੂ ਜਥੇਦਾਰ ਜਗਦੇਵ ਸਿੰਘ ਤਲਵੰਡੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਸਿੰਘ ਬਡੰਗਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਲਈ ਇੱਕ ਇੱਕ ਸਾਲ ਹੀ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ, ਕਿਉਂਕਿ ਜ. ਤਲਵੰਡੀ ਨੇ ਆਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਨੂੰ ਨੱਥ ਪਾ ਲਈ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਕਿਸੇ ਦਾ ਦਬਾਅ ਮੰਨਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਬਡੰਗਰ ਕਾਨੂੰਨ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਜਾ ਕੇ ਕੋਈ ਕਾਰਵਾਈ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰਦਾ। ਇਹ ਸ. ਬਾਦਲ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਭਾਉਂਦੇ

ਜੋ ਗੁਰੂ ਦੀ ਗੋਲਕ ਦੇ ਰਾਖੇ ਬਣ ਬੈਠੇ ਸਨ? ਇਸ ਲਈ ਫਿਰ ਜਗੀਰ ਕੌਰ ਦੀ ਵਾਰੀ ਆ ਗਈ। ਉਸ ਨੇ ਸ. ਬਾਦਲ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਰੱਖਣ ਲਈ ਕੋਈ ਕਸਰ ਨਾ ਛੱਡੀ ਪਰ ਜਦ ਸ. ਬਾਦਲ ਨੂੰ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਤੋਂ ਪਕੜ ਕੁਝ ਢਿੱਲੀ ਪੈਂਦੀ ਦਿੱਸੀ ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਜਗੀਰ ਕੌਰ ਨੂੰ ਮੱਖਣ ਵਿੱਚੋਂ ਵਾਲ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਕੇ ਘਰ ਦਾ ਰਾਹ ਵਿਖਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਫਿਰ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਦੇਣ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਅਜੀਤ ਦੇ ਸੰਪਾਦਕ ਸ. ਬਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹਮਦਰਦ ਦੇ ਘਰ ਬੈਠਿਆਂ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਬਡੂਗਰ ਇਹ ਕਹਿ ਬੈਠਾ ਕਿ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਸਰਨਾ ਭਰਾਵਾਂ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਨੂੰ ਹਲਕਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਉਂ ਨਾ ਭਾਪੇ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਮੱਕੜ ਨੂੰ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਅੰਤ੍ਰਿੰਗ ਕਮੇਟੀ ਵਿੱਚ ਲੈ ਲਿਆ ਜਾਵੇ। ਪਰ ਇਹ ਗੱਲ ਉਸਨੂੰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਮਹਿੰਗੀ ਪਈ ਜਦੋਂ ਸ. ਬਾਦਲ ਨੇ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਬਡੂਗਰ ਦੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਦਾ ਤਾਜ ਰੱਖਦੇ ਰੱਖਦੇ ਐਨ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਸ. ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਮੱਕੜ ਦੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ ਜੋ ਭਾਪਾ ਬਰਾਦਰੀ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਬਾਦਲ ਦੇ ਤਰਾਜੂ 'ਤੇ ਪੂਰਾ ਉੱਤਰਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਸੰਭਾਲਦਿਆਂ ਹੀ ਮੀਰੀ ਪੀਰੀ ਟਰੱਸਟ ਸ਼ਾਹਬਾਦ ਮਾਰਕੰਡਾ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸ. ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ, ਜਗੀਰ ਕੌਰ, ਰਘੁਜੀਤ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ, ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸ. ਬਾਦਲ ਨੇ ਨਿੱਜੀ ਡਾਕਟਰ ਤੇ ਦੋ ਹੋਰ ਡਾਕਟਰਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਲਿਆ। ਆਪ ਜੀਵਨ ਭਰ ਲਈ ਟਰੱਸਟ ਦਾ ਚੇਅਰਮੈਨ ਬਣ ਗਿਆ। ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਗਲਿਆਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਚਰਚਾ ਵੀ ਬੜੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਚਲਦੀ ਰਹੀ ਕਿ ਸ. ਬਾਦਲ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ ਜਦ ਸ. ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਮੱਕੜ ਜਗੀਰ ਕੌਰ ਤੋਂ ਅਸ਼ੀਰਵਾਦ ਲੈਣ ਲਈ ਬੇਗੋਵਾਲ ਗਿਆ ਤਾਂ ਜਗੀਰ ਕੌਰ ਭੁੱਬਾਂ ਮਾਰਕੇ ਉੱਚੀ ਉੱਚੀ ਰੋਈ ਅਤੇ ਸ. ਬਾਦਲ ਨੂੰ ਉਹ ਗਾਲ੍ਹਾਂ ਕੱਢੀਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਲਮਬੰਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਦੱਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਕਿ ਸ. ਬਾਦਲ ਨੇ ਜਗੀਰ ਕੌਰ ਨਾਲ ਵੀ ਫਿਰ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਦੇਣ ਲਈ ਪੱਕਾ ਵਾਅਦਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਪਰ ਐਨ ਆਖਰੀ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਸ. ਮੱਕੜ ਨੂੰ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਲੋਕ ਸਭਾ ਦੇ ਅਕਾਲੀ ਮੈਂਬਰ ਸ. ਗੁਰਸ਼ਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਗਰੇਵਾਲ ਅਤੇ ਇੱਕ ਦੋ ਹੋਰ ਆਰ.ਐਸ.ਐਸ. ਨਿਵਾਜ਼ਾਂ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇਣ 'ਤੇ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਆਗੂ ਲਾਲ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਅਡਵਾਨੀ ਵੀ ਮੱਕੜ ਦੀ ਪਿੱਠ 'ਤੇ ਆਣ ਖੜਾ ਹੋਇਆ ਸੀ।

18 ਜਨਵਰੀ 2006 ਨੂੰ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਅੰਤ੍ਰਿੰਗ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਰੱਖ ਲਈ ਗਈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਹਬਾਦ ਮਾਰਕੰਡਾ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਅਤੇ 5 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਗੁਰੂ ਕੀ ਗੋਲਕ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿੱਚੋਂ ਪੈਸੇ ਖ਼ਰਚ ਕੇ ਖ਼ਰੀਦਣ ਉਪਰੰਤ ਮੀਰੀ ਪੀਰੀ ਟਰੱਸਟ ਮਾਰਕੰਡਾ ਨੂੰ ਦੇਣ ਦਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਲਿਆ ਜਾਣਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ 38 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਅਤੇ 67 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਟਰੱਸਟ ਦੇ ਬੈਂਕ ਤੋਂ ਕਰਜ਼ਾ ਲੈਣ ਦੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਸੀ ਜੋ ਵਿਆਜ ਸਮੇਤ ਵਾਪਸ ਮੋੜਨ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਹੋਣੀ ਸੀ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸ਼ਾਹਬਾਦ ਮਾਰਕੰਡਾ ਦਾ ਰਿਸੀਵਰ ਸ. ਰਘੁਬੀਰ ਸਿੰਘ ਰਾਜਾਸਾਂਸੀ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਫ਼ੈਸਲੇ

ਦਾ ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੱਕੜ ਅਤੇ ਸ. ਬਾਦਲ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸਥੇ ਦਾ ਨੋਟ ਲਿਖ ਕੇ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਕਿਸੇ ਨਿਜੀ (ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ) ਟਰੱਸਟ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਅਤੇ ਨਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਐਕਟ ਹੀ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਅੰਤਿੰਗ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਫ਼ੈਸਲੇ ਨਾਲ਼ ਸਹਿਮਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਵਿਆਜ ਸਮੇਤ 115 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਕਿਵੇਂ ਵਾਪਸ ਕਰੇਗੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਜਨਰਲ ਫੰਡ ਲਈ ਬਜਟ ਦਾ ਕੇਵਲ 10 ਫੀਸਦੀ ਹਿੱਸਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਸਾਲਾਨਾ ਆਮਦਨ 16 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੇ ਕਰੀਬ ਹੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਜਦੋਂ ਕਿ 115 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਵਿਆਜ ਹੀ ਸਾਲਾਨਾ ਏਨਾ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। 17 ਜਨਵਰੀ 2006 ਨੂੰ ਇਹ ਸਟੈਂਡ ਲੈ ਕੇ ਸ. ਰਘੁਬੀਰ ਸਿੰਘ ਰਾਜਾਸਾਂਸੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਜਾਇਦਾਦ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਜ਼ੋਖ਼ਮ ਵਿੱਚ ਪਾ ਲਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਮੀਟਿੰਗ 18 ਜਨਵਰੀ ਨੂੰ ਹੋਣੀ ਸੀ। ਸ. ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਅਤੇ ਸ. ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਮੱਕੜ ਦੀ ਟਰੱਸਟ ਨੂੰ ਮਾਲੋ ਮਾਲ ਕਰਨ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਪਹਿਲੇ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਹੀ ਰਹਿ ਗਈ।

ਅੱਗੋਂ ਸ. ਰਘੁਬੀਰ ਸਿੰਘ ਰਾਜਾਸਾਂਸੀ ਨਾਲ਼ ਕੀ ਵਾਪਰਿਆ, ਉਹ ਦਿਲਚਸਪ ਵੀ ਹੈ ਤੇ ਸ਼ਰਮਨਾਕ ਵੀ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਸ. ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਨੇ ਇਹ ਲਾਲਚ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਐਮ.ਐਲ.ਏ. ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਚੋਣ ਉਹ ਉਵੇਂ ਲੜਨਗੇ ਜਿਵੇਂ ਲੰਬੀ ਹਲਕੇ ਤੋਂ ਉਹ ਆਪ ਲੜਦੇ ਹਨ ਪਰ ਇਸ ਮਾਇਆ ਦੇ ਯੁੱਗ ਵਿੱਚ, ਉਸ ਨੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਲਾਲਚ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਦੀ ਥਾਂ ਗੁਰੂ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਸ. ਬਾਦਲ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਦੀ ਕੋਈ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਾ ਕੀਤੀ। ਸ. ਰਘੁਬੀਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਇਸ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਫ਼ੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਉਸ ਦੀ ਪਤਨੀ, ਬੱਚਿਆਂ ਅਤੇ ਦਸਮੇਸ਼ ਪਰਿਵਾਰ ਸੰਸਥਾ ਦੇ ਮੁਖੀ ਬਾਬਾ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਵੀ ਡਟ ਕੇ ਉਸ ਦਾ ਸਾਥ ਦਿੱਤਾ (ਜੋ ਕਿ ਸ. ਰਾਜਾਸਾਂਸੀ ਦਾ ਕੁੜਮ ਹੈ ਅਤੇ ਦੋ ਵਿੱਦਿਅਕ ਅਦਾਰੇ ਚਲਾ ਰਿਹਾ ਹੈ)। ਪ੍ਰਵਾਰਕ ਉਤਸ਼ਾਹ ਕਾਰਨ ਸ. ਰਘੁਬੀਰ ਸਿੰਘ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਜਾਇਦਾਦ ਬਚਾਉਣ ਬਦਲੇ ਆਪਣੀ ਸਰਵਿਸ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦੇਣ ਲਈ ਵੀ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਹ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵਿੱਚ ਕਲਰਕ ਭਰਤੀ ਹੋ ਕੇ ਸਕੱਤਰ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਤਕ ਪਹੁੰਚਣ ਵਾਲਾ ਪਹਿਲਾ ਕਰਮਚਾਰੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਮੈਨੇਜਰ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸ਼ਹੀਦ ਬਾਬਾ ਦੀਪ ਸਿੰਘ ਉੱਪਰ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰੀ ਬੈਠੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨਾਲ਼ ਟੱਕਰ ਲਈ ਅਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕਰਾ ਲਿਆ। ਸ਼ਹੀਦ ਭਾਈ ਤਾਰੂ ਸਿੰਘ ਦੇ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਪਿੰਡ ਵਾਂ ਅਤੇ ਛੇਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅਸਥਾਨ ਗੁਰੂਸਰ ਸਤਲਾਣੀ ਦੀ ਸੈਕੜੇ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰੀ ਬੈਠੇ ਸਾਧਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕਰਵਾਈ। ਉਪਰੋਕਤ ਦਿੱਤੇ ਵੇਰਵੇ ਮੈਂ ਆਪ ਅੱਖੀਂ ਵੇਖੇ ਸਨ, ਸ. ਰਾਜਾਸਾਂਸੀ ਜਥੇਦਾਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਦਾ ਭਰੋਸੇਯੋਗ ਜਰਨੈਲ ਸੀ। ਜਿਹੜੀ ਮੁਹਿੰਮ ਸਫ਼ਲ ਨਾ ਹੁੰਦੀ ਹੋਵੇ, ਓਥੇ ਇਸ ਜਰਨੈਲ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਹਿੰਮਤ ਤੇ ਦਲੇਰੀ ਕਾਰਨ ਕਰੋੜਾਂ ਰੁਪਿਆਂ ਦੀ ਗੁਰਧਾਮਾਂ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਜਾਇਦਾਦ ਬਚਾ ਲਈ ਗਈ।

ਸ. ਰਘੁਬੀਰ ਸਿੰਘ ਰਾਜਾਸਾਂਸੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ 25 ਅਗਸਤ 2006 ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸੰਪੂਰਨਤਾ ਦਿਵਸ ਦੇ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਸ. ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਉਸਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਤਲਵੰਡੀ ਸਾਬੋ ਮਿਲਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਸ਼ਾਹਬਾਦ ਮਾਰਕੰਡਾ ਵਾਲੀ ਜ਼ਮੀਨ ਮੀਰੀ ਪੀਰੀ ਟਰੱਸਟ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ਪਰ ਸ. ਰਘੁਬੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਨਾਂਹ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਐਕਟ 1925 ਇਸ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ। ਇਸ ਘਟਨਾ ਤੋਂ 15 ਮਿੰਟ ਪਿਛੋਂ ਹੀ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸ. ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਮੱਕੜ ਨੇ ਟੈਲੀਫ਼ੋਨ 'ਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੂੰ ਜ਼ਿੰਦ ਨਾ ਕਰ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਤੇਰਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਧਮਕੀ ਦੀ ਵੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਦੋਸ਼ ਲਾਏ 26 ਅਗਸਤ 2006 ਨੂੰ ਉਸਨੂੰ ਮੁਅੱਤਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਨੇ 30 ਅਗਸਤ 2006 ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਜੁਡੀਸ਼ੀਅਲ ਕਮਿਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਮੁਅੱਤਲੀ ਦੇ ਫ਼ੈਸਲੇ ਨੂੰ ਚੈਲੰਜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਮੁੱਢਲੀ ਸੁਣਵਾਈ ਉਪਰੰਤ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਸਟੇਅ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਜਦ ਉਹ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਦੀ ਕਾਪੀ ਲੈ ਕੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਦਫ਼ਤਰ ਵਿੱਚ ਗਿਆ ਤਾਂ ਇਸ ਆਦੇਸ਼ 'ਤੇ ਅਮਲ ਕਰਨੇ ਨਾਂਹ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਸ. ਬਾਦਲ ਦੀ ਹਿਦਾਇਤ 'ਤੇ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਫ਼ੈਸਲੇ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਹਰਿਆਣਾ ਹਾਈਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਚੈਲੰਜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਉਹ ਵੀ ਹਾਈਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਚਲਿਆ ਗਿਆ। ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਤਿੰਨ ਬੈਂਚਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਇਸ ਮੁਕੱਦਮੇ ਸੰਬੰਧੀ ਅਰਜ਼ੀ ਲੈਣ ਤੋਂ ਹੀ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਪਰ ਚੌਥੇ ਬੈਂਚ ਨੇ ਦੋਹਾਂ ਪੱਖਾਂ ਦੇ ਵਕੀਲਾਂ ਦੀਆਂ ਦਲੀਲਾਂ ਸੁਣਨ ਪਿਛੋਂ ਅਰਜ਼ੀ ਦਾਖ਼ਲ ਕਰ ਲਈ, ਜਿਸ ਸੰਬੰਧੀ ਸੁਣਵਾਈ ਅਜੇ ਵਿਚਾਰ ਅਧੀਨ ਹੈ।

ਇਸੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਸ. ਰਘੁਬੀਰ ਸਿੰਘ ਰਾਜਾਸਾਂਸੀ ਨੇ ਸ. ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਮੱਕੜ ਅਤੇ ਸਕੱਤਰ ਸ. ਹਰਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘ ਵਿਰੁੱਧ ਦੋ ਹੋਰ ਕੇਸ ਸਿੱਖ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਜੁਡੀਸ਼ੀਅਲ ਕਮਿਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਸਨ। ਇੱਕ ਕੇਸ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਤਰਨਤਾਰਨ ਵਿਖੇ ਮਨਾਈ ਸ਼ਤਾਬਦੀ ਨਾਲ਼ ਸੰਬੰਧਿਤ ਸੀ ਜਿਸ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਸਿੱਖ ਇਸਤਰੀ ਸੰਮੇਲਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਸੰਮੇਲਨ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖ ਇਸਤਰੀਆਂ ਤਾਂ ਨਾ ਆਈਆਂ ਪਰ ਕੇਵਲ ਤਿੰਨ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਇਸਤਰੀਆਂ ਸੁਰਿੰਦਰ ਕੌਰ ਬਾਦਲ, ਰਾਜਸਥਾਨ ਦੀ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਵਿਜੈ ਸਿੰਧੀਆ ਅਤੇ ਸੁਸ਼ਮਾ ਸਵਰਾਜ ਹੀ ਹਾਜ਼ਰ ਸਨ ਜੋ ਕਿ ਸਿੱਖ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਸੁਰਿੰਦਰ ਕੌਰ ਵਾਲ ਕਾਲੇ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸੁਸ਼ਮਾ ਤੇ ਵਿਜੈ ਰਾਜਾ ਸਿੰਧੀਆ ਦੇ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਨਾਲ਼ ਸੰਬੰਧ ਹਨ। ਐਮ.ਪੀ., ਐਮ.ਐਲ.ਏ. ਅਤੇ ਜੱਥੇਦਾਰ ਨੂੰ ਇਸ ਸੰਮੇਲਨ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਲਈ ਦੂਰ ਨੇੜਿਉਂ ਸੰਗਤ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗੱਡੀਆਂ ਦੇ ਪੈਟਰੋਲ ਦਾ ਬਿਲ 65 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਬਣਿਆ ਜਿਸਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਗੁਰੂ ਕੀ ਗੋਲਕ ਵਿੱਚੋਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਹ ਕੇਸ ਸੀ ਸ. ਮੱਕੜ ਅਤੇ ਹਰਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘ ਵਿਰੁੱਧ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਅਧੀਨ ਸੀ। ਇਸ ਸ਼ਤਾਬਦੀ ਸਮੇਂ ਵੀ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਤੇ ਆਰ.ਐਸ.ਐਸ. ਹੀ ਭਾਰੂ ਰਹੇ ਸਨ।

ਲਓ ਜੀ, ਗੁਰੂ ਘਰ ਵਿੱਚ ਹੋਏ ਸੀਮੈਂਟ ਸਕੈਂਡਲ ਦੀ ਵੀ ਗੱਲ ਸੁਣ ਲਓ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸ਼ਹੀਦ ਬਾਬਾ ਦੀਪ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਸ਼ਹੀਦ ਬਾਬਾ ਦੀਪ ਸਿੰਘ ਨਿਵਾਸ ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਵਾਲੇ ਬਾਬੇ ਵੀ ਬਣਾ ਸਕਦੇ ਸਨ ਜੋ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਅਸਥਾਨਾਂ ਦੀ ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਲਈ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਤੱਤਪਰ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਨਿਵਾਸ ਦੀ ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਕਿਸੇ ਬਾਬੇ ਨੂੰ ਦੇ ਕੇ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦਾ ਇੱਕ ਕਰੋੜ ਤੋਂ ਵੱਧ ਰੁਪਇਆ ਬਚਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ ਪਰ ਇਸ ਨਿਵਾਸ ਲਈ ਠੇਕਾ ਦੇ ਕੇ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁੰਡੀ ਮਾਰਨ ਦੇ ਲਾਲਚ ਕਾਰਨ ਬਿਨਾਂ ਟੈਂਡਰ ਲਿਆਂ ਇਹ ਠੇਕਾ ਇੱਕ ਅਜਿਹੇ ਠੇਕੇਦਾਰ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਜੋ ਸਕੂਟਰ ਮਕੈਨਿਕ ਸੀ। ਅਜੇ ਨਿਵਾਸ ਦਾ ਮੁੱਢਲਾ ਕੰਮ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ ਕਿ ਬਿਨਾਂ ਅੰਤ੍ਰਿੰਗ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਅਤੇ ਬਿਨਾਂ ਅਸਟੀਮੇਟ ਠੇਕੇਦਾਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਇੱਕ ਕਰੋੜ ਤਿੰਨ ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਅਗਾਊਂ ਅਦਾਇਗੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਜੋ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਅੰਤ੍ਰਿੰਗ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਬਿਨਾਂ ਅਗਾਊਂ ਅਦਾਇਗੀ ਕੀਤੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਇਹ ਕੇਸ ਵੀ ਜੁਡੀਸ਼ੀਅਲ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਅਧੀਨ ਸੀ। ਜੇ ਫੈਸਲਾ ਇਨਸਾਫ਼ ਦੇ ਤਰਾਜ਼ੂ ਨਾਲ ਕਾਨੂੰਨ ਅਨੁਸਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੱਕੜ, ਸਕੱਤਰ ਸ. ਹਰਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਮੈਨੇਜਰ ਬਚ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਕਦੇ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਸ. ਕਸ਼ਮੀਰ ਸਿੰਘ ਪੱਟੀ ਨੂੰ ਹੀ ਲਾਂਭੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਜੋ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀਆਂ ਹੱਦਾਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਜਾ ਕੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਰਾਹਤ ਦੇਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਪ੍ਰਧਾਨ ਨੇ ਇਸ ਸਕੈਂਡਲ 'ਤੇ ਪਰਦਾ ਪਾਉਣ ਲਈ ਇੱਕ ਛੋਟੇ ਕਰਮਚਾਰੀ ਵਿਰੁੱਧ ਐਫ.ਆਈ.ਆਰ. ਦਰਜ ਕਰਾਕੇ ਉਸਨੂੰ ਜੇਲ੍ਹ ਭਿਜਵਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕਰਤਾ ਨੂੰ ਵੀ ਸੇਵਾ ਮੁਕਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜੋ ਦਿਹਾੜੀਦਾਰ ਕਰਮਚਾਰੀ ਸੀ। ਜਿਸ ਬਲਕਾਰ ਸਿੰਘ ਸਟੋਰ ਕੀਪਰ ਨੂੰ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚ ਬੰਦ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਉਹ ਚੀਕਾਂ ਮਾਰਦਾ ਰਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਸਕੈਂਡਲ ਦੇ ਘੇਰੇ ਵਿੱਚ ਕੇਵਲ ਉੱਚ ਅਧਿਕਾਰੀ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਅਹੁਦੇਦਾਰ ਵੀ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਬਿੱਲਾਂ ਵਿੱਚ ਹੋਰ-ਫੇਰੀ ਕਰਕੇ ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਸੀਮੈਂਟ ਦੀਆਂ ਬੋਰੀਆਂ ਦੇ ਜਾਅਲੀ ਬਿੱਲ ਬਣਾਏ ਗਏ ਸਨ। ਸਕੱਤਰ ਸ. ਹਰਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਨਵੀਂ ਬਣੀ ਕੋਠੀ ਬਾਰੇ ਵੀ ਇਹ ਚਰਚਾ ਸੀ ਕਿ ਸ਼ਹੀਦ ਬਾਬਾ ਦੀਪ ਸਿੰਘ ਨਿਵਾਸ ਦੇ ਕੋਟੇ ਵਿੱਚੋਂ ਹੀ ਸੀਮੈਂਟ ਅਤੇ ਲੋਹੇ ਦੇ ਸਰੀਏ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਾਰਨ ਹੀ ਇਹ ਕੋਠੀ ਨੇਪਰੇ ਚੜ੍ਹੀ ਸੀ। ਸਕੱਤਰ ਸ. ਰਘੁਬੀਰ ਸਿੰਘ ਉੱਪਰ ਸ. ਬਾਦਲ ਅਤੇ ਸ. ਮੱਕੜ ਵੱਲੋਂ ਪਾਏ ਗਏ ਦਬਾਅ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਜਦ ਗੱਲ ਬਣਦੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾ ਆਈ ਤਾਂ ਸਿੱਖ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਸ. ਕਸ਼ਮੀਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਹੀ ਲਾਂਭੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਸ. ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ, ਸ. ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਮੱਕੜ ਅਤੇ ਸ. ਹਰਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਖ਼ਰਕਾਰ ਸ. ਰਘੁਬੀਰ ਸਿੰਘ ਰਾਜਾਸਾਂਸੀ ਨੂੰ ਸਕੱਤਰ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਤੋਂ ਸੇਵਾ ਮੁਕਤ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰੀ ਆਰੰਭ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਅੰਤ੍ਰਿੰਗ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਕਲਗੀਧਰ ਨਿਵਾਸ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿੱਚ ਰੱਖ ਲਈ ਪਰ ਸ. ਰਾਜਾਸਾਂਸੀ ਉਸ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਗਿਆ ਹੀ ਨਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਨੂੰ ਇਹ ਸ਼ੱਕ ਪੈ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਮੀਟਿੰਗ ਉਸ 'ਤੇ ਕਾਤਲਾਨਾ ਹਮਲਾ ਕਰਨ ਜਾਂ ਕੋਈ ਡਰਾਮਾ ਕਰਕੇ ਉਸ ਉੱਪਰ ਆਚਰਨਹੀਣਤਾ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਲਾਇਆ

ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਤਾਂਕਿ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਵਿੱਚ ਉਸ ਨੂੰ ਬਦਨਾਮ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਕਿਉਂਕਿ ਸਿੱਖ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਚੁਡੀਸ਼ੀਅਲ ਕਮਿਸ਼ਨ ਵੱਲੋਂ ਰਾਹਤ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਕਮੇਟੀ ਬਹੁਤ ਔਖੀ ਸੀ। ਇਸ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਬਾਦਲ ਪੱਖੀ ਮੈਂਬਰ ਹੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ ਅਤੇ ਸ. ਰਾਜਾਸਾਂਸੀ ਨੂੰ ਸੇਵਾ ਮੁਕਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸ. ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਦੀ ਕੋਠੀ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ 3 ਮਈ 2007 ਨੂੰ ਮਤਾ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਅਗਲੀ ਮੀਟਿੰਗ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕਟਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿੱਚ ਰੱਖ ਲਈ ਗਈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ 10 ਮੈਂਬਰ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਏ। ਸ. ਕੇਵਲ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ, ਸ. ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਭੌਰ ਅਤੇ ਸ. ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਗੜੀ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਨਾ ਹੋਏ। ਪੰਥਕ ਮੋਰਚੇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਦੋਵਾਂ ਮੈਂਬਰਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸ. ਸ਼ਿੰਗਾਰਾ ਸਿੰਘ ਲੋਹੀਆਂ ਸ. ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਕਰਮੂਵਾਲ, ਸ. ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਰੋੜਾਂਵਾਲੀ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਟੇਕ ਸਿੰਘ ਵੀ ਉਸ ਵੇਲੇ ਹਾਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਸਨ ਜਦੋਂ ਸ. ਰਾਜਾਸਾਂਸੀ ਨੂੰ ਸੇਵਾ ਮੁਕਤ ਕਰਨ ਦਾ ਮਤਾ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਗੁਰਪੁਰਵਾਸੀ ਜਥੇਦਾਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਟੌਹੜਾ ਅਤੇ ਇਸ ਲੇਖਕ ਵਿੱਚ ਵੀ ਬੜੇ ਚੰਗੇ ਸੰਬੰਧ ਸਨ। ਉਹ ਬੜੇ ਖੁਲਾਸੇ ਸੁਭਾਅ ਦੇ ਮਾਲਕ ਸਨ ਅਤੇ ਕੋਈ ਗੱਲ ਲੁਕਾ ਕੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰੱਖ ਸਕਦੇ। ਜਦ ਉਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਆਉਂਦੇ, ਮੈਂ ਅਤੇ ਹਰਬੀਰ ਸਿੰਘ ਭੰਵਰ ਜੋ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ ਦੇ ਸਟਾਫ਼ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਸਨ, ਅਸੀਂ ਮਿਲਣ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਤਾਂ ਟੌਹੜਾ ਸਾਹਿਬ ਹੱਸ ਕੇ ਕਹਿੰਦੇ “ਉਇ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਦੋਂ ਸੌਂਦਿਆ ਸੀ, ਤੁਸੀਂ ਐਵੇਂ ਹੀ ਆ ਗਏ, ਮੈਂ ਅੱਜ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਲਈ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਹਿਣਾ।” ਅੱਗੋਂ ਅਸੀਂ ਕਹਿਣਾ, “ਬਾਪੂ ਜੀ, ਅਸੀਂ ਖਬਰ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਨਹੀਂ, ਤੁਹਾਥੋਂ ਚਾਹ ਪੀਣ ਆਏ ਹਾਂ।” ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਕਹਿਣਾ, “ਬੈਠੋ, ਫਿਰ ਕਿਹੜੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਚਾਹ ਪਿਲਾਅ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ।” ਬੋੜਾ ਫਿਰ ਇਧਰ ਉਧਰ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਕੇ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਸਿਆਸੀ ਚਰਚਾ ਛੇੜ ਦਿੰਦੇ ਤਾਂ ਜਥੇਦਾਰ ਜੀ ਹੋਈ ਬੀਤੀ ਸਾਰੀ ਅੰਦਰ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰ ਜਾਂਦੇ। ਅਸੀਂ ਸਾਰੀ ਕਥਾ ਸੁਣਕੇ ਚਾਹ ਪੀਣ ਉਪਰੰਤ ਬਾਹਰ ਆ ਕੇ ਗੱਲਬਾਤ ਦੌਰਾਨ ਆਏ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨੁਕਤੇ ਨੋਟ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਤੇ ਖ਼ਬਰ ਬਣਾ ਕੇ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦਿੰਦੇ, ਜੋ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਦੇ ਮੁੱਖ ਪੰਨੇ 'ਤੇ ਛਪੀ ਹੁੰਦੀ। ਜਦ ਫਿਰ ਟੌਹੜਾ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਜਾਂਦੇ ਤਾਂ ਨਿੱਘਾ ਜਿਹਾ ਗਿਲਾ ਕਰਦੇ ਤੇ ਕਹਿੰਦੇ “ਓਇ ਤੁਸੀਂ ਕੁਝ ਨੋਟ ਤਾਂ ਕੀਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਖ਼ਬਰ ਕਿਵੇਂ ਬਣਾ ਲਈ?” ਅਸੀਂ ਅਗੋਂ ਹੱਸ ਕੇ ਟਾਲ ਦਿੰਦੇ। ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਲੱਗ ਚੁੱਕਾ ਸੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਨੋਟ ਬੁੱਕ ਕੱਢ ਲਈ ਜਾਵੇ, ਟੌਹੜਾ ਸਾਹਿਬ ਚੁੱਪ ਕਰ ਜਾਂਦੇ ਸਨ।

ਗਿਲੇ ਸ਼ਿਕਵੇ ਕਰਨ ਪਿਛੋਂ ਜ. ਟੌਹੜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਹਿੰਦੇ, “ਦਸ ਬਾਬਾ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਅੱਜ ਕਿਵੇਂ ਆਏ ਹੋ?” ਤਾਂ ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ “ਆਪਣੇ ਪਿਓ ਨੂੰ ਮਿਲਣ।” “ਇਹ ਤਾਂ ਠੀਕ ਹੈ, ਛੋਟੀਆਂ ਮੋਟੀਆਂ ਖ਼ਬਰਾਂ ਨਾ ਭੇਜਿਆ ਕਰ, ਗੁਰੂ ਘਰ ਬਦਨਾਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।” ਖ਼ਬਰਾਂ ਕੀ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ, ਗੋਲਕ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵੇਲੇ ਕਦੇ ਕਦੇ ਕੋਈ ਕਰਮਚਾਰੀ ਚੋਰੀ ਕਰਦਾ ਫੜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਸਕੈਂਡਲਾਂ ਦਾ ਸਿਲਸਿਲਾ ਤਾਂ ਜਗੀਰ ਕੌਰ ਵੇਲੇ ਹੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ। ਇੱਕ ਵਾਰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਨੌਵੀਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਬਾਬਾ ਬਕਾਲਾ ਦੀ ਗੋਲਕ

ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਸਮੇਂ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਨੋਟ ਲੁਕਾਉਂਦਾ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਇੱਕ ਮੈਂਬਰ ਹੀ ਫਸ ਗਿਆ ਅਤੇ ਜ. ਟੌਹੜਾ ਵੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਆ ਗਏ। ਉਹ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸੂਚਨਾ ਕੇਂਦਰ ਵਿੱਚ ਆ ਬੈਠੇ ਜਦ ਉੱਠ ਕੇ ਬਾਹਰ ਆਏ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਕੰਨ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ, “ਬਾਪੂ ਜੀ, ਅੱਗੇ ਤਾਂ ਕਰਮਚਾਰੀ ਚੋਰੀ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਹੁਣ ਤਾਂ ਮੈਂਬਰ ਫੜਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਦਸੋ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕੀ ਕਰੇ?” ਤਾਂ ਅੱਗੋਂ ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਦਸ ਮੈਂ ਕੀ ਕਰਾਂ, ਨੋਟ ਵੇਖਕੇ ਇੰਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।” ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਮਿੱਠੀ ਮਿੱਠੀ ਮੇਰੀ ਨੌਕ ਝੋਕ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਅਕਸਰ ਚੱਲਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ। ਬਾਦਲ ਨਾਲੋਂ ਵੱਖ ਹੋਣ ਪਿਛੋਂ ਜਦੋਂ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਕਲੱਕਤਾ, ਮਹੇਸ਼ਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਗਰੇਵਾਲ, ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਚੰਦੂ ਮਾਜਰਾ ਅਤੇ ਸ. ਹਰਮੇਲ ਸਿੰਘ ਟੌਹੜਾ ਵੀ ਸਾਥ ਛੱਡ ਗਏ ਤਾਂ ਉਹ ਨਿਰਾਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਮੰਜੇ 'ਤੇ ਪੈ ਗਏ। ਬਾਦਲ ਨਾਲ ਏਕਤਾ ਕਰ ਲਈ ਪਰ ਮੁੜ ਕੇ ਉੱਠ ਕੇ ਖੜ੍ਹੇ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੇ।

ਇਹ ਕਿੰਨੀ ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਕਈ ਦਹਾਕਿਆਂ ਤੋਂ ਚੱਲੀ ਆ ਰਹੀ ਰਾਖਵੇਂ ਫੰਡ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਨੂੰ ਕੇਵਲ 2007 ਤੋਂ ਬੰਦ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਸਗੋਂ ਪ੍ਰਲੋਕ ਵਾਸੀ ਜ. ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਟੌਹੜੇ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਕਾਰਜਕਾਰਲ ਦਾ ਇਸ ਰਾਖਵੇਂ ਫੰਡ ਵਿੱਚ ਪਿਆ ਇੱਕ ਕਰੋੜ ਦੇ ਕਰੀਬ ਰੁਪਿਆ ਵੀ ਬਿੱਲੇ ਲਾ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੇਵਲ ਕੁਦਰਤੀ ਆਫ਼ਤਾਂ ਨਾਲ ਹੰਗਾਮੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਨਿਪਟਨ ਲਈ ਹੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਉਹ ਫੰਡ ਕਿੱਥੇ ਗਿਆ, ਇਸ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਨਵਾਂ ਰਾਖਵਾਂ ਫੰਡ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਦੀ ਤਾਂ ਗੱਲ ਮੁਕਾ ਹੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ।

ਪ੍ਰਲੋਕ ਵਾਸੀ ਜੱਥੇਦਾਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਟੌਹੜਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਤੋਂ ਲਾਂਭੇ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਕੋਲ ਤਾਂ 56 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਅਤੇ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਮੇਟੀ ਕੋਲ 40 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਰਾਖਵੇਂ ਫੰਡ ਦੇ ਜਮ੍ਹਾਂ ਸਨ। ਹੋਰ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦਾ ਰਾਖਵਾਂ ਫੰਡ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਸੀ ਜੋ ਬਜਟ ਵਿੱਚੋਂ 6 ਫੀਸਦੀ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਸੰਨ 2008 ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਪਾਸ ਕੋਈ ਰਾਖਵਾਂ ਫੰਡ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਰੋਜ਼ਮੱਰਾ ਦੇ ਖਰਚੇ ਹੀ ਮਸਾਂ ਪੂਰੇ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ। ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਮਿੰਨੀ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਜਾਣੀ ਜਾਂਦੀ ਇਸ ਸੰਸਥਾ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਹੈ। ਰੱਬ ਨਾ ਕਰੇ ਜੇ ਕੋਈ ਕੁਦਰਤੀ ਆਫ਼ਤ ਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨਾਲ ਕਿਵੇਂ ਨਿਪਟਿਆ ਜਾਵੇਗਾ? ਪਹਿਲਾ ਫੰਡ ਹਜ਼ਮ ਹੋ ਗਿਆ, ਅਗੋਂ ਫੰਡ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ।

ਹੁਣ ਸੁਣ ਲਓ, ਜੀਵਨ ਬੀਮਾ ਸਕੀਮਾਂ ਦੀ ਗੱਲ। ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੱਥੇਦਾਰ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਮੱਕੜ ਦੇ ਕਾਰਜਕਾਲ ਦੌਰਾਨ ਜਦੋਂ ਉਹ ਲੱਕ ਦਾ ਆਪਰੇਸ਼ਨ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਮਹਾਂਰਾਸ਼ਟਰ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਮੁੰਬਈ ਗਏ ਸਨ ਤਾਂ ਆਪਰੇਸ਼ਨ ਦੌਰਾਨ ਬਹੁਤ ਖਰਚਾ ਆਇਆ। ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਜੇਬ ਵਿੱਚੋਂ ਦੇਣਾ ਪਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਅਤੇ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦਾ ਬੀਮਾ ਕਰਾਉਣ ਦਾ ਚੇਤਾ ਆ ਗਿਆ। ਬੀਮਾ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ

ਕੋਲੋਂ ਤਾਂ ਪੈਸੇ ਲੈ ਲਏ ਗਏ ਪਰ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਫੰਡ ਵਿੱਚੋਂ ਹੀ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਾ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਕੇ ਬੀਮਾ ਯੋਜਨਾ ਅਧੀਨ ਡੇਢ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਬੀਮਾ ਕੰਪਨੀ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ 10 ਫ਼ੀਸਦੀ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦਿੰਦੀ ਸੀ ਪਰ ਉੱਪਰੋਂ ਜ਼ੋਰ ਪੈਣ ਕਾਰਨ 15 ਫ਼ੀਸਦੀ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ, ਜੋ 22 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੇ ਕਰੀਬ ਬਣਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਲਿਆ ਗਿਆ ਕਮਿਸ਼ਨ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਖਾਤੇ ਵਿੱਚ ਜਮ੍ਹਾਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰਾਇਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਦਾ ਪਤਾ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਮੱਕੜ ਜਾਂ ਉਸ ਦੇ ਸਰਪ੍ਰਸਤ ਸ. ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਨੂੰ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ 22 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਕਿੱਧਰ ਗਏ।

ਬੀਮਾ ਕਰਾਉਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਜੀਵਨ ਬੀਮਾ ਨਿਗਮ ਨੇ ਜਥੇਦਾਰ ਮੱਕੜ ਦੇ ਇਸ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਉਹ ਬਿੱਲ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਕਿ ਬਿੱਲ ਪਹਿਲਾਂ ਬਣੇ ਹਨ ਪਰ ਬੀਮਾ ਪਿੱਛੋਂ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਸ. ਮੱਕੜ ਨੇ ਜੀਵਨ ਬੀਮਾ ਨਿਗਮ ਨੂੰ ਆਪਰੇਸ਼ਨ ਦੌਰਾਨ ਮੁੰਬਈ ਦੇ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿੱਚ ਹੋਏ ਖ਼ਰਚੇ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਸਨ ਜੋ ਚਾਰ ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੇ ਦਸੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦਾ ਮੈਡੀਕਲ ਭੱਤਾ ਇਸ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਬੀਮਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।

ਬਾਦਲ ਦਾ ਬਦਲ ਕੌਣ ?

ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਦੌਰਾਨ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਾ ਅਤੇ ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਸਿੱਖ ਸਟੂਡੈਂਟਸ ਫ਼ੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਜਾਣ ਪਿਛੋਂ ਸਿੱਖ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਦਾ ਜੋ ਖ਼ਲਾਅ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ, ਉਸਨੂੰ ਭਰਨ ਲਈ ਹੋਰ ਕੋਈ ਵੀ ਲੀਡਰ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਿਆ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਜੋ ਬਾਦਲ ਟੋਹੜੇ ਦਾ ਬਦਲ ਬਣ ਸਕੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਮੂੰਹ ਲਾਉਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਵੇਲਾ ਵਿਹਾ ਚੁੱਕੇ ਇਹਨਾਂ ਲੀਡਰਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਨਵੇਂ ਲੀਡਰਾਂ ਦੀ ਸਖ਼ਤ ਲੋੜ ਸੀ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਹ ਖ਼ਲਾਅ ਭਰਨ ਲਈ ਰੂਪੋਸ਼ ਵਿਚਰ ਰਹੇ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਅਤੇ ਫ਼ੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਬਾਬਾ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਪੰਥ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰਨ ਲਈ ਮਨਾਇਆ, ਜਿਸ ਅੱਗੇ ਸੰਤ ਲੌਗੋਵਾਲ, ਬਾਦਲ, ਟੋਹੜਾ ਅਤੇ ਤਲਵੰਡੀ ਵਰਗੇ ਆਗੂ ਵੀ ਆਤਮ-ਸਮਰਪਣ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਬਾਬੇ ਨੇ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇਣ 'ਤੇ ਅਕਾਲੀ ਹੋਂਡ-ਕੁਆਰਟਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿੱਚ ਆ ਡੇਰਾ ਲਾਇਆ। ਪਰ 26 ਜਨਵਰੀ 1985 ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਦੀਵਾਨ ਹਾਲ ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਫ਼ੈਡਰੇਸ਼ਨ ਅਤੇ ਟਕਸਾਲ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੇ ਪਹਿਲੇ ਸਮਾਗਮ ਪਿਛੋਂ ਹੀ ਬਾਬੇ ਦਾ ਹੀਜ਼-ਪਿਆਜ਼ ਨੰਗਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਪਿਛੋਂ ਵੀ ਉਸ ਵੱਲੋਂ ਲਗਾਤਾਰ ਗ਼ਲਤੀਆਂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹਉਮੈਂ ਅਤੇ ਲਾਲਚ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਉਹ ਆਮ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਮਨੋਂ ਇਕਦਮ ਲਹਿ ਗਿਆ।

ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਸਿੱਖ ਸਟੂਡੈਂਟਸ ਫ਼ੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਰੂਪੋਸ਼ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਫ਼ੈਡਰੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਜੱਥੇਬੰਦ ਕਰਨ ਲਈ ਸ਼ਹੀਦ ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਦੇ ਛੋਟੇ ਭਰਾ ਭਾਈ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਹੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਜੋ ਕਿ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚ ਨਜ਼ਰਬੰਦ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਗੈਰ-ਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਸਰਦਾਰ ਹਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕਾਹਲੌਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਐਡਹਾਕ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾ ਕੇ ਸ. ਚਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਚੰਨੀ ਨੂੰ ਦਫ਼ਤਰ ਸਕੱਤਰ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਹਿਯੋਗੀਆਂ ਨਾਲ਼ ਰਲ ਕੇ ਛੇਤੀ ਹੀ ਇਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਫ਼ੈਡਰੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਪੈਰਾਂ ਸਿਰ ਖੜ੍ਹੇ ਕਰ ਲਿਆ ਪਰ ਲੀਹੋਂ ਲੱਥੇ ਬਾਬਾ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨਜ਼ਦੀਕੀ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਸ. ਗੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਫ਼ੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦਾ ਆਪੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਬਣਾ ਕੇ, ਇਹ ਪ੍ਰਚਾਰ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਹਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕਾਹਲੌਂ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸਾਥੀ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ਼ ਮਿਲੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਫ਼ੈਡਰੇਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਝੁੱਟ ਪੈ ਗਈ।

29 ਅਪ੍ਰੈਲ 1986 ਨੂੰ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੇ ਕੀਤੇ ਐਲਾਨ ਉਪਰੰਤ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਸਿੱਧੀ ਲੜਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਟਕਸਾਲ ਅਤੇ ਫ਼ੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੀ ਸਾਰੀ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਨੂੰ ਰੂਪੋਸ਼ ਹੋਣਾ ਪਿਆ, ਜਿਸਨੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਖੁੱਲ੍ਹੇਆਮ ਵਿਚਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

ਬਾਬਾ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨਿਘਾਰ ਵਿੱਚ ਚਲੇ ਜਾਣ ਪਿੱਛੋਂ ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਸਿੱਖ ਸਟੂਡੈਂਟਸ ਫ਼ੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਭਾਈ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਜਨਰਲ ਸਕੱਤਰ ਸ. ਹਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਲੀਡਰ ਵੀ ਜੋਧਪੁਰ ਜੇਲ੍ਹ ਤੋਂ ਰਿਹਾਅ ਹੋ ਕੇ ਆ ਗਏ। ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਭਾਈ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਰਦਾਰ ਸੰਧੂ ਨੂੰ ਸਬਜ਼ ਬਾਗ ਦਿਖਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਜੋੜੀ ਰੱਖਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਇਥੋਂ ਤਕ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਉਹ ਤਾਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹੀ ਬਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਖਾੜਕੂਆਂ ਦਾ ਹੀ ਬੋਲਬਾਲਾ ਸੀ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਪੁਰਾਣੇ ਅਕਾਲੀ ਲੀਡਰ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪੁੱਛਦਾ ਪਰ ਸੰਧੂ ਨੇ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਮੈਂ ਤਾਂ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਆਰੰਭੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਤੋਰਨਾ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਹੀ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਅਹੁਦੇ ਲੈ ਲਵੋ। ਇਸ ਘਟਨਾ ਤੋਂ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਪਿੱਛੋਂ ਹੀ ਹਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਭਾਵੇਂ ਇਸ ਘਿਨਾਉਣੀ ਕਰਤੂਤ ਪਿੱਛੇ ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਪੰਜਵੜ ਦਾ ਸਿੱਧਾ ਹੱਥ ਸੀ ਪਰ ਭਾਈ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਵੱਲ ਵੀ ਉਂਗਲੀ ਉੱਠਦੀ ਰਹੀ ਸੀ। ਏਧਰੋਂ ਸੁਰਖਰੂ ਹੋ ਜਾਣ ਉਪਰੰਤ ਭਾਈ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਪੈਸੇ ਇਕੱਠੇ ਕਰਨ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਪੈ ਗਿਆ ਅਤੇ ਏਨਾ ਹਉਮੈ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਬਾਦਲ ਤੇ ਟੋਹੜੇ ਵਰਗਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਟਿੱਚ ਸਮਝਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। 1991 ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਕਰਾਏ ਜਾਣ ਦੇ ਐਲਾਨ ਪਿੱਛੋਂ ਟਿਕਟਾਂ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਭਾਈ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਮੂੰਹੋਂ ਮੰਗੇ ਪੈਸੇ ਲੈ ਕੇ ਟਿਕਟਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਨੇ ਕੇਵਲ ਮਜੀਠਾ ਹਲਕੇ ਤੋਂ ਸਰਦਾਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਮਜੀਠੀਆ ਲਈ ਇਕੋ ਟਿਕਟ ਮੰਗੀ ਸੀ ਪਰ ਭਾਈ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇੱਕ ਟਿਕਟ ਦੇਣ ਤੋਂ ਵੀ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

ਭਾਈ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਸਮਝੋ ਜਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਕਾਰਨ, ਵੋਟਾਂ ਪੈਣ ਤੋਂ ਇਕ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਚੋਣਾਂ ਕਰਾਉਣ ਦਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਅਗਲੇ ਸਾਲ ਭਾਵ 1992 ਵਿੱਚ ਚੋਣਾਂ ਦੇ ਐਲਾਨ ਉਪਰੰਤ ਖਾੜਕੂਆਂ ਵੱਲੋਂ ਚੋਣਾਂ ਦਾ ਬਾਈਕਾਟ ਕਰਨ ਦਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਲਏ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਕਾਂਗਰਸ 7-8 ਫ਼ੀਸਦੀ ਵੋਟਾਂ ਲੈ ਕੇ ਰਾਜਸੀ ਸੱਤਾ 'ਤੇ ਕਾਬਜ਼ ਹੋ ਗਈ। ਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਬਣ ਗਿਆ।

ਜਦ ਬਾਦਲ ਤੇ ਟੋਹੜਾ ਫਿਰ ਪੈਰਾਂ ਸਿਰ ਹੋ ਗਏ ਤਾਂ ਭਾਈ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਵੱਖਰਾ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਬਣਾਇਆ ਅਤੇ ਫ਼ੈਡਰੇਸ਼ਨ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਵੀ ਜਮਾਈ ਰੱਖਿਆ ਪਰ ਉਸ ਦਾ ਅਸਲੀ ਚਿਹਰਾ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਆ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਲੋਕ ਉਸ ਤੋਂ ਪਿੱਛੇ ਹਟ ਗਏ ਸਨ। ਅੱਜਕਲ੍ਹ ਉਸੇ ਬਾਦਲ ਦੀ ਪੂਛ ਫੜੀ ਫਿਰਦਾ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਇੱਕ ਟਿਕਟ

ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਿੱਤੀ। ਬਾਦਲ ਕਦੇ ਕੋਈ ਗੱਲ ਭੁੱਲਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਭਾਈ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਉਸ ਤੋਂ ਕੀ ਭਾਲਦਾ ਹੈ।

ਫਿਰ ਵਾਰੀ ਆਈ ਭਾਈ ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਰੋਡੇ ਦੀ ਜੋ ਕਿ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਭਤੀਜਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੀ ਸਾਗਰ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚ ਬੰਦ ਸੀ। ਟਕਸਾਲ ਵੱਲੋਂ 26 ਜਨਵਰੀ 1986 ਨੂੰ ਕੀਤੇ ਸਰਬੱਤ ਖ਼ਾਲਸੇ ਦੌਰਾਨ ਉਸਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਜੱਥੇਦਾਰ ਵੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਨਾਲ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸੰਪਰਕ ਕਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਇਹ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਕੀਤੀ ਕਿ ਜੇ ਉਹ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਖਾੜਕੂਆਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਸਹਿਯੋਗ ਦੇਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਰਿਹਾਅ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਹ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਮੰਨਣ ਲਈ ਭਾਈ ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਹ ਸ਼ਰਤ ਰੱਖ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਦੇ ਸਾਥੀ ਭਾਈ ਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਭਾਈ ਕਸ਼ਮੀਰ ਸਿੰਘ ਜੋ ਕਿ ਸਰਬੱਤ ਖ਼ਾਲਸਾ ਵੇਲੇ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਤਖ਼ਤ ਸ੍ਰੀ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ, ਤਖ਼ਤ ਸ੍ਰੀ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਜੱਥੇਦਾਰ ਅਤੇ ਮੁੱਖ ਗ੍ਰੰਥੀ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਉਸ ਦੀ ਇਹ ਸ਼ਰਤ ਮੰਨ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਤਿਹਾੜ ਜੇਲ੍ਹ ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਲੈ ਆਂਦਾ ਅਤੇ ਉਪਰੋਕਤ ਤਿੰਨਾਂ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬਾਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਦਿੱਲੀ ਲੈ ਗਏ। ਪਰ ਭਾਈ ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਦੌਰਾਨ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਦੇ ਮੁਖੀ ਬਾਬਾ ਠਾਕੁਰ ਸਿੰਘ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦੇ, ਉਹ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਸਹਿਯੋਗ ਦੇਣ ਲਈ ਸਹਿਮਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ। ਇਸ ਲਈ ਭਾਈ ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਇਕ ਨਿਕਟਵਰਤੀ ਵਕੀਲ ਰਾਜਦੇਵ ਸਿੰਘ ਬਰਨਾਲਾ ਨੂੰ ਤਿਹਾੜ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚ ਬੁਲਾਇਆ। ਉਸਨੂੰ ਦੋ ਪੱਤਰ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਇੱਛਾ ਅਨੁਸਾਰ ਬਾਬਾ ਠਾਕੁਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨਾਂ ਭਾਈ ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਇਕ ਪੱਤਰ ਲਿਖਵਾਇਆ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਆਗਿਆ ਦੇਣ ਤਾਂ ਮੈਂ ਜੇਲ੍ਹ ਤੋਂ ਰਿਹਾਅ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹਾਂ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਹੋਰ ਪੱਤਰ ਬਾਬਾ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਭਾਈ ਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨਾਂ ਲਿਖਵਾਇਆ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਭਾਈ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਭਾਈ ਕਸ਼ਮੀਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਹਿਦਾਇਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਭਾਈ ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਇੱਛਾ ਅਨੁਸਾਰ ਸਹਿਯੋਗ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਬਾਬਾ ਠਾਕੁਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਦਸਤਖ਼ਤ ਕਰਵਾ ਕੇ ਰਾਜਦੇਵ ਸਿੰਘ ਦੋਵੇਂ ਪੱਤਰ ਭਾਈ ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਰੋਡੇ ਨੂੰ ਦੇ ਆਇਆ। ਉਸ ਵੱਲੋਂ ਇਹ ਪੱਤਰ ਵਿਖਾਏ ਜਾਣ 'ਤੇ ਉਪਰੋਕਤ ਤਿੰਨੇ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਵੀ ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਹਾਂ ਮਿਲਾਉਣ ਲਈ ਸਹਿਮਤ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਸਹਿਯੋਗ ਦੇਣ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਖਾੜਕੂਆਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕਰਾਉਣ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਦਿਵਾ ਦਿੱਤਾ। ਪਰ ਰਿਹਾਈ ਪਿਛੋਂ ਸਿਆਸੀ ਦਾਅਪੇਚਾਂ ਤੋਂ ਅਨਜਾਣ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਛੇਤੀ ਹੀ ਭਾਈ ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਮਿਲੀਭੁਗਤ ਹੋਣ ਦਾ ਭੇਤ ਖੁੱਲ੍ਹ ਗਿਆ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਖਾੜਕੂ ਵੀ ਉਸ ਤੋਂ ਪਾਸਾ ਵੱਟ ਗਏ। ਉਸ ਦਾ ਇਹ ਮਿਸ਼ਨ ਫ਼ੇਲ੍ਹ ਹੋ ਗਿਆ। ਸਾਕਾ ਕਾਲੀ ਗਰਜ ਉਪਰੰਤ ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਰੋਡੇ

ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਫਿਰ ਜੇਲ੍ਹ ਜਾਣਾ ਪਿਆ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਮਿਲੀ ਭੁਗਤ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਲਾ ਕੇ ਇਹਨਾਂ ਚੋਹਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਸੇਵਾ ਮੁਕਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਹ ਵੀ ਪੁਰਾਣੀ ਅਕਾਲੀ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਦਾ ਬਦਲ ਨਾ ਬਣ ਸਕੇ।

ਹੁਣ ਕੇਵਲ ਸ. ਸਿਮਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਮਾਨ 'ਤੇ ਹੀ ਆਸਾਂ ਸਨ ਜੋ ਕਿ ਬਿਹਾਰ ਦੀ ਭਾਗਲਪੁਰ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚ ਨਜ਼ਰਬੰਦ ਸਨ। ਨਵੰਬਰ 1989 ਵਿੱਚ ਹੋਈਆਂ ਲੋਕ ਸਭਾ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਦੌਰਾਨ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਤੇ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਦੇ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਸਰਦਾਰ ਮਾਨ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਹਮਖਿਆਲ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਚੋਣ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਉਤਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਲੋਕ ਸਭਾ ਦੀਆਂ 14 ਸੀਟਾਂ ਵਿਚੋਂ 13 ਕਾਂਗਰਸ ਨੂੰ ਹਰਾ ਕੇ ਜਿੱਤ ਲਈਆਂ। ਸ. ਮਾਨ ਨੂੰ ਤਰਨ ਤਾਰਨ ਹਲਕੇ ਤੋਂ ਦੇਸ਼ ਭਰ ਵਿਚੋਂ ਦੂਜੇ ਨੰਬਰ 'ਤੇ ਵੋਟਾਂ ਪਈਆਂ। ਪਹਿਲਾ ਨੰਬਰ ਬਿਹਾਰ ਦੇ ਦਲਿਤ ਆਗੂ ਸ੍ਰੀ ਪਾਸਵਾਨ ਦਾ ਸੀ। ਏਨੀਆਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵੋਟਾਂ ਮਿਲਣ ਕਾਰਨ ਮਾਨ ਵੀ ਹਉਮੈ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਗਿਆ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਉਸਨੂੰ ਰਿਹਾਅ ਕਰਨਾ ਪਿਆ ਸੀ। ਉਹ ਜੇਲ੍ਹ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੁੰਦੇ ਹੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪੰਥ ਦਾ ਸਰਵ ਪ੍ਰਵਾਨਤ ਲੀਡਰ ਸਮਝਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਇਕ ਸਮਾਂ ਅਜਿਹਾ ਵੀ ਆਇਆ ਕਿ ਛੋਟੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਕਾਨਫਰੰਸ ਦੇ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਸਰਦਾਰ ਬਾਦਲ, ਜੱਥੇਦਾਰ ਟੌਹੜਾ ਅਤੇ ਜੱਥੇਦਾਰ ਤਲਵੰਡੀ ਨੇ ਵੀ ਸਰਦਾਰ ਮਾਨ ਨੂੰ ਲੀਡਰ ਮੰਨ ਲਿਆ ਪਰ ਉਸਨੇ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਮਹੱਤਤਾ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਫਿਰ ਵੱਖਰਾ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਬਣਾ ਲਿਆ ਕਿ ਅਸਾਂ ਤਾਂ ਸਰਦਾਰ ਮਾਨ ਨੂੰ ਲੀਡਰ ਮੰਨ ਲਿਆ ਸੀ ਪਰ ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈਣ ਲਈ ਵੀ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਵੱਖ ਹੋਣ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਕੋਈ ਚਾਰਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰਹਿ ਗਿਆ। ਇਸ ਉਪਰੰਤ ਹੋਈਆਂ ਲੋਕ ਸਭਾ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਦੌਰਾਨ ਹੋਰ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਕੀ ਜਿੱਤਣਾ ਸੀ, ਸਰਦਾਰ ਮਾਨ ਵੀ ਚੋਣ ਹਾਰ ਗਿਆ। ਉਸਨੂੰ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚੋਂ ਰਿਹਾਅ ਹੋ ਕੇ ਆਇਆਂ 19 ਸਾਲ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਪਰ ਉਹ ਪੰਜਾਬ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਆਪਣੇ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਨੂੰ ਜੱਥੇਬੰਦ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਿਆ, ਜਿਸਦਾ ਕਾਰਨ ਉਸ ਦੇ ਜਨਰਲ ਸਕੱਤਰ ਭਾਈ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੇਲ੍ਹ ਦੀ ਰਿਹਾਈ ਪਿਛੋਂ ਬਾਦਲ ਅਤੇ ਟੌਹੜੇ ਦਾ ਸਾਥ ਛੱਡ ਕੇ ਸਾਰੇ ਅਕਾਲੀ ਲੀਡਰ ਅਤੇ ਵਰਕਰ ਸਰਦਾਰ ਮਾਨ ਨਾਲ ਆਣ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋਏ ਸਨ ਜੋ ਕੁਝ ਚਿਰ ਪਿਛੋਂ ਹੀ ਵਾਪਸ ਜਾਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ। ਕਿਉਂਕਿ ਸਰਦਾਰ ਮਾਨ ਭਾਈ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਗੱਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸੁਣਦਾ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਭਾਈ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਕਈ ਕਮਜ਼ੋਰੀਆਂ ਤੋਂ ਉਸਨੂੰ ਜਾਣੂ ਕਰਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਬਖ਼ਸ਼ਣ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਪਰ ਸਰਦਾਰ ਮਾਨ ਨੇ ਕਦੇ ਇਸ ਪਾਸੇ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਮਝੀ। ਹੁਣ ਕੇਵਲ ਉਸ ਨਾਲ ਉਹੋ ਵਰਕਰ ਰਹਿ ਗਏ ਹਨ ਜੋ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਮਾਨ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਕੇਵਲ ਇਹਨਾਂ ਵਰਕਰਾਂ ਦੇ ਬਲਬੂਤੇ ਉਹ ਰਾਜਸੱਤਾ 'ਤੇ ਕਾਬਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਪੈਸੇ ਤਾਂ ਜਿੰਨੇ ਮਰਜ਼ੀ ਇਕੱਠੇ ਕਰ ਲਵੇ। ਕਿਉਂਕਿ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ

ਵਿੱਚ ਬੈਠੇ ਸਿੱਖ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਪੈਸੇ ਦੇਈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਕੇਵਲ ਨਾਹਰਿਆਂ ਨਾਲ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਲੋਕ-ਆਧਾਰ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਜੋ ਉਹ ਬਣਾ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ। ਇਹੋ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਰਦਾਰ ਬਾਦਲ ਦਾ ਬਦਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਿਆ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਬਣਨ ਦੀ ਆਸ ਹੈ। ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਸਰਵਪ੍ਰਵਾਨਿਤ ਲੀਡਰ ਬਣਨਾ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਦੂਰ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਸਰਵਪ੍ਰਵਾਨਿਤ ਲੀਡਰ ਬਿਨਾਂ ਕੁਝ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਸਰਕਾਰ ਜ਼ੋਰਾਂ ਤੋਂ ਡਰਦੀ ਹੈ, ਕਮਜ਼ੋਰਾਂ ਤੋਂ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਲਿਖਣ ਲੱਗਿਆਂ ਮੈਨੂੰ ਉਹ ਗੱਲ ਯਾਦ ਆ ਗਈ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਅਤੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਪੱਤਰਕਾਰ ਸੀ.ਆਈ.ਡੀ. ਦੇ ਦਫਤਰ ਵਿੱਚ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਸਾਂ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਐਸ.ਪੀ. ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਦੱਸੋ ਰਾਗੀ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਕੀ ਸ਼ੈਅ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਕਿਹਾ, “ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਾਡੇ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਪਤਾ ਹੈ।” ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਡਿਊਟੀ ਲਾਈ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਸ. ਮਾਨ ਨੂੰ ਨਾ ਅੱਗੇ ਜਾਣ ਦੇਣਾ ਹੈ, ਨਾ ਪਿੱਛੇ ਆਉਣ ਦੇਣਾ ਹੈ। ਸੋ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਆਪਣੀ ਡਿਊਟੀ ਪੂਰੀ ਇਮਾਨਦਾਰੀ ਨਾਲ ਨਿਭਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਆਸ ਨਾ ਰੱਖੋ ਕਿ ਸ. ਮਾਨ ਕਦੇ ਸਰਵ ਪ੍ਰਵਾਨਿਤ ਲੀਡਰ ਬਣ ਜਾਵੇਗਾ। ਭਾਈ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੇ ਘੇਰੇ ਵਿੱਚੋਂ ਉਸਨੂੰ ਨਿਕਲਣ ਹੀ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ। ਤੇ ਉਹ ਵੀ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕਿਸੇ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ।” ਇਹ ਗੱਲ 100 ਫੀਸਦੀ ਸੱਚ ਹੋ ਨਿੱਬੜੀ ਹੈ।

ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਭਾਈ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਕੋਲ ਕਿਹੜੀ ਗਿੱਦੜਸਿੰਗੀ ਹੈ ਜੋ ਉਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਮਾਨ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਲਾਗੇ ਲੱਗਣ ਹੀ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ। ਸ. ਦਿਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਿੱਟੂ ਵਰਗਾ ਖਾੜਕੂ ਲੀਡਰ ਵੀ ਉਸ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਬਸ ਮਾਨ ਕੋਲ ਤਾਂ ਇੱਕੋ ਸ਼ਬਦ ਹੈ। ਜੋ ਉਸਨੂੰ ਛਡਦਾ ਹੈ ਉਸ ਵਿਰੁੱਧ ਸਰਕਾਰੀ ਹੋਣ ਦਾ ਫਤਵਾ ਦੇ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਬਾਬਾ ਜਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਹਉਮੈ ਅਤੇ ਲਾਲਚ, ਭਾਈ ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨਿਵਾਜ਼ੀ, ਭਾਈ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮਾਇਆ ਦਾ ਜਾਲ, ਸ. ਸਿਮਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਮਾਨ ਦਾ ਸਿਆਸਤ ਤੋਂ ਕੋਰਾਪਨ ਬਾਦਲ ਰੂਪੀ ਅਮਰਵੇਲ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੈ, ਜੋ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਅੰਤ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਇਸ ਅਮਰਵੇਲ ਨੂੰ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਰੂਪੀ ਬ੍ਰਿਛ ਤੋਂ ਲਾਹ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਪਰ ਇਹਨਾਂ ਲੀਡਰਾਂ ਦੀ ਨਿੱਜ ਪ੍ਰਸਤੀ ਕਾਰਨ ਇਹ ਵੇਲ ਹਰੀ ਭਰੀ ਹੋ ਕੇ ਫਿਰ ਚਿੰਬੜ ਗਈ ਹੈ। ਕੁਦਰਤ ਹੀ ਇਸ ਅਮਰਵੇਲ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਦੁਆ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਜਥੇਦਾਰ ਟੋਹੜਾ—ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਭਵਨ

ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਹੁੰਦਿਆਂ ਕਈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹੁਕਮਨਾਮੇ 'ਤੇ ਅੱਜ ਤਕ ਕੋਈ ਜਥੇਦਾਰ ਵੀ ਨਜ਼ਰਸਾਨੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਿਆ ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਪਿੱਛੋਂ ਗਿਆਨੀ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਵਰਗੇ ਲਾਲਚੀ, ਗਿਆਨੀ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵੇਦਾਂਤੀ ਵਰਗੇ ਸਰਕਾਰਪ੍ਰਸਤ ਜਥੇਦਾਰ ਵੀ ਆ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਸ. ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰਿਆਂ 'ਤੇ ਨੱਚਦੇ ਰਹੇ।

ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕਾਰਜਕਾਲ ਦੌਰਾਨ ਸਿੱਖ ਮਸਲਿਆਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹਰ ਛੋਟੇ ਮੋਟੇ ਫ਼ੈਸਲੇ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਿਆ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਲਈ ਜੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਡਾਂਗ ਚੁੱਕਣੀ ਪਈ ਤਾਂ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸੰਕੋਚ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਸਿੱਖੀ ਵਿਰੋਧੀ ਕਈ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੇ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਪੁਲੀਸ ਥਾਣਾ ਬਣਵਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਲਏ ਗਏ ਫ਼ੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੇਵਲ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਗੁਰਪੁਰਵਾਸੀ ਜਥੇਦਾਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਟੋਹੜਾ ਦੇ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਭਵਨ ਵਿੱਚ ਜਾਣ ਸੰਬੰਧੀ ਉਹਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਲਏ ਗਏ ਫ਼ੈਸਲੇ ਨੂੰ ਪੱਖਪਾਤੀ ਕਹਿ ਕੇ ਉਸਦੀ ਆਲੋਚਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਅਸਲੀਅਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਥੇਦਾਰ ਟੋਹੜਾ ਨਾ ਤਾਂ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਭਵਨ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਨਾਲ ਸਾਂਝ ਪਾਈ ਸੀ। ਪਰ ਚੋਣਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੇ ਕਾਂਗਰਸੀ ਲੀਡਰ ਕੈਪਟਨ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਹ ਦੋਸ਼ ਲਾਇਆ ਸੀ ਕਿ ਚੋਣ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਜਥੇਦਾਰ ਟੋਹੜਾ ਪਟਿਆਲੇ ਦੇ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਭਵਨ ਵਿੱਚ ਵੋਟਾਂ ਮੰਗਣ ਦੀ ਖ਼ਾਤਰ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਨਿਰੰਕਾਰੀਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਜਾਰੀ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਵਾਪਸ ਲੈ ਕੇ ਸਦਭਾਵਨਾ ਵਾਲਾ ਮਾਹੌਲ ਕਾਇਮ ਕਰ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜ. ਟੋਹੜੇ 'ਤੇ ਇਹ ਦੋਸ਼ ਲਾਏ ਜਾਣ ਉਪਰੰਤ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕੈਪਟਨ ਤੋਂ ਸਪਸ਼ਟੀਕਰਨ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਮੰਗ ਲਿਆ ਕਿ ਜੇ ਜਥੇਦਾਰ ਟੋਹੜਾ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਭਵਨ ਵਿੱਚ ਗਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਉਹ ਚੁੱਪ ਕਿਉਂ ਰਿਹਾ?

ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਮਗਰੋਂ ਇਹ ਦੋਸ਼ ਲਾਉਣ ਪਿੱਛੇ ਕੀ ਮਕਸਦ ਹੈ? ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਸ ਘਟਨਾ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਉਹ ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਪੁਰਾਣੀ ਸੀ। ਕੈਪਟਨ ਅਮਰਿੰਦਰ

ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਸਨੇ ਜੱਥੇਦਾਰ ਟੋਹੜਾ ਦੇ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਭਵਨ ਵਿੱਚ ਜਾਣ ਸੰਬੰਧੀ ਇੱਕ ਅਖ਼ਬਾਰ ਵਿੱਚ ਛਪੀ ਖ਼ਬਰ ਵੇਖੀ ਸੀ ਪਰ ਉਸਨੂੰ ਤੂਲ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਮਝੀ। ਉਸਨੇ ਇੱਕ ਸਮਾਗਮ ਦੌਰਾਨ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੀ ਇਹ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਜੱਥੇਦਾਰ ਟੋਹੜਾ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਭਵਨ ਵੀ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਦਭਾਵਨਾ ਵਾਲਾ ਮਾਹੌਲ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਨਿਰੰਕਾਰੀਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਜਾਰੀ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਵਾਪਸ ਲੈ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਦ ਜੱਥੇਦਾਰ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਉਹ ਅਖ਼ਬਾਰ ਲਿਆ ਕੇ ਵਿਖਾਉਣ ਲਈ ਕਿਹਾ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਜੱਥੇਦਾਰ ਟੋਹੜਾ ਦੇ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਭਵਨ ਵਿੱਚ ਜਾਣ ਸੰਬੰਧੀ ਖ਼ਬਰ ਛਪੀ ਸੀ, ਤਾਂ ਕੈਪਟਨ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅਖ਼ਬਾਰ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਥਾਂ ਇੱਕ ਫੋਟੋ ਹੀ ਲੈ ਆਇਆ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਕਿਸੇ ਅਖ਼ਬਾਰ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੀ ਖ਼ਬਰ ਛਪੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਜੱਥੇਦਾਰ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਸਬੂਤ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਕਿ ਜੱਥੇਦਾਰ ਟੋਹੜਾ ਵਿਰੁੱਧ ਮਰਯਾਦਾ ਅਨੁਸਾਰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਵੱਲੋਂ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ। ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਕੈਪਟਨ ਲਿਖਤੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹੀ ਜੱਥੇਦਾਰ ਵੱਲੋਂ ਪੁੱਛੇ ਗਏ ਸਪਸ਼ਟੀਕਰਨ ਦੇ ਉੱਤਰ ਦਿੰਦਾ ਰਿਹਾ ਪਰ ਕੋਈ ਸਬੂਤ ਨਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਜੱਥੇਦਾਰ ਜੀ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਹੀ ਤਲਬ ਕਰ ਲਿਆ। ਉਹ ਸਬੂਤ ਵਜੋਂ ਫੋਟੋ ਲੈ ਕੇ ਆ ਗਿਆ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਜੱਥੇਦਾਰ ਟੋਹੜਾ ਨੂੰ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਭਵਨ ਵਿੱਚ ਨਿਰੰਕਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਖੜ੍ਹਾ ਵਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਜੱਥੇਦਾਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਉਹ ਇਸ ਫੋਟੋ ਦਾ ਨੈਗੇਟਿਵ ਵੀ ਲੈ ਕੇ ਆਵੇ। ਕਿਉਂਕਿ ਫੋਟੋ ਵੇਖ ਕੇ ਇਹ ਸ਼ੱਕ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਫੋਟੋ ਕੰਪਿਊਟਰ ਰਾਹੀਂ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਕੈਪਟਨ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੈਗੇਟਿਵ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਥਾਂ ਕੁਝ ਫੋਟੋਗ੍ਰਾਫ਼ਰਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਲਿਖਵਾ ਲਿਆਇਆ ਕਿ ਫੋਟੋ ਅਸਲੀ ਹੀ ਹੈ। ਪਰ ਨੈਗੇਟਿਵ ਨਾ ਲਿਆਉਣ ਸੰਬੰਧੀ ਕੋਈ ਸਪਸ਼ਟੀਕਰਨ ਨਾ ਦੇ ਸਕਿਆ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਜੱਥੇਦਾਰ ਨੇ ਆਪਣੀ ਤਸੱਲੀ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਅਤੇ ਮਾਹਿਰ ਫੋਟੋਗ੍ਰਾਫ਼ਰਾਂ ਨੂੰ ਫੋਟੋ ਭੇਜ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਜਾਣਨ ਦਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਕਰ ਲਿਆ। ਫੋਟੋ ਭੇਜੇ ਜਾਣ ਉਪਰੰਤ ਫੋਟੋ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਤੇ ਹਰ ਕਿਸੇ ਫੋਟੋਗ੍ਰਾਫ਼ਰ ਨੇ ਫੋਟੋ ਨੂੰ ਕੰਪਿਊਟਰ ਦੀ ਉਸਤਾਦੀ ਦੱਸਿਆ ਅਤੇ ਹੈ ਵੀ ਇਹ ਠੀਕ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਖ਼ਤ ਗਰਮੀ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਜੱਥੇਦਾਰ ਨੇ ਗਰਮ ਐਚਕਨ (ਕੋਟ) ਪਹਿਨੀ ਹੋਈ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਲਾਗੇ ਖੜੇ ਬਾਵਰਦੀ ਨਿਰੰਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮੁੜ੍ਹਕਾ ਆਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਹ ਸਾਰੀ ਛਾਣਬੀਨ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਵੀ ਜੱਥੇਦਾਰ ਵੱਲੋਂ ਟੋਹੜਾ ਤੋਂ ਸਪਸ਼ਟੀਕਰਨ ਮੰਗ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਭਾਵੇਂ ਉਸਨੇ ਇਹ ਦੋਸ਼ ਲੱਗਣ ਉਪਰੰਤ ਆਪ ਹੀ ਪਹਿਲਾਂ ਪੱਤਰ ਲਿਖ ਕੇ ਜੱਥੇਦਾਰ ਵੱਲੋਂ ਪੰਜ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਮਸਲੇ ਸੰਬੰਧੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਸੱਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਸਪਸ਼ਟੀਕਰਨ ਦੇਣ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ ਪਰ ਜੱਥੇਦਾਰ ਨੇ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਨਾਂਹ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਵੱਲੋਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਸੱਦਿਆ ਨਾ ਜਾਵੇ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਇਸ ਲਈ ਜਦੋਂ ਸੱਦਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਤਾਂ ਆ ਜਾਣਾ। ਜੱਥੇਦਾਰ ਟੋਹੜਾ ਨੇ ਜੱਥੇਦਾਰ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਵੱਲੋਂ ਲਿਖਤ ਰਾਹੀਂ ਪੁੱਛੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਵੀ ਲਿਖਤੀ ਭੇਜ ਦਿੱਤੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉਪਰ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ

ਪੰਜ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ ਤਾਂ, ਤਖ਼ਤ ਸ੍ਰੀ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਜਥੇਦਾਰ ਗਿਆਨੀ ਕੇਵਲ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਤਖ਼ਤ ਸ੍ਰੀ ਕੇਸਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਜਥੇਦਾਰ ਪ੍ਰੋ. ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜਥੇਦਾਰ ਟੋਹੜਾ ਨੂੰ ਤਨਖ਼ਾਹੀਆਂ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਸੰਬੰਧੀ ਜ਼ੋਰ ਦੇ ਰਹੇ ਸਨ ਪਰ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਦੋਂ ਜਥੇਦਾਰ ਟੋਹੜਾ ਵਿਰੁੱਧ ਕੋਈ ਸਬੂਤ ਹੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਤਨਖ਼ਾਹ ਲਾਈ ਜਾਵੇ ? ਪੰਚ ਪ੍ਰਧਾਨੀ ਮਰਯਾਦਾ ਤਾਂ ਇਹ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਹਰ ਇੱਕ ਨੂੰ ਇਨਸਾਫ਼ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਦੁਸ਼ਮਣ ਹੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਲਈ ਪੰਜ ਪ੍ਰਧਾਨੀ ਮਰਯਾਦਾ ਜਥੇਦਾਰ ਟੋਹੜਾ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਕਰਾਰ ਦੇਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ। ਫਿਰ ਪ੍ਰੋ. ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਜੇ ਤਨਖ਼ਾਹ ਨਹੀਂ ਲਾਉਣੀ ਤਾਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਨਾਲ਼ ਗੱਲ ਕਰ ਲਓ। ਇਹ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਜਥੇਦਾਰ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁੱਸਾ ਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਪ੍ਰੋ. ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਗਾਲ਼ਾਂ ਕੱਢਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ।

ਜਥੇਦਾਰ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਵਿੱਚੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਬੋਲਦਾ ਹੈ। ਤੁਹਾਡੀ ਇੱਛਾ ਅਨੁਸਾਰ ਇੱਥੋਂ ਕੋਈ ਪੱਖਪਾਤੀ ਫ਼ੈਸਲਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਅੰਦਰ ਰਹਿ ਕੇ ਹੀ ਫ਼ੈਸਲੇ ਲਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮੁੱਖ ਗ੍ਰੰਥੀ ਗਿਆਨੀ ਮੋਹਣ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਪ੍ਰੋਫ਼ੈਸਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਜੀ, ਤੁਹਾਡੇ ਬੁੱਲ੍ਹ ਕਿਉਂ ਸੁੱਜੇ ਹੋਏ ਹਨ ਤਾਂ ਅੱਗੋਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ “ਕੈਪਟਨ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਜਿਹੜਾ 25 ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਦੇ ਗਿਆ ਸੀ, ਉਸ ਵਿੱਚੋਂ 12 ਲੱਖ ਰੁਪੈ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਹਨ, ਜੋ ਹਜ਼ਮ ਨਹੀਂ ਹੋਏ ਪਰ ਤੂੰ ਤਾਂ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਤੋਂ 16 ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਲੈ ਕੇ ਇਕੱਲਾ ਹੀ ਡਕਾਰ ਗਿਆ ਸੀ।” ਇਹ ਉੱਤਰ ਸੁਣ ਕੇ ਪ੍ਰੋ. ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਜਿਹਾ ਹੋ ਕੇ ਰਹਿ ਗਿਆ। ਕਿਉਂਕਿ ਜਥੇਦਾਰ ਟੋਹੜਾ ਦੇ ਸਮਰਥਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਕੈਪਟਨ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਵਿੱਚ ਟੋਹੜੇ ਦੇ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਭਵਨ ਵਿੱਚ ਜਾਣ ਸੰਬੰਧੀ ਜਦੋਂ ਗੱਲਬਾਤ ਚੱਲ ਰਹੀ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਦੌਰਾਨ ਇਹ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਕੈਪਟਨ ਜਾਂਦਾ ਹੋਇਆ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਇੱਕ ਅਟੈਚੀ ਕੇਸ ਸੁੱਟ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ 25 ਲੱਖ ਰੁਪੈ ਸਨ। ਇਸ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦਾ ਇਹ ਮਕਸਦ ਸੀ ਕਿ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਭਵਨ ਵਿੱਚ ਜਾਣ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਟੋਹੜਾ ਤੇ ਲੱਗੇ ਦੋਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖ ਕੇ ਤਨਖ਼ਾਹ ਲਾਉਣੀ ਹੀ ਲਾਉਣੀ ਹੈ ਕਿਉਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਬਦਨਾਮ ਕਰਨ ਲਈ ਦੋਸ਼ ਲਾ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ। ਪਰ ਹੋਇਆ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਉਲਟ ਕਿਉਂਕਿ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਲੰਮੀ ਸੋਚ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਜਥੇਦਾਰ ਟੋਹੜਾ ਨੂੰ ਸਾਫ਼ ਬਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅਸਲੀਅਤ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਿਆ ਸੀ। ਜਥੇਦਾਰ ਟੋਹੜਾ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਭਵਨ ਵਿੱਚ ਗਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਹੀ ਸੀ। ਉਸਨੂੰ ਕੇਵਲ ਬਦਨਾਮ ਕਰਨ ਲਈ ਕੈਪਟਨ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਹ ਡਰਾਮਾ ਕਰਕੇ ਸ੍ਰੀ

ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਗੁਮਰਾਹ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਦੋਸ਼ੀ ਟੋਹੜਾ ਨਹੀਂ, ਕੈਪਟਨ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਅਸਲੀਅਤ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਪ੍ਰੋ. ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਚੰਦੂਮਾਜਰੇ ਨੇ ਜੱਥੇਦਾਰ ਟੋਹੜੇ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ ਅਗਰਵਾਲ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਲੋਕ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਤੁਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਆਓ, ਪਰ ਜੱਥੇਦਾਰ ਦੇ ਓਥੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਨਿੱਜੀ ਸਹਾਇਕ ਸ. ਗੁਰਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਬਹਾਈਆ ਓਥੇ ਚਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਜਦ ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਇੱਥੇ ਤਾਂ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਤਾਂ ਉਹ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਹੀ ਪਿੱਛੇ ਸਰਾਂਅ ਦੇ ਗੇਟ ਅੱਗੇ ਜਾ ਖਲੋਤਾ। ਜਦੋਂ ਜੱਥੇਦਾਰ ਟੋਹੜੇ ਦੀ ਓਥੇ ਕਾਰ ਪੁੱਜੀ ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ, “ਜੱਥੇਦਾਰ ਜੀ, ਪ੍ਰੋ. ਚੰਦੂਮਾਜਰਾ ਤਾਂ ਆਪਾਂ ਨੂੰ ਮਰਵਾ ਦੇਣ ਲੱਗਾ ਸੀ, ਇੱਥੇ ਤਾਂ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇੱਥੋਂ ਹੀ ਪਿੱਛੇ ਮੁੜ ਚੱਲੋ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਆਪਾਂ ਮਾਰੇ ਜਾਵਾਂਗੇ। ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜੱਥੇਦਾਰ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਬਖ਼ਸ਼ਣਾ ਨਹੀਂ।” ਇਹ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਜੱਥੇਦਾਰ ਨੇ ਗੇਟ ਤੋਂ ਹੀ ਡਰਾਈਵਰ ਨੂੰ ਕਹਿ ਕੇ ਕਾਰ ਪਿੱਛੇ ਮੋੜ ਲਈ ਸੀ ਅਤੇ ਮੁੜ ਕੇ ਉਸ ਪਾਸੇ ਗਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ।

ਜਦੋਂ ਜੱਥੇਦਾਰ ਨੇ ਕੈਪਟਨ ਨੂੰ ਇਹ ਪੁੱਛਿਆ ਸੀ ਕਿ ਕੀ ਜੱਥੇਦਾਰ ਟੋਹੜਾ ਨੂੰ ਓਥੇ ਕੋਈ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਕੈਪਟਨ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਬੰਦਿਆਂ ਦੀ ਤਾਂ ਗੱਲ ਹੀ ਛੱਡੋ, ਜੱਥੇਦਾਰ ਟੋਹੜਾ ਨੂੰ ਤਾਂ ਓਥੋਂ ਦੀਆਂ ਕੁੱਤੀਆਂ ਵੀ ਜਾਣਦੀਆਂ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਅਕਸਰ ਪਟਿਆਲੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਘੁੰਮਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।” ਤਾਂ ਜੱਥੇਦਾਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ “ਕੋਈ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਗਵਾਹ ਲਿਆਓ, ਜਿਸਨੇ ਜੱਥੇਦਾਰ ਟੋਹੜਾ ਨੂੰ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਭਵਨ ਵਿੱਚ ਜਾਂਦਿਆਂ ਵੇਖਿਆ ਹੋਵੇ।” ਕੈਪਟਨ ਇੱਕ ਗਰੀਬੜਾ ਜਿਹਾ ਭਗਵਾਨ ਦਾਸ ਨਾਂ ਦਾ ਵਿਅਕਤੀ ਫੜ ਲਿਆਇਆ ਜਿਸ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਤਾਂ ਜਾਣਦਾ ਹੀ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕੈਪਟਨ ਚੁੱਪ ਕਰਕੇ ਚਲਿਆ ਗਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਖੁਦ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਨੂੰ ਗੁਮਰਾਹ ਕਰਨ ਦਾ ਦੋਸ਼ੀ ਬਣ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਇਉਂ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜੱਥੇਦਾਰ ਹੁਣ ਉਸਨੂੰ ਕਿਤੇ ਸਜ਼ਾ ਨਾ ਦੇ ਦੇਵੇ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਮੁੜ ਕੇ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਆਇਆ।

ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਰਦਾਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਦੀ ਇੱਛਾ ਅਨੁਸਾਰ ਜੱਥੇਦਾਰ ਟੋਹੜਾ ਨੂੰ ਤਨਖ਼ਾਹ ਲਾਉਣ ਤੋਂ ਜਦ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਇਹ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਉਸਦੇ ਇਸ਼ਾਰਿਆਂ 'ਤੇ ਚੱਲਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਬਾਦਲ ਇਸ ਮੌਕੇ ਦੀ ਉਡੀਕ ਵਿੱਚ ਸੀ ਜਦੋਂ ਕਿ ਕੋਈ ਅਜਿਹਾ ਬਹਾਨਾ ਬਣੇ ਜਿਸਨੂੰ ਆਧਾਰ ਬਣਾ ਕੇ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਅਹੁਦੇ ਤੋਂ ਹਟਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਇਸ ਘਟਨਾ ਤੋਂ ਕੁਝ ਚਿਰ ਪਿੱਛੋਂ ਜਦੋਂ ਤਖ਼ਤ ਸ੍ਰੀ ਕੇਸਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜੱਥੇਦਾਰ ਪ੍ਰੋ. ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ 'ਤੇ ਇਹ ਦੋਸ਼ ਲੱਗ ਗਿਆ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਨਵਾਂ ਸ਼ਹਿਰ ਲਾਗੇ ਦੇ ਇੱਕ ਪਿੰਡ ਦੇ ਸਿੱਖ ਵੱਲੋਂ ਆਪਣੀ ਤੇਰਾਂ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਤਖ਼ਤ ਸ੍ਰੀ ਕੇਸਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਾਂ ਜੋ ਦਾਨ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਉਹ ਪ੍ਰੋ. ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨਿੱਜੀ ਟ੍ਰਸਟ ਦੇ ਨਾਂ ਕਰਾ ਲਈ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਤਖ਼ਤ ਸ੍ਰੀ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ

ਜਥੇਦਾਰ ਗਿਆਨੀ ਕੇਵਲ ਸਿੰਘ ਉੱਪਰ ਆਪਣੀ ਨੂੰਹ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇਣ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਲੱਗ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਨੇ ਸਪਸ਼ਟੀਕਰਨ ਦੇਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਉੱਪਰ ਪੰਜ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਲਗਾ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਸਪਸ਼ਟੀਕਰਨ ਦੇਣ ਲਈ 11 ਫਰਵਰੀ 1999 ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਤਲਬ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ। ਇਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਅਜੀਤ ਦੇ ਸੰਪਾਦਕ ਸ. ਬਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹਮਦਰਦ ਨੂੰ ਵੀ ਇੱਕ ਕਿਤਾਬ ਦੇ ਕੁਝ ਅੰਸ਼ ਛਾਪਣ ਕਾਰਨ ਉਸੇ ਦਿਨ ਹੀ ਸੱਦਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਦਸਮ ਪਿਤਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਪ੍ਰਤੀ ਅਪਮਾਨਜਨਕ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕਿਤਾਬ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਲਗਾ ਕੇ ਇਸ ਦੇ ਲੇਖਕ ਨੂੰ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਪਰ ਦਸੰਬਰ 1998 ਵਿੱਚ ਜਥੇਦਾਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਟੌਹੜਾ ਦੇ ਇੱਕ ਬਿਆਨ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਸਰਦਾਰ ਬਾਦਲ ਦੇ ਧੜੇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਉਸਦੀ ਆਲੋਚਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਜਿਸ ਬਿਆਨ ਵਿੱਚ ਜਥੇਦਾਰ ਟੌਹੜਾ ਨੇ ਬਾਦਲ ਨੂੰ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਛੱਡ ਦੇਣ ਦਾ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਮੁੱਦੇ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਦੋਹਾਂ ਧੜਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਖਿੱਚੋਤਾਣ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖ ਕੇ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ 30 ਦਸੰਬਰ 1998 ਨੂੰ ਇੱਕ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਜਾਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਦੋਹਾਂ ਧੜਿਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਹਿਦਾਇਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਖ਼ਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੇ ਸਾਜਣਾ ਦਿਵਸ ਭਾਵ 13 ਅਪ੍ਰੈਲ 1999 ਵਿਸਾਖੀ ਤਕ ਕਿਸੇ ਆਗੂ ਵਿਰੁੱਧ ਕੋਈ ਅਜਿਹੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਜੋ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਵਿੱਚ ਫੁੱਟ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣੇ, ਤਾਂਕਿ ਖ਼ਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦਾ ਸਾਜਣਾ ਦਿਵਸ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਪੂਰੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਅਤੇ ਏਕਤਾ ਨਾਲ ਮਨਾ ਸਕੇ। ਇਸ ਦਿਵਸ ਉਪਰੰਤ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਆਗੂ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਜਥੇਦਾਰ ਦੇ ਇਸ ਆਦੇਸ਼ ਪਿੱਛੋਂ ਸਰਦਾਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਨੇ ਸਿੱਖ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਜੁਡੀਸ਼ੀਅਲ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦਾ ਪੁਨਰ ਗਠਨ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਇੱਕ ਖ਼ਾਸ ਚਹੇਤੇ ਐਡਵੋਕੇਟ ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਚੇਅਰਮੈਨ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਜਿਸਨੇ ਇਹ ਪਦਵੀ ਸੰਭਾਲਦਿਆਂ ਹੀ ਜਥੇਦਾਰ ਟੌਹੜਾ ਨੂੰ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਅੰਤਰਿਗ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਤੁਰੰਤ ਬੁਲਾਉਣ ਲਈ ਕਿਹਾ, ਪਰ ਜਥੇਦਾਰ ਟੌਹੜਾ ਨੇ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਉਪਰੰਤ ਬਾਦਲ ਧੜੇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਅੰਤਰਿਗ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹੀ ਮੀਟਿੰਗ ਬੁਲਾ ਕੇ ਜਥੇਦਾਰ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਹੀ ਮੁਅੱਤਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਜਥੇਦਾਰ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮੁੱਖ ਗ੍ਰੰਥੀ ਗਿਆਨੀ ਮੋਹਣ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦੇਣ ਉਪਰੰਤ ਗਿਆਨੀ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਇਸ ਸ਼ਰਤ 'ਤੇ ਜਥੇਦਾਰ ਬਣਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਉਸਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਹੇਠਲੀ ਥਾਂ 'ਤੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦਾਅਵਾ ਛੱਡ ਦੇਵੇ। ਉਸ ਦੀ ਇਹ ਸ਼ਰਤ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਹੀ ਮੰਨ ਲਈ ਗਈ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਕੇਸ ਵਾਪਸ ਲੈਣ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਦੁਆ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਸ. ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਅਤੇ

ਉਸਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੇ ਸਰਕਟ ਹਾਊਸ ਵਿੱਚ ਬੈਠ ਕੇ ਹੀ ਗਿਆਨੀ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਜੱਥੇਦਾਰ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਜੋ ਕਿ ਮਰਯਾਦਾ ਦੀ ਘੋਰ ਉਲੰਘਣਾ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਜੱਥੇਦਾਰ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮੁੱਖ ਗ੍ਰੰਥੀਆਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਮਰਯਾਦਾ ਅਨੁਸਾਰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਹੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਬਾਦਲ ਧੜੇ ਦੀ ਇਸ ਕਾਰਵਾਈ ਪਿੱਛੋਂ ਜੱਥੇਦਾਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਟੌਹੜਾ ਦੇ ਸਮਰਥਕਾਂ ਨੇ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ 11 ਫ਼ਰਵਰੀ ਨੂੰ ਰੱਖੀ ਗਈ ਮੀਟਿੰਗ ਨੂੰ ਸਫ਼ਲ ਬਨਾਉਣ ਲਈ ਤਖ਼ਤ ਸ੍ਰੀ ਕੇਸਗੜ੍ਹ ਦੇ ਮੁੱਖ ਗ੍ਰੰਥੀ ਅਤੇ ਤਰਨ ਤਾਰਨ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮੁੱਖ ਗ੍ਰੰਥੀ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਲੈ ਆਂਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਗਿਆਨੀ ਮੋਹਣ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਗ੍ਰੰਥੀ ਨੂੰ ਬਾਦਲ ਧੜੇ ਨੇ ਅਗਵਾ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ ਪਰ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮਰਯਾਦਾ ਦਾ ਪਾਲਣ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਇਹ ਮੀਟਿੰਗ ਹੀ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਮੀਟਿੰਗ ਲਈ ਜਿਹੜੇ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੂੰ ਏਜੰਡਾ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਉਹੋ ਹੀ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਮਰਯਾਦਾ ਅਨੁਸਾਰ ਹਿੱਸਾ ਲੈ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਉਹ ਮਰਯਾਦਾ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਨ ਨਾਲੋਂ ਜੱਥੇਦਾਰੀ ਛੱਡਣ ਨੂੰ ਪਹਿਲ ਦੇਂਦੇ ਹਨ। ਜੱਥੇਦਾਰ ਟੌਹੜਾ ਦੇ ਧੜੇ ਵੱਲੋਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮੀਟਿੰਗ ਕਰ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਮਨਾਉਣ ਦਾ ਬਹੁਤ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਪਰ ਉਹ ਨਾ ਮੰਨੇ।

ਸਿਆਸੀ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਜੇਕਰ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਵੀ ਮੀਟਿੰਗ ਕਰਕੇ ਸ. ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਵਿੱਚੋਂ ਛੇਕ ਦਿੰਦੇ ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਕਿਤੇ ਲੱਭਣਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਉਸ ਵੇਲੇ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨਾਲ ਖੜ੍ਹੀ ਸੀ ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਮਰਯਾਦਾ ਦਾ ਉਲੰਘਣ ਕਰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਜੱਥੇਦਾਰੀ ਹੀ ਛੱਡ ਦਿੱਤੀ। ਇਹੋ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ 10 ਸਾਲ ਬੀਤ ਜਾਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਅਜੇ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਜੱਥੇਦਾਰ ਵਜੋਂ ਹੀ ਸਤਿਕਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਿੱਛੋਂ ਸੇਵਾ ਮੁਕਤ ਹੋਏ ਜੱਥੇਦਾਰ ਗਿਆਨੀ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵੇਦਾਂਤੀ ਨੂੰ ਕੋਈ ਫ਼ਤਹਿ ਬੁਲਾਉਣਾ ਵੀ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਬਾਦਲ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰਿਆਂ 'ਤੇ ਇੱਕ ਵਾਰ ਨਹੀਂ, ਕਈ ਵੇਰ ਮਰਯਾਦਾ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਉੱਪਰ ਅਕਸਰ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਵੀ ਲੱਗਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ।

ਸਿੱਖ ਪੰਥ 'ਤੇ ਪਈ ਅਮਰਵੇਲ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ

31 ਦਸੰਬਰ 1998

ਹੁਕਮਨਾਮਾ

ਹੋਇ ਇਕਤ੍ਰ ਮਿਲਹੁ ਮੇਰੇ ਭਾਈ ਦੁਬਿਧਾ ਦੂਰਿ ਕਰਹੁ ਲਿਵ ਲਾਇ ॥

ਹਰਿ ਨਾਮੈ ਕੇ ਹੋਵਹੁ ਜੋੜੀ ਗੁਰਮੁਖਿ ਬੈਸਹੁ ਸਭਾ ਵਿਛਾਇ ॥

ਅੱਜ ਮਿਤੀ 31 ਦਸੰਬਰ 1998 ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਪੰਜ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਇਕੱਤਰਤਾ ਹੋਈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸ. ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਤੇ ਜੱਥੇਦਾਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਟੌਹੜਾ ਦੇ ਵਾਦ-ਵਿਵਾਦ ਨੂੰ ਨਿਪਟਾਉਣ ਸਬੰਧੀ ਦੇਸ਼-ਵਿਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਆਈਆਂ ਸੈਂਕੜੇ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਹੋਈ ਅਤੇ ਵਾਦ-ਵਿਵਾਦ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਅੱਜ ਤਕ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਨੂੰ ਵੀ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰਿਆ ਗਿਆ। ਉਪਰੰਤ ਪਰਵਾਨ ਹੋਇਆ ਕਿ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਸਿਰਮੌਰ ਲੀਡਰਾਂ ਦੇ ਆਪਸੀ ਹਿੱਤ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਰੱਖਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਕੌਮ ਦੇ ਹਿੱਤਾਂ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਖ਼ਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੀ ਤੀਜੀ ਸ਼ਤਾਬਦੀ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਅਤੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਮਨਾ ਸਕੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਸੰਗਤ ਦੀ ਸੋਚ ਵੀ ਕੁਝ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉੱਭਰ ਕੇ ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸਾਹਮਣੇ ਆਈ ਹੈ।

ਖ਼ਾਲਸੇ ਦੇ 300 ਸਾਲਾ ਦੇ ਇਸ ਮਹਾਨ ਇਤਿਹਾਸਕ ਦਿਹਾੜੇ ਨੂੰ ਇਸ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਮਨਾਉਣ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਰਾਜਨੀਤੀ 'ਤੇ ਛਾਏ ਹੋਏ ਕਾਲੇ ਬੱਦਲ ਹਟਾਏ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇਹ 300 ਸਾਲਾ ਸ਼ਤਾਬਦੀ ਮਨਾਉਣੀ ਅਸੰਭਵ ਜਾਪਦੀ ਹੈ।

ਅਸੀਂ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤ ਦੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦੀ ਤਰਜਮਾਨੀ ਕਰਦਿਆਂ ਅਕਾਲੀ ਹਾਈ ਕਮਾਨ ਨੂੰ ਇਹ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਮਿਤੀ 15 ਅਪ੍ਰੈਲ 1999 ਤੱਕ ਕੋਈ ਵੀ ਧਿਰ ਇਕ-ਦੂਜੇ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਨੁਕਸਾਨ ਨਾ ਕਰੇ। ਬਲਕਿ ਆਪਣੇ-ਆਪਣੇ ਅਹੁਦਿਆਂ 'ਤੇ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਣੇ ਰਹਿ ਕੇ 300 ਸਾਲਾ ਸ਼ਤਾਬਦੀ ਸਬੰਧੀ ਦਿੱਤੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰੇ ਚਾੜ੍ਹਨ।

ਜ਼ਾਬਤਾ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਇਹ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੱਥੇਦਾਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਟੌਹੜਾ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਕਾਰਨ ਦੱਸੇ ਨੋਟਿਸ ਦੇ ਜੁਆਬ ਨੂੰ ਲਿਫ਼ਾਫ਼ੇ ਵਿੱਚ ਸੀਲਬੰਦ ਕਰਕੇ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇ। ਮਿਤੀ 15 ਅਪ੍ਰੈਲ 1999 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਤੇ ਪੰਥਕ ਰਵਾਇਤਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦਿਆਂ ਜ਼ਾਬਤਾ ਕਮੇਟੀ ਇਸ ਕਾਰਨ ਦੱਸੇ ਨੋਟਿਸ ਦੇ ਜੁਆਬ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਆਸ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਅਕਾਲੀ

ਹਾਈ ਕਮਾਨ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦੀ ਕਦਰ ਕਰਦੀ ਹੋਈ ਇਸ ਆਦੇਸ਼ 'ਤੇ ਅਮਲ ਕਰੇਗੀ।

ਦਸਖਤ: ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ,
ਭਗਵਾਨ ਸਿੰਘ, ਚਰਨ ਸਿੰਘ, ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ

ਪਰਮ ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਜੀਓ,
ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖ਼ਾਲਸਾ ॥
ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਿਹ ॥

ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਪੱਤਰ ਕੱਲ ਮਿਤੀ 5 ਫਰਵਰੀ 1999 ਸ਼ਾਮ 7:00 ਵਜੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਖ਼ਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੇ 300 ਸਾਲਾ ਸਾਜਨਾ ਦਿਵਸ ਅਤੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਮੁੱਦਿਆਂ ਸਬੰਧੀ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਦਾਸ ਦੀ ਸਨਿਮਰ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ 7 ਜਨਵਰੀ 1999 ਨੂੰ ਖ਼ਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੇ ਪਾਵਨ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਸ੍ਰੀ ਆਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਪੰਥ ਦੀ ਸਿਰਮੌਰ ਨੁਮਾਇੰਦਾ ਜੱਥੇਬੰਦੀ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੀ ਵਰਕਿੰਗ ਕਮੇਟੀ, ਰਾਜਸੀ ਮਾਮਲਿਆਂ ਬਾਰੇ ਕਮੇਟੀ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪ੍ਰਧਾਨ, ਵਿਧਾਨਕਾਰ, ਮੈਂਬਰਾਨ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਸਮੂਹ ਮੈਂਬਰਾਨ ਸਮੇਤ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਾਹਿਬ, ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਜਨਰਲ ਸਕੱਤਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਹੁਦੇਦਾਰਾਂ ਦੀ ਇਕ ਵਿਸ਼ਾਲ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਇਕੱਤਰਤਾ ਹੋਈ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਲੰਮੇ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰੇ ਉਪਰੰਤ ਸਰਬ ਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਮਤਾ ਪਾਸ ਕਰਕੇ ਖ਼ਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੇ 300 ਸਾਲਾ ਸਮਾਗਮਾਂ ਦੀ ਰੂਪ-ਰੇਖਾ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨੇਪਰੇ ਚਾੜ੍ਹਨ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦਾਸ ਨੂੰ ਸੌਂਪੀ ਗਈ ਸੀ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਸ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਕਾਫ਼ੀ ਪ੍ਰਗਤੀ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਵੇਰਵੇ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਛਪ ਚੁੱਕੇ ਹਨ।

ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਇਕ ਜਮਹੂਰੀ ਪਾਰਟੀ ਹੈ। ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਪੱਤਰ ਵਿੱਚ ਉਠਾਏ ਗਏ ਹੋਰ ਮੁੱਦਿਆਂ ਸਬੰਧੀ ਦਾਸ ਨੂੰ ਇਕੱਲਿਆਂ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੋਈ ਫ਼ੈਸਲਾ ਕਰਨ ਦਾ ਵਿਧਾਨਕ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੀ ਰਾਜਸੀ ਮਾਮਲਿਆਂ ਬਾਰੇ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਮਿਤੀ 11 ਫਰਵਰੀ 1999 ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲਈ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਆਪ ਦਾ ਪੱਤਰ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।

ਭੁੱਘੇ ਸਤਿਕਾਰ ਸਾਹਿਤ,

ਗੁਰੂ ਪੰਥ ਦਾ ਦਾਸ
ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ
ਪ੍ਰਧਾਨ

ਸਤਿਕਾਰ ਯੋਗ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ,
ਜੱਥੇਦਾਰ, ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ, ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸਾਹਿਬ।

9 ਫਰਵਰੀ 1999

ਗੁਰੂ ਸਵਾਰੇ ਸ. ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਜੀ,
ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ, ਪੰਜਾਬ,
ਪ੍ਰਧਾਨ, ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ।

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ ॥ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਿਹ ॥

ਪ੍ਰੈਸ ਦੇ ਇਕ ਖਾਸ ਹਿੱਸੇ ਵੱਲੋਂ ਮੈਨੂੰ ਖਾਲਿਸਤਾਨੀ, ਅੱਤਵਾਦੀ ਅਤੇ ਵੱਖਵਾਦੀ ਹੁੰਦੇ ਵਜੋਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਨਾ ਕਦੀ ਖਾਲਿਸਤਾਨੀ ਸੀ ਤੇ ਨਾ ਹੁਣ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਕਦੀ ਵੀ ਧਾਰਮਿਕ ਸਟੇਜ ਨੂੰ ਵੱਖਵਾਦ ਦੇ ਨਾਹਰਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦਾ ਸਾਧਨ ਨਹੀਂ ਬਣਨ ਦਿੱਤਾ। ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਅੱਜ ਪੰਜਾਬ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਦੇਸ਼-ਵਿਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵੱਸਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵੱਖਵਾਦੀ ਨਾਹਰੇ ਨਾਲ ਅਕਸ ਵਿਗੜਦਾ ਹੈ। ਅੱਜ ਦੇ ਵਿਸ਼ਵ ਭਾਈਚਾਰੇ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਕੌਮ ਦਾ ਭਵਿੱਖ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਹੋਂਦਾਂ ਜਾਂ ਵਲਗਣਾਂ ਵਿੱਚ ਸੀਮਿਤ ਕਰਨਾ ਮੁਨਾਸਿਬ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਪਰ ਮੈਂ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੀ ਮੰਗ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੋਇਆ ਵੀ ਪੰਥਕ ਜਾਂ ਖਾਲਸਈ ਪਛਾਣ ਦਾ ਮੁੱਦਈ ਹਾਂ। ਜਿਵੇਂ ਬਾਕੀ ਕੌਮਾਂ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਮਾਨਤਾ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਦੀ ਮਾਨਤਾ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਵੀ ਹੋਵੇ। ਅਸਾਂ ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ ਦੀ ਲਕੀਰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੀ ਲਕੀਰ ਨੂੰ ਕੱਟ ਕੇ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਬਾਕੀ ਹੋਰ ਲਕੀਰਾਂ ਦੇ ਸਮਾਨੰਤਰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਣੀ ਹੈ। 'ਜੀਓ ਤੇ ਜੀਉਣ ਦਿਓ' ਦੀ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਪਛਾਣ ਦਾ ਸਰਬ-ਪੱਖੀ ਵਿਕਾਸ ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਮੇਰੇ 1978 ਦੀ ਵਿਸਾਖੀ ਵਾਲੇ ਬਿਆਨ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਤੋੜ-ਮਰੋੜ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਸ ਕਾਂਡ ਦੀ ਅੱਗ ਕਾਰਨ 13 ਸਾਲ ਜੇਲ੍ਹ ਕੱਟੀ ਹੈ। ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਦੀ ਕੜਵੀ ਸੱਚਾਈ ਬਿਆਨ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਕਹਿਣ ਦਾ ਮਕਸਦ ਸੀ ਕਿ ਸਭ ਸੰਪਰਦਾਵਾਂ ਤੇ ਸੰਤ ਸਮਾਜ ਭੈ-ਮੁਕਤ ਹੋ ਕੇ ਖਾਲਸਾ ਸ਼ਤਾਬਦੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋ ਸਕਣ। ਸਾਰੀਆਂ ਸਿੱਖ ਜੱਥੇਬੰਦੀਆਂ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੀ ਛੋਟੀ-ਮੋਟੀ ਅਨੇਕਤਾ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਪੰਥਕ-ਏਕਤਾ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਤਹਿਤ ਸ਼ਤਾਬਦੀ ਸਮਾਰੋਹਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਸਕਣ। ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਹੋਣ ਦਾ ਸ਼ੱਕ ਨਾ ਪਵੇ। ਹੋਰ ਦੂਸਰੀਆਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਸਿੱਖ ਵੀ ਖਾਲਸਾ ਸ਼ਤਾਬਦੀ ਦੇ ਸਮਾਰੋਹਾਂ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈ ਸਕਣ। ਖੂਨੀ ਵਿਸਾਖੀ ਬਾਰੇ ਮੇਰਾ ਬਿਆਨ ਕਿਸੇ ਲਈ ਚਿਤਾਵਨੀ ਜਾਂ ਡਰਾਵਾ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਬਲਕਿ ਇਹ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਵਾਪਰੇ ਮਾੜੇ ਕਾਂਡ ਤੋਂ ਸਬਕ ਲੈ ਕੇ ਅਤੇ ਹੁਣ ਸਾਵਧਾਨੀ ਵਰਤ ਕੇ ਸੁੱਖ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਭਰੇ ਮਾਹੌਲ ਸਿਰਜਣ ਸਬੰਧੀ ਸੀ।

ਖਾਲਸਾ ਸ਼ਤਾਬਦੀ ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਮੂਲ ਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਹੋਵੇ, ਜਿਵੇਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਭਾਰਤੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦਾ ਅਮੁੱਲ ਖਜ਼ਾਨਾ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਪੰਜ ਪਿਆਰੇ ਵੀ ਸਮੁੱਚੇ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੇ ਅਨਮੋਲ ਰਤਨ ਹਨ। ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਵਿੱਚ ਕਿਰਤੀ ਅਤੇ ਹੇਠਲੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨੇ ਸੱਤਾ ਅਤੇ ਜ਼ੁਲਮ ਖਿਲਾਫ਼ ਖਲੋਣ ਦਾ ਪ੍ਰਣ ਲਿਆ ਸੀ, ਅੱਜ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨੂੰ ਸੱਤਾ ਨਜ਼ਰ-ਅੰਦਾਜ਼ ਨਾ ਕਰੇ, ਇਸ ਦਿਹਾੜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹੋਵੇ। ਇਹ ਦਿਹਾੜਾ ਸਭ ਲਈ ਖੁਸ਼ੀ, ਖੇਡੇ ਅਤੇ ਸਮਾਨਤਾ ਦਾ

ਕਾਰਨ ਬਣੇ। ਅਕਸਰ ਹੀ ਮਹਾਨ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਜਨਮ ਦਿਹਾੜਿਆਂ ਉੱਤੇ ਕੈਦੀਆਂ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਘੱਟ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਸਰਬੱਤ ਦੇ ਭਲੇ ਦੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਉਲੀਕੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਖ਼ਾਲਸਾਈ ਦਿਵਸ ਵੀ ਸਭ ਲਈ ਮਲੂਮ ਜਾਂ ਰਾਹਤ ਦਾ ਦਿਹਾੜਾ ਬਣੇ। ਕੌਮ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਨਾ ਉਲਝੇ। ਆਪਣਾ ਆਪਸੀ ਮਨ-ਮੁਟਾਵਾ ਭੁਲਾ ਕੇ ਸਾਂਝ ਤੇ ਏਕਤਾ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਕਾਇਮ ਕਰੇ। (ਮੇਰੇ 15 ਅਪ੍ਰੈਲ ਤੱਕ ਜਾਰੀ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਦਾ ਮਕਸਦ ਵੀ ਅਜਿਹੀ ਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਹੀ ਸੀ) ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਉੱਤੇ ਸੰਨ 1920 ਵਿੱਚ ਹੋਈ ਸੀ। ਦੋਹਾਂ ਜੱਥੇਬੰਦੀਆਂ ਦਾ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਵਾਲਾ ਇਤਿਹਾਸ ਹੈ, ਪਰ ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਇਹ ਜੱਥੇਬੰਦੀਆਂ ਆਪਣੇ ਅਸਲੀ ਮਕਸਦ ਤੋਂ ਥਿੜਕ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਪਿਛਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਜੋ ਸੰਤਾਪ ਹੰਢਾਇਆ ਹੈ, ਉਹ ਕੁਝ ਸਵਾਰਥੀ ਨੇਤਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਚਾਲਾਂ ਦਾ ਸਿੱਟਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਰਾਜਸਤਾ ਹਾਸਲ ਕਰਨੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਮੋਰਚਾ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੋਰਚੇ ਦਾ ਨਾਮ ਧਰਮ-ਯੁੱਧ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਹੁਣ ਧਰਮ-ਯੁੱਧ ਮੋਰਚੇ ਦੀਆਂ ਮੰਗਾਂ ਕਿੱਥੇ ਗਈਆਂ? ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲਦੇ ਇਲਾਕੇ ਤੇ ਪਾਣੀਆਂ ਦੇ ਮਸਲੇ ਕਿੱਧਰ ਗਏ? ਕੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਬੈਂਕਾਂ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀ ਜਮ੍ਹਾਂ ਪੂੰਜੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਲੱਗਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ ਹੈ? ਤੁਸਾਂ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਹਰ ਪੱਖ ਤੋਂ ਗੁਰਬਤ ਤੇ ਕੰਗਾਲੀ ਦੇ ਮੋੜ 'ਤੇ ਲਿਆ ਕੇ ਖੜ੍ਹਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਤੁਹਾਡੀ ਸੱਤਾ ਦੇ ਸੋਹਰੇ ਹੇਠ ਪੰਥ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਪੱਗ ਰੁਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਕੀ ਸਵਾ ਲੱਖ ਮਰਜ਼ੀਵੜਿਆਂ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਕਸਮਾਂ ਖਵਾਉਣ ਤੇ ਧਰਮ-ਯੁੱਧ ਮੋਰਚੇ ਦਾ ਮਕਸਦ ਕੇਵਲ ਬਾਦਲ ਸਰਕਾਰ ਬਣਾਉਣ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਸੀ? ਅਗਰ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਨੇ ਤੁਹਾਡੇ ਤੋਂ ਲਿਖਤੀ ਪ੍ਰਣ ਲੈ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਧਰਮ-ਯੁੱਧ ਮੋਰਚਾ ਲਾਉਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ ਅੱਜ ਮੋਰਚੇ ਦੀਆਂ ਮੰਗਾਂ ਤੋਂ ਭੱਜਣਾ ਸੌਖਾ ਨਾ ਹੁੰਦਾ ਅਤੇ ਤੁਹਾਡਾ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਕੀਤਾ ਪ੍ਰਣ ਤੇ ਕੀਤੀ ਅਰਦਾਸ ਮਹਿਜ਼ ਇਕ ਰਵਾਇਤ-ਮਾਤਰ ਨਾ ਬਣ ਕੇ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ। ਸਗੋਂ ਸ਼ਹੀਦ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਫ਼ੇਰੂਮਾਨ ਵਰਗੇ ਕਹਿਣੀ ਤੇ ਕਰਨੀ ਦੇ ਪੂਰੇ ਬਣ ਕੇ ਨਿਭ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਦੀ ਮਹਾਨ ਰਵਾਇਤ ਕਾਇਮ ਰਹਿੰਦੀ।

ਤੁਸਾਂ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਦਾ ਨਾਸ ਮਾਰ ਕੇ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਨੂੰ ਜੀ-ਹਜ਼ੂਰੀਆਂ ਦੀ ਜੱਦੀ ਜਗੀਰ ਬਣਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਸੱਤਾ ਦੀ ਪੌੜੀ ਚੜ੍ਹਦਿਆਂ ਹੀ ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ ਧਾਰਮਿਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦਾ ਮਹੱਤਵ ਨਿਗੂਣਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕੱਲ੍ਹ ਤਕ ਪੁਲਿਸ ਦਾਖ਼ਲੇ ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੁਣ ਖ਼ੁਦ ਹੀ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ੇ ਲਈ ਅੰਦਰ ਪੁਲਿਸ ਭੇਜ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਧਰਮ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵਰਤਣਾ ਸਿੱਖ ਗਏ ਹੋ। ਜਦ ਤੁਹਾਡੇ ਹੇਠ ਕੁਰਸੀ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਪੰਥ, ਧਰਮ ਅਤੇ ਕੌਮ ਉੱਤੇ ਖ਼ਤਰੇ ਦੀ ਦੁਹਾਈ ਪਾ ਦਿੰਦੇ ਹੋ, ਪਰ ਸੱਤਾ ਹਾਸਲ ਕਰਦਿਆਂ ਹੀ ਧਾਰਮਿਕ ਮੁਖੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਤਾਕਤ ਦੀ ਡੰਗੋਰੀ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਪੈਰੀਂ ਸੁੱਟਣ

ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਹੋ। ਜੇ ਜਥੇਦਾਰ ਤੁਹਾਡੀ ਕੋਠੀ ਦੇ ਗੇੜੇ ਕੱਢਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ ਮਹਾਨ ਹਨ। ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ ਹਰ ਚੀਜ਼ ਵਿਕਾਊ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਦੁਆਲੇ ਸਸਤੇ ਅਤੇ ਹੁਦਾਰ ਵਿਕਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ ਭੀੜ ਹੈ। ਇਸ ਭੀੜ ਦੀ ਕਿਲ੍ਹੇਬੰਦੀ ਹੇਠ ਤੁਸਾਂ 'ਪਾਪ' ਅਤੇ 'ਪਾਕ' ਦਾ ਭੇਤ ਭੁਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਜੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਸਜ਼ਾ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਖੁਸ਼ੀ ਮਨਾਉਂਦੇ ਹੋ, ਪਰ ਜੇ ਤੁਹਾਡੀ ਮੰਡਲੀ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਅਜਿਹਾ ਹੋਣ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਲੋਹੇ ਲਾਖੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹੋ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਤਾਕਤ ਦੀ ਤੌਹੀਨ ਸਮਝਦੇ ਹੋ। ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਇਕ ਨਿਮਾਣੇ ਸਿੱਖ ਵਜੋਂ ਸਦਾ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਤਾਬਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ ਟਕਰਾਉਣ ਤੇ ਮੱਥਾ ਲਾਉਣ ਦੇ ਲਗਾਤਾਰ ਫੀਲੇ ਛੱਡੀ ਜਾ ਰਹੇ ਹੋ। ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਪੰਥ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਲਈ ਕੋਈ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਜਾਂ ਏਜੰਡਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਅਕਸਰ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਨੇ ਤਹਿ ਕਰਨੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜਥੇਦਾਰ ਤਾਂ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤ ਵਿਚਕਾਰ ਇਕ ਜਾਮਨ-ਕੜੀ ਹੈ। ਏਜੰਡਾ ਪੁੱਛਣ ਦਾ ਮਕਸਦ ਤੁਹਾਡੇ ਵੱਲੋਂ ਕੌਮ ਪ੍ਰਤੀ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਅਤੇ ਇਸ ਉੱਤੇ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਦੇ ਭਰੋਸੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਸੀ। ਖ਼ਾਲਸਾ ਸ਼ਤਾਬਦੀ ਮਹਿਜ਼ ਕੋਈ ਸਰਕਾਰੀ ਵਿਖਾਵਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਇਹ ਸਮੁੱਚੇ ਪੰਥ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਦਿਹਾੜਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਮਹਾਨ ਸਿੱਖ ਰਵਾਇਤਾਂ ਦੀ ਸੋਧ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਪੱਛਮੀ-ਤਰਜ਼ ਦੇ ਗਾਇਕਾਂ ਦੀਆਂ ਭੜਕੀਲੀਆਂ ਸੁਰਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ।

ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀਆਂ ਬਖ਼ਸ਼ੀਆਂ ਮਹਾਨ ਸਿੱਖ ਰਵਾਇਤਾਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਜਥੇਦਾਰ ਜਾਂ ਨੇਤਾ ਨਾ ਤੋੜ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਬਦਲ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਕੇਵਲ ਸਰਬੱਤ ਖ਼ਾਲਸਾ ਜਾਂ ਸਮੂਹ ਸੰਗਤ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਤਬਦੀਲੀ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤ ਵਿੱਚ ਆਏ ਆਪਣੇ ਚਹੇਤਿਆਂ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਸਰਕਾਰੀ ਤਾਕਤ ਨਾਲ ਮਹਾਨ ਸਿੱਖ ਰਵਾਇਤਾਂ ਉੱਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰੀ ਜਾ ਰਹੇ ਹੋ। ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਉੱਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਸੇਵਾ ਰਾਹੀਂ ਕਿਸੇ ਸਿੱਖ ਵਿੱਚ ਆਏ ਖੋਟ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਕੇ ਮੁੜ ਕੁੰਦਨ ਬਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਖੋਟ ਜਾਂ ਮੈਲ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੇ ਰਾਹ ਵਿੱਚ ਲੱਤ ਗੱਡੀ ਖੜੇ ਹੋ। ਪੰਥ ਦੀ ਨੰਗੀ ਅੱਖ ਤੋਂ ਤੁਹਾਡੇ ਗੁਨਾਹ ਹੁਣ ਬੇ-ਪਰਦਾ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਕ ਦਿਨ ਪੰਥ ਜ਼ਰੂਰ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਕਾਰਸਤਾਨੀਆਂ ਦਾ ਲੇਖਾ-ਜੋਖਾ ਕਰੇਗਾ।

ਮੀਰੀ ਪੀਰੀ ਦੇ ਮਾਲਕ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਅਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਸਲਾਹਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸੁਮੱਤ ਬਖ਼ਸ਼ਣ.....

ਗੁਰੂ ਖ਼ਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੇ ਉੱਜਲੇ ਭਵਿੱਖ ਦੀ ਆਸ ਵਿੱਚ।

ਗੁਰੂ ਪੰਥ ਦਾ ਦਾਸ,

ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ

ਜਥੇਦਾਰ, ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ, ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ

ਕੌਮ ਦੇ ਨਾਂ ਸੰਦੇਸ਼

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ ॥ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਿਹ ॥

ਜੱਥੇਦਾਰੀ ਨਾਲੋਂ ਮਰਿਆਦਾ ਨੂੰ ਪਹਿਲ

ਅੱਜ ਮਿਤੀ 11 ਫਰਵਰੀ 1999 ਨੂੰ ਪਾਵਨ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ 10 ਫਰਵਰੀ 1999 ਨੂੰ ਬਾਦਲ ਗੁੱਟ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸ਼ਰਮਨਾਕ ਅਤੇ ਘਿਨਾਉਣੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਦਿਆਂ ਮੈਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਨੇ ਬਾਬਰ ਬਣ ਕੇ ਪਾਵਨ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਮਹਾਨ ਪ੍ਰੰਪਰਾਵਾਂ ਅਤੇ ਮੀਰੀ ਪੀਰੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਸੰਸਾਰ ਭਰ ਦੀਆਂ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਵੱਲੋਂ ਮਿਲੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਕੌਮ ਨੂੰ ਬੜੀ ਨਿਮਰਤਾ ਸਹਿਤ ਅਪੀਲ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਅਤੇ ਇਸਦੀ ਸਲਾਹਕਾਰ ਜੁੰਡਲੀ ਦਾ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਕਦੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਰੁੱਖ 'ਤੇ ਅਮਰਵੇਲ ਬਣ ਕੇ ਛਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਚਾਰ ਦਹਾਕਿਆਂ ਤੋਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਲਾਏ ਇਸ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਰੁੱਖ ਨੂੰ ਵਧਣ-ਫੁੱਲਣ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ। “ਪੰਚ ਪ੍ਰਧਾਨੀ” ਮਰਯਾਦਾ ਦੀ ਕਦਰ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਸਰਬੰਸਦਾਨੀ ਪਿਤਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਦੁਆਰਾ ਆ ਰਹੇ 300 ਸਾਲਾ ਖ਼ਾਲਸਾ ਸ਼ਤਾਬਦੀ ਦਿਵਸ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦਿਆਂ ਮੈਂ ਅੱਜ ਮਿਤੀ 11 ਫਰਵਰੀ 1999 ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਅਣਮਿਥੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਮੁਲਤਵੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

ਗੁਰੂ ਪੰਥ ਦਾ ਦਾਸ

ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ

ਜੱਥੇਦਾਰ, ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ, ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ।

ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਵਿਰਸੇ ਦਾ ਘਾਣ

ਮੈਨੂੰ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੱਬੇਦਾਰ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਮੱਕੜ ਦਾ ਇਹ ਐਲਾਨ ਸੁਣ ਕੇ ਬਹੁਤ ਹੈਰਾਨੀ ਹੋਈ ਕਿ ਮੱਕੜ ਕਿਸ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸਕ ਵਿਰਸੇ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ ਲਈ ਇੱਕ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ? ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸਕ ਵਿਰਸਾ ਤਾਂ ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਵਾਲੇ ਬਾਬੇ ਕਹੇ ਜਾਂਦੇ 'ਠੇਕੇਦਾਰਾਂ' ਨੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਮਨਸ਼ਾ ਅਨੁਸਾਰ ਖ਼ਤਮ ਕਰਕੇ ਉਥੇ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਸੰਗਮਰਮਰੀ ਮਹੱਲ ਉਸਾਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਕਿੱਥੋਂ ਲੱਭੋਗੇ, ਉਹ ਠੰਢਾ ਬੁਰਜ, ਜਿੱਥੇ ਸਰਬੰਸਦਾਨੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਬਿਰਧ ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਜੀ, ਛੋਟੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਭਾਈ ਜ਼ੋਰਾਵਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਭਾਈ ਫਤਹਿ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸੂਬਾ ਸਰਹੰਦ ਨੇ ਕੈਦ ਕੀਤਾ ਸੀ? ਕਿੱਥੋਂ ਲੱਭੋਗੇ ਸਰਹੰਦ ਦੀ ਉਹ ਅਭਾਗੀ ਕੰਧ (ਦੀਵਾਰ) ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਚਿਣ ਕੇ ਛੋਟੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਹੀਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ? ਕਿੱਥੋਂ ਲੱਭੋਗੇ, ਉਹ ਚਮਕੌਰ ਦੀ ਗੜ੍ਹੀ, ਜਿੱਥੇ ਦਸਮ ਪਿਤਾ ਦੇ ਵੱਡੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਭਾਈ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਭਾਈ ਜੁਝਾਰ ਸਿੰਘ ਸਮੇਤ 40 ਸਿੰਘ ਮੁਗਲਾਂ ਨਾਲ ਲੌਹਾ ਲੈਂਦੇ ਹੋਏ ਰਣਤੱਤੇ ਵਿੱਚ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਗਏ ਸਨ? ਕਿੱਥੋਂ ਲੱਭੋਗੇ, ਉਹ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਜਿਸ ਦੀ ਨੂੰ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਦੀਆਂ ਫ਼ੌਜਾਂ ਨੇ ਟੈਂਕ ਅਤੇ ਤੋਪਾਂ ਨਾਲ ਤਬਾਹ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ? ਕਿੱਥੋਂ ਲੱਭੋਗੇ, ਉਹ ਕੀਮਤੀ ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ ਅਤੇ ਦੁਰਲਭ ਸਾਹਿਤ ਜੋ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਨੇ 1984 ਵਿੱਚ ਸਾੜ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਜਾਂ ਲੁੱਟ ਕੇ ਲੈ ਗਈ ਸੀ? ਕਿੱਥੋਂ ਲੱਭੋਗੇ ਉਹ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਵਿਰਸਾ ਜੋ ਪੱਛਮੀ ਦੇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਟੈਲੀਵਿਜ਼ਨ ਚੈਨਲਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੀ ਭੇਟ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ ਹੈ? ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਰੋਕਿਆ ਜਾਂਦਾ ਅਜਿਹੇ ਕਲਾਕਾਰ ਨੂੰ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਲੱਚਰ ਗਾਇਕੀ ਦੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਵਿਰਸੇ ਨੂੰ ਢਾਹ ਲਾਉਣ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਭੂਮਿਕਾ ਹੈ?

ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮੁਖ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਉਪਰ ਸੋਨੇ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸੰਬੰਧੀ ਸ਼ੇਰ-ਏ-ਪੰਜਾਬ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨਾਂ ਦੇ ਉਕਰੇ ਅੱਖਰ ਵੀ ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਦੀ ਭੇਟ ਚੜ੍ਹ ਜਾਂਦੇ ਜੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜੱਬੇਦਾਰ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨਾ ਰੋਕਦੇ। ਸ਼ੇਰ-ਏ-ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਨੇਮ ਪਲੇਟ ਹਟਾ ਕੇ ਉਥੇ ਇੰਗਲੈਂਡ ਨਿਵਾਸੀ ਬਾਬਾ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਨੇਮ ਪਲੇਟ ਲਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਉਪਰ ਸੋਨੇ ਦੀ ਝਾਲ (ਪਾਲਿਸ਼) ਫੇਰਨ ਲਈ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਪੌਂਡ ਅਤੇ ਡਾਲਰ ਇਕੱਠੇ ਕੀਤੇ ਸਨ ਅਤੇ ਅਜੇ ਵੀ ਉਸ ਬਾਬੇ ਦੇ ਜਾਨਸ਼ੀਨ ਉਗਰਾਹੀ ਕਰੀ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਪੁਰਾਤਨ ਕਲਾ ਕਿਰਤ-ਹੁਨਰ ਅਤੇ ਨੱਕਾਸ਼ੀ ਵੀ ਜਾਂ ਤਾਂ ਖ਼ਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਜਾਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।

ਹੋਰ ਇਤਿਹਾਸਕ ਅਸਥਾਨਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਨਾ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ, ਮੈਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਇਹ ਪੁੱਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੂਨ 1984 ਵਿੱਚ ਵਾਪਰੇ ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ (ਐਕਸ਼ਨ ਬਲਿਊ ਸਟਾਰ) ਵੇਲੇ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨੀ ਤੋਪਾਂ ਅਤੇ ਟੈਂਕਾਂ ਨੇ ਤਬਾਹ ਕੀਤੀ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰ ਇਮਾਰਤ ਨੂੰ ਜਿਉਂ ਦੀ ਤਿਉਂ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ? ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਉਪਰ ਲੱਗੀਆਂ ਗੋਲੀਆਂ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਕਿਉਂ ਮਿਟਾਏ ਗਏ, ਜਦੋਂਕਿ ਇਸ ਪਵਿੱਤਰ ਅਸਥਾਨ ਦੀ ਬਗਲ ਵਿੱਚ ਜਲ੍ਹਿਆਂਵਾਲਾ ਬਾਗ ਹੈ, ਜਿਥੇ 1919 ਵਿੱਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਵੱਲੋਂ ਚਲਾਈ ਗੋਲੀ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਅਜੇ ਤਕ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਰੱਖੇ ਹੋਏ ਹਨ? ਹਿੰਦੋਸਤਾਨੀ ਫ਼ੌਜ ਦੇ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਉਪਰ ਹਮਲੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਕਿਉਂ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਰੱਖੇ ਨਹੀਂ ਗਏ? ਅਜਿਹੀਆਂ ਨਿਸ਼ਾਨੀਆਂ ਨਸ਼ਟ ਕਰਨ ਵਾਲਿਓ, ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦੀਆਂ ਨਵੀਆਂ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਨੂੰ ਕੀ ਉੱਤਰ ਦਿਉਗੇ? ਕੀ ਉਹ ਤੁਹਾਡੀ ਜਾਨ ਨੂੰ ਰੋਣਗੀਆਂ ਨਹੀਂ?

ਇਤਿਹਾਸਕ ਅਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਵਿਰਸੇ ਦੇ ਨਾਲ ਚਿੱਤਰਕਲਾ ਅਤੇ ਕਿਰਤ ਕਲਾ ਵੀ ਗਾਇਬ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ, ਜੋ ਇਤਿਹਾਸਕ ਵਿਰਾਸਤ ਦੀ ਮੂੰਹ ਬੋਲਦੀ ਤਸਵੀਰ ਸੀ ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਹੁਨਰ ਦੇ ਬਾਨੀਆਂ ਦੀ ਏਨੀ ਬੇਕਦਰੀ ਕਿਉਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਸਰਮਾਏ ਨੂੰ ਸਾਂਭ ਕੇ ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ?

ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਵਿਰਸੇ ਅਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਵਿਰਸੇ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦਿਆਂ ਉਸ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਅੱਖੋਂ ਉਹਲੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਜਿਸ ਦੀ ਪੰਜਵੀਂ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦਾ ਇਸ ਇਤਿਹਾਸਕ ਵਿਰਸੇ ਨਾਲ ਗੂੜ੍ਹਾ ਸੰਬੰਧ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਇਸ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ ਨੂੰ ਅਜੇ ਵੀ ਸਮਰਪਿਤ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਵਾਰ ਦੇ ਸਰਦਾਰ ਜੀ.ਐਸ. ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਦੇ ਆਰਟਿਸਟ ਫਰਜ਼ੰਦ ਸ. ਸਤਪਾਲ ਸਿੰਘ ਦਾਨਿਸ਼ ਵੱਲੋਂ ਨਿਭਾਈ ਭੂਮਿਕਾ ਸੰਬੰਧੀ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਵਿਚਾਰ ਹੂ-ਬ-ਹੂ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਜਿਸਦੇ ਦਾਦਾ ਜੀ ਸ. ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਨੱਕਾਸ਼ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਕਿਰਤ ਕਲਾ ਅਤੇ ਨੱਕਾਸ਼ੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਈ ਸੀ।

ਇਹ ਲਿਖਣ ਲਗਿਆਂ ਵੀ ਕੋਈ ਝਿਜਕ ਮਹਿਸੂਸ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਮਰ ਸ਼ਹੀਦ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਯੁੱਗ ਵਿੱਚ ਮੌਜਾਂ ਮਾਣੀਆਂ ਸਨ, ਉਹ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਅਜਿਹੇ ਵਾਰਸਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਉਹੋ ਜਿਹੀ ਉਮੀਦ ਰੱਖਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਕਿਸੇ ਪੱਖੋਂ ਵੀ ਉਸ ਮਹਾਨ ਆਤਮਾ ਦੇ ਨੇੜੇ ਤੇੜੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਇਸ ਕਾਰਨ ਉਹ ਭਾਰੀ ਨਿਰਾਸ਼ਤਾ ਦੇ ਆਲਮ ਵਿੱਚੋਂ ਗੁਜ਼ਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਅਜਿਹੇ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਕੀ ਆਸ ਰੱਖੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚੌਧਰ ਦੀ ਭੁੱਖ ਅਤੇ ਹਉਮੈ ਨੇ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਨੂੰ ਟੁਕੜੇ-ਟੁਕੜੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਦੀ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਵ ਭਰ ਵਿੱਚ ਤੂਤੀ ਬੋਲਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਦਿੱਲੀ ਦਰਬਾਰ ਦੀਆਂ ਕੰਧਾਂ ਹਿੱਲਦੀਆਂ ਸਨ।

ਸ. ਸਤਪਾਲ ਸਿੰਘ ਦਾਨਿਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ “ਆਪਣੀ ਵਿਰਾਸਤ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਣਾ ਅਤੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦੀ ਪਹਿਚਾਣ ਕਰਵਾਉਣੀ ਹਰ ਧਰਮ ਤੇ ਕੌਮ ਦਾ ਮੂਲ ਫਰਜ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਕੌਮ ਦੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਵਿਰਾਸਤ ਨੂੰ ਉਸ ਕੌਮ ਦੇ ਰੂੜੀਵਾਦੀ ਅਤੇ ਮਲਕ ਭਾਗੋਵਾਦ ਦੇ ਆਗੂ ਆਪ ਹੀ ਮਿਟਾਉਣ ਤੁਰ ਪੈਣ ਤਾਂ ਕਿਹੜਾ ਰੱਬ ਹੈ ਜਿਹੜਾ

ਕੌਮ ਅਤੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਜ਼ਿੰਦਾ ਰੱਖ ਸਕੇਗਾ ?”

ਪਿਛਲੇ ਚਾਰ ਦਹਾਕੇ ਸਿੱਖ ਕਲਾ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਜਿਹੜਾ ਖੋਰਾ ਰਾਜਨੀਤਕ ਅਤੇ ਅਖ਼ੌਤੀ ਧਾਰਮਿਕ ਆਗੂਆਂ ਦੇ ਰੂੜਵਾਦੀ ਵਿਚਾਰਾਂ ਤਹਿਤ ਲੱਗਾ, ਉਹ ਮੁੜ ਸੁਰਜੀਤ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ। ਪਦਾਰਥ ਦੀ ਦੌੜ ਵਿੱਚ ਗੁਆਚੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਅੰਤਰ-ਆਤਮਾ, ਗੁਰੂ ਸੋਚ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਪਹਿਚਾਣ ਵੱਲੋਂ ਮੂੰਹ ਮੋੜ ਕੇ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਸੱਖਣਾ ਕਰ ਲਿਆ।

ਦਾਨਿਸ਼ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਚਿੱਤਰਕਾਰੀ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਫੋਟੋ ਜਰਨਲਿਸਟ ਵਜੋਂ ਪੰਜਾਬ ਮਸਲਿਆਂ ਤੇ ਤਿੰਨ ਦਹਾਕੇ ਕੈਮਰੇ ਦੀ ਅੱਖ ਰਾਹੀਂ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਪਲ ਦਿਖਾਏ।

ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਦੇ ਮੁਖੀ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਦੇ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸਦੀਵੀ ਇਤਿਹਾਸ ਬਣਾਉਣਾ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਉਮਰ ਦੇ 30-32 ਸਾਲ ਅਰਪਣ ਕਰ ਦਿੱਤੇ।

ਅੰਤ ਦੀ ਸਰਗਰਮੀ ਉਪਰੰਤ ਇੱਕ ਦਿਨ ਇਹ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਕਿ “ਅਜੋਕੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਦੀਆਂ ਕੂੜਨੀਤਕ ਚਾਲਬਾਜ਼ੀਆਂ ਵਿੱਚ ਕਲਾਤਮਕਤਾ ਦੀ ਲੁੱਟ ਘਸੁੱਟ ਨੂੰ ਜੇ ਰੋਕਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਿਆ ਤਾਂ ਘਟੋ ਘਟ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਸੱਚ ਨੂੰ ਬਚਾਈ ਰੱਖਣ ਲਈ ਆਪਾ ਸਮਰਪਿਤ ਤਾਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।”

ਦਾਨਿਸ਼ ਦੀਆਂ ਖਿੱਚੀਆਂ ਇਤਿਹਾਸਕ ਤਸਵੀਰਾਂ ਟਕਸਾਲ ਲਈ ਵਰਦਾਨ ਬਣ ਚੁੱਕੀਆਂ ਸਨ। ਇਸ ਦੀ ਗੱਦੀ 'ਤੇ ਬੈਠੇ ਅਜੋਕੇ ਸਾਧ ਇਹਨਾਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਦਾ ਮੁੱਲ ਵੱਟਦੇ ਵੇਖੇ ਗਏ। ਇਹਨਾਂ ਇਤਿਹਾਸਕ ਕਲਾਕ੍ਰਿਤਾਂ ਨੂੰ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਕਾਰਕੁੰਨਾਂ ਨੇ ਦੁਨੀਆਂ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਆਪਣੀ ਰੋਜ਼ੀ ਰੋਟੀ ਲਈ ਤੋੜ ਮਰੋੜ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ। “ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਭਾਈ ਲਾਲੋਵਾਦ ਨੂੰ ਅੱਖੋਂ ਉਹਲੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।”

ਉਸ ਦੀ ਥਾਲੀ ਵਿੱਚੋਂ ਮਿਹਨਤ ਦੀ ਰੋਟੀ ਚੁਰਾ ਕੇ ਇਹਨਾਂ ਵਾਰਸਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਗੋਲਕਾਂ ਭਰਨੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ।

30-32 ਵਰ੍ਹੇ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਉਪਰੰਤ ਉਹ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਕੌਮ ਲਈ ਏਨਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਅੱਜ ਭਾਈ ਲਾਲੋਵਾਦ 'ਤੇ ਪਹਿਰਾ ਦੇਣ ਦੀ ਏਨੀ ਵੱਡੀ ਸਜ਼ਾ ਸੰਸਥਾ ਅਤੇ ਅਖ਼ੌਤੀ ਭਗਤਾਂ ਨੂੰ ਦੇਣ ਦੀ ਹਿੰਮਤ ਨਾ ਪੈਂਦੀ।

“ਉਸਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਾਮ-ਲੇਵਾ ਸਾਫ਼ ਸੁਥਰੇ ਮਾਨਵ ਇਸ ਅਮੁੱਲੇ ਅਦੁੱਤੀ ਵਿਰਸੇ ਪ੍ਰਤੀ ਸੁਚੇਤ ਹੋ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਜੀਵਨ ਭਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਨੂੰ ਮਿੱਟੀ ਘੱਟੇ ਵਿੱਚ ਰੁਲਣ ਨਹੀਂ ਦੇਣਗੇ।”

ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਨਵੀਂ ਰਵਾਇਤ

ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਦੌਰਾਨ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਨਸ਼ਟ ਹੋਈ ਇਮਾਰਤ ਦੀ ਮੁਰੰਮਤ ਵਾਸਤੇ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਸਰਪ੍ਰਸਤੀ ਹੇਠ ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਬੁੱਢਾ ਦਲ ਦੇ ਜੱਥੇਦਾਰ ਨਿਹੰਗ ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਵਿੱਚੋਂ ਖ਼ਾਰਜ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਉਪਰੰਤ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਗਿਆਨੀ ਜ਼ੈਲ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰੀ ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰੀ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਵੀ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਤਲਬ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਪਰ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਹਾਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਏ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਤਨਖ਼ਾਹੀਏ ਕਰਾਰ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਦਾ ਤਾਂ ਦੋਸ਼ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਸਿੱਖ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਉਸਨੇ ਅਸਤੀਫਾ ਤਾਂ ਕੀ ਦੇਣਾ ਸੀ, ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਨਸ਼ਟ ਹੋਈ ਇਮਾਰਤ ਦੀ ਮੁਰੰਮਤ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਅਹਿਮ ਭੂਮਿਕਾ ਵੀ ਨਿਭਾਈ, ਜਦੋਂ ਬਾਬਾ ਖੜਕ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਬੰਗਲਾ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਸਰਪ੍ਰਸਤੀ ਅਤੇ ਫ਼ੌਜ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਵਿੱਚ ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਸਾਫ਼ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਇਹ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਨਿਹੰਗ ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਲੈ ਆਇਆ, ਜਿਸ ਨੇ 17 ਜੁਲਾਈ 1984 ਨੂੰ ਦਿਹਾੜੀਦਾਰ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਕੰਮ ਆਰੰਭ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਸਿੱਖ ਇਸ ਦਾ ਸਾਥ ਦੇਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਇਆ। ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਇਸ ਕਮਜ਼ੋਰੀ 'ਤੇ ਪੜਦਾ ਪਾਉਣ ਲਈ ਸਰਬੱਤ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦੇ ਨਾਂ ਹੇਠ ਬੁਰਜ ਅਕਾਲੀ ਫੂਲਾ ਸਿੰਘ ਵਿਖੇ 12 ਅਗਸਤ 1984 ਨੂੰ ਇਕੱਠ ਕਰਨ ਦਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਲੈਣਾ ਪਿਆ ਅਤੇ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਹਦਾਇਤ 'ਤੇ ਇਸ ਇਕੱਠ ਨੂੰ ਸਫ਼ਲ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਹਰਿਆਣੇ ਤੋਂ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਖ਼ਰਚੇ 'ਤੇ ਬੱਸਾਂ ਵਿੱਚ ਭਰ ਕੇ ਲੋਕ ਲਿਆਂਦੇ ਗਏ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ 90 ਫੀਸਦੀ ਸਿਗਰਟ ਪੀਣੇ ਅਤੇ ਗ਼ੈਰ ਸਿੱਖ ਸਨ।

ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਤਾਂ ਇਸ ਇਕੱਠ ਉਪਰੰਤ ਪੰਥ ਵਿੱਚੋਂ ਛੇਕ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ, ਪਰ ਉਸ ਤੋਂ ਕਈ ਗੁਣਾ ਵੱਡੇ ਗੁਨਾਹਗਾਰ ਗਿਆਨੀ ਜ਼ੈਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਹਾਜ਼ਰ ਨਾ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਉਸ ਵੱਲੋਂ ਆਪਣੇ ਏਲਚੀ ਰਾਹੀਂ ਭੇਜੇ ਸਪਸ਼ਟੀਕਰਨ ਨੂੰ ਹੀ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰਕੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੇ ਜੱਥੇਦਾਰ ਗਿਆਨੀ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਮਾਫ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਜੇਕਰ ਗਿਆਨੀ ਜ਼ੈਲ ਸਿੰਘ ਚਾਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਫ਼ੌਜ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰ ਸਕਦੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਫ਼ੌਜ ਦਾ ਸੁਪਰੀਮ ਕਮਾਂਡਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਫ਼ੌਜੀ ਕਾਰਵਾਈ ਲਈ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਤਾਂ ਕਰ ਸਕਦੀ

ਹੈ ਪਰ ਫ਼ੌਜ ਨੂੰ ਸਿੱਧਾ ਹੁਕਮ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੀ। ਗਿਆਨੀ ਜ਼ੈਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਹੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ 'ਤੇ ਦਸਤਖਤ ਕਰਕੇ ਫ਼ੌਜ ਨੂੰ ਹਮਲੇ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਗਿਆਨੀ ਜ਼ੈਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਭੇਜੇ ਸਪਸ਼ਟੀਕਰਨ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਡਿਊਟੀ ਹੀ ਨਿਭਾਈ ਹੈ।

ਉਹ ਮਾਫ਼ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਉਪਰੰਤ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਲਈ ਜਦ ਆਇਆ ਤਾਂ ਅਖੌਤੀ ਜੱਥੇਦਾਰਾਂ ਨੇ ਉਸ ਦਾ ਸਵਾਗਤ ਕੀਤਾ ਜਿਸ 'ਤੇ ਇਹ ਦੋਸ਼ ਵੀ ਲਗਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਫ਼ੌਜੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਦੇਖਣ ਲਈ 8 ਜੂਨ 1984 ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਉਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਆਇਆ ਸੀ ਤਾਂ ਜੁੱਤੀ ਸਮੇਤ ਸਿਰ 'ਤੇ ਛਤਰੀ ਲੈ ਕੇ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਕਰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਗਿਆ ਸੀ। ਪਰ ਗਿਆਨੀ ਜ਼ੈਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉਸ ਦਾ ਖੰਡਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਇਥੇ ਇਹ ਗੱਲ ਵਰਨਣਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਫ਼ੌਜੀ ਹਮਲੇ ਉਪਰੰਤ ਸਿਰਮੌਰ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਡਾਕਟਰ ਗੰਡਾ ਸਿੰਘ, ਸ੍ਰ. ਖੁਸ਼ਵੰਤ ਸਿੰਘ, ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸਮਾਜ ਸੇਵਕ ਪਿੰਗਲਵਾੜੇ ਦੇ ਬਾਨੀ ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਅਜੀਤ ਦੇ ਸੰਪਾਦਕ ਡਾਕਟਰ ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਹਮਦਰਦ ਨੇ ਪਦਮ ਸ੍ਰੀ ਦਾ ਸਨਮਾਨ ਵਾਪਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੀਨੀਅਰ ਆਈ.ਪੀ.ਐਸ. ਸ. ਸਿਮਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਮਾਨ, ਆਈ.ਏ.ਐਸ. ਸ. ਗੁਰਤੇਜ ਸਿੰਘ ਤੇ ਨਾਰਵੇ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਦੇ ਰਾਜਦੂਤ ਸ੍ਰ. ਹਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਖ਼ਾਲਸਾ ਨੇ ਨੌਕਰੀ ਨੂੰ ਠੋਕਰ ਮਾਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਇਹ ਵੀ ਸਿੱਖ ਸਨ ਪਰ ਗਿਆਨੀ ਜ਼ੈਲ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ, ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਚਰਨੀਂ ਲੱਗੇ ਰਹੇ। ਵੱਡੇ ਗੁਨਾਹਗਾਰ ਗਿਆਨੀ ਜ਼ੈਲ ਸਿੰਘ ਦਾ ਤਾਂ ਲਿਖਤੀ ਸਪਸ਼ਟੀਕਰਨ ਵੇਖ ਕੇ ਹੀ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਗਿਆਨੀ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਮੁਆਫ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਪਰ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਪੰਥ ਵਿੱਚੋਂ ਛੇਕ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਦਸ ਸਾਲਾਂ ਪਿਛੋਂ ਉਸ ਨੇ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋ ਕੇ ਮਾਫ਼ੀ ਮੰਗੀ ਅਤੇ ਤਨਖ਼ਾਹ ਲਾਉਣ ਪਿਛੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਮੁਆਫ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਮੋਹਰ ਅਤੇ ਜੱਥੇਦਾਰ ਦੇ ਦਸਤਖ਼ਤਾਂ ਹੇਠ ਜਾਰੀ ਹੋਏ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ :

ਮਿਤੀ : 1-4-1985

ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਵੱਲੋਂ 2 ਸਤੰਬਰ, 1984 ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਰਾਹੀਂ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਕੇਂਦਰੀ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਨ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਵਿੱਚ ਤਨਖ਼ਾਹੀਆਂ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਹ 31 ਮਾਰਚ, 1985 ਤਕ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੀ ਗ਼ਲਤੀ ਦੀ ਭੁੱਲ ਬਖਸ਼ਾਵੇ ਤੇ ਤਨਖ਼ਾਹ ਲੁਆਵੇ।

ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਨੀਯਤ ਮਿਤੀ 'ਤੇ ਤਨਖ਼ਾਹ ਲੁਆਉਣ ਤੇ ਭੁੱਲ ਬਖਸ਼ਾਉਣ ਲਈ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਹਾਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਅਜਿਹਾ ਕਰ ਕੇ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਘੋਰ ਉਲੰਘਣਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅਪਮਾਨ ਦਾ ਦੋਸ਼ੀ ਹੈ। ਸੋ, ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਖ਼ਾਲਸਾਈ ਮਰਯਾਦਾ ਅਨੁਸਾਰ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਵਿੱਚੋਂ ਖ਼ਾਰਜ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਵੱਲੋਂ ਸਮੂਹ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਸਾਂਝ ਨਾ ਰੱਖਣ, ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਿੱਖ ਸਟੇਜ 'ਤੇ ਬੋਲਣ ਨਾ ਦੇਣ ਅਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਕੋਈ ਮਿਲਵਰਤਣ ਤੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾ ਕਰਨ।

ਜੋ ਕੋਈ ਪੰਥ ਦਾ ਇਹ ਹੁਕਮ ਮੰਨੇਗਾ, ਉਹ ਨਿਹਾਲ ਹੋਵੇਗਾ।

-/ਸਹੀ

(ਗਿ: ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ)

ਜਥੇਦਾਰ

ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ,

ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ

ਮਿਤੀ : 17-3-2001

ਬਾਬਾ ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ ! ਤੁਹਾਨੂੰ ਸੰਨ 1984 ਵਿੱਚ ਸਮੇਂ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਰਾਹੀਂ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਉਪਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਮਲੇ ਉਪਰੰਤ ਇਸ ਇਮਾਰਤ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ-ਪੰਥ ਦੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਪੰਥ ਵਿੱਚੋਂ ਛੇਕਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ ਤੁਹਾਡੇ ਵੱਲੋਂ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਆਪਣੀਆਂ ਭੁੱਲਾਂ ਬਖਸ਼ਾਉਣ ਲਈ ਬੇਨਤੀ ਪੱਤਰ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਪੰਜ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬਾਨ ਵੱਲੋਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਣ 'ਤੇ ਹੇਠ ਲਿਖੀ ਸੇਵਾ ਲਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ :

1. ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ 'ਤੇ ਨਿਤਨੇਮ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਪੰਜ ਦਿਨ ਪੰਜ-ਪੰਜ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਾਠ ਕਰਨੇ ਜਾਂ ਸੁਣਨੇ ਹਨ।
2. ਉਪਰੰਤ ਤਖ਼ਤ ਸ੍ਰੀ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਲਿਖਣਸਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਸ੍ਰੀ ਅਖੰਡ ਸਾਹਿਬ ਕਰਵਾਉਣਾ। 1100/- ਰੁਪਏ ਗੁਰੂ ਕੀ ਗੋਲਕ ਵਿੱਚ ਪਾਉਣੇ। ਉਪਰੰਤ ਖਿਮਾ-ਜਾਚਨਾ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਕਰਵਾਉਣੀ।

-/ਸਹੀ

(ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ)

ਜਥੇਦਾਰ

ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ,

ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ

ਮਿਤੀ : 26-1-1994

ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ,

ਸੰਨ 1984 ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ, ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਹੋਏ ਖ਼ੂਨੀ ਘਲੂਘਾਰੇ ਵੇਲੇ, ਸਮੇਂ ਦੇ ਸਰਕਾਰੀ ਜਾਬਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਢਹਿ ਢੇਰੀ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਰਾਹੀਂ ਦੁਬਾਰਾ ਉਸਾਰੀ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ

ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਪੰਜ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਕੁਝ ਆਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰ-ਅੰਦਾਜ਼ ਕਰਨ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਹੇਠ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪੰਥ ਵਿੱਚੋਂ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

ਅੱਜ ਦੁਬਾਰਾ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋ ਕੇ, ਆਪਣੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਭੁੱਲਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬਖ਼ਸ਼ਾਉਣ ਲਈ, ਤੁਹਾਡੇ ਵੱਲੋਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਪੰਥ ਅੱਗੇ ਪੂਰਨ ਸਮਰਪਣ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦਿਆਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪੰਜ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬਾਨ ਵੱਲੋਂ ਹੇਠ ਲਿਖੀ ਤਨਖ਼ਾਹ ਲਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ :

1. ਸੱਤ ਦਿਨ ਨਿਰੰਤਰ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਇੱਕ ਸ਼ਬਦ ਚੌਂਕੀ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਸੁਣਨਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਉਸ ਉਪਰੰਤ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਝਾੜੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ ਹੋਵੇਗੀ।
2. ਇਹਨਾਂ ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਵੀ ਇੱਕ ਘੰਟਾ ਲੰਗਰ ਵਿੱਚ ਭਾਂਡੇ ਮਾਂਜਣ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ ਹੋਵੇਗੀ।
3. ਇਸੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਵੀ ਇੱਕ ਘੰਟਾ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਜੋੜੇ ਝਾੜਨ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ ਹੋਵੇਗੀ।
4. ਇਸੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਵੀ ਇੱਕ ਘੰਟਾ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਬੈਠ ਕੇ ਪਾਠ ਤੇ ਸਿਮਰਨ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇਗਾ।
5. ਇਸ ਪਿੱਛੋਂ ਇੱਕ ਇੱਕ ਹਫ਼ਤਾ ਬਾਕੀ ਚਾਰ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬਾਨ 'ਤੇ ਵੀ ਇਹੋ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਤਿੰਨ ਇਤਿਹਾਸਕ ਗੁਰ-ਅਸਥਾਨਾਂ 'ਤੇ ਵੀ ਤਿੰਨ ਹਫ਼ਤੇ ਇਹ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ ਹੋਵੇਗੀ।
6. ਇਹ ਸਾਰੀ ਸੇਵਾ ਸੰਪੂਰਨ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਸ੍ਰੀ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਕਰਵਾ ਕੇ ਆਪਣੀਆਂ ਭੁੱਲਾਂ ਬਖ਼ਸ਼ਵਾਉਣ ਲਈ ਅਰਦਾਸ ਕਰਵਾਈ ਜਾਵੇ।
7. ਪੰਜਾਂ ਤਖ਼ਤਾਂ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਕ੍ਰਮਵਾਰ 1100/-ਰੁਪਏ ਦੀ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਦੀ ਦੇਗ ਅਤੇ 1100/-ਰੁਪਏ ਗੋਲਕ ਵਿੱਚ ਪਾਉਣ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ।
8. ਇਸ ਸਾਰੀ ਸੇਵਾ ਦੇ ਆਖ਼ਰੀ ਦਿਨ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰਵਾਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੰਪੂਰਨ ਪ੍ਰਕਰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਝਾੜੂ ਦੇਣ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਸੇਵਾ ਦੌਰਾਨ ਤਖ਼ਤੀ ਗਲ ਵਿੱਚ ਪਈ ਰਹੇ।

-/ਸਹੀ

(ਮੋਹਣ ਸਿੰਘ)

ਹੈਂਡ ਗ੍ਰੰਥੀ

ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ,

ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ

-/ਸਹੀ

(ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ)

ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਜਥੇਦਾਰ

ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ,

ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ

*

ਫੌਜੀ ਅਫਸਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਸਫ਼ਾਈ ਪੇਸ਼

ਸੱਚਖੰਡ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਸਮੂਹ ਵਿੱਚ ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਦੇ ਨਾਂ ਹੇਠ ਵਾਪਰੇ ਘੱਲੂਘਾਰੇ ਦੌਰਾਨ ਅਹਿਮ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਣ ਵਾਲੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਫੌਜ ਦੇ ਜਰਨੈਲਾਂ ਨੇ 27-28 ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਗੁੰਮਨਾਮ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜਿਊਣ ਉਪਰੰਤ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਘੱਟਾ ਪਾਉਣ ਲਈ ਸਫ਼ਾਈਆਂ ਦੇਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਕਿ ਆਮ ਸ਼ਹਿਰੀ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੀਊਣ ਲਈ ਮਾਹੌਲ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਕਿਉਂਕਿ ਮਰਹੂਮ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਅਤੇ ਬਲ ਸੈਨਾ ਦੇ ਮੁਖੀ ਜਨਰਲ ਵੈਦਿਆ ਦੇ ਕਤਲ ਪਿੱਛੋਂ ਇਸ ਘਿਨਾਉਣੇ ਕਾਰੇ ਦੌਰਾਨ ਅਹਿਮ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਣ ਵਾਲੇ ਜਨਰਲ ਗੁੰਮਨਾਮ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜਿਊਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਹੋ ਗਏ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੇ. ਸੁੰਦਰ ਜੀ, ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦਿਆਲ, ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਬਰਾੜ (ਬੁਲਬੁਲ ਬਰਾੜ) ਅਤੇ ਮੇਜਰ ਜਨਰਲ ਜੇ.ਐਸ. ਜਮਵਾਲ ਦੇ ਨਾਮ ਵਰਨਣਯੋਗ ਹਨ।

ਫੌਜੀ ਹਲਕਿਆਂ ਅਨੁਸਾਰ ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਤੋਂ ਕੁਝ ਚਿਰ ਪਿੱਛੋਂ ਹੀ ਜਨਰਲ ਕੇ. ਸੁੰਦਰ ਜੀ ਤਾਂ ਅਧਰੰਗ ਦੀ ਨਾ-ਮੁਰਾਦ ਬੀਮਾਰੀ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸਨੂੰ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਜਨਰਲ ਵੈਦਿਆ ਨੂੰ ਅਖੋਂ-ਪਰੋਖੇ ਕਰਕੇ ਇਸ ਘਿਨਾਉਣੇ ਕਾਂਡ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਚੁਣਿਆ ਸੀ। ਜਨਰਲ ਸੁੰਦਰ ਜੀ ਦੇ ਅੰਤਲੇ ਦਿਨ ਬੜੇ ਭਿਆਨਕ ਸਨ। ਮਰਨ ਤੋਂ ਕੁਝ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਨੇ ਵੀ ਦੋਸ਼ ਮੁਕਤ ਹੋਣ ਲਈ ਸਫ਼ਾਈ ਦੇਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਹਮਸਫ਼ਰ ਬਰਗੋਡੀਅਰ ਢਿੱਲੋਂ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਮਿਲਣ ਉਪਰੰਤ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਜਦ ਉਹ ਜਨਰਲ ਸੁੰਦਰ ਜੀ ਦਾ ਹਾਲਚਾਲ ਪੁੱਛਣ ਲਈ ਦਿੱਲੀ ਗਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਜਨਰਲ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਸੀ ਪਰ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਮਜਬੂਰ ਕਰਨ 'ਤੇ ਉਸਨੂੰ ਇਸ ਘਿਨਾਉਣੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਕਮਾਂਡ ਸੰਭਾਲਣੀ ਪਈ। ਉਸਨੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਇਹ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਜੇ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚੋਂ ਕੱਢਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਘਰਾਬੰਦੀ ਕਰ ਲਈ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਕਾਰਵਾਈ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣ ਲਈ ਪੁੱਜੇ ਫੌਜ ਦੇ ਸੀਨੀਅਰ ਅਫਸਰ ਅਤੇ ਜਵਾਨ ਸਿਰ ਢੱਕ ਕੇ ਨੰਗੇ ਪੈਰੀਂ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕਣ ਅਤੇ ਉਪਰੰਤ ਪ੍ਰਕਰਮਾ ਦੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ। ਇਸ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਆ ਉਪਰੰਤ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀਆਂ ਸਮੇਤ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਸਮੂਹ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਆ ਜਾਣ। ਉਹਨਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਕੋਈ ਕਾਰਵਾਈ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਜੇ

ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਇਹ ਅਪੀਲ ਨਾ ਮੰਨੀ ਤਾਂ ਫਿਰ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਹਸਤੀਆਂ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਉਹ ਵੀ ਸੰਤ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਕਰਨ ਤੇ ਜੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆਤਮ ਸਮਰਪਣ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਤਾਂ ਹਥਿਆਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਅੱਗੇ ਰੱਖ ਦੇਣ। ਜੇ ਸੰਤ ਫਿਰ ਵੀ ਨਾ ਮੰਨਣ ਤਾਂ ਚੌਂਕ ਘੰਟਾ ਘਰ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਅਰੰਭ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਆਉਣ ਲਈ ਲਗਾਤਾਰ ਅਪੀਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣ। ਜੇ ਫਿਰ ਵੀ ਗੱਲ ਨਾ ਬਣੇ ਤਾਂ ਫੌਜੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਅਜਿਹਾ ਢੰਗ ਅਪਨਾਉਣ ਨਾਲ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਜਾਨੀ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਵੇਗਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਗੁਰਪੁਰਬ ਮਨਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਆਈ ਸੰਗਤ ਅਤੇ ਧਰਮ-ਯੁੱਧ ਮੋਰਚੇ ਵਿੱਚ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਦੇਣ ਆਏ ਵਰਕਰ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਜਾਣਗੇ।

ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਵੇਲੇ 15 ਇਨਫੈਂਟਰੀ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਦੇ ਕਮਾਂਡਰ (ਜੇ.ਓ.ਸੀ.) ਮੇਜਰ ਜਨਰਲ ਜੇ.ਐਸ. ਜਮਵਾਲ ਨੇ ਹੁਣ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਫੌਜੀ ਹਮਲਾ ਗ਼ਲਤ ਸਲਾਹ ਅਤੇ ਗ਼ਲਤ ਪਹੁੰਚ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਸੀ ਜੋ ਇਸ ਕਾਰਵਾਈ ਦੌਰਾਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦਾ ਇੰਨਚਾਰਜ ਸੀ। ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਉਪਰੰਤ ਸੇਵਾ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋ ਜਾਣ ਪਿਛੋਂ ਕਈ ਸਾਲ ਗੁੰਮਨਾਮ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜਿਊਣ ਉਪਰੰਤ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਕਾਰਵਾਈ ਦਾ ਫੌਜ ਦੇ ਕੁਝ ਸੀਨੀਅਰ ਅਫ਼ਸਰਾਂ ਨੇ ਵੀ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਏ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਵੀ ਫੌਜੀ ਕਾਰਵਾਈ ਲਈ ਕੋਈ ਹੋਰ ਢੰਗ-ਤਰੀਕਾ ਅਪਨਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਸਮੂਹ ਵਿੱਚੋਂ ਛੇਤੀ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਕੱਢਣ ਲਈ ਬਜ਼ਿਦ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਫੌਜ ਦੇ ਮੁਖੀ ਜਨਰਲ ਵੈਦਿਆ ਦੀ ਥਾਂ ਇਸ ਕਾਰਵਾਈ ਲਈ ਆਪਣੇ ਭਰੋਸੇਯੋਗ ਪੱਛਮੀ ਕਮਾਂਡ ਦੇ ਜਨਰਲ ਕੇ. ਸੁੰਦਰ ਜੀ ਨੂੰ ਉਚੇਚੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਸਮੂਹ ਨੂੰ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕਰਵਾਉਣ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ।

ਜਨਰਲ ਸੁੰਦਰ ਜੀ ਦੀ ਕੇਵਲ ਇਹੋ ਖ਼ੂਬੀ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਬਹੁਤ ਚੰਗੀ ਬੋਲ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਸਨੂੰ ਲੜਾਈ ਦੌਰਾਨ ਜਿਸ ਮੁਹਾਜ਼ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਸੌਂਪੀ ਗਈ, ਓਥੋਂ ਹੀ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਸ਼ਰਮਿੰਦਗੀ ਉਠਾਉਣੀ ਪਈ ਸੀ। ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਜਨਰਲ ਜਮਵਾਲ ਨੇ ਚੀਨ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨਾਲ ਹੋਈਆਂ ਜੰਗਾਂ ਦੀਆਂ ਉਦਾਹਰਨਾਂ ਵੀ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਉਸਨੇ ਇਹ ਵੀ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਸਮੂਹ ਵਿੱਚੋਂ ਹਿਰਾਸਤ ਵਿੱਚ ਲਏ ਖਾੜਕੂਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇਣ ਦਾ ਸੀਨੀਅਰ ਅਫ਼ਸਰਾਂ ਨੇ ਜਦ ਉਸਨੂੰ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਉਹ ਸੁਝਾਅ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਮੈਂ ਕੋਈ ਬੁੱਢਲਾ ਨਹੀਂ ਹਾਂ। ਹਿਰਾਸਤ ਵਿੱਚ ਲਏ ਗਏ ਖਾੜਕੂਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਕਾਨੂੰਨ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਸ ਜਨਰਲ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਸੰਤ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਅਤੇ ਜਥੇਦਾਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਟੌਹੜਾ ਵੱਲੋਂ ਨਿੱਜੀ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਉਪਰੰਤ ਇਹਨਾਂ ਆਗੂਆਂ ਨੂੰ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਸਮੂਹ ਵਿੱਚੋਂ

ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਲਈ ਅਹਿਮ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਈ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਛਾਉਣੀ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਫਿਰ ਜੇਲ੍ਹ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ।

ਜਨਰਲ ਜਮਵਾਲ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਹ ਭਾਵੇਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦਾ ਕਮਾਂਡਰ ਸੀ, ਪਰ ਫੌਜੀ ਕਾਰਵਾਈ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਾਂ ਪਿਛੋਂ ਉਸ ਦੀ ਕੋਈ ਸਲਾਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲਈ ਗਈ। ਇਸ ਕਾਰਵਾਈ ਕਾਰਨ ਭੜਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਜਜ਼ਬਾਤਾਂ ਨੂੰ ਠੱਲ੍ਹ ਪਾਉਣ ਲਈ ਉਸਨੂੰ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਦੇ ਖ਼ਤਮ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਲੱਗੇ ਕਰਫਿਊ ਨੂੰ 2 ਘੰਟਿਆਂ ਲਈ ਹਟਾ ਲਿਆ ਸੀ ਹਾਲਾਂਕਿ ਡੀ.ਸੀ. ਰਮੇਸ਼ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵਿਰੁੱਧ ਸਨ। ਇਸ ਕਾਰਵਾਈ ਦੌਰਾਨ ਕੁਝ ਨਿਹੰਗ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਬਸਤਰ ਵੀ ਸੜ ਗਏ ਸਨ। ਉਸਨੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਕੱਪੜੇ ਲੈ ਕੇ ਦਿੱਤੇ। ਉਹ ਤਾਂ ਇਹ ਵੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਗੋਲਾਬਾਰੀ ਦੌਰਾਨ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਨਸ਼ਟ ਹੋਈ ਇਮਾਰਤ ਨੂੰ ਮੁਰੰਮਤ ਕਰਨ ਲਈ ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਉਸਨੇ ਤਿਆਰੀ ਵੀ ਕਰ ਲਈ ਸੀ। ਉਸਦੇ ਕਹੇ 'ਤੇ ਹੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਗਿਆਨੀ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਗੁੱਸਾ ਠੰਢਾ ਕਰਨ ਲਈ ਰੇਡੀਉ ਰਾਹੀਂ ਇਹ ਅਪੀਲ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਨੂੰ ਕੁਝ ਨੁਕਸਾਨ ਪੁੱਜਾ ਹੈ, ਕੋਠਾ ਸਾਹਿਬ ਠੀਕ ਠਾਕ ਹੈ। ਜਦ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਨੂੰ ਦੇਣ ਦਾ ਸੁਝਾਅ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਇਹ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਆਪਣੇ ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰੀ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਮਨ ਬਹੁਤ ਦੁਖੀ ਹੋਇਆ। ਉਸਨੇ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਅਸਤੀਫ਼ਾ ਦੇਣ ਬਾਰੇ ਵੀ ਸੋਚਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਕਰਦਿਆਂ ਜਨਰਲ ਜਮਵਾਲ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੈਂਦੀ ਸੱਟੇ ਹੀ ਫੌਜ ਦਾ ਬਹੁਤ ਜਾਨੀ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਕੋਈ ਪੇਸ਼ ਨਾ ਜਾਂਦੀ ਵੇਖ ਕੇ ਵੱਡੀਆਂ ਤੋਪਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਦਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਲੈਣਾ ਪਿਆ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਸਮਰਥਕ ਖਾੜਕੂ ਫੌਜ ਨੂੰ ਪ੍ਰਕਰਮਾ ਵਿੱਚ ਦਾਖ਼ਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਣ ਦੇ ਰਹੇ। ਤੋਪਾਂ ਦੀ ਗੋਲਾਬਾਰੀ ਕਾਰਨ ਹੀ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲੱਗੀ ਸੀ ਕਿਉਂਜੋ ਕੰਧ ਪਾੜ ਕੇ ਗੋਲਾ ਅੰਦਰ ਚਲੇ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਫੌਜੀ ਜਨਰਲ ਦੇ ਇਸ ਦਾਅਵੇ ਤੋਂ ਸਪਸ਼ਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਬੂਠ ਬੋਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਦੀਆਂ ਬਾਹਰਲੀਆਂ ਕੰਧਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਕੋਈ ਨੁਕਸਾਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪੁੱਜਿਆ। ਅਸਲੀਅਤ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਤੋਪਾਂ ਦੇ ਗੋਲੇ ਦਰਸ਼ਨੀ ਡਿਓੜੀ ਨੂੰ ਹੀ ਲੱਗਦੇ ਰਹੇ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਦੀਵਾਰ ਵਿੱਚ ਮਘੇਰੇ ਹੋ ਗਏ ਸੀ ਅਤੇ ਅੱਗ ਲੱਗਣ ਕਾਰਨ ਬਹੁਤ ਹੀ ਦੁਰਲੱਭ ਵਸਤੂਆਂ ਸੜ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਭੇਟ ਕੀਤੀ ਉਹ ਚਾਂਦਨੀ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ ਜੋ ਨਵਾਬ ਹੈਦਰਾਬਾਦ ਨੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਦੇ ਪੋਤਰੇ ਕੰਵਰ ਨੌ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ ਸਮੇਂ ਦਿੱਤੀ ਸੀ।

ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਸਕੱਤਰ ਸ. ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਰੰਧਾਵਾ ਅਨੁਸਾਰ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ, ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਸਮੁੰਦਰੀ ਹਾਲ ਅਤੇ ਹੋਰ ਇਮਾਰਤਾਂ ਨੂੰ ਫੌਜ ਨੇ ਕੈਮੀਕਲ ਸੁੱਟ

ਕੇ ਅੱਗ ਲਾਈ ਸੀ। ਇਸ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਉਦੋਂ ਹੀ ਲੱਗ ਗਿਆ ਸੀ ਜਦ ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਦੇ ਤੁਰੰਤ ਪਿਛੋਂ ਫ਼ੌਜ ਉਹਨਾਂ ਸਮੇਤ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਕੁਝ ਉੱਚ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਸਮੂਹ ਵਿੱਚ ਲੈ ਕੇ ਗਈ ਸੀ।

ਫ਼ੌਜ ਦੇ ਭਾਰੀ ਜਾਨੀ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਣ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕਰਦਿਆਂ ਜਨਰਲ ਜਮਵਾਲ ਨੇ ਕਿਹਾ: ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਮੂਹ ਉਪਰ ਹਮਲਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਠੀਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਰਣਨੀਤੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨਾ ਜਨਰਲ ਕੇ ਸੁੰਦਰ ਜੀ ਦੇ ਵੱਸ ਦੀ ਗੱਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਹਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਫ਼ੌਜ ਦਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਜਾਨੀ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਮੇਜਰ ਜਨਰਲ ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਬਰਾੜ ਤਾਂ ਬੈਂਦਲ ਹੀ ਗਿਆ ਸੀ ਜੋ ਕਿ ਇਸ ਆਪਰੇਸ਼ਨ ਦੀ ਕਮਾਂਡ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਜਨਰਲ ਜਮਵਾਲ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਫ਼ੌਜੀ ਅਫ਼ਸਰਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਹੱਥਾਂ ਪੈਰਾਂ ਦੀ ਪੈ ਗਈ ਸੀ ਜਦ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲੱਭ ਰਹੀ ਅਤੇ ਇਹ ਪ੍ਰਚਾਰ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਬਚ ਕੇ ਨਿਕਲ ਗਏ ਹਨ। ਬੜੀ ਭੱਜ ਦੌੜ ਉਪਰੰਤ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਦੇ ਮਲਬੇ ਹੇਠਾਂ ਆਇਆ ਮ੍ਰਿਤਕ ਸਰੀਰ ਲੱਭ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਫ਼ੌਜੀ ਅਫ਼ਸਰਾਂ ਨੂੰ ਸੁੱਖ ਦਾ ਸਾਹ ਆਇਆ। ਉਸਨੇ ਇਹ ਵੀ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਜਨਰਲ ਸੁਬੇਗ ਸਿੰਘ ਦੀ ਲਾਸ਼ ਸਭ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਲੱਭੀ ਜਦੋਂ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਗਿਆਨੀ ਜ਼ੈਲ ਸਿੰਘ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਸਮੂਹ ਵਿੱਚ ਆਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਲਾਸ਼ ਉਸਨੂੰ ਵੀ ਵਿਖਾਈ ਗਈ। ਇਸ ਫ਼ੌਜੀ ਜਨਰਲ ਨੇ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਫ਼ੌਜ ਨੇ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਇਮਾਰਤਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣ-ਬੁੱਝ ਕੇ ਅੱਗ ਲਾਈ ਸੀ। ਹਮਲੇ ਸਮੇਂ ਫ਼ੌਜੀ ਅਫ਼ਸਰਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਕਿੱਥੇ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਇਹ ਵੀ ਹਦਾਇਤ ਸੀ ਕਿ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਪੁੱਜਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਏਥੇ ਇਹ ਗੱਲ ਵਰਨਣਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਜਨਰਲ ਸੁਬੇਗ ਸਿੰਘ ਗੋਲੀ ਲੱਗਣ ਪਿਛੋਂ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਤਹਿਖ਼ਾਨੇ ਵਿੱਚ ਚਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਥੇ ਉਸ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਏਥੇ ਇਹ ਵਰਨਣਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਜਨਰਲ ਸੁੰਦਰ ਜੀ ਦੀ ਪਤਨੀ ਵੀਨਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਦੀ ਲਿਖੀ ਪੁਸਤਕ *Some Consequences A. Soldier* ਦੀ ਭੂਮਿਕੀ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਪਿਛੋਂ ਉਸਦਾ ਪਤੀ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਉਦਾਸ ਰਹਿਣ ਲੱਗ ਪਿਆ, ਉਸ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚੋਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਸਦਾ ਲਈ ਗੁਆਚ ਗਏ, ਉਹ ਮਨ ਹੀ ਮਨ ਵਿਚ ਇਸ ਗੱਲੋਂ ਦੁਖੀ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਟਰੇਨਿੰਗ ਤਾਂ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨਾਲ ਲੌਹਾ ਲੈਣ ਲਈ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਪਰ ਲੜਨਾ ਆਪਣਿਆਂ ਨਾਲ ਹੀ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਇੰਦਰਾ ਨੇ 3 ਜੂਨ ਨੂੰ ਕਵੇਲੇ ਬੁਲਾ ਕੇ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

ਸੱਚਾ ਸੌਦਾ

ਖ਼ਾਲਸਾ ਦੀ ਸਾਜਣਾ ਦਿਵਸ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਖ਼ਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿੱਚ 13 ਅਪ੍ਰੈਲ 1978 ਨੂੰ ਨਕਲੀ ਨਿਰੰਕਾਰੀਆ ਵੱਲੋਂ ਤੇਰਾਂ ਸਿੰਘ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਹੋਏ ਗੁੱਸੇ ਦੇ ਜ਼ਖ਼ਮ ਅਜੇ ਭਰੇ ਨਹੀਂ ਸਨ ਕਿ ਵਿਸਾਖੀ ਤੋਂ ਕੁਛ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਸੱਚਾ ਸੌਦਾ ਸੰਸਥਾ ਦੇ ਮੁਖੀ ਗੁਰਮੀਤ ਰਾਮ ਰਹੀਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦਸਮ ਪਿਤਾ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਨਕਲ ਉਤਾਰ ਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਅੰਦਰ ਧੁੱਖ ਰਹੀ ਅੱਗ ਉੱਤੇ ਫਿਰ ਤੇਲ ਪਾ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਹ ਭਾਂਬੜ ਵਾਂਗ ਮੱਚ ਪਈ। ਇਸ ਘਟਨਾ ਨੂੰ ਅਚਨਚੇਤ ਹੋਈ ਭੁੱਲ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਕਾਂਡ ਵੇਲੇ ਹੀ ਬਹੁਰੂਪੀਏ ਸਿੱਖ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਵੇਲੇ ਵੀ ਬਾਦਲ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਘਟਨਾ ਕਰਮ ਨੂੰ ਐਵੇਂ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਕਾਂਡ ਪਿੱਛੋਂ ਲੱਗੀ ਅੱਗ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਨਿਕਲਿਆ ਸੀ ਪਰ ਇੰਦਰਾ ਦੇ ਟੈਂਕ ਤੇ ਤੋਪਾਂ ਵੀ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੀਆਂ। ਗੁਰਮੀਤ ਰਾਮ ਰਹੀਮ ਸਿੰਘ ਰਾਹੀਂ ਧੁੱਖ ਰਹੀ ਅੱਗ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਹਵਾ ਕੀ ਗੁਲ ਖਿਲਾਏਗੀ, ਇਹ ਤਾਂ ਸਮਾਂ ਦੱਸੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਸਿੱਖ ਹੁਣ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕੀਮਤ 'ਤੇ ਸੱਚੇ ਸੌਦੇ ਵਾਲੇ ਸਾਧ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦਾ ਨਿਰਾਦਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਤਾਂ ਸਿਰ ਦੇ ਕੇ ਕੀਮਤ ਅਦਾ ਕਰਨੀ ਪਈ ਸੀ। ਗੁਰਮੀਤ ਰਾਮ ਰਹੀਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਵੀ ਇਹੋ ਕੀਮਤ ਦੇਣੀ ਪੈ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਸਮਾਂ ਹੀ ਦੱਸੇਗਾ ਕਿ ਇਹ ਕੀਮਤ ਕਦੋਂ ਲਈ ਜਾਵੇਗੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਸਾਧ ਨੇ ਦਸਮ ਪਿਤਾ ਦੀ ਨਕਲ ਕਰਨ ਲਈ ਨੀਲੇ ਰੰਗ ਦਾ ਬਾਣਾ ਪਾਇਆ, ਸਿਰ ਉਪਰ ਕਲਗੀ ਲਾਈ ਅਤੇ ਜਾਮ-ਏ-ਇਸਾ (ਮਿੱਠਾ ਪਾਣੀ) ਪਿਲਾ ਕੇ ਸੱਤ ਪਿਆਰੇ ਸਾਜੇ ਤੇ ਆਪ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਪੀਤਾ। ਸੱਤ ਅਪ੍ਰੈਲ 2006 ਨੂੰ ਜੋ ਕਿ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਦੀ ਸਾਜਣਾ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰੱਖਦਾ ਮਹੀਨਾ ਹੈ। ਖ਼ਾਲਸੇ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ 13 ਅਪ੍ਰੈਲ ਵਿਸਾਖੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਹੋਈ ਸੀ ਤੇ ਇਸ ਨੇ ਇਹ ਕਾਰਵਾਈ 7 ਅਪ੍ਰੈਲ ਨੂੰ ਕੀਤੀ।

ਇਹ ਗੱਲ ਵੀ ਨੋਟ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ ਕਿ ਡੋਰਾਵਾਦ ਬਾਦਲ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ ਹੋਇਆ, ਭਾਵੇਂ ਰਾਧਾ ਸਵਾਮੀ ਹੋਵੇ, ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਹੋਵੇ, ਨੂਰਮਹਿਲੀਏ ਹੋਣ ਜਾਂ ਭੁਨਿਆਰੇ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਡੋਰੇ ਹਨ, ਜਿੱਥੇ ਬਾਦਲ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੇ ਕਈ ਵਾਰ ਨੱਕ ਰਗੜਿਆ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਸਿੱਖੀ ਮਰਿਆਦਾ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ

ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਅੱਗੇ ਸਿਰ ਝੁਕਾਉਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ। ਇਹ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਹਰ ਗੱਲ ਲਈ ਕਾਂਗਰਸ ਨੂੰ ਹੀ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਬਿਨਾਂ ਸ਼ੱਕ ਕਾਂਗਰਸ ਹਿੰਦੂ ਬਹੁਤ ਗਿਣਤੀ ਵਾਲੀ ਜਮਾਤ ਹੈ ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੰਬਰ ਇੱਕ ਹੈ, ਪਰ ਚਿੱਟੇ ਦਿਨ ਵਰਗੇ ਸੱਚ ਨੂੰ ਵੀ ਬਾਦਲ ਝੂਠ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਸੱਚਾ ਸੌਦਾ ਕਾਂਡ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਆਉਣ ਪਿੱਛੋਂ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਵਧ ਰਹੇ ਗੁੱਸੇ ਦਾ ਰੁਖ ਕਾਂਗਰਸ ਵੱਲ ਮੋੜਨ ਲਈ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਠੋਕੇ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਦੇ ਜੱਥੇਦਾਰ ਸਰਦਾਰ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵੇਦਾਂਤੀ ਰਾਹੀਂ ਤਖ਼ਤ ਸ੍ਰੀ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਇਕੱਠ ਰੱਖ ਲਿਆ ਅਤੇ ਸੱਚੇ ਸੌਦੇ ਵਾਲੇ ਵਿਰੁੱਧ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਉਲੀਕਣ ਲਈ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਜੱਥੇਦਾਰਾਂ ਨੇ ਮੀਟਿੰਗ ਵੀ ਸੱਦ ਲਈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣ ਲਈ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਦੇ ਇੱਕ ਧੜੇ ਦਾ ਮੁਖੀ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਧੁੰਮਾ ਵੀ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ। ਕਿਉਂਕਿ ਸੱਚੇ ਸੌਦੇ ਵਾਲੇ ਦੀ ਇਸ ਕਾਲੀ ਕਰਤੂਤ ਦੀ ਖ਼ਬਰ ਮਿਲਦਿਆਂ ਹੀ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਦੇ ਦੂਜੇ ਧੜੇ ਦੇ ਮੁਖੀ ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਗੁਰਮੀਤ ਰਾਮ ਰਹੀਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚਲੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਡੇਰੇ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲਾਕੇ ਸਾੜ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਸੱਚੇ ਸੌਦੇ ਦੇ ਪੈਰੋਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਗੋਲੀ ਚਲਾਏ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਇੱਕ ਸਿੰਘ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਬਾਦਲ ਪ੍ਰਸਤ ਜੱਥੇਦਾਰਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਵਧ ਰਹੇ ਇਸ ਗੁੱਸੇ ਨੂੰ ਠੰਢਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਐਕਸ਼ਨ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਉਲੀਕਣ ਲਈ ਜਦ ਪੰਦਰਾਂ ਦਿਨਾਂ ਪਿੱਛੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿੱਚ ਮੀਟਿੰਗ ਕਰਨ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਓਥੇ ਗਏ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਦੇ ਨੌਜਵਾਨ ਸਿੰਘ ਭੜਕ ਉੱਠੇ। ਉਹ ਤਲਵਾਰਾਂ ਲਹਿਰਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਜਦ ਅੱਗੇ ਵਧੇ ਤਾਂ ਜੱਥੇਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਭੱਜ ਕੇ ਜਾਨ ਬਚਾਉਣੀ ਪਈ। ਜੇ ਪੁਲੀਸ ਵਾਲਾ ਇੱਕ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਪਿੱਛੋਂ ਨਾ ਫੜਦਾ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਤਲਵਾਰ ਵੇਦਾਂਤੀ ਦੀ ਬੋਲੇ ਰਾਮ ਕਰ ਦਿੰਦੀ। ਪੁਲੀਸ ਨੇ ਬੜੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਾਲ ਹਜ਼ੂਮ 'ਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾਇਆ, ਜਿਸ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸੀ। ਤਖ਼ਤ ਸ੍ਰੀ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਆਸ ਪਾਸ ਸ਼ਸਤਰ ਹੀ ਸ਼ਸਤਰ ਦਿਖਾਈ ਦੇ ਰਹੇ ਸਨ। ਜੋ ਵੀ ਕਿਸੇ ਦੇ ਹੱਥ ਆਇਆ ਸੀ, ਲੋਕ ਉਹ ਹੀ ਚੁੱਕ ਕੇ ਲੈ ਆਏ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ ਅਖੌਤੀ ਜੱਥੇਦਾਰਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਸਮਾਂ ਪੰਦਰਾਂ ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਘਟਾ ਕੇ ਦਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਫਿਰ ਜਦ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿੱਚ ਮੀਟਿੰਗ ਹੋਈ ਤਾਂ ਉਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਫ਼ੈਸਲਾ ਲਿਆ ਗਿਆ ਕਿ 11 ਜੂਨ ਨੂੰ ਫਤਿਹਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਤਕ ਰੋਸ ਮਾਰਚ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ ਰਾਜਪਾਲ ਨੂੰ ਮੈਮੋਰੈਂਡਮ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਹ ਫ਼ੈਸਲਾ ਵੀ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਵਧ ਰਹੇ ਦਬਾਅ ਕਾਰਨ ਹੀ ਲਿਆ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਸੱਚੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੀ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਿੱਖ ਇੱਕੱਠੇ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਮਗਰੋਂ ਇਹ ਫ਼ੈਸਲਾ ਲੈ ਲਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਮਾਰਚ ਫਤਿਹਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਚੱਲ ਕੇ ਚਮਕੌਰ ਸਾਹਿਬ ਪੁੱਜੇਗਾ ਤੇ ਰਾਜਪਾਲ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਓਥੇ ਆ ਕੇ ਮੈਮੋਰੈਂਡਮ ਲੈ ਲਵੇਗਾ। ਪਰ ਫਤਿਹਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਪਹੁੰਚ ਚੁੱਕੇ ਇਸ ਮਾਰਚ ਵਿੱਚ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਇਹ ਫ਼ੈਸਲਾ ਮੰਨਣ

ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਮਾਰਚ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਤਕ ਹੀ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਤੋਂ ਘਬਰਾ ਕੇ ਇਹਨਾਂ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਫਿਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿੱਚ ਮੀਟਿੰਗ ਰੱਖ ਲਈ, ਜਿਸ ਦੌਰਾਨ ਸੱਚੇ ਸੌਦੇ ਹੈਂਡ ਕੁਆਰਟਰ ਸਿਰਸਾ (ਹਰਿਆਣਾ) ਵਿੱਚ ਰੋਸ ਰੈਲੀ ਕਰਨ ਦਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਲੈ ਲਿਆ। ਪਰ ਕੁਝ ਦਿਨ ਪਿਛੋਂ ਹਰਿਆਣੇ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਵੱਲੋਂ ਇਹ ਰੈਲੀ ਨਾ ਕਰਨ ਦੀ ਮੰਗ ਦਾ ਬਹਾਨਾ ਲਾ ਕੇ ਇਕੱਲੇ ਗਿਆਨੀ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵੇਦਾਂਤੀ ਨੇ ਇਸ ਰੈਲੀ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਜੋ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਮਰਿਆਦਾ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਰੈਲੀ ਲਈ ਕੀਤੇ ਫ਼ੈਸਲੇ ਉਪਰ ਪੰਜਾਂ ਤਖ਼ਤਾਂ ਦੇ ਜੱਥੇਦਾਰਾਂ ਨੇ ਦਸਖ਼ਤ ਕੀਤੇ ਸਨ ਅਤੇ ਇਸ ਫ਼ੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਅਦਲਾ ਬਦਲੀ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਵੀ ਪੰਜਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਸੀ। ਪਰ ਕਿਸੇ ਸਿੱਖ ਜੱਥੇਬੰਦੀ ਨੇ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵੇਦਾਂਤੀ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀ ਮਰਿਆਦਾ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਦਾ ਨੋਟਿਸ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਹਾਲਾਂਕਿ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵੀ ਅਜਿਹੀ ਘਟਨਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਦ ਕਿਸੇ ਜੱਥੇਦਾਰ ਨੇ ਮਰਿਆਦਾ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕੀਤੀ ਹੋਵੇ। ਸਮਾਂ ਆਉਣ ਤੇ ਵੇਦਾਂਤੀ ਨੂੰ ਵੀ ਇਸ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਦੇਣਾ ਪਵੇਗਾ, ਜਿਸ ਨੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰੇ 'ਤੇ ਸੱਚਾ ਸੌਦਾ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਖੂਹ ਖਾਤੇ ਪਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ।

ਪਰ ਸਿੱਖ ਇਸ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਖ਼ਤਮ ਕਰਨ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਸਨ। ਵੇਦਾਂਤੀ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਹਟ ਜਾਣ ਪਿਛੋਂ ਦਿੱਲੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਪ੍ਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਰਨਾ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਖਾਲਸਾ ਐਕਸ਼ਨ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾ ਲਈ ਗਈ। ਦਿੱਲੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰੇ 'ਤੇ ਸਰਨਾ ਵੀ ਵਿੱਚੋਲਗੀ ਕਰਨ ਤੁਰ ਪਿਆ। ਪਰ ਉਸ ਵੱਲੋਂ ਸੱਚੇ ਸੌਦੇ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਲਿਆਂਦਾ ਪੱਤਰ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਤੋਂ ਡਰਦਿਆਂ ਵੇਦਾਂਤੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸਾਥੀ ਨੇ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਗੁਰਮੀਤ ਰਾਮ ਰਹੀਮ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਸਪਸ਼ਟੀਕਰਨ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਰਨਾ ਨੂੰ ਖਾਲਸਾ ਐਕਸ਼ਨ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਕਨਵੀਨਰਸ਼ਿਪ ਤੋਂ ਅਸਤੀਫ਼ਾ ਦੇਣਾ ਪਿਆ। ਉਸ ਦੀ ਥਾਂ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਦੇ ਮੁੱਖ ਬੁਲਾਰੇ ਭਾਈ ਮੋਹਕਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਸ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਕਮਾਨ ਸੰਭਾਲ ਲਈ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਖਾੜਕੂ ਆਗੂ ਭਾਈ ਦਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਿੱਟੂ ਨੂੰ ਕੋ-ਕਨਵੀਨਰ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਲੇ ਹੀ ਰਹੇ ਪਰ ਭਾਈ ਮੋਹਕਮ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਧਾਰਮਿਕ ਖੇਤਰ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਰਾਜਸੀ ਖੇਤਰ ਦੇ ਦਾਅ ਪੇਚਾਂ ਤੋਂ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣੂ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਉਸ ਵਿੱਚ ਅੱਗੇ ਹੋ ਕੇ ਲੜਨ ਦੀ ਦਲੇਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਦਿਮਾਗ਼ ਉਹਦਾ ਬਹੁਤ ਤੇਜ਼ ਹੈ। ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪੁਲੋਕ ਸਿਧਾਰ ਚੁੱਕੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੱਥੇਦਾਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਟੌਹੜੇ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸ ਦੀਆਂ ਵੀ ਲੱਤਾਂ ਭਾਰ ਨਹੀਂ ਝੱਲਦੀਆਂ। ਜੱਥੇਦਾਰ ਟੌਹੜਾ ਬਹੁਤ ਰੋਸ਼ਨ ਦਿਮਾਗ਼ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਸਿਆਸੀ ਦਾਅ ਪੇਚ ਜਾਣਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਅੱਗੇ ਹੋ ਕੇ ਲੜਨ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਨਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਸਰਵ-ਪ੍ਰਵਾਣਿਤ ਆਗੂ ਨਾ ਬਣ ਸਕਿਆ। ਇਹ ਸੁਪਨਾ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਲੈ ਕੇ ਹੀ ਅੱਗੇ ਤੁਰ ਗਿਆ। ਉਹ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਵਧ ਸਕਿਆ। ਜੇਕਰ ਭਾਈ ਮੋਹਕਮ ਸਿੰਘ ਵਿੱਚ ਟੌਹੜੇ ਵਾਲੀ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਨਾ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਉਹ ਅੱਜ

ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਦਾ ਜੱਥੇਦਾਰ ਹੁੰਦਾ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਹ ਜੱਥੇਬੰਦੀ ਤਿੰਨ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡੀ ਜਾਂਦੀ ਜੋ ਕਿ ਵਿਸ਼ਵ ਭਰ ਵਿੱਚ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਜੱਥੇਬੰਦੀ ਵਜੋਂ ਉੱਭਰ ਕੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਆ ਗਈ ਸੀ। ਪਰ ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਤਿੰਨੇ ਧੜਿਆਂ ਦੇ ਜੱਥੇਦਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਦਮਖਮ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਪੱਦ ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਅੱਗੇ ਵਧ ਸਕਣ।

ਭਾਈ ਮੋਹਕਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬਾਬਾ ਠਾਕੁਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪੁਲੋਕ ਸਿਧਾਰਨ ਉਪਰੰਤ ਸਖਤ ਸਟੈਂਡ ਨਾ ਲਿਆ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਜੇ ਉਹ ਆਪ ਮੁਖੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਬਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਭਾਈ ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਰੋਡੇ ਤੇ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਅਭਿਆਸੀ ਵਰਗਿਆਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰੀ ਏਜੰਟ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਧੁੰਮਾਂ ਨੂੰ ਜੱਥੇਦਾਰ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਨਾ ਮਿਲਦਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰਪੁਰਵਾਸੀ ਬਾਬਾ ਠਾਕੁਰ ਸਿੰਘ ਮੂੰਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲਾਉਂਦਾ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਹੀ ਬੜੀ ਚਲਾਕੀ ਨਾਲ ਇੱਕ ਤਿੰਨ-ਮੈਂਬਰੀ ਕਮੇਟੀ ਰਾਹੀਂ ਧੁੰਮਾਂ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਮੋਹਰ ਲਵਾ ਲਈ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਦੁਸਹਿਰੇ ਦੀ ਰਸਮ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਸਿੰਘਣੀ ਬੀਬੀ ਪ੍ਰੀਤਮ ਕੌਰ ਤੋਂ ਦਸਤਾਰਬੰਦੀ ਦੀ ਰਸਮ ਕਰਵਾ ਲਈ, ਜਿਸ ਦੇ ਜੱਥੇਦਾਰੀ ਸੰਭਾਲਦਿਆਂ ਹੀ ਟਕਸਾਲ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਿੰਘ ਬਾਗ਼ੀ ਹੋ ਕੇ ਚਲੇ ਗਏ ਅਤੇ ਸੀਨੀਅਰ ਮੈਂਬਰ ਭਾਈ ਮੋਹਕਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਵੀ ਖੁੱਡੇ ਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਫਿਰ ਵੀ ਉਹ ਸੱਚਾ ਸੌਦਾ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਸਰਗਰਮ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਾਲੀ ਐਕਸ਼ਨ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਇਸ ਮੁੱਦੇ ਨੂੰ ਠੰਢਾ ਨਹੀਂ ਪੈਣ ਦਿੱਤਾ। ਇਹੋ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਮੀਤ ਰਾਮ ਰਹੀਮ ਸਿੰਘ ਤੇ ਕਈ ਕਾਤਲਾਨਾ ਹਮਲੇ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਉਸ ਦੇ ਸੇਵਕਾਂ ਨੂੰ ਕਿਧਰੇ ਸਮਾਗਮ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ। ਇਸ ਕਾਰਨ ਕਿਤੇ ਨਾ ਕਿਤੇ ਖਾਲਸਾ ਐਕਸ਼ਨ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਸਮਰਥਕਾਂ ਅਤੇ ਸੱਚੇ ਸੌਦੇ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਟਕਰਾਓ ਹੁੰਦਾ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਮੁੱਢ ਬੀਤੇ ਸਾਲ ਦੀ ਵਿਸਾਖੀ ਤੋਂ ਇੱਕ ਹਫ਼ਤਾ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚਲੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਡੇਰੇ ਸਲਾਬਤਪੁਰੇ ਤੋਂ ਬੱਝਾ ਸੀ ਜਿੱਥੇ ਗੁਰਮੀਤ ਰਾਮ ਰਹੀਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੀ ਪੂਰੀ ਨਕਲ ਉਤਾਰਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ। ਉਹੋ ਜੇਹਾ ਲਿਬਾਸ ਪਹਿਨਿਆ, ਸਿਰ 'ਤੇ ਕਲਗੀ ਲਾਈ ਅਤੇ ਸੱਤ ਚੋਲਿਆਂ ਨੂੰ ਜਾਮ-ਏ-ਇੰਸਾ ਕਹਿ ਕੇ ਮਿੱਠਾ ਪਾਣੀ ਪਿਲਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਆਪ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਪਾਸੋਂ ਪੀ ਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਮਜ਼ਾਕ ਉਡਾਇਆ।

ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦ ਦਾ ਅੰਤ

ਮੈਂ ਟੈਲੀਫੋਨ ਦਾ ਡਾਇਲ ਘੁਮਾਇਆ, ਅੱਗੋਂ ਅਵਾਜ਼ ਆਈ, “ਹੈਲੋ ! ਭਾਅ ਜੀ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਹੀ ਟੈਲੀਫੋਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸੀ, ਖ਼ਬਰ ਮਿਲ ਗਈ। ਜਦ ਮੈਂ ਅੱਗੋਂ ਕਿਹਾ, “ਨਹੀਂ, ਤਾਂ ਭਾਈ ਬਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਪੂਹਲਾ ਸਾੜ ਦਿੱਤਾ।” ਮੇਰੇ ਮੂੰਹੋਂ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੀ ਨਿਕਲ ਗਿਆ, “ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਹੋਇਆ।”

ਇਹ ਭਾਣਾ ਕਿਵੇਂ ਵਾਪਰਿਆ, ਇਸਦਾ ਨਾ ਅਜੇ ਬਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਪਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਮੈਂ ਜਾਣਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ। ਇਹ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਮੈਥੋਂ ਸਾਂਝੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾ ਰਹੀ। ਮੈਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਆਪਣੇ ਵੱਡੇ ਭਰਾਵਾਂ ਵਰਗੇ ਦੋਸਤ ਸ. ਦਿਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਇਹ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਸਾਂਝੀ ਕਰ ਲਈ। ਫਿਰ ਸੋਚਿਆ, ਇਹ ਤਾਂ ਪਤਾ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਉਹ ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਪੂਹਲਾ ਮਰ ਗਿਆ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਜਿਹੜਾ ਸ਼ਰਾਬ ਦੇ ਨਸ਼ੇ ਵਿਚ ਮਦਹੋਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਸ਼ਹੀਦ ਭਾਈ ਤਾਰੂ ਸਿੰਘ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਬਣੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿਚ ਰਿੱਛ ਵਾਂਗ ਨੱਚਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇਕ ਹੋਰ ਸਰਕਾਰੀ ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦ ਅਮਰੀਕੋ ਨਾਂ ਦੀ ਔਰਤ ਉਸਦਾ ਸਾਥ ਦਿੰਦੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ।

ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਸਹਿਯੋਗੀ ਰਹੇ ਪੱਤਰਕਾਰ ਸ਼੍ਰੀ ਪ੍ਰਵੀਨ ਪੁਰੀ ਨੂੰ ਜਦ ਪੁੱਛਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਪੂਹਲਾ ਜ਼ਿੰਦਾ ਹੈ, ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਪਰ ਡਾਕਟਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਅੱਸੀ ਫ਼ੀਸਦੀ ਸੜ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਹਸਪਤਾਲ ਤੋਂ ਪੀ.ਜੀ.ਆਈ. ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਭੇਜਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।”

ਸ. ਦਿਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਫ਼ੋਨ ਆ ਗਿਆ, “ਉਏ ਮਹਿੰਦਰ, ਉਹ ਜੂਠ ਮਰ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ?” ਜਦ ਮੈਂ ਕਿਹਾ, “ਮਰਿਆ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਪੱਤਰਕਾਰ ਦਸਦੇ ਹਨ, ਅੱਸੀ ਫ਼ੀਸਦੀ ਸੜ ਗਿਆ ਹੈ।” ਸ. ਦਿਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਅੱਗੋਂ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, “ਮੈਂ ਤਾਂ ਕਈ ਮਿੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਪੂਹਲਾ ਜ਼ਿੰਦਾ ਸਾੜ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਕਿਤੇ ਉਹ ਦੁਸ਼ਟ ਬਚ ਹੀ ਨਾ ਜਾਵੇ।” ਇਉਂ ਜਾਪਦਾ ਸੀ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਿੰਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਇਹ ਗੱਲ ਚੰਗੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲੱਗੀ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਵਿਚੋਂ ਨਿਰਾਸ਼ਤਾ ਦੀ ਝਲਕ ਆ ਰਹੀ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਜਦ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਨਿਹੰਗ ਪੂਹਲਾ ਸਾੜ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਉੱਛਲ ਪਏ ਸਨ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, “ਤੇਰੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਖੰਡ।” ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਿਰਾਸ਼ਤਾ ਅਗਲੀ ਸਵੇਰ ਫਿਰ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਬਦਲ ਗਈ ਜਦ ਪੂਹਲੇ ਦੇ ਮਰਨ ਦੀ ਖ਼ਬਰ ਆ ਗਈ।

ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਤਰਨਾ ਦਲ ਦੇ ਮੀਤ ਜਥੇਦਾਰ ਬਾਬਾ ਕਾਹਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕਤਲ

ਪਿਛੋਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਉਸਦਾ ਜਾਨਸ਼ੀਨ ਬਣ ਬੈਠਾ ਸੀ। ਇਸਨੂੰ ਤਰਨਾ ਦਲ ਦੇ ਮੁਖੀ ਗੁਰਪੁਰਵਾਸੀ ਬਾਬਾ ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਬਾਬਾ ਬਕਾਲਾ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਉਸਦੀਆਂ ਗਲਤ ਹਰਕਤਾਂ ਕਾਰਨ ਮੀਤ ਜਥੇਦਾਰੀ ਤੋਂ ਫ਼ਾਰਗ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਆਪਣਾ ਵੱਖਰਾ ਦਲ ਬਣਾ ਲਿਆ ਸੀ। ਪਰ ਜੂਨ 1984 ਦੇ ਘਲੂਘਾਰੇ ਪਿਛੋਂ ਬਾਬਾ ਕਾਹਨ ਸਿੰਘ ਵਲੋਂ ਅਮਰ ਸ਼ਹੀਦ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਭੜਾਸ ਕੱਢੇ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਭਾਈ ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸਖੀਰਾ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਜਿਸਨੂੰ 1986 ਵਿਚ ਇਸ ਦੇ ਨਿਹੰਗ ਟੋਲੇ ਨੇ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਹ ਆਪਣੇ ਇਸ ਟੋਲੇ ਨੂੰ ਤਰਨਾ ਦਲ ਹੀ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ।

ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਉਰਫ਼ ਜਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬਾਬਾ ਕਾਹਨ ਸਿੰਘ ਦਾ ਜਾਨਸ਼ੀਨ ਬਣਨ ਪਿਛੋਂ ਸਰਕਾਰੀ ਬੁੱਕਲ ਵਿਚ ਜਾ ਵੜਿਆ ਅਤੇ ਪਿੰਡ ਸੁਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਇਕ ਨਿਹੰਗ ਗੱਜਣ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਰਲਕੇ ਉਸਨੇ ਸ਼ਹੀਦ ਭਾਈ ਤਾਰੂ ਸਿੰਘ ਦੇ ਅਸਥਾਨ ਪਿੰਡ ਪੂਹਲਾ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲਿਆ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਉਹ ਫ਼ੌਜੀ ਜਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਪੂਹਲਾ ਬਣ ਗਿਆ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਉਹ ਲੁਧਿਆਣੇ ਦਾ ਵਾਸੀ ਸੀ, ਜੁਆ ਖੇਡਦਿਆਂ ਕਤਲ ਹੋ ਜਾਣ ਪਿਛੋਂ ਉਸਨੇ ਨਿਹੰਗ ਕਾਹਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਜਾ ਲਈ ਅਤੇ ਪੜ੍ਹਿਆ ਲਿਖਿਆ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਜਿਸਨੇ ਉਸਨੂੰ ਨਿੱਜੀ ਸਕੱਤਰ ਬਣਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਨਾਂ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਜੁਏਬਾਜ਼ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਉਹ ਇਕ ਨੰਬਰ ਦਾ ਜੇਬ ਤਰਾਸ਼ (ਖੀਸੇਕਟ) ਵੀ ਸੀ ਅਤੇ ਇਕ ਵੇਰ ਉਸਨੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਸਰਆਂ ਵਿਚ ਠਹਿਰਣ ਦੌਰਾਨ ਮੇਰੀ ਜੇਬ ਵਿਚੋਂ ਵੀ ਡੇਢ ਸੌ ਰੁਪੈ ਕੱਢ ਲਏ ਸਨ, ਜਿਥੇ ਉਹ ਇਕ ਹੋਰ ਨਿਹੰਗ ਟਾਈਪ ਅਕਾਲੀ ਵਰਕਰ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਮਜਬੂਰ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਆਇਆ ਸੀ। ਮਜਬੂਰ ਨਿਹੰਗ ਕਾਹਨ ਸਿੰਘ ਦਾ ਵੀ ਯਾਰ ਸੀ ਜੋ ਮਾਵਾ (ਅਫੀਮ) ਸਾਂਝਾ ਕਰਦੇ ਸਨ।

ਇਸ ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਭੇੜੀਏ ਨੇ ਸ਼ਹੀਦ ਭਾਈ ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸਖੀਰਾ ਦੇ ਕਤਲ ਪਿਛੋਂ ਹੀ ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦੀ ਦਾ ਰਾਹ ਅਪਨਾਇਆ। ਸ਼ਰਾਬ ਅਤੇ ਹੋਰ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਵਰਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਹੋਰ ਨਿਸ਼ੇਈ ਨਿਹੰਗ ਵੀ ਇਸ ਨਾਲ ਜੁੜਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ 1992 ਵਿਚ ਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਬਣਨ ਪਿਛੋਂ ਨਿਹੰਗ ਪੂਹਲਾ ਇਹ ਭਰੋਸਾ ਦੁਆ ਕੇ ਉਸਦੀ ਬੁੱਕਲ ਵਿਚ ਜਾ ਵੜਿਆ ਕਿ ਖ਼ਾਲਿਸਤਾਨੀ ਖਾੜਕੂਆਂ ਨਾਲ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਉਹ ਪੁਲੀਸ ਦਾ ਸਾਥ ਦੇਵੇਗਾ। ਇਸ ਆੜ ਹੇਠ ਉਸਨੇ ਦਹਿਸ਼ਤ ਫੈਲਾਉਣ ਲਈ ਲੁੱਟ ਮਾਰ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਜੋ ਪੰਥਕ ਹੋਣ ਦੇ ਦਾਅਵੇਦਾਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਦੇ 2002 ਰਾਜ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੌਰਾਨ ਤਕ ਜਾਰੀ ਰਹੀ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਉਸਨੇ ਬੇਗੁਨਾਹ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕੀਤਾ, ਧੀਆਂ ਭੈਣਾਂ ਦੀ ਇੱਜ਼ਤ ਨਾਲ ਖੇਡਦਾ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਕਈ ਇਤਿਹਾਸਕ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲਿਆ, ਪਰ ਖਾੜਕੂਆਂ ਨਾਲ ਸਿੱਧੀ ਟੱਕਰ ਤੋਂ ਸਦਾ ਹੀ ਕੰਨੀ ਕਤਰਾਉਂਦਾ ਰਿਹਾ। ਕੇਵਲ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਗ਼ਮਰਾਹ ਕਰਨ ਲਈ ਹੀ ਫੋਕੇ ਦਮਗਜੇ ਮਾਰਦਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਬਾਦਲ ਇਸਦੀ ਸਰਪ੍ਰਸਤੀ ਕਰਦੇ ਰਹੇ।

ਕੈਪਟਨ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ 2002 ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਰਾਜ ਭਾਗ ਸੰਭਾਲਣ ਉਪਰੰਤ ਇਸ ਭੂਤਰੇ ਸਾਨੂੰ ਦੇ ਸਿੰਗਾਂ ਨੂੰ ਹੱਥ ਤਾਂ ਪਾਇਆ ਪਰ “ਖੱਸੀ” ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜੋ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਛੇਵੀਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਸ੍ਰੀ ਹਰਗੋਬਿੰਦਪੁਰ ਅਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸ਼ਹੀਦ ਭਾਈ ਤਾਰੂ ਸਿੰਘ ਪਿੰਡ ਪੂਹਲਾ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਇਤਿਹਾਸਕ ਗੁਰਧਾਮਾਂ ਵਿਚ ਮਸੇ ਰੰਘੜ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ਰਾਬ ਨਾਲ ਰੱਜ ਕੇ ਅਮਰੀਕੋ ਵਰਗੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਨਾਲ ਨੱਚਦਾ ਸੀ। ਇਸਨੇ ਨੌਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਅਸਥਾਨ ਬਾਬਾ ਬਕਾਲਾ ਵਿਖੇ ਵੀ ਆਪਣਾ ਹੱਡ ਕੁਆਟਰ ਬਣਾਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

ਆਖ਼ਰਕਾਰ ਇਕ ਫੌਜੀ ਜਰਨੈਲ (ਕਰਨਲ ਜੇ.ਐਸ. ਸੰਧੂ) ਨੇ ਪੂਹਲਾ ਪਿੰਡ ਦੇ ਆਸਪਾਸ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਵਿਰੁੱਧ ਜਥੇਬੰਦ ਕਰਨ ਲਈ ਬਗ਼ਾਵਤ ਦਾ ਝੰਡਾ ਚੁਕਿਆ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਹਊਆ ਬਣੇ ਇਸ ਖ਼ੁੰਘਾਰ ਦਰਿੰਦੇ ਨੂੰ ਜਦ ਖਿੱਚ ਕੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਟਹਿਰੇ ਵਿਚ ਲੈ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸਦੀ ਦਹਿਸ਼ਤ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋਏ ਲੋਕ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ।

ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਹਰਿਆਣਾ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਇਕ ਜੁਝਾਰੂ ਸਿੰਘ ਭਾਈ ਜੋਗਾ ਸਿੰਘ ਖਾਨਪੁਰ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਰ ਦੇ ਕਤਲ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਵਿਚ ਨਿਹੰਗ ਪੂਹਲੇ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰ ਕਰਕੇ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਸੁੱਟਣ ਦਾ ਜਦ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਉਸ ਆਦੇਸ਼ 'ਤੇ ਅਮਲ ਕਰਨਾ ਪਿਆ। ਭਾਈ ਜੋਗਾ ਸਿੰਘ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਕੇਵਲ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਖਾੜਕੂਆਂ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿਚ ਹਲਕੀ ਹੋਈ ਪੁਲੀਸ ਨੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਕਾਰਨ ਉਸਦੇ ਪਿਤਾ ਸ. ਬਚਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਇਸ ਕਰਕੇ ਸ਼ਰੇਆਮ ਜ਼ਲੀਲ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਇਹ ਦੱਸ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰਿਹਾ ਕਿ ਖਾੜਕੂ ਕਿਧਰ ਗਏ ਹਨ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਉਹ ਵਿਚਾਰਾ ਤਾਂ ਖੇਤਾਂ ਵਿਚ ਫ਼ਸਲ ਨੂੰ ਸਪਰੇਅ ਕਰਕੇ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਖਾੜਕੂ ਕਿਧਰ ਗਏ। ਖਾੜਕੂਆਂ ਬਾਰੇ ਉਸਨੂੰ ਕੁਝ ਵੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਪੁਲੀਸ ਦੀ ਇਸ ਧੱਕੇਸ਼ਾਹੀ ਵਿਰੁੱਧ ਭਾਈ ਜੋਗਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਦੁਖੀ ਹੋ ਕੇ ਹਥਿਆਰ ਚੁੱਕਣੇ ਪਏ ਸਨ। ਪਰ ਪੂਹਲੇ ਨੇ ਪੁਲੀਸ ਨਾਲ ਰਲ ਕੇ ਉਸਦੇ ਪਿਤਾ ਸ. ਬਚਨ ਸਿੰਘ, ਮਾਤਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕੌਰ, ਭੈਣ ਮਦਨਜੀਤ ਕੌਰ, ਚਾਚੀ ਹਰਜਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਉਸਦੀ ਲੜਕੀ ਰਾਜਬੀਰ, ਲੜਕੇ ਯਾਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਦਸ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਬੱਚੀ ਗੁਰਜੀਤ ਕੌਰ ਨੂੰ 1991 ਵਿਚ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਵਹਿਸ਼ੀਆਨਾ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਤਾਂ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਮਾਮਲੇ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਐਫ.ਆਈ.ਆਰ. ਵੀ ਦਰਜ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਪੂਹਲੇ ਨਿਹੰਗ ਨੇ ਇਕ ਹੋਰ ਖਾੜਕੂ ਭਾਈ ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜਟਾਣਾ ਦੀ ਦਾਦੀ ਦਵਾਰਕੀ ਕੌਰ, ਚਾਚੀ ਜਸਬੀਰ ਕੌਰ, ਭੈਣ ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ ਅਤੇ ਭਾਣਜੇ ਸਿਮਰਨਜੀਤ ਨੂੰ ਇਸ ਕਰਕੇ ਜ਼ਿੰਦਾ ਜਲਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਭਾਈ ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜਟਾਣਾ ਨੇ ਪੁਲੀਸ ਅਫ਼ਸਰ ਸੁਮੇਧ ਸੈਣੀ 'ਤੇ ਕਾਤਿਲਾਨਾ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਜੋ ਉਸ ਦਾ ਰਖਵਾਲਾ ਸੀ।

ਪੂਹਲੇ ਪਾਪੀ ਨੂੰ ਸੋਧਣ ਲਈ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਹੀ ਦੋਸਤ ਬਣੇ ਦੋ ਸਿੱਖ ਨੌਜੁਆਨਾਂ ਨੇ ਇਸ ਦੀਆਂ ਕਰਤੂਤਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਗੁੱਸਾ ਖਾਧਾ ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾੜਿਆ ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਾੜਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ।

ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਨੌਜਵਾਨ ਨਵਤੇਜ ਸਿੰਘ ਤੇ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਕਿਸੇ ਖਾੜਕੂ ਜੱਥੇਬੰਦੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਨਹੀਂ ਸਨ ਪਰ ਉਹ ਭਾਈ ਸੁੱਖਾ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਭਾਈ ਮਹਿਤਾਬ ਸਿੰਘ ਦੇ ਵਾਰਸ ਹੋ ਨਿੱਬੜੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਹੁੱਕਾ ਪੀ ਰਹੇ ਅਤੇ ਨਾਚ ਦੇਖ ਰਹੇ ਮੱਸੇ ਰੰਘੜ ਦਾ ਸਿਰ ਕਲਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਸ ਬਹਾਦਰੀ ਭਰੇ ਕਾਰਨਾਮੇ ਨੇ ਜਿਥੇ ਰਾਜਨੇਤਾਵਾਂ ਤੇ ਪੁਲੀਸ ਨੂੰ ਹਿਲਾ ਕੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ, ਉਥੇ ਇਹ ਸਾਬਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਵਲੋਂ ਅਰੰਭ ਕੀਤਾ ਸੰਘਰਸ਼ ਅਜੇ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਗੁਰਧਾਮਾਂ ਦਾ ਅਪਮਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਹਸ਼ਰ ਮੱਸੇ ਰੰਘੜ, ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਅਤੇ ਗੁਰਬਚਨੇ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਵਰਗਾ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਤੱਥ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਇਕ ਨਾਮਧਰੀਕ ਲੇਖਕ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਸਿਓਣਾ ਦੇ ਕਤਲ ਨੇ ਵੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਜੋ ਇਹ ਸੱਚ ਮੰਨਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਦਸਮ ਪਿਤਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਗੁਰਗੱਦੀ ਬਖਸ਼ੀ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਨੂੰ ਇਸ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਚੱਲਣ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੱਤੇ ਸਨ।

ਸ. ਨਵਤੇਜ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਭਾਈ ਸ. ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਪੈਰਵੀ ਕਰ ਰਹੇ ਸੀਨੀਅਰ ਐਡਵੋਕੇਟ ਸ. ਵਰਿੰਦਰ ਪਾਲ ਸਿੰਘ ਭਾਟੀਏ ਅਨੁਸਾਰ ਪੂਹਲੇ ਵਾਲਾ ਕਾਂਡ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਦਾ ਸਿੱਟਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਹੀ ਸਿੱਖੀ ਜ਼ਜ਼ਬੇ ਨੇ ਉਬਾਲਾ ਖਾਧਾ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਹਾੜ ਨਾਲ ਜਾ ਮੱਥਾ ਲਾਇਆ। ਕੁਝ ਪੁਲੀਸ ਅਧਿਕਾਰੀ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਪਾਪਾਂ ਕਾਰਨ ਡਰਦੇ ਹੀ ਇਹ ਪੌਣਛਾਣ ਕਰੀ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਤਾਂਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਾਜ਼ ਕਿਤੇ ਉਹਨਾਂ 'ਤੇ ਵੀ ਨਾ ਝਪਟ ਪਵੇ। ਸ. ਭਾਟੀਏ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਇਉਂ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਲਿਜਾਣ ਦਾ ਚੱਕਰ ਵੀ ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਕਿ ਇਲਾਜ ਵਿਚ ਦੇਰੀ ਹੋ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਪੂਹਲਾ ਮਰ ਗਿਆ। ਅੱਗ ਨਾਲ ਝੁਲਸਿਆ ਜਾਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿਚ ਪੂਹਲਾ ਚੰਗਾ ਭਲਾ ਸੀ। ਉਸਨੂੰ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਭੇਜਣ ਦੀ ਲੋੜ ਕਿਉਂ ਪਈ? ਇਹ ਵੀ ਇਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਹੈ ਜੋ ਉੱਤਰ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਯਾਰੀ ਨਿਭਾਉਣ ਵਾਲੇ ਪੁਲੀਸ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਡਰ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਪੂਹਲਾ ਬਚ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਫਸਾ ਨਾ ਦੇਵੇ, ਜੋ ਉਸਨੂੰ ਵਰਤਦੇ ਰਹੇ ਸਨ।

ਕਾਫ਼ੀ ਸਮੇਂ ਦੇ ਅਰਸੇ ਪਿਛੋਂ ਉਪਰੋਂ ਬੱਲੀ ਨਿਹੰਗ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਪੂਹਲੇ ਅਤੇ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਦਾ ਹੋਇਆ ਕਤਲ ਭਾਵੇਂ ਧਾਰਮਿਕ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਮੂਲ ਕਾਰਨ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਸਿਆਸੀ ਟਕਰਾਉ ਲਈ ਇਕੋ ਇਕ ਤੇ ਭਾਰੂ ਇਨਕਾਰ ਦੀ ਹੀ ਚੱਲੀ ਆ ਰਹੀ ਨੀਤੀ ਹੈ ਜੋ ਸਿਆਸੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਸ ਸੂਬੇ ਦੀ ਹੋਣੀ ਨੂੰ ਦਿਸ਼ਾ ਦਿਖਾਉਣ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਕੇ.ਪੀ.ਐਸ. ਗਿੱਲ ਵਰਗੇ ਬੁੱਚੜਾਂ ਦੇ ਯਤਨਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਖਾੜਕੂਵਾਦ ਅਜੇ ਵੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਜ਼ਿੰਦਾ ਹੈ। ਸਰਕਾਰੀ ਅੰਕੜਿਆਂ ਅਨੁਸਾਰ ਦੋ-ਢਾਈ ਸੌ ਖਾੜਕੂ ਅਤੇ ਤੀਹ ਦੇ ਕਰੀਬ ਉਹਨਾਂ

ਦੇ ਆਗੂ ਅਜੇ ਵੀ ਇਸ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਮੌਜੂਦ ਹਨ ਜੋ ਪਹਿਲੇ ਦੌਰ ਦੀ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਸਰਗਰਮ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤੇ ਤਾਂ ਯੋਗ ਸਮੇਂ ਦੀ ਉਡੀਕ ਵਿਚ ਛੁਪੇ ਬੈਠੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਲੰਘਾਉਣ ਲਈ ਦੂਜੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ। ਖਾੜਕੂਆਂ ਦੇ ਮਾਲੀ ਪੱਖਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਨਜ਼ਰ ਅੰਦਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਪੈਸੇ ਧੌਲੇ ਦੀ ਮਦਦ ਲਈ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਅਜੇ ਵੀ ਬਥੇਰੇ ਸਿੱਖ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਸਹਾਇਤਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਵੀ ਸੰਘਰਸ਼ ਨੂੰ ਮੁੜ ਸੁਰਜੀਤ ਕਰਨ ਲਈ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਹਥਿਆਰ ਤੇ ਹੋਰ ਅਸਲਾ ਏਥੇ ਵੀ ਹੈ ਜੋ ਜ਼ਮੀਨ ਹੇਠਾਂ ਦੱਬਿਆ ਪਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਲੋੜ ਪੈਣ 'ਤੇ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਵੀ ਕੱਢਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਖੁਫ਼ੀਆ ਏਜੰਸੀ ਆਈ.ਐਸ.ਆਈ. ਦੇ ਸੂਤਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਉਸ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਕੌਮੀ ਨੀਤੀ ਵੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਖਾੜਕੂਵਾਦ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਮਸਲੇ ਵਿਚ ਸਿਆਸੀ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲੀ ਕੋਈ ਫ਼ਰਕ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦੀ। ਉਸ ਲਈ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਖਾੜਕੂਆਂ ਨੂੰ ਹਥਿਆਰ ਸਪਲਾਈ ਕਰਨਾ ਕੋਈ ਐੱਖਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਹ ਪੰਜਾਬ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤ ਸੰਜੀਦਾ ਹੈ। ਏਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਖਾੜਕੂ ਜੱਥੇਬੰਦੀਆਂ ਦੇ ਮੁਖੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਪੂਰੀ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਬੱਬਰ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦੇ ਵਧਾਵਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਮਹਿਲ ਸਿੰਘ, ਖ਼ਾਲਿਸਤਾਨ ਕਮਾਂਡੋ ਫੋਰਸ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸਿੰਘ ਪੰਜਵੜ ਅਤੇ ਕੇ.ਜੇ.ਐਫ. ਦੇ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਟੀਟਾ ਆਦਿ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਮੌਜੂਦਾ ਰਣਨੀਤੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸੁਰੱਖਿਆ ਫੋਰਸ ਨਾਲ ਸਿੱਧੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਤੋਂ ਬਚਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿਉਂਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਬਹੁਤ ਜਾਨੀ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ।

ਸਰਕਾਰ ਵੀ ਇਹ ਮੰਨਦੀ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਸੰਘਰਸ਼ ਮੱਠਾ ਪਿਆ ਹੈ, ਰੁਕਿਆ ਨਹੀਂ। ਕੇਵਲ ਤੇਜ਼ੀ ਫੜਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਆਈ.ਐਸ.ਆਈ. ਹਥਿਆਰਾਂ ਅਤੇ ਅਸਲੇ ਦੀ ਕਮੀ ਨਹੀਂ ਆਉਣ ਦੇਵੇਗੀ। ਉਸਦੇ ਭੰਡਾਰ ਵਿਚ 25-30 ਲੱਖ ਦੇ ਕਰੀਬ ਕਲਾਸ਼ੀਕੋਵ (ਏ.ਕੇ.-47, ਏ.ਕੇ.-56) ਰਫਲਾਂ, ਸਟਿੰਗਰ ਮਿਜ਼ਾਈਲਾਂ ਅਤੇ ਭਾਰੀ ਮਾਤਰਾ ਵਿਚ ਆਰ.ਡੀ.ਐਕਸ. ਤੇ ਹੋਰ ਧਮਾਕਾਧੇਜ਼ ਪਦਾਰਥ ਪਿਆ ਹੈ ਜੋ ਕਈ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਅਮਰੀਕਾ ਤੋਂ ਅਫ਼ਗਾਨਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਖਾੜਕੂਆਂ ਨੂੰ ਦੇਣ ਲਈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਸੀ ਪਰ ਉਸਨੂੰ ਅੱਗੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਆਈ.ਐਸ.ਆਈ. ਨੇ ਆਪਣੇ ਭੰਡਾਰ ਵਿਚ ਹੀ ਸਾਂਭ ਲਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਇਹ ਖੁਫ਼ੀਆ ਏਜੰਸੀ ਆਪਣੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹੀ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਚੋਣਾਂ ਉਪਰੰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਤਬਦੀਲੀ ਦਾ ਵੀ ਇਸ 'ਤੇ ਕੋਈ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਸਰਹੱਦ ਤੋਂ ਪਾਰ ਬੈਠੇ ਖਾੜਕੂ ਇਕ ਵੇਰ ਫਿਰ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਊਧਮ ਮਚਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਕੇਵਲ ਯੋਗ ਸਮੇਂ ਦੀ ਤਾਕ ਵਿਚ ਹਨ।

ਇਤਿਹਾਸ ਵੀ ਇਹ ਗਵਾਹੀ ਭਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਅੰਦਰੋਂ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਅਤੇ ਅਟੱਲ ਭਰੋਸੇ ਵਿਚ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਧਾਰਨਾ ਦੀ ਇਹ ਝਲਕ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਕਿ “ਹਾਰਨਾ ਪਾਪ ਨਹੀਂ, ਹਾਰ ਮੰਨ ਲੈਣਾ ਪਾਪ ਹੈ।” ਸਿੱਖ ਹਰ ਵਾਰ ਸੱਟ ਖਾ ਕੇ ਉੱਠਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਦੋਂ ਤਕ ਹਾਰ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਵਿਚ ਬਦਲਣ ਤਕ ਸਿਰ-ਧੜ ਦੀ ਲੜਾਈ ਲੜਦੇ

ਰਹੇ ਹਨ ਜਦੋਂ ਤਕ ਜਿੱਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ। ਇਸ ਇਤਿਹਾਸਕ ਵਰਤਾਰੇ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ 1978 ਤੋਂ 1993 ਤਕ ਚੱਲੀ ਖਾੜਕੂ ਲਹਿਰ ਨੂੰ ਵੇਖੀਏ ਤਾਂ ਹਿੰਦੂ ਹੁਕਮਰਾਨ ਜੋ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਵਾਸਤੇ ਦਬ ਜਾਣ ਦਾ ਭਰਮ ਪਾਲੀ ਬੈਠੇ ਹਨ, ਇਸਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੂਰਖਤਾ ਜਾਂ ਫਿਰ ਇਤਿਹਾਸ ਤੋਂ ਅਣਜਾਣਤਾ ਹੀ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਖਾੜਕੂ ਲਹਿਰ ਅੱਜ ਰੰਗਮੰਚ 'ਤੇ ਕਿਧਰੇ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਪਰ ਉਹ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਤੇ ਸਿਧਾਂਤ, ਜਿਸ ਅਧੀਨ ਇਹ ਲਹਿਰ ਚੱਲੀ ਸੀ, ਅਜੇ ਵੀ ਉਸੇ ਜੋਬਨ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਲਹੂ ਦੀ ਆ ਰਹੀ ਮਹਿਕ ਇਸ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਬਖਸ਼ਦੀ ਹੈ।

ਅਮਰ ਸ਼ਹੀਦ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਧਰਮ ਯੁੱਧ ਜੋ ਜੂਨ 1984 ਦੇ ਘਲੂਘਾਰੇ ਉਪਰੰਤ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੀ ਮੰਗ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਸੰਘਰਸ਼ ਵਿਚ ਬਦਲ ਗਿਆ ਸੀ, ਦੀ ਪਹਿਲੇ ਪੜਾਅ ਵਿਚ ਹੋਈ ਹਾਰ ਨੂੰ ਹਾਰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਸੀ ਜਿਸਨੂੰ ਛੱਡੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਦਾ ਆਗਾਜ਼ ਹੀ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਵੱਡਾ ਸੰਘਰਸ਼ ਅਵੱਸ਼ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਹ ਨਹੀਂ ਭੁੱਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿ ਅਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਉਤਰਾਅ-ਚੜ੍ਹਾਅ ਆਉਂਦੇ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਰਣਨੀਤੀ ਘੜੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨ ਅੱਜ ਵੀ ਉਥੇ ਖੜ੍ਹੇ ਹਨ ਜਿਥੇ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਸਨ। ਇਹ ਜੋ ਤਬਦੀਲੀ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਵਿਚ ਪਤਿਤਪੁਣੇ ਦੇ ਵੱਧ ਰਹੇ ਰੁਝਾਨ ਦਾ ਝਲਕਾਰਾ ਪੈ ਰਿਹਾ, ਅਸਲ ਵਿਚ ਪੰਥ ਦੀ ਦਾਅਵੇਦਾਰ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਵਿਰੁੱਧ ਬਗ਼ਾਵਤ ਹੈ ਜੋ ਹਰ ਹੀਲੇ ਰਾਜਸੀ ਸ਼ਕਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਲਾਲਚ ਵਸ ਹੋ ਕੇ ਪੰਥ ਦੀ ਥਾਂ ਨਿੱਜਪ੍ਰਸਤੀ ਦੇ ਚੱਕਰਵਿਊ ਵਿਚ ਫਸ ਚੁਕੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨ ਵਰਤਮਾਨ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਉਹ ਦੂਸਰੇ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਦੀ ਉਡੀਕ ਵਿਚ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਦਾ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਜੱਥੇਦਾਰ ਅਜਿਹਾ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਲੋਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਜਾਣਗੇ। ਇਸ ਲਈ ਟਕਸਾਲ ਦਾ ਵਰਤਮਾਨ ਢਾਂਚਾ ਵੀ ਆਰਜ਼ੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਅਸਲੀ ਜਾਨਸ਼ੀਨ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਅਖੌਤੀ ਜੱਥੇਦਾਰ ਬਣ ਬੈਠੇ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਉਮੇ ਅਤੇ ਭਾਈ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਵਰਗਿਆਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨਹੀਂ ਪੁੱਛਣਾ, ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਵਾਰਿਸ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਆ ਮੱਲਣਗੇ। ਗੁਰੂ ਘਰ ਵਿਚ ਦੇਰ ਹੈ, ਅੰਧੇਰ ਨਹੀਂ। ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਅਜ਼ਾਦੀ ਸਬੰਧੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਬਚਨ ਅਵੱਸ਼ ਪੂਰੇ ਹੋਣਗੇ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਉਹੋ ਜਿਹੇ ਸਾਧ ਸਨ ਜਿਹੇ ਜਿਹੇ ਸਾਧ ਦਾ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਵਰਨਣ ਹੈ।

ਭੋਗਣਾ ਪੈ ਸਕਦਾ ਹੈ ਹੋਰ ਸੰਤਾਪ

ਖ਼ਾਲਸੇ ਦੇ ਜਨਮ ਦਿਨ, ਖ਼ਾਲਸੇ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿੱਚ 27 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਪਰੇ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਕਾਂਡ ਦਾ ਸ਼ੋਕ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦਿਆਂ ਤੋਂ ਅਜੇ ਹੱਟਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਸੱਚਾ ਸੌਦਾ ਦੇ ਨਾਂ ਹੇਠ ਦੁਕਾਨ ਚਲਾ ਰਿਹਾ ਇੱਕ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਸਾਧ ਗੁਰਮੀਤ ਰਾਮ ਰਹੀਮ ਸਿੰਹ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਹ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਭਿਆਨਕ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਆਣ ਖੜਾ ਹੋਇਆ। ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਨੇ ਤਾਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਰੂਪ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਕੁਰਸੀ ਡਾਹ ਕੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਤੱਥ ਤੋੜ ਮਰੋੜ ਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਵੰਗਾਰਿਆ ਸੀ, ਫਿਰ ਇਸ ਨੇ ਵੀ ਇਸ ਮਕਸਦ ਲਈ ਚੋਣ ਵੀ (ਵਿਸਾਖ) ਅਪ੍ਰੈਲ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਮਹੀਨੇ ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਖ਼ਾਲਸਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਫਰਕ ਕੇਵਲ ਏਨਾ ਹੀ ਸੀ ਕਿ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਮੁਖੀ ਨੇ 13 ਅਪ੍ਰੈਲ 1978 ਨੂੰ ਵਿਸਾਖੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਗੁਰਬਾਣੀ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੂੰ ਗ਼ਲਤ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ। ਪਰ ਇਸ ਗੁਰਮੀਤ ਰਾਮ ਰਹੀਮ ਸਿੰਹ ਨੇ ਤਾਂ ਦਸਵੇਂ ਪਿਤਾ ਵਰਗੀ ਪੁਸ਼ਾਕ ਪਹਿਨ ਕੇ ਸਿਰ ਉੱਪਰ ਕਲਗੀ ਲਾ ਕੇ ਬਾਟੇ ਵਿੱਚ ਮਿੱਠਾ ਘੋਲ ਕੇ ਜਾਮ-ਏ-ਇੰਸਾਂ ਤਿਆਰ ਉਵੇਂ ਹੀ ਕੀਤਾ। ਜਿਵੇਂ ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਉਸੇ ਵਿਧੀ ਅਨੁਸਾਰ ਪਹਿਲਾਂ 7 ਪਿਆਰਿਆਂ ਨੂੰ ਜਾਮ-ਏ-ਇੰਸਾਂ ਛਕਾਇਆ ਤੇ ਫਿਰ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਆਪ ਛਕਿਆ। ਫਰਕ ਕੇਵਲ ਏਨਾ ਕੁ ਸੀ ਕਿ ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ 13 ਅਪ੍ਰੈਲ 1699 ਦੀ ਵਿਸਾਖੀ ਨੂੰ 5 ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਪਾਨ ਕਰਵਾਇਆ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਜੋ ਸ਼ਰਤਾਂ ਸਹਿਤ ਪੂਰੀ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇਸਨੇ ਵੀ 7 ਅਪ੍ਰੈਲ ਨੂੰ ਜਾਮ-ਏ-ਇੰਸਾਂ ਛਕਾਇਆ ਅਤੇ ਆਮ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਛਕਿਆ।

ਗੁਰਮੀਤ ਰਾਮ ਰਹੀਮ ਸਿੰਹ ਨੇ ਵੀ ਦਸਵੇਂ ਪਿਤਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਨਕਲ ਉਤਾਰਨ ਲਈ ਫਿਰ ਮਾਲਵੇ ਦੀ ਧਰਤੀ ਅਤੇ ਤਖ਼ਤ ਸ੍ਰੀ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਤਲਵੰਡੀ ਸਾਬੋ ਦੇ ਨੇੜੇ ਕਸਬੇ ਸਲਾਬਤਪੁਰੇ ਦੀ ਹੀ ਚੋਣ ਕੀਤੀ ਸੀ ਜਿਥੇ ਇਸ ਦਾ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਡੇਰਾ ਹੈ। ਏਸੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਦਸਵੇਂ ਪਿਤਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਅਹਿਮ ਹਿੱਸਾ ਵੀ ਬਤੀਤ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਸ਼ਹੀਦ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸ਼ਹੀਦ ਬਾਬਾ ਦੀਪ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਲਿਖਵਾ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਸੰਪੂਰਨ ਕੀਤਾ, ਗੁਰਗੱਦੀ ਬਖ਼ਸ਼ੀ ਅਤੇ ਇਸ ਉਪਰੰਤ ਆਪ ਨਾਂਦੇੜ (ਹਜ਼ੂਰ ਸਾਹਿਬ) ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ

ਵਿੱਚ ਚਲੇ ਗਏ ਸਨ। ਉਥੋਂ ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ ਨੂੰ ਜ਼ਾਲਮਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਵੱਲ ਤੋਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਪਿਛੋਂ ਹੀ ਸਰਬੰਸਦਾਨੀ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾ ਗਏ।

ਹੈਰਾਨੀ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਹੋਈਆਂ ਵੀ ਅਕਾਲੀ ਕਹਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਅਤੇ ਪੰਥ ਦੇ ਦਾਅਵੇਦਾਰਾਂ ਦੇ ਰਾਜ ਦੌਰਾਨ ਜੋ ਕਿ ਕਾਂਗਰਸ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਪੀ-ਪੀ ਕੇ ਕੌਸਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਰਾਜ ਦੇ ਵੇਲੇ ਕਦੇ ਕਈ ਡੇਰੇਦਾਰ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਟਕਰਾਓ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਆਇਆ।

ਬਾਦਲ ਦੀ ਭਾਈਵਾਲ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਪਹਿਲਾਂ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪਿੱਠ ਪੂਰਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰੇ 'ਤੇ ਹੀ ਨਿਰੰਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿੱਚ ਸਮਾਗਮ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਵੀ ਏਸੇ ਬਾਦਲ ਨੇ ਹੀ ਦਿੱਤੀ ਸੀ, ਜੋ ਨਿਰੰਕਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਟਕਰਾਓ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣੀ।

ਸੀਨੀਅਰ ਅਕਾਲੀ ਆਗੂ ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ ਉਮਰਾਨੰਗਲ ਜੋ ਬਾਦਲ ਸਰਕਾਰ ਵਿੱਚ ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ ਸੀ, ਜੋ ਉਹ ਚਾਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਇਸ ਘਟਨਾ ਨੂੰ ਟਾਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਦੇ ਜੱਥੇਦਾਰ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਦੀਵਾਨ ਹਾਲ ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸਟੇਜ ਤੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਨਿਰੰਕਾਰੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਕੂੜ ਪ੍ਰਚਾਰ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਵਾਸਤੇ ਵੀ ਕਿਹਾ ਸੀ ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਟਾਲ ਮਟੋਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਅਤੇ ਅਖੰਡ ਕੀਰਤਨੀ ਜੱਥੇ ਦੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਕੂੜ ਪ੍ਰਚਾਰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਆਪ ਸ੍ਰ. ਫੌਜਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਜਥਾ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ। ਅਜੇ ਜੱਥਾ ਸਮਾਗਮ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਤੋਂ ਇੱਕ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੂਰ ਸੀ ਕਿ ਨਿਰੰਕਾਰੀਆਂ ਨੇ ਗੋਲੀ ਚਲਾ ਕੇ 13 ਸਿੰਘ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਕਈ ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਹੋਏ। ਇਸ ਗੋਲੀ ਕਾਂਡ ਉਪਰੰਤ ਭੜਕੀ ਅੱਗ ਨੇ, ਸਮੁੱਚੇ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਲਪੇਟ ਵਿੱਚ ਲੈ ਲਿਆ, ਜਿਸ ਦੀ ਭੇਟ ਕੌਮ ਦੇ ਮਹਾਨ ਜਰਨੈਲ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਅਤੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨ ਚੜ੍ਹ ਗਏ। ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਦੋ ਦਹਾਕਿਆਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮਾਂ ਸੰਤਾਪ ਭੋਗਣਾ ਪਿਆ ਪਰ ਅੱਗ ਅਜੇ ਵੀ ਧੁਪ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਸੱਚੇ ਸੌਦੇ ਵਾਲੇ ਸਾਧ ਗੁਰਮੀਤ ਰਾਮ ਰਹੀਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਨਵੀਂ ਚੁਵਾਤੀ ਲਾ ਦਿੱਤੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਬੁਝਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਬਾਦਲ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਇਹ ਅੱਗ ਅੱਗੇ ਹੀ ਅੱਗੇ ਵਧਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।

ਸਾਲ 2006 ਈਸਵੀ ਨੂੰ ਵਿਸਾਖੀ ਤੋਂ ਕੇਵਲ 7 ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਦਸਵੇਂ ਪਿਤਾ ਦਾ ਭੋਸ ਧਾਰਨ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਵਿੱਚ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਦੇ ਇੱਕ ਆਗੂ ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਜਦ ਸਿੰਘ ਰੋਸ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਗਏ ਤਾਂ ਦੋ ਡੇਰੇ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਇਸ ਸਾਧ ਦੇ ਚੇਲਿਆਂ ਨੇ ਗੋਲੀ ਚਲਾ ਦਿੱਤੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਇੱਕ ਸਿੰਘ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਕਈ ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਗੁੱਸੇ ਵਿੱਚ ਆਏ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਡੇਰੇ ਨੂੰ ਹੀ ਭਾਵੇਂ ਅੱਗ ਲਾ ਦਿੱਤੀ ਸੀ, ਪਰ ਪੰਥ ਦਾ ਆਗੂ ਕਹਾਉਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋਣ ਦੀ ਥਾਂ ਸਾਧ ਨੂੰ ਪਹਿਲ ਦਿੱਤੀ। ਸਾਰਾ ਇਲਾਕਾ ਪੁਲੀਸ

ਛਾਉਣੀ ਵਿੱਚ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਗੁੱਸਾ ਟਾਲਣ ਲਈ ਆਪਣੇ ਜੀ ਹਜ਼ੂਰੀਏ ਗਿਆਨੀ ਜੁਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵੇਦਾਂਤੀ ਨੂੰ ਪੰਜ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਤਖ਼ਤ ਸ੍ਰੀ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਕਰਨ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਪਤਾ ਜਦੋਂ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਲੱਗਾ ਤੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਸਤਰਧਾਰੀ ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨ ਤਖ਼ਤ ਸ੍ਰੀ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਪੁੱਜ ਗਏ। ਜਦ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਗੁੱਸਾ ਠੰਢਾ ਕਰਨ ਦੀ ਮਨਸ਼ਾ ਨਾਲ਼ ਸੱਚੇ ਸੌਦੇ ਵਾਲ਼ੇ ਸਾਧ ਵਿਰੁਧ ਤੁਰੰਤ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਦੀ ਥਾਂ 20 ਦਿਨ ਪਿਛੋਂ ਕਰਨ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਸੰਗਤ ਨੇ ਇਹ ਫ਼ੈਸਲਾ ਮੰਨਣ ਤੋਂ ਨਾਂਹ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਗੁੱਸੇ ਵਿੱਚ ਆਇਆ ਇੱਕ ਸਿੰਘ ਵੇਦਾਂਤੀ ਦੀ ਬੋਲੇ ਰਾਮ ਕਰਨ ਲਈ ਜਦ ਤਲਵਾਰ ਮਾਰਨ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਪਿਛੋਂ ਫੜ ਲਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਵੇਦਾਂਤੀ ਦੌੜ ਕੇ ਅੰਦਰ ਜਾ ਵੜਿਆ। ਉਸੇ ਵੇਲ਼ੇ ਹੀ 20 ਦਿਨ ਤੋਂ ਘਟਾ ਕੇ ਸਮਾਂ 10 ਦਿਨ ਕਰਨਾ ਪਿਆ ਅਤੇ ਅਗਲੀ ਮੀਟਿੰਗ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਰੱਖ ਲਈ। ਜੇ ਇਹ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਲੇ ਦਾ ਰਸਤਾ ਨਾ ਕੱਢਦੇ ਤਾਂ ਗੁੱਸੇ ਵਿੱਚ ਆਏ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਵੇਦਾਂਤੀ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸਾਥੀ ਜਥੇਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਓਥੋਂ ਨਿਕਲਣ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦੇਣਾ।

ਸਿੰਘ ਨੀਯਤ ਕੀਤੇ ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਬਿਨਾਂ ਬੁਲਾਇਆਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵੀ ਪੁੱਜ ਗਏ। ਗਿਆਨੀ ਜੁਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵੇਦਾਂਤੀ ਫਿਰ ਫਸ ਗਿਆ। ਉਸਨੇ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਫਤਿਹਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਤਕ ਰੋਸ ਮਾਰਚ ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਪਰ ਐਨ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਇਹ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਮਾਰਚ ਸਰਹੰਦ ਤਕ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ, ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਰਾਜਪਾਲ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਓਥੇ ਆ ਕੇ ਮੰਗ ਪੱਤਰ ਲੈ ਲਵੇਗਾ ਪਰ ਮਾਰਚ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਲਈ ਗਈ ਸੰਗਤ ਅੜ ਖਲੋਤੀ ਤੇ ਮਾਰਚ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਤਕ ਹੀ ਹੋਇਆ। ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਵੇਦਾਂਤੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸਾਥੀ ਜਥੇਦਾਰ ਸਰਹੰਦ ਤੋਂ ਹੀ ਖਿਸਕ ਗਏ ਸਨ। ਫਿਰ ਵੀ ਜਾਨ ਨਾ ਛੁੱਟਦੀ ਵੇਖ ਕੇ ਜਥੇਦਾਰਾਂ ਨੇ ਸੱਚੇ ਸੌਦੇ ਵਾਲ਼ੇ ਸਾਧ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਡੇਰੇ ਸਿਰਸਾ (ਹਰਿਆਣਾ) ਵਿੱਚ ਕਾਨਫਰੰਸ ਕਰਨ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਪਰ ਇਸ ਤੋਂ ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਪਿੱਛੋਂ ਹੀ ਗਿਆਨੀ ਜੁਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵੇਦਾਂਤੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਤੌਰ ਤੇ ਹੀ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਕਾਨਫਰੰਸ ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਹਰਿਆਣੇ ਦੇ ਸਿੱਖ ਇਸ ਨਾਲ਼ ਸਹਿਮਤ ਨਹੀਂ ਹਨ। “ਵੇਦਾਂਤੀ ਦੀ ਇਹ ਕਾਰਵਾਈ ਮਰਿਯਾਦਾ ਦੀ ਗੰਭੀਰ ਉਲੰਘਣਾ ਸੀ” ਕਿਉਂਕਿ ਪੰਜ ਜਥੇਦਾਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਲਿਆ ਫ਼ੈਸਲਾ ਪੰਜ ਹੀ ਵਾਪਸ ਲੈ ਸਕਦੇ ਹਨ ਪਰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਇਸ ਪਾਸੇ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਮਝੀ।

ਹਰ ਦੂਜੇ ਤੀਜੇ ਦਿਨ ਗੁਰਮੀਤ ਰਾਮ ਰਹੀਮ ਸਿੰਹੂ ਦੇ ਚੇਲਿਆਂ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿਤੇ ਨਾ ਕਿਤੇ ਟੱਕਰ ਹੁੰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਇਸ ਸਾਧ ਦੀ ਨਾਮ ਚਰਚਾ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਕਰਨੋਂ ਨਹੀਂ ਹੱਟਦੇ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਇਹ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਹੋਣ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ। ਗੁਰਮੀਤ ਰਾਮ ਰਹੀਮ ਸਿੰਹੂ ਇੱਕ ਭੂਤਰਿਆ ਸਾਧ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਨੱਥ ਪਾਉਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਬਾਦਲ ਦੀ ਭਾਈਵਾਲ਼ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਖੁਲ੍ਹ ਕੇ ਹਮਾਇਤ ਕੀਤੀ, ਬਾਦਲਕਿਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਸਮਝ ਨਹੀਂ

ਆ ਰਹੀ ਕਿ ਜਿਸ ਡੇਰੇਦਾਰ ਨੇ ਚੋਣਾਂ ਦੌਰਾਨ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਮਦਦ ਕੀਤੀ ਹੋਵੇ ਉਹ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਚਹੇਤਾ ਕਿਵੇਂ ਬਣ ਗਿਆ।

ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਗੱਲ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਲੁਕੀ ਛਿੱਪੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਮਾਂ ਆਰ.ਐਸ.ਐਸ. ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦੀ ਵੱਖਰੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਜੇ ਇਸ ਭੂਤਰੇ ਸਾਧ ਨੂੰ ਨਾ ਰੋਕਿਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਕੀ, ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੂੰ ਫਿਰ ਸੰਤਾਪ ਭੋਗਣਾ ਪੈ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਸਿੱਖ ਹੋਰ ਤਾਂ ਵੱਡੀ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਗੱਲ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਗੁਰਬਾਣੀ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦਾ ਅਪਮਾਨ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਇਸ ਲਈ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸਤਵੰਤ ਸਿੰਘ, ਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਦਿਲਾਵਰ ਸਿੰਘ ਜਾਂ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਵਰਗਾ ਕੋਈ ਸਿੰਘ ਕਿਹੜੇ ਵੇਲੇ ਇਸ ਜ਼ੁਲਮ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਆ ਜਾਵੇ, ਜਿਸ ਉਪਰੰਤ ਮੱਠੀ ਮੱਠੀ ਬਲ ਰਹੀ ਅੱਗ ਭਾਂਬੜ ਬਣ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਇਕ ਸਾਧ ਬਚਨ ਅਟਲਾਧਾ

ਪੰਜਾਬ ਭਰ ਵਿਚ ਕਰਫਿਊ ਲਾ ਕੇ ਫ਼ੌਜ ਵਲੋਂ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਘੇਰਾ ਪਾ ਲੈਣ ਉਪਰੰਤ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਬੀ.ਬੀ.ਸੀ. ਲੰਡਨ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਜੂਨ ਦੀ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਇਕ ਇੰਟਰਵਿਊ ਦੌਰਾਨ ਕਿਹਾ ਸੀ “ਜੇ ਫ਼ੌਜ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਦਾਖ਼ਲ ਹੋਈ ਤਾਂ ਖ਼ਾਲਿਸਤਾਨ ਦੀ ਨੀਂਹ ਰੱਖੀ ਜਾਵੇਗੀ” ਮੈਂ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦਾ “ਨੀਂਹ ਰੱਖੀ ਗਈ” ਨਾਂ ਰੱਖਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਲਈ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਲਿਆ। ਕਿਉਂਕਿ ਪੰਚਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ‘ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ’ ਵਿਚ ਸੰਤ (ਸਾਧ) ਦੀ ਜੋ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਉਸ ‘ਤੇ ਪੂਰੇ ਉੱਤਰਦੇ ਸਨ। ਇਹ ਮੇਰਾ ਜ਼ਾਤੀ ਤਜਰਬਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਉਹ ਸਲੋਕ ਅਰਥਾਂ ਸਮੇਤ ਹੂ-ਬ-ਹੂ ਏਥੇ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਸਿਰਤਾਜ਼ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਉਚਾਰਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਪਾਵਨ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਦਰਜ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਆਸ਼ੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸਹੀ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਸੰਤ ਮੰਨਦਾ ਹਾਂ।

ਸਾਰਗ ਮਹਲਾ ੫ ॥

(ਅੰਗ ੧੨੦੮)

- ਮਾਈ ਸਤਿ ਸਤਿ ਸਤਿ ਹਰਿ ਸਤਿ ਸਤਿ ਸਤਿ ਸਾਧਾ ॥
ਹੇ ਭਾਈ! ਹਰੀ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਤਿੰਨ ਗੁਣਾਂ ਕਰਕੇ, ਤਿੰਨ ਲੋਕ, ਤਿੰਨ ਅਵਸਥਾ ਤੋਂ ਉਪਰ ਬੇਅੰਤ ਹੈ।
- ਬਚਨੁ ਗੁਰੂ ਜੋ ਪੂਰੈ ਕਹਿਓ ਮੈ ਛੀਕਿ ਗਾਂਠਰੀ ਬਾਧਾ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥
ਜੋ ਗੁਰੂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਬਚਨ ਕਰੇ ਮੈਂ ਘੁਟ ਕੇ ਪੱਲੇ ਬੰਨ੍ਹ ਲਏ ਹਨ ਭਾਵ ਕਮਾਏ ਹਨ।
- ਨਿਸਿ ਬਾਸੁਰ ਨਖਿਅਤ੍ਰ ਬਿਨਾਸੀ ਰਵਿ ਸਸੀਅਰ ਬੇਨਾਧਾ ॥
ਰਾਤ, ਦਿਨ, ਤਾਰੇ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਣ, ਸੂਰਜ, ਚੰਦਰਮਾ ਵੀ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਣ।
- ਗਿਰਿ ਬਸੁਧਾ ਜਲ ਪਵਨ ਜਾਇਗੋ ਇਕਿ ਸਾਧ ਬਚਨ ਅਟਲਾਧਾ ॥੧॥
ਪਹਾੜ, ਧਰਤੀ, ਪਾਣੀ, ਹਵਾ ਸਭ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਣ, ਪਰ ਇਕ ਸਾਧ ਦਾ ਬਚਨ ਨਹੀਂ ਟਲਦਾ।
- ਅੰਡ ਬਿਨਾਸੀ ਜੇਰ ਬਿਨਾਸੀ ਉਤਭੁਜ ਸੇਤ ਬਿਨਾਧਾ ॥
ਚਾਰੇ ਖਾਣੀਆਂ, ਅੰਡ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਜੀਵ, ਜਿਉਰ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ,

- ਬਨਸਪਤੀ ਸਾਰੀ, ਸੇਤ ਮੁੜਕੇ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਜੀਵ ਸਭ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਣ।
- ਚਾਰਿ ਬਿਨਾਸੀ ਖਟਹਿ ਬਿਨਾਸੀ ਇਕਿ ਸਾਧ ਬਚਨ ਨਿਹਚਲਾਧਾ॥੨॥
ਚਾਰ ਬਚਨ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਣ, ਛੇ ਮੱਤ ਜਾਂ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਣ, ਪਰ ਸਾਧੂ ਦਾ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਨਹੀਂ ਹਿੱਲਦਾ ਭਾਵ ਹੋ ਕੇ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।
 - ਰਾਜ ਬਿਨਾਸੀ ਤਾਮ ਬਿਨਾਸੀ ਸਾਤਕੁ ਭੀ ਬੇਨਾਧਾ॥
ਰਾਜ ਨਾਸ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਤਮੋ ਗੁਣ ਨਾਸ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਸਤੋ ਗੁਣ ਵੀ ਨਾਸ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।
 - ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿਮਾਨ ਹੈ ਸਗਲ ਬਿਨਾਸੀ ਇਕਿ ਸਾਧ ਬਚਨ ਅਗਾਧਾ॥੩॥
ਜੇ ਸਾਨੂੰ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਨਾਸ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਸਾਧੂ ਦਾ ਬਚਨ ਅਗਾਧ ਬੋਧ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਕੋਈ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ।
 - ਆਪੇ ਆਪਿ ਆਪ ਹੀ ਆਪੇ ਸਭ ਆਪਨ ਖੇਲੁ ਦਿਖਾਧਾ॥
ਹਰੀ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਸਾਰੇ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਆਪ ਹੀ ਆਪਣਾ ਖੇਲ ਰਚ ਕੇ ਆਪੇ ਹੀ ਉਹ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਹੈ।
 - ਪਾਇਓ ਨ ਜਾਈ ਕਹੀ ਭਾਂਤਿ ਰੇ ਪ੍ਰਭੁ ਨਾਨਕ ਗੁਰ ਮਿਲਿ ਲਾਧਾ॥੪॥੬॥
ਪਰੀਪੂਰਨ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਉਸਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਜੇ ਪਾਉਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਭਾਈ ਪਿਆਰਿਓ! ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨੀ ਲੱਗੋ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰੋ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹੋ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰੋ, ਸਿਮਰਨ ਕਰੋ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਦਾ ਮਿਲਾਪ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੀ, ਗੁਰੂ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੀ।

*

ਬਾਦਲ ਨੇ ਰੋਲ ਦਿੱਤਾ

ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ

ਅਹਿਮਦ ਸ਼ਾਹ ਅਬਦਾਲੀ ਅਤੇ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦੀਆਂ ਤੋਪਾਂ ਵੀ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜਿਸ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਸੱਟ ਨਹੀਂ ਮਾਰ ਸਕਦੀਆਂ ਸਨ, ਪਰ ਪੰਥਕ ਹੋਣ ਦੇ ਦਾਅਵੇਦਾਰ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਉਸ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਤਹਿਸ-ਨਹਿਸ ਕਰਕੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਬੇਗਾਨਿਆਂ ਦੀਆਂ ਤੋਪਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਇਸ ਪਵਿੱਤਰ ਅਸਥਾਨ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਨੂੰ ਹੀ ਨਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਵਾਰਸਾਂ ਨੇ ਉਹ ਇਮਾਰਤ ਫਿਰ ਉਸਾਰ ਲਈ, ਪਰ ਹੁਣ ਆਪਣਿਆਂ ਨੇ ਹੀ ਰਾਜਸੀ ਸੱਤਾ ਦੇ ਨਸ਼ੇ ਵਿੱਚ ਮਦਹੋਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਜੋ ਸਿਧਾਂਤ ਦਾ ਮਲੀਆਮੇਟ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਇਸ ਘਾਟੇ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਕੌਣ ਕਰੇਗਾ? ਇਹ ਹੈ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਜੋ ਹਰ ਪੰਥ ਦਰਦੀ ਦੀ ਪੀੜਾ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਫਿਲਹਾਲ ਉੱਤਰ ਕਿਧਰੇ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆ ਰਿਹਾ।

ਮੀਰੀ-ਪੀਰੀ ਦੇ ਮਾਲਕ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਦੀ ਸਿਰਜਨਾ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੇ ਹੁਕਮਰਾਨਾਂ ਦੀ ਵੰਗਾਰ ਨੂੰ ਚੈਲੰਜ ਵਜੋਂ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰਕੇ ਕੀਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਉਪਰੰਤ ਹੀ ਮਜ਼ਲੂਮਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਤੇ ਜ਼ੁਲਮ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਮੁਗ਼ਲਾਂ ਨਾਲ ਟਕਰਾਓ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਅਕਾਲ ਬੁੰਗੇ ਦੇ ਨਾਂਅ ਨਾਲ ਉਸ ਵੇਲੇ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਇਸ ਸਥਾਨ ਤੋਂ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਦੇ ਨਾਂ ਫੁਰਮਾਨ ਭਾਵ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਜਾਰੀ ਹੁੰਦੇ ਰਹੇ ਅਤੇ ਸਾਰਾ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਲਾਹੀ ਹੁਕਮ ਮੰਨ ਕੇ ਸਿਰ ਝੁਕਾਉਂਦਾ ਰਿਹਾ। ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਪ੍ਰਸਥਿਤੀਆਂ ਬਦਲਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਪਰ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਨੇ ਇਸਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਆਂਚ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਉਣ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਜੇ ਇਸ ਦੀ ਖ਼ਾਤਰ ਸਿਰ ਦੇਣੇ ਪਏ ਤਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਗੁਰੇਜ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਸਿੱਖ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਐਕਟ ਦੇ ਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਪਿਛੋਂ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਸਮੇਤ ਸਾਰੇ ਗੁਰਧਾਮ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਹੇਠ ਆ ਗਏ। ਇਸ ਸੰਸਥਾ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜੱਥੇਦਾਰ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਲਈ ਸਰਬੱਤ ਖ਼ਾਲਸੇ ਦੀ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਬਦਲ ਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਲੈਣ ਲਈ ਯਤਨ ਅਰੰਭ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਸਰਬੱਤ ਖ਼ਾਲਸੇ ਦੀ ਥਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਜੱਥੇਬੰਦੀਆਂ ਦੀ ਰਾਇ ਲੈਣ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਢੰਗ ਅਪਣਾਇਆ ਗਿਆ, ਜਦੋਂ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜੱਥੇਦਾਰ ਜਾਂ ਸੱਚਖੰਡ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮੁੱਖ ਗ੍ਰੰਥੀ ਦੀ ਪਦਵੀ ਖ਼ਾਲੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਤਾਂ ਕੁਝ ਚੋਣਵੇਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਨਾਂਵਾਂ ਦਾ ਪੈਨਲ ਬਣਾ

ਕੇ ਸਿੱਖ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਜੱਥੇਬੰਦੀਆਂ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਨਾਂਵਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਜਿਸ ਨਾਮ 'ਤੇ ਬਹੁਸੰਮਤੀ ਹੁੰਦੀ, ਉਸਨੂੰ ਮਰਿਆਦਾ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਪਦਵੀ ਸੌਂਪ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਸੰਤ ਭਰਾਵਾਂ, ਭਾਵ ਸੰਤ ਫਤਿਹ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸੰਤ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਰਮਵਾਰ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ 'ਤੇ ਕਾਬਜ਼ ਹੋਣ ਉਪਰੰਤ ਇਸ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਵੀ ਤਿਲਾਂਜਲੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਪਦਵੀਆਂ ਲਈ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਸਿੱਧਾ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਸੰਭਾਲ ਲਿਆ। ਇਸ ਉਪਰੰਤ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਸੱਚਖੰਡ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮੁੱਖ ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਅਤੇ ਸਮੇਂ ਤੇ ਹਾਲਾਤ ਅਨੁਸਾਰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਆਪਣੀ ਰਾਜਸੀ ਹਉਮੈ ਨੂੰ ਪੱਠੇ ਪਾਉਣ ਲਈ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਰਹੇ, ਪਰ 13 ਅਪ੍ਰੈਲ 1978 ਦੇ ਵਿਸਾਖੀ ਕਾਂਡ ਨੇ ਇਸ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਅਹਿਮ ਮੋੜ ਲਿਆ, ਜਿਸ ਦੌਰਾਨ ਨਕਲੀ ਨਿਰੰਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਨੋਂ ਰੋਕਣ ਗਏ 13 ਸਿੰਘ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਦੇ ਮੁਖੀ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਖ਼ਾਲਸਾ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਦੀ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਉੱਭਰ ਕੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਆ ਗਈ, ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਸੱਚਖੰਡਵਾਸੀ ਸੰਤ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਖ਼ਾਲਸਾ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਨਵੇਂ-ਨਵੇਂ ਜਾਨਸ਼ੀਨ ਬਣੇ ਸਨ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਕਲੀ ਨਿਰੰਕਾਰੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਬੇਅਦਬੀ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬੀੜਾ ਚੁੱਕਿਆ ਸੀ।

ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ 26 ਜਨਵਰੀ 1986 ਨੂੰ ਹੋਏ ਸਰਬੱਤ ਖ਼ਾਲਸੇ ਦੌਰਾਨ ਗਿਆਨੀ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਗਿਆਨੀ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਸੇਵਾ ਮੁਕਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਖਾੜਕੂ ਲਹਿਰ ਦੇ ਤਿੱਖਾ ਹੋ ਜਾਣ ਕਾਰਨ 1990 ਤਕ ਕਈ ਉਤਰਾਅ-ਚੜ੍ਹਾਅ ਆਏ ਅਤੇ ਜਥੇਦਾਰ ਵੀ ਬਦਲੇ ਜਾਂਦੇ ਰਹੇ, ਪਰ ਪੰਥਕ ਏਕਤਾ ਸੰਬੰਧੀ ਆਦੇਸ਼ ਨਾ ਮੰਨੇ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਸ੍ਰ. ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਰਨਾਲਾ ਨੂੰ ਪੰਥ ਵਿੱਚੋਂ ਛੇਕਣ ਸੰਬੰਧੀ ਜਾਰੀ ਹੋਏ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਸ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਕਿਸੇ ਜਥੇਦਾਰ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵੀ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਜਾਰੀ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਪਿਆ। ਸ੍ਰ. ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਰਨਾਲਾ ਵੀ 1988 ਵਿੱਚ ਭੁੱਲ ਬਖ਼ਸ਼ਾ ਕੇ ਵਾਪਿਸ ਪੰਥ ਵਿੱਚ ਆ ਗਿਆ।

ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਪ੍ਰੋ. ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸ੍ਰ. ਸਿਮਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਮਾਨ, ਜਥੇਦਾਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਟੌਹੜਾ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਕਾਲੀ ਲੀਡਰਾਂ ਦੇ ਸੁਝਾਅ 'ਤੇ ਪੰਥਕ ਏਕਤਾ ਲਈ ਜਦ ਯਤਨ ਆਰੰਭ ਕੀਤੇ ਤਾਂ ਇਹੋ ਸ੍ਰ. ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਹੀ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ 'ਮੈਂ ਨਾ ਮਾਨੂੰ' ਦੇ ਰਵੱਈਏ ਕਾਰਨ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਆਇਆ। ਪਰ ਪ੍ਰੋ. ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਕੋਈ ਸਖ਼ਤ ਕਾਰਵਾਈ ਨਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਸ੍ਰ. ਬਾਦਲ ਆਪਣਾ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਵਿੱਚ ਸਫ਼ਲ ਹੋ ਗਿਆ। ਆਖ਼ਰਕਾਰ ਜਥੇਦਾਰ ਟੌਹੜਾ ਵਰਗਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਵਾਪਿਸ ਸ੍ਰ. ਬਾਦਲ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿੱਚ ਹੀ ਆਉਣਾ ਪਿਆ। ਕੇਵਲ ਸ੍ਰ. ਸਿਮਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਮਾਨ ਹੀ ਰਹਿ ਗਏ ਜੋ ਹੁਣ ਤਕ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੀ ਵਾਗਡੋਰ ਸੰਭਾਲੀ ਫਿਰਦੇ ਹਨ।

ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਅੱਗੇ ਅੜਨ ਦੀ ਪਿਰਤ ਸ੍ਰ. ਬਾਦਲ ਤੋਂ ਹੀ ਅਰੰਭ ਹੋਈ ਅਤੇ 1998 ਵਿੱਚ ਸ੍ਰ. ਬਾਦਲ ਨੇ ਹੀ ਇਸ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਉਸ

ਵੇਲੇ ਅਮਲੀ ਰੂਪ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਖ਼ਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੇ 300 ਸਾਲਾ ਸਿਰਜਣਾ ਦਿਵਸ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖ ਕੇ 15 ਅਪ੍ਰੈਲ ਤਕ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਅੰਦਰ ਚਲ ਰਹੀ ਜੰਗ ਰੋਕਣ ਲਈ 31 ਦਸੰਬਰ 1988 ਨੂੰ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਇਸ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਅੱਗੇ ਸਿਰ ਝੁਕਾਉਣ ਦੀ ਥਾਂ ਬਾਦਲਕਿਆਂ ਨੇ ਇਸਨੂੰ ਵਾਪਿਸ ਲੈਣ ਲਈ ਜਥੇਦਾਰ 'ਤੇ ਦਬਾਅ ਪਾਉਣਾ ਅਰੰਭ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਜਦ ਉਹ ਇਸ ਲਈ ਰਾਜ਼ੀ ਨਾ ਹੋਏ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸੇਵਾ ਮੁਕਤ ਕਰਕੇ ਗਿਆਨੀ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸਰਕਟ ਹਾਊਸ ਵਿੱਚ ਬੈਠ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਜੋ ਮਰਿਆਦਾ ਦਾ ਉਲੰਘਣਾ ਸੀ। ਇਸ ਘਟਨਾਕ੍ਰਮ ਦੇ ਇੱਕ ਸਾਲ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਹੀ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਉਹ ਪਵਿੱਤਰ ਅਸਥਾਨ ਵਾਦ-ਵਿਵਾਦ ਦੇ ਘੇਰੇ ਵਿੱਚ ਆ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਦੇ ਹਰ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਇਲਾਹੀ ਹੁਕਮ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਦਾ ਮੁੱਖ ਕਾਰਨ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਵਰਤਮਾਨ ਜਥੇਦਾਰ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਗਿਆਨੀ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਦਾ ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਗੁੰਨਾ ਤੋਂ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਉਹ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ, ਪੰਥਕ ਪ੍ਰੰਪਰਾਵਾਂ ਅਤੇ ਹੁਕਮਨਾਮਿਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਚਲਤ ਪੰਚ ਪ੍ਰਧਾਨੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੀ ਥਾਂ ਨਵੀਂ ਪਿਰਤ ਪਾਈ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਸ੍ਰ. ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ 'ਤੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਐਗਜ਼ੈਕਟਿਵ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਅੱਗੇ ਪੇਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਇਸ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਨੂੰ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤੀ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਜਥੇਦਾਰ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਪ੍ਰੋ. ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ, ਸ੍ਰੀ ਕੇਸਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਪ੍ਰੋ. ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਤਖ਼ਤ ਸ੍ਰੀ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਗਿਆਨੀ ਕੇਵਲ ਸਿੰਘ, ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮੁੱਖ ਗ੍ਰੰਥੀ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਗਿਆਨੀ ਭਗਵਾਨ ਸਿੰਘ, ਸੱਚਖੰਡ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮੁੱਖ ਗ੍ਰੰਥੀ ਗਿਆਨੀ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪ੍ਰਵਾਨਿਤ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬਾਨ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹਰ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਜਥੇਬੰਦੀ ਨੇ ਇਸ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਨੂੰ ਸਿੱਖੀ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਹਿ ਕੇ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਇਥੋਂ ਤਕ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਬੀਬੀ ਜਗੀਰ ਕੌਰ ਦੇ ਸੰਘਾਂ ਵੀ ਇਹ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਬੱਲੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਉੱਤਰ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਬਾਦਲ ਸਮੇਤ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸਾਰੀ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਬੀਬੀ ਜੀ ਨੂੰ ਘੇਰ ਕੇ ਇਹ ਜ਼ਹਿਰ ਦਾ ਘੁੱਟ ਪਿਲਾਉਣ ਲਈ ਯਤਨਸ਼ੀਲ ਸੀ। ਇਸ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਵਾਦ-ਵਿਵਾਦ ਉਸ ਵੇਲੇ ਹੋਰ ਵੀ ਤਿੱਖਾ ਹੋ ਗਿਆ, ਜਦ 12 ਮਾਰਚ 2008 ਨੂੰ ਬੀਬੀ ਜਗੀਰ ਕੌਰ ਦੇ ਕੇਸ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਲਈ ਜੱਜ ਬਣ ਕੇ ਆਏ ਪ੍ਰੋ. ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਗਿਆਨੀ ਕੇਵਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਵੀ ਗਿਆਨੀ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਸ ਕਰਕੇ ਪੰਥ ਵਿੱਚੋਂ ਛੇਕ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਉਹ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਇੱਛਾ ਅਨੁਸਾਰ ਬੀਬੀ ਜਗੀਰ ਕੌਰ ਦੀ ਪੰਥ ਵਿੱਚ ਵਾਪਸੀ ਲਈ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕੀਤੇ ਫੈਸਲੇ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹੋਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੋਏ ਸਨ।

ਇਸ ਕਾਰਨ ਬੀਬੀ ਪੇਸ਼ ਹੋਣ ਦੀ ਥਾਂ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਕੇ ਹੀ ਵਾਪਿਸ ਚਲੀ ਗਈ, ਜਿਸ ਨੇ ਗੁਨਾ ਤੋਂ ਜਾਰੀ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਚੱਲ ਰਹੇ ਵਾਦ-ਵਿਵਾਦ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਪੰਜਾਂ ਤਖ਼ਤਾਂ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰਾਂ

ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਬੁਲਾਉਣ ਲਈ ਗਿਆਨੀ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਪੱਤਰ ਲਿਖਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਨੇ ਤਖ਼ਤ ਸ੍ਰੀ ਹਜ਼ੂਰ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਤਖ਼ਤ ਸ੍ਰੀ ਪਟਨਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਥਾਂ ਦੋ ਪ੍ਰਵਾਨਿਤ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੂੰ ਮੀਟਿੰਗ ਲਈ ਸੱਦਣ ਦਾ ਯਕੀਨ ਦਵਾ ਕੇ ਬੀਬੀ ਜਗੀਰ ਕੌਰ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਹੋਣ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਪਰ ਪ੍ਰਵਾਨਿਤ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਥਾਂ ਗੁਨਾ ਵਾਲੇ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਹੀ ਬੈਠੇ ਵੇਖ ਕੇ ਉਹ ਵਾਪਿਸ ਪਰਤ ਆਈ, ਜਿਸ ਉਪਰੰਤ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਨੇ ਭਾਵੇਂ ਨਵਾਂ ਫੁਰਮਾਨ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਪਰ ਹੁਕਮਨਾਮਿਆਂ ਲਈ ਪ੍ਰਚਲਤ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਨਾ ਉਦੋਂ ਅਪਣਾਇਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਫਿਰ ਅਪਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਵੀ ਵਾਦ-ਵਿਵਾਦ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣ ਗਿਆ ਅਤੇ ਪ੍ਰੋ: ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਗਿਆਨੀ ਕੇਵਲ ਸਿੰਘ, ਗਿਆਨੀ ਭਗਵਾਨ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਪ੍ਰਵਾਨਿਤ ਹੋਰ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬਾਨ ਸਮੇਤ ਕਿਸੇ ਵੀ ਧਿਰ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਨੂੰ ਮਾਨਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ, ਪਰ ਸ੍ਰ: ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਇਸ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਅੱਗੇ ਸਿਰ ਝੁਕਾ ਕੇ ਬੀਬੀ ਜਗੀਰ ਕੌਰ ਸਮੇਤ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਵਿੱਚੋਂ ਛੇਕੇ ਗਏ ਸਾਰੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਗਿਆਨੀ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਅੱਗੇ ਪੇਸ਼ ਹੋਣ ਲਈ ਘੇਰੀ ਖਲੌੜੀ ਸੀ। ਜੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਇਹ ਯਤਨ ਸਫਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਨਵਾਂ ਹੀ ਅਧਿਆਇ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਹੁਕਮਨਾਮੇਂ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਸੰਬੰਧੀ ਗਿਆਨੀ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਵਾਲੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਅਪਣਾਈ ਗਈ ਸੀ, ਇਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜੱਥੇਦਾਰ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸੇਵਾ-ਮੁਕਤ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਫ਼ੈਸਲੇ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਜੇ ਕਿਤੇ ਉਹ ਵੀ ਗਿਆਨੀ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਵਾਂਗ ਭੈਅ ਵਿੱਚੋਂ ਉਪਜਿਆ ਰਾਹ ਅਪਣਾ ਲੈਂਦੇ ਤਾਂ ਸ੍ਰ. ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਵੀ ਵੱਟੋ-ਵੱਟ ਪੈ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਜੱਥੇਦਾਰੀ ਨਾਲੋਂ ਮਰਿਆਦਾ ਨੂੰ ਪਹਿਲ ਦੇ ਕੇ ਇਸ ਪਵਿੱਤਰ ਅਸਥਾਨ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਿਆ, ਜਿਸਨੂੰ ਤੇੜਨ ਦੀ ਇੱਕ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਹੋਈ ਸੀ ਅਤੇ ਸ੍ਰ. ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਗਿਆਨੀ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਰਾਹੀਂ ਆਖ਼ਰਕਾਰ ਇਸ ਮਿਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਸਫਲ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਇਸ ਲਈ ਅਗੇਰੇ-ਸਵੇਰੇ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਅੱਗੇ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਜਵਾਬਦੇਹ ਹੋਣਾ ਪਵੇਗਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ, ਮਾਣ-ਮਰਯਾਦਾ, ਪੰਥਕ ਪ੍ਰੰਪਰਾਵਾਂ ਅਤੇ ਹੁਕਮਨਾਮਿਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਜਿਵੇਂ ਹੁਣ ਤਹਿਸ-ਨਹਿਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਾਂ ਅਹਿਮਦ ਸ਼ਾਹ ਅਬਦਾਲੀ ਅਤੇ ਮਰਹੂਮ ਸ਼ੀਮਤੀ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦੀਆਂ ਤੋਪਾਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰ ਸਕੀਆਂ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਇਮਾਰਤ ਦਾ ਹੀ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਜਿਸਨੂੰ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਨੇ ਮੁੜ ਉਸਾਰ ਲਿਆ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਸਿਧਾਂਤ ਹੀ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸਦੀ ਪੁਨਰ ਸੁਰਜੀਤੀ ਲਈ ਇੱਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਪੰਥ ਨੂੰ 1925 ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਲੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘਣਾ ਪਵੇਗਾ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਮਹੰਤਾਂ ਤੋਂ ਗੁਰਧਾਮਾਂ ਨੂੰ ਅਜ਼ਾਦ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ।

*

ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ-ਪੰਥ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਲਲਕਾਰਨ ਵਾਲੇ ਦੰਡਵਾਦ ਦੇ ਖ਼ਿਲਾਫ਼
 13 ਅਪ੍ਰੈਲ 1978 ਨੂੰ ਹੋਈਆਂ 13 ਅਜ਼ੀਮ ਸ਼ਹਾਦਤਾਂ

13 ਸ਼ਹੀਦ ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਸਮੂਹਿਕ ਅੰਤਮ ਸਸਕਾਰ

1978 ਦੇ ਖੂਨੀ ਸਾਕੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ

ਨਰਕਪਾਰੀਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਜਾਰੀ ਕਰਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਭਾਈ ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਭੋਰਾ

ਸਸਕਾਰ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸ਼ਹੀਦ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਅੰਤਮ ਦਰਸ਼ਨ

1978 ਦੇ ਸਾਕੇ ਸਮੇਂ ਬਾਦਲ ਦੇ ਅੰਮਿਤਸਰ 'ਚ ਹੀ ਮੌਜੂਦ ਹੋਣ ਦਾ ਸਬੂਤ ਉਕਤ ਤਸਵੀਰ 'ਚ ਸਾਕੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਸਕਾਰ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬਾਦਲ, ਇਸ ਵਾਕੇ ਦਾ ਗਵਾਹ ਪੱਤਰਕਾਰ ਸ. ਦਲਬੀਰ ਵੀ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਹੇ ਹਨ।

ਫਿਰ ਉੱਠਿਆ ਇੱਕ ਸੂਰਮਾ ਜਰਨੈਲਾਂ ਦਾ ਜਰਨੈਲ
ਓਹਦੇ ਸਿੱਧੇ-ਪੱਧਰੇ ਬੋਲਾਂ ਨੇ, ਲਾਹ ਦਿੱਤੀ ਚਿਰਾਂ ਦੀ ਮੈਲ

ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਮਹਾਨ ਸ਼ਹੀਦ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਖ਼ਾਲਸਾ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ

ਬੁਕਿਆ ਸਿੰਘ ਉਜਾੜ ਵਿਚ ਸਭ ਮਿਰਗਾਵਲ ਭੰਨੀ ਜਾਈ

ਓਦੋਂ ਬਾਦਲ ਹੋਰੀ ਵੀ ਬੀਬੇ ਰਾਣੇ ਬਣ ਕੇ ਸੱਤਾਂ ਦੇ ਕਦਮਾਂ 'ਚ ਬੈਠ ਕੇ ਪ੍ਰਵਚਨ ਸੁਣਦੇ ਸਨ

ਮਿਤੀ 20 ਸਤੰਬਰ 1981 ਨੂੰ ਚੌਕ ਮਹਿਤਾ ਵਿਖੇ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਦੇਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ

ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿੱਚ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦਿਆਂ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਤੇ ਜਨਰਲ ਸੁਬੇਗ ਸਿੰਘ

ਤੇ ਜਾਗਦੀਆਂ ਕਲਮਾਂ ਉਸ ਅਣਖੀਲੇ ਜਰਨੈਲ ਨਾਲ ਕਦਮ ਮਿਲਾ ਕੇ ਤੁਰ ਪਈਆਂ

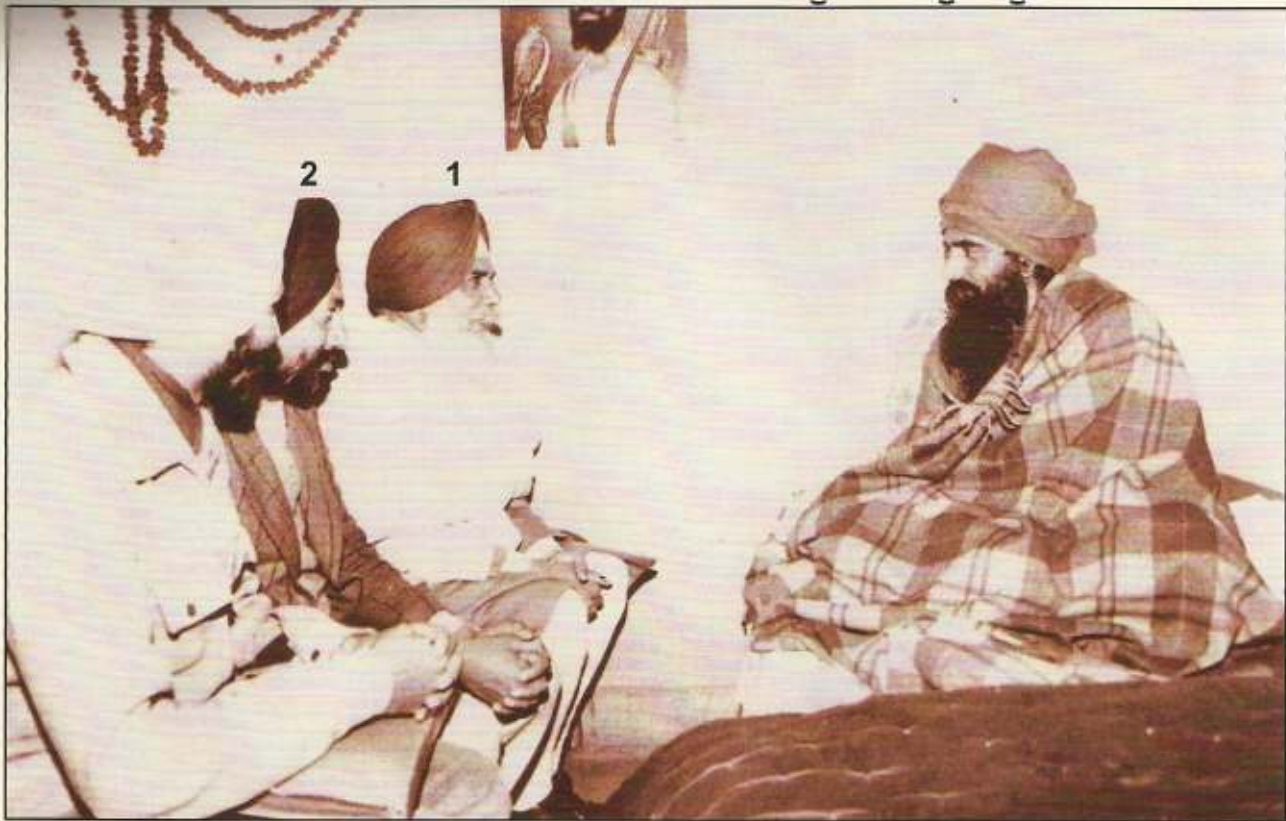
ਸੰਤਾਂ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਲੰਗਰ ਹਾਲ ਦੀਆਂ ਪੌੜੀਆਂ ਉੱਤਰਦਾ ਲੇਖਕ। ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਪਿੱਛੇ ਬਾਬਾ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਮਾਨੋਚਾਹਲ, ਭਾਈ ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨਾਗੋਕੇ ਤੇ ਭਾਈ ਰਵਪਾਲ ਸਿੰਘ ਪੀ.ਏ. ਵੀ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਹੇ ਹਨ।

ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਸਿਰਜਕ : ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਵਿਚਕਾਰ

ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਮਹਾਨ ਸਿੱਖ ਜਰਨੈਲ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਖਾਲਸਾ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚ
ਖੱਬੇ ਨੂੰ: 1 ਸ. ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪੱਤਰਕਾਰ (ਲੇਖਕ), (2) ਸ. ਗੁਰਦੀਪ ਸਿੰਘ, (3) ਸ. ਜਗਤਾਰ ਸਿੰਘ, (4) ਸ. ਹਰਬੀਰ ਸਿੰਘ ਭੰਵਰ

ਸੱਚ ਦੀਆਂ ਕਦਰਦਾਨ ਕਲਮਾਂ : ਸੱਚ ਦੇ ਸੂਰਜ ਦੇ ਰੂ-ਬਰੂ

ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਖ਼ਾਲਸਾ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਦਿਆਂ ਸ. ਭਰਪੂਰ ਸਿੰਘ ਬਲਬੀਰ (1), ਲੇਖਕ (2 ਵਿਚਕਾਰ) ਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਪੱਤਰਕਾਰ

ਸੰਘਰਸ਼ ਤੋਂ ਸ਼ਹਾਦਤ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ : ਅਣਖੀਲਾ ਜਰਨੈਲ

ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਖਾਲਸਾ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸਿੱਖ ਵਿਦਵਾਨ ਸਿਰਦਾਰ ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰਾਂ ਕਰਦਿਆਂ

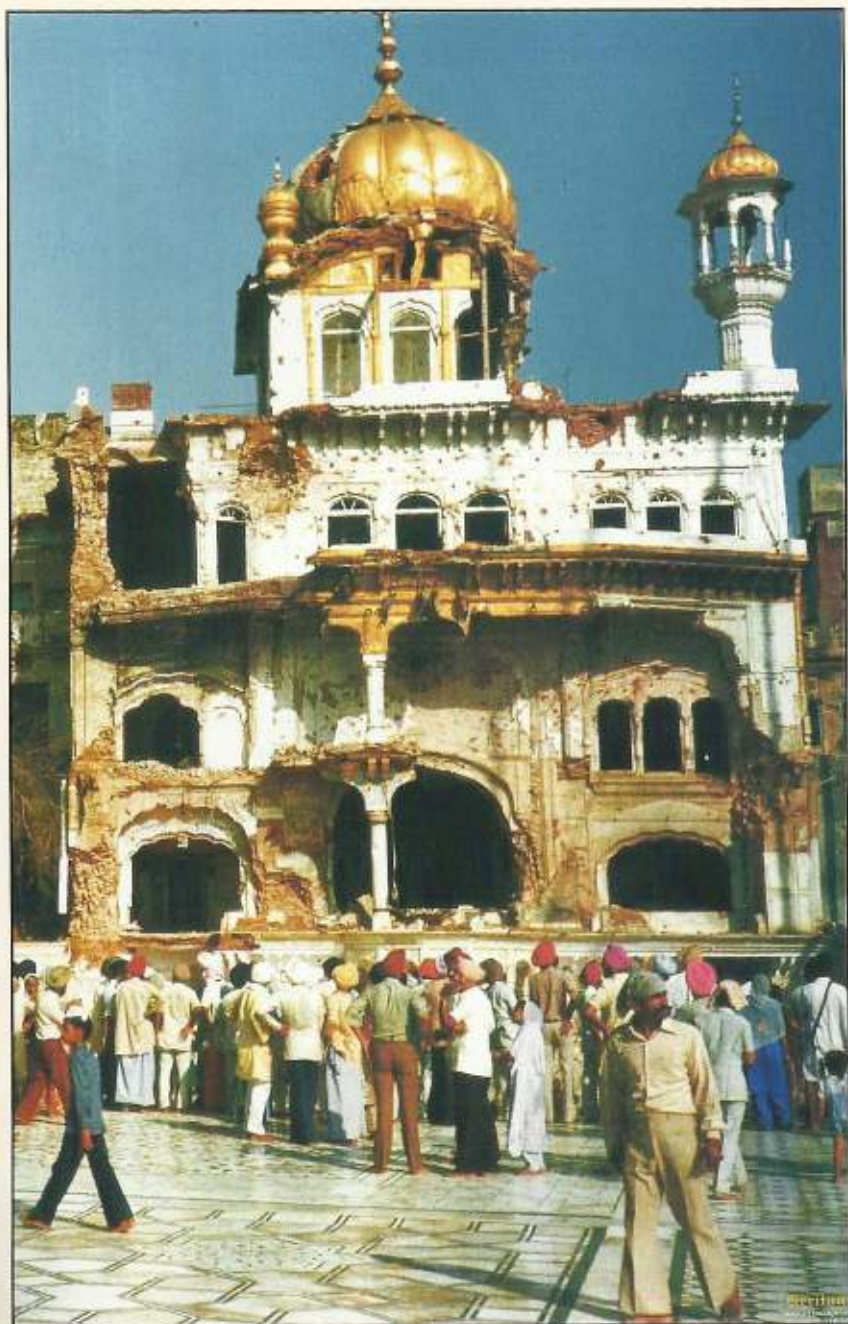

ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਤੇ ਬਾਬਾ ਠਾਹਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਰਿਹਾਈ ਤੋਂ ਉਪਰੰਤ

ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਪੁਰਾਣੀ ਤਸਵੀਰ : ਦੋਵੇਂ ਭੁਭੰਗੀ ਤੇ ਧਰਮ ਸੁਪਤਨੀ ਬੀਬੀ ਪ੍ਰੀਤਮ ਕੌਰ ਜੀ

ਖੰਡਰਾਤ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹੈਂ ਸ਼ਹਾਦਤ ਅਜ਼ੀਮ ਥੀ

ਦਿੱਲੀ ਤਖ਼ਤ ਵੱਲੋਂ ਚਾੜ੍ਹੀ ਪਾਪ ਦੀ ਜੰਵ ਦੀ ਗੋਲਾਬਾਰੀ ਨਾਲ ਢੱਠੀ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਇਮਾਰਤ

ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਦੇ ਡੂੰਘੇ ਜਖ਼ਮ

ਟੈਂਕਾਂ-ਤੋਪਾਂ ਦੀ ਬੰਬਾਰੀ ਨਾਲ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਵਿਰਕਾਰ ਪੁੱਛੇ ਤੇ ਮਲਬੇ ਦਾ ਗੁਬਾਰ

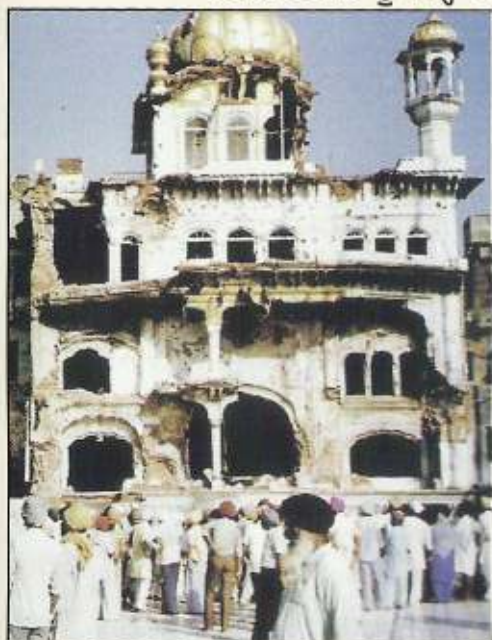
ਹਮਲੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੰਪਲੈਕਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਫ਼ੌਜੀ ਅਫ਼ਸਰ

ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਫ਼ੌਜੀ ਹਮਲੇ ਸਮੇਂ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਏ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਨਿਹੱਥੇ ਯਾਤਰੂਆਂ ਦੀਆਂ ਵਸਤਾਂ ਦੇ ਢੇਰ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਚੋਂ ਲਾਪਤਾ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧੀ ਆਪਣੇ ਲਾਪਤਾ ਪਰਿਵਾਰਕ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀਆਂ ਨਿਸ਼ਾਨੀਆਂ ਲੱਭਦੇ ਰਹੇ।

ਜਦੋਂ ਟੈਂਕਾਂ ਦੇ ਗੋਲਿਆਂ ਦੇ ਜਵਾਬ 'ਚ ਚੱਲੀਆਂ ਗੋਲੀਆਂ ਨੇ
ਦਿੱਲੀ ਤਖ਼ਤ ਨੂੰ ਜੜ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਹਿਲਾਇਆ

ਇੰਦਰਾ ਨੂੰ ਨਰਕੀਂ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਵਾਲੇ

ਕੌਮ ਦੀ ਜਵਾਨੀ ਨੂੰ ਵੰਗਾਰਦੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਦੀ ਰੂਹ

ਜਨਰਲ ਵੈਦਿਆ ਨੂੰ ਨਰਕੀਂ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਵਾਲੇ
ਸ਼ਹੀਦ ਭਾਈ ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜਿੰਦਾ ਤੇ ਭਾਈ ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸੁੱਖਾ

ਅਮਰ ਸ਼ਹੀਦ ਭਾਈ ਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘ

ਅਮਰ ਸ਼ਹੀਦ ਭਾਈ ਸਤਵੰਤ ਸਿੰਘ

ਅਮਰ ਸ਼ਹੀਦ ਭਾਈ ਕੇਹਰ ਸਿੰਘ

ਭਾਜੀਆਂ ਮੋੜਨ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ ਕੇ ਲਾਲ

ਲਾਲਾ ਜਗਤ ਨਰਾਇਣ ਦੇ ਕਤਲ ਪਿੱਛੋਂ ਹਿਰਾਸਤ ਵਿੱਚ ਭਾਈ ਨਫ਼ਤਰ ਸਿੰਘ ਰੋਛੇ ਤੇ ਭਾਈ ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ ਰੋਛੇ

ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਉੱਪਰ ਗੋਲੀ ਚਲਾਉਣ ਪਿੱਛੋਂ ਪੁਲੀਸ ਹਿਰਾਸਤ ਵਿੱਚ ਭਾਈ ਕਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੁਨਾਮ

ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖੀ ਬੰਬ ਬਣ ਕੇ ਉਡਾਉਣ ਵਾਲਾ ਸ਼ਹੀਦ ਭਾਈ ਦਿਲਾਵਰ ਸਿੰਘ

ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਨਰਕਪਾਰੀ ਗੁਰਬਚਨੇ ਨੂੰ ਸੋਧਣ ਵਾਲਾ ਸ਼ਹੀਦ ਭਾਈ ਕਾਬਲ ਸਿੰਘ

ਸਰਕਾਰੀ ਨਿਹੰਗ ਕਾਹਨੇ ਨੂੰ ਹਜ਼ੂਰ ਸਾਹਿਬ ਜਾ ਕੇ ਸੋਧਣ ਵਾਲਾ ਸ਼ਹੀਦ ਭਾਈ ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸਖੀਰਾ

ਨਕਲੀ ਨਿਹੰਗ ਪੁਹਲੇ ਦੁਸ਼ਟ ਨੂੰ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚ ਤੇਲ ਪਾ ਕੇ ਸਾੜਨ ਵਾਲੇ ਭਾਈ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ (ਖੱਬੇ) ਤੇ ਭਾਈ ਨਵਤੇਜ ਸਿੰਘ (ਸੱਜੇ)

ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਦੇ ਰਾਖੇ ਤੇ ਵੈਰੀ

ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ 'ਚੋਂ ਤੰਬਾਕੂ ਦੀ ਵਿਕਰੀ ਬੰਦ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਖਾਲਸਈ ਮਾਰਚ

ਜਦੋਂ ਹਿੰਦੂਵਾਦੀ ਸੰਗਠਨਾਂ ਨੇ ਤ੍ਰਿਸ਼ੁਲਾਂ ਤੇ ਬੀੜੀਆਂ ਟੰਗ ਕੇ ਨਫ਼ਰਤ ਉਪਜਾਊ ਨਾਹਰੇ ਲਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਜਲੂਸ ਕੱਢਿਆ

ਜੁਝਾਰੂ ਯੋਧੇ ਬਨਾਮ ਗ਼ੱਦਾਰ

ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਸਮੂਹ 'ਚ ਸਿੱਖ ਸਿਧਾਂਤ ਲਈ ਜੁਝ ਕੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਏ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਅੰਤਮ ਦਰਸ਼ਨ

ਸ਼ਹੀਦ ਭਾਈ ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੰਘਾ

ਭਾਈ ਗਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ (ਹਾਈਜੈਕਰ)

ਭਾਈ ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ (ਹਾਈਜੈਕਰ)

ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਖੂਨ ਨਾਲ ਗ਼ੱਦਾਰੀ : ਰਾਜੀਵ ਲੋਂਗੋਵਾਲ ਸਮਝੌਤਾ

...ਤੇ ਲੋਂਗੋਵਾਲ ਦੀ ਮਿਰਤਕ ਦੇਹ

ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਵਿੱਚ ਬੱਬਰ ਖਾਲਸਾ ਦਾ ਯੋਗਦਾਨ

ਬੱਬਰ ਖਾਲਸਾ ਦੇ ਮੋਢੀ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਪੁਰਾਣੀ ਤਸਵੀਰ

ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਕੰਪਲੈਕਸ ਅੰਦਰ ਬੱਬਰਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਯਾਦ
ਗਿੱਥੇ ਤੋਂ ਭਾਈ ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਬੱਬਰ, ਭਾਈ ਮਹਿੰਗਾ ਸਿੰਘ ਬੱਬਰ, ਭਾਈ ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਬੱਬਰ, ਭਾਈ ਸੁਲੱਖਣ ਸਿੰਘ ਬੱਬਰ

ਪੰਜ ਮੈਂਬਰੀ ਪੰਥਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ : ਬਾਬਾ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਮਾਨੋਚਾਹਲ, ਭਾਈ ਵੱਸਣ ਸਿੰਘ ਜਫਰਵਾਲ, ਭਾਈ ਅਰੂੜ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਧੰਨਾ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਉਸਮਾਨ ਵਾਲਾ।

ਜੇਲ੍ਹ 'ਚੋਂ ਪੇਸ਼ੀ ਭੁਗਤਣ ਆਏ ਭਾਈ ਹਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ, ਭਾਈ ਹਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ ਤੇ ਭਾਈ ਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਹਿਤਾ ਦੇ ਨਾਲ ਲੇਖਕ

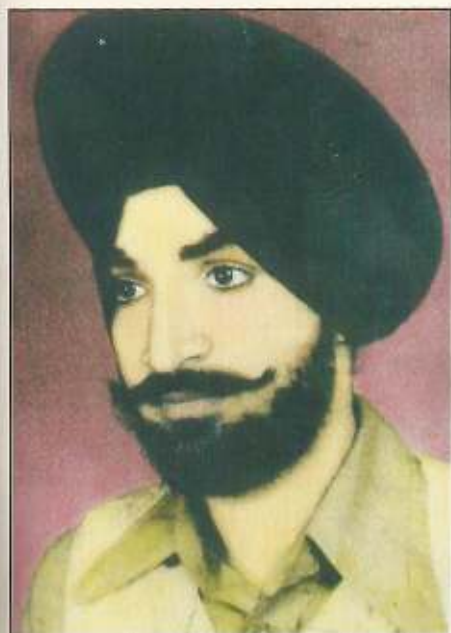
ਕੌਮੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਸ਼ਾਹ-ਰਾਹ 'ਤੇ ਮਿਟੇ ਕੁਝ ਜੁਝਾਰੂ ਸੂਰਮੇ

ਸ਼ਹੀਦ ਭਾਈ ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨਾਗੋਕੇ

ਸ਼ਹੀਦ ਭਾਈ ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੇਵੀ

ਸ਼ਹੀਦ ਭਾਈ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਉਰਫ ਮੁਸੀਬਤ ਸਿੰਘ

ਸ਼ਹੀਦ ਭਾਈ ਗੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਭੋਲਾ

ਕੌਮੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਸ਼ਾਹ-ਰਾਹ 'ਤੇ ਮਿਟੇ ਕੁਝ ਜੁਝਾਰੂ ਸੂਰਮੇ

ਸ਼ਹੀਦ ਭਾਈ ਮਨਬੀਰ ਸਿੰਘ ਚਹੇੜੂ ਉਰਫ ਜਨ: ਹਰੀ ਸਿੰਘ

ਸ਼ਹੀਦ ਬਾਬਾ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਮਾਨੋਚਾਹਲ

ਸ਼ਹੀਦ ਭਾਈ ਕੰਵਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੁਲਤਾਨਵਿੰਡ

ਸ਼ਹੀਦ ਭਾਈ ਜਗਦੀਸ਼ ਸਿੰਘ ਉਰਫ ਡਾ. ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਬੁੱਟਰ

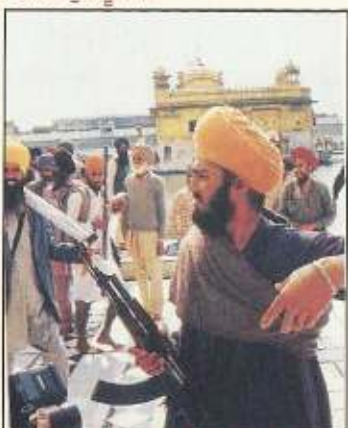
ਸਾਕਾ ਕਾਲੀ ਗਰਜ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਯਾਦਾਂ

ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜੁਝਾਰੂ ਸਿੰਘ

ਹਮਲੇ ਸਮੇਂ ਮੁਕਾਬਲਾ

ਹਮਲੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਤਸਵੀਰ

ਕੇ.ਪੀ.ਐਸ. ਗਿੱਲ ਫ਼ੌਰਸਾਂ ਨੂੰ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੰਦਿਆਂ

ਨਹੀਂ ਛੱਡਿਆ ਸਾਧ ਤੇ ਸੰਤ ਮੀਆਂ ਇੱਕ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਦੀ ਅੱਤ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਅੰਤ

ਪੁਲੀਸ ਵੱਲੋਂ ਲਾਪਤਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਮਨੁੱਖੀ
ਹੱਕਾਂ ਦੇ ਰਾਖੇ ਸ. ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਖਾਲੜਾ

ਜਿਉਂਦੇ ਹੀ ਚੋਫਾਤ ਕੀਤੇ ਗਏ
ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਵਾਲੇ ਬਾਬਾ ਚਰਨ ਸਿੰਘ

ਕੋਹ-ਕੋਹ ਕੇ ਸ਼ਹੀਦ ਕੀਤੇ ਅਕਾਲ ਤਖਤ
ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਜਥੇਦਾਰ ਭਾਈ ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਕਾਉਂਕੇ

ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਬੇਅੰਤ ਸਿਰ੍ਹੇ ਦੀ ਬੰਬ ਧਮਾਕੇ ਵਿੱਚ ਉੱਡੀ ਕਾਰ ਦਾ ਮੁਆਇਨਾ ਕਰਦਿਆਂ ਪੁਲੀਸ ਅਧਿਕਾਰੀ

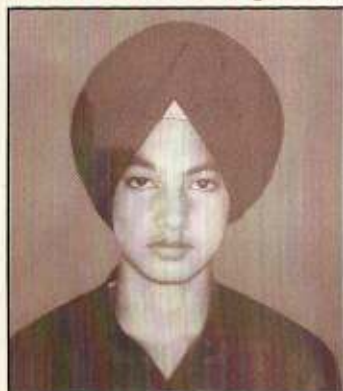

ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਬੇਅੰਤ ਸਿਰ੍ਹੇ ਕਤਲ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਫਾਂਸੀ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਭਾਈ ਜਗਤਾਰ ਸਿੰਘ ਹਵਾਰਾ ਤੇ ਭਾਈ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ

ਮੇਰੇ ਵੀਰ ਜਵਾਨੇ ਗੱਭਰੂਓ, ਸਿੱਖੀ ਤੋਂ ਜਵਾਨੀ ਵਾਰ ਦਿਓ
 ਅੱਜ ਪੰਥ ਬੜਾ ਕਰਜ਼ਾਈ ਹੈ, ਸਿਰ ਦੇ ਕੇ ਕਰਜ਼ਾ ਉਤਾਰ ਦਿਓ।
 ਸ਼ਹੀਦ ਭਾਈ ਅਰਵਿੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਗੋਲਡੀ ਉਰਫ਼ ਭਾਈ ਮਹਿਤਾਬ ਸਿੰਘ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰੀ

"ਸੰਤ ਕੀ ਕਹਿਣਗੇ ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਤੋਂ ਦੁਸ਼ਟ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਾਂਭੇ ਗਏ?" ਭਾਈ ਗੋਲਡੀ ਦੀ ਪੁਰਾਣੀ ਯਾਦ

ਨਿੱਕੀ ਉਮਰ : ਵੱਡੀਆਂ ਚਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ

ਸ਼ਹਾਦਤ ਤੋਂ ਉਪਰੰਤ: ਭਾਈ ਗੋਲਡੀ

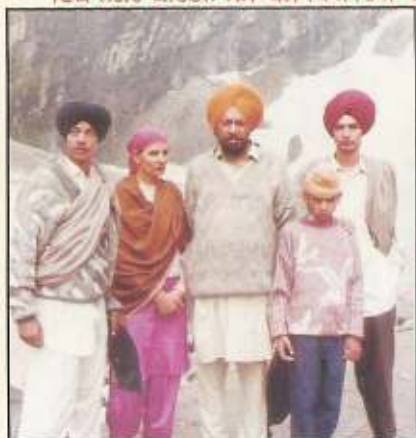

ਸ਼ਹੀਦ ਪੁੱਤਰ ਦੇ ਸਸਕਾਰ ਸਮੇਂ ਲੇਖਕ, ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਪਰਿਵਾਰ ਅਤੇ ਸੰਗਤ

ਸ਼ਹੀਦ ਭਾਈ ਅਰਵਿੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਗੋਲਡੀ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਹੋਰ ਯਾਦਾਂ

ਇੱਕ ਨਗਰ ਕੀਰਤਨ ਸਮੇਂ ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਭਾਈ ਗੋਲਡੀ (ਐਨ ਸੱਜੇ)

ਲੇਖਕ ਪਰਿਵਾਰ ਸਮੇਤ ਸ਼੍ਰੀ ਹੋਮਕੁੰਟ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ
ਗੋਲਡੀ ਐਨ ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ

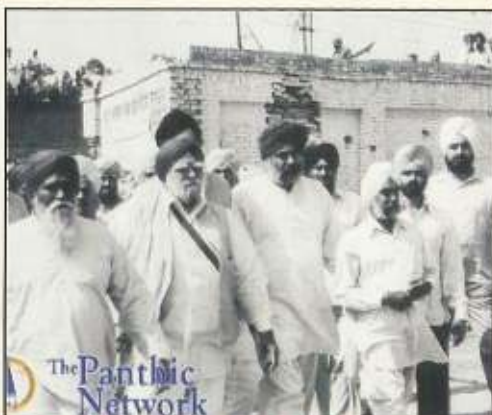
ਲੇਖਕ : ਸ. ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪੱਤਰਕਾਰ

ਪੁੱਤ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ 'ਤੇ ਇੱਕ ਹੰਝੂ ਨਾ ਵਹਾਅ ਕੇ
ਸਿਦਕਦਿਲੀ ਨਾਲ ਅਰਦਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਲੇਖਕ
ਦੀ ਧਰਮ ਸੁਪਤਨੀ ਬੀਬੀ ਕਸ਼ਮੀਰ ਕੌਰ ਜੀ

ਭਾਈ ਗੋਲਡੀ ਆਪਣੇ ਇੱਕ ਜੁਝਾਰੂ ਸਾਥੀ ਨਾਲ

ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਗੁਰਤਾ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਹਰ ਦੰਡੀ ਦੇ ਕਦਮਾਂ ਵਿੱਚ ਬਾਦਲ ਪਰਿਵਾਰ

ਨਰਕਧਾਰੀ ਗੁਰਬਚਨਾ ਤੇ ਉਸ ਵੱਲੋਂ 13 ਸਿੰਘ ਸ਼ਹੀਦ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਪਿੱਛੋਂ
ਉਸ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਪੰਜਾਬ 'ਚੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਪਿੱਛੋਂ ਬਾਦਲ

ਸਿਰਸੇ ਦੇ ਪਖੰਡੀ ਸਾਧ ਦੇ ਪੈਰਾਂ 'ਚ ਬਾਦਲ ਪਰਿਵਾਰ

ਦਸਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਦਾ ਸਵਾਗਤ ਰਚਾਉਂਦਾ ਪਖੰਡੀ ਸੈਦਾ ਸਾਧ

ਨੂਰਮਹਿਲ ਦਾ ਪਖੰਡੀ ਭਟੀਆ ਆਸ਼ੂਤੋਸ਼ ਤੇ ਉਹਦੇ ਪੈਰਾਂ 'ਚ ਬਾਦਲ ਪਰਿਵਾਰ

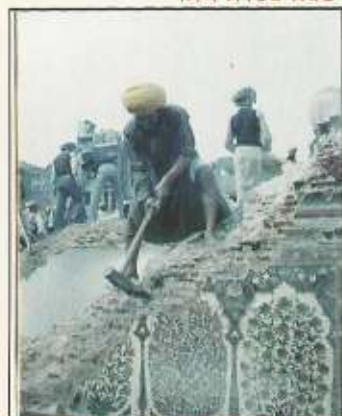
ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਸਿੱਖ ਸਿਆਸਤ

ਜਦੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਐਲਾਨਨਾਮਾ ਜਾਰੀ ਹੋਇਆ

ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਜਥੇਦਾਰ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ

ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਦੇ ਨਾਂ ਹੇਠ ਸਿੱਖ ਕਲਾ ਦਾ ਵਿਨਾਸ਼ ਸ. ਰਾਘਬੀਰ ਸਿੰਘ ਰਾਜਾਸਾਂਸੀ, ਗੁਰਧਾਮਾਂ ਦੀ ਬਾਦਲਸ਼ਾਹੀ ਲੁੱਟ ਦਾ ਚਸ਼ਮਦੀਦ ਗਵਾਹ

ਖੰਡੇ ਨਾਲ ਖਿੱਚੀ ਲਕੀਰ

"ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਲਈ 90 ਫੀਸਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਿੱਖ ਗੁਲਾਮ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਗੁਲਾਮ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਾ। ਹਿੰਦ ਸਰਕਾਰ ਸੋਚ ਲਵੇ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਨਾਲ ਰੱਖਣਾ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਨਹੀਂ ਮੰਗਦਾ, ਪਰ ਜੇ ਸਰਕਾਰ ਪੋਸ਼ਕਸ਼ ਕਰੇ ਤਾਂ ਨਾਂਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗਾ। ਘਰ ਤਾਂ ਕਾਂਵਾਂ ਚਿੜੀਆਂ ਦਾ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਫੌਜ ਨੇ ਸਚਖੰਡ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਹਦੂਦ ਅੰਦਰ ਪੈਰ ਧਰਿਆ, ਤਾਂ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੀ ਨੀਂਹ ਰੱਖੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਸ਼ਸਤਰਧਾਰੀ ਹੋਵੇ।"

-ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਖਾਲਸਾ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ